I 8912

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

analele

INSTITUTULUI DE ISTORIE A PARTIDULUI DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

1 1966

1998

0 IUL 2005

(16)

T 8912
2014

SUMAR

1
1966

analele

INSTITUTULUI DE ISTORIE A PARTIDULUI
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

Articole — Comunicări

TITU GEORGESCU : Luptele eroice ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din ianuarie-februarie 1933 organizate şi conduse de Partidul Comunist Român 3

Lt.-col. P. ILIE, lt-col. A. MARINESCU : Din luptele armatelor române şi sovietice pentru eliberarea părţii de nord-vest a României , ... 19

Starea de spirit şi manifestaţii de protest ale maselor populare din Braşov şi Sibiu împotriva dictatului de la Viena : *Tr. Bunescu.* 43

Contribuţia Partidului naţional popular la lupta pentru transformări democratice (ianuarie 1946—martie 1949) : *Gh. Ţuţui* . . . 55

Discuţii

Aspecte ale politicii externe a României în preajma declanşării celui de-al doilea război mondial : *Al. Gh. Savu* 66

Pe marginea rubricii Discuţii

„Planul de la Geneva" şi împrejurările eşuării lui : *N. Z. Lupu* . . 85

În legătură cu poziţia României faţă de Cehoslovacia în perioada „Münchenului" : *El. Ciobanu* 99

Aniversarea Unirii Principatelor Române

Mişcarea muncitorească şi Unirea Ţărilor Române : *A. Deac* . . 101

Documente ale mişcării muncitoreşti privind Unirea Principatelor şi desăvîrşirea unităţii naţionale a României 110

Cinstirea Unirii de către mişcarea muncitorească la începutul veacului XX : *I. Felea* 123

Evocări

Constantin David — activist de seamă al Partidului Comunist Român (1908—1941) : *V. Topalu* 126

Constantin Olcescu — luptător de frunte al clasei muncitoare din România (1855—1892) : *I. Ilincioiu* 132

Dem. I. Dobrescu — democrat antifascist (1869—1948) : *Al. Mihăileanu* 135

Recenzii 139

Note bibliografice 153

Informaţii 168

Date calendaristice — 1966. 177

1608

COMITETUL DE REDACȚIE

ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — secretar de redacție, GEORGESCU TITU — redactor șef, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEAN N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, ROMAN VALTER, SURPAT GHEORGHE — redactor șef adjunct, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE.

ARTICOLE — COMUNICĂRI

Luptele eroice ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din ianuarie-februarie 1933 organizate şi conduse de Partidul Comunist Român

TITU GEORGESCU

Se împlinesc 33 ani de la marile lupte ale muncitorimii ceferiste şi petroliste din ianuarie-februarie 1933, care au înscris o pagină eroică în istoria poporului român.

Organizate şi conduse de către Partidul Comunist Român, luptele muncitorimii din 1933 au ridicat pe o treaptă mai înaltă tradiţiile revoluţionare ale clasei muncitoare, au constituit una din cele mai însemnate bătălii de clasă ale proletariatului român.

Desfăşurate la „Griviţa"-Bucureşti, Valea Prahovei, la Atelierele C.F.R. din Iaşi, Cluj, Galaţi, ele au fost manifestarea în forme revoluţionare a unei uriaşe efervescenţe populare, începută în primul an al crizei economice.

De la marea grevă din Lupeni, în august 1929, cînd miile de muncitori mineri au înfruntat gloanţele autorităţilor burghezo-moşiereşti, la ridicarea revoluţionară a ceferiştilor şi petroliştilor, pe culmea căreia se înalţă „Griviţa Roşie", din 16 februarie 1933, este un drum de neîntrerupte greve ale proletariatului, răzvrătiri locale ale ţăranilor, acţiuni de protest ale învăţătorilor, pensionarilor, funcţionarilor, meşteşugarilor, ale păturilor largi de la oraşe şi sate.

Valul luptelor revoluţionare muncitoreşti şi acţiunile protestatare ale maselor largi din perioada anilor 1929—1933 s-au desfăşurat pe fondul crizei economice care a zguduit întreaga lume capitalistă. Gradul de dependenţă a României faţă de marile puteri imperialiste, subordonarea unor importante pîrghii ale economiei naţionale de către monopolurile străine au avut drept consecinţă repercutarea deosebit de gravă a crizei economice asupra vieţii economice şi sociale din ţara noastră.

Guvernele burghezo-moşiereşti din perioada crizei, îndeosebi ale partidului naţional-ţărănesc (Maniu, Mironescu, Vaida-Voevod), au contractat împrumuturi cu dobînzi înrobitoare, au concesionat trusturilor străine importante surse de venit naţional, au acceptat „planul de la Geneva", care, pentru garantarea creditelor acordate de băncile occidentale, impunea aşa-numita „asanare" a economiei şi finanţelor României sub controlul reprezentanţilor băncilor străine. „Controlorii" şi „experţii" marii finanţe imperialiste, prin Banca Naţională şi Ministerul de Finanţe, dictau, diriguiau, cu dispoziţii

obligatorii, principalele domenii ale vieţii economice, financiare a statului român. În aceste împrejurări, independenţa şi suveranitatea României erau grav ştirbite, iar consecinţele economice şi sociale se răsfrîngeau acut asupra maselor largi ale poporului.

Clasele dominante urmărind ieşirea din criză prin trecerea greutăţilor asupra maselor muncitoare adăugau, la înteţirea jafului şi exploatării, un aspru regim de restricţii, de aşa-zisă austeritate şi „curbe de sacrificiu" în vederea plătirii ratelor şi dobînzilor împrumuturilor externe, dictate de controlorii străini.

Ofensiva claselor exploatatoare împotriva nivelului de trai al maselor era însoţită de întronarea unui regim de măsuri represive, antipopulare, mereu mai brutale, cu noi limitări ale drepturilor şi libertăţilor democratice şi înăspriri ale legislaţiei antimuncitoreşti, concomitent cu încurajarea organizaţiilor de extremă dreaptă, fasciste.

În aceste împrejurări, nemulţumirile maselor au crescut, ajungînd la frămîntări şi acţiuni de clasă, mereu mai pronunţate.

Acţiunile clasei muncitoare s-au desfăşurat cu o intensitate crescîndă, cuprinzînd diverse categorii ale proletariatului din felurite ramuri şi întreprinderi industriale. În 1929, numărul conflictelor de muncă au ajuns la 317, antrenînd peste o sută de mii de muncitori, în raport cu 1927 — 199 conflicte cu circa 61 000 muncitori.

Înteţirea jafului şi exploatării capitaliste, în anii 1930—1932, a declanşat în rîndurile celor mai largi mase de la oraşe şi sate o frămîntare, o agitaţie generală. Această efervescenţă a îmbrăcat multiple forme, de la nemulţumiri şi proteste, conflicte cu autorităţile pînă la demonstraţii şi greve ale muncitorimii cu ocuparea străzii şi a întreprinderilor. Au fost organizate puternice greve şi acţiuni de luptă în rîndul unor importante detaşamente ale clasei muncitoare — metalurgişti, mineri, textilişti, muncitori din transporturi.

Şirul grevelor metalurgiştilor începute în 1930 şi desfăşurate pînă spre sfîrşitul crizei economice a cuprins muncitorii unor mari întreprinderi din România : la Bucureşti — „Lemaître", „Vulcan", „Malaxa", la Arad—„Astra", la Reşiţa — U.D.R., la Braşov — I.A.R. În industria petrolieră, muncitorii centrelor de extracţie şi prelucrare prin repetatele acţiuni greviste din 1930—1932 prefaţau marea ridicare revoluţionară. Minerii din Valea Jiului, cei din Anina, Livezeni, Şotînga, Doiceşti, Aninoasa continuau grevele pe care masacrul de la Lupeni n-a reuşit să le stăvilească. Valul luptelor greviste a cuprins o mare parte a fabricilor textile din Bucureşti („Venus", „Adesgo"), Buhuşi, Timişoara, Braşov, Iaşi, Cluj. Lucrătorii cizmari şi croitori din întreprinderi mari şi mici au desfăşurat numeroase şi repetate acţiuni greviste şi demonstrative. Mai importante au fost grevele de la fabricile de încălţăminte din Bucureşti („Norma", „Talpa", „Mociorniţa"), din Oradea, Galaţi, Cluj („Dermata"). În transporturile navale, muncitorii portuari şi de pe vase au desfăşurat un şir de greve care au cuprins întreaga salbă a porturilor ţării : Constanţa, Tulcea, Galaţi, Brăila, Giurgiu, Zimnicea, Tr. Măgurele, Corabia, Tr. Severin, Orşova.

În 1931 şi mai ales 1932 s-au intensificat acţiunile protestatare, de stradă ale şomerilor. Au avut loc ciocniri între poliţie şi şomerii demonstranţi la Bucureşti, Constanţa, Mediaş, Satu Mare, Gheorghieni, Reşiţa, Tg. Mureş, Tr. Severin, Paşcani ş.a.

Din ansamblul acestor numeroase şi combative acţiuni ale proletariatului, se detaşau pe prim plan acţiunile muncitorimii ceferiste şi petroliste — detaşamente principale ale muncitorimii române. În 1930 şi 1932, muncitorii feroviari din Bucureşti, Galaţi, Cluj, Timişoara, Brăila, Tg. Mureş, Iaşi, Paşcani, Dej, Simeria, Sibiu au desfăşurat mari demonstraţii şi manifestaţii de protest împotriva aplicării curbelor de sacrificiu. Demonstraţia celor aproape zece mii de muncitori de la Atelierele „Griviţa" C.F.R. şi de la întreprinderile din jur, din 29 ianuarie 1930, cînd masele au sfărîmat cordoanele de poliţişti şi jandarmi, cînd din rîndurile demonstranţilor au fost ucişi doi muncitori, a deschis seria unor neîntrerupte acţiuni, mereu mai combative, mai organizate, îndreptate contra „curbelor de sacrificiu", a politicii de nemăsurată exploatare şi jefuire a maselor muncitoare dusă de clasele dominante mînă în mînă cu monopolurile străine.

Grevele muncitorimii se înlănţuiau prevestind apropierea unor mari bătălii de clasă.

În acei ani de grele încercări pentru poporul muncitor, Partidul Comunist Român s-a dovedit a fi acea forţă politică în stare să organizeze şi să conducă lupta maselor muncitoare pentru interesele lor de zi cu zi şi pentru interesele vitale ale poporului, de apărare a drepturilor şi libertăţilor democratice, de salvgardare a independenţei şi suveranităţii patriei. Creşterea şi afirmarea rolului de conducător al partidului comunist în luptele maselor muncitoare au determinat îmbinarea mereu mai strînsă a obiectivelor economice cu cele politice.

În decursul acţiunilor revoluţionare ale muncitorilor, partidul comunist a acumulat o bogată experienţă şi numeroase învăţăminte, ale căror preţioase concluzii s-au concretizat în adoptarea unor multiple forme şi metode de organizare, mobilizare şi conducere a luptei maselor muncitoare.

Mişcarea comunistă internaţională a apreciat în mod deosebit felul cum Partidul Comunist Român a reuşit să aplice tactica luptei în front unic, să folosească forme variate de acţiune ale proletariatului, mergînd de la proteste colective, greve demonstrative şi manifestaţii pînă la mari greve cu ocuparea întreprinderilor şi mobilizarea în jurul lor a unor mase largi, să răspîndească larg presa ilegală şi legală de partid şi să îmbine activitatea ilegală cu cea legală, pentru a se lega tot mai mult cu masele muncitoreşti.

Partidul Comunist Român a apreciat că pregătirea şi desfăşurarea unor puternice acţiuni muncitoreşti, care să impună revendicările proletariatului, pot avea loc prin înfăptuirea unităţii de acţiune a clasei muncitoare. Realizarea frontului unic cerea forme noi de organizare a muncitorimii şi adoptarea acelor lozinci mobilizatoare şi metode de luptă care să împiedice ieşirea claselor exploatatoare din criză prin trecerea greutăţilor asupra maselor de oameni ai muncii.

Partidul Comunist Român pornea de la premisa că sindicatele puteau să-şi îndeplinească sarcinile de slujire a intereselor celor ce muncesc numai prin contribuţia activă la unirea maselor muncitoare pentru cucerirea revendicărilor lor arzătoare, numai prin desfăşurarea, sub steagul frontului unic, a acţiunilor de apărare a intereselor oamenilor muncii.

Un pas înainte pe calea realizării unităţii de acţiune a proletariatului din ramuri principale ale economiei ţării l-a constituit Conferinţa delegaţilor din sindicatele muncitorilor ceferişti, petrolişti şi minieri din martie 1931. Hotărîrea conferinţei de a se alege comitete de front unic, care să dezvolte

spiritul unității de acțiune în rîndurile muncitorimii, a început să fie treptat aplicată în practică de către muncitori în cursul desfășurării acțiunilor greviste, a demonstrațiilor etc.

Congresul al V-lea al P.C.R. a stabilit orientarea spre întărirea muncii în rîndurile principalelor detașamente ale muncitorimii și a preconizat o serie de forme tactice pentru mobilizarea la acțiuni revendicative și politice. Practica vieții a infirmat acele indicații sectare, care îngustau sfera de acțiune pentru front unic, preconizînd ieșirea în grup a muncitorilor din sindicatele reformiste în loc de a lupta pentru dezvoltarea stării de spirit revoluționare în cadrul aceloraşi sindicate.

Tactica frontului unic a început să fie tradusă mai larg în viață, o dată cu intrarea în arena luptei revoluționare a principalelor detașamente ale proletariatului.

Activitatea comuniștilor și a altor muncitori revoluționari în sindicatele feroviare afiliate la C.G.M. pentru promovarea tacticii de front unic avea să dea rezultate chiar la începutul anului 1932. Alegerea comitetelor sindicale pe baza frontului unic, desfășurarea de acțiuni comune ale muncitorimii, dezbaterea problemelor în spirit revoluționar cu masa muncitorilor au avut un caracter larg, de masă. Conducerea Uniunii sindicatelor C.F.R., dominată de reformiști, pierdea treptat autoritatea asupra sindicatelor din centrele ceferiste. În sindicatele C.F.R. din București, Galați, Dej, Iași, Cluj Tr. Severin, Brașov, pînă în aprilie 1932 s-au întărit, pas cu pas, pozițiile elementelor revoluționare, partizane ale unității de acțiune [1].

Schimbările care aveau loc în sindicatele ceferiste, alegerea elementelor revoluționare în conducerea principalelor sindicate ceferiste se petreceau pe fundalul creșterii acțiunilor de luptă ale muncitorimii și confirmau existența condițiilor necesare pentru crearea unor noi organe de masă care să extindă frontul unic la masa largă a muncitorilor dinăuntrul și din afara sindicatelor.

Concluzia pe care a tras-o partidul comunist pe baza acțiunilor proletariatului ceferist a fost necesitatea trecerii de la forme inferioare, înguste, cuprinzînd un cerc restrîns de muncitori, la forme superioare, de mobilizare și organizare a maselor, prin alegerea deschisă, în adunări de masă a unor comitete largi de acțiune care, pe baza frontului unic, să constituie organe de conducere revoluționară ale luptelor muncitorești.

Primele comitete de acțiune, cu un asemenea conținut, au fost alese în 1932 și ele aveau să se întărească și să se generalizeze în cursul acestui an în cele mai importante centre ceferiste, petroliste și în alte ramuri industriale. Aceste comitete erau alese pe baze democratice, în adunări deschise de masa muncitorilor, fiind larg reprezentative pentru muncitori cu diferite apartenențe politice sau neorganizați.

Ținînd seama de curentul pentru unitate existent în masa membrilor de rînd ai sindicatelor C.F.R., partidul comunist a apreciat că, pentru a sprijini alegerea de noi comitete de acțiune pe centre ceferiste, pe ateliere și secții, pentru a coordona activitatea acestora, era necesar un organ central de front unic al tuturor salariaților nevoiași ceferiști — Comitetul Central de acțiune.

În vederea constituirii Comitetului Central de acțiune al muncitorilor ceferiști, a fost convocată Conferința pe țară a delegaților muncitorilor fero-

[1] „*Lupta C.F.R.*" din 1 aprilie 1932.

viari. Delegaţii la conferinţă erau comunişti, membri ai partidului social-democrat şi ai partidului socialist-independent, precum şi muncitori fără partid. Prin modul de alegere a delegaţilor şi prin componenţa ei, Conferinţa din 20 martie a fost expresia frontului unic al muncitorilor. În cadrul conferinţei, rolul conducător l-au avut comuniştii. Secretar a fost ales Gheorghe Gheorghiu-Dej, care acţiona din însărcinarea C.C. al P.C.R., desfăşurînd în această funcţie o intensă activitate în vederea pregătirii şi organizării luptelor muncitorilor ceferişti. Din comitet făceau parte : de la Atelierele C.F.R. Bucureşti — Tudor Alexandru, Bogătoiu Panait, Iancu Mahale Şulem, Nicolae D. Tudor ; de la Atelierele C.F.R. Iaşi — Ilie Pintilie, Crivei Mihai ; de la Atelierele C.F.R. Galaţi — Mîrza Constantin, Lungu Mihalache, Maxim Alexandru ; de la Atelierele C.F.R. Paşcani — Sasu Alexandru, Pintilie Constantin Nica, Picalschi Frantz ; de la Atelierele C.F.R. Cluj — Popa Emil, Meţiu Ion, Bob Ion, Bojan Pavel şi alţii. În C.C. de acţiune erau reprezentaţi şi ceferiştii din Simeria, Timişoara şi alte centre. La activitatea Comitetului Central de acţiune a participat din partea Consiliului General al Sindicatelor Unitare Gheorghe Stoica ; secretar al Consiliului sindical local Bucureşti a fost Dumitru Petrescu.

Comitetul Central de acţiune avea sarcina de a asigura introducerea liniei P.C.R. în comitetele de acţiune locale şi prin ele în rîndurile masei de muncitori, de a coordona luptele muncitorilor ceferişti din întreaga ţară, de a iniţia şi sprijini formarea de noi comitete de acţiune pentru pregătirea şi conducerea nemijlocită a luptei unite a muncitorilor feroviari.

Comitetele de acţiune alese de masa muncitorilor aveau un caracter larg reprezentativ şi erau recunoscute ca organe de conducere, urmate de către masa muncitorilor şi rezultate din creşterea, în focul luptelor revoluţionare, a curentului pentru front unic muncitoresc.

În procesul pregătirii şi desfăşurării luptelor muncitorimii au fost folosite diferite metode şi forme de acţiune care împleteau activitatea ilegală cu cea legală şi semilegală, în funcţie de condiţii, de împrejurările concrete.

În principalele centre ceferiste din ţară s-au ţinut, începînd din aprilie şi pînă în octombrie 1932, conferinţe regionale, locale, pe ateliere C.F.R., unde muncitorii şi delegaţii lor au dezbătut probleme importante privitoare la organizarea luptei şi la alegerea comitetelor de acţiune.

În acelaşi timp a continuat consolidarea poziţiilor elementelor revoluţionare şi sindicatelor C.F.R. din cele mai importante centre feroviare.

Se petrecea în mişcarea sindicală un fenomen nou şi pozitiv. Principalele sindicate ale C.F.R. recunoşteau drept for călăuzitor un organ inexistent pînă atunci în practica vieţii sindicale — Comitetul Central de acţiune —, hotărîrile acestuia devenind, în cursul anului 1932, pentru o însemnată parte a muncitorimii ceferiste linia diriguitoare a activităţii şi luptei ei.

Comitetele de acţiune au fost ţinta atacurilor înverşunate din partea multor lideri reformişti ai P.S.D. şi ai sindicatelor reformiste. Aceştia, cu scopul de a împiedica creşterea influenţei comuniştilor în sînul sindicatelor şi a stăvili curentul manifestat în mase pentru unitatea de acţiune, au convocat la Bucureşti în 23—24 aprilie 1932 conferinţa Uniunii sindicatelor C.F.R.

Conferinţa din aprilie a Uniunii C.F.R. a fost prima conferinţă a unei uniuni sindicale amsterdamiste din România la care majoritatea delegaţilor s-au ridicat împotriva politicii reformiste, pronunţîndu-se pentru unitatea de

acțiune, pentru linia promovată de comuniști și crearea de comitete de acțiune locale.

Intensificarea muncii P.C.R., a organizațiilor sale în centrele feroviare a dus la alegerea și activizarea comitetelor de acțiune atît la C.F.R. cît și în alte întreprinderi. Au fost alese comitete regionale de acțiune la Galați, Cluj, comitete de acțiune locale la Iași, Timișoara, Oradea, Pașcani ș.a. S-a creat comitetul de acțiune al muncitorilor din minele de la Anina. În Transilvania s-au creat comitete de acțiune ale șomerilor [2].

S-au desfășurat mai multe întruniri ale comitetelor de acțiune regionale ale delegaților sindicatelor feroviare, unde s-au dezbătut probleme ale coordonării acțiunilor protestatare și greviste ale muncitorilor ceferiști. În cursul acestor consfătuiri, cîțiva delegați, în minoritate (P. Bogătoiu și alții), au încercat să schimbe orientarea revoluționară, combativă a luptelor care se pregăteau și să impună un nou C.C. de acțiune sub lozinca : „Trebuie luptat numai pentru interese profesionale".

În focul luptelor revoluționare s-au călit organizațiile de partid, a crescut forța lor mobilizatoare, iar capacitatea organizatorică a P.C.R. s-a concretizat în crearea unor noi celule de partid, de U.T.C.

La Atelierele C.F.R. din București, Galați, Iași, Cluj, Dej, Pașcani ș.a. organele și organizațiile locale ale partidului comunist, celulele de fabrică și ateliere, au constituit osatura pe care s-a sprijinit desfășurarea luptelor muncitorimii.

La Atelierele C.F.R. „Griviță", celula de partid cuprindea muncitori din diferite secții și ateliere : de la cazangerie și lăcătușărie — Chivu Stoica, Popa Dumitru, Mardare Constantin ; de la turnătorie, vopsitorie, tîmplărie — Doncea Constantin, care, din însărcinarea partidului, a îndeplinit în timpul luptelor funcția de președinte al comitetului sindical de la Ateliere și al comitetului de grevă, Hulubescu Traian ; de la vagoane — Bîgu Vasile, Alexandrescu Ion, Păunescu Ion, Ionescu Vasile, Ioniță Ion ; de la ajustaj și strungărie — Bucurescu Nicolae, Tudor Alexandru, Tudor D. Nicolae, Zimniceanu Nicolae ; de la montaj-scularie — Georgescu Constantin, Petrache Tudor, Ventea Ion și alții. Din organizația U.T.C. făceau parte : Constantin David, Popescu Gheorghe, Cioclu Ion, Lixandru Vasile, Marin Jianu, Vasile Roaită, Calcan Gheorghe, Constantin Putinică, Păuna Ion, Alexe Constantin, Bălțatu Vasile, Anghelache Alexandru, Arsene Stan și alții.

În pregătirea și desfășurarea luptelor muncitorimii ceferiste, activînd în comitete de acțiune, comitete sindicale, de fabrică și de gevă, s-a format un larg activ de muncitori revoluționari care au mers împreună cu membrii partidului comunist în multiplele acțiuni legate de pregătirea și desfășurarea luptelor din ianuarie-februarie 1933. Printre aceștia se aflau Ghidu Alexandru, Grigorescu Mihai, Eftimie Vasile, Scribnic Timotei, Naum Florea, Ionescu Nicolae, Luchievici Tudor, Șandru Ovidiu, Marin Alexandrescu, Cloțan Petre, Lefter Vasile, Tălăngescu Mihail, Stîngaciu Dumitru, Popescu Nicolae, Nuriceanu Dumitru și mulți alții.

Partidul Comunist Român a reușit pînă la sfîrșitul anului 1932 să creeze în rîndurile maselor muncitoare, și îndeosebi la căile ferate, o atmosferă de ofensivă revoluționară și să pregătească masele pentru mari bătălii de clasă. El realizase o puternică și activă concentrare de forțe organizato-

[2] „Buletinul C.C. al P.C.R." din august 1932.

rice, pentru declanşarea unor mari lupte greviste. În ajunul marilor lupte revoluţionare se înfăptuise un puternic front al unităţii muncitoreşti în rîndurile principalelor detaşamente proletare — ceferiste şi petroliste.

*

În ianuarie 1933, o nouă „curbă de sacrificiu" a fost anunţată de guvernul P.N.Ţ. — Vaida. Partidul Comunist Român aprecia acordul de la Geneva, în baza căruia principalele domenii ale vieţii economice româneşti erau trecute sub controlul monopolurilor apusene, ca un atac deschis al unui pumn de exploatatori români şi străini contra majorităţii covîrşitoare a poporului muncitor din România [3]. „Curba de sacrificiu" a provocat o explozie de ură, de indignare în rîndul maselor largi, şi aşa crîncen lovite de poverile crizei din anii precedenţi. Profunde cauze obiective, cu rădăcini în starea deosebit de grea a maselor muncitoare, au întărit spiritul revoluţionar care anima proletariatul. În aceste condiţii, muncitorii, în frunte cu comuniştii, trec la crearea organelor proprii care să le conducă nemijlocit lupta, dau viaţă acelor lozinci şi organe care corespundeau cel mai bine nevoilor de mobilizare eficientă a tuturor muncitorilor ceferişti la acţiuni revoluţionare ofensive.

Între 28 şi 31 ianuarie, muncitorii de la Atelierele C.F.R. „Griviţa" au organizat ieşiri demonstrative împotriva noii lovituri pe care clasele dominante, mînă în mînă cu marile cercuri financiare străine, au pregătit s-o dea maselor populare. Peste 5 000 de muncitori, în front unic, şi-au exprimat hotărîrea să nu accepte nici una din măsurile de „austeritate" luate de clasele dominante.

La Atelierele „Griviţa" în timpul grevei demonstrative din 28 ianuarie 1933, masa muncitorilor ceferişti a propus delegaţi din fiecare secţie pentru alcătuirea comitetului de acţiune pe ateliere. Comitetul, ales pe baza celei mai largi democraţii muncitoreşti, era alcătuit din 56 de muncitori comunişti, socialişti independenţi, social-democraţi şi muncitori fără partid. Asemenea comitete au activat la Atelierele C.F.R. „Nicolina"-Iaşi, Atelierele C.F.R. Galaţi şi în alte centre feroviare.

Masa muncitorilor a impus o situaţie nouă : reprezentanţi ai conducerilor reformiste sau delegaţii social-democrate de dreapta, sprijinite de autorităţi, erau înlăturate de către masa muncitorilor ceferişti, în timp ce erau impuse organele revoluţionare de front unic. Chemarea la greva demonstrativă din 31 ianuarie, lansată de Comitetul executiv al comitetului de acţiune a fost îmbrăţişată de aproape 5 000 de muncitori de la „Griviţa". Cu grevele muncitorilor din Bucureşti de la sfîrşitul lunii ianuarie 1933, s-au solidarizat prin greve demonstrative muncitorii ceferişti din Galaţi, Cluj, Iaşi.

Frontul unic s-a dezvoltat pe baza unei munci sistematice a organizaţiilor partidului comunist de strîngere a legăturilor cu masele muncitorimii ceferiste, pornind de la cerinţe concrete, imediate, de la revendicările cele mai apropiate ale muncitorilor şi situîndu-le în cadrul unei lupte cu un profund caracter politic, îndreptate contra măsurilor statului burghezo-moşieresc şi ale cercurilor imperialiste interesate în subjugarea ţării.

[3] „Documente din istoria P.C.R., 1929—1933", E.S.P.L.P. 1955, pag. 580.

Spre sfîrşitul lunii ianuarie 1933, valul luptelor greviste a cuprins muncitorii aparţinînd diferitelor ramuri industriale. Încleştarea forţelor de clasă devenea tot mai mare. Pe temelia acestor numeroase şi puternice acţiuni proletare şi frămîntări ale maselor largi s-au afirmat cu deosebită vigoare, alături de luptele muncitorimii ceferiste, luptele pe care le-a desfăşurat muncitorimea petrolistă din Valea Prahovei la sfîrşitul lunii ianuarie şi începutul lunii februarie.

Ţinînd seama de ponderea pe care o avea industria petrolieră în viaţa economică a ţării şi de faptul că în acea industrie se concentrau şi se împleteau mai mult ca în orice alt domeniu al economiei interesele de jaf ale marii burghezii româneşti cu cele ale monopolurilor imperialiste apusene, P.C.R. a trecut la îmbunătăţirea muncii organizaţiilor de partid din Valea Prahovei, pentru strîngerea legăturilor lor cu masa muncitorilor petrolişti, indiferent de organizaţia sau sindicatul din care făceau parte. Secretar al Comitetului judeţean P.C.R. Prahova a fost trimis de către conducerea partidului Gheorghe Vasilichi, iar din comitet făceau parte : Gh. Avramescu, Tănase Avramescu, Gheorghe Ghica, Nicolae Moraru, Constantin Nicolaescu, Gh. Vidraşcu. S-au întărit organizaţiile de partid de la „Româno-americana" (trei celule), „Astra română", „Orion", „Ceptura", precum şi organizaţiile Uniunii Tineretului Comunist.

Experienţa acumulată de partid în conducerea luptei muncitorilor ceferişti a folosit organizaţiilor P.C.R. din Valea Prahovei pentru îmbunătăţirea legăturii cu masele. Comuniştii au început să iasă din cadrele înguste ale muncii strict ilegale şi să activeze în sindicatele socialist-independente şi social-democrate, să ia contact cu membrii comitetelor sindicale locale, să scoată gazete legale, să participe şi să ia cuvîntul la adunări în spiritul frontului unic. Numărul membrilor sindicatului muncitorilor petrolişti, ca urmare a unităţii de acţiune, creştea simţitor, ajungîndu-se la sfîrşitul anului 1932, numai la Ploieşti, la aproximativ 2 000. S-a îmbunătăţit, în acelaşi timp, activitatea comuniştilor din sindicatele de la Moreni, Floreşti, Cîmpina.

În cadrul sindicatelor şi în rîndul muncitorilor fără apartenenţă la vreun partid sau organizaţie, comuniştii au folosit discuţiile cu lucrătorii, în grupuri restrînse sau individuale, despre nevoile petroliştilor, despre formularea revendicărilor muncitoreşti şi acţiunile care trebuie întreprinse. Memoriul cu revendicări a fost semnat de 2 700 de muncitori de la „Astra română". Pe această bază largă de masă, a fost ales comitetul de acţiune de la „Astra română", alcătuit din 22 de muncitori *.

Asemenea comitete de acţiune au fost alese şi la rafinăriile „Româno-americana", „Unirea", „Orion", precum şi la principalele schele petroliere din Cîmpina, Floreşti, Moreni. Printre membrii acestor comitete se numărau : Niculescu Ion, Vitner Dudu, Ţibuleac Ion, Bodea Oprea, Stoica Dumitru, Albu Ion, Dragomirescu Dumitru, Moraru Mihai, Bordeanu Stere, Focşineanu Dumitru şi mulţi alţii. Pe întreaga Vale a Prahovei a fost ales un comitet regional de acţiune, în care au intrat, pe lîngă muncitorii petrolişti, şi reprezentanţi ai muncitorilor din alte ramuri industriale, ai şomerilor.

Comitetele de acţiune au fost factorii mobilizatori prin care partidul comunist a pregătit şi condus marea grevă a petroliştilor din întreprinderile Ploieştiului la 1 februarie 1933.

* Comitetul de acţiune din Valea Prahovei nu era subordonat C.C. de acţiune.

În jurul rafinăriilor, pe care greviştii le-au ocupat, s-au adunat muncitori de la alte întreprinderi din Ploieşti, familiile lor, mobilizaţi de comitetul de acţiune pe oraş.

Încercarea guvernului Vaida de a înăbuşi greva petroliştilor prin forţa armată s-a izbit de rezistenţa oamenilor muncii din întreg oraşul. Arestarea unor membri ai comitetului de acţiune şi a unui grup de muncitori grevişti a fost semnalul unor puternice ciocniri între mase şi forţele represive. Lupta nu a încetat pînă nu au fost eliberaţi toţi cei arestaţi. Ca trăsătură a luptelor muncitorimii din ianuarie-februarie 1933 se manifesta hotărîrea maselor de a-şi apăra pînă la capăt conducătorii aleşi, de a stăvili abuzurile, ilegalităţile autorităţilor. Acţiunile revendicative ale petroliştilor au luat forma unor lupte greviste ofensive, conduse de organe alese pe baza frontului unic.

Prezenţa în mari lupte greviste a celor două detaşamente proletare — muncitorimea ceferistă şi cea petrolistă, conţinutul politic al ridicării lor revoluţionare, determinat de situaţia obiectivă deosebit de grea a maselor şi precară pentru soarta ţării, asigurarea conducerii de către partidul comunist prin organele de front unic a acţiunilor greviste —, au imprimat un caracter ofensiv luptelor muncitorimii, îndeosebi ceferiste, desfăşurate pînă la 16 februarie 1933.

Ţinînd seama de gradul de radicalizare a muncitorilor ceferişti şi de stadiul pregătirilor de luptă, partidul i-a mobilizat la declanşarea grevei din 2 februarie. Cu acest prilej a fost aplicată o înaltă formă de luptă a clasei muncitoare — ocuparea întreprinderii însoţită de organizarea unei largi mişcări de solidaritate din afara întreprinderii.

Pregătind greva din 2 februarie, la Atelierele C.F.R. partidul comunist a trimis delegaţi în centrele ceferiste importante, pentru a stabili acţiuni comune cu comitetele de acţiune locale şi cu comitetele sindicale C.F.R. În aceeaşi zi, greviştii feroviari de la Iaşi şi de la Galaţi au ocupat atelierele. În programul de revendicări aprobat de masa celor 7 000 de muncitori de la „Griviţa", pe lîngă acelea care rezultau de pe urma aplicării „curbelor de sacrificiu", un loc important revenea cererii de a se respecta drepturile şi libertăţile muncitorilor, printre care dreptul de conducere a Casei muncii de către muncitori şi îndeosebi recunoaşterea comitetului de fabrică ca organ legal al muncitorimii. Totodată, adunarea generală a muncitorilor de la „Griviţa" a ales un larg comitet de grevă, alcătuit din 350 de muncitori. Comitetul hotăra cine poate intra în ateliere şi cine nu. Pentru prima dată de la 1920 au avut acces în Atelierele C.F.R. aşa-zisele persoane străine cărora le era interzisă întotdeauna intrarea în ateliere. Începînd cu 2 februarie, muncitorii instituiseră o ordine proprie. „Atelierele erau păzite de către pichete de autoapărare şi toată lumea putea să intre în afară de poliţişti şi agenţi, iar această toată lume erau delegaţii muncitorilor din alte întreprinderi" [4]. Printre formele de organizare folosite de muncitori în timpul grevelor cu ocuparea întreprinderii erau gărzile de autoapărare pentru paza atelierelor, maşinilor, sculelor, împotriva provocărilor, pichete de grevă, postate îndeosebi la porţile întreprinderii, şi delegaţiile pentru tratative, delegaţii alese din rîndul comitetelor de grevă, al comitetelor de acţiune sau

[4] Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota Ab. XVIII—2, „Însemnătatea istorică a luptelor muncitoreşti din februarie", Editura C.C. al P.C.R. — ianuarie 1934, pag. 19.

din masa muncitorilor. Amenințările proferate de autorități la adresa delegaților că îi vor aresta pentru că sînt comuniști, pentru că încalcă ordinea statului și injuriile liderilor reformiști nu înfricoșau pe reprezentanții aleși de masa muncitorilor, iar miniștrii se vedeau siliți să recunoască aceste delegații și să trateze cu ele.

Deși guvernul național-țărănist a declarat că acceptă o serie de revendicări printre care și comitetele de fabrică, în noaptea de 3 spre 4 februarie, a hotărît instituirea stării de asediu, iar parlamentul cu majoritate de voturi a votat proiectul de lege pentru starea de asediu.

Creșterii avîntului de luptă și de organizare al maselor muncitorești i se opunea din partea marii burghezii și a moșierimii promovarea metodelor „de mînă forte" de guvernare. Starea de asediu scotea în afara legilor toate organizațiile și organele care își cuceriseră dreptul de activitate deschisă, datorită sprijinului puternic al maselor muncitoare. Partidul comunist și U.T.C., deși fuseseră declarate în afara legii de nenumărate ori, figurau din nou ca principale organizații cu desăvîrșire interzise. În noaptea de 11 spre 12 februarie s-au făcut sute de arestări. Locuințele comuniștilor, ale membrilor comitetelor sindicale, comitetelor de acțiune etc. au fost percheziționate, sediile muncitorești devastate, porțile atelierelor blocate cu jandarmi și polițiști. Toate aceste măsuri făceau parte dintr-un plan vast de înăbușire, prin represiuni, a avîntului luptei clasei muncitoare. La chemarea partidului comunist s-a ridicat un protest de masă în întreaga țară împotriva stării de asediu. La „Griviția", unde starea de spirit revoluționară era deosebit de puternică, muncitorii ceferiști, trecînd peste toate rigorile stării de asediu, au ales delegați pentru comitetul de fabrică al atelierelor. În comitetul de fabrică au fost aleși 250 de muncitori din toate secțiile.

Adunările din incinta Atelierelor „Griviția" sau de la sediile sindicatului aveau loc cu masa muncitorilor, așa cum s-au petrecut lucrurile și la Iași, Pașcani, Galați, unde au participat și membri ai C.C. de acțiune. Aceste adunări erau păzite de pichetele alcătuite din muncitori pentru a împiedica autoritățile să-i aresteze pe reprezentanții muncitorimii.

În urma instaurării stării de asediu, la revendicările precedente s-au adăugat cele noi, privind cererea de renunțare de către guvern la măsurile de teroare.

Partidul comunist dovedea capacitatea de a hotărî formele de acțiune, de a schimba sau completa lozincile, revendicările, de a apela la acele metode care să dezvolte lupta muncitorimii.

În împrejurările creșterii acțiunilor represive din partea autorităților, partidul comunist a luat măsuri pentru declararea de greve demonstrative în principalele centre ceferiste și apoi pentru transformarea lor în greve cu ocuparea atelierelor. Comitetului Central de acțiune îi revenea sarcina coordonării luptelor greviste din toate centrele feroviare.

Mișcarea grevistă a muncitorilor de la Atelierele C.F.R. nu a cuprins însă și alte categorii de muncitori feroviari, cum erau cei din serviciile de Tracțiune și Mișcare. Unele organizații locale nu au reușit să generalizeze și să dea o mai mare amploare acțiunilor de luptă, pe măsura avîntului revoluționar și hotărîrii de luptă care însuflețea masele.

La Cluj, greva muncitorilor ceferiști a început în dimineața zilei de 13 februarie. Greviștii, stăpîni pe ateliere, și-au ales un comitet de grevă alcătuit din 50 de membri și o delegație pentru tratative cu autoritățile și

cu conducătorii administrației C.F.R. În fața ripostei muncitorimii, autoritățile s-au văzut silite să recunoască delegația muncitorilor și să trateze cu ea. În același timp, în oraș, membri ai comitetelor sindicale, delegați ai muncitorilor de la întreprinderile „Dermata", „Junasz", „Transilvania", „Dacia" și altele au ținut întruniri pentru a organiza acțiuni de solidaritate ale muncitorimii de la celelalte întreprinderi din Cluj. La 14 februarie au intrat în grevă demonstrativă marea majoritate a întreprinderilor din acest oraș. Acțiunile greviste și manifestațiile muncitorimii clujene din 14 februarie au luat amploare și s-au transformat în ciocniri cu forțele represive ale autorităților.

La Iași, muncitorimea ceferistă și-a manifestat cu tot elanul revoluționar hotărîrea de a trece la acțiuni de luptă împotriva stării de asediu, pentru recunoașterea cuceririlor din 2 februarie. Cu toată rezistența opusă de muncitorii ceferiști, organele represive au reușit să pună stăpînire pe ateliere. Greve demonstrative și manifestații de stradă au avut loc și la Galați, Oradea, Timișoara, Piatra Neamț etc.

Valul acțiunilor revoluționare muncitorești a culminat cu eroicele lupte de la Atelierele C.F.R. „Griviția" din București. În Capitală, starea de asediu s-a aplicat de către autorități în forma cea mai brutală. Indignarea și revolta care au cuprins masele muncitoare împotriva „curbei de sacrificiu", a dizolvării organizațiilor democratice, a închiderii sediilor sindicatelor C.F.R. și a măsurilor polițiste luate contra aleșilor muncitorimii au crescut cu deosebită forță după 14 februarie. În aceeași zi, un nou val de arestări și percheziții s-a abătut asupra multor muncitori ceferiști. Dacă după 4 februarie, prin starea de asediu, lovitura autorităților fusese îndreptată contra organizațiilor revoluționare, interzicînd folosirea sediilor, prin dispozițiile Ministerului de Interne de la 14 februarie, lovitura autorităților era îndreptată împotriva organelor de masă ale muncitorimii, organe de front unic. Orice acțiune muncitorească prin aceste organe a fost declarată ilegală. În noaptea de 14 spre 15 februarie, au fost arestați circa 1 600 de comuniști și alți militanți ai mișcării muncitorești revoluționare.

Aceste arestări nu au putut împiedica declanșarea luptelor muncitorimii ceferiste. Partidul comunist pregătise astfel organizațiile de partid, sindicale, comitetele de acțiune și de grevă, încît acestea au fost capabile să treacă imediat la declanșarea și conducerea luptelor greviste.

Obiectivele care au stat în fața muncitorilor de la „Griviția" au avut un caracter predominant politic și prevedeau imediata încetare a măsurilor represive, eliberarea celor arestați, ridicarea stării de asediu și respectarea cuceririlor proletariatului din 2 februarie.

Ocuparea de către muncitorime a Atelierelor „Griviția" a fost însoțită de instituirea, în incinta atelierelor, a unui regim care nu ținea seama de rigorile stării de asediu. Comitetul de fabrică funcționa ca un adevărat „sfat muncitoresc" ale cărui directive erau îndeplinite de toți muncitorii. În mod deschis, din rîndurile muncitorilor au fost alcătuite pichete de grevă, gărzi de autoapărare, delegații, grupuri de legătură între secții etc. Muncitorii și-au afirmat hotărîrea de a continua greva pînă la respingerea atacului reacțiunii. Pe tribune improvizate, alături de muncitorii comuniști, socialiști-independenți și social-democrați, s-au ridicat numeroși muncitori neorganizați, dintre care mulți pentru prima dată s-au încumetat să vorbească în fața unei mase. Susținînd pe vorbitori și manifestîndu-și hotărîrea fermă de a continua lupta, miile de muncitori ceferiști scandau lozinci revoluționare cu caracter politic:

„Jos starea de asediu !", „Vrem eliberarea arestaţilor !", „Trăiască frontul unic !", „Trăiască Partidul Comunist !" În acele momente de clocot revoluţionar, în incinta atelierelor, chemările partidului comunist au fost preluate ca lozinci de către mase şi însuşite de către acestea. Membrii partidului comunist au apărut deschis în faţa muncitorilor din Ateliere şi au vorbit în numele P.C.R., au arătat tactica partidului de făurire a frontului unic muncitoresc, iar cuvîntul comunist era pronunţat fără teamă.

În timp ce în ateliere chemările partidului comunist găseau un larg răsunet şi o caldă aprobare a maselor de muncitori ceferişti, autorităţile grupau puternice forţe represive în cartierul Griviţa. Concentrarea de forţe poliţieneşti şi armate s-a izbit de zidul solidarităţii muncitorimii Capitalei, al familiilor greviştilor, care în număr de aproape 12 000 au înconjurat Atelierele, apărînd, timp de o zi şi o noapte, cu riscul de a-şi pierde libertatea şi chiar viaţa, pe luptătorii ceferişti baricadaţi în interiorul atelierelor. Solidaritatea şi a altor categorii de oameni ai muncii, ţărani, funcţionari, intelectuali, avea o deosebită semnificaţie politică, ea exprimînd recunoaşterea rolului muncitorimii ceferiste de detaşament înaintat al luptei maselor largi pentru democraţie şi un trai mai bun. Cu luptătorii ceferişti s-au solidarizat şi unii ostaşi aduşi să reprime pe grevişti.

Luptele ceferiştilor din 15—16 februarie, au dobîndit un profund caracter popular, transformîndu-se într-o mare mişcare politică de masă. Greva de la „Griviţa" nu era numai greva muncitorilor nemulţumiţi de salarii, ci întruchipa efervescenţa maselor largi, fiind o ridicare politică de masă împotriva jafului claselor exploatatoare, a monopolurilor străine şi a atacului dezlănţuit de forţele reacţionare din România.

Masacrul dezlănţuit de forţele represive, în dimineaţa zilei de 16 februarie, la ordinul regelui şi al guvernului P.N.Ţ., uciderea şi rănirea a numeroşi luptători şi arestarea a circa 2 000 de muncitori, închiderea Atelierelor „Griviţa" nu au însemnat îngenuncherea muncitorimii ceferiste şi nici stăvilirea mişcării revoluţionare din România.

Peste cîteva luni, aplicarea acordului de la Geneva a fost sistată. Atelierele C.F.R. au fost redeschise. Marea majoritate a muncitorilor ceferişti arestaţi au fost eliberaţi. Prestigiul organizaţiilor revoluţionare muncitoreşti, şi îndeosebi al partidului comunist, a crescut.

Luptele revoluţionare ale ceferiştilor şi petroliştilor au constituit o cotitură în viaţa partidului comunist, a mişcării muncitoreşti din ţara noastră. Ele au dat un puternic impuls luptei muncitorimii din celelalte ramuri industriale. La sate a crescut numărul răzvrătirilor locale.

Marile lupte muncitoreşti din februarie 1933 au îmbogăţit mult experienţa revoluţionară a partidului comunist, a clasei muncitoare, au scos pe prim plan, în toiul organizării şi desfăşurării lor, noi forme şi metode de acţiune deosebit de preţioase pentru clasa muncitoare. Ele au folosit drept înaltă pildă pentru masele ţărănimii muncitoare, care au început să înţeleagă mai mult că în clasa muncitoare au aliatul şi conducătorul lor fidel. Aceste lupte au contribuit la clarificarea politică a maselor, demascînd făţărnicia marii burghezii şi moşierimi.

Referindu-se la eroicele lupte muncitoreşti din 1933 din România, mişcarea comunistă internaţională le dădea o înaltă apreciere.

„Luptele din februarie, conduse de partidul comunist şi de sindicatele revoluţionare pe baza frontului unic organizat de jos, au dovedit nu numai

autoritatea colosală şi influenţa mare a partidului, dar au arătat şi legătura sa cu cele mai largi mase populare.

Prin întărirea sa, partidul şi-a croit drum spre masele proletare cele mai importante, pe care le-a antrenat şi le-a condus în luptă" [5]. Revista Internaţionalei Comuniste relevă faptul că aceste lupte „vor intra în istoria mişcării muncitoreşti internaţionale ca una din paginile ei minunate" [6].

Luptele ceferiştilor şi petroliştilor din ianuarie-februarie 1933 au fost urmate de consolidarea partidului comunist, de creşterea organizaţiilor comuniste, de un aflux al oamenilor muncii spre organizaţiile de masă conduse de P.C.R.

Activitatea acestor organizaţii democratice, cuprinzînd reprezentanţi din diferite categorii sociale, a luat un mare avînt imediat după luptele din 1933 ; masele au impus-o şi au susţinut-o prin manifestaţii de stradă, prin greve de protest, ieşiri demonstrative şi adunări publice a mii şi mii de oameni ai muncii aparţinînd celor mai diferite categorii sociale.

Continuînd aplicarea unei tactici adecvate cerinţelor şi specificului acţiunilor întreprinse, Partidul Comunist Român a creat, cu operativitate, noi forme de activitate pentru atragerea maselor, de data aceasta pentru sprijinirea şi apărarea muncitorilor arestaţi şi judecaţi în procesele de la Bucureşti, Craiova, Iaşi, Cluj.

La sfîrşitul lunii august, apelul intitulat : „În ajutorul muncitorilor de la «Griviţa» condamnaţi la 18 august 1933", semnat de mai mulţi muncitori şi intelectuali, anunţă constituirea Comitetului de acţiune pe întreaga ţară pentru apărarea ceferiştilor [7].

Experienţa Comitetului local de apărare a muncitorilor ceferişti din Bucureşti a fost folosită pentru dezvoltarea activităţii în alte oraşe din ţară, printre care Cluj, Iaşi şi Craiova.

Apelul Comitetului pe întreaga ţară din 1933, semnat de peste 300 de persoane, era adresat muncitorilor, intelectualilor şi funcţionarilor, chemîndu-i să-şi exprime solidaritatea cu conducătorii ceferişti.

Circa 120 de avocaţi s-au prezentat pentru a apăra pe conducătorii luptelor din 1933. Dintre aceştia, aproape o treime s-au perindat în faţa consiliilor de război, a tribunalelor, la recursuri, sprijinind pe acuzaţi. Avocaţi ca : Ion Gheorghe Maurer, Petre Grozdea, St. Niţulescu, Nicolae şi Mihail Popilian s-au aflat cu toată energia lor alături de conducătorii luptelor din 1933.

Peste 600 de martori, muncitori, ţărani, intelectuali, mici meseriaşi, preoţi, liber-profesionişti, au venit să facă depoziţii în sprijinul acuzaţilor.

La Ploieşti, Arad, Iaşi, Cluj, Galaţi, Craiova, Turnu-Severin etc. s-au strîns numeroase adeziuni de protest contra terorii guvernului. Grevele muncitorilor din Timişoara, Braşov, Comăneşti, Sibiu, declarate pentru cîştigarea sporurilor de salarii, au luat caracterul unor acţiuni politice deschise, de sprijinire a conducătorilor luptelor din ianuarie-februarie 1933.

La mitingurile de protest, muncitorii răspundeau în front comun, iar în memoriile adresate consiliilor de război semnau, alături de comunişti şi muncitori social-democraţi, membri ai sindicatelor sau neorganizaţi.

---

[5] *„Kommunisticeskii Internaţional"* nr. 13—14 din 1933.
[6] *Ibid.*
[7] *„Tempo"* nr. 47, din 30 august 1933.

Marile acțiuni de solidaritate ale maselor din întreaga țară, precum și protestele de peste hotare au silit guvernul liberal să anuleze sentința dată în procesul de la București și să admită rejudecarea procesului. Cu promptitudine, partidul comunist a inițiat crearea de noi organizații de ajutorare: „Comitetul prietenilor victimelor din februarie de la «Grivița»", „Prietenii ceferiștilor arestați" care să acționeze pentru stingerea procesului.

Întrunirile la porțile uzinelor, adunările funcționarilor, ale artiștilor, avocaților, profesorilor, răspîndirea a mii și mii de manifeste arătau organizatorilor procesului că opinia publică este solidară cu conducătorii luptelor din 1933.

În fața valului de proteste, Curtea superioară de justiție militară a anulat sentința de la București, și la sfîrșitul lunii martie a transmis procesul pentru rejudecare către Consiliul de război al Corpului I Armată din Craiova. „Sentința de condamnare la muncă silnică pe viață și la 500 ani de ocnă grea — scria „Scînteia" — a căzut sub presiunea acțiunilor de protest prin întruniri, greve și demonstrații ale muncitorilor din țară cît și ale proletariatului internațional" [9].

În aceste procese au fost inculpați Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Constantin Doncea, Dumitru Petrescu, Gheorghe Stoica, Gheorghe Vasilichi, Ilie Pintilie, Marin Ionescu, Popa Emil, Bojan Pavel și alții.

Acuzații au îndeplinit cu cinste indicația dată de partid devenind ei înșiși acuzatori. Dînd dovadă de un înalt curaj revoluționar, de demnitate partinică, ei și-au transformat cuvîntul într-un rechizitoriu, dezvăluind în fața întregii țări adevărul despre politica claselor exploatatoare de asuprire și jefuire a maselor muncitoare, înfățișînd țelurile urmărite de partidul comunist, apărătorul credincios al intereselor vitale ale celor ce muncesc.

În Capitală, în numeroase orașe și sate din Moldova, Oltenia, Transilvania și Valea Prahovei, din Banat și Dobrogea, muncitorii, țăranii și intelectualii și-au ales delegați spre a-i trimite, în 1934, la Craiova să sprijine pe luptătorii comuniști. Peste 2 000 de martori au fost gata să ia apărarea în proces conducătorilor luptelor din 1933. Împotriva acestui număr impresionant de martori, autoritățile au recurs la cele mai josnice măsuri pentru a nu le permite să se adune la Craiova [10]. Poliția din Craiova a arestat pe Ceaușescu Nicolae, Pogăceanu Vasile, Gabor Vasile și Brad Ion în momentul cînd aceștia voiau să depună, în fața Consiliului de război al Corpului I Armată, protestele muncitorilor și intelectualilor și să facă depoziții favorabile acuzaților [11].

Luptele din ianuarie-februarie 1933, ca și procesul care a urmat, au constituit o verificare a raportului forțelor de clasă, permițînd partidului comunist să tragă importante concluzii privind activitatea sa de strîngere a legăturilor cu masele.

Luptele muncitorimii române fiind prima mare ridicare în Europa a proletariatului, la scurtă vreme după venirea lui Hitler la putere, s-au înscris printre marile evenimente cu larg răsunet internațional. Întinsa arie geografică

---

[9] „*Scînteia*" nr. 6, din 27 mai 1934.

[10] *V. Hurmuz* și *N. Lupu*: „Procesul conducătorilor luptelor ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933", în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 3 din 1959, pag. 19.

[11] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 25, dosarul nr. 4, filele 117; fondul nr. 4, dosarul nr. 714, fila 68.

a ecoului internaţional al luptelor revoluţionare din România (toate ţările Europei, muncitori din America, Asia, Africa) demonstrează caracterul larg popular al acestor lupte şi aportul lor la patrimoniul internaţionalismului proletar. Acest larg ecou a crescut direct proporţional cu semnificaţia politică pe care luptele din România au avut-o pentru numeroase ţări ale lumii, mai ales din Europa, unde la ordinea zilei se aflau frămîntări, căutări şi stabilirea de căi pentru îndepărtarea de către mase a pericolului hitlerist, a unei noi conflagraţii mondiale.

Scopurile şi obiectivele de bază ale luptei muncitorimii din România erau comune acelora ale clasei muncitoare şi forţelor democratice antiimperialiste şi antifasciste din alte ţări ale lumii. Manifestele şi presa mişcării muncitoreşti din Franţa, Cehoslovacia, Austria, Anglia, Ungaria şi alte ţări scriau despre „exemplul românesc", despre pilda de „eroism care în curînd s-ar putea repeta foarte bine în orice altă ţară capitalistă", despre „făclia aprinsă de muncitorul român" şi care „trebuie dusă înainte" ş.a.m.d.

Aportul muncitorimii române la cauza comună a proletariatului şi forţelor democratice din celelalte ţări a stat la temelia ataşamentului şi sprijinului internaţionalist al clasei muncitoare şi al maselor largi de peste hotare.

Luptele muncitorimii române din 1933 au avut răsunet în mişcarea comunistă şi muncitorească internaţională atît prin importanţa lor politică, cît şi prin contribuţia experienţei clasei muncitoare din România la îmbogăţirea şi înnoirea formelor şi metodelor de luptă revoluţionară. Realizarea frontului unic muncitoresc în rîndurile principalelor detaşamente proletare, aplicarea în viaţă a unui şir de forme tactice noi, traducerea în fapt a tacticii propagate de partidele comuniste, a grevei prin ocuparea întreprinderii au avut o semnificaţie care depăşea graniţele mişcării muncitoreşti din România.

În timpul acestor lupte, clasa muncitoare din România a acumulat o uriaşă experienţă politică, care depăşea experienţa acumulată ani de-a rîndul prin conflicte locale, greve mărunte, acţiuni parţiale.

Luptele din 1933 au dovedit gradul înaltei conştiinţe de clasă a muncitorimii române. Clasa muncitoare a adoptat forme şi metode de organizare noi, a ştiut să le dezvolte în focul acţiunilor revoluţionare, să aplice forme superioare, care au ridicat grevele economice la treapta grevelor cu un puternic caracter politic, prin ocuparea întreprinderilor, organizarea apărării acestora şi a solidarităţii maselor de muncitori din celelalte fabrici.

Din rîndurile principalelor detaşamente ale proletariatului, îndeosebi ale ceferiştilor şi petroliştilor, care timp de aproape douăzeci de zile au desfăşurat concomitent o luptă eroică, au pornit iniţiative preţioase de îmbogăţire a formelor de organizare şi de trecere la lupte cu un puternic caracter revoluţionar.

În timpul marilor bătălii de clasă din 1933 s-au format şi s-au afirmat noi cadre comuniste proletare, strîns legate de masa muncitorimii, cunoscătoare îndeaproape a frămîntărilor clasei muncitoare şi ale maselor largi. Aceste cadre au adus un suflu proletar viu în rîndurile partidului, constituind un nucleu viguros al P.C.R., deosebit de preţios pentru dezvoltarea şi consolidarea partidului. Ele au impulsionat dezvoltarea partidului comunist şi îndeplinirea cu succes a sarcinilor pregătitoare ale revoluţiei în România.

Partidul Comunist Român a extins experienţa muncii dobîndite în cursul pregătirii şi desfăşurării luptelor ceferiştilor şi petroliştilor din 1933 la activitatea sa în rîndurile maselor muncitorimii, ţărănimii, ale păturilor mijlocii de la oraşe şi sate interesate în apărarea păcii şi stăvilirii ofensivei fascismului în ţara noastră.

Luptele din ianuarie-februarie 1933 au constituit o mare şcoală de educaţie revoluţionară a clasei muncitoare, au arătat în mod deosebit de pregnant că forţa clasei muncitoare stă în unitatea ei, ca o condiţie principală a asigurării rolului de conducător al proletariatului în lupta maselor largi împotriva exploatării, pericolului fascismului, pentru independenţa şi democratizarea ţării.

O parte a rădăcinilor insurecţiei din august 1944, a victoriilor istorice ale revoluţiei populare, la temelia cărora a stat antrenarea maselor largi, se află în valorificarea de către partidul comunist a experienţei şi învăţămintelor luptelor muncitorimii ceferiste şi petroliste.

Din luptele armatelor române şi sovietice pentru eliberarea părţii de nord-vest a României

Lt.-col. P. ILIE
Lt.-col. A. MARINESCU

După victoria insurecţiei armate din august 1944, unităţile române care participaseră la luptele insurecţionale s-au deplasat la nord-vest de Carpaţii Meridionali, în raioanele trupelor care executaseră acoperirea frontierelor, şi, împreună cu acestea, au zădărnicit acţiunile ofensive ale inamicului în Podişul Transilvaniei, în Crişana şi Banat.

Aceasta a avut o importanţă deosebită pentru dezvoltarea ulterioară a operaţiilor, deoarece a interzis pătrunderea inamicului în adîncime spre defileele din Carpaţii Meridionali şi în Munţii Apuseni, a menţinut un mare cap de pod [1] la nord şi vest de Carpaţii Meridionali, asigurînd astfel forţelor sovietice şi române spaţiul şi timpul necesare ieşirii şi concentrării lor nestingherite în centrul Transilvaniei şi în Cîmpia Tisei.

Între 7 şi 18 septembrie 1944, trupele sovietice, care s-au deplasat de la sud de Carpaţii Meridionali, au ajuns în zonele unde unităţile române se găseau în luptă cu inamicul. Aliniamentul frontului din România era : vest Rădăuţi, est Gura Humorului, vest Piatra Neamţ, vest Tg.-Ocna, sud Sf.-Gheorghe, nord-est Braşov, nord-est Sighişoara, înălţimile nord Tîrnăveni, sud Ocna Mureşului, nord Aiud, intrarea în defileele Crişurilor şi Mureşului, vest Timişoara, vest Reşiţa, vest Orşova.

Pe acest aliniament forţele române şi sovietice realizaseră următorul dispozitiv : pe Carpaţii Răsăriteni, între frontiera de nord a României şi Piatra Neamţ, se afla Armata 40 sovietică ; la sud de această armată pînă la curbura Carpaţilor acţionau marile unităţi ale Armatei 7 de gardă sovietice ; între Întorsura Buzăului şi Turda luptau trupele Armatei 4 române, cărora li se alăturase Corpul 33 armată sovietic în raionul sud Sf.-Gheorghe. La stînga Armatei 4 române au intrat în luptă, în raionul sud şi sud-est Turda, mari unităţi din Armata 27 şi Armata 6 tancuri sovietice. Restul frontului era apărat de trupele Armatei 1 române, în dispozitivul căreia, între defileul

[1] Vezi „Contribuţia României la victoria asupra fascismului", Editura politică, Bucureşti, 1965, pag. 69—81 ; *Col. C. Nicolae* şi *col. rez. G. David* : „Unele consideraţii cu privire la capul de pod de la nord şi vest de Carpaţii Meridionali (23 August — 18 septembrie 1944)", în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 6/1965.

Mureşului şi sud-vest Timişoara, s-au dispus marile unităţi ale Armatei 53 sovietice, iar în raioanele Reşiţa şi Anina au intrat în dispozitiv trupele Armatei 46 sovietice.

În faţa acestor forţe, Comandamentul hitlerist reuşise, cu resturile scăpate din operaţia de la Iaşi-Chişinău şi cu rezerve aduse din adîncime, să organizeze un nou front de apărare. Pe frontul din Carpaţii Răsăriteni, între pasul Bîrgăului şi nord Tg.-Mureş, se apăra Armata 8 germană, care avea în subordine şi unităţi horthiste. Mai la nord, pe Carpaţii Răsăriteni, se apăra Corpul 17 armată german. Inamicul a reconstituit Armata 6 germană în zona oraşului Tg.-Mureş şi a concentrat Armata 2 horthistă [2] în zona Cluj. Acestor forţe li s-au adăugat, mai tîrziu, Divizia 76 infanterie germană şi un grup din Divizia 13 tancuri germană. Între Oradea şi Arad se concentra Armata 3 horthistă, iar către Mureş şi Dunăre unităţi germane de valoarea unui corp de armată. În total, inamicul dispunea de 27 de divizii şi brigăzi germane şi ungare, dintre care 6 divizii de tancuri şi motorizate [3]. Aceste forţe au fost încadrate în grupul de armate german „Ucraina de Sud", inamicul realizînd astfel noul său dispozitiv operativ.

*

Începînd de la 7 septembrie în raionul Sf.-Gheorghe şi de la 10 septembrie în centrul Transilvaniei, marile unităţi ale armatelor 27 şi 6 tancuri sovietice, în cooperare cu Armata 4 română, au executat acţiuni de luptă pentru cucerirea unui aliniament favorabil trecerii la ofensivă în vederea eliberării părţii de nord a Transilvaniei.

În centrul Transilvaniei, pînă la 15 septembrie, trupele sovietice şi române au reuşit să respingă inamicul spre nord şi să cucerească malurile de sud ale rîurilor Mureş şi Arieş. Continuînd acţiunile ofensive, unităţile sovietice şi române au forţat rîul Mureş şi după lupte înverşunate au cucerit pînă la 5 octombrie importante capete de pod la nord de acest rîu.

Lupte grele s-au dus în zonele Turda, Viişoara şi Oarba de Mureş, Dealul Sîngiorgiului — cheia apărării inamicului pe rîul Mureş. Luptele au avut de ambele părţi un caracter deosebit de înverşunat, constînd din numeroase atacuri şi contraatacuri şi trecerea unor localităţi şi puncte importante de teren dintr-o mînă în alta. Ziarul „Pravda" din 17 septembrie 1944, descriind caracterul deosebit de înverşunat al luptelor ce s-au purtat în acea perioadă, arăta: „Agăţîndu-se cu disperare de orice întăritură naturală a terenului, fasciştii luptă pentru fiecare sat, pentru fiecare înălţime. Li s-a ordonat să stăvilească prin orice mijloace înaintarea Armatei Roşii, care luptă umăr la umăr cu trupele române... Dar toate acestea n-au putut opri înaintarea noastră. Românii luptă alături de noi cu aceeaşi dîrzenie, cucerind cu vitejie fiecare metru de pămînt, fiecare nod de cale ferată, fiecare sat. Deseori duelurile de artilerie sînt urmate de lupte corp la corp. Pămîntul Transilvaniei arde sub picioarele ocupanţilor germani şi unguri".

La 7 septembrie, Corpul de munte român, în cooperare cu Corpul 33 armată sovietic, în cadrul căruia acţiona şi Divizia de voluntari români „Tu-

---

[2] Armata 2 horthistă a fost întărită cu Corpul 3 blindat, Divizia 235 tancuri, Detaşamentul 1 179 autotunuri germane şi subordonată armatei 6 germane.

[3] „Istoria Velikoi Otecestvennoi Voinî Sovetskogo Soiuza", Moskva, 1962, tom. 4, ctp. 282.

dor Vladimirescu", a trecut la ofensivă împotriva inamicului din sud-estul Transilvaniei, pe direcţia generală Sf.-Gheorghe, Odorhei, Tg.-Mureş. Atacînd cu vigoare, ostaşii Diviziei 1 munte române şi ai Diviziei „Tudor Vladimirescu", înfrîngînd rezistenţa inamicului şi respingîndu-i contraatacurile, au eliberat la 8 septembrie 1944 oraşul Sf.-Gheorghe. Continuînd ofensiva spre nord-vest, trupele române şi sovietice au ajuns la 10 septembrie pe aliniamentul Micfalău, Baraolt, la circa 20 km nord Sf.-Gheorghe.

De pe acest aliniament, Corpul 33 armată sovietic a fost scos din luptă şi regrupat în raionul Sf.-Gheorghe în vederea altei misiuni. După regruparea Corpului 33 sovietic, trupele Corpului de munte (diviziile 1 munte şi 3 infanterie) au continuat urmărirea inamicului şi au forţat din mişcare Tîrnava Mare şi Tîrnava Mică, eliberînd la 11 septembrie oraşul Odorhei. Pe timpul acţiunilor de luptă, învingînd cu mari eforturi greutăţile ivite din cauza drumurilor desfundate de ploi, a lipsei de poduri peste cursurile de apă (acestea fiind distruse de fasciști în retragere), precum şi rezistenţa înverşunată a ariergărzilor inamicului, unităţile Corpului de munte au ajuns la 16 septembrie în Valea Nirajului, în apropiere de Tg.-Mureş, unde au fost oprite în faţa unei apărări inamice puternic organizate.

Reluînd atacul, pe direcţia Tg.-Mureş, la 28 septembrie, Corpul de munte a eliberat oraşul, a forţat rîul Mureş şi pînă la 4 octombrie a reuşit să creeze un cap de pod pe malul vestic al acestui rîu.

*

Ofensiva Corpului de munte român, dusă în cooperare cu Corpul 33 armată sovietic, lovind în flancul şi spatele unităţilor din Armata 8 hitleristă, care se apăra pe Carpaţii Răsăriteni, s-a conjugat cu cea a Armatei 7 de gardă sovietice care traversa aceşti munţi prin Pasul Ghimeş Palanca. În cadrul Armatei 7 de gardă au participat la lupte şi trupele române ale Diviziei 103 munte, detaşamentului blindat şi Regimentului 7 artilerie grea.

Unităţile Diviziei 104 munte se găseau în seara zilei de 26 august în zona Moineşti, unde au luat legătura cu comandantul Armatei 7 de gardă, generalul colonel M. S. Sumilov [4]. Cu sprijinul acestuia s-a trecut la reorganizarea unităţilor, din care s-a constituit Divizia 103 munte [5], denumită operativ „Steluţa".

Concomitent cu reorganizarea, între 6 şi 9 septembrie, Divizia 103 munte a executat misiuni de luptă, curăţind de inamic masivul împădurit Berzunţi şi Uture, de la nord de Tg.-Ocna, în care se găseau adunate resturi ale trupelor germane scăpate de pe frontul de la Iaşi şi care căutau să se

[4] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 624/4, fila 4 (Ordinul din 26 august 1944 al comandantului Diviziei 104 munte, privind regruparea şi reorganizarea acestei mari unităţi în vederea intrării în luptă. Documentul conţine şi ordinul în limba rusă al generalului colonel M. S. Sumilov, comandantul Armatei 7 de gardă sovietice, adresat unităţilor în subordine, prin care le cerea să sprijine regruparea trupelor române).

[5] Divizia 103 munte avea în compunerea sa : Regimentul 17 infanterie, Regimentul 8 grăniceri, un batalion schiori şi o companie aruncătoare mine 120 mm din Divizia 4 infanterie, Brigada 6 artilerie din Divizia 6 infanterie, Compania 285 aruncătoare mine 120 mm, Batalionul 104 pionieri, o companie de transmisiuni şi formaţiuni de spate.

strecoare peste munţi în Transilvania [6]. În timpul acestor acţiuni întreprinse de divizie, în cooperare cu un batalion sovietic, au fost luaţi peste 500 de prizonieri hitlerişti şi au fost capturate numeroase materiale de război. [7]

La 9 septembrie, Divizia 103 munte, complet reorganizată, a intrat în compunerea Corpului 24 armată de gardă sovietic. Astfel, a început o nouă etapă în lupta acestei mari unităţi române. La acea dată, Corpul 24 armată de gardă sovietic ducea lupte cu inamicul în Munţii Ciucului, pentru a ieşi în valea superioară a Oltului, în raionul nord Ciceu. Înfrîngînd rezistenţa inamicului din aceşti munţi, a continuat înaintarea şi la 16 septembrie a ajuns pe aliniamentul Urişiul de Jos, Chiherul de Jos, Mătrici, de pe care avea misiunea să continue ofensiva pentru a ajunge pe rîul Mureş.

Divizia 103 munte a executat un marş de aproximativ 170 km peste munţii Ciucului şi Gurghiului, pe direcţia Moineşti, Frumoasa, Suseni, Praid, Sovata, Eremitul, şi în seara zilei de 16 septembrie a ajuns cu majoritatea forţelor pe valea Nirajului, în raionul Eremitul.

În dimineaţa zilei de 18 septembrie, Divizia 103 munte, întărită cu Regimentul 114 antitanc sovietic, a primit misiunea să rupă apărarea inamicului şi să dezvolte ofensiva pe direcţia Chiherul de Jos, Petelea. Pe timpul luptelor grele duse de Regimentul 17 infanterie român în raionul Nădaşa pentru respingerea unui contraatac al inamicului, tunarii sovietici din Regimentul 114 au stat în rîndul infanteriştilor români şi au tras asupra tancurilor inamicului chiar şi cînd acestea au intrat în poziţia bateriei. [8]

Rupînd apărarea inamicului, respingînd numeroase contraatacuri executate cu tancuri şi sprijinite puternic cu foc de artilerie, Divizia 103 munte, împreună cu unităţile Corpului 24 armată de gardă sovietic, a ajuns pînă în seara zilei de 28 septembrie pe aliniamentul Habic, Petrilaca de Mureş, îndeplinindu-şi misiunea primită. La 29 septembrie, Divizia 103 munte a ieşit din compunerea Armatei 7 de gardă sovietice şi a fost pusă la dispoziţia Armatei 4 române.

Pentru felul cum s-a comportat în acţiunile duse împotriva duşmanului comun, în care divizia a îndeplinit cu mult succes misiunile primite, reprezentantul comandamentului Armatei 7 de gardă i-a adus elogii şi a arătat că divizia a executat cu promptitudine ordinele primite, iar ofiţerii şi soldaţii români, alături de cei sovietici, au dat dovadă de bune calităţi de luptă. Comandantul Armatei 7 de gardă a mulţumit tuturor unităţilor Diviziei 103 munte [9].

La luptele pentru înfrîngerea trupelor hitleriste aflate în curbura Carpaţilor Orientali a participat şi Detaşamentul blindat [10]. Acesta s-a constituit la 26 august 1944 din părţi ale Diviziei 1 blindată române care se găseau

---

[6] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 335/1, filele 15—17.

[7] Loc. cit., fila 93.

[8] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 335/1, fila 49 (Jurnalul de operaţii al Diviziei 103 munte).

[9] Loc. cit., filele 95, 96.

[10] În compunerea Detaşamentului blindat au intrat: un batalion vînători moto, un batalion blindat (cu 16 tancuri şi autotunuri), un divizion artilerie antitanc de 75 mm, o companie pionieri, o companie antiaeriană şi formaţiuni de spate.

în raionul Buda, Şipote (la sud de Buhuşi). Încadrat în Corpul 24 armată de gardă, Detaşamentul blindat a participat la deschiderea trecătorii de pe Valea Trotuşului şi la luptele din raionul sud-est Reghin.

Acţiunile de luptă ale Detaşamentului blindat au început în ziua de 1 septembrie. La acea dată, Corpul 24 armată de gardă sovietic lupta în Munţii Ciucului pentru a deschide defileul Ghimeş Palanca şi a pătrunde în valea superioară a Oltului. Pentru a înfrînge rezistenţa inamicului care ocupa defileul, Detaşamentul blindat a primit misiunea să se deplaseze de la Comăneşti la Ciugheş, de unde, trecînd peste Munţii Ciucului, să ajungă în raionul Lunca de Sus, pentru a acţiona în spatele inamicului.

Cu toate greutăţile impuse de marşul în munte, la înălţimi de peste 1 000 de metri, detaşamentul a reuşit să intre în dispozitiv de luptă, pe marginea de nord a satului Lunca de Sus, împreună cu unităţile Diviziei 6 infanterie de gardă sovietică. Acţiunile detaşamentului desfăşurate în acest raion au ajutat la curăţirea de inamic a unei părţi a defileului, între Ghimeş Palanca şi Lunca de Sus.

Pentru deschiderea completă a defileului, Detaşamentul blindat a fost scos din această parte a frontului şi, executînd o nouă trecere peste Munţii Ciucului, s-a deplasat la nord-vest de dealul Viei (18 km sud Pasul Ghimeş), de unde, împreună cu Divizia 72 infanterie de gardă sovietică, a acţionat începînd de la 8 septembrie pe direcţia Frumoasa, Racul. [11]

Inamicul, în dorinţa de a pune stăpînire pe defileu, a executat numeroase contraatacuri, care au fost însă zdrobite, producîndu-i-se pierderi. Luptele au continuat pînă la 11 septembrie, cînd detaşamentul a cucerit aliniamentul Racul, Petru Rareş. Cu această acţiune, misiunea de deschidere a defileului a fost îndeplinită.

După revizuirea tehnicii de luptă, la 16 septembrie, Detaşamentul blindat s-a deplasat pe itinerarul : Tomeşti, Joseni, Praid, Sovata, Eremitul. Ajuns în raionul Eremitul, în ziua de 19 septembrie, a acţionat în dispozitivul Diviziei 6 infanterie gardă pentru a sprijini lupta ofensivă a acesteia pe direcţia : Urişiul, sud Reghin. Respingînd numeroase contraatacuri inamice, Detaşamentul blindat a contribuit la îndeplinirea misiunii de către trupele Diviziei 6 infanterie de gardă. În aceste lupte detaşamentul a capturat 120 de prizonieri şi o importantă cantitate de materiale şi tehnică de luptă.

În noaptea de 26 spre 27 septembrie, Detaşamentul blindat a primit misiunea să se deplaseze la flancul stîng al Corpului 24 armată de gardă sovietic, intrînd în compunerea Diviziei 81 infanterie de gardă. Împreună cu forţele acestei divizii, a înfrînt puternicele rezistenţe ale inamicului şi, la 28 septembrie, a ieşit pe rîul Mureş. După îndeplinirea acestor misiuni, Detaşamentul blindat a fost pus la dispoziţia Marelui stat-major român, regrupîndu-se în raionul Crăieşti, Corneşti.

Acţiunile executate de Detaşamentul blindat, în strînsă cooperare cu unităţile sovietice, au fost încununate de succes datorită dîrzeniei şi hotărîrii cu care militarii români au luptat pentru înfrîngerea şi alungarea din ţară a hitleriştilor şi horthiştilor. Detaşamentul a produs inamicului pierderi mari, a capturat peste 800 de prizonieri şi a distrus o importantă cantitate de material de război. [12] Comandamentul sovietic, apreciind faptele de arme ale

[11] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 329/5, filele 32, 33.
[12] Loc. cit., filele 54—55.

militarilor români, i-a citat prin ordine de zi, i-a felicitat, le-a adus mulţumiri şi pe mulţi i-a propus pentru decorare cu ordine militare sovietice. [13]

În cadrul Corpului 24 armată de gardă sovietic a luptat şi Regimentul 7 artilerie grea, care se afla la 23 august 1944 în raionul Blăgeşti (5 km sud-vest Buhuşi). Dat în sprijinul Diviziei 6 infanterie de gardă sovietică, Regimentul 7 artilerie grea [14] a participat la luptele duse pentru deschiderea trecerii prin Pasul Ghimeş. Prin focul său bine plasat asupra rezistenţelor inamice, regimentul a sprijinit ofensiva Diviziei 6 infanterie de gardă, contribuind la îndeplinirea misiunii de luptă a acesteia.

După trecerea Pasului Ghimeş, inamicul, care se retrăgea, a fost hărţuit continuu de focul Regimentului 7 artilerie grea, pînă pe aliniamentul Urişiul, Eremitul. Pe acest aliniament regimentul, constituind gruparea de artilerie a Corpului 24 armată de gardă, a sprijinit cu focul său trupele acestuia pînă în seara zilei de 28 septembrie, cînd forţele principale ale corpului au ajuns pe rîul Mureş. O dată cu îndeplinirea acestor misiuni, Regimentul 7 artilerie grea a ieşit din compunerea Corpului 24 armată de gardă sovietic şi a fost pus la dispoziţia Marelui stat-major român.

Luptînd pînă la 28 septembrie în cadrul Armatei 7 de gardă, Divizia 103 munte, Detaşamentul blindat şi Regimentul 7 artilerie grea au participat la acţiunile ofensive ce s-au desfăşurat începînd din raionul Ghimeş Palanca pe valea Trotuşului în Moldova, pînă în raionul sud-est Reghin, pe valea Mureşului în Transilvania.

Prin acţiunile ofensive duse de trupele sovietice şi române în această zonă, a fost ruptă apărarea inamicului din Munţii Ciucului, Munţii Gurghiului şi Harghitei, deschizîndu-se calea de pătrundere în Transilvania prin Pasul Ghimeş. Aceste acţiuni, combinate cu cele ale Corpului de munte român şi Corpului 33 armată sovietic, duse pe direcţia Sf.-Gheorghe, Odorhei, Tg.-Mureş, au avut ca rezultat lichidarea trupelor hitleristo-horthiste din sud-estul Transilvaniei. Totodată, s-a înrăutăţit situaţia trupelor germane care rezistau încă în nordul Carpaţilor Orientali, avînd ameninţat şi mai mult flancul şi spatele apărării lor.

Armata 40, care acţiona la flancul drept al Frontului 2 ucrainean, avea misiunea să zdrobească rezistenţele opuse de trupele Corpului 17 armată german în nordul Carpaţilor Orientali şi la începutul lunii octombrie să iasă la vest de aceşti munţi. În cadrul Corpului 50 din această armată au acţionat trupele Regimentului 3 grăniceri, batalionului 1 din Regimentul 6 grăniceri şi companiei „Fărcaşa" din Batalionul fix Piatra Neamţ constituite într-un detaşament.

Luptînd cot la cot cu trupele sovietice, soldaţii şi ofiţerii Regimentului 3 grăniceri şi batalionului 1 din Regimentul 6 grăniceri au pătruns adînc în dispozitivul inamicului, eliberînd localitate cu localitate şi cucerind înălţime cu înălţime pînă la vest de Pasul Prislop.

Lupte mai importante duse de unităţile române în cooperare cu Regimentul 931 infanterie sovietic şi subunităţi din Divizia 159 infanterie sovietică au fost cele de la Obcina Voroneţ, Voroneţ, Dealul Chirileni, satul Ploteniţa, Obcina Grosului, Arşiţa Caprei, interceptarea comunicaţiei Gura

[13] Loc. cit., filele 18—20, 32—33.

[14] Regimentul 7 artilerie grea era organizat pe două divizioane : un divizion tunuri de 105 mm (3 baterii a 4 piese) şi un divizion obuziere grele de 150 mm (3 baterii a 4 piese). Mai avea 8 tunuri antiaeriene de 25 mm.

Humorului — Cîmpulung, Poiana Ferului, Stulpicani, Iacobeni, Cîrlibaba, urmărirea în lungul văii Bistriței Aurii pînă în Pasul Prislop [15]. Pe timpul înaintării în adîncimea apărării inamicului, detașamentul român, interceptînd căile de retragere spre vest ale hitleriștilor, a contribuit la nimicirea totală a forțelor fasciste din această regiune și la deschiderea uneia din importantele căi de comunicație care traversează Carpații Orientali. La 29 septembrie 1944 detașamentul a trecut la dispoziția Marelui stat-major român [16].

Pentru modul cum au luptat ofițerii și soldații romîni, comandantul Corpului 50 armată sovietic — generalul maior de gardă Merkulov — le-a adus mulțumiri. Caracterizînd elogios acțiunile de luptă ale regimentului, el arăta: „Toate misiunile operative date Regimentului 3 grăniceri de comandamentul corpului au fost executate pe deplin.

Acțiunile pline de succes ale Regimentului 3 grăniceri împreună cu unități din Corpul 50 armată au avut rezultate hotărîtoare asupra mersului general al operațiilor militare pentru forțarea Carpaților pe linia Mălini, Cîmpulung" [17].

În Crișana și nordul Banatului, trupele sovietice și române au trecut la ofensivă, la 18 septembrie 1944, pentru respingerea inamicului pătruns peste frontieră. În această parte a frontului unde inamicul nu-și putuse organiza o apărare puternică și unde ambele părți au angajat în luptă mari unități de tancuri și motorizate, acțiunile s-au caracterizat printr-o mare mobilitate și lupte înverșunate. Marile unități de infanterie și tancuri ale Armatei 53 sovietice, în cooperare cu trupele Armatei 1 române și Divizia „Tudor Vladimirescu", au participat la acțiunile duse pentru izgonirea inamicului oprit pe văile Crișurilor, Mureșului și în sudul Banatului, precum și la respingerea contraloviturii hitleriste de la Oradea [18].

În timpul acestor acțiuni, înaintînd pe direcțiile Oradea și Arad, forțele sovietice au eliberat în noaptea de 21 spre 22 septembrie orașul Arad, iar în ziua de 22 septembrie, Divizia 3 munte română, printr-un atac impetuos, a eliberat orașul Beiuș. Împreună cu alte unități române, ostașii acestei divizii au înaintat apoi spre Oradea, ajungînd prin lupte pînă la marginea de sud a orașului. Trupele române și sovietice de la vest de Timișoara și din sudul Banatului au zdrobit apărarea dușmanului, aruncîndu-l pînă la sfîrșitul lunii septembrie dincolo de graniță.

Un aport important în sprijinul acțiunilor duse de trupele terestre și aeriene au adus unitățile Marinei militare române, în strînsă cooperare cu comandamentele și unitățile sovietice aflate în zonă. În cursul lunii septembrie 1944, după ce s-a terminat capturarea convoaielor inamice de pe Dunăre, Marina militară română a contribuit la acoperirea frontierei cu unitățile ce se aflau în dispozitiv pe Dunăre și pe litoral. O parte din unitățile fluviale

---

[15] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 650/4, filele 13—16.

[16] Loc. cit., dosarul nr. 650/4, fila 17.

[17] Loc. cit., dosarul nr. 457/171, fila 450.

[18] Prin această contralovitură executată cu Divizia 23 blindată germană, inamicul urmărea să lovească în flancul drept trupele sovietice și române care pătrundeau în Cîmpia Tisei, în scopul de a le izola în raionul est Arad de ieșirile din trecătorile munților. Contralovitura trebuia să fie continuată în direcția Timișoara-Porțile de Fier, apoi spre Turnu-Roșu pentru cucerirea crestelor Carpaților Meridionali. (Vezi *H. Friessner:* „Veratene Schlachten — Die Tragödie der deutschen Wehrmacht in Rumänien und Ungarn", Holsten Verlag, Hamburg, 1956, pag. 129—130.)

ale Marinei militare române, avînd la bord echipaje mixte româno-sovietice, au continuat să execute acţiuni de dragaj, reuşind să asigure condiţii favorabile pentru efectuarea transporturilor militare pe fluviu.

*

Ca urmare a acţiunilor duse de trupele române şi sovietice pînă la începutul lunii octombrie 1944, s-au forţat Carpaţii Răsăriteni, a fost eliberat sud-estul Transilvaniei, au fost respinse forţele fasciste din centrul Transilvaniei, din Crişana şi Banat şi cucerit aliniamentul : trecătoarea Prislop, nord-vest Tg.-Mureş, sud Cluj, sud Oradea, frontiera de vest a României pînă la Bela Crkva [19].

În faţa trupelor sovietice şi române s-a deschis un nou teatru de acţiuni militare format din partea de nord a Transilvaniei şi de teritoriul Ungariei, a cărui importanţă sub aspect militar, politic şi economic devenise de prim ordin pentru Germania hitleristă.

Noul teatru de acţiuni militare cuprindea patru părţi deosebite între ele din punct de vedere geografic şi militar : nord-estul Transilvaniei ; Cîmpia Panonică ; regiunea de dealuri de la vest de Dunăre ; lanţul munţilor din nordul Ungariei, cuprins între valea Bodrogului şi Dunăre.

Terenul din nord-estul Transilvaniei, între Carpaţii Răsăriteni şi pantele de nord ale masivului Bihorului, cu elementele sale geografice — Valea Mureşului, Valea Someşului, Munţii Crasnei, Munţii Mezeşului şi Munţii Făgetului —, oferea hitleristo-horthiştilor bune linii de apărare, pentru a opri ofensiva forţelor sovietice şi române pe direcţia nord-vest.

Menţinînd acest teritoriu, hitleriştii puteau să continue rezistenţa în Carpaţii Păduroşi şi ameninţau flancul grupării principale a forţelor sovietice şi române care ieşiseră la vest de Munţii Apuseni. Prezenţa inamicului în nord-vestul Transilvaniei oferea acestuia posibilitatea de a încerca noi acţiuni ofensive spre sud, cu scopul de a pune stăpînire pe Carpaţii Meridionali.

O ofensivă a forţelor sovietice şi române în direcţia nord-vest trebuia să zdrobească rezistenţele succesive pe care inamicul le-ar fi putut opune, favorizat de terenul frămîntat pe care urma să se desfăşoare acţiunile de luptă.

De la aliniamentul atins în primele zile ale lunii octombrie, trupele Frontului 2 ucrainean, în care se încadrau şi armatele 1 şi 4 române, au pornit la o nouă şi mare operaţie ofensivă, cunoscută sub numele de operaţia „Debreţin", care s-a desfăşurat atît pe teritoriul României, cît şi al Ungariei.

În vederea executării acestei operaţii, comandantul Frontului 2 ucrainean, pe baza directivei Comandamentului suprem sovietic, a hotărît să dea lovitura principală pe direcţia Bekescsaba, Debreţin, Nyiregyháza, să rupă apărarea inamicului între sud-vest Salonta şi Mako, să nimicească gruparea de trupe fasciste din Cîmpia Tisei şi să iasă pe rîul Tisa între Csap şi Seghedin, realizînd capete de pod la vest de Tisa. Pe această direcţie au fost angajate : Armata 53

[19] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 457/613, filele 24—27 (Raportul de luptă al Frontului 2 ucrainean nr. 00291, din 28 septembrie 1944).

sovietică, Armata 6 tancuri sovietică, Gruparea mobilă a frontului (general Pliev), Armata 1 română, Corpul de cavalerie român, precum şi diviziile române 3 munte şi „Tudor Vladimirescu".

Concomitent cu acţiunile forţelor de pe direcţia loviturii principale, s-a executat o a doua lovitură pe direcţia Cluj, Carei cu scopul de a nimici gruparea fascistă de pe această direcţie şi a ajunge în raionul nord est Debreţin. La această lovitură au participat armatele 4 română şi 27 sovietică, sprijinite de Corpul 1 aerian român.

La dreapta acestor forţe, pe direcţia sud Reghin, Dej, au trecut la ofensivă trupele Armatei 7 de gardă sovietică. Marile unităţi ale Armatei 40 sovietice, după ce la începutul lunii octombrie au depăşit trecătoarea Prislop, şi-au continuat acţiunile în direcţia Baia Mare, Satu-Mare.

Operaţia „Debreţin", la care trupele române au participat împreună cu cele sovietice, a avut o importanţă deosebită pentru România, deoarece în cadrul ei a fost desăvîrşită eliberarea teritoriului cotropit din nord-vestul ţării.

Trecînd la ofensivă la vest de Munţii Apuseni la 6 octombrie, iar în centrul Transilvaniei la 9 octombrie 1944, unităţile sovietice şi române au înfrînt rezistenţa trupelor inamicului din Grupul de armate „Sud", care se apăra în Podişul Transilvaniei cu armatele 8 germană şi 2 ungară, iar la vest de Munţii Apuseni cu armatele 6 germană şi 3 ungară.

Lupte deosebit de grele au avut loc în regiunea Crişana, unde trupele Diviziei 3 munte şi ale Diviziei „Tudor Vladimirescu", în cooperare cu trupele Corpului 33 sovietic, au respins o puternică contralovitură executată de inamic pe direcţia Oradea, Salonta. În după-amiaza zilei de 12 octombrie, Divizia „Tudor Vladimirescu" a pătruns în Oradea şi, prin lupte de stradă duse în cooperare cu Divizia 337 sovietică, au eliberat oraşul [20]. Divizia 3 munte a ajuns pe Crişul Repede la vest de Oradea. A doua zi, trupele române şi sovietice au depăşit frontiera româno-ungară şi au participat la nimicirea inamicului din raionul Debreţin.

Primele succese ale ofensivei din Transilvania au fost aduse la cunoştinţa poporului român prin comunicatul asupra operaţiilor din ziua de 9 octombrie. „În Transilvania de centru, trupele române, în legătură cu cele sovietice, au trecut în dimineaţa zilei de 9 octombrie la un atac general şi, înfrîngînd peste tot rezistenţele inamice, au pătruns adînc în dispozitivul său... În sectorul Cluj, o divizie de vînători de munte [21], împreună cu trupe sovietice, a pătruns, după lupte îndîrjite, pe dealul Feleacului".

Apărarea fasciştilor pe Mureş şi Arieş fiind puternic zdruncinată, începînd din ziua de 10 octombrie, trupele sovietice şi române care acţionau în Podişul Transilvaniei au trecut la o urmărire impetuoasă pe tot frontul. La 11 octombrie, Divizia 18 infanterie română, în cooperare cu Divizia 4 infanterie din Corpul 104 sovietic, a eliberat oraşul Cluj [22].

---

[20] Loc. cit., dosarul nr. 1/9, fila 76 şi dosarul nr. 315/8, filele 119—120.
[21] Divizia 18 infanterie a fost denumită anterior Divizia 18 munte.
[22] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 3/12, fila 160 şi dosarul nr. 304/6, filele 18—21.

Ştirea cu privire la eliberarea Clujului a stîrnit un entuziasm de nedescris în toată ţara. În semn de recunoştinţă pentru armatele române şi sovietice s-au făcut manifestaţii în pieţe, iar edificiile publice şi numeroase case au fost pavoazate cu drapele româneşti şi sovietice.

În zilele următoare, trupele sovietice şi române au continuat înaintarea, urmărind inamicul care se retrăgea pe tot frontul. Cu cît erau mai mult împinse spre graniţa de nord-vest a României, trupele fasciste, în retragerea lor, opuneau o rezistenţă din ce în ce mai puternică, agăţîndu-se de fiecare obstacol natural din teren. Încercările inamicului de a organiza apărarea pe aceste obstacole s-au soldat cu un total eşec.

Ultima rezistenţă pe care inamicul a încercat să o închege pe teritoriul Transilvaniei a fost aliniamentul Carei, Satu-Mare. În ziua de 25 octombrie 1944, Divizia 133 infanterie sovietică din Armata 40, în cooperare cu Divizia 11 infanterie din Corpul 2 armată român, au eliberat oraşul Satu-Mare [23], iar trupele Corpului 6 armată român, atacînd prin surprindere rezistenţele inamice, au înfrînt apărarea acestora şi au eliberat oraşul Carei [24]. Astfel a fost desăvîrşită eliberarea întregului teritoriu al României.

Prin telegrama adresată Ministerului de Război al României, comandantul Armatei 4 române anunţa: „Comandamentul şi ostaşii Armatei 4 române vă anunţă cu satisfacţie că au cucerit oraşul Carei în zorii zilei de 25 octombrie şi că ating acum frontiera României, a cărei eliberare se face prin lupte şi sacrificiile comune ale oştilor aliate ruse şi române" [25].

Vestea eliberării, la 25 octombrie 1944, a întregului teritoriu al ţării de sub jugul fascist a fost primită de poporul român cu legitimă mîndrie şi mare bucurie. În întreaga ţară au avut loc mitinguri, la care masele populare şi-au exprimat recunoştinţa faţă de ostaşii români şi sovietici şi s-au angajat să-şi sporească şi mai mult eforturile pentru susţinerea frontului pînă la zdrobirea definitivă a Germaniei fasciste.

Însufleţind ostaşii în luptă, Partidul Comunist Român le arăta caracterul drept al războiului, le întărea tot mai mult convingerea în victoria coaliţiei antihitleriste împotriva Germaniei naziste. „Luptaţi într-un război drept — arăta partidul într-un manifest din septembrie către armată —, război de eliberare a ţării de cotropitorii nemţi, război victorios, avînd sprijinul măreţ din partea eroicei şi neînvinsei Armate Roşii. Întregul popor român înconjoară cu dragoste lupta voastră plină de elan şi jertfă, căci lupta voastră este lupta întregului popor pentru libertate, independenţă şi o viaţă mai bună" [26].

În îndeplinirea misiunilor primite, soldaţii şi ofiţerii români şi sovietici au manifestat un înalt eroism colectiv şi individual, au săvîrşit numeroase

---

[23] Loc. cit., dosarul nr. 3/12, filele 292, 316 şi dosarul nr. 298/4, filele 160—185.
[24] Loc. cit., dosarul nr. 296/3, livret octombrie, fila 27; dosarul nr. 304/6, filele 54—57; dosarul nr. 307/10, filele 122—125 şi dosarul nr. 290/5, filele 71, 74—76.
[25] Loc cit., dosarul nr. 3/12, fila 309.
[26] „România liberă" din 4 septembrie 1944.

fapte de arme, au dat minunate pilde de vitejie, de tenacitate şi iscusinţă. În aceste lupte au fost elaborate forme de acţiune comune ale trupelor sovietice şi române, forme care au fost dezvoltate şi perfecţionate în luptele ulterioare. În ordinul de zi nr. 10/1944, ministrul de Război al României arăta : „Armata 4, avînd sub ordine Corpul de munte, Corpul 2 armată şi Corpul 6 armată, s-a acoperit de glorie în luptele pentru eliberarea Ardealului... Trupele acestei armate, prin numeroase acţiuni pline de vitejie şi de înalt spirit de jertfă, au izbutit să zdrobească rînd pe rînd rezistenţele inamice de pe Mureş, Munţii Mezeşului şi Munţii Făgetului şi au urmărit energic zi şi noapte, fără odihnă, trupele duşmane, aruncîndu-le peste Tisa" [27].

De asemenea, comandantul Frontului 2 ucrainean, mareşalul Uniunii Sovietice R. I. Malinovski, apreciind felul cum au luptat ostaşii români, arăta : „Unele divizii româneşti ne-au stîrnit pur şi simplu admiraţia prin dîrzenia lor în luptă, prin vitejia şi abnegaţia lor. Ele făceau faţă celor mai grele lupte" [28].

Colaborarea între comandamentele sovietice şi române în organizarea şi conducerea operaţiilor, cooperarea realizată între marile unităţi şi unităţi în timpul pregătirii şi ducerii acţiunilor, sprijinul reciproc în luptă au fost elemente care au caracterizat raporturile dintre armatele sovietică şi română. Sîngele vărsat în comun de către ostaşii sovietici şi români a cimentat frăţia de arme româno-sovietică.

Reliefînd modul în care trupele sovietice şi române au cooperat în lupte, comandantul Armatei 4 române, într-o scrisoare adresată comandantului Armatei 27 sovietică, scria : „...După o lună şi jumătate de victorioasă colaborare pe cîmpul de luptă, vă rog să primiţi din partea comandamentului, ofiţerilor şi ostaşilor Armatei 4 expresiunea sentimentelor de gratitudine pentru ajutorul dat în eliberarea Transilvaniei.

Vă asigurăm că vom păstra o neştearsă amintire pentru bunăvoinţa şi înţelegerea cu care aţi conlucrat cu noi, într-o activitate intensă de zi şi noapte, atît în comandament, cît şi în primele linii ale cîmpului de luptă" [29].

Pentru alungarea trupelor fasciste din partea de nord-vest a ţării au luptat peste 265 000 de ostaşi români. Ei au eliberat 872 localităţi, dintre care 8 oraşe, au străbătut 4 masive muntoase şi au forţat 5 cursuri de apă. Între 1 septembrie şi 25 octombrie 1944, unităţile române au avut pierderi care s-au ridicat la peste 50 000 de ostaşi.

Victoriile obţinute în luptele pentru eliberarea teritoriului patriei se datoresc atît înaltelor virtuţi dovedite de ostaşi, cît şi eforturilor maselor populare, care au susţinut frontul prin toate mijloacele, de la asigurarea materială a trupelor pînă la lupta cu arma în mînă împotriva cotropitorilor.

În zilele lui septembrie 1944, cînd trupele române şi sovietice începuseră luptele pentru eliberarea părţii de nord a Transilvaniei, Partidul Comu-

[27] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 3/201, fila 26.
[28] „Voenno — istoriceskii jurnal" nr. 2/1959, pag. 32.
[29] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 3/12, fila 248.

nist Român a adresat un vibrant apel populației din teritoriul cotropit de trupele fasciste, chemînd-o la acțiuni hotărîte împotriva dușmanului. „Patrioți români..., distrugeți căile de comunicații în spatele cotropitorilor, dezarmați-i, predați-i Armatei Române și Armatei Roșii sau nimiciți-i. Țărani români și maghiari, nu dați vite și căruțe pentru retragerea hitleriștilor, nu-i găzduiți în satele voastre, loviți-i din toate părțile" [30]. Concomitent au fost răspîndite manifeste ale organizațiilor locale ale P.C.R. Într-un manifest al comuniștilor din orașul Carei lansat la începutul lunii octombrie se spunea: „Muncitori, tovarăși! Luptați împotriva tîlharilor naziști, soarta voastră este în mîinile voastre" [31].

Urînd de moarte pe cotropitorii fasciști, punîndu-și permanent viața în pericol *, oamenii muncii din teritoriul ocupat au răspuns cu însuflețire chemărilor partidului, sprijinind lupta trupelor române și sovietice. Numeroși locuitori din raioanele unde aveau loc lupte au furnizat ostașilor eliberatori informații despre inamic, s-au oferit călăuze prin munți, au transportat muniții, sub bombardamentele aviației, la zeci de kilometri de localitățile lor; au ajutat la refacerea căilor de transport, au dat adăpost, îngrijire și hrană răniților, unii din ei căzînd în lupte alături de ostașii români și sovietici. Numeroși tineri s-au înrolat voluntari în unitățile militare [32].

Sprijinul larg, multilateral și entuziast dat de masele populare luptătorilor de pe front a dovedit caracterul popular al războiului antihitlerist, dorința vie, nestrămutată a poporului român de a se elibera de sub jugul fascist, unitatea de nezdruncinat a fiilor săi.

În continuare publicăm amintirile unor participanți la luptele purtate de trupele române și sovietice pentru eliberarea părții de nord-vest a României.

---

[30] Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota A XVIII — 24.

[31] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 29, dosarul nr. 8 867, fila 221.

* Nevoiți să părăsească teritoriul României sub loviturile trupelor române și sovietice, hitleriștii au comis numeroase fărdelegi pe teritoriul din nord-vestul țării și în Banat. (Vezi: *Gh. Zaharia:* „Unele date cu privire la teroarea fascistă din România (1940—1944)", în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 6/1963; *Lőrincz Zsuzsa:* „A naci csizma nyomban" („Pe urmele cizmei naziste"), Ed. Kossuth, Budapesta, 1961, pag. 38—39; *Heinrich Simonis:* „Din zilele negre ale fascismului hitlerist în Banat", Timișoara, 1946, pag. 25.

[32] Vezi: *I. Iacoș* și *N. Condurache:* „Acțiuni ale patrioților maramureșeni împotriva ocupanților fasciști (1940—1944)", în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 4/1962; *General-maior în rezervă Alexandru Tenescu:* „În zona orașului Sf.-Gheorghe"; *Colonel în rezervă Vasile Danacu:* „În Carpații Răsăriteni, pe direcția Ghimeș-Praid-Sovata"; *Colonel în rezervă Alexandru Manolache:* „Turda"; *General-maior în rezervă Nicolae Alecu:* „Oarba de Mureș"; *Locotenent în rezervă Ludovic Enea Todea* și *sublocotenent în rezervă Gheorghe Taica:* „Pe valea Arieșului"; *Sas Chirilă* și *Ștefan Gheorghe:* „Salva Coșbuc", în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 5/1964.

Pe Valea Crişului Repede

Nu trecuseră decît două ore de la marea veste a doborîrii dictaturii militare-fasciste şi a întoarcerii armelor împotriva Germaniei hitleriste cînd s-a primit ordin ca subunităţile Batalionului fix regional Someş să intre în dispozitiv de luptă. Ca şi celelalte batalioane fixe aflate în regiunea Munţilor Apuseni şi în alte părţi ale ţării, batalionul din care făceam parte era format din locuitori ai satelor din jur, ţărani înaintaţi în vîrstă care, de regulă, făceau instrucţie militară duminica, iar în restul timpului se ocupau cu îndeletnicirile lor gospodăreşti. Iniţial, compania pe care o comandam avea un efectiv de 287 de luptători. Nici grija familiilor pornite să pribegească singure prin munţi, nici slaba înzestrare cu armament şi muniţii, nici lipsa de hrană, nici condiţiile grele de teren n-au putut stăvili hotărîrea acestor luptători de a da piept cu duşmanul cotropitor de ţară.

Din informaţiile refugiaţilor rezulta că inamicul concentra forţe puternice de-a lungul frontierei vremelnice, cu care urma să treacă la ofensivă pe mai multe direcţii. Intenţia trupelor hitleriste-horthiste era de a pătrunde pe văile Crişului Repede, Someşului Rece şi Someşului Cald şi trecînd munţii să facă joncţiunea cu alte forţe care, în acelaşi timp, acţionau pe Valea Arieşului.

În scopul zădărnicirii acestor acţiuni, comandamentul Armatei 1, la 26 august 1944, a dat ordinul nr. 33 700, prin care se cerea unităţilor de grăniceri şi batalioanelor fixe regionale să intre în dispozitiv de luptă şi să zădărnicească încercările inamicului de a pătrunde în interiorul Munţilor Apuseni. În cadrul acestei acţiuni, companiei noastre i-a revenit misiunea de a interzice pătrunderea inamicului în lungul şoselei Huedin—Călăţele—Beliş, precum şi pe direcţiile localităţilor Săcuieu—Vişag, Valea Drăganului spre Lunca Vişagului. Era o misiune greu de îndeplinit, dezvoltarea frontală a sectorului de apărare fiind de 35 km. În aceste condiţii, am organizat apărarea pe direcţii principale şi pe punctele de sprijin, în faţa localităţilor Călata, Văleni, Săcuieu, Vişag, Lunca Vişagului şi Călăţele.

Concomitent, forţele inamice pregăteau cu febrilitate trecerea la ofensivă. În faţa pericolului iminent, restul populaţiei civile, cu puţinul ei avut, a fost nevoită să ia calea codrului, să se adăpostească în interiorul munţilor. Cu acest prilej au avut loc scene zguduitoare. Mame, soţii, copii îmbrăţişau pe cei dragi, îi îmbărbătau la luptă şi le cereau să apere pînă la ultima suflare satele natale, glia străbună.

În curînd, liniştea locurilor avea să fie tulburată de răpăitul armelor duşmane. În după-amiaza zilei de 1 septembrie 1944, forţele horthiste din acest sector au dezlănţuit un foc nimicitor asupra satului Vişag, care a durat trei ore. În ziua următoare s-a deschis foc şi asupra localităţii Călata. Avioane inamice făceau dese recunoaşteri deasupra poziţiilor noastre. Forţe blindate inamice se pregăteau să atace pe direcţia Huedin—Călăţele.

Luptătorii noştri erau gata să înfrunte pe duşman. Pentru a zădărnici acţiunea forţelor blindate au fost demontate podul din faţa satului Călata şi o porţiune din calea ferată. Elanul nostru de luptă a sporit şi mai mult o dată cu sosirea, în seara zilei de 4 septembrie, în sectorul nostru a Batalionului 22 vînători de munte de la Beiuş. Dar declanşarea ofensivei generale fasciste în dimineaţa zilei următoare a găsit subunităţile de vînători de munte la numai cîteva ore de la ocuparea poziţiei fără o apărare temeinic organizată.

Mult mai numeroase şi sprijinite de artilerie, forţele fasciste, cu toată rezistenţa opusă de apărători, au reuşit să ocupe satul Călata şi să înainteze spre Văleni. S-a încins o luptă aprigă. Sprijiniţi de luptătorii noştri, vînătorii de munte au stăvilit înaintarea inamicului, după care au trecut la contraatac. Surprinşi, fasciştii s-au retras în panică. După două ore de lupte crîncene, poziţia iniţială a fost recucerită şi menţinută cu dîrzenie.

Artileria inamică bombarda cu sălbăticie comuna Călata, casele locuitorilor. Nici un luptător nu a părăsit însă poziţia pentru a-şi salva familia. Exemplul locuitorului Bara Ilie a fost pilduitor. Deşi o schijă îi fracturase un picior soţiei sale gravide, totuşi, după ce a urcat-o într-o căruţă pentru evacuarea răniţilor, s-a avîntat din nou în luptă.

În ziua de 6 septembrie 1944, trupele horthiste au reluat atacul. Încercările lor de a pătrunde în poziţiile noastre au fost repede zădărnicite. Luptătorii noştri au trecut la contraatac, pătrunzînd în poziţiile inamicului pe o adîncime de 2 km. Dar informaţiile primite cu privire la înaintarea forţelor fasciste atît în direcţia Turda, cît şi în direcţia Beiuş, adică pe flancurile subunităţilor noastre, ne-au obligat la localizarea acţiunii ofensive începute şi la consolidarea poziţiei iniţiale de apărare.

Dîrzenia luptătorilor noştri a băgat spaima în duşmani, care n-au mai îndrăznit, pentru un timp, să atace în sectorul Călata. În schimb au atacat în forţă în lungul Someşului Rece, înaintînd pe direcţia Răcătău—Beliş.

Acţiunile ofensive ale trupelor hitleriste-horthiste desfăşurate în zilele de 6—12 septembrie pe versantele de est şi de vest ale Munţilor Apuseni au sporit pericolul de a fi încercuiţi. Totuşi subunităţile noastre erau hotărîte să reziste pe poziţie, fără gînd de retragere. Forţa lor de neînvins izvora din sprijinul permanent şi neprecupeţit dat de masele populare. În cele mai grele momente, rîndurile companiei ce o comandam s-au întărit cu noi şi noi luptători. Erau locuitori din satele din partea de nord a Transilvaniei care treceau noaptea prin liniile duşmane, punîndu-şi viaţa în pericol, şi se înrolau voluntar. În filele îngălbenite de scurgerea celor 21 de ani ale jurnalului de operaţii al acestei subunităţi, jurnal a cărui copie am păstrat-o ca pe o relicvă, sînt menţionate numele şi data înrolării lor ca voluntari. La 8 septembrie s-au înrolat 34 de voluntari, a doua zi — 11, după alte trei zile — 15. Ca urmare, cu toate pierderile suferite, efectivul companiei a crescut necontenit, ajungînd la 14 septembrie să numere 342 de luptători.

Cu toate acestea, situaţia noastră a devenit tot mai grea o dată cu plecarea Batalionului 22 vînători de munte la Beiuş, unde inamicul pătrunsese adînc pe direcţia Vaşcău. Fiind ameninţaţi cu încercuirea, comandamentul Armatei 1 ne-a dat dispoziţii să ne repliem în interiorul munţilor. Totodată, ne-a comunicat că nu ne mai poate aproviziona cu alimente, armament şi muniţii. În ciuda acestei situaţii grele, luptătorii noştri, care îşi apărau satele natale, au hotărît să păstreze cu orice preţ poziţia iniţială de apărare şi să zădărnicească ofensiva inamică în acest sector. În acest scop, din proprie

inițiativă, locuitorii care luptau cu arma în mînă au dat, din strictul necesar al familiilor lor, alimente pentru aprovizionarea subunităților. Au fost sacrificate un număr de oi și vite cornute, iar pentru primenirea rufăriei au fost organizate colecte în comunele din împrejurimi.

Păstrarea poziției inițiale în condițiile unui raport de forțe mult în favoarea inamicului din punct de vedere al superiorității numerice a impus reorganizarea dispozitivului companiei, executarea unor acțiuni de hărțuială și a unor puternice baraje de foc. Vuiau necontenit văile și dealurile de țăcănitul armelor automate, de șuieratul gloanțelor. Aceste măsuri și-au dovedit eficacitatea. Cîteva zile, fasciștii n-au îndrăznit să treacă la atac în acest sector, deși dispuneau de forțe mult mai numeroase. Au reluat atacurile în ziua de 17 septembrie.

În întregul sector s-au încins lupte înverșunate. Pătrunderile forțelor inamice au fost localizate, iar în zilele următoare — lichidate. Situația a rămas neschimbată pînă în primele zile ale lunii octombrie. În după-amiaza zilei de 4 octombrie 1944, forțe blindate germane au atacat pozițiile noastre din sectoarele Călata și Săcuieu. Dar în fața dîrzeniei și eroismului luptătorilor noștri au fost nevoite să se retragă pe pozițiile de plecare.

Succesele obținute de trupele române care au stăvilit și au respins atacurile forțelor hitleriste-horthiste din centrul Podișului Transilvaniei și care apoi, cot la cot cu trupele sovietice, au trecut la ofensivă au creat condiții favorabile pentru trecerea la atac și în sectorul nostru. Semnalul a fost dat de formațiunea de voluntari de sub comanda sergentului T. R. Tămaș Alexandru, care, în ziua de 10 octombrie 1944, a atacat forțele germane în lungul Văii Drăganului, înaintînd în interiorul dispozitivului acestora pe o adîncime de 15 km.

Însuflețite de pilda luptătorilor voluntari, celelalte plutoane au trecut la atac în ziua următoare, reușind să pătrundă adînc în pozițiile inamice în sectoarele localităților Alunișu și Sîncrai. Continuînd acțiunea, vitejii voluntari au interceptat șoseaua și calea ferată Cluj—Oradea în sectorul localității Poieni, capturînd totodată un detașament de 300 de oameni pe care trupele fasciste îi foloseau la lucrările genistice de amenajare a pozițiilor lor de luptă. Această acțiune a sprijinit din plin apropiata ofensivă a trupelor române și sovietice pe direcția Cluj—Oradea, lovind în flanc și spate forțele fasciste aflate în zona Cluj—Huedin.

Pentru a recuceri calea de comunicații Cluj—Oradea, interceptată de luptătorii noștri, forțe puternice inamice au trecut la contraatac. Copleșit de numărul trupelor fasciste, plutonul de voluntari de sub comanda sergentului Tămaș Al. a fost nevoit să se replieze, iar contraatacurile lui nu au fost încununate de succes. Fasciștii dispuneau de o poziție dominantă. Atunci comandantul plutonului a folosit o stratagemă. Cu ajutorul unor muncitori de la carierele de piatră din apropiere, care luptau cu arma în mînă ca voluntari, el a constituit cîteva echipe care, în timpul nopții, s-au strecurat pînă la 50—60 m de inamic și au plantat numeroase pachete, fiecare conținînd cîte 5—6 kg de dinamită.

Toată noaptea au răsunat bubuituri extrem de puternice. Crezînd că este o artilerie cu totul deosebită, trupele fasciste, cuprinse de panică, au părăsit pozițiile, s-au retras în grabă pe o distanță de 10 km, oprindu-se abia pe pantele Munților Mezeș.

În acțiunea de urmărire a inamicului au fost eliberate, rînd pe rînd, localitățile Zam-Sîncrai, Aluniș, Bologa, Morlaca, Brăișor, Horlacea, Domoșu și altele. Au fost luați circa 60 de prizonieri, au fost eliberați peste 200 de români dintr-un detașament de muncă și capturate importante cantități de armament și muniție.

În dimineața zilei de 13 octombrie 1944, un batalion horthist a încercat din nou să cucerească localitatea Poieni. Lupta a avut un caracter deosebit

de înverşunat. Plutonul de voluntari ar fi fost copleşit de numărul mare al atacanţilor dacă în ajutorul lui n-ar fi venit peste 100 de alţi voluntari dintre locuitorii satelor din jur. Cu forţe sporite, voluntarii au reuşit să respingă forţele fasciste şi să păstreze calea de comunicaţii Cluj—Oradea între Huedin şi Ciucea.

În condiţiile în care rămăşiţele forţelor fasciste încercau să se retragă din zona oraşului Cluj pe direcţia Oradea, în faţa noastră a stat misiunea de a intercepta şi a nimici aceste forţe inamice.

În acest scop a fost organizată o ambuscadă. La scurt timp şi-au făcut apariţia pe şosea elemente motorizate germane care făceau legătura dintre Huedin şi Ciucea. Printr-o acţiune energică, ele au fost repede lichidate. Ca urmare, primele elemente blindate sovietice au surprins în localitatea Ciucea forţele hitleriste-horthiste, care au fost astfel nevoite să depună armele.

În zilele următoare, compania pe care o comandam a depăşit şoseaua Cluj—Oradea, făcînd siguranţa trupelor sovietice şi române care afluiau pe această cale de comunicaţii. Cu aceasta misiunea noastră a luat sfîrşit.

De la 24 august pînă la 14 octombrie 1944, luptătorii au stat neclintiţi la datorie. Ei au apărat un front de 35 km, au înfruntat un duşman mult mai numeros, mai bine dotat. Deşi familiile lor erau în primejdie, recolta se prăpădea pe dealuri neculeasă, totuşi au rămas mereu în linia întîi. Multe zile şi nopţi au stat de veghe, au rezistat pînă la ultima picătură de sînge în apărare, s-au avîntat în atac cu grenada, cu baioneta, cu patul armei. Prin lupte grele şi-au păstrat poziţiile iniţiale, apoi, la apropierea trupelor române şi sovietice, au desfăşurat acţiuni ofensive, interceptînd una dintre cele mai importante căi de comunicaţii din partea de nord a Transilvaniei. Faptele de arme ale locuitorilor înregimentaţi şi ale voluntarilor au înscris o pagină glorioasă în istoria luptelor pentru eliberarea teritoriului patriei.

Lt. în rezervă *Homescu Gheorghe*

Pe Valea Someşului Mic

Misiunea de a zădărnici încercările trupelor fasciste de a pătrunde în interiorul Munţilor Apuseni pe văile Someşului Cald şi Someşului Rece a fost primită cu mîndrie patriotică de luptătorii companiei Măguri din Batalionul fix regional Someş. În calitate de comandant al acestei subunităţi, formată din localnici, am organizat intrarea în dispozitiv şi ocuparea poziţiei de apărare.

De la început am fost nevoiţi să acţionăm în condiţii deosebit de grele. Lungimea frontului încredinţat era de peste 30 km. Terenul, compartimentat de dealuri şi de văi, frămîntat şi acoperit, dădea posibilitate trupelor hitleriste-horthiste să pătrundă neobservate în interiorul poziţiei. În raport de această situaţie a fost adoptat un dispozitiv corespunzător. Pe direcţiile principale de pătrundere, îndeosebi în lungul văilor Someşului Cald şi a Someşului Rece, au fost organizate puncte de sprijin întărite.

Lipsa artileriei şi a armamentului antitanc făcea poziţia noastră uşor vulnerabilă unui atac cu forţe blindate. Pentru a preîntîmpina acest lucru, am baricadat cu arbori şi bolovani şoselele Gilău-Răcătău şi Gilău-Someşul Cald.

Intrarea noastră pe poziţie a avut un puternic ecou în rîndul maselor. În numai cîteva zile, peste 40 de locuitori s-au înrolat voluntari, majoritatea lor fiind

refugiaţi din partea de nord a Transilvaniei. De pildă, numai dintre refugiaţii veniţi din comuna Gilău s-a constituit un pluton de voluntari comandat de plutonierul în rezervă Velea Gheorghe, din aceeaşi localitate.

Dezlănţuirea ofensivei de către forţele hitleriste-horthiste la 5 septembrie 1944 ne-a găsit la datorie. Luptătorii noştri au lăsat pe atacatori să se apropie cît mai mult de poziţie, apoi au deschis un foc ucigător, dezlănţuit prin surprindere, care a produs mari pierderi în rîndurile cotropitorilor, silindu-i să se retragă în debandadă. În ziua următoare, inamicul a reluat atacul cu forţe mult mai numeroase. S-a încins o luptă aprigă. În toiul ei au căzut luptătorii Gheran Dumitru şi Borla Ion, locuitori din satul Măguri.

Atacată în flanc şi în spate, ameninţată cu încercuirea, compania a fost nevoită să se replieze şi să organizeze o nouă poziţie de apărare pe aliniamentul Valea Ierii-Muntele Rece-Gura Rîştii-satul Someşul Cald-înălţimea Dîngău.

Locuitori refugiaţi din partea de nord a Transilvaniei ne-au informat că forţe inamice cu un efectiv de peste 1 500 de oameni, bine înarmaţi, s-au instalat pe înălţimile de la Prislop, cu intenţia de a relua atacul pe direcţia Cîmpeni. În această localitate, comandamentul hitlerist încerca să facă joncţiunea cu trupele sale care acţionau pe Valea Arieşului şi cele dinspre Beiuş.

Situaţia noastră devenea tot mai grea. În aceste împrejurări, vestea adusă de tînărul Bega Ioan că înaintarea inamicului pe Valea Arieşului a fost stăvilită de acţiunea curajoasă a subunităţii comandate de sublocotenentul în rezervă Todea Ludovic ne-a umplut inimile de bucurie. Totodată ni s-a transmis ordinul de a stăvili cu orice preţ şi de a zădărnici încercările fasciştilor de a pătrunde spre Cîmpeni.

Fiind informat că în tabăra de la Prislop au fost aduse tancuri, am luat noi măsuri pentru baricadarea căilor de comunicaţii. Cu ajutorul populaţiei, în noaptea de 8 spre 9 septembrie 1944, am tăiat copaci din pădurea aflată lîngă satul Muntele Rece şi am baricadat şoseaua pe o distanţă de 2 km. Eficacitatea acestei măsuri s-a dovedit chiar din dimineaţa următoare, cînd infanterişti inamici, însoţiţi de tancuri, au început să înainteze pe drumul spre Cîmpeni. Ajunse în faţa baricadei, tancurile inamice au tras cîteva lovituri de tun, dar care n-au avut efectul scontat. Adăpostiţi după copaci, luptătorii noştri au dezlănţuit un foc năprasnic asupra infanteriei vrăjmaşe, care s-a retras în grabă pe poziţiile de plecare.

Superioritatea numerică a inamicului nu permitea executarea unor acţiuni ofensive de amploare. Era necesar mai întîi ca forţele sale să fie măcinate şi sleite prin acţiuni de hărţuială executate prin surprindere, ziua şi, mai ales, noaptea. În acest scop am organizat echipe formate din voluntari, dintre cei mai îndrăzneţi şi curajoşi luptători. Fiind din partea locului, ei cunoşteau bine terenul şi-l foloseau cu iscusinţă. Se strecurau prin locuri numai de ei cunoscute şi stăteau la pîndă ore întregi în apropierea drumului Săvădisla-Finişel-Prislop. Lăsau convoaiele inamice încărcate cu muniţii şi alimente să se apropie cît mai mult de locul unde se aflau. Apoi, prin surprindere, deschideau foc. Cu primele gloanţe omorau caii, iar dacă aceste convoaie erau formate din camioane trăgeau în şoferi şi în cauciucuri. Astfel de acţiuni au produs panică şi derută în rîndul trupelor horthiste, măcinîndu-le forţele. În aceste acţiuni s-au distins sergentul Vidrean Dumitru, caporalul Bordea Vasile, soldatul Mariş Nicolae şi alţii.

Văzînd că toate încercările lor de a pătrunde spre Cîmpeni pe direcţia Muntele Rece-Huşcău au fost zădărnicite, fasciştii şi-au îndreptat privirile spre Valea Someşului Rece. Sperau că pe aici vor putea pătrunde în interiorul munţilor. Primul lor obiectiv era să pună mîna pe Uzina electrică „Someşul Rece", aflată la o distanţă de 2 km de Gura Rîştii spre Răcătău.

Inamicul credea că pe această direcţie nu va întîmpina o rezistenţă serioasă şi organizată din timp. Dar şi de această dată planurile sale s-au dovedit greşite. Nu numai că n-am neglijat posibilitatea unui atac inamic pe această direcţie, ci de la început am avut în vedere o astfel de posibilitate. Datorită acestui fapt am or-

ganizat un puternic punct de sprijin pe înălțimile care înconjură confluența Someșului Rece cu Someșul Cald. Aici am grupat o bună parte din forțele de care dispuneam. Astfel, un pluton a ocupat o poziție de apărare pe pantele de pe malul stîng al rîului Someșul Rece cu misiunea de a bara cu foc înaintarea forțelor inamice din direcția Valea Ierii — Gura Rîștii. Pe înălțimea aflată în partea dreaptă a aceluiași rîu a fost instalat un al doilea pluton, precum și o grupă de mitraliere. Bine amplasați la teren, deținînd o poziție care îi favoriza, luptătorii noștri așteptau cu nerăbdare clipa de a da piept cu dușmanul cotropitor. Această clipă a sosit în ziua de 14 septembrie, cînd un detașament fascist de țăria unei companii a pornit de la Prislop spre Gura Rîștii.

Informat la timp de intențiile fasciștilor, i-am lăsat să treacă nestingheriți prin fața poziției noastre de la Muntele Rece — Hușcău, înștiințînd totodată pe comandanții plutoanelor aflate în dispozitiv la Gura Rîștii să fie gata de luptă. În același timp am dat ordin plutonului aflat în rezervă să se apropie neobservat de inamic și, la momentul potrivit, să-l atace prin surprindere în flancul stîng.

Plecat în zorii zilei de 14 septembrie de la baza lui din Prislop, detașamentul fascist a ajuns, către ora 9 în aceeași zi, la Gura Rîștii. La apropierea sa, luptătorii noștri și-au ocupat poziția, așteptînd semnalul de deschidere a focului.

Inamicul înainta în lungul văii, avînd în față o grupă de siguranță urmată de un pluton. Ajuns în apropierea poziției noastre, comandantul acestuia a început să ne amenințe. A fost doborît însă de glonțul slobozit din pușca soldatului Stan Vasile.

Desfășurat în dispozitiv de luptă, detașamentul fascist a deschis un foc viu împotriva noastră care a durat cîteva ore. Prelungirea luptei a cerut noi și noi cantități de muniție. La apelul nostru au răspuns muncitorii de la Uzina electrică „Someșul Rece" și locuitorii satelor din jur. În primele rînduri era Dumitru Cadiș, mecanicul uzinei, cei doi fii ai săi, precum și alți muncitori și țărani.

Cu lăzile de muniție în spate, ei treceau Someșul Rece, se cățărau pe stînci și povîrnișuri abrupte și ajungeau în primele linii. Mulți dintre ei au pus mîna pe armă.

Fasciștii continuau să reziste cu furie, sperînd că o dată cu căderea nopții se vor putea retrage nestingheriți. Pentru a le zădărnici intențiile, comandanții celor două plutoane și-au făcut un plan comun de acțiune. Cu o grupă să atace rezistențele inamice în flancul stîng, iar cu alta să le manevreze pe la spate. Potrivit acestui plan s-a trecut la acțiune. Manevra a reușit. Totuși fasciștii continuau să reziste. Atunci a intrat în acțiune un aruncător de mine pentru care dispuneam de cîteva proiectile. Explozia primului proiectil a produs panică în rîndurile dușmanilor. Somat, comandantul detașamentului a ordonat depunerea armelor. Au fost capturați 7 ofițeri, 109 soldați, 9 mitraliere și puști mitraliere și o mare cantitate de muniție. Cadavrele a 7 fasciști zăceau pe locul luptei.

Puținii dușmani care au reușit să fugă în desișul codrilor au fost, rînd pe rînd, făcuți prizonieri. În această acțiune au mai fost dezarmați aproape 50 de fasciști.

În luptele de la Gura Rîștii și din pădurea Vînta au dat dovadă de mult curaj îndeosebi sergentul Roba Gavril, soldații Bodea Nicolae, Negrea Pavel și alții. A căzut la datorie muncitorul Dumitru Cadiș. În semn de înaltă prețuire, în anul 1959 el a fost decorat, post mortem, cu ordinul „Apărarea patriei" clasa a III-a, iar un număr de alți muncitori, printre care și fiii lui Cadiș, au fost decorați cu medalia „Virtutea ostășească".

După cîteva zile, în sectorul nostru a sosit Batalionul 8 vînători de munte, care a trecut la asaltarea pozițiilor inamicului consolidate în pădurea Vînta. Lupta a căpătat un caracter tot mai îndîrjit. Dirijată de observatorul de pe „Cetățuie", artileria dușmană executa un foc ucigător asupra pozițiilor vînătorilor români. Misiunea distrugerii lui a fost încredințată subunității noastre.

În acest scop am organizat o echipă de ostaşi voluntari, încredinţînd comanda acesteia caporalului Budaie Nicolae. Împreună am stabilit un plan de acţiune, pe care l-am îndeplinit în zorii zilei următoare. Pe cînd eu m-am apropiat de observator, din faţă, grupa a înaintat pe flancul stîng. Printr-o acţiune energică, observatorul inamic, deservit de o grupă de hitlerişti, a fost lichidat. Focul ucigător al artileriei duşmane a încetat. Vitejii vînători s-au avîntat la atac însoţiţi de compania noastră, au eliberat satul Someşul Rece, iar în ziua de 12 octombrie au intrat în localitatea Gilău. Cu aceasta misiunea subunităţii noastre a luat sfîrşit. Trecuseră 40 zile de lupte eroice, în care bravii noştri luptători au dat lovituri puternice duşmanilor cotropitori. Repetatele încercări ale inamicului de a pătrunde în interiorul Munţilor Apuseni pe direcţia Văii Someşului Mic au fost zădărnicite. Uzina electrică a fost salvată.

În focul luptelor, compania noastră a făcut circa 200 de prizonieri şi a capturat armament, muniţii şi alte materiale de război.

Slt. în rezervă *Drînda Gheorghe*
serg. *T. R. Mariş Iosif*

Peste culmea Prislopului

În toamna anului 1944, cînd unităţi sovietice au trecut peste Munţii Căliman şi au ajuns în faţa liniei fortificate „Arpad" în sectorul Colibiţa — muntele Tihuţa, un grup de muncitori forestieri din comuna Borşa se afla la muncă în localitatea Dornişoara. La apropierea frontului, lucrul la pădure a încetat şi majoritatea muncitorilor au plecat în localităţile natale. Eu n-am putut să plec fiind dezertor din armata horthistă şi, urmărit de organele ei de reprimare, m-am hotărît să aştept în munţi sosirea armatelor române şi sovietice. O dată cu mine au mai rămas muncitorul forestier Timiş Ion Secere din satul Repedea şi tinerele muncitoare Timiş Maria şi Ferestean Maria.

Curînd, în locul unde ne aflam noi şi-au făcut apariţia primele elemente ale unităţilor sovietice care acţionau pe direcţia Prundul Bîrgăului-Bistriţa. Sosirea trupelor sovietice ne-a produs multă bucurie. Am informat comandamentul marii unităţi sovietice despre sectorul de fortificaţii, dispunerea şi tăria acestora, precum şi despre cele mai potrivite locuri şi cărări care ar duce în spatele fortificaţiilor. Propunerea noastră de a merge pe un drum ocolit a fost acceptată.

Am pornit la drum. După ce am coborît o pantă abruptă, am ocolit circa 15 km şi, o dată cu căderea serii, am ajuns în flancul şi în spatele liniei fortificate. Imediat, trupele sovietice au ocupat o poziţie de luptă, iar în zorii zilei au atacat prin surprindere cazematele inamice.

Apariţia ostaşilor sovietici în spatele fortificaţiilor a produs panică şi derută în rîndurile forţelor hitleriste-horthiste care s-au predat. Prin acest culoar, trupele sovietice şi-au continuat înaintarea peste munţi, pe direcţia Prundul Bîrgăului-Bistriţa.

Misiunea noastră fiind îndeplinită, ne-am reîntors la baraca din munți. De acolo supravegheam zilnic mișcările trupelor fasciste dislocate în Dornișoara, așteptînd sosirea trupelor sovietice care treceau munții prin pasul Prislop spre Maramureș. Cînd am văzut că arde Dornișoara, am înțeles că frontul e aproape și am coborît munții în fața trupelor sovietice. După ce am dat informațiile pe care le cunoșteam despre inamic, le-am însoțit pe direcția Cîrlibaba-Rotunda pînă la Șesuri.

Ajunse aici, trupele sovietice s-au angajat în lupte grele. Pasul Prislop era puternic fortificat. Mai ales pe direcția principală se aflau mai multe rînduri de cazemate, îngropate adînc în pămînt, și care dispuneau de mult armament greu și automat. Fasciștii rezistau cu o furie turbată.

Repetatele atacuri date de trupele sovietice în sectorul muntelui Bîrjaba, Pîrîul Vîlcănescului s-au soldat cu pierderi grele. Atît natura terenului, cît mai ales puternica linie fortificată favorizau pe inamic. Acțiunile au durat mai mult timp fără să progreseze.

Comandamentul sovietic a elaborat planul unei acțiuni de manevrare a fortificațiilor de pe muntele Prislop. Într-o seară am fost chemați la comandamentul unei mari unități sovietice. Un general sovietic ne-a întrebat care ar fi căile de acces spre Borșa, ocolind zona fortificată. I-am sugerat ideea de a merge către izvoarele Bistriței, urmînd cursul pîraielor Putredului și Iancului pînă la muntele Stiol. Știam că pe acest munte nu se aflau fortificații.

Generalul sovietic a fost de acord cu propunerea noastră. După o scurtă pregătire, marea unitate sovietică s-a pus în marș. Toată noaptea am mărșăluit prin locuri numai de noi cunoscute. Către dimineață am ajuns pe vîrful muntelui Stiol. Imediat, tunurile de munte și aruncătoarele de mine au fost puse în poziție. Infanteria a intrat în dispozitiv de luptă.

În zorii zilei, artileria sovietică a deschis un foc puternic asupra flancului și spatelui sectorului inamic fortificat. Surprinse, forțele fasciste, crezînd că sînt încercuite, au scos steaguri albe pe fortificații și au început să se predea.

Atacate din flanc și spate, forțele fasciste care se aflau în cazematele de pe muntele Prislop au depus armele. Astfel drumul spre Maramureș a fost deschis. De la pasul Prislop, trupele sovietice au înaintat spre Borșa. Inamicul n-a mai opus nici o rezistență organizată pînă în această localitate.

Eram bucuroși că ajungeam în comuna natală, că am contribuit și noi la eliberarea ei. Ofițerii sovietici ne băteau pe umăr și ne adresau cuvinte de laudă pentru ajutorul pe care l-am dat.

Rămășițele zdrobite ale inamicului au aruncat în aer podurile din comuna Borșa și, pe la mijlocul comunei, acestea au organizat o ambuscadă. Dincolo de rîul Țișla, în spatele rămășițelor podului aruncat în aer, au amplasat 4 mitraliere cu care țineau sub foc șoseaua pe o distanță mare. În partea stîngă, pe locul numit Podinoc, au instalat un detașament de baraj care dispunea de 12 mitraliere și puști mitraliere, care flancau toată valea. Poziția era puternică și asaltarea ei ar fi cerut un greu tribut de sînge.

În această situație, comandantul unității sovietice ne-a cerut din nou să-i conducem pe căi lăturalnice în spatele poziției inamice. Fiind din localitate, ne-am dat seama că drumul cel mai bun de urmat era cursul rîului Vișeu, care ocolea comuna. Pe malul acestuia se aflau o perdea de sălcii, precum și tarlale de porumb.

Bine camuflaţi, ostaşii sovietici s-au putut strecura neobservaţi pe malul Vişeului pe sub pantele Deluţului. Aflat în fruntea lor, i-am călăuzit prin cele mai ascunse locuri. Acţiunea s-a desfăşurat în ritm rapid. Elementele de cercetare inamice, deşi au observat apariţia trupelor sovietice pe şosea, nu au aflat direcţia în care au plecat.

Nestingherite, trupele sovietice au ieşit în partea opusă a comunei mai sus de fostele cazărmi horthiste, unde se află actualul sanatoriu T.B.C. Prezenţa ostaşilor sovietici în spatele forţelor fasciste a fost observată numai după ce am depăşit şoseaua principală.

Patrulele de cercetare inamice au dat semnalul de retragere. Era însă prea tîrziu. Împresurat, detaşamentul fascist a fost nevoit să depună armele fără a trage nici un foc de puşcă. Numai un motociclist a încercat să scape cu fuga, dar a fost împuşcat. Totodată a fost capturată o mare cantitate de armament şi muniţie de toate categoriile.

O dată cu eliberarea comunei natale ne-am îmbrăţişat cu ostaşii sovietici, urîndu-le din toată inima noi victorii în lupta viitoare pînă la zdrobirea deplină a Germaniei hitleriste.

Mihali Ioan Todoreni
Timiş Ion Secere

În localitatea Valea Chioarului

În anul 1944 eram directorul Şcolii elementare din comuna Valea Chioarului, muncă în care am avut posibilitatea să cunosc starea de spirit a populaţiei. Prigoana, silniciile, jafurile, greutăţile de tot felul au stîrnit în inimile locuitorilor ura împotriva ocupanţilor hitleristo-horthişti, hotărîrea lor de a lovi în maşina de război fascistă.

Împrejurările au făcut ca la acţiunea noastră să-şi aducă aportul şi luptători antifascişti de diferite naţionalităţi (sîrbi, cehi, slovaci etc.). Erau deţinuţi proveniţi din armata horthistă, care, refuzînd să plece pe front, au fost încadraţi într-un detaşament de muncă. Tabăra lor se afla în pădurea satului Prislop, la numai 6 km de comuna noastră.

În luna mai 1944, dintr-o pornire sinceră de solidaritate cu aceşti deţinuţi, am încercat, prin intermediul locuitorului Ilea Vasile din Prislop, care cunoştea bine pădurea şi locurile înconjurătoare, să iau legătura cu ei, sperînd în acelaşi timp să găsesc şi români ardeleni în această tabără de muncă.

După cîteva vizite, făcute în chip de „excursii" la pădure, împreună cu familia şi alte persoane din sat, am reuşit să stabilesc legătura cu unul dintre deţinuţii din tabără, sîrb de origine, fost căpitan în armata maghiară. Acesta şi-a exprimat dorinţa de a asculta posturile de radio, pentru a se informa despre situaţia frontului. Am acceptat şi din a doua jumătate a lunii iunie 1944 venea noaptea în locuinţa mea unde asculta radioul şi apoi transporta în tabără alimente procurate de mine din comună pentru deţinuţii din lagăr.

În acest timp scădea tot mai mult starea morală a trupelor horthiste aflate în comuna noastră, între militarii maghiari şi cei germani răbufneau

incidente, certuri. Sătui de războiul în care au fost tîrîţi, unii soldaţi maghiari încercau să dezerteze, să fugă, să se ascundă. Din dorinţa de a-i ajuta, am început să organizăm o grupă patriotică în comuna Valea Chioarului cu scopul de a procura haine civile, de a-i ascunde şi de a-i conduce prin pădure spre locurile natale.

Am atras în grupul nostru, alături de mine, pe Sima Ioan şi pe Chiorean Vasile a Gheorghe a Ursului, amîndoi dezertori din detaşamentele de muncă horthiste. Mai tîrziu am mai atras în grupul nostru pe Radu Ioan, Costin Gheorghe a lui Grigor, Costin Ioan şi alţii. În condiţiile cînd comuna era sub ocupaţia trupelor fasciste, grupul nostru se închega ilegal, cu multă precauţiune.

Vestea declanşării la 23 August 1944 a insurecţiei armate conduse de P.C.R. şi a întoarcerii armelor împotriva Germaniei hitleriste a produs o bucurie fără seamăn în rîndurile noastre. Eram hotărîţi să acţionăm cu dîrzenie, să lovim în armatele fasciste cotropitoare.

Acţiunea noastră a avut loc în condiţii tot mai grele. Speriate de întorsătura pe care o luau evenimentele, autorităţile horthiste, în primele zile de după 23 August, au emis dispoziţii speciale în virtutea cărora au început să fie arestate şi trimise spre Ungaria elementele cu stare de spirit antifascistă, patriotică.

În această situaţie ne-am retras în secret în partea satului numită „Pe vale", unde se aflau cîteva case izolate în pădure, ţinînd totuşi, prin intermediul unui bătrîn, legătura cu cei rămaşi în comună.

Urmăream cu interes acţiunile ofensive ale trupelor române şi sovietice pentru eliberarea părţii de nord a Transilvaniei, pregătindu-ne pentru a ne aduce modesta contribuţie la această luptă.

În seara zilei de 11 octombrie am ascultat la radio vestea eliberării oraşului Cluj şi cea a înaintării trupelor române spre oraşul Dej. Din informaţiile aduse de oamenii noştri am conchis că în lungul şoselei Dej-Baia Mare trupele germane au organizat cuiburi de rezistenţă puternice în scopul de a întîrzia ofensiva armatelor române şi sovietice pe această direcţie şi a le produce pierderi. Un astfel de punct de rezistenţă a fost organizat pe dealul Mesteacăn, aflat la 12 km de comuna noastră.

Sosise momentul să trecem la acţiune. În faţa noastră stătea sarcina de a contribui la eliberarea localităţii Valea Chioarului, de a călăuzi armatele române şi sovietice pe drumuri laterale spre a încercui şi lichida armatele fasciste aflate în zona localităţilor Mesteacăn, Duruşa, Curtuiuş, Mireş, Ardusat, Boiul Mare, Buteasa, Berchezoaia, Remetea, Săcăleşeni, Baia Mare.

Pentru a izola diferite unităţi militare germane şi maghiare din această zonă trebuia să tăiem firul telefonic militar de legătură dintre comandamentele din Dej şi Baia Mare. Am ales ca loc de acţiune punctul Valea Morii. Cu ajutorul a trei telefonişti slovaci aflaţi în armata maghiară, în noaptea de 12 octombrie a fost tăiat firul pe o distanţă de 2 km.

Cunoscînd starea de spirit a majorităţii ostaşilor din plutonul 3, compania 2, batalionul 23 de grăniceri regali maghiari (unitatea avea adresa poştală C-263) aflat în localitate, precum şi a comandantului acestuia, am luat legătura cu el. În dimineaţa zilei de 14 octombrie acesta a venit la mine şi

mi-a relatat că hitleriștii se pregăteau de retragere și că vor duce cu ei și soldații maghiari. Totodată, mi-a spus că e scîrbit de război și că ar vrea să dezerteze împreună cu tot plutonul, care primise misiunea să organizeze un punct de rezistență în comuna noastră. Neavînd încredere în ostașii maghiari, a căror stare de spirit o cunoșteau, hitleriștii au atașat pe lîngă pluton un grup de 4-6 militari din trupele lor de elită, care erau trăgători la mitralieră și la puștile mitraliere.

În raport de această situație, împreună am întocmit un plan de acțiune. Urma ca luptătorii noștri voluntari să se apropie de punctul de rezistență și să-l asalteze, în timp ce o parte din ostașii maghiari, în care acesta avea deplină încredere, să treacă de partea noastră și să ne ajute la dezarmarea hitleriștilor. Pentru acest ajutor noi ne-am angajat să le procurăm haine civile, alimente și să-i ajutăm să plece către locurile lor natale aflate pe teritoriul Ungariei. Totodată, am stabilit parola de recunoaștere și mi-a predat o grenadă cu care urma să atacăm mitraliera nemțească. Acțiunea urma să aibă loc seara, după orele 20. În acest scop am ales din grupul nostru pe Sima Ioan, un tînăr de 26 de ani, fugit de pe front din armata horthistă, care avea experiența unor astfel de acțiuni. Ne-am înarmat cu revolvere, am luat grenada și am pornit pe o vîlcea înspre tranșeea inamică. Ne-am tîrît pe burtă peste 200 de metri, timp de aproape jumătate de oră. Era întuneric și am reușit să ne apropiem la circa 10 metri de mitraliera păzită de hitleriști. Am aruncat grenada în direcția acesteia și, după explozie, ne-am repezit în salturi înspre tranșee, strigînd parola stabilită. La acest semnal, oamenii de încredere din rîndul ostașilor maghiari au trecut la acțiune, ajutîndu-ne să dezarmăm pe hitleriști, cu toată împotrivirea acestora. Printr-o acțiune energică, hitleriștii au fost dezarmați. Am capturat o mitralieră, 4 puști mitraliere, 18 puști, 70 000 cartușe de război și un aparat de radio Philips. Hitleriștii au fost puși sub pază în pădure la locul numit „Osoi". Tot aici a fost depozitat și armamentul capturat. Ostașii maghiari au fost lăsați liberi să plece în localitățile natale.

După această primă acțiune, grupul nostru și-a sporit rîndurile, ajungînd la un număr de 18 persoane, înarmîndu-se cu armamentul capturat. Acum misiunea noastră principală era de a contribui la lichidarea poziției puternic fortificată organizată de hitleriști pe aliniamentul Mesteacăn — Șomcuta — Baia Mare, Șomcuta-Ardusat-Satu-Mare spre care înaintau trupele sovietice.

În acest scop am întocmit o schiță a sectorului fortificat și a direcțiilor de înaintare care duceau la încercuirea lui.

În dimineața zilei de 15 octombrie, orele 4, trimisul nostru a urcat dealul Mesteacănului și a luat legătura cu elementele înaintate ale trupelor sovietice (dintre care mi-amintesc de numele căpitanului Efremovici), predîndu-le schița respectivă.

Datorită ajutorului nostru, grosul trupelor sovietice a putut evita căderea în ambuscada ce le-o pregăteau hitleriștii. Oamenii grupului nostru au condus din dealul Mesteacăn trupele sovietice pe drumuri laterale, căzînd în flancul și spatele tranșeelor germano-maghiare. Astfel s-a reușit încercuirea și lichidarea în zona dealului Mesteacăn și a satelor Durușa, Fericea, Curtuiuș, Iadăra, precum și în sectorul localităților Prislop, Buteasa, Ciolt, Șomcuta a unui mare număr de trupe fasciste, salvîndu-se totodată de la distrugere vieți omenești și bunuri materiale importante din această parte a regiunii.

În ajunul sosirii trupelor sovietice în localitatea Valea Chioarului, eliberată prin propriile forțe, șoseaua națională era complet pustie. Așteptam cu bucurie venirea trupelor sovietice, fiind în continuare atenți la pozițiile dinspre Buciumi—Șomcuta, unde hitleriștii se pregăteau de rezistență.

În dimineața zilei de 17 octombrie, cînd a venit primul grup de recunoaștere al armatelor sovietice, iar a doua zi cînd a apărut grosul lor locuitorii comunei noastre le-au întîmpinat cu bucurie și entuziasm.

Am luat legătura cu un ofițer sovietic și am predat prizonierii aflați sub paza noastră, pentru care am primit mulțumirile comandamentului sovietic.

Mai tîrziu, am predat autorităților române, contra unui proces-verbal, întregul armament capturat.

Prin această acțiune patriotică ne-am adus contribuția, pe măsura puterilor noastre, la eliberarea comunei Valea Chioarului și a celorlalte localități învecinate.

Doneanu C. Ioan

Starea de spirit şi manifestaţii de protest ale maselor populare din Braşov şi Sibiu împotriva dictatului de la Viena

Zilele care au urmat odiosului dictat de la Viena (30 august 1940), prin care România a fost obligată să cedeze Ungariei horthiste partea de nord a Transilvaniei, s-au caracterizat printr-o stare de spirit a maselor deosebit de încordată. De la un capăt la altul al ţării româneşti, întregul popor, sfîşiat de marea durere provocată de arbitrajul puterilor Axei fasciste, îşi manifesta cu hotărîre, în mod deschis, prin demonstraţii de stradă, manifestaţii etc., protestul faţă de actul arbitrar ce a dus la ciuntirea hotarelor ţării. Printre aceste acţiuni se înscriu şi cele care au avut loc în oraşele Braşov şi Sibiu, la care au participat pături largi ale populaţiei. În acelaşi timp, semnalăm starea de spirit protestatară şi manifestările petrecute în unele unităţi militare la aflarea prevederilor dictatului de la Viena.

*

Cu multă vreme înainte de 30 august 1940, în rîndul maselor largi populare din România a luat naştere o stare de spirit de nelinişte şi îngrijorare, provocată de acţiunile Ungariei horthiste atît pe plan diplomatic, cît şi propagandistic, sprijinite şi încurajate de statele fasciste Germania şi Italia, acţiuni caracterizate printr-un revizionism cu adresă concretă la Transilvania.

Propaganda revizionistă a guvernului horthist s-a desfăşurat în felurite moduri. În acest sens este semnificativă informaţia Inspectoratului regiunii de jandarmi „Bucegi" din 9 ianuarie 1939, care arăta „că Liga Naţională Maghiară din Budapesta a expediat prin poştă material de propagandă revizionistă" [1], compus din cărţi poştale ilustrate ce reprezentau Ungaria din acel timp în alb şi Transilvania în culoare neagră. Alte ilustrate înfăţişau „bustul ducelui Mussolini şi o placă cu inscripţia în limba italiană: «Dreptate Ungariei — marea mutilată»" [2]. Cu acelaşi scop, stocuri de asemenea materiale erau trimise, la începutul lunii decembrie 1938, din Budapesta Legaţiei ungare din Bucureşti [3].

[1] Arhivele statului Braşov, fondul Postul de jandarmi Vulcan, dosarul nr. 102, fila 7.
[2] Ibid.
[3] Loc. cit., fila 15.

Iredentismul maghiar s-a sprijinit mult în propaganda sa revizionistă pe elementele naţionaliste maghiare din România, cu ajutorul cărora spera să popularizeze ideea de revizuire teritorială [4]. Activitatea acestora a cuprins atît mediul urban, cît şi cel rural. Astfel, în darea de seamă a Regimentului 2 jandarmi „Bucegi" pe perioada 1 aprilie 1939—1 aprilie 1940 se arăta că iredentismul maghiar a activat destul de intens, în special în comunele Turcheş, Cernat, Zizin, Tărlungeni, Purcăreni, Crisbav şi Apaţa şi că în aceste comune propaganda revizionistă s-a făcut atît verbal, de la om la om, cu ocazia întrunirilor, balurilor, petrecerilor etc., cît şi în scris, prin broşuri, cărţi, reviste, ziare cu conţinut iredentist [5], pe care naţionaliştii maghiari le primeau direct din Ungaria. Pe linia acestor acţiuni, populaţia maghiară din Braşov era îndemnată să-şi zugrăvească locuinţele de aşa natură încît să reiasă tricolorul maghiar [6], iar în unele librării ale oraşului au fost puse în vînzare creioane care purtau inscripţii provocatoare [7].

Într-o localitate din regiunea Braşov, şi anume Satulung, au fost găsite materiale de propagandă iredentistă, printre care broşura „Az ezeréves Magyarország" („Ungaria milenară"), editată de către ziarul „Pesti Hirlap", broşură ce avea pe copertă Ungaria, cuprinzînd în hotarele ei şi Transilvania, şi drapelul maghiar [8].

Pentru intensificarea acestei propagande, guvernul horthist a folosit şi alte mijloace. Aşa, bunăoară, în luna august 1940, avioane maghiare au zburat nu o dată pe deasupra teritoriului românesc, ajungînd pînă la Braşov, Vinţul de Jos şi Someşeni, unde au aruncat manifeste revizioniste [9]. În 18 august 1940, la Budapesta a apărut cartea intitulată „Erdély" („Transilvania"), tipărită în limbile maghiară, germană şi italiană, prin care se încerca „argumentarea" pretenţiilor asupra Transilvaniei. Editarea ei în limbile germană şi italiană avea ca scop cunoaşterea acestor pretenţii de către statele fasciste ale Axei ; nu trebuie omis faptul că întreaga această acţiune avea loc tocmai în perioada tratativelor dintre delegaţiile română şi maghiară de la Turnu-Severin. În legătură cu această lucrare sînt demne de reţinut cîteva amănunte, nu lipsite de semnificaţie. Lucrarea însuma 304 pagini şi cuprindea articole semnate de 19 autori maghiari în frunte cu contele Paul Teleky, preşedintele Consiliului de Miniştri al Ungariei [10]. Iniţiativa editării ei a fost luată chiar de Teleky, într-o şedinţă confidenţială de la locuinţa sa, la 15 iulie 1940. S-au luat, de asemenea, toate măsurile necesare pentru ca redactarea, tipărirea şi publicitatea ei să se realizeze într-un timp record [11].

În arsenalul mijloacelor propagandistice revizioniste maghiare, postul de radio Budapesta ocupa un loc central. Acesta, în special în lunile premergătoare dictatului de la Viena, a fost foarte activ. De pildă, în ziua de 15 martie 1940, cu ocazia retransmiterii unui serviciu religios, transmitea că „redobîndirea Ardealului de către Ungaria va fi fapt împlinit" [12]. Difu-

[4] Loc. cit., fondul Legiunea de jandarmi Braşov, dosarul nr. 48/47, fila 271.
[5] Loc. cit., dosarul nr. 47/70, fila 89.
[6] Loc. cit., dosarul nr. 48/47, fila 7.
[7] Loc. cit., fila 56.
[8] Loc. cit., fila 28.
[9] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 175, fila 204.
[10] Ibid.
[11] Loc. cit., fila 211.
[12] Arhivele statului Braşov, fondul Legiunea de jandarmi Braşov, dosarul nr. 47/70, fila 64.

zarea de ştiri alarmiste de către acest post a atins apogeul în luna august 1940 [13].

În toate aceste manifestări revendicative, Ungaria horthistă a primit sprijinul ţărilor Axei, care mergea pînă la ajutorul material direct. În acest sens este semnificativ ordinul informativ nr. 10 din 6 martie 1939 al Inspectoratului general de jandarmi, în care se făcea precizarea că acesta „deţine informaţiunea că guvernul german va înfiinţa o armată specială denumită «Corpul românesc», alcătuită în vederea unei eventuale acţiuni pe care Germania o pregăteşte în unire cu Ungaria împotriva României" [14]; că „guvernul german pregăteşte totodată o formaţiune specială de propagandă alcătuită din agenţi germani şi legionari ai fostei organizaţii «Garda de fier» refugiaţi în Germania" [15]. Toate aceste măsuri se preconizau a fi puse în practică în cazul cînd România ar fi refuzat cedarea Transilvaniei, caz în care „ar urma să fie ocupată de trupele ungare" [16].

În acele momente grele, cînd se afla în joc independenţa naţională a patriei şi cînd se contura, apăsătoare, perspectiva pierderii Transilvaniei, populaţia de pe întreg cuprinsul ţării a început să se frămînte, cerînd tot mai insistent guvernanţilor să adopte o poziţie fermă, pînă la rezistenţa armată, faţă de pretenţiile anexioniste ale Ungariei horthiste.

În faţa acestei stări de lucruri, P.C.R., dînd din nou dovada înaltului său simţ de răspundere pentru destinele patriei, a căutat să adopte măsuri politice menite să contribuie la apărarea independenţei şi suveranităţii ţării. În instrucţiunile trimise către organizaţiile sale, partidul comunist le trasa sarcina să-şi orienteze activitatea pe baze noi [17], ţinînd cont de situaţia creată, de problema majoră a momentului, apărarea independenţei şi integrităţii teritoriale a patriei. În acest sens se dădea indicaţia ca, în cazul unui eventual conflict armat, comuniştii să lupte cu arma în mînă în primele rînduri pentru apărarea graniţelor României, ameninţate de ţările fasciste [18].

Pe baza acestor indicaţii, Comitetul regional al P.C.R. Braşov a elaborat o serie de manifeste adresate muncitorilor, ţăranilor, funcţionarilor şi intelectualilor prin care demasca politica antipopulară a dictaturii regale şi chema masele la întărirea Frontului antifascist şi a Frontului democratic, „împotriva fascismului şi hitlerismului alături de forţele democratice din lume" [19].

Pe linia acestei orientări se înscriu şi acţiunile iniţiate de U.T.C. Astfel, într-o notă a Siguranţei regimului burghezo-moşieresc din ianuarie 1940 se semnala că la Sibiu, prin curţi, pe străzi şi prin parcuri, au fost găsite manifeste editate în limbile română şi maghiară de Comitetul teritorial din Ardeal şi Banat al U.T.C. adresate tinerilor muncitori, ţărani, intelectuali, premilitari şi soldaţi, prin care aceştia erau chemaţi la lupta pentru apărarea independenţei şi suveranităţii naţionale [20].

---

[13] Loc. cit., dosarul nr. 50/29, fila 428.
[14] Loc. cit., fondul Postul de jandarmi Vulcan, dosarul nr. 102, fila 18.
[15] Ibid.
[16] Ibid.
[17] Loc. cit., fila 37.
[18] Ibid.
[19] Loc. cit., fila 14.
[20] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 10, dosarul nr. 2 723, fila 207.

În afară de manifeste, P.C.R. a folosit şi posturi de radio mobile cu ajutorul cărora erau lansate apeluri revoluţionare [21]; pentru salvarea Ardealului soldaţii erau îndemnaţi să se pună sub comanda celor hotărîţi să lupte pînă la victorie [22]. Prin asemenea posturi de radio, P.C.R. chema masele la luptă pentru „a nu se ceda nici o porţiune de teritoriu Ungariei" [23]. De asemenea, conducerea organizaţiei democratice Madosz a dat dispoziţii membrilor să acţioneze intens împotriva cedării unei părţi a Ardealului şi să organizeze acţiuni de rezistenţă [24]. Această activitate intensă a comuniştilor, caracterul ei antifascist au determinat Inspectoratul general al jandarmeriei să dea dispoziţii posturilor de jandarmi ca să ia cele mai severe măsuri pentru urmărirea activităţii comuniştilor şi a patrioţilor antifascişti [25].

Hotărîrea maselor populare de a-şi apăra patria a ieşit la iveală în modul cel mai clar cu ocazia concentrărilor şi a rechiziţiilor pentru armată din anii 1939 şi 1940. În această privinţă, în buletinul informativ pe luna martie 1939 al Legiunii de jandarmi Braşov se arăta: „Cu ocazia concentrărilor ce s-au făcut în cursul acestei luni, nu s-au semnalat opuneri, rezistenţe şi refuzare, plecînd (concentraţii — *T.B.*) cu mare entuziasm la corpurile de trupă unde au fost chemaţi" [26]. Iar în darea de seamă pe luna noiembrie 1939 a Legiunii de jandarmi rurali Sibiu cu privire la concentrări se făcea precizarea că „nu s-a manifestat nici o nesupunere" [27]. Ceea ce caracteriza prezentările la concentrare era entuziasmul, însufleţirea, dorinţa de a stăpîni cît mai bine tehnica mînuirii armamentului. „Populaţia românească a dat dovadă de mare entuziasm cu privire la concentrări" [28] — se arăta în buletinul informativ al Legiunii de jandarmi Braşov pe luna aprilie 1939. „Concentraţii au răspuns cu însufleţire la ordinele de chemare. Învaţă cu repeziciune noul material cu care a fost dotat regimentul" [29] — se menţiona în buletinul contrainformativ pe luna mai 1940 al Regimentului 7 artilerie grea Sibiu.

Treptat, pe măsura desfăşurării evenimentelor, în conştiinţa poporului român s-a dezvoltat şi întărit starea de spirit potrivnică oricărei cedări teritoriale, de rezistenţă la presiunile puterilor revizioniste. Manifestările ei concrete s-au vădit în special în localităţile Transilvaniei, al cărei teritoriu era direct vizat de pretenţiile fascismului ungar. Unele fapte petrecute în acel timp sînt edificatoare. Astfel, în unele comune din Transilvania, locuitorii au depus chiar jurămînt „pentru a apăra cu preţul vieţii lor pămîntul Ardealului" [30]; s-a iniţiat strîngerea de semnături pentru un memoriu în problema Transilvaniei [31]; o petiţie împotriva cedării oricărei părţi din Tran-

---

[21] Loc. cit., fondul nr. 11, dosarul nr. 2 972, fila 422.
[22] Loc. cit., fila 420.
[23] Ibid.
[24] Loc. cit., fondul nr. 1, dosarul nr. 241, fila 148.
[25] Arhivele statului Braşov, fondul Postul de jandarmi Vulcan, dosarul nr. 102, fila 37.
[26] Loc. cit., dosarul nr. 23/16, fila 37.
[27] Arhiva Sfatului popular al oraşului Sibiu, fondul Prefectura judeţului Sibiu, dosarul nr. 1/1940, nenumerotat.
[28] Arhivele statului Braşov, fondul Legiunea de jandarmi Braşov, dosarul nr. 23/16, fila 53.
[29] Arhiva M.F.A.-M.St.M., fondul nr. 225/82, dosarul nr. 2/1940–1941, fila 175.
[30] Loc. cit., fondul nr. 288/69, fila 158.
[31] Ibid.

silvania a circulat în fiecare sat şi cătun [32]; s-au organizat întruniri [33] care au scos la iveală reacţia puternică şi hotărîrea maselor de a apăra integritatea teritorială. „În general populaţia de aici — se menţiona în buletinul informativ pe luna august 1940 al Secţiei de jandarmi din Zărneşti — se manifestă pe faţă că nu trebuie să se cedeze nimic din teritoriul Transilvaniei în favoarea Ungariei, acesta fiind pămînt pur românesc" [34], iar în buletinul informativ pe aceeaşi perioadă al Poliţiei judeţului Braşov se arăta că „perspectiva cedării unei porţiuni din teritoriul Transilvaniei a produs o adîncă depresiune morală în rîndurile populaţiei române atît în oraş, cît şi la ţară. Ideea de a se ceda chiar o mică părticică Ungariei provoacă o unanimă dezaprobare, făcîndu-se loc unui curent de rezistenţă, cei mai mulţi exprimîndu-se că la nevoie vor apăra integritatea Transilvaniei cu arma în mînă" [35].

Această stare de spirit caracteriza şi o bună parte a naţionalităţilor conlocuitoare. Aşa, de pildă, în buletinul informativ pe luna iulie 1940 al Legiunii de jandarmi Braşov se arăta: „În general, populaţia săsească este vădit ostilă contra ideii de a trece sub dominaţie maghiară... această populaţie a fost cuprinsă de o adevărată panică la primirea ştirilor de la radio Budapesta că Ardealul va fi retrocedat Ungariei. Populaţia sasă este favorabilă intereselor româneşti în Transilvania" [36]. Şi formula schimbului de populaţie era respinsă categoric de către cea mai mare parte a populaţiei săseşti [37].

Ideea de a nu se ceda absolut nimic fără rezistenţă pătrunsese adînc şi în rîndurile armatei române, care era gata să facă totul pentru a apăra integritatea graniţelor ţării. Starea de spirit din rîndurile acesteia era aşa de favorabilă rezistenţei armate încît lăsa să se întrevadă că „soldaţii nu se vor retrage chiar de vor primi ordin" [38].

Citînd din „Neamul românesc" sub titlul „Ardealul la datorie", „Gazeta Transilvaniei" scria: „A fost destul să pornească discuţia de acum cu privire la revizuirea statului nostru pentru a se vedea că cei douăzeci de ani şi mai bine de unire au cimentat pe Românii ardeleni pe veci în cadrele statului naţional. Ostaşii noştri care ne păzesc graniţele povestesc scene edificatoare. Sînt soldaţi care, fiind din satele apropiate, refuză să meargă acasă chiar pentru o noapte, fiindcă, zic ei, nu se ştie ce se poate întîmpla pe timpul cît lipsesc de la post" [39]. De altfel, toate manifestările ulterioare ale armatei române (declaraţiile unor ofiţeri, participarea alături de populaţia civilă la demonstraţiile de protest împotriva dictatului de la Viena, refuzul desconcentrării şi retragerii de pe zona de frontieră etc.) au dovedit că ea prefera în mod neîndoios rezistenţa armată decît cedarea de teritoriu fără luptă.

---

[32] Arhivele statului Bucureşti, fondul Ministerul Propagandei Naţionale, dosarul nr. 1 096/1940, fila 4.
[33] Ibid.
[34] Arhivele statului Braşov, fondul Legiunea de jandarmi Braşov, dosarul nr. 47/70, fila 289.
[35] Loc. cit., fila 293.
[36] Loc. cit., fila 186.
[37] Loc. cit., fila 297.
[38] „Gazeta Transilvaniei" din 15 august 1940.
[39] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 1/1 165, fila 256.

Starea de spirit a întregului popor exprima hotărîrea fermă pentru apărarea din toate puterile a independenţei şi integrităţii patriei.

Dar poporul român nu a fost consultat ; cercurile conducătoare ale României au capitulat în faţa presiunilor externe şi au acceptat arbitrajul puterilor Axei. În şedinţa Consiliului de coroană din noaptea de 29—30 august 1940, s-au pronunţat 19 voturi pentru acceptarea arbitrajului, printre care se numără şi cele date de reprezentanţii Gărzii de fier, de altfel cei mai zeloşi susţinători ai acceptării arbitrajului [40], 10 împotrivă şi o abţinere [41]. Cele 10 voturi contra admiterii arbitrajului demonstrează că în rîndul burgheziei româneşti au fost şi pături cărora nu le era indiferent destinul ţării. Totodată ele nu puteau să nu ţină seama de interesele majore ale naţiunii române, de starea de spirit a întregului popor şi a armatei, care era favorabilă unei rezistenţe active. Şeful Marelui stat-major raporta în acest sens că „....spiritul oştirii este pentru a se bate" [42]. Pornind de aici, în dezbateri s-a făcut auzită şi ideea rezistenţei, a sacrificiului suprem al naţiunii.

Ea nu a fost însă adoptată şi unul dintre motive este relevat de o apreciere făcută în timpul discuţiilor din acel consiliu în legătură cu starea de spirit a maselor în care fermenta „un simţămînt de revoltă extraordinar care putea duce la revoluţie" [43].

Drept urmare, România a fost silită, la 30 august 1940, să cedeze Ungariei horthiste partea de nord a Transilvaniei, teritoriu cu o populaţie în majoritate românească.

Răspunsul poporului român la aflarea hotărîrilor dictatului de la Viena s-a materializat prin mari demonstraţii de protest antifasciste, manifestaţii numeroase pe întreg cuprinsul ţării şi care au avut ca semnificaţie repudierea de către poporul român a stipulaţiilor odiosului dictat.

Manifestaţiile patriotice de protest, de condamnare a nedreptăţii făcute poporului român capătă o şi mai bogată semnificaţie dacă avem în vedere că în multe locuri guvernanţii, temîndu-se tocmai de intensitatea lor, au încercat să le oprească, că, datorită amploarei pe care ele au luat-o, presa străină vorbea „de o revoltă" în România [44]. Ele au fost posibile pentru că masele largi ale poporului român au înţeles substratul politic al dictatului, de act politic impus României, „fără a ţine cont de nici un principiu de justiţie şi de nici un alt criteriu de judecată" [45], de către statele Axei, drept recompensă acordată Ungariei horthiste pentru politica sa germanofilă.

La Braşov, durerea, mînia şi revolta maselor populare, care au avut de suportat şi consecinţele unei imediate apropieri de graniţa impusă, precum şi scurgerea evacuărilor din teritoriul cedat, au fost fără margini [46]. În uzine şi fabrici, pe străzi şi în case, populaţia oraşului discuta, îşi manifesta nemulţumirea pentru situaţia creată, se frămînta în căutarea de soluţii pentru rezolvarea ei. Indignarea maselor s-a revărsat năvalnic chiar în ziua următoare, la 1 septembrie 1940, cînd mase compacte de oameni s-au adunat,

[40] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71, Transilvania, 1920—1944, vol. 42, fila 194.
[41] Loc. cit., fila 201.
[42] Loc. cit., fila 200.
[43] Loc. cit., pag. 191.
[44] Loc. cit., fondul nr. 71, S.U.A., 1920—1944, vol. 16, ziarul „New York Times" din 3 septembrie 1940.
[45] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 222/79, fila 1 101.
[46] Arhivele statului Braşov, fondul Legiunea de jandarmi Braşov, dosarul nr. 47/70, fila 316.

din toate colţurile oraşului, în Piaţa Libertăţii [47]. În fruntea demonstranţilor se aflau miile de muncitori de la marile întreprinderi, de la Uzinele de avioane I.A.R. şi cei de la Atelierele C.F.R. [48] Atmosfera care a domnit în timpul demonstraţiei, elanul patriotic de care erau cuprinşi participanţii ne sînt sugerate de relatarea ziarului „Gazeta Transilvaniei" făcută cu acel prilej şi care scria că adunarea din Piaţa Libertăţii a amintit „vremurile trecute de afirmare naţională. Şi de astă dată s-a întărit jurămîntul că în sufletele româneşti ale braşovenilor nu va fi linişte şi împăcare pînă cînd Ardealul nostru nu va fi iarăşi întregit, unind pe toţi fraţii, pe toţi românii din el" [49]. Cu acest prilej, comuniştii — spre deosebire de reprezentanţii partidelor „istorice", care în cuvîntările lor au insistat pe relevarea sentimentului naţional adînc lezat fără a încerca să arate adevăratele cauze ce au dus la această tristă realitate — au folosit tribuna adunării pentru a demasca fascismul german şi italian, principalii vinovaţi de ciuntirea ţării, cît şi pe guvernanţii români, care au cedat în faţa presiunilor revizioniştilor [50].

În zilele următoare, demonstraţiile au continuat, ele atingînd o intensitate ce a speriat pe guvernanţi. Astfel, în seara zilei de 2 septembrie 1940, masele muncitoare au pornit din nou pe străzi [51]. Cu această ocazie, autorităţile guvernului de dictatură regală au încercat să-i împrăştie pe demonstranţi, folosind forţa armată. Cum însă şi în armată mocnea revolta faţă de pierderea suferită, soldaţii au înţeles durerea maselor şi, în loc să dea ascultare ordinelor primite, s-au alăturat manifestanţilor [52]. Cisterna pompierilor cu care s-a încercat împrăştierea participanţilor la demonstraţie a fost luată de muncitori şi „folosită drept tribună a lor. De pe cisternă şi pe stradă s-a spus poporului cine poartă răspunderea sentinţei imperialiste de la Viena" [53].

În ziua de 3 septembrie 1940, mulţimea a ieşit din nou în Piaţa Libertăţii. De astă dată, participarea a fost şi mai largă. Adunaţi în marea piaţă a Braşovului, participanţii „din toate straturile sociale au intonat cu însufleţire cîntece patriotice" [54]. După ascultarea cîtorva cuvîntări însufleţitoare, mulţimea s-a îndreptat spre mormîntul lui Andrei Mureşanu, unde iarăşi au fost intonate cîntece patriotice [55].

Demonstraţiile maselor populare din Braşov împotriva dictatului de la Viena au avut un evident caracter antifascist. Ofiţerii români au demonstrat la Braşov alături de populaţia civilă atît împotriva ruperii părţii de nord a Transilvaniei de trupul patriei, cît şi împotriva faptului că hitleriştii au arborat în acele momente steagurile lor cu zvastica [56]. Tot atunci, pe străzile Braşovului a fost oprită maşina consulului german, zvastica a fost smulsă de pe ea şi călcată în picioare [57]. În legătură cu acest fapt, crainicul postului de

[47] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 10, dosarul nr. 2 543, filele 304—305.
[48] Loc. cit., fondul nr. 26, dosarul nr. 4 246, fila 2.
[49] „Gazeta Transilvaniei" din 5 septembrie 1940.
[50] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 26, dosarul nr. 4 246, fila 2.
[51] Ibid.
[52] „Scînteia" din 17 septembrie 1940.
[53] Ibid.
[54] „Ardealul" din 4 septembrie 1940.
[55] Ibid.
[56] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 11, dosarul nr. 2 972, fila 478.
[57] Arhivele statului Bucureşti, fondul Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosarul nr. 522, filele 17—18.

radio Ankara, la 5 septembrie 1940, vorbind despre „Evenimentele din România", preciza : „Nimic nu mai sperie populația română. Guvernul din Berlin poate să se supere" [58]. De altfel, îngrijorată de starea de spirit antifascistă a populației românești, Legația germană din București a fost nevoită să trimită comandamentului suprem al armatei germane o comunicare în care arăta că „au avut loc în toată țara mari demonstrații antigermane, în special la Brașov, Cluj, Oradea, Sighișoara și București" [59]. Nu întîmplător, în comunicarea respectivă, Brașovul era situat în fruntea localităților în care au avut loc demonstrații antifasciste.

Pe aceeași linie se înscriu și manifestațiile protestatare ale maselor populare din Sibiu față de dictatul de la Viena. Și aici întîlnim același sentiment de ură, dar și de luptă pînă la sacrificiul vieții pentru apărarea fruntariilor de vest ale României. În acele ceasuri de adîncă durere și doliu prin care trecea întreaga țară s-a născut în orașul Sibiu „o dispoziție de jertfă generală, atît în sînul armatei, cît și al populației civile... Tineri înflăcărați, bărbați maturi și moșnegi încărunțiți în decenii de luptă cu viața au fost gata să-și verse sîngele și să moară pentru România noastră scumpă și dragă" [60].

În ziua de 1 septembrie 1940, Sibiul a trăit clipe de înaltă însuflețire patriotică. Hotărîrea maselor populare de a-și manifesta revolta față de dictatul arbitrar de la Viena era așa de mare, încît înseși autoritățile au fost de acord cu manifestația de protest, simpatizînd chiar cu ea. În adresa nr. 801 din 1 septembrie 1940 a Comandamentului 7 teritorial către Primăria orașului Sibiu se arăta : „Manifestația a avut aprobarea noastră, a autorităților și am simpatizat cu ea și vom simpatiza atîta vreme cît ea se arată sub forma creșterii și trezirii simțămintelor patriotice" [61].

Tonul manifestației l-au dat tinerii premilitari din garnizoana Sibiu, care au apărut în marș pe strada principală a orașului, intonînd cîntece patriotice [62]. În acele momente, de pe treptele catedralei, un locotenent de rezervă a adresat mulțimii cuvinte patriotice, de însuflețire, încheind : „Dacă nu vom ști să ne apărăm drepturile noastre sfinte, nu mai merităm să purtăm uniforma militară" [63]. Prin alăturarea mulțimii ce se găsea pe stradă, manifestația s-a întregit, a crescut în amploare [64]. Miile de oameni încolonați au parcurs străzile principale ale Sibiului [65], manifestîndu-și indignarea față de răpirea părții de nord a Transilvaniei, aclamînd în același timp „armata română și pe comandanții care stau la datorie" [66]. În continuare coloana de demonstranți s-a oprit pentru cîteva momente în fața reședinței mitropoliei, de la al cărei balcon a vorbit mitropolitul Nicolae Bălan [67].

---

[58] Ibid.
[59] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 505, fila 22.
[60] „România" din 2 septembrie 1940.
[61] Arhiva Sfatului popular al orașului Sibiu, fondul Primăria municipiului Sibiu, dosarul nr. 8 636/1940, fila 1.
[62] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 1 041/153, fila 139.
[63] „Universul" din 3 septembrie 1940.
[64] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 1 041/153, fila 139.
[65] „Universul" din 3 septembrie 1940.
[66] „Foaia poporului" din 8 septembrie 1940.
[67] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 1 041/153, fila 139.

Emoţionant a fost episodul petrecut în faţa comandamentului Corpului 7 teritorial, al cărui comandant, apărînd la fereastră, a fost îndelung ovaţionat de către manifestanţi [68], care i-au cerut ca armata să nu părăsească graniţa [69]. În legătură cu cerinţa maselor ca armata să nu părăsească graniţa, comandantul Corpului 7 teritorial a răspuns că „armata e mută şi aşteaptă ordin de sus" [70]. Atunci mulţimea a cerut generalului să vină în mijlocul ei. Acesta a coborît în stradă, a fost ridicat pe umeri de către tinerii manifestanţi şi împreună cu alţi ofiţeri a demonstrat în fruntea manifestanţilor, parcurgînd în continuare, împreună, străzile oraşului [71] înspre locul de unde pornise iniţial. De aici manifestanţii s-au îndreptat spre casele lor, „dar cu consemnul ca la ora 6 să se afle din nou adunaţi în Piaţa Mare" [72]. Într-adevăr, potrivit înţelegerii, seara la ora 6, atît Piaţa Mare, cît şi străzile din centru erau pline de lume [73]. Cu acest prilej s-au ţinut cîteva discursuri cu caracter patriotic şi s-a adoptat o moţiune prin care masele largi populare din Sibiu protestau contra nedreptăţii făcute poporului nostru prin ciuntirea Transilvaniei [74]. După adoptarea moţiunii de protest, manifestanţii s-au încolonat şi cu drapelele în frunte [75] au parcurs străzile principale ale oraşului [76]. Trotuarele străzilor erau înţesate de lume, care saluta şi aclama pe manifestanţi, exprimîndu-şi astfel şi ea durerea şi în acelaşi timp acordul cu acţiunea demonstranţilor. Deşi era seara, demonstraţia a durat mai mult de două ore [77].

Prin manifestaţiile lor, masele populare din Sibiu şi-au arătat durerea, indignarea şi protestul categoric faţă de dezmembrarea patriei noastre.

Gîndul la partea de nord a Transilvaniei, la redobîndirea ei a însoţit în permanenţă populaţia oraşului Sibiu. Diferite împrejurări ulterioare au devenit tot atîtea ocazii de manifestare a sentimentelor şi a încrederii că teritoriul de vest pierdut va fi realipit României. Semnificativă în acest sens este manifestarea organizată de guvernanţii antonescieni în octombrie 1941 cu ocazia ocupării Odesei. Cu acel prilej, populaţia Sibiului, în frunte cu tineretul studios [78], a dejucat intenţiile guvernanţilor, manifestînd nu pentru ocuparea Odesei — cum ar fi dorit organizatorii profascişti ai manifestaţiei —, ci pentru Transilvania, pentru redobîndirea teritoriului răpit [79]. Contrariat de această întorsătură cu totul neaşteptată şi speriat de consecinţele pe care le-ar fi putut avea pentru relaţiile României cu Germania, Ion Antonescu a convocat o şedinţă cu personalităţi marcante ale ţării cărora le-a cerut să folosească toată influenţa lor pentru a linişti masele [80] şi să ia măsuri pentru prevenirea unor asemenea manifestări care făceau greutăţi puterilor Axei.

---

[68] Ibid.
[69] „Foaia poporului" din 8 septembrie 1940.
[70] Ibid.
[71] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 1 041/153, fila 139.
[72] „Foaia poporului" din 8 septembrie 1940.
[73] Ibid.
[74] Ibid.
[75] Ibid.
[76] „Telegraful român" din 8 septembrie 1940.
[77] „Foaia poporului" din 8 septembrie 1940.
[78] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 319, fila 39.
[79] Loc. cit., fila 29.
[80] Loc. cit., fila 9.

Dejucarea planurilor guvernanților prin transformarea spontană a demonstrației organizate cu ocazia ocupării Odesei într-o manifestație pentru realipirea Ardealului sfîșiat are o dublă semnificație. Episodul amintit confirmă pregnant faptul că războiul antisovietic a stîrnit indignarea maselor populare largi, care n-au pierdut nici un prilej pentru a-și afirma cu tărie dezaprobarea față de această politică falimentară. Totodată, dovedește în mod convingător că masele populare și-au exprimat fățiș dorința arzătoare de reîntregire a patriei prin redobîndirea unui teritoriu ce aparținea de drept României. Nădejdea în realizarea acestui vis scump nu le-a părăsit niciodată, ci le-a încurajat și le-a călit în lupta care, în cele din urmă, a fost încununată de succes.

Demonstrațiile de protest împotriva dictatului de la Viena, ce au avut loc la Brașov și Sibiu, au învederat patriotismul poporului român, hotărîrea lui de luptă, au evidențiat starea de spirit antifascistă care cuprinsese masele largi ale poporului român.

Aceste sentimente erau comune și armatei noastre, ale cărei proteste s-au manifestat în diferite forme. Așa, de pildă, în raportul înaintat de organizația fascistă a germanilor din România conducerii din Berlin se arăta că în rîndurile Armatei române s-a creat un curent puternic în favoarea unui război cu Ungaria, precizîndu-se că „armatele din vest de sub comanda generalului Cornicioiu nu vor să părăsească pozițiile și cer insistent să lupte“ [81]. Totodată se sublinia că toți ofițerii români se consideră ofensați de cedarea fără luptă, nevoind să conceapă rațiunea politică a sentinței de la Viena, că această stare de spirit s-a transmis și soldaților, care manifestează pe zonă și în cazărmi [82]. Nici măsurile de prevedere luate de organele superioare ale armatei nu au putut să stăvilească aceste manifestări. De pildă, în ordinul nr. 23 300, din 31 august 1940, al comandamentului M. U., Oficiul poștal militar nr. 54, adresat Brigăzii de artilerie, din subordine, se preciza: „Pentru a preîntîmpina eventualele *defecțiuni* (subl. ns.), toți ofițerii, în tot timpul zilei și nopții, să se găsească în mijlocul unităților, subunităților și formațiunilor de servicii respective în orice situație s-ar găsi unitățile, fie în marș, fie în staționare, fie în dispozitiv de luptă“ [83]. Indignați de cele întîmplate, ostașii din partea de nord a Transilvaniei au cerut să fie lăsați la vatră pentru a se opune „de maniera pe care numai ei o cunosc, fără arme chiar“, contra ocupației maghiare [84].

În raportul contrainformativ al Corpului de cavalerie pe august 1940 se arăta că, oricît se căuta a se lămuri ostașilor actul de forță majoră în care se găsea România, acceptarea cedării teritoriale către Ungaria a rămas în mintea lor o chestiune neînțeleasă, mai ales că s-a cedat fără luptă [85].

Că sentimentele armatei erau identice cu ale poporului rezultă și din raportul informativ și contrainformativ al Diviziei a 5-a infanterie pe luna septembrie 1940. În acest raport se consemna că ostașii poartă în sufletele lor durerea însăși a poporului, a țării în urma nedreptăților suferite și același dor de răzbunare și de reîntregire a granițelor se observă în inima și gîndul

[81] Loc. cit., dosarul nr. 8 505, fila 27.
[82] Ibid.
[83] Arhiva M.F.A.-M.St.M., fondul nr. 161/50, dosarul nr. 2/1940, fila 323.
[84] Loc. cit., dosarul nr. 220/65, livret nr. 7, fila 19.
[85] Ibid.

fiecărui soldat. În faţa acestor suferinţe ale poporului — sublinia raportul amintit — se pare că suferinţele fiecăruia nu mai însemnează nimic [86]. Ţinînd seama de starea de spirit din armată, raportul conchidea : „Este absolut necesar a se începe o campanie serioasă de redresare morală şi încurajare materială pentru toţi ostaşii aflaţi pe zonă" [87].

Ideea recîştigării teritoriului pierdut, hotărîrea de sacrificare a vieţii, la nevoie, de a lupta chiar cu arma în mînă etc. caracterizau toate unităţile armatei noastre. Acest lucru îl desprindem din toate rapoartele informative şi contrainformative ale unităţilor mari sau mici de pe luna septembrie 1940.

Aşa, bunăoară, Regimentul 8 grăniceri raporta că toţi soldaţii sînt permanent stăpîniţi de ideea recîştigării teritoriului ce fusese rupt din trupul ţării [88]. Operaţia de retragere impusă de pe frontiera de vest a umplut de amărăciune ofiţerii, subofiţerii şi trupa. Aceasta era cu atît mai profundă cu cît retragerea le-a fost impusă tocmai în momentele cînd se aşteptau şi erau pregătiţi pentru apărarea patriei [89].

Protestul armatei faţă de dictatul de la Viena a fost atît de vehement încît multe unităţi, în frunte cu comandanţii lor, nu s-au supus ordinelor de desconcentrare şi de retragere de pe frontieră. Astfel, într-o notă a Siguranţei burghezo-moşiereşti se arăta că, indignaţi, comandanţii de unităţi din Transilvania refuză ordinele de desconcentrare a armatei şi de părăsire a cazematelor şi a poziţiilor pe unde se află înşirată armata de-a lungul frontierelor cu Ungaria. Ei spun că vor sta neclintiţi pe front pentru a opune rezistenţă operaţiei maghiare [90]. Postul de radio Londra transmitea într-o emisiune în limba română la 4 septembrie 1940 : „Două divizii române de la Satu-Mare, precum şi un regiment comandat de colonelul Strat, un cunoscut erou, au refuzat să se retragă" [91].

Ce fel de sentimente a provocat în rîndul armatei retragerea fără luptă de pe frontieră reiese clar şi convingător din raportul contrainformativ al Brigăzii 2 mixte munte înaintat Diviziei a 17-a infanterie pe luna septembrie 1940. „După un an şi jumătate de veghe şi pregătiri înfrigurate de luptă, după o muncă continuă de zi şi noapte pentru pregătirea poziţiilor de apărare în Ţara Oaşului — în Maramureş şi în Munţii Lăpuşului —, vînătorii de munte ai Brigăzii 2 M.M., fără a putea folosi ceea ce ei au pregătit cu atîta vrednicie pentru apărarea gliei străbune, încovoiaţi de durere şi în plîns sfîşietor, forţaţi de împrejurări, părăsesc pămîntul scump al Oaşului, Maramureşului şi falnicii munţi începînd de la culmea Rotunzilor prin Igniş cu minunata Poiană a Izvorului — peste Gutinul pleşuv către Ţibleşul falnic" [92].

Nu încape îndoială că sentimentele provocate de retragere au dăinuit multă vreme în sufletele ostaşilor, subofiţerilor şi ofiţerilor armatei noastre, iar eroismul de care au dat dovadă în lupta împotriva trupelor Germaniei fasciste şi a celor horthiste, după 23 August 1944, pentru eliberarea Transil-

[86] Loc. cit., fila 50.
[87] Loc. cit., fila 51.
[88] Loc. cit., dosarul nr. 303/54, fila 21.
[89] Ibid.
[90] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 241, fila 155.
[91] Arhivele statului Bucureşti, fondul Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosarul nr. 522, fila 3.
[92] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 303/54, fila 21.

vaniei, nu a fost de loc întîmplător. Aceste lupte glorioase au avut darul să vindece rana provocată poporului nostru prin dezmembrarea ţării, să constituie în finalitatea lor corolarul manifestaţiilor şi demonstraţiilor de protest ale maselor populare din toată ţara, precum şi al celor din Braşov şi Sibiu împotriva dictatului de la Viena.

Prin amploarea şi caracterul lor antifascist, prin lozincile sub care s-au desfăşurat, prin faptul că la ele au participat tineri şi vîrstnici, bărbaţi şi femei, ostaşi şi ofiţeri, demonstraţiile, manifestaţiile de la Braşov şi Sibiu au înscris adevărate pagini de luptă patriotică a maselor populare împotriva fascismului. Ele au făcut parte din numeroasele acţiuni ale poporului împotriva dictatului de la Viena, pentru apărarea independenţei naţionale şi a integrităţii teritoriale a României.

TR. BUNESCU

Contribuţia Partidului naţional popular la lupta pentru transformări democratice

(IANUARIE 1946—MARTIE 1949)

Lupta pentru desăvîrşirea transformărilor burghezo-democratice şi trecerea la construcţia socialistă în România a ridicat în faţa forţelor revoluţionare între alte probleme şi aceea a găsirii celor mai potrivite forme şi metode de atragere şi mobilizare la acţiune a păturilor mijlocii, elaborarea unei tactici care să uşureze şi să grăbească acest proces.

Prin poziţia lor economică şi socială, prin ponderea pe care o deţineau în diferite verigi ale aparatului de stat, în economie şi cultură, prin legăturile pe care le stabiliseră cu lupta revoluţionară a proletariatului, păturile mijlocii din România erau direct interesate în transformarea progresistă a societăţii româneşti şi le revenea un rol important în lupta dintre proletariat şi burghezie.

În cadrul activităţii revoluţionare de organizare şi conducere a luptei maselor populare, pentru apărarea intereselor lor vitale, pentru independenţa şi suveranitatea patriei, Partidul Comunist Român s-a preocupat în permanenţă şi de păturile mijlocii, le-a ajutat în acţiunea lor de clarificare, de organizare politică şi profesională.

La începutul anului 1942 a fost creată organizaţia patriotică şi antifascistă Uniunea patrioţilor, din rîndurile căreia au făcut parte profesori universitari, scriitori, ingineri, arhitecţi, profesori secundari, medici şi avocaţi, învăţători, studenţi, meseriaşi şi mici negustori, muncitori, funcţionari şi preoţi din Bucureşti, Iaşi, Cluj, Sibiu, Timişoara, Constanţa, Galaţi, Brăila, Craiova, Rm.-Vîlcea, Tîrgovişte. Apariţia acestei noi organizaţii exprima creşterea mişcării de rezistenţă împotriva hitleriştilor şi a dictaturii antonesciene, adeziunea tot mai largă la ea a unui număr însemnat de reprezentanţi ai păturilor mijlocii. Fiind în permanenţă alături de celelalte organizaţii democratice şi antifasciste, Uniunea patrioţilor şi-a adus propria contribuţie la lupta antifascistă şi antihitleristă desfăşurată sub conducerea P.C.R. în întreaga ţară. La începutul anului 1943 (28 ianuarie), a apărut primul număr al ziarului „România liberă" care, alături de alte ziare şi reviste editate sau îndrumate de P.C.R., a militat cu consecvenţă pentru răspîndirea în masă a cuvîntului forţelor patriotice, pentru demascarea hitleriştilor şi colaboratorilor acestora, pentru ridicarea luptei antifasciste la un nivel mai înalt.

Referindu-se la activitatea desfăşurată în cursul primului an de apariţie, ziarul „România liberă" din 28 ianuarie 1944 scria : „S-a împlinit deci un an de luptă şi îndrumare, un an în timpul căruia «România liberă» şi-a ţinut cuvîntul dat la apariţie : de a chema, în ciuda Gestapoului şi Siguranţei, fără încetare, toată suflarea românească la unire şi luptă hotărîtă pentru încetarea războiului antisovietic, pentru izgonirea liftelor naziste din ţară, pentru o Românie liberă şi independentă" [1].

Încadrată activ în lupta încordată dusă împotriva fascismului şi a războiului hitlerist, Uniunea patrioţilor a răspuns chemării Partidului Comunist Român de a participa la strîngerea într-un singur front patriotic a tuturor forţelor interesate în eliberarea şi democratizarea ţării. Alături de partidul comunist, împreună cu Frontul plugarilor, Madosz-ul şi Partidul socialist-ţărănesc, a luat parte în 1943 la crearea Frontului patriotic antihitlerist.

În cadrul activităţii desfăşurate de Uniunea patrioţilor în perioada luptei pentru doborîrea dictaturii fasciste se remarcă memoriul-protest adresat lui Antonescu în aprilie 1944 de către numeroşi intelectuali. Semnat de peste 60 de intelectuali valoroşi, membri ai Academiei Române, profesori universitari din Bucureşti, Iaşi şi Cluj, memoriul a constituit o manifestare hotărîtă de apărare a intereselor ţării, o afirmare a poziţiilor progresiste, patriotice ale celor mai valoroşi reprezentanţi ai ştiinţei şi culturii româneşti.

Prin activitatea sa, Uniunea patrioţilor a adus o contribuţie însemnată la lupta antifascistă, „a grupat sub faldurile steagului ei patriotic şi antihitlerist mii şi mii de cetăţeni, care au luptat hotărît şi cu riscul vieţii lor pentru independenţa şi democratizarea României" [2], pentru înfăptuirea insurecţiei armate antifasciste.

După victoria insurecţiei antifasciste din august 1944, Uniunea patrioţilor şi-a reorganizat activitatea potrivit noilor condiţii şi sarcini şi a luat parte activă la lupta pentru reforme democratice, pentru pămînt şi putere. Continuînd politica de colaborare cu celelalte forţe patriotice şi democratice din ţară, Uniunea patrioţilor a participat la formarea Grupului patriotic antihitlerist — 6 septembrie 1944 [3], iar după ce la 27 septembrie a aderat la Platforma F.N.D. — a intrat în Consiliul naţional al Frontului Naţional Democrat ca una din organizaţiile fondatoare [4].

Ca urmare a activităţii sale pe linia democraţiei, a muncii desfăşurate pentru lămurirea şi organizarea păturilor mijlocii şi a legării luptei lor de lupta clasei muncitoare şi a ţărănimii, a hotărîrii cu care reprezentanţii Uniunii patrioţilor au militat pentru înfrîngerea reacţiunii, influenţa, prestigiul şi autoritatea acestei organizaţii au crescut rapid, ceea ce s-a reflectat şi în faptul că

---

[1] „România liberă", anul II, nr. 1, din 28 ianuarie 1944.

[2] „Scînteia" nr. 267, din 5 iulie 1945.

[3] Din Grupul patriotic antihitlerist au făcut parte : Partidul Comunist Român, Partidul social-democrat, Frontul plugarilor, Uniunea patrioţilor, Partidul socialist-ţărănesc.

[4] În Consiliul F.N.D., constituit la 12 octombrie 1944, au intrat reprezentanţi ai Partidului Comunist Român, Partidului social-democrat, Sindicatelor Unite, Frontului plugarilor şi Uniunii patrioţilor, din partea căreia au semnat actul de constituire : Gh. Vlădescu-Răcoasa, dr. D. Bagdazar, S. Stoilov (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 9 299, filele 3—5).

în guvernul de largă concentrare democratică, instaurat la 6 martie 1945, a avut 5 reprezentanţi. [5]

Încadrată în coaliţia forţelor democratice şi în guvernul instaurat de acestea, în perioada următoare, Uniunea patrioţilor, alături de celelalte partide şi organizaţii democrate, a acţionat consecvent pentru antrenarea categoriilor sociale pe care le reprezenta la opera de consolidare a puterii populare, de redresare economică a ţării, împotriva politicii promovate de forţele reacţionare din ţară şi de peste hotare. Această linie a fost clar formulată în hotărîrile adoptate de Conferinţa pe ţară a acestei organizaţii, ale cărei lucrări s-au desfăşurat la Bucureşti în zilele de 30 iunie—2 iulie 1945 [6].

În legătură cu această conferinţă, ziarul „Scînteia", într-un redacţional intitulat „Conferinţa Uniunii patrioţilor", făcînd bilanţul muncii desfăşurate de aceasta, scria că punctele esenţiale pe care se sprijină activitatea Uniunii patrioţilor, desprinse din hotărîrile Conferinţei pe ţară a acestei organizaţii de masă, „arată clar că munca comună a tuturor categoriilor sociale este în plin mers. Cărturarii, comercianţii, funcţionarii publici şi particulari, meşteşugarii din toate colţurile ţării, toţi laolaltă, pătrunşi de un patriotism sincer şi luminat, şi-au spus cuvîntul în mod hotărît. Ei şi-au luat angajamentul să mărească efortul lor constructiv, fiecare în compartimentul lui de producţie" [7].

Realizările obţinute de guvern pe calea înfăptuirii programului de transformări democratice, sprijinul efectiv şi permanent acordat de masele populare puterii instaurate la 6 martie 1945, ca şi primele succese mai însemnate realizate în domeniul politicii externe, au creat condiţii favorabile pentru dezvoltarea pe mai departe a regimului democrat-popular.

La începutul anului 1946, în faţa forţelor democrate s-au ridicat ca problemă politică de prim ordin asigurarea desfăşurării alegerilor parlamentare, obţinerea victoriei în aceste alegeri. Această sarcină impunea grupărilor politice participante la guvern elaborarea unui program electoral care să constituie o bază suficient de largă în vederea grupării tuturor claselor şi păturilor sociale interesate în dezvoltarea democratică a ţării, precum şi a unei tactici corespunzătoare.

Acum, cînd toate partidele şi grupările politice îşi strîngeau forţele, cînd masele erau chemate ca prin votul lor să contribuie la consolidarea regimului democratic, se impunea transformarea organizaţiei Uniunii patrioţilor în partid politic, spre a putea să contribuie mai eficient la acţiunea de mobilizare a păturilor mijlocii, alături de forţele democrate.

În această situaţie, între 10 şi 12 ianuarie 1946, la Bucureşti, a avut loc Congresul general al Uniunii patrioţilor [8], care a discutat activitatea orga-

---

[5] Reprezentanţii Uniunii patrioţilor în guvernul dr. Petru Groza au deţinut următoarele departamente: Asistenţei şi Asigurărilor sociale, Propagandei, Sănătăţii, Cultelor şi Subsecretariatul de stat al naţionalităţilor („Monitorul oficial", partea I, nr. 54, din 7 martie 1945, pag. 702 şi „Scînteia" nr. 267, din 5 iulie 1945).

[6] Conferinţa Uniunii patrioţilor a analizat activitatea desfăşurată de cele 6 secţii regionale ale organizaţiei, de la 23 august pînă la data congresului, şi a stabilit sarcinile de viitor. Fiind prima conferinţă pe ţară care a avut loc în condiţii de libertate, Conferinţa din 1945 a prilejuit o prezentare a istoricului apariţiei şi activităţii acestei organizaţii, a legăturilor sale cu lupta democratică şi antifascistă („Scînteia" nr. 265—266, din 3 şi 4 iulie 1945).

[7] „Scînteia" nr. 267, din 5 iulie 1945.

[8] „Scînteia" nr. 424, din 12 ianuarie 1946.

nizației în perioada scursă de la formarea sa și care s-a transformat în Congresul de constituire a Partidului național popular (P.N.P.).

Problema transformării Uniunii patrioților într-un partid a fost pusă în fața congresului de raportul politic general ca „sarcina cea mai importantă" pentru a „sprijini pe intelectuali, liber-profesioniști, meseriași, industriași, funcționari, comercianți" [9], pentru a orienta activitatea politică a păturilor mijlocii.

Congresul a aprobat programul și statutul partidului, a ales Comitetul Central și președintele partidului. Din Comitetul Central ales de Congres făceau parte miniștri, valoroși oameni de știință și cultură, ofițeri superiori, funcționari de stat și particulari, reprezentanți ai Asociației meseriașilor patroni și ai juriștilor democrați, comercianți, preoți, industriași etc. Printre cei 120 de membri ai C.C. al P.N.P. se găseau dr. Dumitru Bagdazar — ministrul Sănătății, C. Vlădescu-Răcoasa — ministrul Naționalităților, profesorul universitar Petre Constantinescu-Iași — ministrul Propagandei, profesorii universitari Traian Săvulescu, Andrei Oțetea (rectorul Universității din Iași), Tudor Bugnariu, scriitorii George Călinescu, Alexandru Philippide, Lucian Blaga, preotul Alexandru Ionescu, profesorul de liceu Mihail Dragomirescu, învățătorul Marin Sulică etc.

La 13 ianuarie 1946 s-a constituit Biroul Comitetului Executiv al P.N.P. format din 16 membri, din rîndul cărora au fost aleși președintele P.N.P. în persoana lui Mitiță Constantinescu [10], 5 vicepreședinți și un secretar general.

La congres s-a stabilit că membrii și organizațiile Uniunii patrioților din întreaga țară deveneau membri și organizații ale P.N.P., organele conducătoare inferioare urmînd să fie alese la cel mai apropiat congres sau conferință. De asemenea, s-a stabilit că reprezentanții Uniunii patrioților în guvern și în alte demnități de stat devin reprezentanți ai P.N.P.

Congresul de constituire al Partidului național popular a adoptat noul program, în care erau fixate caracterul și sarcinile partidului, relațiile dintre P.N.P. și alte grupări politice, atitudinea față de orînduirea de stat etc.

Prin programul său, P.N.P. se declara partizan al monarhiei constituționale, în cadrul unui regim parlamentar unicameral, și se angaja să militeze pentru drepturi și libertăți democratice care să se aplice la toți cetățenii, „fără deosebire de naționalitate sau rasă, de limbă, de credință religioasă sau de sex", să ducă lupta neșovăitoare împotriva concepțiilor politice reacționare și să promoveze „relațiuni de bună înțelegere și colaborare cu toate partidele democratice" [11].

În domeniul relațiilor externe, Partidul național popular se declara hotărît să lupte pentru o politică activă, care să asigure prosperitatea și independența de stat a României, pentru o politică de prietenie și colaborare cu Națiunile Unite (U.R.S.S., Statele Unite, Anglia și Franța), pentru strîngerea legăturilor cu statele vecine și cu toate țările democratice [12].

O atenție deosebită s-a acordat în programul P.N.P. problemelor economice. În această parte din program se prevedea: controlul trusturilor, al

[9] „România liberă" nr. 437, din 11 ianuarie 1946.

[10] Loc. cit., nr. 440, din 14 ianuarie 1946. Mitiță Constantinescu a manifestat opoziție față de politica de înfeudare a țării Germaniei hitleriste, iar ulterior s-a apropiat de forțele democrate, în rîndul cărora s-a încadrat activ după 23 august 1944.

[11] Programul și Statutul Partidului național popular, Editura P.N.P., 1946, pag. 5.

[12] Ibid.

cartelurilor şi al marilor instituţii bancare, naţionalizarea B.N.R., refacerea şi completarea reţelei transporturilor, elaborarea şi aplicarea unui program de echipare şi refacere a industriei naţionale etc. În cadrul acestui program, P.N.P. cerea ca statul să acorde o atenţie deosebită industriilor care au bază de materii prime în ţară şi a celor necesare valorificării produselor agricole. Programul P.N.P. prevedea şi posibilitatea colaborării cu „tehnica şi capitalul străin în opera de refacere" a ţării.

Urmărind ca prin activitatea sa să contribuie la consolidarea întreprinderilor comerciale mici şi mijlocii, programul P.N.P. prevedea în acelaşi timp măsuri privitoare la dirijarea şi controlul circulaţiei mărfurilor. În program se prevedea, de asemenea, reforma bugetului, o justă şi progresivă repartizare a sarcinilor publice, simplificarea impozitelor, reforma monetară etc.

În ansamblul său, programul P.N.P. se încadra în contextul relaţiilor economice şi politice din etapa desăvîrşirii revoluţiei burghezo-democratice, ilustrînd în acelaşi timp şi unele particularităţi ale acestei etape ca: menţinerea monarhiei, intervenţia statului în dirijarea vieţii economice şi altele. P.N.P. urma să asigure concentrarea energiilor păturilor mijlocii la programul general de consolidare a puterii populare şi de refacere a ţării.

În activitatea desfăşurată de P.N.P. de clarificare a păturilor mijlocii şi de atragere a acestora alături de forţele democratice, un rol însemnat a revenit ziarului „Naţiunea".

Apărut la 20 martie 1946[13], sub direcţia profesorului universitar George Călinescu, ziarul „Naţiunea" a desfăşurat o largă acţiune politică, ideologică şi cultural-democratică. În paginile sale, alături de sutele de articole scrise cu o rară măiestrie şi cu o pasionată vervă politică de literatul George Călinescu, au apărut numeroase articole semnate de Petre Constantinescu-Iaşi, Andrei Oţetea, Constantin Balmuş, C. Vlădescu-Răcoasa, Traian Săvulescu, Dumitru Bagdazar, Gala Galaction, Ion Marin Sadoveanu şi de mulţi alţi intelectuali de seamă.

La sfîrşitul lunii martie 1946, în condiţiile cînd P.C.R. şi P.S.D. realizaseră acordul în vederea participării pe liste comune în alegeri, are loc prima conferinţă pe ţară a P.N.P., cu scopul de a preciza politica partidului faţă de propunerea P.C.R. ca toate forţele componente ale guvernului de la 6 martie să meargă împreună, unite, în alegeri. La conferinţă, în afara delegaţilor din Bucureşti, au participat 35 de delegaţi din ţară, reprezentînd judeţele unde P.N.P. era organizat[14].

Expunînd punctul de vedere al conducerii partidului faţă de problema participării la alegeri, preşedintele P.N.P., în cuvîntul rostit la conferinţă, arăta că „singura atitudine şi linie tactică raţională şi eficientă"[15] este ca forţele democrate să se prezinte unite. Acest punct de vedere, susţinut şi de alţi vorbitori şi aprobat în unanimitate de conferinţă, a devenit realitate

---

[13] Ziarul „Naţiunea" sub direcţia lui G. Călinescu a apărut în 869 de numere, de la 20 martie 1946 pînă la 18 februarie 1949.

[14] În afară de delegaţii din Bucureşti, au mai participat delegaţi din Iaşi, Tecuci, Neamţ, Putna, Roman, Tutova, Covurlui, Vaslui, Focşani, Cluj, Alba Iulia, Deva, Tîrnava Mică, Bihor, Maramureş, Timiş-Torontal, Caras-Severin, Cîmpulung-Muscel, Lugoj, Rm.-Vîlcea, Caracal, Ialomiţa, Tulcea, Craiova, Dolj, Mehedinţi, Rm.-Sărat, Cîmpina, Făgăraş („Naţiunea" nr. 5, din 24 martie 1946).

[15] Ibid.

prin aderarea P.N.P. la platforma-program propusă de P.C.R. şi participarea sa la crearea, la 17 mai 1946, a Blocului partidelor democrate *.

În cursul lunilor iunie-iulie 1946, pe baza hotărîrii Congresului P.N.P. în strînsă legătură cu activitatea B.P.D., au loc conferinţele judeţene şi a organizaţiei Capitalei. Din rapoartele prezentate s-a constatat că, în cele 6 luni de la înfiinţare, P.N.P. a desfăşurat o largă muncă de popularizare a programului său, de combatere a influenţelor ideologiei burgheze în rîndul păturilor mijlocii şi în special în rîndurile intelectualilor. În această acţiune, un rol însemnat l-au jucat cercurile de studii organizate în cadrul P.N.P. pe ramuri de profesie ca: cercurile de chimişti, medici, învăţători, artişti etc.

În conferinţele judeţene din iunie-iulie 1946 s-a discutat de asemenea şi problema îmbunătăţirii şi dezvoltării colaborării pe scară locală între organizaţiile P.N.P. şi celelalte grupări politice din B.P.D.

În cursul verii anului 1946, P.N.P. a desfăşurat o largă activitate şi propagandă în cadrul B.P.D., a popularizat platforma B.P.D. şi realizările guvernului democratic, a contribuit la demascarea partidelor burghezo-moşiereşti şi a încercărilor acestora de a folosi în scopuri reacţionare păturile mijlocii. Pe baza înţelegerii stabilite în cadrul B.P.D., Partidul naţional popular a prezentat în alegerile parlamentare un număr de 31 de candidaţi, din care au fost aleşi 26.

Referindu-se la activitatea desfăşurată în vara anului 1946, raportul organizatoric al Conferinţei Comitetului Central al partidului din 4—6 septembrie 1946 sublinia faptul că: „S-a realizat organizarea şi lărgirea vechilor comitete, întărirea şi organizarea secţiilor judeţene. De la 23 martie pînă la 1 septembrie 1946, rîndurile P.N.P. au crescut cu 140%“ [16].

În parlament, grupul de deputaţi ai P.N.P. a desfăşurat o activitate pozitivă, luînd poziţie hotărîtă mai ales împotriva manevrelor burgheziei liberale [17], susţinînd în general acţiunile desfăşurate de parlamentarii comunişti [18].

P.N.P. a sprijinit, de asemenea, lupta dusă de P.C.R. şi de celelalte forţe pentru consolidarea independenţei naţionale, luînd poziţie împotriva încercărilor de amestec al puterilor imperialiste în treburile interne ale ţării, a militat pentru o politică externă activă, care să ducă la lărgirea relaţiilor internaţionale ale României.

Fiind de acord cu măsurile cu caracter anticapitalist propuse de P.C.R. în vara anului 1947, P.N.P. a luat o serie de măsuri politico-organizatorice pentru lămurirea maselor de mici proprietari, pentru îndepărtarea din rîndurile sale a elementelor reacţionare, sabotoare etc. Astfel, începînd cu vara anului 1947, conducerea P.N.P. punea cu mai multă hotărîre problema verificării politice a acelora ce solicitau înscrierea în rîndurile sale, arătînd: „este necesară o verificare serioasă în avalanşa de înscrieri, căci P.N.P. nu

---

* Din Blocul partidelor democrate au făcut parte 6 partide politice, şi anume: Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor, Partidul Naţional Popular, Partidul Naţional-Ţărănesc (Anton Alexandrescu), Partidul Naţional-Liberal (Tătărăscu).

[16] „Naţiunea“ nr. 140, din 7 septembrie 1946.

[17] „Naţiunea“ nr. 308, din 2 aprilie 1947 (Vezi „Monitorul oficial“, partea a III-a, nr. 5, din 29 iulie 1947, dezbaterile şedinţei din 3 aprilie 1947, pag. 139 şi următoarele).

[18] „Naţiunea“ nr. 206, din 24 noiembrie 1946.

este un adăpost pentru cei care din oportunism se înscriu azi într-un partid democratic" [19].

După demiterea miniştrilor liberali, în noiembrie 1947, în rîndurile P.N.P. a început să se manifeste o serie de confuzii, determinate, pe de o parte, de faptul că în acest partid activau şi elemente burgheze care sperau că P.N.P. va prelua „moştenirea liberală", pe de altă parte datorită oscilaţiilor şi şovăielilor caracteristice păturilor mijlocii, presiunilor pe care le exercita asupra acestora ideologia burgheză.

De această situaţie au încercat să se folosească elementele reacţionare, care au căutat să provoace o ruptură între P.N.P. şi P.C.R.

„În acest moment — arăta în noiembrie 1947 secretarul general adjunct al P.N.P. — categoriile sociale pe care le reprezintă P.N.P. sînt destul de împărţite... o parte se află în P.N.P..., o altă parte stă în afara partidului şi au fie o atitudine de înfricoşare, fie de rezistenţă pasivă" [20].

Împotriva acestor stări de lucruri, Partidul naţional popular a desfăşurat o susţinută muncă politică şi organizatorică şi în acelaşi timp a început să-şi extindă activitatea şi la sate, tinzînd să cuprindă în rîndurile sale pe salariaţii de stat, pe medici, agronomi, intelectuali, funcţionari, preoţi etc. [21].

În cursul acestor acţiuni, P.N.P. s-a dezvoltat din punct de vedere organizatoric şi politic, s-a apropiat mai mult de clasa muncitoare şi ţărănimea muncitoare, adică de acele forţe interesate în trecerea la revoluţia socialistă.

În aceste condiţii, la sfîrşitul anului 1947, în zilele de 17 şi 18 decembrie, a avut loc conferinţa forurilor conducătoare ale P.N.P., la care au participat membrii Biroului Executiv, parlamentarii partidului, membrii secţiei organizatorice, de presă şi documentare, reprezentanţii organizaţiei Capitalei, ai cercurilor profesionale şi redactorii ziarului „Naţiunea" [22]. Conferinţa a avut ca obiectiv stabilirea poziţiei P.N.P. faţă de problemele economice şi politice la ordinea zilei, arătînd că P.N.P. va continua să-şi desfăşoare activitatea de îndrumare a categoriilor mijlocii, alături de forţele sincer democrate, în frunte cu clasa muncitoare.

Evenimentele politice de la sfîrşitul anului 1947 şi începutul anului 1948, care au marcat încheierea etapei strategice de desăvîrşire a revoluţiei burghezo-democratice şi trecerea la etapa revoluţiei socialiste, au reprezentat în acelaşi timp o încununare a politicii juste promovate de Partidul Comunist Român de atragere în jurul şi sub conducerea clasei muncitoare a tuturor forţelor democratice şi progresiste, în rîndul cărora s-au încadrat şi păturile sociale în mijlocul cărora activa Partidul naţional popular.

„Dezvoltarea şi întărirea alianţei clasei muncitoare cu ţărănimea — arăta tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, unirea tuturor forţelor democratice şi progresiste ale poporului, sub conducerea Partidului Comunist Român, au asigurat înlăturarea de pe scena istoriei a monarhiei şi proclamarea Republicii Populare Române" [23].

---

[19] „Naţiunea" nr. 433, din 5 noiembrie 1947, pag. 1. Vezi şi „Buletinul P.N.P." nr. 2, din 23 octombrie 1947, circulara nr. 1 530, din 29 sept. 1947, în legătură cu starea socială a membrilor P.N.P.

[20] „Buletinul P.N.P." nr. 6, din 18 noiembrie 1947, pag. 3.

[21] „Naţiunea" nr. 445, din 19 septembrie 1947.

[22] „Buletinul P.N.P." nr. 10—11, din 23 decembrie 1947, pag. 2.

[23] *Nicolae Ceauşescu:* „Raport cu privire la proiectul de Constituţie a Republicii Socialiste România", Editura politică, 1965, pag. 5.

Noua etapă istorică în care masele de oameni ai muncii din România au trecut la construirea orînduirii socialiste a ridicat probleme şi în legătură cu activitatea Partidului naţional popular, care trebuia să-şi aducă contribuţia proprie în acţiunea de trecere la socialism a maselor pe care le reprezenta, îndeosebi a păturilor mijlocii orăşeneşti.

În această direcţie o mare însemnătate au avut aprecierile şi sarcinile stabilite de cel de-al VI-lea Congres al P.C.R. Raportul politic al Comitetului Central, prezentat la congres de Gheorghe Gheorghiu-Dej, punea în faţa intelectualilor sarcina de a-şi consacra în continuare eforturile lor creatoare poporului, operei de reconstrucţie economică, ridicării nivelului cultural al maselor, combaterii ideologiei burgheze reacţionare [24]. În legătură cu celelalte categorii sociale ale păturilor mijlocii orăşeneşti, în raport se arăta că micii producători, meşteşugarii, meseriaşii joacă şi au de jucat şi pe viitor un rol important în ansamblul economiei noastre, iar micul comerciant, cinstit faţă de stat şi client, are de îndeplinit un rol de seamă în procesul de circulaţie a mărfurilor şi de aceea ei trebuie să se bucure de sprijin şi înţelegere din partea regimului democratic [25].

Înfăptuirea unităţii depline a clasei muncitoare la Congresul din februarie 1948 a deschis noi perspective pentru toate forţele interesate în consolidarea şi dezvoltarea puterii populare. „Muncitorimea, ţărănimea muncitoare, meseriaşii, intelectualii — toate aceste clase şi straturi sociale care formează covîrşitoarea majoritate a poporului..., se arată în raportul politic al C.C. prezentat la congres, să fie înmănuncheate într-o singură mişcare viguroasă, largă, puternică prin sudura ei lăuntrică“ [26].

Hotărîrile de însemnătate istorică adoptate de cel de-al VI-lea Congres al partidului au fost primite cu vie satisfacţie de masa largă a oamenilor muncii din întreaga ţară.

În cuvîntul de salut adresat de către Comitetul Central al P.N.P. Congresului de unificare se aprecia că acesta este un eveniment hotărîtor în dezvoltarea democraţiei în ţara noastră, iar hotărîrile sale sînt menite să asigure concentrarea tuturor eforturilor în direcţia refacerii ţării, a făuririi unei vieţi mai bune poporului.

Referindu-se la contribuţia pe care P.N.P. urma să o aducă la această acţiune, în salutul sus-citat se spunea : „Ne străduim permanent să ajutăm aceste elemente ale păturilor mijlocii să se elibereze de vechile prejudecăţi şi aspiraţii... Rămăşiţele ideologiilor reacţionare ţin încă în loc unele elemente care ar putea deveni factori pozitivi în consolidarea regimului nostru de democraţie populară“ [27].

Scoţînd în evidenţă hotărîrea P.N.P. de a nu îngădui niciodată ca rămăşiţele înapoiate ale trecutului, politicienii reacţionari, duşmanii regimului democrat să se strecoare în rîndurile partidului şi să facă din acesta o tranşee a rezistenţei lor împotriva forţelor care luptau pentru progresul şi fericirea poporului, reprezentantul Partidului naţional popular arăta că păturile mijlocii sînt alături de clasa muncitoare condusă de partidul ei. „Sîntem convinşi că păturile mijlocii îşi vor asigura o viaţă materială mai bună nu

---

[24] *Gh. Gheorghiu-Dej*, Articole şi cuvîntări, E.S.P.L.P., Bucureşti, 1956, ediţia a IV-a, pag. 165.

[25] Loc. cit., pag. 148, 153.

[26] Loc. cit., pag. 166.

[27] „Naţiunea“ nr. 573, din 25 februarie 1948.

prin exploatarea altora, ci prin munca constructivă şi lupta democratică alături de muncitorime. Drumul de muncă şi de glorie pe care merge Republica noastră Populară găseşte unite în jurul clasei muncitoare ţărănimea muncitoare şi elementele cinstite ale categoriilor de mijloc" [28].

Pentru realizarea acestor deziderate, în primele luni ale anului 1948, Partidul naţional popular desfăşoară o largă acţiune de clarificare ideologică a membrilor săi, de întărire organizatorică, prin îndepărtarea elementelor necorespunzătoare, de mobilizare a păturilor mijlocii la lupta pentru întărirea Republicii Populare, de neutralizare a influenţelor reacţionare ce se mai manifestau în rîndurile masei căreia i se adresa P.N.P.

Partidul naţional popular a participat la constituirea Consiliului naţional al F.D.P. *, a mobilizat membrii săi în munca de îndrumare şi de reconstrucţie. Alături de celelalte forţe democrate, încadrate în Frontul democraţiei populare, P.N.P. a luat parte activă la acţiunea politică de masă în vederea asigurării victoriei în alegerile pentru Marea Adunare Naţională.

Ca rezultat al victoriei strălucite realizate de Frontul democraţiei populare în alegerile de la 28 martie 1948, în Marea Adunare Naţională au intrat un număr de 46 de deputaţi din partea P.N.P.

Referindu-se la însemnătatea alegerilor din martie, plenara C.C. al P.C.R. din 10-11 iunie 1948 arată că în cursul acestor alegeri clasa muncitoare şi-a întărit alianţa cu ţărănimea muncitoare, şi-a cimentat legăturile cu intelectualii legaţi de popor şi cu toate celelalte pături muncitoare neproletare.

Pe baza concluziilor trase din campania electorală şi din activitatea mai intensă dusă de P.N.P. în primăvara anului 1948, Biroul Politic al P.N.P. a analizat, în şedinţa sa din 2 iulie, activitatea partidului şi a stabilit sarcinile imediate, pentru întărirea colaborării cu celelalte partide şi organizaţii democratice şi îndeosebi cu partidul clasei muncitoare.

Simultan cu această acţiune, Partidul naţional popular a participat efectiv la lămurirea maselor micii burghezii asupra justeţei măsurilor revoluţionare luate de puterea populară. În vara anului 1948, presa partidului a publicat numeroase materiale prin care se demonstrau necesitatea acestor măsuri şi interesul pe care îl au păturile mijlocii de a sprijini puterea populară. Ziarul „Naţiunea" publică astfel numeroase articole : „Cum văd intelectualii naţionalizarea", „Funcţionarii şi naţionalizarea", „Naţionalism şi patriotism", „Planificarea" etc. [29]. Teme asemănătoare au făcut şi obiectul a numeroase conferinţe şi dezbateri în cercurile de studii ale P.N.P. [30], în conferinţe publice etc. Acţiunea de clarificare ideologică dusă în rîndurile P.N.P.-ului a fost strîns legată de combaterea ideologiei şi a spiritului mic-burghez, de orientare a păturilor mijlocii către sprijinirea activă şi efectivă a măsurilor şi acţiunilor legate de trecerea la socialism.

În cadrul general al activităţii de clarificare a maselor duse de P.C.R. şi de celelalte organizaţii democrate, munca politică-educativă desfăşurată de P.N.P. a dat rezultate, ea a contribuit la împiedicarea încercărilor bur-

---

[28] „Naţiunea" nr. 573, din 25 februarie 1948 şi „Buletinul P.N.P." nr. 18, din 24 februarie 1948, pag. 2—3.

* Din Frontul democraţiei populare (F.D.P.) făceau parte Partidul Comunist Român, Frontul plugarilor, Partidul naţional popular şi Uniunea populară maghiară.

[29] „Naţiunea" nr. 661, 663, 664, din iunie 1948, şi 667, 681,682 din iulie acelaşi an.

[30] „Buletinul P.N.P." nr. 33, 38, 41, 42, 45 din 1948.

gheziei de a se folosi de păturile mijlocii pentru a se împotrivi măsurilor cu caracter socialist, îndeosebi naţionalizării principalelor mijloace de producţie.

La 27 noiembrie 1948 s-a deschis la Bucureşti a doua conferinţă pe ţară a P.N.P. [31], care a avut sarcina de a lămuri situaţia „...categoriilor muncitoare neproletare şi drumul pe care acestea îl au de străbătut, ţinînd seama de lipsurile din trecut şi de sarcinile viitorului" [32].

Conferinţa pe ţară din noiembrie 1948 a adoptat un nou statut al partidului, în care se preciza că: „Partidul naţional popular este o organizaţie progresistă a categoriilor muncitoare neproletare..., recunoaşte rolul conducător al clasei muncitoare şi al partidului ei... şi luptă pentru consolidarea păcii, apărarea independenţei naţionale şi dezvoltarea regimului de democraţie populară" [33].

Conferinţa pe ţară a Partidului naţional popular, din noiembrie 1948, a marcat punctul culminant al activităţii acestui partid. La scurt timp — 22 ianuarie 1949 —, a avut loc o şedinţă a Comitetului Executiv, care a hotărît convocarea plenarei C.C. al P.N.P. în vederea analizei perspectivelor acestui partid în noile condiţii istorice. Plenara, care a avut loc la 6 februarie, a hotărît autodizolvarea partidului [34].

În noile condiţii istorice — se arată în rezoluţia adoptată — „alianţa categoriilor sociale şi mijlocii cu clasa muncitoare se poate face numai în organizaţiile de masă existente, şi anume: sfaturile populare, sindicatele, cooperativele şi diferitele organizaţii profesionale şi culturale" [35]. Explicînd cauzele autodizolvării P.N.P., raportul prezentat la şedinţa plenară a C.C. şi rezoluţia adoptată au subliniat în mod unanim că această măsură a fost necesară pentru a da posibilitate membrilor săi să se încadreze nemijlocit în P.C.R. şi în organizaţiile de masă conduse de partid, să participe concret, fiecare în sectorul său, la construirea socialismului.

Plenara C.C. al P.N.P. a hotărît ca deputaţii partidului din Marea Adunare Naţională să activeze mai departe ca deputaţi fără de partid, să menţină în continuare legătura cu alegătorii şi să militeze pentru îndeplinirea mandatului acordat.

La data de 18 februarie 1949 a apărut ultimul număr al ziarului „Naţiunea", în care a fost publicat articolul „Ne-am făcut datoria", semnat de directorul ziarului G. Călinescu, în care se prezintă succint drumul par-

---

[31] La data conferinţei pe ţară, Partidul naţional popular avea următoarea situaţie organizatorică: 116 699 de membri, cuprinşi în 59 de organizaţii judeţene; 63 de circumscripţii şi unităţi pe Capitală; 170 de sectoare în oraşele urbane de reşedinţă; 73 de organizaţii în oraşele nereşedinţă şi 317 organizaţii de plăşi. Faţă de numărul de membri existent în materialele conferinţei din decembrie 1947 se constată o scădere cu 141 870 de membri. Această situaţie se datoreşte mai multor factori. În primul rînd trebuie precizat că cifra de 258 569 de membri dată la conferinţa din 1947 era aproximativă. În al doilea rînd, după 1947 un număr însemnat de elemente muncitoare provenite din U.P. s-au încadrat în partidele şi organizaţiile de masă ale clasei muncitoare. În al treilea rînd, au părăsit partidul sau au fost îndepărtate din el elementele sabotoare, maniste, legionare care se strecuraseră în P.N.P.

[32] Ibid.

[33] „Buletinul P.N.P." nr. 52, din 1948, pag. 81—83.

[34] „Naţiunea" nr. 864, din 13 februarie 1949. În acest scop s-a constituit o comisie centrală de dizolvare. S-a stabilit data de 18 februarie pentru încetarea apariţiei ziarului şi 21 martie pentru dizolvarea organizaţiilor partidului.

[35] „Naţiunea" nr. 864, din 13 februarie 1949.

curs de ziar şi aportul său în atragerea păturilor mijlocii la lupta pentru consolidarea puterii populare şi trecerea la socialism.

Reliefînd contribuţia adusă de ziar la acţiunea desfăşurată de forţele democrate din România şi subliniind faptul că activitatea P.N.P. a fost doar o etapă în această luptă, articolul sus-amintit arată în continuare : „Nu fără emoţie ne despărţim de masele, de condeiele noastre. La drept vorbind însă despărţirea este cu totul iluzorie. Căci în fond nu ne despărţim. Schimbăm, lărgim orizontul. Ne luăm rămas bun azi de la o etapă a muncii noastre, spre a ne reîntîlni mîine în etapa a doua, totul reprezintă în definitiv o redistribuire a forţelor. Lucrătorii de aici vor fi regăsiţi executîndu-şi misiunile lor pe o poziţie mai înaintată..." [36].

Activitatea Uniunii patrioţilor şi apoi a Partidului naţional popular a dus la gruparea elementelor democratice, le-a ajutat să lupte cu mai mult succes, unite, împotriva tendinţelor reacţionare, a făcut posibil ca păturile mijlocii să poată primi ajutorul proletariatului organizat, să înţeleagă mai bine necesitatea organizării.

Constituindu-se ca grupare politică a maselor democratice din rîndurile păturilor mijlocii, P.N.P., continuatorul activităţii Uniunii patrioţilor, a recunoscut rolul de hegemon al proletariatului în revoluţie şi a antrenat la luptă, alături de clasa muncitoare şi sub conducerea acesteia, păturile meseriaşilor şi funcţionarilor, ale intelectualilor şi liber-profesioniştilor, ale micilor negustori şi întreprinzători.

Analiza procesului de creare a Partidului naţional popular şi apoi activitatea desfăşurată de acesta, din ianuarie 1946 pînă în martie 1949, adică în perioada luptei pentru desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice şi la începutul revoluţiei socialiste, subliniază cu deosebită claritate politica justă, marxist-leninistă promovată consecvent şi aplicată creator de Partidul Comunist Român.

Cunoaşterea temeinică a realităţilor economice şi social-politice din ţară, activitatea neobosită teoretică şi practică, studierea atentă şi plină de înţelegere a nevoilor şi cerinţelor fiecărei clase şi pături sociale, valorificarea şi dezvoltarea experienţei luptei de masă şi a tradiţiilor democratice-progresiste, existente în popor, i-au dat Partidului Comunist Român posibilitatea să grupeze în jurul şi sub conducerea proletariatului masele cele mai largi, să le conducă, în cursul unui proces revoluţionar neîntrerupt, la lupta pentru democraţie şi socialism.

GH. ŢUŢUI

[36] Loc. cit., nr. 868, din 18 februarie 1949.

Aspecte ale politicii externe a României în preajma declanșării celui de-al doilea război mondial

În primăvara și vara anului 1939 evenimentele internaționale au luat un curs rapid spre dezlănțuirea unui nou război mondial, ca urmare a noilor agresiuni săvîrșite de Germania hitleristă și Italia fascistă. Statele mari sau mici, amenințate de agresori, au trecut la adoptarea unor măsuri suplimentare, vizînd creșterea potențialului lor militar, au căutat să-și verifice o dată mai mult sistemele de alianțe, pentru a putea aprecia mai lucid pe cine și în ce măsură se mai puteau baza.

Devenise evident că nimic nu mai putea reține Germania nazistă și Italia fascistă de pe calea agresiunii. După cotropirea Cehoslovaciei, Reichul și-a îndreptat tentaculele spre Polonia și spre statele Baltice, intensificînd totodată presiunile asupra țărilor din sud-estul Europei declarate parte integrantă a „spațiului vital" german. La rîndul ei, Italia fascistă a atacat și cotropit Albania, nutrind totodată speranța să transforme Balcanii într-un fief propriu. Ea țintea, într-o primă etapă, să cotropească Iugoslavia — în care scop susținea în interiorul acesteia vrajba națională —, iar mai tîrziu Grecia. Mînate de țelurile lor revizioniste, Ungaria și Bulgaria s-au înhămat tot mai mult la remorca statelor totalitare. Faptul că lichidarea Cehoslovaciei în martie 1939 și anexarea Memelului în aceeași lună, cotropirea Albaniei în aprilie 1939 au rămas, ca și în trecut, nepedepsite, i-a încurajat pe agresori, făcîndu-i să nădăjduiască că puterile occidentale vor rămîne și pe mai departe pasive.

Dar, deși cercurile müncheneze au continuat pentru un timp să dețină puterea în Anglia și Franța, spiritul Münchenului primise o lovitură mortală în momentul sugrumării Cehoslovaciei. Majoritatea covîrșitoare a opiniei publice din Franța și Anglia și în primul rînd forțele democratice, în frunte cu partidele comuniste, au început să exercite puternice presiuni asupra cercurilor guvernante respective, pentru a nu mai tolera noi agresiuni și a da riposta cuvenită agresorilor. Guvernele acestor țări, exprimînd interesele cercurilor monopoliste anglo-franceze, își dădeau seama că în curînd statele totalitare, cu potențialul economic, politic și militar sporit, ca urmare a anexării sau subordonării atîtor teritorii, aveau să ridice la ordinea zilei problema coloniilor și, inevitabil, să atace Franța și Anglia, care stăteau în calea dominației

lor mondiale. Cotropirea Poloniei, subordonarea sud-estului Europei cu forţa armelor ori pe calea penetraţiei economice, de a căror iminenţă nimeni nu se îndoia, au îngrijorat puternic guvernele francez şi englez ; acestea nu mai puteau tolera extinderea şi întărirea poziţiilor statelor fasciste, fără a-şi asuma grave riscuri. Toate acestea explică activitatea diplomatică, politică şi militară a guvernelor occidentale desfăşurată în primăvara şi vara anului 1939, activitate concretizată într-o multitudine de sisteme de garanţii, tratate economice, tratative militare, întruniri şi convorbiri la diferite nivele, declaraţii oficiale etc. Desigur, oameni politici ca Daladier sau Chamberlain nu pierduseră cu totul speranţa că vor evita conflictul cu Germania pe seama vecinilor acesteia şi îndeosebi a unei eventuale agresiuni împotriva U.R.S.S., dar, sub presiunea opiniei publice din propriile ţări şi a celei internaţionale, a micilor state aliate şi pornind de la interesele cercurilor dominante ai căror exponenţi erau, ei nu puteau să nu adopte măsurile pe care prudenţa şi spiritul de conservare le impuneau.

În aceste împrejurări, guvernele englez şi francez au făcut declaraţii publice că garantează Poloniei ajutorul necesar pentru a-i salva independenţa ; puţin mai tîrziu, în aprilie 1939, ele au dat garanţii de securitate unilaterale României, Greciei şi Turciei, asupra cărora se extindeau, de asemenea, pretenţiile agresorilor fascişti. Parisul şi Londra au stabilit strînse legături cu Ankara, concretizate în încheierea unor tratate comerciale şi ducerea unor tratative militare asidue. Înnodînd firul rupt al alianţei cu Polonia, Occidentul căuta deci concomitent să consolideze Înţelegerea balcanică şi să împiedice căderea ţărilor încadrate în acest organism sub dependenţa statelor fasciste. Multe eforturi au depus, în acelaşi timp, cercurile anglo-franceze pentru a atenua divergenţele dintre ele şi Italia fascistă. Contradicţiile existente între Italia şi Germania hitleristă păreau, în vremea aceea, să ofere un anumit teren pentru scoaterea regimului mussolinian din alianţa cu Reichul sau, cel puţin, pentru neutralizarea lui. Aşa se explică avansurile făcute de guvernele englez şi francez lui Mussolini, tolerarea tentativelor fascismului italian de a-şi subordona Balcanii sub forma creării aşa-zisului „bloc al neutrilor", precum şi neintervenţia Angliei şi Franţei atunci cînd a fost cotropită Albania. Cercurile anglo-franceze sperau, cu acest preţ, să cîştige Italia de partea lor, să izoleze Germania hitleristă, iar pe de altă parte să asigure, în cazul declanşării războiului cu Reichul, libertatea de mişcare a armatei anglo-franceze în Mediterană şi menţinerea legăturilor cu aliaţii din sud-estul Europei. În sfîrşit, guvernele englez şi francez, forţate de împrejurări, s-au hotărît, după multe şovăieli, să înceapă tratative cu Uniunea Sovietică, al cărei potenţial economic şi militar ar fi cîntărit greu în balanţa de forţe în cazul declanşării războiului.

Politica externă a României în primăvara anului 1939 a avut următoarele obiective principale : găsirea unor forme mai eficiente de colaborare cu Occidentul — în care cercurile guvernante vedeau reazemul de bază în eventualitatea unei agresiuni hitleriste ; consolidarea Înţelegerii balcanice şi coordonarea planurilor strategice ale acesteia cu acelea anglo-franceze ; evitarea unui conflict armat cu Reichul atîta timp cît nu avea asigurat un sprijin eficient din partea aliaţilor occidentali ; extinderea legăturilor cu Italia.

În martie 1939, imediat după cotropirea Cehoslovaciei şi legat de agitaţia produsă în jurul „ultimatumului german", dictatura regală a primit cu rezerve propunerea anglo-franceză privind încheierea unui pact de asis-

tenţă mutuală cu România, considerînd că un astfel de pact ar fi avut drept rezultat precipitarea agresiunii hitleriste contra ţării noastre. În schimbul unui pact de asistenţă mutuală, dictatura regală a propus Angliei şi Franţei să facă declaraţii unilaterale de garantare a securităţii României, care, după părerea guvernului român, ar fi jucat un rol de frînare a agresorului. Dînd instrucţiuni în acest sens lui Tătărăscu, pe atunci ambasador la Paris, Ministerul Afacerilor Externe îi scria : „România s-a ferit şi se fereşte să urmărească o politică faţă de Germania care ar putea fi privită drept provocatoare. Orice acţiune de acest fel ar grăbi ritmul acţiunii politice şi militare a Germaniei şi ar precipita evenimentele care ne-ar găsi pe noi ca şi puterile occidentale în poziţii de apărare neprielnice şi nedesăvîrşite. În consecinţă, nu credem în oportunitatea unui pact de asistenţă mutuală. Credem în schimb că pentru noi cît şi pentru ambianţa generală a politicii europene e necesar ca marile puteri occidentale, din propria lor iniţiativă, să lase să se ştie într-o formă cît mai precisă că nu admit noi schimbări în hotarele şi stările din Europa şi că sînt hotărîte să ne ajute cu toată puterea lor militară să ne apere graniţele“ [1].

Pentru a-şi convinge aliaţii occidentali de justeţea acestui punct de vedere şi pentru a expune, confidenţial, şi alte motive care determinau dictatura regală să nu accepte un pact de asistenţă mutuală, fie el bilateral sau generalizat, guvernul român l-a trimis la Paris şi Londra pe Cretzeanu, secretar general în Ministerul Afacerilor Externe [2]. Ca rezultat al demersurilor guvernului român, cabinetele englez şi francez au renunţat la proiectele iniţiale. Simultan, la 13 aprilie 1939, Neville Chamberlain în Camera Comunelor şi Edouard Daladier în Palatul Bourbon au făcut următoarea declaraţie : „Guvernul englez şi francez atribuie cea mai mare importanţă prevenirii oricărei modificări impuse, prin forţă sau prin ameninţarea cu forţa, statu-quoului în Mediterană şi în Peninsula Balcanică. Luînd în consideraţie circumstanţele speciale, puse în evidenţă de evenimentele din ultimele săptămîni, cele două guverne au dat în consecinţă României şi Greciei asigurarea că dacă o acţiune întreprinsă ar pune în pericol independenţa lor, în aşa chip încît cele două ţări consideră că este în interesul lor vital de a rezista prin forţă, guvernul englez şi guvernul francez se angajează să le dea imediat ajutorul care le stă în putinţă“ [3]. Guvernul român a considerat garanţia anglo-franceză ca fiind foarte avantajoasă, deoarece, neprecizînd împotriva cui era îndreptată, lăsînd libertate dictaturii regale să uziteze sau nu de ea în funcţie de împrejurări şi pornind, în aparenţă, din iniţiativa Angliei şi Franţei, permitea evitarea încordării în relaţiile cu Germania, strîngînd, în acelaşi timp, raporturile cu aliaţii tradiţionali ai României [4].

---

[1] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1938—1939, Anglia relaţii cu România, vol. 40, copie de pe raportul Ministerului Afacerilor Externe nr. 13 255, din 20 martie 1939, către Gh. Tătărăscu, ambasadorul României la Paris.

[2] Loc. cit., fondul nr. 71/1939, Germania relaţii cu România, vol. 77, Telegrama cifrată telefonică nr. 23 948 din 14 aprilie 1939 a Ministerului Afacerilor Externe către Legaţia română din Berlin ; vezi şi *Armand Călinescu :* „Insemnări-notiţe“ (Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 11, fila 3).

[3] Citat după *Grégoire Gafenco :* „Préliminaires de la guerre à l'Est“, Fribourg, 1944, pag. 274.

[4] Loc. cit., pag. 274—275.

La numai cinci luni după călătoria lui Carol al II-lea în Occident, în cadrul căreia regele a dus tratative la Londra, Paris şi Salzburg, guvernul român, ţinînd seama de schimbările mari survenite între timp în situaţia internaţională, a considerat necesar să întreprindă un nou sondaj în capitalele principalelor ţări din centrul şi apusul Europei. În acest scop, la sfîrşitul lunii aprilie — începutul lunii mai 1939, a fost trimis în misiune oficială în străinătate ministrul afacerilor externe, Grigore Gafencu. Itinerarul lui Gafencu a străbătut ruta Berlin-Paris-Londra-Roma.

La Berlin, unde a sosit în ziua de 18 aprilie 1939, avînd întrevederi cu Hitler şi Ribbentrop [5], Gafencu s-a străduit să convingă căpeteniile hitleriste că guvernul român îşi va respecta angajamentele asumate prin tratatul economic din martie, arătînd, în acelaşi timp, că România nu va renunţa la alianţele ei tradiţionale şi, în cazul cînd va fi atacată, va opune rezistenţă. De asemenea, el a încercat să atenueze nemulţumirile guvernului german provocate de declaraţiile de garanţie anglo-franceze, susţinînd că România avea intenţii paşnice faţă de toate ţările ; dacă Germania era satisfăcută de tratatul economic şi nu intenţiona să atace România, atunci, evident, nu existau motive pentru ca guvernul român să ceară ajutor din afară [6].

La Paris şi Londra, în cadrul discuţiilor purtate, a fost abordată o gamă largă de probleme, privind cauzele care determinaseră guvernul român să accepte încheierea tratatului economic româno-german, poziţia României faţă de un eventual pact de asistenţă anglo-franco-sovietic, situaţia şi perspectivele Înţelegerii balcanice, relaţiile economice dintre România şi puterile occidentale, ajutorul în armament pe care guvernul român îl solicita Angliei şi Franţei etc. Scopul principal urmărit de Gafencu a fost acela de a-i convinge pe oamenii politici englezi şi francezi că România continua să rămînă o aliată fidelă a Occidentului, deşi dictatura regală, aflată sub presiunile tot mai intense ale Germaniei hitleriste, promova o politică de neangajare formală faţă de o tabără sau alta. În legătură cu tratativele anglo-franco-sovietice, începute în martie şi aflate în curs de desfăşurare, Gafencu a expus la Londra, în discuţiile cu Chamberlain, Halifax, precum şi cu şefi ai opoziţiei, ca Churchill şi Eden, următorul punct de vedere : „Voim să fim lăsaţi afară de orice sistem s-ar organiza cu sprijinul rus şi am fi mulţumiţi dacă numele nostru nu se va pronunţa cu prilejul unor eventuale declaraţiuni colective franco-sovietice. Aceasta nu înseamnă firesc că în caz de război am refuza un sprijin în arme şi de ori unde ar veni" [7].

---

[5] Convorbirea lui Gafencu cu Ribbentrop a avut loc la 18 aprilie, iar cea cu Hitler în prezenţa lui Ribbentrop şi Meissner, la 19 aprilie 1939 (vezi „Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik 1918—1945", Serie D, Band VI, März bis August 1939 ; MCMLVI, Imprimerie Nationale Baden-Baden, documentul nr. 227 şi documentul nr. 234).

[6] „Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936—1945", Magyarországban 1939—1940, IV. Akademiai kiado, Budapest 1962, pag. 187, 188 ; vezi şi „Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik 1918—1945", Serie D, Band VI, März bis August 1939 ; MCMLVI, Imprimerie Nationale Baden-Baden, documentul nr. 227 şi documentul nr. 234.

[7] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1920—1944, U.R.S.S. vol. 86, Telegrama cifrată din 25 aprilie 1939, trimisă din Londra de către Grigore Gafencu Ministerului Afacerilor Externe.

Reluînd acelaşi punct de vedere în discuţiile purtate la Paris cu Daladier, Bonnet, Léger şi alţi oameni politici francezi, Gafencu spunea : „În adevăr, politica noastră de pace, credincioasă prietenilor noştri apuseni, nu înţelege să se sprijine nici pe Germania împotriva Rusiei, nici pe Rusia împotriva Germaniei, ci îşi păstrează întreaga ei independenţă. Am fi recunoscători Franţei ca şi Angliei dacă ne-ar feri de orice intervenţie rusească în favoarea noastră, directă şi precisă, pe care polonezii ar respinge-o cu hotărîre şi de care nici noi nu vom putea lua act" [8]. Trebuie subliniat faptul că refuzul dictaturii regale de a angaja tratative cu U.R.S.S., prin intermediul guvernelor englez şi francez, se datora nu numai temerii de reacţiile germane, ci şi altor cauze, printre care un loc important ocupa îngrijorarea claselor dominante din România că o apropiere de Uniunea Sovietică ar fi putut contribui la intensificarea mişcării comuniste din ţară. În capitalele occidentale, ministrul de externe român a avut o serie de convorbiri şi în legătură cu Înţelegerea balcanică, căzîndu-se de acord, printre altele, ca aceasta să tindă spre o ameliorare a raporturilor cu Bulgaria şi îndeosebi spre strîngerea legăturilor cu Polonia. Înţelegerii balcanice urma să-i revină un rol de seamă în planurile anglo-franceze de atragere a Italiei. Gafencu s-a angajat să facă demersuri pe lîngă guvernul bulgar pentru tranşarea litigiilor existente între Bulgaria şi România.

La Roma, în întrevederile cu ministrul de externe Ciano şi cu Mussolini, Gafencu s-a străduit să contribuie la apropierea Italiei de Anglia şi Franţa [9], să creeze un climat mai favorabil României şi, îndeosebi, să contracareze influenţa revizioniştilor maghiari. Rezultatele obţinute au fost minime : Mussolini a făcut lui Gafencu o primire glacială, iar Ciano, în afara unor declaraţii de simpatie şi a promisiunii de a vizita România, nu s-a angajat cu nimic concret [10].

În cursul lunilor următoare, o mare parte a acţiunilor întreprinse de guvernul dictaturii regale pe plan extern au fost concentrate în direcţia fortificării Înţelegerii balcanice. În concepţia guvernului român, acest organism trebuia să se menţină şi să se dezvolte, sub toate aspectele, ca o grupare formal independentă de grupările marilor state, dar în aşa fel încît să poată, în orice moment, interveni alături de Anglia şi Franţa. Acţionînd astfel, dictatura regală era nu numai un purtător de cuvînt al intereselor anglo-franceze în Balcani, dar ea pornea şi de la propriile interese, considerînd că, unite, ţările balcanice puteau să reziste mai uşor presiunilor Germaniei hitleriste şi să respingă politica acesteia de izolare şi subordonare a micilor ţări una cîte una. Sensul dat de dictatura regală aşa-zisei independenţe a Înţelegerii balcanice a fost limpede expus în instrucţiunile lui Gafencu către Al. Cretzeanu, la 20 mai 1939 : „Ce înţelegem prin independenţa Înţelegerii balcanice ? Dat fiind că scopul Înţelegerii balcanice este de a mări forţele şi rezistenţa ţărilor balcanice pentru a apăra independenţa lor şi ordinea stabilită în Balcani, se dezvoltă paralel cu aceea a puterilor occidentale.

[8] Loc. cit. Telegrama cifrată nr. 268, din 28 aprilie 1939 a Ambasadei române din Paris către Ministerul Afacerilor Externe.

[9] *Georges Bonnet :* „Le Quai d'Orsay sous trois republiques", Paris 1961, pag. 250.

[10] *Comte Galeazzo Ciano :* „Journal politique. 1929—1943", tome I, Neuchâtel, 1946, pag. 86, 87, 88.

Legăturile care s-au creat între acele puteri (Anglia şi Franţa — *n.n.*) şi Înţelegerea balcanică, pe de o parte prin garanţiile unilaterale acordate României şi Greciei, pe de altă parte prin pactul bilateral anglo-turc, sînt suficiente pentru a crea condiţiile necesare în vederea acestui paralelism. Nu este necesar de a accentua mai mult solidaritatea între aceste două grupări pentru a nu deştepta anume bănuieli sau anume animozităţi, care ar putea să ducă la presiuni primejdioase (din partea Germaniei şi Italiei — *n.n.*), exercitate asupra Iugoslaviei, presiuni care ar primejdui unitatea Înţelegerii balcanice" [11].

Între guvernul român şi guvernele iugoslav, turc şi grec a avut loc un larg schimb de vizite, întrevederi şi consultări. Astfel, la întoarcerea din Occident, Gafencu a vizitat Belgradul, unde a purtat discuţii cu prinţul Paul şi cu Cincar Marcovici, discuţii continuate la 21 mai cu ultimul pe Dunăre ; la mijlocul lunii iunie, Gafencu s-a deplasat la Ankara, pentru a participa nemijlocit la stadiul final al tratativelor anglo-turce şi franco-turce în vederea încheierii acordurilor cunoscute, avînd întrevederi cu Ismet Inonü, Saradjoglu şi alţii ; cu acelaşi prilej, ministrul de externe român a făcut o scurtă escală în capitala Greciei [12]. La 11 august, Carol al II-lea, aflat „incognito" într-o călătorie pe Marea Neagră şi în Mediterană, s-a întîlnit la Istanbul cu preşedintele Turciei, venit special în acest scop de la Ankara [13].

Deosebit de strînse au devenit în acest interval de timp relaţiile României cu Turcia. Aceste relaţii, pe lîngă ajutorul efectiv pe care-l asigurau dictaturii regale din partea Turciei, chezăşuiau României libertatea strîmtorilor şi legături mai strînse cu Iugoslavia. O mare însemnătate acorda guvernul condus de Armand Călinescu bunelor relaţii cu Turcia, ca mijloc de întreţinere a unor raporturi normale cu U.R.S.S. — se ştie că în perioada respectivă guvernul turc se pronunţa pentru alianţa cu Uniunea Sovietică, cu care începuse tratative la diferite niveluri. O serie de oameni politici români considerau că un eventual acord între U.R.S.S. şi Turcia putea fi folosit, la nevoie, şi de România, în calitatea ei de aliat al celei din urmă. Pornind de la aceste considerente, guvernul român — evitînd să se angajeze el însuşi în negocieri directe cu U.R.S.S. — nu a ridicat obiecţii în privinţa demersurilor aliatei sale din Înţelegerea balcanică, iar uneori s-a folosit de aceasta pentru unele contacte cu reprezentanţii guvernului sovietic, aşa cum s-au petrecut lucrurile cu prilejul vizitei lui Potemkin la Ankara, cînd ambasadorul Stoica a avut cu ministrul adjunct sovietic o lungă întrevedere [14]. Întrevederea respectivă a determinat guvernul român să continue discuţiile începute de Stoica la Ankara, avînd loc, la 8 mai, o convorbire între Gafencu şi Potemkin la Bucu-

---

[11] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1920—1944, U.R.S.S., vol. 86. Instrucţiuni date de Gafencu lui Al. Cretzeanu, la 20 mai 1939, în vederea convorbirilor pe care acesta urma să le aibă la Geneva cu Halifax şi Bonnet în timpul sesiunii din mai a Consiliului Ligii Naţiunilor.

[12] Ibid. ; vezi şi Telegrama cifrată din 12 iunie 1939, trimisă din Ankara ; Telegrama cifrată din 15 iunie 1939, trimisă de pe bordul vasului „Dacia" şi Telegrama cifrată din 15 iunie, trimisă din Atena, de către Gafencu, Ministerului Afacerilor Externe.

[13] Loc. cit., fondul nr. 71/1938, R. 22, Telegrama nr. 1 540, din 10 august 1939 a Ambasadei române din Turcia către M.A.E.

[14] Loc. cit., fondul nr. 71/1920—1944, U.R.S.S., vol. 86, Telegrama cifrată nr. 875 din 3 mai 1939 a Ambasadei române din Ankara către Ministerul Afacerilor Externe.

reşti, cu prilejul trecerii acestuia prin capitala ţării noastre în drum spre Moscova [15].

Eforturi deosebite a depus guvernul Călinescu pentru a menţine bunele relaţii cu Iugoslavia. Sub presiunile statelor fasciste şi ale cercurilor reacţionare interne favorabile unei apropieri de Axă, guvernul iugoslav manifesta tendinţe centrifuge, ceea ce crea guvernului român îngrijorarea că Iugoslavia ar fi putut să părăsească Înţelegerea balcanică. Aceasta explică îndemnurile repetate ale reprezentanţilor regimului carlist la moderaţie, adresate atît aliaţilor din Înţelegerea balcanică, cît şi cercurilor anglo-franceze. De asemenea, guvernul român, al cărui reprezentant deţinea tocmai în acest timp funcţia de preşedinte al Înţelegerii balcanice — în virtutea principiului rotaţiei la preşedinţie a ţărilor membre —, a căutat să găsească un numitor comun pentru punctele de vedere şi orientările ţărilor membre şi să împiedice destrămarea acestui organism.

Acceptarea de către guvernul român a garanţiilor anglo-franceze, străduinţile lui de a contribui la fortifierea Înţelegerii balcanice, ca instrument de rezistenţă faţă de presiunile statelor fasciste şi refuzul lui de a se lansa pe calea unor provocări antisovietice * — direcţie în care încerca să-l împingă, sub diferite forme, Germania hitleristă — au amplificat suspiciunile Berlinului şi Romei faţă de intenţiile României. Expunîndu-şi impresiile despre atmosfera existentă în Germania, la 17 iunie 1939, R. Crutzescu raporta guvernului român : „E limpede că sîntem puşi, pentru a întrebuinţa un termen de clinică, sub observaţiune. Şi aceasta se face cu multă atenţiune, medicii de la Wilhelmstrasse considerînd că pacientul le poate rezerva în orice clipă surprize" [16]. La începutul lunii august, relaţiile dintre ţara noastră şi Germania hitleristă ajunseseră, din nou, într-o fază de „răceală" [17].

Un prilej de înrăutăţire a relaţiilor româno-germane au devenit, de asemenea, modul în care se aplica tratatul economic din martie, pe de o parte, şi amestecul continuu al hitleriştilor în problemele interne ale României, pe de alta.

După semnarea tratatului economic, guvernul hitlerist a venit cu pretenţii care depăşeau cu mult cele mai sumbre aşteptări ale oficialităţilor ro-

---

[15] Loc. cit. Nota asupra convorbirii avute în ziua de 8 mai 1939 de către Gafencu cu Potemkin, la locuinţa ministrului de externe român

* Cu prilejul diferitelor întrevederi şi tratative, reprezentanţii Reichului au subliniat că evoluţia relaţiilor româno-germane era condiţionată de poziţia guvernului român faţă de Uniunea Sovietică, orice încercare de apropiere româno-sovietică fiind apreciată ca un act potrivnic intereselor Germaniei. Totodată, urmărind să provoace o încordare între România şi U.R.S.S. care să facă imposibilă realizarea unei alianţe între cele două state, cercurile hitleriste au căutat să atragă România în pactul anticomintern, să o facă părtaşă la cotropirea Ucrainei subcarpatice etc. Expunînd motivele care determinau guvernul român să nu accepte o asemenea orientare, Gafencu arăta : „Aderarea noastră la pactul anticomintern ar constitui pentru Germania o garanţie de duşmănie definitivă împotriva Rusiei Sovietice, pe care nu am mai putea-o întrebuinţa niciodată ca element de rezistenţă împotriva Germaniei. În ceea ce priveşte, harta ne arată care trebuie să fie politica noastră" (Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1939, Germania relaţii cu România, vol. 76 bis, Instrucţiuni date de Gafencu în Conferinţa din 23 ianuarie 1939.)

[16] Loc. cit., fondul nr. 71/1920—1944, Germania general, vol. 7, Raportul nr. 2 397, din 17 iunie 1939, al Legaţiei române din Berlin către Ministerul Afacerilor Externe.

[17] Loc. cit., fondul nr. 71/1939, Germania relaţii cu România, vol. 77, Telegrama cifrată nr. 32 932, din 11 august 1939, a Legaţiei române din Berlin către Ministerul Afacerilor Externe.

mâneşti. Pentru executarea tratatului, guvernul german a înfiinţat un aşa-zis Birou al Comisiunii guvernamentale germane pentru România de pe lîngă Ministerul Economiei Reichului [18]. Biroul dispunea de importante efective de „experţi" şi mijloace de informare asupra situaţiei economiei naţionale a României. Primul act dezvoltător al tratatului — protocolul din 13 mai 1939 — a însemnat o primă pătrundere mai importantă a capitalului german în domeniul economiei forestiere ; al doilea act — sesiunea comună a comisiunilor guvernamentale germano-române, ţinută la Berlin între 24 aprilie—20 mai 1939, a dus la impunerea unor prevederi favorabile Germaniei hitleriste cu privire la unele probleme vamale, de trafic şi de plăţi [19]. „Imediat după încheierea tratatului — se spunea într-un memoriu al Marelui stat-major —, o serie nesfîrşită de «experţi» germani au pătruns în ţară veniţi în mod oficial pentru tratative, sau numai în particular, trimişi de statul german pentru informare. Uzînd de o tactică necunoscută în materie de tratative economice, delegaţiile germane au atacat simultan chestiuni pendinte de diferite departamente şi, în acelaşi departament, au luat contact deodată cu diferite direcţii. Au surprins astfel buna credinţă a oficialilor români, care, lucrînd fără un plan unitar, necunoscînd ansamblul cererilor şi al concesiunilor, au dat informaţii sau au făcut promisiuni care au depăşit cîteodată chiar speranţele solicitatorilor" [20]. În legătură cu aceeaşi problemă, C. Argetoianu nota la 16 mai : „Invaziunea nemţilor ! Hotelurile sînt pline, cafenelele şi birturile înţesate de «prietenii» de la Berlin veniţi să *«aplice»* convenţia cu Germania, adică să facă ceva afaceri" [21].

În faţa acestei situaţii, guvernul Călinescu a început să adopte o serie de măsuri menite să stăvilească pătrunderea capitalului german şi aservirea economică a ţării de către Reich.

Germania hitleristă a folosit din plin posibilităţile noi oferite de relaţiile economice care se statorniceau în virtutea tratatului din martie pentru a-şi extinde influenţa politică în interiorul României şi a-i submina şi mai mult capacitatea de rezistenţă. Unii capitalişti, cunoscuţi în trecut ca fiind strîns legaţi de monopolurile anglo-franco-americane, au început să încheie tranzacţii cu concernele germane, căutînd să se adapteze împrejurărilor. N. Malaxa, de pildă, a strîns legăturile de afaceri cu concernele de armament germane ca I. G. Farbenindustrie şi Krupp ; el a participat activ — şi a profitat din plin, alături de rege şi camarilă — la măsurile adoptate, sub presiunea hitleriştilor, împotriva unor mari capitalişti evrei [22]. Mult mai mare era numărul oamenilor de afaceri de mîna a doua, al politicienilor rataţi, corupţi şi ambiţioşi, al unor ofiţeri din cercurile superioare nemulţumiţi de situaţia care li se crease de către dictatura regală, care căutau să-şi creeze o carieră sau o „situaţie", punîndu-se la dispoziţia Reichului. Un general Manu — relatează Argetoianu — devine peste noapte „om al nemţilor" [23], generalul Antonescu, filoenglezul de altă-

[18] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 098, fila 193.

[19] Loc. cit., filele 193—195.

[20] Ibid.

[21] *C. Argetoianu :* „Memorii" (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 104, dosarul nr. 8 632, fila 5 786).

[22] „Südest-Echo" din 25 august 1939.

[23] *C. Argetoianu :* „Memorii" (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 104, dosarul nr. 8 632, fila 5 786).

dată, își pune, la rîndul lui, miza pe cartea lui Hitler, spre care-l împingeau nu numai ambiția de care era ros, dar și ultrareacționarismul lui, afinitatea ideologică cu fascismul, aspirațiile lui spre dictatură.

Guvernul hitlerist a acordat un sprijin și mai intens agenturilor lui din România. Spionajul german s-a extins, organelor de contrainformații din România venindu-le din ce în ce mai greu să-i urmărească activitatea și s-o combată, deoarece un număr mare de spioni hitleriști intrau în țară în calitate de persoane oficiale în tot felul de misiuni și comisiuni, veneau în contact cu diferite instituții și organisme economice sau de altă natură, iar fondurile de care dispunea rețeaua de spionaj nazistă au devenit, practic, nelimitate.

O dată cu aceasta, sub presiunile guvernului hitlerist și pentru a cîștiga „bunăvoința" acestuia, dictatura regală a deschis noi supape pentru extinderea activității organizațiilor hitleriste din sînul minorității germane [24].

Timorată un timp ca urmare a exterminării lui Codreanu și altor căpetenii, în noiembrie 1938, după ocuparea Cehoslovaciei și încheierea tratatului economic româno-german, mișcarea legionară a ridicat din nou capul. Deja, la 3 aprilie 1939, procurorul general de pe lîngă Curtea de apel Iași raporta Ministerului de Justiție : „Conducătorii mișcării clandestine legionare, satisfăcuți de încheierea acordului comercial dintre Germania și România, au început acțiunea de organizare, dîndu-se dispoziții pentru strîngeri de fonduri și reorganizarea cuiburilor pe facultăți și între muncitori. Conducătorii mișcării au dat instrucțiuni membrilor mai vechi să facă propagandă pentru Garda de fier, arătînd că ea n-a fost și nu va putea fi desființată și că în prezent posibilitățile ei sînt mult mai mari datorită acordului economic cu Germania, despre care ei susțin că era de altfel primul punct din programul legionar și sînt convinși că aplicarea lui va determina o nouă orientare în viața politică internă și externă a statului român." [25] Acțiunile Gărzii de fier s-au orientat cu precădere spre comploturi și atentate teroriste, urmărindu-se în primul rînd asasinarea primului ministru Armand Călinescu. Încă în cursul lunilor ianuarie și februarie au fost descoperite o serie de comploturi : unul în ziua de 6 ianuarie, cînd complotiștii au renunțat din cauza măsurilor severe de pază [26] ; alt complot la 2 februarie, cînd se sconta pe participarea lui Călinescu la o nuntă [27]. La 5 februarie un nou complot fusese organizat la Chișinău, unde Călinescu urma să participe la o solemnitate [28]. La scurt timp după aceasta, siguranța a descoperit o vastă rețea a organizației de complotiști legionari, avînd centrul la Iași și ramificații la Chișinău, București etc. [29]. O parte dintre complotiști au reușit să treacă granița pe teritoriul cehoslovac, aflat sub ocupația Reichului, unde au fost pregătiți de către hitleriști pentru noi atentate.

În primăvara și vara anului 1939, guvernul Călinescu a făcut serioase eforturi pentru a limita pătrunderea influenței hitleriste și a menține capaci-

[24] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1939, Germania relații cu România, vol. 77, Nota din 31 august 1939, privind întrevederea lui Armand Călinescu cu Fabricius.

[25] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 356, fila 180.

[26] „Glasul Mureșului" (Tg.-Mureș), anul VI, nr. 170, din 23 februarie 1939.

[27] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 69, dosarul nr. 6 351, filele 58—63.

[28] Ibid.

[29] Ibid.

tatea de rezistenţă faţă de multiplele presiuni care se exercitau asupra României de către statele totalitare. În aşteptarea unor condiţii externe mai prielnice, el a căutat să tărăgăneze aplicarea acordului din martie şi să respingă încercările imperialismului german de a-şi statornici monopolul asupra economiei noastre naţionale şi a comerţului ei exterior.

Astfel, în cursul tratativelor şi tranzacţiilor ulterioare, guvernul român a căutat să opună dictatului german principiul reciprocităţii, să condiţioneze livrarea produselor româneşti de respectarea angajamentelor asumate de către hitlerişti. În august, de pildă, reprezentanţii Germaniei — însărcinatul cu afaceri Steltzer, ataşatul comercial Klugkist şi ataşatul militar Wahle — au cerut guvernului român aprobare pentru exportarea în Germania a unor produse petroliere necesare aviaţiei hitleriste, în valoare de 6,9 milioane de mărci germane. Ministerul Economiei Naţionale — în înţelegere cu Armand Călinescu — a aprobat livrarea unor produse valorînd numai 4 milioane de mărci, motivînd că nici Germania nu-şi îndeplinise angajamentele privitoare la livrările pentru înzestrarea aviaţiei române [30]. În cursul aceleiaşi luni s-au purtat tratative între trimisul guvernului german, Parchman, specialist în probleme forestiere, şi organele C.A.P.S. din Ministerul Agriculturii, în legătură cu aplicarea protocolului forestier din 13 mai 1939. Obiectivul principal al tratativelor l-a constituit propunerea germană de a se organiza un „laborator forestier", prin care se înţelegea : constituirea unui ţinut forestier de circa 34 000 ha în zona localităţilor Pipirig — Tg.-Neamţ — Rîşca, ce urma să fie exploatat în folosul Germaniei ; crearea unei societăţi mixte romîno-germane, la al cărei capital trebuia să participe în părţi egale C.A.P.S. şi Deutsche Forstung Holtzwirschaft Gesellschaft şi a cărei conducere urma să fie în mîna hitleriştilor, numită de Reichsforstmeister ; materialul forestier obţinut din exploatare avea să se exporte „în principiu" în Germania. Ca urmare a tratativelor se ajunsese la întocmirea unui proiect de protocol, pe care Parchman îşi pusese deja semnătura, dar Ministerul Economiei Naţionale al României a oprit semnarea de către reprezentanţii săi, „pentru a reexamina întreagă această chestiune" [31].

Văzînd în extinderea relaţiilor economice cu Marea Britanie şi Franţa o pîrghie în scopul zădărnicirii planurilor imperialismului german de a-şi statornici monopolul asupra economiei naţionale a României, guvernul român a întreprins demersuri pe lîngă guvernele englez şi francez, reuşind să obţină încheierea unor protocoale privind schimburile comerciale între ţările respective — protocoale care, după sancţionarea de către rege, au fost date în mod demonstrativ publicităţii la Bucureşti, concomitent cu textul tratatului economic româno-german din martie 1939 [32].

În decursul aplicării tratatului economic româno-german, guvernul hitlerist şi-a dat seama tot mai mult, în primăvara şi vara anului 1939, că nici pe departe nu reuşise să înfrîngă rezistenţa pe care o întîmpina în România, că el nu putea obţine înfeudarea completă economică a României atîta

[30] Arhiva M.A.I. Raportul din 21 august 1939, întocmit de către Subsecretariatul de stat al poliţiei, siguranţei şi jandarmeriei.

[31] Loc. cit., Raportul din 25 august 1939, întocmit de către Subsecretariatul de stat al poliţiei, siguranţei şi jandarmeriei.

[32] *C. Hamangiu* : „Codul general al României", vol. XXVIII, partea a II-a, 1939, pag. 1 686—1 690.

timp cît aceasta nu fusese înfeudată politic, cît va rămîne în orbita puterilor occidentale şi nădăjduia să primească sprijin din partea lor. În repetate rînduri reprezentanţii Germaniei hitleriste şi-au manifestat nemulţumirea faţă de rezistenţa pe care o întîmpinau în această perioadă în România şi în alte ţări balcanice. Referindu-se la „nervozitatea" lui von Papen, exprimată cu prilejul unei întrevederi, trimisul României la Ankara, Stoica, telegrafia Ministerului Afacerilor Externe : „După dînsul Anglia, prin politica ei de încercuire a Germaniei, va provoca o catastrofă. Argumentul său principal este : unele state care erau înclinate acum un an a ceda în faţa justificatelor cereri ale Germaniei încep să opună acum o rezistenţă îndărătnică şi astfel împiedică crearea relaţiunilor de colaborare amicală între Germania şi ele" [33]. Într-o convorbire avută la 9 iunie 1939 cu Gafencu, ministrul Germaniei la Bucureşti, Fabricius, după ce a subliniat că încheierea acordului anglo-turc „a pricinuit o adîncă dezamăgire şi supărare în Germania", a ameninţat că dacă Înţelegerea balcanică avea să se încadreze într-un sistem larg de alianţe îndreptate contra Axei, „Germania nu ar putea continua să dezvolte bunele legături de prietenie pe care abia le-a stabilit cu România" [34]. Tot atît de deschis însă, ministrul de externe român i-a arătat lui Fabricius că România va face totul pentru a menţine şi întări relaţiile cu Turcia, că el nu vede un motiv de a slăbi aceste relaţii din cauză „că prietenii noştri turci s-au apropiat de prietenii noştri englezi" [35].

Alături de dificultăţile întîmpinate în aplicarea acordului din martie şi de suspiciunile pe care i le trezea politica dictaturii regale în cadrul Înţelegerii balcanice, un motiv în plus de nemulţumire pentru guvernul hitlerist a fost, în acest interval de timp, hotărîrea clar exprimată de guvernul român de a se apăra împotriva oricărei agresiuni. Exprimînd poziţia guvernului român, ambasadorul ţării noastre la Ankara răspundea astfel tatonărilor lui von Papen : „Vrem pacea pentru noi, să ne lase acest colţ al Europei unde ne găsim şi unde se găsesc aliaţii noştri şi, cît timp vom vedea că există 5% din posibilităţile menţinerii păcii, vom face toate în acest scop. Dacă însă dintr-o parte sau alta vom fi atacaţi şi teritoriul nostru va fi ameninţat să fie invadat, ne vom apăra cu toată îndărătnicia. În acest caz, firește, vom fi obligaţi să facem toate acordurile dictate de împrejurări, pentru a ne asigura ajutoarele necesare unei lupte victorioase" [36]. În termeni similari, de la tribuna Adunării deputaţilor, ministrul de externe declara în ziua de 9 iunie 1939 : „Nu luăm nimic din ce nu este al nostru, dar întărim şi apărăm cu îndîrjire tot ce ne aparţine. Am sprijinit această lozincă pe solemna înştiinţare dată în numele guvernului de primul ministru şi de ministrul de externe că sîntem hotărîţi să apărăm cu armele hotarele şi neatîrnarea ţării. La orice atingere

[33] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1920—1944, Germania general, vol. 7, Telegrama cifrată nr. 908, din 8 mai 1939, a Ambasadei române din Ankara către Ministerul Afacerilor Externe.

[34] Loc. cit., fondul nr. 71/1939, Germania relaţii cu România, vol. 77, Nota asupra convorbirii avute la 9 iunie 1939 de Gafencu cu Fabricius la Ministerul Afacerilor Externe.

[35] Ibid.

[36] Loc. cit., fondul nr. 71/1920—1944, Germania general, vol. 7, Telegrama cifrată nr. 847, din 2 mai 1939, a Ambasadei române din Ankara către Ministerul Afacerilor Externe.

a acestor bunuri ne vom bate“ [37]. Dar mai convingătoare decît orice declarații era pentru guvernul hitlerist activitatea Ministerului de Război, condus de către primul ministru Călinescu.

Deşi criza cehoslovacă, care prilejuise primele concentrări, trecuse, guvernul român nu numai că nu a ordonat ulterior desconcentrarea, dar, dimpotrivă, a chemat sub arme noi contingente. Manevrele din vara anului 1939 au fost executate în Transilvania, după planurile de operații ale Marelui statmajor, care viza o eventuală agresiune hitleristă-horthistă [38]. Fortificațiile şi sistemele de apărare de la granița de nord-vest şi vest au fost întărite, construirea unor obiective militare în aceleaşi zone a fost accelerată. La 1 august, cu un ton acru, Weizsäcker îl întreba pe trimisul României la Berlin de ce guvernul român a chemat sub arme 10 contingente, cînd, după cît ştia el, nimeni nu amenința țara noastră [39].

Hotărîrea guvernului prezidat de Călinescu de a opune rezistență armată în cazul unei agresiuni hitleriste a găsit aprobarea maselor populare din țara noastră. În acele zile grele, partidul comunist a adresat un apel înflăcărat, chemînd la luptă hotărîtă pentru apărarea granițelor şi a independenței naționale : „Trupele de asalt ale lui Hitler — se spunea în apel — au invadat Cehoslovacia şi se găsesc la granița țării noastre. Întreg poporul să se pună în stare de alarmă“ [40]. În continuare, apelul sublinia : „P.C.R. declară : comuniştii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler şi aliaților săi revizioniști“ [41]. Comuniştii au participat activ la concentrări, însufleţind prin exemplul şi patriotismul lor masele de oameni ai muncii.

Masele populare au răspuns cu hotărîre şi abnegație la concentrările efectuate în anul 1939. „Oamenii — se arată în raportul unei unități militare — au răspuns la chemare, prezentîndu-se imediat în grupuri şi în ordine. Starea de spirit a acestora este bună. Se observă o pornire contra germanilor şi a lui Hitler“ [42]. Pretura plăşii Săcele făcea cunoscut că populația „....se manifestă că va răspunde oricărui atac, mai mult ca oricînd, pentru apărarea gliei strămoşeşti. Toți românii care fac parte din elementul armatei s-au prezentat la postul de jandarmi şi au cerut informații dacă şi ei trebuie să plece la unități, fiind gata în orice moment“ [43]. Patriotismul şi hotărîrea de luptă a maselor împotriva primejdiei hitleriste i-au inspirat lui N. Iorga o suită de articole de mare rezonanță închinate înaltelor calități moral-politice ale po-

[37] „Monitorul oficial“, partea a III-a (dezbaterile parlamentare), nr. 2, din 14 iunie 1939, pag. 9—12.

[38] Cît de reală era primejdia unei agresiuni fasciste o dovedeşte, printre altele, consfătuirea ținută la 3 august 1939 de şeful Statului-major italian, Pariani, cu şeful Statului-major ungar, Werth, în cadrul căreia s-a discutat planul acțiunilor militare comune germano-italiene-ungare împotriva României. Existența acestui plan era cunoscută guvernului Călinescu („Diplomáciai iratok...“, pag. 396—398).

[39] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1939, Germania relații cu România, vol. 77, Telegrama cifrată nr. 38 392, din 1 august 1939, a Legației române din Berlin către Ministerul Afacerilor Externe.

[40] Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota A. XXIII-9, inv. nr. 1 030.

[41] Ibid.

[42] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 299/61, fila 220.

[43] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 16, dosarul nr. 292, fila 9.

porului nostru, articole care reflectau, în acelaşi timp, poziţia înaintată a savantului. În articolul „Înrădăcinarea neamului", apărut la începutul lunii aprilie 1939, N. Iorga scria : „De ce au alergat, într-un astfel de avînt, şi din ultima colibă, aceste cîteva sute de mii de oameni ? De ce dorinţa lor cea mai călduroasă este să dea piept cu duşmanul care li-ar sta înainte ? De ce la un popor aşa de paşnic furia aceasta războinică de care se cutremură ? Ai noştri nu sînt chinuiţi de patima îngenunchierii altora : un puternic instinct de drept, care e al tuturora, îi stăpîneşte. Teorii ca aceea a «spaţiului vital», care dă dreptul oricui a face orice, judecînd după un interes pe care şi-l poate inventa, nu se predau la şcoala primară obligatorie. Ambiţie, glorie, nu sînt în vechiul lor vocabulariu. *Rămîne atunci pămîntul*, iubitul, sacrul lor pămînt, moşia lor, cu care li se confundă sufletul însuşi. În timp de pace pentru dînsul iau parul, în timp de război trag cu puşca pentru dînsul" [44].

În pofida animozităţilor, a manifestărilor reciproce de nemulţumire, a „răcirii" tot mai accentuate a relaţiilor dintre ele, nici Germania hitleristă, nici regimul carlist nu au împins totuşi lucrurile pînă la provocarea unei noi crize. Guvernul hitlerist pregătea în acest timp agresiunea împotriva Poloniei ; în aceste condiţii, el se ferea să dea naştere unei asemenea stări de lucruri care ar fi silit dictatura regală să sisteze exportul de cereale şi, mai ales, de petrol în Germania. La rîndul ei, dictatura regală încerca să se agaţe ca de un pai de angajamentele verbale ale guvernului hitlerist că nu va sprijini pretenţiile teritoriale ale Ungariei horthiste şi, din acest motiv, se ferea să încordeze şi mai mult relaţiile cu Reichul. Pentru dictatura regală, un motiv în plus, care o silea la prudenţă, era faptul că, după aproape cinci luni de cînd fuseseră date, garanţiile anglo-franceze continuau să aibă un caracter simbolic, lipsite de o valoare practică reală. Tocmai acest lucru îl reamintea, cu fiecare prilej, guvernul hitlerist pentru a o determina să cedeze într-o problemă sau alta. Reprezentanţii Marii Britanii şi Franţei, la solicitările guvernului român, nu contestau în fapt afirmaţiile hitleriştilor. Astfel, trimisul României la Roma, Zamfirescu, vrînd să confrunte părerea lansată de ambasada germană că, în caz de război, garanţia anglo-franceză dată României era „cu totul platonică şi inoperantă", a luat contact cu ambasadorii francez şi englez. Opiniile acestora nu i-au spulberat nici pe departe îngrijorarea. Ambasadorul francez „pe cît era de voios cînd vorbea de rezistenţa Franţei «care se va bate bucuros astăzi» — relata Zamfirescu —, tot atît era de întunecat, de sceptic şi de fatalist cu privire la soarta noastră şi nici măcar proforma n-a pronunţat cuvinte de încurajare. Tot astfel, ambasadorul Angliei, ultima seară cînd am tratat acelaşi subiect, era la fel de pesimist şi chiar dezorientat şi, numai după multă gîndire, a emis doar avizul că trebuie să strîngem legăturile Înţelegerii balcanice, căci altfel Anglia nu are pe unde ajunge la noi. Dar nici englezul nu era cîtuşi de puţin înviorător. Aceasta se înţelege lesne, căci se spune aici că în caz de conflagraţie Italia va căuta cu orice preţ să cîştige prin Albania o cursă de viteză cu ţelul Salonic" [45].

[44] „Neamul românesc", anul XXXIV, nr. 76, din 6 aprilie 1939.

[45] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1939, Germania relaţii cu România, vol. 77, Telegrama cifrată nr. 4 951, din 20 august 1939, a Legaţiei române din Roma către Ministerul Afacerilor Externe.

Personalităţi politice burgheze lucide, înţelegînd că eficienţa sistemului de garanţii ale puterilor occidentale depindea de realizarea unui pact de neagresiune cu Uniunea Sovietică, s-au pronunţat în primăvara şi vara anului 1939 pentru stabilirea de contacte mai strînse decît pînă atunci cu reprezentanţii Uniunii Sovietice. În mai multe rînduri, primul ministru Călinescu a făcut propuneri regelui Carol pentru încheierea unui pact cu Uniunea Sovietică [46].

După încheierea pactului de neagresiune între U.R.S.S. şi Germania, cercurile progermane pretextînd izolarea României şi-au intensificat eforturile pentru a pune ţara la remorca Germaniei hitleriste [47]. Reichul a ridicat noi pretenţii economice şi politice satisfăcute de guvernul român fără a mai recurge în general la tergiversări, aşa cum procedase pînă atunci. În ziua de 23 august, Steltzer a solicitat o audienţă la Ministerul de Externe, cerînd livrarea urgentă a unei cantităţi de petrol în valoare de 1 500 milioane lei. „Livrarea acestui rest de petrol — spunea Steltzer — ar face o impresie excelentă în Germania". La aceasta, Gafencu a intervenit imediat telefonic la primul ministru, „care a ţinut să satisfacă şi el numaidecît cererea d-lui Steltzer. Însărcinatul cu afaceri german s-a arătat foarte mulţumit de această grabnică rezolvare" [48]. La 30 august, Hedrich — unul din şefii organizaţiilor hitleriste ce acţionau în rîndul minorităţii germane din România — i-a cerut primului ministru satisfacerea unor „doleanţe" ale şcolilor confesionale germane. În mai puţin de 24 de ore, guvernul român a soluţionat în mod favorabil cererile lui Hedrich ; aflînd aceasta, Fabricius spunea, încîntat, că „este un lucru admirabil şi va comunica imediat la Berlin, fiind sigur că va produce o excelentă impresie şi va contribui la edificarea asupra intenţiilor României" [49].

Cu cîteva zile înainte de declanşarea agresiunii împotriva Poloniei, guvernul hitlerist a făcut demersuri la Bucureşti pentru a-şi asigura „neutralitatea binevoitoare" a României şi, îndeosebi, pentru a determina guvernul român să se angajeze că nu va sista livrările de petrol către Germania. Hitleriştii au ameninţat că sistarea livrărilor de mărfuri prevăzute în cadrul acordului din martie sau distrugerea exploatărilor petrolifere de către englezi aveau să determine ocuparea ţării noastre de către Reich [50]. Totodată, guvernul hitlerist a exercitat presiuni asupra dictaturii regale pentru a o obliga să împiedice tranzitul de armament anglo-francez spre Polonia [51]. Guvernul român s-a angajat să continue livrările către Germania, dar, pretextînd că, neaflîndu-se în stare de război cu nici un stat, nu poate opri tranzitul de mărfuri peste teritoriul României, a refuzat să împiedice transportul de armament trimis de către puterile occidentale Poloniei.

---

[46] *Armand Călinescu* : „Însemnări-notiţe" (Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 11, filele 7—10 şi dosarul nr. 13, filele 29—30).

[47] „Documents on German Foreign Policy, 1918—1945", Series D., vol. VII, August 9-september 3, 1939, Her Majesty's Stationery Office, London 1956, documentul nr. 266 (mesajul trimis de Hitler lui Mussolini la 25 august 1939).

[48] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1939, Germania relaţii cu România, vol. 77, Nota asupra convorbirii avute în ziua de 23 august 1939 de Gafencu cu Steltzer.

[49] Loc. cit., Nota asupra convorbirii avute în ziua de 31 august 1939 de Călinescu cu Fabricius.

[50] Ibid.

[51] Ibid.

În zorii zilei de 1 septembrie 1939, teritoriul Poloniei a fost invadat de către diviziile de infanterie şi de tancuri germane, sprijinite de aviaţie. După ce Germania hitleristă a respins cererea guvernelor englez şi francez de a-şi retrage trupele de pe teritoriul polonez, la 3 septembrie Anglia şi Franţa au declarat război Reichului german. Astfel, pentru a doua oară în decursul aceleiaşi generaţii, imperialismul a aruncat omenirea într-un măcel mondial distrugător. În mai puţin de 20 de zile, armata poloneză a fost zdrobită. Victoria fulgerătoare obţinută de trupele hitleriste asupra armatei poloneze, considerată ca una din cele mai bine înzestrate, au consternat întreaga opinie publică.

La 17 septembrie 1939, Armata sovietică a trecut frontiera, înaintînd aproximativ pînă la linia recomandată de lordul Curzon Conferinţei de la Versailles ca graniţă între Rusia sovietică şi Polonia. Bielorusia apuseană şi Ucraina apuseană au fost astfel încadrate statului sovietic [52].

În legătură cu stabilirea poziţiei faţă de agresiunea hitleristă împotriva Poloniei, în sînul guvernului dictaturii regale şi al Consiliului de coroană s-au manifestat două orientări : prima, al cărei promotor era primul ministru Armand Călinescu şi, alături de el, Gh. Tătărăscu, N. Iorga etc., a considerat necesar ca România să rămînă vremelnic în afara conflictului, dar pregătită pentru ca în momentul oportun să intre în război alături de Anglia şi Franţa ; a doua, susţinută de Ernest Urdăreanu, I. Gigurtu etc. şi care întrunea sufragiile şi ale altor demnitari ai dictaturii regale, considera că România trebuia să se declare neutră şi să caute relaţii mai strînse cu Reichul.

Germania hitleristă era interesată ca dictatura regală să adopte o poziţie neutră, considerînd că, prin aceasta, îşi va asigura în mai bune condiţii produsele româneşti de care avea nevoie, că va limita tranzitul de arme şi, în general, sprijinul anglo-francez pentru Polonia, evitînd totodată antrenarea Înţelegerii balcanice în război de partea puterilor occidentale. La 4 septembrie 1939, ministrul Reichului la Bucureşti, Fabricius, în cadrul unei întrevederi cu primul ministru român, şi-a exprimat părerea că ar fi fost preferabil „ca România să facă o declaraţie de neutralitate" [53]. Armand Călinescu, arătînd că neutralitatea ţării rezulta pentru toată lumea din actele ei „fără echivoc", a respins însă ideea unei declaraţii oficiale de neutralitate, deoarece, arăta el, „România nu este în situaţia unor state de felul Elveţiei, Danemarcei şi Olandei" [54].

Intervenţia guvernului hitlerist pe lîngă guvernul român, în sensul ca ţara noastră să se declare neutră, a precipitat adoptarea unei hotărîri de către Carol al II-lea, în sensul celei de-a doua orientări, dînd astfel satisfacţie Germaniei. La 6 septembrie, la palatul Cotroceni, a avut loc un Consiliu de coroană, în cadrul căruia Armand Călinescu şi Grigore Gafencu au făcut expuneri asupra politicii externe şi măsurilor adoptate de guvern după declanşarea războiului. Aprobînd acţiunile guvernului, Consiliul de coroană „...în unanimitate a hotărît observarea strictă a regulilor neutralităţii stabilite prin

[52] „Istoria U.R.S.S., Epoca socialismului (1917—1957)", Editura politică, Bucureşti, 1958, pag. 460—461.

[53] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1939—1940, Germania relaţii cu România, vol. 78, Nota asupra convorbirii avute în ziua de 2 septembrie 1939 de Armand Călinescu cu Fabricius.

[54] Ibid.

convenţiunile internaţionale faţă de beligeranţii din actualul conflict" [55]. Încă înainte de adoptarea acestei hotărîri, regele l-a trimis în Germania, într-o misiune neoficială, pe I. Gigurtu pentru a transmite guvernului hitlerist acceptarea neutralităţii cerute de Reich şi a încerca să spulbere neîncrederea manifestată la Berlin în legătură cu poziţia României. Din relatările lui Gigurtu rezultă că, din felul în care a primit însărcinarea de a merge la Berlin, el şi-a dat seama de divergenţele existente în problema neutralităţii între Călinescu, Urdăreanu şi alţi demnitari români şi că acest lucru era cunoscut şi Legaţiei Germaniei din Bucureşti [56]. Guvernul hitlerist a primit cu satisfacţie declaraţia de neutralitate a României, lucru concretizat şi în faptul că vizitei lui Gigurtu la Berlin i s-a dat un cadru oficial, ceea ce nu corespundea misiunii acestuia şi intenţiilor guvernului român [57].

Declaraţia publică de neutralitate nu a determinat însă guvernul român, sub influenţa primului ministru Călinescu, îndeosebi, să-şi schimbe atitudinea greu reţinută de ostilitate faţă de Germania şi de raliere la tabăra anglo-franceză. Guvernul român, deşi ştia că va nemulţumi profund căpeteniile naziste, a permis trecerea tezaurului polonez prin ţara noastră şi încărcarea lui în secret, în portul Constanţa, pe un vas britanic [58]. De asemenea, el a acordat azil politic guvernului polonez şi trupelor poloneze înfrînte, asigurîndu-le cazarea şi, ulterior, trecerea spre ţările occidentale.

Toate acestea au produs o vie nemulţumire în rîndurile cercurilor guvernante naziste, care au şi adresat, de altfel, în mod oficial, numeroase proteste guvernului român. Nemulţumirea hitleriştilor s-a concentrat, în primul rînd, împotriva primului ministru Armand Călinescu, a cărui poziţie ostilă Germaniei hitleriste şi a cărui politică de reprimare a Gărzii de fier făceau să se creadă la Berlin că atîta timp cît el se va afla în fruntea guvernului român se vor izbi mereu de obstacole în înfeudarea economică şi politică a ţării noastre. Suprimarea lui Armand Călinescu, în scopul slăbirii capacităţii de rezistenţă a României şi destinată să înfricoşeze pe Carol al II-lea şi oamenii politici români — suprimare încercată, după cum s-a mai arătat, în cîteva rînduri —, a fost pusă din nou la ordinea zilei. După cum atestă unele documente, asasinarea lui Armand Călinescu se încadra într-un plan mai vast al hitleriştilor, potrivit căruia o dată cu asasinatul trebuiau să se producă în ţară agitaţii legionare, care să prilejuiască invazia trupelor naziste, sub pretextul necesităţii apărării cetăţenilor şi populaţiei minorităţii de origine germană şi a „intereselor" Reichului [59].

Cu asasinarea primului ministru au fost însărcinate elemente aparţinînd agenturii hitleriste din România — Garda de fier. În ziua de 21 septembrie 1939, pe cînd se întorcea cu automobilul spre locuinţa sa particulară, venind de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Armand Călinescu a fost ciuruit de

[55] „Monitorul oficial", partea I, nr. 206, din 7 septembrie 1939, pag. 5 292.

[56] Arhiva M.A.I., dosarul nr. 22 059, vol. 1, filele 31—39.

[57] Ibid., vezi şi Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1939—1940, Germania relaţii cu România, vol. 78, Telegrama cifrată nr. 39 505, din 14 septembrie 1939, a Legaţiei române din Berlin către M.A.E.

[58] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/1939—1940, Germania relaţii cu România, vol. 78, Nota asupra convorbirii avute în ziua de 16 septembrie 1939 de Gafencu cu Fabricius.

[59] *Vernon Mackenzie*: „Here Lies Goebbels", London, 1940, pag. 162; vezi şi *Al. Cretzeanu*: „The lost opportunity", London, 1957, pag. 32—33.

gloanțe de către banda de atentatori gardiști, în apropierea întretăierii prelungirii Știrbey Vodă cu Bulevardul Carol al II-lea [60]. După atentat, asasinii au mers la clădirea radiodifuziunii, unde au încercat să transmită un „comunicat către țară", dar au fost împiedicați și arestați de către organele polițienești [61]. În zilele următoare, guvernul hitlerist, principalul vinovat de asasinarea primului ministru român, a căutat să întrețină zvonul lansat de propaganda fascistă că, chipurile, crima ar fi fost opera cercurilor imperialiste anglo-franceze ; în mod perfid, reprezentanții Germaniei, în diferite capitale europene, s-au grăbit să transmită printre primii „condoleanțe" la sediile legației României. Nimeni însă, nici în țară, nici în străinătate, nu s-a lăsat înșelat de aceste manevre.

În întreaga țară, asasinarea primului ministru de către agentura hitleristă din România a produs în toate straturile sociale consternare, indignare și ură nețărmurită împotriva fasciștilor. Desigur, Călinescu n-a fost un democrat, dar el se manifestase în ultimii ani ai vieții ca un dușman înverșunat al Gărzii de fier și al Germaniei hitleriste, se pronunțase cu hotărîre pentru organizarea rezistenței împotriva agresiunii germane, pentru apărarea integrității teritoriale a țării. Treptat, el ajunsese să înțeleagă — fără a dovedi luciditatea lui Nicolae Titulescu — necesitatea apropierii de Uniunea Sovietică. Politica potrivnică Reichului, al cărei exponent remarcabil era Călinescu, a coincis în esență cu interesele naționale și de aceea s-a bucurat de adeziune și sprijin în mase.

După moartea tragică a lui Călinescu, cercurile largi ale opiniei publice și-au revărsat mînia împotriva organizației de asasini legionare și a stăpînilor ei de la Berlin. P.C.R. a înfierat asasinarea primului ministru Călinescu și a cerut să se opună rezistență hotărîtă agresiunii fasciste. „După I. G. Duca — se spunea într-un manifest editat de C.C. al P.C.R. imediat după asasinarea lui Călinescu —, mîna hitleristă l-a ucis pe Armand Călinescu. Ca și I. G. Duca, Armand Călinescu a fost ucis de legionarii lui Hitler. Ordinul de asasinare a primului ministru a fost dat la Berlin..." [62]. Referindu-se la starea de spirit a populației prilejuită de asasinarea lui Armand Călinescu, ziarul „Dacia" scria : „Vestea tragicului sfîrșit al primului ministru Armand Călinescu a produs o penibilă impresie asupra publicului constănțean ; din rapoartele sosite la autorități, se constată că și în restul ținutului nostru populația a fost cuprinsă de jale la aflarea odioasei crime. În toate localitățile s-a arborat spontan tricolorul îndoliat, iar populația veștejește în termeni foarte aspri gestul criminal al atentatorilor..." [63] „Toată populația — relevau organele polițienești din Cîmpina — înfierează crima și acțiunea dusă de extremiștii de dreapta, un regret unanim iese din toate sufletele, pîlcuri, pîlcuri comentează și memorează personalitatea marelui dispărut" [64]. Aceeași stare de spirit însoțită de cereri ca Garda de fier să fie, în sfîrșit, distrusă complet se manifesta

[60] „Prahova noastră" (Ploiești), anul III, nr. 58, din 1 octombrie 1939.

[61] Ibid.

[62] Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota A. XXIII, inventarul nr. 1 038.

[63] „Dacia" (Constanța), anul XXV, nr. 5, din 24 septembrie 1939.

[64] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 47, dosarul nr. 4 707, fila 294.

în județele Olt și Dolj [65], Turda [66], în diferite județe din Muntenia [67], Moldova [68] etc.

La aflarea știrii despre asasinarea lui Călinescu, regele Carol al II-lea, membrii camarilei și o serie de demnitari ai dictaturii regale au intrat în panică. Ei au fost înfricoșați nu numai de planurile — pe care le întrevedeau — ale hitleriștilor de a ataca România, dar și de propria soartă, întrucît nu puteau ști dacă pe lista neagră a hitleriștilor nu figurau atunci și ei. Toate acestea l-au determinat pe rege să adopte rapid măsuri de securitate și reprimare a Gărzii de fier pe care, în alte împrejurări, el nu ar fi avut curajul necesar să le aplice. Regele l-a numit în fruntea guvernului pe generalul Argeșeanu, unul dintre cele mai devotate elemente militare din anturajul palatului, în fruntea Ministerului Apărării Naționale l-a instalat pe generalul Ioan Ilcuș — alt membru al camarilei —, iar ca ministru de interne l-a numit pe intimul său, generalul Gabriel Marinescu [69]. Noul guvern a adoptat imediat drastice măsuri represive, care s-au soldat cu împușcarea unui mare număr de legionari [70].

Carol al II-lea și cercurile din jurul palatului au evitat însă, și de această dată, să transpună contradicțiile dintre dictatura regală și mișcarea legionară pe plan internațional, căutînd să dea evenimentelor provocate de asasinarea lui Călinescu un caracter strict intern. O dată asigurat că Garda de fier nu mai constituia pentru moment un pericol iminent și că Germania hitleristă, chiar dacă avusese intenții să atace România, părea să se abțină de la o agresiune, regele a căutat să restabilească relațiile cu Berlinul, în limitele existente înainte de uciderea fostului prim ministru. În acest scop, la 28 septembrie 1939, în fruntea guvernului a fost numit Constantin Argetoianu, care, prin relațiile personale pe care le avea cu unele căpetenii și cercuri de afaceri naziste, putea să faciliteze o calmare a situației încordate la care se ajunsese între dictatura regală și Reich.

În politica internă, Argetoianu și-a concentrat eforturile în direcția ralierii tuturor cercurilor și grupărilor burghezo-moșierești în jurul monarhiei, pentru a face față situației externe primejdioase. În politica externă, el a urmărit închegarea unui „bloc al statelor neutre", sub hegemonia italiană, concomitent cu ameliorarea relațiilor dintre România și Germania hitleristă. Și pe plan intern, și pe plan extern, încercările lui Argetoianu au eșuat. Tocmai datorită oscilărilor lui în politica externă, cu simpatia vădită pentru statele totalitare, Argetoianu nu era omul care să poată cîștiga adeziunea grupărilor proanglo-franceze, și îndeosebi a liderilor național-țărăniști și liberali, în frunte cu Maniu și Brătianu. Totodată, reacționar notoriu, Argetoianu era odios maselor, lipsit de orice popularitate în rîndurile lor, ceea ce a făcut să fie primit cu ostilitate de forțele de stînga. Tendințele lui Argetoianu de a face noi concesii Germaniei, îndeosebi pe tărîm economic, s-au izbit de re-

[65] Arhiva M.A.I., Raport regal din 6 octombrie 1939.

[66] Arhiva Sfatului popular raional Turda, fondul prefecturii, dosarul nr. 337/1940, Nota biroului de siguranță al poliției orașului de reședință Turda, nr. 211, din 20 martie 1940, către prefectul județului Turda.

[67] Arhiva M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 212/257, fila 108.

[68] Loc. cit., dosarul nr. 217/250, filele 106, 107.

[69] „Monitorul oficial", partea I, nr. 219 bis, din 21 septembrie 1939.

[70] „Prahova noastră" (Ploiești), anul III, nr. 58, din 1 octombrie 1939.

zistență chiar în sînul guvernului și, ca rezultat, delegația germană aflată în acea perioadă la București n-a reușit să încheie tratativele cu reprezentanții guvernului român. Ideea unui „bloc al neutrilor" s-a dovedit a fi, și ea, lipsită de orice perspectivă, deoarece Germania era ostilă unui asemenea plan, Italia nu îndrăznea să-și nemulțumească aliatul din Axă, iar micile state din Balcani, înspăimîntate de eventualele represalii hitleriste, căutau să rezolve pe căi proprii problemele de politică externă.

În aceste condiții, la 23 noiembrie, după ce stătuse mai puțin de o lună de zile în fruntea guvernului, Argetoianu a fost nevoit să-și prezinte demisia. În locul lui, Carol al II-lea l-a numit în postul de președinte al Consiliului de Miniștri pe Gheorghe Tătărăscu, care revenea astfel, după un interval de doi ani, pe primul plan al vieții politice a României.

Guvernul Tătărăscu a încercat, în linii generale, să mențină politica externă a României pe făgașul imprimat, în perioada precedentă, de către cabinetul prezidat de Armand Călinescu. Dar, ca urmare a creșterii rapide a puterii militare a Germaniei fasciste, în condițiile grelelor înfrîngeri suferite de Anglia și Franța, în timp ce adepții orientării anglo-francofile și-au pierdut treptat influența dominantă, grupările progermane și net antisovietice și-au întărit pozițiile, bizuindu-se pe imixtiunea Germaniei hitleriste în politica internă a României. Această nouă situație s-a oglindit în componența guvernului instaurat la 4 iulie 1940 în frunte cu I. Gigurtu, în care predominau elementele fasciste și favorabile apropierii de Germania hitleristă.

AL. GH. SAVU

*„Planul de la Geneva" și împrejurările eșuării lui**

Politica externă, relațiile externe ale României în perioada dintre cele două războaie mondiale constituie un domeniu încă puțin cercetat de către istorici. Lămurirea acestor aspecte ale dezvoltării țării noastre este absolut necesară pentru înfățișarea veridică, completă și multilaterală a evoluției ei istorice în epoca contemporană. De aceea, inițiativa redacției de-a face loc în paginile revistei materialelor referitoare la istoria contemporană, la politica și relațiile externe ale României este binevenită, ea corespunzînd necesității stringente de a se aprofunda diversele aspecte ale trecutului apropiat al istoriei patriei.

Primul articol de acest fel, publicat în revistă sub semnătura lui Gh. Zaharia și D. Tuțu [1], a adus unele puncte de vedere noi, aprecieri mai conturate într-o serie de probleme ale politicii externe a României din perioada 1933—1936, rezultate dintr-o cercetare mai adîncită și mai completă a materialului documentar. Propunîndu-și scopuri mai restrînse, articolul de față va încerca să lămurească numai un aspect al relațiilor externe din anii 1932—1933, atins doar în treacăt în articolul sus-amintit. Socot că elucidarea unor probleme privitoare la „planul de la Geneva" vine în sprijinul tratării și cunoașterii mai complete a perioadei respective, cu implicațiile sale interne și externe.

După cum este cunoscut, criza economică mondială de supraproducție din 1929—1933 a avut consecințe dezastruoase asupra tuturor ramurilor economice din România acelui timp, efectele ei fiind agravate de înapoierea economică, de dependența economiei românești de capitalul străin. Politica de ieșire din criză aplicată de guvernanți a urmărit, pe de o parte, să arunce principalele ei greutăți pe seama maselor muncitoare, iar pe de altă parte să obțină — fie chiar și în condiții oneroase, extrem de dezavantajoase pentru țară — „sprijinul" capitalului financiar din străinătate. Între aceste două

* Denumire dată în presa și publicațiile vremii „Acordului de colaborare tehnică-consultativă cu Societatea Națiunilor", semnat de guvernul național-țărănesc condus de Al. Vaida-Voevod la 28 ianuarie 1933, care conținea și un plan de măsuri financiare antipopulare.

[1] Vezi „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.", nr. 5/1965, pag. 117—137.

laturi principale ale politicii oficiale de ieşire din criză exista o strînsă legătură. Măsurile antipopulare, restrîngerile de personal, reducerile de salarii, reducerea cheltuielilor pentru trebuinţele social-culturale urmăreau să asigure respectarea la timp şi în bune condiţii a obligaţiilor grele asumate faţă de financiarii de peste hotare. Considerînd că atenuarea efectelor crizei şi redresarea situaţiei economice şi financiare nu este posibilă decît cu ajutorul finanţei străine, guvernele care s-au perindat la conducerea ţării în această perioadă şi-au conceput politica lor de ieşire din criză pornind de la presupusele efecte miraculoase ale acestui „ajutor". Această concepţie a stat la baza acceptării împrumuturilor oneroase şi a instalării controlorilor străini. Punctul culminant al acestei politici de cedare în faţa capitalului străin l-a constituit, în aceşti ani, acceptarea de către guvernul naţional-ţărănesc a faimosului „plan de la Geneva".

Acest „plan" era nu numai expresia tendinţei cercurilor monopoliste occidentale de a-şi subordona ţările mai slabe din punct de vedere economic, ci şi rezultatul politicii financiare practicate de toate guvernele burghezo-moşiereşti în anii de după primul război mondial, ale cărei consecinţe au fost agravate de criza economică şi de politica „porţilor deschise" teoretizată şi înfăptuită de P.N.Ţ. [2]

„Planul" a fost întocmit pe baza recomandărilor cuprinse în raportul lui Charles Rist, controlor al trusturilor străine, publicat la 2 iunie 1932 [3]. În vederea asigurării plăţilor externe, raportul preconiza reducerea cheltuielilor bugetare prin concedieri, încetarea oricăror noi angajări etc. În acelaşi timp el se pronunţa pentru introducerea unor noi taxe de consumaţie în vederea sporirii veniturilor. Raportul recomanda guvernului să se adreseze Societăţii Naţiunilor pentru a obţine prin intermediul ei „concursul tehnic" necesar pentru redresarea financiară [4]. De fapt, concluziile raportului lui Rist reflectau intenţia creditorilor străini care, fără a mai acorda României noi credite, urmăreau ca numai în schimbul unei eventuale amînări a unei părţi a plăţilor externe să instituie, prin intermediul Societăţii Naţiunilor, un control asupra întregii economii.

Concluziile raportului au fost însuşite de grupul de experţi trimişi în vara anului 1932 de către Societatea Naţiunilor şi de către Comitetul financiar al Ligii. Comitetul financiar a respins ideea unui program de „refacere economică" şi, deci, a acordării unor noi credite, arătînd că problema care ar trebui luată în considerare în primul rînd era reorganizarea financiară. Ca şi experţii sus-amintiţi, Comitetul financiar preconiza, în esenţă, restabilirea echilibrului bugetar şi reforma regimului fiscal, a căror realizare însemna noi concedieri de muncitori şi funcţionari din întreprinderile şi instituţiile de stat, restrîngerea cheltuielilor pentru nevoi sociale şi culturale, o fiscalitate sporită prin impozite şi taxe de tot felul [5]. Comitetul recomanda, de asemenea, încheierea unui acord de colaborare tehnică-consultativă cu Societatea Naţiunilor.

---

[2] Vezi: „Contribuţii la istoria capitalului străin în România", Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1960, pag. 462—464. Cf. şi *Gh. M. Dobrovici:* „Istoricul dezvoltării economice şi financiare a României şi împrumuturile contractate, 1823—1934", Bucureşti, 1934, pag. 972.

[3] „Argus" din 2 iunie 1932.

[4] Ibid.

[5] „Société des Nations, Journal Officiel", XIV-e année, nr. 2, Fevrier 1933, pag. 218. (Procès-verbal de la Soixante-dixième sesion du Conseil).

Urmărind să obţină bunăvoinţa cercurilor creditoare din străinătate, fie pentru obţinerea unor noi împrumuturi, fie numai a unor reduceri la capitolul datoriei publice externe, guvernele naţional-ţărăniste, care s-au perindat la cîrma ţării, începînd din vara anului 1932 au trecut la aplicarea unei serii de măsuri financiare „ţinînd seama de raportul întocmit de dl. Charles Rist" [6]. Cu ajutorul acestor măsuri se urmărea sporirea încasărilor statului prin aplicarea unei tehnici de percepere mai diversă şi severă a impozitelor, pe de o parte, restrîngerea cheltuielilor bugetare prin reduceri de salarii, de personal şi de cheltuieli destinate nevoilor social-culturale, pe de altă parte.

Aplicarea acestor măsuri, precum şi perspectiva agravării situaţiei maselor largi prin acceptarea „planului de la Geneva" au adîncit starea de profundă nemulţumire existentă în ţară.

Tratativele pentru încheierea acordului au provocat o vie frămîntare şi în cercurile politice burgheze şi, în primul rînd, în sînul partidului de guvernămînt. La 12 ianuarie 1933 guvernul Maniu a demisionat.

Noul guvern, prezidat de Vaida, se întemeia însă pe aceeaşi echipă ministerială, cu cîteva schimbări de detaliu [7]. Declaraţiile făcute de primul-ministru unui ziar parizian, „L'Intransigent", îndată după instalarea sa, erau deosebit de semnificative pentru intenţiile noului cabinet. Căutînd să justifice noile reduceri de salarii, Vaida sublinia totodată că eforturile noului guvern „tind la respectarea tuturor angajamentelor". În această declaraţie el mai arăta că una dintre primele hotărîri ale Consiliului de Miniştri „a fost elaborarea instrucţiunilor pentru delegatul nostru la Societatea Naţiunilor, privitoare la negocierile cu tehnicienii din Geneva şi pentru obţinerea unei asistenţe tehnice financiare" [8].

La numai cîteva zile după declaraţia primului-ministru, la 28 ianuarie, reprezentantul României la Geneva semna, în numele guvernului român, acordul cu Societatea Naţiunilor. După ce încercaseră să „condiţioneze" încheierea acordului de elaborarea în prealabil a unui plan de refacere economică, naţional-ţărăniştii au cedat, în ultimă instanţă, presiunilor financiarilor străini, semnînd acordul doar cu speranţa că vor obţine astfel o amînare a plăţii unei părţi a datoriei externe. Asigurările date ulterior de guvern, că semnînd acordul el nu renunţase „de a menţine ca scop al colaborării stabilirea şi realizarea unui program economic şi financiar" [9], nu puteau ascunde faptul că prin acest acord bancherii de peste hotare, profitînd de dificultăţile economice şi financiare ale României, reuşiseră, cu asentimentul guvernanţilor de atunci, să obţină încheierea unui acord

---

[6] V. *Madgearu*, „La capacité de paiement et la dette publique de la Roumanie. Memorandum", Bucureşti, 1933, pag. 19.

[7] „Adevărul" din 17 ianuarie 1933.

[8] „Dreptatea" din 21 ianuarie 1933. Cercurile financiare franceze au urmărit de aproape criza de guvern din România. Ziarul *„Le Temps"*, subliniind că ea s-a produs tocmai în timpul tratativelor de la Geneva pentru încheierea unui acord de colaborare cu Societatea Naţiunilor, conchidea : „...Oricare va fi guvernul de mîine de la Bucureşti, el va trebui să treacă la severe reforme financiare şi economice şi să accepte garanţii de natură să întărească încrederea pe plan intern, ca şi pe plan extern" („Le Temps" din 14 ianuarie 1933).

[9] „Expunerea de motive la proiectul de lege pentru ratificarea Acordului de colaborare tehnică-consultativă cu Societatea Naţiunilor", în „Monitorul oficial", partea a III-a, nr. 90, din 13 iunie 1933, pag. 4 292.

care le permitea instituirea unui control direct şi multilateral asupra finanţelor României *.

Acordul de colaborare tehnică-consultativă cu Societatea Naţiunilor era compus din trei părţi distincte, care însă se completau reciproc. Degajarea conţinutului real al acestui acord şi al scopului său necesită cercetarea tuturor documentelor.

Prima parte o forma acordul propriu-zis în care se înfăţişa scopul colaborării şi se definea mecanismul ei. Cea de-a doua parte a acordului era compusă din două anexe, din care prima preciza programul şi etapele acţiunii de restaurare financiară, indicînd şi principalele măsuri ce trebuiau adoptate, iar cea de-a doua stabilea atribuţiile consilierului financiar şi ale celor trei experţi. A treia parte era compusă din cele patru scrisori care completau acordul şi al căror scop era precizarea detaliilor privitoare la atribuţiile consilierului financiar şi ale experţilor, ca şi la modalităţile de colaborare cu consilierul tehnic existent pe lîngă Banca Naţională [10].

Deşi textul acordului propriu-zis şi cel al anexelor care-l însoţeau au fost pregătite cu multă grijă pentru a estompa conţinutul real şi caracterul acordului, analiza atentă a acestor documente ne ajută totuşi să le dezvăluim.

Astfel, în legătură cu scopul acordului se caută să se lase impresia că el ar fi fost încheiat în vederea refacerii generale economice şi financiare a ţării, deşi ideea „planului economic" propus de guvernul român fusese respinsă de Comitetul financiar al Ligii Naţiunilor şi amînată „sine die". Astfel, în preambulul textului acordului se vorbeşte de dorinţa guvernului român de a obţine „colaborarea tehnică cu Societatea Naţiunilor, în vederea refacerii generale economice a ţării" [11], iar în articolul 2, aliniatul întîi, se arată, de asemenea, că Societatea Naţiunilor „va organiza prin Comitetul său financiar o colaborare tehnică-consultativă în vederea stabilirii unui program de restaurare economică şi financiară şi de aplicare a acestui program" [12]. În acelaşi timp însă articolul 1 al acordului prevedea obligaţia fermă pentru guvernul român de a lua „toate măsurile posibile pentru a restaura echilibrul bugetar şi a efectua o reformă financiară internă" [13]. Aplicarea acestei măsuri, expusă pe larg în Anexa I, constituia, de altfel, obligaţia efectivă principală a guvernului, în colaborarea sa cu consilierul financiar. Aliniatul al patrulea al aceluiaşi articol 2, citat înainte, stabilea că guvernul român va pregăti, în colaborare cu consilierul financiar, „programul de refacere prevăzut în articolul 1, Anexa I" [14].

Conţinutul Anexei I nu lăsa nici o îndoială că scopul real al Acordului de colaborare tehnică-consultativă cu Societatea Naţiunilor nu era altul decît acela de realizare a unui program de reforme financiare şi de a

* Limitele unui articol de revistă nu ne permit o analiză aprofundată a documentelor referitoare la acordul semnat la 28 ianuarie 1933. În cele ce urmează vom încerca să scoatem în evidenţă doar elementele caracteristice principale privind conţinutul şi semnificaţia lui.

[10] Aceste documente se găsesc publicate în „Société des Nations, Journal Officiel", XIV-e année, nr. 2, din februarie 1933, pag. 342—345, în colecţia „Serie de Publications de la Société des Nations. Questions économiques et financières, 1933", şi în „Monitorul oficial", partea a III-a, nr. 90, din 13 iunie 1933, pag. 4 299—4 306. Trimiterile din acest articol sînt făcute la textul din „Monitorul oficial".

[11] Loc. cit., pag. 4 299—4 300.

[12] Ibid.

[13] Ibid.

[14] Ibid.

orienta în aşa fel politica financiară a României încît să se poată asigura şi în continuare rambursarea la timp a împrumuturilor externe. Guvernul român declara „că va stabili şi pune în executare reformele financiare necesare“ [15] (punctul 1), de asemenea, „va efectua o reformă generală a administraţiei şi a încasării impozitelor“ [16] (punctul 2). El se obliga să realizeze un sistem de control mai eficace al cheltuielilor publice şi, în special, un control financiar efectiv în diferitele departamente [17] (punctul 3), care de fapt nu era altceva decît controlul experţilor străini asupra acestor cheltuieli, să aplice „măsuri administrative imediate pentru a grăbi încasarea ratelor din impozite în suferinţă“ [18] (punctul 7). Prin punctul 9 din anexă guvernul se obliga să facă „un studiu aprofundat al organizării statului, efectivelor şi metodelor de recrutare a funcţionarilor“ [19], ceea ce însemna noi reduceri de salarii şi concedieri.

Precizările cu privire la atribuţiile consilierului financiar şi ale celor trei experţi, cuprinse în Anexa II, şi asupra cărora se revine în celelalte documente care completează acordul, dezvăluie rolul acestora de controlori ai finanţelor şi contabilităţii publice, ai politicii financiare şi fiscale a guvernului român. Astfel, expertul pentru trezorerie şi buget era însărcinat să dea avizul său ministrului de finanţe „la pregătirea prevederilor bugetare ale încasărilor şi cheltuielilor“ [20], precum şi la „stabilirea şi executarea măsurilor amănunţite ale controlului tezaurului“ [21]. De avizul aceluiaşi expert mai era nevoie la „examinarea tuturor măsurilor care implică cheltuieli adiţionale“, ca şi la „controlul tuturor angajamentelor viitoare şi la pregătirea şi executarea bugetelor lunare“ [22]. Practic nici o măsură privind trezoreria şi bugetul statului nu putea fi luată fără avizul expertului străin.

Avizul expertului pentru contabilitate era necesar pentru rezolvarea tuturor problemelor de ordin contabil ce „rezultau din aplicarea sistemului bugetar de gestiune“ [23], pentru organizarea şi aplicarea „unui sistem uniform de contabilitate publică“ [24], ca şi „la stabilirea regulilor contabile generale pentru toate departamentele serviciilor publice, pentru instrucţiunile de dat serviciilor care mînuiesc banii publici, pentru controlul disponibilităţilor tezaurului şi pentru toate chestiunile relative la verificarea şi concentrarea mişcării banilor publici la Banca Naţională“ [25].

La rîndul său, expertul pentru chestiunile fiscale era însărcinat „să-şi dea avizul asupra metodelor de încasare a impozitelor“, asupra „organizării unui corp superior de inspectori şi la pregătirea şi executarea legilor fiscale“ [26].

Atribuţiile consilierului financiar erau stabilite în articolul 2 al acestei anexe. El trebuia „să se străduiască a asista guvernul român, în toate modalităţile posibile, în elaborarea şi executarea planului de reforme financiare

[15] Loc. cit., pag. 4 302 (Anexa I).
[16] Ibid.
[17] Ibid.
[18] Ibid.
[19] Ibid.
[20] Loc. cit., pag. 4 303—4 304 (Anexa II).
[21] Ibid.
[22] Ibid.
[23] Ibid.
[24] Ibid.
[25] Ibid.
[26] Ibid.

şi economice" [27]. Consilierul financiar avea şi sarcina de a coordona activitatea tuturor experţilor străini şi trebuia să înainteze Consiliului Societăţii Naţiunilor cîte un raport trimestrial asupra situaţiei economice şi financiare a României.

În aceeaşi anexă se făceau precizări cu privire la rolul, în condiţiile intrării în vigoare a acordului, al consilierului străin existent pe lîngă Banca Naţională, care după primirea agrementului din partea Societăţii Naţiunilor urma „să fie invitat a da concursul său la aplicarea acestui acord" [28]. Într-un mod asemănător era reglementată şi situaţia expertului străin de la căile ferate [29].

Cele patru scrisori care completau acordul conţineau, de asemenea, unele detalii cu privire la condiţiile de lucru ale experţilor, personalul de care aveau nevoie, cheltuielile necesare şi situaţia consilierului de pe lîngă Banca Naţională [30].

Analiza documentelor referitoare la Acordul de colaborare tehnică-consultativă cu Societatea Naţiunilor nu lasă nici o îndoială că acest acord servea drept acoperire pentru exercitarea unui control asupra finanţelor României, reprezenta o încercare de amestec în treburile ei interne.

Acceptarea lui de către guvernul naţional-ţărănesc condus de Al. Vaida aducea o gravă atingere suveranităţii statului român ; experţii străini erau împuterniciţi să intervină direct în orientarea şi aplicarea politicii financiare şi fiscale a ţării.

Semnarea Acordului de colaborare tehnică-consultativă cu Societatea Naţiunilor s-a făcut sub presiunea creditorilor străini, care condiţionau consimţămîntul lor pentru amînarea plăţii anuităţilor la o parte a datoriei publice externe, de acceptarea de către guvernul român a Acordului cu Societatea Naţiunilor. Sînt semnificative în acest sens cele spuse de Gabriel Puaux, ministrul Franţei la Bucureşti, într-un discurs ţinut în preajma Anului nou. Referindu-se la tratativele în curs, între reprezentantul României şi cei ai creditorilor străini, el anunţa că asociaţia franceză a deţinătorilor de titluri româneşti „a consimţit la o suspendare provizorie a amortizării împrumuturilor de stat", anunţînd totodată că „decizia definitivă rămîne subordonată realizării unui acord de colaborare a guvernului român cu Societatea Naţiunilor" [31]. Interesul creditorilor străini pentru semnarea acestui acord nu era întîmplător ; el trebuia să constituie o nouă garanţie pentru „securitatea" împrumuturilor acordate României, pentru rambursarea lor la timp şi în condiţiile prevăzute în convenţii.

Deşi guvernul a încercat să facă presiuni asupra creditorilor, declarînd că dacă aceştia nu acceptă suspendarea plăţii unei părţi a datoriei publice în proporţiile cerute, el nu-şi va putea lua răspunderea ratificării Acordului cu Societatea Naţiunilor [32], aceştia au consimţit la suspendarea provizorie a plăţii amortismentului la o parte din împrumuturi, însă cu mult sub nivelul cererilor formulate de guvern. Prin acordul semnat la Paris,

[27] Ibid.
[28] Ibid.
[29] Ibid.
[30] Ibid.
[31] „Adevărul" din 3 ianuarie 1933.
[32] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, problema 71/1932, R. 8, vol. I. (Telegrama din 29 ianuarie 1933 adresată de V. Madgearu, ministrul finanţelor, Legaţiei române din Paris.)

la 18 februarie 1933, cu principalele grupuri de creditori, s-a obţinut o suspendare temporară a plăţii unei părţi a datoriei publice, reprezentînd 675 milioane de lei, pe primele patru luni ale anului 1933 şi pentru cei trei ani bugetari următori, cu începere de la 1 aprilie 1933 cîte 1 533 de milioane pe an în loc de minimum 3 miliarde cît cerea guvernul [33]. La insistenţele repetate ale guvernului, reprezentanţii creditorilor s-au hotărît totuşi să facă o declaraţie în care arătau că dacă situaţia financiară a României „potrivit constatărilor experţilor Societăţii Naţiunilor", va fi de asemenea natură încît să justifice „un efort suplimentar", ei vor examina „chiar de la 1 septembrie 1933 cu guvernul român modalităţile unui acord adiţional" [34]. Această promisiune, în care se oglindea convingerea că prin aplicarea Acordului de colaborare tehnică-consultativă cu Societatea Naţiunilor se va asigura pe mai departe plata la timp a ratelor datoriei publice externe, era menită să încurajeze guvernul naţional-ţărănesc pentru aplicarea acordului semnat la 28 ianuarie.

*

Semnarea de către guvernul Vaida a Acordului de colaborare tehnică-financiară cu Societatea Naţiunilor a avut loc în condiţii de puternică efervescenţă politică.

În cursul lunii ianuarie au avut loc numeroase acţiuni ale muncitorilor, ale funcţionarilor şi ale altor categorii sociale muncitoare neproletare îndreptate împotriva noii „curbe de sacrificiu" de la începutul anului 1933. Pe prim plan se situa puternica ridicare revoluţionară a muncitorimii ceferiste şi petroliste care a determinat o largă efervescenţă în masele populare împotriva planurilor înrobitoare.

Împotriva „curbei de sacrificiu" au protestat, în ultimele zile ale lunii ianuarie, Adunarea preşedinţilor asociaţiilor regionale şi judeţene ale învăţătorilor, Asociaţia generală a medicilor din România, Asociaţia generală a inginerilor din România etc. [35].

În această perioadă însă guvernul nu sesizase încă caracterul mişcării şi, nebănuindu-i proporţiile, era probabil încredinţat că va putea pune în aplicare noile măsuri antipopulare, fără a întîmpina o împotrivire prea mare [36].

Evenimentele petrecute în zilele următoare au arătat însă că aceia care urmau să suporte aceste măsuri nu voiau să le accepte. În condiţiile creşterii continue a stării generale de nemulţumire, la sfîrşitul lunii ianuarie şi începutul lunii februarie, intră în luptă muncitorimea ceferistă şi petrolistă. La Ploieşti au avut loc puternicele acţiuni ale muncitorilor petrolişti din 30 ianuarie şi 1 februarie. La Bucureşti, după o nouă grevă demonstrativă la 31 ianuarie, ceferiştii de la Griviţa, al căror exemplu a fost urmat şi de ceferiştii din alte centre, au organizat puternica grevă de la 2 februarie, ocupînd atelierele.

---

[33] *Gh. M. Dobrovici*, op. cit., pag. 918.

[34] Ibid.

[35] „Dimineaţa" din 21, 30 şi 31 ianuarie 1933.

[36] Aceasta rezultă şi din conţinutul unei telegrame trimise la 29 ianuarie de către ministrul de finanţe, V. Madgearu, reprezentanţilor guvernului aflaţi la Paris, unde duceau tratative cu creditorii în vederea reducerii anuităţii datoriei externe. Pentru a determina pe creditori să accepte reducerile în proporţiile cerute de guvern, în telegramă se spunea: „Arătaţi că s-au făcut sacrificii mari, reducîndu-se a treia oară în doi ani salariile funcţionarilor şi se vor mai face şi altele...". (Arhiva M.A.E., problema 71/1932, R. 8, vol. I).

Caracterul ofensiv al luptelor muncitorilor ceferişti şi petrolişti din perioada 28 ianuarie — 2 februarie, precum şi teama că exemplul lor va ridica la luptă şi pe ceilalţi oameni ai muncii loviţi de măsurile luate de guvern, l-au silit pe acesta să bată în retragere, promiţînd satisfacerea celor mai multe dintre revendicările formulate de grevişti. Surprins de evenimente, guvernul avea nevoie de un răgaz. Cu ajutorul promisiunilor şi al concesiilor parţiale el urmărea să împiedice mişcarea să se dezvolte şi să capete un caracter general, pentru a o putea apoi reprima. În noaptea de 3—4 februarie Parlamentul a votat, după lungi dezbateri, introducerea stării de asediu într-o serie de oraşe şi centre muncitoreşti din ţară. Guvernul era hotărît să continue aplicarea politicii sale antipopulare la adăpostul măsurilor cu caracter excepţional. La sfîrşitul dezbaterilor, privind legea stării de asediu, referindu-se la impresia produsă de această măsură în străinătate, primul ministru declara : „Am telefonat şi la Paris şi de la Paris mi s-a comunicat, din partea oamenilor care reprezintă momentan interesele noastre, că acţiunea guvernului face cea mai bună impresie şi că creditorii noştri se vor simţi mai la adăpost în urma acestei legi decît dacă n-am face-o“ [37].

Muncitorimea ceferistă nu s-a lăsat însă intimidată de introducerea stării de asediu ; ea îşi manifesta, dimpotrivă, hotărîrea de a continua lupta, în pofida măsurilor excepţionale introduse de guvern. Proletariatul ceferist, care se afla în fruntea acestei lupte, devenea astfel portdrapelul intereselor maselor largi populare împotriva planului înrobitor conceput sub auspiciile bancherilor străini, ca şi împotriva măsurilor antidemocratice care trebuiau să asigure realizarea lui.

Acest fapt a ieşit în evidenţă în mod deosebit cu prilejul evenimentelor din zilele de 15—16 februarie de la Atelierele „Griviţa“, unde ceferiştii au luptat nu numai pentru eliberarea delegaţilor arestaţi şi recunoaşterea comitetelor de fabrică, dar şi pentru ridicarea stării de asediu în general, pentru eliberarea deţinuţilor politici revoluţionari, pentru restabilirea organizaţiilor revoluţionare şi progresiste, împotriva fascismului.

După reprimarea mişcării ceferiştilor din 15—16 februarie, guvernul a trecut la o serie de măsuri care trebuiau să dovedească capacitatea sa de a duce pînă la capăt programul la a cărui realizare se angajase. La 22 februarie, guvernul a trecut prin Parlament „legea pentru reducerea retribuţiilor bugetare privind salariile funcţionarilor publici“ şi apoi o serie de alte legi prevăzute în programul de „asanare“. Pentru votarea tuturor acestor legi a fost necesară prelungirea în două rînduri a sesiunii parlamentare : prima oară de la 15 martie pînă la 31 martie, iar a doua oară pînă la 14 aprilie.

În martie a început discutarea proiectului de buget pe anul 1933/1934. Cu acest prilej au ieşit din nou în evidenţă starea dezastruoasă a finanţelor statului, rezultatele politicii de aservire faţă de grupurile financiare străine. În raport, care preciza că şi bugetul pe 1933/1934 va fi un buget de comprimare, se sublinia : „Dacă nu ar fi chestiunea datoriei publice ce urmează a fi examinată din nou în septembrie (este vorba de o consfătuire cu creditorii străini — *N.L.*) s-ar fi putut determina de pe acum ce trebuie să intre şi în ce cote în decretele lunare, pentru a se garanta în orice împrejurări plata salariilor şi a materialelor strict necesare funcţionării normale a serviciilor“ [38]. În altă

[37] „Monitorul oficial“, partea a III-a, nr. 21, din 13 februarie 1933, pag. 609.
[38] Loc. cit., nr. 66, din 1 aprilie 1933, pag. 2 153.

parte, același raport preciza cu privire la noile economii bugetare: „Cheltuielile de material nu mai pot fi reduse în viitor. Singurele economii posibile sînt la capitolul personal, şi nu prin scăderea salariilor, unde s-a atins pentru moment limita de jos, ci prin desfiinţarea de instituţii şi servicii, prin reorganizarea lucrului în minister şi prin trecerea în seama interesaţilor a instituţiilor pe care statul nu le mai poate întreţine, subvenţionînd această trecere după posibilităţile anului“ [39].

Din cele de mai sus rezultă că obligaţiile faţă de creditorii străini împiedicau guvernul să asigure alocaţiile bugetare necesare care să garanteze funcţionarea normală a serviciilor, iar pentru realizarea economiilor prevăzute se preconizau din nou reduceri de personal.

În ultimele zile ale sesiunii Parlamentului, guvernul a adus în discuţie şi ratificarea Acordului de colaborare tehnică-financiară cu Societatea Naţiunilor. Întîrzierea supunerii spre ratificare a acordului nu era întîmplătoare. Ostilitatea cu care fusese întîmpinat în păturile largi ale opiniei publice şi mai ales puternica ridicare în masă a ceferiştilor şi petroliştilor din ianuarie-februarie 1933, care viza direct politica antipopulară bazată pe încheierea acestui acord înrobitor, au determinat guvernul naţional-ţărănesc să aştepte un moment mai favorabil. Numai după două luni de la aceste evenimente, la sfîrşitul unei sesiuni parlamentare prelungite în două rînduri, guvernul s-a hotărît să-l supună, în grabă, Parlamentului, spre ratificare.

Dezbaterile din Parlament cu prilejul ratificării acordului au fost furtunoase. În „Expunerea de motive“ prezentată, guvernul, pentru a determina un vot favorabil, căuta să scoată în evidenţă „avantajele“ ce le oferea încheierea acordului. Printre altele se insista în primul rînd asupra înţelegerii realizate, în februarie 1933, cu creditorii străini pentru amînarea plăţii unei părţi a anuităţilor datoriei externe, subliniindu-se că „depinde de grija pe care o vom arăta în îndeplinirea obligaţiunii morale pe care am contractat-o de a realiza colaborarea tehnică-consultativă cu Societatea Naţiunilor, ca avantajul să se lărgească în a doua parte a acestui an cînd vom putea obţine, tot pe cale de acord şi cu apărarea şi păstrarea creditului nostru în străinătate, reducerea ce va corespunde capacităţii reale de plată“ [40].

Guvernul recunoştea deci că reducerea obţinută (este vorba de fapt de o amînare a plăţii unei părţi a anuităţilor — *N.L.*) era insuficientă, dar acceptase acordul prin care se instituia controlul străin asupra politicii sale financiare în schimbul promisiunii că va obţine mai tîrziu o nouă „reducere“ mai substanţială.

Toate partidele de opoziţie s-au pronunţat împotriva ratificării acordului. Ele au declanşat, cu acest prilej, un atac zgomotos împotriva guvernului, speculînd caracterul înrobitor al acordului, ostilitatea cu care era privit în păturile largi ale opiniei publice.

Deosebit de vehemenţi au fost reprezentanţii partidului liberal de sub conducerea lui I. G. Duca. Vehemenţa lor nu provenea însă dintr-o opoziţie netă faţă de politica guvernului. Şi liberalii socoteau, aşa cum se arăta într-un memoriu trimis de I. G. Duca regelui la 3 martie 1933, că „trebuie făcut tot posibilul pentru a se achita regulat cuponul datoriei noastre externe. Altminteri, creditul statului, care nici astăzi nu este prea îmbucurător, va fi

[39] Loc. cit., pag. 2 156.
[40] Loc. cit., pag. 4 298.

cu desăvîrşire compromis, ceea ce trebuie cu orice preţ evitat, nu atît pentru ziua de azi cît pentru posibilităţile noastre viitoare" [41].

La fel ca şi toate celelalte partide burghezo-moşiereşti, nici partidul liberal nu putea scăpa ocazia de a specula politiceşte impopularitatea acestui acord, ceea ce îi dădea posibilitatea să apară în faţa opiniei publice într-o postură de „apărător" al intereselor ţării. În al doilea rînd, conducătorii liberali erau exponenţii acelor cercuri exploatatoare care, deşi dispuse la compromisuri faţă de capitalul străin, nu voiau totuşi să renunţe la poziţiile lor de principali beneficiari ai exploatării bogăţiilor ţării şi ai maselor muncitoare.

Atacul dezlănţuit de partidele de opoziţie a fost susţinut cu un deosebit zel de reprezentanţii celorlalte grupări politice „ţărăneşti". Astfel, reprezentantul partidului ţărănesc condus de dr. Lupu dezvăluia că semnarea de către guvern a acestui acord s-a făcut sub presiunea creditorilor străini, iar aplicarea lui trebuia să servească intereselor acestora.

Cu acest prilej au răbufnit din nou unele divergenţe care în toamna anului 1932 contribuiseră la o nouă ruptură în partidul naţional-ţărănesc, prin demisia lui Gr. Iunian, care-şi întemeiase un partid propriu, cu denumirea de „partid radical-ţărănesc". Gr. Iunian recomanda inflaţia (de unde şi numele de „inflaţionişti" dat partizanilor săi) ca soluţie pentru remedierea situaţiei grele financiare. Făcînd o analiză largă a textelor acordului, fostul fruntaş naţional-ţărănist demonstra că înlocuirea în text a termenului de control cu termenul de colaborare nu poate estompa caracterul său înrobitor [42].

Împotriva acordului s-a pronunţat şi C. Argetoianu, care, în calitate de ministru de finanţe în guvernul din anii 1931—1932, a acceptat controlul experţilor străini. Pentru a-şi face popularitate, el căuta să demonstreze inutilitatea acordului, ridicîndu-se, de astă dată, spre deosebire de trecut, şi împotriva plăţii cuponului extern [43].

Nevoind să-şi ia răspunderea pentru acest acord umilitor, care aducea o atingere gravă suveranităţii ţării, reprezentanţii celorlalte partide aruncau întreaga vină asupra guvernului, acuzîndu-l de lipsă de patriotism [44]. La rîndul lor, reprezentanţii acestuia, făcînd referiri la guvernările anterioare şi la condiţiile colaborării acestora cu financiarii din străinătate, căutau să se disculpe, arătînd că încheierea acordului era rezultatul unei politici la care contribuiseră şi alţii [45].

În cele din urmă, prin vot deschis, Camera a ratificat acordul cu 155 de voturi pentru şi 64 contra. Votul arăta şi el şubrezenia poziţiilor guvernului condus de Vaida. După ce acordul a fost votat de Parlament, guvernul nu s-a grăbit să depună în termen instrumentul de ratificare la Secretariatul Societăţii Naţiunilor. Deşi termenul era 30 aprilie 1933, guvernul nu l-a depus decît la 18 mai, reprezentantul guvernului la Geneva motivînd că această întîrziere se datorează mersului dezbaterilor parlamentare [46]. Indiferent însă de motivele formale invocate, aşa cum a dovedit şi desfăşurarea

[41] Arhivele Statului Bucureşti, fondul Casa regală, dosarul nr. 47, fila 7.
[42] „Monitorul oficial", partea a III-a, nr. 90, din 13 iunie 1933, pag. 4 319.
[43] Loc. cit., pag. 4 308.
[44] Loc. cit., pag. 4 310—4 331.
[45] Loc. cit., pag. 4 329.
[46] „Société des Nations, Journal Officiel", XIV-e année, nr. 7, din iulie 1933, pag. 831 (vezi declaraţia lui C. Antoniade în şedinţa Consiliului din 26 mai 1933).

ulterioară a evenimentelor, guvernul nu mai manifesta aceeaşi hotărîre pentru aplicarea acordului. La aceasta contribuise atitudinea potrivnică tot mai hotărîtă a opiniei publice faţă de el, mai ales după evenimentele din februarie 1933, şi contradicţiile din sînul cercurilor burgheze. În şedinţa sa din 26 mai, Consiliul Societăţii Naţiunilor a adoptat o rezoluţie prin care recunoştea valabilitatea acordului ratificat de România [47].

Ratificarea acordului n-a însemnat însă şi punerea lui în aplicare. Dificultăţile economice financiare mari, starea de spirit potrivnică acordului şi întregii politici pe care o presupunea acceptarea lui se ridicau ca un zid de netrecut în faţa guvernului.

Astfel, încasările pe primele 4 luni ale anului bugetar 1933/1934 (care începea de la 1 aprilie) erau cu 168 000 000 de lei mai mici faţă de încasările din aceeaşi perioadă a anului 1932 şi cu 2 030 000 000 de lei faţă de evaluările veniturilor din bugetul anului 1933/1934. [48] Aceasta a provocat o restrîngere a capacităţii de plată a statului, accentuînd dezechilibrul bugetar.

Scăderea catastrofală a preţurilor reprezenta, după mărturisiri oficiale, în comparaţie cu 1929, nu mai puţin de 61% pentru preţurile angro la produsele agricole şi 44% pentru preţurile angro la produsele industriale. Preţul la export al petrolului se redusese pentru aceeaşi perioadă cu 57% [49].

Măsurile luate de guvern pentru sporirea încasărilor statului, pentru economii n-au putut rezolva problema, în schimb au menţinut starea generală de nemulţumire existentă în ţară.

Desfăşurarea evenimentelor politice din ţară arăta, fără putinţă de tăgadă, că rîndurile celor care respingeau politica aplicată de guvernul condus de Al. Vaida creşteau tot mai mult, că lupta muncitorilor ceferişti şi petrolişti, moment culminant al valului de lupte desfăşurate în toată perioada crizei, produsese o adîncă răscolire a opiniei publice, apropiind ceasul prăbuşirii politicii bazate pe aşa-zisul „plan de la Geneva".

În faţa perspectivei de a pierde complet influenţa asupra maselor sau de a prilejui o nouă ridicare a lor, aşa cum se întîmplase în februarie, guvernul, aflat în mari dificultăţi financiare, a întrerupt la 15 august, în mod unilateral, transferul cuponului extern. Suspendarea transferului înainte de consfătuirea cu creditorii proiectată pentru luna septembrie însemna de fapt recunoaşterea ineficacităţii „planului de la Geneva", deşi guvernul naţional-ţărănesc a căutat să facă din acest act un capital politic, pozînd în faţa maselor, de astă dată, ca apărător al intereselor ţării. De fapt, guvernul n-a făcut aceasta de bună voie (respectarea angajamentelor înrobitoare faţă de bancherii străini constituise tot timpul cheia de boltă a întregii sale politici financiare), ci forţat de dificultăţile economice-financiare şi de situaţia politică extrem de încordată din ţară. „Dacă acum s-au decis totuşi să facă un asemenea act — scria ziarul burghez „Adevărul", comentînd măsura suspendării transferului — apoi, nu a fost nici o altă posibilitate, fiindcă s-au găsit în situaţia de a alege între creditori şi ordinea şi liniştea acestei ţări" [50].

Suspendarea transferului a provocat o furtună de proteste din partea creditorilor din străinătate care, prin asociaţiile lor, cereau guvernului român

[47] Ibid.
[48] *Gh. M. Dobrovici:* „Istoricul dezvoltării economice şi financiare...", pag. 1 008.
[49] *V. Madgearu:* „La capacité de paiement...", pag. 7—8.
[50] „Adevărul" din 2 septembrie 1933.

să revină asupra măsurii luate şi să treacă la o decizie în ce priveşte aplicarea acordului cu Societatea Naţiunilor, subliniind că participarea lor la consfătuirea programată pentru 5 septembrie este în funcţie de acceptarea acestor condiţii [51].

În favoarea creditorilor britanici şi francezi au intervenit guvernele englez şi francez, care au folosit acest prilej pentru a face noi presiuni în vederea aplicării acordului cu Societatea Naţiunilor prin acceptarea numirii experţilor străini. La 18 august, ministrul Angliei la Bucureşti a remis Ministerului Afacerilor Externe o notă în care se arăta, printre altele, că : „Deciziunea unilaterală luată de guvernul român în ce priveşte suspendarea serviciului datoriei externe a suscitat o impresie foarte penibilă în Anglia şi guvernul englez se găseşte în necesitatea de a prezenta guvernului român natura serioasă a măsurii luate". În aceeaşi notă se amintea că întîrzierea numirii lui Sir John Hoare Simpson în calitate de consilier financiar „a fost cauzată numai prin întîrzierea guvernului român de a-şi da consimţămîntul la această numire" [52].

În nota înmînată în aceeaşi zi de ministrul Franţei la Bucureşti se arăta, de asemenea, că în vederea negocierilor în perspectivă cu creditorii este necesară „instalarea imediată a consilierilor financiari ai Societăţii Naţiunilor" [53].

Urmărind să justifice măsura luată de guvernul român, ministrul de finanţe a întocmit un memorandum cu privire la capacitatea de plată şi datoria publică a României, document trimis creditorilor străini în vederea tratativelor ce trebuiau să aibă loc în septembrie [54]. Acest document conţine de fapt recunoaşterea oficială a falimentului politicii financiare aplicate de guvern.

Asociaţiile de creditori continuau însă să se menţină pe poziţia de a refuza începerea oricăror tratative pînă ce guvernul nu va reveni asupra măsurii luate şi nu-şi va da avizul pentru numirea experţilor prevăzuţi în Acordul de colaborare tehnică-consultativă cu Societatea Naţiunilor [55]. Ei îşi sprijineau pretenţiile pe concluziile raportului lui Roger Auboin, consilier pe lîngă Banca Naţională, cu privire la situaţia financiară şi monetară a României, în primul trimestru al anului 1933, în care acesta, apărînd interesele bancherilor străini, căuta să demonstreze că suspendarea transferului este o măsură unilaterală şi arbitrară a guvernului român şi că în realitate situaţia financiară a României n-ar fi fost atît de rea încît să justifice aplicarea unei asemenea măsuri.

Argumentele consilierului au fost combătute într-un al doilea memorandum al ministrului de finanţe [56]. Reprezentanţii creditorilor continuau însă să refuze să se întrunească. Dispus să facă concesii, guvernul român a propus creditorilor o soluţie de compromis. Această propunere făcută înainte ca creditorii străini să se fi declarat de acord cu începerea tratativelor era

[51] Arhiva M.A.E., problema 71, R. 8, vol. 3, telegrama din 29 august 1933 a Asociaţiei creditorilor din Paris.

[52] Arhiva M.A.E., problema 71, R. 8, vol. 3.

[53] Ibid.

[54] V. *Madgearu :* „La capacité de paiement et la dette publique de la Roumanie...", pag. 3—68.

[55] Arhiva M.A.E., problema 71/1932, R. 8. (telegramele trimise la 2 septembrie de legaţiile din Paris şi Berlin şi la 9 septembrie de Legaţia din Londra).

[56] V. *Madgearu :* „La capacité de paiement et la dette publique de la Roumanie (Second memorandum)", Bucureşti, 1933.

o încercare de retragere. În comunicatul publicat la 30 septembrie, guvernul oferea plata a 20% din fiecare datorie ajunsă scadentă în numerar şi 80% în bonuri de casă purtătoare de dobîndă de 4%, începînd de la 1 aprilie 1934 şi rambursabile în 1936—1937 în două rate semestriale [57].

Pe de altă parte, sub presiunea opiniei publice, potrivnică acordului semnat la 28 ianuarie cu Societatea Naţiunilor, a cărui lipsă de eficacitate era evidentă, guvernul a fost nevoit să efectueze o nouă retragere. Şedinţa Consiliului de Miniştri ţinută la Sinaia la 30 septembrie, care a decurs într-o atmosferă deosebit de încordată, a scos la iveală existenţa unor serioase divergenţe în guvern în legătură cu numirea experţilor, conform prevederilor acordului de colaborare tehnică-consultativă. „Chestia chemării expertului străin potrivit acordului cu Geneva — nota Armand Călinescu în „Memorii" — pare a fi cheia conflictului în guvern... De altfel, majoritatea membrilor guvernului au sentimentul că nu e bine să cădem în braţe cu acest ponos. După lungi discuţii se ajunge în Consiliul de Miniştri la o împăcare. Chemarea expertului este amînată" [58].

Creditorii străini se arătau însă neclintiţi în hotărîrea lor de a cere transferul întregii sume ce le revenea pentru scadenţa de la 1 octombrie 1933 şi numirea neîntîrziată a experţilor conform acordului cu Societatea Naţiunilor. Plecînd la Paris, la invitaţia guvernului francez, pentru a relua tratativele cu creditorii, ministrul de finanţe a declarat că nu poate începe tratativele atîta timp cît creditorii nu vor consimţi să renunţe la condiţiile sus-amintite [59]. Această poziţie se explica cel puţin prin următoarele considerente : a) guvernul nu putea în nici un caz satisface cererea de a plăti întreaga sumă scadentă ; b) de asemenea nu se putea angaja să plătească nimic atîta timp cît nu ştia ce va obţine de pe urma tratativelor iniţiate şi c) situaţia politică internă nu-i mai permitea să accepte pe faţă că ar exista vreo legătură între acordul cu Societatea Naţiunilor şi tratativele cu creditorii.

Creditorii s-au declarat în cele din urmă de acord cu condiţiile puse şi au consimţit la începerea tratativelor. Oricum, suspendarea unor plăţi pe bază de acord era preferabilă unui act unilateral ca acela al suspendării transferului, într-o vreme în care multe state, aflate în dificultate financiară, suspendaseră plăţile externe. În urma discuţiilor purtate s-a ajuns la un nou acord, semnat la 26 octombrie, prin care s-a stabilit ca deţinătorilor de rente ale împrumuturilor făcute direct de stat să li se plătească în 1933/1934 o cotă de $62^1/_2$% din cupon. Aceştia, deoarece primiseră cuponul integral pe primul semestru, aveau să primească pe al doilea numai 25%. Prin acelaşi acord, deţinătorii de rente C.A.M. care primiseră şi ei cuponul integral pe primul semestru aveau să primească pe al doilea numai 50% [60].

Prin acest acord s-a obţinut o nouă amînare a plăţii unei părţi a datoriei publice. Dar nici această nouă amînare nu putea rezolva problema. Bugetul statului continua să fie grevat de sarcina grea a datoriilor externe, iar mijloa-

[57] *Gh. M. Dobrovici :* „Istoricul dezvoltării economice şi financiare a României...", pag. 1 038.

[58] *A. Călinescu :* „Memorii", Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 65, fila 205.

[59] *Gh. M. Dobrovici,* op. cit., pag. 1 040.

[60] Loc. cit., pag. 1 041—1 042.

cele de plată erau secătuite. Creditorii obţinuseră în schimb noi garanţii pentru rambursarea împrumuturilor acordate.

Situaţia grea financiară şi ostilitatea opiniei publice largi faţă de încheierea acordului de colaborare tehnică-consultativă au determinat guvernul să ceară Societăţii Naţiunilor amînarea numirii consilierului financiar, deci a aplicării acordului.

În şedinţa din 12 octombrie a Consiliului Societăţii Naţiunilor, C. Antoniade, reprezentantul României, făcea în numele guvernului următoarea declaraţie : „Guvernul român doreşte numirea consilierului financiar conform programului său de colaborare cu Societatea Naţiunilor. Din nefericire, circumstanţe politice de ordin intern nu-i permit pentru moment să dea curs dorinţei sale. Guvernul român speră în mod sincer că aceste dificultăţi vor dispărea curînd şi în orice caz el va putea da Consiliului, în cursul sesiunii din ianuarie viitor, răspunsul său definitiv cu privire la posibilitatea sau imposibilitatea acestui program“ [61].

Încercarea de „asanare“ a finanţelor României pe baza unui acord înrobitor sprijinit mai ales pe măsuri antipopulare se prăbuşea în mod lamentabil.

Eşuarea „planului de la Geneva“, la a cărui înfăptuire se angajase guvernul Vaida în momentul chemării sale la conducerea statului, a accentuat dificultăţile guvernului şi divergenţele din partidul naţional-ţărănesc. Compromis în faţa maselor prin politica sa antipopulară şi antinaţională pe care o practicase şi dezamăgind speranţele acelor cercuri din interior şi de peste hotare care scontau în reuşita aplicării programului său politic, guvernul Vaida a fost nevoit să demisioneze, demonstrînd şi prin acest ultim act al său eşuarea „planului de la Geneva“.

N. Z. LUPU

[61] „Société des Nations, Journal Officiel“, XIV-e année, nr. 12, din decembrie 1933, pag. 1 614. Guvernul liberal care a urmat, după ce în sesiunea din ianuarie 1934 a Consiliului Societăţii Naţiunilor a cerut o nouă amînare pentru a da un răspuns definitiv, motivîndu-şi şi cererea prin schimbarea de guvern intervenită între timp, a declarat la 18 mai că renunţă definitiv la acordul încheiat la 28 ianuarie 1933. (Vezi „Société des Nations, Journal Officiel“, XV-e année, nr. 6, din iunie 1934, pag. 519).

În legătură cu poziţia României faţă de Cehoslovacia în perioada „Münchenului“

În revista „Anale“ din anul 1965 au apărut două substanţiale articole privind politica internă şi externă a României în anii anteriori celui de-al doilea război mondial *. Au fost abordate numai unele aspecte şi nu întreaga perioadă este cuprinsă în cele două articole. Continuarea publicării unor asemenea studii fie la rubrica „Discuţii“, fie la comunicări sau articole este de un real folos. În acest sens, publicarea unor note menite să clarifice un aspect sau altul pînă acum neglijate de istoriografia noastră sau tratate deformat de istoriografia de peste hotare vine în slujba adevărului istoric. Pe această coordonată se înscrie şi nota bibliografică a istoricului Gheorghe Matei „Puncte de vedere referitoare la poziţia României faţă de politica münchenează oglindite în lucrările apărute peste hotare“ din „Anale“ nr. 5/1965.

Problema este de un real interes pentru istorici, iar elucidarea sa contribuie la înţelegerea reală a atitudinii României faţă de Cehoslovacia nu numai în momentele de realizare a unei securităţi colective în centrul şi sud-estul Europei, ci şi în momentele cele mai grele pentru popoarele Cehoslovaciei.

Ca o completare a aspectelor relevate în numerele precedente ale revistei „Anale“, în nota de faţă îmi propun să prezint felul în care Cehoslovacia, după pactul de la München, a cunoscut atitudinea României şi cum şi-au exprimat organe oficiale cehoslovace simţămintele faţă de ţara noastră.

Subliniez dintr-un început că încercările de mistificare a adevărului cu privire la raporturile dintre România şi Cehoslovacia înainte şi după München, înainte şi după ocuparea Cehoslovaciei, sînt infirmate mai bine decît oricine de către cehoslovaci.

„Praga spune lumii întregi : Nu vom uita niciodată dovezile de cinste şi de credinţă ale poporului român“ — comunica postul de radio Praga în „mesagiul oficial de gratitudine pentru naţiunea română“ din partea naţiunii cehoslovace.

---

* „Unele aspecte privind poziţia partidelor politice din România în preajma instaurării dictaturii regale“ : *Al. Gh. Savu*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.“ nr. 3/1965, pag. 118—131 ; „Aspecte ale politicii externe a României în anii 1933—1936“ : *Gh. Zaharia, D. Tuţu*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.“ nr. 5/1965, pag. 117—136.

„Cercurile oficiale cehoslovace, împreună cu întreaga presă şi opinia publică — sublinia postul de radio la 3 noiembrie 1938 — au luat act cu cele mai adînci sentimente de recunoştinţă de atitudinea guvernului... În aceste clipe grele politica României a dovedit calităţi cu adevărat cavalereşti. Numai la nevoie se cunosc prietenii adevăraţi ; şi poporul ceh, împreună cu cel slovac au avut în nenorocirea lor mîngîierea de a putea constata lealitatea desăvîrşită a României". În încheiere se arată că „cehoslovacii nu vor uita niciodată dovezile de cinste şi credinţă pe care i le-au dat poporul român..." [1]

Ziarul „Narodny Listi" în articolele sale din ultimele zile ale lunii octombrie 1938, referindu-se la evenimentele care se precipitau şi duceau la ciuntirea Cehoslovaciei la vest, la nord, la sud şi la est, remarca poziţia demnă a României : „Cu această ocazie trebuie să exprimăm recunoştinţa noastră cea mai călduroasă şi mai profundă faţă de guvernul român şi faţă de întreaga opinie publică din România. Politica României s-a dovedit de un adevărat cavalerism în aceste timpuri grele pentru Cehoslovacia. Trebuie să spunem de la început că nu sîntem surprinşi de această atitudine a României, întrucît am avut şi mai înainte ocazia să constatăm aceste calităţi ale ei. În toate problemele economice şi politice, am avut de-a face cu gentlemeni atunci cînd am stat de vorbă cu România. Numai la nevoie îţi poţi cunoaşte adevăraţii prieteni. Naţiunea cehă şi cea slovacă au avut în nenorocirea lor o adevărată consolare în nobila simpatie şi loialitate arătate de România..." [2].

Refuzînd categoric să participe la împărţirea Cehoslovaciei — pusă la cale de Germania hitleristă —, România se declară ferm pentru menţinerea hotarelor sale naţionale şi respingerea oricărei tentative de ofertă din teritoriul altor ţări. Condamnarea „Münchenului" şi a politicii muncheneze se alinia unei orientări politice a României de menţinere a statu-quoului, de apărare a păcii şi stăvilirii agresorilor. Fidelitatea faţă de această politică externă a atras atunci sentimentele de profundă recunoştinţă din partea poporului cehoslovac.

Presa cehoslovacă a mulţumit în acel timp pentru prietenia dovedită de presa română, care a publicat numeroase articole în sprijinul poporului cehoslovac. Enumăr cîteva titluri : „Sacrificiul Cehoslovaciei n-a asigurat nici securitatea, nici pacea" („Lumea nouă", 23.X.1938) ; „Doliu în Cehoslovacia" ; „Cehoslovacia a acceptat hotărîrea luată fără ea şi împotriva ei" ; „Praga în doliu" („Timpul", 2 octombrie 1938). Ziare ca „Lumea românească", „Ştiri", „Dacia nouă" şi altele au publicat articole de sprijinire a popoarelor din Cehoslovacia.

Legaţia cehoslovacă din Bucureşti, în nota sa oficială din 26 octombrie 1938, preciza : „Poporul cehoslovac izolat, adînc mişcat, rămîne recunoscător poporului român, fiind ferm decis să dovedească prin lozinca «credinţă pentru credinţă» că va şti să preţuiască şi să păstreze această prietenie şi că niciodată nu va îngădui ca legăturile de sinceră fraternitate dintre poporul român şi cel cehoslovac să fie ştirbite". [3]

Am redat numai unele extrase, materialele documentare în această problemă fiind numeroase şi grăitoare.

EL. CIOBANU

---

[1] „Timpul", 4 noiembrie 1938.
[2] „Universul", 27 octombrie 1938.
[3] „Lumea românească", 27 octombrie 1938.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

ANIVERSAREA UNIRII PRINCIPATELOR ROMÂNE

Mişcarea muncitorească şi Unirea Ţărilor Române

Fiind continuarea firească şi ridicînd pe o treaptă mai înaltă tradiţiile revoluţionare de luptă ale poporului român, mişcarea muncitorească din ţara noastră a sprijinit activ realizarea unităţii naţionale a poporului român.

Lupta eroică a maselor, a militanţilor unionişti din rîndurile burgheziei naţionale la realizarea Unirii Ţărilor Române era menită în acea epocă să asigure poporului român traducerea în viaţă a năzuinţelor celor mai arzătoare, de libertate şi progres social.

În zilele lui ianuarie 1859, puterea maselor populare — formată din miile de lucrători tabaci, cizmari, măcelari etc., precum şi din ţăranii din împrejurimile Iaşului şi Bucureştiului — a avut un rol hotărîtor în înfăptuirea Unirii Principatelor Române, dorinţă arzătoare a întregului popor român.

Această luptă n-a fost zadarnică. Sub *„domnia lui Cuza"*, alesul Moldovei şi al Munteniei, s-au realizat importante reforme în domenii vitale pentru prosperitatea poporului român. Tocmai acest lucru a atras ura boierimii conservatoare şi a elementelor reacţionare din rîndurile burgheziei, a căror monstruoasă coaliţie l-a forţat pe Alexandru Ioan Cuza să abdice.

Relevînd caracterul progresist, profund patriotic al Unirii, mişcarea muncitorească şi socialistă din România şi-a asumat sarcina istorică a desăvîrşirii procesului început în 1859.

Desăvîrşirea unităţii naţionale, sarcină de importanţă majoră pentru destinele ţării, o găsim prezentă în coloanele primelor reviste socialiste.

În articolul „România faţă cu principiul naţionalităţilor" semnat cu pseudonimul *Ion Dacul*, apărut în revista intitulată în mod semnificativ *„Dacia viitoare"*, este evocat pe larg, pornind de la necesitatea lui obiectivă, procesul desăvîrşirii unităţii naţionale.

După ce enumeră elementele constitutive ale naţiunii, elemente din care fac parte comunitatea de origine, de limbă, de obiceiuri, de teritoriu, de tradiţii, de sentimente, articolul analizează starea poporului român înainte de unirea din 1859. „Pierdut de secole în mijlocul unor vecini puternici şi adeseori inamici, victimă a invaziunilor barbare şi împărţit în trei

state... el ştiut-a să conserve, prin aceste vicisitudini, limba şi obiceiurile strămoşeşti graţie vitalităţii sale extraordinare" [1].

Analizînd cum în secolul al XIX-lea două dintre cele trei ţări româneşti Moldova şi Muntenia „se aruncă una în braţele alteia cu o impetuositate căreia în van încerca a se opune două mari imperii interesate a vedea pe români în slăbiciune", autorul aceluiaşi articol se întreabă: „Cum se operă această minune?" [2] Şi răspunde: „Întrebaţi pre bătrîna generaţiune care a făcut Unirea, şi ea vă va răspunde cu o simplitate sublimă: Ne-am unit fiindcă toţi eram Români. La lumina binefăcătoare a civilizaţiunii, muntenii şi moldovenii au cunoscut că sînt fraţi, că sînt toţi români... că interesul lor le comandă a se uni. Şi astfel s-a făcut Unirea României, mai nainte decît a Italiei şi a Germaniei" [3].

Mişcarea muncitorească din România a văzut în domnitorul român Alexandru Ioan Cuza nu numai un mare patriot, dar şi un mare democrat. „În persoana lui Cuza Vodă — remarca în 1910 „România muncitoare", organul Partidului socialist din România — este întipărită Unirea Principatelor Române, un act foarte frumos, foarte patriotic. Toţi românii recunosc într-un glas măreţia acestui fapt, nu numai ca istoriceşte îndeplinit, dar şi ca ţintă pentru viitor, căci mai sînt români şi în afara de sfera celor uniţi" [4].

Apreciind în mod deosebit importanţa istorică a unirii Moldovei cu Muntenia, socialiştii români remarcau însă şi faptul că această unire e incompletă. „Peste Carpaţi trei milioane de români, care zic ca noi: Sînt român, care vorbesc aceeaşi limbă şi au aceleaşi sentimente ca noi, suferă..." [5].

În acest sens, revista „*Dacia viitoare*" susţinea „dreptul imprescriptibil ce au Românii, ca orice popor, de a lucra ca să-şi completeze unitatea naţională" [6]. Caracterizînd procesul de „*unitate naţională*", ca fiind acea „rîvnă naţională de a face un stat, o comunitate, o colectivitate cu toţi semenii noştri de aceeaşi origine, credinţă, aspiraţii", revista prevedea destrămarea Austriei care „azi trăieşte în mod artificial şi va mai agoniza pînă ce moştenitorii să se înţeleagă între ei, sau pînă ce o mare criză politică, fie internă fie externă, să-i dea lovitura de graţie" [7]. Socialiştii — se arăta într-un alt articol din revistă — vor participa la lupta pentru dezrobirea românilor din Austro-Ungaria. „Vom desrobi pe românii din Austro-Ungaria, ne vom vărsa sîngele pentru independenţa lor... Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cît timp un frate de al nostru va geme în lanţurile sclaviei şi vom lupta necurmat, aşteptînd cu nerăbdare şi credinţă în viitor fericita zi cînd mînă în mînă vom putea striga liberi şi împreună: Trăiască România!" [8].

---

[1] „Dacia viitoare", anul I, nr. 2, din mai 1883.
[2] Ibid.
[3] Ibid.
[4] „România muncitoare", anul IV, seria a II-a, nr. 65, din 21 octombrie 1910.
[5] „Dacia viitoare", anul I, nr. 2, din mai 1883.
[6] Loc. cit., nr. 1, din aprilie 1883.
[7] Ibid.
[8] Ibid.

Dînd răspuns la întrebarea „Care au fost cauzele actului măreț de la 1859 ?", se preciza : „Comunitatea de origină, de limbă, de suferințe și mai presus de toate comunitatea de sentimente. Îndată ce românii au cunoscut că sînt frați, Milcovul a dispărut cu toată opoziținea Austro-Turcă, tot așa vor dispare și Carpații oricît s-ar opune mozaicul austro-unguresc" [9].

În editorialul primului număr al revistei socialiste „Emanciparea", apărută la București în anul 1883, referitor la năzuințele legitime ale tuturor românilor de a se uni într-un stat național unitar, se relata : „Sîntem români și patrioți, pînă la marginea aceea care este încă necunoscută șovinismului și patriotismului nostru, legitimat prin robia veacurilor trecute cît și prin greutatea ce au neamurile mici de a trăi independente în mijlocul arsenalului european..." [10].

Este interesantă analiza făcută în lumina socialismului științific, a necesității dezvoltării nestingherite a popoarelor în granițele lor etnice firești, de către Constantin Dobrogeanu-Gherea. În anul 1911, într-unul din studiile sale, Gherea afirma : „O țară ca un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad. Din împărțirea și acapararea acestora rezultă cele mai mari inconveniente de dezvoltare pentru țările acaparate, dar rezultă asemenea inconveniente grave și pentru dezvoltarea morală și democratico-socială a țărilor acaparatoare. Subjugările acestea se fac în folosul claselor dominante, popoarele muncitoare se aleg din ele, deobicei, cu îngreuirea lanțurilor lor. Social-democrația, deci din lumea întreagă, care luptă împotriva oricărei nedreptăți, oricărei apăsări și robiri a omului prin om, luptă și cu cea din urmă energie împotriva tuturor banditismelor politice din societatea capitalistă, împotriva acaparărilor naționale, — luptă pentru liberarea națiunilor de sub jugul străin. Și nu numai social-democrațiile țărilor cucerite, ci tot așa și social-democrațiile tuturor țărilor cuceritoare" [11].

Socialiștii înaintați au stăruit întotdeauna asupra identității dintre interesele superioare și fundamentale ale proletariatului și ale poporului. Ei au arătat că social-democrația este singura reprezentantă și apărătoare a intereselor largi și permanente ale poporului, ale țării. Ei au argumentat totodată că socialismul nu este și nu a fost niciodată pentru desființarea patriilor. „Patriile — subliniau socialiștii români — sînt cadre naționale și istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie, cu tradițiile ei, cu viața ei sufletească, cu idealurile ei, cu civilizația ei, element prețios și indispensabil în concertul civilizației generale. În acest înțeles patriile sînt necesare, căci numai înlăuntrul acestor cadre popoarele și-or putea dezvolta în voie și pe deplin toată originalitatea și toată puterea lor de creațiune. Acesta e unul — evident nu singurul — din motivele pentru care social-democrația se ridică împotriva ciuntirii țărilor constituite, împotriva frîngerii

[9] Ibid.

[10] „Emanciparea", anul I, nr. 1, din 15 aprilie 1883.

[11] *C. Dobrogeanu-Gherea* : Studiu care însoțește cartea lui K. Kautsky „Bazele social-democrației", București, 1911, pag. 264—265.

popoarelor în bucăţi, împotriva suprimării vieţii naţionale a popoarelor. Ea a proclamat întotdeauna dreptul imprescriptibil şi inviolabil al tuturor naţiunilor la viaţă liberă şi integrală“ [12].

Ridicîndu-se împotriva acelora care fluturau lozinca conform căreia socialiştii, chipurile, n-ar fi patrioţi, într-un articol intitulat „O declaraţie“, gazeta Partidului social-democrat al muncitorilor din România, „Munca“, scria : „Noi, ca şi toţi socialiştii, recunoaştem fiecărui popor dreptul de a se stăpîni şi de a se cîrmui pe sine însuşi, în care drept intră şi acel de a dezvolta liber cultura sa naţională...“ [13].

În numeroase articole, socialiştii români au dezbătut în lumina socialismului ştiinţific noţiuni ca naţionalism, internaţionalism, legătura dintre acestea etc.

Despre naţionalism, în sensul patriotic al cuvîntului, socialiştii români arătau că „a fi naţionalist înseamnă a ne iubi neamul fără a urî pe celelalte şi fără a căuta să asuprim alte naţiuni în folosul naţiunii noastre, atunci naţionalismul este în adevăr un sentiment frumos şi nobil, ca unul ce e un element de solidaritate între membrii aceluiaşi popor...“ [14]. Socialiştii români remarcau că „un astfel de înţeles al noţiunii de «naţionalism» nu exclude de loc internaţionalismul care nu e decît lărgire a solidarităţii şi a iubirii însă ca să cuprindă omenirea întreagă“ [15].

Militînd consecvent pentru desăvîrşirea unităţii naţionale a poporului român, socialiştii români şi-au reafirmat poziţia patriotică, înaintată şi în împrejurările deosebit de grele create pentru popor de către primul război mondial dezlănţuit de marile puteri imperialiste. Relevînd aspiraţiile naţionale juste ale poporului român de desăvîrşire a procesului de unire a naţiunii române într-un singur stat, Constantin Dobrogeanu-Gherea în 1914 scria : „Vrem întregirea ţării ! Foarte frumos, cine n-o vrea ? Dar prima, primordială şi esenţială condiţie a acestei întregiri *e existenţa însăşi a ţării* pe care vrei s-o întregeşti“ [16].

În presa vremii au mai apărut şi alte articole privind lupta socialiştilor români împotriva asupririi şi jugului străin, pentru reîntregirea ţării [17].

În condiţiile complexe care au urmat revoluţiei proletare din Rusia, avîntului revoluţionar pe plan internaţional şi sfîrşitului războiului, în 1918 masele populare româneşti — în rîndul cărora un rol important l-a avut clasa muncitoare — au contribuit activ şi hotărîtor la realizarea dorinţei de veacuri a poporului român : desăvîrşirea unităţii sale naţionale.

Un rol important în organizarea şi conducerea acestei mişcări naţional-revoluţionare l-au avut organizaţiile politice social-democrate de pe teritoriul Transilvaniei, care au iniţiat şi condus numeroase şi importante acţiuni, con-

---

[12] „Calendarul muncii“ din 1916.
[13] „Munca“, anul IV, nr. 28, din 5 septembrie 1893.
[14] „Munca“, anul V, nr. 11, din 10 mai 1894.
[15] Ibid.
[16] *C. Dobrogeanu-Gherea* : „Război sau neutralitate“, Bucureşti, 1914, pag. 8.
[17] „Lupta zilnică“ din 5 noiembrie 1914.

tribuante la eliberarea națională a românilor din fosta monarhie austro-ungară și la unirea ei cu România.

În tot cursul anului 1918 s-a dezlănțuit în Transilvania o viguroasă mișcare revoluționară cu caracter burghezo-democratic, în cadrul căreia la loc de frunte se situau organizațiile social-democrate. Această mișcare a avut la bază contradicțiile sociale și naționale, contradicții care s-au ascuțit la extrem spre sfîrșitul războiului mondial. Ea a culminat cu revoluția burghezo-democratică din octombrie — noiembrie 1918, care a dus la răsturnarea vechilor autorități austro-ungare, destrămarea monarhiei peticite, creîndu-se condiții favorabile imediate pentru ca popoarele asuprite din cadrul monarhiei să-și hotărască singure soarta. Tocmai muncitorimea a fost acea forță socială care, prin greve politice și demonstrații de masă, a dat semnalul luptei pentru prefaceri sociale și pentru autodeterminare.

Muncitorimea română, prin reprezentanții săi, a inițiat și organizat consiliile naționale, de la cel central și pînă la cele locale, pe teritoriul Transilvaniei, în componența cărora a intrat, determinînd caracterul profund democratic al acestora. Totodată, pătrunsă de înțelegerea faptului că decretarea unirii Transilvaniei cu România o pot face numai reprezentanții tuturor claselor și categoriilor sociale din rîndurile întregii populații românești din Transilvania, social-democrații au fost printre inițiatorii convocării marii adunări naționale de la Alba Iulia.

În opoziție cu reprezentanții claselor exploatatoare care doreau ca unirea Transilvaniei cu România să se înfăptuiască în condițiile regimului burghezo-moșieresc în frunte cu monarhia, cu poziția unor cercuri burgheze care erau de acord ca unirea să fie însoțită de unele reforme, social-democrații, reprezentînd partea cea mai conștientă a clasei muncitoare și țărănimii muncitoare din Transilvania, aveau poziția cea mai înaintată. Ei propuneau unirea Transilvaniei cu România în cadrul unui stat democratic. La o mare întrunire a Partidului social-democrat român, ținută la Timișoara în perioada alegerii delegaților pentru Alba Iulia, muncitorul Iacob Crețulescu, într-un discurs, arăta : „Ne vom uni cu România bine înțeles, dar trebuie să-i punem și ei condiții ca să treacă în nota timpului, să înlăture pe ciocoi, și... să formăm — țară mare, liberă și democratică. Nu ne mai trebuie boieri, nici simbolul care i-a ținut pe ei la putere (monarhia — *n.n.*)“ [18].

Cu prilejul proclamării la 16 noiembrie 1918 a Republicii Populare Ungare, unul din cei șase delegați ai federației muncitorilor mineri și topitori din Transilvania, salutînd acest eveniment și relevînd lupta muncitorilor români pentru desăvîrșirea unității lor naționale în cadrul unei republici democrate române, declara : „Să piară regii din lume... noi românii încă mai avem foarte mult de luptat pentru idealul republican. Avem să răsturnăm și să facem țăndări tronul regelui din România și de aceea să strigăm toți : ca să piară regii și să trăiască Republica Română...“ [19].

---

[18] *T. Albani*, „Douăzeci de ani de la unire“, vol. I, „Grafica“, Oradea, 1938, pag. 206.

[19] „Adevărul“, organ al Partidului social-democrat român din Transilvania, din 24/12 noiembrie 1918.

Un alt delegat muncitor, reprezentînd Banatul, releva şi el necesitatea luptei pentru unirea tuturor românilor într-un stat unitar şi răsturnarea claselor dominante de la putere şi instaurarea republicii democratice române : „Din partea Partidului social democrat salut republica maghiară... Noi, socialiştii români, mai avem de luptat pînă să ajungem acolo unde voi aţi ajuns ; Voi aţi dărîmat tronul şi familia domnitoare habsburgică... Noi sîntem încă în luptă. Acum este rîndul nostru. Nu ne vom odihni... pînă nu vom înfăptui şi noi republica română. Ne vom uni români şi cu puteri unite vom rupe în ţăndări tronul, vom goni familia guvernatoare Hohenzollern, care domneşte tot după cum domneau şi ieri la voi Habsburgii şi vom întrona şi noi domnia poporului şi vom sărbători libertatea. Nu peste mult veţi auzi strigătul nostru de «trăiască republica română, trăiască domnia poporului»“ [20].

Reflectînd starea de spirit revoluţionară a maselor muncitoare, dornice de a înfăptui unitatea naţională în cadrul unei Românii democratice, conducerea social-democraţiei române din Transilvania a publicat în „Adevărul“, la 27 noiembrie 1918, o luare de poziţie hotărîtă în acest sens : „Partidul social-democrat român din Ungaria şi Transilvania stă pe baza dreptului de liberă dispoziţie a popoarelor... Am suferit destul, am suportat veacuri de-a rîndul ruşinosul jug al robiei naţionale, am fost destul slugile altora, am trăit în mizerie, în neştiinţă, în întuneric, am adunat destule comori altora, deci vrem să fim liberi odată, vrem să fim singurii stăpîni pe destinele noastre. Dar mai mult. Unul din visurile noastre cele mai frumoase — se menţiona mai departe — e şi unirea tuturor românilor. Vrem ca toată suflarea românească să vieţuiască într-un stat, vrem... să ne unim într-un popor mare, înaintea căruia să fie deschise toate căile ce duc spre progres şi fericire“. Totodată declaraţia citată sublinia necesitatea luptei pentru ca România unită să devină un stat cu adevărat democratic, o republică democratică.

Lupta pentru desăvîrşirea unităţii naţionale a românilor a făcut parte integrantă din mişcarea revoluţionară din România. Încă de la 28 ianuarie 1918, Comitetul de acţiune social-democrat, în ziarul său „Lupta“, scria : „Cînd românii din România vor îndepărta de la putere pe vinovaţii de astăzi, cînd românii din Transilvania vor face la fel la ei acasă, atunci nu va mai fi cine să-i învrăjbească, se vor găsi laolaltă, sub acelaşi steag roşu al dezrobirii şi înfrăţirii popoarelor şi vor ajunge astfel şi liberi şi uniţi“ [21].

La 15 noiembrie 1918, Comitetul executiv al Partidului socialist din România a publicat un manifest intitulat „Trăiască Socialismul“, în care îşi exprima entuziasmul faţă de lupta de eliberare socială şi naţională a maselor transilvănene. Totodată, în acest manifest muncitorii şi ţăranii erau chemaţi să preia puterea în mîinile lor.

La Alba Iulia, printre cei 1 228 de delegaţi aleşi în circumscripţiile electorale din toate judeţele Transilvaniei şi de către toate organizaţiile politice, economice, culturale, religioase, militare, sportive româneşti de pe întreg teritoriul Transilvaniei, au fost prezenţi 150 de delegaţi [22] ai social-

[20] Ibid.
[21] „Lupta“ din 28 ianuarie 1918.
[22] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 8, dosarul nr. 4, filele 13—16.

democrației române, reprezentînd peste 60 000 de muncitori organizați [23]. Alături de numeroși oameni politici intelectuali cu vederi înaintate, ca Vasile Goldiș, Emil Petrovici, dr. Petru Groza, Ioan Vidu, Augustin Bena, se aflau reprezentanții maselor muncitoare și organizațiilor social-democrate și sindicale, ca Ioan Mihuț, Tiron Albani, Emil Isac, Enea Grapini, Basil Surdu, Iosif Receanu, Petre Berneu, Iosif Ciser, Zaharia Pop, Victor Taflu, I. Munteanu, Iosif Ilie, Constantin Folec, dr. Valeriu Roman ; secțiunile românești ale P.S.D. din Arad și-au trimis delegați pe Sava Damian, Leon Munteanu și Ghiță Hălmăjan ; din Brașov pe George Grădinar ; din Deva pe Dionisie Pîrvu și Petre Seleșcu ; din Lugoj pe George Urzică ; din Orăștie pe Leon Herța și Adam Olteanu ; din Rodna Veche pe Alexandru Cărdan, Victor Sîngeorgean și Iosif Tăpălagă ; din Turda pe Ion Pascariu și Ion Chișiu ; din Timișoara pe Traian Novac ; Clubul socialiștilor români din Săcărîmb pe Gavril Dalea și Dumitru Moțoiu.

De asemenea și-au trimis delegați numeroase reuniuni de meseriași, plugari și muncitori din Sibiu, Reghin, Gherla, Caransebeș, Brad, Abrud etc.

În afară de delegații aleși în marele sfat al națiunii române din Transilvania, românii de la Sighetul Marmației pînă la Oravița, la Dunăre, de la Carei și Satu Mare pînă la Brașov, din zecile de orașe și miile de sate, în ciuda multor greutăți și opreliști, au venit în număr de peste 100 de mii [24] să participe și să hotărască unirea Transilvaniei cu România.

Pe lîngă delegații aleși ai social-democrației române, sindicatele muncitorești din toate orașele și centrele industriale și miniere din Transilvania au trimis 10 000 de muncitori la Marea Adunare Națională [25], printre care și un număr aparținînd minorităților naționale.

Zecile de mii de reprezentanți ai maselor muncitoare de la orașe și sate au venit la Alba Iulia pentru a-și exprima năzuința ca unirea națională să fie însoțită de satisfacerea revendicărilor lor sociale, de făurirea unui regim democratic. În ședința preliminară ce a avut loc la 30 noiembrie pentru a stabili un acord asupra principiilor unirii și a definitiva proiectul Declarației, Ioan Mihuț, în numele socialiștilor români, declara că „Partidul social democrat român numai atunci va primi punctul I (unirea — *n.n.*) dacă punctele II—VIII (ce prevăd revendicări burghezo-democratice — *n.n.*) vor fi susținute ca bază socială economică a păturilor de jos" [26]. El precizează că „acèl țăran care vine aici, vine cu gîndul să ducă de aici pămînt și drepturi și pe baza aceasta vrea să se unească ; asupreala pe care a îndurat-o îl îndeamnă să vină aici pentru ca să fie om liber... aceasta nu înseamnă că noi nu vrem unirea ; vrem simplu ca să avem dată condiția, ca nici posibilitatea asupririi țăranului să nu mai fie" [27]. Poetul și socialistul român Emil Isac din Cluj a susținut teza reformelor și a revendicărilor democratice. Traian Novac a sus-

[23] Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R., microfilm cutia 81. După unele surse, delegații au reprezentat 70 000 de muncitori români organizați.

[24] După unele date au fost 130 de mii.

[25] *T. Albani*, op. cit., pag. 225.

[26] *Ion Clopoțel* : „Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România", Cluj, 1920, pag. 114.

[27] Loc. cit., pag. 116.

ţinut ca să se pună în discuţie teza unui grup de muncitori bănăţeni care propuneau şi cereau ca noua Românie reîntregită să se proclame republică democrată [28].

Înainte de deschiderea Marii Adunări de la Alba Iulia delegaţii organizaţiilor muncitoreşti au ţinut o consfătuire unde, în numele reprezentanţilor organizaţiilor social-democrate din Banat, s-a propus o rezoluţie care sublinia necesitatea desăvîrşirii unităţii naţionale a poporului român, în cadrul unei republici democratice. Rezoluţia proclama că social-democraţia română „doreşte, ba chiar pretinde din partea sa ca întreg neamul românesc de pretutindeni să-şi formeze şi să se unească într-un stat independent, în care stat să-şi asigure dezvoltarea şi fericirea ca fii ai unei naţiuni unitare, prin concentrarea comună a tuturor puterilor româneşti intelectuale şi fizice". Rezoluţia propusă cerea : „Democratizarea desăvîrşită a României şi transformarea ei în republică populară, condusă de naţiunea şi poporul întreg român" [29].

În dimineaţa zilei de 1 decembrie 1918, spre oraşul Alba Iulia se îndreptau cu trenuri şi căruţe, călare sau pe jos, şiruri întregi de muncitori, ţărani, tîrgoveţi de pe tot cuprinsul Transilvaniei asuprite de veacuri, pentru a hotărî ele singure asupra soartei lor. „În fruntea fiecărui grup — remarca un martor ocular — erau drapele naţionale tricolore... Printre ele erau şi grupuri cu drapele roşii. Erau delegaţii muncitorilor din Valea Jiului, de la Reşiţa, Bocşa şi Anina, de la Brad, Roşia şi Zlatna, de la Dej, Turda şi Uioara [30]. Unele grupuri aveau în vîrful steagului roşu cîte o panglică tricoloră — remarca acelaşi martor ocular. Întrebat, un conducător al unui grup de muncitori de la Uioara, ce înseamnă tricolorul în vîrful stindardului roşu, acesta-i răspunde : „Înseamnă că vrem dreptate socială, dar aceasta o vrem prin unirea cu România" [31].

Printre vorbitorii care au luat cuvîntul la Alba Iulia au fost şi reprezentanţi ai social-democraţiei române. Ei au relevat de pe poziţii de clasă importanţa actului unirii. Unul dintre ei declara : „Cînd aderăm la unire nu o facem numai pentru că în interiorul nostru există simţul acesta, ci şi din convingerea fermă şi conştiinţa clară că din postulatele luate în rezoluţia prezentată sînt asigurate toate celelalte garanţii pentru democratizarea României". În continuare, vorbitorul a menţionat totodată colaborarea şi prietenia strînsă dintre socialiştii români şi maghiari, dintre muncitorimea română şi maghiară, conchizînd că : „azi a sosit momentul cînd declarăm că da, ca clasă sîntem solidari cu ei şi nu le sîntem duşmani, dar vrem să fim în viitor o floare neatîrnată în marele buchet al internaţionalei (aşa-i, aplauze puternice)" [32].

Proclamarea unirii Transilvaniei cu România a desăvîrşit procesul de formare a statului naţional, proces care a început în anul 1859. El a fost

---

[28] „Destrămarea monarhiei austro-ungare 1900—1918", Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1964, pag. 185.

[29] „Vocea timpului", anul I, nr. 1, din 1918.

[30] *T. Albani,* op. cit., pag. 228.

[31] Ibid.

[32] *I. Clopoţel,* op. cit., pag. 125.

încheiat ca rezultat al luptei revoluționare a maselor populare de la orașe și sate.

Cererile forțelor populare, democratice de a se realiza pe lîngă unirea cu România și o serie de revendicări cu caracter burghezo-democratic, în folosul maselor au fost luate în seamă. Declarația de la Alba Iulia a prevăzut statornicirea unui regim democratic, la baza căruia să stea : votul universal, reforma agrară, libertatea și egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii țării, legislația muncitorească. Sub presiunea luptei maselor populare, o parte din aceste revendicări au fost introduse în practică ; o bună parte însă au fost apoi nesocotite în perioada următoare de către clasele dominante și monarhie.

Unirea teritoriilor românești într-un stat unitar pe baza dreptului de autodeterminare a naționalităților a constituit un act just, progresist. „Locuite în marea lor majoritate de o populație românească, apăsată de secole de dominațiunea străină — împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică și culturală după cum se remarcă din declarațiunea Comitetului executiv provizoriu al Partidului socialist și a Comisiei generale provizorii a sindicatelor din România —, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominații devenind libere. Prin dreptul de autodeterminare al națiunilor — principiu recunoscut de întregul socialism internațional — românii din teritoriile subjugate și-au manifestat prin hotărîrile adunărilor lor naționale voința de a se uni cu România, pe baza rezoluțiunilor votate. Ca socialiști români, internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legăturile de unire hotărîte... România nouă de astăzi trebuie să devie România socialistă de mîine“ [33].

Într-adevăr, unirea forțelor muncitorești din întreaga țară, lupta desfășurată de ele sub conducerea partidului lor marxist-leninist — Partidul Comunist Român — au izbîndit în august 1944. Prin răsturnarea celor mai reacționare forțe care se găseau la cîrma țării s-a pus temelia viitorului luminos al poporului român.

A. DEAC

[33] „Socialismul“, anul IX, nr. 37, din 17 februarie 1919.

Documente ale mişcării muncitoreşti privind Unirea Principatelor şi desăvîrşirea unităţii naţionale a României

Publicăm un număr de documente, unele integral, iar altele în extras, care oglindesc poziţia mişcării muncitoreşti din întreaga ţară faţă de actul Unirii din ianuarie 1859 şi de cel al desăvîrşirii unităţii naţionale — 1 decembrie 1918. O parte a lor sînt articole de presă şi declaraţii ale unor militanţi ai mişcării muncitoreşti de atunci, iar o alta sînt declaraţii oficiale ale organizaţiilor politice ale clasei muncitoare din ţara noastră. Grupajul a fost pregătit pentru publicare de A. Deac.

1

CUZA ŞI CAROL*

Cu ocazia aniversării semicentenarului Unirei, s-a scos din nou la iveală atitudinea duşmănoasă a regelui şi a oficialităţii faţă de memoria lui Cuza. Această duşmănie e vechie, o cunoaştem cu toţii. Explicaţia ce i s-a dat însă este greşită, unilaterală. Se spune, într-adevăr, că duşmănia aceasta porneşte de la *ura personală* a regelui actual pentru domnul detronat prin conjuraţie palatistă. Regele Carol a impus apoi această ură a sa personală tuturor celor din jurul său.

Dar care ar putea fi cauza pentru care regele Carol ar urî cu atîta furie şi încăpăţînare pe domnitorul Cuza ? Între ei n-a fost nici o luptă de ocupare a tronului. Pînă ce n-a fost suit pe tron Carol, probabil că nu era cunoscut de Cuza nici din auzite. Pe de altă parte, regele nostru este, după părerea tuturor, destul de şiret ; şiretenia l-ar fi făcut de mult să priceapă că o ură în contra lui Cuza, acum, după moarte, nu i-ar aduce nici un folos şi că, pe deasupra, ar fi şi nepolitică. Regele Carol nu e omul care să se împotrivească curentelor populare ; şiretenia lui ştie că e mai bine pentru liniştea şi siguranţa tronului să şi le apropie prin corupere, prin amăgire şi denaturare.

Nu ! Între regele Carol şi domnitorul Cuza nu poate să aibă loc o ură personală.

Totuşi, este fapt cert că întreaga pătură conducătoare, în frunte cu regele ei, se feresc ca de foc să amintească de numele fostului domnitor, să-i recunoască meritele pe care le-a avut şi să facă vreo legătură între el şi marile fapte care au avut loc în timpul scurtei lui domnii. O dovadă mai mult avem în răspunsul pe care primul ministru Ionel Brătianu l-a dat d-lui Iorga, cu ocazia interpelării acestuia. Încîlcit, fără pricepere, fără umbra unei argumentaţii sănătoase, primul ministru a susţinut că nu putem încă aprecia

* „România muncitoare", anul IV, nr. 73, din 1 februarie 1909.

domnia lui Cuza ; trebuie să aşteptăm sentinţa Istoriei ! D. Ionel Brătianu îşi face în această privinţă nu impresia conducătorului de ţară şi şefului de „mare partid istoric", ci a copilaşului care nu poate face un pas în viaţă dacă nu-i dus de mînă de papa. O altă dovadă este însăşi cuvîntarea goală a regelui — cuvîntare care a fost poreclită drept „mare discurs" — rostită la banchetul de la palat pentru Unire — căci regii prăznuiesc nu numai amintirea actelor săvîrşite de ei — şi în care găsim aceiaşi grijă de a nu aminti măcar numele fostului domnitor sau de a-i recunoaşte vreun merit.

Această purtare a regelui şi a oficialităţii este însă aprobată şi urmată de întreaga pătură conducătoare de azi. Dar potrivirea aceasta complectă trebuie să ne arate că aci este ceva mai mult decît urma unei uri personale.

Şi de fapt aşa şi este. Cuza a devenit un simbol. El reprezintă acum pentru generaţiile ce-i urmează toate marile acte săvîrşite în timpul domniei lui — şi mai ales actul Unirei fostelor principate. Evident că ar fi o greşeală grosolană dacă am încheia de aci că Unirea se datoreşte lui. Adînci cauze economice, politice şi sociale — ce s-au format cu încetul — au determinat-o. El poate fi numai acela care a uşurat realizarea ei. Însă Cuza nu este numai un simbol. El nu s-a mulţumit numai ca istoria să lucreze prin el, dar a lucrat el însuşi. Şi aci găsim importanţa lui şi explicarea sentimentelor de ură de care vorbim mai sus.

Cuza, prin temperament, era un democrat. Înainte de a fi fost ales ca domnitor făcuse parte din partida liberală după vremuri (a nu se confunda cu partidul liberal). Soţia lui, Doamna Elena Cuza, în interviewul acordat *Adevărului,* ne aduce în privinţa democratismului său un document preţios. Domnitorul Cuza înlesnea pe toate căile acţiunea revoluţionarilor polonezi. Însăşi vrednica lui soţie era o democrată. Faptul că nu s-a dezlipit niciodată de sprijinul şi sfatul lui Mihail Kogălniceanu, un alt temperament democratic al timpului, ne dovedeşte şi mai mult aceiaşi idee. Acest democrat era cu neputinţă să nu vină în conflict cu reacţionarismul după vremuri şi să nu se dea de partea celor oropsiţi. Democratismul său culminează în marele act al dezrobirei ţăranilor. Dramaticul episod al împroprietărirei, lupta şi împotrivirea înverşunată a boierilor, schimbările necontenite de ministere, asasinarea lui Barbu Catargiu, formarea taberilor politice liberale şi conservatoare pe chestia împroprietărirei, lovitura de stat de la 2 mai — toate ne arată că domnitorul detronat a trebuit să fie un om călit, un democrat hotărît, pentru ca, ajutat de Kogălniceanu, să se împotrivească şuvoiului reacţionar al aproape unanimităţei politicei conducătoare şi să ajungă pînă la închiderea Parlamentului şi lovitura de stat, care dacă, pe cale revoluţionară, făcea posibilă realizarea marei reforme, era în acelaşi timp o puternică primejduire a siguranţei tronului său.

Doamna Elena Cuza spune un alt mare şi adînc adevăr în interviewul său : „...în această mare operă a împroprietărirei ţăranilor rezidă germenul detronărei soţului meu. *Se temeau marii proprietari că opera de împroprietărire nu se sfîrşise aci ; că moşiile lor vor fi rînd pe rînd date sătenilor şi de aceea s-au coalizat cu toţii şi au grăbit detronarea lui*".

Da, acesta-i adevărul ! Cuza devenea popular prin actele sale, prin purtarea lui, prin popor, prin dezrobirea ţărănimei. El putea să-şi întărească astfel domnia şi, mai tîrziu, să facă ceea ce era neînlăturabil, expropierea marilor proprietăţi. Toată boerimea noastră s-a cutremurat la gîndul acestei posibilităţi viitoare, toată clasa stăpînitoare a început să vază în Cuza marea primejdie a reformelor cu adevărat democratice. Şi atunci, hotărîrea era luată ; omul primejdios trebuia alungat şi în locul lui adus un altul, un străin, care să nu aibă nici o legătură de simpatie cu mojicimea lui Cuza care, prin educaţia lui, să fie un vrednic reprezentant al stăpînirei împilătoare. Şi l-au adus atunci pe principele Carol de Hohenzollern, care era tocmai contrariul lui Cuza : un temperament reacţionar, un vrăjmaş, prin creştere, prin tradiţie, prin fire, al ideilor de emancipare a celor obijduiţi.

Cu venirea lui, stăpînitorii s-au asigurat. Boerii şi-au luat revanşa. Opera împroprietărirei a putut fi strîmtată, denaturată în aplicarea ei. Ţărănimea a rămas prin alte legi tot iobagă, tot fără carte şi tot fără drepturi politice. Cînd ultimii reprezentanţi ai pleiadei democratice s-au stins, cînd Rosetti, Kogălniceanu şi ceilalţi n-au mai fost, au căzut cu ei şi ultimile piedici ale reacţionarismului reîntronat, care s-au întins cu furie asupra ţărei întregi. Această domnie reacţionară, care a mers pînă la sălbăticie, a culminat, cum ştim, nu într-o mare operă reformatoare, ci în batjocura Expoziţiei jubiliare şi în măcelurile criminale din anul 1907.

Cuza, deci, reprezintă curentul democratic, pe cînd Carol, curentul reacţionar. Aceşti doi oameni sînt reprezentanţii a două curente sociale. În ei se urăsc nu indivizii, ci clasele.

Aşa ne explicăm de ce regele Carol a avut drept cel mai scump şi mai credincios sfetnic al său pe d. Dimitrie Sturdza, adică pe acela care, ca temperament reacţionar ce era, trădase sprijinul pe care Cuza îl da revoluţionarilor polonezi şi-i făcu să fie măcelăriţi, adică acela care din această pricină „a fost luat de gulerul hainei şi zvîrlit" pe „scările palatului", de Cuza, al cărui secretar fusese.

Antagonismul dintre Cuza şi Carol nu este rezultatul unei uri personale ; el este întruparea antagonismului a două curente sociale potrivnice.

Această idee, schiţată numai aci, sper s-o dezvolt şi s-o documentez în curînd.

M. Gh. Bujor

2

STATUIA LUI CUZA-VODĂ*

De obiceiu, în jurul statuilor nu se ivesc atîtea deosebiri de vederi cîte s-au ivit pentru statuia lui Cuza-Vodă. Îndeobşte se înveşniceşte prin monumente făpturile numai ale acelor oameni recunoscuţi de toată lumea că prin actele lor au adus un netăgăduit folos patriei sau omenirei. Nici pentru statuile oamenilor politici militanţi, care neînlăturat au trebuit să aibă duşmani, nu se nasc atît de multe discuţii, deoarece înşişi adversarii le recunosc cel puţin parte din merite.

În persoana lui Cuza-Vodă este întipărită Unirea Principatelor Române, un act foarte frumos, foarte patriotic. Toţi românii recunosc într-un glas măreţia acestui fapt, nu numai ca istoriceşte îndeplinit, dar şi ca ţintă pentru viitor, căci mai sînt români şi în afară de sfera celor uniţi.

E de mirare deci pentru ce nu i s-a ridicat pînă acum o statuie şi mai de mirare pentru ce cînd astăzi unii vor să i-o ridice, alţii vor să-i întunece memoria.

S-a explicat lipsa asta de recunoştinţă prin faptul că Vodă-Cuza căzînd prin trădare succesorul său s-ar fi simţit jignit prin glorificarea celui trădat. Această lămurire nu intră în mintea poporului, dar mulţi s-au prefăcut a o crede, ştiind bine că mentalitatea capetelor încoronate e mai complicată ca aceea a simplilor muritori. În timpul din urmă însă, explicaţia asta s-a dovedit neîntemeiată, cel puţin pînă acum, după atîta trecere de vreme.

S-a mai explicat lucrul şi prin duşmănia ce unii oameni politici ar fi nutrind pentru fostul domnitor al unirei. Şi aci poate c-a fost ceva adevărat, dar după un timp atît de îndelungat, duşmănia a avut răgazul să se risipească.

Realitatea însă arată cu totul dimpotrivă : timpul a înverşunat şi mai mult dorinţa de a nu se glorifica memoria lui Cuza, sau cel puţin de a o acoperi în umbră.

Dacă avem în vedere numai unirea, lucrul apare inexplicabil, căci asupra unirei toţi românii sînt de o părere : de la rege pînă la opincă. Dovadă este că guvernul a votat o sumă atît de însemnată pentru monumentarea unirei, ***nu însă prin statuia lui Cuza.***

Dar dacă privim domnia popularului voievod în întregime, se lămureşte foarte uşor goana împotriva memoriei lui.

Pe lîngă că el a fost un democrat în toată puterea cuvîntului, care a sărutat obrazul unui ţăran scuipat de un boier, apoi a făcut un act revoluţionar, expropriind pe latifundiarii noştri şi împămîntenind pe ţărani. Faptul în sine pe lîngă că n-a fost general, dar poate n-a avut nici urmări îndestulătoare. Pămînturile împărţite atunci unele s-au înstrăinat, altele, deşi rămase în stăpînirea ţăranilor, s-au îmbucătăţit atît de mult, încît astăzi, ca şi cînd n-ar fi fost.

Însemnătatea faptului însă constă în aceea că el scoate la iveală dreptul ţărănimei la pămîntul acestei ţări. Cînd un voievod, care înfăţişează puterea supremă în stat, recunoaşte acest drept, ţărănimea îşi îndreaptă furia către deţinătorii pămînturilor şi o îndreaptă cu mai multă tărie.

O statuie a lui Cuza, şi încă aşezată în văzul tuturor, înveşniceşte dreptul ţăranului asupra pămîntului pe care s-a născut. El o va arăta cu degetul marelui proprietar, ca o chezăşie istorică, neclintită a revendicărilor sale.

Ei bine, marii proprietari nu vor îngădui să se ridice pe moşia lor o sperietoare ca statuia lui Cuza. Ei nu vor îngădui ca nădejdea ţăranului de a stăpîni şi a munci pă-

* Loc cit., nr. 65, din 21 octombrie 1910.

mîntul pe care sălăşluieşte de veacuri să fie mereu hrănită de fantoma lui Cuza. Nădejdea asta ei o doresc s-o spulbere, ca să-şi asigure o cît mai îndelungată şi nesupărată domnie.

Aşa se explică goana împotriva memoriei lui Cuza. Toate celelalte duşmănii sentimentale gravitează în jurul acestei pricini economice.

Gh. Mărculescu

3

D-L DIMITRIE STURDZA*

Convorbirea cu Doamna Elena Cuza, publicată de „Adevărul" şi „Opinia", prezintă din multe puncte de vedere un deosebit interes. Ţinem să pomenim deocamdată numai de partea care se referă la fostul preşedinte de consiliu şi şef al partidului naţional-liberal. În faptul pe care-l povesteşte D-na Cuza se oglindeşte toată cruzimea şi toată micimea de suflet care a caracterizat pe d. Sturdza.

Pe timpul revoluţiei polone din 1863, cînd poporul polon, gemînd sub apăsarea Rusiei, încerca să se libereze, cînd toate elementele tinere şi entuziaste îşi încordau puterile pentru a scutura jugul apăsător al robiei, pentru a crea din nou o Polonie liberă şi independentă, Domnitorul Cuza, îndemnat şi de generozitatea soţiei sale, ajută pe luptătorii pentru libertate şi permise revoluţionarilor poloni să treacă prin ţara noastră arme şi muniţiuni. Dimitrie Sturdza, pe atunci secretarul lui Cuza, mai tîrziu marele om de stat, care a condus 50 de ani destinele ţării, clădind temeinic „neatîrnarea naţională" — *„află de acest secret şi găsi cu cale să-l divulge, după cum mai făcuse şi cu alte acte tot de asemenea natură"*. Iar rezultatul acestui fapt ? „Nenorociţii revoluţionari au fost măcelăriţi pînă la unul, iar nobila lor mişcare potolită într-o mare de sînge !"

A zădărnici o mişcare care are de scop salvarea unei naţii din robie, a condamna sute de oameni nobili la moarte, pentru a-ţi cîştiga, poate, simpatia unui cap încoronat, se poate oare faptă mai odioasă şi mai condamnabilă, din punctul de vedere naţionalist chiar, dar mai ales din punctul de vedere omenesc ?

Ei, dar ce însemnează în viaţa politică a unui om de talia d-lui Sturdza o trădare de asemenea natură, ce însemnează mai ales „o trădare" între multele altele, pe care viaţa diplomatică de multe ori o cere, chiar o impune ! Ce însemnează furtul unui secret, ce însemnează „furtul unor corespondenţe din sertarele lui Cuza" — acte pe care pînă astăzi le posedă şi le păstrează ! Acestea sînt mici fapte care întîmplate unui simplu muritor sînt condamnate de oameni şi pedepsite de lege, dar care întîmplate unui „bărbat de stat" sînt încuviinţate de toată lumea şi îi atrag de cele mai adesea ori laudele cele mai mari.

Şi acesta fiind caracterul şi modul de a lucra al fostului preşedinte al consiliului, ne putem oare mira de actele lui, atunci cînd într-adevăr a ajuns adevăratul conducător al ţării ? Ne putem oare mira că a ştiut întotdeauna să manipuleze în toate chipurile cu conştiinţa sa, că sub oblăduirea lui ţăranii au trebuit să-şi ia lumea în cap, că în urma hotărîrei lui armatele au eşit dăunăzi de au măcelărit pe „nenorociţii noştri revoluţionari" din 1907 ? Cum, cînd s-a îngrijit atît de mult de liniştea dinlăuntrul Poloniei, condamnînd, prin trădarea lui, la moarte pe revoluţionarii din 1863, să nu fi împins pe ţăranii noştri răzvrătiţi, „turburători ai ordinei publice", în contra puştilor soldaţilor ? Să nu fi dărîmat cu tunul, pînă-n temelie, colibele, vizuinele acestor răzvrătitori sălbatici, ucigînd pînă şi pe copii—puii de azi şi turburătorii păcei de mîine ? Să nu fi iscălit decretele de expulzare pentru îndepărtarea acelora pe care nu-i putea pune înaintea gloanţelor soldaţilor ?

Nu ! A fost o înlănţuire logică în toată activitatea d-lui Sturdza. D. Sturdza din 1907 a semănat perfect cu cel din 1863.

Păcat numai că, o dată cu îmbătrînirea şi retragerea d-sale din viaţa politică, biata Românie va fi lipsită de un ocîrmuitor atît de bun şi blînd.

Din fericire a lăsat un urmaş... pe d. Ionel Brătianu. Şi sperăm că elevul va fi la înălţime, dacă nu va întrece chiar pe maestru... **

O. Călin

* Loc. cit. nr. 72, din 29 ianuarie 1909.
** Conform cu originalul.

4

„ROMÂNIA FAŢĂ CU PRINCIPIUL NAŢIONALITĂŢILOR" *

În curînd se va împlini un secol de cînd un mare eveniment, Revoluţiunea franceză din 1789 a schimbat faţa bătrînei Europe. Printre sublimele principii admise de această revoluţiune, şi ele fură nu puţine, art. 2 al celebrei declaraţiuni a drepturilor omului pune în prima linie : libertatea şi egalitatea înaintea legii. Principiul naţionalităţilor nu este decît aplicaţiunea libertăţii şi egalităţii în domeniul internaţional.

Naţiunile acestei agregaţiuni politice naturale au aceleaşi drepturi ca şi individele ce le compun : dreptul de a fi libere şi egale între dînsele, dreptul de a se uni şi dreptul de a se guverna singure. Revoluţiunea făcu prima aplicare a acestui principiu cedînd la cererea repetată a locuitorilor Avignonului de a anexa ţinutul lor la Francia, din care ei făceau parte prin limbă, origine, teritoriu şi aspiraţiuni comune.

. . . . . .

Acest principiu al naţionalităţilor a făcut deja mari schimbări pre cartea Europei şi e menit desigur a schimba faţa lumei. El este şi va fi mult timp expresiunea justiţiei în dreptul internaţional şi gradaţiunea prin care lumea se va înălţa poate o dată la fraternitatea universală sau la ideia de umanitate, cum ea s-a înălţat la ideia de patrie trecînd prin limitele strîmte ale familiei, ale clanului şi ale cetăţii.

Lui, noi Românii, datorăm redeşteptarea naţională din letargia noastră seculară, Spre el, în fine, sînt îndreptate speranţele noastre, ca şi ale tuturor popoarelor ce suferă opresiunea străină.

Voi căuta dar [a] schiţa teoria modernă a acestui mare principiu şi voi face apoi aplicaţiunea sa la patria noastră, sau mai bine zis la Români, fiii vechii Dacii.

. . . . . .

Ce este naţionalitatea ? Care sînt elementele sale constitutive ? Iată chestiunea ce-şi propunea a trata eminentul profesor al Facultăţii din Turin **.

Naţionalitatea este comunitatea de origină, de limbă, de obiceiuri, de religiune, de teritoriu, de tradiţiuni, şi mai pre sus de toate comunitatea de sentimente sau, ca să exprim cu proprii săi termeni : Conscienza della nazionalita.

. . . . . .

Curioasă soartă mai avut-a şi poporul românesc ! Transplantat şi pierdut de secole în mijlocul unor vecini puternici şi adeseori inamici, victimă a invaziunilor barbare şi împărţit în trei state, care nu arareori şi-au făcut un rezbel fratricid, el ştiut-a să conserve, prin aceste vicisitudini, limba şi obiceiurile strămoşeşti, graţie vitalităţii sale extraordinare. Muntenia şi Moldova, care în secolul al XV-lea, sub Vlad şi Ştefan, în secolul al XVI-lea, sub Mihai şi Ieremia Movilă, în secolul al XVII-lea, sub Matei Basarab şi Vasile Lupu, se luptau între dînsele ca nişte inamice de moarte, în secolul al XIX-lea, dintre toate neînţelegerile trecutului, se aruncă una în braţele alteia, cu o impetiositate căreia în van încearcă a se opune două mari imperii interesate a vedea pe români în slăbiciune [1]. Cum se operă această minune ? Cum o ură seculară a încetat, spre a face loc unei frăţii eterne ? Cum toate piedicele interne şi esterne au dispărut ca printr-un farmec ? Întrebaţi pre bătrîna generaţiune care a făcut unirea şi ea vă va răspunde cu o simplitate sublimă : Ne-am unit fiindcă toţi eram Români. La lumina binefăcătoare a civilizaţiunii, muntenii şi moldovenii au cunoscut că sînt fraţi, că sînt toţi români, că orice luptă între dînşii e o luptă fratricidă şi că interesul lor le comandă a se uni. Şi astfel s-a făcut unirea României, mai nainte decît a Italiei şi a Germaniei.

Astă Unire e incomplectă. Peste Carpaţi, trei milioane de români, care zic ca noi : Sînt român, care vorbesc aceeaşi limbă şi au aceleaşi sentimente ca noi, suferă de cîţiva ani o opresiune care-i face să regrete, lucru de necrezut ! dominaţiunea austriacă. Ei bine !... *** sîntem prea juni spre a întrebuinţa perifraze bizantine sau o limbă diplomatică,

---

* „Dacia viitoare", anul I, nr. 2, din aprilie 1883.

** Se referă la teoria lui P.S. Mancini, expusă în lucrarea Diritto internazionale, Neapoli, 1873.

[1] Aceste imperii sînt Austria şi Turcia. Vezi protocolul al VII-lea al Congresului de la Paris din martie 1856.

*** Conform cu originalul.

vom spune dar verde şi lămurit cugetarea noastră ; voim Dacia aşa cum ea fu, fiindcă istoria şi dreptul, tradiţiunea şi plebiscitul, trecutul şi prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie Română. Acest pămînt udat cu sîngele şi sudoarea strămbunilor noştri, înmulţit cu ţărîna lor de douăzeci de ori seculară e al nostru. Voim dar ca ceea ce este al Românului lui să-i aparţină, ca injusta, neomenoasa şi nedemnă de secolul în care trăim [politica] de dominare a unei naţiuni asupra alteia să înceteze, ca Românii să fie toţi liberi şi să formeze un stat, iar nu să geamă sub nişte dominaţiuni străine şi vitrege. Strănepoţii poporului rege au putut să fie la unele epoce dominaţi de musulmani, barbari de miazăzi, şi de germani, barbari de miazănoapte, dar cum ei s-au liberat la apus, tot aşa se vor libera şi la răsărit. Ne-am scăpat de urmaşi lui Suliman, vom şti a scăpa pe Transilvania, sora noastră, şi de urmaşii lui Atila !

Această unire este ea oare posibilă, ori e numai visul unei junimi plină de iluziuni ? Eu n-o voi zice : Dacă dreptul are vreo putere pe acest pămînt, Transilvania şi celelalte părţi ale vechii Dacii, unde românii sînt în majoritate, trebuie să se fusioneze şi se vor fusiona mai curînd sau mai tîrziu în Statul român. Iubesc dreptatea pre cît inimei omeneşti îi este dat a o iubi, dar starea actuală a societăţii îmi lasă puţină iluziune de triumful său. Sentimentalismul pre cît este de frumos şi sublim, pe atît este de periculos pentru cei cari îl profesează. Eu voi zice dar : dacă lucrurile au o logică, dacă sînt supuse oarecăror regule, raţionamentul cel mai perfect zice că aceleaşi cauze trebuie să producă aceleaşi efecte. Care au fost cauzele actului măreţ de la 1859 ? Comunitatea de origină, de limbă, de suferinţe, şi mai presus de toate comunitatea de sentimente. Îndată ce românii au cunoscut că sînt fraţi, Milcovul a dispărut cu toată opoziţiunea austro-turcă, tot aşa vor dispărea şi Carpaţii, oricît s-ar opune mozaicul austro-unguresc.

Pe de altă parte, Austro-Ungaria, stat intrat în stare de descompoziţiune, nu poate dura mult timp, cu toate veleităţile sale, care nu pot fi de cît convulsii de muribund, ultimele licăriri ale unei lampe aproape de [a] se stinge. Ea se ţine încă graţie impulsiunei şi unui capital din trecut, în virtutea inerţiei, deşi Francia (1793—1806), Italia (1839—1866) şi Germania (1866) au redus-o în starea de umbră a vechii sale măriri, dar viaţa sa e o chestiune de timp, căci boala ei este incurabilă.

. . . . . .

Înainte de a termina, fie-mi permis a adresa un cuvînt generaţiunei din care fac parte.

Junime română ! Strămbunii noştri ne-au conservat limba şi pămîntul strămoşesc ; părinţii noştri, generaţiunea care se duce, au făcut Unirea, independenţa şi mult lucratu-au pentru libertate.

Acum e rîndul nostru : nouă ne este dat a complecta unitatea naţională, a întări libertatea şi a face ca egalitatea să nu fie un van nume. Neglija-vei tu, junimea română, datoria ta ? Lăsa-vei această glorioasă sarcină descendenţilor tăi ? Însoţi-ne-vei în campania ce vom face stăpînilor din întru şi din afară ? În orice caz, acei ce fac acum apel la tine vor şti a-şi face datoria lor, şi, cu sau fără armată, ei vor ataca cetatea răului fără a se uita înapoi să vadă dacă sînt sau nu urmaţi. Ei nu vor privi decît înainte, căci înainte e viitorul, înainte progresul, înainte fericirea patriei române.

Ion Dacul

5

PUTEREA NOASTRĂ*

. . . . . .

Cum un fluviu despărţit de mîna omenească în mai multe părţi îşi uneşte apele în albia lui cea dintîi cînd este o inundare, tot aşa şi popoarele economiceşte libere se vor grupa după năzuinţele fireşti : Românii cu fraţii lor, Slavii cu ai lor ş.a.m.d.

* „Dacia viitoare", anul I, nr. 7, din 1 Mai 1883.

Puterea noastră se poate vedea că vine de acolo că vorbim ţăranului român şi nu-i vorbim să-şi schimbe stăpînul, ci, din potrivă, să se descotorosească de orice stăpîn. Din potrivă, burghezia iridentă română pledează pentru schimbarea stăpînului străin pe acel *naţional şi patriotic.*

Că nu predicăm în deşert ne dovedeşte încurajarea mărturisită revistei noastre.

Dar cînd vă veţi ajunge ţinta ?

Cînd ? Cînd fructul e copt cade singur din pom. Cînd poporul va fi convins că avem dreptate, atunci va lucra şi-şi va croi soarta cum va crede că-i mai bine. Noi azi îi spunem gîndul nostru şi atîta tot.

Chiar cînd am şti că o mie de ani desparte starea de acum de cea viitoare tot am lucra, căci ştim proverbul că pentru a ajunge trebuie mai întîi să porneşti.

Noi am pornit.

Dinu

6

CINE SÎNTEM*

. . . . . .

Campioni hotărîţi şi credincioşi ai neatîrnării, vom lupta întotdeauna în contra curentelor ce vreodată ar stîrni şovinismul patrioţilor necugetaţi, ca braţul României, care pînă ieri a fost strîns de lanţul robiei, să ameninţe libertatea vreunui alt popor, înarmat cu securea călăului.

Mintea şi aspiraţiunile noastre înălţîndu-se către un ideal mai măreţ şi mai nepătat, de cum sînt mai toate întocmirile meschine ale celor cari nu se ocupă decît de izbînda momentului, vom cere necurmat ca drepturile omului, ca şi drepturile neamului să fie recunoscute şi puse la adăpostul lovirilor vrăjmăşeşti.

Vom lupta pentru a scoate pe popor din mizerie şi din ignoranţă şi vom lupta necurmat, stimulaţi de către îngrozitorul strigăt al poporului, strigătul foamei şi al nenorocirii, strigătul viciului care se desbate în pîntecele mizeriei la ceasul facerii, strigătul ruşinii care bate la uşa sărmanului, cînd pe paiele mucede ale sărăciei n-a mai rămas nici un codru de pîine.

Şi vom izbuti, căci avem credinţă în dreptate.

Vom izbuti, căci strigătul nostru de alarmă nu cuprinde nici un cuvînt de mîhnire nedrept pentru clasele privilegiate atît din punctul de vedere politic, cît şi economic, care nu sînt decît rezultatul fatal al întocmirii societăţii din vremurile cele mai depărtate, căci nu voim a provoca nici ura, nici invidia, ci numai buna stare a dezmoşteniţilor de astăzi.

Pentru luminarea, dar şi pentru drepturile poporului român vom lupta.

Bacon

7

ROMÂNIA IRIDENTĂ **

. . . . . .

Confraţii noştri de la *Dacia viitoare* au deschis, ca să zicem astfel, focul, spre a arăta lumii, şi mai ales Austriei, că elementul românesc, latinii orientului, nu au renunţat la legitima lor nădejde, la întrunirea tuturor provinciilor locuite de români într-un singur mănunchi, la formarea Daciei.

* „Emanciparea", anul 1, nr. 1, din 15 aprilie 1883.
** Loc. cit., anul I, nr. 2, din mai 1883, pag. 1—2.

În actuala organizare a Europei, cînd naţiunile cele mici sînt jertfite poftelor oricît de năzdrăvane ale marilor state, este de neapărată trebuinţă pentru existenţa Românismului ca să fie grupat, strîns legat politiceşte, spre a-şi putea apăra libertatea şi viaţa, pe cîtă vreme principiul domnitor în Europa va fi: Puterea înaintea dreptăţii.

. . . . . .

Dacă popoarele ar fi îndestul de pregătite pentru marea revoluţiune, ce desigur va trebui să izbucnească, spre a sfărîma organizarea politică a statelor, problema s-ar rezolva lesne, fiecare neam ar rămîne să-şi aleagă felul de trai ce i-ar conveni, şi rivalităţile, care formează azi busola mişcării politice, s-ar micşora mult, dacă nu ar pieri chiar din capul locului.

Frămîntările de astăzi însă ale popoarelor au cu totul o altă ţintă. Revoluţiunea, care în douăzeci de ani cel mult va zgudui Europa, mai ales va fi o curată revoluţie economică. **Mizeria, care ţintuieşte gîndul şi privirea proletarului numai asupra nenorocirilor sale individuale,** îl dezgustează de viaţa politică şi nu-i dau voe a privi mai departe şi peste graniţe. Astfel, dar oricît de mari progrese s-ar presupune că a făcut Constituţionalismul în unele state şi oricît s-ar presupune că suveranitatea popoarelor hotărăşte în afacerile publice, politica statelor rămîne încă tot politică dictată din Cabinet, tot voinţa cîtorva oameni se impune iluzoriei suveranităţi a poporului.

. . . . . .

Micimea României de astăzi este o piedică puternică la dezvoltarea şi propagarea ideilor celor mai generoase, luptele sociale sînt paralizate de teama răpitorilor de peste graniţe şi astfel luptătorul cinstit dar înţelept se vede de multe ori silit a-şi călca pe inimă şi a renunţa la credinţele lui cele mai scumpe, nevoit fiind a lupta nu numai împotriva piedicilor dinăuntru, care se întîlnesc cu prisosinţă şi în sînul naţiunilor celor mari, dar încă a avea privirea neîncetat aţintită peste hotare şi a pleca capul atunci cînd izbînda ar fi mai sigură.

. . . . . .

Voim Dacia, dar nu Dacia cămătarului, Dacia proprietarului, Dacia patrie a stăpîniţilor şi a stăpînitorilor.

Nu voim ca după ce vom sfărîma robia străină să înfiinţăm robia românească. Nu.

Trebuie să scrim pe steagurile care vor trece munţii: *libertate şi frăţie,* şi Curcanul întors acasă de la luptă să ştie că se întoarce pe moşia lui. Trebuie ca acest pămînt, îngrăşat cu sînge ţărănesc, al ţăranului să fie.

Şi în ziua cînd românismul va fi întrupat şi liber, cînd zece milioane de oameni vor *voi,* cine i-ar mai putea împiedica să *poată.*

Atunci, nici interesele meschine dinăuntru, nici îngrijirile încruntate din afară nu ar fi în stare să împiedice dorinţele muncitorului.

Moşia mare şi moşia mică vor fi numai ale celor cari le-au dezrobit, apărat şi muncit.

Bacon

8

CHESTIUNEA ARDELEANĂ ⋆

Pînă acum nu am spus nimica relativ la mişcarea în favoarea românilor din Transilvania faţă de prigonirile ce sufăr. Chestiunea fiind însă de actualitate, trebue să ne spunem şi noi cuvîntul nostru.

⋆ „Munca", anul III, nr. 18, din 21 iunie 1892.

Mai întîi de toate, ca socialişti şi ca români, noi nu putem decît să protestăm contra prigonirilor ce sufer românii de dincolo de Carpaţi.

. . . . . .

Protestarea noastră o unim cu a tuturor românilor şi cu altă condiţiune : să se deosebească *poporul de burghezia ungurească*. Cei ce protestează contra sălbăticiilor petrecute în Transilvania ar părea că fac responsabil pe tot poporul unguresc şi că fac ca ura noastră să fie obştească şi contra muncitorilor şi contra claselor stăpînitoare ungureşti. Socialismul în toate chestiunile face deosebire între ambele clase. Noi, socialiştii români, membri ai partidului muncitorilor din România, nu putem decît să avem dragoste şi stimă pentru fraţii noştri de muncă unguri.

În adevăr, două lucruri se pot presupune : ori muncitorii unguri au fost străini turburărilor făcute contra românilor de dincolo şi atunci ar fi nedrept să acuzăm şi pe muncitorii unguri de isprăvile claselor stăpînitoare ; ori muncitorii unguri induşi în eroare de clasele burgheze şti ungare au luat şi ei parte la barbariile comise contra românilor şi atunci de datoria noastră este nu a înăspri ura dintre muncitorii români şi cei unguri, ci, dimpotrivă, a face tot ce este cu putinţă spre a risipi aceste neînţelegeri şi a arăta muncitorilor din Transilvania, români şi unguri, că ura lor nu are nici un înţeles şi cearta lor nu poate sluji decît stăpînilor.

. . . . . .

Voim o Românie mare şi puternică, o Românie însă liberă şi alcătuită din cetăţeni liberi economiceşte şi politiceşte. Acesta ne este idealul nostru în cea ce priveşte chestiunea naţională. Nu astfel o înţeleg acei cari agită chestiunea iridentistă şi de aceea am căutat să vă spunem şi noi cuvîntul nostru.

Const. Mille

9

DIN RAPORTUL PREZENTAT DE DELEGAŢII PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT AL MUNCITORILOR DIN ROMÂNIA LA CONGRESUL SOCIALIST DIN ZÜRICH 1893 ⋆

. . . . . .

Congresul a avut, de asemenea, a se pronunţa asupra atitudinei ce trebuie să păzească partidul socialist vis-à-vis de mişcarea naţionalistă ridicată contra ungurilor, şi la care mişcare burghezia română voia să intereseze pe muncitorii de la oraşe şi sate. Fără îndoială, e de datoria noastră de a recunoaşte acest adevăr istoric că clasele domnitoare maghiare, abia liberate de jugul austriac, au reluat pe socoteala lor o politică detestabilă de apăsare asupra naţionalităţilor slave şi române supuse egemoniei lor.

În Transilvania, trei milioane de români sînt de fapt privaţi de orice drept politic şi în imposibilitate de a-şi trimite un singur reprezentant în Cameră. Ei sînt supuşi la necontenite vexaţiuni din partea unei administraţiuni fără scrupule.

Această stare de lucruri a avut ca consecinţă de a ridica în România o mişcare de protestare destul de puternică, împinsă pînă la şovinism de burghezie. Partidul socialist nu putea să se dezintereseze de această chestiune naţionalistă, după cum nu s-a dezinteresat nici de agitaţiunea antisemită. Congresul s-a pronunţat clar, protestînd contra

⋆ Loc. cit., anul IV, nr. 26, din 22 august 1893.

purtării nedrepte a guvernelor maghiare, dar n-a lipsit de la datoria lui de a nu pune clasa muncitoare la adăpostul oricărei conduceri şoviniste.

. . . . . .

10

C. DOBROGEANU-GHEREA, ASUPRA SOCIALISMULUI ÎN ŢĂRILE ÎNAPOIATE *

. . . . . .

O ţară cu un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărţită în mai multe părţi, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală şi nesănătoasă în cel mai înalt grad. Din împărţirea şi acapararea aceasta rezultă cele mai mari incoveniente de dezvoltare pentru ţările acaparate, dar rezultă asemenea incoveniente grave şi pentru dezvoltarea morală şi democratico-socială a ţărilor acaparatoare. Subjugările aceste se fac în folosul claselor dominante, popoarele muncitoare se aleg din ele, deobicei, cu îngreuirea lanţurilor lor. Social-democraţia deci din lumea întreagă, care luptă împotriva oricărei nedreptăţi, oricărei apăsări şi robiri a omului prin om, luptă şi cu cea din urmă energie împotriva tuturor banditismelor politice din societatea capitalistă, împotriva tuturor acaparărilor naţionale, luptă pentru liberarea naţiunilor de sub jugul străin. Şi nu numai social-democraţiile ţărilor cucerite, ci tot aşa şi social-democraţiile tuturor ţărilor cuceritoare.

Cînd popoarele muncitoare conştiente vor dispune de soarta lor şi a ţărilor lor, atunci va suna şi ceasul liberării naţiunilor mici de sub jugul celor puternice, atunci va deveni cu adevărat posibilă şi întregirea ţării noastre într-o Românie mare, cuprinzînd pe toţi românii. Altă posibilitate pentru întregirea unei ţări mici ca a noastră, ca să se dezvolte astfel în marginile sale etnice, altă perspectivă nu există. Fanfaronada şoviniştilor şi naţionaliştilor noştri cari, pentru recîştigarea provinciilor subjugate, sînt gata să proclame război — pe hîrtie bineînţeles — Europei coalizate, e ridicolă în cel mai înalt grad şi face mai mult rău decît bine idealului naţional.

Aşadar, social-democraţia noastră internaţionalistă, care într-o frăţească înţelegere cu social-democraţiile tuturor celorlalte ţări caută să înfrăţească poporul muncitor român cu popoarele celelalte, social-democraţia tinde de fapt să apropie ceasul liberării şi întregirei poporului românesc în aceeaş măsură în care şovinismul nostru naţionalist, prin exclusivismul său şi prin ura şi zavistia ce seamănă între popoare, tinde de fapt să-l îndepărteze.

Aceasta e în cîteva cuvinte activitatea proprie a social-democraţiei române şi a organizaţiilor muncitoreşti întrucît priveşte relaţiile noastre cu celelalte ţări, politica externă a social-democraţiei române, dacă putem să ne exprimăm aşa.

11 **

În 1914, cînd izbucneşte crîncenul război european, cînd întreaga lume, dar mai ales Franţa tremura de groaza că libertatea Republicii franceze are să fie strivită de militarismul german, atunci întreaga naţiune franceză, social-democraţii şi toate partidele

* Studiu care însoţeşte cartea lui K. Kautsky : „Bazele social-democraţiei", Bucureşti, 1911, pag. 264—265.

** Fragment din declaraţiile socialiştilor români din Transilvania, reprodus după „Revoluţia din 1918 şi Unirea Ardealului cu România", de I. Clopoţel, Cluj, 1920, pag. 124—125.

într-o singură unire s-au ridicat şi au ţinut piept puhoiului ce venea de la hotare. Astăzi e vorba de libertatea, de posibilitatea de dezvoltare în viitor a culturii româneşti şi astăzi venim şi noi aici, adevăraţii reprezentanţi ai muncitorimei româneşti (aplauze) din Ungaria, Transilvania şi Banat, venim să declarăm în faţa dvs., în faţa Internaţionalei socialiste şi în faţa întregei lumi că vrem unirea tuturor românilor (urale nesfîrşite). Noi vrem şi sîntem gata a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea şi apărarea unirii. Noi sîntem proletari, ducem luptă socială de clasă, în lupta aceasta sîntem solidari cu toţi fraţii noştri de orice neam ar fi ei. Dar solidaritatea aceasta n-o înţelegem în aşa fel ca să fim şi pe mai departe sateliţii unui partid, nu voim să fim şi pe mai departe o clasă fără importanţă, care n-are la dispoziţie nici mijloace de afirmare şi dezvoltare, de aceea cînd aderăm la unirea tuturor românilor voim totodată şi posibilitatea de dezvoltare a muncitorimii române, voim să deschidem porţile largi în această ţară românească nouă (strigăte : Trăiască Romînia Mare), să se dezvolte şi progreseze şi poporul muncitor român aşa cum au progresat şi popoarele muncitoare din Apus. Social-democraţia nu-i identică cu lipsa simţului naţional (aplauze, trăiască), noi nu zicem ubi bene ibi patria, ci zicem că acolo unde ţi-e patria acolo să-ţi creiezi fericirea vieţii tale. Şi noi n-avem teamă că poporul muncitor român, care a rupt acum cătuşele unei robii seculare, nu va avea destulă putere ca şi în Romînia Mare să-şi asigure drepturile la o viaţă liberă (aşa-i, aplauze). Cînd aderăm la unire, nu o facem numai pentru că în interiorul nostru există simţul acesta, ci şi din convingerea fermă şi conştiinţa clară că prin postulatele luate în rezoluţia prezentată sînt asigurate toate celelalte garanţii pentru democratizarea României.

12

PARTIDUL SOCIAL-DEMOCRAT * ŞI HOTĂRÎREA DE LA ALBA IULIA **

Proclamarea unirei tuturor românilor e astăzi fapt împlinit. La Alba Iulia toţi reprezentanţii românismului din vechea Ungarie, fără deosebire de clasă şi vederi politice, au ajuns la înţelegerea că unirea trebuie făcută, căci numai astfel se va asigura deplina putinţă de propăşire şi dezvoltare a neamului românesc, care a fost ţinut de veacuri în robie. La aducerea hotărîrii acesteia am luat şi noi parte, socialiştii români. N-am făcut-o aceasta fără chibzuială, n-am primit să ne alăturăm la România fără nici o condiţie, ci numai după ce ni s-au dat asigurări mulţumitoare cu privire la prefacerea democratică a României ne-am dat votul pentru unire.

Astfel s-a şi întîmplat. Consiliul naţional român a aprobat punctul de vedere al tovarăşilor noştri, iar adunarea naţională a primit toate postulatele larg democratice închegate în rezoluţia ce i s-a înaintat. Faptul acesta pe noi ne-a mulţumit deocamdată. Hotărîrile adunării naţionale sînt pentru noi o garanţie morală de primul rang, căci *aceste hotărîri vor trebui împlinite, deoarece ele au izvorît din voinţa întregului popor.* Poporul singur va supraveghea la înfăptuirea tuturor punctelor din rezoluţia primită şi afurisenia neamului se va dezlănţui asupra capului tuturor acelora care ar încerca să zădărnicească ori să împiedice ducerea la îndeplinire a reformelor proiectate acolo. Nimeni să nu se teamă că poporul român nu va fi în stare să-şi cucerească şi să-şi asigure toate drepturile omeneşti ce i se cuvin. Partidul social-democrat român îşi va cunoaşte totdeauna datoria şi nu va permite niciodată ca în schimbul apăsării grofilor şi baronilor maghiari să avem parte în viitor de-o asuprire din partea clasei stăpînitoare române.

---

* Este vorba de Partidul social-democrat român din Transilvania.
** „Adevărul", anul XIV, nr. 48, din 2/15 decembrie 1918.

În felul acesta să înţeleagă fiecine unirea noastră cu România şi credem că chiar şi tovarăşii maghiari, care la început primiseră cu nedumerire hotărîrea de la Alba Iulia, încep acum a privi cu mai multă înţelegere pasul nostru.

Noi vom rămîne şi în viitor tot aceia care am fost pînă azi: luptătorii cei mai neîmpăcaţi contra tuturor asupritorilor şi cu toate faptele noastre vom căuta să servim marea şi sfînta cauză a Socialismului.

13

PARTIDUL SOCIALIST ŞI UNIUNEA SINDICALĂ DIN ROMÂNIA

DECLARAŢIUNE ⋆

Partidul Socialist reprezintă nu numai interesele proletariatului, ci şi interesele permanente şi generale ale dezvoltării civilizaţiei şi progresului întregei omeniri; el este hotărît potrivnic oricărei asupriri de neam, rasă, clasă şi sex. Consecvent cu aceste principii, Partidele Socialiste internaţionale au fost şi sînt apărătorul cel mai hotărît al emancipării naţiunilor subjugate şi revendicările acestora au găsit totdeauna în Socialism un punct de sprijin.

Plecînd de la constatarea că orice asuprire, orice regim excepţional, fie îndreptat contra unei rase sau naţiuni, se exercită în dauna maselor largi ale poporului şi stinghereşte prin aceasta libera lor dezvoltare economică, politică şi culturală, Partidul socialist, ca reprezentant al acestor mase, în primul rînd este pentru complecta emancipare a naţiunilor subjugate şi deci pentru autodeterminarea lor.

Războiul european, prin toate schimbările politico-sociale la care a dat naştere, a impus ca o necesitate hotărîtoare rezolvirea problemelor naţionale din întreaga Europă. Această rezolvire s-a impus mai ales în acele state a căror fiinţare ca stat se baza pe un conglomerat hibrid de naţiuni subjugate. Imperiul rus şi Austro-Ungar au fost cele dintîi state în care popoarele subjugate, încă în timpul războiului au purces la sfărîmarea jugului apăsător, pentru ca imediat ce războiul s-a apropiat de sfîrşit să scuture lanţurile robiei naţionale şi să înfăptuiască, prin dreptul lor de liberă determinare, regimul lor propriu.

Provinciile româneşti subjugate de alte naţiuni nu puteau să rămîie în afară de aceste prefaceri. Locuite în marea lor majoritate de o populaţiune românească, apăsată de secole de dominaţiune străină, împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică şi culturală, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominaţiuni, devenind libere.

Prin dreptul de autodeterminare al naţiunilor, principiu recunoscut de întregul socialism internaţional, românii din teritoriile subjugate şi-au manifestat, prin hotărîrile adunărilor lor naţionale, voinţa de a se uni cu România, pe baza rezoluţiunilor votate.

Ca socialişti români, internaţionalişti, salutăm cu bucurie dezrobirea naţională a poporului român prin provinciile subjugate pînă acum şi respectăm legămintele de unire hotărîte.

Partidul Socialist din România, ca reprezentant al clasei muncitoare, îşi ia angajamentul de a lupta împreună cu muncitorimea din teritoriile alipite pentru respectarea libertăţilor şi drepturilor cucerite şi socoate ca un punct al său de onoare respectarea drepturilor minorităţilor de altă naţionalitate pe toate terenurile, economic, politic şi cultural.

Recunoscînd starea înapoiată politică, economică şi culturală a vechii Românii, rezultatul regimului oligarhic de arbitrar şi desfidător al legilor, Partidul Socialist din România pune toată nădejdea în noile forţe proletare călite în lupta de secole în contra unei duble apăsări, pentru înlăturarea acestui regim nefast şi crearea unor noi condiţiuni de viaţă, bazată pe toate drepturile şi libertăţile ce noile situaţiuni mondiale le impun.

⋆ „Socialismul", anul IX, nr. 37, din 17 februarie 1919.

In acest scop, Partidul Socialist din România face apel la toate forţele proletare şi socialiste... pentru unificarea lor, formînd un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă.

România nouă de astăzi trebuie să devie România Socialistă de mîine.

Bucureşti, 13 februarie 1919.

COMITETUL EXECUTIV PROVIZORIU AL PARTIDULUI SOCIALIST DIN ROMÂNIA

COMISIA GENERALĂ PROVIZORIE A SINDICATELOR DIN ROMÂNIA

Cinstirea Unirii de către mişcarea muncitorească la începutul veacului XX

Sînt numeroase şi minunate paginile istoriei mişcării muncitoreşti din România în care evocările Unirii din 1859 sînt legate indisolubil de aspiraţiile maselor pentru o patrie liberă, independentă, democrată, pentru înfăptuirea năzuinţelor socialiste. Dintre acestea sînt pline de semnificaţie acţiunile muncitorimii române în primul deceniu al secolului XX.

Sînt cunoscute împrejurările în care mişcarea muncitorească din România, după dezorganizarea P.S.D.M.R., în 1899, a trecut la refacerea organizaţiilor politice şi consolidarea celor profesionale începînd din 1902—1903.

Forţa cu care muncitorimea din România acţiona pentru refacerea organizaţiilor sale s-a evidenţiat în mod deosebit de clar în ziua aniversării Unirii Principatelor, la 24 ianuarie 1905. Alegerea acestei zile pentru cea mai mare demonstraţie a muncitorimii Capitalei avea să sublinieze legătura intimă pe care o făceau muncitorii între marile acte istorice ale patriei şi cele ale mişcării revoluţionare. Veniră atît de mulţi muncitori, meseriaşi şi intelectuali la întrunirea de la „Eforie" — se relata în presa vremii — încît „cneazul" Moruzi, înspăimîntat, dăduse ordin să se interzică întrunirea. Mulţimea, însă, forţase uşa, şi întrunirea avu loc [1].

În lupta clasei muncitoare pentru o viaţă mai bună, la 24 ianuarie se amintea de faptul că acea zi marchează din anul 1905 reînchegarea forţelor muncitoreşti, moment important în lupta de desăvîrşire a unităţii naţionale, spre binele poporului şi nu al unei minorităţi privilegiate.

La marea întrunire din Bucureşti, de la 24 ianuarie 1905, au vorbit socialiştii despre necesitatea unirii forţelor muncitoreşti, despre importantele acţiuni pe care trebuia să le desfăşoare proletariatul din România. Au vorbit atunci despre lupta dusă de masele muncitoare din alte ţări pentru drepturile şi libertăţile maselor. De la tribuna adunării proletare, relevînd încă o dată internaţionalismul muncitorimii române, socialiştii au chemat masele la solidarizare cu muncitorimea rusă, condamnînd cu vehemenţă regimul ţarist, asupritor de popoare. Salutînd revoluţia rusă, mişcarea muncitorească din

[1] Vezi „România muncitoare" din 27 ianuarie 1913 („Aniversarea reînvierii mişcării socialiste şi a revoluţiei ruseşti din ianuarie 1905").

România înfiera totodată atrocităţile ţarismului în gazeta intitulată „Jos despotismul!"

Fără-ndoială — spunea unul din oratori, lucrătorul cizmar Valerian Prescurea — muncitorii români îşi manifestau deplina solidaritate cu lupta poporului rus pentru constituţie, aceasta deoarece masele populare din ţara noastră cunoşteau importanţa libertăţilor constituţionale, pentru cucerirea cărora dăduseră multe sacrificii. Valerian Prescurea făcu „o comparaţiune între luptele naţionale ale românilor ce s-au luptat pentru formarea României moderne şi între luptele ce se petrec în Rusia pentru reformele constituţionale" [2].

Tipograful Al. Georgescu accentuase în vorbirea sa asupra faptului că întrunirea avea loc *într-o zi de mare sărbătoare* naţională. O asemenea zi — spunea el — „se cuvine să fie sărbătorită de noi şi ca o zi în care mişcarea socialistă din ţară a intrat într-o nouă eră de activitate şi redeşteptare pentru binele şi fericirea clasei muncitoare, care suferă din cauza mizeriei şi dezorganizării" [3].

Era vorba de *unirea* muncitorilor, la 24 ianuarie 1905, sub semnul socialismului, în amintirea *Unirii* din 1859, cînd masele populare au luptat pentru făurirea României.

La 24 ianuarie 1905, socialiştii din Capitală, chemînd la reînchegarea forţelor proletare din România, considerau, istoriceşte, acţiunea pentru unitatea clasei muncitoare ca fiind strîns legată de tradiţiile de luptă ale poporului român pentru unitate naţională.

Subliniind importanţa tradiţiilor de luptă ale maselor pentru unitatea naţională, elementele înaintate muncitoreşti arătau în acelaşi timp că unitatea şi independenţa naţională n-au fost însoţite de rezolvarea problemei sociale.

An de an mişcarea muncitorească a aniversat ziua Unirii Principatelor cu sentimentul propriu clasei care era chemată să ducă mai departe stindardul progresului, libertăţii, independenţei şi deplinei unităţi a poporului într-o Românie democrată şi suverană. Astfel, la 24 februarie 1907, cu ocazia aniversării Unirii de către muncitorimea din Capitală a luat cuvîntul şi Ştefan Gheorghiu. Cu prilejul împlinirii unei jumătăţi de veac de la Unire, sub titlul de „24 ianuarie", amintind în „România muncitoare" din 1909 de Unirea Principatelor, „care şi-a avut rostul şi necesitatea ei", M. Gh. Bujor relevă că în aceeaşi zi muncitorimea română sărbătorea şi o altă unire, „unirea forţelor muncitoreşti conştiente din ţară". Întrunirea de la „Eforie" din ziua de 24 ianuarie 1905 — arăta autorul — avu darul să arate că în ţară există o muncitorime dornică de luptă pentru revendicările ei „şi că mănunchiurile cele ascunse şi rezleţite trebuie să se îmbine într-un tot unitar, să iasă la lumină şi să purceadă la acţiune" [4]. M. Gh. Bujor publică şi un alt articol în legătură cu Unirea Principatelor, intitulat „Cuza şi Carol" în care arăta că Alexandru Ioan Cuza devenise un simbol al Unirii. Unirea nu se datora, însă, lui Cuza. „Adînci cauze economice, politice şi sociale — ce s-au format cu încetul — au determinat-o. El (Cuza — *n.a.*) poate fi numai acela care a uşurat realizarea ei" [5].

---

[2] Vezi „Jos despotismul!", număr unic, 27 ianuarie 1905, pag. 7—8.
[3] Ibid.
[4] „România muncitoare" din 25 ianuarie 1909.
[5] Loc. cit., din 1 februarie 1909.

Cu prilejul semicentenarului Unirii, Ioan C. Frimu, într-o conferință intitulată „4 ani de activitate socialistă", ținută la cercul „România muncitoare" din București, arăta că în amintirea acelora care „au făcut ceva în acea epocă" nu s-a ridicat nici un bust ; în schimb, bulevardele erau întunecate „prin mărimea colosală a statuelor ridicate" acelora care deveniră „scutul claselor dominante" [6].

Arătînd că la 24 ianuarie 1909 s-a împlinit o jumătate de secol de cînd Moldova și Muntenia s-au unit, formînd țara românească de azi, redacția „România muncitoare" arăta că „acest fapt însemnat din istoria țării noastre are o deosebită importanță" [7]. În continuare se spunea că „atunci ca și acum (1909 — *n.a.*) singura armă de luptă în contra asupritorilor nu poate fi alta decît *unirea*".

Dublul caracter sărbătoresc al zilei de 24 Ianuarie l-a precizat în mod pregnant revista „Convorbiri sociale" din 1916, arătînd că ziua aceasta simbolizează „unirea de la 1859 a celor două principate într-un singur stat, și unirea de la 1905 a muncitorilor în partid de clasă" [8]. Unirea de la 1859 a fost un însemnat fapt social și politic — sublinia revista — arătînd că „actul de la 1859 a așezat temelia dezvoltării viitoare a României". Ceea ce trebuie remarcat e faptul că revista „Convorbiri sociale" considera că unirea a înlesnit „intrarea României pe drumul dezvoltării burghezo-capitaliste", deci ea „a pregătit și crearea factorului nou și inevitabil : *proletariatul*".

I. FELEA

---

[6] Loc. cit., din 20 ianuarie 1909.
[7] Loc. cit., din 1 februarie 1909 („Unirea și muncitorii").
[8] „Convorbiri sociale", anul I, nr. 3, din 10 februarie 1916 (*„24 Ianuarie"*, editorial).

Constantin David—
activist de seamă al Partidului Comunist Român
(1908 — 1941)

Filele de istorie a Partidului Comunist Român, în decursul celor patru decenii şi jumătate ce s-au scurs de la crearea sa, cuprind numeroase pagini în care stau scrise cu litere de aur rolul măreţ şi eroismul clasei muncitoare în lupta pentru cauza dreaptă a poporului român şi înfăptuirea idealului său social — libertate, progres social. Ani şi ani de-a rîndul, cei mai buni fii ai clasei muncitoare, comuniştii, şi alături de ei alţi patrioţi înflăcăraţi, au înfruntat teroarea şi prigoana cruntă a regimului burghezo-moşieresc, nenumăraţi dintre ei jertfindu-se pentru fericirea poporului.

Printre numeroşii comunişti căzuţi victimă terorii în lupta crîncenă cu cel mai feroce duşman al poporului, fascismul, se numără şi Constantin David, erou al clasei muncitoare din România.

*

Constantin David s-a născut într-o familie de oameni muncitori, la 25 aprilie 1908, în Bucureşti, într-un cartier situat în imediata vecinătate a Atelierelor „Griviţa". Meseria de strungar şi-a însuşit-o la Atelierele C.F.R. „Griviţa", unde a intrat ca ucenic încă înainte de a împlini 14 ani. Din fragedă tinereţe s-a făcut cunoscut în rîndul militanţilor pentru democraţie şi

progres. Amintirea lui Tică David — cum i se mai spunea — a rămas vie în mintea lucrătorilor de la Atelierele „Griviţa" încă din anul 1933, cînd, ca muncitor ceferist şi activist al Uniunii Tineretului Comunist, a fost arestat şi încarcerat preventiv timp de 6 luni de zile la închisoarea Jilava, pentru participare la munca de organizare şi mobilizare a maselor în sprijinul eroicelor bătălii de clasă ale muncitorilor ceferişti din ianuarie-februarie 1933, una din paginile cele mai luminoase din istoria ţării noastre.

În focul acestor bătălii de clasă, precum şi al celor care au urmat s-a călit ca revoluţionar şi Constantin David, care în anul 1934 a fost primit în rîndurile membrilor Partidului Comunist Român, titlu de înaltă cinste proletară pe care l-a păstrat cu demnitate pînă la sfîrşitul tragic al vieţii sale.

În etapa care a urmat, Partidul Comunist Român, deşi continua să activeze ilegal, a ştiut să găsească şi să folosească forme corespunzătoare pentru a păstra şi extinde legăturile sale cu masele. Experienţa acumulată în timpul luptelor din 1933 a dat comuniştilor forţa necesară pentru abordarea nu numai a unor probleme privind revendicările economice ale muncitorimii, ci şi probleme politice de interes general, care priveau direct cele mai largi pături sociale, pericolul fascist, cu toate implicaţiile grave asupra independenţei şi integrităţii ţării, ocupînd primul loc.

În activitatea sa complexă şi grea, de mobilizare a maselor împotriva pericolului fascist, partidul comunist s-a sprijinit cu pricepere pe un însemnat număr de organizaţii de masă legale, democratice, antifasciste ca: Liga muncii, Comitetul naţional antifascist, Blocul democratic, Comitetele cetăţeneşti, Patronajele populare, Comitetele pentru apărarea antifasciştilor şi altele. Constantin David, la fel ca şi ceilalţi activişti de seamă ai mişcării muncitoreşti din ţara noastră, a participat la multe din acţiunile iniţiate de aceste organizaţii.

Sub îndrumarea partidului comunist şi cu participarea directă a comuniştilor, au fost organizate în acei ani numeroase întruniri şi manifestaţii antifasciste, s-au iniţiat — adesea sub zidurile închisorilor — acţiuni în sprijinul deţinuţilor comunişti şi antifascişti. Nu o dată, cu prilejul acestor acţiuni, masele de participanţi au ascultat cu însufleţire cuvîntul mobilizator al ceferistului Tică David, agitator înzestrat încă din fragedă tinereţe cu talent organizatoric şi oratoric, cu o inepuizabilă combativitate şi forţă de convingere. Tocmai de aceea, organele represive îl ţineau pe Tică David sub o supraveghere permanentă. Siguranţa burghezo-moşierească nu contenea să semnaleze contactele şi legăturile zilnice ale lui Constantin David cu masele largi, cu membrii de rînd ai diverselor partide politice şi asociaţii profesionale, cooperatiste, culturale, sportive, de tineret etc.

O preocupare deosebită avea Constantin David pentru educarea tineretului. În acest scop, în anul 1934, el a fost sufletul colectivului care a organizat în Calea Griviţei un cinematograf pentru tineret. Aici, nu rare ori tinerii au pus pe fugă bandele legionare provocatoare, venite cu scopul de a sparge întrunirile şi celelalte acţiuni organizate.

Un episod deosebit din activitatea revoluţionară a lui Constantin David l-a constituit cel legat de sărbătorirea zilei de 1 Mai 1935 de către oameni ai muncii din Capitală în pădurea Andronache. Pentru acea zi Constantin David şi-a procurat şase megafoane puternice, pe care le-a instalat din timp în pădure, prin copaci, la mare distanţă unul de altul. Cînd pădurea fremăta de muncitori, la megafoane a prins glas cuvîntul de ordine al partidului

comunist. Pînă să se dezmeticească agenţii poliţiei, pînă să se cațăre în copaci, pentru a rupe firele de legătură ale megafoanelor cu staţia de emisie, a trecut un timp preţios, suficient pentru ca Constantin David să-l folosească cu iscusinţă în scopul organizării unui adevărat miting, sub lozincile partidului.

Figura luminoasă a lui Constantin David s-a afirmat şi la Congresul Uniunii generale a sindicatelor C.F.R. care şi-a desfăşurat lucrările la Braşov în zilele de 26—28 iulie 1936. Participînd ca delegat al muncitorilor de la Atelierele „Griviţa", el a militat, alături de Ilie Pintilie şi alţi reprezentanţi ai ceferiştilor, pentru înfăptuirea Frontului unic muncitoresc şi a Frontului popular antifascist.

În anii 1935—1936, cercurile guvernante au înscenat un lung şir de procese celor mai active elemente democratice, antifasciste. În cursul acestor procese, în faţa justiţiei burghezo-moşiereşti au compărut ca „acuzaţi" numeroşi muncitori, ţărani, intelectuali, oameni din cele mai diferite categorii sociale, animaţi cu toţii de aceleaşi idealuri de luptă împotriva pericolului de fascizare a ţării. Acestea au prilejuit noi acţiuni de masă în principalele oraşe din ţară, concretizate în crearea de comitete pentru apărarea celor arestaţi şi judecaţi, în trimiterea către tribunale a unui mare număr de proteste semnate de mii de oameni, sporind astfel numărul luptătorilor împotriva pericolului fascist. La unul din astfel de procese, din anul 1936, din însărcinarea partidului comunist, Constantin David a participat ca martor. În faţa Consiliului de război al Corpului I Armată, el a declarat răspicat că cei aflaţi pe banca acuzaţilor au exprimat voinţa poporului şi că condamnarea lor însemnează condamnarea clasei muncitoare şi a tuturor forţelor democratice care luptă împotriva fascismului, duşmanul principal al întregului popor. Cele declarate public, în faţa unei numeroase asistenţe, nu au convenit nici completului de judecată şi nici forţelor reacţiunii din ţară, fapt pentru care lui Constantin David i s-a intentat proces pentru „delict de audienţă" şi „ultragiu de prestigiu", fiind condamnat pe loc la şase luni închisoare. Poziţia consecvent revoluţionară a lui Constantin David, hotărîrea sa de a se căli pentru viitoarele lupte ce avea să le dea P.C.R. în vederea realizării unităţii de acţiune a clasei muncitoare, a făuririi Frontului popular antifascist au făcut din aceste luni de închisoare o adevărată şcoală revoluţionară pentru el. Această detenţiune nu era nici prima şi nici ultima din viaţa de luptă dîrză a lui C. David. De altfel, timp de 10 ani — din 1931 pînă în 1940 — el a fost arestat de 24 de ori.

După ieşirea din închisoare, în ciuda urmăririi zilnice, a schingiuirilor la care a fost supus cu prilejul atîtor arestări, Constantin David şi-a dovedit devotamentul neclintit faţă de clasa muncitoare şi partidul ei, care l-au crescut şi educat. Nici pumnii, nici bîtele sau vinele de bou ale călăilor Siguranţei nu i-au putut înfrînge dîrzenia şi hotărîrea, combativitatea sa revoluţionară. În decursul acelor peste 12 ani cît a muncit ca activist, la început pe linia organizaţiei tineretului revoluţionar şi apoi a Partidului Comunist Român, Constantin David s-a distins ca un conducător iubit, apărat şi urmat de mase. Numele lui poate fi întîlnit pretutindeni printre organizatorii acţiunilor revendicative ale muncitorilor de la C.F.R. „Griviţa" sau de la fosta Fabrică „Industria fierului", de la Fabrica de cuie „Goldenberg"-Bucureşti sau de la „Şantierele navale române"-Galaţi, de la Fabrica

„Dacia textilă"-Bucureşti, ca şi din multe alte locuri pe unde a lucrat ori a avut strînse legături cu muncitorii.

În anul 1937, partidul comunist i-a încredinţat sarcina de a-şi desfăşura munca în aparatul ilegal al C.C. al P.C.R. Atunci a fost ales şi în conducerea Comitetului local al P.C.R. Bucureşti.

Concediat, la cererea Siguranţei, de către Direcţia generală a C.F.R., ca fiind un element „periculos" şi trecut în acelaşi timp pe „lista neagră", pentru ca nici un patron să nu-l mai angajeze, Constantin David a menţinut o strînsă legătură cu muncitorii ceferişti, ca şi cu cei din alte întreprinderi din Capitală şi provincie. Totodată, după arestarea lui Ilie Pintilie, o mare răspundere pentru munca desfăşurată de P.C.R. în rîndurile sindicatului C.F.R. a căzut pe umerii săi.

După instaurarea dictaturii regale, cu toate condiţiile grele în care era nevoit să acţioneze, P.C.R. a continuat lupta sa de făurire a unităţii de acţiune a clasei muncitoare, a forţelor patriotice, pentru apărarea intereselor vitale, naţionale şi sociale ale poporului român. Intrînd în breslele create de regimul dictaturii lui Carol al II-lea în locul sindicatelor muncitoreşti desfiinţate, Constantin David, alături de ceilalţi comunişti, a desfăşurat o permanentă şi rodnică muncă de masă, soldată cu succese noi pe linia făuririi unităţii de acţiune a clasei muncitoare.

Ca rezultat al muncii desfăşurate în acest timp în rîndul organizaţiilor de partid din Bucureşti de Comitetul local al P.C.R., din conducerea căruia făcea parte şi C. David, au avut loc în Capitală numeroase acţiuni greviste, între care şi greva muncitorilor metalurgişti de la Fabrica de cuie „Goldenberg", care a durat aproape şase săptămîni. Această grevă, în pregătirea căreia C. David a avut un merit important, a atins un deosebit grad de organizare şi combativitate, muncitorii reuşind să impună patronului satisfacerea majorităţii revendicărilor cerute de ei.

O expresie puternică a succeselor înregistrate pe linia realizării unităţii forţelor muncitoreşti au constituit-o întrunirile şi manifestaţiile de 1 Mai 1939, care au avut loc în aproape toate centrele muncitoreşti din ţară, şi în primul rînd în Bucureşti. Ecoul demonstraţiei de stradă din Bucureşti, la care au participat peste 20 000 de oameni ai muncii, a adeverit întru totul justeţea punctului de vedere al P.C.R. în direcţia făuririi unităţii de acţiune a clasei muncitoare. Lozincile lansate de partid cu acest prilej : „Trăiască independenţa naţională a ţării", „Să apărăm graniţele împotriva agresorului hitlerist", „Jos fascismul", „Unire cu toate popoarele democratice", „Cerem eliberarea deţinuţilor politici", „Vrem front patriotic", „Trăiască frontul popular antifascist" etc. au devenit lozinci ale maselor, pe care cercurile reacţionare nu le-au putut uita cu uşurinţă. Meritele lui Constantin David de activist de partid talentat, cu capacitate organizatorică şi devotament faţă de partid şi clasa muncitoare au ieşit şi mai mult în evidenţă cu acest prilej.

În condiţiile accentuării terorii în a doua jumătate a anului 1939, prezenţa lui Constantin David în Bucureşti devenise tot mai dificilă, datorită cunoaşterii de către organele represive a activităţii ce o ducea. În acele împrejurări grele, el a fost trimis să muncească în oraşul Galaţi. Angajîndu-se ca muncitor sudor la Şantierele navale din localitate, C. David îndeplinea în acelaşi timp muncă de răspundere în cadrul Comitetului regional al P.C.R. Dunărea de Jos, pentru care fusese trimis la Galaţi. Dar, scurt timp după

aceasta, în ianuarie 1940, Direcţia generală a Siguranţei, dîndu-i de urmă, l-a trimis sub escortă la Bucureşti, unde i-a fixat domiciliu forţat.

Urmărit pas cu pas de copoii Siguranţei, casa unde locuia fiindu-i permanent supravegheată, Constantin David nu a renunţat însă la luptă. El a menţinut tot timpul o legătură strînsă cu muncitorii din Capitală, şi în special cu cei de la Atelierele C.F.R. „Griviţa".

În vara anului 1940 este trimis să lucreze în cadrul Comitetului regional al P.C.R. Valea Prahovei. Pentru a-şi putea îndeplini sarcina primită de la partid, el era nevoit să parcurgă aproape zilnic distanţa de la Bucureşti la Ploieşti. Domiciliul obligatoriu din Bucureşti şi supravegherea continuă a casei unde locuia îl obligau să-şi facă mereu prezenţa, pentru a nu da de bănuit urmăritorilor. În aceste condiţii grele, Constantin David şi-a desfăşurat munca timp de aproape opt luni de zile, pînă cînd, în sfîrşit, a obţinut angajarea sa ca lucrător la S.A.R. „Dacia textilă" din Bucureşti.

Activitatea desfăşurată de Constantin David în Valea Prahovei, centru petrolier muncitoresc cu puternice tradiţii revoluţionare, căruia căpeteniile hitleriste şi agentura lor din ţară, legionarii, îi acordau o atenţie deosebită, precum şi în Bucureşti, a devenit tot mai mult o problemă de temut pentru căpeteniile fasciste. Astfel, la 7 octombrie 1940, un ordin special al generalului fascist C. Petrovicescu, ministru de interne în guvernul legionar-antonescian, cerea Prefecturii poliţiei Capitalei să intensifice urmărirea îndeaproape a activităţii lui Constantin David. Numele său figura încă din acele zile pe listele negre întocmite de asasinii de la poliţia legionară, nemaivorbind de provocările zilnice care i se făceau.

Constantin David nu pregeta însă să-şi pună energia în slujba mobilizării şi organizării maselor împotriva regimului burghezo-moşieresc. El a participat activ la demonstraţia din Bucureşti-Obor, de la 3 noiembrie 1940. În acele zile, partidul comunist a reuşit să lege tot mai mult revendicările imediate, arzătoare ale maselor — lupta contra scumpetei, a lipsei de alimente etc. — de sentimentele patriotice antihitleriste ale poporului. Cu prilejul manifestaţiei, masele au cerut alungarea trupelor hitleriste din ţară, încetarea terorii, eliberarea tuturor deţinuţilor politici, salvarea patrimoniului culturii naţionale pîngărite de fascism, apărarea libertăţii şi suveranităţii poporului.

Aceste deziderate, completate cu altele noi, sintetizate de Partidul Comunist Român în condiţiile favorabile pentru coalizarea tuturor forţelor sociale antifasciste şi antihitleriste, au constituit în etapa care a urmat baza avîntului necontenit al luptei patriotice, antifasciste a poporului român, avînd în frunte clasa muncitoare.

Aflat permanent la postul său de luptă, C. David folosea orice prilej pentru a denunţa cu curaj gravele primejdii pe care le implicau evenimentele petrecute în România în toamna anului 1940. Tocmai de aceea legionarii i-au pregătit cu meticulozitate sfîrşitul.

În ianuarie 1941, în preajma dezlănţuirii rebeliunii legionare, neînfricatul Constantin David, activist de seamă al P.C.R., muncitor crescut şi călit la şcoala luptei revoluţionare, împotriva exploatării şi asupririi, împotriva celui mai crunt duşman al independenţei şi suveranităţii ţării — fascismul —, a fost răpit în miez de noapte din sînul familiei sale de o bandă de legionari; dus la poliţie şi, după ore întregi de bestială schingiuire, a fost asasinat mişeleşte.

Răpirea în miez de noapte şi asasinarea lui C. David în modul cel mai mişelesc de către bandele legionare au constituit în acele zile de cruntă teroare o grea pierdere pentru clasa muncitoare şi Partidul Comunist Român. Ea a făcut parte din lanţul de pogromuri şi crime pregătite şi organizate cu minuţiozitate de cele mai reacţionare forţe ale burgheziei române, subordonate direct hitlerismului. Terorii nemaiîntîlnite a legionarilor i-au căzut atunci victimă şi numeroşi alţi antifascişti, oameni politici, de ştiinţă, de cultură, democraţi, intelectuali progresişti. Corpul lui neînsufleţit, mutilat, cu braţul stîng smuls din umăr, a fost găsit după patru săptămîni de zile, pe o cărare ascunsă din pădurea Pantelimon, de către un ţăran ce se afla în trecere spre şosea.

Asasinarea lui Constantin David, alături de alte zeci şi zeci de oameni politici şi patrioţi ai poporului român, arăta încă o dată chipul odios şi antipopular al fascismului. Dar nici teroarea sîngeroasă, nici curţile marţiale cu plutoanele lor de execuţie şi nici lagărele şi închisorile fasciste nu au putut stăvili eroismul şi abnegaţia clasei muncitoare în lupta pentru propăşirea poporului român.

Insurecţia naţională antifascistă din august 1944, organizată şi condusă de Partidul Comunist Român, a constituit punctul culminant al întregului proces istoric de luptă şi rezistenţă antifascistă şi antihitleristă din România. Ea a deschis o etapă nouă în istoria ţării noastre, etapa revoluţiei populare, în care poporul român şi-a văzut împlinite nobilele sale aspiraţii şi idealuri pentru care au luptat şi s-au jertfit numeroşi fii ai săi.

Ţelurile măreţe care au înnobilat întreaga viaţă şi luptă a lui Constantin David sînt astăzi împlinite. Memoria lui Constantin David va rămîne veşnic vie. O dată cu cinstirea memoriei sale, poporul român, Partidul Comunist Român aduc prinosul lor de recunoştinţă tuturor eroilor clasei muncitoare care, neprecupeţindu-şi viaţa, s-au dedicat trup şi suflet şi s-au sacrificat luptei pentru fericirea poporului.

V. TOPALU

Constantin Olcescu —
luptător de frunte al clasei muncitoare din România
(1855 — 1892)

C. Olcescu, de la a cărui naştere s-au împlinit 110 ani, ocupă un loc binemeritat printre militanţii înaintaţi ai mişcării muncitoreşti de la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

Viaţa şi activitatea lui C. Olcescu sînt legate de o perioadă importantă din istoria mişcării socialiste şi muncitoreşti din România : etapa unirii socialismului ştiinţific cu mişcarea muncitorească, a luptei proletariatului pentru organizarea sa politică şi profesională.

C. Olcescu s-a născut la Iaşi, la 31 decembrie 1855. Urmează cursurile şcolii primare şi apoi pe cele ale şcolii tehnice de maşini şi unelte agricole. În anul 1876, după absolvire, este angajat ca maistru în atelierul de turnătorie al şcolii. Pînă în anul 1883, cînd vine în Bucureşti, C. Olcescu leagă numeroase prietenii printre muncitorii cizmari, curelari, tîmplari din localitate, care, datorită propagandei socialiste, începuseră a pune bază primelor organizaţii profesionale. Prin intermediul acestor lucrători, el ia cunoştinţă de ideile socialiste, care-i vor călăuzi activitatea viitoare de luptător pentru cauza proletariatului.

În anul 1883 se angajează în Bucureşti ca muncitor la secţia de turnătorie a Atelierelor căilor ferate.

În capitala ţării, unde procesul de formare şi organizare a proletariatului era în plină desfăşurare, iar lupta împotriva exploatării căpăta un caracter tot mai pronunţat, C. Olcescu îşi îmbogăţeşte cunoştinţele studiind o bogată literatură socialistă — articole de popularizare a operelor lui K. Marx şi F. Engels, apărute în paginile gazetelor „Contemporanul“ sau „Revista so-

cială", traduceri din A. Bebel şi V. Plehanov, lucrări ale socialiştilor români N. Codreanu, dr. Russel, C. Dobrogeanu-Gherea.

Referindu-se la această latură a preocupărilor lui, Anton Bacalbaşa istoriseşte că, vizitîndu-l în sărăcăcioasa încăpere ce o locuia împreună cu familia, pe strada Berzei, „a zărit lîngă fereastră pe o masă o mulţime de cărţi. Vedeai acolo tot ce se scrisese în româneşte despre socialism : cărţi cu scoarţele rupte, reviste, gazete, o întreagă avere intelectuală...".

Această năzuinţă de a cunoaşte şi-a dat roadele. Treptat el a început să înţeleagă multe lucruri, şi îndeosebi unul esenţial : necesitatea organizării şi a solidarităţii de clasă a proletariatului împotriva exploatării capitaliste. Relatînd o convorbire avută cu C. Olcescu, Bacalbaşa scria : „Mi-a vorbit de socialism şi eram uimit de cum îl înţelegea de bine şi cum pricepea că ar trebui să avem o organizaţie serioasă... Acesta era omul, lucrător destoinic, caracter hotărît şi o energie colosală". În această direcţie el a militat neobosit pe linia organizării clasei muncitoare în asociaţii profesionale bazate pe principiul luptei de clasă, fără patroni şi împotriva acestora, pentru o organizaţie politică proprie a proletariatului.

Începutul procesului de îmbinare a socialismului ştiinţific cu mişcarea muncitorească a fost marcat prin crearea, în toamna anului 1887, a Cercului muncitorilor din Bucureşti, prima organizaţie muncitorească cu caracter politic din România. Făcînd parte din comisia de redactare a statutului, C. Olcescu şi-a adus în cadrul acesteia o contribuţie de seamă, înscriindu-şi totodată numele la loc de cinste, printre primii muncitori membri ai cercului, care au devenit militanţi socialişti. Tovarăşii săi l-au îndrăgit şi preţuit pentru activitatea, talentul şi energia sa, pe care le-a depus în slujba luminării şi ridicării conştiinţei de clasă a muncitorilor. În şedinţele cercului el a subliniat în repetate rînduri importanţa şi necesitatea înarmării solide a proletariatului cu ideile socialiste, în lupta împotriva exploatării, susţinînd în acest sens ideea organizării unor cursuri de istorie a socialismului sau de economie politică pentru masele muncitoare.

În vederea coordonării acţiunilor şi organizării luptei muncitorilor ceferişti, C. Olcescu a dus, alături de alţi tovarăşi ai săi, o intensă muncă de propagandă pentru crearea unei asociaţii care să le apere drepturile şi interesele. Ca urmare, la 19 noiembrie 1887, cu toate piedicile puse de autorităţi şi de către Direcţia generală a căilor ferate, s-au pus bazele Societăţii generale a muncitorilor în fier şi lemn de la căile ferate din Bucureşti. În entuziasmul general, cei peste o mie de participanţi la şedinţa de constituire au ales în unanimitate pe C. Olcescu ca preşedinte al societăţii. Era aceasta o dovadă elocventă a încrederii şi prestigiului de care se bucura C. Olcescu în rîndurile muncitorilor.

Direcţia generală a căilor ferate, nemulţumită de acţiunea organizatorică a lucrătorilor ceferişti, le-a scăzut salariile. Muncitorii au reacţionat însă imediat declanşînd, la sfîrşitul lunii decembrie 1887, grevă, au silit direcţia să revină asupra măsurilor arbitrare luate. Era primul succes al unei acţiuni organizate şi conduse de către Societatea generală a muncitorilor în fier şi lemn.

O serie întreagă de măsuri samavolnice luate de direcţia căilor ferate, printre care scăderea salariilor, concedierea lucrătorilor care participau la activitatea Cercului muncitorilor din Bucureşti, au înrăutăţit condiţiile, şi aşa nespus de grele, de muncă şi trai ale lucrătorilor ceferişti, stîrnind o

nemulţumire profundă în rîndurile lor. La 12 august 1888, o delegaţie, în fruntea căreia muncitorii l-au ales pe C. Olcescu, a prezentat Direcţiei generale un memoriu cuprinzînd principalele revendicări ale ceferiştilor de la Atelierele centrale ale Capitalei, la care reprezentanţii statului patron au răspuns negativ. A doua zi, aflînd refuzul direcţiei de a le satisface cererile drepte, fiind convinşi că numai prin luptă unită şi hotărîtă vor putea obţine satisfacerea lor, ceferiştii trec la acţiune deschisă, declarînd grevă.

Această grevă a reprezentat, prin amploarea, durata şi numărul participanţilor, una dintre cele mai importante ridicări la luptă ale proletariatului din ţara noastră la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

Delegaţia aleasă a fost împuternicită de muncitori să ia conducerea întregii acţiuni. S-a constituit astfel, după datele cunoscute pînă în prezent, primul comitet de grevă din istoria mişcării muncitoreşti din România, element calitativ nou în lupta proletariatului din ţara noastră.

Din iniţiativa comitetului de grevă au fost adoptate măsuri judicioase, care au împiedicat pe toată durata luptei uneltirile direcţiei atelierelor de înăbuşire a grevei prin angajarea altor muncitori. Au fost organizate numeroase întruniri la Cercul muncitorilor sau în împrejurimile Capitalei. Acestea au căpătat adeseori caracterul unor manifestaţii muncitoreşti de amploare, ca aceea din ziua de 23 august 1888 la „Bordei", la care au participat aproape 2 000 de oameni.

Unul dintre animatorii acestor acţiuni a fost C. Olcescu. În acele zile „Olcescu desfăşura — după cum istoriseşte un contemporan — o activitate colosală. El era unul din cei mai buni oratori ai noştri. Era măreţ să-l vezi la tribună. Înalt, voinic, cu privirea expresivă, cînd ridica în sus mîna-i viguroasă, părea un fel de Spartacus, plin de revoltă şi plin de entuziasm".

Cu lupta dreaptă a greviştilor s-au solidarizat ceferiştii din Galaţi, Iaşi, Paşcani, muncitorii din întreprinderile Capitalei, care le-au trimis ajutoare materiale sub diferite forme. Încercările Direcţiei generale de a angaja muncitori din alte ţări în locul greviştilor au dat greş. Feroviarii din Viena, Budapesta şi Paris au refuzat ofertele avantajoase ce li s-au făcut, trimiţînd totodată ajutoare materiale în sprijinul greviştilor.

După aproape 30 de zile, eroica luptă a ceferiştilor bucureşteni a fost înfrîntă. Referindu-se la această luptă, la organizarea şi conducerea căreia C. Olcescu a adus o contribuţie însemnată, ziarul burghez „România" scria după grevă că „nu este nici un secret pentru nimeni că focarul grevei a fost la turnătorie, căci în acel atelier este Olcescu, preşedintele societăţii lor...". După înăbuşirea grevei, 17 muncitori dintre cei mai hotărîţi şi energici, printre care şi Olcescu, au fost concediaţi. Împotriva lui Olcescu s-a dat o decizie conform căreia se interzicea angajarea lui în atelierele statului.

Lipsit de mijloace materiale şi de dreptul de a munci, Olcescu se reîntoarce la Iaşi, unde se angajează ca muncitor la Regia de tutun. Muncea greu, în aerul infectat al atelierelor, dar era din nou în mijlocul tovarăşilor săi de luptă. Anii de frămîntări, de luptă şi privaţiuni, zbuciumul activităţii ce desfăşurase încep să-şi spună cuvîntul. Boala îl învinge şi după o lungă suferinţă se stinge din viaţă în vîrstă de numai 37 de ani, în luna mai a anului 1892. Era anul cînd clasa muncitoare din România, în rîndul căreia C. Olcescu îşi făcuse pe deplin datoria de luptător, se pregătea cu însufleţire să-şi întemeieze propriul său partid.

I. ILINCIOIU

Dem. I. Dobrescu — democrat antifascist (1869 — 1948)

Prin tradiţia familiei sale, prin gîndirea şi activitatea progresistă desfăşurată în timpul regimului burghezo-moşieresc, gîndire şi acţiune care aveau contingenţe sentimentale cu mişcarea revoluţionară, Dem. I. Dobrescu rămîne una dintre figurile cele mai interesante ale vieţii publice româneşti.

Personalitatea lui Dem. I. Dobrescu, luminată de un profund umanism, de o sinceră moralitate şi simplitate personală, era totuşi vremuită de confuzul neastîmpăr al intelectualului burghez căutător al drumului care să-l apropie de lupta maselor populare, de viaţa şi idealul lor.

Cunoscutul său articol „Revoluţia aleargă pe stradă", publicat în cartea sa „Procurorul umanităţii", care a stîrnit din partea reacţiunii riposte mînioase şi insultătoare la adresa autorului, reprezenta, de fapt, frămîntarea unui protestatar într-o societate pe care nu înceta s-o servească, dar în care — preciza chiar el — „s-au desfiinţat privilegiile de drept, dar au rămas privilegiile de fapt, mult mai odioase şi mai numeroase". („Procurorul umanităţii", Bucureşti, 1936, pag. 320.)

Dem. I. Dobrescu este unul dintre acei intelectuali democraţi care în vremea regimului burghezo-moşieresc s-au apropiat sincer de muncitorii şi intelectualii comunişti şi, prin aceştia, de acţiunea numeroaselor organizaţii antifasciste create, organizate şi conduse de partidul comunist.

S-a născut la Jîlava, locul unde străbunicul său, Cosma, luptător în armata lui Avram Iancu, se refugiase împreună cu alţi numeroşi luptători, în

martie 1869, o dată cu primele înmuguriri şi licăriri de acţiune şi organizare spontană a clasei muncitoare din ţara noastră.

După absolvirea Liceului „Matei Basarab" şi a facultăţii de drept din Bucureşti pleacă la Paris, într-o perioadă cînd socialismul, în frunte cu Guesde, Vaillant şi Jaures, înainta victorios, cucerind numeroase locuri în parlament şi în consiliile oraşelor mari ale Franţei.

Ca student, s-a alăturat mişcării progresiste de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi a colaborat la „Evenimentul literar", revistă condusă de G. Ibrăileanu, C. Stere, Ionescu Raicu-Rion şi alţii.

După ce şi-a trecut, în 1894, doctoratul în drept cu lucrarea „L'evolution de l'Idée de Droit", s-a întors în ţară, unde a fost numit judecător la tribunalul Iaşi, iar apoi procuror la tribunalul Ilfov.

Părăseşte însă magistratura, deoarece, după cum el însuşi declara, „avem magistratură, dar n-avem justiţie", şi ocupă un timp postul de conferenţiar la facultatea de drept din Bucureşti. Este ales decan al Baroului Ilfov în 1919, preşedinte al Uniunii avocaţilor din România în 1931 şi primar general al municipiului Bucureşti între anii 1928 şi 1933.

Ales deputat şi senator pe listele guvernelor burgheze, Dem. I. Dobrescu nu părăseşte lupta pentru drepturile şi libertăţile cetăţeneşti. Rămîne însă în permanenţă un ostracizat al acestor guverne, pentru că nu se încadrează nici în disciplina partidului naţional-ţărănesc şi nici în cea monarhică, faţă de care îşi manifesta deschis dispreţul. „Majestate, trimite-ţi hoţii la puşcărie, că vine poporul şi ţi-i sfîşie", scria el la 4 noiembrie 1924 în „Adevărul".

În perioada grevei generale din 1920, după scoaterea în afara legii a partidului comunist şi a celorlalte organizaţii muncitoreşti revoluţionare, în 1924, în focul eroicelor lupte ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din 1933, în timpul creării organizaţiilor antifasciste şi al pregătirii Frontului popular, Dem. I. Dobrescu este prezent ca apărător şi martor în procese, ca membru fondator al „Ligii drepturilor omului" şi al „Ligii contra terorii", ca organizator şi animator al comitetelor cetăţeneşti, care, împreună cu celelalte organizaţii de masă legale conduse de partidul comunist, se împotriveau cu hotărîre pericolului fascist şi politicii generale a imperialismului străin, care ameninţau independenţa, suveranitatea şi patrimoniul cultural al poporului nostru.

În procesul intentat conducătorilor grevei generale, cum şi în procesele înscenate, după ilegalizare, conducătorilor Partidului Comunist Român, Dem. I. Dobrescu condamnă cu vehemenţă ilegalităţile regimului burghezo-moşieresc şi cere respectarea dreptului de organizare politică şi sindicală a clasei muncitoare.

Mai tîrziu, în procesul de la Cluj, înscenat în anul 1928 conducătorilor şi organizaţiilor muncitoreşti revoluţionare legale — Sindicatele unitare, Blocul muncitoresc-ţărănesc etc. —, proces în care s-au dat 150 ani de închisoare, 273 ani de interdicţie şi 715 500 de lei amendă, Dem. I. Dobrescu rosteşte o apărare — publicată în ziarul „Înainte" la 21 octombrie 1928 — plină de curaj, demnitate şi umanism. „Dacă procesul acesta s-ar fi dezbătut în faţa tribunalelor ordinare, în pledoaria mea n-aş fi spus decît un singur cuvînt: Achitaţi! Apoi aş fi făcut cerere la Parchet să ia măsuri împotriva procurorului care a deschis acţiune publică. Aşa de lipsit de dovezi este procesul chemat a-l judeca.

Sînt daţi în judecată şi oameni care au strîns ajutoare pentru familiile celor condamnaţi. După această concepţie barbară, o dată cu acuzaţii trebuiesc distruşi copiii şi familiile lor".

Orator şi publicist de talent, Dem. I. Dobrescu a folosit toate prilejurile pentru a condamna concepţiile retrograde ale rasismului şi antisemitismului, declarîndu-se cu convingere partizan al unei politici de egalitate şi „înfrăţire cetăţenească".

Pe acest drum de gîndire şi acţiune democratică şi antifascistă este prezent Dem. I. Dobrescu în activitatea comitetelor cetăţeneşti, contribuind la mobilizarea cît mai largă a maselor împotriva fascismului, pentru apărarea păcii, a independenţei patriei. În septembrie 1935, cînd Dem. I. Dobrescu expunea la marea adunare din sala „Marconi" din calea Griviţei programul de acţiune general-democratică al comitetelor cetăţeneşti, grupuri de fascişti au încercat, cu ajutorul siguranţei, să-i stăvilească cuvîntul şi să zădărnicească astfel întrunirea. Dar sutele de cetăţeni, în frunte cu muncitorii şi intelectualii comunişti, i-au pus pe fugă pe huliganii fascişti.

Luptător înflăcărat pentru pace, a înţeles că pentru împlinirea acestui ideal trebuie dusă o luptă necontenită, deoarece, spunea el, „pacea nu se cerşeşte, pacea se cucereşte. Astăzi cine cerşeşte pacea încurajează războiul. Facem apel la masele populare, pentru că în război tot ele formează masele militare". („Procurorul umanităţii", pag. 431.)

Acest militant democrat, pe care reacţiunea îl numea cu ironie „Procurorul umanităţii", a fost în acelaşi timp un remarcabil gînditor şi gospodar urbanist. Creator al parcurilor Snagov şi Băneasa, autor al planului de asanare a lacurilor din jurul oraşului Bucureşti, organizator, împreună cu Liviu Rebreanu, Victor Ion Popa, arhit. Octav Doicescu şi alţi intelectuali valoroşi, al „Asociaţiei pentru urbanistica Bucureştiului", Dem. I. Dobrescu deschide, pentru prima oară la noi, drumul spre o concepţie urbanistică ştiinţifică, progresistă şi populară.

Mai mult, el pune concepţiile urbanistice în slujba păcii. La Congresul Uniunii internaţionale a oraşelor, ţinut la Londra în anul 1932, Dem. I. Dobrescu preciza că această organizaţie nu trebuie „să rămînă o simplă organizaţie unde să se dezbată probleme abstracte, adeseori fără rezultate practice. Solidaritatea între oraşe nu poate decît să întărească ideea păcii". El propunea ca „municipalităţile să înlesnească într-o largă măsură viaţa studenţilor străini şi să organizeze academii internaţionale pentru popoare". Era aceasta o cale dreaptă şi o concepţie limpede, profund umană de pace şi colaborare între popoare, care-l apropia şi mai mult de lupta partidului comunist.

Gînditor progresist şi remarcabil militant antifascist, autor a numeroase studii de drept şi pamflete îndreptate împotriva jafului şi nedreptăţii societăţii burgheze, original teoretician al unui urbanism cu ajutorul căruia încerca să pună frumuseţile şi belşugul patriei în folosul maselor populare, Dem. I. Dobrescu — cu toate unele manifestări contradictorii — a devenit şi a rămas pînă la sfîrşitul vieţii un colaborator şi un prieten dezinteresat al comuniştilor.

N-a ezitat în vremuri grele să ascundă în casa sa materialul de propagandă tipărit de partidul comunist. De asemenea, a păstrat în timpul proceselor în camera sa de la hotel articolele scrise pentru presa comunistă şi antifascistă, cum şi corespondenţa care se expedia în străinătate.

Ironiei ieftine a cercurilor reacţionare i-a răspuns cu sarcasmul necruţător al luptătorului antifascist. „Burghezia se arată incapabilă să rezolve

chestia economiei moderne. Ea trebuie să facă loc altei clase. Pentru salvarea unei clase incapabile nu putem să ucidem o omenire întreagă" — scria Dem. I. Dobrescu în anul 1935. („Procurorul umanității", pag. 147).

El năzuia sincer spre un regim democratic în care România să prospere pe calea progresului economic şi social, în care libertăţile şi drepturile maselor să slujească ridicării poporului român pe treapta unei înalte civilizaţii.

Dem. I. Dobrescu a trăit şi a văzut începutul împlinirii acestui vis, visul tuturor intelectualilor progresişti, democraţi şi antifascişti, visul întregului popor.

AL. MIHĂILEANU

Acte şi fragmente dintr-o operă monumentală: N. Iorga — Pagini alese*

În viaţa ştiinţifică-culturală actuală a patriei, un moment important l-a marcat comemorarea a 25 de ani de la moartea lui N. Iorga, asasinat de legionari în noiembrie 1940. Cu acest prilej au fost evocate şi reliefate multiple aspecte legate de personalitatea complexă şi prodigioasă a savantului român. În acelaşi context se situează recenta apariţie a lucrării „N. Iorga — Pagini alese", reprezentînd două volume de antologie, cu un amplu studiu introductiv, elaborate de M. Berza, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România.

Meritul acestei culegeri constă în evidenţierea unor laturi şi aspecte dintre cele mai valoroase ale operei întinse a lui N. Iorga, a cărei axă o reprezintă preocuparea pentru cercetarea şi reconstituirea trecutului istoric al poporului român, pentru prezentul şi viitorul României.

Parcurgînd filele antologiei, eruditul ce scrutează adînc vremurile trecute ne apare în acelaşi timp şi ca un participant activ şi plin de pasiune la făurirea istoriei zilelor sale. În pofida limitelor şi contradicţiilor sale, a faptului că a rămas în esenţa sa un cugetător idealist, N. Iorga, istoricul-cetăţean, a urmat o linie de evoluţie pe cît de sinuoasă, pe atît de ascendentă, făcîndu-se simţit cu personalitatea sa tumultuoasă în problemele majore ce s-au ridicat, în diferite etape ale vieţii lui, în faţa poporului nostru, cum au fost marea răscoală a ţăranilor din 1907, făurirea statului naţional întregit în 1918, necesitatea luptei pentru salvgardarea intereselor naţionale supreme ale României împotriva pericolului hitlerist. În vicisitudinile şi măreţia istoriei naţionale, N. Iorga vedea un izvor permanent de experienţă şi învăţăminte, acea „magistra vitae" (învăţătoarea vieţii), cum spuneau latinii. Pe o treaptă înaltă a activităţii sale de om de ştiinţă şi patriot l-a găsit glontele asasin.

Materialele selectate şi incluse în antologie au darul de a facilita cercetătorilor şi cititorilor înţelegerea unor trăsături esenţiale ale activităţii larg desfăşurate şi greu de cuprins a prestigiosului cărturar român. Din lectura şi studiul acestora se degajă o imagine a ceea ce a reprezentat N. Iorga în viaţa ştiinţifică-culturală şi socială românească.

Prin toate acestea, munca de întocmire şi editare a volumelor amintite îndeplineşte un preţios rol de îndrumar, pentru o estimare cît de parţială şi relativă a unui imens patrimoniu cultural. Căci, după cum se relevă în studiul introductiv, opera lui N. Iorga, atît de vastă — poate cea mai vastă operă din istoria culturii universale —, atinge domenii atît de felurite, încît o analiză de ansamblu a ei, spre a ajunge la rezultate temeinice, va trebui întreprinsă de un grup de cercetători cu o temeinică pregătire ideologică şi de specialitate, dispunînd de răgazul necesar unei asemenea încercări.

Studiul introductiv, amplu şi analitic, al prof. univ. M. Berza cuprinde coordonatele întregii antologii şi reliefează optica de istoric a savantului N. Iorga. Cu mult

* *N. Iorga* : „Pagini alese", vol. I, LXII + 306 pag ; vol. II, 464 pag., Editura pentru literatură, 1965.

discernămînt în aprecieri şi caracterizări pline de conţinut este redată linia evoluţiei marelui istoric, pe parcursul unei jumătăţi de veac. Consistenţa analizei prezentă în introducerea lui M. Berza este un preţios aport pentru cititori, care astfel ajung să cunoască într-o formă concentrată multe alte pagini de istorie ale lui N. Iorga, generalizate în aprecieri succinte şi care nu puteau fi cuprinse în două volume de antologie.

Pornind la lectura antologiei, cititorul face cunoştinţă mai întîi cu fragmente din „O viaţă de om, aşa cum a fost", operă autobiografică de o mare originalitate. Confesiunea asupra viziunii ce a stat la baza acestei lucrări este redată în primul ei capitol, „Orizonturile mele". În mod pregnant apare aci unghiul de vedere al istoricului, preocupat să înnoade istoria propriei vieţi cu istoria timpului său şi cu istoria vremilor îndepărtate.

Cel ce avea să devină marele nostru istoric arată : „Nu m-am făcut istoric nici din cărţi, nici de la profesori, nici din metodele seminariilor ; eram aşa de cînd îmi aduc aminte şi poate şi din aceea ce au lăsat în mine alţii care la vremea lor au văzut larg istoria ţerii şi au şi făcut-o" [1].

Cu farmecul evocărilor şi coloritul stilului, în care resimţi înrîurirea vestiţilor cronicari ai veacurilor XVII şi XVIII, N. Iorga îşi plimbă cititorul pe cărările lungi şi întortocheate ale vieţii şi formaţiei sale spirituale.

În expunerea sa autobiografică, presărată cu izbutite creionări de felurite personagii şi locuri, sînt consemnate evenimente memorabile din istoria trăită de el. Este amintit în acest sens strigătul de bucurie lansat la un moment dat de mama sa : „S-a luat Plevna !" Pe făuritorii actului eroic şi glorios al cuceririi independenţei de stat a României, în 1877, istoricul îi fixează de o manieră plastică în descrierea modului în care s-au înfăţişat ochilor lui un ofiţer şi un soldat, ambii răniţi în lupte. „Aceşti doi profesori cu carnea sfîrtecată fac mai multă geografie şi spun mai multă istorie decît toţi dascălii de la şcoală împreună" [2].

În fresca vremilor trăite, N. Iorga include imagini vii ale realităţilor sociale ale ţării, mergînd de la stăpînitori pînă la păturile de jos ale poporului. Astfel, descriind natura şi viaţa oamenilor dintr-o aşezare rurală din Dorohoi, el redă, concomitent cu pitorescul lanurilor de păpuşoi şi grîu aurit al marilor proprietari, nedreptăţile şi suferinţele truditorilor pămîntului.

„Dar am văzut şi oameni venind încrezători la socoteală şi plecînd deznădăjduiţi că le-a crescut datoria" [3] — notează Iorga despre ţăranii învoiţi la boier. „Am înţeles — continuă el — că sînt multe feluri de a măsura cu prăjina. Am scrîşnit din dinţi cînd biciul stăpînului a încunjurat trupul secerătorului întîrziat... Am plecat de acolo duşman al unei societăţi sprijinite pe astfel de baze" [4].

Un rol distinct în procesul formării sale moral-intelectuale, N. Iorga îl atribuie cărţilor şi pasiunii lui pentru lectură. În rememorarea vieţii lui survin mai la tot pasul cărţile, pe care le revede pînă şi în culoarea copertelor sau în caracterul literelor. El înalţă un neîntrecut imn slovei scrise : „O, sfintele mele cărţi, mai bune şi mai rele, pe care soarta prielnică mi le-a scos înainte, cît vă datoresc că sînt om, că sînt om adevărat..." [5]

Din fragmentele autobiografice se desprind elemente esenţiale de înţelegere a modului în care s-a conturat şi s-a manifestat, sub deosebitele ei aspecte, personalitatea lui N. Iorga.

Capitolul următor se intitulează „Privelişti din ţară" şi cuprinde extrase dintr-un grup de scrieri publicate de N. Iorga între anii 1904 şi 1906, dintre care cele mai reuşite pe plan artistic sînt : „Sate şi mînăstiri din România" şi „Neamul românesc în Ardeal şi Ţara Ungurească". Integrîndu-se organic în ansamblul formaţiei şi activităţii istoricului şi literatului N. Iorga, notele de călătorie se impun prin naturaleţea lor, care le conferă meritul unor imagini vii, nealterate, ale multor locuri şi oameni de pe tot întinsul teritoriului patriei. După cum se remarcă în studiul introductiv, întregul grup de scrieri amintit este rezultatul unei duble nevoi resimţite de N. Iorga : aceea de a cunoaşte personal întreg pămîntul locuit de români — atunci în cea mai mare parte aflat sub stăpîniri străine — şi aceea de a-i face pe aceştia să şi-l cunoască. Cea dintîi era concluzia logică a activităţii istoricului, care, atît de tînăr încă, dădea la iveală, alături de rezultatele unor întinse cercetări de arhivă şi de numeroase studii de amănunt, o sinteză înnoitoare a istoriei româneşti, publicată într-o colecţie de colaborare internaţională. Pe de altă parte, N. Iorga începuse să joace un rol tot mai activ în viaţa publică a vremii sale. Pentru amîndouă aceste preocupări, cunoaşterea directă a pămîntului pe care s-a desfăşurat

[1] Loc. cit., vol. I, pag. 11.
[2] Loc. cit., pag. 32.
[3] Ibid.
[4] Loc. cit., pag. 74.
[5] Loc cit., pag. 71.

istoria neamului şi cunoaşterea cît mai întreagă a acestuia în înfăţişările lui actuale se impuneau cu necesitate. Călătoria însăşi era astfel un mijloc de formare pentru un călător care înţelegea să cerceteze nu atît marile oraşe şi priveliştile vestite, cît a se îndrepta, în trapul mărunt al cailor de birjă, din sat în sat şi din mînăstire în mînăstire, acestea din urmă fiind tocmai păstrătoarele celor mai bogate urme din trecut [6].

Cărţile ce însumau notele de călătorie urmăreau în principal să demonstreze comunitatea de origine, de limbă şi viaţă spirituală a poporului român, să mobilizeze conştiinţa şi energiile în vederea idealului măreţ de desăvîrşire a unităţii naţionale a României. Ele se înscriu astfel în linia unei activităţi, pe plan istoric-literar, cu caracter militant. Purtîndu-ne pe numeroase cărări şi meleaguri, din Valea Jiului la Horez şi Rîmnicu-Vîlcea şi apoi la Cîmpulung-Muscel, Tîrgovişte, Dragoslavele şi Rucăr, de la împrejurimile Bucureştilor pînă la mînăstirile Moldovei de Sus, de la Constanţa la Braşov, Sibiu, Haţeg, Lugoj şi pînă în Maramureş, cărturarul neobosit însăilează un fir roş prin toate descrierile şi evocările — firul afirmării încrederii în vitalitatea şi împlinirea misiunii istorice a poporului român.

Astfel, înfăţişînd mînăstirea Sucevita şi oamenii din părţile locului, „de o sănătate şi de o frumuseţe rară", N. Iorga conchide: „Popor curat şi mîndru, cu inima deschisă şi bună..., popor de muncă şi de cuvînt, mlădiţă puternică a vechilor ostaşi — neamurile nu te vor sfărîma lesne" [7].

Intuind istoria din cele mai îndepărtate timpuri a poporului român, acelaşi N. Iorga notează cu prilejul întîlnirii cu cetatea Sarmizegetusei şi oamenii din împrejurimi: „Căci iată, daci adevăraţi, daci noi de peste două mii de ani, daci purtînd ca un trofeu graiul Romei spulberate, daci sînt aceşti ţărani de aice... Iată opincile, iată iţarii sprinteni, iată cămaşa albă, zeghile grele, saricile miţoase, căciula greoaie, înaltă, umflată, ca o cunună. Iată avîntul cu zgomot, pînă şi la acei copii... Faţă de Roma a cărei eternitate a pierit în pulbere, ciobanul dac s-a ridicat din ţărînă, şi-a durat iarăşi bordeiul de lemn, s-a aşezat în el cu datinile sale neatinse şi stăpîneşte pînă astăzi în umbra uriaşă a Rătezatului" [8].

Oprindu-se cu atenţie şi consideraţie asupra ţărănimii, pe care o aprecia drept factorul social principal, N. Iorga n-a văzut şi n-a înţeles însă în modul cuvenit caracterul şi rolul istoric al clasei muncitoare, forţa socială cea mai înaintată, portdrapelul celor mai înalte interese şi aspiraţii de ordin naţional şi social ale poporului român.

Este de relevat în acelaşi timp că pe parcursul „Priveliştilor din ţară" istoricul valorifică cu măiestrie monumente de artă naţională străveche. În descrieri plastice şi sobre este adus în faţa ochilor cititorului un întreg tezaur artistic, transmis din generaţie în generaţie. Prin aceasta N. Iorga urmărea a insufla contemporanilor sentimentul valorilor de creaţie spirituală a poporului nostru, încrederea în capacitatea şi viitorul său.

În capitolul „Locuri străine" sînt inserate descrieri ale călătoriilor în alte ţări. Începute încă din vremea primului său contact cu străinătatea, la vîrsta de 19 ani, asemenea note, strînse în volume sau risipite prin reviste, se succed vreme de jumătate de veac, pînă în ajunul morţii. Ele constituie un fel de vastă geografie culturală a celei mai mari părţi a Europei, la care se adaugă notele de călătorie în America. Din ele se desprinde concepţia înaintată a lui N. Iorga asupra corelaţiei dintre istoria naţională şi cea universală, în sensul nu al unei opoziţii între propriul popor şi lumea din afară, ci al încadrării acestuia în umanitate. Nevoia unor cît mai largi orizonturi de cultură — prin asimilare însă, nu prin simplu împrumut — a fost totdeauna proclamată de N. Iorga [9].

În volumul al II-lea al antologiei se succed capitolele: „Portrete şi evocări", „Creatori şi opere de literatură şi artă", „Din trecutul nostru", „Pagini de istorie universală", „Prezenţe în cotidian" şi „Credinţă". Reprezentînd o împletire de multiple preocupări şi genuri de activitate, acestea reflectă complexitatea şi amploarea fondului spiritual al lui N. Iorga. Vom căuta să trecem în revistă conţinutul esenţial şi semnificaţia fiecăruia dintre aceste capitole, oprindu-ne cu precădere asupra materialelor cu caracter istoric-politic, mai ales din epoca contemporană.

În portretele unor „oameni care au fost", N. Iorga surprinde, foarte succint, un mare număr de personalităţi şi oameni mai puţin cunoscuţi, români mai ales, dar şi străini, artişti de toate felurile, învăţaţi, figuri de prim plan ale scenei politice, dar şi, de multe ori, chipuri care păreau a nu avea nici o strălucire. E o adevărată istorie contemporană, o istorie, ca să folosim un alt titlu de carte a lui N. Iorga, „în chipuri şi icoane" [10].

Iată cum redă N. Iorga fizionomia lui Cuza-Vodă, cu prilejul centenarului naşterii sale: „Un domn care nu s-a născut din neam mare... Un român care n-a iubit so-

[6] Loc. cit., pag. XXVIII—XXIX.
[7] Loc. cit., pag. 166.
[8] Loc. cit., pag. 195.
[9] Loc. cit., pag. XXXIV.
[10] Loc. cit., pag. XXXVII.

lemnităţile... un domn care n-a purtat nici un război... Dar Alexandru Ioan I a întrupat lupta de veacuri a săracului ţăran român, veşnic obijduit şi jignit, peste margenile suferinţii omeneşti, contra acelor exploatatori, din toate neamurile şi cu nici un suflet, pe care el i-a fixat cu numele de «ciocoi»... I-a sfidat, în ciuda tuturor legăturilor pe care le avea cu dînşii, s-a bătut vitejeşte cu ei şi, a doua zi după împroprietărirea care a fost, de fapt, sămînţa cea bună pentru viitor, a căzut prin răzbunarea lor. Erou şi mucenic al aceleiaşi cauze, de aceea a rămas pentru poporul nostru nu idolul de o clipă, ci neuitatul părinte şi binefăcător" [11].

Cultivînd mîndria pentru valorile şi marile talente româneşti şi întrezărind perspective luminoase poporului nostru, istoricul scria la moartea lui Aurel Vlaicu : „Şi, cînd l-au văzut acolo, tăind undele văzduhului luminos, frîngînd împotrivirile vîntului, întrecînd negurile, neamul lui întreg, toţi acei iobagi de ieri, setoşi de libertate, de lumină, de neatîrnare, i s-au închinat nu numai ca unui fiu iubit, mai isteţ şi mai viteaz decît ceilalţi, ci ca unui vestitor, ca unui simbol. Cînd în vîjîitul lor nerăbdător porneau aripile, cînd pasărea de oţel se cumpănea singură sus, deasupra pămîntului, cînd se frămînta cu puterile cereşti şi le răpunea planînd liniştit vultureşte, li se părea că zăresc în viitor o altă minune : urmaşii lor, seminţia lor desfăcîndu-se de sub stăpînirea vechilor puteri, înfruntînd vrăjmăşiile din urmă, zburînd tot mai sus peste dînsele şi odihnindu-se în lumina apoteozei victorioase... Se uită bărbaţi politici, se uită scriitori de renume. Pe el însă nu-l vom uita. Oricînd îndrăzneala omenească va smulge aiurea succese strălucite naturii învinse, nu vom privi cu invidie pe acel învingător, ci vom zice cu mîndrie : Şi noi am avut pe Vlaicu" [12].

Dar în galeria portretelor din „Oameni cari au fost" se află şi chipuri fără glorii şi străluciri, oameni modeşti şi simpli, pilde însă de abnegaţie şi devotament pentru binele obştesc. Aşa este acel Tenie, care trudea din greu pentru a da lecţii la adulţi, iar leafa o împărţea elevilor săraci, şi a murit îngrijind răniţi în spitale, acel Stefulescu, care a învăţat slavoneşte pentru a descifra vechi documente ale Gorjului şi a întemeiat un muzeu la Tîrgu-Jiu, şi atîţia alţii.

În antologie au fost incluse, în mod justificat, un însemnat număr de scrieri sau fragmente de scrieri ale lui N. Iorga cu privire la literatură şi artă. Ele vădesc, de asemenea, capacitatea creatoare şi amploarea cunoştinţelor acestui mare cărturar, care şi-a pus amprenta asupra ansamblului fenomenului cultural din vremea sa. Începînd cu balada populară românească, care „trăieşte în vremuri şi după vremuri, în oameni şi după oameni", capitolul consacrat lucrărilor literar-artistice cuprinde evocări şi aprecieri asupra unei întregi pleiade de făuritori de limbă şi literatură românească — de la Iancu Văcărescu şi pînă la Mihail Eminescu, „cel mai strălucit reprezentant al minţii româneşti creatoare", şi mulţi alţii. Sînt redate în acelaşi timp o serie de figuri ale literaturii universale (Dante, Petrarca, Goethe).

Capitolul următor este alcătuit exclusiv din extrase din opere istorice, de istorie naţională mai întîi, de istorie universală după aceea. Primele dintre acestea se remarcă printr-o impresionantă forţă de descriere şi creaţie epică a unor momente şi împrejurări cruciale din trecutul istoric zbuciumat şi glorios al poporului român. Din ele se desprind dragostea fierbinte de patrie a istoricului, legătura sa intimă cu întregul trecut de luptă al poporului. În acest spirit sînt înfăţişate luptele purtate de Vlad Ţepeş şi Ştefan cel Mare cu invadatorii străini, precum şi epopeea lui Mihai Viteazul. Ele relevă tenacitatea şi eroismul poporului nostru, condus de iscuşiţi comandanţi de oşti, pentru apărarea neatîrnării şi fiinţei sale. Vorbind de luptele lui Vlad Ţepeş purtate cu turcii, N. Iorga conchide : „Pentru întîia oară Mahomed al II-lea, neobositul războinic, găsise, în sfîrşit, suflete care-l uimeau prin puterea lor tăcută şi fără trufie" [13].

Iată şi un fragment din naraţiunea sugestivă a luptei lui Ştefan cel Mare cu aceiaşi duşmani la Podul Înalt :

„Ca o ploaie deasă şi iute ropotiră îndată săgeţile : erau aşa de mulţi duşmanii, aşa de învălmăşiţi în strîmtoarea pieirii — Termopile al neamului nostru — încît arcaşii nu puteau greşi...

Topoarele, securile, ciomegile, ghioagele bătură turbat asupra haitei lupilor ; coasele începură să taie holda cruntă a picioarelor cailor turceşti. Şi cu cît ţinea mai mult frămîntarea, cu atît amestecul se făcea mai straşnic în desişul zăpăcit al duşmanilor. Ei nu mai ştiau nici pe cine au în faţă, nici pentru ce se luptă... Şi în acea zi de marţi, a desăvîrşitei biruinţe — cea mai mare din viaţa lui Ştefan şi asupra celui mai puternic duşman —, şi miercuri, şi joi, pîlcuri de vînători se ţinură în urma duşmanilor. Mlaştinile-i înghiţeau, pădurile-i prindeau în braţele lor negre, dîndu-i în puterea ro-

[11] Loc. cit., vol. II, pag. 62—63.
[12] Loc. cit., pag. 45—46.
[13] Loc. cit., pag. 214.

mânilor, ghiața se sfărîma, prăbușindu-i în adîncuri" [14].

Nu mai puțin impresionantă este descrierea bătăliei de la Călugăreni: „Atunci Mihai apăru în vederea tuturor, mare ca primejdia pe care venea s-o înlăture. Toporu-i se rotea în aer cu vîjîituri ucigătoare; mantaua, umflată de vînt, îi făcea aripi de arhanghel; lumina ochilor săi îl ridica mai presus de oameni... Mergea înainte, luminos și strajnic, lăsînd în urmă o lată cale stropită de sînge pentru cine voia să vină după dînsul... Turcii nu fură învinși, ci cufundați de-a dreptul în mlaștină, cu sfărîmăturile podului rupte, îndesați în spini, rătăciți pe cărările pădurii... Și, cînd se lăsă, roșie, seara de august, peste roșia cîmpie, cînd roșii începură să pîlpîie focurile lîngă corturi, atunci văzură creștinii ce lucru neașteptat și mare se întîmplase" [15].

Istoricul și omul de cultură în cea mai largă accepțiune a cuvîntului n-a avut însă mintea și inima aplecate numai asupra vremilor de odinioară. N. Iorga a fost prezent cu condeiul și fapta în vîltoarea marilor evenimente contemporane lui. Legat de acest aspect, ultimele două capitole ale antologiei ne înfățișează pe N. Iorga ca istoric, gazetar și orator, temerar și plin de talent. Sub pana sa incisivă găsesc expresie fulminante rechizitorii la adresa claselor dominante și apeluri mișcătoare, directe sau indirecte, la îmbunătățirea soartei celor obijduiți și oropsiți. Reliefînd contrastul izbitor dintre două lumi, el dezvăluia realitatea socială crudă ce se ascundea în dosul cortinei „jubileului" celor 40 de ani de domnie a lui Carol I și a mascaradelor de „frăție" și „armonie" socială regizate cu acel prilej. Astfel, în articolul intitulat „Ascundeți țăranii!", N. Iorga scria: „Îngrijiți-vă, o, voi, cuminți cîrmuitori de țară, și de drumuri frumoase, pe care să le sămănați cu femei de la tîrguri și cu budgetivori din cancelarii, îmbrăcați în haine de gală pentru a juca pe cît se poate mai strălucit rolul de țerani români. Iar pe vita cîmpului răspingeți-o-n pumni, ascundeți-o în vizuini ca să nu strice bucuria risipei din anul jubiliar. Tăiați mîna pelagroasă care scrie pe pereții auriți ai salelor de banchete un nou «Mane, Techel, Fares»* de amenințare" [16].

Cînd vîlvătăile marii răscoale a țăranilor din primăvara anului 1907 au cuprins întreaga țară, istoricul și publicistul N. Iorga ținea să afirme răspicat că răspunderea pentru aceasta nu poate fi căutată „în altceva decît în obișnuita exploatare fără margini și fără milă, în necontenita prigonire a muritorilor de foame..." [17].

„Eu sînt istoric" — ținea să amintească N. Iorga într-un discurs rostit în Adunarea Deputaților pe chestiunea amnistiei țăranilor răsculați — și pornind de aci el căuta să deslușească astfel sensul cel mai profund al răscoalei: „...Țărănimea aceasta, dacă s-ar fi resemnat a trăi în această stare, lucrul ar fi fost foarte satisfăcător pentru ordinea publică, dar nu și pentru viitorul României. Căci viitorul României nu se poate răzema — după cum nu se poate răzema viitorul nici unei țări — decît pe mulțămirea celei mai mari părți dintre locuitorii pămîntului național, pe conștiința care unește pe cea mai mare parte dintre locuitorii acestui pămînt" [18].

Fără a și-l însuși pînă la capăt ca un principiu îndrumător al concepției și activității sale istoriografice, principiul luptei de clasă nu lipsește din explicarea de către N. Iorga a unor fenomene sociale, în speță cel din 1907 [19].

În timpul primului război mondial, consacrîndu-și întreaga activitate și energie clocotitoare idealului de întregire a statului național român și preamărind faptele de arme săvîrșite de ostașii noștri împotriva militariștilor germani, N. Iorga a continuat să demaște goana după înavuțire și huzurul claselor posedante. El a stigmatizat afacerile de tot felul din acești ani, „bătăile cu flori" de la șosea, indiferentismul oficialităților față de soarta celor mulți. Privirea sa se îndreaptă obsedant către „țăranii — ostași" care luptau eroic pe front, însuflețiți de nobilul ideal al întregirii naționale și de speranța unei vieți mai drepte și mai bune. O familie de olteni pribegi ajunsă în Capitală, în retragere din fața trupelor germane ce se rostogoleau peste trupul țării, îi prilejuiește o emoționantă reflecție: „A voastră, frați fără noroc, care ați venit răscoliți de viforul cel strașnic, a voastră și a fraților voștri este toată această bogăție. Din zori și pînă în noapte, ați trudit din neam în neam, fără să întrebați de ce și cît vi se cuvine și vouă, ați trudit și ați scos din țarină grîul care s-a făcut aur. Și din aurul pe care se văd parcă urmele sudorii voastre și a părinților voștri, din el s-au făcut aceste case înalte, aceste grilajuri aurite, această mătasă, această catifea, aceste blă-

[14] Loc. cit., pag. 219—220.
[15] Loc. cit., pag. 261—262.
* Mane, Techel, Fares — cuvintele care, potrivit legendei biblice, i-au prezis pieirea lui Baltazar, ultimul rege al Babiloniei.
[16] *N. Iorga:* „Pagini alese", vol. II, Editura pentru literatură, 1965, pag. 326—327.
[17] Loc. cit., pag. 329.
[18] Loc. cit., pag. 331—332.
[19] Loc. cit., pag. 338—339.

nuri scumpe care trec pe lîngă voi, şi nu e nimeni care să vă vadă" [20].

Cînd mai apoi trupele puternic înarmate ale Puterilor Centrale băteau la porţile Moldovei, N. Iorga avea să cuvînteze în parlament: „Spre noi se uită astăzi o oştire, oştirea României, care este moralicește întreagă, este mai mare chiar decît în momentul cînd întîiul detaşament a sfărîmat cu patul puştii piatra de nedreptate la graniţă. Atunci, om viu lîngă om viu, ea reprezenta numai puterea fizică şi încrederea în biruinţă; astăzi cei vii aduc cu dînşii moştenirea sufletească a celor care au murit pe cîmpul de luptă... Tot sufletul oştirii romîneşti se găseşte astăzi în acei cari se întorc copleşiţi de număr, cum au fost copleşiţi soldaţii lui Ştefan strămbunul, şi gata ca şi dînşii să se întoarcă asupra biruitorilor".

Păstrînd neclintită încrederea în izbîndă, el încheia cu aceste cuvinte avîntate: „...În colţul acesta, unde ne-am strîns, să păstrăm cu scumpătate sămînţa de credinţă, şi vom vedea şi noi, la rîndul nostru, dispărînd negura stăpînirii străine, şi vom putea zice ca Petru Rareş, fiul lui Ştefan, că «vom fi iarăşi ce am fost, şi mai mult decît atît»" [21].

Şi, în sfîrşit, într-o altă perioadă de grea cumpănă pentru ţară, cînd pericole din afară ameninţau din nou libertatea şi însăşi existenţa statului şi poporului român, N. Iorga s-a manifestat în plinătatea forţelor sale de istoric şi patriot. În scris şi prin viu grai, în orice ocazie se ivea, el a luat poziţie împotriva pericolului crescînd hitlerist şi a Gărzii de fier, coloana a V-a a fascismului german în România. N. Iorga a combătut teoriile naziste în principalele lor aspecte — spaţiu vital, agresiune, rasism —, găsindu-le laolaltă nocive pentru omenire, pentru civilizaţie. El a atras nu o dată atenţia că, sub haina lor pretins filozofică, „teoriile" pe care se întemeia propaganda hitleriştilor ascundeau bine determinate ţeluri de cotropire a altor popoare şi de hegemonie mondială. Glasul de protest al istoricului militant s-a ridicat contra „grosolăniei triumfătoare", atunci cînd Germania hitleristă s-a năpustit asupra Cehoslovaciei, Poloniei etc.

El lega istoria şi destinele poporului român de istoria şi destinele popoarelor al căror trecut îi era bine cunoscut şi al căror prezent îl preocupa de pe treapta omului de ştiinţă şi a umanistului. N. Iorga îi înfăţişa pe Hitler şi acoliţii săi, ca şi pe agenţii lor din România, ca profanatori ai celor mai elementare raporturi şi norme stabilite în societate, „călcînd peste toate legile existente".

Condamnarea expansiunilor, a cotropirilor, a teoriei „spaţiului vital" nu presupune, arăta N. Iorga, închistarea naţională. Nu cuceririle şi anexiunile lărgesc orizontul prezenţei unui popor sau a altuia în istorie, în patrimoniul civilizaţiei mondiale, ci prezenţa sa creatoare, constructivă, de îmbogăţire permanentă a valorilor materiale şi spirituale ale omenirii.

Limitele acţiunii antihitleriste şi antilegionare a lui N. Iorga l-au făcut însă să reducă aceasta mai cu seamă la măsuri guvernamentale. Fără a fi împotriva acţiunilor populare antifasciste, pregătite de către organizaţiile muncitoreşti împreună cu unele grupări burghezo-democratice, radical-burgheze etc., el nu s-a raliat ideii de front popular antifascist. Discuţiile sale cu reprezentanţii unor organizaţii democratice scoteau în evidenţă înţelegerea sa faţă de rosturile mişcării de masă antifasciste, el declarînd însă că rămîne să acţioneze de la tribuna parlamentului, de la catedră şi prin scris împotriva aceluiaşi duşman.

Sub titluri ca: „Supt ochii şarpelui", „Jocul cu sufletul omenesc", „Dacă nu ştiu istorie", „Bunele vremi ale lui Atila" şi altele, N. Iorga dezvăluie primejdiile, dă avertismente, condamnă. Sînt pagini care-l situează printre conştiinţele patriotice şi umanitare cele mai nobile, nu numai pe plan naţional, ci şi internaţional.

Şi ca o ultimă evocare şi un suprem omagiu adus lui N. Iorga, antologia se încheie cu articolul intitulat „Şi pe urmă — ce?", scris cu puţin timp înainte de moartea sa tragică — sublimă profesiune de credinţă în victoria finală a idealului uman de dreptate şi libertate:

„Sînt oameni pe cari cronica luptelor purtate de maşini şi de roboţii lor îi impresionează profund. Trag concluziile, condamnă la moarte pe unii, înalţă în slavă pe alţii şi, întrebuinţînd violenţele literare cu care sîntem deprinşi, cred că au rezolvit problemele cele mai grele ale politicii... Dar, pe urmă, după victoria totalitară, totală, universală şi definitivă — ce?

Se pot, oare, menţinea milioanele la toate hotarele? Se poate sprijini necontenit o astfel de colosală sforţare pentru a ţinea veşnic gata maşinile? Se pot păstra masele vrăjite în aceeaşi stare de paroxism, capabilă de a face, ca la tificii cu patruzeci de grade, toate minunile? Se poate sili la abdicare sufletul atîtor naţiuni mîndre de trecutul lor, care nu pot fi toate ucise de la înălţimea cîtorva mii de avioane?

[20] Loc. cit., pag. 378—379.
[21] Loc. cit., pag. 446 şi 449.

Vedeți dumneavoastră, grăbiților, cari aplaudați parcă ați fi niște feldmareșali învingători, *aceasta* este problema“ [22].

În multitudinea și bogăția de materiale grupate în această antologie, istoricii, ca și cercetătorii din alte domenii, precum și masa largă a cititorilor găsesc un prețios sprijin pentru a cunoaște și înțelege cît mai veridic cu putință pe cel ce a fost un reprezentant magnific al istoriei și culturii românești.

GH. MATEI

C. Corbu, A. Deac: „Mișcări și frămîntări țărănești în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1889 — 1900)“

Editura științifică, București, 1965, 280 pag.

Anii ultimului deceniu al secolului al XIX-lea și ai primului deceniu al secolului nostru au constituit în istoria socială a României pagini de luptă încordată a țărănimii pentru pămînt și o viață mai bună. Șirul aproape neîntrerupt al mișcărilor țărănești care unește anul răscoalei din 1888 cu cel al eroicelor și sîngeroaselor lupte ale țărănimii din primăvara anului 1907 arată că problema agrară oferea un cîmp larg de contradicții, care țineau lumea satelor și, în genere, societatea românească într-o continuă tensiune.

Alături de muncitorime, care se afirma tot mai mult în viața social-politică a țării, țărănimea, în permanentă mișcare, constituia un justificat motiv de îngrijorare pentru clasele dominante. Acestei forțe sociale, caracterizată prin demnitate și dîrzenie în luptă, C. Corbu și A. Deac i-au consacrat lucrarea intitulată „Mișcări și frămîntări țărănești în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1889—1900)“.

Concepută ca un volum menit să prezinte, pe baza unei documentări cît mai complete, frămîntările care au cuprins lumea satelor la sfîrșitul secolului trecut, monografia se deschide cu un capitol consacrat analizei sociale, economice și politice a țărănimii în perioada 1889—1900. Folosirea celor mai autorizate statistici ale vremii, cercetarea atentă a referirilor contemporane și a unor prețioase colecții de documente de arhivă au permis autorilor să restabilească cadrul care a generat cauzele ridicării neîntrerupte a țărănimii împotriva principalilor ei exploatatori — moșierii și arendașii. Lipsită de pămîntul ce-i fusese răpit, împilată și asuprită, marea masă a țărănimii trăia în asemenea condiții încît chiar unii contemporani, reprezentanți ai claselor dominante, erau nevoiți să le consemneze cu jenă. Aceasta este principala explicație a faptului că în momentele de maximă tensiune răsculații treceau prin pîrjolul focului tot ce le amintea de moșieri, de apăsătorii lor. Abia fuseseră trecute prin ascuțișul baionetelor în primăvara anului 1888 și din nou satele erau străbătute de vuietul răscoalelor, masele țărănești ridicîndu-se cu aceeași vigoare în anii 1893—1894, 1895—1899 și în 1900.

Răscoala țăranilor din 1888 ridicase atîtea probleme în fața regimului burghezo-moșieresc încît teama pentru o eventuală reeditare a acestor împrejurări determinase pe junimiștii guvernamentali să se gîndească la unele concesii ce urmau să fie acordate țărănimii. Printre primele legiuiri anunțate de guvernul instaurat în plină răscoală țărănească se numără „Legea pentru înstrăinarea unor părți din bunurile statului și răscumpărarea embaticurilor“ și „Legea privind învoielile agricole“. Elaborate cu scopul declarat de a veni în ajutorul țărănimii, în realitate izvorîte din necesitatea de a menține marea proprietate moșierească prin acordarea unor concesii maselor țărănești, care, pentru obținerea revendicărilor lor economice și sociale, începuseră să recurgă din ce în ce mai des la forme de luptă active.

Autorii acordă o atenție majoră aplicării legiuirii privind vînzarea bunurilor statului, votată în aprilie 1889. Ar fi fost

[22] Loc. cit., pag. 454.

necesară, socotim, o prezentare, chiar şi sumară, a scopurilor urmărite de guvernanţi prin punerea în discuţie a unei asemenea legi, după cum ar fi stîrnit interes şi prezentarea doctrinei conservator-junimiste sau poziţia diferiţilor lideri junimişti faţă de ţărănime. Astfel, referindu-se la cauzele care determinaseră pe guvernanţi să anticipeze elaborarea celei dintîi din legile amintite, liderul junimist P. P. Carp nu se dădea în lături să afirme cu cinism, printre altele : „Eu sînt convins, domnilor, că pentru proprietatea cea mare... are să mai nască un alt folos care are să îndoiască poate valoarea moşiilor noastre : noi proprietarii mari avem un concurent imens în stat... Închipuiţi-vă că odată toate moşiile vîndute la ţărani, concurenţa pentru moşiile particulare va fi mai mare nu pentru că numărul arendaşilor va fi mai mare, ci pentru că numărul moşiilor de arendat va fi mai mic şi de aci concurenţa fiind mai mare, are să producă un spor al proprietăţii mai mult de cum este azi“[1]. În expunerea de motive care însoţea proiectul de lege se reliefa şi cealaltă latură a ţelului urmărit de junimişti prin votarea acestei legi : teama de proletariat, al cărui număr şi mai ales importanţă erau în continuă creştere atît la oraşe, cît şi la sate. „Este de netăgăduit că o mare parte din cultivatori sînt în lipsă de pămîntul necesar pentru hrană, se spunea în raport. Fie îmbucătăţirea pămînturilor prin moşteniri, fie neîmproprietărirea lor cu ocaziunea legii rurale, mulţi dintre plugari nu au astăzi pămîntul lor. Din această cauză, ei năpădesc oraşele sau constituiesc aceea ce se numeşte proletariatul satelor, trăind în mizerie şi nefiind în stare a-şi asigura existenţa“[2].

Sînt, de asemenea, demne de semnalat opiniile altor lideri conservatori — ca, de exemplu, Al. Lahovari, L. Catargiu, N. Filipescu — faţă de vînzarea către ţărani a moşiilor statului. Pentru ilustrare, reproducem cîteva pasaje din cuvîntul rostit în Camera deputaţilor de Lascăr Catargiu, liderul grupării liberal-conservatoare : „...Ţăranii, ca şi orice altă clasă a societăţii române, nu pot pretinde că au un drept la pămînt, căci prin legea rurală s-a stins cu totul orice urmă, orice pretext la verio chestiune agrară în ţara noastră ; şi a afirma că locuitorii au veri-un drept asupra proprietăţii statului este a pretinde că au drept şi asupra proprietăţii particulare, fiindcă la noi în ţară nu sînt două feluri de proprietăţi“[3].

[1] Dezbaterile Adunării deputaţilor, 1888/89, pag. 885.
[2] Loc. cit., pag. 812.
[3] Loc. cit., pag. 873.

Cu toate cele peste 600 000 ha distribuite prin legea amintită, insuficienţa pămîntului aflat în proprietatea maselor de producători demonstra că împroprietările de acest gen erau doar simple paleative. Tabelele statistice folosite de autorităţi sînt concludente în acest sens, ilustrează cît de mare era nevoia de pămînt a ţărănimii şi explică faptul că în preajma răscoalei din 1907 existau toate condiţiile pentru ca nemulţumirile ţăranilor să se transforme în luptă deschisă împotriva împilatorilor lor de veacuri.

Legea învoielilor agricole din 1893, cu modificările ulterioare, a reţinut în mod justificat atenţia autorilor. Ca şi legea privind vînzarea bunurilor statului, şi aceasta făcea parte din suita măsurilor menite să ducă la liniştirea maselor ţărăneşti, să atenueze una din principalele cauze ale nemulţumirii ţărănimii, să distragă atenţia acesteia de la formele de luptă violente şi s-o îndrepte pe făgaşul aşteptării în „bunăvoinţa“ claselor dominante. Anunţată de junimişti cu multă publicitate în **Apelul către alegători** încă din primele luni de guvernare, legea a fost votată abia în 1893 şi atunci sub presiunea frămîntărilor ţărăneşti care însoţeau aproape fiecare început de primăvară. Necesitatea modificării legii învoielilor agricole se impunea cu atît mai mult cu cît prevederile în vigoare — la care se adăuga lipsa de preocupare a organelor însărcinate cu supravegherea aplicării acestora şi abuzurile moşierilor şi arendaşilor — nu fixau limite în exploatarea ţărănimii.

Deosebirile dintre legea din 1882 privind învoielile agricole, adoptată sub guvernarea liberală, şi modificările aduse în 1893 par, la prima vedere, substanţiale. Tendinţa de a veni în ajutorul ţărănimii era formal exprimată mai ales în aliniatele privind delimitarea modului de plată a arenzii sau în privinţa desfiinţării ruşfeturilor. Practica a dovedit însă că prevederile noii legi a învoielilor agricole au fost în mare măsură eludate, iar atunci cînd, formal, contractul prevedea doar în parte obligaţiile ţăranilor, acestea erau completate prin înţelegeri orale între părţile contractante. În condiţiile existente, ţăranii erau nevoiţi să respecte aceste din urmă înţelegeri, în caz contrar riscul de a rămîne fără pămînt de muncă fiind dintre cele mai mari. Cînd obligaţiile deveneau prea împovărătoare, şi acestea se resimţeau mai ales în anii de secetă, atunci ţăranii se ridicau la luptă împotriva moşierimii. Existenţa numeroaselor răscoale care s-au înlănţuit în ultimii ani ai secolului al XIX-lea şi în primii ani ai celui următor sînt o dovadă în plus că modifi-

cările aduse legilor de învoieli agricole erau departe de a satisface nevoile țărănimii, chiar dacă sub aspectul economic pur existau unele prevederi care veneau în sprijinul țărănimii.

Prezentarea cîtorva contracte de învoieli agricole, dintre cele mai semnificative, care se găsesc din abundență în fondurile de arhivă cercetate de autori, ar fi dat un plus de interes acestei părți din lucrare și ar fi arătat, o dată mai mult, de ce clasele dominante au fost nevoite, sub presiunea maselor țărănești, să accepte unele modificări ale legii.

Analiza detaliată a principalelor legiuiri elaborate și aplicate sub guvernarea conservatoare — așa cum am încercat să o schițăm mai sus — ar fi oferit cititorului o viziune mai completă asupra caracterului și conținutului acestora, ar fi explicat mai clar principalele cauze ale izbucnirii răscoalelor din perioada cercetată, ar fi permis reliefarea, o dată mai mult, a caracterului antipopular al politicii guvernelor burghezo-moșierești.

Analiza poziției mișcării muncitorești față de problema țărănească, înainte de crearea P. S. D. M. R., precum și a prevederilor programatice ale primului partid al clasei muncitoare referitoare la țărănime oferă cititorului o imagine completă asupra felului în care era concepută rezolvarea problemei agrare de către socialiștii români. Limitele existente în programul agrar al P.S.D.M.R., proprii oricărui început, și mai ales impuse din interior de elementele burgheziei liberale aflate în conducerea partidului, pun, prin contrast, într-o lumină și mai favorabilă vederile înaintate ale unora dintre conducătorii mișcării muncitorești din țara noastră, îndeosebi ale celor ieșiți din rîndurile proletariatului.

Paginile consacrate acțiunilor de luptă ale țărănimii în perioada amintită scot în relief potențialul revoluționar al maselor rurale, care, o dată dezlănțuite, nu au mai putut fi oprite decît prin intervenția sîngeroasă a organelor de represiune ale statului burghezo-moșieresc. Caracteristică pentru acțiunile țărănești din perioada amintită este antrenarea în luptă a unui număr din ce în ce mai mare de răsculați. Dacă, de pildă, în 1889 au avut loc mișcări în aproximativ 20 de sate și comune, în 1894 numărul acestora a crescut la peste 100. Paralel cu creșterea numerică a avut loc și un proces de adîncire, de radicalizare a luptelor țărănești, trecîndu-se de la distrugerea registrelor de învoieli agricole sau a celor ce conțineau noile taxe împovărătoare impuse de guvernanți la forme de luptă superioare, deosebit de ascuțite, la acțiuni împotriva autorităților de stat, cum s-a întîmplat, de pildă, în răscoala de la Slatina din vara anului 1899.

Menționăm prezentarea în capitole unitare a luptelor desfășurate de masele de exploatați de pe cele două versante ale Carpaților, pentru pămînt și o viață mai bună, împotriva samavolniciilor claselor dominante sau a legiuirilor elaborate de statul burghezo-moșieresc.

La început mai timide, îmbrăcînd forme mai simple, mișcările țărănești din anul 1889 constituiau, prin permanentizarea lor, expresia nemulțumirilor maselor țărănești. Acțiunile țărănești din acel an au avut loc mai ales în județele de cîmpie și au fost adesea determinate de cauze locale, iar după aprilie de abuzurile săvîrșite de organele însărcinate cu aplicarea legii privind vînzarea moșiilor statului.

După o perioadă de oarecare liniște în 1890 — 1891, a urmat un an de noi frămîntări, care arătau că de fapt problema agrară era departe de a fi, chiar și parțial, rezolvată prin legiuirile adoptate.

După o suită de frămîntări țărănești care au atins maximum de intensitate în august 1892, a urmat perioada puternicelor agitații în jurul uneia dintre cele mai odioase legiuiri cu caracter fiscal adoptate sub guvernarea conservatoare, legea maximului, însoțită aproape concomitent de alte două legiuiri menite, ca și cea dintîi, să contribuie la consolidarea sub aspect fiscal și politic a regimului burghezo-moșieresc : legea clerului mirean și cea a jandarmeriei rurale.

Folosirea exhaustivă a principalelor fonduri din arhivele din Capitală și din țară, studierea celor mai importante publicații periodice contemporane au permis autorilor să prezinte un tablou amplu al luptelor țărănești din acești ani pentru prima oară realizat în istoriografia românească.

Dacă sub acest aspect capitolul respectiv este bine realizat, în schimb observația făcută mai sus este valabilă și în cazul de față : prezentarea acțiunilor de luptă ale țărănimii suferă fără discutarea mai largă a cauzelor care le-au generat. S-ar fi impus analiza celor trei legiuiri amintite, cu atît mai mult cu cît discuțiile purtate în jurul lor atît în parlament cît și în presă oferă un important material informativ. De asemenea, sînt puțin ilustrate acțiunile represive întreprinse de autorități împotriva țărănimii răsculate. Numeroase documente de acest fel pun în lumină cruzimea cu care glasul țărănimii împotriva nedreptății și asupririi era împiedicat să se ridice cu toată tăria. Într-unul dintre aceste documente, Vintilă Rosetti,

participant la ancheta de presă asupra răscoalelor din județul Bacău, făcea următoarele dezvăluiri impresionante în paginile ziarului „Lupta" : „E înspăimîntător ce am constatat și nu le-aș fi putut crede dacă nu le-aș fi văzut. S-au schingiuit bărbați, s-au ridicat poalele femeilor care au fost bătute cu nuiele în prezența copiilor lor, s-au pălmuit preoți, s-au împușcat bărbați și femei însărcinate..." [4]. Reproducînd unele însemnări apărute în ziarul bîrlădean „Paloda", organul radical scria : „Aresturile și baracele cholerice sînt pline de țăranii răsculați și schingiuiți de administrație, parc-am fi în timpul unei invaziuni hunice. Închisorile sînt așa de pline încît ne mai avînd loc, au fost siliți cei ce conduc poporul să înceteze cu arestările. Acum nu vezi decît rînduri de săteni veniți la oraș să viziteze pe sărmanii lor tovarăși închiși. Duminica trecută, sute de țărani și femei cu copii au venit la tîrg spre a vedea pe prietenii, rudele, soții și părinții lor arestați de cei ce au contribuit prin nechibzuința lor la răscoală. Era un spectacol sfîșietor, afluența acestei lumi nenorocite stînd la poarta arestului, femeile și copiii plîngînd pe soții și pe tații lor, iar aceștia privind prin gratiile ferestrelor la jelania familiilor lor" [5].

Acțiunea represivă împotriva răsculaților nu era însă suficientă pentru a impune liniștirea satelor. Față de puternica opoziție creată, guvernul a încercat să arunce răspunderea pe seama autorităților comunale locale, care, chipurile, fixaseră din proprie inițiativă o seamă de impozite, sau împotriva opoziției liberale. „Cauza acestor tulburări... sînt ziarele opoziției, care spun că s-au pus taxe pe fereastră, uși, pe copii" [6]. Pe aceeași poziție se situa guvernul și în circulara din 9 mai 1894 adresată prefecților, prin care cerea arestarea tuturor celor ce ar fi arătat opoziție față de lege, pretextînd că aceștia ar fi elemente ale opoziției liberale, interesate în crearea dezordinelor de la sate și deci în compromiterea guvernului conservator" [7].

Alternarea mișcărilor țărănești de intensitate mai mare cu perioade de relativă liniște în lumea satelor, determinate de condițiile social-economice și politice existente, constituie o caracteristică a acestei perioade. După 1894 a urmat o etapă de oarecare reflux al luptelor țărănimii, pentru ca în 1897 — 1898 să reizbucnească și să atingă un nou punct culminant în anii 1899—1900. Luptele țărănimii transilvănene din 1897, cunoscute sub numele de „grevele de seceriș", au fost însoțite dincoace de Carpați de acțiuni izolate, de mai mică amploare. Etapa următoare, caracterizată printr-o creștere în profunzime a luptelor țărănești, poartă amprenta puternică a acțiunilor organizate ale muncitorimii în lumea satelor, concretizate prin crearea cluburilor socialiste la sate. Răspîndirea ideilor socialiste în rîndurile țărănimii, adăugată la cauzele imediate care generau permanente nemulțumiri ale acesteia, au făcut ca în anii 1899 și 1900 răscoalele să capete o deosebită tărie. Curajul și hotărîrea în luptă a țăranilor luau proporții nebănuite, mai ales în județele unde se organizaseră primele cluburi socialiste ; mai întîi pe meleagurile teleormănene, apoi în Olt, Vlașca, Romanați, Dolj, Argeș, Dîmbovița, Buzău. Înfățișarea activității cluburilor socialiste permite autorilor să evidențieze justețea punctului de vedere care milita pentru propaganda în rîndurile țărănimii, să reliefeze receptivitatea acesteia față de ideile înaintate ale socialismului, ecoul stîrnit în lumea satelor de dezvoltarea acțiunii de organizare a cluburilor sătești.

Nu vom insista asupra desfășurării răscoalelor în ultimul an al secolului trecut și în toamna primului an al secolului nostru, care a fost bine reliefată în lucrarea de față. Menționăm doar izbucnirea repetată a răscoalelor în cîteva comune unde se crease o adevărată tradiție revoluționară (de exemplu Poiana-Dolj). De asemenea, vom sublinia că răscoalele din acești ani au reprezentat o treaptă mai înaltă în șirul aproape neîntrerupt al mișcărilor țărănești din ultimul deceniu al secolului trecut și că acestea vizau, în anumite împrejurări, însăși esența relațiilor feudale la sate. Aceste acțiuni de mai mare anvergură constituie o experiență amplă, bogată, care avea să fie valorificată în cursul acțiunilor ulterioare desfășurate la sate, îndeosebi în cursul marii răscoale țărănești din 1907.

Expunerea succesivă a luptelor țărănești pentru pămînt și dreptate socială, bine realizată de autori, ar fi putut fi ilustrată într-o hartă alcătuită pe baza datelor existente, care ar fi constituit o oglindă vie a eforturilor demne de cele mai justificate aprecieri pentru robii satelor. Pe linia sugestiilor făcute se înscrie și aceea a unei împletiri mai organice între acțiunile desfășurate de o parte și de alta a Carpaților, unde condițiile de desfășurare a luptelor țărănimii erau diferite, deși cauzele care le generau erau în linii generale aceleași.

[4] „Lupta" din 7 mai 1894.
[5] Loc. cit., din 10 aprilie 1894.
[6] Loc. cit., din 13 martie 1894.
[7] Arhivele statului Craiova, fondul Prefectura județului Dolj, inv. 269, dosarul nr. 265/1894.

Cu toate cele cîteva probleme insuficient abordate sau a minusurilor de altă natură, care ar putea fi remediate cu prilejul revederii ocazionate de pregătirea unei eventuale noi ediții, revizuită și completată, monografia semnată de C. Corbu și A. Deac se înscrie în seria rezultatelor voloroase obținute în anii regimului nostru în domeniul științelor istorice. Publicarea unor asemenea lucrări privind diferite aspecte ale trecutului de luptă al poporului nostru, inițiată de Editura științifică, utile atît specialiștilor, cît și altor categorii de cititori, permite valorificarea unor prețioase materiale informative aflate în diferite fonduri de arhivă, precum și prezentarea interpretativ nouă a unor perioade istorice cercetate de vechea istoriografie sau, ca în cazul de față, insuficient reflectate în lucrările apărute cu peste douăzeci de ani în urmă.

Rod al unei munci de cercetare îndelungată, lucrarea oferă un prețios material de informare, un îndrumar în selectarea și ordonarea unui vast număr de documente de arhivă sau presă și un imbold pentru cercetători de a aborda probleme insuficient cercetate, dar care pot oferi, la capătul unei activități susținute, satisfacții de nebănuit.

TR. LUNGU

E. Cimponeriu: „Reșița luptătoare"

Editura științifică, București, 1965, 328 pag.

Luptele purtate de-a lungul veacurilor de poporul român împotriva exploatării, lupte care au fost continuate și ridicate pe o treaptă superioară de clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și cu masele largi ale celor ce muncesc, sub conducerea partidului comunist, constituie pagini de eroism pentru a căror cunoaștere masele de oameni ai muncii manifestă un interes deosebit. Pe linia reliefării unor asemenea momente din lupta poporului român se înscrie inițiativa luată de Editura științifică de a publica, în colecția „Pagini din istoria patriei", o serie de lucrări monografice, colecție în care a apărut și cartea „Reșița luptătoare" de E. Cimponeriu.

Cartea redă principalele aspecte ale activității revoluționare a muncitorimii reșițene în perioada dintre cele două războaie mondiale, care constituie o pagină importantă în glorioasa istorie a luptelor clasei muncitoare din țara noastră duse împotriva regimului burghezo-moșieresc.

De-a lungul a șapte capitole, cartea înfățișează cititorului condițiile grele de muncă și de viață ale muncitorilor reșițeni între anii 1917—1944, etapele principale în organizarea politică și profesională a acestora, lupta grea dusă pentru cîștigarea de drepturi politice și impunerea de revendicări economice.

În prima parte a lucrării autoarea prezintă procesul nașterii și dezvoltării proletariatului reșițean, lupta sa contra exploatării capitaliste, precum și activitatea pentru făurirea primelor organizații profesionale. Lucrarea înfățișează succint etapele principale ale procesului de organizare, de la primele asociații cu caracter de autoajutorare la prima organizație locală a partidului muncitoresc, trecerea făcută de mișcarea muncitorească reșițeană, de la greve spontane, în care revendicările erau: mărirea salariului, reducerea zilei de muncă, încetarea abuzurilor patronilor, la greve în care, alături de revendicări economice, muncitorii reșițeni încep să înscrie în programul lor de luptă și revendicări cu caracter politic.

Saltul făcut de muncitorimea reșițeană în creșterea conștiinței sale de clasă și a combativității revoluționare este reliefat de poziția sa justă avută în perioada de la sfîrșitul primului război mondial, cînd, laolaltă cu proletariatul din întregul Banat, a participat activ la lupta pentru desăvîrșirea unității naționale a poporului român, care,

urma să se realizeze în cadrul unei republici unde să se asigure oamenilor muncii largi drepturi şi libertăţi democratice. „Nu ne vom odihni pînă nu vom înfăptui şi noi republica română — spunea un muncitor român din Banat la mitingul de la Budapesta din 16 noiembrie 1918, cu ocazia proclamării Republicii ungare. Ne vom uni cu românii şi, cu puteri unite, vom rupe în ţăndări tronul, vom goni familia guvernatoare Hohenzollern care domneşte tot după cum domneau şi la voi Habsburgii şi vom întrona şi noi libertatea" (pag. 41).

Încadrîndu-se activ în frontul luptelor revoluţionare pe care proletariatul român, unit pe plan naţional, le-a dus în perioada anilor 1918—1920, muncitorimea reşiţeană a organizat numeroase greve şi demonstraţii în care şi-a cerut condiţii mai bune de muncă şi trai, precum şi o serie de drepturi politice. Capitolul al doilea al lucrării reliefează grevele generale din februarie şi iulie 1919, participarea muncitorilor reşiţeni la greva generală din octombrie 1920, zecile de demonstraţii şi întruniri din anii 1919—1920 ale proletariatului din Reşiţa.

În focul acestor bătălii de clasă, proletariatul reşiţean şi organizaţiile sale politice şi profesionale au trecut printr-un proces de clarificare ideologică şi politică. Experienţa acestor lupte arăta cu putere de convingere necesitatea creării de organizaţii de clasă bazate pe principii revoluţionare.

Cartea redă aspecte din activitatea muncitorilor reşiţeni din cadrul organizaţiei locale a partidului socialist pentru transformarea lui într-un partid revoluţionar de tip nou. Făurirea partidului comunist în mai 1921 a însemnat o cotitură pentru întreaga mişcare muncitorească din ţara noastră.

În anii care urmează, lupta proletariatului reşiţean s-a ridicat pe o treaptă superioară. Conducerea sa de către comunişti a dat acţiunilor revoluţionare iniţiate un caracter mai organizat şi mai combativ. Sub conducerea organizaţiei comuniste locale, creată în 1922, muncitorii reşiţeni au luptat împotriva ofensivei patronale desfăşurate de stăpînii U.D.R. în anii 1922—1928, a terorii şi pentru menţinerea revendicărilor cucerite în anii avîntului revoluţionar.

Cel de-al treilea capitol al lucrării, în care sînt tratate acţiunile proletariatului reşiţean în anii 1922—1928, după ce analizează înrăutăţirea treptată a condiţiilor de muncă şi de trai ale muncitorilor din Reşiţa, se opreşte pe larg asupra puternicei greve generale a muncitorimii reşiţene din martie 1926, una dintre marile bătălii de clasă din ţara noastră dusă în acea perioadă.

Şirul luptelor revoluţionare desfăşurate de muncitorii reşiţeni au continuat cu o intensitate sporită în anii crizei economice mondiale (1929—1933), cînd starea generală a muncitorilor s-a înrăutăţit şi mai mult. Capitolul IV al lucrării, intitulat sugestiv „Nu pe spinarea noastră", înmănunchează o serie de greve, demonstraţii, întruniri îndreptate împotriva politicii patronilor U.D.R. de a arunca greutăţile crizei asupra proletariatului reşiţean. Valul acţiunilor organizate de P.C.R. în întreaga ţară în aceşti ani au culminat cu eroicele lupte ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din ianuarie-februarie 1933.

Alături de întregul proletariat din România, muncitorii din Reşiţa şi-au exprimat solidaritatea cu eroicele lupte ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din ianuarie-februarie 1933.

Între anii 1934—1937, unele ramuri industriale ale României au cunoscut o oarecare înviorare. Uzinele Reşiţa prin locul pe care îl ocupau în economia ţării au reuşit să-şi lărgească procesul de producţie în această perioadă. În capitolul V sînt redate, în acelaşi timp, acţiunile organizate de muncitorimea reşiţeană împotriva pericolului fascist, a propagandei desfăşurate de organizaţiile fasciste care, încă din 1935, finanţate de patroni ai U.D.R., iniţiaseră o puternică ofensivă pentru a cîştiga influenţa printre muncitorii reşiţeni. După cum se arată în carte, „Munca susţinută a comuniştilor reşiţeni, atît în mijlocul muncitorilor români cît şi al celor aparţinînd minorităţilor naţionale, calificaţi sau necalificaţi, tineri sau vîrstnici, bărbaţi şi femei a avut ca principal rezultat frînarea răspîndirii racilei fasciste în acest important centru proletar" (pag. 218—219).

Ultimele două capitole tratează problemele mişcării muncitoreşti în anii grei ai dictaturii regale şi ai dictaturii militare-fasciste (1938—1944). În această perioadă, Uzinele Reşiţa, producătoare de armament, trec printre primele sub controlul direct al Germaniei hitleriste. Încă în iulie 1940 U.D.R., trec în cadrul concernului „Hermann Göring Werke", iar prin decretul din 23 ianuarie 1941 au fost complet militarizate.

Dat fiind rolul pe care Uzinele Reşiţa îl jucau în susţinerea planurilor de război ale hitleriştilor, conducerea P.C.R. a hotărît

crearea unui comitet local al partidului comunist în 1938, care să coordoneze activitatea comuniștilor din Reșița și din celelalte localități de pe domeniile U.D.R., printre care Anina, Bocșa și altele. Comitetul local de partid, îndrumat de Comitetul regional Banat, prin tovarășii Leontin Sălăjan și Ion Vințe, a organizat sabotarea producției de război de la Reșița, ridicînd la luptă proletariatul reșițean. Cartea menționează puternica grevă a muncitorilor de la Anina din octombrie 1940. Acțiuni numeroase au organizat muncitorii reșițeni și împotriva odiosului dictat de la Viena. Lucrarea surprinde indignarea muncitorilor reșițeni români și de alte naționalități împotriva cedării Ungariei horthiste a unei părți însemnate din trupul patriei noastre. Sînt menționate acțiunile de protest ale muncitorilor reșițeni din zilele de 31 august și 1 septembrie 1940, încadrate în puternicele acțiuni care s-au desfășurat în întreaga țară.

După izbucnirea războiului, acțiunile muncitorimii reșițene au fost canalizate de comuniști în vederea sabotării producției de război. Mișcarea de rezistență organizată a proletariatului reșițean în această perioadă a cunoscut forme variate, inclusiv acțiuni ale partizanilor. Acestea din urmă sînt concretizate prin activitatea grupului de partizani „Mărăști".

Luptele și jertfele proletariatului din țara noastră au fost încununate de succes prin victoria insurecției din august 1944. Muncitorimea reșițeană, în front unic, învingînd greutățile începutului, a muncit cu elan pentru susținerea războiului antihitlerist, pentru trecerea de la industria de război la industria de pace. În anii care au trecut de la insurecție, Reșița a devenit unul dintre principalele centre ale industriei noastre socialiste în plin avînt.

Monografia „Reșița luptătoare", înmănunchind acțiuni importante din activitatea revoluționară a muncitorilor reșițeni în perioada dintre cele două războaie mondiale, înfățișează, în același timp, jertfele și suferințele acestora, dîrzenia în luptele pe care le-au desfășurat sub conducerea comuniștilor.

Cartea cuprinde o serie de fapte și acțiuni edite și inedite, desfășurate pe plan local de muncitorii reșițeni în perioada sus-amintită.

În același timp, monografia „Reșița luptătoare" prezintă o serie de lipsuri datorate atît neaprofundării cercetării, cît și modului de interpretare a unor documente.

Din lectura cărții cititorul nu-și poate face o imagine suficient de clară asupra activității organizației locale a Partidului Comunist Român, a U.T.C. și a altor organizații de masă legale sau ilegale conduse sau îndrumate de partidul comunist. În general activitatea organizației locale a P.C.R. este prezentată prin fraze stereotipe, fără a urmări, pe bază de documente, activitatea ei concretă. Din această cauză, crearea în 1938 a Comitetului local din Reșița al P.C.R. nu este relevată în carte suficient de explicit, fapt pentru care cititorul nu desprinde procesul de călire în luptă prin care a trecut organizația comuniștilor din Reșița pînă la crearea primului său comitet local. Mai ales că în lucrare autoarea arată că „În acel an (1938 — **n.n.**) conducerea partidului, constatînd progresele realizate în munca desfășurată de către comuniștii reșițeni, sporirea influenței lor asupra maselor, precum și însușirea regulilor de conspirație, a hotărît înființarea la Reșița a unui comitet local..." (pag. 230).

Cu toate că a apărut în vara anului 1965, cînd cercetarea istorică din țara noastră a făcut noi pași înainte, cînd la îndemîna istoricilor au fost puse noi documente de partid, monografia „Reșița luptătoare" este tributară aprecierilor învechite privind activitatea celorlalte partide și organizații muncitorești care au ființat în perioada la care se referă. Preluînd necritic documentele vremii, autoarea prezintă confuz, unilateral, activitatea și rolul organizației locale a P.S.D. și a sindicatelor social-democrate. Organizația locală a P.S.D. din Reșița este prezentată în genere în contexul luptei care s-a desfășurat între elementele revoluționare din organizația locală a P.S.D. și cele de dreapta, oportuniste, pe care autoarea le consideră — prin felul cum abordează această problemă în paginile cărții — ca reprezentînd pericolul principal împotriva căruia a avut de luptat proletariatul reșițean, estompîndu-se astfel obiectivul fundamental al activității revoluționare a muncitorimii din Reșița.

Avînd în vedere că din organizația locală a P.S.D. și cea sindicală a acestuia făceau parte, mai ales după 1924, cea mai mare parte a muncitorilor organizați de la Reșița, ar fi fost necesar ca autoarea să prezinte mai clar organizarea și desfășurarea luptelor muncitorilor reșițeni, subliniind, în același timp, greșelile săvîrșite de aceste organizații ca urmare a activității elemen-

telor oportuniste din conducerea lor, reducerea treptată a influenței acestora, pe măsură ce rolul aripii de stînga creştea, colaborarea cu comuniştii în luptele revoluționare ale proletariatului din Reşița.

Prezentînd exagerat rolul grupului comunist pînă în 1921 care însuma un număr restrîns de muncitori revoluționari, se diminuează activitatea organizației locale, socialiste şi sindicale, din care în anii avîntului revoluționar făceau parte majoritatea muncitorilor. De asemenea, în mod confuz, este prezentată poziția organizației locale socialiste, a delegaților acesteia în perioada premergătoare creării partidului comunist.

Semnalăm în acelaşi timp că unele concluzii ale autoarei sînt unilaterale, iar de-a lungul celor şapte capitole apar numeroase inadvertențe, neconcordanțe între text şi aparatul critic, citate modificate etc.

Astfel, amintind lucrările congresului sindical din iunie 1922 de la Sibiu, autoarea unilateral arată că acesta a fost „teatrul trădării" din partea social-democraților de dreapta şi centriştilor, estompînd ideea că acest congres are meritul de a fi unificat mişcarea sindicală din România, asigurîndu-i o conducere unică pe țară, mişcare în care, în scurt timp, elementele revoluționare, comuniştii au cucerit poziții importante.

Sursele 111 (cap. III), 34, 54, 76 (cap. IV), 73 (cap. V) nu corespund cu cele indicate de autoare. Citatele de la pag. 151 (trimiterea 70), de la pag. 180 (trimiterea 158) şi altele sînt modificate.

Se menționează (pag. 62) că Sindicatul Național Român activa în anii 1920—1921, iar la pag. 114 se spune că ar fi fost înființat în 1922. Datarea grevei muncitorilor de la Anina la 2 februarie 1935 este arbitrară; explicația planşei fotografice de la sfîrşitul lucrării: „Marea demonstrație pentru pace la 1 mai 1917" nu concordă cu realitatea. De fapt ea ilustrează manifestația pentru pace din 12 februarie 1918. La pag. 274 se menționează că în decursul anului 1942 comuniştii au răspîndit în uzină ziarul „Scînteia", or, acesta nu mai apărea din 1940.

Considerăm că în lumina celor arătate mai sus se poate desprinde o dată în plus necesitatea imperioasă ca lucrările privind probleme din istoria partidului, a mişcării muncitoreşti din patria noastră să fie elaborate pe baza unei multilaterale şi temeinice analize a materialului documentar existent.

V. SMÎRCEA, B. TRAIAN

NOTE BIBLIOGRAFICE

„Momente din istoria poporului român"

Editura politică, București, 1965, 160 pag.

Realizările măreţe obţinute în construirea societăţii socialiste îşi au rădăcini adînc înfipte în trecutul istoric al poporului român, în luptele purtate de acesta de-a lungul veacurilor împotriva exploatatorilor de orice fel, pentru împlinirea năzuinţelor sale fireşti de libertate, independenţă şi viaţă mai bună.

Cartea „Momente din istoria poporului român" vine în întîmpinarea interesului crescut manifestat de oamenii muncii pentru cunoaşterea acestui trecut al patriei.

Cele patru studii însumate în lucrare, pe baza valorificării rezultatelor obţinute de istoriografia noastră marxistă, jalonează momentele cele mai semnificative ale luptei poporului român pentru libertate socială, independenţă şi suveranitate naţională, pentru drepturi şi libertăţi democratice.

Avînd drept călăuză concepţia materialist-dialectică asupra dezvoltării sociale, lucrarea, într-o formă concisă, dar bine fondată şi argumentată, pune în lumină cu claritate rolul decisiv al factorului intern în întreaga evoluţie a societăţii româneşti, caracterul unitar al procesului de dezvoltare istorică a poporului român.

Reliefarea permanentă a rolului hotărîtor jucat de masele populare în determinarea destinelor patriei, a rolului proletariatului, condus de partidul său revoluţionar, în lupta pentru dreptate şi o viaţă mai bună străbate ca un fir roşu întreaga lucrare.

Pe baza actualelor cuceriri ale ştiinţei istorice, lucrarea face, în genere, aprecieri juste asupra aspectelor esenţiale ale procesului istoric complex şi îndelungat ce a avut drept rezultat deplina eliberare naţională şi socială a poporului român.

*

Primul studiu, semnat de prof. univ. Gh. Ştefan, abordează problema formării limbii şi a poporului român.

Studiul, sinteză a unor riguroase cercetări întreprinse de autor pe linia tradiţiilor progresiste deschise de înaintaşi cu prestigiu pe tărîmul scrisului istoric, ca A.D. Xenopol, D. Onciul, N. Iorga şi alţii, combătînd unele teorii pseudoştiinţifice, tendenţioase, iniţiate de istoricul reacţionar Roesler, privind aşa-zisul vid de populaţie creat în bazinul carpato-dunărean după retragerea legiunilor romane, demonstrează că factorul de bază, hotărîtor în formarea poporului şi a limbii române a fost populaţia daco-romană. Concis, se relevă adevărul istoric cu privire la evoluţia neîntreruptă a populaţiei daco-romane pe teritoriul naţional al României, procesul de asimilare a slavilor şi a altor populaţii în a doua jumătate a primului mileniu al erei noastre.

Concluziile autorului corespund tradiţiei istorice despre originea daco-romană, permanent vie în conştiinţa poporului român de-a lungul veacurilor.

Prezentînd procesul istoric al formării statelor feudale româneşti, autorul demască caracterul neştiinţific al teoriei burgheze a „descălecatului", relevînd inexistenţa vreunei valenţe între legendă şi realitatea istorică. Studiul, pe baza unei analize ştiinţifice, reliefează rolul obştilor săteşti în apariţia relaţiilor feudale, arătînd că statele feudale româneşti au apărut pe baza dezvoltării interne a relaţiilor feudale, a conflictului dintre cele două clase fundamentale în feudalism.

*

Autorii celui de-al doilea studiu, conf. univ. Eugen Stănescu şi Ştefan Ştefănescu, doctor în istorie, evidenţiază lupta dîrză şi necurmată dusă de masele populare împotriva asupririi feudale şi a dominaţiei

străine, ce a caracterizat întreaga istorie medie a poporului român.

Insistînd asupra cauzelor care le-au determinat, autorii ne prezintă marile răscoale țărănești — răscoala de la Bobîlna (1437—1438), războiul țărănesc condus de Gh. Doja (1514), răscoala condusă de Horia (1784), răscoala populară de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu (1821) —, etape pe drumul de progres social și național, care au dat puternice lovituri orînduirii feudale.

Lupta țărănimii împotriva exploatării feudale s-a împletit cu lupta împotriva dușmanilor din afară, în special Imperiul otoman și cel habsburgic. Lucrarea subliniază faptul că în vitejia și spiritul de jertfă al forțelor populare, în dragostea lor fierbinte față de patrie găsim explicația victoriilor răsunătoare obținute de poporul român, sub conducerea unor domnitori ca Mircea cel Bătrîn,Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, în lupta pentru apărarea independenței, împotriva cotropitorilor și, mai tîrziu, pentru înlăturarea dominației străine.

Se acordă locul cuvenit acțiunilor politice și militare duse de Mihai Viteazul, care au avut drept rezultat înfăptuirea pentru prima dată în istoria patriei noastre a unirii celor trei țări românești într-o entitate politică, sub o singură domnie. Luptele duse pentru independență de către Țara Românească, Moldova și Transilvania — subliniază autorii — au înscris adînc în conștiința poporului român simțămîntul demnității, libertății și unității sale.

*

Parte integrantă din revoluția generală care a zguduit din temelii aproape întreaga Europă, eveniment de seamă în istoria patriei noastre, luptele revoluționare izbucnite în 1848 în Țările Române au zdruncinat orînduirea feudală aflată în descompunere, dînd impuls dezvoltării capitalismului.

Analiza lor face obiectul studiului elaborat de conf. univ. Gh. Georgescu-Buzău și prof. univ. Victor Cheresteșiu.

După ce înfățișează pregnant cauzele interne care au generat revoluția de la 1848 în Țările Române, studiul prezintă sintetic trăsăturile esențiale care se desprind din analiza mișcării revoluționare din Moldova și a revoluțiilor burghezo-democratice din Țara Românească și Transilvania, forțele motrice, programele, conducătorii devotați pînă la capăt cauzei poporului : N. Bălcescu, Al. G. Golescu, Avram Iancu, Gh. Magheru și alții.

Autorii relevă faptul că în lupta împotriva feudalismului burghezia s-a sprijinit pe masele populare de la sate și orașe, care au constituit forța principală a revoluției. Participarea acestora a făcut ca în programul revoluției să fie înscrise revendicări democratice, ca : înlăturarea exploatării feudale, dezvoltarea comerțului, libertatea presei, a întrunirilor, înlăturarea jugului otoman și habsburgic, independența națională. Dorința de unire a celor trei țări s-a manifestat cu putere în timpul revoluției. Deși revoluția nu a fost dusă pînă la capăt, ea a contribuit la sfărîmarea edificiului feudal. Lupta pentru progres social și dezvoltarea patriei a fost ridicată pe o treaptă superioară de către proletariat, în luptă cu clasele dominante.

*

Momentele esențiale ale formării și desăvîrșirii statului național român, lupta maselor populare, sub conducerea P.C.R., pentru apărarea intereselor vitale ale poporului român, pentru independență națională, pentru progres social, insurecția armată din august 1944 sînt coordonatele majore ale studiului prezentat de prof. Nichita Adăniloaie și conf. univ. Aron Petric.

Prezentînd formarea statului național român, studiul punctează etapele distincte ale acestui proces cerut cu necesitate și izvorît din relațiile sociale și economice ale acelor vremuri — Unirea Moldovei cu Țara Românească (1859), războiul pentru cîștigarea independenței de stat a României (1877—1878), și relevă în mod deosebit rolul hotărîtor al acțiunii maselor populare în desăvîrșirea unității naționale a României (1918).

Prezentarea principalelor evenimente politice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea — ca urmare firească a evoluției pe drumul capitalismului a României — este însoțită în studiu de analiza prefacerilor sociale, a dezvoltării celor două clase noi, avînd interese fundamental opuse, burghezia și proletariatul.

Nașterea proletariatului — specifică autorii — a reprezentat un factor de cea mai mare importanță pentru destinele țării, deoarece în condițiile în care regimul burghezo-moșieresc înăsprea în interior exploatarea maselor populare, iar pe plan extern ducea o politică de înfeudare a țării față de capitalul străin, proletariatul era forța socială chemată să desăvîrșească ceea ce se realizase în perioadele istorice de mai înainte prin lupta maselor populare ; el era chemat să devină, și a devenit, conducă-

torul luptei pentru deplina suveranitate și independență națională, pentru o viață mai bună, pentru democrație și socialism.

Autorii surprind etapele dezvoltării mișcării muncitorești, de la acțiunile izolate, spontane, la lupta conștientă și organizată; unirea mișcării muncitorești cu socialismul științific și, pe această bază, crearea în 1893 a primului partid al clasei muncitoare — P.S.D.M.R.

Înfățișînd dezvoltarea României între cele două războaie mondiale, politica promovată de cercurile conducătoare burghezo-moșierești, studiul marchează saltul calitativ, noua etapă deschisă în lupta proletariatului, a maselor muncitoare, o dată cu crearea, la Congresul din mai 1921, a P.C.R., partid care încă din primele zile ale existenței sale s-a situat în fruntea luptelor revoluționare.

Sînt inserate: principalele bătălii de clasă care au avut loc, cu aprecieri juste asupra semnificației și însemnătății lor; activitatea comuniștilor — dusă împotriva pericolului fascismului și a primejdiei subjugării țării de către Germania hitleristă, pentru făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare și pentru strîngerea în jurul proletariatului a tuturor forțelor interesate în apărarea libertăților democratice, a păcii și a independenței naționale; lupta proletariatului împotriva înfeudării țării de către Germania hitleristă și împotriva războiului antisovietic.

În ultima parte a studiului sînt prezentate insurecția armată din august 1944, desfășurarea impetuoasă a revoluției populare și principalele succese obținute pînă în prezent în construirea vieții noi de harnicul nostru popor, sub conducerea încercatei sale călăuze — Partidul Comunist Român.

*

Lucrarea, în ansamblu, prin conținutul său, constituie o contribuție meritorie pe linia popularizării în masele largi de cititori a unor momente de cea mai mare însemnătate din istoria poporului român.

Făcînd această apreciere, semnalăm totodată unele minusuri ale lucrării, referitoare la prezentarea marilor evenimente istorice din epoca contemporană — perioada afirmării forțelor revoluționare, democratice și antifasciste, atît pe plan intern, în România, cît și pe plan internațional —, prezentare care nu se ridică întotdeauna, prin concluziile și aprecierile făcute, la însemnătatea acestor evenimente.

Probabil și din cauza spațiului restrîns pe care autorii îl aveau la dispoziție, o serie de momente, aspecte nu lipsite de importanță au fost doar enunțate — spre exemplu: problemele revoluției populare, succesele obținute în construirea societății socialiste —, iar altele nu au fost suficient precizate — de pildă, definirea caracterului dezvoltării economice a României la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Socotim, de asemenea, că se impuneau concluzii și generalizări mai complete pentru perioada primului și celui de-al doilea război mondial.

I. MAMINA

Studii și articole de istorie, vol. VI

Societatea de științe istorice și filologice, nr. 6 din 1964, 388 pag.

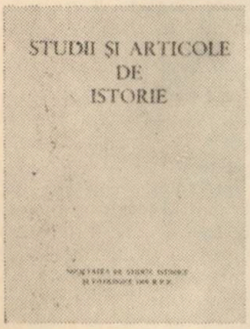

Noua culegere de materiale editată de Societatea de științe istorice și filologice din țara noastră în publicația „Studii și articole", inițiată în 1956, și care a ajuns în prezent la al 6-lea volum, prezentat în cele ce urmează, cuprinde un număr de 17 articole, abordînd teme din istoria medie, modernă și contemporană a României.

Cele mai multe dintre studiile la care ne referim sînt bine argumentate. În abordarea diferitelor probleme — fie de istorie generală, fie de istorie locală — se relevă rolul hotărîtor al factorilor interni în desfășurarea evenimentelor social-istorice respective. Însușirea multilaterală a concepției materialiste despre istorie se reflectă în materialele prezente în acest volum, autorii reușind să trateze fenomenele în conexiunea lor firească, să caracterizeze conținutul și trăsăturile lor specifice.

Societatea de științe istorice și filologice, prin revista de față, precum și prin întreaga ei activitate, continuă frumoasa tradiție a școlii istorice românești de a mobiliza în munca de cercetare a trecutului nostru istoric cadre didactice din învățămîntul mediu,

care aduc şi pot aduce o contribuţie tot mai mare în elucidarea concretă a diverselor aspecte ale istoriei poporului român.

În culegerea de „Studii şi articole de istorie" sînt cuprinse, mai întîi, cîteva materiale de istorie medie, interesante prin faptele inedite ce sînt aduse şi prin unele idei care se desprind din acestea. În „Izvodul Costăchescu", studiu elaborat cu temeinicie, în afară de identificarea unui nou „izvod" (izvor, cronică) interpolat în acea cronică atribuită lui Nicolae Costin care priveşte răstimpul dintre 1661 şi 1709, reţinem ideea că, îndeosebi pentru „cronicile de familile" trebuie să fi fost mai mulţi autori decît cei cunoscuţi, ceea ce dovedeşte caracterul mai larg al activităţii cronicăreşti. În „Contribuţii cu privire la cunoaşterea hotarului dintre Moldova şi Ţara Românească de la întemeierea Principatelor şi pînă la Unire", materialul bogat ar fi trebuit să fie interpretat mai mult prin prisma conceptului de „hotar" în evul mediu şi, în plus, ţinînd seama de ce însemna un hotar între state feudale ale aceluiaşi popor, deoarece peste acest hotar erau ample relaţii şi afecţiuni.

O seamă de idei privind istoria socială şi mişcarea potrivnică oprimatorilor, sînt cuprinse în articolele „Haiducia în Balcani, formă de luptă socială şi antiotomană"; „Consideraţii asupra legii rurale din 1864", precum şi în cele două articole ce se ocupă de felul în care a fost aplicată reforma rurală — unul în judeţul Buzău, altul în judeţul Prahova.

În articolul despre haiducie, pe baza unei documentaţii provenind din surse româneşti, bulgare, sîrbeşti, greceşti, autorul intervine într-o problemă puţin cercetată şi asupra căreia s-a atras atenţia mai de mult în istoriografia română: „Acţiunea haiducilor, ca formă a luptei de clasă, trebuie studiată o dată cu celelalte forme ale luptei poporului" [1]. În articolul menţionat se arată că haiducia a fost o formă de luptă, folosită cu precădere în regiunea balcanică aflată sub stăpînirea imperiului otoman; primele ei manifestări producîndu-se din prima jumătate a secolului al XV-lea, şi, dezvoltîndu-se, pînă cînd, în noi condiţii, în secolul al XIX-lea, a apărut mişcarea mai largă de eliberare naţională şi socială.

Autorul menţionează existenţa acestei forme de luptă şi pe teritoriul Ţărilor Române, relevînd caracterul ei social, mai puternic decît în celelalte ţări, faptul că Ţările Române păstrîndu-şi, prin lupta lor, anumite drepturi, au constituit „un loc de refugiu pentru elementele haiduceşti din Balcani şi punct de sprijin pentru iniţiativele haiduceşti înspre interiorul Peninsulei" (pag. 60). Ar fi fost posibil ca mişcarea haiducească din Ţările Române să fie evidenţiată mai larg pe temeiul materialului documentar, inclusiv de natură folclorică.

Făcută pe baza textelor legislaţiei rurale respective, analiza cauzelor şi conţinutului reformei agrare din 1864 a prilejuit lui Nichita Adăniloaie, în studiul „Legea rurală din 1864", să arate în mod just că această măsură se impunea cu necesitate în viaţa social-economică şi politică a României la jumătatea secolului trecut. Cuprinsă sintetic, dar şi cu limite, în cunoscutul articol 13 din programul revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească şi cerută cu ardoare de masele ţărăneşti, care prin cuvîntul deputaţilor pontaşi în divanurile ad-hoc erau de acord „să fie sfîntă proprietatea, dar să avem şi noi proprietate, nu numai boierii", reforma agrară a fost realizată prin strădania spiritelor celor mai înaintate ale vremii. „Revoluţia de la 1848 a vrut ca românul să fie nu numai liber, dar şi proprietar, fără care libertatea şi egalitatea e minciună", releva Bălcescu în „Mersul revoluţiei în istoria românilor" [2]. Deşi înfăptuită „de sus", reforma de la 1864, cu toate limitele ei, care rezultau din „calea prusacă" de dezvoltare a capitalismului în agricultură, aşa cum se subliniază şi în articolele la care ne referim, a însemnat un pas înainte pe drumul progresului social în România.

Proprietatea feudală asupra pămîntului s-a transformat în timpul care a urmat în proprietate de tip burghez, modul de producţie capitalist devenind dominant şi în agricultură. Prin desfiinţarea clăcii şi a dependenţei personale şi prin împroprietărirea majorităţii clăcaşilor, reforma de la 1864 a dat un puternic impuls dezvoltării producţiei de mărfuri şi, în general, progresului societăţii româneşti.

În aplicarea ei, aşa cum se arată prin fapte concludente îndeosebi în articolele „Aplicarea legii rurale din 1864 în judeţul Buzău" şi „Cu privire la aplicarea legii rurale din 1864 în judeţul Prahova", au ieşit în evidenţă şi aspectele negative ale reformei; ţăranii au fost privaţi de prevederi ale legii, fiind trecuţi de la o categorie la alta; unii moşieri, avînd influenţă asupra organelor locale ale aparatului de stat, precum şi asupra unor membri ai consiliilor de reformă, şi-au sustras moşiile de sub prevederile legii; pentru distri-

[1] Vezi „Studii şi referate privind istoria României", partea a II-a, Editura Academiei R.P.R., 1954, pag. 1 988—1 990.

[2] *N. Bălcescu:* Opere, ediţia Zane, tomul I, partea a II-a, 1940, pag. 106.

buire s-au dat pămînturi dintre cele mai puțin fertile.

Ca o contribuție la preocuparea de a se valorifica mai amplu și, totodată, mai documentat tot ce a fost progresist și înaintat în cultura noastră națională, personalitățile cele mai marcante, care au avut un rol mai însemnat în propășirea țării și dezvoltarea gîndirii înaintate, în culegerea de materiale pe care o recenzăm sînt cuprinse două studii care evocă figurile progresiste care au fost Alexandru I. Cuza și Mihail Kogălniceanu.

În studiul, sintetic, destinat a trata „Rolul lui Alexandru Ioan Cuza în făurirea României moderne", elaborat pe baza unor lucrări istoriografice cunoscute, dar aducînd și unele fapte noi din acte și documente mai puțin folosite în publicistică, Matei O. Vlad face o schiță asupra lui Al. I. Cuza și a domniei lui.

Încă din perioada premergătoare a anului revoluționar 1848, Al. I. Cuza a manifestat atitudini progresiste ; la 1848 a participat activ în mișcarea din Moldova, fapt pentru care a trebuit, alături de alți revoluționari, să ia drumul exilului.

În perioada care a urmat, a sprijinit efectiv mișcarea unionistă, un larg ecou avînd demisia sa din funcția de pîrcălab de Covurlui, ca o ripostă împotriva falsurilor în alegerile de deputați pentru divanurile ad-hoc comise de căimăcămia lui Vogoride. Ca rezultat al luptei maselor poporului s-a înfăptuit unirea Moldovei cu Țara Românească prin îndoita alegere a lui Al. I. Cuza. Unirea din 1859 a reprezentat un prim pas în procesul de formare a statului național român, proces ce avea să fie desăvîrșit în al doilea deceniu al secolului următor prin unirea tuturor teritoriilor locuite de români.

În continuare autorul expune, succint, reformele efectuate după înfăptuirea Unirii din 1859 și încheie că „într-adevăr Alexandru Ioan Cuza a fost domnitorul care și-a adus contribuția și și-a pus pecetea personalității sale pe reformele săvîrșite în timpul domniei sale. Aceste reforme, care au întemeiat România modernă, îi asigură un loc important în istoria poporului nostru" (pag. 114).

Într-un stil atrăgător, Gh. Georgescu-Buzău în „Patriotismul lui Mihail Kogălniceanu" evocă personalitatea omului politic cu vederi democratice, dragostea față de patrie, a istoricului de întinsă cultură.

Mai întîi, în articol se reamintește, concentrat, tradiția de veacuri a luptei poporului român împotriva cotropitorilor străini și pentru redobîndirea independenței răpite. Autorul arată conținutul noțiunii de „patriotism" în trecut și subliniază că „sfera patriotismului avea să fie lărgită, în sensul de a avea și un conținut social, de către burghezia în formare" (pag. 200).

Ideea de *patrie* se conturează mai bine în perioada revoluției de la 1848 și a formării statului național. În aceste împrejurări Kogălniceanu, așa cum se arată în articolul menționat și în care sînt cuprinse citate, unele mai largi din însăși opera lui, a desfășurat o bogată activitate politică, diplomatică, culturală și publicistică, punîndu-și talentul în slujba independenței și prosperării țării.

În cele două studii de care ne-am ocupat, autorii menționează unele limite ale personalităților evocate. Considerăm că s-ar fi putut analiza mai multilateral limitele semnalate și cum unele din acestea au fost generate de condițiile epocii date și, în principal, de pozițiile categoriilor sociale ai căror exponenți erau.

Mișcarea muncitorească și țărănească din perioadele modernă și contemporană a istoriei României de pînă la 1944 a întruchipat dezvoltarea necontenită a societății, a apropiat țara de momentul marilor transformări profund revoluționare.

Din tematica acțiunilor oamenilor muncii de la orașe și de la sate, în nr. VI al „Studiilor și articolelor de istorie", se desprind cîteva articole : „Greva muncitorilor metalurgiști din București din iunie 1912", „Despre situația materială și lupta muncitorilor forestieri din Bucovina între anii 1929—1931", „Situația materială a muncitorilor și țăranilor din județul Bacău în anii 1940—1944", „Contribuții la cunoașterea stării social-economice și a luptei țărănimii hunedorene pentru pămînt între cele două războaie mondiale", în care, dîndu-se cifre și referiri din documentele vremii, se arată situația precară, suferințele, lipsa de drepturi a maselor în vremea regimului burghezo-moșieresc. „Greva metalurgiștilor — se scrie în articol — a pus pe patronii metalului în fața unor revendicări a căror acceptare a însemnat recunoașterea noilor organizații ale clasei muncitoare, recunoașterea contractului colectiv". I. Iacoș, autorul articolului, subliniază activitatea de organizare și îndrumare desfășurată de sindicat dovedind și prin datele acestui articol necesitatea organizării clasei muncitoare care se făcea în însuși folosul ei. Considerăm că autorul are o poziție negativistă față de Partidul social-democrat ; numai atitudinea lui de nesprijinire a acestei greve nu este suficientă pentru afirmația că „poziția de expectativă binevoitoare a conducerii P.S.D. față de luptele greviste explică și mai clar rolul slab jucat de acesta în organizarea acțiunilor muncitorești, neputința de a se ridica la nivelul unui adevărat stat-major

al proletariatului" (p. 235). Rolul partidului nu trebuie văzut numai în sfera restrînsă, deşi concretă a conducerii unei greve, ci prin totalitatea activităţii lui de educare a clasei muncitoare, de demascare a exploatării, de promovare a idealurilor revoluţionare, aşa cum se pune mai întemeiat problema în studiile istoriografice mai recente [3].

În articolul, mai restrîns, despre situaţia materială şi lupta muncitorilor forestieri, I. Dîrdală şi M. Rusenescu se ocupă de efectele crizei economice din 1929—1933 într-o parte a ţării, în Bucovina, a cărei principală bogăţie o constituia fondul forestier. Consecinţele crizei, aşa cum se arată în articol, s-au resimţit în situaţia muncitorilor, generînd o seamă de greve, mai ales în anii 1929—1931. Valoarea acestui articol s-ar fi ridicat dacă autorii ar fi interpretat mai mult materialul folosit, dacă ar fi explicat ce se înţelege prin caracterul lor „spontan", dinamica acestor lupte ar fi fost surprinsă dacă s-ar fi mers cu cercetarea pînă la sfîrşitul crizei economice.

Un aspect pozitiv al articolului consacrat situaţiei muncitorilor şi ţăranilor din judeţul Bacău este bogata documentaţie prin care autorul, D. Zaharia, îşi argumentează analiza, folosirea unor materiale statistice care sînt, mai mult decît cifrele izolate, în măsură să ofere posibilitatea cercetării mai complexe, obiective, înfăţişînd tabloul general al fenomenelor studiate. Deşi autorul şi-a propus să se ocupe de situaţia materială a maselor, însuşi acest aspect ar fi fost mai întregit, explicat mai complet, dacă s-ar fi ocupat într-o măsură mai mare şi de cauzele politice ale stărilor de lucruri analizate, de consecinţele dezastruoase ale măsurilor antimuncitoreşti şi antipopulare luate de guvernul de dictatură militară-fascistă.

Articolul „Aspecte privind naţionalizarea mijloacelor de transport pe apă în regiunea Galaţi", scris de C. Marinescu, face o relatare asupra situaţiei în domeniul transporturilor pe apă înainte de naţionalizarea principalelor mijloace de producţie din iunie 1948, subliniază cum şi în acest domeniu naţionalizarea devenise o necesitate. Îndrumaţi de organizaţiile de partid, muncitorii docheri şi navigatori au preluat de la foştii proprietari navele, au asigurat continuitatea activităţii, au luat măsuri de apărare, cu vigilenţă, a vaselor fluviale şi maritime, devenite, sub forma proprietăţii de stat, bun al întregului popor. Mai departe se face o trecere în revistă a transformărilor care s-au produs după 1948 şi a succeselor în dezvoltarea mijloacelor de transport pe apă în anii construcţiei socialismului.

Un gen mai puţin obişnuit în literatura istorică este articolul monografic „Din istoria transformării socialiste a oraşului Tîrgu-Mureş".

Datele bogate cuprinse în articol subliniază justeţea politicii Partidului Comunist Român pentru dezvoltarea unitară a economiei naţionale pe întregul teritoriu al patriei noastre, pentru ridicarea economică şi culturală a regiunilor rămase în urmă, cimentarea frăţiei oamenilor muncii români, maghiari şi de alte naţionalităţi în marea operă de construire a socialismului.

Menţionăm ca utilă popularizarea experienţei din şcolile medii cîştigată pe linia valorificării în clasă a cercetărilor de istorie locală, pentru care pledează articolul semnat de Petre I. Roman.

* * *

În general, în faţa muncii de elaborare a studiilor de istorie, aşa cum ne dau temei să afirmăm şi articolele ce au fost mai sus prezentate, este nevoie de dezvoltarea interpretării faptelor, de cercetare, în mai mare măsură, a acestora, pentru a se pătrunde cît mai mult spre cunoaşterea esenţei, a legităţilor lor, de surprindere a legăturilor multiple între viaţa materială şi cea ideologic-spirituală, între diferitele şi multiplele domenii şi laturi ale societăţii în dezvoltarea ei.

Este de profilul acestei publicaţii de a insera în coloanele ei materiale privind metoda de cercetare, acestea venind în ajutorul marelui număr de profesori din învăţămîntul mediu pasionaţi de cunoaşterea şi cercetarea istoriei.

Revista „Studii şi articole de istorie", oglindind bogata activitate a Societăţii de ştiinţe istorice şi filologice, aduce şi poate să aducă o contribuţie şi mai mare în cîmpul deosebit de larg al istoriografiei ştiinţifice.

C. MOCANU
A. VARGHIDA

[3] Vezi *N. Copoiu :* „Congresul de reconstituire a Partidului social-democrat din România (1910)", în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 6/1965.

General-maior în rezervă Al. Petrescu:
„Detaşamentul Păuliş"

Editura militară, Bucureşti, 1965, 278 pag.

Continuînd seria lucrărilor din memorialistica de război, în Editura militară a apărut recent cartea „Detaşamentul Păuliş", sub semnătura fostului comandant al acestui detaşament, colonelul Alexandru Petrescu, în prezent general-maior în rezervă.

Volumul este scris sub forma unui jurnal de front. În el sînt prezentate, în mod cronologic, faptele de arme săvîrşite de ostaşii români, sprijiniţi activ de masele largi populare, în luptele desfăşurate în zona Arad şi în defileul Mureşului în perioada 23 august—20 septembrie 1944.

Asemenea înaintaşilor lor care au luptat la Mărăşeşti împotriva cotropitorilor imperialişti germani, luptătorii de la Păuliş au ţinut piept cu bărbăţie năvalei duşmane, au stăvilit puhoiul de foc şi de fier al inamicului şi au făcut să renască deviza eroică „Pe aici nu se trece!"

Acţiunile de luptă ale „Detaşamentului Păuliş", reprezentînd un fragment din apriga încleştare cu trupele fasciste din vara şi toamna anului 1944, la care a participat Armata română în totalitatea ei, se înscriu, în întregime, în eforturile cu adevărat eroice făcute de întregul nostru popor, sub conducerea gloriosului partid al comuniştilor, pentru victoria insurecţiei armate, pentru izgonirea trupelor fasciste de pe teritoriul ţării, pentru zdrobirea celui mai periculos duşman al omenirii — hitlerismul.

Cartea „Detaşamentul Păuliş" este împărţită în două capitole. În prima parte sînt descrise luptele duse de elevii şi cadrele militare din Şcoala de subofiţeri de rezervă infanterie Radna, împreună cu ostaşi ai altor unităţi române şi muncitori din formaţiunile de luptă patriotice, în zilele glorioase ale insurecţiei antifasciste din august 1944 în oraşul Arad. Evocînd aceste acţiuni, autorul ne înfăţişează luptele ostaşilor români pentru nimicirea cuiburilor de rezistenţă hitleriste de la gara şi depoul C.F.R.-Arad, de la catedrala „Minoritz", de la aeroportul oraşului sau din alte locuri. Luptînd cu o totală dăruire de sine, forţele insurecţionale, care au acţionat în zona localităţilor Radna şi Arad, au reuşit ca în numai 6 zile (23—28 august 1944) să captureze de la inamic 63 de vagoane cu armament, muniţii, medicamente şi alte materiale, 34 de avioane, 10 autocamioane, 2 autoturisme, un mare număr de puşti şi mitraliere, tunuri şi aruncătoare de mine. De asemenea, patrioţii au izbutit să ia un număr de circa 580 de prizonieri.

În cea de-a doua parte a volumului sînt evocate luptele desfăşurate de militarii din „Detaşamentul Păuliş", în perioada de la 14—20 septembrie 1944, pentru zădărnicirea tentativei trupelor hitleriste şi horthiste de a pune stăpînire pe defileul Mureşului. Militarii acestui detaşament au luptat cu vitejie pentru bararea căii duşmanului cotropitor, care căuta cu orice preţ să pătrundă prin valea Mureşului spre inima Transilvaniei. Un mare număr de soldaţi, elevi şi ofiţeri din „Detaşamentul Păuliş" — care s-au comportat vitejeşte — şi-au înscris pentru totdeauna numele în cartea eroilor patriei. Printre aceştia se numără căpitanul Ion Fătu, sublocotenenţii Darius Popescu şi Gheorghe Cismaru, elevii-sergenţi Ion Motreanu, Lera Slobodan, Dumitru Mechenici, Ion Fota, sergentul Elena Chiriţă şi mulţi alţii. Pătrunşi de un fierbinte patriotism, avînd o pregătire militară corespunzătoare, fiind conduşi în lupte de comandanţi destoinici şi pricepuţi, luptătorii „Detaşamentului Păuliş" şi-au apărat cu sfinţenie sectorul încredinţat. Fie că au acţionat la Miniş sau la Păuliş, pe valea Cladovei sau pe vîrful Bordu, elemente comune i-au caracterizat pe toţi deopotrivă: hotărîrea de nestrămutat de a-l învinge pe duşman, vitejia fără seamăn, eroismul individual şi de masă. Ei au avut tot timpul un moral ridicat, determinat de cauza dreaptă pentru care luptau. Aceasta le-a dat tăria în învingerea greutăţilor, curaj şi dîrzenie. Chiar dacă au fost nevoiţi să lupte uneori izolaţi sau în încercuire, împotriva unor forţe fasciste superioare, militarii din bravul „Detaşament Păuliş" au avut mereu treaz în conştiinţa lor un singur gînd, o singură dorinţă: să oprească năvala trupelor fasciste, să le macine treptat-treptat şi, în ultimă instanţă, împreună cu forţele sovietice sosite succesiv în zonă să izgonească pe cotropitori de pe pămîntul sfînt al patriei. Pentru atingerea acestui

scop ei n-au precupeţit nici sîngele şi nici viaţa.

În luptele din zona defileului Mureşului inamicul a înregistrat pierderi serioase în oameni şi materiale. Dintre acestea amintim : circa 3 150 de morţi, răniţi şi prizonieri; 21 de maşini blindate distruse şi multe altele avariate. În acelaşi timp, luptătorii români au capturat de la inamic o mare cantitate de armament, muniţie şi alte materiale de război.

Pentru comportarea lor vitejească în luptă, pentru eroismul de care au dat dovadă, un număr de 257 de soldaţi, elevi şi ofiţeri din „Detaşamentul Păuliş" au fost decoraţi cu ordine şi medalii de război. Dintre aceştia 7 ofiţeri au fost distinşi cu ordinul „Mihai Viteazul", cea mai mare decoraţie pe atunci, iar un număr de 43 de soldaţi, elevi şi subofiţeri au fost decoraţi cu medalia „Virtutea militară". De asemenea, pentru dîrzenia cu care au acţionat în defileul Mureşului, barînd calea duşmanului atacator, luptătorii „Detaşamentului Păuliş" au fost citaţi prin ordine de zi de către comandantul Armatei 1 române şi ministrul de război al României.

Concepută ca o lucrare memorialistică, cartea „Detaşamentul Păuliş" este susţinută de un bogat aparat ştiinţific. În volum sînt redate portretele unor militari care s-au distins în luptă, scheme şi anexe care uşurează înţelegerea acţiunilor de luptă relatate de autor. Prin valoarea ei documentară, prin bogăţia materialului pe care îl cuprinde, prin competenţa cu care sînt evocate faptele de vitejie, cartea „Detaşamentul Păuliş" reprezintă o contribuţie meritorie la cunoaşterea unor aspecte semnificative, uneori inedite, privind participarea Armatei române la lupta împotriva fascismului. Scrisă pe un ton cald, convingător, „Detaşamentul Păuliş" ne oferă, dincolo de bogăţia informaţiilor, vibraţia autentică a unui eroism ostăşesc cu adevărat emoţionant.

Lt.-col. FL. TUCĂ

Marian Malinowski, Jerzy Pawlowicz, Waclaw Poterański, Antoni Przygońsky, Maria Wilusz:

„Mişcarea muncitorească poloneză în perioada războiului şi a ocupaţiei hitleriste", septembrie 1939 — ianuarie 1945, schiţă istorică

Editura „Cartea şi ştiinţa", Varşovia, 1964, 668 pag.

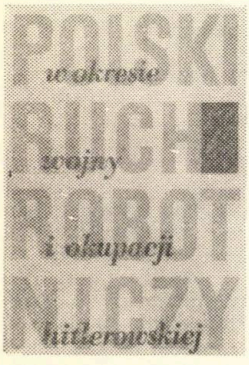

Lucrarea pe care o prezentăm, elaborată de un colectiv de cercetători ştiinţifici de la Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.U.P., sub redacţia lui Antoni Przygońsky, constituie o sinteză a istoriei mişcării muncitoreşti poloneze în timpul războiului şi ocupaţiei hitleriste. Ea a fost precedată de o altă ediţie intitulată „Schiţe din istoria mişcării muncitoreşti poloneze în anii ocupaţiei hitleriste", apărută în anii 1960—1961, care a constituit macheta actualei lucrări.

De-a lungul celor 5 capitole ale lucrării autorii îşi îndreaptă atenţia în primul rînd asupra celor două linii politice ce s-au conturat în această perioadă în Polonia. Linia politică a guvernului polonez din emigraţie (în Occident) şi a grupărilor burgheze din ţară, sprijinite de acesta, şi linia politică a forţelor patriotice, în fruntea cărora s-a situat clasa muncitoare poloneză, condusă de Partidul Muncitoresc Polonez.

Primul capitol, dedicat mişcării muncitoreşti poloneze în primii ani ai războiului şi ocupaţiei hitleriste (septembrie 1939—iunie 1941), prezintă succint desfăşurarea invaziei Germaniei hitleriste şi caracterul barbar al ocupaţiei hitleriste în Polonia. La 1 septembrie 1939 Germania a atacat Polonia. Slabă din punct de vedere numeric şi înzestrată cu armament depăşit, Armata polo-

neză nu a putut rezista armatelor hitleriste decît 17 zile.

Subliniind eroismul de care au dat dovadă masele populare, în special locuitorii Varşoviei, în rîndul cărora au luptat mulţi comunişti abia ieşiţi din celulele închisorilor Poloniei burgheze, autorii arată că înfrîngerea din septembrie, pentru care vina cea mai mare o poartă fostul guvern burghez al Sanaţiei *, a constituit începutul ocupaţiei hitleriste în Polonia. Această ocupaţie s-a manifestat îndeosebi printr-o politică sîngeroasă de genocid.

Hitleriştii au folosit în timpul ocupaţiei Poloniei cel mai terorist sistem de guvernare care tindea spre distrugerea poporului polonez, a culturii sale de veacuri.

Despre amploarea teroarei şi a execuţiilor care au avut loc în primele luni ale ocupaţiei vorbeşte răspunsul cinic al guvernatorului general hitlerist, H. Frank, dat în cadrul interviului acordat ziarului „Völkischer Beobachter" din 6 februarie 1940. Comparînd intensificarea teroarei în Gubernia Generală ** cu cea din protectoratele Cehiei şi Moraviei, el a declarat: „Acest tablou poate fi ilustrat astfel: la Praga au fost lipite, de exemplu, afişe roşii că astăzi au fost împuşcaţi 7 cehi. Mi-am zis: Dacă ar fi să dau ordin să fie lipite afişe despre fiecare 7 polonezi împuşcaţi, atunci în Polonia nu ar ajunge pădurile pentru producerea hîrtiei necesare atîtor afişe..."

În primăvara anului 1940, valul de teroare şi execuţii este întovărăşit şi de alte măsuri de exterminare a poporului polonez. Încep să fumege coşurile crematoriilor, să lucreze „fabricile morţii", lagărele de concentrare şi exterminare.

În faţa terorii ocupanţilor, poporul polonez nu a rămas pasiv. Din primele zile ale ocupaţiei au fost făcute eforturi în vederea continuării luptei, s-au strîns arme şi material militar pentru viitoarea confruntare cu ocupanţii. Încep să se manifeste primele forme de rezistenţă, ca sabotajul pasiv (încetinirea ritmului de muncă, stricarea maşinilor, a uneltelor), precum şi crearea grupelor şi organizaţiilor antifasciste. Un rol de căpetenie în organizarea acestor acţiuni l-a jucat clasa muncitoare poloneză, alături de care ţărănimea a sabotat aprovizionarea cu produse agricole a armatei hitleriste.

Prezentînd poziţia cercurilor conducătoare poloneze, autorii arată că acestea au promovat o politică internă de „aşteptare cu arma la picior", iar pe plan extern şi-au bazat întreaga activitate pe teoria „celor doi duşmani", care nu a găsit ecou în rîndul maselor populare dornice să lupte împotriva ocupanţilor hitlerişti.

Scoţînd în evidenţă situaţia grea a clasei muncitoare poloneze din cauza lipsei partidului său de avangardă, desfiinţat în 1938, autorii relevă faptul că în prima perioadă a războiului şi a ocupaţiei mişcarea muncitorească poloneză nu a putut să-şi îndeplinească în mod corespunzător rolul său.

Capitolele doi şi trei sînt dedicate analizei condiţiilor interne şi externe în care a fost creat Partidul Muncitoresc Polonez, 5 ianuarie 1941, platformei sale ideologice, programului său, creşterii influenţei sale în rîndurile maselor populare.

Prin crearea Partidului Muncitoresc Polonez clasa muncitoare şi întregul popor, care doreau să înlăture jugul ocupaţiei, au obţinut acea forţă capabilă să-i conducă în lupta consecventă pentru eliberarea naţională şi socială (pag. 157).

În momentul creării P.M.P., problema cea mai arzătoare pentru soarta poporului era elaborarea unui program corespunzător luptei de eliberare, a unei concepţii unice de acţiune. Aceste probleme, după cum reiese din datele prezentate de autori, nu au găsit o atitudine corespunzătoare la forţele taberei londoneze ***, antisovietică, care s-au situat pe o poziţie pasivă faţă de lupta armată împotriva ocupanţilor hitlerişti. Tendinţa acestei tabere de reînscăunare în Polonia postbelică a vechii orînduiri bazate pe exploatare, de acaparare a puterii era în contradicţie cu aspiraţiile maselor largi, care luptau pentru instaurarea la conducerea ţării a unui guvern democratic.

Autorii subliniază faptul că dintre toate partidele numai P.M.P. a fost capabil să elaboreze o concepţie justă a luptei de eliberare, corespunzătoare aspiraţiilor celor mai largi mase ale poporului polonez. Pe baza analizei condiţiilor interne, P.M.P. a pus pe primul plan sarcina unirii întregului popor pe platforma luptei intransigente împotriva ocupanţilor hitlerişti, fiind gata să colaboreze în această luptă cu toate forţele patriotice.

Pentru a iniţia şi grăbi lupta în ţară, P.M.P. a creat Garda populară, organizaţie militară revoluţionar-democratică, opusă organizaţiilor militare burgheze din ţară, a cărei activitate armată a constituit începutul războiului de partizani, care în anii 1943—1944 a luat o mare amploare pe

* Denumirea folosită pentru partidele şi grupările din jurul lui Pilsudski.

** Teritoriile Poloniei cuprinse între cele încorporate la Reich şi graniţa cu U.R.S.S. au format „Gubernia Generală pentru teritoriile poloneze ocupate" (Generalgouvernement).

*** Este vorba de guvernul din emigraţie şi de grupările burgheze din ţară care-l sprijineau.

teritoriul Poloniei. Subliniind că Garda populară a fost singura organizație militară din timpul rezistenței care, deja în primăvara lui 1942, a început lupta sistematică de partizani, autorii arată că propunerile făcute de P.M.P. pentru organizarea luptei comune împotriva cotropitorilor hitleriști au fost respinse de tabăra londoneză, care a inițiat o întreagă campanie împotriva P.M.P.

Situația nouă care s-a creat pe arena internațională, ca urmare a întăririi coaliției antihitleriste și apropierii Armatei sovietice de granițele Poloniei, a pus în fața P.M.P. necesitatea luării unor măsuri hotărîte, crearea unui nou centru politic popular-democrat — opus guvernului din emigrație și Delegaturii * acestuia în țară —, care să conducă lupta armată a poporului polonez împotriva ocupanților hitleriști pentru o nouă Polonie democrat-populară.

Acestor probleme le sînt dedicate capitolele patru și cinci.

În Declarația din noiembrie 1943, P.M.P. a dezvoltat concepția sa cu privire la viitoarea orînduire democrat-populară din Polonia, a conturat principiile sale ideologice și politice, precum și principalele prevederi programatice. La baza acestei concepții se afla prevederea generală că puterea în viitoarea Polonie o va lua în mîinile sale poporul muncitor.

Demascînd caracterul reacționar al programelor sociale burgheze, P.M.P. a prezentat în fața poporului o platformă largă, menită să ducă la transformări politico-sociale radicale în viitoarea Polonie. Cele mai importante prevederi se refereau la reforma agrară radicală, la naționalizarea principalelor ramuri ale economiei naționale, asigurarea unor largi libertăți cetățenești, refacerea țării de pe urma distrugerii de război, crearea unui nou aparat de stat, complet diferit de cel din Polonia burgheză. Autorii scot în evidență eforturile făcute de P.M.P. în vederea popularizării programului său și atragerii de partea acestuia a unor pături cît mai largi ale societății. Această concepție era complet opusă concepției reprezentată de tabăra londoneză, atît în țară cît și în emigrație.

Cu privire la sarcinile imediate ale luptei forțelor patriotice, P.M.P. a opus concepției reacționare a taberei londoneze de limitare a luptei armate a poporului polonez numai la sarcinile și scopurile urmărite de ea, concepția unei lupte armate de masă, menită să aducă un ajutor substanțial frontului răsăritean. Pentru realizarea acestei concepții, P.M.P. a înființat Armata populară **, pe cu totul alte baze în raport cu Armata țării ***. Armata populară, care deja în momentul creării avea bogate tradiții ale luptei de partizani, moștenite de la predecesoarea sa Garda populară, a crescut în cursul luptelor cu ocupanții hitleriști la 50 000—60 000 de ostași. După unele date prezentate de autori, Armata populară a desfășurat în anul 1944 și prima lună a anului 1945, 900 de acțiuni de luptă. Din acestea, 270 de acțiuni le-au constituit luptele cu poliția SS și a Wehrmachtului. Din 120 de ciocniri cu unitățile inamicului, 14 au fost lupte mari, în care hitleriștii au folosit forțe de mărimea diviziilor, blindate și aviație. În acțiunile de luptă împotriva mijloacelor de transport ale inamicului, 370 au fost întreprinse asupra transportului feroviar. Au fost aruncate în aer 240 de trenuri, peste 100 de poduri și stații etc.

Autorii scot în evidență activitatea depusă de P.M.P. pentru atragerea de partea programului său a tuturor partidelor și grupărilor politice care aveau poziții apropiate și care puteau să devină aliați în lupta pentru independență și o Polonie democrat-populară. Era vorba de atragerea în primul rînd a Partidului popular țărănesc și a socialiștilor de stînga din cadrul Partidului muncitoresc al socialiștilor polonezi.

Din lucrare reiese că P.M.P., deși nu a reușit în această perioadă să învingă opoziția conducerii Partidului popular țărănesc și a unei părți a conducerii Partidului muncitoresc al socialiștilor polonezi, în schimb a obținut un larg sprijin al programului său în rîndurile de jos ale acestor partide, iar în ce privește cel din urmă, chiar și a unei părți a conducerii sale, care și-au unit eforturile împreună cu P.M.P. pentru crearea Consiliului Național al Țării (C.N.Ț.) ****

Un spațiu destul de larg în capitolele cărții este acordat activității comuniștilor polonezi aflați pe teritoriul U.R.S.S., grupați, începînd din ianuarie 1944, în jurul Biroului central al comuniștilor polonezi de

---

* „Delegatura guvernului pentru țară" — exponentul guvernului polonez din emigrație în țară — a activat cu sprijinul partidelor de dreapta și de centru : Partidul muncii, Partidul național, Partidul popular țărănesc și gruparea desprinsă din Partidul socialist polonez, numită „Libertate, egalitate, independență".

** Organizație militară conspirativă, condusă de P.M.P., creată în ianuarie 1944, prin unirea Gărzii populare, a Miliției, formațiune militară a aripii de dreapta a P.M.S.P., și a altor forțe.

*** Organizația militară conspirativă, subordonată guvernului de la Londra, creată în februarie 1942.

**** Creat în noaptea de 31 decembrie 1943. La prima ședință plenară au participat delegați ai P.M.P., ai aripii de stînga a P.M.S.P., ai cercurilor radicale ale Partidului popular țărănesc, ai Batalioanelor țărănești, ai Gărzii populare, ai Comitetului inițiativei naționale (organizație a intelectualității din Varșovia). La baza programului C.N.Ț. a stat platforma program a P.M.P.

la Moscova, creării Uniunii patrioților polonezi de pe teritoriul U.R.S.S. și a Armatei poloneze, care a participat alături de Armata sovietică la luptele împotriva Germaniei hitleriste. Această armată, împreună cu Armata populară din țară, a format Armata populară poloneză.

Crearea C.N.Ț. a fost un eveniment crucial în viața țării. C.N.Ț. a fost prima reprezentanță politică democrat-populară a Poloniei, opusă guvernului de emigrație și Delegaturii acestuia în țară. În urma activității desfășurate pe teritoriul U.R.S.S. de către delegația C.N.Ț. în mai 1944, atît Uniunea patrioților polonezi, cît și guvernul sovietic au recunoscut C.N.Ț. ca singurul reprezentant legal al poporului polonez. C.N.Ț. a desfășurat o vastă activitate pentru crearea organelor teritoriale ale puterii de stat, precum și pentru creșterea rîndurilor Armatei populare și coordonarea acțiunilor de luptă ale acesteia împotriva ocupanților hitlerişti.

Organizînd consiliile populare teritoriale și dezvoltînd activitatea Armatei populare, partidul a pregătit în același timp elementele viitorului aparat al puterii populare.

Ultima parte a lucrării este consacrată înființării, la 21 iulie 1944, a Comitetului Polonez de Eliberare Națională (C.P.E.N.), programului acestuia, operațiilor de luptă ale Armatei populare pe teritoriile încă neeliberate (a doua jumătate a anului 1944) și aportului adus de Armata populară poloneză la înfrîngerea definitivă a Germaniei hitleriste.

Sînt, de asemenea, prezentate cauzele și desfășurarea răscoalei din Varșovia, ultimă încercare a taberei londoneze de a pune mîna pe putere.

Declanșarea acestei răscoale este privită de autori ca un act de aventură politică a forțelor reacționare, care a atras după sine moartea a 200 000 de oameni. Autorii apreciază în același timp eroismul populației varșoviene, care, independent de scopurile urmărite de organizatorii răscoalei, s-au ridicat în masă la lupta împotriva cotropitorilor hitlerişti.

O dată cu terminarea războiului în mai 1945, pe baza C.P.E.N. a luat ființă guvernul provizoriu, care a luat în mîinile sale puterea pe întregul teritoriu al țării. În istoria mișcării muncitorești poloneze, încheie autorii, a început o nouă etapă, etapa luptei pentru consolidarea puterii populare, pentru transformări social-economice radicale ca condiție a trecerii spre construirea orînduirii socialiste.

M. MOLDOVEANU

Gianni Toti: „Timpul liber"

Editura politică, București, 1965, 360 pag.

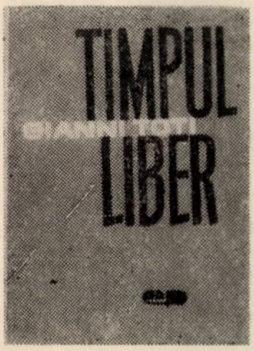

Ziua de muncă — unitatea de măsură a timpului consumat în sfera producției — și timpul liber, rezultanta acestuia, au preocupat multe generații de gînditori în trecut, iar în prezent constituie obiectul a numeroase lucrări, fie de largă popularizare, fie de strictă specialitate, datorate unor economiști, filozofi sau sociologi.

Dintre ultimele apariții pe această temă se remarcă „Timpul liber", amplu și documentat studiu asupra celor mai diverse aspecte legate de problema timpului liber, aparținînd sociologului marxist italian Gianni Toti, tradus și publicat în 1965 sub egida Editurii politice.

Autorul, în primul rînd, trece în revistă evoluția conceptului de timp liber, mărimea și factorii care-l determină în diferite etape istorice, supunînd în același timp, unui examen critic, diversele teorii născute din preocuparea pentru subiectul respectiv.

După o succintă enumerare și analiză a concepțiilor filozofilor antici, ai Renașterii și a socialiștilor utopici, autorul stăruie asupra momentului elaborării tezelor marxiste subliniind importanța apariției lor, interpretarea justă pe care o dă Marx, pentru prima dată, problemei zilei de muncă și timpului liber. În concepția marxistă ziua de muncă este o mărime variabilă determinată de limite fizice, morale și sociale extrem de fluctuante și totodată factorul principal care stabilește volumul timpului liber, producînd oscilări asupra duratei

acestuia, oscilări cauzate de nivelul diferit al dezvoltării forțelor de producție.

În continuare, Gianni Toti examinează în amănunțime evoluția duratei zilei de muncă și a timpului liber, de la începuturile capitalismului și pînă în prezent, acțiunile desfășurate de proletariat pentru reducerea orelor de muncă, organizarea acestuia și legislația muncitorească.

Lucrarea reliefează cu pregnanță procesul formării conștiinței revoluționare a clasei muncitoare, transformarea ei dintr-o clasă în sine într-o clasă pentru sine, descrie în amănunt primele acțiuni ale proletariatului în care se formulează revendicarea reducerii zilei de muncă; subliniază că o dată cu apariția mișcării muncitorești s-au ivit posibilități sporite de reglementare a duratei zilei de muncă și, implicit, de creștere a timpului liber, date fiind potențialul și consecvența luptei revoluționare a proletariatului.

De la prima acțiune revendicativă legată de problema timpului liber desfășurată la Philadelphia în 1791 și pînă la cucerirea zilei de muncă de 8 ore, proletariatul a dus o susținută și energică luptă, care, pe măsura dezvoltării forțelor de producție, organizării superioare și maturizării sale politice, a crescut în amploare și intensitate, dobîndind succese importante.

Puternicele acțiuni ale clasei muncitoare din majoritatea țărilor europene și din America au avut ca rezultat limitarea duratei zilei de muncă. În 1833 parlamentul englez este nevoit să voteze legea cu privire la ziua de muncă de 12 ore, iar 14 ani mai tîrziu cea de 10 ore; în 1847 în S.U.A. este stabilită ziua de muncă la 10 ore, legi asemănătoare cucerind și proletariatul francez în 1848 și cel rus în 1897. Sînt surprinse deosebirile calitative dintre primele lupte ale proletariatului — spontane, slab organizate și cu rezultate minime — și noile acțiuni, mult crescute în intensitate și forță, încheiate cu rezultate importante.

Constituirea Internaționalei I a accentuat procesul maturizării politice a muncitorilor. Un merit deosebit al primei organizații internaționale a proletariatului mondial l-au constituit propagarea pe scară largă a ideilor socialismului științific, cimentarea solidarității de clasă a muncitorilor, prin strîngerea într-un bloc a tuturor mișcărilor muncitorești incipiente, răzlețe și fărîmițate.

În această perioadă, frămîntată de ascuțite contradicții între cele două clase fundamentale ale societății burgheze, mai exact în anul 1866, este formulată pentru prima oară revendicarea reducerii zilei de muncă la 8 ore, revendicare care se generalizează rapid.

Muncitorimea, pentru a obține satisfacerea acestui deziderat, a desfășurat în continuare, cu combativitate, puternice acțiuni revoluționare. Drept urmare, în S.U.A. (1910), Franța și Italia (1919) etc., muncitorii au impus ziua de lucru de 8 ore.

După ce proletariatul a reușit să impună legiferarea zilei de lucru de 8 ore — în fapt deseori încălcată —, eforturile capitaliștilor s-au canalizat în direcția folosirii cuceririlor științei și tehnicii pentru intensificarea și raționalizarea muncii lucrătorilor. Aceste aspecte au constituit trăsături caracteristice ale relațiilor dintre muncă și capital în perioada dintre cele două războaie mondiale și continuă să se mențină și în prezent.

La polul opus al acestei stări de lucruri este prezentă în toată vigoarea realitatea din țările care construiesc o viață nouă, socialistă.

Autorul insistă tocmai asupra deosebirilor care există în acest sens între cele două orînduiri, relevînd în permanență că numai în socialism problema zilei de muncă și a timpului liber își găsește rezolvarea deplină și definitivă, căpătînd un conținut și funcții noi.

În socialism, timpul liber capătă, în adevăratul înțeles al cuvîntului, o valoare socială, în primul rînd de ordin cultural, el nemaifiind timp disponibil în afara ocupațiilor profesionale, ci devine — așa cum arată K. Marx — „spațiu al dezvoltării umane", creînd posibilitatea reală a dezvoltării multilaterale a individului.

Trecînd la analiza aspectelor teoretice legate de problema timpului liber, autorul enunță și critică, bazat pe argumente științifice, inconsistența diverselor „teorii" aparținînd ideologilor burghezi recționari.

Teama, însoțitor permanent și halucinant al claselor exploatatoare, este izvorîtă din conștiința faptului că o dată cu posibilitățile largi de sporire a timpului liber vor avea loc o creștere calitativă și cantitativă a volumului de cunoștințe al muncitorului și, implicit, dezvoltarea conștiinței sale revoluționare.

Autorul combate toate aceste concepții, dezvăluind substratul lor de clasă, reacționar și retrograd, demonstrînd că ele nu urmăresc altceva decît să îndepărteze atenția maselor de muncitori de la stringentele probleme sociale existente în țările capitaliste.

Astfel, o serie de ideologi contemporani ai claselor exploatatoare vorbesc despre „criza timpului de a trăi" în societatea capitalistă și a cărei sorginte se află după ei în însuși păcatul originar. Există „teorii" conform cărora, datorită automatizării înalte a procesului de producție, elementul uman

se va transforma într-un adevărat robot, se va preface într-un produs asemănător celor pe care el le realizează.

Autorul îşi extinde sfera cercetărilor şi asupra culturii de masă, formelor în care se realizează, evidenţiind şi combătînd teoriile eronate în legătură cu aceasta, reliefînd deosebirile existente în această direcţie între cele două sisteme sociale opuse. Dedică, totodată, numeroase pagini structurii, conţinutului şi perspectivelor ce se întrevăd în legătură cu timpul liber.

Lucrarea lui Gianni Toti, abordînd problema zilei de muncă şi timpului liber de pe poziţii marxiste şi avînd la bază o bogată documentaţie, se înscrie ca una dintre reuşitele genului.

Pentru istorici prezintă interes aspectele legate de evoluţia duratei zilei de muncă în anumite perioade istorice, condiţiile de muncă şi viaţă ale muncitorilor, mişcarea muncitorească în ansamblu, organizarea şi luptele desfăşurate pentru reducerea volumului timpului consumat în producţie, formarea conştiinţei şi culturii proletare etc.

Lucrarea, prin conţinutul bogat, stilul frumos şi antrenant, depăşeşte cadrul unei lucrări de specialitate, adresîndu-se unor largi cercuri de cititori.

FL. TĂNĂSESCU

O nouă publicaţie istorică: „Acta Mvsei Napocensis"

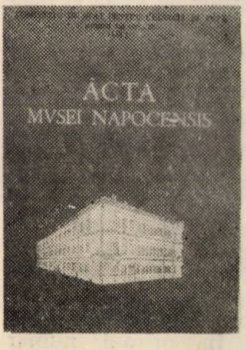

Sub egida Muzeului de istorie din Cluj a apărut în anul care a trecut primul număr al revistei periodice „Acta Mvsei Napocensis". Revista valorifică în primul rînd cercetările ştiinţifice ale colectivului muzeului, ale colaboratorilor săi, înmănunchind materiale privind o serie de probleme din toate perioadele istoriei patriei noastre.

Materialele privind istoria veche, publicate în acest număr al Anuarului, abordează probleme diverse din vastul domeniu de cercetare a istoriei dacilor, „Addenda la «Aşezările dacice din Munţii Orăştiei»" de H. Daicoviciu, cuprinde date noi cu privire la aria de răspîndire a populaţiei dacice pe teritoriul Transilvaniei, aspecte legate de tipurile de locuinţe ale dacilor pe teritoriul acestei provincii a României.

Analizînd relaţiile dintre daci şi romani pînă în anii 10—9 î.e.n, E. Chirilă — în studiul „Relaţiile dintre daci şi romani pînă la expediţia lui M. Vinicius" — concluzionează că moartea lui Burebista nu a însemnat distrugerea statului dac, ci numai divizarea lui. În timp ce micile formaţii politice dacogete din afara arcului carpatic sînt încet, încet anihilate de romani, statul dac din sud-vestul Transilvaniei se va menţine, fiind în conflict permanent cu armatele romane. Acesta va constitui sîmburele viitorului regat al lui Decebal.

Aspecte interesante sînt cuprinse în articolul „Contribuţii la problema cuceririi Daciei" de A. Bodor. Prezentînd pierderile suferite de daci în războaiele purtate cu romanii pe timpul împăratului Traian, precum şi date cu privire la numărul populaţiei dacice ajunsă sub dominaţie romană, autorul subliniază că „analiza imparţială a izvoarelor referitoare la pierderile dacilor arată în mod convingător că majoritatea absolută a populaţiei dacice, aproximativ trei pătrimi a ei, a continuat să trăiască pe pămîntul ei strămoşesc şi după cucerirea romană, aşa cum dovedesc şi cercetările arheologice".

Surprinzătoarea atestare a Daciei Porolissensis încă din anul 133, datorată diplomei militare găsită în 1960 la Gherla, face necesară — după cum arată acad. C. Daicoviciu şi D. Protase în studiul „O diplomă militară din Dacia Porolissensis. Ştiri noi despre organizarea Daciei romane" — revizuirea de către istorici a unor cunoştinţe şi concluzii în legătură cu istoria militară, politică şi administrativă a Daciei.

În afară de aceste probleme, Anuarul conţine o serie de studii, care, prin bogatul material pe care îl cuprind, aduc însemnate contribuţii şi date noi în

elucidarea unor probleme ale istoriei patriei noastre *.

Revista inserează în paginile ei şi materiale de istorie modernă şi contemporană.

Pe baza cercetării materialului arhivistic, M. Bunta în studiul „Contribuţii la istoria destrămării breslelor din Cluj" înfăţişează schimbările în structura breslelor din oraşul Cluj în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea. Autorul arată că vechile relaţii „patriarhale" între meşterul breslaş şi calfă se transformă tot mai mult în relaţii sistematice de exploatare de tip nou şi în această privinţă element determinant devine salariul caracteristic capitalismului. Schimbările acestea în structura breslelor, expresie a schimbărilor produse în adîncul vieţii economice din Transilvania, reprezintă un aspect al procesului descompunerii breslelor.

Două comunicări fac obiectul analizei unor aspecte privind începuturile apariţiei relaţiilor capitaliste în Transilvania. Prima, „Regulamentul provizoriu din 1857, pentru servitorii agricoli", de Fr. Pap, analizează acest document istoric important, care constituie cea dintîi reglementare a situaţiei servitorilor agricoli după revoluţia din 1848. Autorul arată că regulamentul acesta, deşi cuprinde o serie de măsuri cu caracter feudal, oglindeşte un aspect nou, privind trecerea de la agricultura feudală la cea capitalistă în Transilvania. A doua comunicare, „Apariţia primelor maşini agricole perfecţionate în Transilvania" de I. Kovács, reliefează unele aspecte referitoare la introducerea maşinilor agricole perfecţionate în economia Transilvaniei în perioada de după desfiinţarea iobăgiei.

Problemă tot mai mult studiată în cadrul istoriei economice a Transilvaniei, mineritul de cărbuni constituie terenul de cercetare a două din materialele incluse în volum: comunicarea „Începuturile dezvoltării mineritului de cărbuni în Transilvania" de L. Vajda şi studiul „Condiţiile de muncă şi de viaţă ale minerilor din Valea Jiului şi luptele lor greviste pînă la sfîrşitul secolului XIX" de M. Toth-Gaspar.

Primul studiu înfăţişează unele aspecte economice legate de perioada începutului mineritului de cărbuni, pînă la încheierea pactului dualist austro-ungar din 1867.

În ultimele decenii ale secolului trecut, concomitent cu dezvoltarea mineritului, au loc formarea şi dezvoltarea muncitorimii miniere din Valea Jiului, detaşament al proletariatului din ţara noastră. Condiţiile de viaţă şi de muncă deosebit de grele ale minerilor din acest mare bazin carbonifer au constituit cauza principală care i-a ridicat la luptă. După descrierea condiţiilor de muncă şi de viaţă, M. Toth-Gaspar prezintă cîteva din acţiunile de luptă organizate în Valea Jiului, în vederea îmbunătăţirii condiţiilor de viaţă şi pentru obţinerea anumitor drepturi democratice. Astfel, sînt amintite greva din 1868 a celor 3 000 de muncitori de la şantierul de construcţii al liniei ferate Simeria-Petroşeni, prima grevă spontană — cunoscută pînă acum — a minerilor din Valea Jiului, din decembrie 1874. O importanţă deosebită acordă autorul grevei generale a minerilor de la Petroşeni din vara anului 1892, care a fost cea mai mare acţiune de clasă a minerilor din Valea Jiului de pînă atunci.

Istoria contemporană a ţării noastre este prezentă în primul număr al Anuarului Muzeului de istorie din Cluj cu trei lucrări. Prima, în ordine cronologic-istorică, este studiul semnat de L. Fodor „Acţiuni de luptă ale muncitorilor ceferişti din Cluj în ianuarie-februarie 1933". Studiul încadrează în mod organic luptele ceferiştilor din Cluj şi acţiunile de solidaritate ale muncitorilor din celelalte uzine şi fabrici clujene în uriaşul val al luptelor revoluţionare din ianuarie-februarie 1933, organizate şi conduse de Partidul Comunist Român. Analizînd evenimentele petrecute la Cluj cu ocazia luptelor ceferiştilor, autorul arată că acţiunile de solidaritate ale muncitorilor din oraş s-au transformat apoi într-o ridicare de masă.

Comunicarea „Revoluţia populară din ţara noastră — necesitate obiectivă" de P. Bunta analizează stadiul de dezvoltare a forţelor de producţie şi raportul dintre forţele şi relaţiile de producţie ale României burghezo-moşiereşti în

* Între acestea menţionăm următoarele studii şi comunicări care tratează istoria veche a patriei: *„Săpăturile de salvare de la Doboşeni"* de G. Ferenczi-St. Ferenczi; *„Contribuţii la cunoaşterea aşezării întărite din epoca hallstattiană de la Someşul Rece"* de St. Ferenczi; *„Un craniu trepanat din necropola scitică de la Cristeşti"* de E. Crişan; *„Morminte inedite din sec. III î.e.n. în Transilvania"* de I. H. Crişan; *„Materiale epigrafice din estul Daciei"* de I. I. Russu; *„Contribuţii la cunoaşterea oraşului Napoca"* de I. Mitrofan; *„Despre circulaţia monetară la Porolissum"* de I. Winkler: *„Materiale neolitice de la Tikos* (R. P. Ungară) *în Muzeul de istorie din Cluj"* de N. Vlassa; *„Două decenii de cercetări arheologice şi studii de istorie veche la Cluj (1944—1964)"*. M. Macrea şi I. H. Crişan, precum şi studiul privind probleme de istorie medie: *„Castelul de la Buia"* de I. Bielz.

preajma revoluţiei populare. Pe baza raportului forţelor de clasă care exista în România, autorul subliniază în concluzie că desăvîrşirea revoluţiei burghezo-democratice putea să fie pe deplin victorioasă numai sub conducerea proletariatului, a conducătorului său, Partidul Comunist Român.

Abordînd o latură a unei teme aflate în plină cercetare, T. Hăgan, în comunicarea sa „Contribuţia sindicatelor revoluţionare conduse de P.C.R. în sprijinirea frontului antihitlerist" prezintă unele aspecte legate de activitatea sindicatelor din ţara noastră în organizarea întrecerilor patriotice, în formarea brigăzilor în producţie. Autorul remarcă că în primele rînduri ale clasei muncitoare, organizată în sindicate, care, la chemarea partidului, a sprijinit cu toate forţele frontul antihitlerist, au fost detaşamentele de avangardă ale proletariatului din ţara noastră, metalurgiştii, minerii, muncitorii petrolişti, ceferiştii.

În afara studiilor şi comunicărilor prezentate, Anuarul mai cuprinde o rubrică de note şi discuţii.

Rodul muncii unui larg colectiv de autori, revista „Acta Mvsei Napocensis", prin materialele ce le prezintă, prin tematica variată a acestora, se situează printre prezenţele active ale istoriografiei noastre marxiste.

Gh. BODEA

Manifestări consacrate aniversării a 107 ani de la înfăptuirea Unirii Principatelor Române

Ziua de 24 ianuarie 1859 va rămîne încrustată cu litere de aur pe răbojul marilor evenimente trăite și înfăptuite de poporul român de-a lungul zbuciumatei sale istorii, iar sărbătorirea marelui act al Unirii, în zilele lui ianuarie 1966, nu face decît să ilustreze încă o dată prinosul de recunoștință acordat de contemporaneitate făuritorilor lui.

Cu acest prilej au avut loc într-un cadru festiv numeroase manifestări pe întreg cuprinsul patriei, la orașe și sate, pe care presa și publicațiile din țară le-au făcut pe larg cunoscute. La acestea s-au adăugat numeroase studii și articole care au reliefat persistența acestei năzuințe seculare în conștiința poporului român ; au demonstrat legitatea obiectivă a actului Unirii, pornind de la coordonatele social-economice ale evoluției Țărilor Române și ținînd totodată seama de întregul context al situației internaționale ; au analizat poziția diferitelor clase sociale față de problema Unirii, evidențiind rolul maselor largi populare și al oamenilor luminați ai vremii în făurirea unității naționale ; au subliniat semnificația Unirii Principatelor, etapă importantă în procesul de formare a statului național unitar român.

Prin publicarea, în coloanele presei și ale diferitelor altor publicații, a unor documente ale epocii, a unor narațiuni memorialistice aparținînd oamenilor care au luat parte la evenimente a fost înfățișat un adevărat film evocator al frămîntărilor și zbuciumului acelor zile, al însuflețirii și avîntului patriotic al întregului popor.

Academia Republicii Socialiste România și Universitatea București au organizat o sesiune științifică consacrată aniversării Unirii Principatelor, la lucrările căreia au luat parte academicieni, membri corespondenți ai Academiei, cadre didactice din învățămîntul superior, cercetători științifici, oameni de cultură și artă. După cuvîntul de deschidere, rostit de acad. Ilie Murgulescu, au fost prezentate comunicările : „Unirea Principatelor Române", acad. A. Oțetea ; „Poziția claselor sociale față de Unirea Principatelor Române", prof. V. Maciu, membru corespondent al Academiei ; „Momente din lupta revoluționară pentru unitatea națională a românilor între 1835—1848", C. Bodea, cercetător principal ; „Locul istoric al Adunărilor ad-hoc", D. Berindei, cercetător principal ; „Problemele economice ale Unirii în lumina mesajului din 6 decembrie 1859 al lui Alexandru Ioan Cuza", prof. Gh. Zane, membru corespondent al Academiei ; „Țărănimea și Cuza Vodă", N. Adăniloaie, șef sector ; „Literatura română în epoca Unirii", conf. Al. Piru ; „Cuza Vodă în amintirea poporului român", prof. C. Giurăscu ; „Unirea reflectată în ideologia epocii", R. Pantazi, doctor în filozofie.

Au fost organizate simpozioane la Iași, de Filiala Academiei Republicii Socialiste România, în colaborare cu Universitatea „Al. I. Cuza", la Craiova, la Cluj și în alte centre din țară. Adunări publice, conferințe, seri de poezie, spectacole teatrale și alte programe artistice adecvate evocării istoricului eveniment au avut loc în întreaga țară.

De asemenea, în Editura politică au apărut : „Gîndirea social-politică despre Unire — 1859" — culegere de texte grupate cronologic —, cuprinzînd : extrase din cronici, documente, scrisori, fragmente din cărți și articole ale frunta-

şilor vieţii publice şi culturale, care reflectă evoluţia gîndirii social-politice despre Unire ; şi lucrarea „Unirea Principatelor Române — 1859", de N. Adăniloaie şi A. Petric.

Ideea unităţii străbate ca un fir roşu întreaga istorie a neamului românesc. Ea îşi are izvorul în conştiinţa originii şi a limbii comune a poporului român aşezat de o parte şi de alta a Carpaţilor. Ea a constituit filonul, seva care au dat putere strămbunilor noştri în luptele purtate cu duşmanii din ţară şi din afară pentru realizarea idealului naţional. Răsfoind filele istoriei, găsim izvoare care consemnează existenţa şi transmiterea din cele mai vechi timpuri, în sînul poporului român, a conştiinţei originii comune, a unităţii de limbă şi a continuităţii sale pe teritoriul locuit de el. „În pofida împrejurărilor vitrege, a tuturor piedicilor şi greutăţilor, conştiinţa originii comune, a continuităţii şi unităţii etnice a poporului român din Transilvania, Ţara Românească şi Moldova s-a păstrat şi dezvoltat de-a lungul secolelor" [1].

Începuturile scrierii actelor de cancelarie în limba română, apariţia şi răspîndirea tipăriturilor româneşti etc. au dus la dezvoltarea elementelor culturii comune, la o conturare mai clară a unităţii de neam şi limbă, subliniată cu înflăcărare, mai tîrziu, de cărturarii şi conducătorii politici luminaţi ai Principatelor Româneşti. Astfel, prin scrierile marilor cronicari români, conştiinţa originii comune şi a unităţii de limbă, transmisă de-a lungul veacurilor în mintea şi în inima poporului român, şi-a găsit o exprimare clară şi argumentată. Grigore Ureche, exprimînd ideea unităţii de origine a poporului român, scria : „De la Rîm ne tragem". Continuatorul său, cronicarul Miron Costin, subliniind adînca semnificaţie a însuşi numelui comun al locuitorilor celor trei ţări, menţiona în „Cronica Moldovei şi Munteniei" : „Numele cel mai adevărat, autentic, de la primul descălecat prin Traian este român sau ROMANUS, care nume acest popor l-a păstrat întotdeauna între dînşii... acelaşi nume este dat îndeobşte şi muntenilor si moldovenilor şi celor ce locuiesc în ţara Transilvaniei. Român este un nume schimbat în scurgerea anilor din romani ; şi astăzi cînd întrebi pe cineva dacă ştie moldoveneşte, spun : «Ştii rumâneşte», aproape ca : SCIS ROMANICE. Un alt nume ei înşuşi nu au primit între dînşii niciodată".

[1] *St. Ştefănescu* : „Unirea, năzuinţă seculară a poporului român", „Scînteia" din 13 ianuarie 1966.

Subliniind ideea politică a unităţii de neam şi limbă, stolnicul C. Cantacuzino arăta în lucrarea sa „Istoria Ţării Româneşti" : „...De întrebăm pe un valah : Ce eşti ? el răspunde : român..." Ideea unităţii teritoriale şi comunităţii poporului român a fost puternic subliniată de domnitorul Moldovei Dimitrie Cantemir într-una dintre lucrările sale de bază, „Hronicul vechimei româno-moldo-vlahilor", pe care îl considera „Hronicon a toată Ţara Românească, care apoi s-a împărţit în Moldova, Muntenească şi Ardealul din descălecatul ei de la Traian, împăratul Râmului" [2].

O dată cu veacul al XIX-lea, în urma schimburilor economice şi sociale, ideea unităţii româneşti, puternică sub raport cultural, capătă un tot mai pronunţat caracter politic. „O vedem apărînd la Tudor Vladimirescu (ideea Unirii sub raport politic — *n.n.*) ; la 5 aprilie 1821 el cere mitropolitului ţării şi marelui vistier să ia legătura cu moldovenii ca unii ce sîntem de un neam, de o lege şi sub aceeaşi stăpînire... pentru ca fiind la un gînd şi într-un glas cu Moldova, să putem cîştiga deopotrivă dreptăţile acestor prinţipaturi, ajutîndu-ne unii pe alţii" [3].

Tot în acest sens, acad. C. Daicoviciu menţionează : „Măreaţa idee a unei uniri pe veci dintre cele două Ţări Româneşti încolţise concret încă de prin deceniul al III-lea al secolului trecut. Dezvoltarea forţelor de producţie cu caracter capitalist făcea ca această idee să devină generală la toţi şi să constituie un program politic pentru întreg poporul român. Ea apare în cele 25 de puncte ale Memoriului din anul 1829 alcătuit în Ţara Românească. Ea apare pe la 1830 la Iancu Văcărescu şi e în continuă creştere în gîndirea oamenilor politici, cărturari şi scriitori ca Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti şi atîţia alţii" [4].

Ideea unităţii naţionale a fost preluată cu entuziasm de generaţia paşoptistă, care, prin scris şi prin activitate practică nemijlocită, a militat pentru împlinirea ei. Nu întîmplător unul dintre obiectivele principale înscrise pe stindardul revoluţiei de la 1848 a fost realizarea Unirii. „În chiar primul său număr gazeta revoluţionară din Bucureşti «Poporul suveran» nota că unirea cu Moldova e una din «cestile prin-

[2] *N. Adăniloaie* : „Unirea Principatelor Române", „Lupta de clasă" nr. 1/1966, pag. 17.

[3] *C. C. Giurăscu* : „24 Ianuarie — Unirea", „Ramuri" din 15 ianuarie 1966.

[4] *C. Daicoviciu* : „24 Ianuarie", „Tribuna" din 20 ianuarie 1966.

cipale» care revin Adunării Naționale ce se pregătea"[5].

În Transilvania, chiar de la începutul revoluției burghezo-democratice, la adunarea de la Blaj din 3 mai 1848, masele populare au cerut: „Vrem să ne unim cu țara".

Dînd glas acestor aspirații, Gh. Barit scria: „Unirea națională este o frumoasă deviză ce răsună din toate părțile și deșteaptă duhurile cu putere multă".

După evenimentele revoluționare de la 1848, înfăptuirea Unirii s-a impus ca o problemă esențială în viața social-politică a Țărilor Române: „În cursul revoluției de la 1848 și mai ales în perioada imediat următoare, ideea înfăptuirii Unirii cucerește conștiința celor mai largi mase populare, devenind problema centrală în viața social-politică a celor două Principate Românești. Cauza Unirii era împărtășită de toate forțele sociale care acționau în Principate; dar fiecare dintre ele, în funcție de propriile interese de clasă, avea concepții diferite asupra conținutului și caracterului Unirii. Este semnificativ că însăși masa boierilor mari și mijlocii a acceptat să sprijine mișcarea pentru Unire, fie intrînd în societatea «Unirea», înființată la 25 mai / 6 iunie 1856 la Iași împreună cu burghezia, sau în Comitetul Central al Unirii din București, condus de burghezie, fie înființînd o organizație proprie, «Comitetul proprietarilor», constituit la București la 10/22 martie 1857, care înscria în programul său Unirea Principatelor într-un singur stat, guvern reprezentativ și — ca o expresie a poziției de clasă — respectul absolut al «proprietății de orice natură și libertatea absolută a muncii sătenilor»..."[6].

Atitudinea claselor și păturilor sociale s-a concretizat în cursul luptei pentru Unire în diferite acțiuni consemnate aproape zilnic în documentele vremii. Într-un „act național" încheiat în urma unei adunări din 8 iunie 1856, locuitorii din Bacău arătau: „Venind vremea de a vorbi și noi pentru binele țării noastre și a ne arăta dorințele unui viitor mai bun, ne-am strîns într-un cuget și într-o gîndire, dezbătînd cu mare cumpănire asupra tuturor împrejurărilor noastre politice, toți ne-am hotărît din suflet pentru Unirea Principatelor... Dorim această unire din sufletul nostru și o întărim"[7].

În perioada premergătoare înfăptuirii actului istoric de la 24 ianuarie 1859, poporul a avut de luptat cu ultimele atacuri ale marii moșierimi conservatoare, reprezentantă a vechilor rînduieli și privilegii feudale la care nu voia să renunțe de dragul intereselor naționale.

Mihail Kogălniceanu, condamnînd poziția antiunionistă a logofătului Alecu Balș și a episcopului Hectarie Hermeziu în cadrul Adunării ad-hoc, arăta: „Iată domnilor cum sătenii, cum noi, cum poporul, cum tot ce simte și voiește un viitor pentru copii săi, pentru nația sa, înțelege unirea. Inima poporului nu înșeală niciodată. Să ascultați fraților inima poporului nostru, să ascultați glasul și interesul nației noastre care ne strigă neîncetat: Unire și Unire"[8].

Masele muncitoare de la orașe și sate, prin patriotismul și lupta lor, au fost factorul decisiv care a determinat cursul evenimentelor și a dejucat manevrele antiunioniste.

Documentele, articolele publicate în diferite publicații și ziare evocă această pagină luminoasă din istoria patriei. La Iași, alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn a dezlănțuit un entuziasm general. „Mase de oameni, purtînd torțe și pancarte alegorice, străbăteau străzile Iașului, ulițele tîrgurilor și satelor moldovene, aclamînd cu putere: Trăiască Domnul!, Trăiască deputații!, Trăiască egalitatea!, Trăiască libertatea! Mulțimile au înțeles în același timp și însemnătatea Unirii. Trăiască Unirea Principatelor, una și nedespărțită!

Hora Unirii jucată pe străzi, de tineri și bătrîni, într-un entuziasm frenetic, sînt dovezi subliniate cu mare bucurie și mulțumire de toți cei ce simțeau asemenea, cu ură și îngrijorare de cei potrivnici, recunoscute, și de unii și de alții, ca o realitate nedesmințită"[9].

Mărturiile contemporane ne relevă imaginea concretă a faptelor petrecute, reconstituie mai ales atmosfera care a domnit în Țara Românească în acele zile tumultuoase, ale dublei alegeri ca domnitor a lui Alexandru Ioan Cuza. Iată ce relata ziarul unionist „Steaua Dunării" în acel timp: „...Peste noapte,

[5] *I. Roman*: „Cultura și idealul unității naționale", „Contemporanul" din 14 ianuarie 1966.
[6] *V. Maciu*: „Unirea Principatelor", „Contemporanul" din 21 ianuarie 1966.
[7] *D. Almaș*: „Poporul român, făuritorul Unirii", „România liberă" din 23 ianuarie 1966.
[8] *Gh. Ungureanu*: „Documente în arhivele statului", „Ateneu" nr. 1, din ianuarie 1966.
[9] *St. Pascu*: „Unirea Principatelor, pagină luminoasă din istoria patriei, operă a întregului popor", „Scînteia tineretului" din 16 ianuarie 1966.

tot orașul e în mișcare. Poporul în cete mari se poartă pe uliță. Patrulele se preumblă și nu cutează să atace pe nimeni. Ferestrele caimacamilor sînt vizitate cu urlete..., un geamăt surd răspîndește groaza în toate inimile.

București, 24 ianuarie

...Iată a treia zi, și poporul e tot în picioare ! Dumnezeule, ce popor este poporul român. Cînd se inspiră de vreo ideie, cînd are vreo bănuială, uită toate interesele private și se consacră numai pentru triumful cauzei comune. ...Toate inimile bat. O presimțire de fericire însă înveselește toate fețele. Toți șoptesc ; buzele oamenilor nu cutează a vorbi tare. Nu trece un pătrariu de oră și prințul Dimitrie Ghica iese și spune că Camera s-au jurat în unanimitate să aleagă domn pe domnul ales al Moldovei. Atunce, porțile Mitropoliei se deschise, și poporul se aruncă înăuntru cu miile strigînd :

— Cuza domn ! Ura, Cuza !“ [10].

Îndoita alegere a lui Cuza a avut răsunet puternic și în cealaltă provincie soră — Transilvania. Ecoul cel mai puternic al Unirii va fi oglindit în presa transilvăneană. Alegerea lui Cuza ca domn al celor două Principate Românești este descrisă pe larg : „...Muzica intonează imnul — clopotele sunau cu toată puterea, mii de torțe se aprind deodată și mii de strigăte repetau «Să trăiască domnul nostru Cuza», scria «Foaia pentru minte, inimă și literatură»“ [11].

Unirea a fost rezultatul luptei maselor. În legătură cu aceasta, fruntașul unionist și marele patriot M. Kogălniceanu spunea : „Unirea domnilor, eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că e actul său individual... Unirea e actul energic al întregii națiuni române... și de aceea domnilor nici chiar domnitorului (Alexandru Ioan Cuza — *n.n.*), dar încă unui simplu particular nu-i recunosc și nici nu-i voi da vreodată dreptul acesta de a zice că el a făcut singur unirea. Nu, domnilor, Unirea națiunea a făcut-o“ [12].

Unirea Principatelor a fost rezultatul întregii dezvoltări a poporului nostru, care la mijlocul secolului al XIX-lea atinsese un grad de dezvoltare materială și culturală ce făcea din Unire o necesitate istorică.

Ea se înscrie ca o radicală înfăptuire a deziderateloг seculare ale poporului român, marcînd, în același timp, o etapă esențială în luptele purtate de înaintașii noștri împotriva asupritorilor din țară și din afară, pentru înfăptuirea idealului național, pentru eliberare socială.

„...Nici jugul străin, nici exploatarea moșierilor și capitaliștilor n-au putut opri mersul înainte al poporului român. Focul luptei naționale și sociale a ars necontenit, cînd cu vîlvătăi care făceau pe asupritori să se cutremure, cînd mai potolit, ca apoi să se întețească și mai puternic. Multe pagini glorioase a înscris poporul român în lupta pentru libertate și socialism. Graiul nu poate reda măreția acestor lupte ; ele adeveresc și vor adeveri peste veacuri vitalitatea și înțelepciunea poporului nostru care, trecînd prin grele încercări, a rămas neclintit și a prins de fiecare dată noi puteri, ridicîndu-se, asemenea stejarului după furtună, și mai mîndru spre soare“ [13].

Mișcarea muncitorească din România, apărută în epoca dintre Unire și cucerirea independenței, s-a dezvoltat ca o mișcare strîns legată de aspirațiile cele mai înaintate, progresiste și patriotice ale poporului român : „Ion Ionescu de la Brad, Mircea Rosetti, Gh. Panu, Ion Dacul, Zamfir Arbore, susținători fervenți ai Unirii și independenței țărilor române, vor fi purtători ai ideilor socialiste în deceniile șapte și opt ale veacului al XIX-lea și activi militanți pentru desăvîrșirea unității naționale“... [14].

Mișcării muncitorești i-a revenit sarcina de a duce societatea înainte, de a fi conducătorul și călăuzitorul transformărilor democratice, al înfăptuirii profundelor năzuințe de unitate deplină a patriei, de eliberare de sub asuprire și exploatare, pentru făurirea unei Românii independente și suverane.

Lupta pentru Unire a poporului român a avut un larg ecou în străinătate. Unele puteri europene, interesate să-și consolideze dominația în această regiune a continentului, se opuneau însă creării unui stat național unitar român. Această situație ostilă s-a vădit atît pe plan internațional, cît și prin imix-

[10] „România liberă“ din 16 ianuarie 1966.
[11] *L. Maior :* „Ecoul Unirii Principatelor în Transilvania“, „Tribuna“ din 20 ianuarie 1966.
[12] *N. Adăniloaie :* „Poporul însuși a făurit Unirea“, „Gazeta învățămîntului“ din 21 ianuarie 1966.
[13] *Nicolae Ceaușescu :* „Raport cu privire la proiectul de Constituție a Republicii Socialiste România“, Editura politică, București, 1965, pag. 9—10.
[14] *Titu Georgescu :* „Unirea și mișcarea muncitorească și socialistă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea în România“, „Ramuri“ din 15 ianuarie 1966.

țiunea acestor puteri în cursul evenimentelor din Principate.

Academicianul A. Oțetea în articolul „Unirea Principatelor Române", prezentînd poziția puterilor europene față de Unire, contradicțiile dintre acestea, conchide : ....„Totuși, ar fi o greșeală să se creadă că Unirea Principatelor a fost rezultatul rivalităților politice și combinațiilor diplomatice ale marilor puteri. Statul care și-ar fi datorat existența nu creșterii forțelor sale interne, ci numai unui concurs favorabil de împrejurări externe, n-ar fi avut nici trăinicie nici forța de atracție care să facă din el centru de gravitație al întregului nostru popor" [15].

Înainte ca guvernul francez să-și fi definit atitudinea, opinia publică pariziană salutase Unirea și Saint-Marc-Girardin scria în „Journal des débats" din 27 ianuarie : „Trebuie să recunoaștem că această dublă alegere este un mare pas înainte către unirea completă a principatelor... Este, mai ales, un protest strălucit contra dezunirii, este o probă solemnă a perseverenței românilor în dorința lor națională... Ei fac prin ei înșiși și fără a consulta Europa ceea ce cred că trebuie făcut. În ce mă privește, nu am curajul să-i condamn pentru acest act de spontaneitate și de independență" [16].

Reproducînd o serie de aprecieri referitoare la însemnătatea Unirii Principatelor, revista „Luceafărul" din 22 ianuarie 1966 menționa cuvintele lui N. Iorga : „Actul de la 1859... nu trebuie așezat ca o prefață, ci el trăiește întîiu prin el însuși... A fost un mare apel la sufletul românesc și a fost o reînnoire față de ideile curente în Europa...

Unirea Principatelor Românești la 1859 nu este un lucru... de împrumut.

Nimeni nu ne-a îndemnat ; nimeni nu ne-a pus sprijinul său în perspectivă ; n-am plecat cu făgăduiala nimănui ; și nu ne-am descurajat de părăsirea din partea nimănui ; nu ne-a fost frică de opoziția nimănui : Și noi nu aveam în fruntea țării niște domni ; în momentul acela erau doar caimacami : un biet Vogoride în Moldova și în Muntenia un om cu alt rol odinioară, dar acum îmbătrînit, Alexandru Ghica" [17].

Înfăptuind actul Unirii celor două Principate, poporul român a pus puterile europene în fața unui fapt împlinit. Unirea lor deplină pe plan administrativ a fost realizată abia peste trei ani, la 24 ianuarie 1862, cînd, înfrîngîndu-se împotrivirea puterilor antiuniioniste, s-au format primul guvern unit și prima adunare legiuitoare unică a României, fixîndu-se o singură capitală, București.

Punînd temelia statului național român, Unirea a constituit premisa scuturării jugului otoman în 1877 și a cuceririi independenței naționale. Ea a polarizat aspirațiile de unitate ale întregului popor, marcînd o etapă esențială în procesul care a dus la desăvîrșirea, în primele două decenii ale secolului nostru, a unității statului național român, prin unirea tuturor teritoriilor locuite de români [18].

★

Preluînd tradițiile luptei pentru unitate națională și progres, clasa muncitoare, în fruntea întregului popor, a dat viață pe un plan superior aspirațiilor care au înflăcărat inimile luptătorilor pentru Unire, pentru un viitor luminos al patriei.

Eliberat pentru totdeauna de orice exploatare și asuprire, liber și stăpîn pe soarta sa, poporul român a făurit, sub conducerea Partidului Comunist Român, o nouă Românie, o țară socialistă cu o economie și o cultură în continuă dezvoltare, o țară în care sînt asigurate condițiile pentru afirmarea din plin a ființei naționale a poporului, pentru înflorirea națiunii noastre socialiste.

[15] *A. Oțetea :* „Unirea Principatelor", „Gazeta literară" din 13 ianuarie 1966.
[16] Ibid.
[17] *V. Zamfirescu :* „Unirea nu este un lucru de împrumut", „Luceafărul" din 22 ianuarie 1966.
[18] *St. Ștefănescu :* „Unirea, năzuință seculară a poporului român", „Scînteia" din 13 ianuarie 1966.

Sesiunea anuală de referate a Şcolii superioare de partid „Ştefan Gheorghiu" de pe lîngă C. C. al P.C.R.

În zilele de 15—22 decembrie 1965 a avut loc sesiunea de referate a cadrelor didactice şi doctoranzilor de la Şcoala superioară de partid „Ştefan Gheorghiu". Sesiunea s-a desfăşurat pe secţii — istorie, filozofie, economie.

Comunicările prezentate în cadrul secţiei de istorie, în număr de 22, au evidenţiat munca de cercetare depusă de autori, care au reuşit să scoată la iveală idei noi, interesante, ce au suscitat vii discuţii.

În legătură cu începuturile şi apoi cu o serie de probleme ce au frămîntat vechea mişcare muncitorească şi socialistă au fost prezentate următoarele comunicări: „Poziţia mişcării muncitoreşti din România faţă de problema ţărănească în preajma creării P.S.D.M.R." : conf. univ. V. Ionescu, lector univ. A. Varghida. „Unele idei cu privire la dezvoltarea României în lucrările lui Dobrogeanu-Gherea" : conf. univ. A. Deac, doctor în istorie. „Conferinţa socialistă de la Galaţi din iunie-iulie 1907, moment important în procesul reorganizării partidului politic al clasei muncitoare din România" : I. Şendrulescu. „Rolul sindicatelor în lupta pentru refacerea partidului politic al clasei muncitoare (1906—1910)" : conf. univ. N. Huscariu, lector univ. I. Gavrilă.

Aspecte ale luptei clasei muncitoare împotriva exploatării, pentru împlinirea drepturilor sale legitime, precum şi ale luptei maselor populare conduse de partidul comunist împotriva fascismului sînt relevate în comunicările: „Acţiunile greviste ale muncitorilor forestieri din nordul Moldovei din anii 1923—1924" : conf. univ. N. Petreanu, doctor în istorie. „Rolul asociaţiei studenţilor revoluţionari (1933—1935) în mobilizarea studenţimii la lupta împotriva pericolului fascist" : lector univ. I. Babici, lector univ. L. Geică. „Din lupta presei comuniste şi democrate împotriva pericolului fascizării ţării în perioada 1934 — februarie 1938" : I. Spălăţelu. „Despre poziţia partidelor «istorice» în perioada dictaturii militare-fasciste" : M. Nedelea. „Aspecte privind starea de spirit antifascistă a Armatei române în perioada 1940—1944": V. Mocanu.

Probleme ale politicii externe a României în perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial sînt prezente în comunicarea: „Unele aspecte ale politicii externe a României în preajma celui de-al doilea război mondial (1934—1939)" : prof. univ. Gh. Zaharia.

O latură mai puţin cunoscută a activităţii lui N. Iorga este surprinsă în comunicarea „Problema muncitorească şi democratică în publicistica lui N. Iorga" : doctorand C. Mocanu.

Aspecte ale luptei maselor pentru instaurarea şi consolidarea puterii populare în România fac obiectul comunicărilor: „Rolul formaţiunilor de luptă patriotică în instaurarea puterii populare (august 1944—6 martie 1945)" : doctorand A. Kareţki. „Activitatea P.C.R. pentru organizarea maselor ţărăneşti în perioada august 1944—6 martie 1945" : I. Capră. „Importanţa desăvîrşirii reformei agrare pentru întărirea alianţei muncitoreşti-ţărăneşti şi consolidarea regimului democratic (1945—1947)" : lector univ. V. Pătrui, asistent univ. Şt. Lache. „Cu privire la procesul de regrupare politică al claselor exploatatoare în vederea alegerilor parlamentare din noiembrie 1946" : conf. univ. M. Fătu, doctor în istorie.

Acţiuni iniţiate de ţara noastră pentru apărarea păcii în lume, unele probleme referitoare la etapa actuală de dezvoltare a mişcării muncitoreşti internaţionale, analiza unor aspecte ale căilor concrete folosite

de partid în conducerea maselor pentru construirea vieții noi, semnificația profundului democratism al statului socialist, exprimat în Constituția republicii noastre sînt prezente în comunicările: „Lupta Republicii Socialiste România pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii": lector univ. T. Negulescu. „Marxism-leninismul despre forțele motrice ale procesului revoluționar mondial": conf. univ. C. Florea, doctor în istorie, conf. univ. J. Brill. „Rolul comitetelor provizorii din București în pregătirea condițiilor pentru crearea sfaturilor populare. 1949—1950": lector univ. M. Tudose. „Întărirea organizațiilor de partid din întreprinderile industriale din Moldova în anii 1950—1960": doctorand V. Potop. „Munca și conducerea colectivă în activitatea organelor de partid. Folosirea de către organele locale a activului de partid": conf. univ. D. Halip, lector univ. P. Simionescu. „Cu privire la propaganda tehnică desfășurată de sindicate în lumina hotărîrilor celui de-al IX-lea Congres al P.C.R. în scopul ridicării nivelului de cunoștințe tehnice și economice al oamenilor muncii": N. Oniga, lector univ. I. Toma, asist. univ. A. Antal, asist. univ. A. Pop. „Constituția Republicii Socialiste România — expresie a profundului democratism al statului nostru": lector univ. P. Velica, lector univ. F. Ochiș.

Comunicările prezentate în cadrul secțiilor de filozofie (17) și economie (42) au dezvăluit interesul autorilor pentru cercetarea problemelor multiple și complexe, teoretice și practice, izvorîte din procesul impetuos al construirii societății noi în România socialistă. Au fost abordate teme referitoare la rolul P.C.R. și al statului socialist în actuala etapă de dezvoltare a țării noastre. („Creșterea rolului conducător al Partidului Comunist Român în etapa actuală de dezvoltare a țării noastre", de C. Petre și E. Matei *; „Dezvoltarea funcției economico-organizatorice a statului socialist român în procesul desăvîrșirii construcției socialiste", de M. Manta și V. Asănăchescu), subiecte legate de revoluția tehnico-științifică contemporană și implicațiile ei, considerații teoretice cu privire la principiile, formele și metodele de conducere a economiei naționale și la acțiunea și folosirea legilor economice în socialism, probleme economice de imediată importanță practică privind folosirea și valorificarea resurselor materiale și energetice și altele.

Materialele prezentate în cadrul sesiunii se înscriu pe linia pozitivă a unei creșteri calitative față de anii precedenți, ele aducînd contribuții la aprofundarea unor momente importante din istoria partidului și a mișcării muncitorești din patria noastră.

* Menționăm că conferința „Formarea concepției filozofice a lui Friedrich Engels. 1843—1845" din care unele fragmente au fost reproduse în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 6/1965, pag. 112—113, a fost elaborată de conf. univ. Matei Eftimie și expusă de autor în cadrul simpozionului consacrat aniversării a 145 de ani de la nașterea lui Friedrich Engels.

Al V-lea Congres al F. I. R.

Între 9 şi 12 decembrie 1965 a avut loc la Budapesta cel de-al V-lea Congres al Federaţiei Internaţionale a Rezistenţilor (F.I.R.). La congres au participat 175 de delegaţi, 98 de invitaţi şi observatori din 23 de ţări reprezentînd 68 de asociaţii ale rezistenţilor şi victimelor nazismului.

Din ţara noastră a participat o delegaţie a Comitetului foştilor deţinuţi antifascişti şi a Comitetului organizatoric al veteranilor din războiul antifascist, condusă de Gheorghe Vasilichi, preşedintele Comitetului foştilor deţinuţi antifascişti, membru al Consiliului General al F.I.R.

Lucrările Congresului General al F.I.R. s-au desfăşurat în şedinţe plenare şi în comisii (de orientare, drept, cultură, istorie, statut, medicală, socială).

Din raportul de activitate expus de Jean Toujas, secretar general al F.I.R., ca şi din cuvîntul celor peste 40 de delegaţi care au luat parte la discuţii, a reieşit că în perioada care s-a scurs de la cel de-al IV-lea Congres (decembrie 1962) F.I.R. a depus eforturi pentru mobilizarea rezistenţilor şi victimelor nazismului, alături de toate forţele democratice şi progresiste din întreaga lume, la lupta pentru apărarea păcii, împotriva pericolului de renaştere a militarismului şi revanşismului vest-german.

F.I.R. şi asociaţiile naţionale dintr-o serie de ţări au organizat campanii de protest împotriva eliberării unor criminali de război sau contra pedepselor derizorii date unora dintre cei judecaţi în R.F.G. şi alte ţări capitaliste, pronunţîndu-se categoric împotriva prescripţiei crimelor de război.

Congresul a relevat amploarea acţiunilor comemorative organizate de F.I.R. cu ocazia aniversării a 20 de ani de la victoria asupra fascismului şi care s-au desfăşurat sub semnul unei largi unităţi a forţelor Rezistenţei. La aceste manifestări au participat şi s-au reîntîlnit vechi luptători, deportaţi şi rezistenţi de diferite credinţe politice, care şi-au reafirmat voinţa de a-şi uni forţele în luptă pentru a face imposibilă reîntoarcerea acelui trecut întunecat, de dominaţie a fascismului, care a dus la război, la asuprire rasială şi naţională, la torturi şi crime, la batjocorirea persoanei umane, la exterminări în masă.

În lucrările congresului au fost dezbătute şi unele probleme privitoare la istoria Rezistenţei, subliniindu-se că unul din scopurile F.I.R., ale asociaţiilor sale naţionale constă în transmiterea către tinerele generaţii a patrimoniului Rezistenţei, pentru ca tinerii de azi, care n-au cunoscut ororile celui de-al doilea război mondial, să cunoască lupta dusă de patrioţii de pretutindeni împotriva fascismului, pentru restabilirea păcii, pentru recucerirea libertăţii, a independenţei naţionale şi demnităţii umane.

Între realizările privitoare la istoria Rezistenţei se înscrie cea de-a II-a Conferinţă internaţională pentru învăţămîntul istoriei Rezistenţei, care s-a ţinut la Praga între 13 şi 15 aprilie 1965 şi care, după cum se apreciază în raportul de activitate, a depăşit ca număr de participanţi şi calitate toate aşteptările.

Delegaţia română la congres a participat la comisiile de orientare, cultură, drept, medicală. În cuvîntul său, şeful delegaţiei române, Gheorghe Vasilichi, a subliniat participarea luptătorilor antifascişti din ţara noastră la construirea vieţii noi, la lupta pentru zădărnicirea planurilor celor care urzesc un nou război. El a arătat sprijinul pe care poporul român îl acordă poporului vietnamez care luptă împotriva agresiunii americane.

Congresul a adoptat o serie de rezoluţii,

apeluri şi recomandări privind diferite probleme cum sînt : condamnarea agresiunii americane în Vietnam, împotriva înarmării atomice a Bundeswehrului, organizarea de acţiuni contra prescripţiei crimelor naziste şi pentru pedepsirea criminalilor de război etc. În rezoluţia cu privire la condamnarea agresiunii americane în Vietnam, congresul a adresat un apel delegaţilor prezenţi şi tuturor rezistenţilor şi victimelor nazismului, îndemnîndu-i să se adreseze guvernului S.U.A., căruia să-i ceară cu insistenţa pe care o reclamă gravitatea situaţiei să înceteze bombardamentele şi orice intervenţie în Vietnam şi să se angajeze pe calea negocierii pentru reglementarea paşnică a acestui conflict, în spiritul acordurilor de la Geneva din 1954.

În recomandările Comisiei culturale, apreciindu-se că trebuie acordată o mare atenţie învăţămîntului istoriei Rezistenţei, se subliniază că istoria naţională şi internaţională a Rezistenţei europene trebuie să facă parte integrantă din educaţia tinerei generaţii, că trebuie subliniată însemnătatea pe care o reprezintă lupta împotriva oricărei forme de agresiune şi în special contra spiritului revanşard, contra rasismului, antisemitismului, pentru apărarea păcii în lume.

În vederea îmbunătăţirii învăţămîntului istoriei Rezistenţei, în recomandările Comisiei culturale se arată că s-ar putea realiza un schimb permanent de experienţă şi informaţii privind diferitele realizări în acest domeniu. Profesorii care predau istoria Rezistenţei trebuie să fie bine documentaţi, dispunînd de bibliografia necesară, de hărţi, de fotografii şi alte mijloace audeovizuale cu ajutorul cărora să prezinte cît mai atractiv şi mai interesant istoria Rezistenţei.

Cel de-al V-lea Congres al F.I.R., reunind un număr însemnat de foşti luptători împotriva fascismului şi nazismului din ţările europene, prin problemele dezbătute şi prin rezoluţiile şi recomandările adoptate, se înscrie ca un eveniment care constituie o contribuţie la lupta forţelor democratice şi progresiste din întreaga lume, pentru apărarea independenţei şi suveranităţii popoarelor, a păcii mondiale.

DATE CALENDARISTICE — 1966

29 ianuarie — 35 de ani de la marea demonstrație a ceferiștilor din București. În ciocnirile cu forțele represive au fost asasinați muncitorii Crăciun M. și Schwartz I., iar mulți alții au fost răniți.

ianuarie — 25 de ani de la asasinarea, de către poliția legionară, a lui Constantin David, activist de frunte al P.C.R.

2 februarie — 60 de ani de la nașterea lui Wolf Francisk, luptător antifascist român, ucis în Franța de către hitleriști.

13 februarie — 70 de ani de la nașterea lui Bela Breiner, membru al C.C. al P.C.R., mort în 1940, ca urmare a suferințelor îndurate în închisoare.

13 februarie — 25 de ani de la moartea lui Baruh Berea, membru al conducerii Ajutorului Roșu din România.

18 februarie — 30 de ani de la victoria Frontului popular antifascist în alegerile parlamentare din județele Mehedinți și Hunedoara.

26 februarie — 50 de ani de la nașterea lui Ludovic Minschi, activist de frunte al U.T.C., asasinat de zbirii Siguranței din Oradea în noaptea de 30 spre 31 ianuarie 1935.

3 martie — 65 de ani de la nașterea lui Dumitru Popa, erou al clasei muncitoare din România, ucis în dimineața zilei de 16 februarie 1933 în timpul luptelor de la „Griviția".

15 martie — 80 de ani de la nașterea dr. Călin Ottoi, membru al C.E. al P.S.D. din România. A murit în martie 1917.

8 mai — 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român.

24 mai — 30 de ani de la întrunirea organizată de Comitetele cetățenești în sala „Tomis" din Capitală, transformată de masa de participanți într-o viguroasă manifestație antifascistă.

31 mai — 30 de ani de la demonstrația convocată de P.N.Ț. în București și alte centre din țară care, la chemarea P.C.R., s-a transformat într-o puternică manifestație antifascistă.

mai — 35 de ani de la crearea Frontului studențesc democrat, organizație legală de luptă antifascistă a studențimii din România.

3 iunie — 65 de ani de la nașterea lui Lazăr Grünberg, activist de frunte al Uniunii Tineretului Comunist din România, ucis de fasciști la închisoarea din Rîbnița.

13 iunie — 50 de ani de la manifestația muncitorilor din Galați, moment important al luptei proletariatului din țara noastră pentru condiții mai bune de muncă și viață și împotriva războiului imperialist dezlănțuit de marile puteri.

1 iulie — 85 de ani de la apariția primului număr al revistei „Contemporanul".

6 iulie — 90 de ani de la nașterea lui Constantin Popovici, secretar al Comisiei generale a Sindicatelor (1918—1920), conducător al Partidului socialist, militant activ pentru unitatea de acțiune a clasei muncitoare.

18 iulie — 30 de ani de la începutul războiului național-revoluționar al poporului spaniol.

19 iulie — 25 de ani de la asasinarea de către organele represive antonesciene a lui Filimon Sîrbu, erou al clasei muncitoare din România.

26—28 iulie — 30 de ani de la Congresul sindicatelor ceferiste ținut la Brașov, care s-a pronunțat hotărît pentru unitatea de acțiune a clasei muncitoare.

13—15 august — 60 de ani de la crearea Comisiei generale a sindicatelor din România, care a marcat centralizarea mișcării sindicale din țara noastră.

15 august — Se împlinesc 35 de ani de la apariția primului număr al ziarului „Scînteia", organ central al P.C.R.

5 septembrie — 75 de ani de la nașterea lui Constantin Agiu, militant de frunte al Partidului Comunist Român și al mișcării muncitorești revoluționare din România.

6 septembrie — 25 de ani de la publicarea platformei-program, prin care P.C.R. s-a adresat partidelor, grupărilor și personalităților politice democrate, tuturor patrioților, chemînd la crearea unui front patriotic îndreptat spre eliberarea națională a României de sub jugul fascist.

septembrie — 80 de ani de la publicarea primului program socialist al mișcării muncitorești din România, întocmit de Constantin Dobrogeanu-Gherea.

4 octombrie — 95 de ani de la nașterea lui Ion C. Frimu, militant de seamă în mișcarea muncitorească din România. A fost unul din promotorii organizării mișcării sindicale și a P.S.D. din țara noastră.

6 octombrie — 50 de ani de la moartea lui Dumitru Marinescu, secretar al P.S.D. din România.

octombrie — 30 de ani de la plecarea voluntarilor români în apărarea Spaniei republicane, mărturie de solidaritate internațională a poporului român în lupta împotriva fascismului, pentru democrație și apărarea păcii în întreaga lume.

7 noiembrie — 25 de ani de la asasinarea de către organele represive antonesciene a luptătorilor antifasciști: Ada Marinescu, Adalbert Kronhauser, Francisc și Lili Paneth, care, din însărcinarea P.C.R., fabricau explozive în vederea distrugerii unor obiective militare germane.

8 noiembrie — 65 de ani de la nașterea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, fiu credincios al clasei muncitoare, al poporului român, conducător iubit al partidului și statului nostru, militant de seamă al mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

8 noiembrie — 85 de ani de la nașterea lui M. Gh. Bujor, militant de seamă în mișcarea muncitorească din România.

11 noiembrie — 80 de ani de la nașterea lui Constantin Ivănuș, membru al C.C. al P.C.R., militant de frunte în mișcarea muncitorească revoluționară din România.

12 noiembrie — 50 de ani de la nașterea lui Iosif Clisci, erou al luptei împotriva fascismului.

19 noiembrie — 20 de ani de la alegerile generale parlamentare, la care forțele democratice au obținut o victorie hotărîtoare asupra reacțiunii.

27 noiembrie — 70 de ani de la nașterea lui Marin Ionescu-Neică, militant în mișcarea muncitorească din România.

noiembrie — 60 de ani de la nașterea lui Nicolae Cristea, erou al luptei împotriva fascismului. Participant ca voluntar în luptele contra fascismului în Spania, luptător în rezistența franceză, este prins și ucis de Gestapou în 1943 la Paris.

1 decembrie — 75 de ani de la nașterea lui Gheorghe M. Vasilescu-Vasia, militant de frunte al P.C.R. și al mișcării muncitorești revoluționare.

3—24 decembrie— Se împlinesc 35 de ani de la cel de-al V-lea Congres al P.C.R.

25 decembrie — 30 de ani de la moartea lui Constantin Burcă, căzut în luptele contra fascismului din Spania.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ — СООБЩЕНИЯ

ТИТУ ДЖОРДЖЕСКУ: Героические бои рабочих железнодорожников и нефтяников в январе-феврале 1933 года, организованные и руководимые Румынской Коммунистической Партией 3
Подполковник П. ИЛИЕ, подполковник А. МАРИНЕСКУ: Из истории боевых действий румынских и советских армий по освобождению северо-западной части Румынии 19
Т. БУНЕСКУ: Демонстрации народных масс в городах Брашов и Сибиу против Венского диктата 43
Г. ЦУЦУЙ: Вклад Национально-народной партии в борьбу за демократические преобразования (январь 1946 г. — март 1949 г.) 55

ДИСКУССИИ

Вопросы внешней политики Румынии накануне начала второй мировой войны: *Ал. Г. Саву* 65

ПО МАТЕРИАЛАМ РУБРИКИ ДИСКУССИИ

«Женевский план» и обстоятельства его провала: *Н.З. Лупу* 85
В связи с позицией Румынии по отношению к Чехословакии в период Мюнхена: *Е. Чобану* 99

ПРАЗДНОВАНИЕ ГОДОВЩИНЫ ОБЪЕДИНЕНИЯ РУМЫНСКИХ СТРАН

Рабочее движение и Объединение Румынских стран: А. *Деак* 101
Документы рабочего движения, относящиеся к Объединению княжеств и завершению национального единства Румынии 110
Празднование Объединения рабочим движением начала XX века: *И. Феля* 123

БИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

Константин Давид — видный работник Румынской Коммунистической Партии (1908—1941): *В. Топалу* 126
Константин Олческу — передовой борец рабочего класса Румынии (1855—1892): *И. Илинчою* 132
Дем. И. Добреску — демократ и антифашист (1869—1948): *Ал. Михэиляну* .. 135

РЕЦЕНЗИИ 139

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ 153

ИНФОРМАЦИИ 168

КАЛЕНДАРНЫЕ ДАТЫ — 1966 177

SOMMAIRE

ARTICLES ET COMMUNICATIONS

TITU GEORGESCO: Les luttes heroiques des ouvriers cheminots et de l'industrie pétroliére, de janvier-fevrier 1933, organisées et menées par le Parti Communiste Roumain. — 3
Lt. Col. P. ILIE, Lt. Col. A. MARINESCU: Des luttes deployées par les armées roumaines et sovietiques pour l'eliberation de la part nord-ouestique de la Roumanie. — 19
T.BUNESCU: L'Etat d'esprit et manifestations de protestation des masses populaires de Braşov et Sibiu contre le Diktate de Vienne. — 43
GH. ŢUŢUI: La contribution du Parti National Populaire a la lutte pour des transformations democratiques (janvier 1946-mars 1949). — 55

DISCUSSIONS

AL. GH. SAVU: Aspects de la politique extérieure de la Roumanie autour le declenchement de la deuxième guerre mondiale. 65

AUPRÉS LA RUBRIQUÉ DISCUSSIONS

„Le plan de Genève" et les circonstances dans lesquels il à échoué: *N.Z.Lupu*.... 85
Regardant l'attitude de la Roumanie envers la Cehoslovaqui dans la periode de München: *El. Ciobanu* 99

L'ANIVERSAIRE DE L'UNION DES PRINCIPAUTES ROUMAINES

Le mouvement ouvrier et l'Union des Principautés Roumaines: *A. Deac* 101
Documents du mouvement ouvrier concernant l'Union des Principautés et l'accomplissement de l'unité nationale de la Roumanie..... 110
La glorification de l'Union par le mouvement ouvrier au début de XX-éme siècle: *I. Felea* 123

ÉVOCATIONS

CONSTANTIN DAVID — activiste remarquable du Parti Communiste Roumain (1908—1941): *V. Topalu* 126
CONSTANTIN OLCESCU: — lutteur d'élite de la classe ouvriére de la Roumanie (1855—1892): *I. Ilincioiu* 132
DEM. I. DOBRESCU —démocrate antifasciste (1869—1948): *Al. Mihăileanu*.... 135

LIVRES..... 139

NOTES BIBLIOGRAPHIQUES 153

INFORMATION 168

Dátes calendaristiques — 1966 177

INHALT

ARTIKEL — MITTEILUNGEN

TITU GEORGESCU: Die von der Rumänischen Kommunistischen Partei organisierten und geleiteten heroischen Kämpfe der Eisenbahner und Erdölarbeiter im Januar-Februar 1933. 3

Oberstleutnant P. ILIE, Oberstleutnant A. MARINESCU: Aus den Kämpfen der rumänischen und sowjetischen Armeen für die Befreiung des Nordwestens Rumäniens. 19

Stimmung und Protestkundgebungen der Volksmassen in Braşov und Sibiu gegen das Wiener Diktat: *T. Bunescu* 43

Der Beitrag der Nationalen Volkspartei zum Kampf für demokratische Umgestaltungen (Januar 1946 — März 1949): *Gh. Ţuţui* 55

DISKUSSIONEN

Aspekte der rumänischen Aussenpolitik Rumäniens vor dem Ausbruch des zweiten Weltkriegs: *Al. Gh. Savu.* 65

ZUR RUBRIK DISKUSSIONEN

Der „Genfer Plan" und die Umstände seines Scheiterns: *N. Z. Lupu*..... 85

Zur Einstellung Rumäniens gegenüber der Tschechoslowakei in der Periode von München: *El. Ciobanu* 99

DER JAHRESTAG DER VEREINIGUNG DER RUMÄNISCHEN FÜRSTENTÜMER

Die Arbeiterbewegung und die Vereinigung der Rumänischen Länder: *A. Deac* .. 101

Dokumente der Arbeiterbewegung bezüglich der Vereinigung der Fürstentümer und der Vollendung der nationalen Einheit Rumäniens..... 110

Die Würdigung der Vereinigung durch die Arbeiterbewegung zu Beginn des XX. Jahrhunderts: *I. Felea* 123

BIOGRAPHISCHES

Constantin David — ein hervorragender Aktivist der Rumänischen Kommunistischen Partei (1908—1941): *V. Topalu* 126

Constantin Olcescu — ein bedeutender Vorkämpfer der Arbeiterklasse Rumäniens (1855—1892): *I. Ilincioiu* 132

Dem. I. Dobrescu — ein demokratischer Antifaschist (1869—1948): *Al. Mihăileanu* 135

REZENSIONEN 139

BIBLIOGRAPHISCHE ANMERKUNGEN..... 153

INFORMATIONEN 168

Kalenderdaten — 1966 177

SUMMARY

TITU GEORGESCU: The Heroic Struggles of the Railway and Oil-Industry Workers, in January-February 1933, Organised and Directed by the Rumanian Communist Party 3

Lt. Col. P. ILIE, Lt. COL. A. MARINESCU: From the Battles of the Rumanian and Soviet Armies for Freeing the North-Western Part of Rumania 19

Frame of Mind and Manifestations of Protest of the Popular Masses from Brașov and Sibiu against the Vienna Dictate: T. Bunescu 43

Contribution of the National Popular Party to the Struggle for Democratic Changes (January 1946-March 1949): Gh. Țuțui 55

DISCUSSIONS

Aspects from Rumania's External Policy on the Eve of the Second World War: Al Gh. Savu 65

AROUND THE HEADING „DISCUSSIONS"

„The Geneva Plan" and the Circumstance of its Failure: *N. Z. Lupu* 85

In Connection with Rumania's Attitude Regarding Czehoslovakia in the Period of Münich: El. Ciobanu 99

THE ANNIVERSARY OF THE UNION OF THE RUMANIAN PRINCIPALITIES

Labour Movement and the Union of the Rumanian Principalities: *A. Deac* 101

Documents of the Rumanian Labour Movement Concerning the Union of the Principalities an the Accomplishment of the Rumanian National Unity 110

Honouring the Union by the Labour Movement at the Beginning of the XX-th Century: I. Felea 123

EVOCATIONS

CONSTANTIN DAVID — Outstanding Activist of the Rumanian Communist Party (1908—1941): *V. Topalu* 126

CONSTANTIN OLCESCU — A Remarkable Fighter of the Rumanian Working Class (1855—1892): *I. Ilincioiu* 132

DEM. I. DOBRESCU — An Antifascist Democrat (1869—1948): *Al. Mihăileanu* 135

REVIEWS 139

BIBLIOGRAPHICAL NOTES 153

INFORMATIONS 168

Calendaristic Data — 1966 177

BIBLIO... SIBIU

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este: Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon: 17.01.60, interior 442; 722; 369.

Revista „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Revista se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei.

Preţul unui număr — 6 lei; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

40 502

Biblicteca oraș
S i b i u

Lei 6

I 8913
Biblioteca oraș

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ !

analele

INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

ANUL XII 2-3 1966

0 IUI 2005

i 8913

2014

SUMAR

2-3
1966

analele

INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE
ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

NUMĂR CONSACRAT CELEI DE-A 45-A ANIVERSĂRI A CREĂRII PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

NICOLAE CEAUȘESCU : Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România 3

Articole

ION POPESCU-PUȚURI : Crearea Partidului Comunist Român — rezultat al dezvoltării mișcării revoluționare și democratice din România 57

A. DEAC, FL. DRAGNE : Lucrările Congresului I al Partidului Comunist Român 83

CONSTANTIN PÎRVULESCU, GH. ȚUȚUI, I. IACOȘ : Activitatea Partidului Comunist Român pentru unitatea clasei muncitoare 99

N. GOLDBERGER : Lupta P.C.R. pentru întărirea legăturilor sale cu masele 121

GH. ZAHARIA, A. PETRI : Partidul Comunist Român în fruntea luptei poporului pentru apărarea independenței naționale a țării, împotriva fascismului. 135

GH. SURPAT : Dezvoltarea continuă a economiei naționale — obiectiv central al activității P.C.R. 157

*

Oglinda însuflețitoare a unei glorioase istorii de luptă : *N. Cioroiu, I. Lupescu* 177

Evocări

CONSTANTIN IVĂNUȘ
GH. M. VASILESCU-VASIA
DUMITRU GROFU
ELENA FILIPOVICI 200

7421

COMITETUL DE REDACȚIE

ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — secretar de redacție, **GEORGESCU TITU** — redactor-șef, **MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEAN N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, ROMAN VALTER, SURPAT GHEORGHE** — redactor-șef adjunct, **VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE**

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România

Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R., la adunarea festivă consacrată aniversării a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român

(7 mai 1966)

Dragi tovarăși,

Sărbătorim azi împlinirea a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român — eveniment de importanță istorică în mișcarea revoluționară din țara noastră, care a dat un nou avînt luptei de eliberare socială și națională a maselor largi ale întregului popor pentru făurirea României libere și independente. *(Aplauze puternice).*

Crearea partidului comunist pe baza ideilor înaintate ale marxism-leninismului, ca detașament de avangardă al clasei muncitoare, reprezintă o etapă superioară în mișcarea revoluționară și democratică din România.

Partidul comunist este continuatorul luptelor seculare duse de poporul român pentru neatîrnarea țării, pentru formarea națiunii române și a statului național unitar, pentru accelerarea progresului social și înaintarea României pe calea civilizației.

Istoria mișcării muncitorești, a partidului comunist, este legată indisolubil de dezvoltarea economică, politică, științifică și culturală a țării, de progresul forțelor de producție, de acțiunea legilor sociale obiective și

a diferiților factori interni și externi care au influențat istoria României. Înțelegerea rolului pe care l-a jucat partidul în diferite etape necesită analiza aprofundată a poziției claselor și forțelor sociale față de evenimentele cruciale ale istoriei țării, examinarea activității militanților revoluționari, a oamenilor politici în lumina intereselor și tendințelor claselor pe care le-au reprezentat.

Istoria luptei clasei muncitoare, a mișcării socialiste, a partidului comunist trebuie prezentată în contextul vieții economice și sociale generale a țării, în strînsă legătură cu activitatea celorlalte forțe revoluționare, democratice și progresiste care au contribuit la dezvoltarea societății. Numai astfel putem avea o imagine reală, multilaterală a vieții sociale din România, putem înțelege în toată amploarea sa lupta revoluționară a poporului român pentru democrație, pentru pace și progres social, rolul jucat de clasa muncitoare, de partidul său de avangardă, în desfășurarea vieții politice, în transformarea revoluționară a societății. *(Vii aplauze).*

Interpretarea științifică, obiectivă a evenimentelor social-politice în toată complexitatea lor, poate fi făcută numai în lumina materialismului dialectic și istoric, cea mai înaintată concepție despre lume și viață. Pe această bază putem aprecia în mod just drumul lung și greu străbătut de forțele revoluționare și progresiste ale poporului, evoluția clasei muncitoare de la naștere și pînă la transformarea ei în clasa conducătoare a societății, în principala forță socială a națiunii socialiste, glorioasa istorie a Partidului Comunist Român. *(Aplauze îndelungate).*

Întreaga istorie a țării demonstrează că poporul muncitor, forțele sale revoluționare, progresiste și patriotice au înfăptuit toate marile transformări revoluționare, au asigurat mersul înainte al societății noastre. Toate momentele importante din viața patriei noastre sînt legate de lupta maselor, a întregului popor — motorul progresului social, adevăratul făuritor al istoriei României. *(Vii aplauze).*

În marile bătălii sociale și naționale, din rîndul maselor largi populare s-au ridicat și se ridică mii și mii de luptători revoluționari, militanți și conducători politici de seamă. Identificîndu-se cu idealurile maselor, cu interesele națiunii, ridicîndu-se la nivelul înțelegerii cerințelor obiective ale dezvoltării sociale, al cunoașterii științifice a legilor luptei de clasă, ei pot îndeplini un rol important în organizarea și conducerea luptei revoluționare, aducînd astfel o contribuție prețioasă la progresul societății. Marxism-leninismul ne învață că activitatea diferiților militanți, personalități revoluționare și politice, poate fi prezentată în mod just numai în strînsă legătură cu clasa socială căreia îi aparțin. Numai astfel vom evita atît exagerarea meritelor unor militanți, cît și negarea contribuției lor la lupta pentru dezvoltarea socială. Nici un conducător,

oricît de proeminent, nu poate fi prezentat drept singur făuritor al evenimentelor istorice, fără ca aceasta să ducă la zeificarea lui, la negarea rolului maselor, al poporului.

Aprecierea activității militanților revoluționari trebuie făcută ținîndu-se seama de contribuția și de rolul pe care l-au jucat în fiecare perioadă a vieții lor, în fiecare etapă a mișcării muncitorești. Prezentarea locului pe care l-au ocupat aceștia în lupta revoluționară din trecut trebuie făcută în funcție de realitate și nu de situația pe care o ocupă ei azi în partid. Ar fi greșit să se exagereze meritele din trecut ale unor conducători numai pentru a pune istoria „de acord" cu prezentul ; aceasta ar duce la denaturarea adevărului istoric.

Trebuie să ținem seama de faptul că istoria este făurită de oameni, cu calitățile și defectele lor. În procesul luptei revoluționare, al muncii pentru construcția socialismului, în țara noastră s-au ridicat numeroși militanți care, într-o etapă sau alta, au jucat un rol de seamă în desfășurarea evenimentelor, au îndeplinit sarcini de răspundere în conducerea partidului și statului democrat-popular. În decursul anilor, unii dintre aceștia, în virtutea legilor firești ale naturii n-au mai putut continua munca și lupta ; alții au săvîrșit greșeli care au atras îndepărtarea lor din funcțiile de răspundere pe care le dețineau și, uneori, chiar din partid. Istoria trebuie să prezinte întregul proces al luptei revoluționare în complexitatea sa, să pornească de la analiza științifică a realității sociale, să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criterii de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții. *(Aplauze).* Este necesar să se analizeze și să se aprecieze cu maximum de obiectivitate contribuția pe care a adus-o fiecare militant, la timpul respectiv, în mișcarea muncitorească, în viața poporului. Valoarea unei istorii cu adevărat științifice constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conștiinței de sine a poporului, a claselor, înmănunchind experiența de viață și de luptă a maselor și a conducătorilor.

Drumul străbătut de forțele revoluționare ale poporului, de partidul comunist nu a fost întotdeauna neted și drept. În procesul luptei de clasă, al construcției socialismului, au trebuit să fie înfrînte multe piedici și greutăți, au apărut lipsuri și greșeli, au avut loc și insuccese. În rîndul clasei muncitoare, al partidului s-au găsit însă totdeauna forțe capabile să asigure depășirea momentelor grele, învingerea dificultăților și mersul înainte spre socialism. *(Aplauze puternice, îndelungate).* Prin elanul și energia revoluționară a maselor, prin forța și capacitatea de luptă a partidului s-a asigurat victoria idealurilor înaintate ale clasei muncitoare, mersul înainte nestăvilit al societății noastre. Numai înfățișînd întregul ansamblu de fapte și împrejurări care au jalonat lupta pentru răsturnarea

vechii societăți și construirea socialismului, putem reda istoria mișcării revoluționare, a partidului comunist în toată măreția sa, putem oferi noilor generații un izvor de învățăminte prețioase în munca pentru înflorirea continuă a patriei noastre socialiste. *(Vii aplauze).*

Congresul al IX-lea a trasat sarcina elaborării istoriei partidului nostru de la începuturile mișcării muncitorești din România și pînă azi, în strînsă legătură cu realitățile politice, economice și sociale ale fiecărei etape de dezvoltare a țării. Redînd lupta eroică desfășurată de clasa muncitoare, de țărănime, intelectualitate, de toți oamenii muncii fără deosebire de naționalitate, sub conducerea partidului comunist, cît și activitatea celorlalte forțe progresiste, trebuie să ținem seama și de împrejurările grele în care s-a desfășurat această luptă, de înrîurirea pe care au exercitat-o asupra mișcării revoluționare o serie de factori interni și externi din acea vreme. Reorganizarea recentă, în lumina criteriilor stabilite de Congres, a „Muzeului de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România" constituie un început bun. Va trebui, desigur, să se continue munca de cercetare în vederea îmbunătățirii continue a prezentării faptelor și documentelor din muzeu, astfel încît ele să redea cît mai complet și veridic istoria revoluționară din țara noastră. *(Aplauze).*

Bogată în fapte mărețe și evenimente politice remarcabile, exprimînd devotamentul neclintit al comuniștilor pentru cauza poporului, înaltul lor patriotism, istoria partidului nostru reprezintă un puternic mijloc de educare a membrilor săi, a întregului popor, în spiritul glorioaselor tradiții ale mișcării revoluționare din România, ale luptei eroice duse de clasa muncitoare, de toate forțele patriotice, pentru democrație și socialism. *(Vii aplauze).*

ÎNCEPUTURILE LUPTEI REVOLUȚIONARE A CLASEI MUNCITOARE DIN ROMÂNIA; CREAREA ȘI DEZVOLTAREA MIȘCĂRII SOCIALISTE

Tovarăși,

Din cele mai vechi timpuri, bogățiile solului și ale subsolului, hărnicia, spiritul inventiv și capacitatea creatoare a poporului român au asigurat, în ciuda împrejurărilor istorice vitrege, dezvoltarea continuă a forțelor de producție, progresul vieții materiale și spirituale a României. Datorită acțiunii legilor obiective ale dezvoltării societății, precum și luptei necurmate a forțelor sociale avansate, poporul nostru a mers mereu înainte, dovedindu-se în decursul veacurilor un puternic factor de progres și civili-

zație în această parte a lumii, aducîndu-și contribuția la tezaurul creației materiale și spirituale a popoarelor, la înflorirea geniului uman.

Nenumărate pagini din istoria țării noastre sînt pline de luptele revoluționare ale țăranilor, tîrgoveților, meșteșugarilor, cărturarilor, păturilor largi ale poporului care s-au ridicat de-a lungul secolelor, în repetate rînduri, împotriva asupririi și împilării străine, pentru dreptate socială, pentru neatîrnarea patriei.

Datorită puternicei ascuțiri a contradicțiilor economice și sociale, ca urmare a apariției relațiilor de producție capitaliste, secolul al XIX-lea este dominat în țara noastră de puternice frămîntări revoluționare. Răscoala populară condusă de Tudor Vladimirescu, revoluțiile burghezo-democratice de la 1848 din Țara Românească, Moldova și Transilvania, unirea Moldovei cu Țara Românească în 1859 și formarea statului național român, reforma agrară din 1864, cucerirea independenței naționale în 1877 au stimulat mersul înainte al societății, creșterea forțelor de producție ale țării. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o dată cu dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste, în țara noastră are loc începutul creării industriei. În procesul apariției și dezvoltării industriei capitaliste asistăm la nașterea unei noi clase sociale — proletariatul, căruia i-a revenit misiunea istorică de a duce mai departe lupta revoluționară a poporului, de a elibera întreaga societate de exploatare și asuprire, de a inaugura epoca dreptății sociale. *(Aplauze puternice).*

Existența formelor de producție feudale în agricultură stînjenea dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste la sate, frîna evoluția întregii economii. În aceste condiții, lichidarea proprietății moșierești și împroprietărirea țăranilor se ridica cu o deosebită acuitate, ca o problemă fundamentală a progresului societății.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea are loc pătrunderea capitalului străin în industria României, acapararea principalelor ramuri ale acesteia. Trusturile imperialiste străine imprimă un caracter unilateral economiei, urmărind transformarea țării într-o sursă de materii prime ieftine și o piață de desfacere pentru produsele lor, se amestecă în treburile interne ale României, știrbind grav independența și suveranitatea țării.

Dezvoltarea forțelor de producție și schimbările petrecute în relațiile de producție au dus la transformări adînci în structura de clasă a societății. Chiar și după reforma agrară din 1864 și alte reforme cu caracter burghezo-democratic, moșierimea continua să dețină puternice poziții în economia națională și în viața politică a țării ; la sfîrșitul secolului trecut, peste jumătate din totalul suprafeței cultivabile a țării se afla în stăpînirea marilor proprietari funciari. Fiind legată de o formă de proprietate și de relații de producție învechite, depășite istoricește, moșierimea constituia clasa cea mai reacționară a societății, ea se opunea cu înverșunare oricăror reforme și schimbări progresiste și democratice.

Masele țărănești, lipsite de pămînt și de drepturi politice, supuse exploatării duble a moșierilor și arendașilor capitaliști, vital interesate în lichidarea proprietății moșierești, se ridică continuu la luptă împotriva claselor exploatatoare, pentru reforme economice și democratice, pentru o viață mai bună. Țărănimea reprezenta o puternică forță progresistă a societății, dar, datorită lipsei de organizare, ea nu-și putea pune încă în valoare întregul potențial revoluționar.

Extinderea relațiilor capitaliste, procesul de dezvoltare a industriei fac să crească rolul burgheziei în viața politică și socială a țării. Clasa capitalistă era interesată în dezvoltarea economiei industriale, a comerțului și transporturilor, în folosirea științei și tehnicii în producție, ceea ce corespundea cerințelor obiective ale progresului societății. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, numeroși gînditori și oameni politici demonstrează necesitatea industrializării pentru progresul societății, pentru viitorul României și întărirea independenței sale, creînd un puternic curent de opinie pentru reforme democratice care să asigure dezvoltarea multilaterală a țării.

Datorită condițiilor în care s-a desfășurat revoluția burghezo-democratică în România, o parte a burgheziei a pactizat din punct de vedere politic cu moșierimea, ceea ce a avut urmări negative asupra evoluției economice și sociale a țării. Totodată, ies tot mai mult în evidență limitele de clasă ale burgheziei, se intensifică exploatarea proletariatului, măsurile luate pentru îngrădirea drepturilor și libertăților maselor muncitoare. Cu toate acestea, burghezia, aflată în plină ascensiune, avea de îndeplinit încă un rol important în viața socială și politică a României.

Evenimentul cel mai important în această perioadă îl reprezintă afirmarea pe arena istoriei a clasei muncitoare, forța cea mai înaintată a societății, purtătoare consecventă a idealurilor de progres, de eliberare socială și națională a poporului român. *(Vii aplauze).* Prin natura sa de clasă, prin locul său în producția materială, proletariatul devine exponentul aspirațiilor întregului popor muncitor, interesele sale corespunzînd pe deplin cu interesele tuturor oamenilor muncii, cu cerințele obiective ale dezvoltării societății.

În cadrul societății românești din acea vreme exista, de asemenea, o pătură mijlocie largă — alcătuită din mici meseriași, negustori și alte categorii sociale — care în mod obiectiv era interesată în dezvoltarea democratică a țării. Ca urmare a progresului economiei, științei și culturii, se formează intelectualitatea țării ; cu toate contradicțiile din atitudinea sa politică, ea a jucat un rol de seamă în viața social-politică a României.

Structura economică și socială la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea arăta că România se afla în prima fază a dezvoltării capitalismului.

Analiza datelor economico-sociale demonstrează netemeinicia afirmațiilor unor istorici și economiști potrivit cărora România intrase în acea perioadă în stadiul capitalismului monopolist, devenind un stat imperialist. Procesul de concentrare și centralizare a producției și capitalului făcuse abia primii pași și era departe de a avea un rol dominant în viața economică și politică a României. Capitalul financiar se afla într-o formă incipientă ; sistemul bancar și de credit era lovit puternic de marea finanță capitalistă internațională. România nu numai că nu exporta capital și nu participa la împărțirea pieței mondiale, dar se afla ea însăși în sfera de influență a marilor puteri imperialiste, făcea obiectul acestei împărțiri. Monopolurile imperialiste își disputau locul pe piața românească, iar o parte însemnată a teritoriului țării noastre se afla încă sub ocupație străină.

Tovarăși,

Dezvoltarea luptei clasei muncitoare este legată indisolubil de apariția și răspîndirea în țara noastră a socialismului științific, a ideilor marxiste. Tradiția democratică din gîndirea românească, intensa activitate pe tărîm teoretic desfășurată de gînditori progresiști și revoluționari, ca Nicolae Bălcescu, Cezar Bolliac, Mihail Kogălniceanu, C. A. Rosetti și alții, au creat un climat favorabil răspîndirii ideilor socialiste. Încă de la începutul secolului al XIX-lea pătrunseseră în țara noastră ideile socialismului utopic, al cărui reprezentant de frunte era Teodor Diamant, inițiatorul falansterului de la Scăeni-Prahova din 1835, figură reprezentativă a socialismului fourierist pe plan european. O dată cu crearea Internaționalei întîi, la activitatea căreia participă și socialiști români ca Mircea Rosetti, Gheorghe Panu, Vasile Conta, Zamfir Arbore, și o dată cu crearea la Timișoara a unei secții a Internaționalei în frunte cu Gheorghe Ungureanu și Carol Farcaș, ideile socialiste încep să fie tot mai larg cunoscute în România.

O contribuție de prim ordin la răspîndirea marxismului în țara noastră, la formarea conștiinței de clasă și maturizarea politică a proletariatului au adus-o publicațiile socialiste — „Contemporanul", „Revista socială", „Critica socială", precum și unele studii originale ale gînditorilor români, ca de pildă „Ce vor socialiștii români", „Karl Marx și economiștii noștri", „Concepția materialistă a istoriei", „Anarhia cugetării" și altele. O serie de reprezentanți ai mișcării socialiste ca Iosif Nădejde, Ștefan Stînică, Panait Mușoiu, Raicu-Ionescu-Rion, Constantin Z. Buzdugan, abordează unele probleme importante ale evoluției sociale și politice a României în lumina socialismului științific.

O importanță deosebită în clarificarea problemelor sociale ale țării are activitatea teoretică desfășurată de Constantin Dobrogeanu-Gherea

— una din cele mai proeminente figuri de gînditori socialiști ai țării noastre din acea vreme. Cu toate lipsurile și limitele sale, opera lui Dobrogeanu-Gherea ocupă un loc de mare însemnătate în istoria științelor sociale din România, în răspîndirea ideilor marxiste, în dezvoltarea concepției revoluționare a proletariatului.

Exploatarea exercitată de către capitaliștii autohtoni și trusturile imperialiste străine făcea ca condițiile de viață și muncă ale maselor muncitoare să fie deosebit de grele. Aceasta a dus la ascuțirea contradicțiilor dintre proletariat și burghezie, a determinat amplificarea luptei de clasă între acestea, a accelerat organizarea clasei muncitoare din România. În a doua jumătate a secolului trecut — s-ar putea spune odată cu nașterea clasei muncitoare — se formează primele organizații profesionale și cercuri politice ale muncitorilor, apar primele ziare muncitorești. Acțiunile greviste și demonstrațiile pentru revendicări economice, pentru cucerirea zilei de muncă de opt ore și a dreptului la organizare reflectă gradul de dezvoltare a conștiinței politice de clasă a proletariatului. O puternică influență în viața socială a țării aveau campaniile politice inițiate de mișcarea muncitorească și socialistă pentru obținerea dreptului de vot universal. Din rîndurile proletariatului se ridică conducători ca Alexandru Ionescu, Constantin Olcescu și alții, care joacă un rol important în organizarea și îndrumarea mișcării muncitorești din țara noastră.

Crearea în 1893 a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România constituie un moment de însemnătate istorică în dezvoltarea luptelor sociale din țara noastră, în organizarea clasei muncitoare pe plan național, începutul afirmării sale în principalele probleme care frămîntau viața social-politică a societății din acea vreme. *(Aplauze puternice).* Înființarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România marchează intensificarea răspîndirii în cadrul mișcării noastre muncitorești a teoriei științifice despre lume și viață, elaborată de Marx și Engels, marii dascăli ai proletariatului internațional.

Înscriind ca revendicări principale imediate ameliorarea stării materiale și intelectuale a muncitorilor, dreptul de grevă, de organizare, de întrunire, învățămînt general, ziua de muncă de 8 ore, programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România afirmă, totodată, pentru prima dată în istoria României, necesitatea luptei pentru „desființarea proprietății private asupra mijloacelor de producție și prefacerea lor în proprietate socială", „distrugerea societății burgheze și întemeierea societății socialiste" [1]. Atitudinea mișcării socialiste împotriva monarhiei, pentru o republică democratică, pentru realizarea egalității între toți cetățenii, indiferent de naționalitate, a contribuit la crearea unei largi opinii democratice în România.

[1] *„Programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România", București, 1894, pag. 7.*

Ca pe întreg teritoriul țării, mișcarea muncitorească din Transilvania se afirma cu tot mai multă putere. Crearea, începînd cu 1890, a organizațiilor locale ale Partidului Social-Democrat în Transilvania, intensificarea relațiilor dintre socialiștii din România și cei transilvăneni, unitatea tot mai strînsă a forțelor proletariatului de diferite naționalități au constituit factori care au favorizat dezvoltarea mișcării muncitorești, crearea unității naționale a poporului român. *(Vii aplauze).*

Încă de la începuturile sale, mișcarea muncitorească s-a pronunțat pentru dezvoltarea industriei, cerînd promovarea unei politici vamale protecționiste și asigurarea calificării forței de muncă. „Întemeierea industriei — scria ziarul socialist „Lumea Nouă" — se impune la noi cu atîta seriozitate, încît nepăsarea în această privință poate aduce cele mai mari nenorociri asupra țării. România nu poate rămîne o țară agricolă... trebuie creată în România industrie mare" [2]. Constantin Dobrogeanu-Gherea remarca faptul că dezvoltarea industriei constituie calea principală pentru înlăturarea rămînerii în urmă a țării, pentru deschiderea unor noi orizonturi societății românești. „Acolo unde strigătul strident al sirenei — scria el — cheamă mulțimea muncitoare la muncă, acolo unde masele muncitoare în mine răscolesc măruntaiele pămîntului, unde ciocane uriașe spulberă blocuri de oțel, unde pădurea de coșuri înălțată spre cer anunță izbînda și victoria muncii omenești asupra naturii... acolo unde fierbe și spumegă lupta uriașă dintre muncă și capital, din care trebuie să nască o lume nouă... acolo naște *viitorul !*" [3].

Sub înrîurirea ideilor mișcării socialiste, numeroși oameni de știință, artă și cultură se orientează în operele lor după ideile materialiste, iau poziție împotriva nedreptăților sociale, își manifestă simpatia față de cauza poporului muncitor.

Intensitatea activității desfășurate de socialiștii români atrage atenția opiniei publice mondiale, inclusiv a conducătorilor mișcării muncitorești internaționale. Friedrich Engels a remarcat cu satisfacție procesul de maturizare ideologică și politică a mișcării muncitorești din România, apreciind faptul că socialiștii români adoptaseră în programul lor principiile de căpetenie ale teoriei marxiste.

Aflîndu-se la începutul afirmării sale, mișcarea socialistă din țara noastră avea și o serie de limite, în rîndurile ei persistau confuzii izvorîte din stadiul dezvoltării sociale, din lipsa de experiență și insuficienta maturizare ideologică, precum și din teoriile reformiste și practicile oportuniste predominante în cadrul Internaționalei a II-a. Caracterul eterogen al partidului socialist, existența în conducerea sa a unor elemente nelegate de clasa muncitoare, inconsecvente din punct de vedere politic și

[2] *„Lumea Nouă" din 17 octombrie 1895.*
[3] C. Dobrogeanu-Gherea : *„Neoiobăgia", București, 1910, pag. 494.*

ideologic, au determinat spre sfîrșitul secolului dezorganizarea acestuia. Partea înaintată a proletariatului, militanții revoluționari ca Ioan C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, Mihail Gh. Bujor, Alecu Constantinescu, Vasile Anagnoste au dus însă mai departe mișcarea muncitorească, reușind la începutul secolului al XX-lea să reorganizeze activitatea sindicală, iar apoi, în 1910, să refacă partidul socialist din România. Partidul social-democrat, „vlăstar al vechii rădăcini socialiste", cum se intitula el, a inițiat și condus acțiunile muncitorești din acești ani, a făcut ca proletariatul să se afirme și mai mult ca cea mai înaintată forță politică din România.

O trăsătură caracteristică a vieții sociale din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea o constituie mișcările țărănești, care au culminat cu marea răscoală din primăvara anului 1907. Prin amploarea și intensitatea ei, prin revendicările exprimate de masele țăranilor, răscoala din 1907 a reliefat necesitatea acută a înlăturării relațiilor de producție feudale, a rezolvării problemei agrare în favoarea maselor largi ale țărănimii, a dezvăluit marile energii revoluționare ale țărănimii, reprezentînd una din paginile glorioase ale luptei sociale a poporului român.

Mișcarea muncitorească, preocupată de problema agrară încă din secolul trecut, și-a manifestat cu putere, în timpul răscoalei, solidaritatea cu țărănimea, protestul împotriva represiunilor dezlănțuite de cercurile guvernante, cerînd împroprietărirea țăranilor. Sprijinul acordat de clasa muncitoare luptelor țărănimii prevestea zorii alianței muncitorești-țărănești, care avea să devină cea mai puternică forță socială și politică a societății noastre. *(Aplauze îndelungate).*

Unul din marile evenimente care au dominat începutul secolului al XX-lea a fost războiul mondial din 1914—1918, dezlănțuit de către puterile imperialiste pentru împărțirea sferelor de influență ale lumii, acapararea de colonii și teritorii străine.

Partidul Social-Democrat din România s-a situat în rîndul partidelor și grupărilor de stînga din Internaționala a II-a care au condamnat războiul imperialist și a avut un rol activ în organizarea conferinței socialiste internaționale de la Zimmerwald îndreptată împotriva războiului. Dezvăluind primejdia ce amenința România din partea ambelor tabere imperialiste, socialiștii români au militat pentru o politică de neutralitate. Clasa muncitoare s-a ridicat împotriva războiului, organizînd numeroase greve, întruniri și demonstrații, printre care lupta eroică a muncitorilor gălățeni din iunie 1916. După doi ani de neutralitate, România burghezo-moșierească s-a alăturat coaliției imperialiste a Antantei, care promitea satisfacerea dezideratului unității naționale.

Problema care frămînta profund clasele sociale, masele populare din România era făurirea statului național unitar — aspirație seculară a

poporului român, necesitate legică a dezvoltării societății românești *(Aplauze puternice)*. Așa cum arăta Lenin în ianuarie 1917, „...foarte mulți români și sîrbi (în raport cu numărul total al românilor și sîrbilor) locuiesc în afara granițelor statului «lor», că în general «construcția de stat» în direcția burghezo-națională nu s-a terminat în Balcani..." [4].

În împrejurările prăbușirii Imperiului habsburgic, ale triumfului Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a dat o puternică lovitură sistemului imperialist, a apărut posibilitatea încununării victorioase a luptei de eliberare națională a poporului nostru, pentru încheierea procesului de formare a statului național unitar român. *(Vii aplauze)*. Înfăptuirea unității statului român — operă a maselor largi din întreaga țară, a întregului nostru popor — a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție ; înmănuncherea laolaltă a energiilor și capacităților creatoare ale poporului nostru a creat condiții favorabile activității forțelor progresiste ale societății, mișcării muncitorești revoluționare. *(Aplauze îndelungate)*.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, făurirea primului stat socialist din lume au deschis în istoria omenirii epoca revoluțiilor proletare, epoca trecerii de la capitalism la socialism. *(Aplauze)*. Victoria proletariatului din Rusia, condus de Partidul Comunist făurit de Lenin, ideile lui Octombrie au stimulat spiritul revoluționar al clasei muncitoare, al maselor largi populare de pe toate meridianele globului, răsunînd ca un îndemn înflăcărat la lupta pentru realizarea aspirațiilor lor de libertate și progres, pentru eliberare socială și națională. *(Vii aplauze)*.

Muncitorimea română și-a exprimat, în cadrul a numeroase manifestații și demonstrații de masă, solidaritatea cu proletariatul victorios din Rusia. Mii și mii de muncitori români care se aflau evacuați cu întreprinderile pe teritoriul Rusiei și mulți din prizonierii români, foști ostași în armata austro-ungară, au format batalioane revoluționare, unități militare, luptînd cu devotament și abnegație pentru cauza revoluției. *(Vii aplauze)*.

Adîncirea contradicțiilor social-economice ale regimului burghezo-moșieresc, cauzată de distrugerile războiului, de dezorganizarea activității economice și înrăutățirea situației materiale a maselor largi populare, determină în anii 1918—1920 o creștere impetuoasă a avîntului și combativității revoluționare a maselor muncitoare. Subliniind faptul că „revoluția rusă a făcut primul pas" pe calea victoriei proletariatului pe scară mondială, că „de azi începe o nouă eră în istoria lumii", socialiștii români arătau că „eliberarea noastră poate și trebuie să fie numai opera noastră proprie" [5]. Puternica demonstrație de la 13 Decembrie 1918 din București,

[4] V. I. Lenin, *Opere complete, vol. 30, ediția a II-a, Editura politică, 1964, pag. 355.*

[5] *„Documente din istoria mișcării muncitorești din România (1916—1921)", Editura politică, 1966, pag. 71, 72.*

numeroasele greve, mitinguri și mari manifestații, în timpul cărora nu o dată masele au ajuns să stăpînească strada, au demonstrat intensificarea și caracterul organizat al luptei proletariatului, voința sa de a cuceri, pe cale revoluționară, drepturi și libertăți democratice, de a imprima dezvoltării sociale o orientare corespunzătoare intereselor celor ce muncesc.

O importanță deosebită are greva generală din 1920, care cuprinde pentru prima oară întregul proletariat român în lupta împotriva claselor exploatatoare. Prin amploarea și combativitatea sa revoluționară, greva generală a fost cel mai important moment din istoria luptelor de clasă din România ; ea a zguduit puternic însăși temelia regimului burghezo-moșieresc. Clasa muncitoare s-a afirmat ca o forță națională în stare să-și asume rolul de conducător al întregului popor în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, să conducă destinele întregii națiuni. *(Aplauze puternice).*

FĂURIREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ȘI LUPTA SA PENTRU APĂRAREA INTERESELOR VITALE ALE OAMENILOR MUNCII, ÎMPOTRIVA FASCISMULUI, PENTRU INDEPENDENȚA PATRIEI

Tovarăși,

Acțiunile desfășurate de clasa muncitoare în perioada avîntului revoluționar, greva generală din octombrie 1920 au scos totodată în evidență necesitatea creării unui partid revoluționar capabil să organizeze și să conducă proletariatul în lupta pentru îndeplinirea sarcinilor sale istorice.

Procesul profund și rapid de radicalizare prin care trece mișcarea muncitorească din țara noastră în acești ani este însoțit de clarificări politice și ideologice, de hotărîrea de a rupe cu reformismul Internaționalei a II-a. Marea majoritate a membrilor Partidului Socialist din România se pronunță pentru transformarea partidului socialist în partid comunist și afilierea sa la Internaționala a III-a creată de Lenin, pentru adoptarea unei linii consecvent revoluționare. *(Aplauze).*

În toamna anului 1920 socialiștii români au trimis o delegație la Moscova pentru a discuta problemele afilierii mișcării muncitorești din țara noastră la Internaționala Comunistă. În timpul discuțiilor cu reprezentanții Internaționalei a III-a, Gheorghe Cristescu, Constantin Popovici, Eugen Rozvani, care făceau parte din delegația română, manifestîndu-și adeziunea la principiile leniniste cu privire la partidul de tip nou, au exprimat o serie de obiecții asupra aprecierilor date de

Comintern situației din România ca urmare a necunoașterii realităților din țara noastră. Totodată, ei au obiectat împotriva amestecului Cominternului în stabilirea componenței organelor de conducere ale Partidului Comunist din România, considerînd că acesta este atributul inalienabil al partidului însuși.

La 8 Mai 1921 a avut loc la București Congresul care a consfințit transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist din România. *(Aplauze puternice, îndelungate).* Avînd pe ordinea de zi probleme și documente de importanță fundamentală pentru mișcarea muncitorească, printre care programul și statutul partidului, problema agrară și altele, Congresul a dezbătut darea de seamă privind activitatea partidului, raportul asupra afilierii la Internaționala Comunistă. Printre participanții la Congres se numărau militanți de seamă ai mișcării socialiste — Gheorghe Cristescu, care pînă la Congresul al III-lea a fost secretar general al Partidului Comunist din România, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Andrei Ionescu, Dumitru Grofu, Gheorghe Niculescu-Mizil, Gheorghe Stoica, Constantin Mănescu, Mihail Cruceanu și alții. La Congres, majoritatea covîrșitoare a delegaților au votat pentru crearea partidului comunist și afilierea lui la Internaționala Comunistă fără rezerve, iar o parte au votat pentru înființarea partidului comunist și afilierea lui la Internaționala Comunistă, exprimînd rezerve în ceea ce privește obligativitatea hotărîrilor Internaționalei Comuniste pentru partidele componente. Se poate spune, deci, că în unanimitate Congresul din mai 1921 a hotărît transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist din România. *(Aplauze puternice).*

Crearea partidului comunist — detașamentul de avangardă al clasei muncitoare — pe baza ideologiei marxist-leniniste, a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului din România. Prin aceasta lupta revoluționară se ridică pe o treaptă superioară, se dă un puternic avînt procesului de clarificare ideologică, politică a mișcării muncitorești, dezvoltării conștiinței de clasă a proletariatului și celorlalte mase muncitoare ale poporului. Continuînd lupta de veacuri pentru eliberarea socială și națională, cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din România, partidul comunist este în noile condiții istorice exponentul fidel al intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor. *(Vii aplauze).* Începînd din acest moment, clasa muncitoare, sub conducerea partidului comunist, a fost prezentă și și-a spus cuvîntul în toate evenimentele mai importante ale țării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social. *(Aplauze).* Încă din primii ani ai existenței sale, partidul comunist a fost nevoit să înfrunte prigoana dezlănțuită de clasele dominante. Din rîndurile partidului au căzut în

lupta revoluționară, răpuși de gloanțele plutoanelor de execuție, exterminați în temnițe, mii și mii de luptători revoluționari. Teroarea dușmanului de clasă nu a reușit însă să înfrîngă voința de luptă a comuniștilor și celorlalți patrioți. Ei au continuat să țină sus steagul luptei pentru apărarea intereselor oamenilor muncii, să conducă clasa muncitoare, întregul popor la victoria asupra fascismului, pe calea făuririi României socialiste. *(Aplauze puternice).*

În memoria eroilor revoluționari și patrioți care și-au închinat viața cauzei libertății și fericirii poporului, victoriei socialismului, și au căzut în luptă, propun să păstrăm un moment de reculegere. *(Asistența, în picioare, păstrează un moment de reculegere).*

Tovarăși,

Dezvoltarea forțelor de producție în România după primul război mondial a avut loc în condițiile crizei generale a capitalismului, care și-a pus amprenta și asupra vieții economice din țara noastră.

Datorită marilor distrugeri și dezorganizării întregului aparat de producție și circulație provocate de război și de jaful ocupanților germani, problema economică dominantă era acum aceea a refacerii și punerii în funcțiune a potențialului economic existent pe întregul teritoriu al țării. După atingerea nivelului antebelic în principalele ramuri de producție în 1924, urmează o perioadă caracterizată prin accelerarea dezvoltării industriei și a întregii economii.

Între anii 1923—1929 industria românească cunoaște un avînt însemnat și se diversifică, deși ca structură continuă să predomine industria bunurilor de consum și industria extractivă. Sporește volumul capitalului investit, se îmbunătățește înzestrarea tehnică a întreprinderilor ; ca urmare, se ridică ponderea industriei în produsul social și în venitul național.

În același timp, această perioadă se caracterizează prin intensificarea procesului de concentrare și centralizare a capitalului și prin accentuarea opoziției marii burghezii autohtone împotriva capitalului străin, prin întărirea poziției sale într-o serie de ramuri ale industriei și circulației ; în același timp, monopolurile internaționale dețin o pondere importantă în economia României.

Cu toată creșterea înregistrată în economie în această perioadă, România continuă să rămînă o țară slab dezvoltată din punct de vedere industrial. Datele recensămîntului din 1930 arată că din populația activă a țării numai 10,2 la sută era ocupată în industrie, iar 78,2 la sută în agricultură. Dezvoltarea producției a fost totodată însoțită de creșterea exploatării clasei muncitoare, salariile muncitorilor români fiind cu mult sub salariile plătite în țările capitaliste avansate.

Printre problemele social-economice ce se cereau rezolvate la sfîrșitul războiului, cea mai arzătoare pentru asigurarea mersului înainte al României era problema agrară. Sub presiunea marilor frămîntări sociale și a necesităților economice obiective, burghezia înfăptuiește în 1921 reforma agrară, care duce la exproprierea a peste 6 milioane de hectare, adică circa 66 la sută din întreaga suprafață de pămînt deținută de moșierime. Reforma agrară din 1921 dă impuls dezvoltării capitalismului în agricultură, slăbește puterea economică a moșierimii, reduce rolul jucat de această clasă în viața politică și socială a României. Totodată, la sate se accentuează diferențierea țărănimii, se adîncesc contradicțiile social-economice, crește rolul economic al burgheziei sătești.

În anii 1920—1929, paralel cu întărirea puterii economice, asistăm și la întărirea dominației politice a marii burghezii industrial-financiare, la accentuarea caracterului reacționar al puterii de stat burghezo-moșierești. Urmărind să-și asigure maximum de profit, clasele dominante și imperialiștii străini intensifică exploatarea maselor populare, restrîng drepturile și libertățile democratice; reprimarea și înăbușirea mișcării revoluționare culminează prin interzicerea în 1924 a partidului comunist.

Trebuie remarcat faptul că în fața politicii reacționare a capitalului, clasa muncitoare se găsea dezbinată ca urmare a faptului că după Congresul din 1921 gruparea de dreapta a fostului partid socialist, care s-a opus creării partidului comunist, a trecut la constituirea Partidului Social-Democrat. Aceasta a dus la scindarea unității clasei muncitoare pentru o lungă perioadă de timp, cu repercusiuni dintre cele mai grave asupra luptelor revoluționare și democratice din România.

Desfășurîndu-și activitatea în condițiile ilegalității, partidul comunist a împletit munca ilegală cu cea legală, creînd o serie de organizații cum sînt sindicatele unitare și Blocul Muncitoresc Țărănesc care au desfășurat o largă activitate politică în rîndul muncitorilor și țăranilor. În același timp, partidul își îndreaptă eforturile spre închegarea unității de acțiune a clasei muncitoare, spre crearea alianței muncitorești-țărănești.

Congresele al II-lea, al III-lea și al IV-lea ale partidului, ținute în această perioadă, oglindesc preocupările din rîndurile partidului pentru clarificarea unor probleme ideologice și politice, pentru cristalizarea liniei generale politice, a tacticii și strategiei sale; se depun eforturi în vederea consolidării organizatorice și întăririi legăturilor partidului cu masele largi.

Acest proces se desfășura însă anevoios, datorită atît moștenirii ideologice din vechea mișcare socialistă, cît și condițiilor în care era nevoit partidul să-și desfășoare activitatea și care împiedicau dezbaterea largă și principială în partid a problemelor social-economice ale

dezvoltării României. La aceasta trebuie adăugate consecințele negative ale practicilor Cominternului de a numi cadrele de conducere ale partidului, inclusiv secretarul general, dintre oameni din afara țării, care nu cunoșteau viața și preocupările poporului român. Membrii mai vechi ai partidului își amintesc că la Congresele al IV-lea și al V-lea au fost desemnați ca secretari generali ai Comitetului Central al Partidului Comunist din România doi militanți ai altor partide comuniste. Dacă amintim că și alți conducători ai partidului nostru au fost desemnați în acea vreme din rîndul unor oameni care nu trăiau în România și nu cunoșteau condițiile sociale și politice ale țării, ne dăm seama ce daune a provocat această practică luptelor revoluționare din țara noastră din acea perioadă. Confuziile ideologice din acea vreme din mișcarea muncitorească, existența unor elemente mic-burgheze carieriste în partid, cît și practicile arătate mai sus, au dus la izbucnirea luptelor fracționiste din 1929, care au dezorganizat grav activitatea partidului, aducîndu-l la un pas de lichidare tocmai în perioada ofensivei capitaliste împotriva maselor populare, în ajunul unor mari bătălii de clasă.

O etapă importantă în dezvoltarea Partidului Comunist din România o constituie Congresul al V-lea, ținut în 1931, în plină criză economică. El a făcut o analiză mai aprofundată situației economice și politice din România, a raporturilor între clasele și forțele politice, stabilind că România se găsea în perioada desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, că proletariatului îi revenea sarcina istorică de a organiza, în alianță cu țărănimea muncitoare, răsturnarea regimului burghezo-moșieresc și trecerea treptată la revoluția socialistă. Pe baza acestei concluzii, Congresul al V-lea a stabilit linia generală, strategia și tactica partidului. El a pus capăt luptei fracționiste, a luat măsuri de întărire organizatorică a partidului, de dezvoltare a legăturilor sale cu masele largi ale oamenilor muncii.

Congresul al V-lea a orientat partidul spre intensificarea eforturilor în vederea realizării frontului unic muncitoresc, întăririi unității de acțiune a clasei muncitoare, a preconizat noi forme de luptă pentru organizarea maselor largi în scopul apărării intereselor lor economice și politice.

În același timp este necesar de relevat că în aprecierile Congresului al V-lea al Partidului Comunist din România au continuat să se manifeste o serie de confuzii și interpretări greșite în probleme importante privind linia politică generală, strategia și tactica partidului cum sînt : problema țărănească, problema națională și altele.

Deși în țara noastră țărănimea avea o mare pondere socială, iar rezolvarea problemei agrare pe calea exproprierii moșierilor și împroprietăririi țăranilor era hotărîtoare pentru desăvîrșirea revoluției bur-

ghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă, în partid a dăinuit mult timp lozinca greșită a „naționalizării pămîntului", a colectivizării agriculturii prin „obști sătești", în condițiile orînduirii burghezo-moșierești. Congresul al V-lea a renunțat, ce-i drept, la aceste teze greșite și a pus lozinca justă a exproprierii marilor moșieri și împărțirii pămîntului fără plată la țărani. În același timp el nu a reușit însă să clarifice pînă la capăt poziția partidului față de diferitele pături ale țărănimii în perioada desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, preluînd în mod mecanic lozinci corespunzătoare altor țări și altor condiții ; nu a elaborat un program clar al perspectivelor de dezvoltare a agriculturii românești. Aceasta a împiedicat în acea vreme partidul să desfășoare o activitate largă și să-și sporească influența politică în masele țărănimii, să înfăptuiască alianța muncitorească-țărănească.

În partid și-au făcut loc aprecieri eronate cu privire la unele partide și grupări politice din țară. Aprecierea Partidului Social-Democrat și a Partidului Socialist Independent — în activitatea cărora existau desigur concepții reformiste și multe practici greșite — ca agenturi ale claselor dominante a dăunat cauzei creării frontului unic muncitoresc. S-a manifestat o atitudine sectară față de grupările de stînga democratice din cadrul unor partide burgheze, calificate fără discernămînt drept fasciste sau fascizante. Aceasta a împiedicat partidul, într-o anumită perioadă, să aprecieze în mod obiectiv raportul de forțe pe arena politică a țării, să-și concentreze lupta împotriva vîrfurilor reacționare ale partidelor burghezo-moșierești, și în primul rînd contra organizațiilor fasciste în ascensiune.

Într-o serie de documente, rezoluții, hotărîri ale Congreselor III, IV și V, România a fost apreciată în mod greșit ca „un stat tipic cu multe națiuni", creat pe baza „ocupării unor teritorii străine". Apreciindu-se nejust procesul de formare a statului național, în aceste documente se stabilea sarcina desfășurării unei permanente și intense activități în vederea așa-zisei „eliberări de sub imperialismul român" a „popoarelor asuprite", pe baza principiului dreptului națiunilor la autodeterminare pînă la despărțirea lor totală de statul existent. Introducerea în documentele partidului a lozincii autodeterminării pînă la despărțirea de statul unitar, indicațiile date partidului de a lupta pentru ruperea de România a unor teritorii locuite, în covîrșitoarea lor majoritate, de români, nu țineau seama de condițiile concrete ale României — stat unitar. Ele erau profund greșite, îndemnau, de fapt, la dezmembrarea statului național și la destrămarea poporului român. Învățătura marxist-leninistă proclamă dreptul popoarelor la autodeterminare nu în scopul destrămării statelor naționale constituite, ci, dimpotrivă, în vederea eliberării popoarelor asuprite și constituirii lor în state națio-

nale suverane, în conformitate cu voința și hotărîrea maselor largi populare. *(Aplauze puternice).*

Aceste aprecieri și lozinci au fost părăsite în anii următori ca nejuste, în documentele partidului din anii 1938—1939 luîndu-se poziție fermă pentru apărarea unității naționale, a independenței și suveranității patriei. *(Vii aplauze).*

Tezele și lozincile eronate întîlnite în documentele partidului în această perioadă s-au datorat lipsei unei analize aprofundate a istoriei poporului român, a dezvoltării economico-sociale și a raportului de forțe din țara noastră, cît și însușirii mecanice a unor teze elaborate în afară, ca urmare a practicilor Cominternului care stabilea directive ce nu țineau seama de realitățile concrete din țara noastră, dădeau orientări tactice și indicații ce nu corespundeau condițiilor economice, social-politice, naționale din România.

Consecințele negative ale acestor practici și metode aplicate în acea perioadă în mișcarea muncitorească din țara noastră demonstrează ce importanță uriașă are pentru lupta revoluționară respectarea neștirbită a dreptului fiecărui partid de a-și elabora politica de sine stătător, el singur fiind în măsură să cunoască realitățile din țara respectivă, să aprecieze în mod obiectiv sarcinile politice din fiecare etapă. *(Aplauze puternice).*

Cu toate lipsurile și greșelile arătate, Congresul al V-lea a grăbit procesul de maturizare ideologică și politică a clasei muncitoare, de întărire organizatorică a partidului, făcînd să crească rolul partidului comunist în organizarea luptelor sociale viitoare, împotriva fascismului și războiului.

Tovarăși,

După cum se știe, în 1929 începe criza economică mondială care zguduie întreaga lume capitalistă. Producîndu-se pe fondul crizei generale a capitalismului, criza economică din 1929—1933 cuprinde toate ramurile de activitate și toate țările capitaliste, accentuînd și mai mult instabilitatea lumii burgheze, făcînd să crească valul luptei revoluționare a oamenilor muncii. În România criza de supraproducție a fost agravată de o serie de factori de ordin intern și extern, printre care aceea că în economia noastră predomina o agricultură înapoiată, cu puternice rămășițe feudale. La aceasta se adaugă creșterea datoriilor externe ale țării, acapararea unor întreprinderi importante de către capitalul străin, scăderea catastrofală a prețurilor produselor destinate exportului, concomitent cu menținerea la un nivel ridicat a prețurilor produselor importate. În țara noastră criza a dus la scăderea producției

în toate ramurile industriei, cu excepția industriei petroliere care se găsea în mîna monopolurilor străine, unde producția a crescut. Apogeul crizei este atins în 1932, cînd indicele general al producției industriale scade din punct de vedere valoric la 57,7 la sută față de 1929. În mod deosebit a scăzut producția industriei carbonifere și a industriei prelucrătoare. În 1933 capacitățile de producție erau nefolosite în proporție de 73 la sută la fontă, 43 la sută la oțel, 77 la sută în industria lemnului etc. Ca urmare, șomajul a căpătat în 1932 o extindere fără precedent, ajungînd la circa 35 la sută din totalul salariaților. În perioada crizei are loc un proces continuu de ruinare a întreprinderilor industriale mici și mijlocii, de centralizare a capitalului.

Capitaliștii străini și români au căutat să arunce greutățile economice provocate de criză pe spatele oamenilor muncii, intensificînd exploatarea acestora, reducînd salariile, aplicînd așa-zisele „curbe de sacrificiu".

Criza a dus la ruinarea a milioane de producători agricoli mici și mijlocii și la accentuarea degradării agriculturii. Prețurile produselor agricole au scăzut, în timp ce prețurile mărfurilor industriale s-au menținut la un nivel relativ ridicat. Acest decalaj a agravat situația maselor țărănimii, restrîngînd totodată piața pentru mărfurile industriale.

Criza economică a fost însoțită de o criză politică a regimului burghezo-moșieresc, concretizată în schimbarea și remanierea continuă a guvernelor.

Concesiile acordate capitaliștilor străini adînceau starea de dependență economică și politică a țării, reprezentanții puterilor imperialiste dictînd în mare măsură politica internă și externă a României.

În această perioadă de adînci frămîntări sociale, partidul comunist își întărește legăturile cu masele ; crește influența sa în rîndurile muncitorimii, țărănimii, intelectualității, tineretului, femeilor, oamenilor muncii de toate naționalitățile, se stabilesc legături și se duc acțiuni comune cu organizații ale Partidului Social-Democrat, Partidului Socialist Independent și cu ale altor grupări politice. O dovadă a acestei influențe crescînde o constituie faptul că, în alegerile din 1931, Blocul Muncitoresc Țărănesc obține o victorie însemnată, cîștigînd 5 locuri de deputați în parlamentul țării.

Partidul comunist organizează o intensă muncă politică în rîndul maselor muncitoare, al unor largi pături sociale care se ridicau împotriva pregătirilor de război și a fascismului, pentru alianță cu Uniunea Sovietică.

În anii 1929—1933 păturile largi populare, în frunte cu clasa muncitoare, desfășoară ample lupte sociale împotriva ofensivei capita-

lului și monopolurilor străine. În perioada crizei economice, acțiunile muncitorești își sporesc forța și combativitatea, cuprind noi categorii ale proletariatului, îmbină tot mai mult revendicările economice cu obiectivele politice. Documente oficiale ale vremii arată că în 1929 numărul conflictelor de muncă s-a ridicat la 317, cuprinzînd peste 105 000 persoane. Între anii 1929—1932 au avut loc 377 de greve, la care participă muncitori din 1 054 de întreprinderi ; grevele însumează circa 845 000 zile de lucru. Pe lîngă acestea, se înregistrează 840 conflicte latente de muncă într-un mare număr de întreprinderi.

Prima mare bătălie de clasă din șirul luptelor sociale din această perioadă o constituie luptele minerilor de la Lupeni din 1929. Participă, de asemenea, la acțiuni greviste de mare amploare metalurgiștii din București, Arad, Reșița, Brașov, textiliștii din Buhuși și Cluj, muncitorii forestieri din Valea Mureșului, minerii din Livezeni, Doicești și Aninoasa, petroliștii din Valea Prahovei, muncitorii portuari din Constanța, Brăila, Turnu Severin, precum și alte mii de muncitori de pe întreg cuprinsul țării.

În desfășurarea luptelor din această perioadă au apărut forme noi de organizare și mobilizare a maselor. O importanță deosebită a avut crearea comitetelor de acțiune, a comitetelor de grevă, de întreprindere, alcătuite din comuniști, socialiști-independenți, social-democrați și muncitori fără partid, pe baza cărora se creează în numeroase întreprinderi și localități frontul unic muncitoresc de jos, se realizează unitatea de acțiune a muncitorilor. În acțiunile organizate în această perioadă apar forme noi, mai evoluate de luptă : demonstrații de stradă pentru solidarizarea cu greviștii, organizarea gărzilor de autoapărare, ocuparea întreprinderilor de către greviști.

Împovărați de datorii și impozite, țărani din județele Botoșani, Romanați, Sălaj, Sibiu, Gorj, Bihor și altele se ridică împotriva exploatării, a jugului fiscal, a abuzurilor autorităților, ajungînd la ciocniri cu jandarmii. Au loc, de asemenea, acțiuni revendicative ale învățătorilor și funcționarilor publici, studenților, invalizilor, văduvelor, pensionarilor.

Luptele din acești ani culminează cu marile bătălii revoluționare ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933. Organizatorul și conducătorul acestor importante acțiuni muncitorești a fost partidul comunist — organele și organizațiile sale locale, celulele din fabrici și ateliere.

În 1932, conferința pe țară a muncitorilor ceferiști a ales un Comitet Central de acțiune, a cărui sarcină era coordonarea activității comitetelor de acțiune locale în vederea declanșării concomitente a grevei în rîndul tuturor categoriilor de oameni ai muncii de la C.F.R. Din Comitetul Central de acțiune făceau parte delegați ai muncitorilor

din principalele centre feroviare, iar ca secretar a fost ales Gheorghe Gheorghiu-Dej, care a primit din partea partidului însărcinarea de a conduce activitatea acestui comitet.

În organizarea acțiunilor muncitorești din București o activitate intensă a desfășurat Comitetul de partid al Capitalei. Sub conducerea sa, comisia sindicală locală, al cărei secretar era Dumitru Petrescu, joacă un rol însemnat în pregătirea și desfășurarea luptei greviste, în organizarea solidarității cu greviștii a oamenilor muncii din București.

Acțiunile muncitorilor greviști de la Griviţa s-au desfășurat sub conducerea nemijlocită a organizațiilor de partid din Ateliere. Un rol important în pregătirea luptei l-a avut sindicatul muncitorilor, iar în timpul grevei comitetul de grevă și cel de acțiune. În cursul desfășurării grevelor s-au evidențiat zeci și zeci de activiști revoluționari, membri și nemembri de partid care au luat parte activă la lupte, printre care au fost Constantin Doncea, președintele comitetului sindical și al comitetului de grevă, Dumitru Popa, Chivu Stoica, Constantin Mardare, Vasile Bîgu și alții.

Luptele de la Griviţa din februarie 1933, în cursul cărora muncitorii ceferiști au înfruntat cu eroism forțele represive ale regimului burghezo-moșieresc, au relevat combativitatea revoluționară a acestui detașament al clasei muncitoare, hotărîrea sa de a-și apăra interesele vitale. Deși au căpătat un caracter de masă, luptele ceferiștilor n-au cuprins însă toate categoriile de salariați, ca de exemplu pe cei de la tracțiune și mișcare ; grevele de la Iași, Cluj, Oradea, Galați, Pașcani nu s-au declanșat concomitent cu cea de la Griviţa, iar într-o serie de centre feroviare ca Brașov, Constanța, Timișoara, Buzău, Arad nu au avut loc greve. Aceasta a făcut ca amploarea luptelor să nu fie în întreaga țară pe măsura avîntului revoluționar din acea perioadă.

O mare amploare au avut și luptele desfășurate în ianuarie—februarie 1933 de muncitorii petroliști din Valea Prahovei. Largul caracter de masă al acestor acțiuni, la care participă mii și mii de oameni ai muncii, formele deosebit de ascuțite ale luptelor, care au culminat cu ocuparea centrului orașului Ploiești de către mase, au demonstrat înalta combativitate a acestui detașament al proletariatului român. Rolul conducător al acțiunilor revoluționare din Valea Prahovei l-a avut Comitetul județean al Partidului Comunist din România, care s-a sprijinit pe activitatea organizațiilor sindicale locale, pe comitetele de grevă și de acțiune, din rîndul cărora făceau parte muncitori din toate categoriile. În cursul luptelor, din rîndul muncitorilor greviști s-au ridicat zeci și zeci de activiști care s-au situat cu curaj în fruntea maselor. Printre cei care au luat parte la conducerea acțiunilor revoluționare din Valea Prahovei au fost Gheorghe Vasilichi, secre-

tarul comitetului județean al partidului comunist, Tănase Avramescu, Constantin Nicolaescu, Constantin Mănescu, Mihail Moraru și alții.

Luptele de clasă din perioada crizei economice, și mai ales luptele din ianuarie—februarie 1933, au constituit un moment de o deosebită importanță în istoria mișcării noastre muncitorești, au avut o profundă înrîurire asupra vieții politice și sociale din România. Ele au dat o puternică lovitură claselor exploatatoare, au frînat ofensiva capitalului împotriva drepturilor economice și politice ale oamenilor muncii. Desfășurate la scurtă vreme după instaurarea dictaturii fasciste hitleriste în Germania, luptele proletariatului român din 1933 au avut și o însemnătate internațională, înscriindu-se printre primele mari acțiuni ale proletariatului mondial împotriva fascismului.

În bătăliile de clasă purtate în anii 1929—1933, clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății românești, avangarda luptei întregului popor împotriva pericolului fascist, pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională. *(Aplauze puternice).* În cursul desfășurării luptelor, precum și în perioada care le-a urmat, s-au întărit legăturile partidului cu masele, au crescut rîndurile partidului, în special din masele cele mai combative ale clasei muncitoare, a sporit rolul elementelor muncitorești în partid, în conducerea sa. S-a extins considerabil influența partidului în mase, s-a ridicat prestigiul său politic și s-a îmbogățit experiența lui revoluționară. În vîltoarea luptelor s-au format și s-au călit numeroși activiști și militanți revoluționari, cadre legate de clasa muncitoare, de interesele și năzuințele poporului nostru, care au jucat un rol important în organizarea și conducerea luptelor de clasă din anii următori în înfăptuirea insurecției armate, în construcția societății socialiste. *(Aplauze).*

Tovarăși,

După ieșirea din criza economică, producția industrială și agricolă cunoaște o continuă creștere, atingînd în 1938 cel mai înalt nivel cunoscut în orînduirea burghezo-moșierească. Se accentuează procesul de concentrare a capitalului și a producției, îndeosebi în industria grea, extractivă și prelucrătoare, de formare a monopolurilor, care încep să joace un rol dominant în viața economică și politică a țării.

La sate, rămășițele semifeudale frînau dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție, agricultura rămînînd domeniul cel mai slab al economiei românești. Se adîncea procesul de diferențiere a țărănimii, numărul celor care-și pierdeau pămîntul în favoarea moșierilor și chiaburilor crescînd mereu.

Dezvoltarea economică a țării era în bună măsură încetinită și de faptul că o importantă parte a venitului național, produs prin truda poporului român, continua să fie însușită de monopolurile străine care dețineau poziții puternice în economia românească. Potrivit unor calcule estimative, în ajunul celui de-al doilea război mondial capitalul străin deținea 38 la sută din capitalul societăților industriale pe acțiuni. Dominația monopolurilor străine în industrie accentuează înrobirea economică a poporului român, dependența țării față de interesele puterilor imperialiste.

În această perioadă, în viața politică a țării se face simțită tot mai pregnant influența cercurilor monopoliste reacționare. Se accentuează procesul de lichidare a democrației burgheze, de restrîngere a drepturilor și libertăților cetățenești.

Fenomenul cel mai caracteristic al tendințelor ultrareacționare promovate de cercurile oligarhiei române îl constituie crearea organizației teroriste de tip fascist „Garda de fier" și impunerea ei în viața politică a țării. Mișcarea legionară, agentura hitlerismului în România, aservită în întregime imperialismului german, a dus o politică profund antinațională, prejudiciind grav interesele poporului român. În cîrdășie cu reprezentanții burgheziei monopoliste, ea a trădat interesele poporului, a subordonat țara dominației Germaniei hitleriste, punînd în pericol însăși existența României ca stat independent și suveran.

Împotriva acestei politici reacționare se ridică clasa muncitoare în frunte cu partidul comunist, masele largi populare și unele cercuri ale burgheziei naționale.

Numeroși oameni politici democrați și reprezentanți ai intelectualității progresiste își manifestă neliniștea față de activizarea legionarilor și de pericolul înfeudării țării imperialismului fascist german. O serie de oameni politici ca Nicolae Titulescu, Nicolae Iorga, Grigore Iunian, Virgil Madgearu, Dem. Dobrescu, Grigore Filipescu și alții iau atitudine contra expansiunii agresive a Germaniei naziste, demască activitatea fascistă din interior, militează pentru dezvoltarea colaborării cu alte state și întărirea securității țării. În acești ani România semnează convenția pentru definirea agresorului, stabilește relații diplomatice cu Uniunea Sovietică, întreprinde măsuri pentru întărirea colaborării cu țările din cadrul Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice. S-a ajuns pînă la elaborarea unui proiect de tratat româno-sovietic care urma să reglementeze, pe baza respectării reciproce a independenței și suveranității, asistența mutuală și ajutorul reciproc între cele două state în cazul agresiunii împotriva unuia dintre ele.

În aceste împrejurări, Partidul Comunist din România, exprimînd interesele vitale ale maselor largi, militează activ pentru unirea tuturor

forțelor democratice și patriotice ale poporului pentru apărarea independenței și suveranității țării. *(Aplauze puternice).* Realizarea în această perioadă a unor acțiuni comune ale partidului comunist cu Partidul Socialist-Unitar și Partidul Socialist, precum și cu unele organizații ale Partidului Social-Democrat, întărește unitatea și combativitatea clasei muncitoare, influența ei în viața politică a țării.

În 1933 se creează, sub conducerea Dr. Petru Groza, Frontul Plugarilor, organizație democratică a țărănimii care avea să joace un rol important în realizarea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare. Sub impulsul mișcării muncitorești se dezvoltă activitatea politică a țărănimii și celorlalte categorii sociale neproletare. Răscoala țăranilor români și maghiari din Valea Ghimeșului în 1934 este urmată de un șir de mișcări țărănești în întreaga țară împotriva impozitelor, a execuțiilor silite și a terorii jandarmerești. Comuniștii iau parte la întrunirile și demonstrațiile organizate în anii 1936—1937 de partidele național-țărănesc și radical-țărănesc, imprimîndu-le combativitate, influențînd transformarea lor în manifestări antifasciste sub lozinca frontului popular.

Partidul își lărgește contactele cu grupările și organizațiile democratice, stabilește legături cu diferite fracțiuni ale forțelor politice burgheze și cu un mare număr de personalități politice. Un ajutor de seamă a adus în munca desfășurată de partid în rîndul tineretului Uniunea Tineretului Comunist. Pentru apărarea democrației și a intereselor naționale ale poporului au militat în acești ani un șir de organizații democratice și antifasciste de masă create de partidul comunist — Comitetul național antifascist, Asociația tineretului antifascist, Liga muncii, Comitetul antifascist al femeilor, Frontul studențesc democrat și multe altele. În acești ani apar numeroase publicații legale cu caracter democratic, progresist, se desfășoară o intensă activitate în rîndurile intelectualității împotriva fascizării țării, pentru promovarea unei culturi progresiste.

Rezultatul acestei largi activități politice desfășurate de comuniști a fost făurirea Frontului Democratic care înmănunchea Partidul Comunist din România, Partidul Socialist, Partidul Socialist-Unitar, Frontul Plugarilor, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România, unele organizații locale ale Partidului Social-Democrat, ale Partidului Național-Țărănesc, Partidului Radical Țărănesc și Partidului Țărănesc al doctorului Lupu.

Forțele democratice coalizate au reușit să obțină o serie de succese însemnate în viața politică a țării. Ele au înfrînt cercurile reacționare în alegerile parlamentare parțiale din 1936 din județele Mehedinți și Hunedoara și în 1937 în alegerile pentru consiliile județene

la Ploiești, Cluj, Iași, Bihor și în multe alte localități. Poporul român se pronunța tot mai hotărît împotriva fascismului și a pericolului nazist, pentru apărarea democrației și a independenței naționale.

Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste. Politica de cedare în fața pretențiilor agresive ale hitleriștilor dusă de marile puteri a influențat însă negativ mersul evenimentelor din țara noastră, ca și din alte țări europene.

După acordul de la München, care a deschis drum larg Germaniei spre țările din sudul și estul Europei, cercurile politice reacționare din România păşesc deschis pe calea trădării intereselor naționale. Acordul economic româno-german din 1939, urmat de alte tratate oneroase, subordonează economia românească intereselor politicii agresive a Germaniei, pun sub controlul acesteia viața economică și politică a României, încalcă grav suveranitatea poporului nostru.

Conștientă că dominația imperialismului german constituie o primejdie de moarte pentru poporul român, clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, s-a ridicat la luptă hotărîtă împotriva pactului înrobitor româno-german, a planurilor Reich-ului nazist de a ocupa România. Comuniștii chemau poporul la rezistența armată, declarîndu-se gata să apere „cu arma în mînă independența României, dacă țara noastră va fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist". În martie 1939, după ocuparea Cehoslovaciei de către Germania, poporul român a fost gata să dea ajutorul său poporului cehoslovac și să se opună cu forța armelor expansiunii agresorilor naziști. Cînd guvernul a decretat mobilizarea parțială, partidul comunist a dat cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi să se prezinte la unitățile militare pentru a fi gata să-și facă datoria față de patrie. În toamna aceluiași an, trupele polone și populația civilă poloneză, refugiate în România din fața invaziei germane, s-au bucurat de primirea caldă și sprijinul poporului nostru.

Creșterea avîntului mișcării antifasciste din România se oglindește în valul acțiunilor de luptă care au loc în această perioadă, în marile demonstrații antifasciste organizate la 1 Mai 1939 sub semnul împotrivirii poporului nostru Germaniei fasciste, pentru libertăți democratice, pentru apărarea independenței țării. În București peste douăzeci de mii de cetățeni au manifestat în stradă împotriva Germaniei hitleriste și, ca un simbol al hotărîrii de luptă pentru apărarea patriei, au depus coroane de flori la mormîntul Eroului necunoscut. Manifestări

asemănătoare au avut loc la Cluj și Iași. În același timp, importante grupuri ale burgheziei, unele cercuri financiare din jurul Băncii Naționale, fruntași ai partidelor politice burgheze își dau seama de dezastrul care pîndea România, iau poziție împotriva clauzelor înrobitoare ale acordurilor economice impuse de Germania. Spiritul combativ în care s-au desfășurat demonstrațiile antifasciste din România a fost remarcat și de Conferința mondială pentru apărarea păcii și democrației ținută la Paris în 13—14 mai 1939, care a arătat că manifestațiile de la 1 Mai 1939 din București erau „o dovadă că poporul român se raliază la mișcarea antifascistă și că voința sa este de a lupta, în mod real, împotriva agresorului și fascismului“ [6].

În condițiile acestui avînt revoluționar al maselor, cînd fascismul german atacase deja și subjugase numeroase țări din Europa, în Directivele Cominternului din 1940 adresate Partidului Comunist din România, în loc de a se aprecia justețea luptei contra războiului hitlerist și de a se chema la intensificarea acestei lupte, se aduc critici comuniștilor români pentru activitatea desfășurată împotriva agresiunii Germaniei și pentru poziția de apărare a independenței naționale a patriei. Contrar realităților evidente, în Directivele Cominternului se spune : „Germania și Italia nu doresc, în etapa actuală, ca țările balcanice să fie atrase în război. Ele vor să dezvolte producția necesară lor de cereale, petrol și diferite materii prime. Numai incendiatorii războiului — imperialiștii englezi și francezi, în etapa actuală, doresc, caută să împiedice dezvoltarea producției din aceste țări și comerțul lor cu Germania. Numai ei caută prin toate forțele să deschidă în Balcani un front împotriva Italiei, pentru ca după aceea să poată să atace Germania din flanc“. Punîndu-se în mod arbitrar Germania fascistă alături de Uniunea Sovietică, în continuare se arăta că în fața poporului român, în fața clasei muncitoare și a partidului ei stă sarcina de a nu admite „transformarea României într-un cap de pod al Angliei și Franței pentru un război împotriva Germaniei și împotriva U.R.S.S.“, cerîndu-se ca lozinca „apărării granițelor“ sub care partidul reușise să strîngă largi forțe patriotice să fie demascată „ca o continuare a politicii de apropiere de Anglia și Franța și a războiului împotriva Germaniei și U.R.S.S.“

Aceste directive, care veneau în contradicție cu linia politică a partidului, cu necesitățile luptei împotriva fascismului și agresiunii hitleriste, au provocat o adîncă confuzie și dezorientare în partid, au frînat pentru un timp activitatea sa, au creat pericolul îndepărtării de partid a unor largi categorii sociale, a numeroase grupări politice. Ele

[6] *Arhiva C.C. al P.C.R. fond 1, dosar 211, fila 169.*

au avut repercusiuni grave asupra întregii activități desfășurate în România pentru unirea poporului împotriva fascismului și agresiunii Germaniei.

LUPTA PARTIDULUI COMUNIST ÎMPOTRIVA DICTATURII MILITARO-FASCISTE ȘI A RĂZBOIULUI ANTISOVIETIC; ÎNFĂPTUIREA INSURECȚIEI ARMATE, PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA RĂZBOIUL ANTIHITLERIST

Tovarăși,

După cum se știe, în august 1940 României i-a fost impus dictatul de la Viena prin care partea de nord a Transilvaniei era răpită și predată Ungariei horthyste. Partidul comunist, numeroase cercuri politice, Madoszul și alte organizații democratice și patriotice, inclusiv grupuri ale armatei, s-au ridicat împotriva dictatului, au organizat în diferite centre ale țării puternice manifestații populare, au cerut să se treacă la lupta armată pentru apărarea integrității și suveranității patriei. În acest moment greu pentru destinele țării sale, poporul român s-a găsit singur, fără nici un sprijin din afară, părăsit de toate puterile Europei. România a fost nevoită să accepte condițiile nedrepte ale dictatului de la Viena. Prin aceasta ea a fost lăsată la cheremul Germaniei, a fost aruncată de fapt în brațele forțelor hitleriste. Scurt timp după aceea au și avut loc în țara noastră instaurarea regimului dictaturii militaro-fasciste, pătrunderea în țară a trupelor germane, care aveau de fapt misiunea unor trupe de ocupație, România fiind apoi tîrîtă în războiul antisovietic.

Perioada dictaturii militaro-fasciste și a războiului dus alături de Germania hitleristă constituie cea mai neagră pagină din istoria modernă a României. Dictatura militaro-fascistă, executînd ordinele Germaniei, a dus o politică de exploatare prădalnică a resurselor naturale, a bogățiilor țării, a pus industria, agricultura și transporturile în slujba războiului agresiv hitlerist. În anii războiului economia românească a fost ruinată, resursele țării au fost secătuite, ceea ce a făcut ca la sfîrșitul războiului producția industrială să reprezinte circa 50 la sută față de cea dinainte de război. Numai pagubele cauzate de Germania României prin produsele industriale și agricole luate fără echivalente, prin neplata de impozite și taxe etc. se ridicau la peste 446 milioane de dolari (la cursul din 1938).

Partidul comunist, exponent al intereselor naționale ale întregului popor, s-a ridicat de la început cu hotărîre împotriva agresiunii Germaniei fasciste și a războiului împotriva Uniunii Sovietice, a dat glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a populației țării, a organizat

rezistența antifascistă și lupta maselor pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din războiul purtat alături de Germania și alăturarea de forțele antihitleriste. În rezoluția sa asupra războiului antisovietic din iulie 1941, în Platforma-program din septembrie 1941, în documentul „Pieirea sau salvarea poporului român" din ianuarie 1942 și în multe alte materiale, partidul comunist a adresat întregului popor chemarea de a lupta pentru încetarea războiului antisovietic, pentru răsturnarea regimului fascist al lui Antonescu, alungarea din țară a hitleriștilor și recucerirea libertății și independenței României. *(Aplauze).* Mobilizînd în acțiunea de rezistență zeci de mii de militanți revoluționari și patrioți, partidul organizează grupe de sabotare a producției de armament și a transporturilor militare, precum și formațiuni patriotice de luptă care acționează pe Valea Prahovei, în munții Vrancei și Parîngului, în Delta Dunării, în regiunile Maramureș și Suceava. Un puternic impuls a dat rezistenței antifasciste constituirea în 1943 a Frontului patriotic antihitlerist care reunea Partidul Comunist, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, MADOSZ-ul, Partidul Socialist-Țărănesc, organizații locale ale Partidului Social-Democrat.

Rezistența față de dictatura fascistă și Germania hitleristă cuprinde cercuri largi, inclusiv ale partidelor burgheze și palatul regal, care își manifestau adversitatea față de ocupația germană, protestau împotriva jefuirii țării de către hitleriști. Înșiși reprezentanții Germaniei în România constatau că la Banca Națională și în rîndul cercurilor burgheze care stăpîneau industria petrolieră, minieră și metalurgică se dezvolta o puternică rezistență antigermană. În octombrie 1943, reprezentantul economic al hitleriștilor în România, Clodius, comunica guvernului de la Berlin referitor la cererea ca România să sporească livrările de produse către Germania : „Încercările mele repetate, de a îndemna guvernul român să-și schimbe atitudinea, n-au dus la nici un rezultat... Guvernatorul Băncii Naționale a rămas pe poziția sa de respingere și a declarat, solidar cu întreaga conducere a Băncii, că el va trebui să demisioneze dacă s-ar rezolva chiar numai în parte cererile germane" [7]. Pentru asigurarea exploatării resurselor și bogățiilor țării în vederea aprovizionării de război, Germania recurge la metode de ocupație militară. În primăvara anului 1944 Comandamentul militar german declară că : „nu mai ia în considerare nici un fel de condiții politice sau economice din România, ci ordonă în România ceea ce consideră ca necesar" [8]. De fapt aceasta s-a întîmplat încă de la începutul pătrunderii în România a armatei germane.

---

[7] *Deutsches Zentralarchiv Potsdam Auswärtiges Ant. Handelspolitische Abt. (1936—1945), Handakten Clodis Bd. 68.736 Seite 344. Fotocopia în A.I.I.P., dosar 219, vol. 5.*

[8] *Direcția Generală a Arhivelor Statului, Fondul documente germane, rola 790/5.519.526, pag. 9.*

Impotriva războiului și a ocupației germane se intensifică grevele și actele de sabotaj organizate de muncitorii din întreprinderile industriale și din transporturi, împotrivirile țărănimii față de rechiziții și încorporări, acțiunile de protest ale intelectualității, toate acestea exprimînd ura întregului popor față de războiul hitlerist, dorința de a se elibera din jugul fascismului.

În numeroase scrisori, memorii și proteste adresate guvernului antonescian, lideri politici și personalități ale culturii românești luau poziție împotriva războiului hitlerist și a ocupației germane. În memoriul trimis în aprilie 1944 lui Antonescu de către 66 de oameni de știință, membri ai Academiei Române, profesori universitari din București, Iași, Cluj, se arăta că „un cumplit dezastru amenință ființa neamului nostru", că „interesele vitale ale statului și poporului nostru cer imediata încetare a războiului, oricare ar fi greutățile acestui pas. Sacrificiile pe care România ar trebui să le facă vor fi incomparabil mai mici și mai puțin dureroase decît continuarea războiului" [9]. Ura adîncă a maselor largi împotriva hitleriștilor, a ororilor războiului, a fost exprimată și în pamfletele și articolele publicate în presa vremii de numeroși oameni de cultură.

Reflectînd nemulțumirea și revolta maselor muncitoare, în rîndurile soldaților și ale ofițerilor se accentua starea de spirit antihitleristă. Numeroși soldați refuză să plece pe front, au loc dezertări în masă. Cadre de comandă din armată, generali și ofițeri patrioți își manifestau deschis împotrivirea față de hitleriști și de dictatura antonesciană.

Toate acestea arată că în rîndul maselor largi ale poporului, al tuturor cercurilor politice se dezvolta o puternică stare de spirit antifascistă, dorința arzătoare de a răsturna dictatura militară și dominația Germaniei hitleriste.

În anii 1943—1944 Germania hitleristă suferă înfrîngeri zdrobitoare din partea armatelor sovietice și a celorlalte puteri din coaliția antifascistă. Uniunea Sovietică a dus greul războiului, a dat cele mai mari jertfe, cucerind prin lupta sa eroică admirația și recunoștința tuturor popoarelor. *(Aplauze puternice).* Victoriile împotriva Germaniei care au dus la slăbirea fascismului au dat un nou impuls luptei forțelor antifasciste din întreaga lume, au însuflețit și poporul român în lupta de eliberare de sub jugul fascist.

În condițiile creșterii rezistenței împotriva Germaniei, ale adîncirii crizei regimului de dictatură fascistă și ale înfrîngerilor suferite pe front de către armatele hitleriste, partidul comunist, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, a intensificat lupta pentru răsturnarea guvernului antonescian, întoarcerea armelor împotriva Germaniei și alăturarea României la coaliția antihitleristă. *(Vii aplauze).* În acest scop, activul de

[9] *„România liberă" din 6 septembrie 1944.*

partid din afară și din închisori în frunte cu Gheorghe Gheorghiu-Dej a elaborat planul de acțiune în vederea înfăptuirii insurecției armate, a luat măsuri pentru întărirea conducerii de partid prin înlăturarea elementelor șovăielnice și capitulante. În vederea asigurării conducerii operative a activității partidului, pentru realizarea acestor sarcini, activul de partid a însărcinat pe tovarășii Constantin Pîrvulescu, Emil Bodnaraș și Iosif Rangheț.

În același timp, se intensifică activitatea pentru realizarea unirii tuturor forțelor antihitleriste. În aprilie 1944 între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat se ajunge la înțelegerea pentru realizarea Frontului Unic Muncitoresc. Aceasta a avut o importanță deosebită și a grăbit procesul de unire a tuturor forțelor democratice în vederea răsturnării regimului fascist. În luna iunie, între Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Țărănesc și Partidul Liberal se ajunge la acordul pentru crearea Blocului Național Democrat. Platforma de acțiune a celor patru partide prevedea scoaterea României din războiul antisovietic, alăturarea ei Națiunilor Unite, eliberarea țării de ocupația germană, restabilirea independenței și suveranității naționale, înlăturarea dictaturii fasciste și instaurarea unui regim democratic.

Totodată, partidul desfășoară o activitate intensă în rîndul armatei, întărește legăturile cu numeroasè cadre de generali și ofițeri patrioți. În vara anului 1944 se creează Comitetul militar, care avea sarcina să pregătească insurecția armată.

După cum se știe, în august 1944 Hitler și Antonescu stabiliseră să se facă mobilizarea totală a forțelor în scopul continuării războiului împotriva Uniunii Sovietice. In aceste condiții, Partidul Comunist Român, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, a trecut la înfăptuirea insurecției armate. *(Aplauze îndelungate).* La 23 August, guvernul antonescian a fost arestat la Palatul regal de către un grup de ofițeri și subofițeri și predat unităților de luptă patriotice. S-a format guvernul Sănătescu, din care făceau parte cîte un reprezentant al celor patru partide din Blocul Național Democrat. În Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist se arăta că: „Partidul Comunist din România, partid al clasei muncitoare, reprezintă interesele întregii colectivități românești, deopotrivă, ale muncitorimii și țărănimii, ale intelectualității și ale tuturor păturilor orășenești, ale întregului popor român, în lupta sa de eliberare națională, în lupta sa pentru cîștigarea drepturilor cetățenești și democratice. ...În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste, Partidul Comunist din România cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualii și pe toți cetățenii României la luptă fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său.“ [10] *(Aplauze puternice).*

[10] *„România liberă“ din 24 august 1944.*

În noaptea de 23—24 august, armata și formațiile patriotice au trecut la imobilizarea și dezarmarea unităților militare germane. Prin lupte grele s-a eliberat Capitala și cea mai mare parte a teritoriului țării.

În istoria țării noastre a început o epocă nouă ; s-a deschis larg drumul eliberării poporului român, drumul progresului social. *(Aplauze).* România a întors armele contra Germaniei, alăturîndu-se coaliției antihitleriste, și a luptat cu toate forțele militare și economice pentru a-și aduce contribuția la înfrîngerea definitivă a Germaniei naziste. *(Aplauze puternice).* Cot la cot cu armata sovietică, armata română a luptat pentru zdrobirea și alungarea trupelor hitleristo-horthyste de pe întreg teritoriul țării și a continuat acțiunile militare dincolo de hotare, participînd activ la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei fasciste și încheierea victorioasă a războiului în Europa. *(Aplauze).* Începînd cu operațiunile din timpul insurecției și pînă la 9 mai 1945, efectivele militare angajate de România în războiul antihitlerist s-au ridicat la aproape 540 000 de oameni. Aproximativ 170 000 de militari români s-au jertfit în marile bătălii purtate împotriva cotropitorilor fasciști. În multe ordine ale Comandamentului Suprem Sovietic, unități române, generali și ofițeri au fost nu o dată citați pentru vitejia cu care au luptat împotriva fascismului. Ca semn al recunoașterii contribuției date în aceste lupte, peste 300 000 de ostași, subofițeri și ofițeri au fost distinși cu ordine și medalii românești, sovietice și cehoslovace pentru bărbăția și eroismul de care au dat dovadă.

Lupta ostașilor români și sovietici pe frontul antihitlerist a dezvoltat și întărit prin sîngele vărsat în comun prietenia de arme româno-sovietică, a pus temelia relațiilor de colaborare frățească care s-au statornicit între țările și popoarele noastre. *(Aplauze).* Vor rămîne veșnic nestерse în istoria României memoria eroilor căzuți în lupta contra fascismului, nemuritoarele fapte de arme ale ostașilor români și sovietici pe frontul antihitlerist, contribuția tuturor patrioților români care au luptat împotriva fascismului, pentru eliberarea patriei. *(Vii aplauze).*

În același timp, partidul a mobilizat toate forțele poporului nostru sub lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie !". După o evaluare aproximativă, contribuția economică a României la războiul contra Germaniei hitleriste se ridică la circa 770 milioane dolari.

Lupta eroică a poporului român împotriva Germaniei hitleriste, contribuția sa prețioasă la marea victorie asupra fascismului și-au găsit o largă recunoaștere în opinia publică internațională. În mesajul adresat primului ministru al Marii Britanii, președintele Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice, I.V. Stalin, remarca : „Au trecut mai bine de 8 luni de cînd România și Bulgaria au rupt alianța cu Germania hitleristă, au încheiat un armistițiu cu statele aliate și au intrat în război de partea

Aliaților, împotriva Germaniei, folosind în acest scop forțele lor armate. Prin aceasta ele și-au adus aportul la cauza înfrîngerii hitlerismului și au contribuit la terminarea victorioasă a războiului în Europa" [11]. Participarea la războiul eliberator contra Germaniei se înscrie ca o pagină glorioasă în istoria poporului român. *(Aplauze puternice).*

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN – FORȚA CONDUCĂTOARE A POPORULUI ÎN REVOLUȚIA POPULARĂ, ÎN OPERA DE CONSTRUIRE A SOCIALISMULUI

Tovarăși,

Răsturnarea dictaturii fasciste și eliberarea țării de ocupația străină au marcat începutul revoluției populare, antiimperialiste în România, inaugurînd o nouă etapă în dezvoltarea țării noastre. Sub conducerea partidului comunist, lupta antifascistă și de eliberare națională se dezvoltă într-o largă acțiune de masă pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice. Chemările partidului comunist pentru desființarea rămășițelor feudale și împroprietărirea țărănimii, democratizarea vieții politice, reconstruirea economiei, însufleteau toate forțele democratice și patriotice ale țării. În această perioadă de intensă luptă politică se manifestă cu putere bogata experiență dobîndită de partidul nostru în timpul bătăliilor antifasciste, forța organizatorică, prestigiul, autoritatea și influența sa politică în mase.

Are loc o schimbare substanțială în situația forțelor sociale și politice din țară, sînt zdruncinate pozițiile claselor exploatatoare, slăbește influența politică a burgheziei și moșierimii. Partidele național-țărănesc și liberal, regrupîndu-se în jurul monarhiei, se opun cu înverșunare dezvoltării țării pe calea reformelor sociale.

Imediat după 23 August partidul trece la organizarea activității sale în noile condiții de legalitate. Bizuindu-se pe zecile de mii de membri de partid și simpatizanți care luptaseră în ilegalitate sub conducerea sa, partidul reușește să-și organizeze în scurt timp forțele în principalele întreprinderi industriale, la sate, în instituții de cultură și învățămînt, în toate centrele țării. Partidul organizează în această perioadă sindicatele unice, organizațiile de tineret, desfășoară lupta pentru consolidarea în continuare a Frontului Unic Muncitoresc și înfăptuirea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare. Totodată, partidul lărgește înțelegerea cu alte partide și organizații democratice, constituind Frontul Național

[11] *„Corespondența președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu președinții S.U.A. și cu primii miniștri ai Marii Britanii din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei (1941—1945)", E.S.P.L.P., București, 1958, vol. I, pag. 453.*

Democrat din care făceau parte : Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Sindicatele unite, Frontul Plugarilor, Uniunea Patriotică, Uniunea Populară Maghiară, Partidul Național-Țărănesc de sub conducerea lui Anton Alexandrescu, organizații de tineret, femei și alte organizații și grupări politice. Frontul Național Democrat reprezenta o largă coaliție a tuturor forțelor interesate în democratizarea reală a țării, în înfăptuirea reformelor economice și sociale cerute de nevoile dezvoltării societății românești.

Sub conducerea partidului comunist, mase uriașe ale populației s-au angajat într-o luptă ascuțită împotriva reacțiunii, au alungat prefecții și primarii reacționari, au trecut la organizarea controlului muncitoresc în fabrici, la exproprierea moșierilor și împărțirea pământului la țărani, realizînd astfel în fapt reforma agrară, au participat la lupta pentru democratizarea vieții publice. În focul acestor bătălii politice, economice și sociale duse de masele populare împotriva forțelor reacțiunii interne, sprijinite de cercurile imperialiste din afară, este instaurat în martie 1945 guvernul de largă concentrare democratică condus de Dr. Petru Groza, patriot de seamă, eminent om politic și de stat. *(Aplauze).* Instaurarea primului guvern din istoria țării în care clasa muncitoare are rolul conducător a constituit o mare victorie a luptei revoluționare din România, asigurînd dezvoltarea democratică și progresistă a societății noastre.

Vă amintiți, tovarăși, situația grea în care se găsea economia țării în 1945, după aproape patru ani de dominație hitleristă și război. Producția industriei scăzuse într-o serie de ramuri în 1944 la circa 50 la sută față de nivelul antebelic ; numai 10 la sută din parcul de mașini-unelte existent în 1943 se afla în funcțiune ; capacitatea de transport a căilor ferate scăzuse la 30 la sută față de 1943. Agricultura era secătuită de jaful hitleriștilor, de rechizițiile din timpul războiului, de distrugerile provocate de trecerea frontului. Această moștenire economică era agravată de seceta anilor 1945—1946, de sabotajul reacțiunii, de blocarea valutei și devizelor României în țările capitaliste occidentale. Despăgubirile de război la care era obligată România și celelalte pierderi materiale s-au ridicat la peste un miliard de dolari. În aceste condiții, sarcina economică principală era refacerea economiei naționale distrusă de război, ridicarea producției. Realizarea acestor obiective a cerut mari eforturi din partea poporului nostru, în special din partea clasei muncitoare, care a dus greul luptei și muncii pentru aprovizionarea frontului, pentru lichidarea urmărilor războiului.

Apare ca o necesitate obiectivă dezvoltarea forțelor de producție, intensificarea în continuare a procesului de democratizare a vieții țării. Pornind de la aceste cerințe ale progresului social în etapa respectivă, Conferința Națională a Partidului Comunist Român din octombrie 1945 a pus în centrul preocupărilor partidului redresarea și dezvoltarea eco-

nomiei naţionale, îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale populaţiei, consolidarea unităţii clasei muncitoare şi a alianţei dintre muncitori, ţărani şi intelectuali, întărirea unităţii tuturor forţelor democratice, antiimperialiste. Conferinţa Naţională a ales ca secretar general al Comitetului Central al partidului comunist pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, militant de seamă al partidului nostru şi al mişcării comuniste internaţionale, care timp de aproape două decenii s-a aflat în fruntea partidului şi a statului în opera de construire a socialismului. *(Aplauze puternice).*

În această perioadă au loc schimbări substanţiale în raportul de forţe din societate : se consolidează poziţiile clasei muncitoare în viaţa politică şi socială ; în urma înfăptuirii reformei agrare se întăreşte alianţa clasei muncitoare cu ţărănimea ; se dezvoltă unitatea tuturor forţelor democratice şi progresiste. Victoria obţinută de Blocul Partidelor Democratice în alegerile parlamentare din 1946 oglindeşte baza social-politică largă pe care se sprijinea guvernul democratic, compromiterea şi izolarea de mase a partidelor burgheze reacţionare care curînd aveau să dispară din viaţa politică.

Democratizarea ţării, mersul ei înainte întîmpinau rezistenţa partidelor claselor exploatatoare, a regelui şi camarilei sale. A devenit imperios necesară răsturnarea monarhiei, care constituia o piedică în calea progresului social. Proclamarea Republicii Populare Române a însemnat începutul puterii democrat-populare, trecerea României într-o nouă etapă a dezvoltării sociale — etapa revoluţiei socialiste. *(Vii aplauze).*

Un eveniment de seamă în viaţa politică a ţării, în istoria clasei noastre muncitoare este unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat pe baza principiilor marxism-leninismului, crearea în februarie 1948 a partidului unic al clasei muncitoare — Partidul Muncitoresc Român. Unificarea a asigurat clasei muncitoare condiţiile organizatorice şi politice pentru a-şi putea îndeplini înalta misiune de clasă conducătoare a societăţii în opera de construire a socialismului.

Tovarăşi,

Primul act care a avut un rol hotărîtor în desfăşurarea revoluţiei socialiste l-a constituit trecerea principalelor mijloace de producţie din industrie, la 11 iunie 1948, în mîinile poporului ; naţionalizarea a deschis o etapă nouă în istoria relaţiilor de producţie din ţara noastră, a dus la lichidarea marii burghezii industriale şi financiare, la crearea unui puternic sector socialist de stat în economie, a permis trecerea la conducerea planificată a economiei naţionale.

Refacerea economiei ţării a creat condiţii pentru începerea operei de construire a bazei economice a socialismului. Această uriaşă activitate

constructivă s-a bizuit pe munca eroică a clasei muncitoare, clasa cea mai înaintată a societății, pe activitatea țărănimii, pe contribuția entuziastă a intelectualității și a celorlalte pături ale oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate ; socialismul a unit într-un singur șuvoi energiile descătușate ale poporului, devenit stăpîn pe destinul său. *(Aplauze puternice).*

Călăuzindu-se după învățătura marxist-leninistă, pornind de la realitățile țării noastre și sprijinindu-se pe forțele poporului român, partidul comunist a pus în centrul politicii sale industrializarea țării ca bază a progresului economiei și culturii, ridicării nivelului de viață al poporului, dezvoltării multilaterale a societății, asigurării independenței și suveranității naționale. *(Aplauze).*

Eforturile depuse de poporul român în vederea industrializării socialiste a țării s-au concretizat în realizări de importanță istorică. Industria a fost înzestrată la un înalt nivel tehnic, devenind capabilă să valorifice bogatele resurse naturale ale țării. Structura industrială a țării s-a schimbat radical ; datorită dezvoltării sale accelerate, industria grea asigură în proporții largi echiparea cu utilaje și instalații a întreprinderilor, mecanizarea și chimizarea agriculturii, dotarea transporturilor, creșterea producției și modernizarea industriei bunurilor de consum. În prezent, volumul total al producției industriale este de aproape 10 ori mai mare decît în 1938. Sporul mediu al producției industriale în anii 1951—1965 de 13,3 la sută anual, creșterea în ritm susținut a produsului social și venitului național au situat România printre țările cu o economie dintre cele mai dinamice. *(Aplauze).* Ca rezultat al industrializării țării, industria a devenit ramura conducătoare a economiei, contribuind în 1965 în proporție de 48,5 la sută la crearea venitului național.

Una din cele mai complexe probleme social-economice ale societății românești, care rămăsese nerezolvată de-a lungul secolelor, era problema agrară. Cooperativizarea agriculturii a însemnat o profundă revoluție în viața satului, a eliberat de povara exploatării țărănimea, devenită stăpînă pe soarta și roadele muncii sale. Partidul a dus o politică de atragere pe făgașul socialismului a tuturor păturilor țărănimii. Datorită politicii agrare juste a partidului, vastei sale munci politice și organizatorice, priceperii și hărniciei țărănimii, profunda reorganizare a producției și a relațiilor sociale la sate a fost însoțită de creșterea continuă a producției agricole. Aceasta a constituit un factor important în echilibrarea economiei noastre, în satisfacerea nevoilor de consum ale populației.

O mare cucerire a socialismului este ridicarea nivelului de trai material și spiritual al populației de la orașe și sate. Ca urmare a măsurilor luate de partid și guvern, în 1965 salariul real a fost de 2,2 ori mai mare față de 1950, iar veniturile reale ale țărănimii s-au mărit de 2,4 ori. În ultimul deceniu și jumătate statul a cheltuit pentru nevoile social-culturale

peste 176 miliarde lei, totalul sumelor alocate în acest scop în 1965 întrecînd de 6,3 ori pe cele din 1950. În ultimii 6 ani au fost date în folosință aproape 270 000 apartamente construite din fondurile statului și aproape 530 000 de familii și-au clădit case din fonduri proprii. S-au construit mii de școli, așezăminte culturale și instituții de ocrotire a sănătății.

Unul din marile succese ale socialismului în țara noastră este ampla dezvoltare a învățămîntului de toate gradele, generalizarea învățămîntului de 8 ani și creșterea continuă a învățămîntului superior care pregătește cadre necesare economiei și culturii ; întregul învățămînt din țara noastră este gratuit.

Orînduirea socialistă a creat condițiile propice pentru înflorirea culturii naționale. Unită într-un singur front, intelectualitatea aparținînd tuturor generațiilor participă activ la construirea socialismului, își aduce contribuția la progresul economic, cultural al patriei. *(Aplauze).*

Forța socială hotărîtoare în victoria revoluției populare și în opera de construire a socialismului este alianța clasei muncitoare cu țărănimea — cele două clase care dețin rolul hotărîtor în producția bunurilor materiale ale societății. Cimentată prin lupta socială comună, bazată pe interese economice și politice unitare, pe relațiile socialiste de producție existente la orașe și sate, alianța muncitorilor și țăranilor s-a dezvoltat și s-a întărit continuu în anii socialismului, ridicîndu-se pe o treaptă superioară. *(Aplauze).* Unitatea de nezdruncinat a muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, este forța care asigură trăinicia de granit a orînduirii noastre, progresul și prosperitatea patriei. *(Aplauze puternice).*

Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român a stabilit programul dezvoltării multilaterale a țării în noua etapă de desăvîrșire a construcției socialiste. În centrul politicii economice a partidului stă continuarea neabătută a industrializării țării, creșterea puternică a industriei grele, și în special a industriei constructoare de mașini, hotărîtoare pentru întreaga economie națională. Pe această bază se va dezvolta intensiv și multilateral agricultura, creîndu-se condiții și mai bune pentru încadrarea ei armonioasă în procesul dezvoltării economice generale, pentru sporirea contribuției acestei ramuri importante la bunăstarea poporului, la înflorirea societății socialiste. Ținînd seama de cerințele revoluției tehnico-științifice contemporane, Congresul a trasat ca un obiectiv important introducerea largă în toate ramurile producției materiale a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, creșterea contribuției științei la dezvoltarea economiei. a întregii noastre societăți, perfecționarea continuă a învățămîntului de toate gradele. Întregul program de dezvoltare a economiei și culturii în acești cinci ani urmărește ridicarea nivelului de trai material și spiritual al oamenilor muncii. *(Aplauze).*

În timpul care a trecut de la Congres, partidul și statul au luat o serie de măsuri menite să dea viață hotărîrilor stabilite. Eforturile principale sînt îndreptate spre perfecționarea conducerii și planificării economiei și a repartiției forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, spre creșterea productivității muncii, a rentabilității și eficacității economice a investițiilor în toate sectoarele producției materiale.

Partidul și statul au stabilit o serie de măsuri pentru ridicarea nivelului agriculturii socialiste, pentru dezvoltarea bazei sale tehnico-materiale în vederea punerii tot mai depline în valoare a superiorității relațiilor de producție socialiste, a rezervelor mari de creștere a producției agricole. A fost îmbunătățită organizarea conducerii și planificării agriculturii, perfecționîndu-se rețeaua organelor de stat de specialitate și precizîndu-se mai bine atribuțiile lor. Prin înființarea Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție s-a creat cadrul organizatoric pentru participarea mai activă a maselor țărănimii la conducerea agriculturii, a treburilor generale ale țării.

Îmbunătățirea sistemului de organizare a activității științifice prin înființarea Consiliului Național al Cercetării Științifice, perfecționarea activității Academiei și a sistemului de coordonare a cercetărilor în cadrul ministerelor contribuie la mai buna folosire a potențialului științific, la înflorirea științei românești și la progresul general al țării.

S-a desfășurat o muncă susținută pentru stabilirea, în lumina Directivelor Congresului al IX-lea, a sarcinilor planului cincinal pe fiecare an și pe fiecare întreprindere în parte, astfel ca toate unitățile economice socialiste să-și poată întocmi programul de activitate pe întreaga perioadă a cincinalului. Analiza sarcinilor cincinalului în cadrul fiecărei întreprinderi și al fiecărei ramuri a contribuit la dezvăluirea unor noi rezerve, la fundamentarea mai temeinică a indicatorilor planului, la îmbunătățirea proiectului planului cincinal care urmează a fi supus dezbaterii și aprobării Comitetului Central al partidului și Marii Adunări Naționale.

Se dezvoltă continuu democrația socialistă, asigurîndu-se participarea tot mai activă a maselor largi la conducerea statului, la rezolvarea treburilor obștești. Crește inițiativa maselor, înțelepciunea și experiența lor bogată se valorifică tot mai bine prin aplicarea principiului muncii colective în toate sferele vieții sociale, în toate organele de partid, de stat și obștești, în întreprinderi și instituții, în cooperative agricole, în unitățile de cultură și știință. Metoda discutării cu întregul popor a principalelor probleme ale construcției socialiste sudează tot mai puternic legăturile dintre partid și mase, contribuie la maturizarea politică și ideologică a oamenilor muncii, la generalizarea experienței acestora în viața socială, asigură perfecționarea activității tuturor organelor de stat, economice și obștești.

În primele patru luni ale anului 1966 planul producției globale industriale a fost îndeplinit în proporție de 102,3 la sută — sporul obținut peste prevederile planului fiind de peste 1,2 miliarde lei. Desfășurînd larg întrecerea socialistă în cinstea celei de-a 45-a aniversări a partidului, muncitorii, inginerii și tehnicienii raportează cu mîndrie că sarcinile care le-au revenit din plan au fost îndeplinite cu succes. *(Vii aplauze).* Însuflețită de perspectivele deschise agriculturii, de măsurile adoptate la recentul congres al cooperativelor agricole, țărănimea muncește cu avînt pentru sporirea producției. O intensă activitate desfășoară oamenii de știință, artă și cultură, întreaga noastră intelectualitate. Rezultatele obținute în realizarea planului în primele patru luni ale acestui an ne întăresc convingerea că prin munca sa entuziastă poporul român va îndeplini cu succes sarcinile planului cincinal. *(Aplauze puternice).*

Permiteți-mi, tovarăși, ca în numele conducerii de partid și de stat să felicit din toată inima muncitorii, tehnicienii, inginerii, țărănimea, intelectualitatea, întregul nostru popor și să urez tuturora noi și noi izbînzi în opera măreață de înflorire a României socialiste. *(Aplauze puternice, îndelungate).*

Tovarăși,

Realizările istorice dobîndite de poporul nostru în cele două decenii de la eliberare, în opera de construire a socialismului, demonstrează că Partidul Comunist Român și-a îndeplinit cu cinste datoria față de popor, față de patrie. *(Aplauze puternice).*

În decursul revoluției socialiste și al construcției socialismului, ținînd seama de legile obiective care acționează în societate, de nevoile vieții economice și sociale, partidul a elaborat o linie politică justă, corespunzătoare fiecărei etape de dezvoltare a țării. În întreaga sa activitate politică, partidul s-a călăuzit neabătut după știința marxist-leninistă, învățînd din experiența proprie, precum și din experiența altor partide comuniste și țări socialiste frățești. Desigur, în această perioadă, în munca partidului, în construcția socialismului s-au manifestat și unele lipsuri, s-au ivit și greutăți. Ceea ce este însă caracteristic activității sale e că de fiecare dată partidul a găsit la timp forța necesară pentru a înlătura lipsurile, pentru a învinge greutățile, asigurînd mersul înainte al societății noastre. *(Aplauze puternice).* Confundîndu-se cu năzuințele vitale ale poporului, exprimînd voința lui, neprecupețindu-și eforturile, unind în jurul său cele mai înaintate și devotate forțe ale poporului, partidul comunist, devenit partid de guvernămînt, a condus masele muncitoare din victorie în victorie. Aceasta i-a adus recunoștința adîncă, stima și atașamentul întregului popor. *(Aplauze îndelungate).*

Partidul Comunist Român, care numără un milion cinci sute cincizeci de mii de membri, este astăzi mai puternic și mai unit ca oricînd ; în rîndurile sale activează cei mai buni fii ai poporului — muncitori, țărani, intelectuali — hotărîți să-și pună entuziasmul, întreaga energie și forță creatoare în slujba patriei, a cauzei socialismului și comunismului. *(Aplauze).* Hotărîtor pentru dezvoltarea rolului conducător al partidului în etapa actuală este ridicarea continuă a nivelului politico-ideologic și cultural al tuturor comuniștilor, perfecționarea pregătirii lor profesionale, situarea lor în primele rînduri ale eforturilor poporului pentru perfecționarea activității economice, pentru modernizarea producției, pentru răspîndirea largă a științei și tehnicii în toate domeniile de activitate. Prin capacitatea, energia și priceperea lor, membrii de partid trebuie să exercite pretutindeni o puternică influență asupra tuturor oamenilor muncii, făcînd din fiecare organizație de partid forța dinamică a colectivelor din fabrici și uzine, din instituții, din agricultură. Organizațiile de partid regionale, raionale, orășenești trebuie să-și îndeplinească cu cinste sarcina de a conduce și îndruma întreaga viață socială, de a asigura aplicarea neabătută a politicii partidului și guvernului, de a stimula dezvoltarea inițiativei și entuziasmului creator al maselor.

O preocupare de seamă a partidului nostru este desfășurarea unei intense activități politico-educative în rîndul maselor, propagarea largă a concepției materialiste despre lume și viață a clasei muncitoare, a principiilor etice ale socialismului, lichidarea mentalității înapoiate moștenite de la vechea societate, a influențelor ideologiei burgheze care continuă să mai pătrundă în țara noastră pe diferite căi, dezvoltarea sentimentelor patriotice, a trăsăturilor înaintate, proprii omului societății socialiste. Marxism-leninismul, precum și propria noastră experiență, demonstrează că dacă viața materială determină conștiința oamenilor, în același timp viața spirituală joacă un rol deosebit de important în asigurarea mersului înainte al societății, în înfăptuirea măreților idealuri ale oamenilor muncii. *(Aplauze puternice).*

POLITICA NAȚIONALĂ CONSECVENTĂ, MARXIST-LENINISTĂ A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN; DEZVOLTAREA ȘI ÎNFLORIREA NAȚIUNII NOASTRE SOCIALISTE

Tovarăși,

In cei 45 de ani de la înființarea sa, partidul nostru a luptat hotărît împotriva oricăror discriminări naționale, a dus o politică consecventă de întărire a unității tuturor oamenilor muncii, indiferent de naționalitate.

Răsturnarea claselor exploatatoare a înlăturat cauzele care generau învrăjbirea națională și fărîmițarea forțelor oamenilor muncii.

În anii construcției socialiste, pe baza aplicării politicii naționale marxist-leniniste a partidului comunist, prietenia frățească dintre oamenii muncii români și cei aparținînd naționalităților conlocuitoare s-a întărit necontenit, s-a ridicat pe o treaptă superioară. *(Aplauze).*

Societatea socialistă a creat comunitatea reală de interese a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate sau rasă, le-a asigurat drepturi și posibilități egale de afirmare și dezvoltare. În strînsă unitate frățească, poporul român și naționalitățile conlocuitoare, alcătuind marea familie a României socialiste, muncesc umăr la umăr, însuflețiți de patriotism fierbinte, pentru înflorirea și progresul patriei comune. *(Aplauze îndelungate).*

Transformările petrecute în perioada de după eliberare în viața economică și în structura socială a țării, victoria socialismului la orașe și sate au creat condiții pentru afirmarea din plin a ființei naționale a poporului român, pentru dezvoltarea și înflorirea multilaterală a națiunii noastre socialiste.

În ultima vreme o serie de teoreticieni încearcă să acrediteze ideea că națiunile sînt o categorie socială perimată, depășită istoricește, care nu mai pot juca în epoca contemporană un rol de seamă în dezvoltarea societății.

Istoria arată însă că apariția națiunii ca formă de comunitate umană și dezvoltarea vieții naționale a popoarelor este un proces social legic, o etapă necesară și obligatorie în evoluția tuturor popoarelor. Formată în condițiile istorice ale societății capitaliste, națiunea a exercitat de la început o puternică înrîurire asupra progresului economic și social, asupra mersului înainte al popoarelor. Marx arăta că perioadele obiectiv necesare ale dezvoltării sociale nu pot fi suprimate ; în cel mai bun caz ele pot fi scurtate. Viața demonstrează că nesocotirea acestui adevăr dialectic, încercarea de a trece peste etapa formării națiunii sau de a împiedica dezvoltarea sa pot aduce grave prejudicii intereselor popoarelor și păcii în lume.

Analiza marxist-leninistă a situației existente în lumea contemporană relevă că, alături de națiunile vechi, cu o existență îndelungată, care au ajuns la maturitate economică și spirituală, există zeci de națiuni tinere sau în curs de formare, care au de străbătut încă un drum lung pentru a ajunge la înflorirea deplină și care joacă sau vor juca un rol din ce în ce mai important în viața internațională.

Sarcina pe care istoria o pune în fața comuniștilor, a patrioților din aceste țări este aceea ca, exprimînd voința și aspirațiile de libertate și independență ale maselor, să unească toate forțele naționale pentru valo-

rificarea potențialului material și uman al țărilor lor, în scopul dezvoltării progresiste a societății, al înfloririi națiunii.

Popoarele care au luptat secole de-a rîndul pentru scuturarea jugului asupririi străine, simțind gustul libertății și independenței naționale, bucurîndu-se de dreptul de a-și hotărî soarta proprie, viitorul patriei, nu pot renunța la aceste prerogative sacre care le asigură mersul sigur spre o orînduire socială mai dreaptă, spre civilizație. Succesele obținute în consolidarea independenței economice și politice de către statele noi mobilizează toate popoarele care mai gem încă sub dominația colonială în lupta pentru scuturarea jugului străin, pentru cucerirea independenței naționale. *(Aplauze puternice).*

Este știut că, în ciuda a tot felul de piedici, a ocupației străine, popoarele asuprite nu încetează lupta de eliberare, nu pregetă de la nici o jertfă pentru alungarea asupritorilor străini, pentru formarea lor ca națiuni de sine stătătoare, care să poată păși pe calea dezvoltării libere și independente.

Istoria țării noastre constituie un exemplu concludent în această privință. Țara Românească, Moldova, Transilvania s-au aflat veacuri de-a rîndul sub stăpînirea străină. Întreaga această perioadă se caracterizează prin jefuirea bogățiilor țării, ruinarea economiei, distrugerea a nenumărate bunuri materiale și spirituale. Toate acestea au frînat pentru multă vreme forțele de producție, dezvoltarea socială și națională, au făcut ca România să rămînă în urma altor țări cu peste o sută de ani. Dar dominația străină nu a reușit să înăbușe setea de libertate a poporului, să stingă puternica sa dorință de unitate. Greutățile și suferințele nu făceau decît să aprindă și mai puternic flacăra luptei pentru închegarea națiunii, să întărească sentimentul patriotismului, al demnității naționale. *(Aplauze).* Ideile comunității naționale au însuflețit poporul, i-au înzecit forțele în lupta pentru apărarea și propășirea patriei. Cu mai bine de un secol în urmă, Nicolae Bălcescu, patriot luminat, luptător pentru realizarea unității naționale a poporului nostru, scria : „Dacă naționalitatea este sufletul unui popor, dacă cîtă vreme el păstrează acest semn caracteristic al individualității sale, acest spirit de viață, el este învestit cu dreptul neprescriptibil de-a trăi liber, unitatea națională este chezășuirea libertății lui, este trupul lui trebuincios ca sufletul să nu piară și să amorțească, ci din contră, să poată crește și a se dezvolta“ [12].

Socialismul duce mai departe procesul de dezvoltare a națiunii început în epoca burgheză, creează condiții pentru afirmarea deplină a vieții naționale a poporului. Revoluția socialistă, construcția noii orînduiri sociale descătușează toate energiile creatoare ale poporului, constituie în viața fiecărei țări o epocă de redeșteptare națională, de afirmare viguroasă

[12] N. Bălcescu. *Opere, vol. I, partea a II-a, București, 1940, pag. 105.*

a sentimentelor patriotice ale maselor largi. Lozinca înfloririi multilaterale a patriei socialiste, formulată de partidul comunist, mobilizează forţele oamenilor muncii, constituie un factor de seamă al mersului înainte al poporului. Fără îndoială, naţiunea va continua să constituie încă multă vreme baza dezvoltării societăţii noastre, în întreaga perioadă de construire a socialismului şi comunismului. *(Aplauze puternice).*

Este profund nejustă, antiştiinţifică, încercarea de a prezenta naţiunea socialistă, patria socialistă, ca fiind opuse internaţionalismului socialist. Înlăturînd antagonismul dintre naţiuni, cauzele asupririi şi dominaţiei unor popoare de către altele, socialismul creează bazele obiective ale apropierii şi colaborării între state, posibilitatea îmbinării intereselor naţionale şi internaţionale ale popoarelor. Colaborarea între naţiuni socialiste egale în drepturi, suverane şi independente, multilateral dezvoltate, pe tărîm economic, ştiinţific, cultural, contribuie la asigurarea progresului fiecărei ţări şi la întărirea sistemului socialist mondial, sporeşte influenţa socialismului în întreaga lume.

Întărirea continuă a fiecărei naţiuni socialiste nu numai că nu vine în contradicţie cu interesele internaţionalismului socialist, ci, dimpotrivă, corespunde întru totul acestor interese, cauzei clasei muncitoare, a oamenilor muncii din întreaga lume, luptei generale pentru victoria socialismului şi păcii. *(Aplauze puternice).*

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN – PARTE INTEGRANTĂ A MIŞCĂRII MUNCITOREŞTI INTERNAŢIONALE. PROBLEME ACTUALE ALE POLITICII INTERNAŢIONALE A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Tovarăşi,

De la începuturile sale, mişcarea muncitorească din România s-a afirmat ca un detaşament activ al proletariatului mondial, parte integrantă a mişcării muncitoreşti internaţionale. Ea a întreţinut legături strînse cu organizaţiile muncitoreşti şi socialiste naţionale şi internaţionale, cu conducătorii eminenţi ai proletariatului.

În perioada revoluţiei din 1848, Marx aprecia Bucureştiul ca un centru important al mişcării revoluţionare din această parte a Europei [13]. Scrisorile lui Engels către socialiştii români de la sfîrşitul secolului al XIX-lea oglindesc, de asemenea, interesul viu şi simpatia cu care marii dascăli ai proletariatului urmăreau dezvoltarea mişcării revoluţionare şi muncitoreşti din ţara noastră.

[13] K. Marx-F. Engels, *Opere, vol. 9, Bucureşti, Editura politică, pag. 35.*

Organizațiile politice ale clasei muncitoare din România au participat la dezbaterea marilor probleme care au stat în diferite etape în fața mișcării muncitorești internaționale, aducîndu-și contribuția la creșterea luptei revoluționare a proletariatului, la dezvoltarea învățăturii marxist-leniniste. Relevînd aportul partidului socialist român în cadrul mișcării muncitorești internaționale, conducerea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din Ungaria scria în 1894 socialiștilor români cu ocazia celui de-al doilea Congres al lor : „Primiți călduroasele noastre salutări, tovarăși ai tînărului și vigurosului Partid Socialist-Democrat Român, care ocupă deja, grație devotamentului și energiei voastre, un loc însemnat printre partidele socialiste ale continentului" [14].

Mișcarea muncitorească și socialistă din România și-a manifestat încă de la început solidaritatea și sprijinul activ față de luptele proletariatului mondial. Numeroși combatanți români au luptat pe baricadele Comunei din Paris, apărînd primul stat al muncitorilor, iar în 1905 muncitorii din București și din alte orașe ale țării s-au solidarizat cu lupta proletariatului rus împotriva țarismului, au desfășurat o largă acțiune de sprijinire morală și materială a echipajului revoluționar de pe crucișătorul „Potemkin", debarcat la Constanța. O pagină vie a spiritului internaționalist al proletariatului și maselor muncitoare din țara noastră o constituie activitatea desfășurată în sprijinul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, lupta pentru apărarea cu arma în mînă a tînărului stat socialist.

Oamenii muncii din țara noastră și-au manifestat solidaritatea cu revoluția proletară ungară, s-au opus participării la intervenția militară organizată și condusă de Antantă, au sprijinit revoluția proletară din Germania, marea răscoală populară din Bulgaria. Luptele revoluționare ale proletariatului din numeroase țări au găsit un viu ecou și o caldă simpatie în rîndurile clasei noastre muncitoare, ale poporului român.

Partidul Comunist Român a cultivat cu consecvență în masele oamenilor muncii spiritul internaționalismului proletar. În anii grei ai ilegalității, el a chemat clasa muncitoare, forțele progresiste ale poporului să se solidarizeze cu lupta revoluționară a poporului chinez, a organizat participarea voluntarilor români la luptele pentru apărarea Spaniei republicane. În perioada de cumpănă pentru întreaga omenire a luptei antifasciste, comuniștii și patrioții români s-au solidarizat cu popoarele Iugoslaviei, Poloniei, Greciei, Austriei, Albaniei și ale celorlalte țări cotropite de hitleriști. În pantheonul rezistenței antifasciste și-au înscris numele și o seamă de comuniști și patrioți români înrolați în detașamentele de partizani din Uniunea Sovietică, Franța, Cehoslovacia, Belgia.

[14] *„Munca" din 24 aprilie 1894.*

În același timp, solidaritatea și simpatia cu care au fost înconjurați partidul și clasa muncitoare din România de către partidele frățești, de către comuniștii de peste hotare au reprezentat un sprijin și un imbold puternic în lupta lor revoluționară. Acest sprijin a fost resimțit îndeosebi în timpul grevelor generale ale muncitorilor ceferiști și tipografi din anul 1888, al răscoalelor țărănești din 1907, luptelor de la Galați din 1916, în timpul grevei generale pe întreaga țară din 1920, al procesului din Dealul Spirii din 1922, al eroicelor lupte din ianuarie-februarie 1933 și în timpul proceselor care le-au urmat.

După cel de-al doilea război mondial, în anii construcției socialiste, partidul nostru a dezvoltat puternic legăturile sale cu toate partidele comuniste și muncitorești din țările socialiste și capitaliste, precum și cu unele partide socialiste și cu mișcările de eliberare națională din țările coloniale și din tinere state independente. El își manifestă solidaritatea frățească cu lupta eroică a partidelor comuniste și muncitorești pentru socialism, pentru pace și progres social ; partidul nostru, organizațiile obștești din țara noastră participă la activitatea organizațiilor internaționale ale clasei muncitoare, femeilor, tineretului, își aduc contribuția la lupta pentru democrație și pace în întreaga lume.

O expresie a relațiilor internaționaliste ale partidului nostru cu celelalte forțe ale mișcării muncitorești este participarea la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român a 57 de partide comuniste și muncitorești și alte partide democratice. Partidul nostru a simțit și simte tot timpul sprijinul frățesc al partidelor comuniste, al clasei muncitoare internaționale în munca și lupta sa pentru construirea socialismului, pentru pace și progres social. *(Aplauze).* Experiența partidului nostru, ca și a altor partide, demonstrează că solidaritatea de luptă a clasei muncitoare, a partidelor comuniste și muncitorești reprezintă o armă invincibilă în lupta pentru victoria idealurilor celor ce muncesc, împotriva exploatării și asupririi, pentru pace și socialism. *(Aplauze).*

Tovarăși,

Evenimentele internaționale confirmă că în epoca noastră rolul hotărîtor în dezvoltarea istorică îl are socialismul. Potențialul economic, tehnico-științific și militar al țărilor socialiste influențează tot mai mult balanța raportului de forțe pe arena mondială. Poporul nostru se bucură din toată inima de realizările popoarelor frățești, de succesele obținute în dezvoltarea economiei și culturii, în creșterea nivelului de trai al oamenilor muncii din țările socialiste.

Construirea societății noi este o operă vastă, care cere rezolvarea unei uriașe complexități de probleme ; de aceea ea nu este scutită de

greutăți, de insuccese temporare, de greșeli. Caracteristic țărilor socialiste este însă întărirea și consolidarea lor continuă, perfecționarea mecanismului economic și social, înflorirea multilaterală a societății. Lumea nouă a socialismului pășește înainte, acumulează noi forțe, își demonstrează viabilitatea, uriașele posibilități de progres, constituind un factor mobilizator în lupta pentru o viață mai bună a oamenilor muncii de pretutindeni. *(Vii aplauze).*

Diversitatea condițiilor economice, sociale și naționale din țările socialiste determină forme și metode diferite în aplicarea tezelor generale ale marxism-leninismului, în rezolvarea problemelor concrete ale construcției noii orînduiri.

Socialismul și comunismul nu sînt o schemă rigidă, un tipar în care trebuie constrînsă să intre realitatea vieții sociale. Superioritatea orînduirii noi, socialiste, stă în faptul că ea se construiește pe baza științei celei mai înaintate, care pornește de la cunoașterea legilor obiective ale dezvoltării societății, de la cerințele fiecărei etape a vieții sociale, de la particularitățile naționale ale fiecărui popor și fiecărei țări, ține seama de condițiile diferite în care s-a format și se dezvoltă fiecare națiune. Construirea socialismului și comunismului este expresia voinței fiecărui popor, a intereselor și aspirațiilor sale vitale — în aceasta constă invincibilitatea noii orînduiri, forța și trăinicia ei de granit.

Nu există comunism național și comunism internațional; comunismul este în același timp și național și internațional. Socialismul nu este o noțiune abstractă; el a devenit realitate în 14 țări, și alte popoare se îndreaptă spre socialism. Fiecare popor, construind socialismul, îndeplinește o sarcină națională și în același timp internațională, contribuind la mersul general al omenirii spre socialism. *(Aplauze puternice).* Comunismul nu este îndreptat împotriva nici unui popor. Comunismul este opus numai capitalismului, nu popoarelor care mai devreme sau mai tîrziu vor ajunge toate la comunism. *(Aplauze îndelungate).*

În activitatea vastă și complexă de edificare a noii orînduiri sociale, între țările socialiste se statornicesc relații de tip nou, de solidaritate și întrajutorare tovărășească. Aceste relații, instaurate pentru prima oară în istorie între state, se dezvoltă și se perfecționează necontenit. Este posibil ca în cadrul acestui proces, între țările socialiste să apară deosebiri de vederi în legătură cu unele probleme ale colaborării dintre state, cu interpretarea unor probleme noi ale dezvoltării societății, ale situației internaționale. Acestea nu trebuie însă să afecteze relațiile internaționaliste dintre țările socialiste, întemeiate pe identitatea țelurilor fundamentale, pe comunitatea orînduirii sociale, pe principiile egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, respectării independenței și suveranității naționale, avantajului reciproc și întrajutorării frățești.

Tocmai prin relațiile de tip nou pe care le promovează între popoare, între țări, socialismul exercită o puternică înrîurire internațională.

Partidul nostru pune în centrul politicii sale externe prietenia strînsă și alianța frățească cu statele socialiste, întărirea continuă a colaborării multilaterale cu toate țările socialiste. Relațiile Republicii Socialiste România cu celelalte țări socialiste se dezvoltă continuu, în interesul poporului nostru și al celorlalte popoare frățești, al cauzei generale a socialismului.

Relațiile dintre România și Uniunea Sovietică se dezvoltă în folosul ambelor popoare. Prezența delegației Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, în frunte cu tovarășul Leonid Brejnev, la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, vizita delegației guvernamentale și de partid a României în U.R.S.S. și participarea delegației partidului nostru la Congresul al XXIII-lea al P.C.U.S., convorbirile pe care le-am avut cu conducătorii sovietici au contribuit la dezvoltarea colaborării multilaterale dintre țările noastre, la întărirea prieteniei româno-sovietice. *(Aplauze).*

Relațiile dintre țara noastră și Republica Populară Chineză se dezvoltă, de asemenea, continuu, în interesul celor două țări. Vizita în țara noastră, cu prilejul celui de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, a delegației Partidului Comunist Chinez, în frunte cu tovarășul Den Siao-pin, convorbirile pe care le-am avut cu această ocazie cu tovarășii chinezi, au contribuit la întărirea relațiilor româno-chineze, la dezvoltarea prieteniei dintre cele două țări și popoare. *(Aplauze).*

În cursul acestui an au avut loc schimburi de delegații între țara noastră și Republica Populară Bulgaria — vizita delegației noastre de partid și de stat în țara vecină și vizita în România a tovarășului Todor Jivkov. Întîlnirile și discuțiile purtate au scos în relief faptul că între cele două țări — cu vechi și bogate tradiții de prietenie — între partidele și popoarele noastre se dezvoltă continuu relațiile de colaborare multilaterală frățească. *(Aplauze).*

Nu de mult au vizitat România tovarășul János Kádár și alți conducători maghiari cu care am purtat discuții prietenești privind dezvoltarea relațiilor dintre partidele și țările noastre, în folosul ambelor popoare. *(Aplauze).*

Recent au fost în țara noastră tovarășul Iosip Broz Tito și alți tovarăși iugoslavi. Vizita lor, discuțiile purtate, au contribuit la mai buna cunoaștere reciprocă a vieții și muncii celor două popoare, au relevat posibilitatea intensificării colaborării multilaterale dintre România și Iugoslavia, au contribuit la întărirea prieteniei tradiționale româno-iugoslave. *(Aplauze).*

De asemenea, în ultimul an partidul nostru a avut schimburi de delegații cu prilejul participării la congrese de partid sau cu ocazia

unor vizite oficiale și cu celelalte țări socialiste — Republica Socialistă Cehoslovacă, Republica Populară Polonă, Republica Democrată Germană, Republica Populară Albania, Republica Democrată Vietnam, Republica Populară Democrată Coreeană, Republica Populară Mongolă, Republica Cuba. Acordurile economice anuale și de perspectivă încheiate cu statele socialiste, schimburile de experiență pe tărîm tehnic, științific, cultural și în alte domenii cu aceste state ilustrează activitatea susținută desfășurată de partidul și guvernul țării noastre în direcția dezvoltării colaborării și unității țărilor sistemului socialist mondial. Țara noastră va depune și în viitor toate eforturile pentru a contribui la întărirea unității țărilor socialiste în interesul popoarelor noastre, al tuturor forțelor progresiste și iubitoare de pace. *(Aplauze puternice, îndelungate).*

Tovarăși,

Un rol istoric de cea mai mare însemnătate joacă în zilele noastre mișcarea comunistă internațională — cea mai importantă forță politică a contemporaneității. Partidele comuniste și muncitorești din țările capitaliste duc o luptă grea împotriva forțelor imperialiste reacționare, pentru satisfacerea revendicărilor clasei muncitoare, ale maselor largi ale poporului, pentru apărarea democrației, independenței și suveranității naționale, pentru zădărnicirea planurilor agresive ale imperialismului, pentru menținerea păcii.

Este știut că lupta pentru socialism se duce în lumea capitalistă în condiții deosebit de diferite de la țară la țară. Experiența dovedește că clasa muncitoare și partidul său pot asigura succesul revoluției proletare numai elaborîndu-și linia strategică și tactică corespunzător condițiilor și particularităților țării respective. Complexitatea vieții politice, a proceselor revoluționare cere partidelor comuniste să stăpînească în orice moment toate formele de luptă, precum și capacitatea de a le înlocui rapid, potrivit schimbărilor ce intervin în desfășurarea evenimentelor.

Uriașa diversitate a situațiilor care se creează în viața și lupta celor aproape 90 de partide comuniste existente în prezent în lume exclude posibilitatea conducerii activității lor dintr-un centru internațional. Încă în 1943, cu ocazia luării hotărîrii de autodizolvare a Cominternului, la care a participat și partidul nostru, prezidiul Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste arăta : „rezolvarea problemelor mișcării muncitorești din fiecare țară, luată separat, prin forțele unui centru inter-

național, oricare ar fi el, va întîmpina piedici de netrecut. Deosebirea adîncă dintre căile istorice de dezvoltare a diferitelor țări, de asemenea, caracterul deosebit și chiar contradictoriu al orînduirii lor sociale, ritmul și nivelul diferit al dezvoltării lor politice, sociale și economice, gradul deosebit de dezvoltare, de conștiință și de organizare al clasei muncitoare au determinat deosebirea adîncă a problemelor ce se pun în fața clasei muncitoare în diferite țări" [15]. Încercarea de a crea un nou centru unic al mișcării comuniste internaționale prin crearea Biroului Informativ, care și-a asumat chiar dreptul de a „exclude" din mișcarea comunistă internațională un partid sau altul, a dăunat activității partidelor comuniste, intereselor clasei muncitoare din diferite țări. Hotărîrea de încetare a activității Biroului Informativ era o necesitate impusă de viață, de cerințele economice și social-politice interne și externe ale activității partidelor comuniste.

Viața arată că nimeni nu poate cunoaște mai bine realitățile economice, raportul și dispozitivul forțelor de clasă dintr-o țară sau alta, situația politică internă și internațională, evoluția acesteia, decît partidul comunist, forțele revoluționare și patriotice din țara respectivă. De aceea lor le aparține în exclusivitate dreptul de a elabora linia politică, strategia și tactica revoluționară a clasei muncitoare, metodele de luptă, aplicînd în mod creator adevărurile generale ale marxism-leninismului. Acest drept nu poate constitui obiectul vreunei dispute, fiecare partid comunist fiind răspunzător în fața clasei muncitoare căreia îi aparține, a propriului popor.

În lumea contemporană au loc mari prefaceri economico-sociale. Înțelegerea schimbărilor ce au loc, a legilor obiective care le guvernează și desprinderea unor concluzii politice juste cer o analiză științifică profundă a evenimentelor ; ea nu se poate face prin comparații mecanice cu situații de acum 50—60 de ani, sau recurgîndu-se numai la citate din clasici. Acest mod de abordare a problemelor constituie o piedică în dezvoltarea gîndirii marxist-leniniste. De asemenea, nimeni nu poate pretinde în mod serios că are dreptul sau capacitatea de a spune ultimul cuvînt în interpretarea fenomenelor sociale. Dezvoltarea continuă a științelor sociale, a teoriei marxist-leniniste corespunzător noilor condiții economice, sociale și istorice are nevoie de un climat științific, de schimb liber de păreri, de cercetări și căutări și nu de calificări și etichetări împotriva oricărei păreri noi, etichetări care duc la frînarea gîndirii

[15] *Arhiva C.C. al P.C.R., dosar nr. 7944, fond 1, filele 1—47.*

creatoare marxiste, la împiedicarea mersului înainte al mișcării comuniste și muncitorești. *(Aplauze puternice).*

Studiind realitățile vieții sociale din țara respectivă, ținînd seama de legile obiective, învățînd din propria sa experiență și din experiența altor partide, fiecare partid poate să-și aducă contribuția la îmbogățirea continuă a tezaurului comun al învățăturii marxist-leniniste.

Viața poate scoate la iveală la un moment dat neconcordanțe de vederi în mișcarea comunistă cu privire la unele probleme ale dezvoltării sociale contemporane. Aceasta nu trebuie însă să afecteze raporturile dintre partidele comuniste și muncitorești. Dat fiind că precumpănitoare sînt interesele și scopurile superioare ce unesc partidele comuniste sub steagul marxism-leninismului și internaționalismului proletar, partidul nostru consideră că analizarea în spirit constructiv, tovărășesc, de respect și înțelegere reciprocă, a deosebirilor de vederi, discutarea tuturor problemelor divergente de la partid la partid, de la conducere la conducere, pot asigura baza trainică a consolidării unității mișcării comuniste și muncitorești. *(Aplauze puternice).*

O importanță hotărîtoare pentru restabilirea și întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești are respectarea consecventă a normelor de bază ale raporturilor dintre partide, a principiilor independenței, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și internaționalismului proletar. Credincios acestor norme, partidul nostru dezvoltă relațiile tovărășești cu partidele frățești din întreaga lume, intensifică schimbul de experiență, vizitele reciproce, acționează pentru strîngerea relațiilor cu mișcările socialiste și alte organizații și forțe progresiste din țările capitaliste și din tinerele state. Partidul Comunist își va aduce și în viitor contribuția activă la întărirea unității mișcării comuniste internaționale. *(Vii aplauze).*

Un rol important în cadrul procesului revoluționar mondial îl au mișcarea de eliberare națională a popoarelor, tinerele state independente, care prin lupta lor contribuie la slăbirea forțelor imperialismului. Înlăturarea asupririi naționale, dezvoltarea liberă a fiecărei națiuni, respectarea dreptului popoarelor de a-și hotărî singure soarta, de a-și alege calea dezvoltării corespunzător aspirațiilor și voinței lor, constituie un imperativ fundamental al vremurilor noastre. Forțe uriașe se ridică pe toate continentele împotriva amestecului imperialismului în treburile interne ale altor popoare, împotriva actelor agresive la adresa unor țări independente.

Poporul român își manifestă solidaritatea deplină cu popoarele care luptă pentru scuturarea jugului dominației străine, împotriva colonialismului și neocolonialismului, pentru apărarea și consolidarea independenței naționale, urmărește cu satisfacție prefacerile progresiste care au loc în viața economică, politică, socială a popoarelor ce și-au cucerit independența. Țara noastră dezvoltă legăturile de prietenie și colaborare cu țările din Asia și Africa, cu statele arabe, cu țările din America Latină. România va dezvolta și în viitor colaborarea cu tinerele state independente care luptă pentru înlăturarea urmărilor dominației coloniale, dezvoltarea forțelor de producție, întărirea economiei și progresul social, a independenței lor naționale. *(Aplauze).*

Deși raportul de forțe pe arena mondială s-a schimbat în favoarea socialismului, democrației și păcii, imperialismul continuă totuși să reprezinte o gravă amenințare la adresa păcii popoarelor ; el folosește potențialul său economic și militar, pozițiile ce le deține, pentru a se opune dezvoltării istorice, progresului omenirii. Un șir de evenimente arată că cercurile imperialiste și-au intensificat în ultimul timp activitatea agresivă, se amestecă fățiș în viața unor țări suverane, pun la cale comploturi și lovituri de stat, exercită presiuni asupra unor state, încordînd situația internațională, punînd în primejdie cuceririle popoarelor și pacea lumii.

O vie reacție de dezaprobare și protest au stîrnit în cercurile largi ale opiniei publice progresiste internaționale represiunile sîngeroase la care sînt supuși comuniștii și ceilalți militanți democrați și patrioți din Indonezia. Poporul român își exprimă adînca îngrijorare în legătură cu evoluția situației politice din Indonezia, consideră că este absolut imperios să se pună capăt prigoanei antidemocratice împotriva forțelor progresiste din această țară. *(Aplauze).*

Este incontestabil că atîta timp cît va exista imperialismul, vor exista și cauzele care generează tendințe de agresiune, atentate la independența popoarelor, conflicte internaționale, va persista pericolul unui nou război mondial. Aceasta impune menținerea vigilenței popoarelor, unirea și mobilizarea într-un singur torent a tuturor forțelor antiimperialiste, desfășurarea unei lupte hotărîte pentru dejucarea planurilor cercurilor agresive reacționare și asigurarea păcii.

Pornind de la considerentul că fiecare țară, mare sau mică, poartă răspunderea pentru menținerea păcii, Republica Socialistă România militează pentru pace și colaborare internațională. Împreună cu celelalte state iubitoare de pace, țara noastră se pronunță pentru stingerea tu-

turor focarelor de război, în primul rînd pentru încetarea agresiunii Statelor Unite ale Americii în Vietnam. Cercurile conducătoare ale Statelor Unite ar trebui să înţeleagă că această cale nu le poate aduce nimic bun, că este necesar să dea dovadă de realism, să înceteze bombardarea Republicii Democrate Vietnam, stat suveran şi independent, să-şi retragă trupele din Vietnam, lăsînd poporul vietnamez să-şi rezolve problemele interne de sine stătător, corespunzător propriei sale voinţe. România susţine în întregime poziţia guvernului Republicii Democrate Vietnam şi a Frontului Naţional de Eliberare din Vietnamul de sud — singurul reprezentant al poporului din Vietnamul de sud — cere respectarea strictă a acordurilor de la Geneva. Vreau să menţionez, tovarăşi, cu această ocazie, că numeroşi cetăţeni români, în special tineri, şi-au exprimat dorinţa de a merge să lupte ca voluntari în Vietnam. *(Aplauze puternice, îndelungate).* Desigur, această problemă se va pune numai atunci cînd va cere poporul vietnamez ; în acest caz dorinţa cetăţenilor respectivi va putea fi satisfăcută. *(Aplauze).* Vizita pe care o face delegaţia de partid şi guvernamentală română în Republica Democrată Vietnam este o expresie a sentimentelor de prietenie şi solidaritate pe care poporul nostru le are faţă de poporul vietnamez, a sprijinului pe care el îl acordă luptei drepte a eroicului popor vietnamez. *(Aplauze puternice).*

România dezvoltă raporturi de cooperare cu toate ţările, indiferent de orînduirea lor socială, considerînd că aceasta este una din căile spre întărirea încrederii şi colaborării între popoare. Se desfăşoară în mod pozitiv relaţiile economice, culturale, ştiinţifice şi politice cu Franţa, Italia, Anglia, Austria şi alte ţări.

Doresc să subliniez în mod deosebit posibilităţile existente pentru dezvoltarea relaţiilor economice, culturale şi ştiinţifice dintre România şi Franţa, care, după cum este ştiut, au vechi tradiţii de prietenie şi colaborare. *(Aplauze).* Aceasta corespunde, aşa cum a reieşit şi cu ocazia vizitei recente în România a ministrului de externe al Franţei, dorinţei şi intereselor popoarelor român şi francez, precum şi cauzei generale a păcii şi colaborării internaţionale.

S-au intensificat, de asemenea, în ultimul timp relaţiile ţării noastre cu statele din nordul Europei şi cu celelalte ţări din vestul continentului, şi considerăm că există perspective favorabile pentru lărgirea şi diversificarea lor. Trebuie menţionat că s-au făcut progrese în relaţiile economice cu Republica Federală Germană ; ele s-ar putea dezvolta şi în alte domenii dacă Germania de vest ar dovedi o apreciere mai rea-

listă asupra situației politice internaționale din momentul de față. Trebuie să menționăm, de asemenea, că relațiile economice ale României cu Statele Unite ale Americii, deși ar putea fi mai active, se dezvoltă lent, și aceasta nu datorită reținerii României.

Viața arată că în lumea contemporană singurul temei pe care se pot așeza relațiile internaționale dintre state sînt respectarea suveranității și independenței naționale, egalitatea în drepturi, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc. Desfășurarea vieții internaționale demonstrează că, în ciuda diferitelor obstacole, aceste principii sînt tot mai larg recunoscute ca singura bază rațională, acceptabilă pentru dezvoltarea colaborării între popoare și asigurarea păcii în lume.

Una din barierele în calea colaborării dintre popoare o constituie blocurile militare și existența bazelor militare și a trupelor unor state pe teritoriile altor state. Existența blocurilor, precum și dislocarea de trupe în alte țări, reprezintă un anacronism incompatibil cu independența și suveranitatea națională a popoarelor, cu relațiile normale dintre state. Cercuri din ce în ce mai largi ale opiniei publice și tot mai multe state manifestă tendințe, care cîștigă tot mai mult teren în ultima vreme, spre lichidarea blocurilor militare, desființarea bazelor străine și retragerea trupelor de pe teritoriul altor țări. Realizarea acestor dorințe arzătoare ale popoarelor ar avea o deosebită importanță și ar da un puternic impuls dezvoltării încrederii între popoare, destinderii situației internaționale, consolidării păcii în lume. *(Vii aplauze).*

Țara noastră militează pentru încetarea acumulării de armament, pentru realizarea dezarmării, pentru interzicerea folosirii armelor nucleare și distrugerea integrală a stocurilor existente.

Considerăm că o mare importanță pentru statornicirea unui climat de destindere și pace pe continentul nostru și în întreaga lume ar avea crearea unui sistem eficient de securitate europeană, lichidarea rămășițelor celui de-al doilea război mondial. O expresie a eforturilor depuse de Republica Socialistă România în această direcție o constituie rezoluția inițiată la O.N.U., la care s-au raliat și alte țări, cu privire la acțiunile pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între statele europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite. Aceasta corespunde intereselor vitale ale popoarelor Europei care au suferit pagube incalculabile de pe urma celor două războaie mondiale. Reglementarea pașnică a problemei germane, împiedicarea revanșarzilor vest-germani de a avea acces la arma nucleară pot contribui în măsură considerabilă la consolidarea păcii în Europa.

Relațiile dintre România și țările balcanice cunosc în ultima vreme o evidentă îmbunătățire. Vechile legături tradiționale între popoarele din Balcani, interesele lor actuale fundamentale, progresele încurajatoare obținute pînă în prezent pe calea colaborării pledează pentru noi eforturi ale tuturor statelor balcanice, socialiste și nesocialiste, în vederea dezvoltării relațiilor prietenești și îmbunătățirii climatului politic din această zonă a Europei.

În ultimul timp s-au făcut progrese în îmbunătățirea relațiilor dintre România și Turcia. În această direcție este de remarcat vizita făcută recent de delegația parlamentară turcă în România care a evidențiat dorința ambelor popoare de a dezvolta colaborarea, de a-și aduce contribuția la cauza păcii în Balcani și în viața internațională. Relațiile noastre cu Grecia s-au intensificat și există condiții pentru dezvoltarea lor în viitor în interesul celor două popoare.

Îmbunătățirea continuă a relațiilor între toate țările balcanice, indiferent de orînduirea lor socială, transformarea Balcanilor și a regiunii Mării Adriatice într-o zonă a colaborării pașnice, fără arme nucleare ar avea o mare importanță pentru pacea în această regiune și în întreaga lume. *(Aplauze).*

Întărirea colaborării internaționale cere îmbunătățirea activității Organizației Națiunilor Unite, asigurarea universalității acestei organizații, restabilirea drepturilor legitime la O.N.U. ale Republicii Populare Chineze și altor state, înfăptuirea unei reprezentări echitabile a statelor din Asia și Africa, respectarea principiilor fundamentale ale Cartei.

România își va aduce contribuția activă și în viitor la lupta forțelor progresiste pentru zădărnicirea unui nou război, pentru dezvoltarea colaborării și încrederii reciproce între popoare, pentru salvgardarea păcii. Ne exprimăm convingerea că forțele înaintate ale lumii contemporane vor asigura triumful cauzei progresului social și păcii între popoare. *(Vii aplauze).*

Tovarăși,

Sărbătorirea zilei de 8 Mai prilejuiește comuniștilor, tuturor oamenilor muncii retrospectiva unei importante etape din istoria revoluționară a poporului român. Niciodată în România n-a existat un alt partid politic cu o istorie atît de bogată și glorioasă care să fi luptat cu abnegație și să fi realizat atîta pentru fericirea poporului român, pentru măreția națiunii noastre. *(Aplauze puternice).* Partidul nostru s-a născut și a crescut o dată cu proletariatul ; destinul său este strîns legat de cel al

clasei muncitoare, al întregului popor român. Partidul Comunist Român este un detașament activ în marea mișcare revoluționară, democratică și progresistă a lumii contemporane. *(Aplauze puternice).*

Toate transformările sociale și marile înfăptuiri realizate în țara noastră sînt rezultatul luptei de veacuri a maselor muncitoare, a celor mai luminați gînditori, revoluționari și patrioți ai țării, sînt rodul eforturilor întregului popor român. Generațiilor de azi istoria le-a hărăzit fericirea de a vedea înfăptuindu-se visurile și dorințele cele mai cutezătoare ale înaintașilor, lor le-a revenit misiunea de a făuri viitorul de aur al patriei. *(Vii aplauze).*

Pentru partidul nostru, pentru toți comuniștii din România nu există datorie mai sfîntă decît aceea de a-și închina viața continuării acestei opere minunate, de a duce mai departe făclia luminoasă a progresului în patria noastră, de a face să strălucească tot mai puternic chipul României socialiste. Generații după generații vor slăvi partidul comuniștilor, care ridică România tot mai sus, spre înaltele piscuri ale civilizației comuniste. *(Aplauze și urale puternice. Întreaga asistență ovaționează îndelung).*

Crearea Partidului Comunist Român — rezultat al dezvoltării mişcării revoluţionare şi democratice din România*

ION POPESCU-PUŢURI

Partidul Comunist Român s-a născut în condiţiile avîntului revoluţionar de la sfîrşitul primului război mondial, ca rezultat firesc al unui îndelungat proces de dezvoltare a mişcării muncitoreşti şi democratice din România.

Crearea partidului comunist, detaşament de avangardă al clasei muncitoare, a marcat o etapă superioară în mişcarea revoluţionară şi democratică din ţara noastră, în timpul căreia a căpătat un avînt de nestăvilit lupta de eliberare socială şi naţională a maselor largi ale întregului popor, pentru făurirea României libere şi independente. Continuînd luptele seculare duse de poporul român pentru o viaţă mai bună, partidul comunist, a întruchipat tradiţiile progresiste ale luptătorilor patrioţi de la mijlocul secolului trecut, în frunte cu Nicolae Bălcescu, pentru făurirea unei Românii moderne, independente şi unite, idealurile revoluţionare ale proletariatului român, care a început lupta pentru eliberarea sa cu aproape o jumătate de veac în urmă.

Epoca modernă şi contemporană a istoriei poporului român a înregistrat evenimente, frămîntări şi transformări în viaţa economică, socială şi politică a acestuia cum nu a cunoscut în întreaga sa existenţă. Formarea statului naţional român modern la mijlocul secolului trecut, scuturarea dominaţiei otomane prin războiul din 1877, dezvoltarea societăţii pe făgaşul orînduirii capitaliste, desăvîrşirea unităţii naţionale a României, afirmarea în viaţa social-politică a clasei muncitoare, cucerirea puterii de către aceasta şi construirea noii societăţi socialiste, iată jaloanele principale ale marilor transformări petrecute în societatea românească în ultimul veac. În acest răstimp, pe arena vieţii publice a României s-au perindat partide politice care au guvernat zeci de ani ţara, în fruntea statului s-a menţinut opt decenii o dinastie străină, s-au înfruntat curente social-politice dintre cele mai diferite.

În ansamblul forţelor sociale prezente în societatea românească în decursul ultimelor trei sferturi de veac, aceea care şi-a dovedit viabilitatea, care a corespuns cel mai deplin aspiraţiilor poporului a fost clasa muncitoare. Născută în condiţiile dezvoltării ţării pe drumul capitalismului, în cea de-a doua jumătate a secolului trecut, afirmată în arena vieţii

* Redacţia revistei „Anale" dorind să dezvolte, în paginile sale, schimbul de opinii asupra problemelor de istorie a mişcării muncitoreşti şi contemporane, invită cititorii să-şi comunice părerile asupra articolelor.

social-politice prin crearea organizațiilor sale politice și profesionale, clasa muncitoare din România și-a continuat mersul său înainte spre cucerirea rolului de forță conducătoare în stat, prin organizarea sa într-un partid comunist, în 1921, moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului din România.

*

Istoria poporului român a cunoscut în secolul al XIX-lea puternice frămîntări revoluționare — răscoala lui Tudor Vladimirescu, revoluțiile burghezo-democratice de la 1848 din cele trei țări românești, unirea Moldovei cu Țara Românească, reforma agrară din 1864, cucerirea independenței naționale în 1877 —, care au stimulat mersul înainte al societății, creșterea forțelor de producție ale țării.

Dezvoltarea noii orînduiri sociale — capitaliste — în a doua jumătate a secolului trecut a avut ca urmare nașterea unor noi clase sociale. Burghezia a căpătat o influență din ce în ce mai mare în conducerea statului, avînd de îndeplinit un rol important în viața socială și politică a României ; moșierimea a continuat să fie un factor politic important, care a frînat neîncetat progresul societății, în special în lumea satelor, unde contradicțiile dintre moșieri și țărani au devenit tot mai ascuțite, generînd, succesiv, marile răscoale țărănești din 1888, 1894, 1907. Prin loviturile neîncetate pe care le-a dat moșierimii, clasa cea mai reacționară, țărănimea a reprezentat o puternică forță progresistă a societății. Din cauza lipsei de organizare, ea nu și-a putut pune însă în valoare întregul potențial revoluționar.

În aceste condiții, constituirea coaliției burghezo-moșierești și aducerea în fruntea țării a unei dinastii străine au reprezentat o frînă puternică pentru dezvoltarea țării pe calea progresului. Elementele progresiste din rîndurile claselor dominante, în special ale burgheziei, cum au fost, de pildă, C. A. Rosetti, P. S. Aurelian, Gh. Panu, au rămas izolate, astfel că influența lor în determinarea politicii statului român în ultimele decenii ale secolului trecut a fost redusă foarte mult. În același timp, o dată cu apariția și dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste s-a născut o nouă clasă socială, proletariatul căruia, începînd din a doua jumătate a secolului trecut, îi revenea misiunea istorică de a duce mai departe lupta revoluționară a poporului, de a elibera întreaga societate de exploatare și asuprire, de a inaugura epoca dreptății sociale.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea România, prin structura sa economică și socială, se afla în prima fază a dezvoltării capitalismului. În economia industrială era predominant capitalul străin, care afecta independența și suveranitatea țării.

Progresele înregistrate în domeniul industriei au avut ca rezultat creșterea numerică a proletariatului român, care se ridica în anii dinaintea primului război mondial la cîteva sute de mii. El era concentrat în mari așezări urbane, ca București, Iași, Ploiești, Constanța, Cluj, Arad, Brașov etc. Compoziția proletariatului român era determinată de gradul de dezvoltare a diferitelor ramuri industriale. Unul dintre cele mai numeroase detașamente îl constituiau muncitorii din transporturi (feroviarii în primul rînd), urmau apoi muncitorii din industria extractivă (petroliștii, în special), docherii, muncitorii din industriile forestieră, ușoară și alimentară.

Începuturile mișcării muncitorești din România ca și în alte țări s-au caracterizat prin organizarea lucrătorilor în asociații profesionale, prin acțiuni protestatare împotriva exploatării patronilor, prin declararea de greve în scopul obținerii unor condiții mai bune de muncă și de salarizare. Evoluția procesului de organizare profesională a muncitorilor din România, pe baza principiului de clasă, reflecta progresele dezvoltării industriale a țării.

Printre asociațiile cele mai mari au fost : Asociația generală a muncitorilor din Timișoara (1868), Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România (1872) ș.a. Concomitent se desfășura procesul de răspîndire a ideilor socialiste. Este semnificativ că printre primele ziare editate de cercurile revoluționare din România unul a purtat titlul „Socialistul", apărut în Capitală în timpul războiului pentru independență din 1877—1878. În anii următori, în condițiile creării și activității cercurilor socialiste, editarea unor publicații periodice de propagandă socialistă s-a intensificat. Unele dintre aceste publicații, ca, de pildă, „Contemporanul" (1881—1891), au marcat adevărate evenimente în istoria culturii și a gîndirii social-politice românești, altele s-au impus prin publicarea documentelor programatice ale socialiștilor români. Astfel, în „Revista socială" (1885—1886) a fost publicat, sub titlul „Ce vor socialiștii români ?", programul cercurilor socialiste, elaborat de C. Dobrogeanu-Gherea.

În ultimul deceniu al secolului trecut, clasa muncitoare din România a înregistrat succese însemnate pe linia organizării sale politice și profesionale. După ce în principalele orașe din țară au luat naștere cercuri, cluburi muncitorești și asociații profesionale, în 1893 s-a creat *Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România*, prima organizație a clasei muncitoare pe plan național. P.S.D.M.R. a cîștigat teren serios în viața social-politică a țării ; el a trimis deputați în parlament, a editat timp de patru ani un ziar zilnic — organul său de presă „Lumea nouă". P.S.D.M.R. s-a aflat în fruntea tuturor acțiunilor menite să grăbească dezvoltarea țării pe calea progresului, să îmbunătățească condițiile de viață ale maselor largi populare. Partidul clasei muncitoare din România de la sfîrșitul secolului trecut s-a pronunțat pentru dezvoltarea industriei naționale, pentru măsuri care să îmbunătățească situația țărănimii. El a militat pentru răspîndirea ideilor socialismului științific, situîndu-se pe terenul învățăturii lui Marx și Engels. Înscriind în programul său revendicări general-democratice imediate în scopul îmbunătățirii stării materiale și intelectuale a muncitorilor (ziua de muncă de 8 ore, învățămînt general, dreptul la grevă ș.a.), P.S.D.M.R. a afirmat totodată, pentru prima oară în istoria României, necesitatea luptei pentru „desființarea proprietății private asupra mijloacelor de producție și prefacerea lor în proprietate socială, distrugerea societății burgheze și întemeierea societății socialiste".

Acceptînd, principial, marxismul ca singura teorie științifică a luptei de eliberare a proletariatului, socialiștii români s-au aflat în permanent contact cu mișcarea muncitorească internațională. Ei au participat la Congresul de constituire a Internaționalei a II-a (1889) și la congresele următoare ale acesteia. O contribuție prețioasă au adus delegații socialiștilor români la Congresul Internaționalei Socialiste de la Zürich (1893),

unde ei au prezentat un raport în care sugerau ideea folosirii potențialului revoluționar al țărănimii în cadrul luptei generale a proletariatului pentru eliberarea sa.

Pe linia cultivării spiritului internaționalismului proletar, organizațiile muncitorești din România întreținеau legături cu organizații similare din alte țări, se întrajutorau cu acestea în timpul acțiunilor revendicative, sprijineau pe emigranții revoluționari ruși, polonezi, bulgari care se refugiau pe teritoriul României. Presa socialistă acorda un spațiu larg descrierii mișcării muncitorești internaționale, prezentării conducătorilor ei (Bebel, Liebknecht, Plehanov, Guesde ș.a.), publicării de lucrări scrise de autori marxiști. În fiecare an, organizațiile proletariatului român comemorau eroismul comunarzilor, evocînd evenimentele legate de prima revoluție proletară. Toate aceste manifestări făceau parte organică din lupta și activitatea P.S.D.M.R., care, de altfel, în programul său prevedea că, „adînc pătrunsă de solidaritatea internațională a tuturor popoarelor muncitoare, social-democrația română va îndeplini toate îndatoririle ce urmează din această solidaritate“ [1].

O serie de greutăți obiective și subiective, determinate de lipsa de experiență și insuficienta maturizare ideologică, de caracterul eterogen al partidului socialist, în conducerea căruia se aflau elemente nelegate de clasa muncitoare, trecerea unor foști conducători ai P.S.D.M.R. în partidul liberal, au dus la dezorganizarea P.S.D.M.R. către sfîrșitul secolului, au dăunat întregii mișcări muncitorești din România. Dar partea înaintată a proletariatului în frunte cu militanții revoluționari Ioan C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, Mihail Gh. Bujor, Alecu Constantinescu, a continuat lupta pentru menținerea și întărirea organizațiilor clasei muncitoare din țara noastră. În mișcarea muncitorească din România s-a creat la sfîrșitul secolului al XIX-lea o bază organizatorică de masă pentru înființarea sindicatelor, care, în 1906, s-au unificat pe întreaga țară în *Comisia generală a sindicatelor*. Organizațiile profesionale ale clasei muncitoare au avut un rol important în procesul de refacere a partidului politic al clasei muncitoare.

Cercurile socialiste, și în special cercul socialist „România muncitoare“ din București, care a editat gazeta cu același nume, au reprezentat nucleul viitorului partid, polarizînd în jurul său principalele forțe ale mișcării muncitorești din țară. În 1907, la Conferința socialistă de la Galați, cercurile socialiste au fost unificate în Uniunea socialistă din România ; ea va preceda nemijlocit reorganizarea P.S.D.R.

Organizațiile proletariatului român au continuat să dezvolte și în acești ani legăturile cu mișcarea muncitorească din alte țări, cu organizațiile proletariatului internațional. În 1905, la București și în alte orașe s-au organizat mitinguri de solidarizare cu proletariatul rus, care s-a ridicat la luptă împotriva despotismului țarist. În Capitală s-a tipărit o gazetă specială cu titlul „Jos despotismul !“, în care socialiștii români, evocînd exploatarea nemiloasă și asuprirea socială și națională din Rusia țaristă, salutau cu bucurie loviturile pe care i le dădea mișcarea revoluționară. Ei relevau rolul activ al proletariatului în revoluția rusă, lupta țărănimii și a intelectualității progresiste împotriva țarismului.

Climatul general din România, favorabil luptei împotriva țaris-

[1] „Munca“ din 11 aprilie 1893.

mului, îndeosebi poziția mișcării muncitorești, a făcut posibilă primirea echipajului revoluționar de pe crucișătorul „Potemkin" pe pământul ospitalier al țării noastre. Sub presiunea opiniei publice, guvernul român a acordat azil politic marinarilor revoluționari, în conformitate cu legile țării și cele internaționale. Debarcarea echipajului revoluționar de peste 700 de marinari pe teritoriul românesc, episod în timpul căruia cercurile socialiste au desfășurat o largă acțiune de sprijinire morală și materială a potemkiniștilor, a reprezentat o pagină vie din istoria manifestărilor internaționaliste ale clasei muncitoare din țara noastră.

Izbucnirea marii răscoale țărănești din 1907, care a zguduit din temelii orînduirea burghezo-moșierească, a scos în evidență necesitatea acută a rezolvării problemei țărănești, dezvăluind totodată marile energii revoluționare ale țărănimii. Cu prilejul răscoalei, mișcarea muncitorească, preocupată neîncetat de înfăptuirea unor reforme menite să scoată țărănimea de sub exploatarea moșierească, o dată cu protestul său împotriva represiunii sălbatice, a formulat lozinca justă a exproprierii marii proprietăți, lozincă pentru care avea să militeze neîncetat.

Răscoala din 1907 a determinat o profundă îngrijorare a tuturor elementelor progresiste față de viitorul poporului român. Intelectuali de mare prestigiu ca I. L. Caragiale, Al. Vlahuță, N. Iorga, M. Sadoveanu și mulți alții au luat atitudine în favoarea țărănimii, subliniind necesitatea ca guvernanții țării să treacă la înfăptuirea unor reforme care să îmbunătățească situația acesteia. În gîndirea social-politică a anilor imediat următori răscoalei s-au conturat curente de idei determinate de preocuparea găsirii unor soluții problemei țărănești. Așa a fost, de pildă, poporanismul, care, din dorința de a sublinia importanța rolului țărănimii și a ponderii economiei agrare în viața poporului român, nu vedea dezvoltarea care avea loc în ansamblul economiei țării și rolul industriei în această dezvoltare.

Combătute cu vigoare de socialiști, exagerările și tezele greșite ale poporaniștilor au fost dezmințite de însăși dezvoltarea mișcării muncitorești, expresie a progreselor industriei, a creșterii numerice a proletariatului român.

În condițiile afirmării tot mai puternice a clasei muncitoare în viața social-politică a țării, ale intensificării luptelor revendicative și ale activității politice-educative desfășurate de Uniunea socialistă și de Comisia generală a sindicatelor, problema refacerii partidului social-democrat a fost pusă la ordinea zilei în mișcarea muncitorească din România la începutul anului 1910, cînd cel de-al doilea Congres al U.S.R. a fost înlocuit cu Congresul de reconstituire a partidului social-democrat.

Partidul Social-Democrat din România se considera „vlăstar al vechii rădăcini socialiste" și apărea „ca o adîncă necesitate izvorîtă din frămîntările și luptele proletariatului industrial din România" [2], ridicînd pe o treaptă superioară aspirațiile și lupta clasei muncitoare, afirmate cu decenii în urmă. Documentele programatice ale P.S.D.R. porneau de la recunoașterea faptului că dezvoltarea României în direcția capitalismului era „o necesitate politică, economică și socială", subliniind în acest sens că partidul clasei muncitoare lupta „pentru dezvoltarea industriei". În programul P.S.D.R., votat la Congresul din 1910, se arăta că scopul final

[2] „România muncitoare" din 24 ianuarie 1910.

al acestuia, ca „partid revoluționar", era „completa prefacere a societății", adică „desființarea exploatării muncii sub orice formă și înlocuirea ei prin socializarea mijloacelor de producție". În același timp se enunțau o serie de obiective imediate, legate de transformarea burghezo-democratică a țării : exproprierea marii proprietăți moșierești, introducerea votului universal, legislație muncitorească ș.a.

Deși Partidului Social-Democrat din România îi erau proprii caracteristicile social-democrației din epoca Internaționalei a II-a, în activitatea sa practică P.S.D.R. se străduia să aplice principiile socialismului științific la realitatea societății românești de la începutul veacului nostru. Afirmînd necesitatea „prefacerii revoluționare a societății", socialiștii români urmăreau totodată problemele imediate care frămîntau masele largi ale poporului român. Nu întîmplător în acești ani a apărut o literatură socialistă cu conținut teoretic, care a analizat fenomenele social-economice și politice din România. Cu toate limitele și lipsurile determinate de condițiile concret-istorice în care erau elaborate, studiile publicate în revista teoretică „Viitorul social", lucrările lui C. Dobrogeanu-Gherea („Neoiobăgia" — 1910, „Asupra socialismului în țările înapoiate" — 1911) erau expresia preocupării socialiștilor de a găsi căile cele mai corespunzătoare dezvoltării poporului român. Cunoscuta polemică între socialiști și poporaniști pe tema perspectivelor de viitor ale țării a reliefat poziția clarvăzătoare a socialiștilor care susțineau că România se afla, în ciuda existenței resturilor feudale în agricultură, angajată din plin pe drumul capitalismului și că, ținînd seama de resursele naturale ale țării, de condițiile ei interne și externe, România avea mari perspective de a progresa pe calea dezvoltării industriale. Ei considerau că aceasta „...e chiar o condiție de existență în viitor a țării, o condiție de a fi ori a nu fi" [3].

Recunoscînd importanța rezolvării problemei țărănești pentru progresul general al poporului român, unii socialiști au manifestat o preocupare constantă pentru găsirea de soluții cît mai corespunzătoare scoaterii țărănimii din greaua situație economică în care se afla și atragerii ei în lupta pentru o viață mai bună. [4] Ridicînd încă din 1891, la Congresul Internaționalei a II-a, problema necesității pentru partidele socialiste de a lua în considerație potențialul revoluționar al țărănimii, unii socialiști dovedeau înțelegerea condițiilor concret-istorice din țara noastră reflectînd anticipativ problema alianței clasei muncitoare cu țărănimea. Analizînd mai pe larg problema agrară în România după marea răscoală țărănească din 1907, reprezentanții clasei muncitoare au formulat cu deosebită vigoare necesitatea lichidării clasei moșierești, principala frînă pe drumul progresului general al țării. „Pentru aceasta — se scria în revista „Viitorul social" — trebuie să ducem pînă la capăt reforma începută în anul 1864 și lăsată neisprăvită... Nu va rămîne în picioare decît o singură soluție, aceea a exproprierii forțate a marii proprietăți" [5].

[3] „Viitorul social" nr. 10, mai 1908, pag. 263.

[4] Vezi *C. Dobrogeanu-Gherea* : „Asupra socialismului în țările înapoiate", Studiu care însoțește cartea lui K. Kautsky : „Bazele social-democrației", București, 1911.

[5] „Viitorul social" nr. 2, septembrie 1907, pag. 157.

Activitatea teoretică desfășurată de socialiștii români pentru afirmarea celor mai înalte ideaîuri, corespunzătoare năzuințelor maselor largi ale poporului, a avut ecou puternic în opinia publică, a mărit prestigiul organizațiilor clasei muncitoare și al conducătorilor ei.

Evenimentele care au avut loc după 1910 în mișcarea muncitorească din România au evidențiat importanța reconstituirii partidului de clasă al proletariatului. Prin activitatea sa politică și de propagandă, P.S.D.R. a dezvăluit caracterul reacționar al regimului burghezo-moșieresc, asupritor al maselor populare, demascînd, totodată, politica de jaf și de corupție, străină intereselor poporului, dusă de partidele politice ale claselor dominante. Partidul clasei muncitoare a condamnat neîncetat politica agrară a guvernului liberal, care tergiversa rezolvarea problemei țărănești, demagogia și anacronismul partidului conservator, exponent al intereselor moșierimii. Presa muncitorească sublinia parazitismul monarhiei, combătînd dinastia atît ca instrument politic al regimului, cît — mai ales — ca exploatatoarea nesățioasă a unei averi uriașe rezultată de pe urma jefuirii poporului român.

În momentul cînd, sub presiunea frămîntărilor sociale, cercurile conducătoare, prin intermediul partidului liberal — principalul partid de guvernămînt —, au fost nevoite să promită, în 1913—1914, o reformă agrară și una electorală, partidul social-democrat a desfășurat o largă acțiune publică pentru lărgirea acestora, în sensul efectuării unei reforme agrare radicale, mergînd pînă la exproprierea totală a moșierimii și introducerea votului universal. Deși reformele respective au fost amînate, pregătirea maselor de către P.S.D.R. pentru lupta în vederea obținerii lor a avut un rol însemnat în anii următori.

O latură importantă a activității organizațiilor socialiste din România a reprezentat-o promovarea legăturilor cu mișcarea muncitorească internațională. In anul 1907, cînd s-a creat Uniunea socialistă din România, aceasta a aderat la Internaționala Socialistă și a trimis o delegație la Congresul Internațional de la Stuttgart, formată din Al. Constantinescu, C. Racovski, N. D. Cocea și Andrei Ionescu. Poziția socialiștilor români față de problemele majore ale luptei proletariatului internațional care s-au dezbătut la congres i-a situat în rîndul aripii de stînga a Internaționalei Socialiste.

Ca partid afiliat Internaționalei a II-a, P.S.D.R. a trimis delegați la congresele acesteia din 1910 (Copenhaga) și din 1912 (Basel) ; la fel sindicatele din România erau afiliate la organizațiile muncitorești internaționale. O dezvoltare deosebită au cunoscut după 1910 legăturile internaționaliste ale proletariatului român cu mișcarea muncitorească din țările balcanice. Delegați ai P.S.D.R. au participat la congresele socialiștilor sîrbi și bulgari. La Congresul Partidului Social-Democrat din România din 1910 au participat delegați din partea partidelor socialiste din Balcani (Bulgaria, Serbia, Grecia) și s-au primit telegrame de salut din partea conducătorilor partidelor socialiste din Apus (Partidul social-democrat din Germania, din Belgia ș.a.).

Angajate pe multiple laturi, într-un contact viu și permanent cu mișcarea muncitorească internațională, organizațiile proletariatului român au participat activ la dezbaterea problemelor care se ridicau în fața acesteia. Socialiștii români au îndeplinit un rol important în acțiunea

inițiată de Biroul Socialist Internațional de a se stabili contacte cît mai strînse între socialiștii din Balcani pentru a se hotărî o atitudine comună față de izbucnirea unui război în această parte a Europei. Socialiștii români, prin poziția lor în problema războiului, se situau în cadrul aripii de stînga a Internaționalei, în care punctele de vedere cele mai înaintate erau susținute de bolșevicii ruși, conduși de V. I. Lenin.

În anii dinaintea primului război mondial, clasa muncitoare din România, organizată în Partidul Social-Democrat, pe plan politic, și în Comisia generală a sindicatelor, pe plan profesional, a desfășurat o intensă luptă pentru îmbunătățirea condițiilor sale de viață, pentru democratizarea statului, prin înfăptuirea unor reforme sociale, economice și politice — ca, de pildă, reforma agrară, votul universal ș.a. —, pe linia desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, începută în anul 1848.

*

În timpul primului război mondial, și mai ales spre sfîrșitul acestuia, cînd în rîndul maselor muncitoare a avut loc un profund proces de radicalizare — ceea ce a determinat un avînt în mișcarea muncitorească —, în organizațiile proletariatului din România, și în primul rînd în partidul socialist, s-a produs o largă dezbatere pentru clarificarea ideologică, pentru stabilirea, în noile condiții, a principiilor de luptă și a obiectivelor de urmărit.

Terenul solid pe care a avut loc acest proces îl reprezenta existența puternicelor tradiții revoluționare, de stînga, în partidul social-democrat, afirmate în numeroase bătălii de clasă încă înainte de primul război mondial. Partidul Social-Democrat din România, prin acțiunea elementelor revoluționare, care au determinat, de fapt, orientarea generală a partidului, a participat activ la organizarea Conferinței socialiste internaționale de la Zimmerwald, fiind totodată unul dintre promotorii strîngerii legăturilor dintre partidele socialiste care se situau pe platforma internaționalismului proletar.

Organizațiile clasei muncitoare au apreciat în mod just caracterul imperialist al războiului izbucnit în 1914 între cele două mari grupări de state. Arătînd primejdia ce amenința România din partea ambelor tabere imperialiste, organizațiile clasei muncitoare au militat pentru o politică de neutralitate. Pe această bază, ele au desfășurat o largă acțiune antirăzboinică. Formele de manifestare ale luptei oamenilor muncii din România împotriva războiului le reprezentau grevele, întrunirile, demonstrațiile de stradă ș.a. În perioada neutralității s-au desfășurat zeci de întruniri și demonstrații de stradă care au contribuit la întărirea spiritului revoluționar în rîndul maselor. Manifestația de la 13 iunie 1916 din Galați a dovedit hotărîrea proletariatului român de a înfrunta orice pericol, pentru apărarea drepturilor sale la muncă, pace și pîine.

Partidul Social-Democrat din România, prin reprezentanții săi cei mai înaintați, a militat cu hotărîre pentru rezolvarea sarcinilor care se aflau puse la ordinea zilei în fața poporului român în timpul primului război mondial, cum erau problema desăvîrșirii unității naționale, pro-

blema înfăptuirii unor reforme radicale în viața social-politică și economică a țării.

O sarcină istorică importantă — desăvîrșirea unității naționale de stat — a fost apreciată de socialiștii români în mod corespunzător. Încă din 1883, publicația socialistă „Dacia viitoare" scria că Unirea din 1859 era „incompletă" cît timp în afara granițelor de atunci rămîneau mai multe milioane de români. „...Voim dar ca ceea ce este al românului lui să-i aparțină, ca injusta, neomeneasca și nedeamnă de secolul în care trăim [politica] de dominare a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege" [6]. Iar C. Dobrogeanu-Gherea, teoreticianul mișcării socialiste din România, scria în 1911, referindu-se la necesitatea desăvîrșirii unității naționale, că dezvoltarea țării era împiedicată de dominația străină asupra unor părți ale ei. El arăta totodată că „social-democrația noastră internaționalistă... caută să înfrățească poporul muncitor român cu popoarele celelalte", luptînd pentru ca „să apropie ceasul liberării și întregirii poporului românesc" [7].

O poziție înaintată, clarvăzătoare, au adoptat socialiștii români în problema națională. După cum nota V. I. Lenin în ianuarie 1917, „importanța și rolul mișcărilor naționale, raportul dintre național și internațional — trezește astăzi, firește, un interes deosebit" [8]. Tocmai din acest motiv, Lenin a considerat necesar să clarifice unele aspecte ale acestei probleme. În timpul războiului, îndeosebi la începutul anului 1917, Lenin s-a referit de mai multe ori, în lucrările sale, la faptul că țările mici beligerante, inclusiv România, constituiau ele însele „prada" ce urma să fie împărțită în eventualitatea încheierii unei păci separate între marile puteri [9]. Un asemenea pericol a existat într-adevăr pentru România, aflată în vecinătatea a doi coloși imperialiști, Austro-Ungaria și Rusia țaristă, care, prin politica lor, periclitau independența națională a poporului român.

Poziția socialiștilor români împotriva participării la războiul imperialist dintre marile puteri era pe linia indicațiilor lui Engels din 1888, care, prevăzînd în viitor un război între Austro-Ungaria și Rusia țaristă, spunea că românii aveau interesul dacă s-ar fi putut ca amîndouă aceste puteri să fie înfrînte, fiindcă numai prăbușirea țarismului și dezmembrarea Austro-Ungariei creau posibilitatea eliberării și întregirii popoarelor asuprite din această parte a Europei.

În articolul „Statistică și sociologie", Lenin atrăgea atenția că „foarte mulți români și sîrbi (în raport cu numărul total al românilor și sîrbilor) locuiesc în afara granițelor statului «lor», că în general «construcția de stat» în direcția burghezo-națională nu s-a terminat în Balcani..." [10]. Prin aceasta, Lenin sublinia importanța pe care o avea desăvîrșirea unității naționale a statelor din această parte a Europei ca sarcină istorică obiec-

[6] „Dacia viitoare", anul I, nr. 2, din aprilie 1883, pag. 21.
[7] *C. Dobrogeanu-Gherea*, Op. cit., pag. 265.
[8] *V. I. Lenin*, Opere, vol. 23, Editura pentru literatură politică, București, 1953, pag. 269.
[9] Op. cit., pag. 173, 207.
[10] *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 30, ed. a II-a, Editura politică, București, 1964, pag. 355.

tivă. Pe aceeași poziție se situau socialiștii români cînd, în octombrie 1917, scriau aceste cuvinte pline de adevăr : „Da, și poporul român, ca orice popor de pe lume, are dreptul și trebuie să-și cîștige unitatea națională și desăvîrșita neatîrnare..." [11].

Socialiștii români au desfășurat o vie agitație în anii avîntului revoluționar pentru rezolvarea problemei pămîntului. Literatura partidului difuzată ilegal la sate găsea un teren prielnic în starea de spirit a țăranilor, dornici să intre în stăpînirea pămîntului pe care trudiseră generații de-a rîndul [12]. În manifestele și proclamațiile lor, socialiștii români au pus, începînd din ultimele luni ale anului 1917, tot mai insistent lozinca chemării maselor la luptă revoluționară. „A sosit vremea — se spunea într-un manifest — ca poporul român să se libereze de oligarhie și de monarhism... Trăiască Republica!" [13]. Ideea luptei pentru răsturnarea monarhiei va fi reluată și amplificată cu multă energie în lunile următoare. „Pentru salvarea țării, nu mai este decît un mijloc : înlăturarea trădătorilor, răsturnarea întregii alcătuiri, a oligarhiei și instaurarea unui regim republican" [14].

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, făurirea primului stat socialist din lume au deschis în istoria omenirii epoca revoluțiilor proletare, epoca trecerii de la capitalism la socialism. Ideile lui Octombrie au răscolit adînc conștiința clasei muncitoare și a celorlalte mase populare pe toate meridianele globului, răsunînd ca o chemare înflăcărată la realizarea speranțelor și aspirațiilor lor de libertate și progres, de eliberare de sub jugul social și național. Muncitorii din România au salutat din primul moment victoria proletariatului rus din Octombrie 1917, apreciind că transformarea Rusiei — fosta închisoare a popoarelor — într-un stat al muncitorilor și țăranilor crea posibilitatea încununării victorioase a luptei de eliberare a poporului român, crea condiții favorabile activității forțelor progresiste ale societății, mișcării muncitorești revoluționare [15]. „Popoarele mici, cum sîntem noi, nu au de ce să fie îngrijorate de această schimbare. Dimpotrivă. Ea vine doar în numele principiilor celor mai largi de libertate și democrație proclamate de socialiști. În dorul lor spre emancipare vor găsi în acest regim un sprijin puternic" [16]. În ce privește modul cum înțelegeau socialiștii români să folosească experiența Revoluției din Octombrie, gazeta „Socialismul" scria cu prilejul publicării unui ciclu de articole despre revoluția rusă : „Vom deosebi ceea ce a fost specific rusesc și ceea ce reprezintă o arătare care nu poate să se repete la oricare revoluție proletară, oriunde s-ar ivi aceasta" [17].

Valurile succesive de greve și acțiuni revendicative desfășurate de masele de oameni ai muncii din România în această perioadă au constituit temelia pe care se sprijineau întreaga dezvoltare ideologică și impulsul principal spre adoptarea unor poziții mai înaintate de către socialiști. Deși motivul imediat al grevelor era cererea de a se mări salariile, în spatele

[11] „Lupta" din 8 octombrie 1917.
[12] Ibid.
[13] „Documente din istoria Partidului Comunist din România 1917—1922", vol. I, ed. a II-a, E.S.P.L.P., București, 1956, pag. 13—14.
[14] „Lupta" din 21 decembrie 1917.
[15] „Lupta" din 28 octombrie 1917.
[16] Ibid.
[17] „Socialismul" din 19 noiembrie 1918.

acestuia se aflau cauzele adînci, izvorîte din caracterul regimului social-economic și politic. Înăsprirea stării de război, cu toate consecințele sale, lipsurile materiale insuportabile, pe care venea să se altoiască răsunetul victoriei revoluției în Rusia, intensa acțiune propagandistică a militanților socialiști au dat naștere unor acțiuni revendicative și protestatare din ce în ce mai puternice. În fruntea acestor acțiuni se aflau muncitorii ceferiști. Lor li s-au alăturat muncitorimea din ramura metalurgică, îndeosebi de la Arsenalul armatei, lucrătorii de la Regia monopolurilor statului ș.a.

Puternica mișcare revendicativă a proletariatului a înregistrat succese, în ciuda existenței stării excepționale, datorită unui complex de împrejurări relativ favorabile, dintre care cea mai importantă era slăbirea autorității statului burghezo-moșieresc în urma semnării păcii, înrobitoare pentru România, de la București. În condițiile existente a apărut teama la guvernanți că o reprimare violentă a mișcării revoluționare ar putea să ducă chiar la prăbușirea regimului prin ridicarea împotriva lui a majorității poporului român. Politica guvernelor burghezo-moșierești din timpul războiului, suferind un eșec temporar prin semnarea păcii de la București cu Puterile Centrale, care, pe lîngă subjugarea economică a țării, afecta serios integritatea ei teritorială, a produs o adîncă revoltă în rîndurile celor mai largi mase ale poporului român — în rîndurile țărănimii, ale micii burghezii și ale altor categorii sociale aduse în pragul mizeriei și jignite în aspirațiile lor patriotice, naționale. În felul acesta, raportul de forțe între clasele conducătoare și cele oprimate a suferit modificări care anunțau creșterea rolului acestora din urmă în viața social-politică a țării. Guvernul burghezo-moșieresc făcea față din ce în ce mai greu loviturilor pe care le primea din partea maselor populare, fiind nevoit să admită concesii — la care în perioada antebelică nici nu s-ar fi gîndit —, să recurgă la manevre și regrupări politice cu programe democratice, cel puțin pe hîrtie, în scopul „liniștirii" maselor populare, al abaterii lor de la lupta pentru răsturnarea regimului. În toamna anului 1918, după înfrîngerea Puterilor Centrale, cînd, timp de cîteva săptămîni, în Bucureștiul părăsit de armata germană nu au existat nici un fel de autorități, guvernul român aflîndu-se la Iași, s-a creat o conjunctură favorabilă desfășurării cu succes a luptei revoluționare. În acel moment, partidul socialist nu s-a situat în fruntea acestei lupte, neavînd suficientă putere pentru a se folosi de conjunctura favorabilă creată.

Evoluția realității social-politice din România anului 1918 a generat un proces viu și neîntrerupt, timp de mai mulți ani, de clarificare ideologică, de punere de acord a principiilor mișcării revoluționare cu condițiile existente în care era obligată să acționeze. „Iată — se scria în gazeta „Socialismul" în legătură cu ideea necesității radicalizării programului de luptă al partidului proletariatului — că ceea ce am fi admis ieri nu mai admitem astăzi..." [18]. Un rol important în dezbaterea tuturor problemelor puse la ordinea zilei de dezvoltarea mișcării revoluționare, începînd din ultimele luni ale anului 1918 pînă la crearea partidului comunist, l-a îndeplinit ziarul „Socialismul", continuatorul „României muncitoare" (1905—1914), al „Luptei zilnice" (1914—1916) și al „Luptei"

[18] „Socialismul" din 30 noiembrie 1918.

(1917—1918). Primul număr al „Socialismului" a apărut la 1/14 noiembrie 1918, sub forma unui manifest intitulat „Trăiască socialismul!". „Tronurile se rostogolesc — se scria în acest manifest —, privilegiile se duc și contagiunea revoluționară se întinde, amenințînd existența regimului capitalist de pretutindeni".

La dezbaterea pentru clarificarea ideologică, pentru afirmarea celor mai înaintate principii în mișcarea muncitorească din țara noastră au participat și revoluționari români aflați, datorită împrejurărilor determinate de războiul mondial și de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, pe teritoriul Rusiei sovietice. Mulți dintre acești revoluționari ca M. Gh. Bujor, Al. Nicolau, Alecu Constantinescu, Hariton Pescariu ș.a. care s-au situat în fruntea miilor de români, atașați cauzei revoluției, călițiîn luptele de clasă la care participaseră în cadrul mișcării muncitorești din România, au dovedit o înțelegere justă a rolului lor în noile condiții, împletind lupta împotriva regimului burghezo-moșieresc din propria țară cu lupta pentru apărarea Revoluției din Octombrie.

Avîntul luptei maselor populare din România din anii primului război mondial reunea în același șuvoi revoluționar lupta de eliberare a clasei muncitoare, începută cu decenii în urmă, setea de pămînt a țărănimii, mai ales după promisiunea făcută de cercurile conducătoare în vara anului 1917, aspirațiile maselor largi populare, din provinciile românești, spre eliberare și unitate națională.

Acest avînt revoluționar a avut consecințe de însemnătate excepțională pentru dezvoltarea viitoare a României. Prăbușirea monarhiei austro-ungare a avut drept rezultat, în împrejurările determinate de sfîrșitul primului război mondial și de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, încheierea procesului de făurire a statului național unitar român. Muncitorimea română, prin reprezentanții ei, a inițiat și organizat consiliile naționale, de la cel central pînă la cele locale, prezența reprezentanților clasei muncitoare determinîndu-le un caracter profund democratic. La Alba Iulia, printre cei 1 228 de delegați aleși în circumscripțiile electorale din toate județele Transilvaniei, au fost prezenți 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentînd peste 60 000 de muncitori organizați [19]. Masele țărănești, împilate de magnații unguri, s-au ridicat la luptă pentru eliberare, de multe ori păstrîndu-și hainele de soldați în care fuseseră trimiși să lupte în Rusia sau în Italia. Intelectualitatea românească din Transilvania, ale cărei tradiții de luptă pentru menținerea și înflorirea culturii în limba română se pierdeau în trecut, a fost alături de popor la acest măreț eveniment. Adeziunea înflăcărată la ideea unirii s-a manifestat permanent în rîndul maselor populare din Vechea Românie.

Mișcarea de eliberare națională s-a îmbinat organic cu lupta pentru adînci transformări cu caracter social. Lipsa unui partid consecvent revoluționar a făcut ca factorii favorabili apăruți la sfîrșitul războiului să nu

[19] „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 1/1966, pag. 106—107.

poată fi folosiți de clasa muncitoare pentru realizarea idealului de unitate națională sub steagul său. În aceste împrejurări, desăvîrșirea unității statului român s-a făcut, sub hegemonia burgheziei, în cadrul menținerii rînduielilor burghezo-moșierești și a monarhiei.

*

Înfăptuirea unității statului român — operă a maselor largi din întreaga țară, a întregului popor român — a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție ; înmănuncherea laolaltă a energiilor și capacităților creatoare ale poporului nostru a creat condiții favorabile activității forțelor progresiste ale societății, mișcării muncitorești revoluționare.

După înfăptuirea unității statului român au crescut în mod considerabil forța și rolul proletariatului în viața social-politică a patriei, capacitatea lui de a se situa în avangarda mișcărilor progresiste și revoluționare ale maselor populare. Lupta oamenilor muncii pentru rezolvarea democratică a marilor probleme ale țării, pentru făurirea unei vieți mai bune a luat o amploare nemaicunoscută pînă atunci în istoria poporului român.

Imediat după terminarea războiului, în fața României ca și a celorlalte țări beligerante, se punea, cu acuitate, problema refacerii economiei lovite de război. Economia românească, în toate compartimentele ei, s-a resimțit adînc de pe urma distrugerilor provocate de război și a jafului neîngrădit comis de ocupanți. O mare parte a întreprinderilor industriale își încetaseră complet activitatea, iar cele care se aflau în funcțiune nu lucrau decît cu o capacitate de producție foarte redusă. Distrugerile războiului, insuficiența brațelor de muncă și lipsa inventarului necesar au determinat o reducere simțitoare a suprafețelor cultivate și a producției agricole ; ocupația germană a dezorganizat o parte însemnată a transporturilor feroviare prin capturarea, deteriorarea și distrugerea materialului rulant.

La starea grea în care se găseau principalele ramuri de producție s-a adăugat o datorie publică apăsătoare provenită mai ales din contractarea împrumuturilor externe, obținute în condiții deosebit de oneroase, atît înaintea, cît și în timpul războiului.

Problema refacerii a constituit obiectul unor dezbateri în cercurile economice-financiare românești, a dat naștere la vii confruntări de opinii și dispute. În opoziție cu masele muncitoare, care doreau ca refacerea economică să fie însoțită de îmbunătățirea nivelului de trai, de făurirea unor rînduieli sociale mai drepte, clasele stăpînitoare căutau să-și asigure pentru sine beneficiile refacerii producției, folosind în acest scop, ca principal mijloc, politica reducerii salariilor și a creșterii prețurilor la bunurile de larg consum.

În 1920 și, mai ales, în 1921 s-a înregistrat o creștere în diversele ramuri ale activității economice, dar abia în anul 1924 producția, în ansamblu, a atins nivelul antebelic.

După război, capitalul românesc a izbutit să-și întărească treptat pozițiile, să-și extindă cîmpul de acțiune într-o serie de ramuri ale in-

dustriei și circulației ; totuși monopolurile internaționale dețineau o pondere importantă în economia României.

În timp ce pozițiile economice ale burgheziei s-au întărit, nivelul de trai al maselor a avut de suferit în primul rînd de pe urma creșterii prețurilor. În 1919, în timp ce prețurile deveniseră de 9,3 ori mai mari decît cele dinainte de război, salariile au înregistrat o sporire de numai patru ori. Deși prin luptele lor muncitorii au obținut mărirea salariilor, datorită inflației, creșterii scumpetei s-a accentuat decalajul între prețuri și salarii. Lipsite de pămînt și inventar agricol, avînd de suferit urmările războiului, ale rechizițiilor, ale discrepanței între prețurile agricole și cele industriale, masele țărănești se aflau, de asemenea, într-o situație grea. A scăzut simțitor și nivelul de trai al păturilor mijlocii.

Printre problemele social-economice ce se impuneau a fi rezolvate la sfîrșitul războiului, cea mai acută pentru asigurarea mersului înainte al României era problema agrară. Sub presiunea marilor frămîntări sociale și a necesităților economice obiective, burghezia înfăptuiește în 1921 reforma agrară, care duce la exproprierea a peste 6 milioane de hectare, aproximativ 66% din întreaga suprafață de pămînt deținută de moșierime. Reforma agrară a permis îmbunătățiri în situația țărănimii, a impulsionat dezvoltarea relațiilor capitaliste în agricultură, a slăbit puterea economică a moșierimii, reducînd rolul jucat de aceasta în viața politică și socială a României. Cu toate acestea, și după reforma agrară s-au menținut marea proprietate funciară, sistemul muncii în dijmă și alte resturi feudale. Un rol sensibil în dezvoltarea relațiilor capitaliste și în facilizarea condițiilor de luptă și de trai ale maselor muncitoare au jucat, de asemenea, reforma electorală, proclamarea egalității în drepturi a tuturor cetățenilor indiferent de naționalitate ș.a. Egalitatea politică și celelalte legi cetățenești proclamate erau însă îngrădite de inegalitatea social-economică, de măsurile represive ale statului burghezo-moșieresc ; clasele exploatatoare de toate naționalitățile promovau vrajba șovină, naționalismul.

Desființarea sistemului electoral cenzitar, care asigurase pînă atunci în mod automat influența marilor proprietari la conducerea aparatului de stat, a dus la scăderea considerabilă a ponderii și influenței moșierimii în cadrul coaliției burghezo-moșierești. În strînsă legătură cu aceasta, partidul conservator, compromis și prin colaborarea sa cu ocupanții germani în timpul războiului, a dispărut de pe arena politică a țării.

Noile posibilități de dezvoltare deschise capitalului autohton de unificarea pieței naționale, în urma desăvîrșirii statului unitar român, precum și reformele înfăptuite au dus la consolidarea burgheziei române. Reforma agrară a întărit pozițiile economice ale burgheziei sătești. Totodată lărgirea sistemului electoral a dus la o activizare politică a unor pături țărănești și mic-burgheze care se pronunțau pentru prefaceri democratice. Ca urmare au apărut noi partide politice cu titulaturi democratice, populare și țărănești, ale căror programe captau îndeosebi mase de la sate și pături mijlocii de la orașe.

În timp ce partidele burgheze treceau printr-un proces de restructurare a forțelor lor, organizațiile muncitorești, și în special partidul socialist, au cunoscut o puternică înviorare și o sensibilă activizare, care au luat forme din ce în ce mai viguroase.

*

În România, pe fondul situației economice și social-politice din anii 1918—1920 s-a desfășurat un puternic avînt revoluționar al luptelor populare, în fruntea cărora s-a situat proletariatul. Acest avînt al luptei maselor din țara noastră se integra într-un amplu și puternic flux revoluționar internațional care în anumite țări s-a transformat în revoluții cu caracter burghezo-democratic și proletar.

Povara multiplelor greutăți materiale a creat în rîndul maselor o stare de nemulțumire generală. Spre sfîrșitul anului 1918, după retragerea armatelor inamice, s-a desfășurat un puternic val de greve, care a cuprins, rînd pe rînd, muncitorii din toate ramurile economice, din întreprinderile căilor ferate și R.M.S., întreprinderile metalurgice, petroliere și tipografice, întreprinderile industriei ușoare și din diferite alte instituții de stat și particulare. Grevele erau însoțite de mari demonstrații inițiate de partidul socialist și de sindicate, în cursul cărora muncitorii cereau îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai, recunoașterea organizațiilor muncitorești, acordarea de libertăți democratice ș.a.

Mase largi de exploatați se îndreptau spre organizațiile socialiste, sindicale și de tineret, care și-au reluat activitatea legală pe teritoriul întregii țări. Afluența masivă în organizațiile muncitorești a celor mai largi pături de oameni ai muncii își avea izvorul în faptul că partidul socialist îmbrățișa atît interesele clasei muncitoare, cît și aspirațiile înaintate ale întregii societăți românești din acel timp.

În atmosfera revoluționară crescîndă, în mișcarea muncitorească s-a intensificat lupta ideologico-politică între diferite curente, s-au întărit în mod considerabil forțele de stînga. Hotărîrea de a rupe cu social-democratismul reformist al Internaționalei a II-a și-a găsit expresia în schimbarea, în noiembrie 1918, a denumirii Partidului social-democrat din România în Partidul socialist din România.

Militanții de stînga ai partidului socialist, în frunte cu Gh. Cristescu, Gh. Niculescu-Mizil, Al. Dobrogeanu-Gherea, Gh. M. Vasilescu-Vasia, Ioan Elena, Constantin Mănescu ș.a., inspirîndu-se din tactica comuniștilor ruși și bazați pe exemplele crizelor revoluționare din Austro-Ungaria și Germania, considerau că și în România partidul trebuie să-și concentreze activitatea spre înfăptuirea revoluției socialiste, a „programului maximal“ și de aceea se denumeau în acest timp „maximaliști“.

O serie de militanți de stînga ai partidului socialist erau organizați în grupuri comuniste, care activau atît înăuntrul partidului, cît și în afara lui, în ilegalitate, sub conducerea lui Alecu Constantinescu. Acționînd în cadrul largului și puternicului curent de stînga din partidul socialist, grupurile comuniste și-au adus contribuția la răspîndirea ideilor marxism-leninismului. Ele se pronunțau pentru crearea imediată a partidului comunist.

În rîndurile grupurilor comuniste se manifestau însă puternice concepții sectare, care au frînat elaborarea unei linii politice adecvate

realităţilor societăţii româneşti din acest timp. Ele nu aveau o vedere clară asupra sarcinilor şi etapelor revoluţiei în ţara noastră, asupra strategiei şi tacticii revoluţionare, a căilor de înfăptuire a revoluţiei proletare. Grupurile comuniste promovau ideea că România se afla nemijlocit în faţa revoluţiei proletare. Fetişizînd activitatea ilegală, unii din membrii grupurilor comuniste cereau în acest timp să se renunţe la activitatea în parlament şi în sindicate, încercînd să sară peste etapa istorică de transformare a întregului partid socialist într-un partid comunist, legat puternic de mase, de realităţile concrete ale ţării, de tradiţiile revoluţionare proprii mişcării noastre muncitoreşti.

Un grup restrîns de lideri ai partidului — I. Sion, I. Flueraş, I. Jumanca, G. Grigorovici — s-au declarat „minimalişti", situîndu-se pe poziţiile reformismului, ale legalismului cu orice preţ.

Se petrecea în partid un profund proces de radicalizare în direcţie revoluţionară, proces în cadrul căruia se conturau principiile partidului de tip nou.

Reflectînd concepţiile stîngii, care forma majoritatea în mişcarea muncitorească, partidul socialist a adoptat în decembrie 1918 o „Declaraţie de principii", document programatic care, condamnînd reformismul, sublinia că partidul socialist luptă „pentru cucerirea prin orice mijloace a puterii politice din mîinile burgheziei române şi întronarea dictaturii proletare în vederea realizării idealului comunist..." [20]. Declaraţia proclama solidaritatea proletariatului român cu Revoluţia Socialistă din Octombrie şi cu toate mişcările şi forţele revoluţionare din lume. Declaraţia de principii avea şi unele limite. Pornindu-se, în elaborarea ei, de la ideea că în România „condiţiile obiective şi subiective" sînt propice „pentru înfăptuirea imediată a revoluţiei" [21], Declaraţia de principii nu trasa programul de acţiune imediată a partidului socialist.

Căutările de poziţii programatice, confruntările de opinii şi idei în jurul adoptării şi imprimării partidului socialist a unei linii de conduită conformă cu noile împrejurări de dezvoltare a ţării aveau loc în condiţiile unui puternic avînt al luptelor greviste, al demonstraţiilor şi întrunirilor muncitoreşti.

Înspăimîntate de amploarea şi perspectivele mişcării revoluţionare, de ritmul rapid de organizare a oamenilor muncii, cercurile conducătoare au căutat, prin violenţă, să înăbuşe avîntul luptelor populare. Prilejul l-a constituit demonstraţia de la 13 Decembrie 1918 din Bucureşti, cînd muncitorimea din Capitală a declarat o grevă generală, urmată de o importantă manifestaţie în sprijinul revendicărilor economice ale muncitorilor tipografi, împotriva stării de asediu şi a cenzurii, pentru libertatea de activitate a organizaţiilor muncitoreşti. Potrivit ordinelor regelui şi ale guvernului, armata a tras în muncitorii adunaţi în număr mare în Piaţa Teatrului Naţional şi în jurul sediului partidului socialist. Au căzut peste 100 de morţi şi alte sute de muncitori au fost răniţi. Numeroşi muncitori şi militanţi socialişti, în frunte cu I. C. Frimu, au fost arestaţi.

Puternica demonstraţie de la 13 Decembrie 1918 din Bucureşti,

[20] „Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1916—1921", Editura politică, Bucureşti, 1966, pag. 127.

[21] Ibid.

numeroasele greve, întruniri și mari manifestații, în timpul cărora nu o dată masele au ajuns să stăpînească strada, au demonstrat intensificarea și caracterul organizat al luptei proletariatului, voința sa de a cuceri, pe cale revoluționară, drepturi și libertăți democratice, de a imprima dezvoltării sociale o orientare corespunzătoare intereselor celor ce muncesc.

Masacrul de la 13 decembrie și represiunile care i-au urmat nu au putut stăvili avîntul revoluționar, care a crescut progresiv, cuprinzînd zeci și sute de mii de oameni ai muncii. După relatările oficiale, în 1919 au avut loc circa 250 de greve mari. S-au ridicat la luptă hotărîtă detașamentele înaintate ale muncitorimii : ceferiștii, metalurgiștii și petroliștii. Un mare răsunet au avut greva pe țară a ceferiștilor (mai-iunie 1919), greva generală a petroliștilor din Valea Prahovei (iulie — august), greva generală a docherilor din Galați și Brăila (august-septembrie), greva generală demonstrativă pentru libertăți democratice (noiembrie) și altele. Numai la două greve izbucnite în vara anului 1919 — greva pe țară a ceferiștilor și greva generală a petroliștilor — au participat aproape 50 000 de muncitori, cifră care depășește cu mult numărul greviștilor din anii precedenți. Relatînd ambianța revoluționară din anul 1919, un ziar contemporan scria că „grevele au ajuns să se producă atît de des, încît dacă se socoteau toate grevele din ultimul timp erau mai multe zile de grevă decît de lucru“ [22]. Aceste greve, care ca și cele precedente erau însoțite de întruniri și demonstrații, îmbinau revendicările economice (ziua de lucru de 8 ore, sporirea salariilor în raport cu scumpetea, dreptul la concediu plătit etc.) cu cele politice — respectarea libertăților cetățenești, desființarea cenzurii și a stării de asediu, demilitarizarea întreprinderilor, recunoașterea organizațiilor muncitorești etc.

Furtunoasa dezvoltare a acțiunilor greviste a adus proletariatului român cucerirea temporară a unor revendicări : ziua de muncă de 8 ore, repaus duminical, creșterea salariilor, desființarea amenzilor, recunoașterea sindicatelor și consiliilor muncitorești.

Prin caracterul organizat și coordonat, prin puternica lor amploare de masă, grevele și demonstrațiile muncitorești exprimau voința și capacitatea proletariatului de a lupta pentru drepturile sale și ale tuturor oamenilor muncii, de a imprima dezvoltării sociale o orientare corespunzătoare intereselor poporului. Țărănimea, păturile mijlocii aveau în acțiunile clasei muncitoare un exemplu viu, încurajator pentru lupta împotriva măsurilor antipopulare ale regimului burghezo-moșieresc.

Concomitent cu luptele muncitorești au avut loc puternice frămîntări țărănești. Problema cea mai arzătoare a țăranilor era lipsa de pămînt. De aceea, ei s-au ridicat împotriva tergiversării înfăptuirii reformei agrare, intrînd uneori cu forța pe pămînturile moșierești. Astfel de acțiuni au izbucnit în județele Prahova, Suceava, Botoșani, Tutova ș.a. În unele locuri țăranii luau parte la întrunirile muncitorești, se organizau în sindicate agricole, în cluburi socialiste, în secțiuni ale partidului socialist. În ansamblu însă, legăturile mișcării muncitorești cu satele erau relativ slabe, acțiunile țărănești fiind în marea lor majoritate rupte de luptele muncitorești.

[22] „Telegrama“ din 8 septembrie 1919.

Avîntul revoluționar s-a răsfrînt și asupra unor cercuri de intelectuali care, pătrunse de spiritul transformărilor înnoitoare, democratice, se apropie de mișcarea muncitorească.

Pentru organizarea și conducerea cu succes a luptelor revoluționare a maselor se impunea ca o necesitate stringentă unirea, în cadrul unui partid centralizat pe întreaga țară, a partidelor socialiste organizate pe provincii, existente în primii ani după desăvîrșirea unirii naționale. În favoarea acestui deziderat s-au pronunțat, începînd din ianuarie 1919, conferințele, congresele socialiste și sindicale regionale. Așa, de pildă, la cîteva zile după unirea Transilvaniei cu România, în comunicatul cu privire la convocarea Congresului Partidului social-democrat din Transilvania, fixat la începutul lunii ianuarie 1919, la Sibiu, se declara că la acest congres „noi (socialiștii ardeleni — *n.n.)* vom fi chemați ca în România nouă, împreună cu tovarășii de dincolo, să clădim mișcarea muncitorească pe temelii solide și puternice, ca nici un vifor și nici o furtună să n-o poată dărîma“ [23].

La 13 februarie 1919, Comitetul Executiv provizoriu al partidului socialist și Comisia centrală provizorie a sindicatelor din România au publicat o declarație în care se relevă că socialiștii români salută „cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum“, angajîndu-se să respecte „legămintele de unire hotărîte“. Declarația apelează la „toate forțele proletare și socialiste din teritoriile alipite, pentru unificarea lor“, formîndu-se „un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“ [24].

Dînd glas dorinței muncitorimii de pe întreg cuprinsul țării de a se crea un singur partid muncitoresc pe scară națională, în zilele de 25—26 mai 1919 s-a ținut la București Conferința partidului socialist, care a adoptat programul de activitate al partidului unic. După o succintă analiză a dezvoltării sociale pe plan mondial, în program se specifica „falimentul orînduirii capitaliste“ și se declara că „societatea omenească a intrat într-o nouă fază istorică, aceea a revoluției sociale“ [25]. Într-un capitol consacrat condițiilor economice, politice și sociale ale țării noastre se prezenta dezvoltarea societății românești din acel timp. În program se sublinia că „o dată cu dezvoltarea industriei s-a creat și în România un proletariat industrial, care, ca și proletariatul din țările înaintate, este o clasă revoluționară, chemată a-și îndeplini misiunea istorică în evoluția societății românești“ [26]. În program se preciza că „Partidul socialist din România, care prin firea lui se găsește în opoziție completă cu toate partidele politice burgheze, fie ele oricît de înaintate... este un partid revoluționar ... care urmărește desființarea exploatării sub orice formă pe calea cuceririi puterii politice și instaurării dictaturii proletariatului“. Cu toate acestea, la cererea elementelor de dreapta din conducerea partidului, în program s-a introdus teza

[23] „Documente din istoria mișcării muncitorești. 1916—1921“, Editura politică, București, 1966, pag. 140.

[24] Loc. cit., pag. 166—167.

[25] Loc. cit., pag. 202.

[26] Loc. cit., pag. 203.

tactică reformistă că orînduirea socialistă va trebui „să se desemneze și să se precizeze în însăși societatea burgheză, printr-o înnoire adîncă a cadrelor și așezămintelor sale“ [27]. Programul adoptat la această conferință, cu toate confuziile și neajunsurile sale, încerca să țină seama de condițiile concrete specifice ale societății românești, ceea ce reflecta frămîntările, dezbaterile, căutările din acea epocă, proprii partidului și mișcării muncitorești din România.

Un pas înainte pe linia centralizării mișcării muncitorești din țara noastră l-a constituit formarea Consiliului General al partidului socialist și sindicatelor, în noiembrie 1919, care a consfințit legăturile stabilite între organizațiile socialiste și sindicale din diferite regiuni ale țării.

Întrunită în București, la 10 august 1919, Conferința cercurilor Tineretului socialist din România a subliniat necesitatea unificării mișcării tineretului socialist într-o singură organizație pe țară.

În condițiile puternicului avînt revoluționar, partidul socialist a devenit un puternic partid de masă, impunîndu-se cu autoritate în viața politică a țării. La sfîrșitul anului 1919 și începutul anului 1920, în rîndurile partidului erau circa 100 000 de membri. S-au dezvoltat puternic sindicatele, care cuprindeau peste 200 000 de muncitori. S-au lărgit organizațiile tineretului socialist. A sporit numărul ziarelor mișcării muncitorești.

Clasa muncitoare a devenit un factor politic deosebit de activ în viața politică a țării. Acest lucru a ieșit la iveală și cu prilejul alegerilor parlamentare din noiembrie 1919 și ale celor din anul 1920. Semnificativ este faptul că, deși Congresul extraordinar al partidului socialist, întrunit în octombrie 1919 la București, a hotărît abținerea de la alegeri, ca protest împotriva terorii guvernamentale din timpul campaniei electorale, totuși alegătorii — în unele județe — au votat candidații socialiști, care au înregistrat listele înainte de a se decide abținerea. În 1919 au pătruns în parlamentul țării 7 deputați socialiști, iar în alegerile parlamentare din 1920 partidul socialist a obținut 20 de mandate în Camera deputaților și 3 mandate în Senat.

Avînd ca țel final făurirea unei orînduiri noi, lipsită de exploatarea omului de către om, partidul socialist milita pentru cucerirea de libertăți general-democratice, îmbunătățirea condițiilor generale de viață ale poporului, asigurarea independenței economice și politice a țării, împotriva aservirii României de imperialiștii străini.

Concomitent cu critica racilelor orînduirii capitaliste și cu propagarea ideilor socialiste în rîndul maselor, partidul socialist și-a spus cuvîntul față de toate problemele majore care frămîntau societatea românească, propunînd o serie de măsuri concrete, menite să contribuie la refacerea economică și la progresul țării : impozit progresiv pe venit, confiscarea tuturor averilor făcute în timpul războiului, exproprierea Băncii Naționale și transformarea ei în instituție de stat, lichidarea proprietății moșierești, ridicarea nivelului de trai al țărănimii ș.a.

Partidul socialist se pronunța — în documentele sale programatice, în presă și de la tribuna parlamentului, în activitatea sa de zi cu

[27] Loc. cit., pag. 204—205.

zi — pentru o Românie fundamental deosebită de cea din ajunul războiului, pentru transformări sociale în interesul poporului.

Manifestîndu-se ca o forță politică profund patriotică, Partidul socialist din România era animat de ideile internaționalismului proletar, își exprima solidaritatea cu lupta clasei muncitoare din celelalte țări. Încă din primele zile ale victoriei proletariatului din Rusia, socialiștii români au chemat cu însuflețire masele populare la solidaritate cu Revoluția din Octombrie. Lozinca „Jos mîinile de pe Rusia" a devenit un puternic apel la luptă, urmat de largi acțiuni de masă.

Oamenii muncii din România și-au manifestat, de asemenea, solidaritatea cu revoluția proletară ungară, condamnînd participarea guvernului burghezo-moșieresc român la intervenția militară organizată și condusă de Antantă. O impresionantă manifestare de solidaritate a proletariatului român cu Revoluția Socialistă din Octombrie și cu Revoluția proletară din Ungaria a constituit-o greva politică din 21 iulie 1919, organizată de Partidul socialist din România, care a ridicat la luptă zeci de mii de muncitori, precum și alți oameni aparținînd păturilor neproletare.

Creșterea conștiinței revoluționare și a experienței proletariatului român în focul luptelor de clasă s-a manifestat prin accelerarea procesului de maturizare ideologică a mișcării muncitorești. Acest proces s-a desfășurat în condițiile unei lupte susținute între aripa de stînga, majoritară în partidul socialist, care milita pentru îndrumarea întregii mișcări muncitorești pe o cale revoluționară, și între liderii de dreapta, care apărau și promovau ideile reformismului. Cu prilejul diferitelor întruniri, a ședințelor organizate de secțiile partidului, ca și în presa muncitorească s-a desfășurat o amplă luptă de opinii, în centrul căreia stătea problema reașezării întregului partid socialist pe baze revoluționare.

Încă la sfîrșitul anului 1918, ziarul „Socialismul" publica, în coloanele sale, articole teoretice ca : „Comunismul", „Reformismul", „După a doua Internațională" ș.a., care au suscitat un viu interes în rîndul membrilor partidului socialist. Totodată, presa socialistă publica informații despre dezbaterile desfășurate în secțiunile partidului socialist asupra principiilor ce trebuiau să călăuzească activitatea partidului, despre pozițiile care s-au confruntat în cursul acestei discuții. Din multitudinea acestor dezbateri reține atenția un ciclu de articole, apărut în ziarul „Socialismul", prin care se dezvăluiau și se criticau concepțiile și practicile reformiste ale Internaționalei a II-a. Trebuie să deosebim falimentul socialismului de falimentul Internaționalei a II-a — se însera într-unul din aceste articole. „Ceea ce a murit la 1914 nu a fost Internaționala, ci Internaționala a doua, Internaționala oportunismului și a politicii reformiste" [28]. Reflectînd poziția aripii de stînga a partidului socialist din țara noastră, un alt articol consacrat aceleiași probleme relata : „A doua Internațională, internaționala oportunismului din timpul unei burghezii stăpînă pe sine, nu mai există. Indiferent de număr, Internaționala în formație — Zimmerwaldul și Kienthalul — este fundamental deosebită de

[28] „Documente din istoria mișcării muncitorești, 1916—1921", Ed. politică, 1966, pag 117—118.

Internaţionala partidelor social-democrate de dinaintea războiului. Ea este Internaţionala proletariatului“ [29].

În anii 1919—1921, marea majoritate a membrilor Partidului socialist din România se pronunţă pentru transformarea partidului socialist în partid comunist şi afilierea sa la Internaţionala a III-a, creată de Lenin, pentru adoptarea unei linii consecvent revoluţionare. În acest sens s-a pronunţat de mai multe ori secţiunea din Bucureşti a partidului socialist (în 1919), urmată de celelalte secţiuni din întreaga ţară. Transformarea partidului socialist într-un partid de tip nou — se arăta în Darea de seamă pe anul 1919 a secţiunii Bucureşti a partidului socialist — se impune, „cu atît mai mult cu cît creşterea extraordinară a mişcării, cu revoluţionarea continuă a marilor mase muncitoreşti, este absolut nevoie de un program hotărît şi clar, care să dea putinţă maselor să poată preîntîmpina evenimentele şi să ajungă mai repede la realizarea idealului socialist“ [30].

Orientîndu-se în mod just în situaţia concretă din România, militanţii aripii de stînga au apreciat că întemeierea partidului revoluţionar trebuia să se înfăptuiască nu prin desprinderea din partidul socialist a acelora ce înţeleseseră deja necesitatea creării unui partid de tip nou, ci prin cîştigarea marii majorităţi a membrilor partidului socialist de partea ideilor revoluţionare şi prin transformarea, în acest fel, a partidului socialist în partid comunist.

În acest sens, militanţii revoluţionari români acţionau pentru trecerea întregului partid de la comitetele locale pînă la cele centrale pe poziţiile partidului revoluţionar de tip nou. Rezultatele acestei activităţi au fost deosebit de evidente începînd cu a doua jumătate a anului 1919, cînd se constată o sensibilă deplasare spre stînga a întregului partid socialist. Aceasta s-a reflectat prin izolarea tot mai accentuată a liderilor reformişti, prin ieşirea lui Flueraş şi Jumanca din Consiliul dirigent, ca urmare a presiunii elementelor revoluţionare, prin schimbarea denumirii Partidului social-democrat din Transilvania în partid socialist, prin declaraţia oficială a conducerii partidului socialist potrivit căreia refuza să recunoască Internaţionala a II-a, reconstituită la începutul anului 1919, etc.

Pentru clarificarea politică şi ideologică se traduc şi se răspîndesc lucrări ale lui Marx, Engels şi Lenin. Revista „Lupta de clasă“, apărută în iulie 1920, oglindea o mai bună cunoaştere a teoriei revoluţionare. În presa socialistă au fost publicate materiale care îşi propuneau analiza situaţiei şi a sarcinilor mişcării muncitoreşti din ţara noastră în lumina ideilor marxist-leniniste.

În faţa creşterii avîntului revoluţionar burghezia, care începuse treptat să-şi consolideze poziţiile, a adus la cîrma ţării, în martie 1920, partidul poporului, prezidat de generalul Averescu. Acest guvern a dus o politică de îmbinare a măsurilor de realizare a unor reforme, îndeosebi a reformei agrare, cu acţiuni de reprimare a mişcării muncitoreşti revoluţionare. Printr-un jurnal al Consiliului de Miniştri din martie 1920, urmat de o lege în august 1920, a trecut la măsuri îndreptate împotriva

[29] „Socialismul“ din 18 noiembrie 1918.

[30] „Documente din istoria mişcării muncitoreşti. 1916—1921“, Editura politică. Bucureşti, 1966, pag. 282.

acțiunilor greviste ; s-au inițiat acțiuni împotriva consiliilor muncitorești ; într-o seamă de fabrici au fost reintroduse gărzile militare etc.

Clasa muncitoare a răspuns acestor măsuri prin fermitate, printr-o puternică intensificare a luptelor greviste. Dacă în ansamblu perioada anilor 1918—1920 a reprezentat pentru clasa muncitoare din România anii unui avînt revoluționar nemaicunoscut pînă atunci în țara noastră, în cadrul ei, anul 1920 a constituit el însuși un punct culminant al acestei furtunoase perioade, anul celor mai puternice bătălii de clasă ale proletariatului român din perioada imediat următoare primului război mondial. Astfel, numai între 1 martie și 20 octombrie au avut loc, după datele oficiale, 345 de greve. Au izbucnit greve generale pe orașe, cum au fost la Iași, Galați, Turda, Satu-Mare etc., și pe regiuni : în Banat (august 1920), Transilvania (septembrie). La aceste acțiuni au participat mase de oameni de diferite profesiuni, inclusiv funcționarii din aparatul de stat.

Cea mai mare parte a partidului, masa covîrșitoare a membrilor sindicatelor, muncitorii înaintați au început încă din primăvara anului 1920 să ridice tot mai insistent problema trecerii la greva generală. Dezbaterile în jurul acestei chestiuni au intensificat și accelerat procesul de cristalizare a pozițiilor și tendințelor din sînul conducerii partidului socialist.

În fruntea celor care se pronunțau pentru greva generală și care duceau munca de pregătire și organizare a acesteia se aflau militanți ca Gh. Cristescu, Gh. M. Vasilescu-Vasia, Pandele Becheanu, Theodor Iordăchescu, Gh. Niculescu-Mizil, P. Constantinescu-Iași, Leonte Filipescu, Ion Cloțan, Ion Pas, Lazăr Măglașu, Ion Burcă, D-tru Grofu, N. Marian, V. Anagnoste (București), Eugen Rozvani (Oradea), D. Stoiculescu (Galați), Coloman Müler (Timișoara), Carol Bartha (Brașov), Gh. Tănase și Zaharia Tănase (Iași), M. Cruceanu și C-tin Nicolcescu (Craiova), Ioan Elena (Turnu-Severin), Al. Ionescu, N. Rogobete (Constanța), I. Ciser (Valea Jiului), dr. H. Aroneanu (Bacău), Gh. Russ (Cluj), Iancu Iliescu (Piatra Neamț) ș.a.

Împotriva grevei generale erau liderii social-democrați de dreapta — I. Flueraș, I. Jumanca, G. Grigorovici, R. Gaidosch, I. Pistiner, Toma Dragu etc.

Problema declanșării grevei generale a fost luată în discuție de Consiliul general al partidului socialist și al mișcării sindicale întrunit la 10—11 octombrie 1920. Acesta a întocmit și înaintat guvernului un memoriu de revendicări, prin care se avertiza că, dacă cererile nu vor fi satisfăcute pînă la 20 octombrie, muncitorimea din întreaga țară va intra în greva generală.

În memoriu au fost înscrise revendicări dintre cele mai de seamă ale clasei muncitoare, ale maselor largi ale poporului, de o însemnătate politică generală. Se cerea respectarea dreptului de organizare, recunoașterea delegaților și a consiliilor muncitorești, retragerea armatei din fabrici, suspendarea aplicării legii pentru reglementarea conflictelor colective de muncă, desființarea efectivă și completă a stării de asediu și a cenzurii, satisfacerea cerințelor economice ale muncitorilor din întreprinderile statului etc.

La 20 octombrie 1920 — ca urmare a respingerii memoriului de către guvern —, la chemarea partidului socialist și a Comisiei generale a sindicatelor, s-a declarat greva generală.

Greva generală a cuprins pentru prima oară întregul proletariat român în lupta împotriva claselor exploatatoare. Au intrat în luptă detașamentele muncitorilor ceferiști, metalurgiști, mineri, muncitori din întreprinderile militare — Arsenalul și Pirotehnia etc. În primele rînduri ale grevei generale a stat muncitorimea Capitalei. O mare intensitate a avut greva generală în Valea Prahovei, în Valea Jiului, la Galați, Timișoara, Iași, Brăila, Cluj, Tr. Severin, Chișinău, Brașov, Arad, Turda, Craiova, Hunedoara, Cernăuți, Reșița și în multe alte orașe și centre muncitorești.

Tergiversarea declarării grevei, care a dus la pierderea momentului celui mai prielnic, din vara anului 1920, tactica pasivă, legalistă cu orice preț, imprimată grevei generale de reformiștii din conducerea partidului, care au lansat lozinca : „În timpul grevei toată lumea stă acasă, nu se face nici o demonstrație, pentru a nu se face jocul provocatorilor", a frînat desfășurarea grevei generale într-un spirit revoluționar ofensiv, a înlesnit înfrîngerea ei.

Prin amploarea și combativitatea sa revoluționară, greva generală din octombrie 1920 a fost cel mai important moment din istoria luptelor de clasă din România ; ea a zguduit puternic însăși temelia regimului burghezo-moșieresc. Clasa muncitoare s-a afirmat ca o forță socială pe plan național, în stare să-și asume rolul de conducător al întregului popor în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, să conducă destinele întregii națiuni.

Acțiunile viguroase desfășurate de clasa muncitoare în perioada avîntului revoluționar, greva generală din octombrie 1920 au scos în evidență necesitatea creării unui partid revoluționar, capabil să organizeze și să conducă proletariatul în lupta pentru îndeplinirea sarcinilor sale istorice.

Mișcarea muncitorească din România trebuia să rezolve această sarcină fără întîrziere, în ciuda condițiilor deosebit de grele create de intensificarea măsurilor represive ale cercurilor conducătoare în perioada ce a urmat grevei generale.

După greva generală are loc în conducerea partidului socialist o consolidare a pozițiilor aripii stîngi revoluționare. Elementele oportuniste de dreapta erau tot mai mult împinse la periferia mișcării muncitorești. Marea majoritate a membrilor partidului se pronunța tot mai hotărît pentru transformarea partidului socialist în partid comunist.

În toamna anului 1920, socialiștii români au trimis o delegație la Moscova pentru a discuta problema afilierii mișcării muncitorești din România la Internaționala Comunistă. Delegația a fost formată din : Gh. Cristescu, C. Popovici, E. Rozvani, Al. Dobrogeanu-Gherea, D. Fabian, I. Flueraș.

În timpul discuțiilor cu reprezentanții Internaționalei Comuniste, Gheorghe Cristescu, Constantin Popovici, Eugen Rozvani, manifestîndu-și adeziunea la principiile leniniste cu privire la partidul de tip nou, au exprimat unele obiecții asupra aprecierilor date de reprezentanții Cominternului situației din România, ca urmare a necunoașterii realităților din țara noastră. În același timp, ei au obiectat împotriva amestecului organelor Cominternului în stabilirea programului partidului și componenței organelor sale de conducere, considerînd că acestea constituiau atribute inalienabile ale partidului însuși. Aceste practici ale Cominternului, care aveau să se manifeste și în anii următori, au adus daune activității și dezvoltării partidului nostru.

Procesul de delimitare ideologică și organizatorică în mișcarea muncitorească din România s-a reflectat cu putere în cursul lucrărilor Consiliului general al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie — 3 februarie 1921. Cu acest prilej s-au desemnat clar deosebirile fundamentale dintre curentul de stînga, care se intitula deja comunist, și elementele de dreapta reformiste. Curentul de stînga sublinia caracterul ireconciliabil dintre tactica revoluționară și cea reformistă și se pronunța pentru urgenta convocare a congresului de constituire a partidului comunist.

Elementele de dreapta erau împotriva convocării congresului de constituire a Partidului Comunist Român și cereau excluderea comuniștilor din conducerea partidului și sindicatelor.

În partidul socialist și în conducerea lui a acționat și gruparea care se intitula unitară. La ședința din 30 ianuarie — 3 februarie 1921, această grupare a propus o moțiune care preconiza ca partidul să activeze pe baza programului din mai 1919 ; moțiunea cerea să se reia discuția în problema condițiilor afilierii la Internaționala Comunistă și să se includă în conducerea partidului, pe baze paritare, reprezentanți ai fiecăruia din cele trei curente.

Puse la vot, moțiunile celor trei curente au obținut : comuniștii 18 voturi, unitarii 12 voturi, iar dreapta 8 voturi [31]. Aflîndu-se în minoritate, elementele de dreapta au declarat că se socotesc în afara partidului socialist ; unitarii au rămas în partid, dar nu au acceptat să intre în Comitetul Executiv. Consiliul general a decis convocarea congresului partidului socialist pentru 8 mai 1921.

Un nou raport de forțe se crease în partid. Aripa de stînga din acest moment era dominantă și în conducerea partidului socialist și a sindicatelor.

În perioada de pregătire a congresului, în presă, în cursul adunărilor consacrate alegerilor de delegați, în sînul partidului socialist a avut loc o vie dezbatere asupra problemelor politice, ideologice și organizatorice care urmau să stea la baza partidului de tip nou.

Ziarele socialiste au introdus rubrici de discuții cu diferite denumiri : „Tribuna congresului", „Între noi", „Discuții libere", în care se confruntau, în special după consiliul general, opinii între curentul comunist și fracțiunea socialist-unitară.

Comuniștii militau cu ardoare și fără întîrziere pentru un partid consecvent revoluționar, devotat clasei muncitoare, poporului român.

[31] „Documente din istoria mișcării muncitorești. 1916—1921", Editura politică, București, 1966, pag. 569.

Ei au publicat în presă documentele care urmau să se discute la congres, pentru a fi cunoscute în rîndul maselor de muncitori. Aceste documente — raportul de afiliere la Internaţionala a III-a, proiectele de statut ale partidului şi sindicatelor, raportul şi programul agrar, proiectul de program în problema naţionalităţilor —, pornind de la realităţile societăţii româneşti, conţineau multe idei juste pentru acel timp.

Bogata activitate ideologică-politică premergătoare Congresului din mai 1921 exprima faptul că devenise actuală, iminentă făurirea partidului comunist, cerut de procesul legic al creşterii necontenite a mişcării muncitoreşti. Aşa se explică că marea majoritate a delegaţilor aleşi au primit din partea organizaţiilor locale mandate imperative de a se pronunţa la congres pentru crearea partidului comunist.

La 8 mai 1921 s-au deschis la Bucureşti lucrările Congresului partidului socialist.

Avînd pe ordinea de zi probleme şi documente de importanţă fundamentală pentru mişcarea muncitorească, printre care programul şi statutul partidului, problema agrară şi altele, congresul a dezbătut darea de seamă privind activitatea partidului, raportul asupra afilierii la Internaţionala Comunistă.

Au participat la congres militanţi de seamă ai mişcării socialiste ca : Gheorghe Cristescu, care pînă la Congresul al III-lea a fost secretar general al Partidului Comunist Român, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Andrei Ionescu, Dumitru Grofu, Theodor Iordăchescu, Eugen Rozvani, Mihail Macavei, Gheorghe Niculescu-Mizil, Constantin Nităulescu, Gheorghe Stoica, Constantin Mănescu, Mihail Cruceanu şi alţii.

Trecîndu-se în ziua de 11 mai la vot, majoritatea covîrşitoare a delegaţilor au votat pentru crearea partidului comunist şi afilierea lui la Internaţionala Comunistă fără rezerve, iar o parte au votat pentru înfiinţarea partidului comunist şi afilierea lui la Internaţionala Comunistă, exprimînd rezerve în ceea ce priveşte obligativitatea hotărîrilor Internaţionalei Comuniste pentru partidele componente. Se poate spune, pe bună dreptate, că Congresul din mai 1921 a hotărît în unanimitate transformarea partidului socialist în Partidul Comunist din România.

Făurirea Partidului Comunist Român, pe baza ideilor marxism-leninismului, ca detaşament de avangardă al clasei muncitoare a constituit un moment de cea mai mare importanţă în istoria proletariatului din patria noastră. Marcînd o etapă superioară în mişcarea revoluţionară şi democratică din România, acest eveniment a dat un nou impuls luptei de eliberare socială şi naţională a poporului român pentru făurirea unei patrii libere şi independente.

Partidul comunist a fost primul partid din România care concentra organizaţiile politice muncitoreşti din întreaga ţară în cadrul unui singur partid de tip nou, centralizat.

Crearea Partidului Comunist Român, apariţia pe arena vieţii politice a ţării a detaşamentului de avangardă al clasei muncitoare şi al întregului popor a neliniştit profund clasele exploatatoare. Guvernul Averescu-Argetoianu a dezlănţuit împotriva partidului comunist o teroare sălbatică. Unităţi militare şi poliţieneşti au încercuit clădirea în care se ţineau lucrările congresului şi au arestat majoritatea delegaţilor la congres. Au fost operate arestări de militanţi revoluţionari în întreaga ţară.

Arestarea delegaților înainte de terminarea lucrărilor congresului a împiedicat adoptarea statutului partidului, a programului său agrar și a altor documente importante.

În asemenea condiții grele și-a început activitatea eroică Partidul Comunist Român. Făurirea partidului comunist a fost rezultatul luptei de veacuri a poporului român pentru libertate și progres social, luptă continuată și ridicată pe o treaptă superioară de proletariatul revoluționar.

Transformarea partidului socialist în partid comunist a constituit o cotitură istorică în dezvoltarea mișcării muncitorești din România, în viața poporului român. Începînd din mai 1921, clasa muncitoare, sub conducerea partidului comunist, a fost prezentă și și-a spus cuvîntul în toate evenimentele importante ale țării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social. Partidul comunist a trecut printr-un proces greu de călire politică și ideologică, de întărire organizatorică. Depășind greutățile din propriile-i rînduri, teroarea burghezo-moșierească, el s-a întărit continuu, s-a legat treptat de mase, a militat neobosit pentru triumful cauzei construirii socialismului și comunismului în patria noastră.

„Niciodată în România — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — n-a existat un alt partid politic cu o istorie atît de bogată și glorioasă care să fi luptat cu abnegație și să fi realizat atîta pentru fericirea poporului român, pentru măreția națiunii noastre. Partidul nostru s-a născut și a crescut o dată cu proletariatul ; destinul său este strîns legat de cel al clasei muncitoare, al întregului popor român. Partidul Comunist Român este un detașament activ în marea mișcare revoluționară democratică și progresistă a lumii contemporane“ [32].

[32] *Nicolae Ceaușescu :* „Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România“, Editura politică, București, 1966, pag. 90.

Lucrările Congresului I al Partidului Comunist Român

A. DEAC
FL. DRAGNE

Crearea Partidului Comunist Român — detașament de avangardă al clasei muncitoare —, pe baza ideologiei marxist-leniniste, a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului, a poporului român.

Elementele înaintate din mișcarea muncitorească din România, pătrunse de spiritul de clasă și care formau aripa stîngă a partidului socialist, au militat hotărît încă din 1918—1919 pentru crearea partidului de tip nou, revoluționar, lipsit de tarele reformiste ale Internaționalei a II-a. Unele secții ale partidului socialist au și început să se intituleze secții ale „partidului socialist-comunist", cerînd insistent și celorlalte organizații socialiste din țară să adopte tactica revoluționară, afilierea la Internaționala a III-a.

Mișcarea muncitorească din toate provinciile țării, ce se manifesta din ce în ce mai puternic ca o mișcare unitară, începe să fie dominată de ideea făuririi partidului comunist. Din ianuarie 1920, cînd secțiunea din București a partidului socialist a adoptat o rezoluție prin care cerea Comitetului Executiv să convoace congresul partidului pentru a hotărî transformarea partidului socialist în partid comunist și afilierea la Internaționala a III-a, și pînă în aprilie 1920 majoritatea secțiunilor partidului au adoptat moțiuni în acest sens. Convocarea congresului partidului socialist care să ia în dezbatere problemele legate de transformarea lui în partid comunist era cerută cu tot mai multă insistență de organizațiile din București și din Valea Prahovei, de cele din Dobrogea și Valea Jiului, din Oltenia și Banat, din Moldova și Transilvania.

Activitatea intensă și multilaterală desfășurată în cadrul partidului socialist pentru clarificarea ideologică, pentru convingerea masei membrilor de partid și înțelegerea de către aceasta a necesității creării partidului comunist a avut drept rezultat transformarea, la 8 mai 1921, a partidului socialist în partid comunist.

*

Greva generală a scos și mai mult în evidență necesitatea creării unui partid revoluționar capabil să organizeze și să conducă proletariatul în lupta pentru îndeplinirea sarcinilor sale istorice.

Experiența grevei generale a intensificat munca de pregătire a congresului, care avea să hotărască crearea Partidului Comunist Român. După ce Consiliul general al partidului socialist, în ședința sa din 30 ianuarie—3 februarie 1921, a fixat data convocării congresului, s-a trecut la pregătirea nemijlocită a lucrărilor sale. În moțiunea aprobată de majoritatea Consiliului general, care trasa directivele de urmat pînă la congres, se sublinia că Comitetul Executiv are însărcinarea de a face cunoscute prin grai și scris tezele, rezoluțiile, condițiile de admitere și statutele Internaționalei Comuniste și să le aplice treptat, treptat, legîndu-le de evenimentele zilnice ce se desfășoară [1]. În vederea îndrumării concrete a întregii munci de pregătire, în București a fost formată o comisie de organizare a congresului [2], care în ședințele sale săptămînale lua măsurile necesare pregătirii documentelor înscrise pe ordinea de zi, discuta situația din secțiunile locale ale partidului și alte probleme legate de asigurarea bunei desfășurări a lucrărilor acestuia.

În lunile februarie, martie și aprilie, în toate secțiile partidului socialist a avut loc o susținută activitate propagandistică, ideologică de lămurire a masei membrilor partidului asupra principiilor înaintate proprii partidului de tip nou, de clarificare a divergențelor de idei, a punctelor de vedere diferite care se manifestau în rezolvarea problemelor majore ce se aflau în fața congresului. În săptămînile premergătoare deschiderii congresului, mișcarea socialistă a cunoscut o vie și constructivă frămîntare politică. Dezbaterile care au avut loc în ședințele secțiilor partidului socialist pentru alegerea delegaților au arătat că totalitatea organizațiilor muncitorești din întreaga țară sînt pentru transformarea partidului socialist în partid comunist. Mărturia cea mai elocventă în această privință o constituie mandatul dat delegaților aleși în secțiuni, care au fost împuterniciți să voteze pentru crearea partidului comunist. Din cauză că autoritățile interziceau ședințele publice ale partidului socialist, că multe sedii ale acestuia erau închise, alegerile de delegați pentru congres s-au desfășurat în condiții grele [3]. Pentru a slăbi organizațiile de partid și a reduce din activitatea revoluționară a pregătirii congresului, autoritățile burghezo-moșierești au arestat, în lunile premergătoare, un număr însemnat de militanți ai organizațiilor de partid și de sindicat, printre care : Pandele Bechianu, Leonte Filipescu, Lenuța Filipovici, Constantin Popovici, David Fabian, Constantin Ivănuș, Iancu Olteanu, Gheorghe Vasilescu-Vasia, Gheorghe Zaharia ș.a. Unii dintre cei arestați făceau parte din colectivele însărcinate cu elaborarea materialelor pentru congres sau erau desemnați să țină rapoarte *.

La 5 martie 1921, „Socialismul" a publicat ordinea de zi a congresului partidului. Ulterior, ordinea de zi a suferit unele modificări în sensul

---

[1] „Socialismul" din 5 februarie 1921.

[2] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 7 913, filele 34—37. Amintirile lui Aron Kahane, delegat la congres, membru în comisia de organizare a congresului. Din comisia de organizare au făcut parte : Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Dumitru Stoiculescu, Evanghelie Stanef, Julius Goldemberg, Costa Stoef, Rozalia Frimu, Iuliu Neagu-Negulescu și alții.

[3] „Socialismul" din 6 mai 1921.

* De pildă, 3 raportori — L. Negru, S. Margulies, I. Roșeanu — și un coraportor — D. Fabian — fixați pentru congres au fost arestați în lunile martie-aprilie 1921.

sporirii problemelor care urmau să fie dezbătute în congres. La ședința consiliului comun al partidului și sindicatelor din 17 martie 1921 au fost introduse puncte noi pe ordinea de zi, aceasta mărindu-se de la 8 la 11 puncte. Alături de raportul de activitate al Comitetului Executiv, de raportul asupra afilierii și a programului partidului, de proiectul statutului și proiectul programului agrar etc., punctele noi trecute pe ordinea de zi se refereau la raportul delegației care a fost în Rusia sovietică, presa și propaganda, chestiunea naționalităților, mișcarea tineretului și mișcarea feminină. Problemele noi adăugate pe ordinea de zi reflectă marea însemnătate pe care o acorda Comitetul Executiv dezbaterii, în forul conducător superior al partidului, problemelor majore din mișcarea socialistă din țara noastră. Documentele programatice pregătite, parte din ele publicate înainte de congres pentru ca delegații să aibă posibilitatea cunoașterii lor temeinice, au constituit o bază serioasă de discuții asupra căii pe care trebuia să meargă partidul marxist-leninist al clasei muncitoare în rezolvarea sarcinilor mari și grele ce se ridicau în fața sa. Toate acestea dovedeau că conducerea de către partid a luptei clasei muncitoare din România se ridica pe o nouă treaptă a dezvoltării sale, calitativ superioară celei de pînă atunci.

Congresul partidului socialist s-a întrunit la București în dimineața zilei de 8 mai 1921 [4]. Lucrările congresului au început în sălile redacției ziarului „Socialismul", din str. Academiei, deoarece clubul partidului, unde urma să aibă loc congresul, era sigilat de autorități încă din octombrie 1920 — de la greva generală [5].

La congres au participat delegați din 29 de secții ale partidului socialist din țară [6], membrii Comitetului Executiv, ai Comisiei centrale de control și ai Comisiei generale a sindicatelor ; doi delegați ai Comitetului Central al Tineretului, un delegat al Federației socialiste Prahova, un delegat al grupului parlamentar, un delegat al Comitetului Central Feminin, un delegat al Casei poporului, un delegat al ziarului „Socialismul", un delegat al Cercului de editură. Sistemul de reprezentare la congresul partidului era : un delegat la 25 de membri, doi delegați la o sută de membri ; iar peste acest număr pentru fiecare sută de membri un delegat [7].

Printre delegații la congres se aflau : Gheorghe Cristescu, Dumitru Grofu, Gheorghe Niculescu-Mizil, Eufrosina Cotor, Constantin Gheorghian, Th. Iordăchescu, Dumitru Stoiculescu, Stefan Benedict, Gheorghe Stoica, Ion Mirescu, Iuliu-Neagu Negulescu, Constantin Nițulescu, Dumitru Pop, Iacob Schein, Avram Zisu, Grigore Vasilescu, Gheorghe Sava, Ioan Țiri și alții din București ; Pîncotan Gheorghe, Alexandru Huschia, Geza Bathary din Arad ; Nicolae Cricoveanu, Dumitru Ciumbrudean, Anton Banciu din Alba Iulia ; Tiron Albani, Carol Bartha, Gheorghe Mamina din Brașov ; Turzo Nandor, Ludovic Maghiari din Banat ; Ion Popescu din Buzău ;

[4] Congresul urma să dezbată în zilele de 8, 9, 10 și 11 probleme de partid, iar în zilele de 12, 13 și 14 urma să aibă loc congresul sindicatelor.

[5] Comitetul Executiv a trimis o delegație autorităților în drept pentru deschiderea clubului partidului și în ziua deschiderii congresului, însă nu a obținut autorizația respectivă.

[6] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 7 914, filele 64—89. Procesul-verbal al lucrărilor Congresului I al P.C.R. ; „Socialismul" din 11 mai 1921 menționează doar 27 de secții.

[7] „Socialismul" din 7 mai 1921.

Carol Szabad din Baia Mare ; Eugen Rozvani, Gheorghe Russ, Alfred Rusch, Elek Köblös, Lazăr Ulici delegați din Cluj ; Mihail Cruceanu din Craiova ; Marin Popa din Corabia ; Andrei Ionescu, Dumitru Gheorghiu, Dobrică Radu, Nicolae Rusu din Constanța ; Gheorghe Vlad din Făgăraș ; Fotache Dorojan, I. E. Vasiliu, Sandu Costică din Galați ; Iacob Schasek din Lugoj ; Dumitru Aricescu din Moreni ; Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Constantin Mănescu, Nicolae Marian, Damian Bălănescu din Ploiești ; Evanghelie Stanef din Tulcea ; Radu D. St. Vochin din Pitești ; Serban Andor, Carol Toth din Tg. Mureș ; Mihail Macavei, Gheorghe Luca din Tr. Severin ; Pavel Cătană din Valea Mureșului ; Elec Schwartz din Valea Jiului ; Costa Stoef din Silistra și Bazargic.

Din procesul-verbal încheiat cu ocazia arestării delegaților în ziua de 12 mai 1921, de comisarul regal al Consiliului de război al Corpului II armată, maiorul Cristea Toma, asistat de alți reprezentanți ai autorităților burghezo-moșierești, reiese că la congres erau reprezentate prin mandate și alte localități și centre industriale din țară, printre care Dej, Focșani, Călărași, Timișoara, Sălard, Satu Mare, Teiuș, Nehoiu, Cernavodă, Deda-Bistrița, Ratoșnea, Oradea, Islaz-Brăila, Piatra Neamț [8]. În afară de delegați, la lucrările congresului au participat și un număr însemnat de invitați [9]. Unii dintre delegați nu au putut ajunge la congres, fiind arestați în timpul deplasării : Ioan Elena, G. Nicolcescu, Florea Dăescu etc. La congres nu au putut veni militanți de seamă ai mișcării revoluționare din țara noastră, ca Alecu Constantinescu, Mihail Gh. Bujor și alții, fiind închiși sau aflați în emigrație.

Congresului îi revenea sarcina istorică de mare răspundere de a consfinți prin lucrările sale și hotărîrile adoptate transformarea partidului socialist în partid comunist — încununare a luptei desfășurate în anii avîntului revoluționar 1918—1921 de către aripa revoluționară majoritară a partidului socialist.

Delegații la congres reprezentau 45 086 de membri și dețineau 540 de mandate, dintre care 380 de mandate imperative pentru afilierea necondiționată la Internaționala a III-a ; 78 pentru afilierea cu rezerve ; 82 de mandate urmau să se pronunțe în cadrul dezbaterilor [10].

Delegații la congres au început lucrările ferm hotărîți să pună temeliile partidului de tip nou al clasei muncitoare din țara noastră, care să fie capabil să conducă la victorie lupta proletariatului român împotriva burgheziei. La deschiderea lucrărilor congresului, Gh. Cristescu a înfierat guvernul burghezo-moșieresc pentru măsurile teroriste utilizate contra clasei muncitoare, care căuta pe toate căile să o împiedice de a-și ține congresul.

---

[8] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 194, fila 4.

[9] În momentul arestării delegaților participanți la congres au mai fost arestate cca. 100 de persoane care au declarat că au asistat la lucrările congresului.

[10] „Socialismul" din 11 mai 1921. În condițiile grele în care s-a convocat primul Congres al partidului, unele secții nu au putut să trimită delegați, dînd mandatele delegaților secțiilor care au avut posibilitatea să trimită. De aceea, aproape fiecare delegat la congres dispunea de mai multe mandate.

După alegerea biroului prezidiului și a comisiilor de lucru *, congresul a trimis un mesaj de salut Internaționalei Comuniste. Delegații au adoptat o serie de moțiuni : „Pentru pace, contra războiului", „Pentru amnistie", „Pentru cei închiși", „Contra cenzurii și stării de asediu", „Pentru cei loviți de grevă", „Pentru proletariatul rus". Moțiunile exprimau poziția revoluționară, profund patriotică și internaționalistă a organizațiilor socialiste din țară. În moțiunile votate se cerea respectarea libertăților democratice, eliberarea militanților mișcării muncitorești arestați și întemnițați, amnistierea celor condamnați pentru delicte politice, se exprima solidaritatea cu lupta proletariatului rus, hotărîrea de luptă pentru apărarea păcii, împotriva războaielor de jaf și cotropire.

Înainte de a intra în ordinea de zi, gruparea socialist-unitară a prezentat o moțiune în care cerea amînarea congresului și se făcea apel la Comitetul Executiv ca pînă la 1 iulie 1921 „să termine toate lucrările pregătitoare ale congresului, în special să publice toate rapoartele prevăzute la punctele de pe ordinea de zi și... să organizeze în chestiunea directivei și afilierii partidului referendumul prin consultarea tuturor membrilor partidului aflați înscriși în evidența secțiilor partidului la 1 noiembrie 1920"[11]. Moțiunea susținea că, datorită măsurilor represive ale autorităților și timpului scurt, lucrările congresului au fost insuficient pregătite [12].

În discuțiile purtate, fondul moțiunii a fost energic combătut, arătîndu-se că problema afilierii la Internaționala a III-a a fost mult discutată în mișcarea socialistă, că în țară au rămas numai două județe unde nu s-au putut întruni secțiunile. „Referendumul din Capitală — s-a arătat în discuții — nu e perfect, însă l-au aprobat și unitarii care nu i-au opus alt sistem" [13]. Ne-am adunat „să punem baza unei clădiri noi și de aceea trebuie să se sfîrșească odată cu amînările" [14].

Pusă la vot, moțiunea grupării socialist-unitare a fost respinsă cu mare majoritate de voturi, în favoarea ei votînd numai 9 delegați [15].

---

* Președinte al biroului congresului a fost ales Dumitru Stoiculescu, vicepreședinți Mihail Cruceanu, Gheorghe Russ, Andrei Ionescu ; Secretariatul era format din Mihail Macavei, Fotache Dorojan, Alfred Rusch, Iuliu Neagu-Negulescu, Ștefan Aföldi ; ulterior au mai fost cooptați Eugen Ionescu, Tiron Albani și I. E. Vasiliu. Comisia de validare era compusă din Nicolae Marian, Ion Mirescu, Elek Köblös, Evanghelie Stanef și Carol Bartha ; Comisia de rezoluții era formată din Al. Dobrogeanu-Gherea, Eugen Rozvani, Mihail Macavei, Mihail Cruceanu, Dumitru Stoiculescu, Gheorghe Cristescu, Theodor Iordăchescu, Iuliu Neagu-Negulescu, Constantin Mănescu. În prezidiul de onoare al congresului au fost aleși militanți revoluționari arestați (Vezi Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 7 914, filele 68—81).

[11] „Socialismul" din 11 mai 1921.

[12] Ibid.

[13] Ibid

[14] Ibid.

[15] Ibid. Vezi Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 7 914, fila 26. În ședința de după-amiază din ziua de 8 mai se citește o scrisoare trimisă de Pandele Becheanu, L. Măglașu și H. Pîncu, deținuți la spitalul militar, în care, printre altele, se spunea : „Salutăm dar primul congres al mișcării muncitoare de la noi de după război, încrezători că din dezbaterile ce vor avea loc va răsări, puternic și încrezător în victorie, Partidul Comunist din România — conducătorul cel mai

În ziua de 9 mai, congresul a trecut la examinarea problemelor fundamentale ale mișcării muncitorești înscrise pe ordinea de zi. Gheorghe Cristescu — secretarul de atunci al partidului socialist — a prezentat raportul de activitate al Comitetului Executiv. În darea de seamă, Gh. Cristescu a subliniat că „Internaționala a II-a n-a corespuns menirii sale, călcînd în picioare principiile socialiste, înșelînd proletariatul și punîndu-se în slujba burgheziei". El a arătat că Partidul Socialist din România s-a aflat în rîndul acelor partide care au părăsit printre cele dintîi Internaționala a II-a, al cărei faliment a fost pecetluit de poziția conducătorilor ei de sprijinire a burgheziei din țările respective, de trădarea intereselor de clasă ale proletariatului internațional. Reprezentanți ai Partidului Socialist din România au participat activ la conferințele internaționale de la Zimmerwald în septembrie 1915 și Kienthal în mai 1916 și au militat pentru traducerea în viață a documentelor acestor conferințe.

O atenție deosebită s-a acordat în raport problemelor organizatorice ale mișcării socialiste din țara noastră după terminarea primului război mondial. Analizîndu-se autocritic unele momente din activitatea Comitetului Executiv, în raport s-a arătat că întrebuințarea în activitatea partidului a unor forme de luptă foarte moderate s-a datorat influenței liderilor oportuniști Iosif Jumanca și Ion Flueraș. Raportul releva că muncitorimea s-a convins că „moderația în lupta contra burgheziei e inutilă" și că „tot formele vechi de luptă revoluționară sînt cele mai bune". În urma terorii dezlănțuite după greva generală, arăta raportorul, mulți tovarăși mai puțin călîți în luptă, încîntați de succesele de pînă atunci, au dat înapoi, lupta însă nu a încetat. „Dacă la suprafață mișcarea s-a redus, în adîncime a crescut. Avem în toate părțile și în toate instituțiile grupele noastre, care știu să lupte pentru idealul lor revoluționar" [16].

Subliniind greutățile provocate de liderii reformiști, raportorul arăta că aripa de stînga avea de luptat împotriva concepției reformiste întreținute de social-democrați de dreapta, „care făceau imposibilă orice încercare de a continua conlucrarea împreună". La ședința Consiliului general din ianuarie-februarie 1921 au ieșit din partid cei 8 lideri social-democrați de dreapta. În partid a rămas, la un loc cu cei de stînga, denumiți în mod curent comuniști, și grupul socialiștilor unitari.

Dezbaterile purtate asupra raportului s-au caracterizat prin grija deosebită manifestată de delegați pentru îmbunătățirea întregii activități a partidului. Majoritatea delegaților care au luat cuvîntul asupra raportului, printre care amintim : Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Fotache Dorojan, Dumitru Grofu, Eugen Ionescu, Elek Köblös, Gheorghe Niculescu-

---

viguros al clasei muncitorilor, care, curățat de elementele șovăitoare și oportuniste și punîndu-se pe principiile, tezele și rezoluțiile Internaționalei Comuniste, va fi singura chezășie că triumful cauzei noastre este asigurat..."

Telegrame și scrisori de salut au trimis congresului și secțiile Partidului socialist din Brăila, Huși, Turnu-Măgurele, muncitorii din Galați, din Cluj, Baia Mare, revoluționari întemnițați la Iași, Piatra Neamț, Focșani ș.a.

[16] „Socialismul" din 11 mai 1921.

Mizil, Gheorghe Pîncotan, Eugen Rozvani ș.a. au criticat cu asprime vechiul Comitet Executiv pentru inconsecvența de care a dat dovadă în activitatea sa față de problemele vitale ale luptei revoluționare a clasei muncitoare, pentru lipsa de inițiativă în momentele cele mai favorabile ale organizării luptelor maselor muncitoare, pentru pregătirea insuficientă a grevei generale din octombrie 1920. Comitetul Executiv era criticat pentru pasivitatea manifestată față de lupta revoluționară a țărănimii și pentru concepțiile oportuniste ale liderilor de dreapta în problema țărănească, în problema alianței dintre clasa muncitoare și țărănime.

Raportul Comitetului Executiv al partidului a fost apreciat ca incomplet, nevorbind aproape nimic despre creșterea cunoștințelor cultural-politice ale clasei muncitoare și contribuția partidului la aceasta, despre activitatea parlamentară a deputaților socialiști, despre amînarea repetată a ținerii congresului partidului.

Analizînd într-un ascuțit spirit critic activitatea de pînă atunci a partidului socialist, condamnînd tactica legalistă cu orice preț și în toate împrejurările adoptată de Comitetul Executiv, în discuții revenea tot mai des concluzia : „să schimbăm metoda mișcării noastre dacă vrem să ieșim de pe făgașul greșelilor de pînă acum, altfel, mergînd pe aceeași cărare, vom cădea în aceleași greșeli. Să schimbăm metodele de muncă, să ieșim din acest congres... mai tari ca oricînd“ [17]. În noul Comitet Executiv se cerea să fie aleși oameni hotărîți, devotați cauzei clasei muncitoare, care să fie la înălțimea sarcinilor încredințate.

Pus la vot, raportul Comitetului Executiv a fost aprobat cu 32 de voturi, 27 contra și 3 abțineri [18].

Ca urmare a presiunilor repetate la Ministerul de Interne, a fost ridicat sigiliul de pe sediul partidului și al sindicatelor și s-a obținut continuarea lucrărilor congresului în localul Clubului socialist din str. Sf. Ionică nr. 12.

În dimineața zilei de 10 mai, Gheorghe Cristescu a prezentat raportul delegației care în toamna anului 1920 a fost în Rusia sovietică pentru a discuta problema afilierii Partidului socialist din România la Internaționala a III-a, Comunistă. In raport au fost împărtășite impresiile delegației asupra transformărilor revoluționare din Rusia sovietică și rezultatele obținute pînă atunci de proletariatul rus. Raportul a informat congresul că românii care se aflau în Rusia „au luptat din toate puterile pentru victoria revoluției“ [19].

Intrînd în fondul problemelor pentru care a mers în Rusia sovietică, raportorul a arătat că delegația, în urma recomandărilor primite, s-a întîlnit la Harkov cu Cristian Racovski, cu care a discutat activitatea mișcării socialiste din țara noastră, desfășurată după intrarea României în primul război mondial.

---

[17] Ibid.
[18] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 7 914, fila 70.
[19] „Socialismul“ din 12 mai 1921.

Problemele ridicate în raportul delegației care a fost în Rusia sovietică au adus din nou în centrul dezbaterilor congresului activitatea Comitetului Executiv al partidului socialist și aprecierile date acestuia de către Internaționala Comunistă. În ansamblul lor, luările de cuvînt s-au caracterizat prin spiritul lor critic și prin dorința delegaților de a înlătura cauzele care au generat lipsurile din activitatea partidului socialist.

Criticînd unele aspecte negative din activitatea Comitetului Executiv al P.S.R., Eugen Rozvani a propus congresului o moțiune care condamna ideologia social-democrată, precum și metodele oportuniste ale unor membri din vechea conducere a mișcării socialiste, recomandînd adoptarea pe viitor a unei atitudini revoluționare [20]. Poziția sa era rezultatul unui proces intens de delimitare față de ideile și practicile social-democrate, oportuniste, proces care a avut loc în sînul partidului în întreaga perioadă a avîntului revoluționar.

Alți delegați, printre care și Eugen Ionescu, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Constantin Mănescu, Elek Köblös, Constantin Nițulescu, Gheorghe Luca, Gheorghe Niculescu-Mizil, au criticat, de asemenea, manifestările oportuniste care au avut loc în activitatea Comitetului Executiv al partidului socialist. Parte din greșelile Comitetului Executiv, sublinia Eugen Ionescu, s-au datorat și faptului „că ne-a lipsit o directivă fixă și clară, care să fie dată de un congres" al partidului. „Luptele grele ce vor urma — arăta în cuvîntul său un delegat — cer o hotărîre de fier... Să se intre în sînul mișcării ca simpli soldați și să se ajungă la conducere cînd se va dovedi că au meritat-o în lupta ce au dat-o ca soldați" [21]. Delegații la congres au criticat vehement pe Ilie Moscovici, care, în calitate de secretar al partidului socialist pînă la greva generală din 1920, a desfășurat activitate oportunistă, „a sfidat părerile masei membrilor de partid, a conlucrat cu liderii social-democrați de dreapta ca Ion Flueraș, G. Grigorovici, Iosif Jumanca etc. și a adus în locurile de seamă ale partidului oameni aproape străini de mișcarea socialistă" [22].

*

În după-amiaza zilei de 10 mai 1921, congresul a ascultat raportul asupra afilierii la Internaționala a III-a, Comunistă, și programul partidului. Dezbaterile prilejuite de acest document au ocupat locul central în lucrările congresului. Raportul publicat cu cîteva luni înainte de ținerea congresului făcea o analiză amplă a celor mai importante etape din lupta clasei muncitoare pe plan intern și internațional. Congresul din

[20] „Socialismul" din 13 mai 1921 ; Vezi și Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 194, fila 266.

[21] „Socialismul" din 12 mai 1921.

[22] Ibid.

martie 1919 — amintea raportorul —, la care a luat naștere Internaţionala a III-a, Comunistă, a hotărît ca partidele credincioase principiului luptei de clasă afiliate la ea să adopte numele de partide comuniste, pentru a se distinge de partidele reformiste.

În vederea creării partidului de tip nou, revoluţionar, raportul prezentat la congres sublinia că „...se impune a adopta principiile și tactica noii Internaţionale, care este intransigentă și luptă pentru revoluţia socială“ [23]. De aceea raportorul propune „a ne afilia fără nici o condiţie“ [24].

Făcînd un succint istoric al mișcării noastre muncitorești, raportorul releva faptul că „Partidul socialist din România, în toată activitatea sa desfășurată în folosul clasei muncitoare, a căutat să se inspire de la principiile socialismului revoluţionar și tactica luptei de clasă“. Totodată se sublinia că „partidul nostru se poate mîndri că a luat, printre altele, iniţiativa convocării Conferinţei ţinute la Zimmerwald“. Raportul proclama necesitatea luptei „în ţara noastră pentru înfăptuirea societăţii viitoare, care nu-i alta decît comunismul“. Pentru atingerea acestui scop se arăta că proletariatul trebuie să cucerească puterea politică și economică din mîna burgheziei, înlocuind-o prin statornicirea puterii dictaturii clasei muncitoare, singura în stare să redea adevărata libertate imensei majorităţi a poporului. „Nu democraţia burgheză, ci dictatura proletariatului va fi aceea care va asigura triumful socialismului“. „Pentru atingerea acestui scop — remarca raportorul —, masele proletare vor lupta, după cum va fi rezistenţa adversarilor, pînă la conflict înarmat cu puterea de stat capitalistă“ [25].

Tezele din raport constituiau o dovadă că la elaborarea programului partidului s-a avut în vedere principiul marxist că instaurarea dictaturii proletariatului nu înseamnă numai o schimbare de guvern, ci presupune sfărîmarea vechiului aparat de stat burghezo-moșieresc și construirea unui stat de tip nou, sub forma republicii, cu sfaturi alese de reprezentanţele largi populare. Raportul sublinia că parlamentul putea fi utilizat pentru demascarea politicii claselor exploatatoare, pentru educarea și mobilizarea maselor, dar nu putea fi utilizat pentru cucerirea puterii de către clasa muncitoare. În programul partidului se prevedea că, imediat după cucerirea puterii politice, proletariatul va proceda la „exproprierea mijloacelor de producţie și schimb acolo unde procesul de concentrare capitalistă este mai înaintat“ și la trecerea lor în proprietate socialistă.

În ceea ce privește poziţia partidului faţă de mica burghezie — meșteșugari, mici comercianţi etc. — în program se arată că „mica proprietate sau simplul meșteșugar, în afară de cîteva unelte mai mult sau mai puţin primitive, nu posedă nimic. Prin urmare, nici unul, nici altul nu pot fi expropriaţi“.

Raportul cuprindea o serie de prevederi ale programului partidului în problema agrară, a organizării muncii în întreprinderile industriale, a protecţiei muncii tuturor salariaţilor, a timpului de muncă în fabrici și pe ogoare, a asigurării de locuinţe igienice pentru muncitori.

---

[23] „Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921“. Editura politică, București, 1966, pag. 433.

[24] „Socialismul“ din 12 mai 1921.

[25] „Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921“. Editura politică, București, 1966, pag. 433.

Pe lîngă laturile pozitive arătate, programul partidului expus în raport conține și o serie de limite. În program nu sînt delimitate sarcinile imediate ale partidului, menite să ducă la desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, de cele ale revoluției proletare ; de aici o serie de neclarități strategice și tactice.

În spiritul transformării partidului socialist în partid comunist și al afilierii lui necondiționate la Internaționala a III-a s-a pronunțat și coraportul ținut de Mihail Cruceanu [26]. Susținînd ideile expuse în raportul principal asupra afilierii, acesta sublinia că muncitorii „vor a III-a", deoarece „afilierea e însăși interesul nostru al proletariatului".

Ca urmare a discuțiilor purtate, s-a propus congresului ca de aci înainte partidul să se numească „Partidul socialist-comunist din România" [27].

Theodor Iordăchescu, reprezentant al grupării socialiste unitare, a prezentat congresului o moțiune în care se declara pentru afilierea cu rezerve la Internaționala a III-a [28].

Dezbaterile asupra raportului privind afilierea au prilejuit aducerea în discuție cu vigoare sporită a argumentelor în favoarea transformării partidului socialist în partid comunist, prin aderarea la Internaționala a III-a. „...Partidul Comunist Român — arăta un delegat — va lua ființă prin deciziile congresului de față..." [29]. De aici înainte, el va trebui să conducă, prin membrii săi conștienți, masele proletare, luîndu-și asupra sa o mare răspundere. Aceasta se poate face numai prin întărirea organizatorică și politică a partidului și afilierea la Internaționala a III-a, Comunistă.

În seara zilei de 11 mai s-a trecut la vot. Majoritatea covîrșitoare a delegaților au votat pentru crearea partidului comunist și afilierea lui la Internaționala Comunistă fără rezerve, iar o parte au votat pentru înființarea partidului comunist și afilierea lui la Internaționala Comunistă, exprimînd rezerve în ceea ce privește obligativitatea hotărîrilor Internaționalei Comuniste pentru partidele componente. Se poate spune deci că în unanimitate Congresul din mai 1921 a hotărît transformarea partidului socialist în Partidul Comunist din România.

În felul acesta congresul general al partidului socialist a devenit congresul care a consfințit înființarea partidului de avangardă a proletariatului din țara noastră — Partidul Comunist Român, conducătorul luptei revoluționare a tuturor oamenilor muncii pentru eliberarea de orice asuprire și exploatare a omului de către om.

*

A doua zi, în 12 mai, după întemeierea partidului comunist, lucrările congresului au continuat. Dimineața, congresiștii au ascultat raportul la

[26] În ordinea de zi publicată, coraportul urma să fie ținut de D. Fabian, însă, din cauza arestării și întemnițării lui la Jilava, nu a putut participa la congres.
[27] „Socialismul" din 12 mai 1921.
[28] „Socialismul" din 14 aprilie 1921.
[29] „Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921", Editura politică, București, 1966, pag. 722.

proiectul de statut, prezentat de Evanghelie Stanef. În raport a fost făcută o succintă analiză a schimbărilor organizatorice care au avut loc în mișcarea socialistă din țara noastră după primul război mondial. La baza elaborării proiectului de statut au fost puse principiile fundamentale ale marxism-leninismului, pe temelia cărora delegații au votat afilierea la Internaționala a III-a. Aceste principii sînt reflectate cu putere în proiectul de statut al partidului socialist-comunist, îndeosebi în primele două paragrafe. „Partidul socialist-comunist din România — preciza articolul 1 din statut — urmărește organizarea proletariatului pe terenul luptei de clasă și al solidarității internaționale a muncitorilor, pentru cucerirea puterii politice și aplicarea dictaturii proletariatului prin regimul politic al sfaturilor în vederea socializării mijloacelor de producție, adică transformarea societății capitaliste, bazată pe exploatarea muncii, într-o societate socialistă, în care munca este organizată după un plan general cu sforțările tuturor“ [30]. Referitor la calitatea de membru de partid, în proiectul de statut se prevedea că în Partidul socialist-comunist din România putea fi primită orice persoană de la 20 de ani în sus, indiferent de rasă și sex, care recunoștea principiile, programul și mijloacele de luptă ale partidului și care era hotărît să lucreze pentru el din toate puterile sale. Primirile în partid se făceau pe baza unei cereri și a recomandărilor din partea a doi membri de partid aprobate de Comitetul secțiunii. Membrilor de partid le era interzis să facă parte din altă grupare politică, ei erau însă obligați să se înscrie în sindicatul profesional respectiv.

Conform proiectului de statut prezentat congresului, membrii partidului se organizau în fiecare localitate în cîte o grupare sau secțiune. Gruparea trebuia să aibă cel puțin 7 membri, iar secțiunea minimum 25 de membri. Proiectul de statut prevedea sancțiuni mergînd pînă la excludere pentru acei membri de partid care nu se supuneau hotărîrilor organizației din care făceau parte sau care nu îndeplineau însărcinările primite. Hotărîrile Consiliului general și ale Comitetului Executiv erau obligatorii pentru toate organizațiile de partid. Toate organele de conducere ale partidului erau alese [31].

După prezentarea raportului și citirea proiectului de statut, pentru ca acestea să poată fi studiate de delegați și a formula observații și sugestii, au fost amînate dezbaterile asupra proiectului de statut pentru după-amiază. De asemenea, a fost adoptată propunerea ca să se ia în discuție raportul cu privire la presă și propagandă, iar pentru toate celelalte puncte de pe ordinea de zi, ca : problema agrară, tineretul, mișcarea feminină, cooperativele, chestiunea naționalităților, să se elaboreze rezoluții, „întrucît stabilirea punctului de vedere asupra lor derivă din tezele pe baza cărora s-a făcut afilierea“ [32].

Luînd în dezbatere presa și propaganda, congresiștii au subliniat însemnătatea deosebită pe care o are ziarul partidului pentru ridicarea

[30] Loc. cit., pag. 627.
[31] Loc. cit., pag. 629—630.
[32] „Socialismul“ din 14 mai 1921.

conștiinței politice a muncitorilor. Ei au analizat greutățile financiare mari prin care trecea presa de partid și au apreciat că tirajul organului central al partidului, „Socialismul", de aproximativ zece mii de exemplare, era necorespunzător față de numărul mare al muncitorilor organizați.

Participanții la discuții au criticat lipsurile care s-au manifestat în conținutul materialelor publicate în presa socialistă și faptul că unele dintre acestea au răspîndit confuzii în rîndurile muncitorilor. „Ziarul nostru — se arată în raportul prezentat — a lăsat de dorit, a avut lacune, a păcătuit, dar aceste greșeli au fost un reflex al nostru din cauza lipsei de unitate și directivă sănătoasă a conducerii partidului" [33]. Dumitru Aricescu, Gheorghe Russ și alții au criticat Comitetul Executiv pentru modul defectuos cum a îndrumat presa și propaganda socialistă și au făcut o serie de propuneri pentru îmbunătățirea muncii de propagandă. „În discuții s-a arătat că în ziar nu trebuiesc date numai informații, discuții polemice, în care resentimentele personale aveau primul loc, ci contrar [trebuie dată], o mare atențiune discuțiilor de doctrină...". O dată cu întemeierea partidului comunist, arăta un alt delegat, mai mult ca oricînd este nevoie de o presă serioasă și ca s-o avem trebuie să facem sforțări mari. Mai întîi obligația ca toți membrii mișcării să fie abonați, spre a putea forma mijloacele materiale necesare [34].

După închiderea discuțiilor asupra presei și propagandei și înaintarea propunerilor și sugestiilor formulate comisiei de rezoluții, a fost prezentat raportul material al ziarului „Socialismul", de la 1 ianuarie 1919 pînă la 1 mai 1921 *.

În după-amiaza zilei de 12 mai, în fața congresului a fost adusă problema agrară **.

Raportul asupra problemei agrare menționa că acordarea reformei agrare după primul război mondial a fost determinată, „în afară de presiunea însăși a țăranului muncitor, de puternice interese de conservare socială", care împingeau clasele dominante să facă „oarecare sacrificii" [35]. Raportul atrăgea atenția că și după înfăptuirea reformei agrare va rămîne în mîinile moșierilor o însemnată parte a pămîntului, că țăranii erau siliți să plătească mari despăgubiri pentru împroprietărire, că ei nu primeau

---

[33] „Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921", Editura politică, București, 1966, pag. 727.

[34] Loc. cit., pag. 728 și 730.

* Darea de seamă materială a „Socialismului" a fost prezentată de A. Filip, contabilul redacției ziarului „Socialismul"

** Ca raportor asupra problemei agrare fusese desemnat Alexandru Dobrogeanu-Gherea. Raportul a fost publicat în „Socialismul" din 9 mai 1921. Tot pentru congres a fost pregătit și un proiect de program agrar al Partidului socialist-comunist din România (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 195, filele 181—190).

[35] „Socialismul" din 9 mai 1921.

unelte și că în aplicarea reformei agrare își făcea loc arbitrariul cel mai desfrînat [36]. Raportul asupra problemei agrare arăta că partidul comunist va trebui să explice maselor țărănești că este singurul partid care le apără cu adevărat interesele, dar nu indica în mod clar acțiunile concrete care trebuiau înfăptuite pentru lichidarea proprietății moșierești și îmbunătățirea situației țărănimii.

Neținînd seama că pentru înfăptuirea revoluției socialiste în țara noastră se cerea ca în prealabil să se treacă prin etapa desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, în raportul asupra problemei agrare, ca și în alte documente ale congresului, se preconizau și unele măsuri necorespunzătoare condițiilor din țara noastră. Pe această linie, atît Gheorghe Cristescu, cît și Elek Köblös au prezentat fiecare cîte o moțiune în care se arăta : „Pămîntul întregii țări românești trece în stăpînirea întregului popor muncitor din țară, cu toate bogățiile lui firești, ce se află în sînul lui și ce crește deasupra" [37]. Ei se ridicau împotriva propunerilor făcute de Eugen Rozvani, care susținea că pentru atragerea țărănimii de partea clasei muncitoare este nevoie ca, într-o primă etapă, pămîntul expropriat de la moșieri să fie dat țăranilor în proprietate individuală, iar uneltele necesare muncilor agricole să fie puse la dispoziția țăranilor muncitori. [38]

Punerea problemei naționalizării imediate a întregului pămînt atunci cînd în România milioane de țărani erau în fierbere pentru a deveni stăpîni pe loturi din moșiile împărțite, cînd la ordinea zilei se aflau legiferarea definitivă și aplicarea reformei agrare, nu putea atrage masele țărănești, îngreuia mult activitatea organizațiilor de partid la sate și ducea implicit la îndepărtarea țărănimii de clasa muncitoare și de partidul socialist-comunist. Măsurile referitoare la problema agrară prevăzute în programul partidului, în raportul asupra problemei agrare și în cele două moțiuni propuse difereau mult față de proiectul de program agrar al partidului pregătit pentru congres care, ținînd seama de etapa de dezvoltare în care se găsea România, prevedea : exproprierea fără despăgubire a tuturor proprietăților (moșiilor) mai mari de 50 de holde cadastrale (30 hectare), a moșiilor bisericești și cele ale statului în totalitatea lor, împreună cu clădirile și inventarul agricol ce le aparțin ; pămîntul expropriat să fie dat atît în posesia țăranilor care se prezintă de bunăvoie pentru a-l lucra în colectiv, precum și în proprietate individuală tuturor celor care doresc să aibă proprietatea lor. Împroprietăririle, atît cele obștești, cît și cele individuale, trebuiau făcute gratuit, scutite de poveri, timbre sau alte taxe [39]. Proiectul de program agrar propus congresului avea un conținut revoluționar, de lichidare a proprietății moșierești de către masele țărănești înseși, sub conducerea proletariatului și a partidului său socialist-comunist. Proiectul de program

---

[36] Ibid.
[37] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 194, fila 136.
[38] Ibid
[39] Loc. cit., fila 185.

agrar preciza cu claritate că „realizarea economiei colective numai în timpul dictaturii proletare, prin transformarea mentalității maselor agricole și numai cu învoirea acestora se poate face. Nerăbdarea sau violența în această privință numai daune ar face cauzei revoluției“ [40]. Această precizare avea o mare importanță politică prin faptul că clarifica condițiile și modalitatea transformării socialiste a agriculturii, precum și etapa istorică în care va avea loc această transformare.

În proiectul de program agrar, precum și în raportul asupra problemei agrare, se sublinia rolul de hegemon al proletariatului în conducerea maselor pentru cucerirea puterii, [41] faptul că țăranii muncitori nu se pot elibera de exploatarea moșierilor și capitaliștilor, decît luptînd umăr la umăr cu frații lor din uzine. Misiunea de a conduce lupta de eliberare a țărănimii „revine pe de-a întregul și exclusiv proletariatului român“ [42].

Cu tot caracterul său mai realist, și în proiectul de program agrar se fac simțite o serie de scăderi.

În după-amiaza zilei de 12 mai, în timp ce se dezbătea problema agrară, în sala unde aveau loc lucrările congresului au pătruns forțe militare și polițienești. Sediul partidului a fost înconjurat de trupe. Delegații care au votat afilierea necondiționată a partidului la Internaționala Comunistă au fost arestați, sub învinuirea de „complot împotriva siguranței statului“. Autoritățile au efectuat percheziții și în celelalte săli ale Clubului socialist, arestînd un mare număr de membri de partid care participaseră ca invitați la lucrările congresului. La redacția ziarului „Socialismul“ au fost confiscate documentele congresului și materialele redacției ziarului. Cei arestați au fost transportați în dube la închisorile Jilava și Văcărești, unde au fost întemnițați.

În memoriul de protest adresat de către delegații arestați președintelui Adunării deputaților se arăta : „Subsemnații, delegați ai secțiunilor partidului socialist-comunist din întreaga țară, adunați în congresul nostru în localul Clubului socialist din str. Sf. Ionică, în momentul cînd deliberam asupra chestiunilor la ordinea zilei, în ziua de 12 mai a.c., am fost arestați de către autoritatea militară și apoi conduși la închisoarea Văcărești...“ [43]. Procesul-verbal încheiat de către autorități prilejuit de arestare consemnează în felul următor această acțiune criminală : „Am intrat în localul clubului pe care l-am pus imediat sub pază pentru ca nimeni să nu poată părăsi localul și, intrînd în sala de ședință a clubului, am cerut președintelui adunării să ne dea procesul-verbal, încheiat cu ocazia Congresului afilierii la Internaționala a III-a, cu numele celor ce l-au semnat și au declarat că au aderat la această afiliere“ [44]. După arestarea congresiștilor, în întreaga țară au fost arestați și alți militanți ai mișcării comuniste și implicați la un loc cu participanții la congres în

[40] „Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921“. Editura politică, București, 1966, pag. 672.
[41] Ibid.
[42] Idem. pag. 669.
[43] Idem, pag. 735.
[44] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 194, fila 7.

procesul politic al comuniștilor — în total 271 — cunoscut sub denumirea de procesul din „Dealul Spirii".

Din cauza arestării delegaților, congresul partidului nu a putut definitiva hotărîrile și adopta rezoluții în problemele dezbătute (programul partidului și statutul partidului, în problema agrară, în problemele presei și propagandei) și nu a putut lua în dezbatere celelalte probleme de pe ordinea de zi (problema tineretului, cooperativele, chestiunea naționalităților etc.).

Cu toate acestea, în documentele pregătite pentru congres, în proiectul de program în chestiunea națională, P.C.R. prevedea că „toată atențiunea muncitorimii trebuie îndreptată spre marea luptă decisivă — ce se va da cu capitalul cînd va veni ora socotelii. Problema națională trebuie să fie privită de către muncitori prin această prismă."

Concepînd în spirit marxist-leninist că rezolvarea definitivă și completă a problemei naționalităților din România depindea de dezvoltarea socială a țării, de rezolvarea problemei fundamentale — cucerirea puterii politice — în proiectul amintit se sublinia : „Proletariatul din România așteaptă rezolvarea definitivă a problemelor naționale de la transformarea sistemului social..." Totodată, comuniștii aveau datoria să organizeze lupta maselor muncitoare pentru egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor țării, indiferent de naționalitate, în toate domeniile.

Documentele elaborate și dezbătute de primul Congres al partidului, ca și cele elaborate, dar nedezbătute din cauza întreruperii congresului de organele statului burghezo-moșieresc, dovedesc preocupările Partidului Comunist Român pentru întărirea unității organizatorice, politice și ideologice a clasei muncitoare pe baza principiilor marxist-leniniste, atenția deosebită acordată întăririi legăturilor cu masele de oameni ai muncii, rezolvării problemelor fundamentale care se ridicau în fața României.

Congresul partidului socialist din mai 1921 a pus bazele partidului comunist. Transformarea partidului socialist în partid comunist pe temelia ideologiei marxist-leniniste a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului din România. O dată cu înființarea Partidului Comunist Român a început o etapă nouă în lupta proletariatului și a maselor muncitoare. În fruntea lor se afla acum un conducător devotat pînă la capăt cauzei dezrobirii celor ce muncesc, hotărît să conducă la victorie lupta poporului pentru eliberarea de orice exploatare și asuprire. Continuînd lupta de veacuri pentru eliberare socială și materială, cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din România, partidul comunist s-a dovedit exponentul fidel și apărătorul consecvent al intereselor clasei muncitoare, al întregului popor.

Sub conducerea partidului comunist clasa muncitoare a fost prezentă și și-a spus cuvîntul în toate evenimentele mai importante ale țării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social. În ciuda prigoanei dezlănțuite împotriva comuniștilor și a celorlalți patrioți de clasele do-

minante ei au continuat să țină sus steagul luptei pentru apărarea intereselor oamenilor muncii, să conducă lupta clasei muncitoare, a întregului popor la victoria asupra fascismului, pe calea făuririi României socialiste.

Mai puternic decît oricînd în decursul întregii sale istorii Partidul Comunist Român, urmat cu devotament și încredere nețărmurită de întregul popor, își îndeplinește cu cinste rolul de detașament de avangardă al clasei muncitoare, de forță politică conducătoare a societății noastre. Caracteristica fundamentală a partidului nostru este strînsa coeziune a rîndurilor sale, unitatea de nezdruncinat în jurul Comitetului său Central — chezășia dobîndirii de noi victorii pentru construirea socialismului și comunismului.

Activitatea Partidului Comunist Român pentru unitatea clasei muncitoare

CONSTANTIN PÎRVULESCU
GH. ȚUȚUI
I. IACOȘ

Unitatea clasei muncitoare este o necesitate istorică izvorîtă din însăși dezvoltarea proletariatului ca o clasă de sine stătătoare în orînduirea burgheză, din cerințele luptei sale revoluționare pentru doborîrea claselor exploatatoare și cucerirea puterii politice, pentru construirea orînduirii socialiste. Condițiile de existență și de dezvoltare proprii proletariatului în capitalism, legile luptei de clasă dau naștere tendințelor obiective spre unitatea clasei muncitoare.

Clasicii marxism-leninismului, analizînd bazele orînduirii capitaliste, au fundamentat rolul de hegemon al proletariatului în lupta pentru eliberarea oamenilor muncii de asuprire și exploatare. Ei au arătat că proletariatul, pentru a-și îndeplini această misiune, are nevoie să-și organizeze partidul politic propriu, de sine stătător, care trebuie să conducă și să reprezinte interesele întregii clase muncitoare.

În România, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, procesul apariției și dezvoltării industriei capitaliste este însoțit de nașterea unei noi clase sociale — proletariatul, căruia i-a revenit sarcina istorică de a duce mai departe tradițiile luptelor sociale și naționale ale poporului român, de a elibera întreaga societate de exploatare și asuprire. Condițiile grele de muncă și de trai ale lucrătorilor, exploatarea exercitată de capitaliștii autohtoni și trusturile imperialiste străine au dus la ascuțirea contradicțiilor de clasă ce s-au concretizat în numeroase greve, demonstrații și multe alte acțiuni organizate de masele muncitoare.

Experiența proprie de luptă, pătrunderea ideilor marxiste în țara noastră, influența mișcării socialiste internaționale au contribuit la dezvoltarea conștiinței de clasă a proletariatului, la accelerarea procesului de organizare.

Înființarea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România constituie un moment de însemnătate istorică în dezvoltarea luptelor sociale din țara noastră, în organizarea clasei muncitoare pe plan național. Unitatea clasei muncitoare, manifestată pe plan organizatoric, politic și profesional, în acțiunea unită a muncitorimii atît în luptele de zi cu zi, cît și în poziția adoptată față de problemele majore ale epocii

— constituie trăsătura caracteristică a mișcării muncitorești din România în acea vreme.

La începutul secolului al XX-lea, dezvoltînd tradițiile înaintașilor, Partidul Social-Democrat, reorganizat în 1910, a inițiat și condus acțiunile muncitorești în același spirit de unitate, a făcut ca proletariatul să se afirme și mai mult ca cea mai înaintată forță politică din România.

În anii din timpul și după primul război mondial, cînd procesul de radicalizare a maselor s-a adîncit, iar în rîndurile clasei muncitoare a avut loc o profundă schimbare în felul de a gîndi și acționa, unitatea proletariatului s-a manifestat cu o vigoare nemaicunoscută pînă atunci. Creșterea impetuoasă a avîntului și a combativității revoluționare a maselor muncitoare în anii 1918—1920 a culminat cu greva generală din octombrie 1920, cel mai important moment din istoria de pînă atunci a luptelor de clasă din România. Procesul profund și rapid de radicalizare prin care trecea mișcarea muncitorească din țara noastră era însoțit de clarificări politice și ideologice, de hotărîrea de a rupe cu reformismul liderilor social-democrați de dreapta, pentru transformarea partidului socialist în partid comunist.

Partidul Comunist Român, creat în mai 1921, a înmănuncheat într-un program de luptă idealurile și năzuințele cele mai înalte ale clasei muncitoare, ale poporului și a ridicat pe o treaptă superioară nobilele tradiții ale mișcării noastre muncitorești.

Crearea partidului comunist — detașament de avangardă al clasei muncitoare —, pe baza ideologiei marxist-leniniste, a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului din România. Născut în focul marilor bătălii de clasă din anii avîntului revoluționar, din rădăcinile viguroase ale luptei îndelungate a poporului pentru eliberarea sa socială și națională, Partidul Comunist Român a activat de-a lungul anilor pentru triumful ideii de unitate a muncitorimii în scopul înfăptuirii celor mai înaintate năzuințe ale întregului popor.

Această sarcină majoră izvora din însăși înțelegerea profundă de către P.C.R. că unitatea clasei muncitoare este o condiție esențială în lupta pentru atingerea obiectivului său final — construirea societății socialiste, precum și din condițiile concrete în care se dezvoltă mișcarea noastră muncitorească.

Împotriva tendinței obiective spre unitate a clasei muncitoare din România acționau și factori în direcția dezbinării forțelor proletariatului, care au frînat pentru multă vreme și au creat mari greutăți în realizarea unității acestuia. În acest cadru, mult rău au provocat mișcării noastre muncitorești politica regimului burghezo-moșieresc, teroarea îndreptată împotriva partidului comunist și a forțelor muncitorești înaintate, sugrumarea libertăților democratice, încercările claselor dominante de a dezbina muncitorimea prin crearea unor organizații diversioniste subvenționate de guverne și capitaliști, persistența unor confuzii ideologice în mișcarea muncitorească.

Elementele de dreapta social-democrate, care rămase în minoritate încă în ianuarie 1921 au părăsit Consiliul General al partidului, au promovat o politică de dezbinare a mișcării muncitorești, constituindu-se

în vara anului 1921 în „Federația partidelor socialiste" *. Aceste fapte au dus la scindarea unității clasei muncitoare pentru o lungă perioadă de timp, cu repercusiuni dintre cele mai grave asupra luptelor revoluționare și democratice din România.

Noile împrejurări au făcut necesar ca, de la începutul existenței sale, Partidului Comunist Român să-i revină ca una dintre cele mai importante sarcini aceea de a milita pentru unitatea politică și de acțiune a clasei muncitoare, în vederea conducerii luptei poporului muncitor pentru un trai mai bun, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a României.

Acțiunea pentru restabilirea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare avea de învins numeroase piedici și greutăți, generate nu numai de existența mai multor partide muncitorești, dar mai ales de concepțiile politice și tactice diferite ale acestora în problemele majore ale luptei revoluționare. O frînă permanentă în calea făuririi unității clasei muncitoare a constituit-o poziția liderilor social-democrați de dreapta. De aceea, eforturile pentru realizarea acestui obiectiv măreț al muncitorimii s-au împletit incontestabil cu lupta împotriva vîrfurilor reformiste.

În această situație, din partea P.C.R. se cerea o tactică elastică, plină de înțelegere pentru cucerirea majorității clasei muncitoare, pentru restabilirea unității acesteia. Căutările perseverente pentru a se ajunge spre lărgirea formelor de luptă în acest sens au găsit sprijin din partea unor conducători ai Partidului Social-Democrat și ai Partidului Socialist, a multor membri ai acestor partide și au avut ecou în masele largi ale oamenilor muncii.

În primii săi ani de activitate, P.C.R. a acordat o atenție deosebită mișcării sindicale, a inițiat o campanie susținută de înscriere a muncitorilor în sindicate, pentru menținerea unității sindicale și pentru cucerirea și apărarea dreptului lor de organizare și activitate pe baze legale. Ca urmare a acestor acțiuni, a luptei hotărîte a muncitorimii, în iunie 1922 s-a realizat centralizarea organizațiilor sindicale din întreaga țară [1], care pînă atunci își desfășuraseră activitatea pe regiuni. Unitatea organizatorică a sindicatelor din România și alegerea organului central, chiar dacă în componența lui se aflau și elemente oportuniste, au reprezentat o cucerire pentru clasa muncitoare. Menținerea unității în sindicate constituia totodată un mijloc eficace de apropiere între diferitele organizații muncitorești, dînd posibilitatea desfășurării cu mai mult succes a luptelor de clasă. Treptat, pe măsură ce influența lor în sindicate creștea, comuniștii au orientat activitatea acestora spre acțiuni combative, pentru un trai mai bun, împotriva ofensivei patronale, pentru apărarea cuceririlor din perioada avîntului revoluționar. Acțiunile greviste și conflictele colective de muncă din anii 1922—1923 desfășurate pentru obținerea unor revendicări economice și politice importante au dovedit justețea politicii partidului comunist pentru păstrarea și consolidarea unității sindicale.

---

* În ianuarie 1922 a luat ființă Partidul Socialist din România. În 1927 Federația partidelor socialiste și Partidul Socialist din România au fuzionat, luînd denumirea de Partidul Social-Democrat.

[1] „Dezbaterile Congresului sindicatelor muncitorești din România", Sibiu, 1922, în „Viața sindicală" din 18 iunie 1922.

Sporirea influenței elementelor revoluționare în sindicate și îndrumarea luptei clasei muncitoare pe un făgaș combativ de respingere a ofensivei patronale îngrijorau pe liderii social-democrați de dreapta, care căutau să-și subordoneze organizațiile sindicale, de unde să-și impună principiile și tactica lor oportunistă. În acest scop, ei au propagat necesitatea afilierii sindicatelor din țara noastră la Federația Sindicală Internațională, cu sediul la Amsterdam. P.C.R., care, deși militase pînă atunci pentru afilierea sindicatelor la Internaționala Sindicală Roșie (I.S.R.), cu sediul la Moscova, sesizînd pericolul sciziunii mișcării profesionale, a renunțat la această lozincă și a arătat că a ridica problema afilierii la una sau alta dintre Internaționalele sindicale înseamnă a crea premeditat elemente, cauze care să ducă la dezbinare. De aceea, partidul comunist a declarat public că merge la Congresul sindical de la Cluj din septembrie 1923 cu scopul de a întări unitatea și nu de a o sparge, că se va supune majorității congresului. După cum se știe, la congres, șefii social-democrați de dreapta, cu ajutorul autorităților burghezo-moșierești, au exclus din congres 135 de delegați care reprezentau mai mult de jumătate din numărul membrilor de sindicat, ceea ce a provocat scizionarea mișcării muncitorești sindicale [2]. În octombrie același an, reprezentanții sindicatelor excluse de la lucrările Congresului din Cluj s-au întrunit la București și au hotărît crearea unei noi centrale sindicale, sub denumirea de Consiliul General Sindical Unitar (C.G.S.U.). În condițiile în care P.C.R. a fost scos în afara legilor, sindicatele unitare au constituit un mijloc de legătură între partid și clasa muncitoare și totodată un exponent al luptei pentru unitate. Fărîmițarea forțelor însă nu putea să nu reducă în mare măsură eficacitatea luptelor de clasă pe care muncitorimea le-a dus împotriva exploatării capitaliste, pentru drepturi și libertăți democratice. De acum, lupta pentru unitatea politică a clasei muncitoare îmbrăca și forma luptei pentru unitatea organizațiilor ei profesionale, pentru unitatea sindicală.

În condițiile neînchipuit de grele ale ilegalității, înfruntînd prigoana autorităților burghezo-moșierești, partidul comunist a trebuit să găsească forme și metode corespunzătoare pentru continuarea activității sale legale și totodată s-o îmbine cu cea ilegală în vederea realizării unității de acțiune a clasei muncitoare pentru întărirea și extinderea legăturilor sale cu masele populare, a organizării și îndrumării luptei acestora. În contextul luptei generale a partidului comunist, în ciuda manifestărilor sectare și stîngiste din propriile rînduri, ideea unității străbate ca un fir conducător activitatea sa. Activul de bază al P.C.R., organizațiile partidului au militat cu abnegație și eroism pentru îndeplinirea înaltelor îndatoriri de organizare și mobilizare la luptă unită a maselor celor ce muncesc.

În nenumărate rînduri, Partidul Comunist Român s-a adresat organizațiilor social-democrate, membrilor acestora, precum și altor organizații și grupe independente de lucrători pentru înfăptuirea frontului unic muncitoresc, pe baza revendicărilor imediate ale proletariatului și ale mișcării democratice în general. Adesea porneau în același sens ini-

[2] Dezbaterile Congresului general sindical ce a avut loc la Cluj în septembrie 1923 în „Lumea nouă" din 23 septembrie 1923.

țiative sau adeziuni din partea socialiștilor, în pofida rezistenței unor conducători a căror nefastă influență s-a exercitat aproape două decenii în rîndurile mișcării socialiste. O acțiune pozitivă în direcția unității a constituit-o participarea împreună, în alegerile comunale din 1926, a P.C.R. prin organizația sa legală de masă — Blocul Muncitoresc Țărănesc — cu Partidul Socialist și organizații social-democrate. Pe aceleași baze, în timpul alegerilor parlamentare din mai 1926 s-a realizat frontul unic la Oradea, Timișoara, Tg. Mureș, Focșani, Tr. Severin și în alte localități. Semnificativă sub raportul luptei comune este și desfășurarea unor puternice acțiuni greviste pe baza frontului unic în anii 1925—1928, printre care cele ale metalurgiștilor de la Reșița, Titan-Nădrag-Călan, ale forestierilor din Valea Mureșului, Piatra Neamț, Nehoiu, Cîmpulung Moldovenesc, ale textiliștilor din Buhuși, Brașov, Iași, ale tipografilor din București etc., care au dus la cîștigarea unor însemnate revendicări ale clasei noastre muncitoare.

În focul acestor lupte, sindicatele unitare și cele încadrate în Confederația Generală a Muncii (C.G.M.), creată în 1926, au găsit puncte comune orientate în sensul apărării intereselor celor ce muncesc. Faptele confirmau tot mai mult năzuințele clasei muncitoare spre făurirea unității sindicale, ca unul dintre cele mai eficace mijloace pentru realizarea unității politice a proletariatului. În această direcție trebuie menționate numeroasele discuții purtate în anii 1926—1927 între reprezentanții Consiliului General al Sindicatelor Unitare și ai Confederației Generale a Muncii, în cadrul cărora comuniștii, manifestînd toată grija pentru unitate, acceptînd chiar afilierea la Federația Sindicală Internațională cu sediul la Amsterdam, au dus ideea realizării unității sindicale la un pas de înfăptuire [3]. Dar persistența unor lideri ai sindicatelor social-democrate pe pozițiile reformismului, precum și unele concepții și practici sectare, stîngiste din rîndurile sindicatelor unitare au împiedicat ca unitatea mișcării sindicale să devină fapt și totodată au generat noi polemici care au dăunat mult luptei pentru unitate. Cu toate acestea, activitatea pentru unitatea clasei muncitoare nu a încetat ; ea s-a manifestat mai ales în Congresul sindicatelor unitare din aprilie 1929, la care au participat, alături de delegații sindicatelor unitare, reprezentanți ai unor sindicate afiliate la C.G.M., precum și delegați ai muncitorilor din fabrici. Prin problemele dezbătute, prin propunerile, sugestiile și hotărîrile luate privind unitatea sindicală, prin numărul mare al participanților și prin reprezentarea unui mare număr de muncitori organizați și neorganizați, congresul a constituit o expresie înaltă a luptei pentru unitate. Din păcate, hotărîrile lui n-au putut fi aduse la îndeplinire, deoarece, la scurtă vreme după aceasta, autoritățile burghezo-moșierești au dizolvat sindicatele unitare.

[3] „Raportul moral al C.G.S.U. către întîiul Congres al sindicatelor muncitorești unitare din România" (vezi Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota D. XIII-8, inv. nr. 294) ; „Problema unificării sindicale. Raport pentru conferința sindicală regională din vechiul regat ținut la 6 ianuarie 1926" (Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., fondul nr. 3, dosarul nr. 9, vol. I).

În acei ani, și mai ales în anii crizei economice, cînd unitatea mișcării muncitorești era mai necesară ca oricînd, în sînul organizațiilor de orientare social-democrată din România s-au manifestat puternice disensiuni. De pildă, în iunie 1928, un grup de militanți socialiști din aripa de stînga a P.S.D., dezaprobînd politica reformistă a conducerii P.S.D., colaborarea acesteia cu partide burgheze, au părăsit partidul, creînd Partidul Socialist al Muncitorilor din România, care, în 1931, își schimbă titulatura în Partid Socialist Independent [4]. Și în rîndurile organizațiilor profesionale ale muncitorimii au avut loc unele frămîntări și căutări pentru a se ajunge la unitatea de acțiune. În martie 1929, mai mulți muncitori, foști membri ai sindicatelor unitare sau amsterdamiste, precum și unii care nu aparținuseră nici unei grupări profesionale, au pus bazele Comisiunii centrale de unificare sindicală și au hotărît înființarea sindicatelor independente.

În același timp, luptele fracționiste fără de principii din 1929—1930 au afectat grav activitatea partidului comunist, aducîndu-l la un pas de lichidare. Izvorul acestor manifestări rezidă în situația grea creată în partid la scurtă vreme după făurirea sa, în lipsa unei strategii și tactici clare, în existența unor elemente mic-burgheze, aventuriste în conducerea partidului, într-un complex de împrejurări interne și internaționale care influențau negativ activitatea partidului [5].

Lupta pentru zdrobirea acțiunilor fracționiste și refacerea unității rîndurilor P.C.R., activitatea desfășurată de comuniști, de unele cadre social-democrate, socialiste, precum și de activul de bază sindical pentru oprirea fărîmițării organizațiilor muncitorești, preocuparea pentru găsirea unor puncte de legătură și a unor poziții comune care să ducă la restabilirea unității proletariatului, au contribuit în anii următori la obținerea unor însemnate realizări atît pe linia luptei revendicative, cît și a frontului unic. În această direcție, un rol însemnat l-a avut Congresul al V-lea al P.C.R., care, pe baza unei analize mai aprofundate a situației economice și politice din România, a orientat partidul spre intensificarea legăturilor cu masele muncitoare, cu principalele detașamente ale acestora, spre întărirea raporturilor de colaborare cu celelalte partide ale proletariatului, în vederea realizării Frontului unic muncitoresc, a preconizat noi forme de luptă revoluționară.

Sintetizînd experiența acumulată în timpul luptelor de clasă de pînă atunci, congresul a subliniat necesitatea folosirii tuturor posibilităților de activitate, a găsirii unor metode și forme de organizare diversificate, ca organe ale frontului unic, în vederea desfășurării în continuare a luptelor revoluționare.

P.C.R. a apreciat în mod just că pregătirea și desfășurarea unor puternice lupte muncitorești, care să impună revendicările proletariatului în

[4] „P.S.D.M.R. — Chemare către toți exploatații și asupriții ! Către toți a căror inimă bate pentru mersul înainte al omenirii ! Către întreg poporul muncitor din România !", în „Proletarul" din 9 iulie 1928 ; „Informatorul proletar" din septembrie-octombrie 1931.

[5] Stenograma Congresului al IV-lea al P.C.R. (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 62).

fața capitaliștilor, puteau avea loc prin înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare, prin gruparea sub același steag de luptă a muncitorilor, indiferent de apartenența lor politică.

În același timp însă, în aprecierile date de congres s-au manifestat o serie de confuzii și interpretări eronate asupra partidului social-democrat, împotriva căruia se preconiza îndreptarea atacului principal, și asupra partidului socialist independent, caracterizat ca „cel mai periculos sprijin social al burgheziei în rîndurile proletariatului“ [6], ceea ce a creat mari greutăți chiar în aplicarea măsurilor juste preconizate de către congres.

La îngreunarea situației au contribuit în mare măsură și practicile stîngiste ale unor comuniști, precum și adoptarea unor lozinci și metode de activitate în partid și în sindicatele unitare care nu numai că nu concurau la încheagarea frontului unic, ci dimpotrivă constituiau obstacole ce dăunau intereselor apropierii dintre comuniști și social-democrați. Astfel, calificarea social-democraților ca „social-fasciști“ și a socialiștilor unitari drept „trotkiști“ sau cu alte epitete și etichetări s-a repercutat negativ asupra acțiunilor de realizare a unității clasei muncitoare.

Consecințele crizei economice din anii 1929—1933 s-au resimțit cu deosebită putere în rîndurile maselor populare, determinînd un viguros val de proteste și lupte revoluționare, demonstrații și manifestații de stradă ale muncitorimii, funcționarilor, micilor meseriași, învățătorilor, șomerilor și ale altor categorii sociale lovite de criză.

Treptat, în condițiile creșterii luptelor revoluționare, ideea frontului unic devenea tot mai răspîndită și resimțită în rîndurile maselor și organizațiilor muncitorești, sindicatele constituind terenul cel mai propice pentru materializarea ei. În adunările convocate pe întreprindere de către sindicate au fost formulate și aprobate memorii de revendicări, au fost alese de către întreaga masă de muncitori delegațiile împuternicite să trateze cu conducerile întreprinderilor și cu autoritățile. În cursul desfășurării luptelor revoluționare, delegațiile s-au transformat în comitete de acțiune, comitete de grevă, comitete de fabrică, comitete ale șomerilor, gărzi de autoapărare ș.a.

Apariția acestor forme organizatorice, care, acționînd ca organe ale Frontului unic muncitoresc, reprezentau pe toți muncitorii, fie ei comuniști, socialiști, social-democrați sau fără de partid, a imprimat luptei maselor un caracter unitar și combativ. Aceasta a constituit o mare cucerire pentru clasa muncitoare din România, pentru partidul ei comunist. Elementul cel mai de seamă desprins din încheagarea acestor noi forme organizatorice de luptă îl constituie faptul că P.C.R. a găsit, în condițiile date, căile, metodele și formele de colaborare cu celelalte organizații muncitorești. Totodată legăturile strînse ale partidului cu clasa muncitoare i-au dat posibilitatea să organizeze și să conducă mari bătălii revoluționare, care au antrenat în jurul lor nu numai clasa muncitoare, ci mase largi din cele mai diverse categorii sociale.

Succesele obținute la începutul anului 1932 în direcția realizării frontului unic, pe scară locală, la București, Dej, Galați, Ploiești au evidențiat necesitatea și totodată posibilitatea trecerii, în continuare, la înfăptuirea frontului unic pe scară regională, pe ramuri economice sau chiar la nivelul întregii țări. Constituirea Comitetului central de acțiune

[6] „Congresul al V-lea al P.C.R.“, București, 1951, pag. 12.

al ceferiștilor, al cărui secretar general a fost ales Gheorghe Gheorghiu-Dej, a comitetelor de acțiune regionale, locale și orășenești ale ceferiștilor și petroliștilor, a comitetelor sindicale, de grevă, de întreprindere care cuprindeau muncitori comuniști, social-democrați, socialiști și fără de partid a confirmat încă o dată justețea politicii de front unic.

Realizarea unității de acțiune în rîndurile muncitorilor ceferiști și petroliști a permis organizarea, în ianuarie-februarie 1933, a unor puternice bătălii de clasă care au exercitat o înrîurire profundă asupra întregii dezvoltări a mișcării revoluționare din țara noastră, asupra istoriei patriei.

Luptele ceferiștilor și petroliștilor din 1933, organizate și conduse de P.C.R., au constituit nu numai un exemplu strălucit de înfăptuire a unității de acțiune a tuturor muncitorilor indiferent de apartenența lor politică, dar au demonstrat cu vigoare că forța clasei muncitoare constă în unitatea ei, că unitatea de acțiune era o condiție esențială pentru asigurarea rolului conducător al proletariatului în lupta întregului popor pentru revendicări economice și politice.

În anii următori, Partidul Comunist Român a acționat cu și mai multă hotărîre în direcția întăririi capacității sale de luptă. Organizațiile locale ale partidului, comitetele sale județene și regionale au reușit să-și îndrepte mai mult activitatea spre problemele vitale ale clasei muncitoare.

Îmbunătățirea compoziției sociale a P.C.R. prin întărirea elementului muncitoresc, învingerea unor manifestări sectariste, stîngiste din rîndurile sale au contribuit la realizarea de legături mai strînse cu masa muncitorimii. În aceste împrejurări, lupta pentru unitatea de acțiune în anii 1933—1934 antrena mase tot mai largi, cîștiga teren cu fiecare zi, determinînd schimbări de poziție și la unii lideri social-democrați. Tactica reformistă și poziția obstrucționistă a șefilor oportuniști ai P.S.D. întîmpinau reacția crescîndă a unor cadre și a membrilor de rînd ai acestui partid. Așa, bunăoară, numeroși muncitori, cadre social-democrate și chiar întregi organizații ale P.S.D. (Ploiești, Cluj, Galați, Tg. Mureș), dezaprobau poziția scizionistă a șefilor social-democrați de dreapta. În martie 1933, un grup de membri ai P.S.D., în frunte cu Constantin Popovici, s-au desprins din partid [7], iar în august același an s-au unit cu partidul socialist independent, constituind Partidul Socialist Unitar, al cărui președinte a fost dr. L. Ghelerter, iar secretar Ștefan Voitec. Totodată se producea o regrupare a forțelor din însăși conducerea P.S.D., o parte pronunțîndu-se deschis pentru frontul unic muncitoresc. Toate acestea au dat posibilitatea să se întreprindă noi pași în direcția realizării unității de acțiune.

În această direcție, P.C.R., simultan cu activitatea de front unic desfășurată în rîndurile maselor, s-a adresat în mai multe rînduri conducerii P.S.D. și P.S.U., precum și organizațiilor locale ale acestor partide, cu propunerea de a încheia acorduri de front unic pe baza unui program minimal de revendicări (condiții mai bune de muncă și trai, lupta pentru apărarea libertăților democratice, a independenței României, contra pericolului

[7] „Unificarea socialistă" din 26 martie 1933

fascist etc.) [8]. La rîndul lor, Partidul Socialist Unitar [9] și Partidul Social Democrat [10] au făcut propuneri de front unic, care, deși cuprindeau unele prevederi diferite de acelea ale P.C.R., permiteau realizarea unor înțelegeri comune.

În cursul anului 1934, propunerile reciproce și tratativele de front unic se desfășurau pe o linie ascendentă, ceea ce a dus la încheierea, în toamna aceluiași an, a unui front comun de luptă între P.S.U., Liga muncii și Comitetul național antifascist pe baza unui program minimal de revendicări [11]. Comitetul de front unic creat de către cele trei organizații a inițiat unele acțiuni pe plan local și național. În lunile octombrie și noiembrie, pe adresa comitetului de coordonare al frontului unic au sosit numeroase adeziuni din partea muncitorilor, a diferitelor organizații sindicale și a multor oameni de cultură și personalități progresiste. În unele orașe ale țării au avut loc întruniri ale frontului unic de luptă. Așa, de exemplu, întrunirea din București convocată la sala „Marna" pentru 25 octombrie, interzisă în ultimul moment de autorități, s-a transformat într-o puternică manifestație, masele îndreptîndu-se prin Calea Griviței pînă în str. Doamnei la sediul Partidului Socialist Unitar, s-au scandat lozinci în favoarea frontului unic, împotriva pericolului fascist.

Colaborarea strînsă din cadrul comitetului a vădit încă o dată forța și necesitatea luptei unite a maselor. În octombrie 1934 a fost încheiat un protocol de front unic între delegațiile C.C. al P.C.R. și C.E. al P.S.D. [12].

Totodată organizații ale P.C.R., P.S.U. și P.S.D. din București, Brașov, Galați, Cluj, Ploiești, Piatra Neamț, Tr. Severin, Iași, pe baza unor acorduri sau înțelegeri locale, au acționat în front unic în numeroase ocazii (greve, alegeri pentru Camera de muncă, lupta pentru dreptul de organizare și întrunire, pentru amnistia deținuților antifasciști, împotriva stării de asediu și a cenzurii, împotriva scumpetei, a pericolului fascist etc.). Spiritul tot mai favorabil unității de acțiune din cadrul mișcării muncitorești a imprimat o linie combativă și Congresului Confederației Generale a Muncii din octombrie 1934, la care o parte a delegaților s-au situat pe poziția frontului unic.

Dizolvarea de către autoritățile burghezo-moșierești, în noiembrie 1934, a Comitetului de conducere al frontului unic, ca și a altor organizații muncitorești și de masă legate, a lovit în acțiunile de unitate muncitorească.

---

[8] Apelul „C.C. al P.C.R. către comitetele regionale și locale ale Partidului social-democrat din România! Către comitetele regionale și locale ale Partidului Socialist Muncitoresc Independent! Către delegații la congresul Partidului Social-Democrat! Către toți muncitorii social-democrați!" Ed. P.C.R., aprilie, 1933 (Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota Ib. XVII-5).

[9] Apelul „Constituiți frontul unic electoral! Către comuniști, unitariști, social-democrați, către toți muncitorii", în „Proletarul" din 19 noiembrie 1933.

[10] „Lumea nouă" din 7 octombrie 1934.

[11] Apelul de front unic al Ligii muncii adresat comitetelor centrale ale P.S.D. și P.S.U. (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 22, dosarul nr. 4 142, fila 259); „Frontul unic s-a realizat", în „Proletarul" din 4 noiembrie 1934.

[12] Textul protocolului încheiat între delegația C.C. al P.C.R. și delegația C.E. al P.S.D. din octombrie 1934 (Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota A.XVIII-45).

Deasupra dificultăților de tot felul din cadrul mișcării muncitorești sau din afara ei, organizații ale P.C.R., activiști de partid și elemente socialiste și social-democrate au desfășurat o activitate permanentă de apropiere, de cunoaștere reciprocă, de înțelegere în realizarea frontului unic pe diferite probleme vitale ale clasei muncitoare, ale poporului român.

P.C.R., în plenarele din 1935 și 1936, analizînd activitatea partidului, a stabilit noi sarcini în domeniul organizatoric și politic, în problemele muncii sindicale, ale frontului unic și ale organizațiilor de masă [13].

Sub influența clasei muncitoare, care dezaproba politica reformistă, congresele regionale ale P.S.D. din 1935 și Congresul său general din 1936, precum și Conferința P.S.U. din 1935 și-au stabilit poziția ținînd cont de atmosfera și spiritul majorității delegaților, care s-au pronunțat, prin rezoluții, pentru acțiuni comune muncitorești, contra organizațiilor fasciste, pentru drepturi și libertăți democratice.

În scopul dezvoltării acțiunilor de unitate muncitorească, P.C.R. și-a intensificat activitatea de conlucrare cu sindicatele din cadrul Confederației Generale a Muncii. În anii 1935—1936, pe baza indicațiilor P.C.R. și a unor înțelegeri cu C.G.M., la care s-a raliat și P.S.U., membrii fostelor sindicate unitare și independente au trecut treptat în cadrul sindicatelor afiliate la Confederația Generală a Muncii [14]. Intrarea comuniștilor și a altor elemente revoluționare în aceste sindicate a contribuit la intensificarea luptelor revoluționare, și, în acest cadru general, la o regrupare a forțelor care militau pentru unitate.

Existența unei singure organizații sindicale într-o întreprindere sau pe o profesiune, a unei singure uniuni pe ramură și a unui singur organ sindical pe țară a permis afirmarea cu și mai multă vigoare a forțelor muncitorești unite din sindicate în acțiuni revendicative și cu caracter politic, antifascist îndeosebi.

O puternică tribună pentru apărarea intereselor clasei muncitoare, pentru unitatea de acțiune a proletariatului au constituit-o congresele uniunilor sindicale din 1936, cu deosebire Congresul Uniunii generale a sindicatelor ceferiste. La acest congres, delegații sindicatelor ceferiste au ales o conducere alcătuită din comuniști și social-democrați care se situau pe poziții revoluționare. Exemplul uniunilor sindicale muncitorești a fost urmat de sindicatele și asociațiile profesionale ale funcționarilor, ale micilor meseriași etc., care în anii 1936—1938 au desfășurat acțiuni comune și combative pentru apărarea intereselor lor.

Expresia cea mai fidelă a luptei unite a muncitorimii au constituit-o în acest timp numeroasele acțiuni în front unic în rîndurile minerilor din Valea Jiului, ale metalurgiștilor din Reșița, București, ale muncitorilor din porturile Galați, Constanța și Brăila pentru încheierea contractelor

[13] „Rezoluțiile plenarei a V-a lărgite a C.C. al P.C.R. din august 1936" (Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota Ab.XX-3, inv. nr 956).

[14] „Comunicat al C.C. al P.C.R. despre stadiul discuțiilor asupra frontului unic proletar", în „Scînteia" din 7 februarie 1936.

colective de muncă ; sub semnul unității muncitorești în anii 1935—1938 s-au desfășurat o serie de mari greve în București, Timișoara, Ploiești, Arad, Iași, Cluj, Buhuși, Tg. Mureș, Craiova, Brașov, Bacău etc. O permanentă agitație a fost semnalată în rîndurile muncitorilor ceferiști mai ales pe tema salariilor și împotriva modificării unor articole din statutul C.F.R., prin care se restrîngea dreptul lor de organizare.

În vara anului 1936, cînd elementele huliganice, fasciste au atacat sediile sindicatelor, încercînd să ocupe Casa poporului din București (sediul central al sindicatelor și al P.S.D.), și au pus la cale incendierea redacțiilor gazetelor muncitorești și democratice, muncitori comuniști, social-democrați, socialiști și fără de partid au luptat umăr la umăr pentru respingerea acestor atacuri, pentru apărarea libertăților democratice.

Acțiunile comune în luptă pentru revendicări economice, activitatea tot mai rodnică pe tărîm profesional au pregătit terenul pentru stabilirea de legături și colaborări în domeniul politic. Astfel, în alegerile parțiale din Hunedoara și Mehedinți (februarie 1936), pe baza unor înțelegeri între organizații ale P.C.R., ale Partidului Socialist (Popovici), ale P.S.D., cărora li s-au alăturat organizații de masă (Blocul democratic, Frontul plugarilor și Madosz), forțele democrate au repurtat victoria asupra reacțiunii. De asemenea, în alegerile comunale din 1937, în București, Iași, Cluj, Oradea, P.C.R. a reușit să stabilească colaborări cu P.S.D. și P.S.U., iar în alegerile parlamentare din decembrie 1937 au fost stabilite acorduri de colaborare între P.C.R. și Partidul Socialist, între P.S.D. și P.S.U.

În condițiile în care agresivitatea statelor fasciste și pericolul revanșard creșteau, clasa muncitoare a constituit avangarda maselor hotărîte să apere suveranitatea și independența națională a țării. În numeroase adunări publice pregătite de către organizațiile P.C.R., ale P.S.D., ale P.S.U., de către sindicate, muncitorimea și-a manifestat hotărîrea de a acționa unită împotriva agitațiilor revizioniste, determinînd un curent puternic de luptă patriotică în rîndurile poporului.

Dizolvarea partidelor și organizațiilor muncitorești de către dictatura regală în 1938 a ridicat noi piedici în calea luptei pentru realizarea Frontului unic muncitoresc și, prin aceasta, a contribuit la slăbirea rezistenței întregului popor în fața fascismului. Cu toate greutățile imense, comuniștii, activul sindical de bază, rămas credincios cauzei clasei muncitoare, au căutat și încercat noi forme și metode de activitate și luptă, vizînd realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare drept mijloc eficace pentru concentrarea forțelor democratice.

În pofida țelurilor pentru care fuseseră înființate de dictatura regală în octombrie 1938, breslele au dat posibilitate partidului comunist și celorlalte partide muncitorești să-și desfășoare activitatea în rîndurile clasei muncitoare. Cu toată trădarea unor lideri ai P.S.D. (Grigorovici, Jumanca, Flueraș, Gherman), care au colaborat deschis cu dictatura regală, în cadrul breslelor și al Frontului Renașterii Naționale creat de aceasta, muncitori comuniști, socialiști, social-democrați sau care aparținuseră altor grupări politice democratice, în spiritul unității de acțiune, au

fost în primele rînduri ale luptei pentru apărarea intereselor vitale ale oamenilor muncii. În același spirit de colaborare și unitate au fost organizate acțiuni revendicative, greve, întruniri și demonstrații, între care s-au remarcat demonstrațiile antifasciste cu prilejul zilei de 1 Mai 1939 ; au avut loc puternice manifestații pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a României.

În anii grei ai dictaturii militare-fasciste, cînd interesele fundamentale ale salvării patriei și cîștigarea libertăților democratice mobilizau la acțiune întreaga clasă muncitoare, se maturizează condițiile pentru realizarea unității de acțiune a proletariatului și, pe această bază, pentru ridicarea la luptă a întregului popor împotriva regimului fascist și a războiului hitlerist. În ciuda represiunilor sîngeroase și a terorii, a politicii sectare și stîngiste dusă de elementele capitulante pătrunse în conducerea P.C.R., organizațiile de partid s-au situat în fruntea acțiunilor de realizare a Frontului unic muncitoresc, pentru strîngerea în jurul clasei muncitoare unite a tuturor forțelor antifasciste. În numeroase întreprinderi din țară, Atelierele C.F.R. „Griviția" [15], uzinele „Malaxa", „Lemaître", „Concordia", la Reșița, Galați, Constanța, Timișoara, Iași, Ploiești, Cîmpina, Brașov [16] și în alte părți au avut loc acțiuni muncitorești bazate pe front unic.

Activitatea revoluționară desfășurată de organizațiile P.C.R., încadrarea în lupta împotriva dictaturii fasciste și a războiului hitlerist, alături de comuniști, a muncitorilor social-democrați și a altor oameni ai muncii, creșterea stării de spirit antihitleriste a întregului popor au influențat pozitiv și asupra poziției P.S.D. față de politica de front unic promovată de partidul comunist [17].

Eforturile perseverente ale P.C.R. îndreptate spre făurirea unității de acțiune a tuturor detașamentelor clasei muncitoare, sprijinul acordat acestei lupte de un număr tot mai mare de membri ai P.S.D., au făcut posibil ca în prima jumătate a lunii aprilie 1944 să se realizeze acordul de colaborare între conducerea P.C.R. și cea a P.S.D. și să se înfăptuiască Frontul unic muncitoresc. Avînd o însemnătate deosebită pentru întreaga clasă muncitoare și pentru acțiunea comună desfășurată de P.C.R. și P.S.D., crearea F.U.M. a contribuit nemijlocit la întărirea fiecărui partid ce-l compunea, la creșterea forței și a capacității lui de luptă.

Pe baza platformei comune exprimate în manifestul F.U.M. din 1 mai 1944, P.C.R. și P.S.D, menținîndu-și independența politică și organizatorică, s-au angajat să lupte unite și să mobilizeze întreaga clasă muncitoare, întregul popor pentru înfăptuirea obiectivelor istorice : răsturnarea dictaturii militare-fasciste și instaurarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste, scoaterea țării din războiul hitlerist și lupta alături de Națiunile Unite pentru eliberarea României și asigurarea independenței sale naționale.

---

[15] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 999, fila 15.
[16] Ibid.
[17] „Libertatea" din 24 august 1945.

Cele două partide muncitorești unite în F.U.M. și-au stabilit ca obiectiv mobilizarea întregii clase muncitoare pentru a obține satisfacerea cerințelor ei economice și sociale imediate, ridicarea nivelului de trai, ziua de lucru de 8 ore, sporirea salariilor în raport cu scumpetea, pentru democratizarea vieții publice, demilitarizarea întreprinderilor, libertatea de organizare, libertatea cuvîntului, a presei etc. [18].

Larg răspîndit în Capitală, ca și în alte centre muncitorești, în ciuda terorii, manifestul F.U.M. din 1 mai 1944 a avut un puternic răsunet în rîndurile clasei muncitoare.

Expresie a intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, Frontul unic muncitoresc, realizat prin acordul conducerilor P.C.R. și P.S.D. asupra principalelor obiective privind lupta antifascistă, n-a însemnat doar o însumare aritmetică de forțe, ci o puternică bază de unire a maselor. Unitatea proletară a devenit coloana vertebrală a unirii tuturor forțelor patriotice și democratice pentru înfăptuirea insurecției armate, eliberarea țării și instaurarea puterii populare și a marcat totodată o etapă decisivă pe calea lichidării sciziunii mișcării muncitorești din România, a realizării unității ei depline.

Victoria insurecției armate din august 1944, sarcinile și răspunderile mari ce reveneau clasei muncitoare în vederea transformării revoluționare a societății românești, ca și condițiile noi în care își desfășurau activitatea P.C.R. și P.S.D., au creat un nou cadru dezvoltării unității de acțiune a proletariatului.

În aceste condiții, cînd P.C.R. și P.S.D. și-au reluat activitatea legală și au trecut la reorganizarea rîndurilor lor, ele și-au reafirmat fidelitatea lor față de Frontul unic muncitoresc și au acționat în direcția menținerii și consolidării acestuia. Astfel, Comitetul Central al P.C.R., în declarația dată publicității în ziua de 24 august 1944, în apelul adresat „Către întregul popor român" la 26 august, ca și în alte documente, a subliniat marea însemnătate pe care o au lupta unită a proletariatului și hotărîrea sa de a întări frontul unic. La rîndul său, Partidul Social-Democrat, referindu-se la însemnătatea F.U.M. pentru lupta revoluționară ce se desfășura, sublinia că P.S.D. vede în frontul unic „primul pas hotărîtor spre unitatea organică a clasei muncitoare din România" [19].

Corespunzător acestor poziții, în ciuda unor greutăți provocate mai ales de activitatea reacțiunii, ca și a celor determinate de elementele scizioniste din P.S.D., învingînd numeroase prejudecăți și reminiscențe provenind din lunga perioadă a sciziunii, militanții celor două partide au asigurat continua întărire și dezvoltare a colaborării. În acest proces revoluționar care se desfășura neîntrerupt și în tot mai multe domenii pînă la realizarea unității depline a clasei muncitoare în cadrul unui singur partid marxist-leninist, în perioada imediat următoare lui 23 August remarcăm unele momente de mare însemnătate.

[18] „Manifestul Frontului unic muncitoresc", în „România liberă" din 26 mai 1944.

[19] „România liberă" din 8 septembrie 1944.

La 1 septembrie 1944, în condiţiile cînd în numeroase întreprinderi din ţară se desfăşura cu însufleţire acţiunea de reorganizare a sindicatelor şi de constituire a comitetelor de fabrică, a avut loc şedinţa delegaţilor comitetelor centrale ale P.C.R. şi P.S.D. care au discutat şi hotărît măsurile de organizare a muncitorilor în sindicate. Consfătuirea a constatat identitatea deplină a poziţiei P.S.D. faţă de punctul de vedere expus de P.C.R. cu privire la organizarea profesională a clasei muncitoare şi a hotărît ca refacerea mişcării sindicale să se înfăptuiască pe baza principiilor revoluţionare, ale unităţii muncitoreşti, ale luptei de clasă şi ale internaţionalismului proletar. Delegaţiile celor două partide au constituit Comisia de organizare a mişcării sindicale, au adoptat o rezoluţie comună care preciza scopul, principiile de organizare şi sarcinile sindicatelor, au ales un organ de conducere operativă.

Realizarea unităţii sindicale a marcat un pas înainte pe calea activităţii comune a celor două partide, a dus la creşterea forţei de luptă a oamenilor muncii.

În scurt timp după constituirea comisiei de reorganizare a mişcării sindicale, colaborarea dintre P.C.R. şi P.S.D. se extinde şi asupra legăturilor acestora cu Frontul plugarilor, Uniunea patrioţilor şi Partidul Socialist-Ţărănesc[20], iar apoi, prin încheierea Frontului unic al tineretului între U.T.C. şi U.T.S., şi asupra mişcării de tineret[21].

Toate aceste rezultate pozitive obţinute în domeniul colaborării de P.C.R. şi P.S.D. au creat condiţii favorabile trecerii la elaborarea unei platforme care să înmănuncheze într-un singur tot punctele de vedere ale celor două partide asupra căilor de dezvoltare a României pe calea democraţiei, să stabilească tactica ce urma să fie aplicată în lupta pentru putere.

Pentru aceasta, partidul comunist, care a fost în permanenţă promotorul luptei pentru întărirea F.U.M., a elaborat şi a popularizat un proiect de platformă [22] ce cuprindea obiective majore privind înfăptuirea unor transformări revoluţionare în domeniile agrar, antifeudal şi antiimperialist şi a stabilit totodată sarcinile ce reveneau forţelor democrate pentru realizarea acestora. Programul elaborat de P.C.R. în septembrie 1944 se deosebea calitativ în ceea ce priveşte conţinutul său de platforma pe baza căreia se încheiase cu cinci luni în urmă frontul unic oferind celor două partide o bază de colaborare la un nivel mai înalt.

Răspunsul P.S.D. la proiectul de platformă elaborat de P.C.R., în care se precizează că punctul de vedere al Partidului Social-Democrat este principial acelaşi cu al partidului comunist şi acceptarea platformei ca bază de discuţie, a făcut posibil ca la 2 octombrie 1944 să aibă loc şedinţa comună a delegaţiilor C.C. al P.C.R. şi a C.C. al P.S.D. în vederea stabilirii de noi sarcini şi măsuri pe linia întăririi F.U.M.

Analizînd situaţia din România şi sarcinile forţelor populare, delegaţii celor două partide au apreciat că este necesară în primul rînd desă-

[20] „România liberă" din 11 septembrie 1944.
[21] „Scînteia" din 26 septembrie 1944.
[22] Ibid.

vîrșirea unității de acțiune a clasei muncitoare. În acest scop s-a hotărît crearea unui comitet central de F.U.M., în componența căruia au intrat fruntași ai P.C.R. și ai P.S.D., ca Gh. Gheorghiu-Dej, C. Pîrvulescu, Ștefan Voitec, Lothar Rădăceanu, și constituirea de comitete locale ale frontului unic în toată țara unde existau organizații ale celor două partide, cu sarcina de a coordona acțiunea clasei muncitoare atît pe teren politic, cît și pe teren sindical [23].

„Pentru îndeplinirea sarcinilor actuale ale clasei muncitoare — se arată în rezoluția adoptată la 2 octombrie 1944 —, frontul unic trebuie să devină o forță puternică, bine organizată, cu o platformă de luptă comună. Frontul unic muncitoresc nu poate fi o realitate vie decît dacă se realizează de jos în sus, prin lupta comună, atît pe teren politic, cît și pe teren sindical" [24].

În realizarea acestui deziderat, o însemnătate aparte a avut hotărîrea delegațiilor celor două comitete centrale ca platforma propusă de P.C.R. în vederea constituirii Frontului Național Democrat să fie însușită de Frontul unic muncitoresc și susținută ca platformă proprie.

Hotărîrile celor două partide de a acționa în comun pentru aplicarea prevederilor platformei F.N.D. și chemarea adresată membrilor P.C.R. și ai P.S.D. de a conlucra în modul cel mai strîns în toate chestiunile care priveau mișcarea muncitorească, adeziunea largă de care s-a bucurat în rîndul maselor populare și al partidelor politice democratice au avut drept rezultat crearea la 12 octombrie 1944 a Consiliului Național al F.N.D., format din delegați ai partidelor și organizațiilor politice ce reprezentau masele largi populare din țara noastră.

Toate acestea au demonstrat justețea politicii dusă de P.C.R. și de P.S.D., de consolidare neîntreruptă a unității de acțiune, de lărgire treptată a sferei de activitate comună a celor două partide asupra principalelor probleme privind lupta pentru cucerirea puterii politice, de îndepărtare cu forțe unite a piedicilor și greutăților ce se iveau.

În toamna anului 1944 și în primele luni ale anului 1945, lupta pentru democratizarea vieții publice, împotriva reacțiunii, pentru pămînt și putere, marile întruniri și demonstrații de stradă au contribuit, de asemenea, la cimentarea în vîltoarea bătăliilor revoluționare a unității de acțiune a clasei muncitoare. Lupta revoluționară a proletariatului a făcut posibil ca acesta, în fruntea întregului popor, să obțină aducerea la cîrma țării, la 6 martie 1945, a guvernului de largă concentrare democratică, în care clasa muncitoare avea rolul conducător.

*

Instaurarea regimului democratic a deschis noi perspective colaborării dintre P.C.R. și P.S.D., dezvoltării unității de acțiune a clasei mun-

[23] „Rezoluție asupra ședinței comune a delegaților comitetelor centrale ale Partidelor Comunist din România și Social-Democrat din 2 octombrie 1944", în „Scînteia" din 7 octombrie 1944.

[24] Ibid.

citoare. Ca reprezentante ale clasei muncitoare, forța cea mai înaintată a societății românești, conducătoare ale tuturor oamenilor muncii, P.C.R. și P.S.D., acum partide de guvernămînt, răspunzătoare în fața întregului popor de îndeplinirea sarcinilor și a cerințelor revoluției, erau chemate să acționeze unit și astfel să asigure hegemonia proletariatului în lupta pentru înfăptuirea transformărilor burghezo-democratice și trecerea la socialism. În această acțiune, colaborarea lor, care acum cuprindea și activitatea reprezentanților clasei muncitoare din guvern, urma să se extindă neîncetat, atît pe teren principial cît și practic, pînă la stabilirea unui punct de vedere comun asupra căilor de trecere a României la socialism, a formelor și a metodelor de luptă pentru înfăptuirea acestui obiectiv.

Pornind de la analiza profundă a problemelor complexe ce se ridicau în fața forțelor democrate și avînd în vedere faptul că Frontul unic muncitoresc era ținta a numeroase atacuri, atît din partea reacțiunii, cît și a uneltelor acesteia din rîndurile mișcării muncitorești, C.C. al F.U.M., în circulara adoptată cu prilejul împlinirii unui an de la crearea frontului unic, preciza că sarcinile revoluționare „nu vor putea fi îndeplinite mai departe decît pe linia unității de acțiune a P.C.R. și a P.S.D., întărind colaborarea și făcînd din ea baza tuturor acțiunilor cu caracter general“ [25].

Măsurile luate de C.C. al F.U.M. de întărire a unității de acțiune în fabrici și uzine, în instituții, ca și activitatea desfășurată pe aceeași linie de C.G.M., munca devotată dusă în spiritul unității de către comuniști și social-democrați au avut o mare însemnătate politică, contribuind la consolidarea noii puteri, la respingerea atacurilor pe care burghezia și elementele de dreapta din rîndurile mișcării muncitorești le-au îndreptat împotriva frontului unic.

În această ordine de idei, remarcăm faptul că după 6 martie 1945 forțele reacționare din România, în încercarea lor de a doborî guvernul democrat, au desfășurat o intensă și variată activitate în vederea spargerii unității clasei muncitoare. Metoda provocării de disensiuni și neînțelegeri în rîndurile mișcării muncitorești, folosită în repetate rînduri de clasele exploatatoare din România, a fost din nou pusă în aplicare. Elementele oportuniste și alți dușmani ai unității proletare au devenit deosebit de activi, aducînd serioase prejudicii unității clasei muncitoare și îngreunînd lupta revoluționară a acesteia.

Activitatea tuturor forțelor reacționare, îndeosebi în vara anului 1945, cînd regele a refuzat să mai conlucreze cu guvernul, succesele electorale obținute de unele partide socialiste din Occident, ca și speranțele nutrite de președintele P.S.D. — C. Titel Petrescu — de a fi însărcinat de către rege cu formarea unui nou guvern, au stimulat tendințele scizioniste în rîndurile elementelor de dreapta din P.S.D., care considerau că a sosit momentul să înceteze colaborarea cu alte grupări politice și să-și asume singure conducerea țării. Referindu-se la activitatea lui Titel Petrescu, raportul general al Partidului Social-Democrat din România, prezentat la cel de-al XVIII-lea Congres, arăta că acesta făcea o atmosferă

[25] „Circulara nr. 2 a Comitetului Central al Frontului unic muncitoresc“. București, 1945, pag. 1.

ostilă regimului, nu mai pomenea de necesitatea colaborării cu comuniștii, încercînd să determine ieșirea din guvern a miniștrilor social-democrați [26]. Pentru atingerea scopurilor lor scizioniste, liderii de dreapta din P.S.D. au folosit și unele neînțelegeri locale, determinate mai ales de nivelul scăzut al unor membri ai celor două partide, ori provocate de elementele străine strecurate în rîndurile mișcării muncitorești.

Cu toate greutățile provocate de manifestările scizioniste din rîndurile Partidului Social-Democrat și ale mișcării sindicale, ca și de tendințele de sectarism de care au dat dovadă unele elemente din partidul comunist, unitatea de acțiune este trăsătura caracteristică care a predominat în relațiile dintre P.C.R. și P.S.D. și în acest timp. Apreciind acest lucru, Biroul operativ central al F.U.M. arăta : „În ciuda încercărilor de dezbinare și a însinuărilor dușmanilor unității clasei muncitoare, Frontul unic muncitoresc este și va fi o forță de neînvins" [27].

Rezultatele obținute în prima jumătate a anului 1945 în organizarea și consolidarea organelor de front unic, activitatea desfășurată de clasa muncitoare unită în F.U.M. și în mișcarea sindicală pentru întărirea și dezvoltarea noii puteri de stat, ca și realizările obținute de guvernul democrat în înfăptuirea programului său au creat condiții favorabile dezvoltării continue a unității de acțiune. În această direcție, o mare însemnătate au avut orientarea P.C.R. de refacere și dezvoltare a economiei naționale pe baza industrializării, hotărîrile adoptate la Conferința Națională a Partidului Comunist din octombrie 1945 de a milita pentru înfăptuirea unității politice a clasei muncitoare în cadrul unui singur partid, ca și precizările făcute de P.C.R. asupra căilor și a metodelor de înfăptuire a unității depline.

Rezoluția Conferinței Naționale a P.C.R., precizînd felul în care partidul comunist înțelege a realiza partidul unic, arăta : „Partidul Comunist Român concepe înfăptuirea Partidului Unic Muncitoresc nu ca o contopire mecanică între cele două partide existente, ci ca o unificare politică și organizatorică pe baze principiale, în urma unei activități de lămurire ideologică și a înfăptuirii unei depline unități de acțiune" [28].

Temeinica clarificare ideologică și înfăptuirea unei depline unități de acțiune presupuneau din partea P.C.R. și a elementelor înaintate din P.S.D., pe lîngă munca comună, combaterea și demascarea consecventă a pozițiilor ideologice și a practicilor oportuniste ale social-democraților de dreapta, lupta împotriva tuturor dușmanilor unității proletare.

Punînd ca obiectiv întărirea și dezvoltarea unității clasei muncitoare pînă la constituirea unui singur partid marxist-leninist, elaborînd linia politică pentru realizarea acestei sarcini, Conferința Națională a P.C.R. a orientat partidul spre înfăptuirea unității depline și definitive a clasei muncitoare din țara noastră.

Problemele politice și economice de importanță majoră abordate de P.C.R. după instaurarea regimului democrat, ca și activitatea desfășurată

---

[26] „Al XVIII-lea Congres General al Partidului social-democrat din România. Raport general 1936—1937", București, 1947, pag. 18.

[27] „Comunicatul Biroului operativ central al Frontului unic muncitoresc", în „Libertatea" din 11 iunie 1945.

[28] „Rezoluția Conferinței Naționale a P.C.R.", în „Scînteia" din 1 noiembrie 1945.

de organizațiile sale de mobilizare a întregului popor la opera de reconstrucție a României, de consolidare a puterii revoluționar-democrate au găsit tot mai multă înțelegere din partea majorității organizațiilor P.S.D. Această poziție concretizată în multitudinea acțiunilor zilnice duse de membrii celor două partide, de organizațiile sindicale este ilustrată și prin numeroase declarații, moțiuni pe care organizațiile P.S.D. le adoptă în acest timp, ca și în cuvintele calde de salut rostite de reprezentanții partidului social-democrat la conferințele comitetelor regionale ale P.C.R. din august 1945 și la Conferința Națională a Partidului Comunist Român.

Luînd cuvîntul pentru a aduce salutul Partidului Social-Democrat Conferinței Naționale a P.C.R., Th. Iordăchescu, secretar general al P.S.D., arăta, printre altele, că acest partid va lupta „contra dezbinării și pentru desăvîrșirea Frontului unic muncitoresc, pentru unitatea deplină muncitorească". Aceeași hotărîre de luptă unită este reafirmată în numele întregii muncitorimi organizate și de reprezentantul Confederației Generale a Muncii [29].

În perioada următoare Conferinței Naționale a P.C.R., în cursul lunilor noiembrie 1945-martie 1946, lupta pentru consolidarea Frontului unic muncitoresc, împotriva elementelor scizioniste se desfășoară cu amploare și intensitate crescîndă, constituind elementul predominant în activitatea F.U.M. Acest lucru se datorează îndeosebi faptului că elementele de dreapta din partidul social-democrat, alarmate de evoluția și perspectivele de dezvoltare a colaborării dintre P.C.R. și P.S.D., și-au intensificat activitatea în vederea spargerii frontului unic. Cu prilejul Conferinței pe țară a P.S.D. din 1—3 decembrie 1945, președintele partidului, C. Titel Petrescu, a urmărit să obțină o rezoluție care să-i permită ulterior legalizarea sciziunii. Deși aceste manevre au fost respinse, după conferință [30], în cursul lunilor ianuarie-martie 1946, în legătură cu fixarea tacticii partidului față de viitoarele alegeri parlamentare, adversarii unității proletare din rîndurile P.S.D., cu sprijinul deschis al partidelor reacționare, și-au intensificat atacurile împotriva frontului unic. Promotorii sciziunii mișcării muncitorești au întîmpinat de la început o dîrză rezistență din partea P.C.R., a mișcării sindicale și a majorității membrilor P.S.D., iar apoi o puternică ripostă, fiind în cele din urmă îndepărtați din mișcare.

Pe baza hotărîrilor Conferinței P.S.D. din decembrie 1945, care a însărcinat Comitetul Central să întreprindă noi acțiuni pentru îmbunătățirea funcționării F.U.M. [31], partidul social-democrat, în rîndurile căruia hotărîrile conferinței au avut un efect înviorător, s-a angajat cu mai multă hotărîre în lupta împotriva scizioniștilor din propriile rînduri.

Urmărind consecventa întărire a frontului unic, partidul comunist a acordat un însemnat sprijin partidului social-democrat în demascarea scizioniștilor și în clarificarea membrilor de rînd asupra pericolului pe care-l prezentau încercările de spargere a unității proletare [32].

La începutul lunii februarie 1946, Comitetul Central al P.C.R. a făcut Comitetului Central al P.S.D. propunerea ca cele două partide să meargă unite în alegeri, pe liste comune, împreună cu grupările ce for-

[29] „Scînteia" din 20 octombrie 1945.
[30] „Libertatea" din 5 decembrie 1945.
[31] „Al XVIII-lea Congres General al Partidului Social-Democrat din România", București, 1947, pag. 20—21.
[32] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 6, filele 173—279.

mau guvernul de la 6 martie. Ulterior, la ședința Biroului Politic al C.C. al P.C.R. și Biroului Politic al C.C. al P.S.D. care a avut loc imediat după această propunere, pe baza înțelegerii survenite, s-au stabilit principiile colaborării în campania electorală, proporțiile în care cele două partide urmau să fie reprezentate în parlament, precum și alte măsuri ce trebuiau să ducă la lichidarea neînțelegerilor și fricțiunilor care se iveau între membrii celor două partide [33].

La 10 martie 1946, în condițiile ofensivei forțelor revoluționare, a avut loc Congresul extraordinar al P.S.D., care a reprezentat un moment important în lupta pentru unitatea clasei muncitoare din România. Exprimînd poziția fermă a majorității partidului și a conducerii sale, Ștefan Voitec, secretar general al P.S.D., a arătat în raportul prezentat la congres că existența frontului unic nu poate fi pusă în discuție sub nici o formă și în nici un caz, deoarece F.U.M. este expresia supremă a intereselor vitale ale clasei muncitoare [34].

În timpul lucrărilor congresului au fost demascate legăturile dintre elementele de dreapta din conducerea P.S.D. și partidele reacționare și respinsă cu majoritate de voturi rezoluția susținută de președintele partidului prin care se preconiza ca P.S.D. să meargă în alegeri pe liste separate. În conformitate cu dorința majorității membrilor P.S.D., congresul a împuternicit Comitetul Central „să perfecteze condițiile de participare pe liste comune" [35].

Înfăptuirea acordului de colaborare în alegeri între P.C.R. și P.S.D. a ușurat mult acțiunea de concentrare în jurul clasei muncitoare și a altor partide și grupări politice. La 17 mai 1946, în scopul concentrării majorității poporului în lupta pentru cîștigarea victoriei și pentru zdrobirea reacțiunii în alegerile parlamentare, al asigurării dezvoltării revoluției populare, s-a constituit Blocul partidelor democrate.

În cursul marii bătălii politice ce s-a desfășurat în anul 1946 pentru consolidarea regimului democratic și asigurarea victoriei forțelor democrate în alegerile parlamentare, unitatea de acțiune dintre P.C.R. și P.S.D. s-a dezvoltat continuu. Cele două partide au militat în comun pentru demascarea și zdrobirea partidelor politice reacționare, pentru combaterea speculei și a sabotajului, pentru refacerea economică a țării, pentru apărarea și consolidarea independenței naționale a României.

Rezultatul cel mai concludent al acțiunii unite a clasei muncitoare, al capacității sale de a grupa și conduce la luptă toate forțele progresiste ale țării l-a constituit succesul Blocului partidelor democrate în alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946 care în noul parlament a obținut 369 mandate de deputați din totalul de 414.

Victoria forțelor democratice în alegerile parlamentare și componența noului parlament au constituit un element de bază în consolidarea noii puteri, a deschis cîmp liber înfăptuirii unor măsuri politice și economice care au dus la desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă.

---

[33] „Lucrările ședinței plenare a C.C. al P.C.R. din 25—28 ianuarie 1946; „Raportul prezentat de Ștefan Voitec la Congresul P.S.D. din 10 martie 1946", în „Buletinul P.S.D." nr. 6 din 1946, pag. 24.

[34] „Libertatea" din 16 martie 1946.

[35] „Libertatea" din 13 martie 1946.

Lupta desfășurată de clasa muncitoare în fruntea întregului popor pentru refacerea și dezvoltarea economiei naționale pe baza industrializării, pentru apărarea și consolidarea independenței naționale a României a contribuit la întărirea continuă a unității de acțiune a proletariatului, creîndu-se astfel condiții favorabile unificării depline în cadrul unui partid unic marxist-leninist.

Un rol important în lupta pentru întărirea unității clasei muncitoare, pentru pregătirea condițiilor trecerii la realizarea partidului unic l-au avut alegerile sindicale din vara anului 1947 [36], a căror trăsătură caracteristică a constituit-o hotărîrea cu care clasa muncitoare a luptat pentru întărirea unității sale. În timpul alegerilor au fost demascate și îndepărtate din comitetele sindicale și din comitetele centrale ale uniunilor sindicale numeroase elemente scizioniste, dușmane ale unității proletare [37]. Redînd atmosfera sărbătorească și spiritul combativ în care s-au desfășurat alegerile sindicale, ziarul „Viața sindicală" scria: „Alegerile sindicale au însemnat nu numai o sărbătoare a celor ce muncesc, ci și un examen al conștiinței de clasă și al vigilenței muncitorești. Marea armată a muncii a știut să scoată din mijlocul ei pe toți trădătorii intereselor ei..." [38]. Modul în care s-au desfășurat alegerile sindicale, colaborarea rodnică dintre comuniști și social-democrați, lupta lor comună împotriva elementelor scizioniste dovedeau că existau toate condițiile pentru înfăptuirea deplinei unități politice, organizatorice și ideologice a clasei muncitoare.

O latură însemnată a luptei pentru unificarea deplină a clasei muncitoare a constituit-o larga activitate de clarificare ideologică desfășurată în mișcarea muncitorească în cursul anului 1947. În cadrul acestei acțiuni au avut loc dezbateri principiale asupra problemelor ideologice, asupra strategiei și a tacticii partidului marxist-leninist, luîndu-se atitudine hotărîtă față de influențele oportunismului și reformismului. Intensificarea activității ideologice, cerută de necesitatea asigurării victoriei depline a marxism-leninismului asupra oportunismului în mișcarea muncitorească din țara noastră, a constituit o condiție principală în lupta pentru realizarea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare, pentru crearea unui partid monolit.

În vara anului 1947, în condițiile ofensivei generale a forțelor democrate, și în rîndurile P.S.D. s-a intensificat lupta împotriva ideologiei și a practicilor oportuniste. Măsurile luate de C.C. al P.S.D. în vederea continuării acțiunii de îndepărtare din partid a elementelor scizioniste și hotărîrile conferințelor regionale ale P.S.D. constituie o dovadă evidentă a acestui fapt. Ca urmare, în august 1947, Biroul Politic al C.C. al P.S.D., apreciind că „Partidul social-democrat din România este un partid de stînga" [39], a hotărît ca în cel mai scurt timp posibil să înlăture toate piedicile care mai stăteau în calea unității clasei muncitoare. Acest lucru a făcut posibil ca Biroul Politic al C.C. al P.C.R. și Biroul Politic al C.C.

[36] Alegerile sindicale s-au desfășurat între 5 august și 13 noiembrie 1947.

[37] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1/1947, dosarul nr. 307, filele 15, 82, 238; fondul nr. 1/1948, dosarul nr. 314, fila 135; fondul nr. 1/1948, dosarul nr. 505, fila 102.

[38] „Viața sindicală", seria II-a, nr. 12 din 14 septembrie 1947.

[39] „Libertatea" din 23 martie 1947.

al P.S.D. să adopte, întrunite în ședință comună, la 27 septembrie 1947, hotărîrea de a pune în discuția forurilor de conducere ale celor două partide „mijloacele practice pentru grăbirea înfăptuirii unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării noastre muncitorești“ [40].

Această hotărîre a fost primită cu entuziasm de clasa muncitoare și susținută prin numeroase mitinguri și moțiuni, ceea ce a avut o influență puternică asupra lucrărilor celui de-al XIX-lea Congres al P.S.D., care s-a ținut între 4 și 9 octombrie 1947. Dominat de ideea unității clasei muncitoare, Congresul P.S.D. a consfințit victoria elementelor de stînga, revoluționare, împotriva celor de dreapta, scizioniste, ceea ce a făcut posibil ca în perioada următoare să se înregistreze din partea acestui partid pași rapizi și hotărîtori pe calea colaborării cu P.C.R. Noul Comitet Central al P.S.D. ales de Congres, Biroul său Politic, se preocupă consecvent de găsirea formelor și metodelor celor mai corespunzătoare pentru a înfăptui sarcina trasată de Congres de a discuta cu P.C.R. „mijloacele practice pentru realizarea unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării muncitorești“ [41].

La 29 octombrie 1947, C.C. al F.U.M. a analizat problemele legate de traducerea în viață a hotărîrilor P.C.R. și ale P.S.D. privind crearea partidului unic și a adoptat măsurile necesare pentru elaborarea proiectului de platformă și a proiectului de statut al partidului unic, iar la 12 noiembrie C.C. al P.C.R. și C.C. al P.S.D. au adoptat în unanimitate proiectul de platformă pe baza căruia s-a constituit partidul unic al clasei muncitoare din România, precum și măsurile practice în vederea făuririi sale [42].

Platforma, elaborată pe baza învățăturii marxist-leniniste, cuprindea principiile ideologice, organizatorice și tactice ale partidului unic și a constituit documentul principal care a stat la baza activității ulterioare pentru unificarea celor două partide.

P.C.R. și P.S.D. și-au intensificat activitatea ideologică și propagandistică. Articole de presă, conferințe, tipărirea în tiraje de masă a platformei F.U.M. și a altor materiale ajutătoare au fost puse în slujba clarificării profunde a problemelor legate de unificarea P.C.R. și P.S.D., a sarcinilor mari ce revin clasei muncitoare unite.

Astfel, „Scînteia“ a publicat articolele „Bazele ideologice ale partidului proletariatului“ (19 noiembrie) ; „Partidul, avangarda clasei muncitoare“ (23 noiembrie) ; „Falimentul încercărilor de revizuire a marxismului“ (18 și 19 decembrie), precum și numeroase alte materiale care explicau principiile platformei F.U.M.

Încadrîndu-se în această acțiune, ziarul „Libertatea“, organ central al P.S.D., a publicat la rîndul său numeroase materiale, dintre care amintim „Ideologia Partidului Unic Muncitoresc“ (24 noiembrie) ; „De la Frontul Unic Muncitoresc, la Partidul Unic Muncitoresc“ (28—29 noiembrie) ; „Democrația internă de partid“ (11 decembrie) ș.a.

În vederea asigurării bunei desfășurări a dezbaterilor platformei Partidului Unic Muncitoresc și a efectuării celorlalte lucrări legate de

[40] „Scînteia“ din 29 septembrie 1947.

[41] „Libertatea“ din 9 octombrie 1947.

[42] „Scînteia“ din 14 noiembrie 1947.

crearea organizațiilor unice de partid s-a constituit Comisia centrală de unificare, care și-a creat organe în toate județele.

În decembrie 1947 a început prelucrarea platformei în adunări comune ale membrilor celor două partide, s-au ales birouri unice ale organizațiilor de bază, comitete unice de sector, de plasă și județene, precum și delegații la congresul de unificare. Se înfăptuia astfel în practică unitatea deplină a clasei muncitoare din România.

Realizările de însemnătate istorică obținute în a doua jumătate a anului 1947 în lupta pentru înfăptuirea unității depline a clasei muncitoare, întărirea rolului de hegemon al proletariatului în revoluție au făcut posibile schimbarea radicală a raportului forțelor de clasă în favoarea proletariatului și a aliaților săi, alungarea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei, doborîrea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române, formă de stat a dictaturii proletariatului.

În scurt timp după aceasta, la 21—23 februarie 1948, a avut loc Congresul de unificare a Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat. Rezultat firesc al unui îndelungat și rodnic proces de clarificare ideologică și de apropiere tovărășească realizate în focul luptelor duse de clasa muncitoare pentru cucerirea și consolidarea puterii sale politice, ca și împotriva elementelor și a ideologiei reformiste, unificarea a însemnat triumful deplin al marxism-leninismului în mișcarea muncitorească din România.

„Unificarea — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la a 45-a aniversare a creării P.C.R. — a asigurat clasei muncitoare condițiile organizatorice și politice pentru a-și putea îndeplini înalta misiune de clasă conducătoare a societății în opera de construire a socialismului". [43]

Procesul de unificare a clasei muncitoare din România și congresul care a consfințit crearea partidului unic au reprezentat, în același timp, o contribuție însemnată adusă de mișcarea muncitorească din țara noastră la îmbogățirea experienței de luptă pentru unitatea mișcării muncitorești internaționale.

Profund devotat ideilor marxism-leninismului, slujind cu credință interesele vitale ale celor ce muncesc, Partidul Comunist Român este astăzi mai puternic și mai unit ca oricînd.

Legat, prin mii de fire, de cele mai largi mase ale poporului, puternic prin justețea și clarviziunea politicii sale, prin dragostea, încrederea și atașamentul maselor populare, partidul, strîns unit în jurul Comitetului său Central, conduce cu succes opera de desăvîrșire a construcției socialiste în patria noastră, își aduce contribuția activă la îmbogățirea continuă a tezaurului comun al învățăturii marxist-leniniste. Partidul Comunist Român luptă cu perseverență pentru refacerea și întărirea comunității socialiste și a mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

---

[43] *Nicolae Ceaușescu*, Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România, Editura politică, București 1966, pag. 56.

Lupta P.C.R. pentru întărirea legăturilor sale cu masele*

N. GOLDBERGER

Legătura cu masele populare este un principiu fundamental al partidului nostru, izvorît din însăși osatura mișcării muncitorești revoluționare, ale cărei rădăcini se află adînc împlîntate în viața și lupta poporului român.

Făurit pe temeliile tradițiilor celor mai înaintate de luptă ale poporului, ale mișcării muncitorești și socialiste din România, călăuzit de învățătura marxist-leninistă, Partidul Comunist Român s-a dovedit forța consecvent revoluționară care a mobilizat clasa muncitoare și întregul popor muncitor în vederea răsturnării orînduirii burghezo-moșierești și a făuririi orînduirii noi, socialiste. Izvorul tăriei partidului, al vitalității sale în îndeplinirea acestui rol istoric l-au constituit legăturile lui prin mii de fire cu masele largi populare.

Clasa muncitoare constituie partea cea mai înaintată a poporului, a maselor largi de oameni ai muncii manuale și intelectuale. Ea este, după cum a dovedit și dovedește întreaga ei istorie, clasa cea mai omogenă, capabilă să-și făurească un partid care exprimă interesele celor mai largi pături sociale, consecvent revoluționar și devotat pînă la sacrificiu cauzei celor mulți, cauzei patriei, independenței și suveranității ei naționale. Caracterizîndu-se prin asemenea trăsături, clasa muncitoare, condusă de partidul ei, este singura în stare să îndeplinească rolul de avangardă în lupta poporului pentru progres social.

Între interesele de clasă ale proletariatului și interesele țărănimii, ale păturilor orășenești neproletare, ale intelectualității nu există contradicții antagonice ; eliberîndu-se pe sine, clasa muncitoare eliberează totodată masele cele mai largi ale poporului.

Elaborîndu-și linia sa politică generală pe baza cunoașterii stadiului de dezvoltare a societății și a dispoziției forțelor diferitelor clase și categorii sociale în fiecare etapă istorică, Partidul Comunist Român s-a preocupat să stabilească obiectivul strategic în fața căruia se găsea România și să adopte o tactică și metode adecvate, în funcție de interesele specifice fiecărei clase și categorii sociale.

* La elaborarea acestui articol au colaborat și M. Covaci, N. G. Munteanu și N. Popescu.

Știință a conducerii luptei de clasă în vederea transformării revoluționare a societății, strategia definește direcția principală a acestei lupte în fiecare etapă istorică dată, compoziția forțelor motrice revoluționare, rezervele revoluției ; ea înseamnă elaborarea planului de folosire a acestor rezerve și de luptă pentru unirea tuturor forțelor sociale în jurul clasei muncitoare și conducerea acestor forțe pentru înfăptuirea sarcinilor revoluționare. Strîns legată de strategie și subordonată liniei acesteia, tactica urmărește scopuri mai restrînse, cîștigarea unor bătălii imediate, organizarea și desfășurarea cu succes a unor acțiuni și campanii care să asigure treptat atingerea obiectivului strategic.

Partidul Comunist Român, în lupta sa pentru înfăptuirea idealurilor clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii de la orașe și sate, trebuia să stabilească etapa revoluționară în care se găsea țara și, în funcție de aceasta, să-și elaboreze strategia și tactica corespunzătoare. Aceasta presupunea determinarea obiectivului fundamental ce trebuia atins într-o anumită etapă a revoluției, a dușmanului principal împotriva căruia să-și concentreze toate forțele, precum și stabilirea aliaților proletariatului, a acelor clase și pături sociale interesate în victoria revoluției. De asemenea, presupunea stabilirea căilor, formelor și metodelor de luptă, care să asigure succesul obiectivului strategic. Cucerirea maselor largi și atragerea lor în luptă cu ajutorul unei intense propagande și agitații revoluționare și mai ales convingerea pe baza propriei lor experiențe de luptă constituie atribute esențiale ale activității partidului revoluționar, care trebuie să stăpînească toate formele și metodele de luptă.

Condițiile deosebit de grele în care era obligat să-și desfășoare activitatea după crearea sa, și mai ales după scoaterea în afara legii, insuficienta experiență au împiedicat Partidul Comunist Român să-și stabilească de la început o linie strategică și tactică clară. Cu toate acestea, P.C.R. a desfășurat o intensă muncă politică de masă pentru organizarea oamenilor muncii de toate categoriile și atragerea lor la luptă.

Un rol important în strîngerea legăturilor partidului comunist cu masele muncitoare l-au avut sindicatele — organizația cea mai largă de masă a clasei muncitoare.

Sub îndrumarea comuniștilor, a altor elemente revoluționare, sindicatele au formulat revendicările economice ale muncitorilor, au reprezentat lucrătorii din întreprinderi în confruntări cu patronii și autoritățile în conflictele colective de muncă și au organizat multiple acțiuni greviste. Trebuie relevate forța și tenacitatea clasei muncitoare, care, chiar în condiții de ofensivă a claselor dominante (1922—1928), s-a angajat în repetate conflicte de muncă colective de amploare diferită. Majoritatea grevelor din acei ani s-au terminat prin cucerirea integrală sau parțială a revendicărilor muncitorești formulate. Au fost încheiate peste 1 500 de contracte colective, în care au fost înscrise : dreptul muncitorilor la concedii plătite, la repausul duminical, la protecția muncii, la asigurări sociale.

Importanța acestor acțiuni constă în aceea că ele au contribuit la creșterea conștiinței de clasă a muncitorilor, la îmbunătățirea parțială a condițiilor de trai, au confirmat justețea politicii P.C.R. potrivit căreia

revendicările muncitorești puteau fi cucerite numai prin lupta dîrză de clasă.

Acționînd cu consecvență pentru atragerea în jurul său a tinerei generații, P.C.R. a creat și condus Uniunea Tineretului Comunist, care a îndeplinit rolul de rezervă și de ajutor al partidului comunist în strîngerea legăturilor sale cu tineretul din fabrici și instituții, de la sate, din școli și universități, în educarea comunistă a tinerei generații și apărarea acesteia împotriva influențelor reacțiunii, misticismului și a grupărilor fasciste. Tinerii comuniști, prin activitatea lor politică, educativă, culturală, sportivă, au găsit numeroase forme de apropiere de masa de tineri muncitori, țărani, studenți, școlari. În unele perioade au fost înregistrate succese în conlucrarea tineretului comunist cu tineretul socialist, social-democrat, național-țărănist, mai ales pe plan regional și local, pe platforme revendicative și de apărare a independenței patriei și împotriva organizațiilor fasciste.

Una dintre laturile importante ale activității P.C.R. a fost munca politică în rîndurile țărănimii. Fixîndu-și poziția față de țărănime, P.C.R. a pornit de la tradițiile de luptă eroice multiseculare ale maselor țărănești pentru pămînt, pentru libertate și independența țării și o viață mai bună ; el a preluat și dezvoltat experiența și rezultatele obținute în această direcție de mișcarea muncitorească din țara noastră de la începuturile ei.

Pentru a atrage masele largi ale țărănimii și a organiza lupta acestora pentru pămînt și drepturi politice, în programul agrar pregătit pentru primul Congres al P.C.R. se preciza că partidul va sprijini din toate puterile sale străduințele și luptele maselor de la sate contra marilor proprietari. „Partidul însărcinează elementele cele mai de valoare care vor crea legături permanente între proletarii orașelor și ai satelor, pentru a cunoaște nevoile satelor, să observe continuu dezbaterile și să-i ajute în luptă pînă la izbîndă“ [1].

În condițiile în care era silit să-și desfășoare activitatea în adîncă ilegalitate, pentru a organiza și dezvolta legăturile sale cu țărănimea și a orienta lupta acesteia în unire cu clasa muncitoare, P.C.R. a inițiat înființarea unei organizații politice de masă legale, muncitorești-țărănești, care să-i creeze posibilitatea îmbinării activității legale cu cea ilegală. Acest rol l-a avut Blocul muncitoresc-țărănesc, creat la sfîrșitul anului 1925.

Legătura cu masele a partidului comunist prin Blocul muncitoresc-țărănesc a înregistrat unele succese datorită programului său realist, unei conduceri elastice și juste a acestei organizații, asigurată de elemente cu experiență în mișcarea muncitorească, care militau pentru o politică de legături strînse cu masele.

B.M.Ț. a realizat înțelegeri electorale centrale sau locale în anii 1926—1928 cu partidul socialist, partidul social-democrat, partidul național-țărănesc și partidul poporului. Prin intermediul acestei organizații, partidul comunist a extins legăturile și influența clasei muncitoare asupra țărănimii și a altor categorii de oameni ai muncii. La întrunirile publice ale B.M.Ț. sau ale celorlalte partide și organizații politice din

[1] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 195, fila 181.

opoziție, comuniștii au luat cuvîntul, popularizînd linia politică a partidului și lupta sa pentru apărarea intereselor generale ale maselor.

Pe linia mobilizării diferitelor categorii de oameni ai muncii, în vederea apărării intereselor acestora, s-au constituit o serie de noi organizații de masă legale care au desfășurat o activitate pentru păstrarea și lărgirea dreptului de organizare muncitorească, împotriva samavolniciilor aparatului represiv și pentru apărarea victimelor terorii. Asemenea organizații au fost Comitetul central de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare, Ajutorul muncitoresc român, Liga contra terorii, Comitetul de amnistie, Comitetul feminin, unele organizații studențești, cultural-sportive ș.a. Pentru întrajutorarea muncitorească pe plan internațional a funcționat semilegal secția română a Ajutorului roșu internațional.

În activitatea de zi cu zi a Blocului muncitoresc-țărănesc, a sindicatelor și a altor organizații de masă s-au relevat militanți ca E. Rozvani, Gh. M. Vasilescu-Vasia, N. Popescu-Doreanu, M. Macavei, M. Cruceanu, D. Grofu, Gh. Cristescu, N. Marian, Elena Filipovici, D. Gănescu. I. Niculi, D. Chicuș, C. Neniță, Simo Geza ș.a.

Situația din țară demonstra că existau reale posibilități pentru ca P.C.R. și celelalte organizații muncitorești să ducă cu mai mult succes lupta pentru strîngerea legăturilor cu masele muncitoare și cîștigarea revendicărilor economice și politice ale acestora. Rezultatele obținute nu au fost însă pe măsura acestor posibilități, datorită unei serii de cauze. În primul rînd se cere arătată natura politicii anticomuniste și în genere antimuncitorești a regimului burghezo-moșieresc, care nu o dată a instituit măsuri de teroare prin organele sale represive. Lipsa unității organizatorice a clasei muncitoare a prejudiciat mult luptei comune și avîntului general al mișcării revoluționare a maselor. Poziția unor lideri de dreapta social-democrați, potrivnici oricăror contacte și legături cu partidul comunist, a alimentat ani la rînd ostilitatea față de comuniști în organizațiile centrale și locale social-democrate, în sindicatele C.G.M.

Problema legăturii P.C.R. cu masele este însă cu precădere o chestiune a vieții sale interne, a organizării, a concepțiilor, a strategiei și tacticii sale. De aceea ne oprim îndeosebi asupra activității partidului comunist, cu succesele, limitele și greșelile sale și cu concluziile de îmbunătățire a muncii în mase.

Scoaterea P.C.R. în afara legilor îngusta mult, în mod obiectiv, posibilitățile de dezvoltare a legăturilor partidului cu masele ; problema care se punea în aceste împrejurări era aceea de reorganizare a partidului pe baze ilegale, dar care prin multiple forme legale să-și mențină influența în mase și chiar să o dezvolte. În viața partidului comunist, după ilegalizare, avea să fie impusă o linie sectaristă strict conspirativă, concomitent cu predominarea în conducere a unor elemente aventuriste, stîngiste, cunoscute prin lipsa de legătură cu masele, prin concepțiile lor antimuncitorești cu privire la „elite“ și „vulg“, prin însușirea mecanică a directivelor politice rupte de realitățile țării și interesele maselor.

În loc să continue să dezvolte lupta pentru unitatea muncitorească și apropierea țărănimii de clasa muncitoare, precum și contactele și acordurile cu acele partide și grupări burghezo-democratice cu care se putea realiza o platformă comună de obiective și revendicări imediate, elementele oportuniste sectariste din conducerea P.C.R. au adoptat o po-

ziție tot mai rigidă, îngustînd la maximum colaborarea cu alte partide și organizații politice din opoziție și dezavuînd și îndepărtînd din mișcarea muncitorească revoluționară elementele care desfășurau activitatea în acest sens, ceea ce ducea la izolarea partidului de mase.

Condițiile tot mai grele de ordin intern în care-și desfășura activitatea P.C.R. după Congresul al IV-lea al P.C.R. au favorizat dezlănțuirea și agravarea unei crize de conducere a P.C.R., care între anii 1929—1930 a luat forma luptelor fracționiste.

Extinderea luptelor fracționiste asupra organizațiilor de masă, cum au fost Sindicatele unitare, U.T.C., B.M.Ț., Ajutorul roșu etc., a avut urmări grave asupra activității lor. P.C.R. a fost adus pînă la un pas de lichidare. Luptele fracționiste au măcinat forțele partidului, au dăunat grav cauzei apărării intereselor și aspirațiilor maselor populare, legăturilor clasei muncitoare și partidului ei cu celelalte categorii sociale în momentul cînd în țară izbucnise criza economică.

După curmarea lor, P.C.R. a pășit la reorganizarea activității sale și la strîngerea legăturilor cu masele. El și-a îndreptat treptat atenția spre principalele centre muncitorești, spre marile întreprinderi, în vederea organizării luptei contra măsurilor de aruncare a greutăților crizei asupra maselor muncitoare. Participarea largă a ceferiștilor și a altor categorii de salariați publici la acțiunile care au avut loc la începutul anului 1931, împotriva aplicării primei „curbe de sacrificiu", arăta că în rîndurile lor exista și se contura din ce în ce mai mult tendința spre o acțiune comună.

Succesele obținute de P.C.R. pe linia strîngerii legăturilor cu masele s-au oglindit și în rezultatele obținute de B.M.Ț. în alegerile parlamentare din vara anului 1931. În ciuda măsurilor de teroare, în cele 31 de circumscripții electorale (din totalul de peste 70), în care B.M.Ț. a izbutit să depună liste, a obținut, în pofida furturilor de voturi, a samavolniciilor și presiunilor organelor burghezo-moșierești, aproape 75 000 de voturi, ceea ce reprezenta un număr dublu de voturi în comparație cu cel obținut în alegerile din 1928.

Accentuarea procesului de radicalizare a maselor reclama imperios precizarea etapei revoluționare în care se găsea România, stabilirea strategiei și tacticii P.C.R. privind procesul revoluționar din țara noastră.

În aceste condiții a avut loc Congresul al V-lea al P.C.R., ale cărui lucrări s-au desfășurat în zilele de 3—24 decembrie 1931. El a făcut o analiză mai aprofundată a situației economice și politice a țării. Combătînd teoriile eronate de esență oportunistă, atît de dreapta cît și sectarist-stîngistă, congresul a subliniat că România se găsea în fața desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice. El a arătat că clasa muncitoare, în frunte cu partidul său comunist, avînd în jur masele largi, trebuia să ducă lupta pentru înlăturarea claselor exploatatoare de la putere și instaurarea unui guvern muncitoresc-țărănesc, menit să înfăptuiască transformările democratice și să deschidă calea spre revoluția socialistă.

Constatînd rămînerea în urmă a activității partidului în comparație cu creșterea mișcării revoluționare, congresul l-a orientat spre întărirea

legăturilor sale cu masele de oameni ai muncii de la oraşe şi sate, şi în primul rînd cu muncitorii din principalele ramuri ale economiei. Subliniind necesitatea întăririi organizaţiilor de partid, congresul a indicat ca punct de plecare al întregii munci desfăşurate de P.C.R. lupta pentru făurirea unităţii de acţiune a clasei muncitoare, iar instrumentul principal pentru realizarea acestui scop — tactica frontului unic, pe baza cerinţelor zilnice ale maselor.

Documentele congresului conţin indicaţii şi în ce priveşte intensificarea muncii de partid în rîndurile U.T.C. şi ale altor organizaţii muncitoreşti. Au fost subliniate importanţa conducerii de către partid a Uniunii Tineretului Comunist şi necesitatea unei lupte hotărîte împotriva subaprecierii rolului U.T.C., subapreciere care avea drept rezultat limitarea activităţii organizaţiei revoluţionare de tineret la o muncă cultural-educativă şi de răspîndire a literaturii ilegale.

Totodată, trebuie arătat că în documentele Congresului al V-lea al P.C.R. sînt o serie de aprecieri care cuprind confuzii şi interpretări greşite, reluîndu-se aprecierile eronate din anii precedenţi în problemele importante ale liniei politice generale, strategice şi tactice ; orientările greşite în problema naţională, faţă de diferite pături ale ţărănimii şi atitudinea faţă de alte partide şi grupări politice nu puteau să rămînă fără urmări în ceea ce priveşte stînjenirea dezvoltării legăturilor partidului cu masele. Concludentă este aprecierea cuprinsă în documentele vremii începînd cu anul 1924 privitoare la problema naţională. Ignorîndu-se realitatea istorică, interesele şi năzuinţele poporului român de apărare a unităţii naţionale, în mod nejust s-a emis teza potrivit căreia procesul de realizare a statului naţional unitar s-ar fi înfăptuit prin „anexiuni violente", pe baza „ocupării unor teritorii străine" şi se stabilea pentru P.C.R. sarcina ducerii activităţii în vederea aşa-zisei „eliberări de sub imperialismul român" a „popoarelor asuprite", pe baza principiului „dreptului la autodeterminare pînă la dezlipirea completă de statul existent".

Incluse în documentele Congresului al III-lea al P.C.R., asemenea aprecieri şi indicaţii eronate au căpătat extindere în documentele din anii următori, în rezoluţiile şi hotărîrile Congresului al IV-lea şi mai ales al V-lea.

În problema naţională, Congresul al V-lea socotea România ca „o ţară imperialistă", „colonialistă", „un stat tipic cu mai multe naţiuni".

Aceste directive şi lozinci profund greşite, introduse în documentele P.C.R., prin care se cerea partidului să lupte pentru ruperea de România a unor teritorii locuite în covîrşitoarea lor majoritate de români nu ţineau seama de condiţiile concrete ale României, care era un stat unitar. În fapt, ele îndemnau la dezmembrarea statului naţional şi la destrămarea poporului român. Este ştiut că învăţătura marxist-leninistă proclamă dreptul popoarelor la autodeterminare, dar aceasta avîndu-se în vedere eliberarea popoarelor asuprite şi constituirea lor în state naţionale suverane, după voinţa şi hotărîrea maselor populare şi nu în vederea destrămării statelor naţionale constituite.

Tezele antimarxiste cu privire la problema națională au avut efecte politice dintre cele mai negative, creînd o situație deosebit de grea pentru desfășurarea activității partidului revoluționar în România. Ele au lovit în prestigiul P.C.R., au creat pericolul izolării lui de masele de bază ale proletariatului român, de clasa muncitoare, de țărănime, duceau la izolarea lui de cercurile largi ale intelectualității progresiste. Aceste teze și concepții greșite au redus posibilitățile de organizare a partidului, împiedicîndu-l în anumite perioade să joace rolul de promotor al celor mai vitale interese naționale ale poporului român, să mobilizeze forțele democratice și patriotice în vederea apărării și consolidării integrității și suveranității naționale a României.

În ce privește frontul unic muncitoresc și în general metodele și formele muncii revoluționare de masă, cu toate că Congresul al V-lea al P.C.R. le-a acordat atenție, vechea orientare sectarist-stîngistă a persistat.

La congres, precum și în documentele elaborate de acesta, socialdemocrații erau etichetați ca „social-fasciști", iar social-democrația, în general, apreciată pe această linie. Aceasta era urmarea preluării unor teze și concepții eronate care aveau circulație în literatura mișcării muncitorești internaționale.

În același timp, congresul a dat unele indicații greșite și în problema poziției P.C.R. față de diferitele partide și grupări politice burghezo-moșierești, subapreciind implicit pericolul ce-l prezentau organizațiile de extremă dreaptă, fasciste, și preconizînd concentrarea focului împotriva unor grupări burgheze și mic-burgheze cu orientare democratică (grupările lui C. Stere, dr. N. Lupu etc.).

În perioada următoare congresului, P.C.R. a trebuit să facă eforturi susținute pentru înlăturarea din activitatea sa în rîndurile maselor largi de oameni ai muncii de la orașe și sate a obstacolelor pricinuite de aceste teze și indicații eronate.

Evenimentele care au urmat au arătat că adîncirea crizei economice era însoțită de creșterea și intensificarea avîntului revoluționar. În cursul acestor lupte, orientarea partidului spre întărirea legăturilor sale cu masele muncitoare, tactica stabilită în această direcție au fost îmbogățite cu forme și metode noi de acțiune, izvorîte din practica luptei de clasă.

În aceste condiții, comuniștii au desfășurat o intensă activitate pentru dezvoltarea și întărirea organizațiilor de partid existente și crearea de noi organizații, pentru lărgirea legăturilor partidului cu masele populare lovite de criză, ia amploare procesul de transformare a sindicatelor social-democrate în organizații active de luptă pentru cucerirea revendicărilor vitale economice și politice ale muncitorimii.

Întărirea muncii de partid în rîndurile muncitorilor din principalele ramuri ale economiei — transporturi, petrolieră, minieră, forestieră etc. — a constituit pîrghia principală în ridicarea luptei revoluționare a maselor pe o treaptă mai înaltă, deschizîndu-i noi perspective.

Această stare de lucruri a dus la o puternică și rapidă creștere a procesului de radicalizare a maselor muncitoare și în primul rînd a proletariatului.

În anii 1929—1933, masele de oameni ai muncii de la orașe și sate au desfășurat ample lupte sociale împotriva exploatării și a monopolurilor străine. Acțiunile sporesc forța și combativitatea proletariatului, iar în cursul lor revendicările economice se îmbină tot mai mult cu obiective politice. Între anii 1929 și 1933 au avut loc 377 de greve și s-au înregistrat 840 de conflicte latente de muncă. Ele au afectat un mare număr de întreprinderi.

După greva minerilor de la Lupeni din 1929 — prima mare bătălie de clasă din această perioadă — desfășoară lupte greviste de mare amploare metalurgiștii din București, Arad, Brașov, textiliștii din Buhuși și Cluj, muncitorii forestieri din Valea Mureșului, minerii din Livezeni, Doicești și Aninoasa, petroliștii din Valea Prahovei, muncitorii portuari din Constanța, Brăila, Turnu-Severin, precum și alte mii de muncitori de pe întreg cuprinsul României.

Concentrîndu-și atenția spre principalele detașamente ale proletariatului, P.C.R. a desfășurat o intensă activitate politică-organizatorică în rîndurile muncitorilor ceferiști și petroliști, precum și ale altor categorii de oameni ai muncii, ale căror acțiuni au culminat cu eroicele lupte din ianuarie-februarie 1933.

În focul pregătirii și desfășurării bătăliilor de clasă din anii 1932—1933 au prins viață forme și metode superioare ale muncii și practicii revoluționare de masă ca : comitete de acțiune care reuneau muncitori de cele mai diferite orientări politice, comitete de fabrică, de grevă, împletirea grevei cu ocuparea întreprinderii, cu demonstrații de solidaritate din afară ; s-a făurit frontul unic de jos.

În timpul desfășurării acestor lupte, ca și în perioada care le-a urmat, s-au întărit legăturile partidului cu masele, au crescut rîndurile partidului, în special din muncitorii cei mai combativi, a sporit rolul elementelor muncitorești în partid, în conducerea sa. Toate acestea au extins considerabil influența partidului în mase, i-au ridicat prestigiul său politic și i-au îmbogățit experiența revoluționară. În viltoarea luptelor s-au format și s-au călit numeroși activiști și militanți revoluționari, cadre legate de clasa muncitoare, de interesele și năzuințele poporului nostru, care au jucat un rol important în organizarea și conducerea luptelor de clasă din anii următori, în înfăptuirea insurecției armate, în construcția societății socialiste.

Gruparea muncitorilor în cadrul mișcării sindicale unice, prin intrarea membrilor Sindicatelor unitare în C.G.M., după 1934, a lărgit aria legăturilor P.C.R. cu clasa muncitoare, a dezvoltat tot mai mult spiritul de colaborare în sindicate pe baza frontului unic, reunind muncitori comuniști, social-democrați, socialiști și fără de partid.

Adoptînd o tactică elastică corespunzătoare condițiilor concrete ale României, Partidul Comunist Român a folosit forme corespunzătoare pentru a păstra și extinde legăturile sale cu masele și a-și spune cuvîntul în toate problemele ce frămîntau societatea românească. Experiența acumulată a dat partidului comunist forța necesară pentru abordarea nu numai a unor probleme privind revendicările economice și sociale ale muncitorimii, ci și probleme politice de interes general, care priveau

direct și alte clase și pături sociale. În această activitate complexă și grea, partidul comunist s-a sprijinit pe zeci de organizații de masă legale democratice, antifasciste, create și îndrumate de el, care cuprindeau în rîndurile lor mase largi de oameni ai muncii — muncitori, țărani, intelectuali, studenți etc. Toate aceste organizații legale au dat posibilitatea partidului nostru să-și întărească, prin mii de fire, legăturile sale cu masele. Ca urmare a activității desfășurate prin intermediul organizațiilor de masă legale, Partidul Comunist Român a făcut pași însemnați pe linia strîngerii legăturilor cu masele. În urma tratativelor duse de Liga muncii cu Partidul socialist unitar și Comitetul național antifascist, cele trei organizații au adoptat o platformă comună de luptă împotriva pericolului de fascizare a țării și a războiului.

Sub îndrumarea partidului comunist, organizațiile legale și, în primul rînd, Blocul democratic au organizat, în cursul anului 1935, ca și în anii următori, numeroase întruniri și manifestații antifasciste, au protestat împotriva activității organizațiilor fasciste, au inițiat acțiuni în sprijinul comuniștilor și antifasciștilor închiși etc. Pentru eficacitatea acțiunilor întreprinse, aceste organizații, concomitent cu acțiunile de front unic duse cu organizații ale P.S.D., au făcut eforturi în vederea realizării unor acorduri comune cu toate partidele și organizațiile ce manifestau interes în lupta împotriva pericolului fascist, cum erau partidul socialist (C. Popovici), partidul țărănesc (N. Lupu), partidul radical țărănesc (Gr. Iunian), partidul național-țărănesc, organizațiile meșteșugărești, ale funcționarilor etc.

Pe linia succeselor dobîndite pe acest tărîm se înscriu încheierea acordului de luptă antifascistă între Frontul plugarilor, prezidat de dr. P. Groza, și Madosz (Uniunea oamenilor muncii maghiari din România), la 24 septembrie 1935, iar la 26 noiembrie 1935 acordul între Blocul democratic și partidul socialist (C. Popovici). Pe baza acestor două acorduri, la propunerea P.C.R., s-a semnat, la 6 decembrie 1935, pe o platformă general-democratică și antifascistă comună, un acord de front popular antifascist între Blocul democratic, Frontul plugarilor, Madosz și partidul socialist (C. Popovici). Masa largă de participanți la întrunirile prilejuite de încheierea acestui acord, în majoritate muncitori, țărani și intelectuali, și-a afirmat voința de luptă împotriva primejdiei hitleriste, a fascismului. Analizînd perspectiva atingerii acestui obiectiv, partidul comunist și-a mobilizat forțele în direcția atragerii în acțiune a maselor de membri ai P.N.Ț., P.R.Ț. și ai altor partide, precum și ai asociațiilor profesionale, cooperatiste, culturale, de tineret etc. [2]. Ca urmare, pe plan local, în anii 1936 și 1937, numărul organizațiilor acestor partide, care aderau la Frontul popular, a continuat să crească în întreaga țară, mai frecvent în perioada campaniilor electorale, în timpul manifestațiilor și întrunirilor antifasciste convocate în comun de diverse organizații și partide. Cu încheierea unor înțelegeri de luptă antifascistă s-au declarat de acord, în același timp, chiar conducerile partidului țărănesc (N. Lupu), ale partidului radical țărănesc (Gr. Iunian) și ale altor partide și organizații.

Cu prilejul alegerilor parlamentare parțiale din 18 februarie 1936 desfășurate în județele Hunedoara și Mehedinți, s-a reușit realizarea

[2] Hotărîrea C.C. al P.C.R. din ianuarie 1936, în Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota Ab XX — 1, inv. 954.

unei largi concentrări și înfrîngerea candidaților fasciști. Aceasta a însemnat pentru organizațiile înmănuncheate în Frontul democratic o bază serioasă pentru dezvoltarea mișcării antifasciste.

În rîndurile acestor organizații sau sub înrîurirea lor s-au aflat mase însemnate de muncitori, țărani muncitori, intelectuali, mici meseriași, funcționari, studenți etc. Cu scopurile pentru care fuseseră create și cu activitatea desfășurată de aceste organizații s-au declarat solidare, intrînd și activînd în ele și, în multe cazuri, chiar în conducerea lor, numeroase personalități marcante ale vieții politice și cultural-științifice din România, cu influență considerabilă în mase.

Un important mijloc pentru lărgirea legăturilor Partidului Comunist Român cu masele populare în anii 1921—1940 l-au constituit publicațiile periodice legale și ilegale, editate direct de către organele de partid sau îndrumate prin colaborarea sistematică a comuniștilor la redactarea lor. Astfel, alături de „Lupta de clasă" (1920), „Socialismul" (1921), „Munkás" (1923), „Bolșevismul" (1925), „Cultura proletară" (1926), „Scînteia" (1931) — organe centrale ale partidului —, de „Iașul socialist" (1919), „Elöre" (1921), „Prahova roșie" (1931), „Secera și ciocanul" (1931), „Comunistul" (1932), „Igazsag" (1939), „Moldova roșie" (1940), „Dunărea roșie" (1940) etc., organe regionale de partid, de zecile de publicații editate de către organizațiile județene, orășenești și de fabrică ale partidului, P.C.R. a îndrumat periodicele Sindicatelor unitare („Viața muncitoare", organ al C.G.S.U., gazetele uniunilor Sindicatelor unitare), ale Uniunii Tineretului Comunist („Tineretul socialist", „Tînărul leninist", organe centrale, alte zeci de ziare ale organizațiilor locale ale U.T.C.), ale altor organizații de masă legale și ilegale („Înainte", organ al B.M.T., „Descătușarea", organ al Ajutorului roșu, „Apărătorul proletar", organ al C.C. de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare) și alte sute de ziare, printre care unele, din cauza măsurilor represive ale regimului burghezo-moșieresc, au apărut într-un singur număr.

În perioada dictaturii regale instaurate în februarie 1938, P.C.R. a continuat și a dezvoltat lupta sa de făurire a unității de acțiune a clasei muncitoare și a tuturor forțelor populare patriotice, pentru apărarea intereselor naționale și sociale vitale ale poporului român.

Pentru a putea cuprinde și îndruma tineretul în lupta contra fascismului, în anul 1939, pe baza unei hotărîri a C.C. al P.C.R., a fost refăcută Uniunea Tineretului Comunist, care, în mod greșit, fusese dizolvată în 1937.

Adoptarea unei linii juste de către partidul comunist privitoare la mobilizarea maselor pentru apărarea independenței și integrității țării a produs un puternic ecou în cele mai diverse pături sociale din țară. În jurul politicii P.C.R. s-au grupat cele mai diferite forțe democratice. În același timp s-au extins legăturile și influența P.C.R. în cele mai diverse straturi și categorii sociale — țărani, intelectuali, meseriași, în rîndurile naționalităților conlocuitoare, în unele cercuri politice burgheze și în armată. Au fost organizate, sub conducerea P.C.R., largi și puternice acțiuni de masă în sprijinul popoarelor austriac, cehoslovac, polonez și al altor popoare devenite victime ale agresiunii hitleriste.

Atașamentul profund al P.C.R. față de independența și integritatea patriei, patriotismul său fierbinte s-au manifestat cu forță impresionantă în organizarea și desfășurarea în întreaga țară a unor largi acțiuni popu-

lare de protest împotriva dictatului de la Viena din august 1940, prin care partea de nord a Transilvaniei a fost smulsă din teritoriul național și predată Ungariei horthiste.

În condițiile înscăunării dictaturii militare-fasciste și ale tîrîrii României în războiul hitlerist, P.C.R., folosind cu succes experiența acumulată în anii anteriori, reușește să-și lărgească legăturile în masele largi populare, să organizeze mișcarea de rezistență a poporului român împotriva dictaturii militare-fasciste, a hitleriștilor și a războiului antisovietic.

Ridicînd steagul luptei împotriva fascismului, care devenise principala primejdie pentru poporul român, partidul nostru chema masele muncitorești, grupările democratice, personalitățile proeminente ale vieții politice și culturale să militeze împotriva expansiunii imperialismului german și a agenturii sale interne, împotriva războiului antisovietic, pentru apărarea independenței naționale.

Folosind experiența legăturilor sale statornicite în anii 1934—1940 cu cele mai largi pături sociale, P.C.R. ridică pe o treaptă mai înaltă aceste legături prin intermediul organizațiilor de masă patriotice. În 1942 a fost înființată Uniunea patrioților, în care activau intelectuali și alte categorii sociale ; organizațiile de partid au întărit legăturile cu Frontul plugarilor, care-și desfășura activitatea în rîndurile țărănimii, cu organizații ale partidului social-democrat, cu Madosz-ul, cu partidul socialist-țărănesc. P.C.R. a îndrumat activitatea organizației Apărarea patriotică.

Sub crunta teroare a dictaturii militare-fasciste, prin mii de luptători revoluționari comuniști și necomuniști, P.C.R. răspîndea ideile și lozincile sale de luptă, creștea influența politicii sale în rîndurile muncitorilor, țăranilor, intelectualilor. Prin asemenea mii și mii de fire, partidul a menținut și dezvoltat legături strînse, indisolubile cu masele muncitoare, a reușit să le mobilizeze în marile bătălii de clasă îndreptate împotriva fascismului și războiului pentru eliberarea patriei și asigurarea unui viitor luminos poporului român.

În avangarda luptei antifasciste se afla clasa muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român. Organizațiile P.C.R. regionale, orășenești, din întreprinderi și sate au desfășurat o muncă susținută pentru demascarea politicii dictaturii fasciste și a războiului hitlerist. În această perioadă, partidul comunist s-a legat strîns de mase prin organizațiile sale, care activau în majoritatea centrelor industriale și îndeosebi în marile întreprinderi.

În anii dictaturii militare-fasciste și ai războiului antisovietic au luat extindere acțiunile demonstrative cu caracter economic și politic, conflictele de muncă, grevele și sabotarea directă a producției de război. Organizațiile locale ale P.C.R. au folosit cele mai variate metode și mijloace în rîndurile maselor pentru antrenarea acestora la acțiuni atît cu caracter economic, cît și social-politic. În acest sens, partidul a folosit cu pricepere mijloacele legale pentru a apăra interesele maselor. Astfel, Camerele de muncă au fost folosite pe larg de către organizațiile de partid în acest scop.

În condițiile creșterii stării generale de spirit în rîndurile poporului român, P.C.R. a obținut succese în traducerea în viață a liniei sale politice de unire a forțelor patriotice, antihitleriste, de strîngere a legăturilor partidului cu masele. Astfel, în vara anului 1943 a fost creat Frontul

patriotic antihitlerist, la care, alături de P.C.R., au participat : Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Madosz-ul. Frontului patriotic antihitlerist i s-au alăturat unele organizații locale social-democrate și ale partidului socialist-țărănesc.

O contribuție importantă în coalizarea forțelor patriotice la o acțiune hotărîtă împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist au adus înlăturarea elementelor șovăielnice și capitulante din conducerea partidului și realizarea Frontului unic muncitoresc între P.C.R. și P.S.D. în primăvara anului 1944. Prin făurirea F.U.M. au crescut influența clasei muncitoare în rîndurile poporului, capacitatea sa de a grupa în jurul său toate forțele interesate în eliberarea țării de sub jugul fascist. În interesul luptei pentru doborîrea dictaturii antonesciene, al strîngerii în jurul său a tuturor forțelor nehitleriste, P.C.R. a folosit cu pricepere posibilitățile pe care le ofereau criza regimului fascist, contradicțiile dintre guvernul fascist și monarhie și partidele „istorice", raliind cercurile palatului regal și toate grupările politice care, dintr-un motiv sau altul, se pronunțau pentru ieșirea din războiul hitlerist.

În mai 1944, partidul comunist a încheiat o înțelegere în vederea acțiunii comune cu gruparea liberală de sub conducerea lui Gh. Tătărăscu, care avea o viziune mai realistă asupra desfășurării evenimentelor. Această grupare — reprezentînd o parte a burgheziei ale cărei interese economice au avut de suferit de pe urma acaparării economiei românești de către hitleriști — era dispusă să colaboreze imediat la o acțiune de scoatere a țării din axa fascistă.

Astfel, în iunie 1944, sub influența creșterii luptei antifasciste în interiorul țării și a precipitării evenimentelor pe plan extern, liderii partidelor național-țărănesc și național-liberal au acceptat încheierea unui acord cu partidul comunist și cu partidul social-democrat pentru înființarea, pe baza unei platforme democratice, a Blocului național-democrat. Totodată, partidul comunist a desfășurat o activitate intensă în rîndurile armatei, întărindu-și legăturile cu numeroase cadre de generali și ofițeri patrioți. În vara anului 1944 s-a creat Comitetul militar, care avea sarcina să pregătească insurecția armată.

Lărgirea rîndurilor forțelor patriotice și antihitleriste a creat condițiile necesare înfăptuirii cu succes, la 23 August 1944, a insurecției naționale antifasciste.

Victoria insurecției din August 1944, organizată și condusă de P.C.R., a deschis o eră nouă în istoria poporului român, a marcat începutul revoluției populare în țara noastră. După 20 de ani de adîncă ilegalitate, Partidul Comunist Român și-a reorganizat activitatea în condițiile noi de legalitate, a îndrumat, pe baza Frontului unic muncitoresc, reorganizarea mișcării sindicale și de tineret, a creat noi organizații de masă, care au cuprins toate categoriile de oameni ai muncii.

Rezultatele imediate obținute prin insurecția națională antifascistă și perspectivele pe care aceasta le-a deschis luptei revoluționare a maselor constituie o confirmare strălucită a justeței politicii partidului, a tacticii sale revoluționare.

Analiza științifică a condițiilor istorice noi în care începuse să se dezvolte revoluția populară a stat la baza întregii activități desfășurate de P.C.R. după 23 August 1944. Este un merit deosebit al P.C.R. de a fi

aplicat în mod creator la condițiile concrete ale României învățătura marxist-leninistă cu privire la revoluție.

Elaborarea liniei politice a partidului comunist în noile condiții și stabilirea măsurilor necesare pentru aplicarea ei în viață au fost rezultatul muncii neobosite desfășurate de Comitetul Central al P.C.R.

Procesul revoluționar neîntrerupt care a început la 23 August 1944 a trecut prin etapa desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și etapa revoluției socialiste. Prima etapă a avut un caracter complex — agrar, antifeudal și antiimperialist. Sarcinile politice și social-economice de bază ale acesteia erau : răsturnarea puterii de stat a burgheziei și moșierimii — principalul instrument al claselor exploatatoare împotriva transformărilor cerute de masele largi populare —, instaurarea dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și a țărănimii, sub conducerea proletariatului, lichidarea rămășițelor feudale în agricultură, refacerea economiei, apărarea și consolidarea independenței țării, continuarea și sprijinirea războiului dus împotriva Germaniei hitleriste.

Elaborîndu-și linia strategică și tactică pe baze științifice, pregătind și folosind multiple forme de luptă în vederea antrenării maselor, în scopul desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și al creării condițiilor pentru trecerea la revoluția socialistă, P.C.R. a înregistrat succese istorice în direcția cuceririi puterii politice.

În perioada de după 23 August 1944, masele cele mai largi populare, răspunzînd cu elan chemărilor partidului comunist, au pus stăpînire pe viața politică a țării, au participat la impunătoare demonstrații împotriva acțiunilor reacționare ale cercurilor burghezo-moșierești, pentru lărgirea libertăților cetățenești, democratizarea aparatului de stat și a armatei.

În această primă etapă a revoluției populare, P.C.R. a reușit ca în focul luptei acerbe cu reacțiunea să cîștige de partea sa majoritatea maselor populare. În vederea atingerii acestui scop — cucerirea maselor de partea revoluției —, un rol însemnat l-a avut constituirea, în octombrie 1944, sub conducerea P.C.R., a unei largi coaliții a forțelor democratice — Frontul național-democrat. F.N.D. a concentrat în scurt timp în rîndurile sale majoritatea poporului în vederea înfăptuirii sarcinilor revoluției. Astfel, alături de P.C.R., în Frontul național-democrat au intrat partidul social-democrat, Sindicatele unite, Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, iar la Platforma F.N.D. au aderat Madosz-ul, U.T.C., Societatea scriitorilor români și partidul național-țărănesc (A. Alexandrescu). Unirea în jurul clasei muncitoare, sub conducerea P.C.R., a maselor largi și atragerea lor la lupta revoluționară constituie o dovadă a caracterului profund popular al liniei politice a partidului comunist, a legăturilor sale cu cele mai largi pături sociale.

Lupta maselor populare, conduse de P.C.R., ia o amploare fără precedent. Astfel, la 24 februarie 1945 au loc puternice demonstrații împotriva reacțiunii, pentru instaurarea unui guvern al F.N.D. în întreaga țară. Peste 600 000 de oameni au participat la demonstrația din București, 30 000 la Timișoara, 20 000 la Craiova, 35 000 la Brașov, 60 000 la Ploiești, 20 000 la Galați, 12 000 la Bacău, 12 000 la Sf. Gheorghe și alte zeci de mii în multe alte orașe ale țării.

Masele populare, mobilizate de partidul comunist, care colabora strîns cu P.S.D. în cadrul F.U.M., au desfășurat o uriașă luptă revoluționară, care a dus la răsturnarea guvernelor cu majoritate reacționară și instaurarea, la 6 martie 1945, a unui guvern de largă concentrare democratică, în care clasa muncitoare avea un rol precumpănitor. Ținînd seama de situația concretă economică, politică și socială din această perioadă, în guvernul de la 6 martie a participat și o parte a burgheziei, grupată în partidul liberal condus de Gh. Tătărăscu. Prin atragerea grupării tătărăsciene în guvern, P.C.R. și-a asigurat o rezervă indirectă în lupta împotriva forțelor reacțiunii. Colaborarea cu gruparea lui Tătărăscu a constituit o parte componentă a luptei generale a clasei muncitoare și a aliaților săi de folosire a contradicțiilor din rîndul claselor exploatatoare pentru înfăptuirea sarcinilor primei etape a revoluției.

De asemenea, în etapa desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice a fost menținută forma de stat monarhică. Aceasta reflecta folosirea de către P.C.R. cu atenție, prudență și pricepere a fisurilor și contradicțiilor din tabăra reacțiunii ; ea a reprezentat, în fapt, o formă deosebită a luptei antimonarhice în vederea înlăturării monarhiei la momentul oportun.

Legăturile strînse ale partidului cu masele, în condițiile existenței F.N.D., au făcut ca acestea să-l urmeze în înfăptuirea cu abnegație a actelor revoluționare inițiate de P.C.R. — reforma agrară, instaurarea puterii populare, demascarea și lichidarea așa-ziselor partide istorice, înlăturarea monarhiei și proclamarea R.P.R.

În procesul trecerii la noua orînduire socială în țara noastră, pentru asigurarea succesului revoluției proletare, clasa muncitoare și Partidul Comunist Român s-au pregătit să stăpînească toate formele de luptă, fără excepție, să aibă capacitatea de a le mînui, ținînd seama de orice eventualitate, spre a putea înlocui rapid o formă a luptei cu alta, potrivit schimbărilor ce puteau surveni în condițiile concrete de desfășurare a revoluției.

Ca urmare a schimbării radicale a raportului de forțe în favoarea revoluției, reacțiunea nu a mai putut dispune de mijloacele necesare pentru a împiedica instaurarea dictaturii proletariatului la sfîrșitul anului 1947 și trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste.

Crearea partidului unic al clasei muncitoare, în februarie 1948, prin unificarea celor două partide muncitorești, P.C.R. și P.S.D., a dus la întărirea coeziunii dintre partid și mase în lupta pentru înfăptuirea sarcinilor socialiste. Sub conducerea partidului clasei muncitoare au fost naționalizate principalele mijloace de producție, masele populare au luptat pentru realizarea planurilor economice, industrializarea socialistă a țării și cooperativizarea socialistă a agriculturii. Victoria deplină a socialismului la orașe și sate este rodul luptei și muncii comune a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor celor ce muncesc de la orașe și sate, în frunte cu Partidul Comunist Român.

Partidul Comunist Român în fruntea luptei poporului pentru apărarea independenței naționale a țării, împotriva fascismului

GH. ZAHARIA
A. PETRI

Continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste, Partidul Comunist Român a luptat neobosit împotriva exploatării și asupririi, dînd o înaltă pildă de patriotism, de devotament față de interesele sociale și naționale fundamentale ale poporului român.

Prigoniți și calomniați de către clasele stăpînitoare, comuniștii și-au iubit cu înflăcărare patria. Fiii și conducătorii legitimi ai clasei muncitoare, trăgîndu-și vigoarea din seva istoriei de două ori milenare a poporului român, au fost și sînt stegarii luptei pentru apărarea și consolidarea independenței și suveranității naționale a României.

Partidul Comunist Român a preluat și aplicat la scara înaltelor valori ale istoriei contemporane dictonul lui Tudor Vladimirescu: *„Patria este poporul și nu tagma jefuitorilor"*, precum și sensul profund al aprecierilor lui Nicolae Bălcescu cu privire la învățămintele istoriei omenirii, care *„...ne înfățișează lupta necontenită a dreptului în contra tiraniei, a unei clase desmoștenite de dreptul său, contra uzurpatorilor ei..."* (s.n.) [1]. Luptînd cu abnegație pentru răsturnarea claselor exploatatoare, uzurpatoare ale drepturilor maselor muncitoare, pentru înlăturarea asupririi de clasă și naționale, comuniștii români au legat soarta clasei muncitoare, rolul și locul ei în societate de conținutul însuși al patriei, de progresul economic și social, de independența și suveranitatea țării. Ei au urmat și urmează astfel neabătut îndemnul moștenirii lăsate de marii înaintași ai poporului nostru, indicația marxist-leninistă: *„Proletariatul nu poate fi indiferent și nepăsător față de condițiile politice, sociale și culturale în care se desfășoară lupta lui și, prin urmare, nu-i pot fi indiferente nici destinele țării lui"* [2].

Profundul patriotism al clasei muncitoare din România, solidară cu lupta proletariatului din toate țările, a tuturor popoarelor pentru ființa și libertatea lor națională, s-a manifestat cu o deosebită forță de-a lungul întregii sale istorii; el și-a găsit o strălucită afirmare în timpul luptelor contra pericolului fascist, a expansiunii Germaniei hitleriste, contra dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist antisovietic, în zilele

[1] *N. Bălcescu*, Opere, E.S.P.L.A., 1952, pag. 188.
[2] *V. I. Lenin*, Opere complete, vol. 17, Editura politică, 1963, pag. 196.

insurecției naționale antifasciste victorioase, ale luptelor de eliberare a patriei de sub jugul fascist și ale participării țării la efortul coaliției antihitleriste, pînă la înfrîngerea fascismului german.

*

Înțelegerea conținutului profund patriotic al politicii și activității desfășurate de partidul comunist în fruntea luptei poporului român împotriva fascismului, pentru apărarea independenței naționale a țării necesită atît analiza coordonatelor principale ale situației social-politice a României din această perioadă, cît și evoluția evenimentelor pe plan european, obiectivele politicii externe a marilor puteri în centrul și sud-estul Europei.

Perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial a fost marcată de intense frămîntări în viața politică a țării. O dată cu ieșirea din criza economică din 1929—1933, economia României a cunoscut o conjunctură favorabilă. S-a accentuat procesul de concentrare și centralizare a capitalului și a producției, de formare a monopolurilor, care încep să joace un rol dominant în viața economică și politică a țării.

Cercurile monopoliste reprezentate de N. Malaxa, M. Auschnit, I. Gigurtu și alții, forțe politice reacționare în frunte cu Carol al II-lea, au trecut la restrîngerea libertăților și drepturilor cetățenești, înăsprirea măsurilor polițienești. Are loc activizarea organizațiilor fasciste, îndeosebi a Gărzii de fier.

Gruparea burgheză din jurul monarhiei în cele din urmă a instaurat regimul dictaturii regale ; limitînd sistemul parlamentar burghez, principalele atribute ale puterii au fost date în mîinile regelui, starea de asediu a fost decretată pe tot cuprinsul țării.

Venirea hitlerismului la putere în Germania, intensificarea politicii expansioniste a acestuia în centrul, estul și sud-estul Europei au creat un pericol grav pentru libertatea și independența popoarelor. Sprijinită și încurajată fățiș de Germania nazistă, organizația fascistă Garda de fier, devenită agentură a Gestapoului, s-a manifestat tot mai agresiv pe scena vieții politice. În cîrdășie cu unele cercuri restrînse ultrareacționare ale oligarhiei române, ea se orienta deschis spre o politică de dictatură fascistă și de subordonare a țării Germaniei hitleriste. Fascismul devenise principala primejdie pentru libertatea poporului, independența și existența națională a României. Atitudinea față de fascism constituia un factor fundamental de polarizare și regrupare a forțelor sociale și politice.

Grupărilor fasciste și progermane li se opuneau clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, masele largi populare și unele cercuri ale burgheziei. Sub influența evoluției situației politice interne și internaționale, în rîndul claselor dominante s-a manifestat un proces de ascuțire a contradicțiilor, de delimitare și definire a pozițiilor, creîndu-se un curent de opinie în favoarea colaborării cu forțele politice democratice antifasciste și de opoziție față de expansiunea Germaniei hitleriste.

În aceste împrejurări, oamenii politici lucizi din rîndul cercurilor conducătoare din România caută să orienteze guvernul spre o politică externă de adîncire a colaborării cu statele vecine și de întărire a securității țării. Pe această linie s-a afirmat cu strălucire activitatea clarvăzătoare și realistă a lui Nicolae Titulescu, adversar neîmpăcat al fascismului și al politicii de revizuire a tratatelor de pace.

N. Titulescu a manifestat în domeniul politicii externe o poziție înaintată fiind un militant de seamă pentru promovarea păcii și securității internaționale și sprijinind intrarea Uniunii Sovietice în Liga Națiunilor, propunerile acesteia pentru stabilirea unor convenții referitoare la definirea agresorului și securitate colectivă. El vedea în încheierea unui tratat de asistență mutuală între România și U.R.S.S. — ale cărei principii de bază le stabilise în iulie 1936, împreună cu M. Litvinov, comisarul poporului pentru afacerile externe al Uniunii Sovietice — instrumentul asigurării securității și integrității țării, al întăririi tuturor celorlalte alianțe ale României *. Referindu-se la declarațiile lui N. Titulescu cu privire la țelurile politicii externe a României și mijloacele prin care se urmărea atingerea lor, revista „Balkan-korrespondenz" din 25 iulie 1936 scria : „Aceste declarații ale ministrului afacerilor străine al României au o foarte mare însemnătate. Titulescu, care de mult timp s-a pus în slujba politicii de pace și care apără această politică în cadrul Ligii Națiunilor, e susținut de masele largi populare care în lăuntrul țării luptă pentru democrație, pentru drepturile poporului, pentru pace... Strîngerea tuturor forțelor democratice și antifasciste ale țării într-un puternic front popular pentru libertate, pîine și pace constituie singura chezășie a atingerii acestui scop" [3]

Acordul de la München din septembrie 1938, care a dus la ciuntirea teritoriului cehoslovac și a deschis drum larg imperialismului german spre sud-estul Europei, a fost condamnat în România de opinia publică progresistă. În ceea ce privește poziția cercurilor guvernante, acestea au respins categoric propunerile de a participa la dezmembrarea Cehoslovaciei, pronunțîndu-se pe vechea linie de respectare a statu-quoului și opunere față de agresori. Poziția României a fost primită cu recunoștință de opinia publică și oficialitățile cehoslovace [4].

---

* O mai amplă analiză a situației internaționale din perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial se face în următoarele materiale : „Aspecte ale politicii externe a României în anii 1933—1936", de Gh. Zaharia, D. Tuțu, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 5/1965, pag. 117—136 ; „Aspecte ale politicii externe a României în preajma declanșării celui de-al doilea război mondial" de Al. Gh. Savu, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 1/1966, pag. 66—84.

[3] „Balkan-korrespondenz" din 25 iulie 1936, S. 227.

[4] Vezi „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 5/1965 : *Gh. Matei :* „Puncte de vedere referitoare la poziția României față de politica münchenează oglindite în lucrări apărute peste hotare", pag. 159—161 ; nr. 1/1966 : *El. Ciobanu :* „În legătură cu poziția României față de Cehoslovacia în perioada «Münchenului»", pag. 99—100.

Dînd glas sentimentului de recunoștință păstrat în inima sa de poporul cehoslovac în tot timpul tragediei și luptei sale din anii ocupației naziste față de atitudinea loială a României din perioada münchenează, șeful delegației cehoslovace la Conferința de pace din 1946 spunea : „...România a acordat ajutor poporului cehoslovac în clipele cele mai grele ale luptei sale împotriva cotropitorilor fasciști..." („Izvestia" nr. 191, din 14 august 1946). Iar delegatul cehoslovac în comisia militară pentru România la aceeași conferință declara la 15 septembrie 1946 : „Ca diplomat acreditat la București pot confirma că România a ținut angajamentele sale de alianță față de Cehoslovacia în 1938, în epoca Münchenului. Ea i-a dat — fără rezervă — tot sprijinul material și politic pe care guvernul cehoslovac l-a solicitat în timpul mobilizării generale în Cehoslovacia... După ocuparea Cehoslovaciei de către trupele germane și în cursul ostilităților, patrioți cehi și slovaci, amenințați cu moartea de germani sau dornici de a se înrola în armata cehoslovacă ce se

Cotropirea întregului teritoriu al Cehoslovaciei, în martie 1939, a sporit pericolul unui atac direct împotriva României. În aceste condiții, cercurile conducătoare românești de orientare anglo-franceză, care continuau să domine viața politică a țării, au încercat să-și mențină pozițiile prin manevre între interesele contradictorii ale marilor puteri. Menținînd contacte cu guvernele Franței și Angliei, ele au luat măsuri de apărare la frontiera de nord-vest a țării, guvernul a decretat mobilizarea parțială. Concomitent s-a consimțit la încheierea unor acorduri economice preliminare * cu Germania, urmate de noi negocieri în vederea adoptării unui tratat de lungă durată, deși în guvern erau numeroase voci, printre care și a primului ministru, A. Călinescu, care se opuneau. Realizarea acestor înțelegeri economice nu satisfăcea însă pretențiile guvernului nazist, care urmărea înfeudarea României cu orice mijloace. Făcînd presiuni pentru încheierea unui tratat economic de lungă durată, care să țină seama exclusiv de interesele Germaniei, la 1 februarie 1939, Hermann Göring avertiza că „rămîne o îndoială asupra politicii generale a României, care poate fi înlăturată în primul rînd prin acordurile economice ce trebuie realizate în termenul cel mai scurt“ [5].

În condițiile aplicării politicii müncheneze asupra țărilor din sud-estul Europei, cînd România era lăsată mereu mai mult în sfera de interese a Germaniei hitleriste, guvernul român a încheiat, la 23 martie 1939, tratatul economic româno-german.

Poporul român, clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, au primit noul tratat cu ostilitate, considerîndu-l un prim pas pe calea înrobirii României de către Germania. Totodată, cercuri și personalități politice și economice influente, ca ministrul economiei naționale, Mitiță Constantinescu, și guvernatorul Băncii Naționale, C. Băicoianu, precum și așa-zișii „liberali bătrîni“, legați prin interese economice de cercurile de afaceri anglo-franceze, s-au împotrivit, într-o anumită măsură, brutalei expansiuni economice germane.

Prin tratatul din martie 1939 și prin celelalte acorduri economice oneroase care i-au urmat economia României a fost subordonată treptat intereselor politice agresive ale imperialismului fascist german, încălcîndu-se grav suveranitatea și independența țării.

La 1 septembrie, Germania fascistă a atacat Polonia ; la 3 septembrie, Franța și Anglia au declarat război Germaniei. Cel de-al doilea

---

formase în țările aliate, au primit tot sprijinul și toată protecția cu putință a poporului român și a autorităților oficiale române...“ („Scînteia“ nr. 627, din 16 septembrie 1946).

* Ni se pare semnificativă în privința poziției lui Carol al II-lea însemnarea generalului N. Ciupercă, ministrul apărării naționale, făcută pe referatul șefului Marelui stat-major al armatei cu nr. 34 596, din 27 ianuarie 1939. Cu acest referat, șeful M.St.M. înaintase un raport al Serviciului secret de informații referitor la planurile expansioniste germane în sud-estul Europei către gurile Dunării, printr-un atac asupra României. După ce l-a prezentat regelui, generalul Ciupercă nota concluziile : „Este probabil că (regele — *n.n.*) va convoca un consiliu de miniștri pentru a fixa linia de conduită a noastră (directiva). M. Sa a binevoit să anticipeze totuși că are ferma credință că o astfel de acțiune din partea Germaniei nu se va produce pe calea armelor, ci pe cale *politică și economică*“ (Arhiva Ministerului Forțelor Armate — Marele stat-major — în continuare : A. M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 457/640 „Expansiunea Germaniei în estul și sud-estul Europei“).

[5] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fondul nr. 71/1939/Germania, Relații cu România, vol. 76 bis. Telegrama cifrată din 2 februarie 1939.

război mondial, care cuprinsese Europa, Asia și Africa, a stîrnit un uriaș val de ură în rîndul tuturor popoarelor lumii, o ripostă din partea popoarelor înrobite, care s-au ridicat la luptă împotriva agresorilor, dușmanii libertății și ființei lor naționale. Majoritatea cercurilor conducătoare din România, inclusiv cercurile palatului, sperau că victoria militară va fi de partea Angliei și Franței, dar că pentru aceasta trebuie să se cîștige timp. În acest sens au hotărît să aștepte desfășurarea evenimentelor, declarînd la 7 septembrie neutralitatea țării [6].

În noua configurație politică europeană, în primele zile ale războiului ideea încheierii unui pact de neagresiune cu Uniunea Sovietică a cîștigat aderenți și în rîndul celor care o respinseseră mai înainte. Însuși regele s-a declarat de acord, la 17 septembrie 1939, cu noua propunere făcută de Armand Călinescu, de a se încerca încheierea unui pact de neagresiune româno-sovietic. Situația externă creată și precipitarea evenimentelor care au urmat nu mai făceau însă posibilă o asemenea apropiere, pentru care existaseră condiții în 1936 și chiar în primele luni ale anului 1939.

În august 1940 României i-a fost impus de către puterile fasciste dictatul de la Viena prin care partea de nord a Transilvaniei era răpită și predată Ungariei horthiste. În aceste împrejurări grele pentru soarta țării sale, poporul român s-a aflat singur, neavînd vreun sprijin din afară, părăsit de toate puterile Europei. România a fost astfel lăsată la discreția Germaniei, practic, aruncată în brațele hitleriștilor. Pe primul plan al vieții politice românești au fost aduse cercurile fasciste și progermane.

Instaurarea dictaturii militare-fasciste, intrarea trupelor hitleriste în România și ocuparea centrelor sale vitale, transformarea țării într-o feudă a Reichului german, aruncarea ei în războiul hitlerist antisovietic au avut urmări directe dintre cele mai grele pentru poporul român.

*

În anii premergători celui de-al doilea război mondial, cînd erau în joc drepturile și libertățile poporului, destinele istorice ale României, singura cale pentru salvgardarea independenței și integrității ei teritoriale era aceea a coalizării tuturor forțelor democratice, patriotice, în scopul zdrobirii fascismului, asigurării unui regim democratic în interior și a unei politici externe proprii, în alianță cu Uniunea Sovietică și cu celelalte state care se opuneau agresiunii Germaniei hitleriste și aliaților acesteia.

Complexitatea și ascuțimea problemelor social-politice au dat naștere unei largi și profunde reacții din partea maselor populare, a grupărilor democratice, patriotice, antifasciste, unui proces de regrupare a forțelor.

În activitatea Partidului Comunist Român și a mișcării noastre muncitorești începea o perioadă dintre cele mai bogate în acțiuni de masă, prin care clasa muncitoare, forțele democratice au obținut succese în apărarea drepturilor și libertăților democratice, împotriva organizațiilor fasciste. Încă din primii ani ai instaurării hitlerismului în Germania,

[6] *A. Călinescu:* „Însemnări zilnice", pag. 575 (Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. — în continuare A.I.S.I.S.P., fondul nr. 2, dosarul nr. 65); A.M.A.E., fondul nr. 71, Germania — România, mai—decembrie 1939, dosarul nr. 7.

P.C.R. a înțeles pericolul ce-l reprezenta fascismul german pentru libertatea și pacea popoarelor din Europa, pentru destinele poporului român, adoptînd o poziție fermă. *„Noi, comuniștii* — glăsuia apelul C.C. al P.C.R. din 1 noiembrie 1935, adresat Comitetului Executiv al P.S.D. din România —, *sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist"* [7]. Preocupați de destinele țării, comuniștii au preconizat înfăptuirea unor măsuri concrete în scopul întăririi capacității de apărare a României împotriva agresorilor fasciști. Astfel, în cadrul lucrărilor plenarei lărgite a C.C. al P.C.R. din august 1936 au fost indicate căile de organizare a rezistenței poporului român împotriva unui atac din partea fascismului german, prin măsuri de ordin politic, economic, social și militar, pentru „întărirea capacității de apărare a țării și a armatei române" [8].

Ținînd seama de faptul că desfășurarea și deznodămîntul războaielor depind în măsură hotărîtoare de moralul luptătorilor, de factorii economici și moral-politici, plenara a subliniat necesitatea imperioasă a ridicării economice, culturale a maselor populare, care sporesc combativitatea și puterea lor de rezistență. Cu privire la armată se cerea respectarea demnității militarilor, asigurarea unor condiții de trai omenești, astfel ca dintr-un instrument de oprimare a poporului să devină apărătorul poporului. S-a subliniat încă o dată că, în cazul în care Germania hitleristă va ataca România cu ajutorul Ungariei horthiste, *„comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt a țării noastre"*, că vor intra în *„primele rînduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste"* [9].

Consecvent politicii sale profund patriotice, P.C.R. a urmărit îndeaproape planurile revizioniste ale statelor fasciste și a luat atitudine publică împotriva lor. Cînd la 1 noiembrie 1936 Mussolini a făcut o declarație provocatoare la Milano cu privire la revizuirea granițelor țărilor dunărene, C.C. al P.C.R. a lansat un manifest în care își exprima încă o dată hotărîrea de a lupta contra oricărei revizuiri a tratatelor de pace pe calea armelor. Totodată, partidul comunist considera orice *„acțiune care duce la întărirea relațiunilor dintre statele Micii Antante, Înțelegerii Balcanice cu Franța, U.R.S.S., la întărirea Ligii Națiunilor și a legăturilor cu toate țările pacifice, ca acte pozitive în lupta pentru împiedicarea războiului pe care-l pregătește imperialismul fascist"* [10].

Dezvăluirea oportună a pericolului fascismului intern și extern a contribuit la ținerea mereu trează a vigilenței maselor populare, la sporirea combativității lor în lupta pentru apărarea independenței naționale a țării, pentru sprijinirea popoarelor vecine amenințate de urgia robiei naziste.

Legîndu-se mereu mai mult de mase, îmbogățindu-și experiența, îmbinînd metodele ilegale de luptă cu cele legale și semilegale, partidul nostru a creat, îndrumat și influențat, pe linia platformei sale, numeroase organizații legale, asociații, ligi, comitete care activau pentru satisfacerea

[7] A.I.S.I.S.P., cota A. XIX-23, nr. inv. 312.
[8] Loc. cit., cota Ab. XX-3, nr. inv. 956.
[9] Ibid.
[10] Loc. cit., cota A. XX-22, nr. inv. 947 (Manifestul „Partidul Comunist din România și discursul lui Mussolini ținut la Milano pe ziua de 1 noiembrie")

celor mai diferite revendicări ce interesau diverse pături sociale. El a militat neabătut pentru unitatea de acțiune a forțelor democratice, patriotice, progresiste, pentru democrație, independență și suveranitate națională [11]. Clasa muncitoare a fost principala forță socială în lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale maselor, pentru apărarea libertăților democratice, amenințate de măsurile restrictive dinainte și din timpul dictaturii regale, pentru apărarea independenței și suveranității țării, împotriva primejdiei fasciste și agresivității Germaniei hitleriste. Înfruntînd măsurile reacționare adoptate de guvernele burgheziei și moșierimii, actele samavolnice, de multe ori sîngeroase, ale organelor represive, masa largă a muncitorilor ceferiști, minieri, petroliști, metalurgiști, forestieri, textiliști, portuari, pielari și tîmplari din București, Galați, Ploiești, Brăila, Bacău, Buhuși, Iași, Brașov, Cluj, Tîrgu-Mureș, Timișoara, Craiova ș.a. au organizat — sub semnul unității sale — mari acțiuni și greve, care au zguduit regimul burghezo-moșieresc.

Acțiunile clasei muncitoare au avut o puternică influență în rîndurile țărănimii, intelectualității progresiste și ale altor pături muncitoare care își manifestau tot mai puternic vcința — în adunări și mari demonstrații de masă — de a asigura dezvoltarea țării pe calea democrației, păcii și progresului social.

Pe baza experienței prețioase cîștigate în luptele anterioare, partidul nostru și-a lărgit contactele — nemijlocit sau prin organizațiile de masă îndrumate de el — cu diverse organizații și grupări democratice, cu organizații socialiste, național-liberale și național-țărăniste, cu un mare număr de personalități politice patriotice, ca dr. Petru Groza, Dem. Dobrescu, sau intelectuali cu autoritate și influență, ca G. Enescu, N. D. Cocea, M. Sadoveanu și mulți alții, a editat numeroase organe de presă ilegale și legale, a influențat — prin legăturile ziariștilor comuniști cu gazetarii democrați — numeroase alte ziare centrale și locale [12].

În pofida condițiilor deosebit de grele în care activa, impuse de ilegalizare și persecuții, de propaganda anticomunistă, platforma de luptă a partidului comunist, de unire a tuturor forțelor democratice, progresiste și patriotice, pe baza unor țeluri comune, corespunzătoare intereselor superioare ale poporului muncitor și ale patriei, a lărgit influența partidului în mase, a întărit încrederea acestora în partid, a dus la apropierea unor largi cercuri democratice.

Justețea orientării tactice a partidului nostru a fost confirmată de importante acțiuni populare cu caracter antifascist, de realizarea, în jurul Frontului democratic, a unei largi concentrări de forțe progresiste, în care alături de P.C.R. au intrat Partidul socialist, Partidul socialist-unitar, Frontul plugarilor, Uniunea oamenilor muncii maghiari din România (MADOSZ), unele organizații locale ale Partidului social-democrat, ale Partidului național-țărănesc, Partidului radical-țărănesc și Partidului țărănesc al doctorului Lupu [13]. Succesele obținute în alegerile parțiale

[11] *Vasile Vîlcu, Ion Popescu-Puțuri:* „Momente din activitatea P.C.R. în preajma celui de-al doilea război mondial", în „Scînteia" nr. 6 970, din 5 mai 1966.

[12] Vezi *T. Georgescu:* „Contribuția intelectualității la lupta antifascistă din România (1933—1944)", în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 3/1965, pag. 41—48 și *I. Iacoș:* „Un remarcabil episod al luptei antifasciste a poporului", în „Scînteia" nr. 7 000 din 4 iunie 1966.

[13] Vezi *Gh. Ioniță:* „O luminoasă pagină de istorie", în „Scînteia" nr. 6 922, din 17 martie 1966.

din 1936 din județele Mehedinți și Hunedoara, în alegerile din 1937 pentru consiliile județene, la Ploiești, Iași, Cluj, Bihor și în multe alte localități au verificat eficiența luptei unite a forțelor democratice, au demonstrat posibilitatea realizării unui larg front împotriva fascismului, pentru apărarea independenței țării.

În anii următori (1938—1940) s-au desfășurat în continuare numeroase acțiuni populare cu caracter antifascist în principalele centre ale țării ; starea de spirit ostilă fascismului cuprindea clase și categorii ce reprezentau majoritatea zdrobitoare a poporului român. Apreciind dictatura regală ca o expresie a cercurilor celor mai reacționare ale marelui capital și ale moșierimii, în frunte cu Carol al II-lea, ca un pas pe calea restrîngerii libertăților democratice, partidul comunist a chemat clasa muncitoare, masele populare, partidele și organizațiile politice nefasciste la luptă pentru restabilirea libertăților democratice și a regimului parlamentar-constituțional, împotriva stării de asediu, dizolvării partidelor politice, a organizațiilor sindicale și a altor organizații democratice. În condițiile creșterii pericolului agresiunii statelor fasciste în frunte cu Germania hitleristă asupra României, a primejdiei pe care o reprezenta Garda de fier, organizația fascistă teroristă, agresivă și șovină, care în decembrie 1937 își manifestase fățiș intențiile provocatoare de a obține puterea, a instaura dictatura fascistă și a subordona țara Germaniei naziste, partidul comunist a chemat toate forțele națiunii, pe toți patrioții să impună desființarea organizațiilor fasciste și arestarea căpeteniilor acestora.

În același timp, fără a identifica dictatura regală cu o dictatură fascistă, P.C.R. sprijinea acele măsuri ale guvernului care mergeau pe linia menținerii integrității și independenței țării, așa cum s-a dovedit cu prilejul mobilizărilor parțiale din primăvara anului 1939.

Trăgînd concluzii corespunzătoare realității vieții politice românești, eliminînd vechile aprecieri nerealiste de pînă atunci, cînd se considera că pericolul principal îl reprezentau nu organizațiile fasciste, ci Partidul social-democrat, gruparea liberală a lui Gh. Tătărăscu și alte grupări politice, în fapt nefasciste, partidul comunist s-a orientat tot mai mult spre folosirea divergențelor dintre grupările politice existente, privindu-le diferențiat, criteriul principal fiind atitudinea lor față de fascism.

Avînd în vedere faptul că România era ținta atacurilor directe și tot mai brutale ale Germaniei hitleriste și ale aliaților ei, obiectul unor planuri de jaf și cotropire prin care era amenințată însăși ființa statului național român, că guvernul dictaturii regale era circumspect în aceste împrejurări și nu împărtășea asemenea planuri, partidul comunist a analizat situația complexă internă și externă, a stabilit principalele sarcini ale luptei antifasciste, precum și forțele chemate să le înfăptuiască.

În acel timp, raportul de forțe se contura în următorul tablou : pe de o parte erau cercurile cele mai reacționare care împingeau România spre Germania hitleristă, rolul cel mai activ revenind Gărzii de fier, pe de altă parte erau clasa muncitoare în frunte cu Partidul comunist, masele populare, cercuri largi ale burgheziei și ale partidelor politice burgheze care erau ostile Germaniei hitleriste și dictaturii fasciste. Pentru aceste cercuri ale burgheziei în cadrul cărora existau poziții contradictorii, oscilații, pre-

vala în asemenea împrejurări primejdia pe care o reprezenta Germania hitleristă pentru statul român, pentru propriile interese. În aceste condiții existau în România forțe largi, importante, în rîndurile Frontului Renașterii Naționale, în guvernele dictaturii regale, în partidele politice burgheze, dizolvate, care manifestau ostilitate față de Germania hitleristă și de alinierea României la o politică de dictatură fascistă.

La 24 ianuarie 1939, „Scînteia", organul central de presă al C.C. al P.C.R., arătînd pericolul grav pe care îl reprezentau organizațiile fasciste pentru libertatea poporului și independența națională a țării, atrăgea atenția că „ar fi o mare greșeală să confundăm regimul actual reacționar și antipopular cu fascismul și Frontul Renașterii Naționale cu o unealtă directă a acestuia", subliniind că „dușmanul principal este și rămîne Garda de fier. Împotriva Gărzii de fier — acestei agenturi teroriste de spionaj hitlerist — trebuie în primul rînd îndreptat focul principal". Pornind de la această concluzie justă, s-a subliniat necesitatea unei atitudini pozitive față de măsurile luate de guvern împotriva organizațiilor fasciste, fără a trece cu vederea peste măsurile antipopulare ale dictaturii regale [14]. Comuniștii, toți militanții antifasciști au privit cu satisfacție măsurile luate de guvernul A. Călinescu împotriva Gărzii de fier. Într-un memoriu, adresat lui A. Călinescu, la mijlocul lunii decembrie 1938, reprezentanți ai Uniunii democratice și ai Madosz-ului arătau, printre altele, că *„...lichidarea bandei de asasini și spioni în frunte cu Corneliu Codreanu o considerăm ca o măsură curajoasă de salvare a independenței țării"* [15], sugerînd primului ministru și alte măsuri în vederea lichidării totale a Gărzii de fier.

Realitățile țării noastre, pericolul grav ce o amenința pe plan extern au dus partidul comunist la concluzia pe deplin întemeiată că singura cale pentru salvgardarea intereselor vitale ale poporului român era calea luptei hotărîte împotriva expansiunii Germaniei hitleriste, pentru apărarea cu arma în mînă a patriei, chiar și în condițiile existenței unui guvern burghez la cîrma țării. În numeroase articole publicate în presa ilegală și legală sau care circulau pe foi volante, deoarece apariția lor fusese oprită de cenzură, se sublinia necesitatea ca muncitorimea să se situeze în primele rînduri ale luptei pentru apărarea hotarelor țării. *„Ne cheamă la luptă sîngele lui Doja, Horia și Tudor Vladimirescu* — glăsuia vibrantul manifest al C.C. al P.C.R. din ianuarie 1938. *Ne cheamă la luptă dragostea de țară, pe care nu vrem s-o vedem sfîșiată și cotropită, dragostea de acest popor, pe care nu-l vrem îngenunchiat și robit"*. Condamnînd războiul de jaf și cotropire, clasa noastră muncitoare își exprima atașamentul cu lupta pentru apărarea armată a patriei, deoarece „rezistența înarmată a poporului în caz de agresiune e legitimă și ea (muncitorimea română — *n.n.)* va merge în primele rînduri ale bătăliei" [16].

Ocuparea Austriei a stîrnit indignarea și revolta maselor populare din țara noastră. Un puternic ecou a avut în opinia publică românească manifestul C.C. al P.C.R. din aprilie 1938 în care se menționa : „După

[14] Loc. cit., dosarul nr. 1 202, filele 189—190.

[15] Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român (în continuare Arhiva C.C. al P.C.R.), fondul nr. 6, dosarul nr. 1 199, filele 117—118.

[16] Loc. cit., fondul nr. 95, dosarul nr. 5 283, fila 216, articolul „Muncitorimea trebuie să apere azi hotarele țării" de Ion Puțureanu.

cotropirea Austriei de către armatele lui Hitler independența țării noastre este grav amenințată, împreună cu existența țărilor mici vecine" [17].

Mobilizate și organizate de partidul comunist, de organizațiile sale de masă, în cadrul întrunirilor prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 mai 1938* masele muncitorești și-au exprimat cu vigoare hotărîrea de a apăra independența și integritatea teritorială a României. O dată cu creșterea pericolului fascist împotriva Cehoslovaciei, P.C.R. a inițiat o viguroasă campanie de solidarizare. În documentul intitulat „Momentul politic și sarcinile imediate ale muncitorilor înaintați din România", editat în aprilie 1938, în care se dezvăluia conținutul politicii cercurilor guvernante engleze de renunțare la securitatea colectivă, de a canaliza agresiunea nazistă spre estul Europei, și îndeosebi contra Uniunii Sovietice, partidul comunist cerea *„întărirea alianței cu Franța, Cehoslovacia, Iugoslavia, Înțelegerea Balcanică, încheierea pactului de neagresiune cu Uniunea Sovietică"* [18]. În septembrie 1938, Comitetul teritorial al P.C.R. din Ardeal și Banat a adoptat o hotărîre specială cu privire la apărarea Republicii Cehoslovace, prin care se angaja să desfășoare o largă campanie de sprijinire a țării vecine grav amenințată de urgia fascistă**.

Partidul comunist sublinia necesitatea adoptării unor măsuri concrete pe linia întăririi capacității de apărare a țării. Astfel, în platforma adresată încă în iunie 1938 tuturor partidelor și organizațiilor democratice, tuturor cetățenilor iubitori de democrație, progres și pace, printre măsurile de ordin politic se prevedea pregătirea temeinică și efectivă a apărării țării „prin înarmarea tehnică și sufletească contra primejdiei agresiunii fasciste" [19]. Pentru ca masele populare să participe activ și eficient la apărarea hotarelor, partidul comunist arăta că e nevoie de crearea „tuturor posibilităților de a-și însuși mînuirea armelor și cunoștințe asupra artei militare" [20].

Cînd trupele hitleriste, care cotropiseră Cehoslovacia, ajunseseră la granițele României, masele largi populare au răspuns cu avînt patriotic decretării mobilizării parțiale de către guvernul prezidat de Ar-

---

[17] A.I.S.I.S.P., cota A. XXII-5, nr. inv. 990 (Manifest al C.C. al P.C.R. din aprilie 1938).

* În nota telefonică nr. 11 980 din 1 mai 1938 a Inspectoratului regional de poliție Cluj se arăta că la întrunirea publică din acest oraș, organizată de către sindicatele afiliate la Confederația Generală a Muncii, cei 600 de participanți au aplaudat cu entuziasm și îndelung mai ales acele părți ale cuvîntărilor care chemau la luptă împotriva „revizionismului, contra Germaniei și Italiei și a Gărzii de fier" (Vezi Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 1 153, filele 397—398).

[18] A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXII-13, nr. inv. 1015.

** În această hotărîre se menționa caracterul internațional al mișcării antifasciste, apreciindu-se că „atunci cînd noi apărăm independența și libertatea Cehoslovaciei ne apărăm pe noi înșine, apărăm pacea Europei împotriva dușmanului nostru comun, a fascismului hitlerist". Arătînd în mod just că „la timpul său Mica Antantă s-a constituit din cauza pericolului restaurației habsburgice și a pericolului iredentist", hotărîrea sublinia creșterea rolului acestei organizații în condițiile expansiunii Germaniei hitleriste în sud-estul european „de data aceasta contra fascismului german care amenință în mod și mai accentuat independența noastră, împotriva acestuia trebuie să ne apărăm și mai intens, și mai strîns uniți" (Vezi A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXII-9, nr. inv. 996).

[19] Loc. cit., cota Ab. XXII-9, nr. inv. 1 011 (Manifestul „Contra pericolului crescut de fascism și război", editat de P.C.R. în iunie 1938).

[20] Loc. cit., cota Ab. XXII-13, nr. inv. 1 015 (Manifestul „Momentul politic și sarcinile imediate ale muncitorilor înaintați din România", editat de C.C. al P.C.R în aprilie 1938).

mand Călinescu *, măsurilor lui de a opune rezistență armată împotriva unei agresiuni asupra țării noastre. În acele zile, partidul comunist a dat cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi să se prezinte la unitățile militare și să lupte *„pentru întărirea forței politice și morale a armatei, contra Germaniei hitleriste și a statelor revizioniste"* [21], subliniind că *„războiul poporului român pentru apărarea independenței și granițelor țării, contra agresiunii fasciste este un război drept"* [22]. Totodată, P.C.R. a adresat întregului popor, prin manifestul din 17 martie, un viguros apel la luptă pentru apărarea patriei : *„Trupele de asalt ale lui Hitler au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granița țării noastre. Partidul Comunist din România dă alarma ! Să fie pregătit la luptă întregul popor român... pentru apărarea țării, împotriva cotropitorilor fasciști ! Hitler vrea să ne răpească grîul, petrolul și teritoriul. El vrea să ne arunce în robie... Ridicați-vă la lupta de a împiedica orice capitulare... Partidul Comunist din România declară : comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri"* [23]. Editat în mii de exemplare, acest manifest, precum și alte materiale cu conținut antifascist au fost răspîndite în numeroase localități din țară.

Organizațiile regionale și locale ale P.C.R. au acordat o atenție deosebită activității de mobilizare a membrilor de partid, a tuturor muncitorilor la lupta cu arma în mînă împotriva cotropitorilor fasciști. Ele au analizat situația complexă a țării, caracterizată prin existența unui iminent pericol de atac hitlerist. În materialele de propagandă, unele comitete de partid regionale, ca, de pildă, Comitetul teritorial al P.C.R. pentru Ardeal și Banat, combătînd compromisul făcut de dictatura regală, prin încheierea acordului economic cu Germania, arăta totodată necesitatea apărării „...neatîrnării și a hotarelor țării contra oricărui atac", că toți cetățenii țării, „fără excepție", muncitori și țărani români și maghiari trebuie să-și facă „datoria în armata română", să lupte „cot la cot în contra pericolului hitlerist", încheind cu un vibrant apel : „Comuniști ! Frați muncitori ! Puneți-vă în fruntea apărării, dați pildă de disciplină, conștiință și jertfă" [24].

În broșura *„Să nu capitulăm ! Să ne împotrivim !"* publicată în limba maghiară, în zece mii de exemplare, la Oradea, în luna martie 1939, sub semnătura lui Alexandru Sencovici, se spune : *„Problema la ordinea zilei este următoarea : să capitulăm sau să ne împotrivim fascismului cotropitor ?*

Convingerile noastre de muncitori cinstiți, patriotismul nostru, nu pot da decît un singur răspuns : să ne împotrivim și să ne alăturăm forțelor rezistenței. Să întărim aceste forțe în credința și tenacitatea lor, dar să ne și ridicăm împotriva lor, în momentul cînd în acțiunile lor ar apare spiritul sau tendința capitulării... Granițele actuale, independența

* Ca și alți reprezentanți ai burgheziei, A. Călinescu a dus o politică internă antimuncitorească, de restrîngere a drepturilor cetățenești. În momentele cruciale din anii premergători celui de-al doilea război mondial, el a fost un adversar declarat al Germaniei hitleriste și Gărzii de fier, fapt pentru care a plătit cu viața.

[21] „Lupta de clasă" nr. 6, din 1939.

[22] Ibid.

[23] A.I.S.I.S.P., cota A. XXIII-1, nr. inv. 1 030 (Manifestul din 17 martie 1939, editat de C.C. al P.C.R.).

[24] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 222, fila 208 (Manifest al Comitetului teritorial pentru Ardeal și Banat al P.C.R., din martie 1939).

României, sînt grav periclitate de puterile axei. Noi spunem deschis că libertatea, bunăstarea, dezvoltarea națională, economică și culturală a națiunii (naționalității — *n.n.*) maghiare din Ardeal sînt de asemenea periclitate în urma aspirațiilor de cotropire ale «axei». Sîntem de aceea în mod categoric împotriva revizionismului, în interesul ungurilor și al întregului popor din România. Înțelegem să tragem toate consecințele acestei atitudini și sîntem gata de a lupta cu arma în mînă, dacă va fi nevoie, disciplinat, curajos și organizat, împotriva aspirațiilor de cotropire ale «axei» și sateliților ei. *Vom apăra dacă va fi nevoie cu prețul vieții noastre frontierele actuale ale României și vom demasca cu toată puterea și capacitatea noastră pe agenții interni ai axei și-i vom combate, fie că sînt unguri, germani sau români*".

Chemările înflăcărate ale partidului comunist pentru apărarea drepturilor cetățenești și a securității țării au avut un puternic ecou în rîndurile muncitorilor, care și-au exprimat hotărîrea de a apăra integritatea teritorială a României*. În primele rînduri ale muncitorilor s-au aflat comuniștii, care, „*imediat, cu cea mai mare disciplină, au îndeplinit ordinea* (ordinul — *n.n.*) *de mobilizare*" [25], se menționa în raportul prezentat la ședința Comitetului teritorial al P.C.R. din Ardeal și Banat, ținută în luna aprilie 1939. Ei au dus cu succes în rîndurile soldaților — cum menționa același raport — „linia partidului în ce privește *organizarea rezistenței, pentru apărarea independenței României*".

Consecvent intereselor fundamentale ale poporului român, partidul comunist a arătat că în condițiile în care „*hitlerismul se servește de agenția sa din țara noastră, legionarii și organizațiile germane ale lui Fabricius*" **, poziția capitulantă a dictaturii regale în problemele economice știrbea serios independența și va „duce la cucerirea țării noastre la fel cum s-a întîmplat cu Austria și Cehoslovacia" [26].

În scopul întăririi capacității de apărare a țării, partidul comunist cerea arestarea imediată a agenților hitleriști, desființarea organizațiilor germane, curățirea organelor de stat de elementele trădătoare, denunțarea tratatului economic româno-german, reintroducerea libertăților democratice, iar „cheltuielile de înarmare să fie suportate în mai mare măsură de bogați" [27].

Starea de spirit antihitleristă a maselor a cunoscut o puternică manifestare în timpul marilor demonstrații antifasciste de la 1 mai 1939, care au avut loc la București, Cluj, Iași, Timișoara, Bacău, Alba Iulia, Oradea și în alte localități din țară. Desfășurate sub lozincile : „*Să*

---

* În cadrul unor ședințe de breaslă, ca, de pildă, aceea a muncitorilor metalurgiști din București, care a avut loc în ziua de 19 martie 1939, vorbitorii, printre care și militantul comunist Constantin David, au arătat că muncitorii sînt „gata să se ducă la graniță la Sighet pentru ca să rupă capul lui Hitler acolo, la granița țării românești", că ei salută măsurile luate de guvern „dacă în adevăr statul este decis să apere granițele". Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 822, filele 136—138 (Vezi Nota Brigăzii a II-a sociale din 19 mai 1939).

[25] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, nr. inv. 8 I.C., dosarul nr. 166, filele 17—22 (Raportul secretariatului teritorial la ședința comitetului teritorial din luna aprilie 1939).

** Este vorba de Fritz Fabricius, conducătorul organizației naziste „Volksgemeinschaft" a populației germane din România.

[26] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 45 650, fila 2 (Manifest editat de Comitetul regional de partid Prahova în cinstea zilei de 1 Mai 1939).

[27] Ibid.

apărăm granițele țării împotriva agresorului hitlerist!", „*Să apărăm independența națională a României!*", aceste întruniri și demonstrații au subliniat influența politică a partidului comunist, capacitatea sa de a mobiliza masele. Remarcînd semnificația acestor demonstrații, Conferința mondială pentru apărarea păcii și democrației, ținută la Paris între 13 și 14 mai 1939, arăta că ele erau „o dovadă că poporul român se raliază la mișcarea antifascistă și că voința sa este de a lupta, în mod real, împotriva agresorului și fascismului" [28].

Demnă de relevat este poziția adoptată de comuniștii și ceilalți antifasciști români emigrați în Franța, foști luptători în brigăzile internaționale din Spania. În contact cu conducerea partidului și mișcarea antifascistă din țară, ei au adoptat acolo aceeași poziție patriotică și în același timp internaționalistă. Astfel, în articolul „*Complicii revizioniștilor*", sub semnătura comunistului Valer Ardeleanu, publicat în „*Gazeta românească*" din 17 decembrie 1935, ce apărea la Paris, sînt combătute și respinse cererile de revizuire a frontierelor țării noastre, considerînd ca „...chibzuită deci politica d-lui. Titulescu — în însăși părțile în care această politică întîmpină opoziția d-lui Tătărăscu — și care pune securitatea țării la adăpostul unei Societăți a Națiunilor pentru întărirea căreia se-ntîlnesc eforturile tuturor statelor dornice de pace". Exprimîndu-și satisfacția pentru succesele politicii de unire a forțelor politice ale țării în lupta împotriva politicii de revizuire a frontierelor și a agresiunii fascismului, articolul încheie: „Ne bucurăm că glasuri atît de autorizate ca cele ale d-lor Grigore Filipescu și N. Iorga s-au ridicat pentru a sprijini această politică".

În aceeași idee, subliniind intențiile guvernului prezidat de A. Călinescu de a se opune unei agresiuni din partea statelor fasciste, în articolul „*Poate rezista România unui atac germano-maghiar*", publicat în ziarul francez „*Ce soir*" din 7 iunie 1939, maiorul din brigăzile internaționale din Spania Valter Roman, comunist român, scria: „...Importanța României în frontul păcii este de prim ordin. Rămîne ca această importanță să nu fie diminuată prin nici o abandonare. Este neapărat necesar nu numai ca Franța și Marea Britanie să ofere garanții României, dar să o și ajute să reziste la presiune și la infiltrarea hitleristă încă din «timp de pace»... Puternic legată de prietenii săi, România trebuie să reziste mai ales la toate cererile de cedare a Transilvaniei, căci dacă ar fi lipsită de această regiune, și-ar pierde principala sa bază militară naturală de apărare".

În același timp, ungurii din Transilvania care se aflau în acea vreme la Paris au adoptat o moțiune la o reuniune din iunie 1939, în care declarau: „Considerînd că o grea amenințare apasă asupra Transilvaniei, asupra integrității teritoriale și independenței României prin revendicările Budapestei și ale Berlinului... credincioși spiritului de colaborare și de ajutor mutual al românilor și ungurilor din Transilvania, care s-a manifestat de atîtea ori în decursul istoriei, — credincioși țăranilor unguri și români, care au luptat împreună pe muntele Bobîlna în 1437 pentru drepturile lor comune, — credincioși luptelor de eliberare națională și socială a lui Horia,

[28] „Pour l'integrité et l'independance de la Roumanie. La ménace de l'Allemagne Hitlérienne. La Roumanie dans le Front de la Paix" (Conférence internationale sur les problèmes actuelles: démocratie, paix, défense de la personne humaine), Paris, Juillet 1939, pag. 169.

Cloșca și Crișan, a lui Kossuth și a lui Avram Iancu, apărători ai independenței popoarelor lor...

Se declară gata să ajute politica de rezistență, să contribuie cu toate mijloacele la întărirea intransigenței guvernului față de toate pretențiile de dezmembrare și de a apăra pînă la ultima lor suflare Franța și România împotriva oricărei agresiuni străine" [29].

Aprobînd linia politică urmată de partid în perioada anterioară, plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din iulie 1939 a subliniat că *„primejdia dezmembrării și ocupării României de către Germania fascistă și statele revizioniste a crescut enorm în urma ocupării Cehoslovaciei, Albaniei, Memelului, în urma aderării Ungariei la pactul anticomintern și a creșterii influenței fascismului german în Bulgaria și Iugoslavia"*. Plenara arăta necesitatea de a se duce *„o politică de securitate colectivă în alianță cu statele democratice în frunte cu marea țară socialistă — U.R.S.S., o politică de transformare a Înțelegerii Balcanice într-un bloc de apărare împotriva agresorilor"* [30].

Agresiunea nazistă împotriva Poloniei a sporit și mai mult indignarea și revolta poporului român împotriva fascismului german. Organele de stat raportau, ca, de pildă, Inspectoratul de poliție al Ținutului Bucegi, că „întreaga populație română este hotărît ostilă Germaniei și în special cancelarului Hitler și regimului național-socialist, care au dezlănțuit războiul" [31].

Ținînd seama de interesele vitale ale poporului român, de acțiunile agresive ale fascismului german, partidul comunist a subliniat din nou pericolul pe care-l prezenta Reichul hitlerist pentru independența națională a României : *„Partidul Comunist din România* — se arăta într-un manifest din septembrie 1939 — *vă atrage din nou atenția asupra pericolului principal, asupra fascismului și asupra reprezentantului lui cel mai barbar și sîngeros, Germania hitleristă, care după cotropirea Poloniei amenință România"* [32]. În noua conjunctură internațională, partidul comunist a dat cuvînt de ordine ca în cadrul muncitorilor organizați în bresle să se dezbată problemele politicii externe, cerîndu-se ieșirea guvernului român din pasivitate, ruperea relațiilor economice cu Germania, *„lupta contra agresorilor fasciști pentru apărarea și menținerea integrității granițelor țării noastre"* [33].

Personaj incomod pentru politica expansionistă a Germaniei în România, primul ministru, Armand Călinescu, a fost asasinat, la 21 septembrie 1939, de către elemente ale agenturii hitleriste în România, ceea ce a produs indignarea întregii opinii publice democratice. În pofida versiunii propagandei hitleriste, după care această crimă odioasă ar fi fost opera spionajului apusean, Comitetul Central al partidului comunist dezvăluia, într-un manifest editat imediat după asasinat, pe adevărații faptași, precum și planurile fascismului german de a ataca și ocupa Româ-

[29] Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. 23, dosarul nr. 924.

[30] „Scînteia" din 26 iulie 1939 (Rezoluția plenarei a VI-a a C.C. al P.C.R.).

[31] Arhiva M.A.I., Direcția generală a poliției (Nota din 4 septembrie cu privire la starea de spirit a populației, vol. 39/1939, dosarul nr. 9 300 A.S.).

[32] A.I.S.I.S.P., cota A. XXII-22, nr. inv. 1 043 (Manifest editat de C.C. al P.C.R. în septembrie 1939 cu prilejul atacării Poloniei).

[33] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 225, fila 28 (Nota nr. 1 815, din 5 septembrie 1939 a Corpului detectivilor).

nia cu acest prilej : „După I. G. Duca, mîna hitleristă l-a ucis pe Armand Călinescu. Ca și I. G. Duca, Armand Călinescu a fost ucis de legionarii lui Hitler. Ordinul de asasinare a primului ministru a fost dat la Berlin..." [34] Protestul muncitorilor a ținuit la stîlpul infamiei pe asasini, cerînd luarea unor măsuri energice împotriva bandelor de trădători de țară. Într-un memoriu adresat rezidentului regal al Ținutului Olt, muncitorii și meseriașii organizați în bresle din acest ținut au cerut *„să se ia cele mai drastice măsuri contra bandelor gardiste"*, chemînd la *„strîngerea rîndurilor și întărirea și mai mult a zidului de rezistență contra dușmanilor din afara țării care uneltesc să pescuiască în apă tulbure"*. Exprimînd hotărîrea neclintită a muncitorilor din Ținutul Olt, hotărîre comună întregii clase muncitoare, memoriul se încheia cu cuvintele : *„Vrem să se știe că sîntem gata să ne jertfim pînă la unul pentru apărarea independenței și libertății noastre naționale"* [35].

Parte indisolubilă a mișcării antifasciste internaționale, mișcarea antifascistă din România, în fruntea căreia se situa partidul comunist, și-a exprimat indignarea și protestul vehement față de măsurile represive sîngeroase ale hitleriștilor împotriva clasei muncitoare germane și Partidului Comunist German, împotriva agresiunii fasciste din Abisinia și asupra Spaniei republicane, unde un număr de circa 500 de comuniști și alți antifasciști români au luptat pentru libertatea poporului spaniol. Poporul român a primit cu ospitalitate și căldură pe cetățenii cehoslovaci și polonezi care s-au refugiat pe teritoriul țării noastre.

Opinia publică românească a condamnat acțiunile cotropitoare ale hitleriștilor împotriva Belgiei și Olandei, „sistemul întrebuințat de cancelarul Hitler în atingerea planurilor sale" [36]. Înfrîngerile militare ale Franței au provocat o mare îngrijorare și consternare în rîndul poporului român, care „se manifestă cu mare simpatie" față de această țară, condamnînd totodată Germania hitleristă și considerînd intrarea Italiei în război ca „un act de lașitate" [37]. Masele populare, în frunte cu comuniștii, s-au solidarizat cu popoarele Iugoslaviei, Greciei, Albaniei și ale celorlalte țări cotropite de hitleriști.

Evocînd semnificația succeselor obținute de forțele democratice din România contra primejdiei fascismului și agresiunii hitleriste, în expunerea făcută la adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R., spunea : *„Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă*

---

[34] A.I.S.I.S.P., cota A. XII-17, nr. inv. 1 038 (Manifest editat de C.C. al P.C.R., în septembrie 1939, privind poziția partidului comunist față de asasinarea lui A. Călinescu).

[35] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 18, dosarul nr. 900 (Memoriul breslelor de salariați și mici meseriași din Ținutul Olt adresat rezidentului regal al acestui ținut, după asasinarea lui A. Călinescu).

[36] Arhivele statului Iași, fondul Rezidența regală a Ținutului Prut, dosarul nr. 9/984, anul 1939—1940, fila 230 (Dare de seamă asupra impresiilor produse în opinia publică de atacarea Belgiei, Olandei și Luxemburgului de către Germania).

[37] Arhivele statului Deva, Serviciul regional Hunedoara-Alba Iulia, fondul Chestura poliției Deva, dosarul nr. 1/1944, fila 99.

a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste (subl. ns.)[38].

*

Deși numeroasele acțiuni antifasciste și rezultatele obținute confirmau existența posibilităților de realizare a unei largi concentrări democratice antifasciste, poziția anticomunistă, frica de avîntul revoluționar al maselor, manifestate de liderii reacționari ai partidelor burghezo-moșierești, refuzul lor categoric de a încheia o înțelegere cu partidul comunist, precum și deosebirile de concepții și tactică între partidul comunist și partidele socialiste nu au făcut posibilă realizarea unui front închegat pe plan național.

Evenimentele internaționale din a doua jumătate a anului 1939 și începutul anului 1940 au activizat organizațiile fasciste și cercurile prohitleriste din interior, care au început să ocupe primul loc al scenei politice românești.

O dată cu instaurarea dictaturii militare-fasciste au fost adoptate măsuri de intensificare a prigoanei față de mișcarea revoluționară, arestările comuniștilor și uteciștilor sporind în întreaga țară.

Animați de un fierbinte patriotism, riscîndu-și viața la fiecare pas, comuniștii s-au situat în fruntea luptei maselor și a forțelor patriotice împotriva agresiunii hitleriste, a dictatului de la Viena, împotriva dictaturii fasciste și a trupelor germane care au intrat în țară.

Numeroase acțiuni de protest au desfășurat masele chemate de către organizațiile revoluționare, democratice, de către forțele progresiste. De relevat sînt acțiunile desfășurate în Transilvania, unde la chemarea MADOSZ-ului populația maghiară a participat cot la cot cu populația românească la marile demonstrații potrivnice dictatului fascist de la Viena.

Ele se înscriu pe linia luptei consecvente dusă de masele largi ale populației din această parte a țării împotriva pericolului hitlerist și a revizionismului horthist. Grăitoare în acest sens sînt manifestațiile care au avut loc în primăvara anului 1939. Astfel, la demonstrația de la 10 mai 1939, de la Cluj, MADOSZ-ul a participat sub lozinca „Apărînd granița, apărăm pămînturile noastre". [39]

În acele momente grave, cînd pericolul nazismului asupra României creștea considerabil, cînd Partidul Comunist Român desfășura o luptă eroică corespunzătoare realităților țării noastre, de mobilizare a tuturor forțelor vii ale națiunii pentru a se opune fascismului, expansiunii Germaniei hitleriste și aliaților ei, pentru apărarea unității naționale, a independenței și suveranității patriei, activitatea lui a fost supusă unor critici

[38] *Nicolae Ceaușescu:* „Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România", Editura politică, 1966, pag. 43—44.

[39] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 168, filele 7—12.

aspre, nejustificate, din partea unor organe ale Cominternului. Începînd din toamna anului 1939, acestea considerau că pericolul pentru pace nu mai vine din partea Germaniei, ci din partea imperialismului Angliei și Franței. O asemenea orientare greșită obliga Partidul comunist să-și modifice tactica, ceea ce a avut urmări asupra luptei sale. Sub influența unor asemenea aprecieri, elementele capitulante din conducerea P.C.R. au calificat ca greșită lozinca „Afară cu armata hitleristă de ocupație" sub care Partidul mobiliza masele la luptă în toamna anului 1940, iar acțiunile întreprinse de comuniști în această direcție, drept provocări. [40]

În rîndul clasei muncitoare, al partidului comunist s-au găsit însă forțe capabile să asigure depășirea acestor momente grele, să învingă dificultățile. P.C.R. și-a continuat activitatea pe linia de luptă patriotică pentru apărarea țării, a independenței și suveranității ei [41].

Devotați cauzei poporului, comuniștii chemau masele la apărarea teritoriului național, împotriva dictatului de la Viena și a guvernului prohitlerist în frunte cu Ion Gigurtu. Chemările lor au însuflețit sutele de mii de participanți la marile demonstrații de la Cluj, Oradea, Sibiu, Brașov, Timișoara, Iași, Constanța, Baia Mare, Turda și din alte localități. În fruntea demonstranților au pășit muncitorii organizați și conduși de organizațiile de partid locale sub lozincile „Jos dictatul de la Viena !", „Vrem dreptate !"

Eroica luptă dusă de partidul nostru, în situații grele, sub steagul celor mai înalte idealuri ale democrației și independenței naționale, a contribuit la dezvoltarea sentimentelor antifasciste și antihitleriste în sînul poporului, la făurirea premiselor pentru coalizarea, în timpul dictaturii militare-fasciste și al războiului hitlerist antisovietic, a tuturor forțelor democratice și patriotice.

* * *

Înfeudarea României celui de-al treilea Reich, antrenarea ei în Axa fascistă și în războiul hitlerist antisovietic au avut grave consecințe economice, politice și sociale, au adîncit contradicțiile regimului burghezo-moșieresc, determinînd apariția a noi și ascuțite contradicții.

Poporul român nu s-a împăcat niciodată cu aservirea țării imperialiștilor germani și cu susținătorii lor din interior. El vedea în Reichul nazist continuatorul militarismului german din urmă cu peste două decenii, care jefuise și prădase țara în timpul ocupației din anii 1916—1918, promotorul principal al ciuntirii României în perioada celui de-al doilea

[40] Scrisoarea lui N. Ilin (Șt. Foriș) din 28 decembrie 1940, în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 168, filele 53—58.

[41] Organele de stat informau că „pe teritoriul județului Brăila se răspîndesc manifeste cu caracter antigerman", care chemau populația la luptă împotriva fasciștilor interni, „susținătorii politicei nemțești în țara românească". De asemenea, se semnala faptul că la „Cluj se pregătește un manifest cu lozinca «nici o palmă de pămînt» și care este de dorit să fie semnat de majoritatea românilor ardeleni, fără deosebire de vîrstă și credință" (Arhivele statului Iași, fondul Chestura poliției Iași, dosarul nr. 130, anul 1940, fila 143).

război mondial. Poporul român a fost indignat de aducerea trupelor hitleriste în țară, pe care le-a primit cu ostilitate, văzînd în ele nu numai baionetele de sprijin ale regimului fascist, ci și instrumentul principal de forță pentru asigurarea dominației Reichului german asupra țării noastre [42].

Războiul antisovietic, pornit de Germania hitleristă cu scopul de a distruge primul stat socialist din lume și a-și asigura dominația mondială, război în care — împreună cu alte state — a fost angrenată și România, a fost nedorit de poporul român, țelurile lui fiindu-i străine. Cu excepția cercurilor fasciste și prohitleriste, războiul antisovietic a stîrnit repulsia tuturor păturilor sociale.

Consecințele politicii dictaturii militare-fasciste și ale războiului antisovietic au impus claselor și păturilor sociale, forțelor politice ale acestora, definirea pozițiilor. Această definire a urmat calea unui proces complex, determinat de concepțiile și interesele de clasă, de schimbările politice și militare intervenite pe plan extern.

Însuflețiți de conștiința înaltei lor datorii față de popor, comuniștii au luptat cu abnegație și eroism împotriva mașinii de război fasciste, au condamnat agresiunea hitleristă antisovietică și au demascat în fața poporului adevăratele ei scopuri, au chemat masele la sabotarea războiului odios. Ei au luptat cu hotărîre pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, scoaterea țării din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția antihitleristă, alungarea din țară a hitleriștilor și recucerirea libertății și independenței României. Conținutul profund al politicii P.C.R. s-a oglindit în documente de partid elaborate în acei ani, ca, de pildă, în Rezoluția asupra războiului antisovietic, din iulie 1941, în Platforma-program din septembrie 1941, în documentul „Pieirea sau salvarea poporului român", din ianuarie 1942, și în multe alte materiale.

În interesul eliberării poporului de sub jugul fascist și al redobîndirii independenței naționale, partidul comunist era gata, după cum se menționa în platforma din septembrie 1941, *„să colaboreze cu toate partidele, grupările, persoanele politice și cu toți patrioții români pentru realizarea oricărei revendicări din platformă, punînd ca singurul criteriu al colaborării: atitudinea față de ocupanții hitlerişti, de slugile lor trădătoare de țară și de războiul criminal contra Uniunii Sovietice"* [43]. Concretizînd prevederile platformei din 6 septembrie, Rezoluția din ianuarie 1942 trasa comuniștilor ca sarcină imediată să realizeze în întreprinderi frontul unic cu muncitorii social-democrați și să creeze astfel temelia solidă a frontului patriotic, să organizeze și să lege lupta maselor împotriva mașinii de război, a luptei pentru pîine, cu *„lupta națională a poporului român pentru eliberarea sa de sub jugul fascismului și al clicii trădătoare de patrie, în frunte cu Antonescu, pentru pace și luptă comună cu Uniunea*

[42] Vezi *Ion Popescu-Puțuri, Gheorghe Zaharia, Ilie Rădulescu:* „Insurecția armată antifascistă din august 1944 și participarea României la înfrîngerea Germaniei hitleriste. Însemnătatea lor în istoria poporului român", din „Contribuția României la victoria asupra fascismului", Editura politică, 1965, pag. 16.

[43] A.I.S.I.S.P., Cota A.XXV-11, nr. inv. 1 581.

Sovietică, cu țările democratice și cu toate popoarele iubitoare de libertate" [44].

În lupta aspră și grea pentru salvarea țării de urgia fascistă și războiul pustiitor, partidul comunist a mobilizat zeci de mii de militanți revoluționari și alți patrioți antifasciști. Însuflețiți de dragoste de patrie, mulți cetățeni din orașele și satele țării își puneau viața în primejdie, lovind sub diferite forme mașina de război hitleristă.

Forța socială cea mai organizată, combativă și consecventă a luptei împotriva dictaturii militare-fasciste și alianței cu Germania hitleristă a fost clasa muncitoare, care a polarizat în jurul său țărănimea, intelectualitatea și celelalte forțe patriotice. Nemulțumirea și revolta împotriva fascismului a cuprins, de asemenea, și alte categorii sociale — meseriașii, întreprinzătorii mici și mijlocii și chiar grupări și cercuri importante ale burgheziei industriale, comerciale și bancare [45].

Acțiunile de sabotaj din industrie, îndeosebi la marile întreprinderi de interes militar, aruncarea în aer a unor depozite de muniții și alte materiale de război, împletită cu celelalte forme de luptă, au contribuit direct la sabotarea războiului antisovietic, au întărit încrederea proletariatului în forțele sale. Alături de muncitori s-au ridicat la luptă mase ale țărănimii oprimate, care suferiseră cele mai grele pierderi umane și materiale în război. Numeroși intelectuali de frunte, oameni de știință cu renume, profesori și studenți de la facultățile din București, Iași, Sibiu și Timișoara, scriitori și ziariști s-au opus ofensivei ideologiei naziste, au apărat tradițiile umaniste ale culturii românești, au protestat contra crimelor regimului fascist, și-au adus contribuția la lupta pentru salvarea țării de catastrofa spre care era împinsă.

Ca o reflectare a stării generale de spirit a poporului și în directă legătură cu situația politică și militară tot mai proastă a țării, în rîndurile soldaților și ale cadrelor de comandă din armată a apărut și s-a dezvoltat un proces potrivnic regimului fascist și războiului hitlerist *. Caracteristică pentru cristalizarea acestui proces a fost atitudinea unor generali și

---

[44] Loc. cit., cota A.XXVI-1, nr. inv. 1 136.

[45] Vezi *Valter Roman, Vladimir Zaharescu, Aurel Petri:* „Cercetarea istoriei mișcării de rezistență antifascistă din România", din „Contribuția României la victoria asupra fascismului", Editura politică, 1965, pag. 42—43.

* Apreciem că acest proces era o continuare în noile condiții a poziției armatei, a ofițerilor, care încă în anii anteriori își exprimaseră atitudinea de împotrivire față de expansiunea Germaniei hitleriste. (A.M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 457/640).

Starea de spirit a ofițerilor armatei române era influențată de faptul că din 3 555 de ofițeri superiori și generali care încadrau, la sfîrșitul anului 1940 și începutul lui 1941, marile unități și Marele stat-major, 3 158 participaseră la luptele duse împotriva agresorilor germani în primul război mondial („Anuarul Armatei române pe anul 1940", Biblioteca Muzeului militar central). Totodată, majoritatea ofițerilor de rezervă care, de asemenea, luaseră parte la primul război mondial și-au exprimat în cadrul organizației „Uniunea ofițerilor de rezervă" (înființată în 1924) atitudinea potrivnică față de acțiunile agresive ale hitleriștilor, fapt ce a determinat pe I. Antonescu, la sfîrșitul anului 1940, să interzică activitatea organizației.

ofițeri superiori cu funcții înalte în armată, ca generalii Ciupercă și Orășeanu, comandanți de mari unități, care încă în toamna anului 1941 au refuzat să continue războiul în adîncimea teritoriului sovietic sau ca generalii Iosif Iacobici și Ilie Șteflea, foști șefi ai Marelui stat-major, care au zădărnicit trimiterea pe front a unui mare număr de divizii cerute de comandamentul german [46]. O influență hotărîtoare asupra stării de spirit a armatei a avut activitatea patriotică a partidului nostru, a legăturilor sale cu un număr însemnat de unități și mari unități din București, Dobrogea, Ploiești, Timișoara, Lugoj, Craiova și altele, precum și legăturile altor reprezentanți ai diferitelor grupări politice antifasciste cu ofițeri superiori și generali.

Rezistența față de dictatura fascistă și Germania hitleristă cuprindea cercuri tot mai largi, inclusiv ale partidelor burgheze și palatului regal, care își manifestau adversitatea față de ocupația germană, protestau împotriva jefuirii țării de către hitleriști.

Pătrunse de ură și teamă față de comunism, cercurile politice ale principalelor grupări burghezo-moșierești au acceptat dictatura antonesciană, considerînd-o ca o soluție temporar necesară, dictată de împrejurările externe în care se afla România *. Nefiind însă interesate în alianța cu Germania, care afecta grav pozițiile lor economice și politice, temîndu-se de permanentizarea dependenței țării față de monopolurile naziste, aceste cercuri doreau slăbirea reciprocă în război a Uniunii Sovietice și a Germaniei, sperau în victoria finală a puterilor capitaliste occidentale, de care își legaseră soarta. În acest sens, liderii partidelor național-țărănesc și național-liberal și-au manifestat adversitatea față de hitleriști și continuarea războiului în adîncimea teritoriului sovietic, cerînd ca unitățile să fie aduse în țară și pregătite pentru a fi în măsură — la momentul potrivit — să pornească lupta pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei și pentru a reprima acțiunile revoluționare ale maselor, pe care le considerau inevitabile în întreaga Europă la sfîrșitul războiului.

Stăvilind invazia armatelor fasciste și preluînd inițiativa strategică, în anii 1943—1944 Armata Roșie eliberatoare a dat o serie de lovituri nimicitoare mașinii de război hitleriste. Prin efortul său uriaș, avînd de înfruntat tot timpul majoritatea armatelor aruncate în război de Germania fascistă, Uniunea Sovietică a fost forța principală a coaliției antihitleriste, a cărei constituire a avut o însemnătate hotărîtoare în desfășurarea

---

[46] Vezi *colonel A. Petri, colonel D. Tuțu, locotenent-colonel P. Ilie*: „Manifestări ale stării de spirit antifasciste și antihitleriste a Armatei române în timpul războiului hitlerist", în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 6/1965, pag. 52—65.

* În această privință este edificatoare poziția exprimată de C.I.C. Brătianu, la 18 decembrie 1940, într-o scrisoare adresată dictatorului fascist: „Nu am pretenția că guvernul poate rezista la presiunea unei țări învingătoare pînă acum... Politica Țării Românești a fost în trecut să concilieze interesele României cu interesele europene.

În situația de astăzi înțeleg să se concilieze interesele României cu ale Germaniei, dar să nu le sacrificăm". (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 174, fila 74).

ulterioară a celui de-al doilea război mondial. Victoriile coaliției antihitleriste au stimulat mișcarea de rezistență a popoarelor din Europa și Asia, care submina puternic spatele frontului agresorilor, a provocat o criză profundă a blocului fascist.

Pentru evoluția situației din România au avut o mare înrîurire victoriile Armatei Roșii pe frontul sovieto-german, apropierea și intrarea sa, în martie 1944, pe teritoriul de nord-est al țării, grăbind adîncirea crizei regimului fascist, însuflețind totodată poporul român în lupta de eliberare de sub jugul fascist.

Creșterea considerabilă a nemulțumirii și revoltei maselor populare, ca urmare a greutăților provocate de război și de jaful Germaniei hitleriste, înfrîngerile militare suferite pe front, consolidarea coaliției antihitleriste au determinat regrupări în rîndul claselor dominante, o anumită influență avînd asupra lor lovitura de palat din Italia, din vara anului 1943. Nedorind să-și lege soarta de dictatura militară-fascistă și pentru a salva monarhia și regimul pe care aceasta îl reprezenta, cercurile palatului au întreprins acțiuni care să-l diferențieze pe rege de dictatorul fascist. Liderii politici burghezi și-au intensificat legăturile cu guvernele puterilor occidentale, dar au continuat să respingă orice colaborare cu partidul comunist și celelalte forțe democratice, să eludeze acțiunile de masă.

Bizuindu-se pe clasa muncitoare și pe aliatul său de bază, țărănimea, pe starea de spirit antihitleristă a armatei, partidul comunist, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, a intensificat lupta pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, a elaborat, în acest scop, planul de acțiune, măsurile cele mai indicate cerute de desfășurarea evenimentelor interne și internaționale.

Elaborîndu-și linia strategică și tactică corespunzător condițiilor și particularităților țării noastre, partidul comunist a trecut la pregătirea politică și militară a insurecției armate. După înlăturarea — la 4 aprilie 1944 — a elementelor capitulante și șovăielnice din conducere, el și-a întărit rîndurile, capacitatea de luptă. Păstrîndu-și principiile revoluționare și programul de perspectivă, folosind cu măiestrie contradicțiile din rîndurile claselor dominante, P.C.R. a acționat cu elasticitate pentru coalizarea tuturor forțelor interesate dintr-un motiv sau altul în răsturnarea dictaturii fasciste, scoaterea țării din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția antihitleristă.

Un factor de prim ordin pentru asigurarea rolului conducător al proletariatului în lupta pentru răsturnarea dictaturii fasciste și unirea tuturor forțelor antihitleriste a fost realizarea — în aprilie 1944 — a unității de acțiune a clasei muncitoare, prin crearea Frontului Unic Muncitoresc. În luna iunie, între Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal s-a încheiat acordul pentru crearea Blocului Național Democrat, pe o platformă care cuprindea : scoaterea României din războiul antisovietic, alăturarea ei Națiunilor Unite, eliberarea țării de ocupația germană, restabilirea independenței și suveranității naționale, înlăturarea dictaturii fasciste și instaurarea unui regim democratic.

Orientarea P.C.R. spre crearea unui larg sistem de alianţe politice, de la comunişti pînă la cercurile palatului, al cărui pivot l-a constituit Frontul unic muncitoresc, s-a dovedit justă şi necesară. Ea a activizat toate forţele patriotice, antifasciste şi nehitleriste, a atras de partea cauzei insurecţiei noi categorii ale populaţiei, a grăbit izolarea totală a dictaturii militare-fasciste.

Insurecţia naţională antifascistă din august 1944, organizată şi condusă de partidul comunist, a răsturnat dictatura militară-fascistă, Armata română a întors armele contra Germaniei naziste, România s-a alăturat coaliţiei antihitleriste, poporul român aducîndu-şi din plin contribuţia la marea victorie a popoarelor asupra fascismului.

La răsturnarea dictaturii miltare-fasciste şi zdrobirea hitleriştilor de pe teritoriul ţării au luat parte, sub diferite forme, mase largi de oameni din toate straturile societăţii, indiferent de naţionalitate, forţe politice, de diverse orientări. Situîndu-se în fruntea acestora, clasa muncitoare unită a constituit forţa socială cea mai hotărîtă şi cea mai dinamică. În jurul ei s-au polarizat celelalte forţe şi grupări sociale antihitleriste, eliberarea patriei de sub jugul fascist fiind elementul de bază comun, care a strîns într-un şuvoi toate forţele naţiunii.

În focul luptelor din timpul insurecţiei şi din lunile care au urmat, masele populare şi-au croit drum larg de acţiune pe arena politică, evidenţiind în mod impresionant ura nestăvilită a poporului român faţă de dictatura fascistă şi de ocupanţii hitlerişti, potenţialul său revoluţionar. Aceasta constituie o expresie concretă a adevărului teoretic cu privire la rolul hotărîtor al factorilor interni în revoluţie, rolul maselor în făurirea istoriei.

Victoria insurecţiei naţionale antifasciste, participarea României la războiul antihitlerist au confirmat caracterul profund patriotic al politicii Partidului Comunist Român, care a stat la baza luptei împotriva fascismului, pentru eliberarea patriei. Această politică tradiţională şi-a găsit expresia în activitatea revoluţionară a maselor, sub conducerea comuniştilor, pentru înfăptuirea unor adînci prefaceri înnoitoare, cerute de necesitatea obiectivă a evoluţiei societăţii româneşti pe calea libertăţii, făuririi societăţii socialiste, ridicării patriei pe noi trepte ale civilizaţiei.

Dezvoltarea continuă a economiei naționale — obiectiv central al activității P.C.R.

GH. SURPAT

Politica Partidului Comunist Român de făurire a unei economii socialiste, complexe și echilibrate și-a demonstrat în practică deplina sa justețe, concretizată în realizările care au situat România, viața materială și spirituală a poporului pe calea progresului neîntrerupt și rapid. Bazată pe cunoașterea și aplicarea legilor universal-valabile ale construcției socialiste, precum și pe studierea atentă și luarea în considerare a condițiilor concrete ale țării, politica economică a partidului s-a caracterizat prin înfăptuirea consecventă a industrializării țării, a transformării socialiste și dezvoltării agriculturii, a revoluției culturale. În centrul politicii sale, partidul a pus industrializarea socialistă ca bază a progresului economiei și culturii, a dezvoltării multilaterale a societății, asigurării independenței și suveranității naționale.

Experiența României confirmă în modul cel mai viu și concludent că dezvoltarea intensă a industriei, fundamentată pe concepția marxist-leninistă a industrializării, folosirea maximă a posibilităților interne, proprii, reprezintă singura cale a creșterii armonioase, pe o linie mereu ascendentă și în ritm rapid a întregii economii naționale, a sporirii continue a productivității muncii sociale, dezvoltării intensive a agriculturii, ridicării sistematice a nivelului de trai al poporului.

*

Pentru România, lipsită în trecut de o industrie care să poată servi ca bază tehnică-materială a construirii socialismului după cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, problema dezvoltării unei industrii naționale puternice se impunea ca o necesitate obiectivă.

În anul 1938, anul de maximă dezvoltare a economiei României din perioada capitalistă, industria producea mai puțin de o treime din venitul național, partea cea mai mare a lui fiind dată de agricultură. Ramurile hotărîtoare pentru progresul economiei, ca industria producătoare de energie electrică și termică, siderurgia, industria chimică, industria constructoare de mașini dețineau la un loc abia 18 la sută din totalul producției industriale. Capitalul străin, care a început să pătrundă încă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în industria țării, a ajuns să dețină în deceniul al patrulea al secolului nostru poziții puternice în economia românească. Urmărind să mențină România ca sursă de materii prime și de produse agricole ieftine, precum și ca piață de desfacere pentru produsele lor industriale, monopolurile imperialiste au imprimat un caracter

unilateral economiei, frînînd totodată dezvoltarea economică a țării. În aceste condiții, România avea în cadrul diviziunii internaționale a muncii rolul de anexă agrară și sursă de materii prime a marilor țări industriale și de piață avantajoasă pentru capitalul străin. Exportul de materii prime și importul de mărfuri fabricate duceau inevitabil la schimburi neechivalente [1], la limitarea posibilităților de ocupare a forței de muncă și la un nivel de trai scăzut al poporului. Acest caracter al economiei românești în perioada capitalistă de dezvoltare era consecința politicii claselor exploatatoare, a dominației monopolurilor străine în industria țării.

Problema căilor de dezvoltare a economiei românești a constituit obiectul preocupărilor a numeroși economiști, istorici, oameni politici, a partidelor politice, dînd naștere la vii confruntări de opinii și dispute, în cursul cărora interesele diferitelor clase și grupuri sociale s-au manifestat cu o deosebită forță.

În cursul luptei de idei privind căile de dezvoltare a economiei românești, luptă care începuse încă în secolul trecut, o serie de reprezentanți ai claselor exploatatoare, căutînd să prezinte situația României din perioada capitalistă de dezvoltare ca expresie a unei necesități de neînlăturat, s-au situat pe poziția menținerii caracterului predominant agrar al economiei naționale ; ei au susținut ideea că România, datorită „condițiilor naturale", avea rolul de a fi complimentară economiei țărilor capitaliste dezvoltate, de a fi o țară agricolă comercială, exportatoare de produse agricole și materii prime. C. I. Argetoianu, de pildă, exprimînd interesele moșierimii, susținea menținerea proprietății latifundiare în agricultură. „O expropriere a marii noastre proprietăți — arăta el în 1913 — pare ceva inutil și de neînțeles" [2]. Mai tîrziu, economistul Gh. N. Leon, invocînd „condițiile naturale", arăta că „întrucît producția bunurilor este condiționată de factori geografici, orografici, geologici și climaterici... țara noastră în condițiile geografice respective este sortită să rămînă veșnic agricolă" [3]. Teza, profund greșită, neștiințifică a menținerii preponderenței agriculturii în economia națională a fost susținută sub o formă sau alta și de partidele burghezo-moșierești. „La temelia echilibrului politic și moral al țării trebuie să stea — arăta în 1936 liderul partidului național-țărănesc I. Mihalache — un nou echilibru economic intern, bazat pe primatul agriculturii" [4].

După eliberarea țării de sub jugul fascist, ideologii Partidului Național Țărănesc continuau să fluture aceeași teorie neștiințifică a „specificului agrar românesc." „Industria grea, ca punct principal de grijă al politicii noastre economice — scria ziarul național-țărănist „Dreptatea" din 18 aprilie 1947 — este sinonim cu răsturnarea premiselor existenței noastre. Este îmbrățișarea unui crez cu desăvîrșire opus structurii românești social-economice." Într-adevăr, pentru vechea „structură" economică — industrializarea era o gravă amenințare, ea urmînd să schimbe din temelii economia țării.

[1] În perioada 1927—1937, pentru o tonă de marfă importată, România a trebuit să exporte în medie peste 9 tone de marfă proprie.

[2] *C. I. Argetoianu:* „Marea noastră proprietate și exproprierea", București, 1913, pag. 29.

[3] *Gh. N. Leon:* „Economia politică și politica economică", București, 1944, pag. 465.

[4] „Dreptatea" nr. 2 551, din 25 aprilie 1936.

Deși o parte a burgheziei, și anume burghezia industrială, comercială, era interesată în dezvoltarea industriei, a comerțului și transporturilor, totuși ea nu concepea industrializarea prin reorganizarea întregii industrii, ca un prim pas spre dezvoltarea sistematică și cu precădere a ramurilor industriei grele, spre crearea unei ramuri dezvoltate a industriei constructoare de mașini.

În perioada următoare înfăptuirii unității statului român, a realizării cadrului național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, burghezia liberală, prin politica sa intitulată „prin noi înșine", a urmărit o dezvoltare pe baze mai largi a industriei și o reîmpărțire în favoarea ei a unei părți a venitului național pe care capitalul străin o scotea peste hotare. Cu toate că această politică a corespuns unor cerințe obiective ale dezvoltării societății românești, ea a avut totodată un caracter antipopular, întemeindu-se pe adîncirea exploatării maselor.

În același timp, o serie de economiști (Constantin Bușilă, Octav Constantinescu), dînd glas intereselor cercurilor claselor dominante legate de capitalul străin, susțineau în mod greșit că dezvoltarea industrială a țării este strîns legată de pătrunderea capitalului apusean în economia României, căruia aceștia îi subordonau principalul factor — dezvoltarea forțelor interne. Alți economiști limitau dezvoltarea industriei la industria alimentară. „Pentru noi — scria economistul Alexandru Topliceanu — forma cea mai potrivită și mai rentabilă de economie este industrializarea produselor agricole... Prin directa legătură cu agricultura, industria alimentară este în drept să fie obiectul principalelor preocupări..." [5]

În contrast cu diversele teorii neștiințifice, potrivnice progresului țării și poporului român, încă din secolul trecut, numeroși gînditori progresiști și oameni politici au arătat necesitatea industrializării pentru progresul societății, pentru viitorul României și întărirea independenței sale. „Agricultura este unica noastră producțiune — scria M. Kogălniceanu. Să vedem acum dacă țara aceasta poate merge înainte numai cu agricultura. Experiența de toate zilele ne dovedește că o țară care este numai agricolă nu poate să prospereze în avuția sa..." [6] La rîndul său, istoricul A. D. Xenopol arăta : „Sîntem deci o țară agricolă, și nu producem decît obiecte brute și introducem de la străini acele fabricate. Mulți cred că aceasta este foarte bine și că noi trebuie să rămînem așa. Noi credem că... aici stă vițiul întregii noastre dezvoltări, pericolul care amenință chiar viața și existența noastră" [7]. De aceea el a susținut teza că „marea industrie este aceea care trebuie să căutăm a dezvolta mai întîi". Susținînd dezvoltarea industriei, el nu a subapreciat rolul și importanța agriculturii, ci preconiza măsuri pentru dezvoltarea unei agriculturi intensive. Alături de A. D. Xenopol, concepția progresistă a

[5] *Al. Topliceanu :* „Locul ocupat de industrie în complexul economic al României", București, 1923, pag. 12—13.

[6] *M. Kogălniceanu :* „Convențiunea comercială din 1875 cu Austro-Ungaria (Liberul schimb și protecționismul)", în „Texte din literatura economică în România, secolul XIX", Editura Academiei R.S.R., 1960, pag. 325.

[7] *A. D. Xenopol :* „Despre însemnătatea industriei" (Țara noastră agricolă), în „Texte din literatura economică în România, secolul XIX", Editura Academiei 1960, pag. 378.

cerinței dezvoltării industriale a României a fost subliniată și de economistul P. S. Aurelian, care arăta că industrializarea constituie „o necesitate de salvare națională".

În preajma celui de-al doilea război mondial, cînd Germania hitleristă amenința direct ființa națională a poporului român, urmărind subjugarea țării, numeroși oameni de știință, intelectuali, oameni politici, economiști, au luat atitudine împotriva expansiunii Germaniei hitleriste, a transformării României într-un hinterland agrar, subliniind însemnătatea dezvoltării industriei naționale. Astfel, economistul Virgil Madgearu, al cărui nume este legat de politica dusă de Partidul Național-Țărănesc, politică a cărui amprentă o găsim marcată și în opera sa economică, arăta în această împrejurare că „industrializarea este o tendință generală, universală" [8], o cale necesară „spre independența economică a statelor agrare" [9], că „rezervele de energie și de materii prime" ale României „sînt îndeajuns de întinse pentru a permite desfășurarea unui proces de industrializare de proporții considerabile" [10]. O atitudine asemănătoare au luat și alți economiști. Așa, de exemplu, C. I. Băicoianu, subliniind importanța dezvoltării industriei, scria : „Concepția că România urmează a-și dezvolta forțele sale agricole, cumpărînd din partea economiei complimentare germane produsele fabricate de care are nevoie, nu trebuie cîtuși de puțin să prejudicieze marile interese legate de dezvoltarea industriei noastre naționale... pentru că ea constituie un puternic stîlp al economiei naționale" [11]. De asemenea, Mitiță Constantinescu, ministrul economiei naționale, în lucrarea „Politica economică aplicată", editată în 1943, arătînd că „industria noastră națională, cu toate netăgăduitele progrese realizate, era, pe de o parte, cu mult insuficientă cerințelor și posibilităților țării, iar pe de altă parte se dezvolta antieconomic și neorganic, după inițiativa intereselor particulare, pe axe și ramuri de activitate, nesincronizate și în disjuncțiune cu imperativele hotărîtoare ale economiei, independenței și apărării naționale", sublinia „necesitatea unei duble industrializări a țării noastre, și anume : a) Industrializarea pentru a se produce mare parte din bunurile ce importăm, pentru a se satisface astfel, într-o bună măsură, necesitățile interne de materii prime, semifabricate și produse manufacturiere ce ne veneau din alte părți. b) Industrializarea pentru a se crea produsul de export, cu care să înlocuim, în mod progresiv, materiile prime sau simplu transformate ce le trimitem peste hotare, pentru aproape totalitatea valorii exportului nostru". [12]

Promotorul consecvent al industrializării țării, al progresului ei multilateral a fost clasa muncitoare, care, datorită locului ocupat în producția socială, s-a plasat încă de la începuturile ei pe poziția dezvoltării industriei. „Întemeierea industriei — scria ziarul socialist „Lumea nouă" din 17 octombrie 1895 — se impune la noi cu atîta seriozitate, încît ne-

[8] *V. Madgearu :* „Cu privire la raporturile economiei româno-germane", în „Facla" nr. 12 197, din 10 aprilie 1939.

[9] Ibid.

[10] *V. Madgearu :* „Evoluția economiei românești după războiul mondial", 1940, pag. 124.

[11] *C. I. Băicoianu :* „Studii economice, politice și sociale. 1898—1940", București, 1941, pag. 851—852.

[12] *Mitiță Constantinescu :* „Politica economică aplicată", București, 1943, vol. I, pag. 108 și vol. III, pag. 13.

păsarea în această privinţă poate aduce cele mai mari nenorociri asupra ţării. România nu poate rămâne o ţară agricolă... trebuie creată în România industria mare". Iar C. Dobrogeanu-Gherea — una dintre cele mai proeminente figuri de gînditori socialişti ai ţării noastre din acea vreme — arăta că „o ţară eminamente agricolă, e o ţară şi eminamente săracă, înapoiată şi economiceşte şi culturaliceşte". Plecînd de la aceste considerente el conchidea : „Dacă trebuie, deci, ridicată neapărat productivitatea muncii agricole, tot aşa de neapărat trebuie să dezvoltăm şi toate celelalte resurse de producţie ale ţării şi trebuie să devenim o ţară industrială" [13]. Subliniind că însuşi viitorul poporului român depinde de dezvoltarea industriei naţionale, el arăta că „pentru ţara noastră aceasta este o întrebare vitală, de a fi, ori a nu fi" [14].

Ideile înaintate care întrezăreau căile propăşirii României n-au putut însă să fie înfăptuite sub regimul burghezo-moşieresc datorită intereselor înguste ale claselor exploatatoare şi dependenţei ţării faţă de puterile imperialiste. Sarcina istorică de a asigura făurirea unei economii naţionale puternice, complexe şi echilibrate i-a revenit clasei muncitoare, Partidului Comunist Român. Încă în condiţiile grele ale ilegalităţii, partidul comunist, bazat pe cunoaşterea şi înţelegerea istoriei ţării, a condiţiilor şi particularităţilor economiei româneşti, a condus lupta maselor muncitoare pentru apărarea intereselor vitale ale poporului, a supus unei critici ştiinţifice aşa-numita teorie a „statului ţărănesc", a demascat rolul nefast al monopolurilor străine, a căror dominaţie în industrie accentua dependenţa ţării faţă de interesele puterilor imperialiste, a arătat necesitatea lichidării rămăşiţelor feudale etc. Dezvăluind cauzele care frînau progresul economic, social şi politic al României, partidul comunist a arătat că ele puteau fi înlăturate numai prin răsturnarea claselor dominante de la putere de către unica forţă revoluţionară — clasa muncitoare, în strînsă alianţă cu celelalte pături muncitoare ale poporului, în primul rînd cu ţărănimea muncitoare, şi asigurarea unei independenţe reale a ţării.

Prin victoria insurecţiei naţionale antifasciste din august 1944, care a pus capăt aservirii politice şi subjugării economice a României de către imperialismul german, s-a deschis o nouă epocă în istoria ţării noastre, epocă în cursul căreia Partidului Comunist Român, în fruntea clasei muncitoare, aliată cu ţărănimea muncitoare, i-a revenit misiunea istorică de a schimba din temelii situaţia ţării.

Partidul Comunist Român, încă la Conferinţa Naţională din octombrie 1945, a elaborat şi fundamentat ştiinţific programul pentru progresul social al ţării, pentru dezvoltarea complexă şi multilaterală a economiei naţionale. În această etapă, cînd situaţia economică a României era atît de grea, cînd reacţiunea internă, cu sprijinul forţelor reacţionare din străinătate, căuta să folosească dificultăţile economice — cauzate de urmările războiului şi agravate de seceta anilor 1945—1946, de blocarea devizelor României în ţările capitaliste occidentale, de plata despăgubirilor de război la care a fost obligată ţara noastră — pentru a lovi în cuceririle poporului, o sarcină economică principală era refacerea economiei distruse de război, ridicarea producţiei. La Conferinţa Naţională,

[13] *C. Dobrogeanu-Gherea :* „Neoiobăgia", Bucureşti, 1910, pag 484.
[14] Ibid.

Partidul Comunist Român a pus în centrul preocupărilor sale redresarea și dezvoltarea economiei naționale, îmbunătățirea condițiilor de trai ale populației, consolidarea unității clasei muncitoare și a alianței dintre muncitori, țărani și intelectuali, întărirea unității tuturor forțelor democratice, antiimperialiste. Supunînd unei critici marxiste concepțiile și teoriile neștiințifice privind căile dezvoltării viitoare a României ale ideologilor claselor exploatatoare, ale partidelor burghezo-moșierești — național-țărănesc și liberal — care, regrupîndu-se în jurul monarhiei, se opuneau cu înverșunare dezvoltării țării pe calea reformelor sociale, partidul comunist a apreciat cu clarviziune științifică că dezvoltarea industrială a României pe temelia unei puternice industrii grele, valorificarea cu maximă eficiență a resurselor și posibilităților interne reprezintă o necesitate obiectivă pentru construirea socialismului. Progresul României — arăta partidul comunist — este în directă și nemijlocită legătură cu progresul industrializării ; de tăria industrială a țării depinde în mare măsură însăși independența statului român.

În concepția Partidului Comunist Român industrializarea țării constituie parte integrantă, esențială a programului de construire a socialismului, care asigură dezvoltarea armonioasă, echilibrată, pe o linie mereu ascendentă și în ritm susținut a economiei naționale, ridicarea sistematică a nivelului de trai.

Industrializarea socialistă, pe baza dezvoltării cu precădere a industriei grele, constituie o necesitate pentru fiecare țară socialistă, asigurînd înlăturarea treptată a diferențelor în nivelul de dezvoltare a diferitelor țări. În epoca noastră, a revoluției tehnice-științifice, nici un stat nu poate progresa fără o mare industrie proprie. Însemnătatea industrializării socialiste se desprinde din rolul decisiv pe care-l are în transformările structurale economice-sociale ale țării, în dezvoltarea continuă a bazei tehnice-materiale a socialismului, în ridicarea necontenită a gradului de valorificare a resurselor materiale și umane, în înzestrarea cu tehnică înaintată a tuturor ramurilor economiei naționale, în extinderea și perfecționarea bazei tehnice a agriculturii. În același timp, dezvoltarea industriei are ca rezultat înflorirea orașelor țării, crearea unor puternice centre economice și culturale, creșterea rîndurilor clasei muncitoare.

Prin programul de reconstruire și dezvoltare a României pe noi fundamente a economiei naționale, în care industriei îi revine un rol principal, Partidul Comunist Român schimba radical politica economică a țării, îndreptînd-o, pentru prima oară în istoria României, pe un drum necesar și eficient, capabil să-i aducă o dezvoltare economică superioară și complexă. Astfel, P.C.R. dovedea încă o dată că preocupările sale, problemele care-l frămîntau se confundau cu năzuințele majore și preocupările întregului popor.

Timp de peste două decenii putem urmări pas cu pas, în decursul istoriei revoluției și al construcției socialiste, consecvența și fermitatea cu care Partidul Comunist Român — călăuzindu-se neabătut după știința marxist-leninistă, învingînd greutățile inerente unor asemenea transformări revoluționare — a aplicat politica sa de industrializare socialistă a țării — factor hotărîtor al creșterii și perfecționării forțelor de producție, al progresului economic, social și cultural al României socialiste. Confundîndu-se cu năzuințele vitale ale poporului, partidul comunist a

asigurat mersul mereu înainte al societății noastre, a condus masele muncitoare din victorie în victorie.

Planul de stat de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1966—1970, elaborat pe baza Directivelor Congresului al IX-lea al partidului, asigură dezvoltarea armonioasă, ascendentă a întregii economii naționale. Întregul ansamblu de prevederi al planului de stat are drept țel unic dezvoltarea și mai puternică a bazei tehnice-materiale a socialismului, întărirea și înflorirea orînduirii noastre socialiste, creșterea bunăstării materiale și spirituale a tuturor oamenilor muncii. Amploarea și ritmul dezvoltării economiei naționale se oglindesc în faptul că venitul național va înregistra o creștere în anii 1966—1970 de peste 47 la sută.

În deplină concordanță cu cerințele dezvoltării economice, Partidul Comunist Român așează în centrul politicii sale economice industrializarea țării, dezvoltarea cu prioritate a ramurilor hotărîtoare ale industriei, de care depind progresul tehnic, creșterea productivității muncii, înfăptuirea la un înalt nivel a reproducției lărgite — construcția de mașini, siderurgia, chimia și energia electrică —, lărgirea și dezvoltarea bazei energetice și de materii prime.

Ritmul intens de dezvoltare industrială a țării se concretizează în creșterea producției industriale cu 73 la sută, ceea ce corespunde unui ritm mediu anual de 11,6 la sută.

Planul cincinal, stabilind măsuri importante pentru ridicarea nivelului agriculturii, pentru dezvoltarea bazei sale tehnice-materiale, prevede creșterea producției agricole cu 26—32 la sută față de media realizată în anii 1961—1965.

Prevederile planului cincinal creează condițiile necesare înfăptuirii mai departe a reproducției socialiste lărgite, introducerii continue a progresului tehnic și a avîntului tuturor ramurilor economiei naționale.

*

Desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, cucerirea deplină a puterii politice, proclamarea Republicii Populare Române și trecerea României într-o nouă etapă a dezvoltării sociale — etapa revoluției socialiste — au ridicat în fața Partidului Comunist Român un complex de sarcini în toate compartimentele vieții sociale, sarcini ce urmăreau să asigure, într-o perioadă istorică scurtă, trecerea principalelor mijloace de producție în mîinile poporului și desființarea exploatării omului de către om, făurirea unei industrii proprii puternice, reconstrucția pe baze socialiste a agriculturii și asigurarea sporirii continue a producției agricole, extinderea pe scara întregii economii naționale a principiilor conducerii planificate a economiei, îmbunătățirea nivelului de trai material și cultural al poporului etc.

Bazîndu-se pe o apreciere realistă a structurii social-economice a țării, aplicînd învățătura marxist-leninistă despre construirea socialismului la condițiile concrete ale României și sprijinindu-se pe forțele poporului român, partidul comunist și-a concentrat toată energia sa creatoare, capacitatea sa de luptă și de organizare a maselor spre lichidarea înapoierii economice a țării moștenite de la capitalism și făurirea României moderne, socialiste, cu o industrie dezvoltată și o agricultură înaintată.

Primul act care a avut un rol hotărîtor în desfășurarea revoluției socialiste l-a constituit trecerea principalelor mijloace de producție din industrie în mîinile poporului. Proprietatea capitalistă constituia nu numai o frînă pentru dezvoltarea forțelor de producție pe drumul socialismului, dar și cel mai important obstacol pentru eliberarea socială a maselor de oameni ai muncii subjugați de exploatarea capitalistă.

Prin naționalizarea care a avut loc la 11 iunie 1948 au fost lichidate vechile relații de producție capitaliste în industrie, iar clasa burgheziei industriale și financiare și marea burghezie comercială au fost desființate ; s-a creat un puternic sector socialist de stat în economie, deschizîndu-se cîmp larg acțiunii legilor economice ale socialismului, dezvoltării planificate a forțelor de producție, înfăptuirii progresului rapid și multilateral în toate domeniile vieții social-economice. O dată cu lichidarea proprietății capitaliste asupra principalelor mijloace de producție au fost lichidate și pozițiile economice ale capitalului străin, amestecul puterilor imperialiste în treburile țării.

Concomitent cu procesul de făurire a relațiilor socialiste în industrie, transporturi, comerț etc., cu lupta pentru industrializarea socialistă a țării, partidul comunist a militat ferm, neabătut pentru organizarea pe baze socialiste a agriculturii și dezvoltarea ei intensivă, complexă — singura cale de rezolvare deplină a problemei țărănești.

În întreaga perioadă de construire a socialismului, principiile fundamentale ale politicii economice a partidului — folosirea cît mai deplină a posibilităților interne ale țării, prin mobilizarea intensă a propriilor forțe și maxima valorificare a resurselor naturale, lărgirea bazei de materii prime, înfăptuirea consecventă a industrializării socialiste pe baza dezvoltării industriei grele, dezvoltarea intensivă și complexă a agriculturii, repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării, orientarea consecventă a eforturilor materiale, de muncă și bănești spre soluționarea problemelor esențiale ale dezvoltării economiei pe baza tehnicii avansate, ridicarea sistematică a nivelului de trai al poporului etc. — au fost aplicate cu consecvență de către Partidul Comunist Român, ceea ce a asigurat dezvoltarea complexă și multilaterală a economiei naționale.

Pornind de la adevărul verificat de viață că soluționarea cu succes a sarcinilor construcției socialiste depinde în primul rînd de folosirea *cît mai deplină a tuturor posibilităților interne ale țării, prin mobilizarea intensă a propriilor forțe*, Partidul Comunist Român și statul nostru au acordat o mare atenție identificării și valorificării superioare, tot mai complexe a bogățiilor naturale ale țării, dezvoltării ramurilor extractive pentru crearea și lărgirea bazei de materii prime, accelerării dezvoltării ramurilor industriei prelucrătoare. În acest scop au fost alocate imense fonduri de investiții. Numai pentru cercetarea geologică și descoperirea de noi rezerve de combustibili au fost alocate în anii 1951—1965 16,3 miliarde de lei, reprezentînd peste 9 la sută din totalul investițiilor industriale.

Cercetarea și cunoașterea temeinică a bogățiilor țării au făcut cu putință stabilirea unei orientări științifice în ceea ce privește ritmul de valorificare complexă și integrală a diferitelor resurse și modul lor de folosință.

Directivele Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român stabilesc că unul dintre obiectivele importante ale planului cincinal constă în crearea unor condiții tot mai bune pentru introducerea în circuitul economic a noi materii prime, valorificarea superioară, eficientă și folosirea rațională a resurselor țării, în funcție de necesitățile imediate și de perspective. În anii 1966—1970 cuantumul fondurilor pentru lucrările geologice reprezintă 11,3 la sută din volumul investițiilor pe întreaga industrie și peste 63 la sută din totalul fondurilor cheltuite în acest domeniu în ultimii 15 ani. Vor fi desfășurate importante lucrări pentru descoperirea de noi rezerve de țiței, gaz metan, minereuri feroase și minerale nemetalifere, atît în zonele cunoscute cît și în cele noi.

Ținînd seama de necesitatea asigurării unui ritm înalt dezvoltării economice, determinată de amploarea progresului tehnic propriu epocii noastre și de faptul că România a pornit la făurirea noii orînduiri sociale de la un nivel relativ scăzut de dezvoltare din punct de vedere economic, Partidul Comunist Român a stabilit în fiecare etapă, prin planurile de stat, direcțiile și ritmuri înalte de dezvoltare a economiei naționale, proporțiile fundamentale din cadrul economiei.

Problema principală care s-a ridicat în fața partidului chiar de la început era necesitatea schimbării radicale a structurii industriei, făuririi unei industrii moderne, care răspunde cerințelor celui mai ridicat nivel tehnic mondial. Vechea industrie a României, datorită slabei dezvoltări, a structurii necorespunzătoare, învechită sub raport tehnic, nu putea să constituie baza dezvoltării economice susținute, a obținerii unei productivități ridicate a muncii, a valorificării superioare a resurselor naturale. Această problemă grea a fost rezolvată de către partid prin politica sa științifică de orientare, în mod planificat, a *investițiilor* în principal spre ramurile hotărîtoare ale economiei, de care depind asigurarea proporționalității necesare pe ramuri de producție, pe sfere de activitate și teritoriu, progresul tehnic continuu în concordanță cu necesitățile fiecărei etape, dezvoltarea armonioasă a întregii economii.

Volumul cel mai mare al investițiilor a fost destinat industriei, agriculturii, transporturilor, ramuri de importanță vitală pentru desfășurarea reproducției lărgite, asigurarea ritmului susținut și echilibrului în dezvoltarea economiei. Volumul anual al investițiilor a sporit continuu, de la 5,7 miliarde de lei în 1950 la 14,4 miliarde de lei în 1965, ilustrînd creșterea capacității economiei noastre de a aloca fonduri sporite pentru dezvoltarea forțelor de producție și ridicarea nivelului de trai.

În anii 1966—1970 proporțiile și modul de repartizare a investițiilor reflectă direcțiile principale ale politicii economice a partidului de sporire continuă a potențialului economic al țării. Peste 80 la sută din totalul fondurilor de investiții sînt destinate industriei, agriculturii și transporturilor.

În întreaga perioadă, cea mai mare parte din totalul investițiilor a fost canalizată spre industrie. În industrie, în scopul asigurării unor proporții juste între cele două subdiviziuni ale producției sociale, armonizării cît mai perfecte a activității tuturor ramurilor în general și a celor hotărîtoare în special, eforturile de investiții au fost angajate diferențiat de la o ramură la alta, în funcție de rolul și importanța fiecăreia în ansamblul producției industriale. Partea covîrșitoare a investi-

țiilor a fost destinată, în mod permanent, pentru producția mijloacelor de producție, asigurîndu-se totodată dezvoltarea continuă a ramurilor producătoare de bunuri de consum. În perioada 1950—1964, datorită utilizării raționale a fondurilor de investiții, ritmul mediu anual de creștere a producției industriale de mijloace de producție (grupa A) a fost de 15,1 la sută față de 10,7 la sută al grupei producătoare de bunuri de consum (grupa B). Ca urmare a creșterii cu prioritate a producției de mijloace de producție, în 1965 ponderea grupei A în producția industrială globală reprezenta 66,3 la sută. Condițiile create au permis ca ritmurile de dezvoltare ale celor două sectoare ale producției industriale să se apropie în perioada următoare. Pentru anii 1966—1970, concomitent cu dezvoltarea preponderentă a industriei grele și în special a ramurilor ei hotărîtoare, se prevede o creștere mai accentuată, comparativ cu perioadele precedente, a industriei bunurilor de consum, în scopul satisfacerii într-o măsură mai mare a necesităților populației.

Privind industrializarea nu ca o creștere oarecare a industriei, ci ca o dezvoltare bazată pe creșterea cu precădere a industriei grele, Partidul Comunist Român a acordat o atenție deosebită dezvoltării în ritm rapid a ramurilor hotărîtoare, vitale pentru progresul întregii economii și înzestrarea ei cu tehnica modernă : *ramura energiei electrice și termice, siderurgia, construcția de mașini, chimia.* Spre aceste patru ramuri, care au un rol deosebit de important și în valorificarea resurselor naționale, au fost orientate în perioada 1950—1965 peste 45 la sută din totalul investițiilor industriale. Ca urmare a dezvoltării lor, ele au realizat în anul trecut 50,4 la sută din producția globală industrială față de 27,5 la sută în 1950 și numai 18 la sută în 1938. Constituind pilonii economiei socialiste a țării noastre, ele au asigurat și asigură echilibrul și stabilitatea întregii economii, ritmul înalt de dezvoltare a industriei, avîntul tuturor celorlalte ramuri ale economiei naționale : agricultura, transporturile, construcțiile.

O trăsătură caracteristică a procesului de făurire a economiei noastre socialiste constă în aceea că s-a desfășurat și se desfășoară în condițiile promovării continue a progresului tehnic. Introducerea perseverentă în producție a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii permite valorificarea multilaterală a resurselor materiale de care dispune țara, obținerea unei înalte productivități a muncii, a unor înalte ritmuri de producție, reducerea prețului de cost, îmbunătățirea substanțială a calității produselor — ceea ce corespunde prin excelență scopului producției socialiste. Pornind de la aceste considerente, Partidul Comunist Român a privit organizarea economiei naționale pe baza folosirii celor mai noi cuceriri ale tehnicii ca un obiectiv central al politicii sale economice, impulsionînd acțiunea de introducere a progresului tehnic în toate ramurile economiei, extinderea mecanizării și automatizării producției, reutilarea întreprinderilor existente și înzestrarea noilor întreprinderi cu utilaje și agregate moderne, aplicarea într-o măsură tot mai largă în producție a proceselor tehnologice moderne. Practica a dovedit că aceasta este calea cea mai sigură pentru a obține o eficiență ridicată a producției.

În legătură cu promovarea progresului tehnic, partidul atribuie un rol important în înfăptuirea acestui țel cercetării științifice proprii. Trăsătura distinctivă a progresului tehnic în epoca noastră, epoca unor

progrese uriașe ale științei și tehnicii, constă în pătrunderea tot mai pronunțată a științei în producție ; știința devine tot mai mult o nemijlocită forță de producție, un factor hotărîtor al mersului înainte al economiei și culturii. În același timp are loc o schimbare esențială a corelației dintre știință și tehnică, știința trecînd în fruntea dezvoltării științifice-tehnice. Știința se dezvoltă rapid și în felul acesta împinge înainte tehnica, determinînd într-o măsură tot mai mare dezvoltarea producției și crearea de noi ramuri ale industriei.

În țara noastră au existat și în trecut realizări remarcabile în diferite ramuri ale științei, reflectînd resursele bogate ale creației poporului român. Preluînd aceste tradiții și dezvoltîndu-le mai departe în condițiile avîntului general al economiei naționale, statul socialist a determinat o dezvoltare ascendentă a științei. În întreaga țară a fost dezvoltată o rețea vastă de unități științifice și s-au realizat progrese însemnate în crearea bazei materiale a cercetării și în asigurarea cadrelor de specialiști. Oamenii de știință din țara noastră obțin realizări importante, cunoscute și apreciate și peste hotarele patriei.

Succesele științei românești au la bază gîndirea creatoare a filozofiei marxist-leniniste, ideologia Partidului Comunist Român, orientarea cercetării spre obiectivele esențiale pentru făurirea unei economii socialiste dezvoltate.

Pornind de la marile obiective de viitor, Congresul al IX-lea al partidului și plenara C.C. al P.C.R. din decembrie 1965 au trasat sarcina intensificării dezvoltării cercetării fundamentale și a celei aplicative, îmbinate armonios, strîngerii continue a legăturilor științei cu practica construcției socialiste, îmbunătățirii sistemului de organizare și îndrumare a activității de cercetare științifică, sporirii aportului științei la realizarea obiectivelor privind dezvoltarea social-economică și culturală a țării. Documentele Congresului al IX-lea al partidului subliniază că pentru a asigura mersul continuu înainte al științei în țara noastră trebuie să se acorde atenție folosirii în cercetare și în activitatea practică a tot ceea ce știința și tehnica mondială creează mai bun, intensificării legăturilor, schimburilor de experiență, informației și documentării științifice, evitîndu-se astfel abordarea unor teme depășite de dezvoltare a științei și tehnicii.

Pe baza hotărîrii Congresului al IX-lea al partidului, la sesiunea Marii Adunări Naționale din decembrie 1965 a fost adoptată legea cu privire la înființarea Consiliului Național al Cercetării Științifice, creîndu-se astfel cadrul organizatoric pentru îmbunătățirea orientării cercetării științifice. Înființarea consiliului, în care au fost numiți cei mai valoroși oameni de știință, perfecționarea activității Academiei și a sistemului de coordonare a cercetărilor în cadrul ministerelor contribuie la mai buna folosire a potențialului științific, la înflorirea științei românești și la progresul general al țării.

Ținînd seama de actuala epocă a revoluției științifice-tehnice, de tendințele progresului tehnic, de faptul că dezvoltarea forțelor de producție depinde în măsură tot mai mare de crearea unei puternice baze energetice, de dezvoltarea ei cu un pas înaintea celorlalte ramuri industriale, precum și de nivelul scăzut al producției de energie electrică din trecut, partidul comunist a acordat o atenție deosebită dezvoltării producției de energie electrică, electrificării țării.

Întreaga putere instalată în centrale în anul 1938 totaliza 500 000 kW și era fărîmițată în peste 600 de centrale mici și neeconomice. Producția totală de energie electrică în acel an a fost de 1,13 miliarde kWh, adică nu depășea cu mult producția anuală a unei singure centrale de astăzi ca cea de la Paroșeni sau Fîntînele. În afară de București, numai în cîteva orașe și centre industriale existau centrale termoelectrice de oarecare importanță, dar și acestea erau echipate cu grupuri mai mici de 20 000 kW. Regiuni întregi din țară, ca Moldova, Oltenia, Dobrogea și nordul Transilvaniei, nu aveau nici o linie electrică de înaltă tensiune. Electrificarea rurală era ca și inexistentă : abia 5% din numărul total al satelor erau alimentate cu energie electrică. Din cauza acestei situații, consumul anual de energie pe locuitor era scăzut, situînd țara noastră cu mult sub media mondială.

Energetica are un rol esențial în promovarea tehnicii avansate, constituie baza extinderii mecanizării și automatizării producției, a dezvoltării electronicii, radiotehnicii, a tuturor mijloacelor menite să asigure ridicarea nivelului tehnic al producției, creșterea productivității muncii și îmbunătățirea condițiilor de muncă. Dezvoltarea unor ramuri, cum sînt producția de aluminiu, petrochimia, oțelurile electrice, ca și modernizarea transporturilor, extinderea unor procedee tehnologice avansate, intensificarea producției agricole, necesită sporirea însemnată a producției de energie. Cerințele consumului de energie cresc rapid și ca urmare a dezvoltării transporturilor urbane, a extinderii iluminatului public, a sporirii nevoilor social-culturale și casnice ale populației. Existența unei puternice baze energetice proprii și în continuă dezvoltare constituie condiția esențială pentru modernizarea continuă a economiei.

În toate planurile economice, partidul și statul au asigurat un ritm accelerat de creștere a producției de energie electrică, care a devansat în permanență dezvoltarea celorlalte ramuri. În perioada 1951—1965, producția de energie electrică a crescut într-un ritm mediu anual de 15 la sută față de 13 la sută cît reprezenta ritmul mediu de creștere a producției industriale globale.

Ca urmare a dezvoltării intense a producției de energie electrică s-a redus decalajul care desparte România de unele țări puternic industrializate în privința producției de energie electrică pe locuitor și an. Astfel, în timp ce în 1950 media mondială a producției anuale de energie electrică pe locuitor și an era de 3,2 ori mai mare, în anul 1965 țara noastră a atins nivelul acestei producții medii mondiale.

Planul de 10 ani, pentru perioada 1966—1975, prezintă o nouă și importantă etapă în dezvoltarea bazei energetice și electrificarea țării. El continuă linia generală a partidului de mobilizare a tuturor resurselor și posibilităților proprii în vederea satisfacerii necesităților crescînde de energie ale economiei. Planul prevede intensificarea eforturilor pentru descoperirea de noi resurse și sporirea producției de energie primară, valorificarea crescîndă a resurselor hidroenergetice ale Dunării, în colaborare cu țările riverane vecine, și a cursurilor interioare de apă, utilizarea energiei nucleare pentru producerea de energie electrică și termică, pentru extinderea electrificării, concentrîndu-se mai departe puterea energetică în centrale mari, echipate cu agregate moderne.

Tendințele conturate în condițiile actuale ale progresului tehnic-științific demonstrează creșterea considerabilă a importanței industriei chimice, care dispune în țara noastră de condiții și perspective deosebit de favorabile. Industria chimică constituie o ramură indispensabilă pentru dezvoltarea și modernizarea economiei ; produsele chimice lărgesc considerabil baza de materii prime a economiei naționale, contribuind în același timp la progresul tehnic și intensificarea proceselor de producție în numeroase ramuri economice. Industria chimică creează mari posibilități pentru valorificarea superioară a resurselor naturale.

La baza dezvoltării industriei chimice au stat resursele naturale de țiței, gaze naturale, cărbune, sare, minereuri complexe, stuful din Delta Dunării, lemnul și altele. În procesul dezvoltării industriei chimice un loc important l-a ocupat chimia de bază, a cărei dezvoltare e determinată de faptul că ea produce materii prime pentru celelalte subramuri ale chimiei, ca și pentru o serie de ramuri ale industriei. Legat de necesitățile agriculturii, a fost creată industria de îngrășăminte chimice, de ierbicide etc. De asemenea, au fost create o serie de alte ramuri noi, ca producția de fire și fibre sintetice, cea de mase plastice, chimică-farmaceutică etc. Produsele industriei chimice, indispensabile vieții moderne și civilizației, pătrund tot mai mult și în domenii tot mai variate ale consumului productiv și individual.

Variatele necesități ale economiei noastre în plină dezvoltare, resursele de materii prime existente fac să crească tot mai mult ponderea industriei chimice în totalul producției industriale. Planul cincinal pe 1966—1970 prevede creșterea producției globale a industriei chimice la circa 2,3 ori, cu un ritm mediu anual de aproximativ 18,5 la sută, superior tuturor celorlalte ramuri ale producției materiale, fapt care denotă că acestei ramuri i se atribuie în continuare un rol de prim ordin în economia națională. Principalele ramuri economice spre care se vor îndrepta produsele chimice vor fi agricultura, industria ușoară, metalurgia și construcțiile de mașini, industria lemnului și poligrafia.

Orientînd dezvoltarea industrială a țării spre ceea ce este mai nou, mai perfecționat în tehnica mondială, Partidul Comunist Român s-a preocupat în mod deosebit de crearea unei puternice industrii constructoare de mașini, care să asigure înzestrarea cu tehnica înaintată a economiei naționale, valorificarea superioară a bogățiilor țării. Ca urmare a creșterii de peste 20 de ori în 1964 față de 1938 a volumului producției industriei constructoare de mașini, în prezent această ramură dă peste o pătrime din totalul producției industriale și asigură două treimi din necesarul de utilaje al economiei, utilaje și instalații pentru industria petrolului, lemnului, industria alimentară, transporturile feroviare, auto și agricultura etc.

În actualul plan cincinal industria constructoare de mașini, care va crește într-un ritm mediu anual de peste 12 la sută, este chemată să asigure ridicarea continuă a nivelului tehnic, îmbunătățirea calității, creșterea randamentului și economicității mașinilor și instalațiilor. Ea va livra două treimi din utilajele necesare realizării investițiilor în economia națională și va produce pentru export mașini și instalații cu calități și performanțe care să corespundă cerințelor tehnicii moderne. Un loc important îl vor ocupa utilajul petrolier, minier și chimic, mașinile agricole, mijloacele de transport, utilajul energetic și mașinile-unelte.

Se va pune un accent mai mare pe fabricarea de linii tehnologice complete destinate nevoilor interne și exportului, pe producerea de utilaje necesare marilor complexe industriale ce se construiesc în țară.

Dezvoltarea industriei, a ramurilor ei hotărîtoare, asigurînd premisele necesare înzestrării tehnice superioare și a celorlalte ramuri ale economiei, făuririi unei economii complexe, multilateral dezvoltate, sporirii rapide a productivității muncii, folosirii depline a forței de muncă, creșterii continue a venitului național, a nivelului de trai al maselor etc., corespunde în cel mai înalt grad criteriului eficienței producției sociale, fapt demonstrat și de următoarele date. În 1964, de exemplu, lucrătorii din industrie și construcții, care laolaltă însumau 24,7 la sută din totalul populației ocupate în economie, au dat 56,3 la sută din venitul național. Rezultă deci că prin făurirea unei puternice industrii naționale s-au creat condițiile ca mai puțin de un sfert din populația ocupată să dea mai mult de jumătate din venitul național — sursa principală a ridicării nivelului de trai al populației. Aceeași importanță prezintă și asigurarea unor proporții armonioase între ramurile industriei extractive și ramurile industriei prelucrătoare. Astfel, preconizînd intensificarea industriei extractive, în condiții de exploatare rațională a rezervelor, pentru satisfacerea cît mai deplină a nevoilor economiei naționale, partidul a pus un accent și mai puternic pe dezvoltarea unei industrii prelucrătoare moderne de înaltă tehnicitate și productivitate, pe crearea de produse finite superioare. Ca urmare a avut loc o creștere mai rapidă a ramurilor industriei prelucrătoare — în primul rînd a celor cu un grad ridicat de prelucrare — față de cele ale industriei extractive. Această orientare a politicii partidului se bazează pe faptul că înmulțirea ramurilor prelucrătoare și sporirea capacităților lor de producție înseamnă posibilități mărite de utilizare multilaterală și complexă a materiilor prime, cale importantă de creștere a eficienței muncii. De asemenea, dezvoltarea acestor ramuri creează condițiile pentru folosirea mai bună a forței de muncă. Linia spre îmbinarea armonioasă a ramurilor prelucrătoare și extractive și-a dovedit din plin justețea, confirmată concludent de caracterul echilibrat al dezvoltării economiei naționale.

O expresie a justeței liniei politice a partidului, a forței și vitalității economiei naționale este ritmul rapid de creștere a producției industriale, care situează România pe unul dintre primele locuri din lume în această privință.

Comparativ cu perioada 1929—1938, cînd creșterea medie anuală a producției industriale a fost de numai 4 la sută — ea fiind frînată de relațiile capitaliste, de monopolurile străine care își însușeau o importantă parte a venitului național, produs prin truda poporului român —, în perioada 1951—1965 ritmul mediu anual de creștere a producției industriale a fost de 13,3 la sută. Datorită ritmului rapid de dezvoltare a producției, în 1965, comparativ cu producția din 1938, s-au produs : 17,202 miliarde kWh de energie electrică față de 1,13 miliarde ; 3 425 000 tone de oțel față de 248 000 de tone ; 2 019 000 tone de fontă față de 133 000 de tone ; 12 095 000 tone de cărbune față de 2 826 000 de tone ; 5 406 000 tone de ciment față de 510 000 de tone ; 431 000 mp de țesături față de 27 000 mp ; 402 000 tone de zahăr față de 95 000 de tone etc.

Prin asigurarea în anii 1951—1965 în ramurile hotărîtoare ale industriei a unor ritmuri de creștere superioare ritmului mediu anual înregistrat pe întreaga industrie (18,5 la sută în construcția de mașini, 17,2 la sută în industria energiei electrice și termice, 13,4 la sută în siderurgie, 22,3 la sută în industria chimică) s-a modificat structura producției industriale, România apropiindu-se în această privință de țările înaintate din punct de vedere industrial.

Dezvoltarea producției într-un asemenea ritm face ca România socialistă să reducă în mod considerabil distanța enormă care o separa altădată de țările industriale dezvoltate. Este de ajuns să arătăm, în această privință, că dacă înainte de război Franța producea de peste 18 ori mai multă energie electrică decît România, în prezent acest decalaj s-a redus la mai puțin de jumătate.

Industria grea asigură în proporții largi echiparea cu utilaje și instalații a întreprinderilor, mecanizarea și chimizarea agriculturii, dotarea transporturilor, creșterea producției și modernizarea industriei bunurilor de consum. În prezent volumul total al producției industriale este de aproape 10 ori mai mare decît în 1938. Industria și-a afirmat tot mai mult rolul de ramură conducătoare a economiei naționale, ponderea ei în produsul social a crescut de la 39 la sută în 1938 la 60 la sută în 1965.

Datele menționate reprezintă o demonstrare concludentă a faptului că numai în condițiile în care poporul este stăpîn pe bogățiile țării și le valorifică conform propriilor sale interese se pot asigura progresul continuu economic și social, folosirea integrală a forțelor de muncă existente, ridicarea nivelului de viață al oamenilor muncii, dezvoltarea multilaterală a societății.

Alături de industrie și celelalte ramuri, *agricultura* se integrează în mod organic în dezvoltarea generală, complexă și echilibrată a economiei naționale. Agricultura, prin locul pe care-l ocupă, este a doua ramură importantă în cadrul economiei.

Modul creator în care a folosit partidul una din legile generale ale construcției socialiste, cooperativizarea treptată a agriculturii, reiese în mod evident din succesul politicii agrare, elaborate și aplicate de partid. Încă la istorica plenară a Comitetului Central din martie 1949 partidul a elaborat un program științific al reconstrucției socialiste a satului care înmănunchea într-un complex unitar problemele dezvoltării forțelor de producție, ale creării și consolidării relațiilor de producție socialiste, ale ridicării nivelului politic, ideologic, cultural al țărănimii. Prin politica sa partidul a urmărit îndeaproape îmbinarea liniei dezvoltării multilaterale a agriculturii, a trecerii de la agricultura extensivă la cea intensivă, cu linia transformării socialiste a agriculturii.

Statul a pus la dispoziția agriculturii un număr tot mai mare de mașini și tractoare, cantități sporite de îngrășăminte chimice etc.

În orientarea politicii agrare, partidul a ținut seama de tendințele și caracteristicile progresului contemporan, concentrînd eforturile pentru dezvoltarea forțelor de producție în agricultură, intensificarea producției agricole. La sfîrșitul anului 1965 agricultura era deservită de peste 81 000 de tractoare, revenind un tractor la 85 ha suprafață arabilă.

Lupta dusă de partid pe plan economic și al lămuririi politice pentru stimularea și convingerea țărănimii de avantajele creării agriculturii

socialiste a dus la încheierea în 1962 a cooperativizării agriculturii, fapt ce a marcat victoria definitivă a socialismului în patria noastră.

Munca politică-organizatorică amplă, desfășurată de partid, justețea formelor și metodelor utilizate, priceperea și hărnicia țărănimii, înaintarea treptată spre formele socialiste de organizare a producției, pe măsura creării condițiilor materiale necesare și a convingerii maselor țărănești, atenția acordată îmbunătățirii formelor de legătură între oraș și sat au asigurat creșterea continuă a producției agricole în tot cursul procesului de cooperativizare a satului. Aceasta a constituit un factor important în echilibrarea economiei naționale, în satisfacerea nevoilor de consum ale populației, crearea rezervelor de stat, precum și a unor disponibilități pentru export.

În actualul plan cincinal eforturile principale în agricultură sînt îndreptate spre dezvoltarea multilaterală a producției, asigurarea unei puternice baze tehnice-materiale, sporindu-se în acest sens mijloacele de mecanizare și chimizare și extinzîndu-se irigațiile, spre amplificarea cercetărilor științifice, îmbunătățirea metodelor de conducere și planificare. Pînă în 1970 urmează să fie rezolvate în linii generale problemele mecanizării complexe și ale chimizării agriculturii — factori esențiali în modernizarea și sporirea producției agricole.

În prezent, prin aplicarea complexului de măsuri elaborat de plenara din noiembrie 1965 a C.C. al P.C.R., ca urmare a indicațiilor Congresului al IX-lea al partidului, agriculturii cooperatiste i-au fost deschise larg porțile avîntului. Aceste măsuri pornesc de la necesitatea obiectivă a creșterii rolului economic al statului în perioada desăvîrșirii construcției socialiste, a dezvoltării puternice a bazei tehnice-materiale în vederea punerii tot mai depline în valoare a superiorității relațiilor de producție socialiste, a rezervelor mari de creștere a producției agricole. A fost îmbunătățită organizarea conducerii și planificării agriculturii, perfecționîndu-se rețeaua organelor de stat de specialitate și precizîndu-se mai bine atribuțiile lor. Prin înființarea uniunilor cooperatiste, organe proprii de conducere și îndrumare a cooperativelor agricole, corespunzătoare naturii relațiilor și proprietății din aceste unități socialiste, s-a creat cadrul organizatoric pentru participarea mai activă a maselor țărănimii la conducerea agriculturii, a treburilor generale ale statului.

În cadrul politicii partidului nostru de dezvoltare complexă, echilibrată a economiei naționale, de statornicire a unor noi proporții în economia națională, mai favorabile folosirii resurselor naturale și de muncă ale țării, un loc important l-a ocupat problema îmbunătățirii continue a repartizării teritoriale a forțelor de producție.

În anul 1938 aproape 70 la sută din producția industrială a țării era concentrată în 6 centre : București, Valea Prahovei, Brașov, Hunedoara, Timișoara și Reșița. Actualele regiuni Dobrogea, Oltenia, Iași, Crișana, Maramureș, Mureș-Autonomă Maghiară și Suceava, în care trăia peste jumătate din populația țării, participau cu mai puțin de o cincime în totalul producției industriale, ceea ce reflecta o structură nefavorabilă a producției sociale, o folosire incompletă, nerațională a bogățiilor naționale și a forțelor de muncă.

În vederea asigurării unei juste repartizări a forțelor de producție pe teritoriu potrivit necesităților dezvoltării ca un complex unitar al întregii economii naționale, partidul, ținînd seama de particularitățile economice

și naturale ale fiecărei regiuni, a arătat că la amplasarea noilor obiective industriale este necesar să se urmărească : obținerea unei eficiențe economice maxime, folosind condițiile economice și naturale favorabile din fiecare regiune ; ridicarea economică a regiunilor mai puțin dezvoltate ; crearea unei baze industriale în orașele lipsite de industrie sau slab industrializate ; folosirea cît mai judicioasă a forței de muncă în toate regiunile țării.

Liniile directoare ale partidului privind repartizarea teritorială rațională a forțelor de producție au fost aplicate consecvent în anii construcției socialismului, alocîndu-se în acest scop investiții importante. Pe măsura lichidării disproporțiilor regionale din trecut s-a pus un accent tot mai mare pe dezvoltarea multilaterală a regiunilor ca părți organice componente ale economiei naționale. În anii 1956—1965 circa 50 la sută din numărul total al întreprinderilor industriale puse în funcțiune au fost amplasate în regiunile în trecut mai puțin dezvoltate. O trăsătură semnificativă a politicii partidului de dezvoltare a regiunilor țării o constituie ritmurile diferențiate cu care crește producția industrială, mai înalte la majoritatea regiunilor caracterizate în trecut printr-un grad mai scăzut de dezvoltare economică. Astfel, în timp ce în perioada 1950—1965 producția industrială a țării a crescut de 7,1 ori, în regiunea Oltenia ea a crescut de 10 ori, în regiunea Iași de 13 ori, în regiunea Dobrogea de 9,2 ori, în regiunea Bacău de 8,6 ori, în regiunea Argeș de 8 ori. În perspectivă este urmată aceeași linie politică a partidului de îmbunătățire continuă a repartizării forțelor de producție pe teritoriul țării.

Dezvoltarea industriei, asigurarea unor proporții juste în cadrul economiei naționale, repartizarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării au determinat un pronunțat proces de urbanizare a populației, ceea ce a avut implicații deosebite asupra vieții economice și sociale, influențînd nivelul și dinamica productivității muncii sociale, nivelul tehnic-cultural și veniturile oamenilor muncii. Au apărut noi orașe și centre muncitorești, au avut loc creșterea numerică a clasei muncitoare, ridicarea nivelului ei de cunoștințe tehnice, profesionale și culturale. Numărul muncitorilor a crescut de la 1 222 900 în 1950 la aproape 3 200 000 în 1965. Numărul orașelor cu o populație de peste 100 000 de locuitori a crescut de la 3 în 1938 la 13 în 1965. Creșterea numerică a clasei muncitoare, însoțită de ridicarea nivelului ei de pregătire profesională, a determinat întărirea rolului ei conducător în societatea noastră socialistă, ceea ce exercită o puternică înrîurire asupra întregii vieți sociale. În anii 1966—1970 ponderea populației active în ramurile neagricole va spori continuu, ajungînd la 50 la sută față de 43 la sută în 1965 și 22 la sută în 1938.

Dezvoltarea echilibrată și rapidă a economiei naționale a avut repercusiuni din ce în ce mai favorabile și asupra ritmului și proporțiilor de folosire a forțelor de muncă. Sutele de întreprinderi intrate în funcțiune de-a lungul anilor, lărgirea și modernizarea celor existente, șantierele de construcții, transporturile au absorbit noi contingente de oameni ai muncii în circuitul economic. În perioada 1959—1963, de exemplu, populația țării a sporit în medie cu circa 147 000 de locuitori pe an, în același interval, sporul mediu al salariaților a fost de aproximativ 218 400 de persoane. Dezvoltarea în continuare a economiei pe temelia industrializării va fi însoțită de creșterea numărului de salariați. În perioada 1966—1970 sporul populației în vîrstă aptă de muncă se esti-

mează la 580 000, iar al salariaților la circa 900 000. Acest spor va fi asigurat prin creșterea naturală a populației, ca și prin transferul a circa 450 000 de persoane din agricultură, unde, datorită procesului de mecanizare și chimizare, se eliberează o parte din forța de muncă.

Amploarea industrializării socialiste, diversificarea continuă a economiei naționale, exigențele în permanentă creștere față de aspectele calitative ale producției au necesitat cadre tot mai calificate, îmbogățirea permanentă a cunoștințelor tehnice-profesionale ale cadrelor de toate gradele aflate în producție.

Formarea cadrelor capabile să conducă și să rezolve problemele tehnice și economice tot mai complexe a ocupat și ocupă un loc important în politica economică a partidului. Ea se înscrie între obiectivele de bază ale revoluției culturale. Crearea unei rețele largi de școli, institute de învățămînt superior etc. asigură în mod planificat pregătirea cadrelor necesare economiei naționale. De asemenea, un rol important îl joacă și formele de completare continuă a cunoștințelor tehnice-economice prin cursuri speciale. În vederea lărgirii și perfecționării pregătirii dobîndite în învățămîntul superior se utilizează diferite forme organizate de perfecționare a cadrelor tehnice, a cadrelor de cercetare științifică și a altor specialiști cu studii universitare.

Pornind de la faptul că nivelul actual al societății noastre impune ridicarea pe o treaptă și mai înaltă a cunoștințelor de cultură generală ale tuturor oamenilor muncii, partidul consideră că este necesar să se treacă în următorii ani la pregătirea condițiilor pentru mărirea duratei învățămîntului obligatoriu, la extinderea învățămîntului mediu și profesional. Un accent deosebit se va pune pe învățămîntul superior tehnic și economic, chemat să pregătească specialiști de înaltă competență pentru nevoile complexe ale organizării și conducerii economiei.

În dezvoltarea industrială a țării se află sursa principală a creșterii nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii. În perioada 1950—1965 salariul real a crescut de 2,2 ori, iar veniturile reale ale țărănimii de 2,4 ori. În aceeași perioadă au fost alocate pentru finanțarea acțiunilor social-culturale 180 miliarde de lei, peste 20 la sută din totalul cheltuielilor bugetare. Au fost construite din fondurile statului în afară de sute de mii de apartamente, mii de școli, așezăminte culturale și instituții de ocrotire a sănătății. O dată cu îndeplinirea obiectivelor economice ale actualului plan cincinal vor fi luate noi măsuri pentru sporirea veniturilor salariaților și țărănimii, pentru lărgirea activității social-culturale, îmbunătățirea condițiilor de locuit.

*

Caracterul complex și dinamismul economiei naționale a României, modernizarea continuă a structurii de ramură a producției sociale, perfecționarea bazei tehnice a agriculturii, sporirea venitului național, creșterea potențialului economic al țării, ridicarea nivelului de trai al poporului sînt în mod hotărîtor legate de conducerea de către partid a întregii activități economice și de stat, de politica sa științifică, de activitatea creatoare a întregului popor, liber și stăpîn pe soarta sa, pentru înfăptuirea politicii partidului.

Premisele conducerii științifice a economiei rezidă în caracterul social al proprietății asupra mijloacelor de producție, care creează toate

condiţiile necesare repartizării în mod planificat a mijloacelor de producţie şi a resurselor de muncă între ramurile economiei naţionale şi înfăptuirii unei proporţionalităţi în dezvoltarea tuturor laturilor producţiei sociale. Prin planurile de stat au fost stabilite în fiecare etapă, pe baza studiului realităţii obiective, al posibilităţilor reale şi necesităţilor, direcţiile de dezvoltare a economiei naţionale, proporţiile fundamentale şi corelaţiile din cadrul economiei, nivelul acumulărilor, investiţiilor, volumul schimburilor comerciale ale ţării, măsurile pentru ridicarea nivelului de trai material şi cultural al poporului etc. Conducerea planificată a economiei — atribut esenţial şi inalienabil al suveranităţii statului socialist, prin care acesta îşi realizează obiectivele sale politice, sociale şi economice — este un proces complex care se perfecţionează continuu potrivit nivelului de dezvoltare a economiei naţionale. Partidul a manifestat o preocupare permanentă pentru perfecţionarea formelor şi metodelor de planificare, luînd măsurile necesare ca planurile de stat să reflecte necesităţile şi posibilităţile economiei naţionale din perioada dată.

Experienţa de pînă acum a dovedit pe deplin valabilitatea şi eficienţa principiilor organizării şi planificării economiei noastre naţionale — centralismul democratic, conducerea colectivă, îmbinarea planificării de perspectivă cu planificarea curentă, confruntarea în permanenţă a sarcinilor înscrise în plan cu posibilităţile reale ale economiei folosirea pîrghiilor economice şi, în primul rînd, cointeresarea materială a celor ce muncesc.

În etapa actuală, cînd caracterul complex al economiei naţionale unitare s-a accentuat, cînd se creează condiţii superioare de aplicare pe scară largă a cuceririlor ştiinţei şi tehnicii, cînd apar noi probleme legate de desăvîrşirea operei de construire a societăţii socialiste, Partidul Comunist Român a subliniat necesitatea perfecţionării activităţii de planificare şi conducere a economiei pe baza cerinţelor legilor obiective. a studierii temeinice a vieţii, a fenomenelor noi. Această preocupare a partidului de a aduce îmbunătăţiri formelor şi metodelor de conducere şi planificare a economiei în deplină concordanţă cu sarcinile şi posibilităţile existente, cu cerinţele înaintării economiei pe o linie mereu ascendentă, exprimă grija sa permanentă de a fi legat de viaţă, de a sesiza la timp şi eficace problemele caracteristice fiecărei etape, pentru a le da soluţia cea mai potrivită.

În elaborarea problemelor conducerii economiei, a măsurilor pentru propăşirea continuă a ţării, partidul — pornind de la adevărul verificat de viaţă că problemele pe care le ridică făurirea socialismului nu pot fi soluţionate fără participarea celor mai largi mase la construcţia economică şi socială — se sfătuieşte cu masele populare, consultă specialiştii, activiştii de partid şi de stat, alţi oameni ai muncii. În aceasta constă de fapt însăşi esenţa democraţiei noastre socialiste, superioritatea orînduirii noastre. Discutarea cu întregul popor a principalelor probleme ale construcţiei socialiste sudează tot mai puternic legăturile dintre partid şi mase, contribuie la maturizarea politică şi ideologică a oamenilor muncii. Pe această bază partidul pune în valoare experienţa şi gîndirea colectivă a maselor, înţelepciunea acestora, hotărîrile adoptate fiind rodul gîndirii şi muncii colective a conducerii partidului şi statului, a activiştilor de partid şi de stat, a maselor largi de oameni ai muncii.

În prezent economia națională, ca urmare a dezvoltării puternice a forțelor de producție, a generalizării relațiilor de producție socialiste, a căpătat un caracter unitar. Proprietatea socialistă care stă la baza relațiilor de producție asigură dezvoltarea multilaterală a țării, bunăstarea întregului popor. Clasa muncitoare, clasa conducătoare în stat, țărănimea cooperatistă — clasă omogenă, cu interese unitare —, intelectualitatea și ceilalți oameni ai muncii alcătuiesc structura socială nouă a societății noastre. Schimbările petrecute în economie și cultură, în viața socială și de stat au dus la dezvoltarea națiunii socialiste și cimentarea unității sale.

România dispune de un potențial tehnic din ce în ce mai perfecționat ; în întreaga economie națională se valorifică în mod superior un volum sporit de resurse naturale. O dată cu țara au crescut oamenii, și-au îmbogățit calificarea tehnică-profesională, experiența de producție, cunoștințele culturale și științifice. Poporul român este astăzi în stare să făurească valori materiale care pot sta cu cinste alături de produsele unor țări cu îndelungată tradiție industrială și tehnică.

Relațiile comerciale au căpătat un caracter tot mai industrial, sporind gradul de diversitate, tehnicitate și complexitate a mărfurilor care fac obiectul exportului, ceea ce a avut ca urmare schimbarea structurii comerțului exterior al țării noastre. În 1965, de exemplu, exportul de mașini și utilaje deținea 18,5 la sută din valoarea totală a comerțului exterior, în timp ce în 1938 ponderea acestor produse în exportul țării era de 0,1 la sută. Față de 1950, exportul de mașini și utilaje a crescut de 23 de ori, cel de produse chimice de 20 de ori. Peste patru cincimi din volumul total al exportului îl reprezentau în 1965 produsele industriale. Propria noastră experiență a confirmat că pe măsura creșterii producției industriale și agricole, a promovării progresului tehnic-științific, a creșterii gradului de complexitate a economiei naționale apar posibilități tot mai mari pentru lărgirea legăturilor economice externe.

România socialistă, dezvoltînd relațiile de colaborare cu toate statele indiferent de orînduirea lor socială, militează activ pentru promovarea în relațiile internaționale a principiilor suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, pentru respectarea strictă a dreptului fiecărui popor de a-și alege nestingherit calea dezvoltării politice și economice.

În anii puterii populare țara noastră și poporul român au străbătut, sub conducerea Partidului Comunist Român, un drum lung de lupte și victorii, de la o țară cu o industrie slabă, expusă crizelor economice, în care monopolurile imperialiste dețineau poziții puternice, cu o agricultură înapoiată în care mai continuau să existe rămășițe ale relațiilor feudale, la Republica Socialistă România de azi, independentă și suverană, cu o economie dinamică, ale cărei ritmuri de dezvoltare industrială sînt printre cele mai înalte din lume. Pe temelia trainică a economiei socialiste înfloresc știința și cultura, crește neîncetat nivelul de trai al populației.

Rod al îmbinării politicii economice științifice a Partidului Comunist Român cu munca și entuziasmul creator al întregului popor, economia națională a țării, complexă și multilateral dezvoltată, în plin avînt, constituie o operă de seamă, făurită în anii construcției socialismului de care toți oamenii muncii se mîndresc, bucurîndu-se în același timp de avantajele existenței sale.

Oglinda însuflețitoare a unei glorioase istorii de luptă

Muzeul de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România — inaugurat la 6 mai 1966 — înfățișează, pe temeiul concepției materialist-istorice, lupta poporului român pentru eliberarea națională și socială, mișcările revoluționare din secolul trecut, nașterea și dezvoltarea mișcării muncitorești socialiste, istoria Partidului Comunist Român, a curentelor democratice progresiste din țara noastră.

În acest cadru tematic larg, prin numeroase și variate exponate * — rod al unei intense munci de studiu și cercetare, al valorificării rezultatelor obținute de știința istorică românească, al colaborării strînse între istorici, muzeografi și vechi militanți ai mișcării muncitorești și revoluționare, activiști de partid și de stat — se relevă că partidul comunist este continuatorul luptelor seculare duse de poporul român pentru neatîrnarea țării, pentru formarea națiunii române și a statului național unitar, pentru accelerarea progresului social și înaintarea României pe calea civilizației.

Legată organic de lupta revoluționară a clasei muncitoare este înfățișată activitatea celorlalte forțe democratice și patriotice, a țărănimii, intelectualității, micilor meseriași și funcționari, a tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate.

În muzeu, aprecierea activității militanților revoluționari este făcută în strînsă legătură cu clasa socială căreia îi aparțin, în funcție de contribuția și de rolul pe care l-au jucat în fiecare perioadă a vieții lor, în fiecare etapă a mișcării muncitorești.

Întreaga istorie a luptelor revoluționare este prezentată riguros științific în conexiune firească cu dezvoltarea economică, politică, științifică și culturală a țării, cu progresul forțelor de producție, cu acțiunea legilor sociale obiective și a diferiților factori interni și externi care au influențat istoria României.

În forma actuală, muzeul răspunde mai bine scopului instructiv-educativ propriu unui asemenea înalt for de cultură, menit a satisface cerințele mereu sporite ale maselor, pentru cunoașterea trecutului istoric,

* Toate citatele, datele economice, referirile la anumite documente sînt făcute după materialul existent în muzeu.

ale învățământului de partid și, în parte, cercetării istorice. El poate fi considerat și ca un laborator muzeografic de specialitate în care organizatorii secțiilor de istorie modernă și contemporană din muzeele regionale vor găsi un prețios îndrumar și nemijlocit sprijin.

Referindu-se la munca științifică ce se desfășoară în prezent în țara noastră pentru elaborarea istoriei partidului, în expunerea la adunarea festivă ținută cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Reorganizarea recentă, în lumina criteriilor stabilite de congres, a «Muzeului de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România» constituie un început bun".

Pe măsura îmbogățirii fondului documentar, colectării unor noi obiecte și materiale ilustrative, studierii mai aprofundate a unor momente din istoria patriei și a partidului comunist, muzeul — asemenea unui organism viu — va fi continuu îmbunătățit, astfel încît el să redea cît mai complet și veridic istoria revoluționară din țara noastră.

*

Primele două săli ale muzeului cuprind exponate care oglindesc principalele momente din istoria veche a poporului nostru care în spațiul carpato-danubian de la nordul Dunării inferioare și-a durat o străveche vatră, cu o milenară continuitate, materializată în numeroasele mărturii ale unei bogate culturi materiale și spirituale (ceramică, unelte, arme, inscripții etc.). Purtînd pecetea vremurilor trecute, acestea evocă emoționant începuturile drumului lung și glorios de luptă a poporului român, încă de la izvoarele sale daco-romane.

Supus unor grele încercări timp de aproape două milenii în zbuciumata sa istorie, poporul nostru, plin de vitalitate și eroism, a mers înainte, dovedindu-se în decursul veacurilor un puternic factor de progres și civilizație în această parte a lumii, aducîndu-și contribuția la tezaurul creației materiale și spirituale a popoarelor, la înflorirea geniului uman. Exponatele relevă apariția primelor relații de producție feudale și constituirea primelor formațiuni statale, localizate în nordul și în sudul patriei noastre : voievodatele conduse de Menumorut, Glad, Gelu Românul, Seneslau, Litovoi și cnezatele lui Ioan și Farcaș.

Textele unor tratate și scrisori, stampe, harta drumurilor comerciale reflectă faptul că între Moldova, Țara Românească și Transilvania au existat în permanență strînse legături economice, politice, militare și culturale. Pe fundalul acestor legături a ars nestinsă flacăra conștiinței originii lor comune, a continuității și unității poporului român. Ea a unit pe înaintașii noștri sub același stindard în timpul lui Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare în lupta împotriva asupritorilor străini, pentru libertatea și independența țării.

Mărturii ale timpului expuse în muzeu reliefează că pe această bază s-a realizat sub Mihai Viteazul, pentru scurt timp, unirea Țării Românești, a Transilvaniei și a Moldovei.

Lupta împotriva asupririi naționale, pentru independență s-a împletit în decursul veacurilor cu lupta contra asupririi sociale. În muzeu

sînt oglindite prin stampe, tipărituri, fotocopii etc. permanentele frămîntări ale maselor asuprite și exploatate, începînd cu formele simple ale luptei de clasă, ca : nesupunerea la lucru, răzvrătirea, fuga de pe moșii, haiducia, pînă la marile mișcări țărănești de amploare ca : răscoala de la Bobîlna (1437—1438), războiul țărănesc de sub conducerea lui Gh. Doja (1514), marea răscoală țărănească de sub conducerea lui Horia, Cloșca și Crișan (1784).

Exponatele, în succesiunea firească a desfășurării evenimentelor, pun în lumină continuitatea mereu ascendentă a luptei sociale.

Începutul secolului al XIX-lea este dominat de puternica răscoală din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu și apoi de revoluția burghezo-democratică din 1848 din cele trei țări române. Anul 1848 este în mod deosebit subliniat în muzeu, iar afirmația lui Bălcescu vine să releve lapidar cauzele și locul acestui eveniment în istoria națională : „Revoluția română de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința întîmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însăși".

Pe panoul consacrat evenimentelor revoluționare din 1848, alături de portretele conducătorilor revoluției : N. Bălcescu, Avram Iancu, I. E. Rădulescu, Al. G. Golescu, Gh. Magheru, Popa Șapcă, Ana Ipătescu, Eftimie Murgu, Gh. Barițiu, Simion Bărnuțiu sînt expuse și istoricele documente : „Proclamația de la Izlaz", „Dorințele partidei naționale" și „Petiția votată în adunarea populară de la Blaj". Un grup de fotografii întregește imaginea evenimentelor revoluționare de la 1848, care au constituit o puternică lovitură dată vechii orînduiri feudale aflată în descompunere și au imprimat adînc în conștiința maselor problemele vitale ce trebuiau rezolvate.

Exponatele evidențiază în continuare că ideea unității naționale s-a conturat tot mai clar în conștiința poporului român de ambele părți ale Carpaților și a prins rădăcini adînci în masele largi, devenind o puternică forță care le-a însuflețit în lupta pentru progres. La 24 ianuarie 1859 s-a înfăptuit actul istoric al Unirii Principatelor punîndu-se bazele statului național, a început o etapă nouă în dezvoltarea istorică a poporului român. Subliniind că purtătorii cei mai hotărîți ai ideii Unirii au fost masele populare, o serie de materiale din muzeu ilustrează, totodată, că în fruntea luptei pentru Unire au stat elementele înaintate ale vremii, patrioți, cărturari și publiciști cu dragoste de țară, ca : M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Al. I. Cuza, C. Negri, V. Mălinescu, C. A. Rosetti, D. Bolintineanu, Cezar Bolliac, N. T. Orășanu ș.a.

Pe un alt panou, facsimile din ziarele vremii, fotocopii înfățișînd scene de luptă de la Grivița și Smîrdan, portretele conducătorilor de oști evocă legendarul eroism și jertfele de sînge ale ostașilor români în războiul ruso-româno-turc din 1877 prin care a fost cucerită independența națională.

Începuturile mișcării muncitorești sînt expuse într-o strînsă corelație cu apariția și începuturile dezvoltării capitalismului, cu nașterea industriei și a proletariatului de fabrică. Acest proces este ilustrat în

muzeu prin date statistice, fotografii ale primelor întreprinderi metalurgice, ale unor exploatări petroliere, ale construirii drumurilor naționale și primelor căi ferate, documente despre înființarea Băncii Naționale ș.a.

Ridicînd pe noi culmi steagul luptei pentru înfăptuirea unor transformări înnoitoare, militînd pentru dezvoltarea economică a țării, propășirea culturii naționale, înfăptuirea deplină a unității naționale, apărarea independenței și suveranității, mobilizînd masele la luptă pentru îmbunătățirea vieții lor materiale și spirituale, clasa muncitoare s-a afirmat de la început ca forța socială înaintată, purtătoare a celor mai înalte idealuri de progres, demnă și consecventă continuatoare a mișcării democratice anterioare. Ei îi revenea misiunea istorică a satisfacerii năzuințelor fundamentale ale poporului.

În rîndurile clasei muncitoare s-a conturat ideea solidarității și întrajutorării reciproce, apar primele forme de organizare, asociațiile profesionale. Sînt prezentate în muzeu statutele unor asociații ale tipografilor, numere ale primelor ziare muncitorești : „Tipograful român", „Analele tipografice", „Telegraful" ș.a., steagurile Asociației cărămidarilor din Botoșani și cele ale tipografilor din București și Cluj. Cu litere aurii sînt brodate pe flamurile roșii chemările : „Toți pentru unul și unul pentru toți !"

Paralel cu mișcarea muncitorească au luat ființă între anii 1875 și 1880 cercuri și grupuri socialiste la Iași, București, Galați, Giurgiu, Focșani, Bacău, Caracal, Tecuci, Brăila, Craiova, Ploiești, Pitești, Sulina.În muzeu sînt expuse : programul cercurilor socialiste din 1880, revista „România viitoare" și ziarul „Înainte" editate de cercurile socialiste.

Relevînd internaționalismul mișcării muncitorești din România manifestat încă de la începuturile existenței sale, un important grup de exponate se referă la legăturile mișcării noastre muncitorești cu mișcarea muncitorească internațională.

Este atestată documentar existența pe teritoriul țării noastre a unor secțiuni ale Internaționalei I, precum și participarea unor români la Comuna din Paris.

Exponatele din primele două săli capătă în muzeu valoarea filonului de aur care străbate veacurile și vorbesc vizitatorilor despre filiațiunea mișcării muncitorești revoluționare cu întreaga luptă anterioară a poporului român. Ele pun în lumină comoara tradițiilor de luptă ale înaintașilor noștri, care au fost preluate și ridicate de proletariat pe o treaptă superioară.

Cea de-a III-a sală a muzeului (1878—1910) evidențiază la început prin date statistice, fotografii și documente situația economică și social-politică a țării la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. România se afla în prima fază a dezvoltării capitaliste. Procesul de concentrare și centralizare a producției și a capitalului făcuse abia primii pași, capitalul monopolist, financiar se aflau într-o formă incipientă. În agricultură se menținea puternice rămășițe feudale.

În strînsă legătură cu dezvoltarea economică, socială și politică a țării s-au dezvoltat clasa muncitoare, mișcarea socialistă. În muzeu sînt prezentate momentele principale ale apariției, răspîndirii în țara noastră

a socialismului ştiinţific, a ideilor marxiste, desfăşurarea luptei proletariatului.

Găsind un climat favorabil în tradiţiile democratice ale gîndirii filozofice şi social-politice, reprezentată atît de strălucit de pleiada gînditorilor remarcabili, ca : Nicolae Bălcescu, Cezar Bolliac, Mihail Kogălniceanu, C. A. Rosetti ş.a., ideile marxiste s-au răspîndit pe o arie largă prin revistele şi publicaţiile editate în deceniile 8 şi 9 ale secolului trecut. Publicaţiile socialiste „Contemporanul", „Revista socială", „Critica socială", studiile originale ale unor gînditori români, ca : „Ce vor socialiştii români", „Karl Marx şi economiştii noştri", „Concepţia materialistă a istoriei" ş.a. (expuse toate în muzeu), abordau cele mai importante probleme ale evoluţiei social-politice şi economice a României în lumina socialismului ştiinţific.

În acelaşi context sînt prezentate unele traduceri ale operelor marxiste, cum ar fi : „Manifestul Partidului Comunist", fragmente din „Capitalul", „Tactica social-democraţiei", „Salar, preţ, profit" etc. Toate acestea au contribuit la formarea conştiinţei revoluţionare a maselor. Exponatele ilustrează prezenţa dominantă a ideilor marxiste în raport cu alte curente socialiste, faptul că mişcarea muncitorească din România se dezvoltă de la început pe temeiuri marxiste.

Drept urmare, în condiţiile ascuţirii contradicţiilor dintre proletariat şi burghezie, ale intensificării exploatării, lupta de clasă se amplifică, au loc numeroase greve ale tipografilor, muncitorilor din porturi şi de la calea ferată, din exploatările petroliere, ale cizmarilor şi curelarilor, culminînd cu cele ale muncitorilor de la Atelierele C.F.R. din Bucureşti şi cu răscoalele ţărăneşti din 1888.

În focul acestor lupte s-a creat, în 1893, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România. Aceasta a constituit un moment de însemnătate istorică în dezvoltarea luptelor sociale din ţara noastră, în organizarea clasei muncitoare pe plan naţional. Programul partidului, alte documente adoptate ulterior şi expuse în muzeu ne arată că, pronunţîndu-se pentru prima dată în istoria ţării pentru „desfiinţarea proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie şi prefacerea lor în proprietate socială", pentru „distrugerea societăţii burgheze şi întemeierea societăţii socialiste", partidul a militat din primele zile pentru satisfacerea unor largi drepturi şi libertăţi democratice. El a adoptat o poziţie antimonarhică, pentru republică democratică, în care toţi cetăţenii să fie egali, indiferent de naţionalitate, pentru dezvoltarea industriei, a culturii naţionale ; a desfăşurat o largă activitate în rîndul maselor ţărăneşti, a sprijinit mişcarea memorandiştilor şi lupta de eliberare a românilor din Transilvania.

Exponatele din muzeu evidenţiază că P.S.D.M.R. s-a manifestat ca cel mai înaintat partid din acel timp, contribuind la formarea unei largi opinii publice democratice.

Şi în Transilvania, ca pe întreg teritoriul ţării, mai ales după 1890, ca urmare a creării organizaţiilor locale ale P.S.D., mişcarea muncitorească se afirma tot mai puternic. S-au intensificat legăturile între socialiştii din România şi cei transilvăneni şi s-a întărit unitatea forţelor proletare de diferite naţionalităţi, fapt ce a favorizat dezvoltarea mişcării

muncitorești, lupta pentru desăvîrșirea unității naționale a poporului român.

Bogata activitate revoluționară a socialiștilor români de pe întreg teritoriul țării a atras atenția opiniei publice mondiale. Unele materiale consemnează sporirea legăturilor P.S.D.M.R. cu mișcarea socialistă din alte țări. Dintre acestea se detașează scrisoarea lui Engels, adresată în 1888 mișcării muncitorești din România, care expunea satisfacția autorului pentru procesul de maturizare a mișcării muncitorești și aprecia faptul că socialiștii români adoptă în programul lor „principiile de căpetenie ale prietenului meu, răposatul Karl Marx".

Avînd puternice rădăcini în masele muncitoare, mișcarea socialistă n-a putut fi înfrîntă nici de persecuțiile claselor dominante, nici de curentele și unele tendințe dezagregante din interiorul ei, care au dus la dezorganizarea partidului în 1899.

Partea înaintată a proletariatului, militanții revoluționari ale căror portrete sînt expuse în muzeu, a dus mai departe mișcarea muncitorească, reușind la începutul secolului al XX-lea să reorganizeze activitatea sindicală, iar apoi, în 1910, să refacă Partidul Social-Democrat din România.

O secțiune întreagă din această sală cuprinde mărturii — multe dintre ele originale — despre răscoala țăranilor din 1907. Dosare voluminoase cu înrobitoarele „tocmeli agricole", datele statistice despre starea economică-socială a țărănimii, fotografiile, desenele și reproducerile unor renumite picturi ale lui Th. Aman, O. Băncilă ș.a. redau convingător adevăratele cauze ale răscoalei.

Citind documentele vremii, privind harta care redă procesul desfășurării luptei țărănimii române, obiectele din vitrine (goarne, bîte, resturi de îmbrăcăminte), vizitatorii constată că prin amploarea și desfășurarea ei, prin revendicările exprimate de masele țăranilor, răscoala din 1907 a reliefat necesitatea acută a înlăturării relațiilor de crîncenă exploatare, a rezolvării problemei agrare în favoarea maselor largi, a dezvăluit marile energii revoluționare ale țărănimii, reprezentînd una dintre paginile glorioase ale luptei poporului român.

Imaginile înfățișează totodată și acțiunile de solidaritate și sprijinul acordat țărănimii de către proletariat, ceea ce prevestea zorii alianței muncitorești-țărănești, care avea să devină cea mai puternică forță socială și politică a societății noastre.

Pe primele panouri din sala a IV-a (1910—1918) sînt expuse materiale despre activitatea partidului social-democrat pentru întărirea sa organizatorică, consolidarea mișcării sindicale, organizarea și conducerea mișcării greviste și revendicative a maselor.

Una dintre problemele principale, reliefată prin documente variate, multe inedite, este cea privind atitudinea mișcării muncitorești din România față de primul război mondial din anii 1914—1918, dezlănțuit de către puterile imperialiste pentru împărțirea sferelor de influență ale lumii, ocuparea de colonii și teritorii străine.

În totalitatea lor, exponatele, fie articole din presă, documente de arhivă, manifeste și broșuri sau fotografii, evidențiază că Partidul Social-Democrat din România s-a situat în rîndul partidelor și grupărilor de stînga din Internaționala a II-a, care au condamnat războiul imperialist, și a avut un rol activ în organizarea Conferinței socialiste internaționale de la Zimmerwald, îndreptată împotriva războiului.

Socialiștii români au dezvăluit neîncetat primejdia ce amenință România din partea ambelor tabere imperialiste și au militat activ pentru o politică de neutralitate. Sub lozinca: „Pace între popoare! Jos războiul!" purtată, așa cum ne arată fotografiile expuse, la demonstrațiile din diferite orașe, clasa muncitoare s-a ridicat împotriva războiului, prin numeroase greve, întruniri, manifestații de stradă.

Unul din panouri cuprinde materiale despre eroica luptă a muncitorimii gălățene din iunie 1916, soldată cu asasinarea unor muncitori din rîndurile manifestanților de către trupele represive.

După intrarea României în război alături de puterile Antantei, care promiteau satisfacerea deziderатului unității naționale, lupta clasei muncitoare pentru satisfacerea năzuințelor vitale ale maselor, pentru pace a continuat în condiții deosebit de grele, mai ales în teritoriul ocupat de către armatele germane și austriece.

Exponatele reliefează că problema care frămînta profund clasele sociale, masele populare din România era făurirea statului național unitar, aspirație seculară a poporului român, necesitate legică a dezvoltării societății românești.

Lupta de eliberare națională a poporului nostru și pentru încheierea procesului de formare a statului național unitar român au fost încununate de succes în împrejurările istorice ale prăbușirii imperiului habsburgic, ale triumfului Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

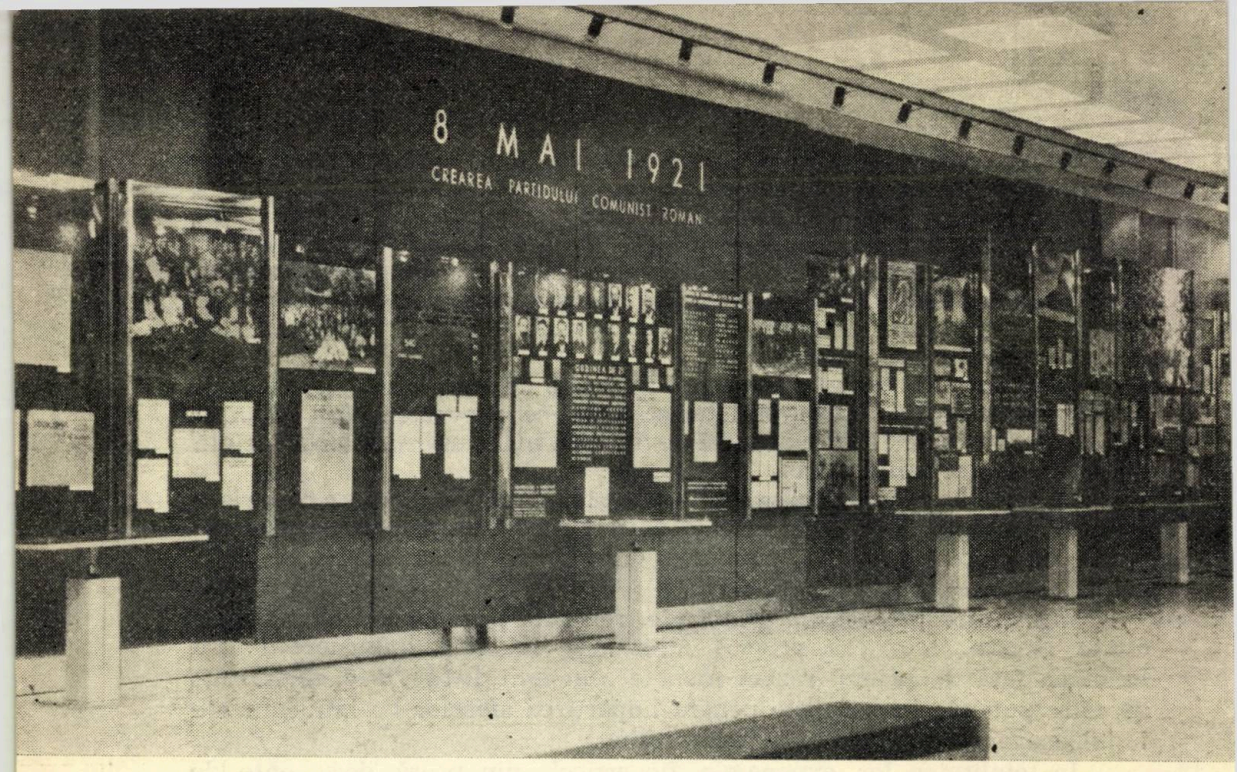

Extrasele din ziarele timpului, documentele despre constituirea pe teritoriul Transilvaniei a sfaturilor muncitorești, fotografiile, între care cea a istoricei adunări de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, la care cei peste 100 000 de participanți — țărani, muncitori, meseriași, intelectuali — au proclamat unirea Transilvaniei cu România ș.a., ilustrează convingător că acest eveniment a fost rodul luptei revoluționare a maselor populare de pe întreg teritoriul țării noastre.

Ziarele „Socialismul", „Lupta", „Înainte", manifestele socialiste, fotografiile, toate expuse pe un panou central, subliniază importanța istorică mondială a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, eveniment crucial în viața omenirii, care a deschis epoca revoluțiilor proletare și a trecerii de la capitalism la socialism. Ele oglindesc totodată solidaritatea muncitorimii române cu proletariatul rus, exprimată de numeroasele manifestații și demonstrații desfășurate în țară, ca și de lupta cu arma în mînă a unor batalioane românești și a numeroși cetățeni români pe fronturile războiului civil, unde au luptat cu devotament și abnegație pentru cauza revoluției.

Pe primele panouri din sala a V-a (1918—1933) sînt înfățișate aspectele cele mai caracteristice ale situației economice și social-politice a României în primii ani de după război.

Ca urmare a adîncirii contradicțiilor regimului burghezo-moșieresc s-a desfășurat în acești ani un puternic avînt revoluționar, nemaicunoscut pînă atunci, expresie a rapidei radicalizări a maselor largi.

Sînt expuse numeroase mărturii despre : puternica demonstrație de la 13 decembrie 1918 ; grevele mai importante, care se extind pe orașe, regiuni și pe ramuri de producție, împletindu-se deseori cu puternice manifestații de stradă ; acțiunile țărănești pentru reforma agrară ; manifestațiile de protest ale meseriașilor și funcționarilor, precum și despre

răscoalele cu caracter revoluționar din unele unități militare. Exponatele cu caracter documentar, lozincile brodate pe drapele muncitorești purtate odinioară în fruntea coloanelor de demonstranți și greviști atestă intensificarea și caracterul organizat al luptei proletariatului.

Marile bătălii de clasă din acești ani au culminat cu greva generală din octombrie 1920, la care a participat întreaga clasă muncitoare, precum și alte categorii de oameni ai muncii.

Expuse într-o formă grafică deosebită, facsimilele din presa timpului, începînd cu ziarele muncitorești și pînă la gazetele proguvernamentale, rapoartele autorităților despre desfășurarea grevei în diferite centre, fotografiile grupurilor de ceferiști și mineri din timpul grevei etc. ilustrează faptul că prin amploarea și combativitatea sa revoluționară greva generală a fost unul dintre cele mai importante momente din istoria luptelor de clasă din România, care a zguduit însești temeliile regimului burghezo-moșieresc.

Pe un panou drapat în purpură, care domină sala, sînt expuse materiale despre istoricul Congres din 8 mai 1921 de la București, care a consfințit transformarea partidului socialist în partid comunist.

Vizitatorii fac aci cunoștință cu documente privind procesul profund și rapid de radicalizare, de clarificare politică și ideologică prin care a trecut mișcarea muncitorească din țara noastră. De asemenea iau cunoștință de documente care ilustrează dezbaterile din zilele congresului, moțiunile adoptate, privesc portretele militanților pentru făurirea noului partid

Cu viguroase izvoare în tradițiile luptei de veacuri ale poporului român, rod al experienței de peste cinci decenii a mișcării muncitorești și socialiste, crearea Partidului Comunist din România a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria poporului nostru. Prin aceasta, lupta revoluționară se ridică pe o treaptă superioară, se dă un puternic avînt procesului de clarificare ideologică-politică a mișcării muncitorești, dezvoltării conștiinței de clasă a proletariatului și celorlalte mase muncitoare ale poporului.

Începînd din acest moment clasa muncitoare din România, sub conducerea partidului comunist, a fost prezentă și și-a spus cuvîntul în toate evenimentele importante ale țării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social.

Materialele reliefează activitatea P.C.R. în rîndul sindicatelor și al tineretului. Sub conducerea partidului, în 1922 s-a creat organizația revoluționară a tineretului din România.

O dată cu avîntul industriei și creșterea puterii economice a țării din perioada anilor 1920—1929, perioadă în care se adoptă și se înfăptuiesc o serie de reforme și măsuri legislative, ca : reforma agrară, Constituția din 1923, legea minelor din 1924, legea pentru unificarea administrativă a țării din 1925 etc., are loc întărirea dominației politice a marii burghezii industriale și financiare și accentuarea caracterului reacționar al puterii de stat burghezo-moșierești. În goana după profituri cît mai mari clasele dominante și imperialiștii străini intensifică exploatarea maselor populare, restrîng drepturile și libertățile democratice. Reprimarea și înăbușirea mișcării revoluționare culminează cu punerea în afara legilor, în 1924, a partidului comunist. Toate acestea sînt relevate prin ima-

gini privind aspectele grele de muncă și de trai ale maselor muncitoare, ale sediilor devastate cu sălbăticie de forțele polițienești, dosare judiciare și extrase din dezbaterile proceselor comuniștilor, reproduceri în facsimile din presa timpului.

Dovedindu-se o forță de nebiruit, înfruntînd teroarea sîngeroasă, ca și alte numeroase piedici și greutăți, P.C.R. a purtat mai departe steagul de luptă revoluționară pe care erau înscrise cele mai fierbinți năzuințe ale poporului.

O parte a preocupărilor partidului din acești ani sînt oglindite și în materialele congreselor II, III și IV, în cele despre activitatea comuniștilor pentru cristalizarea liniei generale politice a tacticii și strategiei partidului, pentru consolidarea organizatorică și întărirea legăturilor cu masele.

Pe panourile următoare sînt redate efectele dezastruoase ale crizei economice din anii 1929—1933.

Imaginile amintesc despre : creșterea impozitelor, a chiriilor, a prețurilor, scăderea salariilor, viața de mizerie a șomerilor, condițiile grele de locuit.

Sînt expuse apoi aspecte din timpul desfășurării puternicei greve a minerilor din Lupeni din august 1929. Istoria în imagini reînvie succesiv momentele principale din acțiunile ceferiștilor, petroliștilor și textiliștilor, țăranilor, studenților și ale maselor largi de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate.

Pe un panou aparte sînt expuse materiale referitoare la Congresul al V-lea al P.C.R., din decembrie 1931, care a constituit o etapă importantă în dezvoltarea partidului. Stabilind linia generală, strategia și tactica partidului, congresul a pus capăt luptei fracționiste, a luat măsuri

pentru întărirea sa organizatorică și dezvoltarea legăturilor cu masele largi ale oamenilor muncii.

Un bogat material ilustrativ și documentar înfățișează marile acțiuni muncitorești din anii 1931—1932 îndreptate împotriva exploatării burghezo-moșierești și a ofensivei capitalului și monopolurilor străine care, întărindu-și dominația în economie, afectau grav independența și suveranitatea țării. Sînt expuse mari fotografii din timpul demonstrațiilor de stradă ale ceferiștilor și petroliștilor, documente despre acțiunile țăranilor, intelectualilor, funcționarilor și micilor meseriași.

Punctul culminant al avîntului și efervescenței revoluționare din perioada crizei economice l-au constituit eroicele bătălii revoluționare ale petroliștilor și ceferiștilor din ianuarie-februarie 1933. Desfășurate pe baza frontului unic, muncitorii indiferent de apartenența lor politică — comuniști, social-democrați, membri ai altor partide sau muncitori neorganizați, s-au ridicat la luptă împotriva exploatării și asupririi. O impresionantă hartă redă sugestiv amploarea luptei revoluționare din acești ani, cu principalele centre în care au avut loc greve muncitorești. Sînt expuse fotografii din timpul întrunirilor, manifestațiilor, al desfășurării grevelor în diferite centre ceferiste și petroliste, portrete ale celor care au luat parte la organizarea și conducerea acțiunilor.

Imaginile referitoare la procesele intentate conducătorilor muncitorilor ceferiști și petroliști care au urmat, la solidaritatea internă și internațională, ca și bogatul material documentar exprimă puternic rolul organizatoric și conducător al P.C.R., caracterul larg de masă al acestor lupte, formele deosebit de combative sub care s-au desfășurat, faptul că proletariatul s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății, avangarda luptei întregului popor împotriva pericolului fascist, pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională. Aceste lupte au avut o profundă înrîurire asupra vieții social-economice a țării în anii următori.

Perioada anilor 1934—1940 este amplu înfățișată în sala a VI-a a muzeului. Activitatea revoluționară a maselor conduse de partidul comunist este prezentată în strînsă legătură cu principalele evenimente politice interne și internaționale. Crearea focarului de război în centrul Europei, după instaurarea hitlerismului în Germania, denunțarea de către aceasta a tratatului de la Versailles, politica expansionistă a Germaniei hitleriste care amenința direct pacea întregii lumi, existența statelor mici sînt înfățișate în documente, hărți și fotografii, paralel cu poziția sau reacția diferitelor partide și grupări politice românești. Militînd activ pentru crearea unui sistem de alianțe care să asigure menținerea păcii, integritatea teritorială și suveranitatea națională, România, care făcea parte din Mica Înțelegere, a aderat în 1934 la Înțelegerea Balcanică, a restabilit relații diplomatice cu U.R.S.S., a semnat tratatul privind definirea agresorului etc., manifestîndu-se ca un factor activ de stăvilire a agresiunii pregătite de către Germania hitleristă și Italia fascistă.

Graficele, diagramele și tabelele despre situația economică ilustrează continua dezvoltare a producției industriale care a atins în 1938 cel mai înalt nivel cunoscut în vechea Românie. Ele reliefează accelerarea procesului de concentrare a capitalului și producției, de formare a monopolurilor care încep să joace un rol dominant în viața economică și politică a țării.

Rămășițele semifeudale frînau dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție, agricultura rămînînd domeniul cel mai slab al economiei românești.

Pe plan politic se ascut contradicțiile dintre diferitele grupări ale claselor exploatatoare. Fenomenul cel mai caracteristic al tendințelor ultrareacționare promovate de cercurile oligarhiei române l-a constituit crearea organizației teroriste de tip fascist Garda de fier, agentură a hitlerismului în România, care a dus o politică profund antinațională, primejduind grav interesele poporului român.

Materiale prezente în muzeu demască politica cercurilor guvernante de ciuntire a drepturilor și libertăților democratice, de limitare a democrației burgheze, care culminează cu ordonanța Corpului II armată din noiembrie 1934 prin care 32 de organizații democratice, în frunte cu P.C.R., sînt din nou dizolvate.

În aceste condiții, păsind în fruntea clasei muncitoare, a mișcării antifasciste, Partidul Comunist Român, care ieșise din focul luptelor revoluționare din anii 1929—1933 cu un prestigiu sporit, cu rîndurile întărite, a luat noi măsuri în vederea strîngerii legăturilor cu masele. Hotărîri ale plenarelor, circulare, manifeste și articole din presa ilegală, broșuri aflate în muzeu relevă că în anii 1934—1938 rețeaua organizațiilor de partid și a legăturilor permanente a cuprins aproape toate atelierele și depourile C.F.R., întreprinderile industriei petroliere, minele de cărbuni și aur, uzinele metalurgice, întreprinderile transportului naval și comunal, fabricile industriei textile, întreprinderile industriei alimentare. S-au creat noi organizații de partid la sate, în armată.

Alte exponate reliefează dezvoltarea mișcării sindicale. Numărul muncitorilor organizați în sindicate a crescut de la 41 000 în 1934 la 80 000 în 1938, iar al sindicatelor de la 250 la 310 în aceeași perioadă.

Documente, unele inedite, arată că realizarea în această perioadă a unor acțiuni comune ale Partidului Comunist Român cu Partidul Socialist Unitar și Partidul Socialist, precum și cu unele organizații ale Partidului Social-Democrat au întărit unitatea de luptă și combativitatea clasei muncitoare, influența ei în viața politică a țării.

Sînt prezentate date privind amploarea mișcării greviste și revendicative a maselor. Astfel, în anii 1934—1938 au avut loc circa 1 368 conflicte de muncă, care au afectat 6 769 de întreprinderi și la care au participat 488 429 de salariați.

Ziarele ilegale editate de P.C.R. : „Scînteia", „Tînărul leninist", „Descătușarea", „Cazarma", „Steagul roșu", „La luptă", „Goarna", „Farul roșu", ca și numeroase manifeste, fluturași și unele fotografii relatează despre grevele din București de la „Haug", „Malaxa", „Sfinx", „Venus", „Gros", „Ideal", „Balcan", „Industria bumbacului", „Zimmer", despre cele ale minerilor din Valea Jiului, ale textiliștilor din Buhuși, Iași, Azuga, Arad etc.

În strînsă legătură cu mișcarea grevistă s-au desfășurat importante întruniri, demonstrații antifasciste, acțiuni ale meseriașilor, studenților și cadrelor didactice, ale intelectualilor, în Capitală, la Iași, Cluj, Lupeni. În județele Ilfov, Romanați, Vîlcea, Dolj, Mehedinți, Hunedoara au avut loc acțiuni țărănești și răscoale care au culminat cu cea din Valea Ghimeșului din 1934. O serie de oameni politici ca Nicolae Titulescu, Nicolae

Iorga, Grigore Iunian, Virgil Madgearu, Dem. Dobrescu, Grigore Filipescu și alții au luat atitudine contra fascismului și au militat pentru propășirea țării și dezvoltarea colaborării cu alte state.

Pornind de la împrejurarea că mișcarea grevistă și revendicativă a oamenilor muncii se îmbina strîns cu lupta politică antifascistă, antihitleristă a maselor largi, P.C.R. a desfășurat în această perioadă o bogată activitate pentru realizarea Frontului popular antifascist.

Materiale din muzeu privind această perioadă relevă în același timp aspecte din activitatea legală și ilegală a partidului comunist care a desfășurat o bogată activitate în rîndurile poporului, a antrenat și condus în luptă organizațiile de masă antifasciste și democratice de la orașe și sate, printre care erau : Comitetul național antifascist, Asociația tineretului antifascist, Liga muncii, Comitetul antifascist al femeilor, Frontul studențesc democrat, Blocul pentru apărarea libertăților democrate, Comitetele cetățenești, Asociația „Amicii U.R.S.S.", Reuniunea universală pentru pace ș.a. A editat o bogată presă ilegală și legală (expusă în mare parte în muzeu), a stabilit legături și contacte cu diverse organizații politice și profesionale, cu grupări și personalități politice burgheze ostile fascismului și hitlerismului. Adunările populare de protest inițiate la 31 mai 1936 de P.N.Ț. au fost transformate sub influența comuniștilor în mari manifestații antifasciste.

Mărturii ale vremii vorbesc vizitatorilor despre înfrîngerea cercurilor reacționare în alegerile parlamentare parțiale din 1936 din județul Hunedoara și Mehedinți și în 1937 în alegerile pentru consiliile județene la Ploiești, Cluj, Bihor și în multe alte localități, acestea reprezentînd primele succese ale forțelor democratice grupate în frontul democratic.

Exponatele relevă că poporul român se pronunța tot mai hotărît împotriva fascismului și a pericolului nazist, pentru apărarea democrației și a independenței naționale.

După acordul de la München, care a deschis drum larg Germaniei spre țările din sud-estul Europei, cercurile politice reacționare din România pășesc deschis pe calea trădării intereselor naționale. Împotriva politicii claselor dominante s-au ridicat cu tărie clasa muncitoare, oamenii muncii conduși de partidul comunist. Sînt expuse documente care amintesc despre grevele din întreprinderile bucureștene „Birman", „Metaloglobus", „România", „Nova", „Talpa", despre cele din unele întreprinderi din Reșița, Cluj, Iași, Bacău, Tg. Mureș, Ploiești, Timișoara, manifeste și broșuri ilegale ale P.C.R. („Nori grei deasupra României", „După Austria Cehoslovacia", „München, o crimă la adresa păcii" etc.), facsimile din presa timpului, articole ale unor personalități. Exponatele ilustrează profunda nemulțumire a opiniei publice românești, concretizată în numeroase acțiuni de masă, proteste împotriva expansiunii hitleriste în Europa între care marea demonstrație antihitleristă de la 1 Mai 1939 din București și demonstrațiile din alte orașe ale țării.

O vie expresie a sentimentelor antifasciste ale maselor populare din țara noastră o constituie acțiunile de solidaritate cu lupta revoluționară a maselor din Iugoslavia, Polonia, Grecia, Belgia, Olanda, Franța, din Austria, precum și înfierarea agresiunii Italiei fasciste asupra Abisiniei și îndeosebi participarea a sute de revoluționari români la luptele cu arma în mînă pentru apărarea Spaniei republicane.

Părăsită de toate puterile Europei, România este nevoită să accepte condițiile nedrepte ale dictatului de la Viena prin care partea de nord a Transilvaniei era răpită și predată Ungariei horthiste.

Materialele din muzeu oglindesc marile demonstrații ale maselor de muncitori, țărani, intelectuali, în frunte cu comuniștii, din Capitală, Cluj, Timișoara, Oradea, Brașov și în alte numeroase localități împotriva odiosului dictat. Sînt expuse proteste ale cercurilor politice și personalităților din acel timp, aparținînd tuturor claselor și păturilor sociale, documente privind demonstrațiile și acțiunile de protest organizate de MADOSZ împotriva Dictatului de la Viena, proteste ale unor reprezentanți ai armatei care au cerut să se treacă la măsuri militare pentru apărarea integrității și suveranității patriei.

Exponatele din sala a VII-a se referă la perioada anilor 1940—6 martie 1945.

În grele împrejurări de ordin extern, cercurile fasciste și prohitleriste din țară au reușit să instaureze la 6 septembrie 1940 dictatura militară-fascistă și să subordoneze țara celui de-al III-lea Reich.

A început una dintre cele mai grele perioade din istoria României. Constituția și parlamentul au fost înlăturate. S-a decretat reprimarea întrunirilor sau manifestațiilor cu caracter politic. Întreprinderile au fost militarizate, iar în uzine și fabrici introduse carcere. Decretele expuse pe primele panouri sînt grăitoare în acest sens.

Cu sprijinul trupelor naziste care au invadat țara în octombrie 1940, avînd de fapt misiunea unor trupe de ocupație, s-a dezlănțuit o cruntă teroare fascistă-legionară căreia i-au căzut victimă eminente personalități ale științei și culturii românești. Numeroși fruntași comuniști și luptători antifasciști au fost asasinați de legionari.

În iunie 1941 România a fost tîrîtă de Germania hitleristă în războiul antisovietic. Exprimînd năzuințele și aspirațiile de libertate ale imensei majorități a națiunii române, partidul comunist a organizat rezistența antifascistă și lupta maselor pentru încetarea războiului antisovietic, răsturnarea regimului fascist al lui Antonescu, alungarea din țară a trupelor hitleriste și recucerirea libertății și independenței României.

Numeroase documente expuse relevă activitatea patriotică desfășurată de comuniști, în condițiile grele ale regimului antonescian. Ei au organizat grupuri de sabotare a producției de război, au inițiat și condus mișcarea revendicativă și grevistă, refuzul de a plăti impozitele ori de a nu răspunde la ordinele de rechiziții, încorporări și concentrări, au fost animatorii unei viguroase mișcări protestatare.

Cu o deosebită forță se degajă din articolele presei ilegale, din manifestele și broșurile P.C.R., din desene și fotografii ura întregului popor față de războiul hitlerist, dorința sa de a se elibera de sub jugul fascist. Aceasta este consemnată și în numeroase scrisori și proteste ale unor remarcabile personalități politice și militare, în memoriile intelectualilor adresate guvernului Antonescu și chiar în notele informative și rapoartele reprezentanților Reichului în România.

În condițiile adîncirii crizei regimului antonescian, ca urmare a dezvoltării mișcării de rezistență din interior și a loviturilor primite de Germania hitleristă din partea armatelor sovietice și a celorlalte puteri

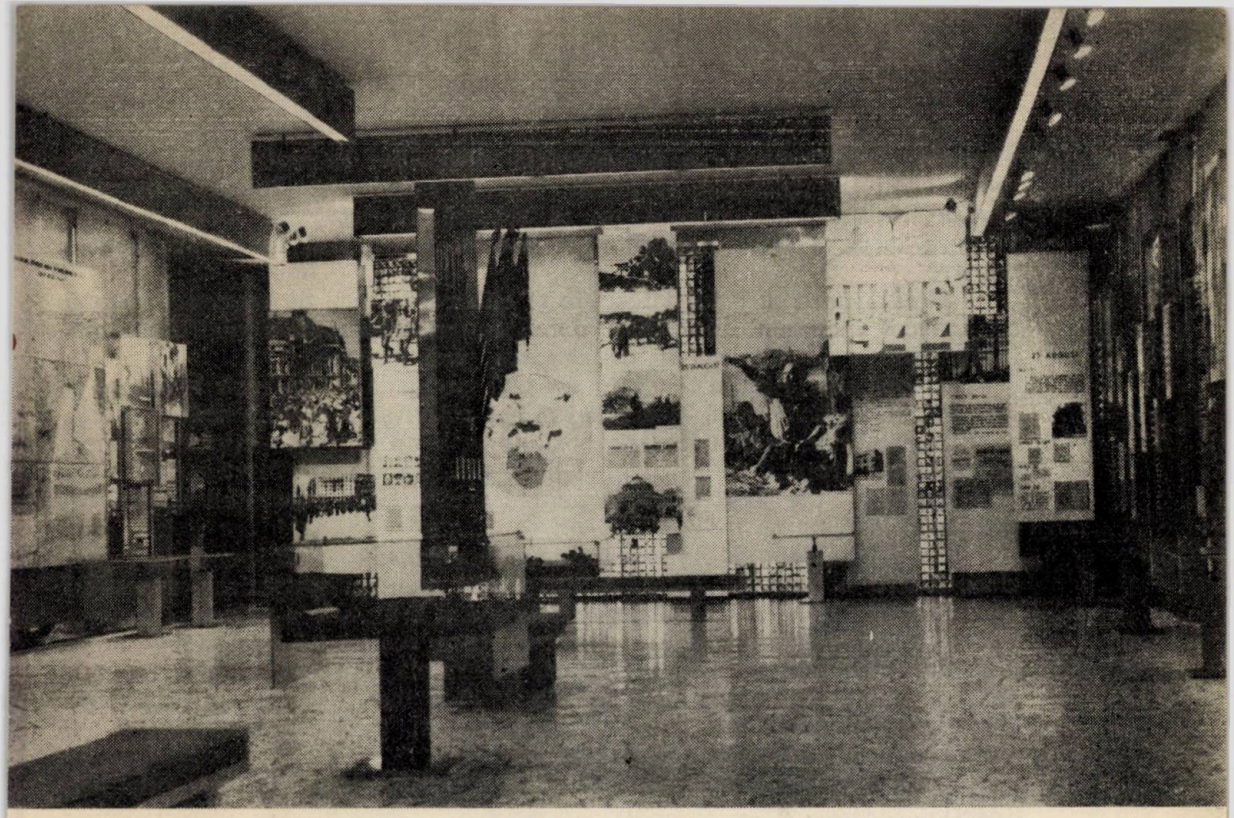

din coaliția antihitleristă, P.C.R., în colaborare cu toate forțele democratice și patriotice, cu cele grupate în Frontul patriotic antihitlerist, a intensificat lupta pentru răsturnarea dictaturii fasciste.

În august 1943, activul de partid din afară și din închisori, în frunte cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, a elaborat planul de acțiune în vederea înfăptuirii insurecției armate. Au fost luate măsuri pentru întărirea conducerii de partid prin înlăturarea elementelor șovăielnice și capitulante.

Exponatele pun în evidență activitatea intensă, multilaterală a partidului din primăvara și vara anului 1944, cînd, valorificînd întreaga sa experiență în munca cu masele, partidul a reușit să înfăptuiască Frontul unic muncitoresc, prin înțelegerea realizată cu Partidul Social-Democrat, coalizînd într-un larg front toate forțele în vederea răsturnării regimului fascist. În iunie 1944 a fost constituit Blocul național-democrat. S-au lărgit contactele și s-au consolidat legăturile cu numeroase cadre de generali și ofițeri patrioți. În vara anului 1944 ia ființă Comitetul militar, care avea sarcina de a pregăti insurecția armată.

În continuare în muzeu sînt expuse documente care relevă activitatea partidului comunist de organizare, conducere și îndrumare a grupurilor de partizani, a formațiunilor patriotice de luptă și a comitetelor patriotice din întreprinderi.

Pe un panou monumental sînt expuse documentele care redau succesiv, pe zile și ore, filmul desfășurării insurecției armate din august 1944. Arestarea guvernului antonescian și constituirea noului guvern, Sănătescu, întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste și alăturarea României coaliției antihitleriste, luptele grele ale trupelor române și ale formațiunilor patriotice pentru eliberarea Capitalei, mo-

mentele semnificative ale desfășurării insurecției în restul țării, puternicul ecou internațional al acestui măreț eveniment. Hărți, fotografii, grafice, steaguri, documente vin să susțină cu deosebită forță de convingere locul și rolul important al acestui eveniment în istoria patriei noastre.

Răsturnarea dictaturii fasciste și eliberarea țării de ocupația străină au marcat începutul revoluției populare antiimperialiste din România, inaugurînd o nouă etapă în dezvoltarea țării noastre.

Documentele reflectă că în această perioadă de intensă luptă politică P.C.R. devenit legal și-a reorganizat activitatea corespunzător noilor condiții, militînd pentru întărirea zi de zi a unității de acțiune a clasei muncitoare, grupînd în jurul unei largi platforme toate forțele patriotice și democratice ale țării, în lupta pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice.

Selectate, exponatele privind această perioadă redau imaginea luptei clocotitoare a maselor conduse de partid pentru sprijinirea frontului antihitlerist, lichidarea rămășițelor feudale și înfăptuirea reformei agrare, democratizarea aparatului de stat, refacerea economiei naționale.

În focul acestei mari încleștări, reacțiunii i-au fost smulse treptat, pas cu pas, pozițiile, iar la 6 martie 1945 a fost instaurat guvernul de largă concentrare democratică condus de dr. Petru Groza, patriot de seamă, eminent om politic și de stat.

Sala a VIII-a este consacrată participării României la războiul antihitlerist.

Sînt expuse hărți militare și planuri ale unor mari bătălii, schițe de luptă, ordine de zi, numeroase fotografii făcute sub ploaia de gloanțe și obuze de reporteri militari, drapelele de luptă ale marilor unități, portrete ale unor eroi căzuți pe front și ale unor comandanți de oști. Fiecare în parte fiind o vie oglindă a eroismului poporului român, care din primele zile ale insurecției a luptat cu toate forțele militare și economice pentru înfrîngerea definitivă a Germaniei naziste.

Efectivele militare ale României angajate în războiul antihitlerist s-au ridicat la aproape 540 000 de oameni, din rîndurile cărora aproximativ 170 000 au căzut pe front. Contribuția economică a țării noastre la acest război se ridică la cca. 770 milioane de dolari.

Ostașii români, moștenitori ai tradițiilor străbune, au luptat cu curaj și bărbăție împotriva hitlerismului, pentru libertatea și independența patriei. Cot la cot cu Armata roșie, Armata română a purtat mari bătălii pentru alungarea trupelor hitleriste-horthiste din nord-vestul Transilvaniei și a continuat acțiunile militare dincolo de hotarele țării, participînd activ la eliberarea Ungariei și a Cehoslovaciei pînă la încheierea victorioasă a războiului în Europa.

Materialele din sala a IX-a înfățișează activitatea P.C.R. pentru mobilizarea tuturor forțelor democratice și patriotice ale țării în lupta pentru consolidarea puterii democratice, muncitorești-țărănești și înfăptuirea programului de transformări democratice ale revoluției.

Pe primul panou se află materiale referitoare la legiferarea reformei agrare. Imaginile înfățișează pe țărani primind titluri de proprietate, trăgînd primele brazde în propriul lor pămînt, pe muncitorii orașelor ajutînd pe țărani în campania de însămînțare, la repararea uneltelor.

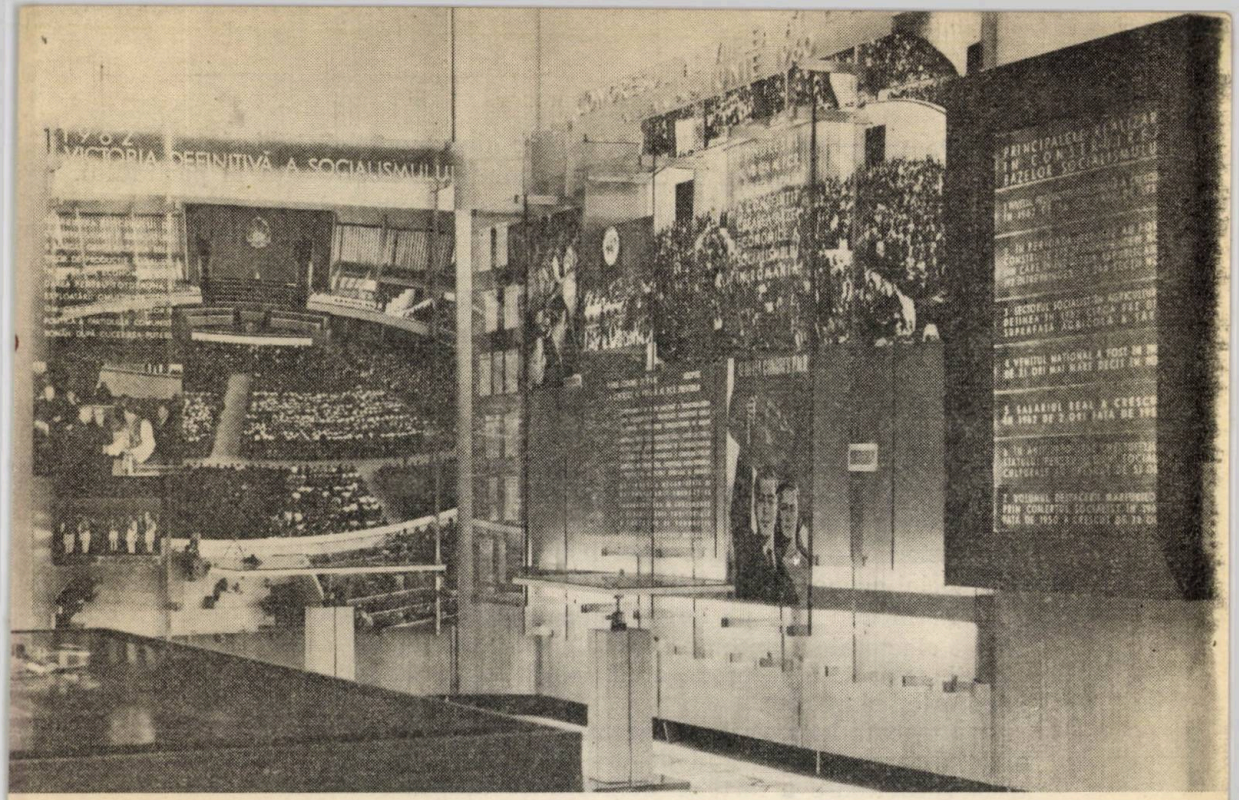

Sînt expuse telegramele și scrisorile de mulțumire ale țăranilor muncitori adresate partidului comunist și guvernului. Prin întregul conținut, documentele redau imaginea vieții clocotitoare a satelor anului 1945.

Legile economice adoptate din inițiativa P.C.R., decretele privind continuarea democratizării aparatului de stat completează șirul măsurilor luate de guvern imediat după instaurarea sa menite a contribui la limitarea speculei și a sabotajelor, la îmbunătățirea condițiilor de trai ale maselor, la asigurarea drepturilor egale minorităților naționale.

P.C.R. a desfășurat o largă activitate pentru consolidarea alianțelor sale politice, pentru întărirea frontului unic muncitoresc, a alianței muncitorești-țărănești, a F.N.D. și pentru mobilizarea la activitatea concretă revoluționară a celorlalte pături mijlocii orășenești și a intelectualității progresiste.

Dintre exponatele referitoare la aceste măsuri se detașează cele privitoare la desfășurarea lucrărilor Congresului Frontului plugarilor din iunie 1945, ale Congresului sindicatelor ceferiste și ale altor conferințe ale organizațiilor profesionale și democratice.

În condițiile intensificării muncii pentru refacerea economică s-au ținut în august 1945 conferințele regionale de partid care au jucat un rol important în pregătirea Conferinței Naționale și în întărirea organizatorică a partidului. În august 1945, P.C.R. număra 256 683 de membri, din care 54% erau muncitori, iar 32% erau țărani. Aceștia erau cuprinși în 7 670 organizații de partid, dintre care 3 681 la orașe și 3 989 la sate. Partidul avea 12 comitete regionale și 38 de comitete județene și 313 comitete de plasă.

Pe un panou special sînt expuse documentele Conferinței Naționale : raportul Comitetului Central, rezoluția și noul statut al partidului. Fotografii ale vremii înfățișează aspecte din timpul dezbaterilor. Atrage atenția un tabel pe care sînt sintetizate cele mai importante sarcini în domeniul economic și social-politic. Conferința a ales Comitetul Central, iar ca secretar general al C.C. al P.C.R. a fost ales Gheorghe Gheorghiu-Dej, militant de seamă al partidului și al mișcării comuniste internaționale, care timp de aproape două decenii s-a aflat în fruntea partidului și a statului nostru.

Exponatele pun în mod pregnant în evidență importanța istorică a Conferinței Naționale a P.C.R., care a elaborat un vast program de luptă pentru întărirea puterii populare, reconstrucția și dezvoltarea țării, consolidarea independenței naționale pe baza valorificării tuturor resurselor interne, a construirii unei industrii puternice ca temelie a dezvoltării social-economice a țării.

În muzeu sînt pe larg înfățișate aspecte diverse din timpul campaniei electorale : mitinguri ale B.P.D., întîlniri ale candidaților cu alegătorii, materiale de propagandă folosite în campania electorală, broșuri, manifeste, ziare etc.

Cu toate încercările provocatoare ale reacțiunii, ziua alegerilor a fost o sărbătoare. Comunicatul despre rezultatul alegerilor consemnează victoria zdrobitoare a forțelor democratice asupra reacțiunii. La 1 decembrie 1946 s-au deschis lucrările primului parlament real democratic din istoria țării.

Victoria în alegeri, restabilirea relațiilor diplomatice și încheierea unor acorduri de colaborare economică cu un șir de țări democrate, succesele obținute de delegația română la Conferința păcii au consolidat simțitor pozițiile interne și externe ale noului regim. A devenit posibilă continuarea pe o scară mult mai largă a operei de refacere și reconstrucție pe baze noi a economiei naționale. Se păstrează în muzeu mărturii despre emoționantele scene de muncă din diferite uzine și fabrici, de pe șantierele naționale ale tineretului de la Bumbești-Livezeni, Agnita-Botorca, Salva-Vișeu, de pe ogoare. La chemarea partidului comunist, ceferiștii și petroliștii, minerii și oțelarii, țăranii, înfruntînd greutățile mari provocate de secetă și război, de sabotajul reacțiunii, ca și cele izvorîte de pe urma obligațiilor externe, munceau cu eroism pentru a schimba înfățișarea patriei.

Concomitent au fost înfăptuite rînd pe rînd un șir de măsuri cu caracter anticapitalist : etatizarea Băncii Naționale, crearea oficiilor industriale, reglementarea circulației bunurilor agricole, stabilizarea monetară, înființarea unor noi economate și cooperative de aprovizionare, organizarea controlului cetățenesc etc. În anul 1947 au fost adoptate propunerile P.C.R. pentru redresarea economiei naționale.

Drept urmare, raportul de forțe s-a modificat necontenit în favoarea clasei muncitoare, fapt ce a permis înlăturarea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei, abolirea monarhiei și proclamarea republicii.

Pe un panou ce domină sala sînt expuse fotografii care consfințesc bucuria și entuziasmul maselor din ziua de 30 decembrie 1947. Acest eveniment a marcat cucerirea deplină a puterii de către clasa munci-

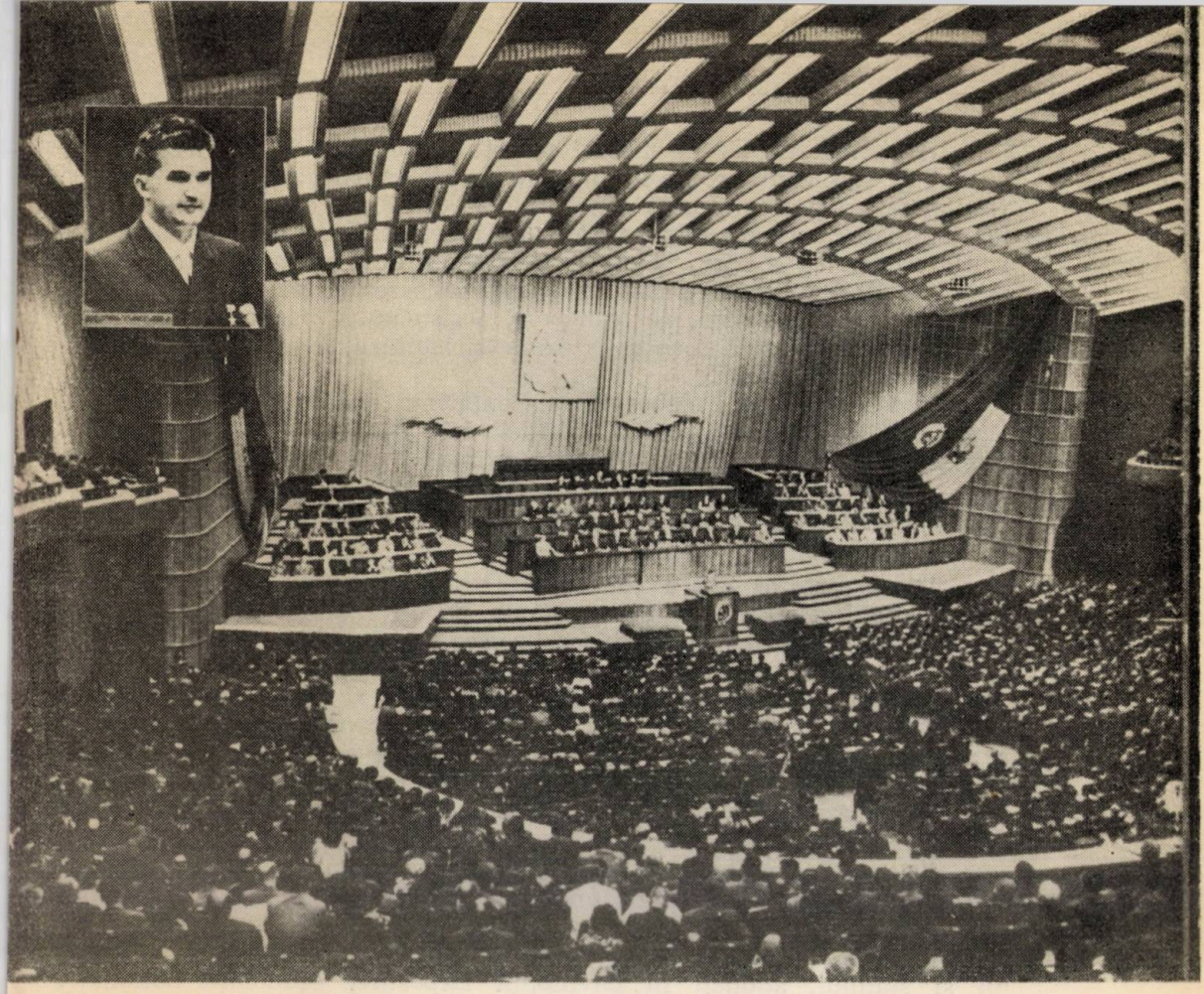

toare, în alianță cu țărănimea, trecerea la o nouă etapă istorică, construirea socialismului în patria noastră.

Sala următoare este consacrată activității multilaterale de construire a bazelor socialismului (1948—1962).

Un rol decisiv în înfăptuirea acestui obiectiv l-a avut realizarea partidului unic al clasei muncitoare. Documentele expuse (comunicatele comune ale conducerii superioare ale celor două partide, platforma partidului unic muncitoresc, extrasele din „Scînteia" și „Libertatea", procesele-verbale de constituire a noilor organe și organizații ș.a.) ne arată că la Congresul de unificare a fost desăvîrșit un proces care se realizase de fapt anterior, ca urmare a activității desfășurate în cadrul frontului unic muncitoresc, al muncii politice-ideologice a P.C.R. în rîndurile proletariatului. Unificarea la Congresul din 1948 a P.C.R. cu P.S.D., pe baza principiilor organizatorice, tactice, politice și ideologice ale marxism-leninismului, a pus capăt sciziunii de peste 20 de ani din mișcarea muncitorească din țara noastră, a asigurat clasei muncitoare, întregului popor statul-major de luptă capabil să rezolve cu succes sarcinile operei istorice de construire a societății socialiste.

Au urmat un șir de măsuri menite a contribui la făurirea noului aparat de stat. Sînt expuse documente despre constituirea Marii Adunări Naționale, adoptarea primei constituții a republicii, constituirea sfaturilor populare, perfecționarea sistemului judecătoresc, raionarea administrativ-economică a țării, reforma învățămîntului, reorganizarea Academiei ș.a. Partidul a organizat apoi naționalizarea principalelor mijloace de producție industrială, de transport, a sistemului bancar și financiar, a înfăptuit trecerea la cooperativizarea agriculturii, a pus bazele planificării economiei naționale.

Consecvent liniei elaborate la Conferința Națională din octombrie 1945. P.C.R. a pus în centrul politicii sale economice — cuprinsă în planurile anuale din 1949—1950, în primul plan cincinal (1951—1955) și în planul decenal de electrificare (1950—1960) — orientarea spre industrializarea țării ca mijloc esențial pentru construirea bazei tehnico-materiale a socialismului.

Istoria acestor ani a consemnat mari izbînzi pe toate fronturile construcției socialismului. Pe un mare panou luminos sînt sintetizate principalele realizări în construirea bazelor socialismului.

Exponatele referitoare la activitatea partidului în rîndul maselor, documentele plenarelor și hotărîrilor Congreselor al VII-lea și al VIII-lea ale P.C.R. reliefează marea forță mobilizatoare, capacitatea partidului de a aplica creator la condițiile țării noastre legile generale ale revoluției și ale construcției socialiste, de a desprinde cerințele specifice fiecărei etape istorice și de a îndrepta în direcția hotărîtoare eforturile partidului, ale poporului.

Sala este dominată de panoul consacrat Sesiunii Marii Adunări Naționale din aprilie 1962, cu prilejul terminării cu aproape 4 ani mai devreme a cooperativizării agriculturii. Cei 11 000 de delegați ai țărănimii române, împreună cu deputații M.A.N. și cu conducătorii partidului și statului, adunați în pavilionul Expoziției economiei naționale, consemnează istoricul eveniment al victoriei depline și definitive a socialismului în România.

Generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie, lichidarea pentru totdeauna a exploatării omului de către om reprezintă cea mai mare victorie politică a maselor populare din patria noastră după cucerirea puterii.

În ultimele 4 săli ale muzeului sînt înfățișate realizările obținute de întregul nostru popor în desăvîrșirea construcției socialismului în România.

Partidul Comunist Român, călăuzindu-se după învățătura marxist-leninistă și pornind de la realitățile țării noastre, a avut și are în centrul politicii sale industrializarea socialistă a țării — baza progresului întregii economii, a dezvoltării multilaterale a societății socialiste, factor hotărîtor al asigurării independenței și suveranității naționale.

Dinamismul dezvoltării industriale este subliniat prin grafice, tabele comparative, diagrame, hărți luminoase și diapozitive, machete și fotografii mari, prin indicatori sintetici care ne arată că în 1965 producția globală industrială a crescut cu 64,9% față de 1950, atingînd în anii 1960—1965 un ritm mediu anual de 14,5% față de 13% prevăzut inițial. Alte exponate redau dinamica producției pe ramuri și pe regiuni.

Repartizate proporțional pe întregul teritoriu, au început să producă peste 500 de întreprinderi noi. În fotografiile care înfățișează noile fabrici și uzine se văd și unele din cele peste 2 000 de noi tipuri de mașini, utilaje și instalații, sau unele produse noi ca : aluminiu, cauciuc sintetic, oțeluri aliate superioare etc.

Imaginile noilor linii automate, impresionantele tablouri de comandă și mașinile electronice de calcul ilustrează succesele obținute în introducerea pe scară largă a progresului tehnic, a mecanizării, automatizării, electrificării, chimizării producției și a folosirii unor procedee tehnologice moderne.

În anii 1960—1965 industria ușoară a crescut de peste două ori, iar cea alimentară de 1,8 ori. Toate aceste înfăptuiri au consolidat poziția preponderentă a industriei în cadrul producției materiale, asigurînd dezvoltarea armonioasă, echilibrată și în ritm susținut a întregii economii, sporirea continuă a productivității muncii sociale.

Dezvoltarea și modernizarea industriei au permis întărirea bazei tehnico-materiale a agriculturii. Exponatele ne arată că în 1965 lucrau pe ogoare peste 82 000 tractoare, 66 000 semănători, 38 000 combine. Sistema de mașini agricole s-a perfecționat paralel cu îmbunătățirea calității uneltelor, ceea ce a permis extinderea mecanizării unor lucrări. Sînt reflectate îndeosebi succesele obținute de S.M.T. și G.A.S. în mecanizarea și organizarea științifică a producției agricole.

Exponatele privind agricultura reușesc, prin diversitatea aspectelor reliefate, să pună în evidență trăsătura fundamentală a dezvoltării acestei ramuri, și anume : creșterea permanentă a producției agricole vegetale și animale. De la 2 755 000 de tone în 1934—1938, media producției de grîu-secară a crescut la 3 187 000 de tone în 1954—1959 și la 4 268 000 de tone în 1960—1965, iar cea de porumb de la 4 056 000 de tone în 1934—1938 la 5 073 000 de tone în 1954—1959 și la 5 799 000 de tone în 1960—1965.

Pe temelia trainică a dezvoltării impetuoase a economiei, venitul național a crescut în 1965 cu 225% față de 1950, iar pe această bază s-a dezvoltat necontenit nivelul de trai material și cultural.

Privind numeroasele imagini ale noilor orașe de pe harta țării, ale noilor cartiere, ale școlilor, policlinicilor și spitalelor, ale institutelor de cercetări științifice și ale noilor centre universitare, ca și bogata activitate cultural-științifică, artistică și sportivă, înțelegem și mai bine că scopul fundamental al politicii partidului este sporirea bunăstării întregului popor.

Sînt înfățișate apoi unele aspecte ale întăririi statului, ale lărgirii democrației socialiste și ale ridicării pe o nouă treaptă a unității moral-politice a întregului popor. Pe același panou sînt ilustrate relațiile diplomatice, economice și culturale ale României cu țările socialiste și cu celelalte state, activitatea țării noastre în diferite organisme internaționale, în scopul asigurării păcii și înțelegerii între popoare. Se subliniază astfel că realizările măreți ale patriei noastre, consolidarea statului demonstrează superioritatea orînduirii socialiste asupra celei capitaliste, constituie un aport al poporului român la măreața cauză a libertății popoarelor și victoriei socialismului.

Dintre multiplele aspecte ale creşterii continue a forţei şi coeziunii partidului, în muzeu sînt reliefate cele privind vasta muncă organizatorică, grija pentru îmbunătăţirea continuă a formelor şi metodelor de activitate, munca pentru ridicarea pregătirii ideologice a comuniştilor şi dezvoltării conştiinţei socialiste a maselor, activitatea sa internaţională, contribuţia adusă la apărarea şi întărirea unităţii partidelor comuniste şi muncitoreşti, a coeziunii ţărilor sistemului socialist mondial, la victoria socialismului şi păcii în lumea întreagă.

Pe un panou monumental sînt expuse materiale despre Congresul al IX-lea al P.C.R. (19—24 iulie 1965), care a adoptat programul dezvoltării multilaterale a României socialiste, liniile directoare ale continuării pe o treaptă superioară a operei de desăvîrşire a construcţiei socialismului.

Un alt moment crucial al istoriei noastre contemporane — proclamarea Republicii Socialiste România — este prezentat alăturat pe un panou asemănător.

În această sală, care ar putea fi denumită sală a viitorului, este înfăţişată imaginea României socialiste a anilor 1970.

Ea se profilează ca o ţară cu o industrie dezvoltată, în care întreaga producţie a anului 1938 se va realiza numai în 24 de zile, avînd o pondere corespunzătoare de 60% în venitul naţional, cu o agricultură modernă, cu un ridicat standard de viaţă al poporului, singurul şi adevăratul făuritor al propriei sale istorii.

Ajuns aici, vizitatorului îi apar în minte cuvintele istoricului Herodot cu care a făcut cunoştinţă încă în prima sală : „Geţii care se cred nemuritori... sînt cei mai viteji şi cei mai cinstiţi dintre Traci..."

Fiecare exponat al muzeului, expresie a luptei şi muncii eroice a poporului român, liber şi stăpîn pe soarta sa, grăieşte acest străvechi adevăr transpus la scara marilor înfăptuiri contemporane care înalţă patria tot mai sus, spre culmile socialismului, bunăstării, ale civilizaţiei în necontenită dezvoltare.

★

În cadrul muzeului a fost organizată o sală memorială consacrată vieţii şi activităţii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901—1965).

Prin numeroase documente de arhivă, scrisori originale, fotografii, obiecte personale, este oglindită fiecare perioadă a vieţii şi a activităţii sale revoluţionare : copilăria şi adolescenţa, anii de ucenicie la diferite ateliere şi fabrici unde s-a calificat ca muncitor electrician, intrarea timpurie în mişcarea muncitorească şi apoi activitatea revoluţionară în centrele ceferiste Galaţi, Dej, Paşcani, Cluj, Iaşi, în anii 1926—1933, activitatea sa în diferitele închisori — Jilava, Văcăreşti, Craiova, Ocnele Mari, Aiud, Doftana, Caransebeş şi în lagărul de la Tg. Jiu.

Exponatele reliefează în continuare intensa activitate revoluţionară şi contribuţia lui Gheorghe Gheorghiu-Dej la elaborarea şi înfăptuirea liniei politice şi tactice a partidului în perioada 23 august 1944 — 30 decembrie 1947, activitatea sa ca ministru în guvern, ca secretar general al C.C. al P.C.R. — ales la Conferinţa Naţională din octombrie 1945 —,

pentru mobilizarea maselor muncitoare, a poporului în opera de înfăptuire a tuturor sarcinilor revoluției democrat-populare. Se relevă munca depusă pentru realizarea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare, contribuția sa la înfăptuirea naționalizării principalelor mijloace de producție, a trecerii la transformarea socialistă a agriculturii, la elaborarea întregii linii politice generale a partidului de construire a socialismului, activitatea sa ca președinte al Consiliului de Miniștri, din 1952 pînă în 1955, ca prim-secretar al C.C. al P.C.R. și președinte al Consiliului de Stat pînă în ultima clipă a vieții sale.

Prin forța lor sugestivă, exponatele evocă figura luminoasă a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, marele fiu al clasei muncitoare, al poporului român, eminent conducător al partidului comunist și al statului, revoluționar și patriot înflăcărat, militant de seamă al mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

N. CIOROIU
LUPESCU

Fotografiile care ilustrează acest articol sînt expuse în sălile muzeului.

Constantin Ivănuș
(1886—1928)

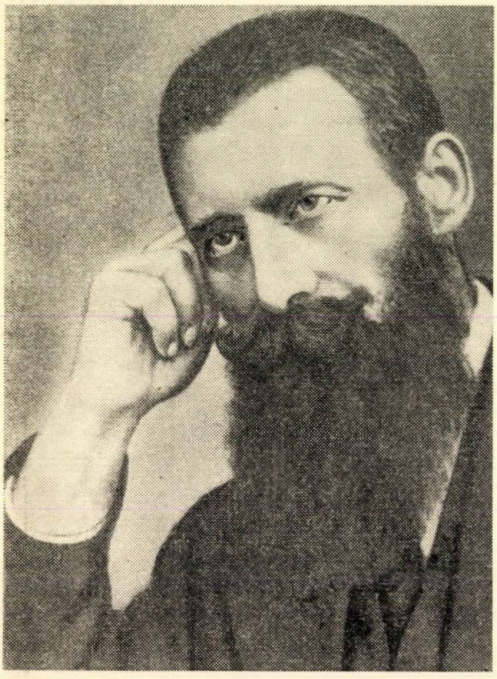

Evocările militanților de frunte ai mișcării muncitorești reprezintă fragmente de istorie vie, scrise în momente cînd conștiințele cresc și se maturizează, iar realizările se așează constructive, îndrumate de partid cu dîrzenie și înțelepciune.

De-a lungul anilor comuniștii au reușit să unească în modul cel mai firesc interesele permanente ale mulțimilor populare cu tradiția revoluționară și interesele istorice ale poporului român. De aceea comuniștii se consideră, cu legitimă mîndrie, urmași ai unui trecut revoluționar ridicat pînă la măreție, prin jertfe nenumărate și lupte dezrobitoare.

Din mijlocul acestui popor eroic, de la izvorul marelui său trecut de luptă, din învățătura și exemplul neuitaților înaintași a sorbit Constantin Ivănuș seva idealului pentru care a luptat și s-a jertfit.

S-a născut la 1 noiembrie 1886, în comuna Magherești, județul Gorj, dintr-o familie de țărani săraci, cu 12 copii, într-o perioadă cînd în țara noastră aveau loc mari transformări politice, economice și sociale.

O dată cu dezvoltarea capitalistă a țării, proletariatul începe să devină un factor din ce în ce mai activ și mai organizat. La orașe exploatarea capitalistă se înăsprește, iar la sate moșierii jefuiesc fără milă pe țăranii înrobiți și chinuiți de foame și biruri.

Clasa muncitoare păşeşte ca un far istoric în fruntea poporului, pentru cucerirea unei vieţi mai omeneşti, mai libere, mai luminoase.

Constantin Ivănuş intră de tînăr în rîndurile clasei muncitoare şi ale mişcării muncitoreşti. În 1904, la 18 ani, vine la Bucureşti, unde se califică ca muncitor dogar la fabrica „Luther". Exploatarea şi umilirea îl apropie de organizaţiile muncitoreşti. Posedă cele mai alese din calităţile poporului nostru : dîrzenia şi înţelepciunea, cinstea şi omenia, spiritul de jertfă unit cu un patriotism curat şi respect profund pentru lupta asupriţilor din alte ţări. Cu aceste calităţi intră Constantin Ivănuş în vîrtejul mişcării muncitoreşti revoluţionare.

Participă la istorica manifestare organizată de cercul „România muncitoare" în ziua de 24 ianuarie 1905, pentru a protesta contra represiunii sîngeroase din Petersburg şi a întemniţării marelui scriitor rus Maxim Gorki.

La începutul secolului al XX-lea, mişcarea noastră muncitorească va cunoaşte prezenţa unei serii de militanţi sub ale căror îndrumări se vor forma noi şi numeroşi luptători revoluţionari, printre care şi Constantin Ivănuş. El cunoaşte în acest timp pe I.C. Frimu, M. Gh. Bujor, Dr. C. Racovski, Al. Constantinescu, D. Marinescu, Dr. Ecaterina Arbore, Gh. Cristescu, V. Anagnoste, Ion Sion şi pe mulţi alţii.

Numeroşi intelectuali din vechea gardă — prof. Dr. I. Cantacuzino, prof. Dr. D. Voinov, Dr. St. Irimescu, Ion Teodorescu etc. — îmbogăţesc cu sfaturile şi cunoştinţele lor tezaurul ştiinţific şi cultural al mişcării muncitoreşti.

În acest timp, Constantin Ivănuş este prezent la toate conferinţele şi manifestaţiile organizate de cercul „România muncitoare".

Răscoalele ţărăneşti din 1907 adîncesc în conştiinţa sa luminată necesitatea organizării tuturor celor ce muncesc şi creează la oraşe şi sate.

Din anul 1907 şi pînă în 1910 face serviciul militar la Craiova, unde duce fără încetare muncă de lămurire în rîndul soldaţilor.

După terminarea serviciului militar, revine, în anul 1911, la fabrica „Luther" şi trece în 1913 la fabrica „Bragadiru".

În anul 1912 devine membru al partidului social-democrat, ceea ce marchează o etapă importantă în viaţa şi lupta sa. De acum înainte viaţa sa se contopeşte cu lupta şi organizarea maselor muncitoare din România.

Propagandist însufleţit de o caldă dragoste faţă de muncitori şi nevoile lor, C. Ivănuş era — aşa cum spunea I. C. Frimu într-o lecţie de propagandă — „un cunoscător al sufletului omenesc, care ştie cum să facă propagandă, unde s-o facă şi cînd s-o facă".

Concentrat în anul 1915, continuă activitatea în rîndul soldaţilor, dar este arestat şi condamnat la 30 de zile închisoare.

La 14 august 1916, în campania organizată de partidul social-democrat împotriva războiului, ia cuvîntul la marea întrunire de la Circul „Sidoli" şi condamnă războiul imperialist.

Din anul 1917 activează neîncetat în calitate de conducător sindical şi de purtător al cuvîntului partidului socialist.

Îl găsim peste tot în mijlocul muncitorilor din fabrici și uzine, la București și Galați, la Pitești și Cluj, la Piatra Neamț și Timișoara, iar ani de zile îi petrece organizînd plutașii de pe Valea Bistriței și lucrătorii forestieri din nordul Moldovei, unde împletește în mod minunat munca de organizare în sindicate cu activitatea revoluționară a Partidului Comunist Român.

Încadrîndu-se cu entuziasm în lupta revoluționară, în anii 1917—1921 C. Ivănuș a desfășurat o activitate susținută alături de militanții care formau curentul comunist în mișcarea muncitorească din România.

În 1920 este ales în conducerea Uniunii sindicatelor muncitorilor lemnari, cu sediul la București, și apoi secretar regional al sindicatelor din nordul Moldovei.

La congresele sindicale de la Brașov, în 1921, și Sibiu, în 1922, C. Ivănuș se găsește în fruntea luptei pentru unitatea sindicală.

În zilele de 22 și 23 octombrie 1922, la Conferința regională sindicală care a avut loc la Iași, C. Ivănuș propune o rezoluție pentru frontul unic și unitatea sindicală, care este votată cu o mare majoritate de voturi. El ia parte activă, începînd din 1923, la organizarea Sindicatelor unitare din a căror conducere va face parte pînă la sfîrșitul vieții.

Constantin Ivănuș este unul dintre acei conducători revoluționari legați de mase care a aplicat cu justețe și măiestrie, suplețe și sinceritate linia P.C.R. în sindicate, fiind un adversar înverșunat al acțiunilor aventuriste, mecanice și sectare, formale și dogmatice. El și-a precizat dezacordul cu greva foamei, nepregătită și ruptă de mobilizarea maselor. Știa ca nimeni altul să ferească organizațiile și luptele de provocări și provocatori. A luptat fără cruțare contra diversioniștilor, stîngiștilor, a tuturor acelora care căutau să împiedice avîntul mișcării muncitorești. El știa și înțelegea că în rîndul maselor se găsește vitalitatea revoluționară și că cei care nu țin seama de această realitate decisivă sînt înlăturați din mijlocul și din calea partidului și a celorlalte organizații revoluționare. Așa se explică mersul nestăvilit al mișcării muncitorești revoluționare care, în pofida multiplelor piedici, va crește necontenit, îmbrăcînd forme organizatorice din ce în ce mai superioare, mai juste și mai cuprinzătoare. Muncitorii, țăranii și intelectualii îl iubeau și-l ascultau pe C. Ivănuș ca pe un povestitor sfătos și înțelept. Partidul i-a prețuit totdeauna aceste calități, încredințîndu-i posturi de conducere și sarcini importante.

Activitatea desfășurată de Ivănuș în rîndurile muncitorilor n-a scăpat atenției autorităților burghezo-moșierești. Arestat în preajma ținerii Congresului de constituire a Partidului Comunist Român din mai 1921, el n-a putut participa la acest măreț eveniment; avea să fie însă prezent prin spiritul său revoluționar, prin influența pe care a exercitat-o asupra membrilor partidului socialist.

Crearea Partidului Comunist Român a marcat un eveniment de o importanță epocală în viața și lupta poporului muncitor pentru realizarea țelurilor celor mai înaintate și progresiste, pentru democrație și socialism.

Comuniștii rămași liberi reușesc, prin organizarea numeroaselor acțiuni de masă, să obțină condiții pentru desfășurarea unei activități legale. La 4 decembrie 1921 s-a constituit Comitetul provizoriu al secțiunii București, care peste puțin timp s-a transformat în Comitetul Executiv provizoriu al Partidului Socialist-Comunist din România. Înfruntînd teroarea și luptînd cu greutățile inerente începutului, conducerea partidului, din care făcea parte și C. Ivănuș, eliberat între timp, a desfășurat o activitate hotărîtă pentru întărirea legăturilor cu masele, organizarea muncitorilor în sindicate și menținerea unității de luptă și organizare.

În primăvara anului 1922, partidul comunist a participat pentru prima oară la o acțiune politică pe scară națională — alegerile generale din luna martie 1922. Campania electorală a constituit pentru partid un bun prilej de a intensifica munca de propagandă. Comuniștii foloseau libertatea relativă ce o ofereau alegerile pentru a explica maselor, pe larg, necesitatea existenței legale a partidului, de a intensifica munca de creare și consolidare a organizațiilor sale.

Candidînd pe lista partidului depusă în județul Ilfov, Ivănuș s-a afirmat ca un agitator și organizator de frunte al partidului. Luînd cuvîntul la numeroase întruniri care au avut loc cu acest prilej, el a demascat teroarea dezlănțuită în țară, sistemul electoral burghez, chemînd masele să sprijine partidul comunist.

Influența partidului în mase crește, numărul membrilor de partid sporește, se creează noi organizații regionale și locale și se reorganizează cele existente. În acest scop, Ivănuș, alături de alți conducători și activiști ai partidului, a desfășurat o intensă activitate de agitație, propagandă și organizare în toate marile orașe și centre muncitorești.

La Congresul al doilea al P.C.R. din octombrie 1922, este ales membru al Comitetului Central, iar după Congresul al III-lea, ținut în septembrie 1924, la care, în lipsă, e ales membru supleant în comisia de control, C. Ivănuș devine un neîntrecut organizator al muncii conspirative. Legiunile de jandarmi, organele siguranței generale îl urmăresc fără încetare. Este arestat, schingiuit, pus în lanțuri, trimis la urmă, amenințat cu asasinarea și implicat în numeroase procese. Eliberat, se reîntoarce la plutașii de pe Bistrița, în mijlocul muncitorilor forestieri, organizează și conduce greve ale acestora, ia parte la ședințele conducerii Sindicatelor unitare sau la conferințele conspirative ale P.C.R.

La Galați, Timișoara și în nordul Moldovei este trimis să conducă sau să îndrume organizațiile P.C.R. De fiecare dată după eliberarea din închisoare sau de la Siguranța generală, muncitorii îl întîmpină cu puternice demonstrații de simpatie și solidaritate în gări sau la sediile organizațiilor muncitorești.

În anul 1924, după scoaterea P.C.R. în afara legilor, sute de comuniști, uteciști, muncitori și intelectuali revoluționari sînt azvîrliți în beciurile siguranțelor și închisorilor militare și civile. Procesele se țin lanț în toate centrele muncitorești. Guvernul liberal înscenează la București în anul 1925 un mare proces în care este implicat și C. Ivănuș.

Bolnav grav de tuberculoză, căpătată în urma arestărilor și schingiuirilor sălbatice, C. Ivănuș se adresează de la proces direct maselor muncitoare : „Sînt fiu de țăran. În timpul celor cinci clase primare am admirat prin cărțile haiducești caracterul nobil al acelor eroi care protejau pe săraci. Dar în mișcarea muncitorească am învățat care este rostul meu în lume. Va veni o zi, și ziua aceea nu este departe, cînd ideile pentru care ne judecați acum vor fi ideile întregului nostru popor muncitor. Cu mine sau fără mine, ziua aceea n-o poate opri nimeni, oricîte procese ni s-ar înscena și oricît de aspre condamnări ni s-ar da".

Este condamnat la 2 ani închisoare. Dar burghezia urmărește asasinarea lui. Urmează o nouă înscenare, un alt proces. Campania de protest organizată de P.C.R. în țară și străinătate impune însă achitarea lui C. Ivănuș.

Deși bolnav, nu părăsește primele rînduri ale luptei revoluționare.

În toamna anului 1928, P.C.R. îl trimite pentru tratament într-un sanatoriu din Berlin. Moare la 23 noiembrie 1928.

Zecile de mii de muncitori germani transformă înmormîntarea lui C. Ivănuș într-o puternică demonstrație de solidaritate internațională împotriva terorii din România, pentru eliberarea tuturor luptătorilor comuniști și democrați întemnițați.

Constantin Ivănuș înceta din viață cu gîndul la patrie și popor, la clasa muncitoare pentru care a luptat și s-a jertfit. Viața, faptele și jertfa lui Constantin Ivănuș rămîn pilde nemuritoare.

AL. MIHĂILEANU

Gh. M. Vasilescu-Vasia
(1891—1929)

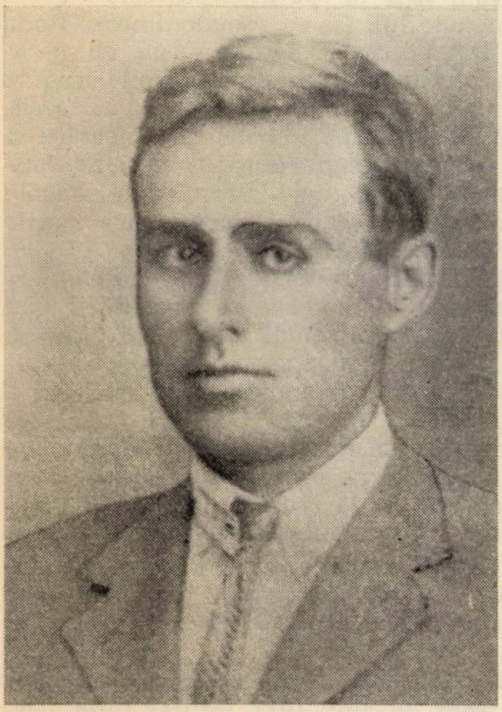

Printre militanții revoluționari a căror viață s-a contopit cu lupta eroică dusă de clasa muncitoare din România împotriva exploatării și asupririi, pentru un trai mai bun se numără și Gh. M. Vasilescu-Vasia.

S-a născut la 1 decembrie 1891 la Călărași, într-o familie nevoiașă, în care părinții munceau din greu pentru a-i întreține pe cei 5 copii. Dat la școală, după 2 ani de gimnaziu e nevoit s-o întrerupă, deoarece, murindu-i tatăl, numeroasa familie a rămas într-o grea situație materială. Pentru a veni în ajutorul familiei împovărate, intră ucenic la o tipografie din oraș, iar apoi funcționar la percepție.

Deși la o vîrstă fragedă, el ia contact cu socialiștii din Călărași, de la care procură și citește broșuri socialiste. La numai 16 ani devine corespondent la ziarul „România muncitoare“ și la ziarul „Tribuna transporturilor“ — editat la Brăila, sub conducerea lui Ștefan Gheorghiu. Articolele sale erau pline de chemări înflăcărate adresate muncitorilor din Călărași pentru a se organiza în sindicate. Luînd contact cu militanții de frunte ai mișcării muncitorești, ca I.C. Frimu, Șt. Gheorghiu și alții, cu sprijinul acestora și împreună cu alți socialiști locali creează la Călărași primul sindicat. De aici este

trimis, în 1912, ca delegat la Congresul al IV-lea al Uniunii generale a sindicatelor.

Anul 1913 marchează o nouă etapă în viața și lupta lui Gh. M. Vasilescu. Ucenicia socialistă se terminase. El vine în Capitală, intră în Partidul Social-Democrat și pînă la sfîrșitul prematur al vieții sale își dedică toate forțele și energia luptei pentru cauza oamenilor muncii. De acum încolo viața sa se contopește cu lupta revoluționară a proletariatului din România. Folosind arma puternică a scrisului și conferințelor, el a desfășurat o neobosită agitație pentru demascarea regimului burghezo-moșieresc, ocupîndu-se de cele mai diverse probleme politice și economice din vremea aceea.

În scurt timp el se face cunoscut ca unul dintre cei mai de frunte publiciști ai mișcării muncitorești din țara noastră. Ziare muncitorești ale vremii, ca: „Lupta" — pînă la război —, „Socialismul", „Tineretul socialist", „Viața muncitoare", „Tribuna funcționarului" etc. — după aceea — l-au avut ca redactor sau colaborator. Articolele sale înflăcărate, scrise cu vervă și talent, pline de conținut, dar pe înțelesul celor cărora li se adresau, sînt semnate fie cu numele lui, fie cu pseudonimele : Radu Pralea, Gh. Ialomițeanu, Delacîmp, Delaborcea, Umanus, Vasia, gh. m. v.

Desfășurîndu-și activitatea revoluționară în cadrul aripii stîngi a Partidului Social-Democrat din România, în anii 1914—1916 ia parte activă la lupta proletariatului din țara noastră dusă împotriva exploatării și a războiului imperialist, conducînd întruniri muncitorești sau ținînd conferințe. În presă, și în special în ziarul „Lupta", a scris o suită de articole în care demască cu virulență scopurile imperialiste pentru care marile puteri coalizate în două tabere dezlănțuiseră războiul, articole ce vădeau orientarea sa comună cu cea a mișcării muncitorești revoluționare internaționale. „De doi ani — scria el în 1916 — milioane de muncitori, care nu se cunosc și care nu și-au făcut nici un rău unul altuia, care fiecare în țara lui poartă jugul aceleiași exploatări, avînd aceleași nevoi și aspirații, de doi ani sîngele lor înroșește și îngrașe pămîntul pentru ca gloria regilor lacomi să-și înmulțească milioane de supuși și pentru interesele de expansiune ale capitaliștilor, care rîvnesc noi pămînturi, noi piețe de desfacere și noi robi de exploatat". Plin de optimism, el arăta că nu e departe timpul cînd masele muncitoare de la orașe și sate, prin lupta lor, vor înlătura orînduirea capitalistă, generatoare de războaie.

Exprimîndu-și încrederea în forța și vigoarea mișcării revoluționare ruse, în același an, 1916, Vasia scria : „Se apropie crivățul, prevestindu-ne iarna... Aduce-ne-va el și ecoul furtunii deslănțuite de tine în imperiul nemărginit, frate rus ?"

În timpul războiului, Gh. M. Vasilescu este mobilizat în Regimentul 23 infanterie și trimis pe front. În anul 1917, militar fiind, desfășoară o vie propagandă revoluționară printre ostașii din Moldova. Alarmată de activitatea depusă de militanții socialiști printre soldați, Siguranța generală semnala că el împreună cu alți socialiști „au început să colinde diferite orașe din Moldova, pentru a strînge rîndurile muncitorilor socialiști, a face propagandă și a împărți broșuri". Se cerea ca „Vasilescu zis și Vasia, socialist din București", să fie „pus sub urmărire și cercetat asupra propagandei ce face, broșurilor ce împarte și să se afle cu ce permisie a plecat de la regiment și de cînd lipsește". În condițiile

deosebit de grele ale războiului și ale situației sale de militar, Gh. M. Vasilescu s-a încadrat în grupul de militanți revoluționari ce s-a închegat la Iași, laolaltă cu M. Gh. Bujor, Al. Dobrogeanu-Gherea ș.a.

În anii 1918—1921, încadrat în curentul de stînga, revoluționar, ce apăruse în Partidul Socialist din România, prin activitatea sa practică organizatorică și de propagandă de zi cu zi, dar mai ales prin scrisul său, Gh. M. Vasilescu și-a adus contribuția la orientarea mișcării muncitorești spre principiile revoluționare de luptă și organizare. În calitate de conducător al Editurii socialiste din București, el se îngrijea ca, o dată cu broșurile care rezumau unele opere al lui Marx și Engels, să se editeze și să se difuzeze în mase lucrări ale lui Lenin și ale altor conducători ai revoluției proletare din Rusia.

Martor al represiunii sîngeroase de la 13 decembrie 1918 sau participant la greva generală din octombrie 1920, el va scrie articole emoționante despre eroismul clasei muncitoare, despre dreptele ei cereri. Combătînd scribii puși în slujba claselor exploatatoare, care arătau că luptele proletariatului român din anii 1918—1920 ar fi fost opera „vînduților" sau a „străinilor", el scria că „aceste manifestări decurg în mod neînlăturat din desfășurarea regimului capitalist, din exploatarea nerușinată și fără limită la care este supusă clasa muncitoare", ele fiind expresia năzuinței acesteia spre un trai mai bun.

În mod deosebit, Gh. M. Vasilescu se remarcă în acești ani ca ziarist, el fiind unul dintre redactorii organului central de presă al P.S.R., ziarul „Socialismul". Publică articole despre necesitatea creării unui partid marxist-revoluționar al clasei muncitoare din România, comentează documentele Internaționalei a III-a, aducînd o importantă contribuție la pregătirea ideologică a Congresului de creare a P.C.R. În toamna anului 1920 și la începutul lui 1921 îl găsim în permanență la adunări muncitorești în București, Galați, Brăila și în alte centre, unde, alături de cei prezenți, își exprimă adeziunea la crearea P.C.R.

Participînd la lucrările Consiliului General al partidului și sindicatelor din 31 ianuarie — 3 februarie 1921, ca și la cele ale Conferinței Uniunilor sindicale din 11 februarie 1921, împreună cu ceilalți comuniști, Gh. M. Vasilescu a susținut necesitatea creării partidului comunist, a orientării sindicatelor spre principii revoluționare de organizare și de luptă și a combătut cu fermitate elementele reformiste, oportuniste. În aceste zile de clocot revoluționar, de luptă acerbă, Vasia e neobosit la întruniri muncitorești din cartiere și fabrici, la ședințele de partid și sindicat, e mereu prezent în presă. Activitatea sa revoluționară, ca și a celorlalți militanți, este pas cu pas urmărită de poliție și siguranță. Ca urmare, el este tot mai des percheziționat, iar în martie 1921 siguranța îl arestează. Din această cauză, el n-a putut lua parte la Congresul din mai 1921, cînd a fost creat Partidul Comunist Român. Cauza pentru care Gh. M. Vasilescu luptase cu tot elanul său revoluționar, cu toată capacitatea sa, învinsese.

Împreună cu cei arestați la congres și cu alți revoluționari a fost și el implicat în odiosul proces din Dealul Spirii, desfășurat în prima

jumătate a anului 1922. În timpul procesului, respingînd cu demnitate și demascînd cu curaj calomniile comisarului regal, plin de mîndrie că se află acuzat laolaltă cu cei ce putuseră exprima voința muncitorimii de a se crea un partid revoluționar, a declarat: „Sînt acuzat pentru crimă contra siguranței statului. N-am făcut nici o crimă. Poate că d-l comisar regal crede că prin activitatea mea comunistă am făptuit o crimă contra burghezimii capitaliste. Îmi însușesc această crimă și primesc pedeapsa cu fruntea senină.

Un lucru îmi pare rău: că n-am putut face mai mult pentru ideea comunistă".

La închisoare, unde a stat un an de zile, a participat cu toate cunoștințele sale teoretice la discuțiile ce aveau loc între deținuți privind organizarea partidului, a mișcării muncitorești revoluționare și sarcinile de viitor. Imediat ce a fost eliberat, și-a luat locul în rîndurile luptătorilor comuniști, continuînd să scrie articole în „Socialismul", să participe la activitatea de partid și sindicală.

După Congresul al II-lea al P.C.R., ținut în octombrie 1922, partidul comunist a desfășurat o intensă muncă pentru reorganizarea rîndurilor sale, pentru apărarea cuceririlor clasei muncitoare, mai ales prin intermediul sindicatelor. Sprijinindu-se pe lupta proletariatului și a altor pături sociale, comuniștii au știut să găsească breșe în legislația muncii elaborată de regimul burghezo-moșieresc și să orienteze majoritatea sindicatelor pe calea luptei revoluționare. În aceste condiții, în anul 1923 Vasia ia parte la congresul sindical ce s-a ținut la Cluj. Atît înainte de congres, cît și în timpul desfășurării lucrărilor acestuia, Gh. M. Vasilescu a fost un neobosit luptător pentru păstrarea unității sindicale, pentru orientarea activității lor pe baze revoluționare, convins fiind că numai în acest fel lupta clasei muncitoare va fi victorioasă. Astfel, într-un articol publicat în ajunul congresului în ziarul „Socialismul", făcînd un vibrant apel la păstrarea unității sindicale, scria: „La Cluj să mergem să clădim, iar nu să dărîmăm...

Unitatea sindicală, front unic muncitoresc, lupta dîrză — iată drumul spre dezrobire.

Față de ofensiva patronală: nici un pas înapoi! Apărarea unită, strîngerea rîndurilor, înaintare".

Începînd din 1923 și pînă în 1929, Gh. M. Vasilescu și-a pus toată energia și experiența sa în slujba organizării și conducerii Sindicatelor unitare, care militau pentru apărarea intereselor clasei muncitoare. Multă vreme a fost secretar al Comisiei locale a Sindicatelor unitare din București, fiind aproape tot timpul și secretarul Sindicatului funcționarilor comerciali din România.

El participă la zeci și zeci de ședințe ale sindicatelor de breaslă din București, care se țineau săptămînal, la întruniri muncitorești, participă la organizarea unor greve, ca și la discuțiile săptămînale cu privire la refacerea unității sindicale ce aveau loc în București, în anii 1926—1927.

În noiembrie 1925, în numele muncitorimii din Capitală, Gh. M. Vasilescu-Vasia salută sosirea în țara noastră a unei delegații conduse de

marele scriitor comunist francez Henry Barbusse, spunînd, printre altele, că organizațiile muncitorești din România „vor înfrunta toate vijeliile, făcîndu-și datoria ce le incumbă lupta pentru dezrobirea proletariatului".

Pe linie de partid, în anul 1923 îl aflăm secretar al Secțiunii București a P.C.R., unde desfășoară, laolaltă cu alți militanți legați de mase, o susținută activitate de reorganizare a partidului. În anii 1923—1924 ia parte activă la lupta dusă împotriva ideilor puciste, aventuriste ale lui M. Pauker și ale susținătorilor săi, care căutau să impună partidului lozinci și practici necorespunzătoare epocii respective și dăunătoare luptei clasei muncitoare, existenței însăși a partidului comunist.

În anul 1924, clasele exploatatoare au pus Partidul Comunist în afara legilor, iar o parte a militanților săi de frunte a fost arestată. Printre ei a figurat și Vasia, acuzat de a fi încercat să editeze la Ploiești, oraș situat în afara zonei stării de asediu, împreună cu alți comuniști, ziarul „Lupta comunistă", al cărui prim număr apăruse în București la 10 aprilie 1924. Protestul a mii de muncitori, funcționari, studenți, indignarea opiniei publice generale au determinat autoritățile ca, treptat, să-i pună în libertate. Astfel că Gh. M. Vasilescu a putut lua parte la Congresul al III-lea al P.C.R. din septembrie 1924, care a avut loc la Viena, unde este ales în funcția de membru supleant în Comisia de control de rezervă a P.C.R. După aceea, în condițiile de aprigă teroare, ca membru în comitetul ilegal al Secțiunii București a P.C.R., el desfășoară o susținută activitate pentru strîngerea rîndurilor comuniștilor, care vor trece, pentru 20 de ani, într-o adîncă ilegalitate.

După 1925, Gh. M. Vasilescu a primit de la partid sarcina de a-și desfășura activitatea revoluționară în cadru legal, în Sindicatele unitare, Ajutorul roșu ș.a. Împreună cu alți comuniști, a condus redacția ziarului „Viața muncitoare", organul central al C.G.S.U., care a devenit o tribună legală de apărare a intereselor clasei muncitoare. Pe strada Mihai Vodă, la nr. 25, într-o cămăruță scundă, cu pereți igrasioși, la lumina slabă a unei lămpi de petrol, Vasia, împreună cu un tovarăș sau doi — după o zi extenuantă de birou, unde muncea spre a-și cîștiga existența —, lucra la redactarea gazetei. De la articolul de fond pînă la cea mai simplă informație, totul era revăzut și șlefuit de el, pentru ca ziarul să ajungă la timp și să fie înțeles de muncitori, cărora li se adresa. Prin presă, ca și prin neobosita sa activitate practică, el a militat pentru realizarea unității clasei muncitoare, a demascat teroarea burghezo-moșierească, a denunțat regimul de exterminare din temnițe și închisori la care erau supuși cei mai buni fii ai poporului muncitor. În anul 1927 a tradus și publicat părți din lucrarea „Bazele leninismului".

Activitatea sa neobosită era urmărită pas cu pas de autorități. Cînd nu aveau pretext de arestare, de percheziție, autoritățile interveneau pe lîngă patronii unde lucra, spre a fi concediat. În noiembrie 1927 este arestat și întemnițat în cazematele fortului Jilava, deși sănătatea lui era zdruncinată. Datorită privațiunilor, a deselor arestări și schingiuiri, a marilor eforturi, căci activitatea se desfășura îndeobște după-amiaza și seara,

după orele de muncă, în plămîni i se cuibărise tuberculoza. La sfîrșitul anului 1928 a fost internat într-un spital. Prea tîrziu, căci la 18 martie 1929 a încetat din viață.

„Nici în clipele cele mai grele ale bolii sale nu l-a părăsit credința în viața și izbînda proletariatului. În ochii lui sclipea mereu un entuziasm tineresc pe care nu căuta să-l ascundă" — scria ziarul „Înainte" în necrologul făcut lui Vasia.

Gh. M. Vasilescu s-a stins cu convingerea că orînduirea burghezo-moșierească din România „se va nărui sub puterea uriașă a mișcării muncitorești, care va birui prin forța ei crescîndă și prin destinul ei istoric".

În istoria mișcării muncitorești a rămas neuitată manifestația organizată de P.C.R., Sindicatele unitare, Blocul muncitoresc-țărănesc cu prilejul înmormîntării lui Vasia. Înfruntînd organele represive, mii de oameni ai muncii au străbătut Capitala de la sediul Sindicatelor unitare din str. Sf. Apostoli nr. 34 și pînă la cimitirul „Reînvierea" din cartierul Colentina. Miile de manifestanți, sub faldurile drapelului purpuriu, au protestat contra exploatării, contra terorii antimuncitorești, pentru amnistie generală.

Într-un manifest difuzat cu acest prilej, se spunea : „Întreaga clasa muncitoare din România pierde acum un luptător neînfricat, un conducător entuziast și priceput, care și-a pus în slujba desrobirei proletariatului de sub jugul capitalist toată formidabila lui putere de muncă, toată priceperea organizatorică, tot talentul propagandistic prin cuvîntul său înflăcărat, prin scrisul său temeinic și plin de avînt".

M. C. STĂNESCU

Dumitru Grofu
(1876—1937)

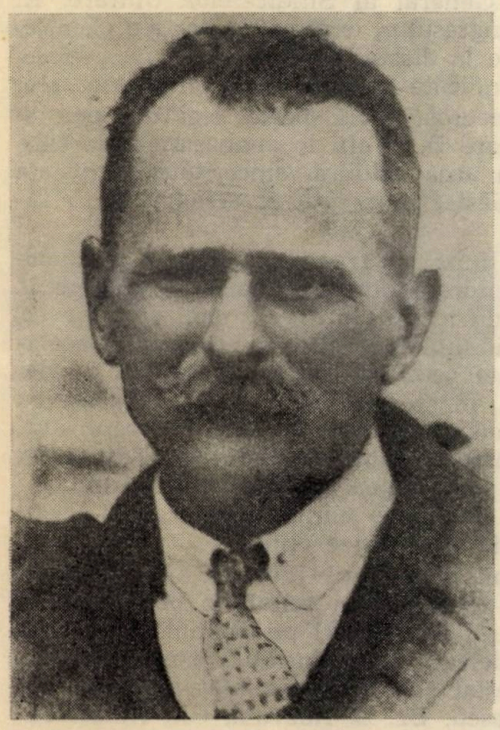

Muncitorii conștienți, sinceri și hotărîți, ajunși în conducerea organizațiilor revoluționare, au purtat în mijlocul mulțimilor populare și creatoare calitățile lor cele mai alese : lupta pînă la jertfă, morala pînă la desăvîrșire și omenia pînă la dăruire.

Dumitru Grofu este unul dintre militanții care se încadrează în această realitate istorică și omenească.

Născut în anul 1876 în comuna Ciuperceni din județul Gorj, D. Grofu, lucrător metalurgist, a intrat de tînăr în mișcarea muncitorească. El se înscrie în anul 1906 în mișcarea sindicală, iar în anul 1909 în Uniunea socialistă. În tumultul mișcării greviste, în masa sutelor de greviști își face ucenicia revoluționară.

Îl găsim în primele rînduri ale marii greve a factorilor poștali, declanșată în 1906 la București, unde peste 300 de greviști țin adunări, sub îndrumarea lui I. C. Frimu, Al. Constantinescu și Gh. Cristescu, la sediul organizațiilor muncitorești din acea vreme. În fiecare zi clubul este plin cu soțiile și copiii greviștilor, care, într-o solidaritate impresionantă, manifestau și izgoneau funcționarii superiori trimiși să spargă greva.

Acest muncitor, părinte a șapte copii, blajin dar dîrz în toate acțiunile, este unul dintre puținii conducători care au trăit toate perioadele

frămîntate, dar înălțătoare, prin care au trecut masele și organizațiile muncitorești de la începutul veacului nostru pînă în preajma celui de-al doilea război mondial.

Înființarea Comisiei generale sindicale și a Uniunii socialiste, solidaritatea cu răscoalele țărănești din 1907 și refacerea partidului social-democrat, întemeierea primului Cerc al tineretului muncitor și manifestațiile împotriva războiului imperialist dezlănțuit de marile puteri, acțiunile de solidaritate cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și 13 decembrie 1918, greva generală din 1920 și crearea P.C.R., organizarea politică și sindicală a muncitorimii și lupta pentru amnistia generală sînt evenimente la care D. Grofu a participat sub diferite forme și în diferite acțiuni care au dovedit întărirea organizatorică și îmbogățirea ideologică a mișcării muncitorești revoluționare din România.

Membru în comitetul sindicatului metalurgist în 1906, secretar al acestui sindicat în anii 1919—1920, din nou membru al comitetului acestui sindicat în 1926, D. Grofu este ales în aprilie 1929, la Congresul de la Timișoara, președintele Consiliului General al Sindicatelor Unitare. El prezidează mai multe ședințe ale congresului, expune rapoartele Comitetului central de ajutorare și ia parte la discuțiile în legătură cu problemele privitoare la organizarea în sindicate și la unitatea muncitorească.

De asemenea, chestiunea țărănească, și în special legătura permanentă cu masele sînt probleme pe care D. Grofu le analizează și le subliniază prin propuneri concrete, cu acea căldură, sinceritate și justețe caracteristice muncitorului care trăiește, muncește și acționează în fabrici, uzine și la sate.

În timpul atacului întreprins după congres de guvernul național-țărănesc împotriva căminului muncitoresc din Timișoara, se găsește în primele rînduri pe baricade, de unde mobilizează și organizează pe cei prezenți cu un curaj demn de marii luptători. Este continuitatea aceleiași atitudini pe care o are la toate ședințele sindicale sau la marile întruniri politice, conduse de P.C.R., în momentele cînd erau atacate cu sălbăticie de bandele huliganice reacționare sau de organele represive.

El reușea să transforme în mod uimitor zîmbetul și seninătatea luptătorului, care se contopeau cu frumusețea și măreția idealului socialist, într-o seriozitate pe care au posedat-o numai organizatorii legați strîns de mase și gata de orice jertfă și în orice clipă.

Înscriindu-se în Uniunea socialistă în anul 1909, D. Grofu își însușește în acțiune și prin acțiune concepția și stilul de organizare și comportare marxist, care-l duce în anii 1918—1921 pe drumul participării la activitatea revoluționară. Este delegat la Congresul pentru crearea P.C.R. din mai 1921, unde este arestat și apoi întemnițat împreună cu M. Macavei, C. Mănescu, Gh. Cristescu, Dr. E. Rozvani, Gh. Niculescu-Mizil, Timotei Marin, Eufrosina Cotor, Al. Dobrogeanu-Gherea, Anton Baciu și alții.

După eliberare, în anul 1922, îl găsim pretutindeni în vîltoarea acțiunilor revoluționare și de organizare a muncitorimii : la Sindicatele unitare și Blocul muncitoresc-țărănesc, la Comitetul Central de ajutorare sau în mijlocul organizației revoluționare de tineret. Alături de el, în lupta dusă de aceste organizații, sînt prezenți zi cu zi o serie de militanți hotărîți : C. Ivănuș, Gh. M. Vasilescu-Vasia, C. Trandafirescu, Marin Popa,

Petre Crăciun, D. Avramescu, Mihail Dobrescu, B. Abraham, Ștefan Dan, Simo Geza, Eugen Mathais, Ion Mutulescu, Gh. Iliescu, D. Chicuș, C. Neniță, State Ciuhurezu, Andrei Ionescu, Anghel Petrescu și alții.

Dumitru Grofu a fost un neclintit apărător al unității rîndurilor partidului comunist, combătînd fracționismul spărgător și stîngismul sectarist. El era un aprig dușman al reformismului, al oportunismului liderilor de dreapta social-democrați, manifestînd în același timp un deosebit tact și înțelegere pentru masa muncitorilor social-democrați, pentru acele elemente socialiste militante care acționau pentru front unic.

În anul 1931 participă la Congresul al V-lea al P.C.R., unde susține cu fermitate întărirea organizatorică a partidului și lichidarea fără cruțare a rămășițelor fracționismului de toate nuanțele. În timpul dezbaterilor congresului intervine de mai multe ori, înfățișează greutățile întîmpinate pe tărîm organizatoric, slăbiciunile manifestate în acțiunile întreprinse și propune o serie de măsuri pentru îmbunătățirea activității Partidului Comunist Român, Uniunii Tineretului Comunist, Blocului muncitoresc-țărănesc, Ajutorului muncitoresc român și Ajutorului roșu. El cere cu hotărîre ca activitatea sporadică, ocazională sau electorală practicată de unele organizații conduse de partid să fie înlocuită cu acțiunea continuă de mobilizare și organizare a maselor la orașe și sate. Critică fără cruțare activitatea desfășurată la sate, activitate care nu corespundea nevoilor imediate și năzuințelor permanente ale țărănimii muncitoare. „Ceea ce doresc eu — a precizat D. Grofu — este ca P.C.R. să spargă zidul chinezesc care ne desparte de țară. Să pătrundem adînc în mijlocul uzinelor și satelor".

La acest congres, D. Grofu și-a exprimat dezacordul asupra felului în care era privită problema națională în documentele pregătite sub directa influență a organelor Cominternului.

D. Grofu termină una dintre intervențiile sale din timpul dezbaterilor congresului subliniind necesitatea întăririi rolului conducător al partidului, condiția esențială a justeței acțiunilor duse și chezășia sigură a victoriei socialismului.

Ca toți marii militanți, D. Grofu era un mare iubitor al tineretului. A luat parte la crearea primului Cerc al tineretului muncitor în februarie 1908. În 1920, la o adunare convocată cu ocazia aniversării a 12 ani de la această înființare, vorbește cu căldură și dragoste despre jertfele tineretului din uzine și de la sate. La marea întrunire convocată de Uniunea tineretului socialist în București la 18 iunie 1922, D. Grofu elogia tineretul „pentru că în timpul celei mai negre terori a știut să-și facă datoria, înălțînd steagul dezrobirii proletariatului".

Într-un articol publicat în ziarul „Viața muncitoare" la 22 februarie 1926 D. Grofu preciza : „După război, mișcarea tineretului s-a reorganizat odată cu cea a muncitorilor vîrstnici și și-a reluat locul în lupta împotriva tuturor formelor de asuprire. Ea a ținut pasul cu vremea..."

În martie 1929 prezidează inaugurarea școlii tineretului muncitor de pe lîngă Sindicatele unitare.

N-a uitat nici suferințele țărănimii. La o ședință a sindicatului metalurgiștilor din 22 noiembrie 1925, D. Grofu, după ce a expus situația grea a țărănimii, propune „să se dea atenție țăranilor care, goniți de mizerie, vin la orașe și îngroașe rîndurile proletarilor". Tot la această

şedinţă, salută cu însufleţire sosirea în ţară a marelui scriitor comunist H. Barbusse sol al luptei împotriva terorii, pentru pace, fericire şi progres.

Lupta pentru eliberarea celor închişi de burghezie constituie pentru D. Grofu o problemă arzătoare de zi cu zi.

Astfel, la adunarea convocată pentru comemorarea zilei de 13 decembrie 1918, în anul 1928, D. Grofu înfăţişează această zi „ca un simbol al acţiunei neşovăitoare pentru cucerirea amnistiei generale, politice, militare şi agrare, pentru eliberarea tuturor celor care au fost întemniţaţi pentru că au continuat să lupte, ca şi cei căzuţi la 13 Decembrie, pentru revendicările muncitorimei".

Iar la marea întrunire de la „Dacia" din noiembrie 1928, organizată de Comitetul pentru amnistie, prezidat de C. G. Costa-Foru, Comitetul central de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare şi Comitetul central al Blocului muncitoresc-ţărănesc, D. Grofu declară cu o justeţe de nedezminţit : „Masele au dovedit din nou că ele ştiu să lupte pentru eliberarea tuturor celor care au căzut pe altarul datoriei".

Partidul Comunist Român îşi dovedea prin D. Grofu şi ceilalţi militanţi neînfricaţi rolul conducător în acţiunea întreprinsă pentru mobilizarea maselor, a căror dragoste şi încredere veneau s-o dovedească la marile manifestaţii legale sau la întrunirile conspirative.

Pentru continuitatea şi dîrzenia activităţii sale, D. Grofu este arestat de nenumărate ori şi întemniţat în diferite închisori din ţară. În aprilie 1929 este rănit grav de către poliţişti la asediul căminului muncitoresc din Timişoara, unde membrii Consiliului general sindical unitar şi al uniunilor sindicale îşi ţineau şedinţele de constituire după congresul care avusese loc cu cîteva zile mai înainte.

Burghezia a crezut totdeauna că prin teroare va putea opri avîntul şi victoria mişcării muncitoreşti revoluţionare. Ea nu şi-a dat seama niciodată că P.C.R. era o realitate istorico-socială, care nu putea fi nici stăvilită şi nici învinsă.

În anii următori, deşi mereu arestat şi persecutat, el va continua să-şi desfăşoare activitatea de fiu credincios al Partidului Comunist Român.

Dumitru Grofu rămîne în istoria mişcării muncitoreşti o figură luminoasă, tipul muncitorului activist, călit în focul bătăliilor de clasă, contopit cu viaţa, cu greutăţile, cu lupta maselor muncitoare. A fost stimat, iubit şi urmat de muncitori pentru dîrzenia sa revoluţionară şi pentru firele puternice ale rădăcinilor care-l legau pe neuitatul militant comunist de popor.

A. BUZDUN

Elena Filipovici
(1903—1937)

Mișcarea muncitorească din România a cunoscut în decursul istoriei sale figuri de luptători eminenți, care au jucat un rol important în organizarea luptei clasei muncitoare împotriva exploatării, pentru drepturi și libertăți democratice.

Printre aceste figuri luminoase se numără și Elena Filipovici. Fiică a unei familii de muncitori din București, născută la 1 noiembrie 1903, ea intră de tînără în mișcarea muncitorească. În 1918 o găsim muncitoare la cartonaje într-o fabrică din Capitală, unde ia parte la activitatea tineretului socialist. Se distinge repede ca o entuziastă luptătoare pentru drepturile tinerilor muncitori, iar rapida sa maturizare politică o va situa printre tinerii activiști ai mișcării muncitorești revoluționare.

În decursul activității sale, fiind o bună organizatoare și propagandistă, stimată de muncitori, ea a fost permanent supusă prigoanei poliției și siguranței statului, ale căror organe o urmăreau zilnic, sistematic, pretutindeni, de dimineața pînă noaptea tîrziu. Este greu de enumerat toate cazurile de arestare, de procese la care a fost supusă Lenuța — așa cum simplu, cu simpatie, o numeau toți cei care au cunoscut-o ca pe o bună tovarășă de luptă.

Muncind din greu în fabrică, îndeplinindu-și cu abnegație sarcinile revoluționare, ea își făcea timp să învețe, să studieze abecedarul marxist,

lucrările clasicilor, literatură, istorie. Era un autodidact cu un vast orizont de cunoștințe politice și culturale, ceea ce i-a dat posibilitatea să îndeplinească cu competență diferite munci de răspundere încă din tinerețe și să lucreze în presa muncitorească. Avea capacitatea de a expune clar, pe înțelesul muncitorilor și al muncitoarelor, al tinerilor cărora li se adresa, în scris și oral, diferite probleme privind lupta clasei muncitoare și situația sa politică.

În anul 1920 o găsim în plină activitate, contribuind la pregătirea grevei generale în rîndurile muncitorilor din unele fabrici din Capitală, în lupta pentru consolidarea curentului revoluționar și în Uniunea Tineretului Socialist. Activitatea susținută pe care o desfășura a dus la arestarea ei, împreună cu Constantin Ivănuș, Gh. M. Vasilescu-Vasia și alți militanți revoluționari, în martie 1921, astfel încît ea nu a putut să ia parte la Congresul de constituire a Partidului Comunist Român. Este însă implicată — în 1922 — în procesul din Dealul Spirii, alături de cei acuzați pentru activitate revoluționară în timpul grevei generale, de delegații arestați la Congresul I al partidului comunist. În fața tribunalului ea a avut o atitudine demnă, ca mulți alții din proces. Ca urmare a luptei maselor împotriva procesului, burghezia și moșierimea română sînt nevoite să acorde majorității amnistie, act prin care, de fapt, se recunoștea existența legală a Partidului Comunist Român.

După eliberare, Elena Filipovici a dus o susținută activitate, contribuind la organizarea mișcării muncitorești revoluționare, și în special a celei de tineret. Ca secretară a organizației revoluționare a tineretului din România, U.T.S. și apoi U.T.C., ea se deplasează în diferite regiuni ale țării, ține conferințe, scrie articole, mobilizează tineretul în lupta pentru revendicările imediate și generale.

În același timp este redactor la ziarul „Tineretul socialist", care apărea cu multe greutăți, atît din cauza șicanelor din partea autorităților, cît și din cauza marilor greutăți materiale. Înfățișînd condițiile deosebit de grele în care-și desfășura activitatea, într-o scrisoare adresată unui prieten în august 1923, printre altele, arăta : „Eu sînt secretară a Uniunii, dar trebuie să consacru cea mai mare parte a timpului meu ziarului... Astăzi este ultima zi a săptămînii și eu alerg cu disperare pentru a găsi 4.000 lei ca să plătesc ziarul..." din aceste cîteva cuvinte ale Lenuței emană grija și strădaniile ei neabătute de a face totul pentru ca „Tineretul socialist" să poată apărea la timp.

În calitatea ei de conducătoare a tineretului revoluționar, publică, în ziarul „Tineretul socialist" din 6 aprilie 1924, un raport sub titlul „Noua orientare a Uniunii Tineretului Socialist din România".

Ridicîndu-se cu argumente convingătoare împotriva concepțiilor autonomiste, ca fiind în contradicție cu principiile revoluționare organizatorice și politice, ea scria în raport că „«Tineretul muncitor», nefiind decît o parte a clasei muncitoare, el se găsește în lupta contra dușmanului de clasă — în contra burgheziei — pe același drum cu muncitorimea vîrstnică". Iar mai departe arăta că „Mișcarea tineretului socialist ca organizație autonomă — și politicește și organizatoric... poate nu numai să greșească, dar, lipsindu-i experiența unui partid vîrstnic, să ia hotărîri și atitudini oportuniste, în contradicție cu principiile însăși care stau la baza mișcării..."

Organizația revoluționară de tineret trebuie să recunoască în partidul comunist pe conducătorul și îndrumătorul său, era punctul său de vedere

ferm. „În lupta noastră pe teren politic vom avea nu numai un tovarăș de luptă în Partidul Comunist, ci și un conducător și îndrumător".

Plină de semnificație pentru conținutul activității sale revoluționare este prezența în presa muncitorească. Începînd din 1925, laolaltă cu Gh. M. Vasilescu-Vasia, va lucra fără încetare la redacția ziarului „Viața muncitoare", organul central al Sindicatelor unitare. Este greu de depistat tot ceea ce a scris. Unele articole au fost iscălite cu numele ei adevărat, altele au apărut sub pseudonimul Maria Ciobanu sau fără iscălitură. Cunosc cazuri cînd Lenuța colabora cu unele personalități politice democratice cu autoritate, care publicau articole în presa progresistă.

După Congresul al II-lea al Partidului Comunist Român, ținut la Ploiești în octombrie 1922, Elena Filipovici a activat în comisia centrală de femei de pe lîngă Comitetul Central al partidului, ducînd în această calitate o susținută muncă. Arestată în septembrie 1923, în declarația dată la siguranță, ea arăta că activitatea comisiei de femei este o activitate legală și îndrumată de partidul comunist. În cîteva fraze — pe care le citez din declarație — ea definește foarte precis sarcinile comisiei centrale de femei :

„Fiecare membră a Comisiunei de propagandă printre femei lucrăm conform instrucțiunilor primite de la partidul comunist din care facem parte, pentru a aduce cît mai multe femei în sindicat, ca apoi, după ce vor căpăta cunoștințe socialiste, să facem din ele membre ale partidului și, la rîndul lor, să fie întrebuințate ca propagandiste printre femeile neorganizate..." Condeiul său avea să scrie multe și vibrante pagini în gazetele muncitorești pentru apărarea și susținerea drepturilor femeilor. Dintre numeroasele articole, citâm cîteva titluri : „Femeia în lupta economică și politică", „Dreptul de vot al femeilor din sindicate", „Noi și războiul", „Luptați contra războiului", „Lucrătoarele din industria grafică în campania de organizare a sindicatului" ș.a. În articolele privind situația femeii în orînduirea capitalistă, apărute în „Socialismul", „Viața muncitoare", „Munca grafică" etc., ea tratează necesitatea și importanța organizării femeilor, despre drepturile acestora în societate și necesitatea de a le obține prin luptă hotărîtă.

Poziția sa față de mișcarea feminină devenise cunoscută. Încă în 1923, ziarul „Socialismul" a publicat la rubrica „Tribuna femeii" fragmente din cuvîntarea Lenuței Filipovici ținută la întrunirea de la „Dacia", unde, în concluzie, ea arăta că „locul femeii muncitoare în lupta ei de emancipare este în sindicatele muncitorești, în partidele politice muncitorești, alături de muncitorii bărbați, luptînd pentru desființarea exploatării, desființarea claselor și deci pentru desființarea actualei societăți, pentru dezrobirea clasei muncitoare. Numai astfel va avea și ea completa ei emancipare".

În septembrie 1925 ia parte la Congresul femeilor române, unde erau reunite delegate din cele mai diferite straturi sociale. Luînd cuvîntul cu acest prilej, cere participantelor să organizeze manifestări pentru a se obține drepturi și libertăți pentru femei egale cu cele ale bărbaților.

O altă temă frecventă în articolele sale, dar și în activitatea depusă, a fost aceea a demascării regimului sălbatic de detențiune aplicat luptătorilor revoluționari aflați în diferite închisori. „Este o sfîntă datorie muncitorească de a ajuta pe acești tovarăși ai noștri de luptă și suferință — scria ea în anul 1926 —, este un înălțător act de solidaritate muncitorească

de a lupta cu forțele unite ale întregului popor muncitor de la sate și orașe pentru a smulge stăpînirii amnistia generală".

Tot în 1926, în fruntea unei delegații, s-a prezentat la Ministerul de Interne pentru a înmîna o moțiune a Sindicatelor unitare prin care se protesta împotriva arestărilor și a regimului inuman aplicat celor arestați de către siguranță. Moțiunea, care a apărut și în ziarul „Dimineața" din 24 noiembrie 1926, cerea ministrului de interne „să dea ordin organelor polițienești să respecte constituția și libertățile cetățenești". De altfel, Elena Filipovici s-a folosit de orice prilej pentru a ridica această problemă a arestărilor și apărării celor închiși. Astfel, ca o destoinică propagandistă și agitatoare, reușește să ia cuvîntul la o întrunire a partidului național-țărănesc, ținută la 5 noiembrie 1926, în sala „Dacia", unde vorbește despre noile arestări de militanți revoluționari. Face apel ca acest partid să acționeze împreună cu organizațiile muncitorești pentru a obține eliberarea celor arestați, pentru a se introduce în țară un regim democratic.

În anul 1927 — cînd numărul celor arestați era în continuă creștere —, P.C.R. ia inițiativa desfășurării unei lupte organizate pentru obținerea amnistiei generale politice, militare și agrare. Lenuța Filipovici răspunde cu promptitudine sarcinilor încredințate și pregătește apariția, la 4 iulie 1927, a ziarului „Amnistia", confiscat de autorități încă din tipografie și interzis de a mai apare. (Unicatul se află la Biblioteca Academiei.)

Ea a dus o neobosită activitate de obținere a unui regim mai bun pentru cei din închisori, pentru ajutorarea morală și materială a acestora și a familiilor lor.

Legăturile sale cu deținuții revoluționari sînt înregistrate documentar imediat după greva generală din 1920. Mărturie este cartea poștală pe care a scris-o în ianuarie 1921 lui M. Gh. Bujor, întemnițat la Doftana. După ce Bujor a fost arestat, nu se cunoștea unde a fost dus, fiind izolat de tovarășii săi de luptă. Elena Filipovici, reușind să afle locul de detențiune, prin scrisoarea lapidară trimisă urmărea să-i aducă la cunoștință acestuia că tovarășii de luptă nu l-au uitat.

Iată conținutul : „Doamne ! Cît a trebuit (ca) să-ți dau de urmă. Multe salutări, și cum îți pare noua locuință ? Sper că nu ne-ai uitat. Elena".

Din cele cîteva rînduri se poate constata că nu a scris nimic incendiator. Regimul de la închisoarea Doftana era așa de sever încît această carte poștală nu a ajuns însă niciodată în mîinile lui Bujor, ci a fost depusă în dosarul Lenuței, la siguranță.

Devenise un spin în ochii autorităților. Astfel, la o percheziție făcută la Sindicatele unitare în 1927, deși nu se dovedise că broșurile „Bazele leninismului" — care s-au găsit acolo — ar fi avut vreo legătură cu Lenuța Filipovici, a fost din nou arestată.

Chiar și atunci cînd nu aveau nici un pretext cît de cît real pentru arestare, căutau în trecutul ei ceva pentru care ar fi putut să fie arestată și condamnată, o săptămînă, o lună, oricît, dar să o rupă din mijlocul maselor. Astfel, în anul 1927 i s-a intentat un proces pentru că, fiind secretară de redacție a „Tineretului socialist", în 1923 a scris un articol în care se ridica împotriva educației ce se făcea pe atunci în școli — unde tineretul era îmbibat de idei mistice, în scopul de a-l transforma într-o masă docilă, ușor de exploatat. Acest articol a fost considerat ca o jignire la adresa școlii și bisericii și Lenuța a fost condamnată la 15 zile închisoare.

Mai tîrziu, autoritățile nu s-au mulțumit cu atît. Prin sentința nr. 98 din 1931, Consiliul de război al Diviziei a IV-a a condamnat-o pe Lenuța Filipovici la muncă silnică pe viață în contumacie.

Situația materială a Lenuței era foarte grea, ca de altfel a tuturor activiștilor de partid. Această situație s-a agravat, după 1924, cînd greutăților de pînă atunci li s-au alăturat cele ale ilegalității. După luni de șomaj, ea a fost angajată, în martie 1925, ca dactilografă la Societatea „Uricani". La intervenția Siguranței generale, după 4 zile de la angajare, a fost concediată pentru că era comunistă. La sfîrșitul anului 1927, Lenuța reușește să plece în străinătate. Ea este trimisă de către partid pentru 3 ani de zile la Școala leninistă de pe lîngă Internaționala Comunistă.

În anul 1930, Lenuța Filipovici se întoarce în țară și ia parte în Secretariatul provizoriu al partidului, care urma să lichideze consecințele luptelor fracționiste și să pregătească Congresul al V-lea al partidului. Acest secretariat a reușit să organizeze o serie de acțiuni care au ajutat partidul să înlăture în parte urmările grave ale luptelor fracționiste. Delegată la Congresul al V-lea al partidului, Elena Filipovici a avut sarcina de cinste de a expune raportul principal. Astfel, la 4 decembrie 1931, ea a prezentat în fața congresului raportul politic al Secretariatului provizoriu. La congres Elena Filipovici a fost aleasă membră a Comitetului Central al P.C.R., iar la prima plenară a C.C. a fost aleasă în Biroul Politic.

Ea este autoarea mai multor articole, manifeste publicate în presa ilegală a partidului, imprimate în tipografia ilegală ; majoritatea dintre ele, desigur, fără iscălitura sa.

Pentru cunoașterea profilului politic al comunistei Elena Filipovici, a trăsăturilor educației și simțămintelor sale profund patriotice și internaționaliste, este semnificativă poziția sa privind locul luptelor clasei muncitoare din România și rolul Partidului Comunist Român în mișcarea muncitorească revoluționară pe plan internațional. În această privință e concludentă scrisoarea sa trimisă imediat după luptele din februarie 1933 reprezentantului P.C.R. pe lîngă Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste, în care ea, subliniind capacitatea revoluționară a muncitorimii române și forța mobilizatoare a P.C.R., își exprima în același timp profunda nemulțumire despre felul cum presa sovietică și mai ales articolul din „Pravda" din 20 februarie prezenta luptele din februarie. Citez : „Noi sîntem perplecși, întrucît în acest articol nu numai că se trece complet sub tăcere rolul partidului nostru în această mișcare, însă se trece sub tăcere partidul nostru în general.

În momentul cînd partidul nostru sîngerează și — ceea ce este fără măsură mai important — cu un adevărat eroism își îndeplinește rolul său față de proletariat, o asemenea poziție față de partid este inadmisibilă și politicește asta este absolut fals". Mai departe, după ce arată că dușmanii partidului, în frunte cu guvernul condus de Vaida, „neagă existența unui partid comunist", ea relatează : „Dușmanii partidului vor să treacă sub tăcere, să micșoreze această realitate, iar la extrem să încerce a o murdări. Dar aceasta este ceva obișnuit ; dar noi nu putem să fim deloc de acord ca

partidul nostru să fie trecut sub tăcere de către autorul articolului din «Pravda»".

În scrisoare arată că aceasta nu a putut să se întîmple din cauza lipsei de informații, deoarece în momentul scrierii acestui articol reprezentantul P.C.R. la Comintern avea „o serie întreagă de documente care vorbesc deschis dar și concret despre munca partidului".

Poziția Lenuței Filipovici față de lupta clasei muncitoare, și mai ales față de marile bătălii ale ceferiștilor și petroliștilor, a fost clar exprimată într-o serie de materiale publicate în acea vreme. În timpul procesului a luat parte la activitatea Secretariatului C.C. al P.C.R., cunoscînd foarte bine amănuntele desfășurării luptelor. Analizînd desfășurarea procesului, după ce arată poziția eroică a unor conducători și citează din cuvîntul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, C. Doncea, Gh. Vasilichi și alții, într-o broșură publicată cu această ocazie ea scrie următoarele : „Procesul intentat de către clasa capitalistă contra conducătorilor ceferiști și petroliști a fost continuarea sub altă formă a formidabilei ciocniri de clasă din februarie. În istoria proceselor de clasă din România nu a mai fost un alt proces care să fi concentrat asupra sa atenția maselor așa de largi și care să fi pus la ordinea zilei cu atîta tărie toate nevoile și insistențele maselor". În continuare, ea arăta că la acest proces „proletari români din ramurile de seamă ale industriei țării, unitar și fără rezervă apar cu un curaj strălucitor ca apărători ai intereselor generale ale clasei lor și ale întregului popor exploatat și asuprit. Zădărnicind planurile tribunalului și transformînd cu vigoare procesul în proces politic de masă".

În anul 1936, Lenuța ia parte la plenara a V-a a Comitetului Central, care s-a ținut în ilegalitate în Cehoslovacia, fiind un timp reprezentantă a Partidului Comunist Român pe lîngă Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste.

Ne vom aduce mereu aminte de Lenuța Filipovici ca de unul dintre militanții de frunte ai partidului nostru, care în scurta sa viață și-a dăruit cunoștințele și energia ei neepuizată luptei de eliberare a poporului nostru, pentru pace, democrație și progres social.

N. G.

СОДЕРЖАНИЕ

Н. ЧАУШЕСКУ: Румынская Коммунистическая Партия — продолжатель революционной и демократической борьбы румынского народа, традиций рабочего и социалистического движения Румынии 3
ЙОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Создание Румынской Коммунистической Партии — результат развития революционного и демократического движения в Румынии 57
А. ДЕАК, ФЛ. ДРАГНЕ: Работа первого съезда Румынской Коммунистической Партии 83
К. ПЫРВУЛЕСКУ; Г. ЦУЦУЙ, Й ЯКОШ: Деятельность Румынской Коммунистической Партии по осуществлению единства рабочего класса. 99
Н. ГОЛДБЕРГЕР: Борьа Р.К.П. за связь ЕЁ с массами 121
Г. ЗАХАРИЯ, А. ПЕТРИ: Румынская Коммунистическая Партия — руководитель борьбы румынского народа в защиту национальной независимости страны, против фашизма 135
Г. СУРПАТ: Непрерывное развитие народного хозяйства — в центре деятельноси Р.К.П. 157
ВООДУШЕВЛЯЮЩАЯ КАРТИНА СЛАВНОЙ ИСТОРИИ БОРЬБЫ; н чиорою, и. лупеску 177

БИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

КОНСТАНТИН ИВЭНУШ:
Г.М. ВАСИЛЕСКУ-ВАСЯ: .....
ДУМИТРУ ГРОФУ:
ЕЛЕНА ФИЛИПОВИЧ: 200

INHALT

ARTIKEL

N. CEAUŞESCU: Die Rumänische Kommunistische Partei, Fortsetzer des revolutionären und demokratishen Kampfes des rumänischen Volkes, der Traditionen der sozialistischen und Arbeiterbewegung Rumäniens 3
ION POPESCU-PUŢURI: Die Gründung der Rumänischen Kommunistischen Partei — ein Ergebnis der revolutionären und demokratischen Bewegung Rumäniens 57
A. DEAC, FL. DRAGNE: Die Arbeiten des I. Parteitags der Rumänischen Kommunistischen Partei 83

C. PÎRVULESCU, GH. ŢUŢUI, I. IACOŞ: Das Wirken der Rumänischen Kommunistischen Partei für die Einheit der Arbeiterklasse 99
N. GOLDBERGER: Der Kampf der RKP für die Festigung ihrer Verbundenheit mit den Massen 121
GH. ZAHARIA, A. PETRI: Die Rumänische Kommunistische Partei an der Spitze des Kampfes des rumänischen volkes für den Schutz der nationalen Unabhängigkeit und Souveränität des Landes gegen den Faschissmus, ... 135
GH. SURPAT: Ständiger Ausbau der Volkswirtschaft-Hauptziel der Tätigkeit der RKP 157

*

Begeisternde Schilderung einer glorreichen Kampfgeschichte: N. Cioroiu, I. Lupescu 177
Erinnerungen an: CONSTANTIN IVĂNUŞ || DUMITRU GROFU
GH. M. VASILESCU-VASIA.... || ELENA FILIPOVICI 200

SOMMAIRE

N. CEAUŞESCU: Le Parti Comuniste Roumain — continuateur de la lutte révolutionnaire et democratique du peuple roumain du mouvement ouvrier socialiste de Roumanie 3
ION POPESCU-PUŢURI: La création du Parti Communiste Roumain — résultat du développement du mouvement révolutionnaire et démocratique en Roumanie. 57
A. DEAC, FL. DRAGNE: Les débats du premier congrès du Parti Communiste Roumain. 83
C. PÎRVULESCU, GH. ŢUŢUI, I. IACOŞ: L'Activité du Parti Communiste Roumain pour l'unité de la classe ouvrière. 99
N. GOLDBERGER: — La lutte du P.C.R. pour consolider les liaisons avec les masses. 121
GH. ZAHARIA, A. PETRI: Le Parti Communiste Roumain, le dirigeant de la lutte du peuple roumain pour la défense de l'indépendance nationale et la souveraineté du pays contre le fascisme 135
GH. SURPAT: Le développement continu de l'économie nationale — objectiv central de l'activité du Parti Communiste Roumain..... 157
Le miroir vivant d'une glorieuse histoire de lutte N. Cioroiu, I. Lupescu..... 177
EVOCATIONS
CONSTANTIN IVĂNUŞ || DUMITRU GROFU
C. M. VASILESCU-VASIA..... || ELENA FILIPOVICI 200

SUMMARY

N. CEAUŞESCU — The Rumanian Comunist Parti — Succesor of the Revolutionary and Democratic Struggle of the Rumanian People, of Labour and Socialist Movement Traditions in Rumania 3

ION POPESCU-PUTURI Creation of the Rumanian Communist Party a Result of the Development of the Revolutionary and Democratic Movement in Rumania 57
A. DEAC, FL. DRAGNE: Debates of the Rumanian Comunist Party's First Congress 83
C. PÎRVULESCU, GH. TUTUI, I. IACOS: Activity of the Rumanian Communist Party for Uniting the Working Class..... 99
N. GOLDBERGER: — The Struggle of the R.C.P. for Strengthning its connections with the Masses 121
GH. ZAHARIA, A. PETRI: The Rumania Communist Party at the Head of the Rumanian People's Struggle for the Defence of National Independance of the Country, Against Fascism..... 135
GH. SURPAT: The Continue Development of National Economy — Central Objective of the R.C.P.'s Activity 157
— A Living Mirror of a Glorious History of Struggle: N. CIOROIU, I. LUPESCU 177
EVOCATIONS:
CONSTANTIN IVĂNUȘ ..... DUMITRU GROFU
G.M. VASILESCU-VASIA ..... ELENA FILIPOVICI..... 200

BIBLIOTECA CENTRALĂ

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este: Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon: 17.01.60, interior 442; 722; 369.

Revista „Analele Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R." apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Revista se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei.

Preţul unui număr — 6 lei; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

40 502

Lei 12

I 8914

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

analele

INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE ŞI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

ANUL XII 4 1966

0 III 2005

I 8914 -- DEC. 2014

analele

INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE
ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

SUMAR
4
1966

Articole — comunicări

D. I. MAZILU, T. CARACIUC : Făurirea statului socialist România — cucerire istorică a maselor populare 3

GH. MATEI, V. GHERGHESCU : Insurecția națională antifascistă din România în lumina unor documente ale timpului de peste hotare 22

D. V. FIROIU : Legislația privind conflictele de muncă în anii regimului burghezo-moșieresc 39

TR. LUNGU : Caracterul legiuirilor agrare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea 61

★

„Școala socialistă" de la București (1913) : **M. Ioanid** 75

Demonstrațiile populare antifasciste din 31 mai 1936 : **Gh. I. Ioniță** 83

Solidaritatea poporului român cu războiul național-revoluționar din Spania : **I. Babici** 101

Crearea Comisiei Generale a Sindicatelor din România (1906) . . . 111

Discuții

Situația economică-socială a României în perioada 1919—1924 : **V. Axenciuc** 125

Evocări

MIHAIL MACAVEI || *CONSTANTIN POPOVICI*
DR. EUGEN ROZVANI || *G. IBRĂILEANU* . . . 147

Recenzii — Note bibliografice

„Presa muncitorească și socialistă din România", vol. II, 1900—1921, partea I-a, 1900—1907, Editura politică 1966, 904 pag. ; **„Documente din istoria mișcării muncitorești din România", 1916—1921,** Editura politică 1966, 792 pag. ; I. Cojocaru, Z. Ornea : **„Falansterul de la Scăieni",** Editura politică 1966, 536 pag. ; Silviu Dragomir : **„Avram Iancu",** Editura științifică, 1965, 304 pag. ; V. Cheresteșiu : **„Adunarea națională de la Blaj",** Editura politică 1966, 672 pag. ; C. C. Giurescu : **„Viața și opera lui Cuza Vodă",** Editura științifică 1966, 480 pag. 163

Informații

Comemorarea a 25 de ani de la moartea lui Nicolae Titulescu . . 187

Adunarea consacrată împlinirii a 30 de ani de la începutul războiului național-revoluționar al poporului spaniol 190

Conferința internațională de la Milano privind aspectele sociale ale Rezistenței antifasciste în Europa 193

7586

COMITETUL DE REDACȚIE

ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — secretar de redacție, GEORGESCU TITU — redactor-șef, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEAN N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, ROMAN VALTER, SURPAT GHEORGHE — redactor-șef adjunct, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

Făurirea statului socialist România — cucerire istorică a maselor populare

D. I. MAZILU,
T. CARACIUC

Călăuzindu-se neabătut după învățătura marxist-leninistă și aplicînd-o în mod creator în practica revoluționară, Partidul Comunist Român a stabilit obiectivele concrete de luptă ale fiecărei etape, căile de rezolvare a problemelor complexe ale construcției socialiste, potrivit condițiilor și particularităților specifice din țara noastră.

Trecerea de la statul burghez la cel socialist, de la națiunea burgheză la națiunea socialistă presupune, în mod necesar, răsturnarea dominației de clasă a burgheziei și cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, primul pas în revoluția proletară fiind „...ridicarea proletariatului la rangul de clasă dominantă..." [1], în scopul lichidării relațiilor economice capitaliste și făuririi noului mod de producție, socialist. Burghezia, constituită în stat, folosește efectiv aparatul ce-l are la dispoziție pentru satisfacerea propriilor interese, deoarece interesele „naționale", în numele cărora acționează, sînt, de fapt, sinonime cu propriile ei interese. Proletariatul, ridicîndu-se la rangul de clasă dominantă, se ridică, totodată, la rangul de clasă națională, în sensul că folosește nemijlocit dominația sa pentru satisfacerea intereselor economice, sociale și spirituale ale întregii națiuni.

Înlocuind puterea de stat burgheză, statul socialist apare și se dezvoltă ca o putere a oamenilor muncii, îndeplinind rolul de instrument principal în construirea orînduirii socialiste.

Desfășurarea procesului revoluționar în țara noastră a demonstrat că proletariatul nu poate să preia mașina de stat burghezo-moșierească și s-o folosească în scopurile sale, ci trebuie să asigure transformarea sa revoluționară, făurind noul aparat de stat, socialist. V. I. Lenin arăta că „atîta timp cît statul este o mașină pentru exercitarea violenței de către burghezie asupra proletariatului, lozinca proletară nu poate fi decît aceasta: distrugerea acestui stat" [2]. Această concluzie reprezintă una din tezele fundamentale ale marxism-leninismului cu privire la sarcinile proletariatului în ce privește soarta statului burghez în revoluția socialistă. Ea și-a găsit

[1] K. Marx-F. Engels, *Opere alese în două volume*, vol. I, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 31.

[2] V. I. Lenin, *Opere*, vol. 26, E.S.P.L.P. 1954, pag. 97.

concretizarea în elaborarea și realizarea liniei politice a P.C.R. în vederea lichidării vechii orînduiri sociale și făuririi unei noi organizări social-politice.

Aplicînd o tactică elastică, puternic ancorată în realitate, P.C.R. a folosit metodele de luptă și formele de organizare cele mai accesibile situației concrete etapelor luptei pentru democrație și socialism, a condus cu succes lupta maselor populare pentru lichidarea mașinii de stat burghezo-moșierești, pentru făurirea și dezvoltarea statului socialist.

Procesul făuririi, dezvoltării și consolidării statului a fost determinat permanent de condițiile social-economice. Reflectînd transformările survenite în baza economică și în structura de clasă a societății, statul nostru — ca element important al suprastructurii — joacă un rol activ în consolidarea, întărirea și dezvoltarea acestor transformări, ca o puternică expresie a dialecticii bazei și suprastructurii în țara noastră în procesul construirii orînduirii socialiste.

*

Prin victoria insurecției armate din august 1944 a fost zdrobit cel mai odios instrument al exploatării și asupririi maselor pe care l-a produs regimul burghezo-moșieresc în decursul întregii sale existențe — dictatura militară-fascistă. Răsturnarea dictaturii militare-fasciste antonesciene a marcat începutul procesului lichidării mașinii de stat burghezo-moșierești în România, a luptei maselor populare pentru cucerirea puterii politice din mîinile claselor exploatatoare.

În condițiile create în urma victoriei insurecției armate, burghezia și moșierimea au fost puse în imposibilitatea de a mai guverna ca înainte. Puterii de stat existente, caracterizată prin rolul preponderent al activității executiv-dispozitive exercitate în condițiile unei majorități reacționare în guvernele perioadei 23 august 1944—28 februarie 1945, i se opuneau masele populare, largi forțe sociale coalizate în jurul clasei muncitoare. Sub steagul revoluției luptau cu abnegație masele populare stăpîne pe stradă, gărzile patriotice înarmate, țărănimea, mici meseriași etc. Luptei antihitleriste a maselor populare se alăturau și unele cercuri ale burgheziei, ale căror interese politice, dar mai ales economice fuseseră lezate în perioada dictaturii militare-fasciste. În scurt timp după 23 august, formele de organizare a maselor se consolidau continuu ; în întreprinderi și instituții activau comitete sindicale, la sate comitete țărănești. Se consolida, de asemenea, coaliția realizată în cadrul Frontului Național Democratic [3]. Toate acestea au avut un rol deosebit de important în pregătirea condițiilor necesare instaurării regimului democrat-popular, în înlăturarea de pe arena politică a guvernelor Sănătescu și Rădescu și instaurarea guvernului de largă concentrare democratică condus de dr. Petru Groza.

[3] F.N.D. reprezenta o largă coaliție a tuturor forțelor interesate în democratizarea reală a țării, în înfăptuirea reformelor economice și sociale cerute de nevoile dezvoltării societății românești. Din ele făceau parte: Partidul Comunist Român, Partidul social-democrat, Sindicatele unite, Frontul plugarilor, Uniunea patriotică, Uniunea populară maghiară, Partidul național-țărănesc de sub conducerea lui Anton Alexandrescu, organizații de tineret, femei și alte organizații și grupări politice

Trăsătura principală a procesului de făurire a statului democrat-popular în prima etapă a revoluției (1944—1947) a fost defascizarea și democratizarea vechiului aparat de stat, transformarea lui dintr-un instrument al regimului burghezo-moșieresc într-un instrument important al revoluției, chemat să joace rolul principal în realizarea aspirațiilor maselor populare. Se înțelege că acest proces a cunoscut o serie de trăsături caracteristice pînă la 6 martie și altele în perioada de după instaurarea guvernului democrat. Forțele revoluționare îngrădeau și eliminau reprezentanții claselor exploatatoare din aparatul de stat, cucereau pas cu pas pozițiile cheie în organele statului, pe care le transformau treptat în instrumente principale ale revoluției [4].

Astfel, prin lupta maselor populare au fost înlăturate elementele fasciste și reacționare din organele locale și centrale ale aparatului de stat, în care cei ce muncesc au cucerit poziție cu poziție, ceea ce a dus la schimbarea conținutului de clasă al întregului aparat de stat în ansamblu. Menținîndu-se încă vechile forme de organizare, prefecturi, preturi, primării, în procesul revoluției, aceste organe au căpătat sarcini noi, jucînd un rol din ce în ce mai important în înfăptuirea transformărilor revoluționare.

Stabilind obiectivele principale ale luptei pentru defascizarea și democratizarea întregului aparat de stat, Partidul Comunist Român, încă în proiectul de platformă din septembrie 1944, propus tuturor forțelor democratice, arăta : „Pentru ca România să devină o țară cu adevărat democratică trebuie ca toate legile, decretele, dispozițiile reacționare și antipopulare, precum și toate măsurile excepționale ale guvernelor dictatoriale să fie anulate“ [5].

De asemenea, armata și întregul aparat administrativ urmau să fie curățate de elementele fasciste, profasciste, legionare. Dar, pentru realizarea cu succes a defascizării și democratizării aparatului de stat, trebuia să se asigure întărirea, creșterea influenței partidului în stat și în organizațiile de masă. Aceste sarcini, deosebit de importante, s-au realizat în cursul marilor bătălii de clasă desfășurate de clasa muncitoare și celelalte forțe sociale progresiste, conduse de partidul comunist, cu forțele reacționare, în cursul cărora s-a hotărît soarta puterii de stat.

Prefecturile, preturile, primăriile au fost luate cu asalt, masele înlocuind prefecții, pretorii și primarii reacționari cu elemente progresiste.

În mediul rural, masele de țărani își aleg o serie de comitete sătești, care acționează pentru înfăptuirea unor sarcini democratice și antifasciste. Luînd naștere împotriva voinței majorității reacționare din guvern, aceste comitete au adoptat numeroase măsuri cu caracter democratic. Ele acțio-

---

[4] În acest sens sînt de relevat cîteva momente, dintre care unele — examinate în mod cronologic — pun în evidență procesul parcurs în construcția de stat încă în etapa democratică a revoluției populare. Este vorba despre : eliminarea elementelor reacționare din organele locale și centrale ale aparatului de stat și promovarea de către mase a unor elemente democratice, legate de popor ; instaurarea guvernului de largă concentrare democratică la 6 martie 1945 și consolidarea pozițiilor clasei muncitoare în toate verigile statului ; constituirea — la 19 noiembrie 1946 — a parlamentului democratic (Adunarea deputaților) ; reorganizarea aparatului economic, schimbarea orientării și rolului său în sistemul organelor statului, ceea ce a dus, în mod evident, la îngrădirea treptată a puterii monarhice și înlăturarea monarhiei de pe arena politică a țării.

[5] „Scînteia“ nr. 6, din 26 septembrie 1944.

nau, în perioada 23 august 1944 — 6 martie 1945, în interesul maselor care le-au ales. În acest sens sînt edificatoare măsurile luate pentru înfăptuirea reformei agrare, sprijinirea războiului antihitlerist și promovarea unor măsuri democratice pe plan local. Apar și se dezvoltă astfel trăsături noi în sistemul organelor de stat locale încă în perioada 23 august 1944 — 6 martie 1945, care se vor dezvolta continuu în perioada după instaurarea guvernului democratic. Lupta pentru democratizarea aparatului local s-a desfășurat în condițiile cînd forțele reacționare se cramponau de pozițiile pe care le ocupau în administrația de stat, recurgînd la tot felul de acțiuni criminale pentru a împiedica promovarea reprezentanților poporului. Ministerul de Interne a organizat mai multe acțiuni represive menite să împiedice democratizarea aparatului de stat, recurgînd în acest sens chiar și la forță armată [6]. Totodată, organele administrative superioare nu recunoșteau noua conducere a organelor locale, ordonau arestări și intentări de procese, ocupau sediile organelor locale, cu ajutorul jandarmilor și al altor elemente reacționare înarmate, dizolvau adunările comitetelor țărănești. Toate aceste manevre au suferit însă un eșec total. La începutul anului 1945, un număr de 52 de prefecturi, din totalul de 58, precum și numeroase primării aveau în conducere elemente democratice, legate de masele populare, hotărîte să lupte pentru realizarea năzuințelor poporului.

Pozițiile cucerite de mase în aparatul local au slăbit suportul social și politic al guvernelor cu majoritate reacționară, au îngustat continuu posibilitatea folosirii acestuia de către reacțiune pentru a împiedica dezvoltarea revoluției.

Puternica ridicare la luptă a majorității poporului român a produs panică și derută în rîndurile claselor dominante. Exprimînd teama în fața luptei revoluționare a maselor, în februarie 1945 N. Rădescu recunoștea că „de cîteva zile în special mișcarea în capitalele de județ s-a accentuat. În privința primarilor, același lucru. Iar în ceea ce privește agitația la țară pe tema reformei agrare, lucrurile au devenit de o gravitate excepțională".

Creșterea luptelor muncitorești, generalizarea luptei pentru pămînt a maselor țărănești și închegarea alianței muncitorești-țărănești grăbeau deznodămîntul bătăliei pentru putere în favoarea maselor populare.

Larga activitate politică-ideologică și organizatorică desfășurată de partidul comunist și celelalte organizații democrate, lupta nestăvilită a maselor pentru putere, întărirea formațiunilor de luptă patriotice, participarea armatei la insurecție și la războiul antihitlerist au lipsit reacțiunea de prilejul de a se regrupa și a recurge la mijloace extreme pentru a-și apăra privilegiile. Valul luptei populare a înlăturat cele trei guverne cu majoritate reacționară și a impus la 6 martie 1945 instaurarea primului guvern democratic din istoria țării — moment deosebit de important în realizarea politicii partidului de defascizare și democratizare a aparatului de stat. Instaurarea primului guvern din istoria României în care clasa muncitoare are rolul conducător a însemnat o mare victorie a luptei revoluționare a poporului nostru, constituind o premisă importantă pentru dezvoltarea democratică și progresistă a societății noastre. Prin instaurarea acestui guvern de largă concentrare democratică, s-au creat posibilități reale pentru a se trece la accelerarea procesului democratizării întregii

[6] „Scînteia" nr. 23, din 14 octombrie 1944.

administrației de stat [7]. Noua putere, care prin conținutul și sarcinile sale era o dictatură revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii, constituia principalul instrument în mîna clasei muncitoare și a aliaților săi în lupta pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la construirea socialismului.

Guvernul a confirmat conducerile organelor administrative locale alese de popor și a trecut la înlocuirea acelora care — fiind promovate de elementele reacționare din guvernele Sănătescu și Rădescu — acționaseră împotriva intereselor poporului.

Dîndu-și seama de rolul important ce revenea guvernului, reacțiunea a recurs la numeroase manevre pentru a-i împiedica activitatea, încercînd provocarea unei crize politice pentru răsturnarea guvernului democrat. Astfel, la sfîrșitul anului 1945, s-a desfășurat așa-numita „grevă regală", regele refuzînd în decurs de cinci luni să semneze legile și decretele guvernului, pentru a le da un caracter de acte „neconstituționale", iar activitatea guvernului prezidat de dr. Petru Groza să îmbrace un caracter „ilegal". În același timp, unele state capitaliste au exercitat permanent presiuni asupra guvernului român, au refuzat să încheie tratate, acorduri, convenții politice, economice, culturale cu România.

După instaurarea guvernului democrat, P.C.R. a fixat ca principal obiectiv al luptei revoluționare și democratice crearea noului parlament, ceea ce a jucat un rol important în făurirea statului nostru democrat-popular român. În pregătirea alegerilor parlamentare un loc important îl ocupă plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1946. „În împrejurările actuale — se arăta în lucrările plenarei —, judecînd după rolul pe care l-am avut pînă în prezent în guvern și rolul pe care-l vom avea în viitor, clasa muncitoare, reprezentată prin cele două partide, comunist și social-democrat, în guvern și în parlament, ar constitui baza în jurul căreia s-ar grupa toate forțele democratice ale țării" [8]. Partidul a atras toate celelalte forțe democratice în bătălia alegerilor, folosind tactica unor alianțe largi, pe platforma intereselor general-democratice, ceea ce a constituit o chezășie a victoriei în alegerile din 1946.

Alegerile din noiembrie 1946 au prilejuit confruntarea directă a celor două forțe opuse — democrația și reacțiunea —, confruntare în care forțele democratice au repurtat o victorie hotărîtoare [9]. Victoria obținută de Blocul Partidelor Democratice oglindește compromiterea și izolarea de mase a partidelor burgheze reacționare, care curînd în perioada care urmează aveau să dispară din viața politică. Parte componentă a luptei de clasă împotriva reacțiunii, alegerile au demonstrat că majoritatea zdrobi-

---

[7] În guvernul instaurat la 6 martie 1945, forțele democratice dețineau președinția Consiliului de Miniștri și 14 ministere din totalul de 17. Reprezentanții grupării burgheze conduse de Gh. Tătărăscu dețineau vicepreședinția Consiliului de Miniștri și 3 ministere [Decretul nr. 709, din 6 martie 1945, publicat în „Monitorul oficial" (Partea I) nr. 54, din 7 martie, fila 1 072 ; Decretul nr. 710, din 6 martie 1945, publicat în „Monitorul oficial" nr. 54, fila 1 072].

[8] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 6, fila 175.

[9] În aceste alegeri, din totalul voturilor, Blocul Partidelor Democratice (împreună cu Uniunea populară maghiară) a obținut 79,6%, deci asentimentul majorității covîrșitoare a populației. (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 8 849, fila 199 ; dosarul nr. 8 847, filele 1, 73 și urm.)

toare a poporului, clasa muncitoare, țărănimea, păturile mijlocii orășenești, intelectualitatea, sprijină ferm puterea populară.

În aceste împrejurări, noua reprezentanță națională a devenit organul revoluției populare și, împreună cu guvernul, a adus noi limitări, foarte importante, prerogativelor regale. Atît prin componența, prin sarcinile pe care le rezolva, cît și prin formele și metodele sale de activitate, noul parlament — Adunarea deputaților, primul parlament democratic din istoria patriei — era deosebit de parlamentele burghezo-moșierești. Din totalul de 414 deputați ai noului parlament, coaliția forțelor democrate, conduse de P.C.R., avea 378 de deputați, iar dintre aceștia 304 erau reprezentanți ai clasei muncitoare și țărănimii. Parlamentul a adoptat importante acte normative cu privire la : etatizarea Băncii Naționale, crearea oficiilor industriale, înființarea Controlului economic, o serie de legi anticapitaliste, precum și legi privitoare la unele reforme fiscale, monetare, administrative, judecătorești etc. Aceste măsuri au exercitat un rol deosebit în desăvîrșirea sarcinilor revoluției burghezo-democratice, au dus la consolidarea cuceririlor revoluționare ale maselor, la înlăturarea treptată a forțelor reacționare de pe arena politică a țării în vederea trecerii la revoluția socialistă.

Înțelegerea justă a caracterului complex al făuririi statului popular presupune, totodată, cercetarea aspectelor caracteristice pe care le-a cunoscut construcția noastră de stat în celelalte verigi centrale și locale, mai cu seamă cele chemate să rezolve sarcinile economice. Statul, încă în prima etapă a revoluției, a constituit o serie de organe noi, reorganizînd, totodată, unele vechi, în vederea realizării cu succes a sarcinilor complexe ale refacerii și reconstrucției economice a țării. În acest sens, indicații prețioase au fost date de Conferința națională a P.C.R. din octombrie 1945. În raportul prezentat la conferință de Gh. Gheorghiu-Dej s-a relevat necesitatea intensificării controlului și îndrumării de către stat a întreprinderilor cu sprijinul maselor, investirii unor fonduri importante în industrie și agricultură, reorganizării sistemului de credit, înfăptuirii reformei fiscale, înlăturării inflației și haosului financiar. Îndrumarea economiei noastre presupune — se precizează în raport — „un aparat de control suplu și eficace și o organizare a administrației de stat care să corespundă noilor nevoi. Aceasta este iarăși una din problemele principale care se pun astăzi statului și care va trebui rezolvată neîntîrziat“ [10].

Pe baza sarcinilor trasate de Conferința națională s-au luat măsuri importante pentru reorganizarea și orientarea într-un chip nou a organelor economice, astfel ca ele să poată îndeplini cu succes noile sarcini ce reveneau statului în domeniul economiei. O seamă de organe economice capătă împuterniciri mai largi și le sînt mai bine delimitate atribuțiile ce le revin. Așa, de pildă, în aprilie 1947 [11] se reorganizează substanțial Ministerul Industriei și Comerțului, dîndu-i-se noi atribuții în conducerea economiei. Chiar din legea de organizare a Ministerului Industriei și Comerțului rezultă rolul economic, tot mai însemnat, pe care începe să-l aibă statul în organizarea producției, schimbului și repartiției produselor.

[10] Gh. Gheorghiu-Dej. *Articole și cuvîntări*, E.S.P.L.P., 1956, ediția a IV-a. pag. 81.

[11] Legea nr. 114 pentru organizarea Ministerului Industriei și Comerțului, publicată în „Monitorul oficial“ (Partea I) nr. 89, din 19 aprilie 1947.

O măsură importantă în desfășurarea procesului democratizării aparatului de stat a constituit-o înființarea oficiilor economice județene și municipale [12], precum și a unor inspectorate create în vederea întăririi controlului și dirijării economiei de către stat.

În iunie 1947 a luat ființă Comisia ministerială pentru redresarea economiei și stabilizarea monetară, care a jucat un rol hotărîtor în realizarea măsurilor preconizate de partid pentru îmbunătățirea situației economice și financiare. În același timp, au fost înființate, la 10 iunie 1947 [13], oficiile industriale, care — înlocuind oficiile economice cu competență teritorială — au exercitat un larg control funcțional asupra întregului circuit al producției pe ramuri industriale. Organizarea oficiilor industriale avea în vedere necesitatea controlului și dirijării producției pe ramuri economice, stimulîndu-se marile unități de producție, toate întreprinderile care prezentau un interes deosebit pentru economia națională și care jucau un rol hotărîtor în acțiunea de redresare economică și de refacere a țării. Oficiile industriale — așa cum sublinia P.C.R. — urmau să joace rolul unui instrument care să contribuie la îmbunătățirea procesului de producție, ajutînd la îndeplinirea sarcinilor ce reveneau țării pe plan economic [14].

Răspunzînd obiecțiilor făcute de reprezentanții partidului liberal, care susțineau că oficiile industriale nu vor putea contribui la reorganizarea și refacerea economiei, soluția fiind — așa cum susțineau ei — efectuarea unor împrumuturi externe, P.C.R. a arătat că România, ca stat independent și suveran, nu va primi în orice condiții împrumuturile oferite de cei care s-ar arăta dispuși să le acorde, deoarece are suficiente resurse materiale pentru a-și întări și consolida independența sa economică [15].

După victoria obținută în alegerile din 1946, a fost etatizată [16] — după o luptă ascuțită împotriva forțelor reacționare — Banca Națională a României, toate acțiunile băncii trecînd în proprietatea statului. Această măsură a avut o influență hotărîtoare în transformarea sistemului bancar într-un instrument economic eficient al clasei muncitoare, îndreptat împotriva claselor exploatatoare. În urma etatizării, Banca Națională a primit dreptul de control asupra creditelor bancare, de stat sau particulare etc., realizîndu-se, astfel, centralizarea creditelor și finanțelor în mîinile statului democrat-popular.

Toate aceste măsuri au dus la schimbarea, tot mai accentuată, a raportului forțelor de clasă în favoarea clasei muncitoare și a celorlalți oameni ai muncii, consolidîndu-se continuu puterea muncitorească-țărănească.

În aceste condiții, îndepărtarea reprezentanților burgheziei din guvern a fost o măsură imperios necesară, pentru că aceștia — folosind pozițiile ce le aveau — au încercat, prin diferite forme și metode, să se îm-

---

[12] Legea nr. 69 pentru funcționarea oficiilor economice județene din 16 februarie 1946, publicată în „Monitorul oficial" (Partea I) nr. 40, din 17 februarie 1946.

[13] Legea nr. 183 pentru înființarea și funcționarea oficiilor industriale din 10 iunie 1947, publicată în „Monitorul oficial" (Partea I) nr. 129, din 11 iunie 1947.

[14] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 9 094, fila 7.

[15] Ibidem, fila 12.

[16] Legea nr. 1 056 pentru etatizarea Băncii Naționale a României, publicată în „Monitorul oficial" (Partea I) nr. 296, din 28 decembrie 1946.

potrivească procesului de democratizare a vieții politice, promovării măsurilor economice și politice progresiste. La 6 noiembrie 1947, reprezentanții P.N.L. — Tătărăscu au fost îndepărtați din guvern. Îndepărtarea tătărăscienilor a fost ultimul act pe calea curățirii guvernului de reprezentanții burgheziei, reprezentînd o fundamentală schimbare a caracterului guvernului — care în noua structură devenise un guvern ce exprima interesele fundamentale ale maselor populare —, o schimbare a caracterului puterii de stat. Devenea astfel posibilă și, totodată, imperios necesară abolirea monarhiei.

*

Răsturnarea monarhiei și făurirea Republicii Populare Române au constituit un punct de cotitură în dezvoltarea revoluției în țara noastră, marcînd cucerirea deplină a puterii politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, ceea ce face posibilă trecerea la o nouă etapă istorică — etapa înfăptuirii sarcinilor construcției socialiste.

Cucerirea deplină a puterii politice de către clasa muncitoare a dus la schimbarea esenței statului, care devine un instrument al dictaturii proletariatului.

Republica Populară Română, formă de stat a puterii proletare, a întruchipat organizarea politică a societății pentru o întreagă perioadă istorică — perioada de trecere de la capitalism la socialism, corespunzînd deplin condițiilor desfășurării procesului revoluționar, construcției socialiste din țara noastră. Statul a devenit principalul instrument al activității conștiente a clasei muncitoare și a aliaților săi în vederea înfăptuirii sarcinilor grandioase ale construirii noii societăți, al apărării cuceririlor revoluționare ale poporului muncitor.

Statul socialist, prin conținutul și caracterul său, nu poate permite, sub nici o formă, nici un amestec din afară în politica internă și externă a țării. În temeiul suveranității și independenței sale, statul socialist stăpînește toate pîrghiile necesare în vederea dezvoltării economiei și culturii socialiste, în scopul construirii socialismului și comunismului. În acest context, definind una dintre principalele sarcini ale statului, Constituția din 1948 sublinia : „Statul îndrumează și planifică economia națională în vederea dezvoltării puterii economice a țării, asigurării bunei stări pentru popor și garantării independenței naționale“ [17].

Acest principiu de organizare a statului nostru socialist contura linia politică generală a partidului în construcția de stat, canaliza lupta poporului muncitor din România spre deplina eliberare socială și consolidare a independenței și suveranității țării. În raportul pe marginea proiectului de Constituție din 1948, prezentat în fața Marii Adunări Naționale, subliniindu-se legătura indisolubilă între independență și socialism, se arăta : „În ceea ce ne privește pe noi, nu sîntem dispuși să renunțăm nici în teorie și nici în practică la nici un dram al independenței naționale și suveranității de stat“ [18].

Trecerea la înfăptuirea operei vaste și complexe de construire a socialismului în țara noastră a ridicat în fața partidului clasei muncitoare

[17] *Constituția Republicii Populare Române*, 1948, art. 15.
[18] „Scînteia“ nr. 1 096, din 11 aprilie 1948.

sarcini de mare importanță în domeniul construcției de stat. Era necesară înlăturarea formelor necorespunzătoare și limitate ale organelor de stat, care, deși aveau un conținut nou, nu mai corespundeau etapei luptei pentru construirea socialismului. Se impunea crearea noului sistem al organelor statului, cu un caracter unitar și indivizibil, construit pe baza principiilor socialiste. Acestor cerințe i-au fost subordonate și prevederile Congresului al VI-lea la P.C.R., în documentele căruia se sublinia ca o sarcină principală trecerea la crearea noilor organe ale puterii și administrației de stat, menite să apere cuceririle revoluției și să înfăptuiască programul de reconstrucție economică și culturală a țării [19].

În această etapă a revoluției populare și de făurire a statului socialist se desfășoară un proces complex, care cuprinde pe de o parte lichidarea vechilor forme ale aparatului de stat, iar pe de altă parte crearea noilor organe de stat *.

În cadrul luptei Partidului Comunist Român pentru făurirea noilor organe de stat corespunzătoare etapei socialiste a revoluției, un loc important îl ocupă crearea Marii Adunări Naționale ca organ suprem de tip nou al puterii populare. Măsurile luate de partid în această etapă a revoluției populare sînt o continuare, în noi condiții, a acelora luate în prima etapă pentru constituirea parlamentului ca organ democratic al puterii de stat muncitorești-țărănești. Pornind de la experiența acumulată în prima etapă a revoluției în acest domeniu, de la tradițiile luptei maselor pentru democrație și progres social, de la necesitățile și particularitățile proprii țării noastre în dezvoltarea ei pe drumul socialismului, partidul nostru a inițiat modalitățile cele mai corespunzătoare pentru constituirea și activitatea noului organ al puterii de stat. La 24 februarie 1948, Adunarea deputaților aleasă în noiembrie 1946 s-a autodizolvat, iar în luna martie 1948 poporul nostru și-a ales organul suprem al puterii de stat socialiste — Marea Adunare Națională [20].

Alegerile din martie 1948, în urma cărora s-a făurit Marea Adunare Națională, au dus la întărirea pozițiilor politice ale clasei muncitoare și aliaților ei în stat.

Crearea Marii Adunări Naționale a constituit un verdict fără drept de apel dat de masele populare din țara noastră forțelor trecutului, a demonstrat hotărîrea poporului nostru de a se așeza pe baze socialiste viitorul României.

În prima sa sesiune din aprilie 1948, Marea Adunare Națională a jucat rolul de adunare constituantă. Prima Constituție a României popu-

---

[19] I. Rădulescu, *Din activitatea P.M.R. pentru întărirea statului democrat-popular și perfecționarea activității sale*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 6/1962, pag. 21.

* Sînt de remarcat cîteva momente mai importante ale acestui proces : a) înlăturarea vechilor forme în organizarea și activitatea organelor supreme ale puterii de stat și crearea Marii Adunări Naționale ca organ suprem de tip nou al puterii populare ; b) crearea unor noi organe locale ale puterii de stat ; c) desăvîrșirea procesului — început în prima etapă a revoluției populare — de creare a unor organe economice și culturale și de apărare a cuceririlor revoluționare, menite să rezolve sarcinile ridicate de construcția socialistă.

[20] La făurirea organului suprem al puterii de stat a luat parte întregul popor. În alegerile din 1948, din 7 661 031 de votanți, listele F.D.P. au întrunit 6 759 936 de voturi.

lare adoptată în 1948, precum și Constituția din 1952 au avut o importanță deosebită pentru crearea și dezvoltarea statului socialist. Prevederile Constituției din 1948 consfințeau cuceririle revoluționare ale poporului, și în primul rînd instaurarea dictaturii clasei muncitoare, creînd, în același timp, baza juridică a înfăptuirii unor profunde transformări cu caracter socialist.

În domeniul statal, Constituția din 1948 a dat cadrul legal al creării organelor puterii și administrației de stat, definind forma lor de organizare, principiile și metodele de activitate. Marea Adunare Națională apare în mod real ca unicul organ al puterii de stat, căruia îi sînt subordonate toate celelalte organe ale statului [21]. Din partea Marii Adunări Naționale primesc mandatul de activitate și sînt controlate toate organele de stat : guvernul țării, Procuratura, Tribunalul suprem, ministerele și celelalte organe ale administrației de stat. În organizarea Marii Adunări Naționale ca organ suprem al puterii de stat, partidul a militat pentru o legătură organică și indisolubilă a acesteia cu practica construcției socialiste, pentru o unitate organică între activitatea legislativă și executivă. Atribuțiile Marii Adunări Naționale, activitatea comisiilor acesteia, drepturile deputaților leagă în mod direct organul suprem de practica construcției socialiste în toate domeniile de activitate. Marea Adunare Națională, reprezentînd pentru prima oară voința poporului muncitor, întruchipează principiul unității depline a puterii de stat, suveranitatea poporului în exercitarea drepturilor sale la conducerea țării. Crearea Marii Adunări Naționale a corespuns pe deplin conținutului nou al puterii de stat instaurate în țara noastră, funcțiilor statului în perioada de trecere de la capitalism la socialism, condițiilor în care a luat naștere și se dezvoltă construcția societății socialiste. În procesul construcției socialiste au sporit continuu atribuțiile Marii Adunări Naționale în exercitarea controlului asupra dezvoltării economice și sociale, asupra întregii activități de stat.

Congresul al VI-lea al P.C.R. a acordat o deosebită atenție făuririi organelor locale ale puterii de stat. În rezoluția congresului se sublinia : „O reformă administrativă democratică va trebui să înlocuiască formele învechite ale administrației locale prin organele locale ale puterii de stat — consiliile populare * — alese de masa poporului, avînd mari atribuțiuni în conducerea treburilor obștești și atrăgînd la opera de guvernare masele populare“ [22].

Apreciind crearea organelor locale ca un moment de o deosebită importanță și semnificație politică în procesul construcției statului socialist, partidul nostru a creat și verificat în practică organe tranzitorii — comitetele provizorii ale sfaturilor populare —, le-a studiat activitatea, apropiindu-le tot mai mult de forma de organizare corespunzătoare condițiilor și particularităților țării noastre — sfaturile populare.

Pregătind condițiile pentru constituirea comitetelor provizorii, P.C.R. a acordat atenție înlăturării elementelor străine socialismului care se mai

[21] *Constituția Republicii Populare Române*, 1948, cap. I, art. 37.

* Denumirea inițială a organelor locale ale puterii de stat a fost consiliile populare, care a evoluat apoi în denumirea de sfaturi populare.

[22] *Rezoluții și hotărîri ale C.C. al P.M.R. 1948—1950*, Editura pentru literatură politică, 1952, pag. 6—7.

menţineau în organele de stat locale. În lunile februarie-martie 1948 au fost constituite în toate judeţele ţării comisii de verificare a aparatului local, care şi-au desfăşurat activitatea sub îndrumarea directă a comitetelor judeţene de partid [23]. Ca urmare a acestei acţiuni de verificare au fost eliminate din funcţiile ce le ocupau un mare număr de elemente care prin activitatea desfăşurată s-au dovedit ostile regimului democrat-popular [24].

Sarcinile complexe ale construcţiei socialiste, greutăţile inerente începutului au ridicat în faţa partidului probleme importante privind cadrele necesare organelor locale. Partidul clasei muncitoare, conducătorul încercat al poporului nostru, a trimis în muncă în cadrul comitetelor provizorii un număr mare de muncitori şi activişti de partid.

Desfăşurată între 10 aprilie şi 16 iulie 1949, instalarea în întreaga ţară a comitetelor provizorii a constituit un moment hotărîtor în organizarea socialistă a puterii pe plan local. Prin instalarea comitetelor provizorii au fost desfiinţate prefecturile, preturile şi primăriile ca forme vechi, unipersonale de organizare a administraţiei locale. În perioada celor aproape doi ani de activitate, comitetele provizorii şi-au perfecţionat continuu metodele şi forma de organizare, au pregătit din rîndul maselor un important număr de cadre necesare activităţii de conducere a treburilor de stat pe plan local.

Acţiunea de lărgire a competenţei comitetelor provizorii, alegerea din rîndul acestora a comitetelor executive, precum şi crearea, în iunie 1950, în urma instrucţiunilor C.C. al partidului, a comisiilor permanente şi a comitetelor cetăţeneşti au contribuit la ridicarea activităţii comitetelor provizorii pe o nouă treaptă de dezvoltare, corespunzătoare formei şi conţinutului viitoarelor sfaturi populare.

Comitetele provizorii ale sfaturilor populare au activat ca organe de tranziţie de la vechea formă de organizare a administraţiei locale la organe noi, specifice statului socialist. Comitetele provizorii — cu tot caracterul restrîns şi limitat de organe tranzitorii în procesul desfăşurării revoluţiei socialiste — au asigurat trecerea de la vechile forme de conducere unipersonală a administraţiei locale la sfaturile populare, organe locale reprezentative ale puterii maselor populare. Şi în acest domeniu al construcţiei de stat înlocuirea vechilor organe nu s-a făcut sub forma unei lovituri simultane, ci, treptat, pe măsura întăririi continue a poziţiilor socialismului şi perfecţionării continue a formelor celor mai adecvate condiţiilor ţării noastre. Crearea sfaturilor populare ca organe locale ale statului democrat-popular a însemnat o mare victorie a întregului popor în lupta pentru construirea socialismului şi făurirea statului socialist. Sfaturile populare,

---

[23] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 577, fila 179.

[24] În urma verificării aparatului administrativ local în primele luni ale anului 1948 au fost înlocuiţi: în judeţul Gorj 44 de primari şi 14 notari (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 577, fila 175), în judeţul Severin 11 primari (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 576, fila 69), în judeţul Caraş-Oraviţa 18 primari (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 576, fila 23), în judeţul Prahova 44 de primari şi un mare număr de notari (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 577, fila 329), în judeţul Maramureş 11 primari (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 576, fila 48). Au fost înlocuiţi un însemnat număr de prefecţi, ca, de exemplu, în judeţele Alba, Cîmpulung-Moldovenesc, Turda, Ilfov, Putna şi altele („Scînteia" nr. 1 281, din 20 noiembrie 1948).

organe eligibile [25], bazate pe un larg democratism, constituie forma cea mai democratică de organizare și de activitate a treburilor locale din istoria poporului nostru.

Făurirea organului suprem al puterii de stat și a organelor locale, cerințele obiective ale desfășurării procesului revoluționar în țara noastră au ridicat cu pregnanță sarcina creării unui sistem de organe și organizații economice-culturale, chemate să rezolve sarcinile complexe ale construcției socialiste. În acest sens, un loc important îl ocupă reorganizarea, în perioada anilor 1948—1952, a Consiliului de Miniștri și a ministerelor ca organe centrale ale coordonării și conducerii economiei și culturii, a activității sociale. Astfel, în urma reorganizării, la începutul anului 1948, a Consiliului de Miniștri s-au creat condiții mai bune pentru ca acest organ să-și concentreze activitatea spre principalele probleme ale politicii interne și externe a țării, să asigure conducerea economiei și culturii în conformitate cu politica generală elaborată de partid. Dacă pînă la naționalizarea principalelor mijloace de producție activitatea economică a țării a fost îndrumată prin Ministerul Industriei și Comerțului, începînd din anul 1948, ca urmare a apariției și dezvoltării sectorului socialist al economiei, s-a reorganizat activitatea acestui minister și s-au creat ministere independente în strînsă legătură cu dezvoltarea ramurilor economiei naționale [26].

În ansamblu, în etapa revoluției socialiste procesul făuririi noului aparat de stat intră într-un stadiu nou, calitativ superior etapei precedente, lichidîndu-se rămășițele vechilor forme organizatorice și adoptîndu-se forme și metode adecvate organizării, conducerii și dezvoltării economiei și culturii.

Conducerea planificată a economiei — expresie a suveranității statului socialist — are o însemnătate capitală pentru construirea noii orînduiri sociale. În vederea coordonării de către stat a planificării economiei, a executării unui control asupra îndeplinirii sarcinilor economice, în iulie 1948 a luat ființă Comisia de Stat a Planificării [27]. Iar ca o continuare a unor măsuri luate încă în prima etapă a revoluției populare au fost create

---

[25] Alegerile pentru primele sfaturi populare au ridicat la conducerea treburilor obștești un mare număr de oameni ai muncii. Au fost aleși un număr de 109 311 deputați, dintre care 87 818 deputați comunali, 11 828 deputați raionali, 6 191 deputați orășenești și 3 464 deputați regionali. Un contingent important de peste 100 000 de cetățeni s-au încadrat într-o muncă efectivă de conducere a treburilor statului. Clasa muncitoare, întărindu-și rolul conducător în societate, deținea în cadrul organelor locale ale puterii de stat poziții hotărîtoare; din totalul deputaților în sfaturile populare, regionale, raionale și orășenești, 54% erau muncitori („Scînteia" nr. 1 900, din 8 decembrie 1950). Alegerile pentru organele locale au constituit o mare victorie a politicii partidului în construcția de stat, au consolidat și mai mult legătura dintre partidul clasei muncitoare și masele largi ale oamenilor muncii.

[26] În anul 1952 existau următoarele ministere cu profil economic: Ministerul Agriculturii, Ministerul Comerțului Exterior, Ministerul Construcțiilor și al Industriei Materialelor de Construcții, Ministerul Energiei Electrice și al Industriei Energetice, Ministerul de Finanțe, Ministerul Gospodăriilor de Stat, Ministerul Gospodăriei și Industriei Locale, Ministerul Silviculturii, Ministerul Industriei Alimentare, Ministerul Industriei de Carne, Pește, Lapte, Ministerul Industriei Carbonifere, Ministerul Industriei Metalurgiei, Ministerul Industriei Petrolifere, Ministerul Industriei Lemnului, Hîrtiei și Celulozei, Ministerul Industriei Ușoare și Ministerul Poștei și Telecomunicațiilor.

[27] „Scînteia" nr. 1 161, din 4 iulie 1948.

organe de planificare în cadrul ministerelor, precum și în județe și, mai tîrziu, în regiuni și raioane [28]. Pe lîngă Consiliul de Miniștri se organizează : Arbitrajul de Stat, Comisia Controlului de Stat, Direcția Centrală de Statistică, Direcția Generală pentru Metrologie, Standarde și Investiții, Comitetul pentru Prețuri, Comitetul pentru Muncă și Salarii etc., menite să asigure desfășurarea construcției economice în diferite domenii.

Înfăptuirea revoluției culturale a impus un complex de măsuri pentru crearea și perfecționarea organelor de stat chemate să rezolve sarcini pe linia învățămîntului, științei și culturii. Astfel a fost reorganizat Ministerul Învățămîntului Public [29], iar în anul 1948 a fost reorganizată Academia Română, dîndu-i-se o structură adecvată rezolvării cu succes a sarcinilor construcției socialiste [30].

Crearea acestor noi organe a dat posibilitate statului să-și exercite cu succes funcțiile sale în domeniul economiei și culturii. În procesul construcției socialiste, organele de stat s-au schimbat și perfecționat în raport cu modificările din baza economică și de clasă, în funcție de dezvoltarea forțelor de producție, de progresul științei și culturii. Unele organe și instituții de stat în procesul construcției socialiste și-au schimbat conținutul activității lor și structura de organizare. În același timp, un număr de organe au fost înlocuite cu altele noi, corespunzătoare construcției socialismului în diferite compartimente. Criteriul principal al recomandării și folosirii de către partid a unor noi forme de conducere a economiei și culturii l-au constituit întotdeauna modul în care acestea contribuie la accelerarea procesului construcției socialiste, felul în care aceste noi organe statale corespund condițiilor concrete din țara noastră.

Desfășurînd o vastă și complexă operă constructivă, coordonînd activitatea economică și social-culturală, statul socialist îndeplinește totodată importante sarcini în direcția apărării cuceririlor revoluționare ale poporului. Pentru realizarea acestor sarcini s-a impus cu necesitate crearea unor organe de stat menite să apere cuceririle revoluționare, suveranitatea și independența patriei. Începută încă în prima etapă a revoluției, lupta partidului comunist pentru făurirea acestor organe a cunoscut, după instaurarea dictaturii proletariatului, schimbări esențiale.

A fost desăvîrșit procesul creării armatei noi, legată de interesele poporului, de cauza socialismului și păcii. În ianuarie 1949 au fost desființate poliția și jandarmeria și s-a înființat miliția populară. S-au creat noi organe judecătorești, schimbîndu-se radical compoziția și structura vechilor organe. Crearea organelor de apărare a cuceririlor revoluționare ale poporului a constituit o însemnată victorie a celor ce muncesc, o condiție a victoriei socialismului în țara noastră. În anii ce au urmat s-au adus mereu alte elemente în construcția noului aparat de stat socialist.

În întregul proces al făuririi statului socialist, partidul a acordat o atenție majoră problemei cadrelor necesare noului aparat de stat. În perioada cînd se hotăra soarta conținutului de clasă al noilor organe create, partidul nostru a adoptat linia promovării cu consecvență a elementelor ieșite din rîndul maselor muncitoare în întregul sistem al aparatului de stat, și în primul rînd în verigile sale hotărîtoare. La începutul anului

[28] „Buletinul oficial" nr. 101, din 19 martie 1949, pag. 4.
[29] „Scînteia" nr. 1 187, din 3 august 1948.
[30] „Scînteia" nr. 1 196, din 13 august 1948.

1950, din numărul de 439 434 de salariaţi ai ministerelor şi ai instituţiilor dependente de acestea, 47,93 la sută au fost promovaţi în muncă după 23 August 1944, 42,38 la sută provenind din rîndurile muncitorilor şi ale ţăranilor muncitori [31]. Paralel cu promovarea noilor cadre ale aparatului de stat din rîndul maselor muncitoare, organele şi organizaţiile de partid au desfăşurat o largă activitate de reeducare a vechiului funcţionar în spiritul socialismului şi al ataşamentului faţă de popor. Organele de partid au trimis în munca de stat un important detaşament de membri şi activişti de partid. Aceste măsuri au întărit poziţia partidului clasei muncitoare în ansamblul organelor aparatului, asigurîndu-se prin acest mijloc orientarea şi coordonarea întregului mecanism statal spre sarcinile majore ale construcţiei edificiului socialist.

Dezvoltarea continuă a construcţiei socialismului în ţara noastră a creat baza materială pentru o temeinică pregătire a cadrelor necesare în toate domeniile de activitate, lucrători cu un larg orizont profesional şi cultural, cu o bună pregătire politică-ideologică. An de an a crescut numărul cadrelor cu studii medii şi superioare, fapt care a dus la ridicarea nivelului muncii organelor de stat, şi în primul rînd al organelor economice.

S-a cristalizat an de an activitatea aparatului economic, în primul rînd a organelor de planificare a economiei. S-a îmbunătăţit continuu activitatea organelor justiţiei, procuraturii etc. Toate acestea au dus la făurirea unui sistem închegat de organe ale statului socialist, care a dat posibilitate statului să acţioneze ca instrument principal al construirii socialismului. În condiţiile victoriei depline şi definitive a socialismului la oraşe şi sate s-au ridicat probleme noi, deosebit de importante, pe linia perfecţionării continue a activităţii organelor sale, în funcţie de noile sarcini ale construcţiei socialiste.

★

Construirea bazei economice a socialismului, lichidarea claselor exploatatoare, încetarea raporturilor de dominaţie de clasă au determinat intrarea statului nostru într-un nou stadiu de dezvoltare — stadiul desăvîrşirii sale socialiste. În acest stadiu, ţinînd seama de transformările care au avut loc în economie, în întreaga viaţă socială, de evoluţia orînduirii de stat şi dezvoltarea democraţiei noastre socialiste, precum şi de necesitatea perfecţionării continue a activităţii organelor puterii, a administraţiei de stat şi a organelor de apărare, corespunzător sarcinilor noii etape de dezvoltare, s-a adoptat o nouă constituţie, care — reflectînd noul stadiu al dezvoltării societăţii noastre — proclamă Republica Socialistă România ca formă superioară de organizare statală a societăţii româneşti.

În etapa actuală, statul, desfăşurîndu-şi activitatea în condiţiile victoriei definitive a socialismului ca instrument principal al continuării pe o treaptă superioară a procesului desăvîrşirii socialismului şi pregătirii condiţiilor trecerii la comunism, îndeplineşte sarcini tot mai complexe în domeniul economiei şi culturii.

Activitatea desfăşurată de Partidul Comunist Român pe linia perfecţionării continue a aparatului de stat are la bază învăţătura marxist-leninistă potrivit căreia statul — ca şi naţiunea socialistă — se menţine multă

[31] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 2, dosarul nr. 113, pag. 13.

vreme, că rolul său este esențial, indispensabil pentru construirea societății comuniste.

Experiența țării noastre, ca și a celorlalte țări socialiste, arată că, pe măsura înaintării pe drumul socialismului, funcțiile statului evoluează corespunzător cerințelor tot mai complexe ale societății ; sporesc considerabil atribuțiile statului de organizator al economiei naționale, al activității științifice și culturale în toate domeniile vieții sociale, în asigurarea progresului continuu al țării și ridicării bunăstării poporului. În strînsă legătură cu acest proces, ca urmare a creșterii continue a forțelor de producție, caracterul socialist al economiei naționale ridică pe primul plan planificarea, conducerea și îndrumarea centralizată, unitară a tuturor domeniilor de activitate în scopul dezvoltării armonioase a întregii societăți. Aceasta a impus perfecționarea formelor și metodelor de organizare, conducere și planificare, ridicarea pe o treaptă mai înaltă a activității aparatului de stat chemat să le înfăptuiască. În același timp s-a dezvoltat principiul conducerii colective ca metodă principală în desfășurarea activității organelor economice și de stat. Aplicarea acestui principiu a dus la creșterea inițiativei maselor, la valorificarea tot mai deplină a înțelepciunii și experienței lor colective, ceea ce constituie o puternică expresie a dezvoltării continue a democrației socialiste. În toate sferele vieții sociale crește participarea maselor la realizarea treburilor obștești. Metoda discutării cu întregul popor a principalelor probleme ale construcției socialiste cimentează legăturile dintre partid și mase, contribuie la maturizarea politică și ideologică a oamenilor muncii, la generalizarea bogatei lor experiențe în viața socială, asigurînd perfecționarea continuă a activității organelor de stat, economice și obștești. O dovadă elocventă a creșterii rolului maselor în viața noastră socială o constituie dezbaterea amplă, multilaterală a sarcinilor planului cincinal pe fiecare an, pe fiecare întreprindere, dezvăluindu-se numeroase rezerve interne și fundamentîndu-se mai temeinic indicatorii planului.

S-a perfecționat și se adîncește continuu democratismul în organizarea și activitatea statului nostru. Au sporit atribuțiile Marii Adunări Naționale, s-a format în cadrul Consiliului de Miniștri un organ mai restrîns — Biroul permanent al Consiliului de Miniștri, care are sarcina soluționării problemelor ce necesită o rezolvare urgentă. Au fost aduse îmbunătățiri importante în structura unor ministere, s-a reorganizat conducerea de stat în domeniul agriculturii, științei, culturii și artei.

Astfel, pe baza indicațiilor Congresului al IX-lea privind creșterea rolului organizator al statului în dezvoltarea întregii economii naționale, au fost adoptate măsuri de îmbunătățire a conducerii și planificării agriculturii, organizării unui sistem de sprijinire și îndrumare unitară și competentă a tuturor unităților socialiste ale întregii agriculturi, creîndu-se Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție, ceea ce a dus la crearea cadrului organizatoric necesar pentru participarea mai activă a maselor țărănimii la conducerea agriculturii, a treburilor generale ale țării. Totodată, creșterea rolului științei în etapa actuală a impus luarea unor măsuri neîntîrziate de îmbunătățire a organizării și îndrumării cercetării științifice, astfel încît să se asigure mobilizarea tuturor cadrelor și forțelor materiale spre obiectivele principale ale progresului științific, în vederea îmbinării armonioase, a cercetării fundamentale cu

cercetarea aplicativă. În acest scop a fost creat, pe lîngă Consiliul de Miniștri, Consiliul Național al Cercetării Științifice ; s-au luat măsuri pentru perfecționarea activității Academiei și a sistemului de coordonare a cercetărilor în cadrul ministerelor, ceea ce va duce la o mai bună folosire a potențialului științific, la înflorirea științei românești și la progresul general al României socialiste.

În etapa actuală sporesc necontenit atribuțiile statului în organizarea, planificarea și conducerea economiei naționale. Crește rolul statului în această etapă în înfăptuirea politicii de industrializare socialistă a țării, în dezvoltarea specializării și cooperării producției, în stabilirea și realizarea conștientă a proporțiilor multiplelor legături economice în procesul producției sociale, în îmbinarea armonioasă a tuturor ramurilor economiei.

Planul cincinal adoptat la cel de-al IX-lea Congres al partidului, exprimînd caracterul științific și realist al politicii economice a partidului, reflectă grija sa deosebită pentru asigurarea dezvoltării forțelor de producție în toate regiunile țării, pentru continua industrializare a acestora. Aceasta permite dezvoltarea echilibrată și armonioasă a economiei naționale, a tuturor ramurilor ei, crearea unor condiții tot mai bune pentru introducerea în circuitul economic a noi materii prime, valorificarea superioară, eficientă a tuturor resurselor țării.

Noul plan cincinal prevede atît proporțiile generale de dezvoltare a economiei, raporturile între ramurile economice, cît și dezvoltarea fiecărei ramuri în parte, a fiecărei întreprinderi, anual și pe întreaga perioadă. Toate unitățile economice au, în felul acesta, un program foarte clar cu privire la activitatea ce urmează să o desfășoare pînă în anul 1970. Ele cunosc mijloacele de care dispun pentru realizarea sarcinilor, precum și forța de muncă care trebuie asigurată. Evident, aceasta face posibilă realizarea ritmică și în cele mai bune condiții a tuturor obiectivelor planului, creîndu-se teren propice pentru dezvoltarea continuă a inițiativei creatoare a tuturor celor ce muncesc. Măsurile luate de partid în domeniul planificării reprezintă o perfecționare, o îmbunătățire calitativă a întregului sistem de planificare, trecerea la o metodă superioară de conducere a economiei, corespunzătoare etapei actuale de dezvoltare a României socialiste.

În același timp, succesul îndeplinirii măreților sarcini ale desăvîrșirii construcției socialiste în țara noastră este strîns legat de dezvoltarea națiunii socialiste, de ridicarea pe o treaptă superioară a temeliei spirituale socialiste a acesteia. Marxism-leninismul, politica creatoare, științifică a partidului, în general ideile socialismului științific au pătruns adînc în conștiința maselor ; obiectivele politicii partidului sînt împărtășite pe deplin de întregul nostru popor, care luptă cu convingere și entuziasm pentru a le transpune în viață. Devotamentul față de cauza socialismului, avîntul în muncă, energia și abnegația în îndeplinirea tuturor sarcinilor, spiritul de răspundere față de îndatoririle sociale, activa participare la rezolvarea problemelor obștești, frăția indestructibilă dintre oamenii muncii români și oamenii muncii de alte naționalități au devenit trăsături caracteristice ale constructorilor societății noastre socialiste.

În etapa actuală cunoaște o dezvoltare puternică cultura națională, se ridică pe o treaptă mai înaltă conștiința socialistă. Continuînd tradițiile pro-

gresiste ale culturii românești, creația oamenilor de litere și artă a îmbogățit patrimoniul nostru spiritual, bucurîndu-se de prețuirea binemeritată a poporului. Statul socialist sprijină dezvoltarea și înflorirea culturii naționale, asigurînd mijloacele materiale necesare pentru aceasta.

Statul socialist asigură înfăptuirea egalității depline în toate domeniile de activitate a tuturor cetățenilor patriei, indiferent de naționalitate.

Pe baza aplicării politicii naționale marxist-leniniste a partidului comunist s-a făurit prietenia frățească dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare din patria noastră. În procesul făuririi societății socialiste s-a creat comunitatea reală de interese a tuturor cetățenilor patriei, asigurîndu-li-se drepturi și posibilități egale de afirmare și dezvoltare. În strînsă unitate frățească, poporul român și naționalitățile conlocuitoare, alcătuind marea familie a României socialiste, muncesc umăr la umăr, însuflețiți de patriotism fierbinte, pentru înflorirea și progresul patriei comune.

Orînduirea noastră socialistă asigură cele mai favorabile condiții dezvoltării multilaterale a națiunii, afirmării forțelor și aptitudinilor ei creatoare, statul socialist fiind principala garanție a acestei dezvoltări. Națiunea, ca formațiune istorică, departe de a fi depășită, găsește abia în socialism condiția deplinei ei afirmări și dezvoltări, condiția materializării întregii ei capacități. Independența și suveranitatea națiunii și a statului socialist reprezintă în felul acesta cerințe avînd o obiectivă întemeiere. Dezvoltarea națiunii în țara noastră, materializată în comunitatea reală a tuturor cetățenilor, în politica de ridicare economică a tuturor regiunilor, în cultura socialistă comună, în creșterea conștiinței socialiste a maselor, constituie un exemplu grăitor.

Sînt profund antiștiințifice încercările pe care le fac în variate forme o serie de teoreticieni de a acredita ideea că națiunile sînt o categorie socială perimată, depășită istoricește, care nu mai pot juca în epoca contemporană un rol de seamă în dezvoltarea societății. Ignorînd cerințele legice ale înfloririi și perfecționării continue a economiei naționale a fiecărei țări — complex economic cu o dezvoltare independentă și suverană —, aceștia îi opun ideea integrării economiilor naționale, adică unificarea lor într-un singur tot economic prin depășirea frontierelor naționale. Căutînd să „argumenteze" cele de mai sus, ei susțin că aceasta ar crea premise pentru accelerarea progresului economic în toate sferele producției materiale. Autorii au ajuns la concluzia că tendința unificării, integrării economiilor naționale ale țărilor socialiste ar fi o lege a dezvoltării sociale. Mergînd pe aceeași linie, o serie de economiști indică drept calea cea mai potrivită pentru realizarea integrării economiilor naționale socialiste dezvoltarea întreprinderilor mixte.

Analiza atentă a procesului istoric pune cu claritate în lumină faptul că apariția națiunii ca formă de comunitate umană și dezvoltarea vieții naționale a popoarelor este un proces social legic, o etapă necesară și obligatorie în evoluția tuturor popoarelor. Formată în condițiile istorice ale societății capitaliste, națiunea a exercitat de la început o puternică înrîurire asupra progresului economic și social, asupra mersului înainte al popoarelor. Karl Marx arăta că perioadele obiectiv necesare ale dezvoltării sociale nu pot fi suprimate ; în cel mai bun caz ele pot fi scurtate. Experiența istorică demonstrează că nesocotirea acestui adevăr dialectic,

încercarea de a trece peste etapa formării națiunii sau de a împiedica dezvoltarea sa pot aduce grave prejudicii intereselor popoarelor și păcii în lume.

Socialismul pune la temelia relațiilor dintre națiuni și popoare principiile respectării suveranității și independenței naționale, egalității depline în drepturi, neamestecului în treburile interne, respectării integrității teritoriale, internaționalismului socialist. Pe fundalul acestor principii, partidul și statul nostru promovează politica dezvoltării continue a relațiilor frățești cu toate celelalte națiuni socialiste, aducînd o contribuție activă la unitatea și coeziunea unității socialiste mondiale. Înflorirea și dezvoltarea multilaterală a națiunii noastre au loc în condițiile întăririi prieteniei și colaborării frățești cu celelalte națiuni socialiste, ca națiuni egale în drepturi, independente și suverane.

Înlăturînd antagonismul dintre națiuni, cauzele asupririi și dominației unor popoare de către altele, socialismul creează bazele obiective ale apropierii și colaborării între state, posibilitatea îmbinării intereselor naționale și internaționale ale popoarelor.

Colaborarea între națiuni socialiste egale în drepturi, suverane și independente, multilateral dezvoltate pe tărîm economic, științific, cultural, contribuie la asigurarea progresului fiecărei țări și la întărirea sistemului socialist mondial, sporește influența socialismului în întreaga lume. În acest sens trebuie relevat că este profund nejustă, antiștiințifică încercarea de a prezenta națiunea socialistă, patria socialistă ca fiind opuse internaționalismului socialist. Dezvoltarea națiunii, întărirea continuă a statului corespund cerințelor obiective ale vieții sociale ; aceasta nu numai că nu vine în contradicție cu interesele internaționalismului socialist, ci, dimpotrivă, e în concordanță deplină cu aceste interese, contribuind la întărirea solidarității internaționale a oamenilor muncii, la promovarea cauzei socialismului și păcii în lume. „Dezvoltarea și înflorirea fiecărei națiuni socialiste, a fiecărui stat socialist egal în drepturi, suveran și independent — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al IX-lea al P.C.R. —, constituie o cerință esențială de care depind întărirea unității și coeziunii țărilor socialiste, creșterea înrîuririi lor asupra mersului înainte al omenirii spre socialism și comunism“ [32].

Punînd la temelia politicii sale externe principiile respectării suveranității și independenței naționale, egalității depline în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, statul nostru dezvoltă continuu relațiile frățești cu toate statele socialiste. Totodată România socialistă — promovînd principiul leninist al coexistenței pașnice — se pronunță și acționează pentru dezvoltarea relațiilor de colaborare cu toate țările, fără deosebire de sistemul lor social-politic. Împreună cu toate țările iubitoare de pace, Republica Socialistă România se ridică cu hotărîre împotriva politicii agresive a cercurilor imperialiste de a înăbuși prin forța armelor mișcarea de eliberare națională a popoarelor.

Militînd pentru apărarea păcii, pentru micșorarea încordării internaționale, România își întărește continuu capacitatea sa de apărare. Partidul și guvernul acordă o deosebită atenție înzestrării și pregătirii forțelor armate, astfel încît ele să fie capabile în orice moment să-și îndeplinească

[32] *Congresul al IX-lea al P.C.R.*, Editura politică, 1965, pag. 69.

misiunea sacră de apărare a cuceririlor revoluționare ale poporului, suveranitatea și independența națională a patriei.

Procesul dialectic al făuririi și dezvoltării continue a statului nostru în etapa actuală, întărirea rolului său constructiv, extinderea bazei sale sociale, dezvoltarea continuă a democratismului socialist, crearea unor condiții optime pentru înflorirea personalității umane se efectuează în condițiile creșterii continue a rolului conducător al Partidului Comunist Român. Cunoscînd legile obiective ale construirii societății socialiste, partidul elaborează în mod științific măsurile necesare pentru dezvoltarea pe mai departe a statului nostru pe calea perfecționării continue a principiilor, formelor și metodelor sale de activitate.

Politica Partidului Comunist Român în construcția de stat evidențiază fidelitatea partidului față de învățătura marxist-leninistă, capacitatea sa de a aplica creator cerințele fundamentale ale revoluției și construcției socialiste la condițiile și realitățile concrete din țara noastră. Această politică realistă a dat posibilitate găsirii celor mai accesibile forme de organizare și metode de muncă, care să asigure crearea unui aparat de stat suplu și dinamic, ancorat adînc în realitatea concretă a țării.

Desigur, procesul făuririi statului nostru socialist nu a fost lipsit de unele greutăți și lipsuri care au apărut în această vastă operă constructivă. Lichidarea vechiului aparat de stat burghezo-moșieresc și crearea noului aparat de stat socialist s-au desfășurat în condițiile unei înverșunate împotriviri din partea elementelor reacționare. Victoria în această luptă a fost chezășuită de întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime, de faptul că în întreaga activitate de făurire a statului socialist masele populare au urmat cu încredere linia politică a Partidului Comunist Român, demascînd și prevenind acțiunile dușmănoase puse la cale de elementele reacționare.

Aceste aspecte — fără a epuiza problematica largă a construcției de stat în România — constituie o dovadă elocventă a faptului că conducerea de către partid reprezintă garanția îndeplinirii cu succes de către stat a sarcinilor mereu mai ample și mai importante ale continuării pe o treaptă superioară a procesului complex al desăvîrșirii construirii socialismului în țara noastră.

Insurecția națională antifascistă din România în lumina unor documente ale timpului de peste hotare

GH. MATEI
V. GHERGHESCU

De-a lungul istoriei sale zbuciumate, poporul român a trecut nu o dată prin încercări grele.

Instaurarea dictaturii militare-fasciste în împrejurările deosebit de complexe ale anului 1940, pătrunderea în țară a trupelor germane, care aveau de fapt misiunea unor trupe de ocupație, și tîrîrea României în războiul antisovietic au marcat perioada cea mai întunecată din istoria modernă a României.

Poporul român nu s-a împăcat însă nici o clipă cu situația în care fusese adus. Valorificînd o experiență bogată, acumulată în decursul multor secole, forțele patriotice ale poporului nostru, în frunte cu clasa muncitoare și partidul ei marxist-leninist, au dus cu hotărîre lupta antifascistă, național-eliberatoare.

Această luptă, amplificîndu-se și intensificîndu-se neîncetat, a culminat cu insurecția armată din august 1944.

Pregătită și înfăptuită de Partidul Comunist Român, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, insurecția a dus la răsturnarea dictaturii militare-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, la alăturarea României Națiunilor Unite, cu toate forțele ei militare și economice. Dimpreună cu Armata sovietică, Armata română a luptat pentru zdrobirea și alungarea trupelor hitleriste-horthiste de pe întreg teritoriul țării și a continuat acțiunile militare dincolo de hotare, participînd activ la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei fasciste. Începînd cu operațiile din timpul insurecției și pînă către jumătatea lunii mai 1945, efectivele militare angajate de România în războiul antihitlerist s-au ridicat la peste 538 000 de oameni [1].

În același timp, P.C.R. a mobilizat toate forțele poporului sub lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie!" După o evaluare aproxi-

[1] *Contribuția României la victoria asupra fascismului*, Editura politică, București, 1965, p. 89.

mativă, contribuţia economică a României la războiul antihitlerist se ridică la circa 770 milioane de dolari [2].

Răsturnarea dictaturii fasciste şi eliberarea ţării de ocupaţia străină au marcat începutul revoluţiei populare, antiimperialiste, inaugurînd o epocă nouă în istoria României. A avut loc o schimbare substanţială în situaţia forţelor sociale şi politice din ţară, au fost şubrezite poziţiile claselor exploatatoare şi partidelor lor, au crescut impetuos forţele democratice.

Rezultat necesar al unui îndelung proces de luptă pentru libertatea şi independenţa patriei, pentru democraţie şi progres social, insurecţia din august 1944 s-a înscris ca un moment de cotitură radicală în istoria poporului român.

★

Eveniment de însemnătate capitală pe plan intern, insurecţia naţională antifascistă a avut totodată şi o semnificaţie deosebită pe plan internaţional. Aceasta o atestă cu prisosinţă mărturiile timpului emanînd din numeroase ţări, care pun într-o lumină vie caracterul şi rolul evenimentului istoric dat pe planul general al luptei antifasciste, contribuţia poporului român la cauza comună a libertăţii şi păcii în lume.

Încă nu se încheiase ziua de 23 August 1944, şi în străinătate au fost înregistrate şi comentate amplu evenimentele din ţara noastră. În seara zilei respective, radiodifuziunea britanică releva că „gestul României va avea efecte profunde...". În aceeaşi zi, postul de radio american din Europa consemna : „De acum înainte, România este un nou aliat în tabăra Naţiunilor Unite, ea manifestîndu-şi voinţa de a se alătura la lupta care se duce împotriva inamicului comun".

A doua zi şi în zilele următoare, posturile de radio şi marile cotidiene din multe ţări au acordat o atenţie deosebită actului de la 23 August şi alăturării României la coaliţia antifascistă, difuzînd larg informaţiile din surse oficiale româneşti şi din proprii surse şi consacrînd numeroase comentarii. Coloane întregi de materiale referitoare la cele petrecute în România au apărut în prima pagină, în ziare sovietice, franceze, engleze, americane, turceşti, suedeze, elveţiene etc.

Atenţia şi interesul acordat actului de la 23 August de către opinia publică internaţională decurg din semnificaţia de ansamblu ce i-a fost conferită. Aceasta se reflectă în aprecieri ca : „eveniment istoric de cea mai mare importanţă" [3] ; „unul dintre cele mai hotărîtoare evenimente ale întregului război" [4] ; „un eveniment de cea mai mare importanţă militară şi politică" [5] ; „unul dintre factorii decisivi ai războiului" [6] ; eveniment cu „consecinţe incalculabile pentru viitorul mers al războiului" [7] ;

[2] Ibidem, p. 114.
[3] „l'Humanité" din 4 septembrie 1944.
[4] „New York-Times" din 25 august 1944.
[5] „Times" din 25 august 1944.
[6] „France libre" din 28 august 1944.
[7] Comentariu al agenţiei Reuter din 24 august 1944 (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe — Bucureşti, fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare, p. 3—4).

un act „de mare curaj“ [8]; „un eveniment de importanţă capitală“ [9]; „eveniment de o covîrşitoare importanţă pentru această naţiune latină“ [10] etc.

După o săptămînă de la declanşarea insurecţiei antifasciste în România, cînd aceasta se înfăptuise deja cu succes, un ziar turcesc scria : „În cercurile ziaristice persistă marele interes faţă de felul cum s-au desfăşurat evenimentele din România... Ştirile sosite de-a dreptul din România, de la Bucureşti, şi preluate de marile ziare de la Londra şi de la New York, prin corespondenţii lor din Turcia, dau amănunte foarte interesante cu privire la aceste evenimente istorice“ [11].

În acele momente, presa de peste hotare scotea în evidenţă — drept fond general pe care s-au grefat faptele şi fenomenele din România ce au dus la actul insurecţional de la 23 August — starea generală de spirit a populaţiei ţării, ostilă fascismului, hitlerismului. Ziarul suedez „Svenska Morgenbladet“ nota că „simpatiile României pentru Naţiunile Unite au fost totdeauna puternice şi s-au manifestat în toate straturile societăţii“ [12].

Căutînd să-şi explice această stare de spirit şi această atitudine, o serie de organe de presă se refereau la consecinţele dezmembrării României din vara anului 1940, la nemulţumirea şi ura puternică a poporului român împotriva dictatului de la Viena, prin care puterile Axei au predat nordul Transilvaniei Ungariei horthiste, la orientarea politică externă tradiţională a României etc.

Ziarul „Le Figaro“ scria că România a fost singurul satelit al Germaniei care „nu numai că nu a primit nici un fel de teritoriu ca preţ al alianţei sale, dar a fost forţată să predea Ungariei una dintre provinciile sale cele mai rodnice — Transilvania de nord“ [13]. Iar un ziar american sublinia că „românii nu i-au iertat niciodată lui Hitler că a acordat Ungariei nordul Transilvaniei...“ [14].

Alte ziare de peste hotare arătau că poporul român n-a uitat războiul din 1916—1918, ocupaţia şi jafurile imperialiştilor germani, că România a fost forţată să accepte propriile sale cătuşe, fiind obligată să lupte împotriva U.R.S.S., a democraţiilor anglo-saxone şi Franţei [15].

Un număr de documente de epocă exprimă înţelegerea, în esenţă justă, a caracterului actului de la 23 August ca un act insurecţional al întregului popor. Ziarul cehoslovac „Moravska Rovnost“, referindu-se la evenimentele din România de la 23 August şi consecinţele lor, releva că „întreaga ţară s-a răsculat împotriva cotropitorilor săi...“ [16].

---

[8] Comentariu al postului de radio Londra din 24 august 1944 (Ibidem, p. 3).
[9] „La nacion“ (Argentina) din 26 august 1944.
[10] „Semena“ (Spania) din 31 august 1944.
[11] „Aksam“ (Turcia) din 30 august 1944.
[12] „Svenska Morgenbladet“ din 3 septembrie 1944.
[13] „Le Figaro“ din 25 august 1944.
[14] „Christian Science Monitor“ din 24 august 1944.
[15] „Le Populaire“ din 25 august 1944.
[16] „Moravska Rovnost“, organul Partidului Comunist din Cehoslovacia şi al rezistenţei naţionale pentru regiunea Moravo-Sileziană, începutul lunii septembrie 1944 (datare imprecisă).

Ziarul turcesc „Vakit" arăta că primele informații cu privire la cele petrecute în România lăsau să se creadă că era vorba de rezultatul unor negocieri și aranjamente diplomatice secrete. Însă știrile primite ulterior „arată că schimbarea de front a României e consecința unei mișcări de revoltă contra mareșalului Antonescu", ceea ce va avea „o importanță deosebită pentru viitorul Balcanilor" [17].

Unele mărturii hitleriste constatau, la rîndul lor, cu iritare că n-a fost vorba de un puci al cercurilor palatului și nici de o schimbare de guvern, ci de o „revoltă care vrea să elimine cu totul linia de pînă acum..." [18].

Referindu-se la caracterul și însemnătatea actului de la 23 August 1944 și la rolul Partidului Comunist Român în pregătirea și organizarea acestuia, ziarul „l'Humanité" nota: „Poporul român dă exemplu. El a întors imediat armele contra germanilor după înlăturarea lui Antonescu. Și în România, ca și în Franța sau Iugoslavia, partidul comunist, aflat în ilegalitate, a fost unul dintre principalii făuritori ai acestei schimbări a aliaților" [19].

Reliefînd semnificația decisivă de ordin intern a actului de la 23 August, ziarul suedez „Ny Dag" scria: „Poporul român își ia acum soarta în propriile sale mîini și proclamă o ordine democrată" [20].

În același timp trebuie arătat că, fie datorită necunoașterii modului în care fusese organizat actul de la 23 August, fie intereselor și poziției anumitor cercuri politice de peste hotare, unele organe de propagandă străine au lansat știri nefondate cu privire la „lovitura de stat" din România, la „fuga" lui Antonescu etc. și au căutat să exagereze rolul unor forțe participante la acțiunea respectivă, de predilecție al monarhiei, în detrimentul forțelor consecvent patriotice.

În documentele timpului aflăm relatări cu privire la modul cum forțele insurecționale au început în noaptea de 23/24 august lupta împotriva hitleriștilor, cum aceasta s-a generalizat în zorii zilei de 24 august 1944.

Ziarul american „The Evening Star", într-o știre datată 24 august 1944, arăta că „ostilitățile dintre trupele Germaniei și ale României se generalizează" [21].

Postul de radio Londra sublinia că „România nu a depus armele, ci luptă acum mai departe alături de Aliați. Noul guvern român a hotărît mobilizarea tuturor forțelor naționale pentru noua luptă împotriva germanilor și alături de Aliați" [22].

Ziarul chinez „Takongbao" consemna că între trupele române și cele germane au avut deja loc „ciocniri armate" [23]. În aceeași ordine de idei, ziarul „New York Herald Tribune" releva că „rămășițele armatelor a șasea și a opta germană au fost prinse în cursă între ruși și români, care, în conformitate cu ordinele primite de la București, au atacat pe germani

---

[17] „Vakit" din 25 august 1944.
[18] „Frankischer Kurier" din 25 august 1944.
[19] „l'Humanité" din 4 septembrie 1944.
[20] „Ny Dag" din 25 august 1944.
[21] „The Evening Star" din 24 august 1944.
[22] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare.
[23] „Takongbao" din 25 august 1944.

pe la spate. E pentru a doua oară cînd Wehrmachtul a avut o armată a șasea «prinsă în cursă»“ [24]. Iar „Journal de Genève“, comentînd importanța întoarcerii armelor de către trupele române, nota că trupele hitleriste, „complet izolate, se găsesc într-o situație cu atît mai critică, cu cît, după ultimele informații, o parte din trupele române ar fi intrat în acțiune... cele două armate germane care numără circa 20 divizii de infanterie și două divizii blindate trebuie considerate ca pierdute“ [25].

Aprecieri similare au fost făcute și de alte ziare influente din Apus *.

Forțele insurecționale au împiedicat pe hitlerișți de a organiza rezistența pe linia îngustă și puternic fortificată dintre Carpații Orientali, Focșani și Dunăre, „unul dintre cele mai tari puncte strategice“, „poarta de pătrundere spre inima Balcanilor“, „cheia spre cîmpiile Balcanilor“, cum este denumită în documente ale vremii.

Desfășurarea cu succes a insurecției armate a dus, de asemenea, la eșecul încercării hitleriștilor de a rezista pe aliniamentul Carpaților Meridionali. Organizarea apărării și respingerea de către trupele române a atacurilor germano-ungare din podișul transilvan au avut o deosebită importanță pentru desfășurarea ulterioară a războiului. Această operație a Armatei române a fost viu comentată peste hotare. Postul de radio New York, într-o emisiune din 28 august 1944, aprecia că „România, dînd posibilitate trupelor aliate să sfărîme rezistența germană de pe Carpați, contribuie în mod hotărîtor la victoria Puterilor Aliate“.

După pătrunderea rapidă a trupelor române și apoi a celor sovietice prin trecătorile Carpaților Meridionali în Transilvania, trupele hitleriste fiind în pericol de a fi încercuite au fost nevoite să se retragă. Astfel, planul hitlerist de organizare a rezistenței pe linia Carpaților Meridionali și Orientali s-a prăbușit.

Pierderea aliniamentelor favorabile din România a avut grave consecințe pentru Germania hitleristă, care spera să le folosească pentru a prelungi desfășurarea războiului.

„Nicăieri pe pămîntul românesc — remarca postul de radio Moscova —, nemții nu au reușit să repete evenimentele care au avut loc în Italia de nord în vara anului 1943. Ei nu au reușit să dezarmeze Armata română și să ocupe principalele poziții strategice“.

Iar un ziar hitlerist se lamenta că, prin acțiunea României, s-au dat armatelor sovietice „mijloacele să înfrîngă piedici teritoriale... Delta Dunării, bălțile dunărene de la Galați și trecătorile din Carpați. Importantele urmări militare ale acestei desfășurări de evenimente vor putea fi înlăturate cu greutate“ [26].

---

[24] „New York Herald Tribune“ din 24 august 1944.

[25] „Journal de Genève“ din 24 august 1944.

* „Experți militari din Londra — scria ziarul „New York Times“ din 29 august 1944 — cred că zece divizii germane cuprinzînd 100 000 de soldați se află în pericol de a fi încercuite în România între atacurile frontale ale sovieticilor și loviturile românilor din spate, ceea ce le va tăia toate drumurile, lăsîndu-le fără nici o scăpare. Singurele căi deschise... erau cele prin trecătorile munților Carpați, dar știrile sosite de la Moscova spun că românii dețin controlul trecătorilor.“

[26] „Neues Wiener Tageblatt“ din 29 august 1944.

Importanța acțiunii trupelor române de împiedicare a hitleriștilor de a se instala și consolida pe aliniamentul Carpaților a fost relevată ulterior în lucrări istoriografice apărute peste hotare, între care „Istoria Marelui Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei 1941—1945". Citățm din aceasta : „Comandamentul german, după cum reiese din ordinele generalilor Guderian și Friessner din 29 august—1 septembrie, după catastrofa de la Iași-Chișinău, nu a renunțat la ideea de a se menține în Ungaria, Jugoslavia și Grecia. El a hotărît să-și lungească frontul de răsărit, unind flancul de sud al Grupului de armate «Ucraina de sud» cu grupul de armate «F» și să realizeze o apărare trainică pe linia Carpaților răsăriteni și sudici-Balcanii apuseni. Comandamentul hitlerist a hotărît să înceapă o ofensivă... «în scopul de a cuceri și ocupa trecătorile din Carpații sudici»...

În primele zile ale lunii septembrie, cînd trupele germano-ungare au încercat să treacă la ofensivă, trupele române au organizat apărarea pe aliniamentul Tg. Mureș-Turda, precum și în raionul Arad-Timișoara și, timp de cîteva zile, au stăvilit atacurile dușmanului. Aceasta a permis unităților Armatei Roșii să treacă în condiții favorabile Carpații sudici..." *.

O serie de relatări și comentarii străine se referă la luptele de după 23 August 1944 purtate pe teritoriul României, la eliberarea Bucureștiului și a unei mari părți din țară de către forțele patriotice române, și la cooperarea de arme româno-sovietică. Ziarul „l'Humanité" din 26 august 1944 consemna : „Bucureștiul este complet eliberat. Trupele române i-au alungat pe germani, care au încercat să pună mîna pe punctele strategice. În țară germanii se predau românilor".

„Înainte de sosirea generalului Malinovski — adăuga ziarul „Libération" din 1 septembrie 1944 —, trupele românești au curățit Capitala de ultimele elemente germane și au făcut 6 000 de prizonieri, printre care 6 generali" **.

Alte organe de presă au informat despre operațiile Armatei române pentru lichidarea grupării de trupe germane din împrejurimile Bucureștiului, îndeosebi din zona Băneasa-Otopeni, din regiunea Ploiești și din alte regiuni.

„Trupele române — anunța la 25 august 1944 ziarul chinez „Takongbao" — desfășoară lupte la Constanța, de-a lungul Mării Negre... împotriva trupelor germane".

Un ziar francez conchidea : „Sprijinindu-se în mod foarte larg pe întregul spațiu liber dintre Dunăre și Carpați, trupele sovietice continuă înaintarea lor rapidă" [27].

Referindu-se la lupta Armatei române pentru izgonirea hitleriștilor de pe întreg teritoriul țării și la avîntul patriotic al întregului popor, un prizonier francez evadat dintr-un lagăr nazist, care a găsit refugiu în România, Pierre Pelletier, arăta la înapoierea sa în Franța : „Armata (română — *n.a.*), fără defecțiuni, luptă în prezent pentru a izgoni pe naziști din țară. Începînd din 25 august, la Alba Iulia, populația ajută

* „Istoria Marelui Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei 1941—1945", volumul IV, Moscova, 1962, pag. 281 și 284.

** Cifra exactă a prizonierilor germani în timpul luptelor din București este de 6 785, dintre care 7 generali, 358 de ofițeri și 1 089 de subofițeri.

[27] „Le Parisien libéré" din 29 august 1944.

armata să dezarmeze pe naziști. La Aiud populația ajută la săpatul tranșeelor. La Brașov și Sibiu, germanii din Transilvania complici ai lui Hitler sînt arestați de către Rezistență. În toate orașele, germanii prizonieri sînt păziți de către români. La Galați, cîțiva germani care au pus la cale incendiul ce a distrus tot centrul orașului sînt capturați și linșați de populație" *.

În același timp, documentele timpului scot în relief influența pe care insurecția antifascistă victorioasă din România a avut-o asupra altor țări și asupra mersului general al războiului. Ele subliniază consecințele de ordin extern ale alăturării României la coaliția antifascistă — pe plan militar, strategic, economic și moral-politic.

Înainte de a se desemna clar toate aceste consecințe, posturi de radio și organe de presă străine au sesizat semnificația imediată de ansamblu și urmările în perspectivă ale evenimentelor din România. Dintre numeroasele relatări și aprecieri în acest sens spicuim unele, în succesiunea lor cronologică, începînd cu cele provenite din țări ale coaliției antihitleriste.

Postul de radio Londra, într-o emisiune din ziua de 24 august 1944, referindu-se la efectele trecerii României de partea Națiunilor Unite, afirma : „Fapta României constituie un act de mare curaj și acest act va grăbi sfîrșitul războiului. Situația Germaniei în Balcani se apropie de o catastrofă îngrozitoare care va depăși proporțiile aceleia provocate germanilor în punga de la Falaise **... Armatele române și sovietice își vor croi acuma drum spre Budapesta și vor face legătura cu forțele mareșalului Tito... Prăbușirea hitleriștilor se apropie cu pași repezi, iar zilele nemților în Balcani pot fi numărate pe degete. Drumul spre Bulgaria, Iugoslavia de est și Ungaria este deschis" [28].

În aceeași zi, ziarul american „The Evening Star" scria că trecerea României de partea Aliaților „...primejduiește toate forțele germane din Grecia, Iugoslavia, Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia și sudul Poloniei" [29].

Iar ziarul francez „Front National" scria la aceeași dată cu privire la evenimentele din România : „Reichul primește la est o lovitură teribilă. Diviziile sovietice imobilizate pe frontul român vor fi disponibile pentru noile ofensive care vor lovi dușmanul în inimă" [30].

Într-adevăr, prin directivele date la 29 august 1944 se puneau în rezervă, la dispoziția Cartierului general sovietic, 27 divizii de la fronturile 2 și 3 ucrainene, divizii care puteau să mărească presiunea asupra inamicului pe alte fronturi.

„Ieșirea României din Axă — aprecia postul de radio Moscova — are o importanță covîrșitoare nu numai pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin această lovitură se prăbușește întregul

---

* „La Roumanie libre" (Paris) nr. 14, din februarie 1945.

** În comunicatul oficial englez din 23 august 1944 se arată că punga de la Falaise, din Franța, a fost lichidată. Au fost luați 40 000—50 000 de prizonieri germani de către trupele aliate, iar numărul morților se ridica, de asemenea, la o cifră mare.

[28] Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare, p. 3.

[29] „The Evening Star" din 24 august 1944.

[30] „Front National" din 24 august 1944.

sistem de dominație german din sud-estul Europei. Însemnătatea acestui fapt nu poate fi subestimată“ [31].

„Ruptura României cu Axa și trecerea ei de partea Aliaților tradiționali — scria tot la 27 august 1944 ziarul englez „Sunday Times“ — vor însemna poate pentru Germania o lovitură de moarte, nu numai pentru că ea pierde astfel ultimele rezerve mai însemnate de petrol, dar și pentru că în acest fel înaintării rușilor li se deschid trei căi : împotriva Bulgariei, al cărei curs va suferi probabil o modificare în momentul în care primul soldat rus va apărea la frontiera sa ; împotriva Iugoslaviei și Adriaticei, unde este sigur că populația se va ridica pretutindeni contra resturilor armatei germane ; împotriva pustei maghiare, a Budapestei și Vienei, fapt prin care s-ar ajunge la prăbușirea regimului maghiar pronazist și la o revoltă în Cehoslovacia“.

În funcție de toate acestea, ziarul conchidea că „România deține rolul de cheie de boltă“.

La o săptămînă de la actul de la 23 August, ziarul „Le Figaro“ sintetiza în felul următor aceste consecințe : „Întoarcerea României constituie, fără îndoială, lovitura cea mai grea pe care Germania a primit-o în această regiune a Europei. Întîi pentru că aceasta o privează definitiv de ultimele rezerve de petrol, pe care bombardamentele neîncetate le lăsaseră intacte. Apoi pentru că, cu concursul României, accesul către cîmpia ungară devine mai ușor pentru armatele ruse și prin cîmpia ungară se pătrunde ușor în Austria... adică în Germania. Ungaria se află într-o situație aproape disperată. De fapt, românii nu au acceptat niciodată amputarea Transilvaniei impusă în august 1940“. Încheind, ziarul scria : „Chiar de acum, Germania a pierdut acea parte din această regiune a Europei pe care pretindea că o domină“ [32].

Sub titlul „Hotărîrea României“, revista sovietică „Voina i rabocii klas“ a analizat, la rîndul său, consecințele multiple ale evenimentelor din țara noastră. În articolul respectiv se arăta : „Distrugerea completă a tuturor pozițiilor hitleriste în Balcani — iată adevărata perspectivă a viitorului celui mai apropiat. Or, aceasta înseamnă că pentru Germania este pierdută definitiv în general întreaga Europă de sud-est. Înfrîngerile

---

[31] Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare, p. 20. Emisiune din 27 august 1944

[32] „Le Figaro“ din 30 august 1944 și alte ziare franceze au comentat în același timp urmările pe plan militar-strategic ale evenimentelor petrecute în România. „Le Populaire“ din 25 august 1944 nota : „Carpații, cu neputință de a fi apărați, constituie prima breșă ireparabilă în zidul de est, Ungaria este direct amenințată, Viena roșie va fi în curînd eliberată, Hitler va fi în curînd înșelat“. „l'Humanité“ din 26 august 1944 consemna : „Soldații români au început să-i alunge pe germani din țara lor. De acum înainte, nimic nu va mai putea împiedica armatele sovietice de a pătrunde prin valea Dunării pentru a face legătura cu forțele armatei naționale de eliberare iugoslave ale mareșalului Tito. Forțele germane aflate în Bulgaria și Grecia vor fi izolate de Germania, iar tot frontul german va fi răsturnat din sud“. Ziarul „France libre“ din 28 august 1944 comenta astfel efectele actului de la 23 August din România : „Este posibil ca abandonarea subită a războiului (hitlerist — *n.a.*) de către România să devină unul dintre factorii decisivi ai războiului. Acum rușii vor putea înainta fără luptă și în mare viteză...“

nemților în România vor avea, de asemenea, pentru Germania și cele mai grele repercusiuni economice. În sfîrșit, «lovitura românească» nu va întîrzia să aibă o rezonanță politică în celelalte țări satelite ale Germaniei" [33].

Într-un comunicat al Cartierului general aliat din Mediterana se spunea: „Retragerea din Peloponez a fost considerabil grăbită de defecțiunea României și de consecințele ei pentru poziția germanilor în tot sud-estul Europei" [34].

Acordîndu-se aprecierea cuvenită contribuției poporului român la cauza generală a luptei antifasciste, antihitleriste, nu odată a fost exprimată recunoștința Națiunilor Unite pentru această contribuție.

„Prin trecerea României de partea aliaților — comenta postul de radio New York —, Germania este amenințată din sud-est, iar Ungaria se află în pragul prăbușirii. Drumul din sud-est care duce la Budapesta, Praga și Viena este deschis, căci germanii nu mai au în aceste direcții noi trupe. Este deci legitim ca poporul român să aibă în momentul de față un sentiment de satisfacție, căci România are o contribuție însemnată la grăbirea sfîrșitului. Este o contribuție de care poporul român poate să se felicite" [35].

Ecoul evenimentelor din România a fost, de asemenea, resimțit puternic în opinia publică din țările neutre. Aceasta s-a reflectat în numeroase comentarii de presă și radio din Suedia, Turcia, Elveția.

În ziua imediat următoare actului de la 23 August, ziarul suedez „Dagens Nyheter", sub titlul „Semnalul final", făcea aprecierea că prin alăturarea României Națiunilor Unite sistemul militar german din sud-est „a primit o lovitură hotărîtoare, atît din punct de vedere militar, cît și politic, care va avea urmări decisive asupra situației din întreaga Europă". Și mai departe: „Consecințele generale ale hotărîrii României, nu mai puțin cele psihologice, vor fi totuși atît de mari încît problemele de detaliu vor fi inundate de torentul de evenimente importante care sînt de așteptat acum".

Ziarul suedez „Ny Dag" scria într-un articol consacrat situației din România: „În momentul în care toată lumea se bucura de cucerirea Parisului de către partizani, o altă știre victorioasă a fost anunțată în seara de miercuri, știre care va avea, probabil, o importanță militară și mai mare. România și-a schimbat guvernul, l-a demis pe dictatorul Antonescu și a schimbat în același timp partea de care se afla în război". Concretizînd urmările generale de ordin extern ale acestui act, ziarul menționa: „Zăvorul Balcanilor este sfărîmat. De acolo drumurile duc direct spre Germania..." [36].

---

[33] „Voina i rabocii klas" nr. 17, din 1 septembrie 1944.

[34] Buletinul agenției Radar din 7 octombrie 1944.

[35] Arhiva M.A.E., Buletinul săptămînal al Ministerului Afacerilor Străine. Evenimentele din România (23 august 1944 — 15 aprilie 1945), p. 88. Emisiune din 18 septembrie 1944

[36] „Ny Dag" din 25 august 1944.

Pe aceeași temă au scris ziare suedeze ca: „Svenska Social-Demokraten", „Svenska Dagbladet" și „Svenska Morgenbladet." *

Postul de radio Stockholm aprecia hotărîrea României „ca o grozavă lovitură pentru conducerea de război germană", care a dus la faptul că „dominația germană asupra Balcanilor s-a eclipsat definitiv". Din punct de vedere militar — arăta în continuare acest post de radio —, evenimentele din România au însemnat o descoperire a flancului german de sud-est" [37].

În ceea ce privește rezonanțele în Turcia ale evenimentelor petrecute în România, menționăm un amplu comentariu apărut în ziarul „Aksam". În acesta, făcîndu-se mai întîi referire la eliberarea în ziua de 23 August 1944 a Parisului, „printr-un act de mare curaj amintind Revoluția Franceză", se remarcă în continuare că în aceeași zi a avut loc „un eveniment și mai important" — alăturarea „armatei și națiunii române" coaliției antifasciste. Hotărîrea României „va fi o lovitură dură pentru Germania". Concluzia finală a comentariului respectiv suna astfel: „În orice caz, hotărîrea României e importantă nu numai pentru că permite să se scurteze și mai mult războiul în Balcani, dar și prin semnificația ce o are pentru pacea și politica în Balcani. Se poate spune că e un eveniment fericit, prin acest fapt opinia publică nu poate decît să se felicite" [38].

Ziarul „Son Telegraf" nota că România „pune în mîinile aliaților aproximativ 500 000 de oameni..." [39].

---

* „Svenska Social-Demokraten" din 24 august 1944 aprecia hotărîrea României de a se alătura Națiunilor Unite ca „un mare succes" pentru Aliați, care „trebuie să aibă mari repercusiuni"...

„Svenska Dagbladet" din 27 august 1944 scria: „Consecințele militare ale recentelor evenimente din România sînt, fără îndoială, considerabile. Poziția Germaniei în Balcani este acum serios amenințată și nu mai e decît o chestiune de timp pînă cînd Germania va fi silită să-și retragă trupele din Grecia.

Ziarul „Svenska Morgenbladet" din 1 septembrie 1944 arăta într-o corespondență specială din Berna: „Urmările trecerii României de partea Aliaților încep acum să se arate. Deși evoluția se află încă într-o fază incipientă, este de pe acum limpede că restul lagărului Axei este amenințat de o catastrofă totală. Din punct de vedere militar, noua linie a României înseamnă că forțele sale reunite sînt puse la dispoziția aliaților". Ocupîndu-se, în continuare, de condițiile create de insurecția antifascistă din România pentru „trecerea liberă" a armatelor sovietice spre alte fronturi, ziarul scria: „Se poate prevedea că aceasta va duce la situația ca partea meridională a Balcanilor să fie complet tăiată, așa că Bulgaria se va găsi izolată și trupele germane din Grecia și Iugoslavia meridională vor fi tăiate de comunicațiile lor cu patria... Urmările politice ce s-ar putea aștepta vor fi probabil: capitularea rapidă a Bulgariei și, evident, aceasta va fi cazul și pentru Ungaria, care nu are nici o posibilitate să respingă ofensiva ruso-română. Lichidarea imediată a Croației este, de asemenea, de prevăzut. Distrugerea industriei grele germane pare să fie o urmare inevitabilă a acestei evoluții. După cum știm, în ultima vreme industria germană a fost concentrată în mare măsură în Austria, Ungaria, protectoratul Boemia — Moravia, Slovacia și Polonia meridională, regiuni care vor cădea, probabil, curînd în mîinile Armatei Roșii".

[37] Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare, p. 13.

[38] „Aksam" din 25 august 1944.

[39] „Son Telegraf" din 25 august 1944.

Aprecieri similare asupra consecințelor pe plan extern ale actului de la 23 August 1944 din România au făcut ziarele turcești „Vakit", „Haber", „Tasviri Efkir" și altele *.

În Elveția, „Journal de Genève", constatînd că „România trece de partea Aliaților cu toate consecințele pe care le comportă acest act", releva înrîurirea evenimentelor din țara noastră asupra Ungariei, Bulgariei, Finlandei [40].

Alăturarea României Națiunilor Unite a fost întîmpinată cu satisfacție și salutată pînă în țări îndepărtate din Occident și Orient.

Sub titlul „România", ziarul „La Prensa" din Argentina scria cu privire la repercusiunile de ordin militar și economic ale evenimentelor din România: „Consecințele care se pot aprecia cu harta în față sînt următoarele: «1. Prăbușirea ocupației germane în Balcani...; 2. Petrolul de la Ploiești rămîne pe de-a-ntregul pierdut pentru Germania; 3. Amenințarea este mai puțin imediată pentru Ungaria decît pentru Balcani, dar nu este mai puțin periculoasă; 4. Și în ceea ce privește Austria și Cehoslovacia, Germania nu-și poate face nici cea mai mică iluzie»" [41].

Într-un articol intitulat „Perspective în Balcani", ziarul ce apărea în India „The Statesman" arăta că, sub influența situației create în România, în Balcani „prăbușirea frontului politic al Axei este totală și, o dată cu el, se destramă și frontul militar... Aici (la București — *n.a.*), ca și la Paris, germanii își descarcă furia și dezamăgirea prin bombe. Românii au făcut Aliaților un serviciu destul de important..." [42].

În același timp, o serie de documente ale timpului remarcă urmările de ordin economic ale actului insurecțional de la 23 August, faptul că acesta a contribuit substanțial la o accentuare a raportului de forțe în favoarea Națiunilor Unite și sub acest aspect.

„Egale în importanță cu lovitura militară dată hitleriștilor sînt și pierderile suferite în domeniul economic... pierderea României este chiar mai ireparabilă pentru hitlerişti decît pierderea Franței" — scria ziarul american „The Christian Science Monitor" [43].

Referindu-se la pierderile Germaniei în România, presa vremii le caracteriza drept „dezastrul" armatei hitleriste, „catastrofa" acesteia, „descompunerea" și „prăbușirea" frontului de sud-est etc. Aceste caracterizări au devenit ulterior termeni consacrați în istoriografie pentru a

* Ziarul „Vakit" din 25 august 1944 scria: „Nu mai încape nici o îndoială că această decizie a României (de a se ralia Națiunilor Unite — *n.a.*) va da o lovitură aspră arterei vitale a Germaniei. Căci petrolurile de la Ploiești erau singurele care-i mai rămîneau Germaniei. E un adevăr neîndoios că, pierzînd aceste petroluri, ea nu va mai găsi destulă sevă ca să revitalizeze formațiunile motorizate și aviația sa. Însă nenorocirea pentru Germania nu se mărginește la atîta. Armatele române ...se vor bate acum contra ei. Pe de altă parte, rușii, pătrunzînd în teritoriul român, vor putea întreprinde o acțiune contra Austriei de sud. În afară de aceasta, trecerea României în tabăra Aliaților încercuiește complet Bulgaria. În orice caz, decizia ce a luat-o România determină Bulgaria să nu mai ezite, așa cum a făcut-o pînă acum". Și în final: „În consecință, viitoarea evoluție a evenimentelor ar putea aduce mari schimbări în evoluția războiului atît în ce privește Balcanii, cît și Germania. Schimbările actuale sînt un indiciu că sfîrșitul războiului e foarte aproape".

[40] „Journal de Genève" din 24 august 1944.

[41] „La Prensa" din 25 august 1944.

[42] „The Statesman" din 29 august 1944.

[43] „The Christian Science Monitor" din 24 august 1944.

defini consecinţele pentru hitlerişti ale evenimentelor din august 1944 din România.

A fost relevat sprijinul activ şi plin de însufleţire pe care masele largi populare din România l-au acordat frontului antihitlerist. Referindu-se la aceasta şi evidenţiind rolul de frunte îndeplinit în acest sens de către clasa muncitoare română, Benoit Frachon, secretar general al Confederaţiei Generale a Muncii din Franţa, care vizitase România în ianuarie 1945, declara la înpoierea la Paris : „Am avut posibilitatea să asist la Congresul muncitorilor petrolişti şi feroviari. Atmosfera congresului era admirabilă. Zeci de cuvîntări scoteau în evidenţă voinţa clasei muncitoare române de a contribui la efortul de război, intensificînd producţia, reparînd locomtivele, căile ferate, vagoanele pentru a trimite material soldaţilor care se bat“ [44].

De asemenea, au fost reliefate peste hotare consecinţele de ordin moral-politic ale insurecţiei naţionale antifasciste din România, contribuţia acesteia la întărirea încrederii în victorie a luptătorilor antifascişti din alte ţări, precum şi la accentuarea demoralizării în lagărul fascist. „Nu este de prisos a medita puţin asupra sensului moral al acestui eveniment. România a schimbat cu entuziasm direcţia de tragere a tunurilor sale“ — scria ziarul francez „Front National“ din 28 august 1944.

În paginile presei străine a fost relevat faptul că România, prin acţiunea ei de la 23 August, a oferit un „exemplu“ pentru celelalte ţări dominate de fascism, că hotărîrea ei „bate ultimul ceas al Germaniei“ [45].

„În istorie — consemna ziarul „Le Parisien libéré“ — România va avea onoarea de a fi dat prima semnalul defecţiunii (germane — *n.a.)* în Balcani, de a fi grăbit prăbuşirea germană şi de a fi ridicat stindardul eliberării în această parte a Europei“ [46].

Ziare şi posturi de radio din diferite ţări ale lumii au arătat cum consecinţele evenimentelor din România nu au întîrziat să se arate în Bulgaria şi Ungaria. În aceste ţări, relata agenţia Reuter, efectul hotărîrii României „va fi acela al unui şoc electric de o deosebită violenţă“ [47].

Într-un document emanînd de la forţele patriotice de eliberare din Bulgaria, datat 24 august 1944, se spunea : „Noua situaţie din România va găsi şi la noi un puternic ecou. Cercurile guvernante au intrat în panică, şi în guvern peste puţin timp sînt de aşteptat schimbări mari“ [48].

La Sofia, cu prilejul unei întruniri a Sobraniei din 24 august 1944, primul-ministru Bagrianov a ţinut un discurs în care exprima dorinţa de a trăi în pace cu Naţiunile Unite [49] ; la 26 august 1944, guvernul bulgar a declarat „neutralitatea completă“. Postul de radio Budapesta, într-un comentariu de la 26 August 1944, arăta că „pasul României va produce o situaţie serioasă pentru Ungaria“. La 29 august 1944 s-a constituit un nou guvern în Ungaria.

Ziarul „Times“ scria că hotărîrea României „va avea un efect tonic în Turcia, care a înăsprit relaţiile diplomatice cu Reichul şi a asistat la

---

[44] „La Roumanie libre“ (Paris) nr. 14, din februarie 1945.
[45] „Franc Tireur“ din 24 august 1944.
[46] „Le Parisien libéré“ din 24 august 1944.
[47] Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare, p. 3—4.
[48] Petar Gheorghieff şi Basil Spiru, *Mişcarea de rezistenţă a poporului bulgar (1941—1945)*, în limba germană, Berlin, 1962.
[49] „Libération“ din 25 august 1944.

dezvoltarea ostilității românești împotriva exploatării și tiraniei germane cu un interes și o simpatie care datează din zilele Înțelegerii Balcanice. Ea va oferi organizațiilor militare și partidelor din Grecia unul dintre cele mai convingătoare argumente de a coopera cu guvernul național al lui Papandreu, cît și între ele, într-un moment cînd eliberarea elenilor este și mai apropiată datorită evenimentelor de dincolo de Dunăre. Ea va încuraja și mai mult bravii partizani ai mareșalului Tito“ [50].

Un ziar adăuga că „poporul finlandez, întărit de exemplul poporului român“, va impune guvernanților săi acceptarea condițiilor de pace făcute de aliați [51].

„Aceasta este vestea senzațională care a dat aseară francezilor de după baricadele de la Paris, Lyon, Bordeaux și din multe alte orașe ale Franței siguranța că după eliberarea lor imediată se va produce în mod rapid eliberarea universală“ — exclama la 24 august 1944 ziarul „Libération“.

„Această știre, care sosește în plină insurecție a Parisului, va umple de bucurie pe luptătorii noștri“ — adăuga ziarul „Front National“ din aceeași zi.

La eliberarea capitalei Franței, după cum informa „Franc Tireur“, au participat și români aflați la Paris. „Românii erau prezenți la ocuparea primăriei circumscripției a XIX-a, la luptele din Cartierul Latin și au ocupat ambasada țării lor“ [52].

Evidențiindu-se modul cum insurecția antifascistă a poporului român a contribuit la sporirea încrederii și elanului militanților antifasciști din alte țări, în același timp s-a arătat cum aceasta a dus la accentuarea derutei și demoralizării în rîndurile fasciștilor germani și ale susținătorilor lor din alte țări.

Cu toate severitățile cenzurii și narcoticele propagandei hitleriste, adevărul asupra celor petrecute în România n-a putut fi ascuns poporului german. În unele emisiuni radiofonice și în paginile unor ziare s-au făcut resimțite „surprinderea“ și „îngrijorarea“ față de evenimentele petrecute în România [53].

Căpeteniile hitleriste au fost nevoite să recunoască gravele consecințe ale evenimentelor din România pentru situația Germaniei și aliaților lor. Într-un raport către Hitler întocmit de Keitel și Guderian se arăta că aceste evenimente, „pe lîngă consecințele imediate de ordin militar, au produs în același timp și o răsturnare de fronturi extrem de periculoasă, ce va duce la pierderea teritoriului nu numai al României, ci și al Bulgariei, al Iugoslaviei și al Greciei, punînd în pericol toată armata germană din Balcani“ [54].

Documente ale vremii relevă prețuirea ce a fost acordată de forțele antifasciste din lume contribuției de ansamblu a României la victoria

---

[50] „Times“ din 25 august 1944.
[51] „Franc Tireur“ din 24 august 1944.
[52] „Franc Tireur“ din 30 august 1944.
[53] Arhiva M.A.E., fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare, p. 3; „Neues Wiener Tagblatt“ din 31 august 1944.
[54] Arhivele statului București, fondul Casa regală, dosarul nr. 12 bis/1945. Notă asupra raportului lui Keitel și Guderian către Hitler.

Naţiunilor Unite, faptelor de vitejie şi eroism ale Armatei române în războiul antihitlerist. Referindu-se la „înalta preţuire de care s-au făcut demne" trupele române care au luptat alături de trupele sovietice, la elogiul adus de mareşalul Malinovski ostaşilor români, ziarul „Graiul nou", organul Direcţiei politice de front al Armatei sovietice, consemna : „Istoria războiului pentru distrugerea fascismului va pomeni la locul cuvenit contribuţia Armatei române la această operă grea, dar salutară pentru popoarele iubitoare de pace" [55].

„Dintre naţiunile care luptă împotriva Germaniei hitleriste — comenta postul de radio Londra —, România se situează azi în al patrulea rînd în ceea ce priveşte numărul de ostaşi care participă la bătălia de distrugere a nazismului".

Postul de radio american aprecia la rîndu-i : „Cînd se va scrie istoria, actul de la 23 August va însemna un factor important în mersul acestui război" [56].

Mărturiile vremii au relevat aportul României la scurtarea războiului şi, implicit, la reducerea numărului de jertfe omeneşti şi de distrugeri de valori ale culturii şi civilizaţiei umane.

Postul de radio Paris arăta în acest sens : „Franţa socoteşte că România a adus prin contribuţia ei o scurtare a războiului cu cel puţin şase luni..." [57].

Numărului mare de relatări şi comentarii ale ziarelor, ale agenţiilor de presă şi posturilor de radio străine i se adaugă o serie de aprecieri ale unor oameni de stat şi personalităţi politice de prim rang din diferite ţări. Într-un mesaj adresat la 27 mai 1945 lui W. Churchill, I. V. Stalin amintea că România a adus contribuţia ei la cauza nimicirii hitlerismului, la terminarea victorioasă a războiului în Europa [58].

Ministrul de externe al Angliei, A. Eden, declara în ianuarie 1945 în Camera Comunelor că „România a dat ajutor deja substanţial cauzei Aliaţilor menţinînd 14 divizii în luptă" *.

În martie 1946, ministrul de externe francez, Georges Bidault, constata într-o alocuţiune că „intervenţia României a scurtat războiul cu cel puţin şase luni".

La şedinţa plenară a Conferinţei de pace de la Paris din 15 august 1946, reprezentantul Uniunii Sovietice A. I. Vîşinski remarca : „La 24 august 1944, cînd încă nu s-au conturat perspectivele evoluţiei ulterioare a evenimentelor militare şi cînd soarta Germaniei hitleriste încă nu se vedea cu suficientă claritate, România a făcut o cotitură hotărîtă în politica sa externă... Prin acest act, România a acordat ajutorul său Naţiunilor Unite, şi în primul rînd Uniunii Sovietice, care a suportat în-

---

[55] „Graiul nou" din 15 ianuarie 1945.

[56] Buletinul informativ al Consiliului de Miniştri din 9 februarie 1945.

[57] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fondul Ministerul Propagandei, Biroul radioascultare. Emisiune din 13 ianuarie 1946.

[58] *Corespondenţa preşedintelui Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. cu preşedinţii S.U.A. şi prim-miniştrii Marii Britanii din timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei*, vol. 1, Bucureşti, E.S.P.L.P. 1958, p. 453.

* România avea pe frontul antihitlerist 16 divizii, un corp aerian, un regiment de tancuri, o brigadă antitanc şi alte unităţi şi formaţiuni.

tr-o măsură mai mare decît alte țări greutățile agresiunii militare din partea Germaniei și a sateliților ei.

Desfășurarea ulterioară a evenimentelor militare a confirmat importanța pasului făcut de poporul român prin care el a răsturnat regimul lui Antonescu, această agentură hitleristă, și s-a situat de partea țărilor democratice, devenind unul dintre participanții activi la lupta împotriva Germaniei hitleriste și a sateliților care i-au rămas credincioși" [59].

„Cred că noi, militarii — arăta generalul cehoslovac Pika tot la Conferința de pace de la Paris —, vom da ce se cuvine României noi și democratice, care, din prima zi a ruperii cu Germania, a aruncat în luptă contra Axei tot potențialul său, atît uman cît și material și economic..." [60].

Ca o expresie a ecoului îndelung pe care l-a avut peste hotare actul de la 23 August 1944 din România, precum și a aprecierii deosebite de care s-a bucurat contribuția de ansamblu a poporului român la victoria asupra fascismului, doi autori francezi, generalul Cochet și locotenent-colonelul Paquier, au publicat în toamna anului 1946 articolul intitulat „România alături de Națiunile Unite" [61]. Amintindu-se mai întîi de condițiile care au dus la actul de la 23 August, în acesta se arată că „un mare număr de români, sub impulsul... sentimentului național de care erau animați în permanență, au început să ducă — din momentul sosirii trupelor germane — o luptă clandestină eficace împotriva acelora care pentru toți românii adevărați nu erau decît «ocupanți»". Referindu-se la faptul că participanții la lupta antihitleristă proveneau din cele mai diverse straturi sociale, fiind alcătuiți din muncitori, țărani, intelectuali, militari, liber-profesioniști și mulți refugiați din nordul Transilvaniei, articolul respectiv relevă : „Acționînd în același spirit de rezistență și cu aceeași credință patriotică ca și cei care au luptat în Maquis în Franța, insurgenții au făcut tot felul de sabotaje și atentate și, ca preț al sacrificiilor lor, au luat cu miile drumul lagărelor naziste de tortură și exterminare. La început, germanii îi învinovățeau pe cei care îi numeau «teroriști» de defecțiunile, mult prea evidente, din administrația și Armata română, precum și de toate «incidentele tehnice» din spatele frontului. Oricare ar fi fost denumirea dată de Gestapo incidentelor, în jurul acelor oameni curajoși s-au strîns patrioții români. La început numărul lor era limitat, dar în curînd s-au format legiuni întregi. Și Germania a trebuit să recunoască jenată că se găsea din nou în fața unei ostilități generale... Ostilitatea a crescut din ce în ce mai mult pînă la 23 August 1944".

Pornind de la faptul că, prin poziția geografică, prin resursele și căile sale de comunicații, „România constituia pentru Germania un bastion deosebit de important, o poziție-cheie atît pentru operațiile ei pe frontul de est, cît și pentru dominarea Balcanului și în genere pentru războiul pe care-l purta împotriva Națiunilor Unite", autorii sus-numiți

[59] „Politica externă a Uniunii Sovietice", Moscova, 1952, p. 274.
[60] „Scînteia" nr. 627, din 18 septembrie 1946.
[61] „Cahiers France-Roumanie" (Paris) nr. 5, septembrie-octombrie 1946, p. 40—46.

conchid că actul de la 23 August 1944 și întoarcerea armelor de către România împotriva Germaniei hitleriste, care corespundea dorinței profunde a poporului român „au răsturnat toate planurile de război germane pe frontul de sud".

„Această acțiune a permis ca într-un interval de opt zile, adică într-un termen excepțional de scurt, forțele române să se desprindă de frontul german, întregul teritoriu român să fie curățat de nemți, iar diviziile Wehrmachtului din Moldova și Basarabia să fie nimicite. La vest și la sud rămîne deschis un front ce se întinde pe o lungime de 1 400 km. Cu toate acestea, o importantă chezășie pentru viitor este că liniile de comunicație din România, întreprinderile industriale și petroliere, porturile și depourile, precum și navigația pe Dunăre au rămas intacte. Consecințele au fost importante și hotărîtoare. Armatele sovietice au putut să străbată țara în marș cu arma pe umăr, îndreptîndu-se spre Ungaria și Bulgaria, și să se concentreze în centrul și vestul Transilvaniei".

În continuare se relevă că timp de 260 de zile, de la 23 august 1944 pînă la 12 mai 1945, forțele române au luptat alături de armatele sovietice și au pătruns mai bine de 1 000 km în pozițiile inamicului, de la rîul Mureș pînă în Boemia, străbătînd 12 masivuri muntoase pe timp de iarnă și în regiuni lipsite de adăposturi și de comunicații, eliberînd 5 830 de orașe și sate și luînd 100 000 de prizonieri. „Francezii, care au luptat alături de români în timpul războiului 1914—1918, au putut să aprecieze puterea lor de rezistență, unitatea lor morală și patriotismul lor îndîrjit. Avînd aceleași virtuți ca și strămoșii lor, soldații români din 1945, iubind cu ardoare libertatea, l-au gonit din nou pe invadatorul german".

În încheierea articolului se sublinia : „România, care a fost de două ori ocupată de Germania, de două ori lovită în fiii și în pămîntul ei, ca și Franța, năpăstuită, pustiită, pusă sub călcîiul Wehrmachtului, a dat tot ce a avut mai bun pentru cauza Aliaților. Fiii ei au căzut pentru a elibera patria lor de sub un jug suportat prea mult și cu neliniște. Ei au fost animați de un puternic suflu de libertate și de o forță spirituală. Alungînd germanul de pe pămîntul lor, ei și-au purificat pămîntul dat spre profanare inamicului de către trădători. România, prin tăria și zelul patriotic al poporului său, a rămas credincioasă tradițiilor ei..."

Aceasta constituie o înaltă apreciere a contribuției poporului român la nobila cauză a luptei antifasciste a popoarelor.

★

În decursul anilor ce au urmat, aspectele și împrejurările de care ne ocupăm au intrat în preocuparea multor lucrări apărute peste hotare. În pofida deosebirilor de vederi și a o serie de deformări cu privire la caracterul actului de la 23 August 1944 din România și a ponderii forțelor participante la acesta, lucrări memorialistice apărute în unele țări vest-europene recunosc, într-o măsură sau alta, rolul evenimentelor petrecute în vara anului 1944 asupra prăbușirii dominației germano-fasciste în

sud-estul Europei, contribuția ca atare a poporului român la victoria Națiunilor Unite.

Lamentîndu-se pentru înfrîngerile suferite și aruncînd vina asupra „surprinderii" provocate de „lovitura română", militari hitleriști ca Hans Friessner[62], fost comandant al grupului de armate „Ucraina de sud", Paul Klatt[63], Hans Hartl[64] și alții nu fac în memoriile lor decît să confirme odată în plus adevărul asupra semnificației deosebite pe plan extern a insurecției antifasciste a poporului român.

Mărturiile contemporane, pe care ne-am sprijinit în cercetarea problemelor abordate, redau un tablou viu al unei realități incontestabile. Ele atestă faptul că, prin modul unanim și hotărît în care a acționat la 23 August 1944, prin eroismul și perspicacitatea sa politică, poporul român a pus o temelie trainică independenței, suveranității și propășirii patriei sale și, în același timp, a adus o contribuție de seamă la îndeplinirea acelorași legitime și nobile năzuințe pe arena internațională.

---

[62] Hans Friessner, general-colonel în retragere, *Verratene schlachten. Die tragödie der deutschen Wehrmacht in Rumänien und Ungarn* („Bătălii trădate. Tragedia armatei germane în România și Ungaria"), Hamburg, 1956.

[63] Paul Klatt, *3 Gebirgsdivision — 1939—1945* („Divizia 3 munte — 1939—1945"), Bod-Nanheim, 1958.

[64] Hans Hartl, *Das schicksal des deutschtums in Rumänien (1938—1945—1953)*, („Soarta germanilor din România 1938—1945—1953"), Würzburg, 1958.

Legislaţia privind conflictele de muncă în anii regimului burghezo-moşieresc

D.V. FIROIU

În procesul evoluţiei societăţii româneşti în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o dată cu creşterea forţelor productive ale ţării, determinată tocmai de această dezvoltare, ia naştere o nouă clasă socială — proletariatul.

Apariţia proletariatului reprezintă un moment remarcabil în istoria patriei ; lui îi revenea misiunea de mare răspundere de a rezolva sarcinile generale, de importanţă primordială care se aflau în faţa poporului român pe linia progresului consecvent, pentru înlăturarea oricăror relaţii de exploatare şi asuprire.

Dezvoltarea clasei muncitoare în România a avut loc în condiţiile persistenţei formelor de producţie feudale în agricultură, care au stînjenit dezvoltarea relaţiilor de producţie capitaliste la sate, au frînat evoluţia întregii economii şi, ca atare, au prejudiciat însuşi procesul care asigura creşterea numerică a braţelor de muncă necesare industriei capitaliste.

O serie de factori externi au contribuit, de asemenea, la frînarea, în oarecare măsură, a dezvoltării industriei din România.

După războiul de independenţă, cu toate că mai erau piedici în calea dezvoltării capitalismului în România, s-au creat condiţii mai favorabile acestei dezvoltări şi, ca atare, creşterii numerice a clasei muncitoare ; politica vamală protecţionistă adoptată după 1886 (dată de la care a expirat convenţia cu Austro-Ungaria), politică reflectată şi în legea intitulată : „Măsuri generale pentru a veni în ajutorul industriei naţionale", elaborată în 1887, a avut rezultate vizibile în dezvoltarea industriei şi în creşterea numerică a proletariatului, cu toate că numărul muncitorilor industriali era în continuare mai mic decît al celor din agricultură, iar foarte mulţi dintre ei nu o rupseseră complet cu agricultura (în special cei de la căile ferate, din domeniul forestier, de la construcţii de drumuri şi şosele etc.)

Condiţiile de muncă şi de trai ale muncitorilor industriali, consecinţe ale exploatării capitaliste, au fost extrem de grele, în timp ce măsurile legislative luate de regimul burghezo-moşieresc în această vreme n-au contribuit nici pe departe la îmbunătăţirea situaţiei. „...Românii din ţara

noastră — scria dr. Șt. Stîncă — se află într-o stare de plîns fiindcă sînt bîntuiți de cea mai rea *maladie*, și această maladie este *reaua lor stare economică*" [1].

Pe lîngă nemiloasa exploatare capitalistă, masele muncitorești suportau și lipsa de drepturi și libertăți politice, fiind de fapt excluse de la participarea la viața de stat. „Democrația" din România se baza pe un sistem electoral fundamentat pe censul de avere, pe perindarea la conducerea țării a două partide politice ce reprezentau interesele burgheziei și moșierimii, așa încît, pe bună dreptate, un manifest publicat de elementele înaintate din mișcarea muncitorească cu ocazia zilei de 1 Mai 1900 caracteriza situația României ca „țara salariilor mici și a muncei îndelungate și neproteguite prin nici o lege..." [2].

În Transilvania, ca și peste Carpați, în Principate, revoluția burghezo-democratică de la 1848 și măsurile care i-au urmat, au deschis căi largi dezvoltării capitaliste a țării.

Dezvoltarea noii orînduiri sociale în Transilvania a dus, ca pretutindeni, la creșterea gradului de asuprire a maselor muncitoare ; dubla exploatare capitalistă — din partea claselor exploatatoare autohtone și a capitaliștilor străini —, îmbinată cu asuprirea națională, a îmbrăcat aici aspecte dintre cele mai sumbre.

Proletariatul din România n-a rămas pasiv în fața vieții de cruntă exploatare la care îl condamna capitalismul. Pentru a-și apăra interesele, muncitorimea și-a intensificat eforturile în direcția organizării sale. Cu sprijinul asociațiilor profesionale și al cercurilor muncitorești, pe măsură ce procesul interferării și întrepătrunderii — pe linia unor coordonate și obiective comune — a mișcării muncitorești cu cea socialistă se adîncea, clasa muncitoare a declanșat o întreagă suită de acțiuni pentru obținerea unor condiții omenești de muncă și trai, pentru cucerirea de libertăți democratice. Printre acestea, un loc important l-a jucat lupta grevistă.

Din analiza mișcării greviste se poate discerne gradul de dezvoltare a conștiinței politice și de clasă a proletariatului. Dacă la început, în acțiunile greviste accentul s-a pus pe revendicările de ordin economic, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea revendicările politice se fac tot mai prezente, iar grevele devin tot mai numeroase [3]. În acele vremuri, în viața socială și politică a țării au avut o puternică influență campaniile politice inițiate de mișcarea muncitorească și socialistă pentru obținerea dreptului de vot universal.

Creșterea numerică și organizatorică a proletariatului industrial, crearea primei organizații politice naționale a muncitorimii române — P.S.D.M.R. —, intensificarea luptei clasei muncitoare pentru o viață mai bună, pentru crearea unei largi opinii democratice în România au

---

[1] Șt. Stîncă, *Mediul social ca factor patologic*, lucrare reeditată de Academia Republicii Socialiste România, București, 1956, pag. 116.

[2] *Documente din mișcarea muncitorească, 1872—1916*, Ed. C.G.M. 1947, ediția a II-a completată, pag. 299.

[3] După unele date, între 1890—1892 au avut loc în România 11 greve, cu un număr de participanți relativ ridicat ; între 1893 și 1896 au avut loc cca. 40 de greve, iar în 1898 numărul grevelor declarate a fost de 29 (vezi *Acțiuni muncitorești între anii 1893—1900*, de Georgeta Tudoran, Ion Felea și alții, în *Mișcarea muncitorească din România, 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, pag. 151).

făcut ca burghezia să treacă la contramăsuri. Pe plan legislativ, aceasta a căutat să introducă în cadrul unor legi prevederi și referiri mai precise pentru interzicerea grevei, căutîndu-se ca pe calea legilor ordinare să se anuleze dispozițiile constituționale.

În 1895 a fost elaborată în România o lege care a făcut mare vîlvă prin dispozițiile pe care le cuprindea : „Legea minelor“ [4].

Reglementînd după sistemul bismarckian regimul ajutoarelor și problema pensiilor numai pentru sectorul minier, legea amintită are două articole foarte semnificative prin dispozițiile lor pentru problema de care ne ocupăm. În primul rînd amintim art. 109 pct. c., care pretindea tuturor participanților la casele de ajutor (era vorba de casele de ajutor pentru mineri, ale căror fonduri proveneau din contribuția muncitorilor și patronilor, ultima stoarsă tot din munca muncitorilor) ca, înainte de a intra în aceste case, muncitorii să justifice „că au o bună purtare“. Buna purtare a însemnat, în concepția guvernanților timpului, supunerea fără rezerve în fața regimului existent, participarea la grevă sau la alte acțiuni muncitorești fiind considerată potrivnică acestei concepții [5].

Declarate deschis împotriva grevei, o dovadă elocventă a încălcării normelor constituționale în vigoare, au fost dispozițiile art. 130 al legii sus-amintite, care stabilea că pierdea dreptul la pensie „lucrătorul care va fi dovedit că a silit pe un alt lucrător să participe la grevă, sau că a împiedicat lucrul acelora care nu vor să se asocieze la grevă“.

Cu toate că dispoziția de mai sus ar lăsa să se creadă că numai „instigatorii“ la grevă erau pedepsiți cu pierderea dreptului la pensie, sfera persoanelor lovite de această severă sancțiune, legată nemijlocit de utilizarea grevei ca armă de luptă împotriva exploatatorilor, a fost mult mai mare, știut fiind că patronul putea îndepărta pe lucrătorii greviști (participarea la grevă era considerată ca un act ce nu concorda cu „buna purtare“ la care se referea legea), iar cel îndepărtat, „reprimindu-se în serviciu, se considera ca participînd pentru prima oară la casa de pensiune“. Pierdea deci drepturile avute. Tocmai această ultimă dispoziție a legii a fost folosită drept mijloc pentru intimidarea muncitorilor.

Afirmîndu-se tot mai pronunțat, ca pe întreg teritoriul țării noastre, și mișcarea muncitorească din Transilvania a fost supusă reprimării. Regimul austro-ungar, pe lîngă represiunea armată, a folosit atît intervenția autorităților și măsurile lor administrative, cît și dispozițiile diferitelor legi, lovind deschis sau mascat în lupta grevistă.

Pe cale administrativă s-a lovit în mișcarea grevistă mai ales prin refuzul Ministerului de Interne de a aproba statutele unor proiectate asociații muncitorești și mai apoi ale organizațiilor sindicale, motivîndu-se, ca în cazul respingerii statutelor caselor de ajutor, că aceste case nu erau altceva „decît case de grevă“ [6] sau că scopul urmărit de aceste asociații și de sindicate nu ar fi fost altul decît greva, cu toate că în statute nu se spunea nimic despre aceasta.

---

[4] C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. II, pag. 706 și urm.

[5] Ibidem.

[6] „A magyar munkásmozgolam történétének válagatott dokumentumai“, în continuare M.M.T.V.D. („Documente alese din istoria mișcării muncitorești din Ungaria“), vol. I, pag. 251. Vezi L. Fodor și L. Vajda, *Contribuții la istoria mișcării sindicale din Transilvania*, Ed. C.C.S., București, 1957.

În 1884 a fost elaborat un adevărat cod al industriei, „Legea XVII", extins de autoritățile maghiare și asupra Transilvaniei [7]. Prin felul cum a reglementat raporturile dintre patroni și angajați, acest cod nu numai că a contribuit la menținerea și consolidarea dominației exploatatorilor [8], dar a adus și dispoziții împotriva grevei. Astfel, prin § 162 se declara drept contrară legii orice înțelegere între lucrători pentru încetarea muncii în scopul de a sili pe patroni să majoreze salariile sau să îmbunătățească condițiile de muncă, precum și înțelegerile care aveau ca scop ajutorarea greviștilor. Prin § 144 se stabilea că încetarea muncii pe bază de înțelegere (deci greva) între muncitori ducea la pierderea de către aceștia, pentru tot timpul încetării lucrului, a oricărui fel de sprijin de la casele de ajutor, iar prin § 141 s-au creat comisiile de arbitraj pentru „soluționarea" conflictelor dintre patroni și muncitori.

Prevederile acestei legi au fost mult folosite de autoritățile din Ungaria, lovind nu numai în muncitorii greviști, ci și în solidaritatea celorlalți muncitori, care voiau să ajute pe cei aflați în luptă.

Trebuie să amintim „Legea II" din 1898, care a reglementat raporturile dintre cel ce angaja și muncitorii agricoli, ale cărei dispoziții au fost semnificative pentru politica regimului față de folosirea grevei ca armă de luptă a proletariatului. § 66 al acestei legi a instituit măsuri drastice, de ordin penal, în apărarea intereselor exploatatorilor, cu toate că raporturile dintre aceștia și muncitorii agricoli erau de ordin civil, stabilite pe bază de contract. Prin acest articol se considerau contravenții și se pedepseau cu închisoare pînă la 60 de zile și amendă pînă la 400 de coroane nerespectarea contractului încheiat și instigarea la nerespectare, amenințarea cu bătaia a unui muncitor pentru a-l împiedica să respecte contractul, lauda publică adusă celui care nu-l executa, precum și acțiunea de ajutorare a muncitorilor greviști.

Aceeași pedeapsă se aplica și acelora care se strîngeau „în locurile unde ar trebui să înceapă munca sau în apropierea locuinței proprietarului sau a aceluia care a angajat cu scopul de a împiedica începerea muncii sau continuarea ei sau instigă pe muncitori să părăsească locul de muncă" [9]

Iată deci dispoziții foarte severe în legătură cu manifestarea grevei, măsuri ce veneau să lichideze în practică dispozițiile diferitelor legi care proclamau drepturi și libertăți cetățenești (cum a fost și legea referitoare la dreptul de asociere). Pe bună dreptate, muncitorii din Transilvania au denumit legea din 1898 „Legea sclaviei".

Măsurile represive ale regimului burghezo-moșieresc din Ungaria, și în ansamblu ale imperiului absolutist austro-ungar, indiferent de natura lor, cu toate că au lovit în lupta clasei muncitoare, n-au reușit s-o lichideze. În ultimii ani ai secolului trecut, muncitorii din Transilvania — români și de alte naționalități — au învățat să folosească mai hotărît și pe scară tot mai largă arma grevei în apărarea unor drepturi, în lupta pentru revendicări economice. În aceste acțiuni, crearea și procesul de consoli-

[7] Magyar törvénytér, 1884—1886 törvénycikker, pag. 346—362.
[8] Ibidem, 1884—1886, pag. 59—93.
[9] Ibidem, 1898, pag. 16.

dare a organizațiilor sindicale și social-democrate au înlesnit dezvoltarea luptei muncitorimii, au întărit solidaritatea ei în luptă [10].

În condițiile dezvoltării țării noastre pînă la primul război mondial, dezvoltarea industriei capitaliste — favorizată de tariful vamal protecționist din anii 1904—1906 și de efectele legii de încurajare a industriei din 1912 —, a capitalismului în agricultură a atras după sine creșterea simțitoare a numărului muncitorilor și, ceea ce este foarte important de semnalat, creșterea din punct de vedere numeric a proletariatului industrial de fabrică. Statisticile timpului indică pentru acele vremuri prezența în țara noastră a peste 400 000 de muncitori. În realitate acest număr a fost mult mai mare. Cei peste 660 000 de muncitori din industrie, transporturi, agricultură reprezentau 9,1% din totalul general al populației țării, respectiv 16,3% din populația activă. Dacă la cei peste 660 000 de muncitori adăugăm și pe cei 113 294 de servitori, atunci, împreună, greutatea lor specifică în totalul general al populației reprezenta 10,6%, respectiv 19% din populația activă. Cît privește cei 263 629 de muncitori din industria prelucrătoare, extractivă, transporturi (fără agricultură și industria forestieră), ei reprezentau doar 3,6% din întreaga populație și 6,5% din populația activă, ceea ce oglindea dezvoltarea foarte slabă a industriei [11].

În tot acest răstimp, exploatarea capitalistă a clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncii s-a intensificat, fiind agravată și de asuprirea politică ; aceasta se concretiza în imposibilitatea exercitării drepturilor politice în condițiile existenței regimului parlamentar bazat pe sistemul censului, care diferenția pe alegători după avere — stare foarte sugestiv subliniată de revista „Viața românească", care scria în 1909 : „Forțele democratice nu au împotriva lor decît cele cîteva sute, maximum 1 500—2 000, de «familii domnitoare» ale citadelelor electorale, dar care, mulțumită sistemului electoral, stăpînesc situația" [12].

În fața înăspririi exploatării capitaliste și a vieții de mizerie, în fața intensificării asupririi politice, clasa muncitoare a ripostat prin multiple și variate forme de luptă în pofida măsurilor represive.

Astfel, în 1902, statul burghezo-moșieresc a promulgat „Legea meseriilor" (așa-numita „Lege Missir"), prin care s-au înființat corporațiile, organizații reacționare în care trebuiau să intre în mod obligatoriu patronii și lucrătorii. Se căuta prin aceasta să se lovească în tendința de organizare în sindicate bazate pe principiul luptei de clasă, manifestată

---

[10] Augustin Deac, *Mișcarea muncitorească din Transilvania în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, în *Mișcarea muncitorească din România, 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, pag. 334.

[11] N. N. Constantinescu, *Istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România pînă la primul război mondial*, Editura politică, București, 1959, pag. 365.

[12] „Viața românească" nr. 1/1908, pag. 71. Pînă la primul război mondial, cucerirea sufragiului universal a constituit un obiectiv major al luptei clasei muncitoare ; în programul de acțiune imediată al P.S.D.R., adoptat la Congresul din 1910, figura la loc de frunte cerința votului universal.

tot mai puternic în rîndurile muncitorimii și totodată, indirect, în lupta grevistă, deoarece sindicatele își manifestaseră cu pregnanță rolul lor în această luptă.

În 1906 s-a interzis dreptul la grevă al minerilor ; s-a elaborat apoi „Legea în contra sindicatelor, asociațiunilor profesionale a funcționarilor statului, județelor, comunelor și stabilimentelor publice“ [13] din 20 decembrie 1909, cunoscută, după autorul ei, și sub denumirea de „Legea Orleanu“. Prin această lege se interzicea funcționarilor, meseriașilor și muncitorilor statului, județelor, comunelor și stabilimentelor publice cu caracter economic, industrial și comercial și tuturor celor cărora le era încredințată asigurarea unui serviciu public de natura celor amintite utilizarea grevei. Mai mult, sub pretextul că „libertatea muncii este garantată“, legiuitorul din 1909 a mers și mai departe pe linia întăririi represiunii și a încriminat greva. Se considera a fi comis o infracțiune și se pedepsea cu închisoare de la o lună la doi ani „oricine, prin violență sau amenințări, va provoca sau va face să dureze o încetare parțială sau totală a muncii, pentru a impune... o micșorare sau ridicare de salariu, sau convenții diferite de acelea adoptate pînă atunci“ (art. 2, alin. I).

Dacă „delictul“ stabilit de alineatul la care ne-am referit era opera unor persoane din afara întreprinderii respective (și aici se vizau direct elementele muncitorești înaintate, care mobilizau pe muncitori la luptă solidară împotriva exploatării), pedeapsa atingea maximum stabilit de lege, adică doi ani închisoare.

În sfîrșit, amintim că legea a încălcat dispozițiile procesuale în vigoare referitoare la judecarea infracțiunilor și a instituit procedura urgenței pentru a reprima prompt mișcarea revoluționară a maselor. „Aceste infracțiuni — stabilea articolul citat al legii la care ne referim, în alin. III — se vor judeca de urgență în prima instanță de către judecătorul de ocol“, lichidînd prin aceasta orice posibilitate de apărare din partea celor învinuiți și lovind în manifestările de protest și de solidaritate ale oamenilor muncii cu cei judecați.

Mișcarea muncitorească din țara noastră a protestat împotriva acestei legi a liberalilor. Încă anterior elaborării ei, pentru a împiedica votarea legii, s-au organizat numeroase mitinguri și întruniri de protest în întreaga țară, s-au răspîndit manifeste. Un mare miting a fost organizat în seara zilei de 19 decembrie în sala „Dacia“ din Capitală [14]. Ulterior, Congresul de reconstituire a P.S.D.R. (1910) a înscris în „programul economic“ revendicări care se refereau direct la lupta pentru legislație ocrotitoare a muncitorilor, care să respecte dreptul de asociere și de grevă.

Cu toate măsurile luate de guvernul burghezo-moșieresc din România împotriva luptei proletariatului s-a intensificat continuu activitatea de mobilizare a maselor la luptă pentru o viață mai bună, legîndu-se revendicările cu caracter economic de lupta politică. Numărul și amploarea

[13] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. VI, pag. 59—60.

[14] „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.“ nr. 6/1965, pag. 4.

grevelor au crescut, P.S.D.R. aflîndu-se în fruntea principalelor bătălii de clasă ale proletariatului din această perioadă.

Clasele dominante au continuat în acest timp să adopte și să aplice diverse dispoziții legislative, menite să reglementeze în favoarea exploatatorilor raporturile acestora cu salariații. Condiția de loialitate față de regim își face tot mai mult loc în textul diferitelor măsuri legislative adoptate în acest timp. Iată, de exemplu, „Regulamentul privitor la condițiile de recrutare și avansare a personalului și organizarea administrației C.F.R." din 15 aprilie 1910 [15], care, în art. 23, pct. d, cerea pentru angajarea în serviciul căilor ferate „o bună conduită", „certificatul de bună purtare" fiind „eliberat" de *poliția locală* (subl. ns.), dacă candidatul n-a ocupat mai înainte funcțiuni, sau certificatul de bună purtare al autorității sau al particularului la care a funcționat mai înainte (art. 24, pct. d). Și, sigur, cel ce lupta împotriva exploatării capitaliste nu primea niciodată un asemenea certificat.

În plus trebuie arătat că destituirea — cea mai grea pedeapsă instituită de art. 85 al regulamentului la care ne referim — se aplica, după prevederile art. 94, pct. h, „în caz de grevă, de încercare de a împiedica serviciul, de a participa la întruniri sau societăți, care turbură ordinea publică sau urmăresc zdruncinarea organizației actuale a statului, precum și în cazuri de provocare de dezordine", cu consecința fixată de art. 107, după care *„personalul destituit nu mai putea fi reprimit în serviciu"* și, bineînțeles, ale art. 23, pct. d, citat mai sus referitor la „buna purtare".

La 27 ianuarie 1912, autoritățile burghezo-moșierești au elaborat „Legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești" [16], produsul direct al luptelor desfășurate de clasa muncitoare, o concesie smulsă de proletariat capitaliștilor în această luptă [17]. În același timp însă legea constituia și unul din mijloacele de a frîna lupta clasei muncitoare și influența elementelor revoluționare, burghezia și moșierimea căutînd să demonstreze, folosindu-se și de elementele șovăitoare, că nevoile proletariatului puteau fi, chipurile, satisfăcute în cadrul orînduirii burgheze, și, ca atare, lupta pentru răsturnarea acestei orînduiri nu-și avea rost.

Cu toate acestea, din cuprinsul acestei legi merită a fi reținute dispozițiile art. 61, pct. 5, care stabileau că patronul putea să desfacă oricînd contractul de muncă dacă muncitorii, calfele sau meșterii „primejduiesc siguranța fabricii, atelierului sau casei", formulare vagă, dar intenționat redactată așa pentru a putea fi folosită cu ușurință împotriva clasei muncitoare, socotită periculoasă pentru dominația patronilor, precum și dis-

[15] C. Hamangiu, *Op. cit.*, pag. 389—416.

[16] Ibidem, pag. 740, 771.

[17] Constantin Flitan, *Legi antisindicale din România burghezo-moșierească. Lupta partidului clasei muncitoare din România împotriva acestor legi și pentru o reală libertate de asociere în sindicate*, în „Studii și cercetări juridice" nr. 2—3/1961, pag. 276.

poziţiile art. 97, chemate să paralizeze lupta clasei muncitoare prin crearea comisiilor de judecată pentru rezolvarea neînţelegerilor dintre patroni şi meseriaşi, care, datorită componenţei lor, a presiunilor exercitate de patroni, dădeau cel mai adesea cîştig de cauză exploatatorilor.

În Transilvania, primele două decenii ale secolului al XX-lea s-au remarcat printr-un anumit avînt al dezvoltării industriei, dar şi prin dependenţa ei de politica economică a imperiului austro-ungar, fapt ce a avut consecinţe extrem de grave asupra situaţiei clasei muncitoare şi a tuturor oamenilor muncii.

Această perioadă cunoaşte o intensificare a luptei greviste, fapt ce a determinat la un moment dat ziarul „Népszava", organul central al partidului social-democrat, să afirme că „...s-a cutremurat din temelii întreaga ţară" [18]. Revendicările politice au ocupat un loc tot mai important, în cadrul grevelor, alături de cele economice [19].

În faţa acestei situaţii s-au coalizat forţele duşmane mişcării revoluţionare, care au căutat să facă totul pentru a o înfrînge. În fruntea acţiunilor represive s-a situat Ministerul de Interne maghiar, care-şi justifica măsurile prin pretinsa „apărare a păcii sociale". În anul 1907 a fost adoptată aşa-numita „lege a cătuşelor", prin care s-a urmărit să se răpească muncitorilor de la căile ferate, printre altele, şi dreptul la grevă. În baza acestei legi, autorităţile locale au luat o serie de măsuri împotriva activităţii sindicatelor de la căile ferate, care au culminat în 1908 cu interzicerea Uniunii muncitorilor de la căile ferate.

Tot în această perioadă, la sugestiile patronilor şi ale organizaţiilor lor, în proiectele de legi industriale s-a căutat să se introducă dispoziţii cu privire la înfiinţarea comisiilor de arbitraj, măsură îndreptată nemijlocit împotriva folosirii grevei de către proletariat.

Este de remarcat, pentru perioada 1905—1906, strădania patronilor, reuşită din multe puncte de vedere, de a realiza coaliţii împotriva muncitorilor. Dezvoltarea asociaţiilor patronale a însemnat şi intensificarea represiunii mişcării muncitoreşti, iar înţelegerile încheiate între ei, introducerea listelor negre şi măsurile comune împotriva muncitorilor care luau parte la acţiuni revoluţionare, concedierile ş.a. vizau tocmai reprimarea mişcării muncitoreşti. Aşa, de pildă, în 1907, asociaţia industriaşilor constructori din Arad a adresat un apel la toate autorităţile administrative „pentru interzicerea oricărei activităţi vizibile a organizaţiilor libere şi a comitetelor de creare a organizaţiilor libere" [20].

În anii puternicului avînt revoluţionar (1918—1920), cu toate că le-

---

[18] „Népszava" din 7 aprilie 1905.

[19] Ibid.

[20] „Népszava" din 9 iunie 1908. Consiliul orăşenesc din Oradea, supunîndu-se unei moţiuni a industriaşilor constructori, în raportul adresat guvernului, a propus ca legea industrială să se modifice în aşa fel încît pe muncitorii grevişti să-i poată constrînge cu forţa publică poliţienească la muncă sau să-i condamne la 60 de zile închisoare, aşa cum prevedea „Legea sclaviei", care s-a aplicat muncitorilor agricoli (L. Fodor şi L. Vajda, *Op. cit.*, pag. 91).

gile războiului, care interziceau greva, erau încă în vigoare [21], aceasta era considerată de militanții revoluționari ca unul din mijloacele principale ale luptei de clasă a muncitorilor. Numeroasele greve, mitinguri și mari manifestații, în timpul cărora nu o dată masele au ajuns să stăpînească strada, au demonstrat hotărîrea proletariatului de a imprima dezvoltării sociale o orientare corespunzătoare intereselor celor ce muncesc.

Împotriva mișcării muncitorești, clasele dominante din România au dezlănțuit mai ales din martie 1920 contraofensiva prin aducerea la putere a guvernului prezidat de generalul Al. Averescu.

Prigoana exploatatorilor din România împotriva mișcării revoluționare a maselor muncitoare a îmbrăcat diferite forme, concretizîndu-se, alături de reprimarea armată, și într-o serie de măsuri legislative, în care lichidarea grevei și a dreptului muncitorilor de a se folosi de această importantă armă în lupta lor a ocupat un loc de frunte.

Înainte de a analiza cele mai importante legi aduse de guvernanții României după primul război mondial și care au tangență cu tema la care ne referim, două precizări sînt necesare. Mai întîi că, prin lupta revoluționară a clasei muncitoare, clasele dominante au fost constrînse la unele concesii — victorii ale clasei muncitoare în lupta ei revoluționară — și în al doilea rînd că aceste concesii limitate erau permanent încălcate. De aceea unele măsuri legislative luate vor avea în cuprinsul lor acest dublu aspect, concretizat în acordarea de concesii pînă la un anumit punct, cu posibilitatea frustrării dispozițiilor legii ori de cîte ori exploatatorii găsesau de cuviință. Nu trebuie omis faptul că legislația muncii, emanație a statului burghezo-moșieresc, era menită să asigure dezvoltarea și consolidarea economiei capitaliste. Caracterul ei de clasă este neîndoios. Chiar și legiuirile care căutau să-l ascundă sub paravanul armoniei dintre clase erau încorsetate de prevederi care duceau la împiedicarea grevelor și a organizării maselor în asociații bazate pe principii revoluționare. Alături de aceste măsuri au fost suficiente legi care au venit pe linia reprimării deschise a luptei revoluționare a proletariatului și a activității organizațiilor lui. Astfel, printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri din 20 martie 1920 s-a hotărît limitarea dreptului la grevă al muncitorilor, stabilindu-se că pe lîngă Ministerul Industriei și Comerțului se va constitui o comisie de arbitraj, care urma a „concilia" pentru fiecare conflict colectiv de muncă. Analizînd conținutul și semnificația jurnalului din 20 martie, Comisia Generală a sindicatelor din România, în protestul publicat în ziarul „Socialismul" din 9 aprilie 1920, arăta că, pe lîngă răpirea

[21] La 14 august 1916, decretul nr. 2 798 privitor la starea de asediu a stabilit că „autoritatea militară are dreptul ... de a opri sau dizolva orice adunări, oricare ar fi numărul participanților și în orice loc s-ar întruni". Art. 4, alin. III al Regulamentului pentru executarea muncilor agricole în timpul războiului din 21 sept. 1916 (C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. VIII, pag. 1 045—1 047), de ex., stabilea: „Muncitorii care vor refuza executarea lucrărilor pentru care au fost rechiziționați vor fi supuși judecății, potrivit art. 45 din legea asupra rechizițiilor". Or, această lege elaborată în 6 aprilie 1906 (Ibidem, vol. IV, pag. 1 049—1 061) în art. citat stabilea că „în timp de război, pentru același fapt (adică pentru părăsirea serviciului pentru care a fost rechiziționat — *n.n.*), va fi justițiabil de consiliul de război, conf. art. 58, alin. II din codicile de justiție militară și *pedepsit cu închisoare corecțională de la un an la 3 ani*" (subl. ns.).

dreptului la grevă, prin înființarea comisiilor de arbitraj, se urmărește să se creeze și o diversiune în rîndul maselor, să se acrediteze ideea că muncitorii pot să-și obțină revendicările proprii nu pe calea luptei de clasă, ci prin „clemența acestui arbitru“ [22].

Constatînd această stare de lucruri, muncitorimea își afirmă hotărîrea de a-și apăra cu tărie acest drept legitim : „Clasa muncitoare, conștientă de valoarea, dreptul și forța ei, își va valorifica acest drept prin luptă, și nu prin cerșire rușinoasă sau primirea silită a arbitrajului obligatoriu“ [23].

Pe linia îmbinării măsurilor represive cu concesiuni de moment, la 5 septembrie 1920 autoritățile au elaborat „Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă“ [24], prin care dreptul la grevă aparent admis era în realitate îngrădit simțitor prin procedurile premergătoare : procedura împăciuirii (art. 4), procedură obligatorie, și apoi cea a arbitrajului, în general neobligatorie, ambele efectuate de anumite comisii, care urmăreau să realizeze un compromis între părțile în litigiu și să împiedice pe muncitori să utilizeze greva.

În legătură cu posibilitatea utilizării grevei după îndeplinirea procedurii de împăciuire, trebuie menționate următoarele : în primul rînd, alin. II al. art. 4, pornind de la ideea admiterii „încetării colective a lucrului“ numai pentru cauza referitoare la condițiile de muncă, a prevăzut interzicerea oricărei încetări colective de lucru „pentru cauze străine celor de mai sus“ (se referea la dispozițiile alin. anterior), prin aceasta urmărindu-se a se lovi în greva politică, în greva care-și punea ca obiectiv și alte revendicări în afara celor de natură economică. În al doilea rînd, dispozițiile art. 16 interziceau greva în toate „întreprinderile statului, județului sau comunei, de orice natură ar fi ele..., care funcționau în interesul public și a căror oprire punea în primejdie existența și sănătatea populației sau viața economică și socială a țării“ (enumerîndu-se întreprinderile de transport, petroliere și gaze naturale, electricitate, apă, de panificație, spitalele, cele de igienă publică ș.a.).

Procedura împăciuirii se aplica, cu excepțiile la care ne-am referit și care au cuprins un număr foarte mare de întreprinderi, tuturor întreprinderilor industriale și comerciale cu cel puțin 10 salariați, atunci cînd cel puțin 1/3 din numărul total al salariaților intenționa să intre în grevă.

O a doua grupă de măsuri foarte importante ale legii pe care o prezentăm au vizat sancțiunile legate de grevă (secțiunea a IV-a, art. 27—28) și s-au referit atît la provocarea pentru încetarea colectivă a lucrului — pedepsită cu amendă de la 50 la 10 000 de lei, chiar dacă a rămas fără rezultat (pentru întreprinderile statului, județului sau comunei, cît și pentru cele declarate de „interes public“, pe lîngă amendă se instituia și pedeapsa închisorii de la o lună la un an) —, cît și la declanșarea grevei — pedepsită cu amendă de la 50 la 20 000 de lei (în cazul întreprinderilor

[22] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, pag. 347.

[23] Ibidem, pag. 348.

[24] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. IX—X, pag. 453—459.

statului, județului și comunei, precum și în cazul celor declarate de „interes public", adăugîndu-se și închisoarea de la 3 luni la un an).

Iată deci cum a înțeles legiuitorul „ocrotirea muncii" și „dezvoltarea armoniei sociale", la care se referea în expunerea de motive.

Atrag atenția în mod deosebit dispozițiile art. 33, alin. II, care considerau sabotaj „rezistența pasivă care paralizează producțiunea, împiedecînd funcționarea normală a întreprinderii", dacă făptuitorul se găsea într-un raport de muncă, stabilit pe bază de contract, cu patronul. Această „infracțiune" a fost supusă unei sancțiuni foarte severe — închisoarea de la 3 luni la 2 ani (art. 34, alin. II) [25].

Un val de proteste și de luptă împotriva încătușării forțate prin „Legea scelerată" a lui Trancu-Iași s-a declanșat în toată țara. „Legea aceasta, ticluită prin mijloace samavolnice și arbitrare, nu trebuie să fie respectată !", cerea grupul socialist parlamentar prin manifestul lansat în problema legii Trancu-Iași [26], la care muncitorii au răspuns prin moțiuni de protest, prin demonstrații și alte forme de luptă, care au demonstrat maturitatea clasei noastre muncitoare în înțelegerea justă a pericolului pe care-l prezenta legea Trancu-Iași.

Încă înainte ca legea să fi fost sancționată în parlament, în numeroase orașe ale țării — București, Iași, Galați, Craiova, Tr. Severin, Bacău, Ploiești, Cîmpina, Piatra Neamț etc. — au avut loc acțiuni care s-au desfășurat sub lozinca : „Contra legii scelerate !". În ziua de 11 august 1920 mii de muncitori bucureșteni au demonstrat în fața parlamentului cerînd ca legiuirea să nu fie votată. La mitingul care a avut loc, exprimînd sentimentele de care erau animați muncitorii, Gh. Cristescu a declarat cu tărie : „Chiar dacă am ști că rezultatul opunerii noastre la această lege va fi arestarea noastră în masă, nu ne vom supune unei legi scelerate, care ne sugrumă însuși dreptul la viață" [27]. În memoriul pe care muncitorimea l-a trimis parlamentului se defineau caracterul și substratul de clasă al legii Trancu-Iași, arătîndu-se că : „Această lege, adusă sub motivul de a reglementa și înlătura conflictele dintre capital și muncă, nu are alt scop și în dosul ei nu se ascunde altceva decît legarea clasei muncitoare de mîini și de picioare și azvîrlirea ei în mîinile patronilor, atîrnînd-o și robind-o cu totul de interesele clasei capitaliste" [28].

Deși legea a fost adoptată, lupta clasei muncitoare s-a intensificat, iar ideea unei greve generale, cu toate măsurile represive luate de guvern, s-a răspîndit tot mai mult [29], materializîndu-se prin ridicarea la luptă a întregului proletariat român, în octombrie 1920.

---

[25] Art. 33 al legii prevedea, în cadrul sabotajului : distrugerea, deteriorarea, sustragerea, falsificarea, fabricarea defectuoasă prin erori voite, manevrări sau manipulări frauduloase a mașinilor, instalațiilor, mărfurilor ș.a. Legea stabilea, de asemenea, că se vor sancționa cu maximum de pedeapsă stabilită de codul penal, în cazul în care codul penal se referea la sabotaj, încălcările dispozițiilor ei.

[26] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, pag. 457.

[27] Ibidem, pag. 463.

[28] Ibidem, pag. 464.

[29] Vezi „Izbînda" din 9 aprilie 1920 ; „Lupta de clasă" nr. 1 din 1 iulie 1920 scria : „Grevele nu vor înceta. Nu stă în puterea voinței noastre ca ele să înceteze. Ele nu pot înceta decît odată cu încetarea anarhiei capitaliste, adică odată cu sfîrșitul domniei capitaliste".

După crearea la 8 mai 1921 a Partidului Comunist din România, clasele exploatatoare au luat o serie de măsuri de represiune făţişă pe de o parte, dar şi de concesiuni mărunte pe de altă parte.

„Legea asupra sindicatelor profesionale“ [30] din 26 mai 1921 a constituit un anumit succes al luptei revoluţionare dacă ne referim la faptul că în România, numai la aproape 60 de ani de la punerea în aplicare a Constituţiei din 1866, se elabora, în fine, o lege generală referitoare la sindicatele profesionale, la recunoaşterea personalităţii lor juridice. Modul cum a fost concepută organizarea sindicatelor profesionale, dar mai ales atribuţiile pe care legea le conferea acestora, limitîndu-le la studiul, apărarea şi dezvoltarea intereselor profesionale, interese limitate prin natura lor la acelea de ordin industrial, comercial, agricol, tehnic, economic şi cultural (art. 1), ne evidenţiază tendinţa statului de a orienta activitatea sindicatelor pe o linie care să corespundă intereselor clasei capitaliste. În acest sens, în cadrul dezbaterilor parlamentare pentru votarea legii s-a exprimat deschis punctul de vedere că : „Nu e posibil de conceput ca o asociaţiune profesională să-şi ia ca scop bine definit un scop politic, nu e posibil ca o asociaţiune profesională să-şi propună de exemplu să facă o politică republicană sau o politică comunistă“ [31].

Două categorii de prevederi ale Constituţiei din 1923 au avut o mare importanţă în crearea terenului legal pentru reprimarea luptelor revoluţionare. În primul rînd, consacrarea ca instituţie caracteristică regimului politic, a stării de asediu şi de aci posibilitatea guvernării prin decrete legi [32], iar în al doilea rînd posibilitatea, creată prin Constituţie, ca manifestarea drepturilor şi libertăţilor înscrise (art. 5—32) să fie reglementată pe cale de legi ordinare şi pe cale administrativă, ceea ce îngăduia încălcarea prevederilor democratice ale Constituţiei [33].

În legătură cu starea de asediu, aceasta a devenit o practică a guvernării burgheziei şi moşierimii.

Acest regim a fost completat şi sprijinit de măsuri ca cele instituite de „Legea pentru contenciosul administrativ“ din 23 decembrie 1925 [34], care a declarat o serie de acte ca acte de guvernămînt şi de comandament cu caracter militar, ca atare neatacabile pe nici o cale, nici chiar pe calea justiţiei. Incluzînd în această categorie un număr extrem de mare de acte [35], această lege a creat pentru guvern şi pentru organele administra-

[30] C. Hamangiu, *Op. cit.*, pag. 603 şi urm.

[31] „Monitorul oficial“ din 22 martie 1921, pag. 1 298.

[32] Art. 128 avea următorul cuprins : „Constituţia de faţă nu poate fi suspendată nici în totul, nici în parte. În caz de pericol de stat se poate, prin lege, institui starea de asediu generală sau parţială“. Corespondentul din Constituţia de la 1866 nu avea alin. II.

[33] Ibid.

[34] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XI—XII, pag. 53—55.

[35] Vezi art. 2 al legii citate. Merită a mai fi reţinut faptul că art. 2 se încheia cu formularea „şi altele de aceeaşi natură“, referindu-se la actele de guvernămînt, iar în privinţa actelor de comandament cu caracter militar nu se dă nici o indicaţie, fapt ce a uşurat foarte mult măsurile represive ale aparatului de stat, utilizîndu-se larga interpretare şi includerea în aceste categorii a tuturor acţiunilor revoluţionare ale clasei muncitoare.

tive, în general, o putere discreționară, dîndu-le posibilitatea de a lovi în mișcarea muncitorească. Represiunile comise de organele statului burghezo-moșieresc român au fost scoase de sub urmărire penală sau civilă, ele fiind încadrate în categoria actelor de guvernămînt sau de comandament cu caracter militar.

Datorită regimului stării de asediu, tribunalele militare și-au pierdut caracterul de instanțe judecătorești speciale, devenind instanțe ordinare de judecată pentru înscenările regimului împotriva elementelor democrate și revoluționare, în frunte cu comuniștii. Așa a fost de exemplu și cazul procesului înscenat fruntașilor ceferiști și petroliști, arestați în timpul și ulterior luptelor din ianuarie-februarie 1933 și deferiți justiției militare, pe baza „Legii pentru autorizarea stării de asediu" [36] din 4 februarie 1933. Acțiunea represivă a guvernului s-a manifestat indiscutabil în înscenarea care a avut loc, dar și în faptul că, împotriva principiului neretroactivității legii, principiu inserat în codurile României burghezo-moșierești, organele parchetului și cele judecătorești au extins dispozițiile legii penale și asupra unor persoane învinuite de anumite fapte petrecute anterior elaborării legii amintite, iar Consiliul de război al Corpului de armată București (prima instanță în fața căreia s-a judecat procesul) a respins excepția ridicată de avocații apărării în legătură cu neretroactivitatea dispozițiilor legii pentru autorizarea stării de asediu.

Al doilea aspect la care ne-am referit mai sus este legat de faptul că Constituția modificată a menținut vechea practică, chemată să restrîngă și mai apoi să lichideze, cînd erau invocate de muncitori, prevederile în legătură cu drepturile și libertățile proclamate, după care folosirea lor urma a fi reglementată în mod concret pe cale de legi ordinare („legi speciale vor determina statutul funcționarilor publici" — art. 8, alin. III ; „legi speciale vor determina limita în care toate drepturile de mai sus vor putea fi lăsate în folosință..." — art. 20, alin. IV ; „o lege specială va statornici principiile fundamentale ale acestei organizații unitare..." — art. 22, alin. VI, etc., etc.).

Acest regim a creat toate posibilitățile de intervenție din partea statului pentru a asigura exploatarea și asuprirea maselor muncitoare. Alin. II al art. 24 (art. care decreta că „toți factorii producției se bucură de o egală ocrotire") este extrem de semnificativ în această privință. După acest articol „Statul poate interveni prin legi în raporturile dintre acești factori *pentru a preveni conflictele economice și sociale*" (subl. ns.).

Asemenea legi au fost multe, au apărut foarte repede după punerea în aplicare a Constituției modificate și au vizat în mod deosebit mișcarea revoluționară și democratică a maselor, dovedind accentuarea caracterului reacționar al puterii de stat burghezo-moșierești. De pildă, dispozițiile legii pentru statutul funcționarilor publici din 19 iunie 1923 [37], dezvoltate

[36] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXI, pag. 51—52.
[37] Ibidem, vol. XI—XII, pag. 409—418.

prin regulamentul legii, elaborat în același an [38]. Legea a sancționat sub etichetarea „dezertare de la datorie, care periclita interesele generale publice, părăsirea serviciului de către funcționari fie parțială, fie generală, după o înțelegere prealabilă, demisiunile colective sau individuale la aceeași epocă sau la epoci apropiate". Sancțiunea a fost destituirea.

Prin art. 31 al legii s-a mers și mai departe. „Contra celor care vor fi dovediți că au uneltit și au pus la cale greva ori părăsirea serviciului... sau care prin atitudinea lor caută a împiedica mersul regulat al serviciului, *pe lîngă pedeapsa destituirii, se va deschide acțiune publică și vinovații vor fi condamnați la închisoare de la 3 luni la 2 ani și amendă de la 1 000—10 000 lei*" (subl. ns.).

În anul 1924 regimul burghezo-moșieresc a elaborat „Legea pentru persoanele juridice" din 6 februarie [39] și „Legea pentru reprimarea unor noi infracțiuni contra liniștei publice" [40] din 19 decembrie 1924. Cu toate că este prima lege generală din România referitoare la acordarea personalității juridice, legea din 6 februarie 1924 a constituit totuși un pas important pe linia limitării dreptului la asociere pînă la desființarea lui aproape totală, pentru care luptase clasa muncitoare și obținuse și anumite rezultate pozitive, deoarece personalitatea juridică se acorda numai asociațiilor care aveau „obiect licit" și a căror activitate nu era „contrară ordinei publice și bunelor moravuri" (art 6). Or, în concepția legiuitorului din acea vreme activitatea mișcării muncitorești era considerată contrară ordinei publice și bunelor moravuri, bineînțeles ale societății capitaliste.

Cea de-a doua lege a mers mai departe pe linia politicii represive și a incriminat activitatea revoluționară și democratică, ținta fiind Partidul Comunist Român. Dacă sînt amintite numai dispozițiile art. 11 ale acestei legi și este suficient pentru a sublinia caracterul ei anticomunist. „Se consideră ca delict și se pedepsește cu închisoare corecțională de la 5—10 ani, cu amendă de la 10 000—100 000 lei și cu interdicție corecțională : a) Faptul de a intra în legătură cu vreo persoană sau asociațiune din străinătate în scopul de a primi instrucțiuni sau ajutoare de orice fel pentru pregătirea revoluției comuniste ; b) Faptul de a lucra prin mijloace teroriste la schimbarea ordinei sociale și politice din România".

Aceste măsuri s-au dovedit, nu după multă vreme de la elaborarea lor, insuficiente pentru apărarea intereselor claselor exploatatoare, aceasta determinată și de faptul că, deși își desfășura activitatea în condițiile ilegalității, partidul comunist, prin îmbinarea muncii ilegale cu cea legală, a depus eforturi pentru închegarea unității de acțiune a clasei muncitoare, pentru crearea alianței muncitorești-țărănești, pentru întărirea legăturilor sale cu masele largi, mobilizîndu-le la luptă pentru apărarea intereselor lor vitale, împotriva politicii claselor dominante de sugrumare a drepturilor și libertăților democratice [41].

---

[38] Ibidem, pag. 418—438.

[39] Ibidem, pag. 244 și urm.

[40] Ibidem, vol. XIII—XIV, pag. 594 și urm.

[41] Pe această linie, pentru a lovi în mișcarea sindicală și în general în organizarea în sindicate a clasei muncitoare, s-au creat camerele de muncă, care prin atribuțiile lor urmau a se substitui sindicatelor. (Vezi C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XV—XVI, pag 549 și urm. „Scînteia" din 3 martie 1934) ; În 1927 s-a completat „Legea pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștei publice" ș.a

România n-a făcut excepţie de la criza economică mondială, care a început în 1929 şi care a zguduit întreaga lume capitalistă. Criza, cu toate consecinţele ei, care în ţara noastră a fost agravată de o serie de factori de ordin intern şi extern, a declanşat puternice acţiuni de clasă, luptele greviste ocupînd un loc de seamă în cadrul acestor bătălii [42].

Marile încleştări de clasă din această perioadă au constrîns clasele dominante ca, alături de măsuri legislative deschis represive, să elaboreze şi o serie de legi care au constituit cuceriri ale maselor populare, în frunte cu clasa muncitoare.

Astfel, „Legea asupra contractelor de muncă" [43] din 5 aprilie 1929 a fost prima lege care a reglementat, este adevărat, destul de tîrziu, într-un mod unitar cele trei tipuri de contracte în domeniul relaţiilor de muncă : contractul de ucenicie, contractul individual de muncă şi contractul colectiv de muncă, revendicare importantă a clasei muncitoare din România.

Cuceririle clasei muncitoare au fost însă încorsetate de interesele claselor dominante şi din acest punct de vedere, pentru tema pe care o analizăm, semnificative sînt dispoziţiile art. 84 al legii : „Greva şi lockoutul nu constituie un just motiv de desfiinţare a contractului individual de muncă, el e însă *suspendat* (subl. ns.) în toate efectele lui pe timpul cît durează greva sau lockoutul... Refuzul uneia din părţi de a se referi în caz de conflict colectiv de muncă la procedura de conciliere sau de arbitraj, prevăzută de legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă, constituie un just motiv de desfiinţare a contractului individual de muncă".

Este foarte interesant de desprins raţionamentul legiuitorului, care, în 1929, pentru a sublinia încă o dată caracterul de clasă al dispoziţiilor legii menţiona : greva nu este un just motiv de desfiinţare a contractului de muncă, dar refuzul procedurii concilierii şi arbitrajului constituia un just motiv de desfiinţare a contractului individual de muncă. Or, se ştie, şi e subliniat la locul potrivit, că, după dispoziţiile legii conflictelor colective de muncă din 1920, procedura concilierii în cazul conflictelor colective de muncă era obligatorie şi premergătoare declanşării grevei.

Alături de asemenea măsuri, în care cuceririle maselor muncitoare erau ciuntite prin reglementări ce satisfăceau interesele exploatatorilor (a se vedea şi „Legea pentru înfiinţarea şi organizarea jurisdicţiei muncii" din februarie 1933, „Legea pentru unificarea asigurărilor sociale" din 1933 ş.a.), a fost elaborată în România o vastă legislaţie în care natura represivă a măsurilor era făţiş proclamată. Locul central în cadrul acestor

---

[42] Documente oficiale ale vremii atestă că în 1929 numărul conflictelor s-a ridicat la 317, cuprinzînd peste 105 000 de persoane. Între anii 1929 şi 1932 au avut loc 377 de greve, la care participă muncitori din 1 054 de întreprinderi ; grevele însumează circa 845 000 zile de lucru. Pe lîngă acestea se înregistrează 840 de conflicte latente de muncă într-un mare număr de întreprinderi.

[43] C. Hamangiu, *Op. Cit.*, vol. XVII, pag. 400 şi urm.

măsuri l-a ocupat „Legea pentru completarea legii pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștei publice“ [44].

Dintre dispozițiile legii completatoare amintim mai întîi pe cele adăugate după primul aliniat al art. 1, care a incriminat și pedepsit asociațiile sau înțelegerile în vederea pregătirii sau executării de crime contra unei persoane, contra proprietății sau contra siguranței statului, dacă prin aceasta se tindea „la instaurarea prin violență a dictaturii unei clase sociale asupra alteia“ sau la „suprimarea prin violență a unei clase sociale“. Această completare are o mare semnificație : lupta de clasă cunoscînd o creștere continuă în această perioadă și avînd o profundă înrîurire asupra vieții politice și sociale din țară, legiuitorul a fost nevoit să recunoască acest lucru într-o lege cu pronunțat caracter represiv, care reflecta în același timp și poziția statului burghezo-moșieresc român față de stadiul pe care-l atinsese lupta de clasă.

Articolul 24 al legii a vizat nemijlocit greva. El condamna „baricadarea în clădirile publice sau în clădirile întreprinderilor industriale ori comerciale, publice sau private și refuzul de a părăsi acele localuri după somația agenților forței publice“ și a pedepsit-o cu închisoare corecțională de la 6 luni la 5 ani.

Raportul la Cameră remarca faptul că această dispoziție era o „incriminare inspirată de regretabilele incidente ce de curînd au avut loc la atelierele C.F.R.“ (era vorba de marea grevă a muncitorilor ceferiști de la Griviția din 15—16 februarie 1933) ; și această remarcă, alături de desele referiri la „elementele antisociale“, la „pericolul obștesc“ și altele asemănătoare, demonstrează clar intențiile legiuitorului de a intensifica represiunea împotriva mișcării revoluționare a maselor populare — și în special a luptei clasei muncitoare.

Tot pe linia măsurilor represive trebuie amintite măsurile care, sub pretextul că „dreptul de sindicalizare implică și dreptul la grevă“, au refuzat funcționarilor, și în general salariaților statului, județelor și comunelor, dreptul de a forma sindicate profesionale pe baza legii din 1921, precum și cele care puneau în sarcina sindicatelor răspunderea materială pentru faptele membrilor lor (mai ales cînd pagubele proveneau din neexecutarea convenției de muncă, adică în timp de grevă), chiar dacă greva n-a fost inițiată de sindicatul respectiv, susținîndu-se că „sindicatul nu numai că nu trebuie să îndemne la grevă, dar el e obligat să ia măsurile necesare pentru a o preveni sau reprima, putînd sancționa cu amendă, de exemplu, pe membrii recalcitranți sau a-i exclude din sindicat“ [45].

Suportul legal al politicii represive a guvernanților României l-au constituit legile cu privire la starea de asediu, începînd cu „Legea pentru autorizarea stării de asediu“ [46] din 16 martie 1934 și continuînd cu alte

---

[44] Ibidem, vol. XXI, pag. 89—92. Au mai fost elaborate și alte legi, ca cea „pentru apărarea liniștei și creditului țării“ (Ibidem, vol. XVIII, pag. 189), „Legea pentru autorizarea stării de asediu“ din 1933 (Ibidem, vol. XXI, pag. 51—52).

[45] C. Flitan, *Op. cit.*, pag. 296.

[46] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXII, pag. 63.

legi, prin care se autoriza guvernul ca în timpul stării de asediu — stare care se permanentizează în România — să treacă în competența instanțelor militare orice infracțiuni „care ar fi în legătură cu liniștea publică sau siguranța statului".

Întărirea represiunii și-a găsit consacrarea în textele diferitelor coduri elaborate în această perioadă : în Codul penal [47] din 18 martie 1936 și în Codul justiției militare [48] din 20 martie 1937.

În art. 330 din Codul penal se sancționa ca „violență contra armoniei sociale" săvîrșirea de acte de violență de cete sau adunări contra persoanelor sau bunurilor, în scopul de a manifesta, prin aceasta, ura sau ostilitatea contra unei clase sociale, pedeapsa fiind închisoarea corecțională de la 1 an la 2 ani și amenda de la 2 000 la 10 000 de lei pentru conducătorii și instigatorii cetelor sau adunărilor (pentru restul participanților pedeapsa era mai mică).

Dispozițiile art. 333 au fost mult mai fățișe împotriva grevei. „Comit delict de răzvrătire colectivă contra liniștei muncitorești și se pedepsesc cu închisoare corecțională de la 2 luni la un an și amendă de la 2 000 la 5 000 lei acei care întruniți în ceată :

1. se îngrămădesc în fața fabricilor, atelierelor sau în fața localurilor unde lucrează muncitorii, ori în fața locuinței patronului sau a șefului de atelier, sau în fața locului unde se află aceștia, spre a împiedica începerea sau continarea lucrului sau spre a hotărî pe lucrători să părăsească lucrul ;

2. săvîrșesc acte de violență împotriva unui lucrător sau patron, în scopul sporirii sau reducerii salariului ;

3. se închid sau se baricadează în clădirile publice sau în clădirile întreprinderilor industriale ori comerciale, publice sau private, și refuză de a părăsi acele localuri, după somația autorităților competente".

Pentru a împiedica manifestațiile de simpatie și solidaritate cu greviștii, Codul penal din 1936 a adus o serie de dispoziții foarte severe [49], iar în ceea ce privește pe intelectuali, în general, știut fiind că în această perioadă numeroși oameni politici democrați și reprezentanți ai intelectualității progresiste își manifestă neliniștea față de activizarea legionarilor și de pericolul înfeudării țării imperialismului fascist german, prin activitatea lor alăturîndu-se mișcării revoluționare, Codul penal (art. 336) a stabilit că în cazul în care infracțiunile prevăzute în acest capitol erau săvîrșite de funcționari publici, se aplicau pedepsele prevăzute de lege, sporindu-se cu un plus pînă la 2 ani.

Încercările legiuitorului de a masca adevăratele mobiluri ale măsurilor luate prin Codul penal din 1936, folosind diferite formule mistificatoare, nu au reușit să înșele masele, care au înțeles clar ce era „liniștea muncitorească" la care acesta se referea (în realitate liniștea patronilor

---

[47] Ibidem, vol. XXIV, partea I-a, pag. 3 și urm.

[48] Ibidem, vol. XXV, partea I-a, pag. 404 și urm.

[49] S-au incriminat și sancționat „instigarea publică" (art. 327), „lauda publică" a faptelor incriminate în cap III (art. 328), delict de apologie, demonstrațiile de stradă (art. 330—332) și alte acțiuni de solidaritate cu greviștii.

și a uneltelor lor), că țelul de ultimă instanță al acestor legiuiri era să împiedice luptele sociale.

În timpul regimului de dictatură regală, autoritățile n-au putut trece, de la început, la interzicerea grevei, dar, prin diferite măsuri legislative, au căutat în continuare să îngrădească acest drept, pentru a se crea astfel suportul legal acțiunilor abuzive ale aparatului de stat. Așa, de pildă, decretul-lege din 15 aprilie 1938, referitor la „apărarea ordinei de stat“ [50], interzicea propaganda prin viu grai sau în scris a schimbării formei de guvernămînt, împărțirea averii altora, scutiri de impozite sau lupta de clasă (parafrazare a art. 7 al Constituției din 1938) ; pentru participarea la manifestații de stradă ori procesiuni organizate în scopurile interzise de decretul amintit și de Codul penal din 1936, instituia aspre pedepse privative de libertate.

O altă categorie de măsuri luate în această perioadă, în mod mascat, viza înăsprirea măsurilor împotriva maselor populare și împotriva organizațiilor lor democratice, dintre care amintim „Legea din 12 octombrie 1938, prin care s-au creat breslele de lucrători, funcționari particulari și meseriași“ [51].

Sub pretextul continuității și adaptării sindicatelor la condițiile noi create, dictatura regală a dat de la început un caracter corporatist breslelor și, pornind de la „temeiul constituțional“ al „interzicerii luptei de clasă“, le-a conceput nu ca organe de luptă împotriva exploatării, ci ca organe menite să „armonizeze“ interesele muncii și capitalului, cu unic obiect : „studiul, apărarea și dezvoltarea intereselor profesionale“ — cum stabilea art. 1 al legii.

Evenimentele care au avut loc atît pe plan intern, dar mai ales pe cel extern în prima jumătate a anului 1940 au influențat situația din România, în sensul că au încurajat elementele progermane, intensificînd totodată și acțiunile de capitulare în fața Germaniei fasciste, acțiuni care au dus la instaurarea guvernului din 4 iulie 1940, în care au dominat elementele progermane și legionare.

Noua orientare politică a avut repercusiuni grave asupra luptei revoluționare, în general, și asupra mișcării greviste, în special. Pe lîngă faptul că s-au îngrădit tot mai mult posibilitățile de acțiune a breslelor, mai ales prin intervenția statului (pe baza art. 26—27 ale legii amintite),

---

[50] C. Hamangiu, *Op. cit.*, vol. XXVI, pag. 166—171, 498—506. A se vedea decretul-lege din 11 februarie 1938 pentru introducerea stării de asediu, care, pe lîngă faptul că stabilea că starea de asediu se va ridica cînd se va credea oportun (art. 6), prevedea, în art. 4, pct. d, că autoritatea militară avea dreptul „de a opri sau dizolva orice adunări, oricare ar fi numărul participanților și în orice loc s-ar întruni“ — deci și greva.

[51] Ibidem, vol. XXVI, partea a II-a, pag. 1948 și urm.

În afară de măsurile luate prin această lege, pentru a da, chipurile, aparența unui suport de masă regimului pe care l-a instaurat, dictatura regală, desființînd organizațiile politice existente, a creat altele, care-i satisfăceau dezideratele politice, cum au fost : Frontul renașterii naționale — declarat unică organizație politică în stat ; unele organizații de tineret, a căror activitate nu lasă nici un dubiu în privința caracterului regimului politic carlist, etc.

care a urmărit îndeosebi îndepărtarea comuniștilor din bresle și desființarea acelor bresle considerate a fi căzut sub influența comuniștilor [52], prin legea pentru stabilirea regimului muncii în împrejurări excepționale [53] din 24 iulie 1940, greva a fost interzisă, iar art. 4—5 din legea pentru reglementarea conflictelor de muncă din 1920 au fost anulate.

Pentru nerespectarea dispozițiilor legii de mai sus au fost instituite aspre sancțiuni, stabilindu-se că : „Orice provocare de încetare colectivă de muncă se va pedepsi cu îndoitul sancțiunilor stabilite de art. 28, alin. 2 din legea pentru reglementarea conflictelor de muncă" (art. 8, alin. II), iar în caz de încetare colectivă a lucrului în orice fel de întreprindere industrială, comercială sau transporturi, „Consiliul de Miniștri va putea hotărî rechiziționarea localurilor, materialelor, personalului de conducere și execuție, precum și a tot ce este necesar pentru a se asigura funcționarea acelor întreprinderi".

Aceste măsuri n-au putut lichida în practică dreptul la grevă, aceasta continuînd să reprezinte una dintre principalele forme ale luptei proletariatului din România. În cadrul acestor acțiuni, revendicările economice erau tot mai strîns și mai des împletite cu acțiunile politice, așa încît nu constituie o exagerare afirmația că mișcarea grevistă a contribuit la împiedicarea consolidării regimului de dictatură regală în țara noastră [54].

Aspectele reacționare ale legislației muncii în România burghezo-moșierească s-au intensificat, căpătînd forme ascuțite, în timpul dictaturii militare-fasciste, cea mai neagră pagină din istoria contemporană a patriei. Regimul politic instaurat de dictatura legionară, apoi de cea antonesciană s-a caracterizat pe plan intern prin lichidarea totală a drepturilor și libertăților cetățenești, printr-o politică antipopulară — îndreptată în primul rînd împotriva clasei muncitoare —, prin terorism în guvernare, iar pe plan extern printr-o politică antinațională, de subordonare totală a țării Germaniei hitleriste și acțiunilor ei criminale.

---

[52] Cazul excluderii breslei textile din ținutul Bucegi din Uniunea breslelor de lucrători textiliști din România, „...pentru motivul că n-a luat măsurile cerute de Uniune contra elementelor comuniste".

[53] Colecțiunea de legi și regulamente, vol. XVIII B, pag. 881—885. Amintim că dictatura regală, încă din februarie 1940, prin „Legea asupra rechizițiilor" (Ibidem. vol. XVIII, partea I-a, pag. 209 și urm., 1940), a luat unele măsuri împotriva folosirii grevei de către muncitori. Așa, de exemplu, prin art. 57 se stabilea că „persoanele rechiziționate în condițiile art. 15 al legii (după care se putea rechiziționa „orice persoană civilă, bărbat sau femeie, care nu au împlinit vîrsta de 70 de ani, fie simpli lucrători sau meseriași, fie profesioniști sau specialiști")... care vor refuza sau vor părăsi serviciul pentru care sînt rechiziționați se vor pedepsi cu închisoare corecțională de la o lună la 4 luni și amendă de la 2 000 la 10 000 lei".

În timp de război, pedeapsa se mărea : închisoarea corecțională de la 1 an la 3 ani și amenda de la 5 000 la 20 000 lei.

[54] Vezi Al. Gh. Savu, *Date privind mișcarea grevistă în timpul dictaturii regale*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.", nr. 5/1965, unde arată : Din cele 166 de greve cunoscute, după numărul de participanți, printre cele mai mari au fost cele de la uzinele din comuna Ferdinand (cu 1 574 de participanți), „Otopeni" (800 de participanți), „Birman" (900 de participanți), minele de lignit „Șotînga" (700 de participanți), „Talpa" (400 de participanți), „Fichet" (500 de participanți).

Din punct de vedere al duratei lor, grevele din perioada 10 februarie 1938—6 martie 1940 prezintă următorul tablou : 76 de greve au durat de la 1 zi pînă la 5 zile, 27 de greve între 6 și 10 zile, 50 de greve între 11 și 20 de zile, iar 13 greve au avut o durată mai mare de 20 de zile (pag. 71).

Încă de la finele anului 1940, atunci cînd a fost elaborată legislația cu privire la militarizarea instituțiilor și întreprinderilor de stat și particulare [55], regimul de dictatură militară-fascistă a adus, în domeniul raporturilor de muncă, legi care au reglementat regimul muncii în timp de război [56] pentru organizarea așa-numitei „munci naționale" [57] ș.a., a căror trăsătură esențială a constituit-o terorismul. Astfel, prin art. 31 al „Legii 864 pentru regimul muncii în timp de război" din 1 octombrie 1941, se considera crimă de sabotaj și se pedepsea cu temniță grea de la 5 la 20 de ani :

„a) Orice încetare de lucru, individuală sau colectivă, fără încuviințarea prealabilă a comandantului militar al întreprinderii militarizate, a îndrumătorului militar sau directorului stabilimentului militar al armatei, iar în ceea ce privește pe celelalte întreprinderi, fără încuviințarea prealabilă a inspectorului de muncă dată cu avizul conducerii întreprinderii..."

Regimul terorist se aplica nu numai muncitorilor din industrie, transporturi, mine etc., ci și țărănimii. Extrem de elocvente sînt în această privință dispozițiile „Legii nr. 199 pentru mobilizarea agricolă" [58] din 1941, care considera neprezentarea la muncile agricole, așa cum hotărau organele statului fascist, drept o abatere gravă, sancționată aspru.

O largă aplicabilitate au avut în această perioadă legile intitulate, într-un fel sau altul, ca legi pentru reprimarea faptelor ce puneau în primejdie existența și interesele statului, iar acțiunile de rezistență, în orice formă, împotriva regimului dictaturii militare-fasciste au fost încadrate în dispozițiile acestor legi și sancționate aspru, inclusiv cu pedeapsa capitală. Așa, de pildă, după „Legea nr. 80 pentru reprimarea faptelor ce pun în primejdie existența și interesele statului" [59], pedeapsa cu moartea se aplică pentru îndemnarea prin viu grai sau prin orice mijloc la manifestații sau acțiuni cu caracter de uneltire împotriva ordinii politice sau sociale existente, ocuparea fără drept legal a edificiilor publice (art. 1). La fel, cu moartea se pedepseau, după dispozițiile acestei legi, o serie de infracțiuni prevăzute în Codul penal : uneltirea contra ordinii sociale — art. 209 c.p.r. ; răzvrătirea — art. 210 c.p.r. ; insurecția armată — art. 211 c.p.r. ; violența contra armoniei sociale — art. 330 c.p.r. — și altele, iar

[55] Colecțiunea de legi și regulamente, vol. XVIII, 1940, Legea nr. 881, pag. 2 249 și urm. A se vedea Legea nr. 874, din 1940 (Ibidem, pag. 2 244—2 245), care a modificat art. 509 și 510 din Codul justiției militare din 1937, pe linia înăspririi regimului infracțiunilor și pedepselor, și care avea aplicabilitate în condițiile Legii nr. 881 ; Legea nr. 105, din 1941 (Ibidem, vol. XIX, 1941, pag. 221 și urm.), completatoare la „Legea pentru militarizarea instituțiunilor și întreprinderilor", amintită mai sus ; Decretul-lege nr. 3 674/1940 pentru reprimarea sabotajului ; Legea nr. 537 (Ibidem, pag. 1936), care a modificat unele art. din „Legea rechizițiilor", înăsprind regimul pedepselor ș.a.

[56] Ibidem, vol. XVIII, 1940, Legea nr. 864, pag. 1 799 și urm.

[57] Ibidem, Legea nr. 425, pag. 1 082 și urm.

[58] Ibidem, vol. XIX, 1941, pag. 393 și urm.

[59] Ibidem, pag. 171 și urm. A se mai vedea Legea nr. 687 din 17 septembrie 1942, „Monitorul oficial", partea I-a, nr. 217, din 17 septembrie 1942, prin care s-a extins pedeapsa cu moartea pentru toate acțiunile care erau considerate a sabota producția de război ; Legea nr. 509 din 3 august 1943 (Colecțiunea de legi și regulamente, vol. XXI, 1943, pag. 1 365 și urm.), prin care s-a introdus pedeapsa cu moartea chiar pentru stînjenirea activității normale..., a instalațiunilor sau întreprinderilor de orice natură... (art. 1.).

cu munca silnică o serie de activități, printre care participarea la manifestații de stradă sau procesiuni și alte acțiuni ostile regimului de dictatură militară-fascistă.

Pentru legislația dictaturii militare-fasciste mai este de reținut rapiditatea cu care regimul căuta să lichideze, zvîrcolindu-se aproape într-o imposibilitate totală, acțiunile potrivnice ale maselor, utilizînd în acest scop și dispoziții ca cele cuprinse în Legea nr. 521 [60] din 18 august 1943, după care actele de constatare a infracțiunilor comise la dispozițiile ei trebuiau înaintate de urgență parchetelor militare, „care vor învesti direct instanța de judecată în termen de 2 zile libere de la primirea acestor acte. Instanța de judecată se va pronunța în termen de 2 zile libere de la sesizare. Împotriva hotărîrilor pronunțate nu este deschisă nici o cale de atac ordinară ori extraordinară" (art. 21).

Măsurile represive ale regimului de dictatură militară-fascistă, indiferent de natura lor, au fost cea mai vizibilă dovadă a șubrezeniei și falimentului acestui regim. Împotriva războiului, a ocupației germane și a politicii de trădare națională a regimului de dictatură militară-fascistă, sub conducerea P.C.R. s-au intensificat actele de sabotaj organizate de muncitorii din întreprinderile industriale și din transporturi, împotrivirile țărănimii față de rechiziții și încorporări, acțiunile de protest ale intelectualității, toate exprimînd ura întregului popor față de războiul hitlerist, dorința fierbinte de a se elibera din jugul fascismului. Toate acestea au definit șuvoiul revoluționar care a făptuit insurecția națională antifascistă victorioasă din august 1944.

*

Din cele prezentate se pot desprinde cîteva concluzii cu privire la legislația muncii, referitoare la conflictele de muncă în România burghezo-moșierească.

O primă categorie de legi au fost fățișe împotriva grevei, mergîndu-se pînă la interzicerea acțiunilor greviste. Aceste legi au fost adoptate, pe de o parte, în perioadele de reflux ale mișcării muncitorești, pe de altă parte, în momentul cînd teama claselor dominante față de forța organizată a proletariatului era deosebit de mare.

O a doua categorie de legi a cuprins pe acelea prin care regimul claselor exploatatoare a trebuit să facă anumite concesii mișcării revoluționare. Aceste concesii, de fapt cuceriri smulse de clasa muncitoare prin luptă exploatatorilor (legislația, din acest punct de vedere, constituind un progres față de reglementările existente anterior), care s-au făcut prezente mai ales după primul război mondial, atunci cînd în mișcarea muncitorească a avut loc nu numai un proces profund și rapid de radicalizare, dar și de clarificare ideologică, au fost adesea „jumătăți de măsură". Guvernanții timpului au avut grijă să strecoare în textele legilor

[60] Colecțiunea de legi și regulamente, vol. XXI, 1943, pag. 1 384 și urm.

și anumite dispoziții a căror folosire a dus la îngrădirea pînă la posibilitatea lichidării cuceririlor smulse de către clasa muncitoare burgheziei și moșierimii. De aceea masele s-au ridicat la luptă în apărarea acestei legislații, a ceea ce era bun în conținutul ei.

În ansamblul ei, legislația muncii a fost și reflexul stadiului de dezvoltare a societății în diferite etape istorice.

Măsurilor represive ale regimului burghezo-moșieresc, cărora prin legislația la care ne-am referit li s-au creat, mai mult sau mai puțin, un temei legal, masele muncitoare din România le-au răspuns prin luptă necontenită, greva fiind folosită chiar în condiții ca cele din timpul dictaturii militare-fasciste, cînd pedeapsa cu moartea era măsura de răspuns a guvernanților la lupta poporului pentru eliberarea națională și socială.

Această luptă n-a fost în zadar, iar mărețele realizări de astăzi, rodul muncii creatoare a poporului român, stau mărturie neclintită.

Caracterul legiuirilor agrare de la sfîrşitul secolului al XIX-lea

TR. LUNGU

Cercetarea fenomenelor proprii societăţii româneşti de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, a trăsăturilor sale economice, sociale şi politice implică abordarea unor aspecte concrete ale evoluţiei generale a ţării. În această evoluţie, problema agrară ocupă un loc principal, iar elucidarea naturii raporturilor dintre milioanele de ţărani pe de o parte şi clasele dominante pe de altă parte vine să argumenteze teza unor necontenite transformări sub presiunea maselor în luptă cu conservatorismul moşierimii şi al sprijinitorilor ei.

Împotriva acestui conservatorism se manifestau forţe sociale interesate în dezvoltarea capitalismului, în slăbirea poziţiilor resturilor feudale, inclusiv burghezia, aflată în plină ascensiune, care mai avea încă de îndeplinit un rol important în viaţa socială şi politică a României.

În condiţiile unei relativ lente dezvoltări industriale a ţării la sfîrşitul secolului al XIX-lea, principala ramură a economiei româneşti rămînea în continuare agricultura. Folosirea pe o scară din ce în ce mai mare a muncii salariate, utilizarea tot mai largă a uneltelor şi maşinilor perfecţionate, creşterea suprafeţelor agricole, ca şi dezvoltarea agriculturii cu caracter comercial, reflectau transformările care începuseră să-şi facă loc în această importantă ramură economică. Pe plan social, acestea îşi găseau expresia în diferenţierea ţărănimii, proces propriu pătrunderii capitalismului în agricultură.

Cu toate acestea, menţinerea unor importante resturi feudale şi îmbinarea acestora cu formele producţiei capitaliste constituie caracteristica sistemului agrar din vechea Românie în ultimul pătrar al veacului al XIX-lea.

Lipsa de pămînt a ţărănimii se făcea tot mai simţită. Divizarea loturilor ţărăneşti primite de ţărănime prin reforma agrară din 1864, ca şi înstrăinarea unora dintre acestea, au făcut ca în anul 1889 un număr de 145 000 de familii ţărăneşti să fie complet lipsite de pămînt, circa 50 000 de familii să aibă sub 1/2 ha, şi aproximativ 600 000 de familii sub 5 ha.[1]

[1] *Dezbaterile Adunării deputaţilor. 1888—1889*, p. 1 003—1 004. (În continuare D.A.D.)

Situația existentă în lumea satelor a determinat o suită de mișcări țărănești locale sau generalizate în întreaga țară *. Permanenta nesiguranță a claselor conducătoare în ceea ce privea țărănimea a determinat adoptarea unor legiuiri cu conținut agrar menite să contribuie la atenuarea cauzelor care generau frămîntările din lumea satelor.

Guvernul liberal condus de Ion C. Brătianu a fost silit să demisioneze la 20 martie 1888. Guvernarea liberală, de aproape 12 ani, se încheia cu puternice acțiuni de stradă organizate de opoziție, ale cărei principale forțe se uniseră cu doi ani mai înainte în așa-numita „Opoziție unită" [2].

În calitatea de arbitru între moșierime și burghezie, regele a adus la guvern pe junimiști, pentru atenuarea contradicțiilor ivite între principalele formațiuni politice ce corespondeau, fiecare, unor grupări sau categorii de grupări sociale : pe de o parte burghezia, interesată în dezvoltarea industrială a țării și unele elemente ale moșierimii mijlocii legate de capitalul comercial, care începuse să fie interesată și în dezvoltarea industriei, și pe de altă parte, marea moșierime reacționară, care trăia din renta funciară, dornică să ajungă la conducere după o perioadă destul de îndelungată de opoziție, pentru ca astfel să poată apăra, la adăpostul puterii, marea proprietate moșierească și privilegiile conferite de aceasta.

Prin aducerea junimiștilor la guvern, regele voia să-și pună tronul la adăpost contra acțiunilor antidinastice ce răbufniseră cu prilejul luptei pentru guvern, inițiate de dizidențele liberale opoziționiste sau de conservatorii partizani ai lui Gh. Bibescu, un vag pretendent la tron. Alegerea junimiștilor ca succesori la guvern era determinată în egală măsură și de izbucnirea răscoalei țărănești din primăvara anului 1888 pe care regele voia să o reprime în mod exemplar. La adăpostul lozincii „Patria e în pericol !" clasele dominante, speriate de amploarea pe care o luase răscoala, au introdus formula „întîi a reprima mișcarea și apoi a vedea ce este de făcut"[3]. Această lozincă, folosită în potolirea răscoalei, va dovedi curînd cît de „inspirată" fusese alegerea făcută de Carol. Într-adevăr, P. P. Carp, conducătorul ramurii junimiste a partidului conservator și șeful de fapt al guvernului instaurat în martie 1888, își însușise, fără prea multe adaptări, sistemul bismarckian, cel mai reacționar în politică, pe care își propusese să-l aplice în vederea „restabilirii liniștii" în țară. Alegerea junimiștilor ca succesori ai partidului liberal constituia și prin programul de guvernămînt anunțat „o garanție" pentru liniștirea țărănimii agitate. Cunoscut încă din 1881 sub numele de *Era nouă*, programul junimiștilor enunța „rezolvarea" problemei țărănești prin așa-numita „împroprietărire" din domeniile statului. În calculele junimiștilor trecerea în proprietatea țărănimii a unor moșii ale statului avea să servească la liniștirea maselor țărănești nemulțumite, la eliminarea cauzelor care generau permanente conflicte între moșieri și țărani. Acest program, privit din punctul de vedere al „împroprietăririi", făcea parte

* Vezi : C. Corbu, A. Deac *„Mișcări și frămîntări țărănești în România la sfîrșitul sec. al XIX-lea"*. (1889—1900), Editura științifică, București, 1965.

[2] Vezi P. Cîncea, *Formarea Opoziției unite și acțiunile sale în februarie-martie 1888*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, III, Editura Academiei, 1963, p. 315—348.

[3] „Lupta" din 5 aprilie 1888 ; cf. N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, p. 251.

din arsenalul concepțiilor lui P. P. Carp referitoare la păstrarea marii proprietăți private, pusă astfel, cel puțin pentru un timp, la adăpost de pericolul unui atac direct al țărănimii.

Punerea în aplicare a acestui program era deocamdată împiedicată de „necesitatea" reprimării răscoalei țărănești care izbucnise cu cîteva zile înainte de venirea junimiștilor la guvern. Membrii guvernului, care făcuseră atîta publicitate în jurul *Erei noi,* nu pregetau, atunci cînd interesele marii proprietăți erau amenințate, să recurgă la cele mai variate mijloace pentru liniștirea satelor. În telegrama adresată prefecților din mai multe județe, primul ministru și ministrul de interne Th. Rosetti spunea fără nici un echivoc : „În vederea reprimării gravelor dezordini ivite în mai multe comune din județele dumneavoastră sau în acele limitrofe, vă invit să aveți o neadormită priveghere pentru menținerea ordinei publice, pășind imediat la fața locului, la cel mai mic indiciu de răzvrătire. Unde lucrurile ar fi atît de grave încît se cere intervenirea forței armate, veți lua imediat și direct înțelegere cu comandamentul forțelor militare celor mai apropiate pentru a vă pune trupe suficiente la dispoziție"[4]. Această telegramă, grăitoare prin conținutul ei, avea menirea să dezlănțuie cea mai mare represiune împotriva țăranilor răsculați cunoscută în secolul al XIX-lea.

Nu vom insista asupra desfășurării răscoalei și reprimării ei deoarece aceasta formează obiectul unor alte cercetări[5]. Vom aminti numai că izbucnirea și desfășurarea ei au readus la ordinea zilei mai acut problema țărănească și au provocat numeroase discuții în jurul legiuirilor pe care junimiștii le-au pus în scurt timp în dezbaterile parlamentului. Ceea ce trebuie reținut este faptul că adîncile nemulțumiri ale țăranilor au dat de gîndit nu numai junimiștilor aflați la guvern, al căror program de reforme fusese anunțat în „Apelul către alegători" publicat în septembrie 1888 în *Monitorul oficial,* ci și celorlalte fracțiuni conservatoare care, în fața perspectivei de a vedea amenințată marea proprietate, au început, chiar și formal, să reflecteze asupra unor soluții menite să liniștească, măcar pentru un moment, țărănimea răsculată[6].

---

[4] Arhiva Istorică Centrală a Statului, fondul Min. Just., dosarul nr. 1 272/1888, fila 2.

[5] N. Adăniloaie, *Răscoala țăranilor din 1888* (lucrare în manuscris).

[6] Punctul de vedere junimist exprimat în programul din 1881 și în „Apelul către alegători", lansat în toamna anului 1888, a fost reluat într-o formă destul de clară în scrisoarea adresată de P.P. Carp unui bărbat de stat englez. „Adînc pătruns de marele adevăr că interesele conservatoare ale statului sînt indisolubil legate de armonia dintre diferitele pături sociale, partidul conservator a urmărit întotdeauna înălțarea tuturor claselor sociale și mai ales a acelor straturi adînci care reprezintă temelia edificiului național... În primul rînd vom căuta deci ca muncitorii (țărani) să beneficieze cît se va putea mai curînd de legile votate în favoarea lor și fără care roadele dorite nu se vor obține. Aplicarea legii vînzării bunurilor statului, legea creditelor agricole, care va înlesni prin avansuri mijloacele necesare la mutarea noilor proprietari, și votarea tabelelor de evaluări prevăzute în lege vor face din 180 000 de agricultori atîția gospodari, ce vor iubi cu atît mai mult țara lor cu cît vor fi mai strîns legați de pămîntul ei". Realizarea acestor „îmbunătățiri" aduse stării țăranilor era dictată nu de considerente de ordin moral, ci de mișcările sociale care se făceau din ce în ce mai mult simțite, atît la sate cît și la orașe. Experiența frămîntărilor sociale din Europa și frecvența crescîndă a acestora în țara noastră dădeau de gîndit omului politic conservator, reacționar prin educație și prin apartenența socială, care încerca astfel să întîmpine o eventuală schimbare prin forță a stărilor de lucruri existente. „...Și noi pretindem că datoria societății mo-

Astfel, sub titlul „Țăranii", organul conservator inspirat de N. Filipescu menționa, referindu-se la răscoala țăranilor, că aceasta va influența atitudinea viitoare a partidelor și a oamenilor politici. „De voie, de nevoie, vom înțelege că a venit vremea să ne ocupăm serios de starea țăranilor și că vindecarea relelor de care suferă cere un studiu serios și un sistem întreg de măsuri bine chibzuite"[7].

Odată răscoala înăbușită, problema țărănească a trecut însă din nou pe plan secundar, preocupările oamenilor politici fiind atrase în primul rînd de frămîntările politice care se manifestau atît în interiorul partidelor, cît și la nivelul luptelor dintre diferitele partide sau fracțiuni politice. Ea va reapare cu prilejul campaniei electorale și va fi pusă în dezbaterile parlamentare spre sfîrșitul guvernării junimiste.

* * *

Starea de cumplită sărăcie a țărănimii devenise atît de apăsătoare încît în rîndurile ei își croia din ce în ce mai mult loc ideea că numai prin luptă va putea căpăta pămînt și va putea reglementa raporturile existente între proprietari și țărani ; aceste cerințe se situau în fruntea principalelor ei revendicări. Răscoala țăranilor din 1888 ridicase atîtea probleme în fața regimului burghezo-moșieresc încît teama pentru o eventuală reeditare a acestor împrejurări determinase pe junimiști să grăbească acordarea unor concesii țărănimii, care serveau de fapt preocupărilor lor mai vechi în vederea salvării marii proprietăți moșierești.

Mesajul de deschidere a parlamentului, prezentat în ședința din 1 noiembrie 1888, menționa, printre cele mai importante și mai urgente obiective ale dezbaterilor ce urmau să aibă loc, legea pentru înstrăinarea unor părți din bunurile statului în folosul țăranilor [8] și legea modificatoare pentru tocmelile agricole[9].

Susținători ai căii prusace de dezvoltarea capitalistă a agriculturii, junimiștii căutau să mențină marea proprietate moșierească pe baza unor concesii făcute maselor de țărani. În același timp, ei urmăreau crearea unui puternic sprijin al moșierimii la sate, prin întărirea burgheziei satelor căreia vor lua măsuri să i se vîndă loturi în suprafață de 10—25 ha[10]. În timpul discuțiilor purtate pe marginea legii vînzării bunurilor statului, inițiatorul ei, P. P. Carp, a arătat limpede că urmărea ca prin așa-numita „împroprietărire" să atenueze cauza principală a răscoalelor țărănești și să împiedice totodată dezvoltarea proletariatului indus-

derne este de a asigura bunul trai al celor mici, de a părăsi teoria «du laisser faire, laisser passer» și a apăra pe cei slabi contra celor tari. Două căi se pare că duc la acest țel : una este revoluția pornită de jos, cealaltă revoluția pornită de sus. Întîia, care se face prin mijlocul mișcărilor populare, a fost totdeauna o scamatorie a capetelor răscoalei în folosul lor personal. Istoria o poate dovedi. A doua, făcută din inițiativa celor de sus în folosul celor de jos, se poate realiza fără zguduiri violente ; și aceasta o urmărește junimismul". (C. Gane, *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. II, p. 9—11).

[7] „Epoca" din 2 aprilie 1888.

[8] Titlul exact al legii era : „Legea pentru înstrăinarea unor părți din bunurile statului și răscumpărarea embaticurilor".

[9] „Legea modificatoare pentru tocmelile agricole".

[10] Vezi *D.A.D. 1888—1889*, 15 februarie 1889, p. 812.

trial prin emigrarea țărănimii fără pămînt la orașe[11]. Teama de ideile înnoitoare ale socialismului, care începeau să găsească tot mai mulți aderenți în rîndurile maselor exploatate și ale tineretului intelectual, făcea de asemenea ca junimiștii să se gîndească la adoptarea unor măsuri minime în favoarea acestora, pentru a le putea astfel dezorienta.

Pledînd în sprijinul proiectului de lege privind vînzarea bunurilor statului adus în discuția corpurilor legiuitoare, P. P. Carp arăta limpede care erau scopurile imediate urmărite prin adoptarea acestuia : „prin urmare nu de frică, dar pentru că înțelegem adevăratul interes nu numai al țării — și dacă voiți să mă pun pe tărîmul egoist —, dar pentru că înțelegem adevăratul interes al nostru, al proprietarilor, am venit cu această lege... Pentru proprietatea cea mare, în afară de acest raport între dînsa și țărani, are să mai nască un alt folos, care are să îndoiască poate valoarea moșiilor noastre : noi proprietarii mari azi avem un concurent imens în stat : cel mai mare producător și exportator azi este statul. Închipuiți-vă d-voastră, că o dată toate moșiile vîndute la țărani, concurența pentru moșiile particulare va fi mai mare nu pentru că numărul arendașilor va fi mai mare, ci pentru că numărul moșiilor de arendat va fi mai mic și de aci concurența fiind mai mare, are să se producă un spor al proprietății mai mult de cum este azi“ [12].

Alături de sensul mai profund al legii privind vînzarea bunurilor statului evidențiat mai sus, citatul reprodus arată că liderul junimist nu pierdea din vedere nici interesele directe și imediate al moșierimii, crearea posibilităților de valorificare a proprietăților moșierești particulare.

Punctul de vedere junimist era împărtășit, în mare, și de celelalte fracțiuni conservatoare, fiecare însă cu rezervele dictate de interesele imediate ale moșierimii sau ale altor categorii sociale. Astfel, organul conservatorilor-puri *Epoca*, după ce se pronunța în sprijinul legiuirii junimiste, făcea unele precizări care arătau că de fapt moșierimea nu era de loc dispusă să procedeze la fel și cu propriile sale moșii. „... Nu vom admite sub nici o formă alte împărțiri de pămînturi sub pretexte de acestea : că țăranii au drept la pămînt, că dacă cer țăranii pămînt, trebuie să li se dea etc... Iată de ce voim ca țăranii să știe că pe viitor nu mai pot dobîndi pămînt decît printr-o muncă mai bună, prin economie și prevedere, prin cumpărarea și vînzarea între părți, așa cum stă prevăzut în condica civilă“[13].

În cuvîntul său pe marginea proiectului de lege, Gh. Vernescu,

[11] „...Dacă noi vom lăsa țăranul în starea în care se află azi, copiii lui cînd vor vedea că la țară nu se mai pot hrăni, cu încetul, cu încetul, au să părăsească cîmpia și au să se ducă la tîrguri și astfel, cu încetul, cu încetul brațele de care avem nevoie la țară și care sperăm să se înmulțească mai mult, au să devină din ce în ce mai puține și are să se producă în tîrguri un proletariat care se produce mai ușor decît la țară, și vă asigur că dacă nu va fi mai periculos, dar va fi cel puțin tot atît de periculos ca și proletariatul cîmpean“. (*D.A.D. 1888—1889*, 17 februarie 1889, p. 885).

[12] *D.A.D. 1888—1889*, 17 februarie 1889, p. 885.

[13] „Epoca“ din 7 septembrie 1888.

Partea finală a citatului se referă la un punct de vedere unanim susținut de moșierime, potrivit căruia de starea de mizerie a țăranilor erau vinovați în primul rînd ei înșiși : „Țăranii sînt săraci și în mizerie pentru că nu știu munci. De aceea, gospodăria lor este proastă și de aceea ei nu știu a trage din munca lor roadele pe care ar trebui să le aibă...“ După ce enumeră și alte cauze legate de administrația țării, articolul încheie : „Înțelegem lesne atunci de ce pămînturile nu le ajung și de

lider liberal-conservator, după ce a susținut prevederile acestuia, nu a ezitat să se declare apărătorul marii proprietăți. „Dar să nu ne înșelăm, aceasta nu constituie un drept pentru țărani, nu va să zică că noi sîntem datori, oricînd, să luăm proprietățile statului și, în virtutea unui presupus drept la pămînt, să le dăm la cei ce n-au“ [14]. În aceeași ordine de idei, Lascăr Catargiu declara : „...țăranii, ca și orice altă clasă a societății române, nu pot pretinde că au un drept la pămînt : căci prin legea rurală s-a stins cu totul orice urmă, orice pretext de vreo chestiune agrară în țara noastră ; și a afirma că locuitorii au vreun drept asupra proprietății statului, este a pretinde că au drept și asupra proprietății particulare, fiindcă la noi în țară nu sînt două feluri de proprietăți“ [15]. Pronunțîndu-se împotriva unei eventuale împroprietăriri pe moșiile particulare, marele latifundiar deputatul N. Bibescu se declara de acord cu vînzarea moșiilor statului. „Scopul meu, spunea N. Bibescu, este acesta ca, crescînd treptat numărul proprietarilor mici... acolo să se găsească cea mai bună garanție pentru respectul proprietății în țara românească... Vreau, domnii mei, ca o criză exterioară să nu ne surprindă în mijlocul unei crize interioare“ [16]. În sfîrșit, pentru a închide șirul exemplelor, citățm un fragment din discursul ținut de Al. Lahovari în Cameră, semnificativ atît prin vederile ministrului conservator, cît și prin scopurile pe care, după el, trebuia să le urmărească legea : „Trebuie să închidem porțile templului războiului, care la noi ar fi cel mai îngrozitor din toate, războiul civil, trebuie să astupăm, cum ziceau cei vechi, *l'antre des vents* (subl. în text), peșterile vînturilor... Buna politică este să se dea tot ce se poate da : dar într-un timp, să se spună în mod clar, precis, onest, căci nu se permite să nu fii onest în nici un caz, dar mai cu seamă cu populațiunea rurală, căci neonestitatea cu ea e o crimă ; *aceasta se dă și nimic mai mult și să vă luați nădejdea de a mai dobîndi ceva*“. [17] *(subl. ns.)*.

Unitatea de vederi a conservatorilor, indiferent de fracțiunea politică din care făceau parte, arată că de fapt un singur considerent stătea la baza legiuitorilor : dorința de a menține, prin vînzarea moșiilor statului, marea proprietate funciară, a cărei existență începuse să fie amenințată din ce în ce mai mult.

Paralel cu scopurile legiuitorului conservator — asigurarea inviolabilității marilor proprietăți particulare prin „eliminarea pretextelor“ care ar fi putut duce la o eventuală expropriere pentru „cauze de utilitate publică“ [18] și liniștirea măcar temporară a spiritelor agitate ale țăranilor prin prevederile legii din 6 aprilie 1889 — se urmărea crearea în rîndurile

---

ce mizeria este atît de mare. Oricîte pogoane le vom mai adăuga, orice amestec legislativ vom decreta asupra învoielilor și asupra dijmei, ele nu vor putea deveni niciodată o îndreptare reală a situațiunii. Vom da o lovitură nedreaptă și mai ales nefolositoare principiului proprietății, vom crea un precedent primejdios pentru viitor, dar nu vom fi îmbunătățit în nimic starea populațiunii rurale pentru că nu vom fi distrus în nimic cauza răului...“ („Epoca“ din 29 aprilie 1888).

[14] *D.A.D. 1888—1889*, 16 februarie 1889, p. 865.

[15] Ibidem, 17 februarie 1889, p. 873.

[16] Ibidem, 15 februarie 1889, p. 840. În același spirit se pronunțau și alți deputați conservatori, între care amintim : D. Popescu (*D.A.D. 1888—1889*, p. 228) ; Emil Mavrocordat (*D.A.D. 1888—1889*, 15 februarie 1889, p. 842) și alții

[17] Al. Lahovari, *Discursuri politice. 1881—1895*, p. XIX

[18] Vezi discursul ținut de Al. Lahovari în ședința adunării deputaților din 21 februarie 1889 (*D.A.D. 1888—1889*, 21 februarie 1889, p. 927).

țărănimii a unei burghezii sătești menită, pe de o parte, să constituie un „exemplu" de respectare a ordinii existente și, pe de altă parte, să fie apărătoarea de nădejde a ideilor conservatoare la sate. Referindu-se la această categorie de beneficiari ai legii, expunerea de motive care însoțea proiectul preciza : „Aceștia se vor interesa pentru mersul regulat al trebilor publice, vor da exemple de bună cultură și economie celorlalți locuitori și vor constitui un factor puternic în organizarea societății noastre"[19]. Importanta prevedere citată scoate în relief și un alt aspect al acestei legiuiri conservatoare : tendința de inegalizare cît mai mare a averilor, pentru a sfărîma solidaritatea existentă în rîndurile țăranilor.

Eficiența economică a acestei legiuiri — privită prin prisma intereselor imediate ale țărănimii —, oricît de neînsemnată ar fi fost în raport cu perspectiva rezolvării chestiunii agrare în țara noastră, își are însă importanța ei. O serie de prevederi aveau să diminueze însă din această importanță. Astfel, loturile create prin aceasta erau alienabile și divizibile, ceea ce dădea de la început posibilitatea trecerii lor în proprietatea țărănimii înstărite de la sate, a „oamenilor destoinici", cum încerca să-i denumească legiuitorul. Cu alte cuvinte, odată cu cumpărarea de loturi individuale, se creau și premisele pentru pierderea lor, așa încît într-un număr de ani relativ scurt s-ar fi revenit în multe din cazuri la starea dinaintea elaborării legii, cu deosebirea că în lumea satelor ar fi apărut și s-ar fi consolidat în acest interval de timp o categorie nouă a țărănimii, burghezia satelor, aliat al claselor dominante împotriva maselor țărănești.

Opoziția întîmpinată din partea celorlalte partide în legătură cu legea din aprilie 1889 a fost dintre cele mai mari.

Luînd cuvîntul la dezbaterea proiectului de lege amintit, Gh. Panu sublinia, în primul rînd, faptul că prezentarea acestuia alături de elaborarea proiectului noii legi a tocmelilor agricole nu erau acte de bunăvoință ale guvernului și corpurilor legislative față de țărani, ci, sugera el indirect, erau efectul îngrijorării moșierilor de a nu se menține sau crea condiții pentru izbucnirea unor noi răscoale țărănești. „Acum un an și jumătate, afirma Gh. Panu în februarie 1889, nimeni sau marea majoritate, atît din oamenii de stat cît și partidele, nici nu se gîndeau ca să vină cu o chestiune țărănească, cu o vînzare a moșiilor statului... Țin să spun aceasta că este trist că numai după răscoale... răscoale înecate în sînge, oamenii noștri de stat și guvernele noastre se gîndesc la îmbunătățiri" [20].

Proiectului de lege asupra vînzării moșiilor statului i-a fost opus un contraproiect al minorității parlamentare, prezentat de deputatul M. Seulescu, cu asentimentul și directa contribuție a lui Gh. Panu, principalul susținător parlamentar al acestuia. Încercările făcute în Cameră de reprezentanții guvernului de a nu comunica conținutul contraproiectului au fost dejucate de intervenția energică a conducătorului grupării radicale. Deși comunicat Camerei, contraproiectul nu a fost dezbătut în întregime, ci doar inclus în discuție ca amendament la proiectul guvernamental, propunerile fiind făcute de Gh. Panu în colaborare cu I. Nădejde, C. Dobrescu-Argeș și alții.

Criticînd proiectul guvernamental, Gh. Panu demonstra, în primul rînd, că lacunele legii din 1864 se menținea și în proiectul discutat, că

[19] *D.A.D. 1888—1889*, 15 februarie 1889, p. 812.
[20] Ibidem. 16 februarie 1889, p. 849.

legiferarea acestuia ar fi avut unele efecte negative ca și menționata lege agrară : nu se crea țăranilor posibilitatea procurării instrumentelor de muncă, nu se încerca stăvilirea îmbucătățirii loturilor, se excludeau de la împroprietărire unele categorii de țărani, ca, de pildă, posesorii unui hectar de pămînt care nu puteau participa la cumpărarea loturilor mici cu prețuri accesibile pentru ei, ci numai la cumpărarea loturilor de 25 ha, ceea ce, desigur, depășea posibilitățile lor materiale. Prin majoritatea prevederilor sale, proiectul guvernamental favoriza țărănimea înstărită — arăta Gh. Panu —, în timp ce contraproiectul minorității încerca să creeze condiții favorabile de cumpărare pentru țărănimea săracă [21]. În acest sens liderul radical propunea, împreună cu unii colaboratori amintiți, să se dea prioritate cererilor de cumpărare a loturilor mici, accesibile țăranilor săraci. Gh. Panu cerea ca vînzarea loturilor de 10—25 ha să se efectueze numai după satisfacerea în întregime a cererilor de loturi mici, susținînd ca numai a opta parte din moșiile statului să fie vîndute în loturi mari. Se încerca astfel protejarea țăranilor săraci și mijlocași față de posibilitățile deschise de proiect celor înstăriți de a cuprinde o mare parte a terenului arabil scos în vînzare[22].

Încercînd să soluționeze unele aspecte viitoare ale problemei țărănești, Gh. Panu insista asupra necesității ca statul să-și asume obligația de a-și reînnoi proprietatea funciară prin cumpărări de moșii din proprietatea particulară pentru a putea satisface noile nevoi de pămînt ale țăranilor[23].

Cu prilejul dezbaterilor purtate în parlament pe marginea proiectului de lege referitor la vînzarea bunurilor statului din 1889, socialiștii au susținut că, în afara moșiilor aflate în proprietatea sa, statul avea datoria să cumpere proprietățile particulare scoase în vînzare și să le arendeze sindicatelor țărănești[24]. Deși față de această problemă socialiștii s-au situat pe poziția cea mai avansată, totuși nu au reușit să se ridice la nivelul sarcinilor obiective ce stăteau în fața țării noastre. Soluțiile preconizate de ei nu constituiau decît un început timid, principala problemă socială a României — desființarea moșierimii — rămînînd în continuare nerezolvată.

Aplicarea legii, votată la 6 aprilie 1889, a fost însoțită de numeroase greutăți create atît de organele centrale, care, prin prevederile legale au arătat calea de urmat pentru eludarea ei, cît și de comisiile locale constituite în acest scop.

Unul dintre mijloacele prin care se întîrzia aplicarea legii a fost amînarea lucrărilor ce precedau scoaterea în vînzare a moșiilor statului. Într-o circulară adresată de Al. Marghiloman, ministrul agriculturii și domeniilor, prefecților de județe, se atrăgea atenția asupra acestor amînări, contrare prevederilor legale și se cerea trecerea la aplicarea imediată a legii [25]. O circulară asemănătoare din august 1892, trimisă de același minister prefecturilor de județe, se referea la alte piedici ridicate

[21] Ibidem, p. 850—853.

[22] Ibidem, 24 februarie 1889, p. 976.

[23] Ibidem, 28 februarie 1889, p. 1 003—1 004 (prezentarea amendamentului se pare că a fost inițiată de Take Ionescu, care era primul semnatar al acestui amendament. Gh. Panu se asocia acestei acțiuni și, în absența lui Take Ionescu din Cameră, susținea în cadrul unui argumentat discurs acest amendament).

[24] „Lumea nouă" din 8 noiembrie 1889.

[25] Arhivele Statului Craiova, fondul Pref. Dolj, inv. 121, dosarul nr. 118/1890.

de organele comunale locale : declarațiile locuitorilor pentru cumpărare de pămînt nu erau trecute în registrul de intrare al primăriei, acestea erau adesea necomplete, fără indicarea rolului de contribuții sau a lotului ce declarantul voia să-l cumpere, în numeroase cazuri declarațiile nu purtau legalizarea primăriilor și chiar atunci cînd legalizarea exista, atestarea nu era făcută în conformitate cu prevederile legale. În conformitate cu instrucțiunile primite, organele comunale erau obligate să primească declarațiile în timp de două luni ; sub diverse pretexte acestea împiedicau respectarea — în cadrul termenului fixat — a formalităților necesare [26]. Nepăsarea sau întîrzierea voită a organelor administrative locale erau însoțite în multe cazuri și de alte abuzuri. Pentru motivele arătate, a fost necesară trimiterea unei circulare a Ministerului de Interne către prefecți în care se atrăgea atenția asupra greutăților create țăranilor de către organele însărcinate cu aplicarea legii : perceperea unor taxe suplimentare, prioritatea acordată favoriților atît cu prilejul trecerii pe tabele, cît și în distribuirea loturilor etc. [27] În asemenea condiții, mulți din țăranii fără pămînt erau împiedicați, din lipsă de bani, să se conformeze prevederilor legale.

Abuzurile organelor administrative erau semnalate organelor județene sau centrale de către țăranii îndreptățiți să beneficieze de prevederile legii [28]. Un număr de 150 de țărani din comuna Ciuperceni-Dolj se plîngeau la 22 martie 1890 prefectului de Dolj că fuseseră omiși de pe liste, arătînd că vinovat pentru această omisiune era primarul „... care a indus în eroare comisiunea și a împroprietărit pe alți străini și fără drept" [29].

Semnificativă în acest sens este scrisoarea adresată lui Mihail Kogălniceanu de mai mulți locuitori din Mehedinți în care erau demascate abuzurile făcute de inginerul hotarnic Lepri, însărcinat cu delimitarea loturilor. „Noi, mehedințenii, de la un timp încoace suferim toate șicanele abuzive ale unui inginer al statului... care comite fel de fel de mișelii la împroprietărirea poporului sărac. A comis multe abuzuri la darea loturilor de pe moșia statului Pungina prin aducerea locuitorilor cei mai chiaburi din alte sate și depărtarea celor locali, făcînd dintr-un lot două, ca astfel să fie pungășiți mai mulți..." [30]. Plîngeri asemănătoare au fost înaintate prefectului de Dolj de țăranii din comunele Bîrca și Goicea

[26] Arhivele Statului Iași, fondul Prefectura Iași, dosarul nr. 56/1892, fila 40.

[27] Arhivele Statului Craiova, fondul Prefectura Dolj, inv. 214, dosarul nr. 122/1892, Circulara din 26 mai 1892. Vezi în acest sens și Arhivele Statului Iași, fondul Prefectura Iași, dosarul nr. 43/1892, fila 12.

[28] Cercetarea acestei probleme ar constitui ea singură obiectul unor numeroase monografii — pentru fiecare fost județ cîte una.

[29] Arhivele Statului Craiova, fondul Prefectura Dolj, inv. 124, dosarul nr. 121/1890. În locul celor omiși fuseseră incluși mai mulți neîndreptățiți cărora li se atribuiseră loturi mai mari, iar în unele cazuri chiar mai multe loturi. Din categoria neîndreptățiților făceau parte : Ion Fl. Leanca (lot de 8 ha, 737 mp), Anghel P. Mirea (lot de 6 ha, 00454 mp), P. Chiriţescu (2 loturi în suprafață totală de 11 ha, 8 760 mp), C. Mărsolescu (3 loturi în suprafață totală de 29 ha, 1 171 mp), Petre O. Stănoiu (lot de 8 ha, 5 000 mp).

[30] Arh. B.C.S., fondul Kogălniceanu, pachetul XXXVIII, dosarul nr. 6.

Mică [31], Plosca [32], Măceșu de Sus [33] și Poiana — Pleniţa [34], toate din judeţul Dolj.

Definitivarea lucrărilor privind vînzarea în loturi a moșiilor statului mergea foarte încet. Lucrările vor continua în mod oficial pînă în anul 1906. Referindu-se la modul lent în care se efectuau operaţiile de împroprietărire, însuși P. P. Carp era silit să recunoască „lipsa de sîrguinţă dovedită în aplicarea legii" [35]. Un indiciu al modului lent în care moșiile statului treceau în proprietatea ţărănească îl constituie ritmul din ce în ce mai mare al arendării în 1892 a moșiilor statului în comparaţie cu anii precedenţi. Consemnînd această situaţie, oficiosul radical *Lupta* menţiona preţurile foarte ridicate oferite de arendași și sublinia că arenzile se dublaseră sau chiar se triplaseră într-un interval foarte scurt. Pentru exemplificare, ziarul amintit menţiona moșia Jegălia din Ialomiţa, al cărui preţ de arendare s-a ridicat de la 144 000 de lei la 360 000 de lei [36].

Cu toate piedicile create sau survenite pe parcursul aplicării legii, cu toate abuzurile organelor însărcinate cu vînzarea moșiilor intrate în prevederile legale, la sfîrșitul perioadei de împroprietărire, în anul 1906, numărul ţăranilor care primiseră pămînt era de 105 165, iar suprafaţa acordată se ridica la 526 233 ha [37].

Cel de-al doilea proiect de lege cu caracter social-economic propus spre discuţia corpurilor legiuitoare și adoptat în 1893 se referă la învoielile agricole. Și această lege făcea parte din suita de măsuri menite să ducă la liniștirea maselor ţărănești, să atenueze una dintre principalele cauze ale nemulţumirii ţărănimii, să distragă atenţia acesteia de la formele de luptă violente și s-o îndrepte pe făgașul așteptării la „bunăvoinţa" claselor dominante. Anunţată de junimiști, cu multă publicitate în *Apelul către alegători*, încă din primele luni de guvernare, legea a fost votată abia patru ani mai tîrziu și atunci sub presiunea frămîntărilor ţărănești care însoţeau aproape fiecare început de primăvară. „Legea tocmelilor agricole, se spunea în acest manifest, va căuta să înfrăţească cît se va putea mai mult interesele marii proprietăţi cu bunăstarea muncitorilor de pămînt și va corespunde adevărului netăgăduit că marea și mica proprietate nu constituie decît un tot și au dreptul la egala noastră solicitudine" [38]. Concomitent cu enunţarea în programul junimist de guvernămînt a modificării legii învoielilor agricole și pînă la elaborarea ei, guvernul nu întîrzie să atragă atenţia organelor administrative locale asupra necesităţii îndeplinirii de către ţărani a clauzelor prevăzute în contractele de învoieli agricole în curs de aplicare. Astfel, într-o circulară din 8 august 1888 adresată prefecţilor, după ce se arăta că legea tocmelilor agricole în curs de elaborare avea menirea să determine în mod clar și categoric toate

---

[31] Arhivele Statului Craiova, fondul Prefectura Dolj, inv. 121, dosarul nr. 118/1891.

[32] Ibidem (cercetarea cazului reclamat a scos la iveală că un număr de 26 îndreptăţiţi, deși nu aveau nici o brazdă de pămînt, fuseseră omiși de pe liste).

[33] Ibidem, inv. 214, dosarul nr. 122/1892 (în plîngerea lor ţăranii arătau că în locul celor îndreptăţiţi fuseseră trecuţi pe tabele printre alţii Costache Ionescu, fost ajutor de subprefect, Ghiţă Zănescu, perceptor fiscal, posesor a încă 18 ha de pămînt, Dumitru Zănescu și alţii).

[34] Ibidem, inv. 294, dosarul nr. 386, vol. II/1895.

[35] *D.A.D. 1889—1890*, ședinţa din 29 mai 1390, p. 1 881.

[36] „Lupta", anul IX, nr. 1 648, 28 februarie 1892.

[37] C. D. Creangă, *Proprietatea rurală în România*, București, 1907, p. XXXV.

[38] Vezi T. Maiorescu, *Istoria contemporană a României*, p. 293.

îndatoririle ce izvorăsc dintr-un contract de muncă agricolă, atît pentru marii cultivatori cît mai cu seamă pentru țăranii care și-au angajat brațele, se cerea organelor județene și comunale să lămurească pe cei din urmă asupra îndatoririlor contractate existente, pentru respectarea angajamentelor luate față de proprietari. Grija respectării de către țărani a clauzelor prevăzute în contractele de învoieli agricole era așa de mare, încît circulara recomanda organelor locale să depună maximum de efort în acest sens [39].

La 12 decembrie 1888 guvernul junimist a prezentat Adunării deputaților un proiect — care fusese publicat în *Monitorul oficial* încă din septembrie — privind modificările ce urmau să fie aduse legii învoielilor agricole, elaborată sub guvernarea liberală în 1882. La numai cîteva zile după depunerea proiectului de lege, ministrul agriculturii, comerțului și domeniilor trimitea o circulară prefecturilor de județe prin care cerea acestora să examineze împreună cu reprezentanții cei mai autorizați ai moșierimii modificările aduse legii și să refere asupra lor. Alcătuirea unei asemenea comisii, în componența căreia nu intra nici un reprezentant al țărănimii, era un prim indiciu asupra conținutului viitoarei legi.

Preocuparea junimiștilor față de această lege avea însă să se limiteze deocamdată la atît. Frămîntările din sînul grupărilor conservatoare, discuțiile purtate în legătură cu legea vînzării bunurilor statului și mai ales convingerea că doar simpla ei enunțare era suficientă pentru liniștirea spiritelor în lumea satelor au amînat discutarea acestui proiect cu încă patru ani, interval de timp în care țărănimea avea să fie în continuare obligată să presteze muncile agricole în conformitate cu prevederile legilor în vigoare.

În legătură cu amînarea nejustificată a discutării acestei legi, ziarul *Lupta*, organul radical, făcea următoarele aprecieri : „Cum se uită ușor lucrurile cele mai grave ! Ne aducem aminte că a doua zi după înăbușirea răscoalei țărănești toată lumea nu vorbea decît de modificarea legii tocmelilor agricole, atribuindu-i în cea mai mare parte cauza răscoalei... Aceste preocupări au durat atîta pînă cînd spiritele au început a se potoli, pînă ce spectrul sîngeros al răscoalei a dispărut“ [40].

Frămîntările țărănești din primăvara anului 1891 și mai ales cele din anul următor au determinat guvernul conservator să readucă în discuție proiectul de lege. Prezentat senatului la 16 noiembrie 1892, comitetul de delegați pe secțiuni a început discutarea lui o lună mai tîrziu și, după obținerea aprobării acestuia, proiectul a intrat efectiv în dezbaterea senatului la 19 ianuarie 1893 [41]. Expunerea de motive care-l însoțea punea în evidență deosebirile existente față de legea anterioară ; acestea constau în primul rînd în obligativitatea pentru contractanți de a delimita, chiar

[39] Arhivele Statului Craiova, fondul Pref. Dolj, inv. 173, dosarul nr. 97/1888. Într-o altă circulară din 19 iunie 1892, cu conținut similar, se arăta necesitatea ca organele administrative să medieze neînțelegerile ce s-ar fi ivit între proprietari și arendași : „...De asemenea primarilor le veți pune în vedere să intervie de îndată, în limitele competenței dată lor de lege, pentru a împăca neînțelegerile și a face să se constate la timp cazurile de călcare a tocmelilor legal contractate, dînd părților lezate satisfacțiunea la care legea le dă drept. Mă veți ține în curent cu toate incidentele izvorîte din actele de învoieli agricole și modul cum administrația a rezolvat reclamațiunile“ (Arh. St. Craiova, fondul Pref. Dolj, inv. 196, dosarul nr. 109/1892).

[40] „Lupta“ din 13 iunie 1890.

[41] Vezi *Dezbaterile senatului*, 19 ianuarie 1893, p. 154 și urm.

prin actul de învoială, suprafețele de pământ date în dijmă de cele ce urmau să fie plătite în bani sau prin muncă. De asemenea, se desființa orice plată în natură, obligații ale țăranului către proprietarul de pământ, care se ridicau în cele mai multe cazuri la valori însemnate. În privința înscrierilor pentru izlaz, noua lege obliga pe arendaș ca o dată cu învoielile pe cap de vită să determine și întinderea izlazului. Obținînd aprobarea senatului la 27 ianuarie 1893 cu 69 de voturi contra 17, fără nici un amendament, proiectul a fost supus discuției Adunării deputaților la 3 mai 1893 și aprobat, de acest for, după opt zile de discuții cu 57 de voturi contra 20[42].

Deosebirile între cele două legi analizate — cea din 1882 și cea din 1893 — par la prima vedere substanțiale și tendința de a veni în cea din urmă în ajutorul țărănimii era formulată îndeosebi în delimitarea modului de plată a arenzii și în privința desființării rușfeturilor. Practica a dovedit însă și în acest caz că prevederile legii adoptate în 1893 au fost în mare măsură eludate ; atunci cînd contractul prevedea doar o parte din obligațiile țăranilor, acesta era completat prin înțelegeri orale. În condițiile existente, țăranii erau nevoiți să respecte angajamentele orale, pentru că altfel riscul de a rămîne fără pământ de muncă era dintre cele mai mari. Cînd obligațiile deveneau prea împovărătoare — și acestea se resimțeau mai ales în anii de secetă — atunci țăranii se ridicau la luptă împotriva moșierimii. Existența numeroaselor răscoale, determinate adesea de clauzele contractelor de învoieli agricole, este o dovadă în plus că modificările aduse legii de învoieli agricole erau departe de a satisface nevoile țărănimii. Unul dintre cei mai autorizați istorici burghezi care a tratat cauzele răscoalelor țărănești și în special a celei din 1907, Radu Rosetti, arăta în principala sa lucrare că în multe părți stipulațiile contractelor nu erau respectate [43], ceea ce a constituit una dintre cauzele numeroaselor răscoale din primii ani ai secolului al XX-lea.

Dacă sub aspectul pur economic modificările făcute legii cuprindeau unele prevederi favorabile țărănimii, în schimb stipulațiile de ordin administrativ referitoare la mijloacele de constrîngere ale celor învoiți pentru respectarea obligațiunilor contractuale erau clare și fără echivocuri. În articolele 18 și 19 ale noii legi se precizau atribuțiile organelor locale administrative și judecătorești, primarului și judecătorului de ocol. Rolul acestora în aprecierea eventualelor pagube pe care proprietarul le-ar fi suferit, în cazul cînd țăranii ar fi refuzat să respecte clauzele contractului, era bine delimitat de legea nou votată. „În caz de neîndeplinirea obligațiunilor contractate printr-un contract de tocmeli agricole — se spunea în art. 18 —, primarul, după cererea părții interesate, va interpela pe partea nesupusă să-și execute obligațiunea". În continuare în art. 19 se arăta : „Dacă partea, nici în urma interpelațiunei, nu-și va executa obligațiunea, primarul însoțit de doi martori cu știință de carte și față cu părțile... va încheia procesul-verbal, constatînd neîndeplinirea obligațiunei și cauza neîndeplinirii" [44].

Fără să facem o analiză economică mai substanțială a acestei legi, putem aprecia conținutul de clasă al modificărilor aduse, în special sub aspectul prevederilor de ordin administrativ. Prevederile de ordin eco-

[42] *D.A.D. 1892—1893*, 11 mai 1893, p. 1 418.
[43] Radu Rosetti, *Pentru ce s-au răsculat țăranii*, București, 1907, p. 464
[44] *D.A.D. 1892—1893*, 9 februarie 1893, p. 462

nomic favorabile țărănimii, determinate de repetatele răscoale izbucnite în anii guvernării conservatoare, aveau ca principal scop crearea unui climat de liniște în lumea satelor. Faptul însă că prevederile erau adesea nerespectate de arendași făcea ca aceste îmbunătățiri să fie de multe ori anulate în practică. Din acest punct de vedere, aprecierile făcute de marele latifundiar D. A. Sturdza, șeful opoziției liberale în parlament, chiar dacă poartă amprenta luptelor politice dintre cele două mari partide politice, își au semnificația lor și merită să fie menționate : acest proiect „...nu urmărește scopul ca țăranul să fie propriul lui stăpîn, ci ca el să rămînă, mai cu siguranță decît astăzi, robul proprietarului celui mare, robul administrației, dar nu un om liber ; om cu stăpîn, un om fără pămînt“ [45].

Reglementarea raporturilor dintre moșieri și țărani, promisă îndată după izbucnirea răscoalelor țărănești din martie 1888, a constituit un important mijloc propagandistic prin care burghezia și moșierimea au încercat să amăgească țărănimea în momentele de răscoală. Modificarea legii învoielilor agricole, făcută în anul 1893, nu a schimbat, așa cum a recunoscut chiar un istoric burghez, „...starea de lucruri în ființă înaintea ei...“ [46], condițiile de lucru și de trai ale țărănimii fiind departe de a se îmbunătăți decît în proporție minimă.

Pe de altă parte, practica aplicării legii arată că chiar îmbunătățirile prevăzute în articolele modificate erau estompate prin clauzele scrise și nescrise ale contractelor încheiate între părți. Privite și sub acest aspect, învoielile agricole continuă să constituie o evidentă expresie a rămășițelor feudale existente în agricultura României. Aplicarea învoielilor agricole, de cele mai multe ori defavorabile țărănimii, contribuie în continuare la radicalizarea maselor țărănești, urmare inevitabilă a puternicei exploatări la care erau supuse. De aceea, masele țărănești devin din ce în ce mai amenințătoare.

Dezbaterile care au avut loc în jurul acestei legi au constituit prilejul pentru manifestarea unor noi disensiuni în sînul partidului conservator. Dacă sub aspectul guvernării se poate vorbi de o aparentă unitate de vederi între conservatorii bătrîni, adepți ai lui L. Catargiu, și junimiști — cei dintîi acceptînd punerea în aplicare, sub aspect economic, a doctrinei junimiste —, nu același lucru se poate spune despre partidul conservator în totalitatea lui. Semnele unor divergențe de vederi se ivesc odată cu punerea pe ordinea de zi a legii învoielilor agricole, cînd Ionel Grădișteanu și Gr. Păucescu votează împotriva modificărilor propuse. Cel dintîi arată că dacă „majoritatea ar fi lăsată la propria-i impulsiune, ea ar vota contra legii“, iar cel de-al doilea propunea un contraproiect care a fost însă respins de majoritate. Disidența creată de Gr. Păucescu este indiciul disensiunilor dinăuntrul partidului conservator, existente deocamdată în stare latentă, dar care nu vor întîrzia să se manifeste cu o intensitate crescîndă spre sfîrșitul guvernării acestuia.

Legea privind reglementarea învoielilor agricole a dat naștere la discuții deosebit de vii nu numai în interiorul partidului conservator, ci și în afara lui, evidențiind puncte de vedere contradictorii. Dacă sub aspectul extinderii împroprietăririlor și asupra latifundiilor moșierești radicalii nu se deosebeau prea mult de celelalte partide, în schimb vederile

[45] *Dezbaterile senatului*, 22 ianuarie 1893, p. 212.
[46] Radu Rosetti, *Op. cit.*, p. 464.

lor se situau deasupra acestora în privința acordării către țărani a inventarului agricol și a reglementării raporturilor dintre proprietari sau arendași pe de o parte și țărani pe de alta (fixarea maximului prețului la arenzi, determinarea maximului dijmei, îndatoririle arendașilor și proprietarilor, suprimarea tuturor angaralelor agricole, fixarea prețului minimal al zilei de muncă și a maximului de ore de muncă, desființarea taxelor fixate de moșieri care agravau și mai mult soarta țăranilor etc.).

* * *

Cu tot caracterul lor trunchiat, cu toate greutățile ridicate de autoritățile însărcinate cu aplicarea lor, legiuirile cu conținut agrar analizate mai sus demonstrează că mișcările și frămîntările țărănești de la sfîrșitul secolului trecut au obligat clasele dominante să adopte unele măsuri în favoarea țăranilor.

Se pune însă, pe bună dreptate, întrebarea : cum se explică faptul că asemenea legiuiri erau elaborate tocmai sub guvernarea partidului marilor proprietari ? De ce tocmai junimiștii și-au luat această grea sarcină de a trece legiuirile printr-un parlament alcătuit în majoritate din stăpîni de moșii ? Nu încape nici o îndoială că legislația agrară din acești ani a fost determinată de starea de agitație permanentă a țărănimii, ale cărei suferințe depășiseră limitele obișnuitului. Gruparea junimistă, care ajungea pentru prima oară la guvern într-o asemenea formulă, constituită aproape exclusiv din reprezentanți ai marii proprietăți (excepție făcea doar Titu Maiorescu), și-a asumat o asemenea răspundere din necesitatea de a scoate marea proprietate moșierească dintr-un impas deosebit de mare. Citatele reproduse din cuvîntul liderilor junimiști, ținut în diferite ocazii, sînt edificatoare.

Deși nu se deosebeau prea mult de restul conservatorilor, junimiștii au dovedit cu acest prilej mai multă clarviziune, o mai mare maleabilitate și putință de acomodare la condiții noi, fără ca prin aceasta să aducă prejudicii clasei pe care o reprezentau. Se poate spune chiar că arsenalul noilor metode, împrumutate în mare parte din legislația germană, a contribuit — e adevărat pentru un timp relativ scurt, ținînd seamă de perspectiva istorică, — la menținerea marii proprietăți moșierești în proporțiile existente și a întîrziat cu cîțiva ani declanșarea uriașului incendiu izbucnit cu atîta forță în primăvara anului 1907.

„Şcoala socialistă"
de la Bucureşti
(1913)

Fundamentată pe înţelegerea ştiinţifică a vieţii sociale, sociologia marxist-leninistă începe să ocupe un loc important în cercetarea ştiinţifică românească, aşa cum rezultă cu limpezime din recente documente de partid şi de stat. O mărturie grăitoare a atenţiei ce se acordă sociologiei o constituie crearea şi dezvoltarea învăţămîntului superior sociologic.

Catedrele de sociologie de la Academia de ştiinţe social-politice „Ştefan Gheorghiu" şi de la Facultatea de filozofie a Universităţii din Bucureşti, organizate anul acesta, constituie neîndoios un aport deosebit de preţios pentru ştiinţa sociologică. Este un însemnat pas înainte cu valenţe didactice mai ales. Se simte nevoia unei sistematice activităţi sociologice, realizate de institutele de cercetări, prin elaborarea unui plan complex de abordare a principalelor tărîmuri de investigare sociologică, ale căror date concrete să capete consistenţa unor concluzii de eficienţă socială, politică şi culturală. Dar nu numai atît, se impun generalizarea elementelor concluzive ale sociologiei, realizarea de studii teoretice privind metodologia acestei discipline.

Se creează astfel premisele ca sociologia să aducă în viitor o contribuţie mai eficientă în domeniul organizării ştiinţifice a producţiei (sociologia industrială şi agrară), în urbanistică (sociologia urbană), în asistenţa sanitară (sociologia sănătăţii şi a medicinei), în pedagogie, şcolarizare (sociologia învăţămîntului şi a educaţiei) şi în alte numeroase sfere ale

vieții sociale. Pătrunse de importanța acestei sarcini, cadrele de sociologi, temeinic pregătite, însuflețite de idealurile nobile ale poporului nostru, constructor al socialismului, vor deveni forțe active ale procesului de dezvoltare socială.

★

Sociologia a fost introdusă în cultura românească de mișcarea socialistă, care de altfel a adus o contribuție remarcabilă la dezvoltarea generală a culturii și științei românești. În mișcarea muncitorească din România activitatea intensă de propagandă cu scopul educării politico-ideologice a membrilor de partid, a conducătorilor sindicali, a tuturor muncitorilor înaintați este tradițională. Lucrările recente privitoare la presa muncitorească din România de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului 20 dezvăluie o latură esențială a activității de propagandă desfășurată de vechea mișcare socialistă. Bineînțeles că activitatea de propagandă a vechii mișcări socialiste era extrem de vastă ; editarea de cărți și manifeste, organizarea de biblioteci publice socialiste, conferințe și mitinguri etc., despre care astăzi se cunosc tot mai multe date. Un loc important a revenit „Școlii socialiste" care avea menirea de a face educația ideologică și politică a muncitorilor revoluționari din București. Din programul pe care-l reproducem integral, ca și din numeroasele relatări ale ziarului „România muncitoare" rezultă că Școala socialistă a funcționat la București, în 1913, în lunile martie—iunie.

Programul Școlii socialiste de la București, care formează obiectul prezentei comunicări, are o semnificație deosebită deoarece exprimă pregnant nivelul științific și principalele orientări științifico-ideologice ale propagandei desfășurate de socialiștii români la începutul celui de-al doilea deceniu. Din acest punct de vedere, trebuie să arătăm de la început că programul Școlii socialiste constituie o autentică revelație, caracterizîndu-se printr-un excepțional spirit novator și modern, care-i prezintă pe socialiștii români în postura de pionieri în domeniul promovării științelor sociale.

Pentru istoricii culturii, care cunosc contribuția adusă de primii socialiști la răspîndirea filozofiei marxiste, la crearea și dezvoltarea teoriei criticii literare, a esteticii, la elaborarea terminologiei științifice etc., documentul la care ne referim constituie o nouă mărturie că intelectualii socialiști au continuat în primele două decenii ale secolului nostru să sape brazdă adîncă pe ogorul culturii și științei românești.

★

PARTIDUL SOCIAL-DEMOCRAT DIN ROMÎNIA

Clubul din Capitală

a organizat o

Şcoală socialistă

care va fiinţa în lunile Martie, Aprilie, Mai şi Iunie 1913

în localul Clubului, str. Piaţa Amzei, 26.

Lecţiunile se vor desfăşura după următorul

PROGRAM

Cursul I-iu: Noţiuni de Sociologie şi Economie Politică, va fi ţinut de

Dr. C. RACOVSKI.

Lecţia 1. — *Introducere:* Materializmul economic.
» 2. — *Diferitele forme economice* (cîte-va cuvinte despre Sociologie): Popoarele vînătoare. — Popoarele pastorale. — Popoarele agricole. — Apariţia comerţului.
» 3. — *Apariţia şi desvoltarea capitalismului:* Analiza producţiunei capitaliste.
» 4. — *Economie politică:* Marfă.—Bani.—Capital.— Marfa, baza producţiunei capitaliste.—Care este deosebirea între preţul şi valoarea mărfii?—Valoarea de utilitate şi valoarea de schimb. — Cum se determină valoarea mărfurilor. — Ce este capital? — Cum se transformă banii în capital?. — Circulaţia capitalului.
» 5. — *Economie politică* (continuare): Plus-valoare.—Sursa capitalului.— Plus-valoarea şi cîştigul capitalistului. — Salarul.
» 6. — *Economie politică* (sfîrşit): Formele istorice ale producţiunei capitaliste.—Manufactura şi Maşinizmul.—Diviziunea muncii.— Concurenţa. — Crizele economice. — Suprapopulaţie.
» 7. — *A doua zi după Revoluţia Socială:* Care va fi viitorul economic.

Cursul II: Legislația ocrotitoare a muncii, va fi ținut de **Dr. ECAT. ARBORE.**

Lecția 1. — Ce este legislația ocrotitoare a muncii, sau protecția *legală* a muncitorilor.— Începuturile ei în diferite țări.— Ocrotirea muncii copiilor și a femeilor.

» 2. — Legile și regulamentele pentru industriile insalubre și primejdioase.— Accidentele, otrăvirile și boalele profesionale.

» 3. — Legile de asigurări împotriva boalelor și invalidității în diferitele țări.

» 4. — Legea de asigurări muncitorești în Romînia.—Analiza și critica ei.

» 5. — Însemnătatea duratei muncii asupra sănătății muncitorilor. — Legi și regulamente asupra duratei muncii în diferite țări. — Repaosul duminical. — Ziua de 8 ore. — Industria casnică și sweet-sistemul.—Regulamentarea industriei casnice.—Încheiere.

Cursul III: Istoria doctrinelor socialiste, va fi ținut de **Dr. O. CĂLIN.**

Lecția 1. — *Comunismul lui Platon și comunismul creștinesc primitiv.* Platon și timpul său. — Cartea despre Stat și ideile sociale ale lui Platon. — Originile comunismului creștinesc primitiv.

» 2. — *Comunismul din evul mediu.* Comunismul bisericesc. — Începuturile meseriilor și nașterea diferitelor clase. — Răscoalele țărănești. — Müntzer.— Thomas Morus: «Utopia» lui. — Campanella: «Țara soarelui».

» 3. — *Comunismul și socialismul secolului revoluției franceze* (1789):
a) Înainte de revoluția franceză: Morelly. — Mably. — Rousseau.
b) După revoluția franceză: Luis Blanc, Marii utopiști (Saint-Simon. — Fourier. — Prudhon. — Cabet. — Owen.).

» 4. — *Socialismul științific:* Marx și Engels. Viața lor. — Critica metodei speculative și punerea bazelor socialismului științific.— Analiza societății moderne (Capitalul).

» 5. — *Socialismul științific* (continuare): Origina filosofiei și învățăturilor marxiste. — Metoda dialectică și metafisică. — Filosofia marxistă. — Manifestul comunist.

» 6. — *Socialismul științific* (sfîrșit): Ferdinand Lassalle, viața și opera lui. — Programul muncitoresc. — Internaționala.

» 7. — *Criticele moderne ale socialismului științific marxist.*
a) Anarhismul: Lavrof, Stirner, Bakunin, Kropotkin, etc.
b) Revizionizmul: Bernștein, Kautski (criticul revizionismului).
c) Sindicalizmul revoluționar francez: Sorel, Lagardelle etc.

Cursul IV: Istoria partidelor politice din Romînia, va fi ținut de **CONST. GRAUR.**

Lecția 1. — *Partidul liberal.* — Revoluția de la 48. — Domnia lui Cuza. — Republica din Ploești. — Independența. — Opoziția unită. — Programul liberal. — Criza economică. — 1907—1913.

» 2. — *Partidul conservator.* — În contra bonjuriștilor. — Junimizmul. — Răscoalele țărănești. — Diviziuni și fuziuni. — Partidul conservator-democrat.

III

Lecția 3. — *Diverse partide.* — Fracționiștii. — Liberalii democrați. — Radicalii. — Republicanii. — Naționaliștii și antisemiții.
» 4. — *Partidul socialist.* — Începuturile socialismului. — Mișcarea de la Iași. — «Contemporanul». — «Muncitorul». — Mișcarea țărănească. — La București, Ploești, Galați, Craiova. — «Drepturile omului». — «Munca». — «Democrația socială».
» 5. — *Partidul socialist* (continuare). — Congresele socialiste. — «Lumea Nouă». — Luminizmul. — Alianțele electorale. — Mișcarea țărănească (a doua fază). — Generozizmul.

Cursul V: Istoria marei revoluții franceze, va fi ținut de Dr. C. RACOVSKI

Lecția 1. — *Cauzele revoluției franceze.* Epoca premergătoare ei. — Ideile și relațiunile sociale ale timpului.
» 2. — *Istoricul revoluției.* Faptele. — Martirii.
» 3. — *Însemnătatea istorică a revoluției franceze.* Urmările ei imediate. — Influența ei. — Învățăturile pe cari le scoate proletariatul pentru viitor.

IV

Lecțiunile vor începe la **ora 9 precis** și se vor termina cel mult la *10 jumătate*.

La sfîrșitul lecțiunilor, elevii vor putea pune întrebări și se va începe, eventual, discuțiuni asupra materiilor tratate în seara respectivă.

Organizatorii acestei școli fac apel, în primul loc, la tovarășii cei mai harnici și destoinici din mișcarea sindicală și socialistă ca ei să se înscrie și să urmeze regulat la toate cursurile, pentru a profita de învățăturile predate și pentru a se servi, mai apoi, de ele în propaganda pe care trebue s-o facă în masse. Numai o avant-gardă cultă, luminată și pătrunsă de principiile socialiste poate chezășui o mișcare muncitorească trainică și puternică. Pentru tovarășii de cari pomenim mai sus, e o *datorie* să se folosească de ocaziunea pe care le-o oferă *Școala socialistă*, pentru a-și înmulți cunoștințele.

Sperăm că chemarea noastră va găsi răsunet.

Programul Școlii socialiste cuprinde 5 cursuri cu 27 de lecții. Prin structura și concepția de care este direcționat el urmărește să ofere cunoștințe de bază în domeniul filozofiei, sociologiei, economiei politice, protecției și legislației muncii, istoriei doctrinelor socialiste și a partidelor politice românești.

Primul curs este intitulat „Noțiuni de sociologie și economie politică", incluzînd 7 prelegeri ; o prelegere introductivă, consacrată concepției marxiste asupra societății și a istoriei, o a doua prelegere care urmărește să ofere „cîteva cuvinte despre sociologie", patru prelegeri consacrate economiei politice, care analizează principalele categorii ale economiei capitaliste și o ultimă prelegere, care scrutează viitorul, înfățișînd contururile societății socialiste : „A doua zi după revoluția socială. Care va fi viitorul economic ?"

Acest prim curs confirmă în mod decisiv ipoteza că socialiștilor le revine, printre altele, meritul de a fi introdus sociologia în cultura română. Sociologia a fost introdusă în Universitatea românească — printre primele din lume — în 1897, de C. Dimitrescu — Iași, intelectual progresist, aflat sub înrîurirea mișcării socialiste, cu deosebire a lui Panait Mușoiu[1]. Din documentul la care ne referim rezultă că sociologia era atît de prețuită și răspîndită în rîndurile socialiștilor români încît se considera necesară introducerea ei în programul școlii socialiste, pentru a fi popularizată în rîndurile muncitorilor înaintați.

Școala socialistă nu avea în vedere un curs vast de sociologie, ci doar prezentarea unor teme de bază ale sociologiei. Este interesant și remarcabil faptul că noțiunile sociologiei erau predate în legătură cu noțiunile de bază ale economiei politice, în cadrul unui curs unic. Abia după aproape 30 de ani, în lume s-a ajuns la concluzia că cercetarea sociologică nu poate fi despărțită de cercetarea economică, ca aspecte esențiale ale aceleiași cercetări sociale, iar în ultima vreme s-a și conturat sociologia economică ca disciplină științifică de sine stătătoare.

Cursul de sociologie — economie politică are ca schelet lucrarea fundamentală a lui K. Marx „Capitalul" la care se referă lecțiile 3, 4, 5 și 6.

Lecția a doua urmează mai ales lucrările lui F. Engels „Originea familiei..." și „Rolul muncii..." Nu ne propunem în cadrul acestei comunicări să prezentăm conținutul interesant al lecțiilor parțial publicate în „România muncitoare".

Cel de-al doilea curs, intitulat „Legislația ocrotitoare a muncii", primul de acest fel din țara noastră, abordează problemele generale ale sociologiei muncii și ale sănătății, ale legislației muncii (pe planul protecției muncii), probleme de igiena muncii (inclusiv problema bolilor profesionale). Ca și primul curs, cel de-al doilea oferă o viziune lipsită de

[1] Vezi și I. S. Firu, *Constantin Dimitrescu-Iași*, în „Cercetări filozofice" nr. 6/1957, p. 115—131.

modele clasice. Primele două cursuri ne par de altfel și cele mai interesante, deoarece răspundeau problemelor stringente ale muncii ideologico-politice din perioada dată. Primul curs oferea tabloul științific al orînduirii capitaliste, analizată sociologic și economic, în dinamica ei, deci sub aspect esențial. Cel de-al doilea aborda problema muncii și pe plan general, situația social-sanitară a clasei muncitoare din țara noastră. Regăsim în acest curs un ecou al lucrării lui St. Stîncă, „Mediul social ca factor patologic", — dacă nu din punct de vedere al conținutului, în orice caz ca preocupare și problematică. Autorul acestui curs, dr. Ecaterina Arbore, a adus o excepțională contribuție la popularizarea cunoștințelor medicale și de igienă socială în rîndurile muncitorilor.

Cel de-al treilea curs intitulat „Istoria doctrinelor socialiste" urmează în linii mari cunoscuta lucrare a lui Kautski consacrată istoriei doctrinelor socialiste. La sfîrșitul cursului sînt însă incluse expuneri cu privire la cele mai noi curente apărute în mișcarea muncitorească, cu scopul de a aviza și căli auditoriul împotriva diferitelor doctrine anarhiste și revizioniste.

Reține atenția cel de-al patrulea curs consacrat istoriei partidelor politice din România, inițiativă extrem de interesantă și originală, pe care de pe o altă poziție și cu totul altă finalitate o va continua D. Gusti în deceniile trei și patru. Ne referim la ciclul de conferințe organizat de Institutul social român consacrat doctrinelor partidelor politice românești și publicat în „Arhiva" [2]. Pentru a ține acest curs, socialiștii români au făcut apel la un „specialist" din afara partidului, dar cu valențe socialiste, Constantin Graur, figură proeminentă a presei românești și a mișcării democratice din țara noastră.

Programul cursului de istoria partidelor politice românești urmărește evoluția acestora de la revoluția din 1848. Ultimele două lecții sînt consacrate istoriei mișcării muncitorești și a partidului socialist. Cursul, deși avînd un pronunțat caracter istoric, prezintă partidele politice și sub aspect doctrinar, insistînd asupra manifestărilor lor cele mai recente. Singura excepție o formează lecția referitoare la istoria partidului socialist, care se oprește la dezorganizarea P.S.D.M.R. de către „burghezo-liberali" și nu abordează aspecte doctrinare. Faptul este explicabil dacă ținem seama că C. Graur, conferențiarul, un democrat sincer și apropiat de mișcarea muncitorească, nu era totuși persoana cea mai indicată să prezinte doctrina socialistă oglindită de altfel în celelalte cursuri.

Ultimul curs — trei lecții — este consacrat istoriei revoluției franceze, perioadă istorică care a atras atenția socialiștilor din întreaga lume în chip deosebit. Socialiștii români situați pe poziții revoluționare consi-

---

[2] *Doctrinele partidelor politice*, 19 prelegeri organizate de Institutul social român, București, 1924, 303 p.

derau necesară studierea revoluției franceze pentru a desprinde „învățăturile pe care le scoate proletariatul pentru viitor".

Școala socialistă de la București are nu numai meritul de a fi contribuit la educarea științifică, marxistă a clasei muncitoare, dar și de a fi oferit un model remarcabil. Ea situează pe socialiștii români în postura de pionieri în domeniul științelor sociale în România, semnificînd o tradiție valabilă care este continuată astăzi în condițiile superioare pe care le oferă realitatea socialistă din țara noastră.

M. IOANID

Demonstrațiile populare antifasciste din 31 mai 1936

În anii ce au urmat eroicelor lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, odată cu creșterea pericolului fascist intern și a uneltirilor revanșarde și revizioniste pe plan extern ale Germaniei hitleriste și ale acoliților săi, în fața maselor largi din țara noastră s-a ridicat stringent necesitatea organizării unei riposte comune, capabilă să asigure păstrarea unui regim democratic, integritatea teritorială, independența și suveranitatea patriei. O astfel de ripostă organizată putea fi realizată numai în condițiile ralierii într-un front comun a tuturor categoriilor sociale și forțelor politice patriotice, antifasciste.

În aceste împrejurări, Partidul Comunist Român s-a orientat spre o activitate de masă tot mai largă, spre contacte și legături cu partide și organizații politice care puteau concura la realizarea unui front comun de luptă împotriva pericolului fascist, hitlerist. Perioada ce a urmat luptelor din 1933 se înscrie în istoria partidului comunist și a mișcării noastre muncitorești ca una dintre cele mai bogate în acțiuni de masă, ca perioada în care forțele democratice au dobîndit o serie de rezultate care constituiau mărturia de netăgăduit a existenței în România a forțelor sociale și a posibilităților de realizare a unei largi concentrări democratice, antifasciste.

Analiza social-politică a acestei perioade arată că eroica luptă dusă în acei ani de Partidul Comunist Român, în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp a censiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste.

În ansamblul luptei duse de forțele democratice, antifasciste din România în acei ani, o semnificație deosebită a avut-o și marea demonstrație populară, antifascistă de la 31 mai 1936, desfășurată în București și cele din alte centre ale țării.

Întrunirile și demonstrațiile de la 31 mai 1936 au fost prilejuite de convocarea în acea zi de către conducerea Partidului Național-Țărănesc a

unor mari manifestații ale membrilor acestui partid, în cursul cărora să se ceară plecarea imediată de la cîrma statului a liberalilor [1], în scopul preluării guvernării țării de către P.N.Ț.

Îmbinînd posibilitățile de activitate ilegale, legale și semilegale, Partidul Comunist Român și, sub influența sa, toate celelalte forțe democratice au reușit să transforme această acțiune într-o puternică demonstrație a forțelor democratice, antifasciste, a maselor largi care, indiferent de apartenența la partide, se manifestau în lupta zilnică ca partizane ale luptei împotriva pericolului fascist, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru un guvern care să reprezinte forțele democratice, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității patriei.

Participarea largă a forțelor democratice, antifasciste la întrunirile și demonstrațiile de la 31 mai 1936 se încadra în planul de activitate larg preconizat de P.C.R. de atragere și conlucrare a tuturor forțelor politice patriotice, antifasciste pe o platformă comună a Frontului popular. Cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în expunerea făcută cu ocazia celei de-a 45-a aniversări a Partidului Comunist Român : „Comuniștii iau parte la întrunirile și demonstrațiile organizate în anii 1936—1937 de partidele național-țărănesc și radical-țărănesc, imprimîndu-le combativitate, influențînd transformarea lor în manifestări antifasciste sub lozinca frontului popular" [2].

★

Folosind experiența dobîndită în o serie de acțiuni reușite, duse în comun de forțele democratice în anii de după 1933, în primul rînd experiența alegerilor parlamentare parțiale din 18 februarie 1936 din județele Hunedoara și Mehedinți, a altor alegeri comunale și județene desfășurate în cursul anului 1936, ținînd cont de frămîntările din cadrul partidului național-țărănesc, precum și de nemulțumirile maselor țărănești și de revolta acestora față de politica demagogică dusă de unii lideri ai P.N.Ț., partidul comunist a stabilit un plan minuțios de pregătire și de desfășurare a acțiunilor de la 31 mai 1936. Pe baza concluziilor desprinse din desfășurarea întrunirilor convocate de P.N.Ț. în cursul primelor luni ale anului 1936, la Timișoara, Tg. Jiu, Beiuș [3] și în alte localități [4], acțiuni ce

[1] Liberalii preluaseră conducerea statului la 14 noiembrie 1933 din mîinile guvernului național-țărănist, prezidat de Al. Vaida-Voevod. Rămași în opoziție, național-țărăniștii — după o scurtă perioadă de timp în care au căutat să-și refacă pozițiile zdruncinate — au declanșat puternice atacuri împotriva liberalilor, în parlament, în presă, cît și prin întruniri publice, în scopul preluării de către ei a guvernării. Lupta național-țărăniștilor a fost continuată pînă în decembrie 1937, cînd, în urma alegerilor parlamentare, în locul guvernului liberal, a fost instituită pentru scurtă vreme guvernarea gogo-cuzistă. Propaganda național-țărănistă — dusă sub variate forme, atacurile antiliberale fățișe îmbinîndu-se cu o rafinată demagogie de clasă — întîmpina o tot mai slabă adeziune din partea maselor ca urmare a politicii și măsurilor antipopulare adoptate de guvernările național-țărăniste în perioada 16 noiembrie 1928—14 noiembrie 1933.

[2] Nicolae Ceaușescu : *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Editura politică, 1966, pag. 40.

[3] „Adevărul", anul L, nr. 16 054, din 27 mai 1936.

[4] Ibid.

fuseseră orientate de conducerea acestui partid a se desfășura exclusiv în direcția pregătirii terenului pentru preluarea de către el a guvernării, P.C.R. a hotărît să acționeze insistent în vederea schimbării conținutului viitoarelor întruniri național-țărăniste. Pe această linie, P.C.R. avea în vedere în primul rînd faptul că Partidul Național-Țărănesc oferea prin compoziția sa parțial-țărănească și mic-burgheză un teren bun de atragere și conlucrare a masei sale de membri cu celelalte forțe democratice, antifasciste. Totodată, P.C.R. se orienta spre colaborarea cu toate grupările politice desprinse din P.N.Ț. de-a lungul anilor *. Convocarea întrunirilor de la 31 mai 1936 în București și în alte centre ale țării a constituit pentru partidul comunist un prilej deosebit pentru desfășurarea unei activități intense de atragere pe o platformă comună a tuturor forțelor patriotice, antifasciste.

Platforma comuniștilor, în tratativele cu național-țărăniștii, de mobilizare a tuturor forțelor în vederea creării condițiilor instalării unui guvern de front popular, reprezentant al celor mai largi mase democratice, al tuturor forțelor politice ce-și manifestau antifascismul, își găsise expresie într-un șir de documente adresate de P.C.R. conducerii P.N.Ț. încă din ianuarie 1936 [5].

Existau condiții obiective în acele momente pentru trecerea practică la realizarea unei largi concentrări democratice. Perspectivele pentru pregătirea terenului favorabil unei asemenea concentrări s-au deschis la finele lunii mai 1936, cînd conducerea P.N.Ț. a hotărît, prin „Manifestul către țară al P.N.Ț." [6], să convoace la București și în alte centre ale țării, la 31 mai, mari întruniri care să încheie programul acțiunilor de răsturnare a guvernului liberal și P.N.Ț. să preia conducerea țării [7].

Eforturile depuse de P.C.R. de a determina pe calea tratativelor pe liderii național-țărăniști să dea un caracter mai larg întrunirilor și a le

* Ne referim, în primul rînd, la grupările desprinse din P.N.Ț. pe plan central, ca urmare a puternicelor contradicții lăuntrice manifestate în acest partid în anii crizei economice din 1929—1933 și în perioada imediat următoare— gruparea lui Nicolae Lupu (Partidul Țărănesc lupist), a lui Grigore Iunian (Partidul Radical-Țărănesc), a lui Dem. Dobrescu (Comitetele cetățenești) etc. Ne referim, de asemenea, la grupările desprinse din P.N.Ț. pe plan local, din organizațiile județene, proces foarte frecvent întîlnit în perioada la care ne referim. În județul Vîlcea, de pildă, încă la finele anului 1932, s-a creat o aripă stîngă, a organizației județene a P.N.Ț., cuprinzînd o serie de cadre care mai tîrziu au luat parte activă la mișcarea democratică, antifascistă din România (Mihail Roșianu, Justinian Marina, Carp Greceanu, I. Pătrășcoiu, D. Cumpănașu, I. Simionescu, I. Roșianu ș.a.). Obiectivele politice ale acestei grupări au fost expuse în paginile organului de presă propriu: „Țărănismul vîlcean", al cărui prim număr a apărut la 25 octombrie 1932.

[5] Vezi, de pildă, broșura semnată în numele conducerii P.C.R. de Boris Ștefanov și Maria Ciobanu adresată în ianuarie 1936 lui Ion Mihalache, președintele P.N.Ț., și delegației permanente a P.N.Ț., Ed. P.C.R. 1936. (Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., în continuare A.I.S.I.S.P., Cota A. XX-5, inv. 952) și manifestul C.C. al P.C.R. „Către Biroul Executiv al Partidului Național-Țărănesc" din 12 aprilie 1936 (A.I.S.I.S.P., Cota A. XX-I, inv. nr. 926).

[6] „Adevărul", anul L, nr. 16 056, din 29 mai 1936.

[7] Ibid.

orienta spre pregătirea terenului în vederea instalării unui guvern de front popular nu au dus la nici un rezultat, căci, cum sublinia ziarul „Arena", „conducerea Partidului Național-Țărănesc nu s-a obișnuit încă cu ideea că democrația e ceva care nu exclude Partidul Național-Țărănesc dar are un cuprins mult mai larg" [8].

„Demonstrația de la 31 mai din Capitală — scria ziarul „Arena" — poate deveni cel mai fericit prilej pentru concentrarea forțelor democratice. Participarea zecilor de mii de muncitori ai Capitalei, a miilor de meseriași, mici comercianți, intelectuali, invalizi, a cetățenilor oropsiți, conlucrarea loială și energică a tuturor organizațiilor democratice din Capitală poate și trebuie să facă din demonstrația de la 31 mai o pagină glorioasă a democrației din România în lupta ei pentru pîine, pace și libertate" [9].

Cunoscînd pregătirile făcute de P.N.Ț., ca și dorința de luptă a maselor, P.C.R. a desfășurat, în preajma zilei de 31 mai, o amplă campanie politică de pregătire a participării tuturor forțelor democratice, antifasciste din Capitală, din județul Ilfov, precum și din județele învecinate la întrunirea convocată de P.N.Ț. la București și care trebuia transformată într-o puternică demonstrație antifascistă. Pregătiri intense s-au făcut și într-o serie de alte județe unde fuseseră convocate întruniri de către P.N.Ț.

În scopul mobilizării maselor, organizațiile centrale, regionale și locale ale P.C.R. au elaborat și difuzat un număr însemnat de manifeste. Așa, de pildă, manifestul elaborat de C.C. al P,C.R. în mai 1936, după ce adresa chemarea generală : „veniți cu toții la aceste adunări, transformați aceste adunări în demonstrații puternice" [10], se adresa celor mai diverse categorii de oameni ai muncii. Partidul comunist se adresa în primul rînd „clasei muncitoare, sindicatelor, membrilor Partidului Social-Democrat, cerîndu-le să ia parte activă la conducerea maselor în adunările de la 31 mai, arătînd prin aceasta că înțeleg să îndeplinească rolul istoric de a fi adevăratul îndrumător și conducător al luptei poporului..." [11]. P.C.R. se adresa, de asemenea, „țăranilor, chemîndu-i să vină cu toții la adunările de la 31 mai, să pornească alăturea de muncitori la lupta pentru interesele lor vitale, contra foametei și a executărilor silite, contra birurilor foarte mari, pentru pămînt, pace și libertate" [12]. În sfîrșit, se adresa „maselor largi din celelalte partide politice, invitîndu-le ca, peste capul conducerilor partidelor respective, *să vină cu toții la adunările Partidului Național-Țărănesc de la 31 mai și să transforme aceste adunări și demonstrații ale întregului popor român* și ale tuturor naționalităților din România contra fascismului, războiului..., contra exploatării capitaliste" [13].

---

[8] „Arena", anul I, nr. 7, din 31 mai 1936.

[9] „Arena", nr. 6, din 28 mai 1936 (articolul „31 mai — zi de ofensivă democratică").

[10] A.I.S.I.S.P., Cota A XX-11, inv. nr. 936.

[11] Ibid.

[12] Ibid.

[13] Ibid.

Manifestul arăta maselor că : „răspunzînd chemării partidului comunist, vom reuși nu numai să răsturnăm guvernul Tătărăscu, dar *să asigurăm totodată venirea la putere a unui guvern de reprezentanți adevărați ai poporului, adică un guvern al frontului popular* (subl. ns.), așa cum au făcut, sub conducerea partidului comunist, proletariatul și întregul popor din Spania și Franța“ [14]. Se indicau apoi lozincile sub care participanții urmau să desfășoare demonstrații la 31 mai : „Pace, pămînt, pîine și libertate !“, „Biruri să plătească bancherii, moșierii, cămătarii !“, „Trăiască Frontul păcii !“, „Trăiască Frontul popular !“, „Pentru stingerea tuturor proceselor antifasciștilor !“, „Pentru amnistia tuturor antifasciștilor, muncitorilor și țăranilor întemnițați !“, „Pentru deschiderea localurilor (sediilor — *n.n.*) Blocului democratic ; pentru libertăți cetățenești !“, „Trăiască P.C.R. !“ [15].

Problemele cuprinse în manifestul C.C. al P.C.R. au fost reluate în documentele elaborate de organizațiile comuniste locale. Așa, de pildă, în manifestul Comitetului organizației de București al P.C.R., intitulat : „Către muncitori, țărani, meseriași, funcționari ! Către studenți și liberprofesioniști ! Către întreaga populație nevoiașă din Capitală !“, se arăta : „Partidul comunist vă cheamă în ziua de duminică 31 mai a.c. să veniți cu toții în stradă, la o demonstrație uriașă“ [16]. Partidul comunist — se arăta în continuare — „...cheamă pe național-țărăniști, iunianiști, socialdemocrați, socialiști, toate partidele democratice să ție cu orice preț demonstrația de la 31 mai, *o demonstrație comună, pentru răsturnarea guvernului, pentru alegeri libere, pentru Front popular antifascist și guvern al frontului popular*“ [17].

Manifestul organizației de București arăta că pentru reușita demonstrației erau necesare crearea de comitete de organizare și acțiune comună, organizarea de gărzi de autoapărare în contra bandelor fasciste [18].

O intensă muncă pregătitoare în vederea lui 31 mai 1936 au desfășurat și organizațiile P.C.R. din diferite județe ale țării. La Ploiești, de pildă, la 27 mai 1936, Comitetul regional Prahova al P.C.R. a adresat un manifest „Către Comitetul Executiv al P.N.Ț. din Prahova“, în care, după ce se făceau aprecieri asupra eficacității acțiunilor duse în comun de comuniști, socialiști, național-țărăniști — cum bine o dovediseră alegerile municipale din localitate, desfășurate la 29 aprilie 1936 [19] —, erau chemate masele „pentru participarea cît mai activă la demonstrația de la 31 mai, care trebuie să devie o puternică manifestare pentru democrație și împotriva pericolului fascist“ [20]. La nivelul conducerilor organizațiilor locale ale P.C.R. și P.N.Ț., la Ploiești s-a încheiat, de altfel, un acord de colaborare

[14] Ibid.

[15] Ibid.

[16] Ibidem, Cota A XX-26, inv. nr. 95.

[17] Ibid.

[18] Ibid.

[19] Cu prilejul acestor alegeri, forțele democratice din Ploiești (P.C.R., P.S.D., P.S.U., Blocul democratic, P.N.Ț.), raliate pe o platformă comună, înfrînseseră atît pe liberali cît și pe vaidiști și gogo-cuziști, obținînd 17 mandate („Arena“, anul I, nr. 5 din 16 mai 1936).

[20] A.I.S.I.S.P., Cota A XX-34, inv. nr. 1 463.

în vederea pregătirii și participării la demonstrația de la 31 mai [21], hotărîndu-se ca un număr de 10 000 de reprezentanți ai Prahovei să participe la manifestația de la București [22].

În pregătirea demonstrației de la 31 mai 1936 s-au antrenat efectiv Blocul democratic și Partidul Socialist (Popovici) — raliate pe o platformă comună antifascistă încă în noiembrie 1935 —, Comitetele pentru apărarea antifasciștilor, Gruparea avocaților democrați, Patronajele populare, Frontul studențesc democrat, Frontul feminin, Comitetele cetățenești, ca și alte organizații de masă legale democratice [23] din conducerea cărora făceau parte activiști de frunte ai mișcării antifasciste, precum și o serie de oameni de știință și cultură, publiciști etc.

Pentru coordonarea pregătirilor demonstrației de la 31 mai, la București, din însărcinarea P.C.R., a luat ființă un comitet de organizare, [24] care a stabilit măsurile de pregătire a demonstrației ce urma să aibă loc în Piața Romană, a precizat fiecărei organizații democratice locul de adunare, programul ce-l avea de îndeplinit în acea zi în cursul demonstrației și al întrunirii de la Arenele Romane [25]. Organele siguranței, la curent cu aceste pregătiri, făceau cunoscut, la 26 mai 1936, Direcției generale a poliției — prin raportul intitulat „Comuniștii participă la demonstrația politică a național-țărăniștilor de la 31 mai" : „Conducerea Partidului Comunist din România a dat dispoziții organizațiilor ilegale și celor cu activitate camuflată cum sînt Blocul pentru apărarea libertăților democratice, Frontul popular antifascist [26], Frontul tinerei generații [27], Partidul Socialist, Sindicatele revoluționare, Comitetele populare de patronaj, Comitetele pentru apărarea deținuților antifasciști și Blocul avocaților democrați să concentreze pe muncitorii din toate întreprinderile industriale, metalurgice, textile și în special de la căile ferate pe unde există formațiunile acestor organizații la demonstrația politică a Partidului Național-Țărănesc de la 31 mai 1936" [28].

Pregătirea demonstrației atît în Capitală, cît și în celelalte centre din provincie, a contribuit la reușita ei, asigurînd mobilizarea și activizarea unor mase largi. „Simultaneitatea întrunirilor — releva în legătură cu aceasta publicistul Petre Pandrea, în coloanele ziarului „Adevărul" — ridică și coeficientul lor de propulsiune" [29].

---

[21] Arhiva C.C. al P.C.R., filmul nr. 16 I. C., dosarul nr. 200, filele 11—28.

[22] „Adevărul", anul L, nr. 10 653 și 10 657, din 26 și 30 mai 1936.

[23] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 199, fila 9.

[24] Ibidem., filmul nr. 16 I.C., dosarul nr. 195, fila 9 ; fondul nr. 1, inv. nr. 8, dosarul nr. 156, filele 24—25.

[25] Arenele Romane (azi Teatrul de vară) erau situate în Parcul Carol (azi Parcul libertății).

[26] Prin Frontul popular antifascist, autoritățile burghezo-moșierești înțelegeau organizațiile semnatare ale acordului de la Țebea (6 decembrie 1935) — Blocul democratic, Frontul plugarilor, Partidul Socialist (Popovici), Madosz-ul, cărora ulterior li s-a alăturat Frontul studențesc democratic și care, împreună, printr-o înțelegere încheiată la București, au hotărît să acționeze în comun pentru făurirea Frontului popular antifascist în țara noastră.

[27] Denumire improprie ce începuse a se atribui Uniunii Tineretului Comunist. Cum se știe, la finele anului 1936 și la începutul lui 1937, în mod greșit, U.T.C. a fost dizolvată și s-a preconizat înființarea în locul său a unei organizații denumite Frontul tinerei generații.

[28] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 199, fila 9.

[29] „Adevărul", anul L, nr. 16 058, din 31 mai 1936.

Pregătirile intense pe care comuniștii și toate celelalte forțe politice democratice, antifasciste le făcuseră pentru întrunirile și demonstrațiile de la 31 mai 1936, adeziunea largă a maselor la chemările ce le-au fost adresate constituiau o chezășie a succesului răsunător pe care aveau să-l repurteze în acea zi forțele democratice din România.

Prin amploarea și entuziasmul miilor de participanți, demonstrația de la București a fost cea mai importantă din cîte s-au desfășurat în acea zi în întreaga țară. Aici „încă în zorii zilei au început să sosească trenuri cu manifestanți în Gara de Nord, [gara] Obor și B.M. [București mărfuri]. În total au venit pe această cale circa 40 000 de manifestanți“ [30]. Lor li s-au adăugat „circa 8 000 de oameni sosiți prin barierele Bucureștiului, cu căruța și pe jos din județul Ilfov și cele limitrofe“ [31]. Paralel cu aceasta, în primele ore ale dimineții, spre locurile de adunare au început să se îndrepte atît manifestanții convocați de național-țărăniștii din Capitală, cît și cei convocați de P.C.R. și de alte organizații democratice [32].

Către ora 8,30, în locurile de adunare stabilite inițial coloanelor ce aveau să demonstreze în Piața Romană, se strînseseră circa 100 000 de oameni [33] — muncitori, țărani, intelectuali, studenți, funcționari, femei și bărbați, tineri și vîrstnici, membri ai Partidului Național-Țărănist — care constituiau principala masă a demonstranților —, ai sindicatelor muncitorești, ai organizațiilor revoluționare și democratice de masă. O primă coloană din Calea Griviței avea să parcurgă B-dul Basarab, să traverseze Piața Victoriei, să se îndrepte spre Piața Romană, să defileze și apoi să-și continue drumul spre Arenele Romane. A doua coloană, formată pe B-dul Filantropiei, urma să parcurgă B-dul Mihai Ghica, să traverseze Piața Victoriei și apoi să urmeze același traseu ca prima coloană. A treia coloană, și ultima, formată pe șoseaua Jianu, după traversarea Pieței Victoriei, de asemenea urma să se îndrepte spre Piața Romană.

La indicația organizației locale a P.C.R. a Capitalei, pentru a ridica gradul de combativitate al manifestanților, participanții convocați de comuniști și celelalte organizații revoluționare de masă s-au intercalat printre rîndurile național-țărăniștilor. Ziarul „Universul“ arăta în legătură cu aceasta : „Comuniștii s-au introdus în manifestația național-țărănistă“ [34], iar un raport al Siguranței întocmit la fața locului preciza că „printre organizațiile de sectoare (național-țărăniste — *n.n.*) erau

---

[30] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 60, fila 134.

[31] Ibid.

[32] Așa, de pildă, organizațiile de sector ale Blocului democratic și-au dat întîlnire la ora 6,30 în Piața Rosetti. În coloană compactă au venit la locul de adunare și organizațiile de tineret raliate pe o platformă comună democratică, antifascistă la 15 mai 1936 (Tineretul național-țărănist, Tineretul radical-țărănist, Tineretul Blocului democratic, Tineretul socialist unitar). (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 6, dosarul nr. 1 198, filele 81—94).

[33] După unele documente, numărul participanților s-a ridicat la 120 000 (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inv. nr. 8, dosarul nr. 156, filele 13—18).

[34] „Universul“, anul LII, nr. 150, din 2 iunie 1936.

Aspect din timpul demonstrației de la 31 mai 1936 în Capitală
(Fototeca A.I.S.I.S.P.)

intercalate secții de comuniști care au defilat cu pumnii strînși și cu placarde, scandînd lozinci ale partidului comunist“ [35].

La ora 10,10 primele coloane au intrat în Piața Romană, demonstrînd prin fața tribunei instalată aci și în care luaseră loc conducători ai P.N.Ț. printre care Ion Mihalache, Nicolae Lupu, Armand Călinescu, Virgil Madgearu, Mihail Ghelmegeanu, Mihail Popovici ș.a. Prima a intrat coloana național-țărăniștilor din Capitală. Faptul că în ea se integraseră și participanți comuniști, socialiști, membri ai organizațiilor de masă revoluționare — care au defilat sub lozincile lansate de comuniști — a schimbat de la bun început caracterul demonstrației față de felul cum fusese conceput de liderii P.N.Ț. Neliniștite de acest fapt, organele de informare ale Siguranței, prezente la fața locului, raportau încă la începutul demonstrației că în această coloană „majoritatea demonstranților este formată din comuniști“ [36]. Pe toată întinderea acestei prime coloane, ca, de altfel, și a celorlalte care i-au urmat, se distingeau pancartele muncitorilor ceferiști de la „Griviță“ și din alte fabrici și uzine ale Capitalei, pe care stătea scris : „Vrem libertate de întrunire și organizare muncitorească !“, „Vrem pace !“, „Jos fascis-

[35] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 60, fila 130.
[36] Ibidem, fila 139.

mul !“ [37]. Tipografii defilau cu lozinca „Lucrătorii tipografi luptă împotriva războiului, pentru frontul păcii“ [38]. Organizațiile Patronajelor populare, prezente și ele masiv în această coloană, purtau lozinca „Patronajele populare cer regim politic și amnistie deținuților antifasciști“ [39]. Multe pancarte purtau textul : „Muncitori și țărani, uniți-vă !“ [40].

În chip asemănător se prezentau și celelalte coloane [41]. Organele Siguranței, trimise expres în Piața Romană spre a transmite telefonic tot ce li se părea a depăși cadrul manifestației național-țărăniste, spre a se putea interveni prompt în caz de nevoie, raportau la un moment dat : „În fața tribunelor defilează în acest moment un grup de comuniști din zisul Front democratic (este vorba de Blocul democratic — *n.n.*) cu pumnii strînși și cu placarte cuprinzînd diferite lozinci comuniste“ [42]. Despre acest salut plin de semnificație, care a fost prezent tot timpul scurgerii coloanelor prin fața tribunei, relata și „Universul“ că „se saluta cu pumnul strîns salutul comunist“ [43]. Ziarul „Dimineața“, sub titlul

Aspect din desfășurarea demonstrației de la 31 mai 1936 în Capitală.
(Fototeca A.I.S.I.S.P.)

[37] Ibidem, fila 141.
[38] Ibidem, fila 143.
[39] Ibidem, fila 142.
[40] Ibidem, fila 144.
[41] Vezi articolul „Capitala antifascistă“, în „Arena“, anul I, nr. 8, din 11 iunie 1936.
[42] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1. dosarul nr. 60, fila 128.
[43] „Universul“, anul LII, nr. 150, din 2 iunie 1936.

Demonstranți din Capitală purtînd lozincile lansate de Comitetele pentru apărarea antifasciștilor (31 mai 1936)

(Fototeca A.I.S.I.S.P.)

„Peste o sută de mii de oameni au defilat pe străzile Capitalei", își informa cititorii că „miile de participanți ne-au oferit un tablou emoționant al înfrățirii diferitelor categorii sociale" [44]. Într-adevăr, cum se subliniază într-un document al P.C.R., în timpul demonstrației, „Țăranii prezenți s-au amestecat cu muncitorii și salutau și ei cu pumnul strîns" [45].

Un moment foarte semnificativ în desfășurarea demonstrației l-a constituit oprirea coloanei la un moment dat în fața tribunei și rostirea unui discurs către participanți din partea P.C.R. Referindu-se la acest moment, „Scînteia" nota : „În fața tribunei s-a oprit coloana defilării și muncitorii au ridicat pe umeri pe reprezentantul partidului nostru, glasul căruia a fost ascultat de masa imensă din fața tribunei" [46]. Ridicat pe umerii demonstranților, muncitorul Constantin Trandafirescu a adresat celor prezenți chemări la acțiune unită contra pericolului fascist, pentru un guvern care să reprezinte forțele democratice, pentru realizarea unui puternic front popular în țara noastră. Cuvintele sale au fost subliniate cu puternice aplauze, scandîndu-se îndelung „Vrem legalizarea P.C.R. !" [47].

---

[44] „Dimineața", anul XXXII, nr. 10 574, din 2 iunie 1936.
[45] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inv. nr. 8, dosarul nr. 156, filele 13—18.
[46] „Scînteia", anul VI, nr. 8—9 (77—78), din iulie 1936.
[47] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inv. nr. 8, dosarul nr. 156, filele 13—18.

După trecerea prin fața tribunei din Piața Romană, potrivit planului stabilit inițial, coloanele s-au îndreptat spre Arenele Romane. Intrați în panică de amploarea și cursul schimbat pe care-l luase demonstrația, șefii P.N.Ț. au încercat să dea noi indicații, în sensul răspîndirii demonstranților [48], pentru a nu se mai ține întrunirea convocată la Arene. Fiind respinse de manifestanți, aceste indicații au fost modificate, în sensul ca să se meargă la Arene, dar nu compact, ci pe grupe restrînse și nu pe arterele principale ale orașului, ci pe străzile lăturalnice. Dar „Coloanele n-au ascultat și au mers compact la Arene, ocupînd tribunele" [49].

Pe parcurs, pînă a ajunge la Parcul Carol (azi Parcul libertății), demonstranții au continuat să manifesteze și să scandeze lozincile: „Vrem guvern de front popular", „Jos fascismul" [50], „Vrem pace"! etc. În fața blocului „Scala", unde se afla sediul Blocului democratic, care fusese sigilat de autorități, coloanele s-au oprit și „mii de oameni demonstrează, cerînd redeschiderea sediilor Blocului" [51]. Pe B-dul Lascar Catargiu, coloanele se opresc în dreptul unui grup de membre ale Frontului feminin postate pe trotuar, care poartă pancarte cu inscripția:

Grup de femei participînd la demonstrația de la 31 mai 1936
(Fototeca A.I.S.I.S.P.)

[48] „Scînteia", anul VI, nr. 8—9 (77—78) din iulie 1936.
[49] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inv. nr. 8, dosarul nr. 156, filele 13—18.
[50] Ibidem, fondul nr. 6, dosarul nr. 1 198, fila 115.
[51] Ibidem, fila 97.

Ciocnire de stradă între manifestanți și elemente fasciste la 31 mai 1936 în Capitală (Fototeca A.I.S.I.S.P.)

„Vrem muncă egală, vrem pîine, vrem libertate". Minute în șir s-a manifestat în comun pentru satisfacerea acestor revendicări [52]. De asemenea, „pe întreg traseul, de la Piața Romană, spre Parcul Carol", coloanele „se opresc la diferite puncte" și „oratorii se ridică din mulțime pe umerii manifestanților și le explică realizările din programul Frontului popular" [53]. Apoi, minute în șir, demonstranții scandau „Trăiască Partidul Comunist !", „Trăiască Frontul popular !", „Jos Cenzura !", „Jos starea de asediu !", „Jos robia capitalistă !", „Vrem amnistie generală și eliberarea comuniștilor care luptă pentru pace și libertate". Este foarte semnificativ că, pe întreg parcursul, a fost nelipsită lozinca „Vrem guvern de front popular" [54], dovadă că masele înțelegeau rosturile adînci ale acțiunii comuniștilor de schimbare a conținutului manifestației concepută de național-țărăniști și care, potrivit intențiilor lor, ar fi trebuit să se desfășoare sub lozincile „Jos guvernul liberal", „Vrem guvern național-țărănist".

Manifestanții au avut de întîmpinat și combătut organizațiile fasciste care mobilizaseră în diferite puncte grupuri de huligani spre

[52] Ibidem, fila 98.
[53] Ibidem, filele 94, 98.
[54] Ibidem, fondul nr. 1, inv. nr. 8, dosarul nr. 156, filele 13—18 ; fondul nr. 1, dosarul nr. 60, filele 125—126 ; „Zorile", anul II, nr. 388, din 2 iunie 1936.

a opune lozincile lor fasciste celor ale forțelor democratice, antifasciste. În unele puncte, au avut loc ciocniri deschise cu fasciștii [55], aceștia din urmă fiind puși pe fugă de către demonstranți.

La orele 15, prin fața tribunei instalate în Piața Romană trec ultimele coloane de demonstranți [56].

La Arenele Romane, cum remarca „Dimineața", „incinta a fost neîncăpătoare. Coloanele s-au înșirat pe străzile laterale" [57]. Sosiți în tribunele Arenelor, în parc ori pe străzile din jur, participanții au continuat să manifesteze sub aceleași lozinci sub care își afirmaseră de-a lungul întregii demonstrații voința lor democratică, antifascistă. În diferite puncte ale tribunelor, reprezentanți ai P.C.R. și ai organizațiilor de masă revoluționare țin discursuri, exprimînd starea de spirit democratică, antifascistă a miilor de demonstranți [58]. „Muncitorii au ocupat tribuna — releva „Scînteia" —, au întins peste tot placardele lor, oratorii organizațiilor de masă în frunte cu partidul nostru au ținut discursuri" [59]. Luările lor de cuvînt sînt aclamate îndelung, coruri vorbite alcătuite în special din uteciști reiau lozincile lansate de vorbitori [60]. Treptat, în această acțiune se antrenează masa largă a tuturor celor ce populează pînă la refuz Arenele Romane, semn al existenței unor largi posibilități de conlucrare a forțelor democratice pe o platformă comună de luptă pentru realizarea Frontului popular antifascist.

Echipe constituite de U.T.C. și alte organizații de masă difuzau printre participanți ziare legale, editate sub îndrumarea P.C.R., manifeste, broșuri și alte materiale de propagandă, strîng semnături și bani pe liste de subscripție pentru comuniștii și antifasciștii închiși [61], ceea ce făcea organele Siguranței să afirme că „jumătate din cei ce participă la adunarea de la Arenele Romane sînt comuniști" [62].

Manifestanții rămași în afara Arenelor duc o luptă cu polițiștii care caută în mai multe rînduri să-i împrăștie. Față de aceste încercări, indignarea manifestanților sporește [63].

În această ambianță, la ora 16,20, Virgil Madgearu deschide întrunirea de la Arenele Romane, dînd cuvîntul lui Ion Mihalache [64].

---

[55] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inv. nr. 8, dosarul nr. 156, filele 13—18; fondul nr. 1, dosarul nr. 60, filele 125—126; vezi articolul „Provocările gogo-cuziștilor", în „Zorile", anul II, nr. 388, din 2 iunie 1936.

[56] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 60, fila 128.

[57] „Dimineața", anul XXXII, nr. 10 574, din 2 iunie 1936.

[58] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 60, fila 128; „Universul", anul LIII, nr. 150, din 2 iunie 1936.

[59] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inv. nr. 8, dosarul nr. 156, filele 13—18.

[60] Ibid.

[61] Ibidem., fondul nr. 1, dosarul nr. 60, fila 134.

[62] Ibidem, dosarul nr. 156, filele 13—18.

[63] Ibid.

[64] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 60, fila 130.

Vădit influențat de entuziasmul antifascist al maselor de demonstranți, de surprinderea ce stăpînea pe liderii național-țărăniști la văzul felului cum, la chemarea P.C.R., masele transformaseră demonstrația din Piața Romană în altceva decît voiseră ei, discursul președintelui P.N.Ț. nu s-a putut rezuma doar la atacuri antiliberale, la revendicarea succesiunii la guvern, la evidențierea forței politice a P.N.Ț. și la prezentarea apologetică a teoriei statului țărănesc, aflată în centrul concepției politice a național-țărăniștilor, deși s-a referit pe larg la aceste probleme. Dar, fără a se pronunța în mod cuprinzător asupra problemelor vitale pentru țară, fără a preconiza căile pe care masele se puteau împotrivi gravelor pericole ce le amenințau și fără a încerca să schițeze dispozitivul forțelor sociale și politice ce urmau să se ralieze pe o platformă comună, în vederea organizării ripostei în fața ofensivei interne a organizațiilor fasciste și a celei externe a Germaniei hitleriste și acoliților săi, discursul ținut la întrunire a pus totuși o serie de probleme pe care miile de manifestanți le așteptau cu înfrigurare. În discurs s-a insistat asupra pericolului fascist intern și a acțiunilor revanșarde și revizioniste ale Germaniei hitleriste și acoliților săi, precum și asupra necesității unirii eforturilor pentru apărarea independenței și suveranității patriei. Vorbitorul a înfierat acțiunile huliganice, agresive ale Gărzii de fier, ai cărui membri — cum afirma el — țineau „să-și inaugureze viața nu prin vreun program de înnoiri de stat — total inexistent —, ci prin metode teroriste, necunoscute pînă azi în tradiția poporului român".

Precizînd obiectivele majore ale politicii externe pe care statul român trebuia cu necesitate să o ducă, vorbitorul sublinia: „Avem de apărat mai presus decît orice hotarele jinduite de strămoși o mie de ani, împlinite sub ochii noștri fericiți acum 18 ani, cu jertfa fraților noștri celor mai buni, cu sînge din sîngele nostru și os din osul nostru, hotare care, azi, sînt din nou puse în discuție de vrăjmași!" Dar, răsuna hotărît în încheiere avertismentul de inspirație eminesciană: „Tot ce mișcă în țara asta, rîul, lanul, bradul și omul, una sîntem, una ne simțim pentru a ne apăra împreună hotarele"[65]. Aceste cuvinte au fost puternic subliniate de aplauze. Miile de demonstranți au manifestat apoi în încheierea întrunirii pentru revendicările lor vitale, împotriva pericolului fascist, *pentru formarea unui guvern de front popular, reprezentant real al tuturor celor ce muncesc de la orașe și sate.* Această manifestație de încheiere a lui 31 mai 1936 la București venea încă o dată să sublinieze succesul care-l constituia transformarea manifestației convocate de P.N.Ț., pe baze politicianiste înguste, într-o măreață acțiune antifascistă, populară. Ea dovedise starea de spirit a celor mai largi mase ale poporului, hotărîrea lor de a se opune pericolului fascist,

[65] „Adevărul", anul L, nr. 16 059, din 2 iunie 1936.

de a apăra libertăţile democratice, independenţa şi integritatea patriei. Aşa cum nota editorialul ziarului „Facla", intitulat „Rînduri la o întrunire ca nici una alta", la 31 mai „A bătut pe străzile Capitalei şi la Arenele Romane un vînt de înnoire şi de entuziasm". Cu acest prilej, „Mulţimile au înţeles că nu e vorba de o banală întrunire publică al cărui scop exclusiv să fie venirea naţional-ţărăniştilor la putere". Ziarul conchidea că după această manifestaţie „Este neîndoielnică adeziunea mulţimilor la ideea unui front popular" [66]. Într-adevăr, 31 mai 1936, la Bucureşti, constituise nu ceea ce voiseră liderii P.N.Ţ., ci „o manifestaţie a Frontului popular", „care încearcă a se realiza şi la noi" [67], cum erau nevoite să aprecieze înseşi organele Siguranţei în sinteza alcătuită la 2 iunie 1936 asupra lui 31 mai în ţară.

Demonstraţia de la 31 mai din Capitală a fost însoţită de acţiuni asemănătoare şi în alte centre ale ţării, la Galaţi, Craiova, Iaşi, Timişoara, Bacău, Vaslui, Roman, Caracal, Cernăuţi, Cîmpulung-Moldovenesc, Dorohoi etc. „La Iaşi, Craiova, Cernăuţi, Vaslui, Piatra, Bacău etc. — nota un ziar al vremii — întrunirile locale s-au transformat în mari manifestaţiuni populare" [68]. Iar „Cuvîntul liber" releva că : „O impresionantă demonstraţie în Capitală şi altele nu mai puţin impresionante la Iaşi, Cernăuţi, Bacău, Vaslui, Craiova, Focşani, Bîrlad etc. au întrunit peste 500 000 de oameni într-o singură conştiinţă [69].

La Galaţi, de pildă, „miile de participanţi la întrunirea democratică de la 31 mai au manifestat cu vigoare pentru revendicările generale ale democraţiei : împotriva cenzurii şi stării de asediu, pentru înlăturarea guvernului etc." [70]. În cursul întrunirii, voinţa antifascistă a celor adunaţi să manifesteze pentru democraţie, pentru un guvern de front popular s-a izbit de încercările elementelor fasciste de a sparge întrunirea [71]. „În timp ce un orator, muncitor ceferist, vorbea despre necesitatea închegării Frontului popular, cîţiva agenţi cuzişti şi vaidişti au provocat scandal în sala de întrunire" [72]. Au intervenit masele care i-au împiedicat să-şi realizeze intenţiile. Întrunirea a continuat astfel în atmosfera entuziastă ce caracterizase desfăşurarea ei de pînă atunci. Au luat cuvîntul noi vorbitori. Ţăranul Iorgu Patrichie a cerut „unirea muncitorimii şi ţărănimii în Frontul popular" [73]. Alţi vorbitori au chemat la luptă împotriva pericolului fascist, pentru apărarea drepturilor şi libertăţilor democratice, pentru pace ş.a.m.d. „Sala a reacţionat viu, puternic, cu entuziasm, cu elan, aclamînd îndelung aceste cereri şi lozinci" [74].

---

[66] „Facla", anul XVI, nr. 1 602, din 3 iunie 1936.
[67] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 60, fila 134.
[68] „Adevărul", anul L, nr. 16 059, din 2 iunie 1936.
[69] „Cuvîntul liber", anul III, nr. 31, din 6 iunie 1936.
[70] „Arena", anul I, nr. 8, din 11 iunie 1936.
[71] Arhiva C.C. al P.C.R., filmul nr. 16 I.C., dosarul nr. 200, filele 11—28.
[72] „Dimineaţa", anul XXXII, nr. 10 574, din 2 iunie 1936.
[73] „Arena", anul I, nr. 8, din 11 iunie 1936.
[74] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 6, dosarul nr. 1 198, fila 115.

Probleme asemănătoare s-au discutat și la întrunirea desfășurată la Craiova, la care au participat circa 10 000 de oameni [75]. La Iași, de asemenea, „au participat circa zece mii de oameni, veniți cu vagoane speciale, cu căruțe și în coloane pe jos. Participanții au fost concentrați la ora 9 dimineața în cinci puncte diferite ale orașului, formînd cinci coloane importante, care au pornit spre centrul orașului. Congresul a avut loc în sala Sidoli, iar mulțimea neîncăpătoare a rămas în stradă, ascultînd cuvîntările retransmise printr-un megafon" [76]. La Vaslui, în fața miilor de participanți la întrunire a luat cuvîntul prof. univ. Petre Andrei, care, înfierînd tendințele revizioniste ale Germaniei hitleriste, ca și activitatea Gărzii de fier și a celorlalte organizații fasciste din interior, a îndemnat masele să fie vigilente în condițiile în care „...la granițele țării se arată spectrul unui nou război, Germania urmărește Anschlussul, iar Austria vrea să refacă vechiul Imperiu austro-ungar" [77]. Condamnînd regimul stării de asediu instituit și permanentizat de guvernul liberal, el arăta că „menținerea acestor stări excepționale constituie un chinuitor semn de întrebare pentru orice om cu răspundere în această țară" [78]. Referindu-se la demagogia cu care învesmîntau organizațiile fasciste propaganda lor, vorbitorul sublinia că în timp ce ele „strigă «Trăiască Hitler» și «Trăiască Germania», noi strigăm «Trăiască Țara Românească», care-i a noastră. Acest strigăt al nostru nu-i însă plătit de nimeni, ci-i izvorît din sufletul nostru cinstit și cu durere de neam" [79].

O amploare mare au avut demonstrațiile și la Roman, unde „încă de dimineață coloanele de delegați au inundat Romanul" [80], precum și la Bacău, unde, la trecerea coloanelor pe străzi, grupînd circa 8 000 de oameni „purtînd pancarte cu inscripția «Jos războiul, jos hitleriștii, trăiască pacea», mulțimea de cetățeni, fără deosebire de credințe politice, masată pe trotuare și în balcoane, a aplaudat și a aclamat îndelung" [81]. Succesul demonstrației de la Bacău a fost cu atît mai mare cu cît autoritățile s-au străduit să împiedice coloanele din alte localități să intre în oraș, în special pe cei 2 000 de mineri sosiți din Comănești [82]. Cu toate acestea, minerii au reușit să pătrundă în oraș ; „ei au luat parte activă, dînd un caracter combativ acestei demonstrații" [83]. Așa cum aprecia ziarul democratic local „Înainte", după demonstrația din 31 mai, „la care au participat peste 8 000 de țărani și muncitori cu placardele «Pîine, pace și libertate», «Cerem ieftinirea traiului», «Vrem islazuri comunale», «Jos hitlerismul», «Jos starea de asediu și cenzura», «Trăiască Franța de-

[75] „Zorile", anul II, nr. 388, din 2 iunie 1936 ; „Adevărul", anul L, nr. 16 059, din 2 iunie 1936.
[76] „Dimineața", anul XXXII, nr. 10 574, din 2 iunie 1936.
[77] Ibid.
[78] Ibid.
[79] Ibid.
[80] „Dimineața", anul XXXII, nr. 10 576, din 4 iunie 1936.
[81] Idem., anul XXXII, nr. 10 574, din 2 iunie 1936.
[82] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inv. nr. 8, dosarul nr. 157, filele 168—203.
[83] Ibid

mocratică», se poate trage ușor concluzia că marile mase, atît cele de la sate cît și cele de la orașe, au înțeles imperativul vremii că numai unirea tuturor forțelor democratice într-un larg front popular va opri valul de reacțiune și de fascism aducător de războaie și de mizerie" [84].

* * *

Prin amploarea și caracterul lor democratic, antifascist, întrunirile și demonstrațiile de la 31 mai 1936 au avut o mare semnificație politică.

La București și în celelalte centre ale țării unde au fost organizate întruniri și demonstrații în acea zi — nota un ziar al vremii —, „o masă impresionantă, de mai bine de 500 000 de oameni, a înfățișat sentimentul general și voința întreagă a majorității acestui popor" [85]. „Masa mare a acestei țări — continua ziarul — a arătat ieri (31 mai 1936 — *n.n.*) precis că respinge hitlerismul și nu înțelege să renunțe la libertățile pe care le are, ci să lupte, dimpotrivă, pentru păstrarea și întregirea lor".

Aprecieri deosebite cu privire la importanța și perspectivele deschise în fața mișcării democratice, antifasciste din țara noastră, prin întrunirile și demonstrațiile de la 31 mai 1936, au fost făcute în zilele următoare în paginile organului central de presă al C.C. al P.C.R., ca și într-o serie de alte materiale editate și difuzate în mase. „Marea manifestație populară din 31 mai — aprecia „Scînteia" din 1 iulie 1936 — a fost, după alegerile județene (din Hunedoara și Mehedinți — *n.n.*), cea mai puternică manifestare de front popular contra guvernului, contra jafului și reacțiunii. Masele antifasciste și-au dat mîna, au demonstrat în comun, unindu-și organizațiile în aceeași bătălie". Semnificația succesului forțelor democratice era cu atît mai mare cu cît Partidul Comunist Român „a impus caracterul ofensiv de luptă al demonstrației din 31 mai", dovedindu-se și cu acest prilej o dată în plus forța consecventă apărătoare a intereselor maselor largi în lupta comună dusă împotriva pericolului fascist, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru apărarea intereselor naționale majore ale poporului român. La 31 mai, remarca un manifest editat de P.C.R. în 14 iunie 1936, „... la toate întrunirile pe țară, și mai cu seamă la demonstrația din București, masele populare muncitorești-țărănești, sub conducerea partidului comunist, și-au arătat voința și hotărîrea lor dîrză de a duce lupta pînă la capăt" [86].

Activitatea depusă de P.C.R. pentru pregătirea și desfășurarea sub lozincile sale a întrunirilor și demonstrațiilor de la 31 mai 1936, aplicarea pentru aceasta a unei tactici elastice de coalizare a forțelor celor mai largi democratice, antifasciste au îmbogățit experiența de luptă a partidului comunist, au contribuit la creșterea influenței sale în mase, au dus la apropierea de partid a unor largi cercuri democratice. Desfășurarea

[84] „Înainte", anul II, nr. 13, din 4 iunie 1936.
[85] „Adevărul", anul L, nr. 16 059, din 2 iunie 1936.
[86] A.I.S.I.S.P., Cota A-XX-14, inv. nr. 939.

întrunirilor și demonstrațiilor din 31 mai 1936 a dovedit încă o dată existența în masele largi a unei active stări de spirit patriotice, antifasciste, ce se cerea canalizată pe un făgaș care să asigure succesul luptei împotriva pericolului fascist, împotriva uneltitorilor de peste hotare la integritatea fruntariilor noastre naționale, la independența și suveranitatea țării. 31 mai 1936 a constituit, așadar, o experiență din care s-au putut desprinde concluzii asupra orientării și stării de spirit a maselor largi, din care partidele politice au putut deslușì firul roșu al tacticii lor de viitor, din care P.C.R. a tras învățăminte prețioase, el întărindu-și totodată legăturile cu masele.

Experiența dobîndită de P.C.R. cu prilejul întrunirilor și demonstrațiilor de la 31 mai 1936 i-a fost deosebit de utilă în anii ce au urmat, în activitatea pe care a desfășurat-o pentru atragerea și mobilizarea maselor largi de oameni ai muncii — indiferent de apartenența la partide — în lupta pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, împotriva pericolului fascist, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității patriei, luptă ce avea să culmineze cu victoria insurecției naționale antifasciste din august 1944 și instaurarea puterii populare.

GH. I. IONIȚĂ

Solidaritatea poporului român cu războiul naţional-revoluţionar din Spania

Sa-u împlinit 30 de ani de la începutul luptei eroice a poporului spaniol împotriva agresiunii fasciste, pentru libertate și democrație. La 18 iulie 1936, fascismul spaniol, avînd sprijinul Germaniei hitleriste și Italiei fasciste, a dezlănţuit rebeliunea împotriva Republicii Spaniole.

Puternica ură față de fascism, voința de a apăra drepturile și libertățile democratice, independența și suveranitatea națională, elanul și spiritul de sacrificiu al luptătorilor republicani, cuprinși într-un larg front popular, în ale cărui prime rînduri militau comuniștii, solidaritatea întregii lumi progresiste — acestea au fost armele cu care poporul spaniol a ținut piept timp de 32 de luni rebeliunii conduse de Franco și agresiunii fasciste germano-italiene.

Epopeea republicanilor spanioli a găsit un puternic ecou în sînul celor mai largi mase populare din întreaga lume, care sub diferite forme și-au manifestat sentimentele de adeziune deplină la lupta dreaptă a Spaniei republicane.

În țara noastră, lupta curajoasă a poporului spaniol pentru apărarea republicii, pentru zdrobirea rebeliunii franchiste și a intervenționiștilor fasciști a fost urmărită cu emoție și admirație de către oamenii muncii de la orașe și sate.

În articolul de față ne propunem să prezentăm unele date privind campania de solidaritate din România cu lupta eroică a poporului spaniol.

Poporul român și-a afirmat cu tărie în anii 1936—1939, alături de celelalte popoare, sentimentele sale de simpatie față de lupta justă a Republicii Spaniole, solidarizîndu-se activ cu aceasta. Cauza dreaptă a luptei antifasciste a poporului spaniol se identifica în general cu aceea a forțelor antifasciste din România și din alte țări. Acest fapt a determinat o largă mișcare de solidaritate cu lupta republicanilor spanioli.

Fiecare știre despre succesele forțelor democratice era primită cu bucurie și entuziasm de către masele populare din țara noastră ; fiecare veste despre dificultăți și pierderi producea îngrijorare, trezind în același timp indignare și îndîrjire față de rebelii franchiști și intervenționiștii fasciști italo-germani.

De la începutul războiului național-revoluționar al poporului spaniol, Partidul Comunist Român, în pofida condițiilor grele ale ilegalității, a inițiat, organizat și condus o puternică mișcare de solidarizare cu Spania republicană, înscriind prin aceasta o luminoasă pagină în cartea tradițiilor internaționaliste ale mișcării muncitorești din patria noastră.

Din primele zile după dezlănțuirea agresiunii fasciste, partidul revoluționar al clasei muncitoare, într-un manifest înflăcărat adresat poporului român, lansează chemarea ca să se ridice în țara noastră „toți ca unul pentru apărarea și sprijinirea poporului spaniol și a guvernului său legal“ [1].

Plenara a V-a lărgită a C.C. al Partidului Comunist din România, care a avut loc în august 1936, exprimînd sentimentele de solidaritate proletară ale comuniștilor români, a trimis un salut Partidului Comunist din Spania, conducătorul încercat al poporului spaniol în lupta dusă pentru apărarea libertății și democrației. În salut se arăta că poporul nostru urmărește cu căldură „exemplul pe care națiunea spaniolă îl dă, exemplul de rezistență națională și de mîndrie națională a unui popor care nu vrea să suporte jugul dictatorilor vînduți“. În încheiere, asigura guvernul republican spaniol de sprijinul activ al poporului muncitor în lupta pe care acesta o desfășura împotriva agresorilor fasciști [2].

Chemarea partidului adresată maselor populare de a susține Spania republicană a avut un larg răsunet în sînul oamenilor muncii de la orașe și sate, în cele mai diverse straturi ale opiniei publice românești.

În primele rînduri ale acțiunilor de solidaritate cu Republica Spaniolă s-a situat clasa muncitoare. La această mișcare au luat parte activă, alături de proletariat, intelectualitatea progresistă, meseriași, țărani, studenți, elemente burgheze cu vederi democratice, tineri și vîrstnici, bărbați și femei.

În august 1936 s-au întrunit la București, în ședință comună, Comitetul Executiv al Partidului Social-Democrat și al Confederației Generale a Muncii, pentru a discuta evenimentele din Spania. În moțiunea adoptată cu acest prilej, P.S.D. și C.G.M. „își exprimă întreaga solidaritate cu poporul spaniol, care-și apără cu atîta eroism libertatea, și cu clasa muncitoare spaniolă, care s-a pus cu atîta însuflețire la dispoziția patriei și democrației amenințate“ [3]

Delegații din întreaga țară care au participat la lucrările Congresului Uniunii generale a sindicatelor C.F.R., ținut în vara anului 1936 la Brașov, au transmis, în numele muncitorilor ceferiști, „salutări calde și entuziaste“ tuturor „eroilor luptători din Spania, care, în front popular, înfruntă de săptămîni de zile încercările disperate ale reacționarilor de a sfărîma republica liberă, democrată și pacifică“ [4].

Manifestările internaționaliste ale maselor muncitoare din România au îmbrăcat forme dintre cele mai variate. În Capitală și în alte orașe din țară au luat ființă în toamna anului 1936 comitete pentru ajutorarea Spa-

[1] „Scînteia“ din 1 septembrie 1936.
[2] „Scînteia“ din 15 octombrie 1936.
[3] „Lumea nouă“ din 9 august 1936 ; „Rundschau“ din 13 august 1936.
[4] „Cuvîntul liber“ din 1 august 1936.

niei. De asemenea, s-a inițiat crearea unui comitet pe întreaga țară, la ședințele căruia erau prezenți reprezentanți ai P.C.R., Partidului socialist (Popovici), Partidului socialist independent (Ghelerter), Frontului studențesc democrat, MADOSZ-ului, comitetelor pentru apărarea antifasciștilor, Uniunii tineretului socialist independent, Asociației generale a funcționarilor particulari, diferitelor organizații sindicale și profesionale [5].

Comitetele pentru ajutorarea Spaniei își desfășurau activitatea în mod ilegal. Ele răspîndeau ziare, broșuri, manifeste, în care se dezvăluia adevărul despre lupta poporului spaniol ; procurau fonduri pentru sprijinirea Republicii Spaniole din donații, serbări muncitorești, chete ; strîngeau alimente, haine, medicamente.

În diferite localități, ca, de pildă, la București, Timișoara, Iași și altele, au fost organizate numeroase conferințe, întruniri și demonstrații muncitorești.

În cuvîntările oratorilor și în lozincile adunărilor era prezent mereu spiritul de solidaritate cu lupta poporului spaniol. Se remarcă activitatea Comitetului local al P.C.R. București, care a desfășurat o susținută muncă în rîndurile oamenilor muncii din Capitală, organizînd numeroase acțiuni populare în sprijinul Republicii Spaniole. Impresionantă a fost manifestația populară organizată în Capitală în fața Legației spaniole, la scurt timp după izbucnirea războiului [6].

La mobilizarea maselor populare la întrunirile amintite au participat, alături de comuniști, socialiști, social-democrați, activiști ai Uniunii democratice, MADOSZ-ului etc.

Cu prilejul sărbătoririi zilei de 1 Mai 1937, oamenii muncii din București, Cluj, Iași, Brăila, Tg. Mureș, Timișoara, Cernăuți, Tulcea, Brașov etc. și-au manifestat în cadrul unor însuflețite adunări antifasciste adeziunea deplină la lupta dreaptă a poporului spaniol [7].

La aceste întruniri au fost prezenți comuniști, socialiști, membri ai organizațiilor de masă, oameni fără de partid. Cu această ocazie a fost evocată rezistența antifascistă a poporului spaniol, s-a condamnat intervenția Germaniei hitleriste și a Italiei fasciste în Spania republicană. [8]

Prin delegații săi la diferite congrese internaționale antifasciste și pentru pace, poporul român și-a spus cuvîntul său de solidaritate cu lupta poporului spaniol. Astfel, trimișii mișcării antifasciste și pentru pace din țara noastră, care au luat parte la Congresul universal pentru pace de la Bruxelles (1936), la Congresul mondial al tineretului pentru pace de la New York (1938), la Conferința națională pentru pace și democrație de la

---

[5] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 101, dosarul nr. 7 726, filele 1, 8, 134, 163 ; fondul nr. 1, dosarul nr. 210, fila 525.

[6] Ibidem, fondul nr. 68, dosarul nr. 6 194, filele 365, 368 ; „Scînteia" din 18 iulie 1966.

[7] Ibidem, fondul nr. 5. dosarul nr. 1 153, filele 323—324, 332—333, 339, 350, 353—355, 362.

[8] Ibid.

Paris (1939) și-au unit glasul cu cel al delegaților popoarelor lumii, împărtășind în întregime aspirațiile și lupta poporului spaniol împotriva fascismului [9].

Reprezentanți de frunte ai intelectualității progresiste s-au ridicat cu hotărîre în apărarea poporului spaniol, cerînd retragerea imediată a trupelor fasciste intervenționiste din Spania.

Mihail Sadoveanu, evidențiind dreptul sacru al poporului spaniol de a-și apăra libertatea, independența și suveranitatea națională, scria în septembrie 1936 că „lucrătorii se ridică în numele unor libertăți pe care acest pămînt nu le-a avut niciodată ; țăranii luptă pentru pămîntul pe care au gemut, asudînd sînge, veacuri după veacuri" [10].

Scarlat Callimachi, într-o serie de articole apărute în ziarele „Horia", „Steagul", „Glasul nostru" etc., își declara pe față adeziunea totală la cauza Spaniei republicane [11].

Ilie Cristea, în mai multe materiale scrise pentru ziarul „Cuvîntul liber", osîndește deschis rebeliunea franchistă și prezintă cu căldură lupta maselor largi pentru menținerea republicii [12].

Al. C. Constantinescu, într-un comentariu publicat în același ziar, releva însemnătatea excepțională a evenimentelor din Spania pentru pacea și securitatea popoarelor din lumea întreagă „atît din punct de vedere general... cît și din punctul nostru de vedere național" [13].

În memorabilele sale pamflete, N. D. Cocea a apreciat intervenția militară a statelor fasciste ca „un război de invazie germano-italiană, constituind expresia noilor metode de război ale Germaniei hitleriste". El a protestat vehement împotriva agresiunii fasciste, arătînd că „răspunsul care trebuie dat Germaniei hitleriste constă în permanenta unitate a blocului statelor pacifice și stîrpirea tuturor sucursalelor hitleriste și a reprezentanților lor străini și naționali" [14].

Zaharia Stancu, în mai multe cronici vibrante, ca : „Dictaturile au declanșat războiul...", „Spectrul morții terorizează Europa", „Centre de foc", a stigmatizat cu tărie crimele săvîrșite de fasciști în Spania. „Minunatele orașe spaniole sînt prefăcute pe rînd în ruine. Populația spaniolă este masacrată zi de zi de aviația italo-germană, în slujba generalului Franco". Autorul conchide : „Fascismul și hitlerismul vor parcă să arate omenirii că regimurile dictatoriale fasciste nu pot dăinui decît prin sînge și pentru sînge" [15].

În diferite ocazii, prin scris sau prin viu grai și-au declarat deschis atașamentul cu lupta nobilă a Spaniei republicane dr. Petru Groza, M. Gh. Bujor, George Enescu, George Călinescu, Ion Călugăru, George Georgescu,

---

[9] Ibidem, fondul nr. 25, dosarul nr. 4 162, filele 248, 273 ; „Cuvîntul liber" din 19 septembrie 1936 ; „Internațional Molodioji" nr. 11 din 1938.

[10] „Însemnări ieșene" din 15 septembrie 1936.

[11] Scarlat Callimachi, *Căderea Babilonului*, E.S.P.L.A. 1956, pag. 174, 192.

[12] „Cuvîntul liber" din 1 august și 22 august 1936.

[13] „Cuvîntul liber" din 15 august 1936.

[14] „Reporter" din 4 iulie 1937.

[15] Zaharia Stancu, *Cefe de taur*, vol. II, E.S.P.L.A. 1955, pag. 160—161.

Al. Sahia, Petre Constantinescu-Iași, Ion Popescu-Puțuri, Demostene Botez, Victor Eftimiu, C. I. Parhon, Titus Cristureanu, Geo Bogza și, asemenea lor, mulți alții.

Între anii 1936 și 1939, o contribuție importantă la susținerea și popularizarea cauzei Spaniei republicane a adus-o imensa majoritate a publicațiilor centrale și locale ale vremii.

În însemnările săptămînale intitulate „Spania", Ion Pas descrie vitejia luptătorilor republicani pe diferite fronturi [16].

Józsa Béla (sub pseudonimul Simó A.), într-un apel intitulat „Ajutați poporul spaniol!", publicat la trei săptămîni după dezlănțuirea războiului din Spania, arăta: „În Spania nu poporul spaniol dezbinat în două, ci două lumi își dispută lupta îngrozitoare pe viață și pe moarte. Pe de o parte fasciștii, pe de altă parte poporul, care-și apără libertatea și guvernul ales în mod liber de către el însuși" [17].

În articolul „Spiritul popular și războiul", Eugen Jebeleanu insistă asupra esenței patriotismului maselor largi populare în războiul din Spania. „Iată deci unde trebuie căutate explicația, sensul și grandoarea luptei duse de masele spaniole împotriva reacțiunii: în spectacolul fără pereche, în demnitatea lui, al unei conștiințe populare, care se deșteaptă, care s-a deșteptat" [18].

Revista „Societatea de mîine" în articolul publicat sub titlul: „Lupta eroică a poporului spaniol", împărtășind aspirațiile Republicii Spaniole, scria: „Lupta eroică a poporului spaniol pentru apărarea libertăților sale politice și independenței naționale împotriva fascismului spaniol și împotriva agresiunii italo-germane a stîrnit admirația și entuziasmul tuturor iubitorilor de pace, dreptate și libertate" [19].

În repetate rînduri republicanii spanioli și-au manifestat recunoștința față de poporul român pentru ajutorul acordat țării lor. Astfel, într-o scrisoare a autorităților republicane din Catalonia, din 30 noiembrie 1936, adresată redacției ziarului „Zorile", erau transmise maselor populare din România mulțumiri călduroase pentru acțiunile organizate în sprijinul poporului spaniol [20].

Dată fiind orientarea diversă a diferitelor grupări ale burgheziei, o serie de elemente lucide, antihitleriste ale acesteia, ca: Nicolae Titulescu, Nicolae Iorga, dr. N. Lupu, Gr. Filipescu, Gr. Iunian și alții, au înțeles pericolul grav ce-l reprezenta rebeliunea fascismului spaniol și intervenția lui Hitler și Mussolini în Spania, pentru pacea și securitatea popoarelor din lumea întreagă, și s-au ridicat cu fermitate împotriva acestui pericol.

Nicolae Titulescu, ministrul de externe al României, a acordat o atenție deosebită evenimentelor din Spania. Prin autoritatea de care se bucura, el a determinat să se permită trecerea de arme, muniții și petrol destinate guvernului republican spaniol prin porturile românești, precum și cedarea

---

[16] „Șantier social-literar" din august-septembrie 1936.
[17] „Uj Szo" („Cuvînt nou") — Tg. Mureș, din 11 august 1936.
[18] „Cuvîntul liber" din 15 august 1936.
[19] „Societatea de mîine" nr. 2, din mai 1937.
[20] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 101, dosarul nr. 7 726, fila 55.

către acest guvern a avioanelor și tunurilor comandate de România în Franța [21].

N. Titulescu a felicitat telegrafic pe voluntarii antifasciști români din Spania pentru victoriile obținute pe cîmpul de luptă împotriva agresorilor fasciști [22].

În răspunsul lor, voluntarii români își exprimau satisfacția pentru atitudinea dovedită de Titulescu față de Spania republicană. „Osteneala dv. și sîngele românesc vărsat pe țărîna spaniolă, pentru menținerea păcii mondiale, trebuiesc să devină chezășia poporului român în lupta sa pentru libertate și pace.

Primiți, excelență, salutul nostru călduros" [23].

Într-un ciclu de articole apărute în paginile ziarului „Timpul", ca, de exemplu, cele intitulate : „Catalonia", „Suflet spaniol" și altele, Nicolae Iorga își arăta stima față de lupta poporului spaniol pentru apărarea ființei sale naționale. Relevînd importanța susținerii Republicii Spaniole de către popoarele lumii, savantul nota : „A păstra un asemenea popor, a-i îngădui o viață pașnică și liberă, e a salva pentru omenire una din cele mai înalte culmi la care s-a ajuns" [24].

Poziția oficială a României față de războiul din Spania a fost prezentată în declarația guvernului român din 11 august 1936 și prin nota adresată la 18 august 1936 însărcinatului cu afaceri al Franței la București [25].

Este cunoscut faptul că pentru a justifica nesprijinirea guvernului legal spaniol din punct de vedere militar, guvernul francez în frunte cu Leon Blum a propus, la 1 august 1936, încheierea unui acord între toate statele „de neamestec" în treburile interne ale Spaniei. Propunerea guvernului francez a fost acceptată de o serie de țări. În ceea ce privește guvernul român, acesta a arătat că aderă la propunerea guvernului francez cu rezerve despre care ministrul afacerilor externe, Nicolae Titulescu, menționa : „Adeziunea sa este dată pentru împrejurări excepționale, că ea constituie un caz particular, care nu poate crea un precedent și nu implică pentru guvernul român obligația de a recunoaște principiul că un guvern legal nu poate obține, la cererea sa, un ajutor de la un alt guvern împotriva unei rebeliuni" [26].

---

[21] Arhiva M.A.I., Buletine informative, octombrie 1936, vol. III. Nota nr. 2 988, din 9 octombrie 1936 ; Arhiva M.A.E., fondul nr. 71, Spania 1931—1939, vol. 8, presa, telegrama nr. 435, din 15 ianuarie 1937 ; „Universul" din 23 ianuarie și 4 aprilie 1937. Andreas Hillgruber, *Hitler, König Carol II und Marschal Antonescu*, Wiesbaden, 1954, pag. 12.

[22] Valter Roman, *U.R.S.S. în război*, Editura „Dacia Traiană", 1946, pag. 16.

[23] „Gazeta românească" (Paris) nr. 15, din iunie 1937.

[24] „Timpul" din 13 iunie 1938.

[25] Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/Franța, 1935—1939, vol. 19, presa franceză, dosar nenumerotat (vezi decupajul din ziarul „Le moment" din 13 decembrie 1936).

[26] Ibidem, fondul 71/România, iunie-decembrie 1936, vol. III general, fila 100, Fondul Spania, dosarul special 1920—1944, declarația guvernului român din 11 august și telegrama lui N. Titulescu nr. 307, din 18 august 1936.

În a doua jumătate a anului 1936 s-au exportat din România în Spania republicană aproape 100 000 tone de produse petroliere [27]. La începutul anului 1937, portul Constanța era frecventat cu regularitate de tancuri petroliere din Republica Spaniolă. La 8 februarie 1937, vasul spaniol „Compero" a părăsit portul Constanța cu o încărcătură de 8 000 tone de benzină. Același vas a venit în țara noastră pentru un transport asemănător la 9 martie 1937 [28], iar în lunile februarie-martie 1937, tancurile petroliere „Campomanes", „Miocene", „Minhla" și altele [29]. Din România au plecat, în aprilie 1937, spre Valencia, tancurile petroliere spaniole „Zarroza" și „Campilo", încărcate fiecare cu cîte 4 000 tone de produse petroliere [30]. Importante cantități de benzină și petrol au continuat să fie exportate din țara noastră în Spania republicană și în lunile următoare. Produsele petroliere românești au fost folosite pentru aprovizionarea cu carburanți a avioanelor și tancurilor forțelor armate republicane.

O înaltă expresie a ajutorului frățesc dat de poporul român poporului spaniol a constituit-o participarea voluntarilor români, în cadrul brigăzilor internaționale, la luptele de pe fronturile războiului din Spania.

La chemarea Partidului Comunist Român, însuflețiți de profunde sentimente patriotice și internaționaliste, aproape 500 de antifasciști de diferite categorii sociale : muncitori, țărani, intelectuali, studenți din țară și din emigrație, au plecat în Spania pentru a lupta împotriva fascismului, alături de poporul spaniol, înscriind pe drapelul lor : „Pentru libertatea voastră și a noastră". Numeroase piedici și greutăți puse de organele represive burghezo-moșierești au trebuit să învingă acești voluntari ca să poată ajunge în Spania pentru a duce poporului spaniol solia dragostei și sprijinului frățesc al maselor populare din România. Animați de ideile democrației, progresului social și independenței patriei, au plecat în Spania voluntari din București, Iași, Baia Mare, Focșani, Cernăuți, Pașcani, Arad, Tg. Frumos, Brașov, Tg. Neamț, Timișoara, Suceava, Sighișoara, Bacău, Constanța, Chișinău, Baia Sprie și din multe alte localități [31].

În articolul intitulat : „Mărețele tradiții internaționaliste ale partidului", apărut în „Scînteia" din 4 mai 1966, Constantin Pîrvulescu și Mihai Burcă subliniază că în cadrul brigăzilor internaționale au fost constituite unități formate din combatanți antifasciști români, printre care : bateria de artilerie „Tudor Vladimirescu", unitatea de infanterie românească „Grivița", grupul de artileriști „Gheorghe Gheorghiu-Dej" și altele. Numeroși medici români și surori de caritate și-au făcut datoria pe diferite fronturi.

---

[27] „Universul" din 4 aprilie 1937.

[28] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 101, dosarul nr. 7 722, fila 81 ; Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., fondul nr. 10, dosarul nr. 16, nenumerotat ; „Universul" din 13 martie 1937.

[29] „Universul" din 3 februarie, 15 și 27 martie 1937.

[30] „Universul" din 22 și 30 aprilie 1937.

[31] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 211, fila 163 ; fondul nr. 101, dosarul nr. 205, fila 228 ; dosarul nr. 7 726, filele 65,108, 143.

Încadrați în brigăzile internaționale, în care au luptat fii a zeci de națiuni, voluntarii români au luat parte la toate bătăliile importante ale forțelor armate republicane. Ei au luptat cu un admirabil curaj la porțile Madridului, la Cerro de Los Angeles, la Pozuelo, la Las Rozas, la Majadajonda, la Jarama, la Guadalajara, la Brunete, la Zaragoza, la Teruel, în Aragon, în Estramadura, pe Ebru, în Catalonia.

Generalul Ignacio Hidalgo de Cisneros, comandantul forțelor aeriene din Republica Spaniolă, în volumul intitulat : „Cotitura", își amintește cu respect de participarea voluntarilor români la luptele de pe frontul Zaragoza din vara anului 1937 [32].

Partidul Comunist Român a acordat o înaltă apreciere faptelor de arme săvîrșite de voluntarii români în Spania. C.C. al P.C.R., într-o scrisoare trimisă acestora pe front, a relevat semnificația acțiunilor combatanților antifasciști : „Prin faptele voastre ați dovedit și dovediți zilnic cît este de adînc sădit și educat sentimentul solidarității internaționale în inima fiilor poporului român [33].

Descriind eroismul patrioților români în Spania, ziarul „Scînteia" sublinia : „Luptătorii români dau zilnic dovezi de curaj pe cîmpul bătăliei" [34]. Pe aceeași linie, publicația „Reporter" a remarcat într-o serie de articole abnegația și spiritul de sacrificiu al voluntarilor români [35].

În articolul „Muncitorii căzuți în Spania", Lothar Rădăceanu a adus un omagiu fierbinte eroilor români căzuți la datorie în Peninsula Iberică. „Jertfa lor de sînge se înscrie pentru totdeauna în inimile tuturor muncitorilor conștienți din România" [36].

Între voluntarii români din Spania și masele populare din România a existat în permanență o strînsă legătură. Adevărați patrioți, voluntarii și-au manifestat mîndria de a fi continuatori ai tradițiilor înaintate ale luptei poporului nostru pentru libertate și progres social. Într-o scrisoare adresată poporului român, voluntarii libertății arătau că „lupta noastră, aici în Spania, nu este altceva decît lupta poporului român pentru libertate și pace. Sîntem mîndri de a purta alături de poporul spaniol steagul strămoșilor noștri Avram Iancu, Horea, Cloșca, Crișan, Tudor Vladimirescu și a tuturor acelora care au căzut în lupta contra oprimării sociale și pentru libera dezvoltare a tuturor popoarelor din lume" [37].

Deși departe de patrie, voluntarii români urmăreau cu atenție evenimentele din țară, continuau să întrețină legături cu oamenii muncii din mijlocul cărora au plecat în Spania. Exprimîndu-și devotamentul față de

---

[32] Ignacio Hidalgo de Cisneros, *Cotitura*, Editura politică, 1966, pag. 325.

[33] Broșura *Spania*, Editura P.C.R., iulie 1938, în Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota Ab XXII-3, nr. inv. 1 005, pag. 30.

[34] „Scînteia" din 15 februarie 1938.

[35] „Reporter" din 16 ianuarie 1938.

[36] „Lumea nouă" din 31 ianuarie 1937.

[37] Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota Ib XXI-2, pag. 4.

lupta revoluționară a poporului român, ei și-au reafirmat de nenumărate ori solidaritatea frățească cu militanții antifasciști din închisori [38].

Relevînd legăturile dintre cei plecați în Spania și masele largi populare din țară, dr. Petru Groza arăta într-o scrisoare adresată voluntarilor că „...sînt în această țară și pretutindeni oameni care, deși n-au avut fericirea să lupte pe acel front, sînt alături de ei, care nu trebuie să se simtă singuri" [39].

Sprijinul acordat de către poporul român poporului spaniol în anii grei ai luptei împotriva agresiunii fasciste a depășit, prin ecoul său, hotarele țării. Analizînd aportul maselor populare din România la susținerea Republicii Spaniole, revista „Rundschau" scria într-un articol : „În condiții grele, poporul român și-a adus contribuția activă la mișcarea de solidaritate cu lupta Spaniei republicane împotriva fascismului". Referindu-se apoi la actele de bărbăție și bravură ale voluntarilor români în Spania, revista arăta : „Mulți luptători români au murit eroic, iar alții au fost răniți. Printre luptătorii voluntari se găseau comuniști, socialiști și fără de partid. Alături de muncitori se găseau și intelectuali, printre care și 15 medici" [40].

În cartea lui Luigi Longo despre eroii brigăzilor internaționale sînt citate la loc de frunte faptele de arme ale voluntarilor români. În volum se relevă că solidaritatea poporului român cu Republica Spaniolă nu s-a limitat la manifestări de simpatie și admirație față de lupta poporului spaniol, ci și-a găsit o puternică expresie în participarea directă, cu arma în mînă, a unui mare număr de antifasciști români la apărarea țării ; mulți dintre ei au înroșit cu sîngele lor pămîntul spaniol. Autorul, care a făcut parte din comandamentul brigăzilor internaționale, fiind unul dintre organizatorii acestor brigăzi, subliniază faptul că voluntarii români „au dat, alături de ceilalți voluntari din brigăzile internaționale veniți din toate țările lumii, un strălucit exemplu de solidaritate internațională" [41].

Asemenea aprecieri au mai apărut și în alte lucrări de peste hotare, în care se relevă eroismul, combativitatea, patriotismul și internaționalismul proletariatului, al poporului român.

În luptele pentru salvarea Republicii Spaniole, pentru democrație și pace, alături de numeroși fii ai poporului spaniol și ai clasei muncitoare din alte țări și-au dat viața Constantin Burcă, Ștefan Megheri, N. Bodeanu, Emil Șneiberg și mulți alții.

Jertfa voluntarilor români în Spania constituie o expresie a ajutorului frățesc nemijlocit acordat de poporul român poporului spaniol și reprezintă o pildă măreață de solidaritate internațională.

Santiago Carrillo, secretar general al Partidului Comunist din Spania, analizînd sprijinul prețios dat de poporul român luptei antifasciste

---

[38] Ibidem, pag. 9.

[39] „Voluntarii libertății" — Buletinul Asociației foștilor voluntari români din armata republicană spaniolă — nr. 4—5, din iunie-iulie 1946.

[40] „Rundschau" din 14 ianuarie 1937.

[41] Luigi Longo, *Brigăzile internaționale în Spania*, E.S.P.L.P. 1957, pag. 7.

din Spania a poporului spaniol, sublinia : „Comuniștii și poporul din Spania nu vor uita niciodată participarea combatanților români, în brigăzile internaționale, la lupta poporului spaniol împotriva fascismului“ [42].

Campania de solidaritate din România cu lupta Spaniei republicane între anii 1936 și 1939 reprezintă file de glorie în istoria partidului și a patriei. Sprijinul neprecupețit dat de poporul român poporului spaniol în lupta dusă împotriva agresiunii fasciste se integrează în același timp în mișcarea antifascistă internațională de solidaritate cu Spania republicană.

Lupta maselor populare din România, în frunte cu comuniștii, pentru susținerea Republicii Spaniole confirmă încă o dată fidelitatea partidului revoluționar al clasei muncitoare față de principiile internaționalismului proletar, trăsătură esențială a vieții și activității partidului nostru.

Mișcarea de solidaritate din România cu lupta dîrză a poporului spaniol a lăsat o urmă adîncă în conștiința maselor populare de la orașe și sate, a lărgit tradițiile lor revoluționare și a îmbogățit experiența glorioasă a luptei antifasciste a poporului nostru.

Această mișcare a cunoscut în cursul desfășurării sale momente grele de luptă și izbînzi de o mare semnificație politică, care au intrat în patrimoniul tradițiilor internaționaliste ale clasei muncitoare, ale poporului român. Prin dezvoltarea și îmbogățirea tradițiilor de solidaritate proletară, Partidul Comunist Român și-a sporit autoritatea și prestigiul său pe plan național și internațional.

Studierea particularităților acțiunilor de solidaritate antifascistă inițiate și conduse de P.C.R. în diferite etape istorice contribuie la cunoașterea și aprofundarea mișcării antifasciste naționale și internaționale.

Consecvent politicii sale internaționaliste, Partidul Comunist Român, în cei 30 de ani care s-au scurs de la evenimentele din Spania, a urmărit cu simpatie și interes lupta eroică a poporului spaniol pentru libertate, democrație, progres social, pentru o patrie liberă, independentă și prosperă.

I. BABICI

[42] „Scînteia“ din 13 aprilie 1966.

Crearea Comisiei Generale a Sindicatelor din România (1906)*

În urmă cu șase decenii, la 13 august 1906, și-a început lucrările în sala Universității populare din București, prima Conferință pe țară a sindicatelor din România, care a ales Comisia Generală a sindicatelor din țara noastră. Conferința a constituit un eveniment important în istoria mișcării noastre muncitorești, ea punînd bazele centralizării organizatorice a sindicatelor din România.

Constituirea Comisiei Generale a Sindicatelor din România a fost rezultatul firesc al procesului îndelungat de formare, maturizare și de creștere a conștiinței proletariatului din patria noastră ca forță socială de sine stătătoare.

Apărute sub influența răspîndirii în mișcarea muncitorească din patria noastră a ideilor socialismului științific, a activității desfășurate de P.S.D.M.R. și apoi de cercurile „România muncitoare", sindicatele, ca organizații de masă ale proletariatului din patria noastră, bazate pe principiul luptei de clasă și al internaționalismului proletar, au pus în centrul activității lor mobilizarea oamenilor muncii la luptă împotriva exploatării și asupririi, pentru cucerirea de drepturi și libertăți sociale, pentru libertate, independență națională, democrație și progres social, pentru înfăptuirea aspirațiilor de veacuri la o viață liberă, luminoasă și prosperă a poporului nostru.

Mișcarea sindicală din țara noastră, cu vechi și bogate tradiții de luptă, a luat parte activă la marile prefaceri revoluționare din viața poporului nostru, la făurirea României socialiste de azi, liberă și înfloritoare.

Cu prilejul împlinirii a 60 de ani de la crearea Comisiei Generale a Sindicatelor din România, Consiliul Central al Uniunii Generale a Sindicatelor, Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. și Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. au organizat un simpozion. La lucrările sale, care s-au desfășurat la Muzeul de istorie a partidului comunist și a mișcării revoluționare și democratice din România, au participat vechi militanți ai mișcării muncitorești, cercetători științifici, cadre didactice, fruntași în întrecerea socialistă, activiști sindicali din întreprinderi și instituții din Capitală.

* Informare pregătită de V. Smîrcea cu privire la lucrările simpozionului organizat cu prilejul împlinirii a 60 de ani de la acest eveniment.

Simpozionul a fost deschis de tovarășul Dumitru Gheorghiu, vicepreședinte al Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor, care în cuvîntul său a subliniat importanța deosebită a acestei aniversări, semnificația sa istorică, însemnătatea sa în viața sindicală din România.

În continuare au fost prezentate 3 referate, care au relevat contribuția activă a sindicatelor din România, de-a lungul celor 60 de ani de activitate.

Primul referat intitulat „Conferința organizațiilor muncitorești din România — 13—15 august 1906" a fost susținut de Augustin Deac, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

Redăm extrase :

„Crearea Comisiei Generale a Sindicatelor din România era un rezultat firesc al dezvoltării de pînă atunci a organizațiilor profesionale ale clasei muncitoare pe teritoriul patriei noastre. Aceste organizații constituie o parte integrantă a procesului de formare, maturizare și transformare a proletariatului dintr-o clasă «în sine» într-o clasă «pentru sine», de afirmare a clasei muncitoare ca forță socială și politică de sine stătătoare. Acestui proces i-au corespuns anumite forme de organizare și etape de dezvoltare în funcție de condițiile social-economice și politice date.

Dezvoltarea industrială a țării din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea a determinat creșterea numerică a proletariatului, căruia i-a revenit sarcina istorică de a duce mai departe și de a ridica pe o treaptă superioară tradițiile luptelor sociale și naționale ale poporului român, de a răsturna societatea capitalistă bazată pe nedreptăți sociale și de a construi, în unire cu întregul popor, noua societate socialistă.

Exploatarea exercitată de către capitaliștii autohtoni și de trusturile străine încă acum o sută de ani a dus la ascuțirea contradicțiilor dintre proletariat și burghezie, a determinat izbucnirea a numeroase acte de protest și răzvrătire, a accelerat procesul de organizare a clasei muncitoare din România.

Primele forme de organizare profesională a muncitorilor din țara noastră au apărut în preajma revoluției pașoptiste sub forma de asociații, case și societăți mutuale, care aveau drept scop ajutorarea membrilor lor în cazuri de boală, de bătrînețe, de lipsă de lucru etc. Reflectînd nivelul conștiinței de clasă al muncitorilor, asociațiile de întrajutorare din etapa de început a mișcării muncitorești erau conduse de comitete formate atît din muncitori, cît și din patroni. În focul luptelor de clasă pentru îmbunătățirea situației lor materiale, muncitorii și-au creat, începînd cu anii 1879—1880, organizații profesionale proprii de clasă, fără patroni, care au constituit germenii mișcării sindicale din România. La aceasta a contribuit și răspîndirea pe diferite căi a marxismului, precum și activitatea cercurilor și cluburilor muncitorești, ca organizații politice ale clasei muncitoare.

Crearea în 1893 a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, acțiunile greviste și demonstrațiile pentru revendicări economice și politice au facilitat întărirea mișcării sindicale în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Sindicatele din Transilvania, aflată în acea

vreme sub stăpînirea monarhiei dualiste austro-ungare, aveau, în general, trăsături comune cu cele de dincoace de Carpați.

Încă de la începutul existenței sale, mișcarea sindicală din țara noastră a avut un rol de seamă în lupta pentru apărarea intereselor vitale ale oamenilor muncii, pentru pace, democrație și progres social.

În ciuda dezorganizării vremelnice a P.S.D.M.R., numeroși militanți ai mișcării muncitorești care au rămas credincioși steagului de luptă al proletariatului au continuat să activeze în Societatea culturală «Munca» și într-o serie de organizații profesionale din București, Galați, Iași, Craiova, Tr. Severin.

Înființarea în 1902 a cercului socialist «România muncitoare» și a gazetei cu același nume a avut un rol important în cultivarea tradițiilor de luptă revoluționară în rîndurile clasei muncitoare, în organizarea în continuare a muncitorilor în sindicate, bazate pe principiul luptei de clasă.

La începutul secolului al XX-lea, mișcarea sindicală s-a dezvoltat în condiții noi și cu trăsături noi, păstrînd și dezvoltînd principiile organizațiilor sindicale de la sfîrșitul veacului trecut.

Spre deosebire de sfîrșitul secolului al XIX-lea, acum sindicatele fac un pas înainte pe calea organizării profesionale a clasei muncitoare. fapt confirmat atît de poziția lor intransigentă în stabilirea principiilor organizatorice și politice, cît și de stabilitatea lor, de numărul relativ mare al organizațiilor sindicale, de aria lor de răspîndire în țară și de cuprindere a noi categorii de muncitori, de rolul lor în viața socială a țării. Aceasta oglindește gradul mai înalt atins în conștiința de clasă a proletariatului, rezultat al experienței obținute în luptele economice și politice din perioada anterioară.

Creșterea mișcării greviste în anii 1904—1906 și compromiterea totală a corporațiilor, împotriva cărora elementele înaintate ale clasei muncitoare au luat poziție încă de la început, au dus la organizarea a numeroase sindicate în întreaga țară. Apariția celei de-a doua serii din gazeta «România muncitoare», precum și activitatea cercurilor socialiste din București, Ploiești, Galați etc. au avut un rol însemnat în organizarea și orientarea activității mișcării sindicale. Pînă în august 1906 s-au creat peste 50 de sindicate în București, Ploiești, Galați, Brăila, Iași, Tr. Severin, Constanța, Pașcani, Craiova, Cîmpina etc.

În acest timp însă, lipsa unității organizatorice pe întreaga țară a mișcării noastre muncitorești constituia una dintre principalele sale slăbiciuni. Sindicatele, cu mici excepții, își desfășurau activitatea izolat, fără o legătură organică între ele. Nici cercurile socialiste, care aveau menirea să propage centralizarea și disciplina, nu dădeau dovadă peste tot de unitate deplină.

Convocarea Conferinței din 1906 a fost impusă de necesitatea centralizării organizațiilor muncitorești în urma creșterii conștiinței de clasă a muncitorilor și a numărului sindicatelor organizate în acel timp. Conferința este cerută — arăta M. Gh. Bujor — de «dezvoltarea tot mai mare pe care o ia mișcarea noastră. Această mișcare mărindu-se, se simte trebuința nediscutabilă ca ea să se unifice, să se conducă după un plan, după un program unic, care, punîndu-se în aplicare peste tot locul cu aceleași mijloace generale de acțiune, să asigure o izbîndă pretutindeni» [1]. Membrii

[1] „România muncitoare" din 7—14 mai 1906.

cercului «România muncitoare» din București își puneau mari speranțe în lucrările conferinței, apreciind că ea va contribui totodată și la strîngerea tuturor grupurilor politice «într-un singur mănunchi, sub linia de conduită a aceluiași program, va fi un moment înălțător și fericit pentru tînăra noastră mișcare ; dacă va putea să închege unificarea politică dorită, după cum sperăm, atunci această conferință va fi și prima pagină măreață în istoria socialismului din România» [2].

Inițiativa convocării conferinței sindicale aparține cercului «România muncitoare» din București, care, în primăvara anului 1906, a luat o serie de măsuri practice în vederea pregătirii lucrărilor. În ziua de 7 mai, reprezentanții cercului «România muncitoare» și ai sindicatelor din Capitală, întruniți într-o consfătuire, au hotărît formarea unui comitet de organizare a conferinței care să facă propuneri privind ordinea de zi, modul de reprezentare a organizațiilor sindicale și a cercurilor socialiste, să pregătească materialele conferinței. În gazeta «România muncitoare» a început publicarea unei suite de articole semnate de militanți cunoscuți ai mișcării muncitorești, în care erau dezbătute pe larg problemele centralizării mișcării sindicale pe baza principiilor luptei de clasă, al unității și al internaționalismului proletar. De asemenea, a fost deschisă o rubrică specială consacrată discuțiilor și informării cititorilor asupra stadiului pregătirii lucrărilor conferinței.

Întrucît între activitatea cercurilor socialiste și cea a sindicatelor nu exista o delimitare precisă, iar situația mișcării muncitorești din acel timp nu permitea deocamdată convocarea a două conferințe speciale, comitetul de organizare a ajuns la concluzia, unanim acceptată, ca hotărîrile adoptate de conferință să aibă valabilitate atît pentru mișcarea sindicală, cît și pentru cea socialistă.

Conferința organizațiilor muncitorești s-a întrunit la București, în dimineața zilei de 13 august 1906. Principala sarcină a conferinței era înfăptuirea centralizării mișcării sindicale, stabilirea principiilor sale organizatorice într-un statut general și alegerea unui organ conducător central.

La conferință participau aproape 100 de delegați ai sindicatelor și ai cercurilor socialiste reprezentînd aproximativ 4 500 de membri ai organizațiilor sindicale ; la conferință au mai participat cîte un delegat din Transilvania și Bucovina. Printre delegații la conferința sindicatelor erau : I. C. Frimu, Al. Constantinescu, C. Racovski, Ștefan Gheorghiu, M. Gh. Bujor, M. Vexler, V. Anagnoste, Constantin Popovici, Ion Crețu, Dan Ionescu, Dimitrie Stănciulescu, dr. Păcuraru (Ghelerter), I. N. Armașu, I. Sion, Emanoil ș.a.

Lucrările conferinței au început într-o atmosferă plină de optimism și de încredere în hotărîrile care urmau să fie adoptate. Ordinea de zi a conferinței era următoarea : 1) Organizarea sindicală — raportor Al. Constantinescu ; 2) Organizarea propagandei — raportor I. Penacof ; 3) Sindicatele și corporațiile — raportor I. C. Frimu ; 4) Grevele și declararea lor — raportor M. Gh. Bujor ; 5) Sindicatele și mișcarea socialistă — raportor dr. C. Racovski ; 6) Întîi Mai și sindicatele — raportor V. Anagnoste ; 7) Legislația muncii — raportor dr. C. Racovski.

[2] „România muncitoare" din 14—21 mai 1906.

La deschiderea lucrărilor, dr. C. Racovski, ales președinte al biroului conferinței*, a subliniat caracterul proletar dominant al mișcării socialiste și muncitorești, ceea ce permitea constituirea organizațiilor pe temelia solidă a luptei de clasă. «Intelectualii care vin astăzi în mișcare, constata el, nu mai pot impune psihologia lor particulară. Ei nu sînt decît soldați veniți să dea o mînă de ajutor mișcării în care bate cu adevărat inima proletariatului».

După validarea mandatelor, în dimineața zilei de 14 august, s-a trecut la examinarea problemelor fundamentale ale mișcării muncitorești. În raportul intitulat «Organizarea sindicală», Al. Constantinescu a analizat situația social-economică a clasei muncitoare din România, creșterea numărului muncitorilor și amploarea pe care o luase în ultimul timp organizarea lor în sindicate. Subliniind necesitatea organizării profesionale a muncitorilor, raportorul releva rolul însemnat al sindicatelor în unirea și educarea proletariatului. «Sindicatul, pregătind acțiunea colectivă a clasei muncitoare, o pregătește în același timp pentru emanciparea ei integrală».

El considera ca o lipsă subaprecierea de către conducerea P.S.D.M.R. a organizării muncitorilor în sindicate. «În vechea mișcare, arăta raportorul, organizarea economică era lăsată pe al doilea plan». Apreciind mișcarea sindicală din anii 1905—1906 ca o mișcare eminamente revoluționară, raportorul sublinia că «dezrobirea muncitorilor nu poate fi decît opera lor înșiși».

Privitor la problema raportului dintre cercurile socialiste și sindicate s-a arătat că cercul «România muncitoare» a jucat unul dintre cele mai importante roluri în organizarea sindicatelor, în organizarea muncitorilor în general. De asemenea, în raport se insista asupra înființării de noi cercuri socialiste, care să educe pe muncitori în spiritul principiilor luptei de clasă, să explice mecanismul luptelor economice, să pregătească terenul «pentru lupta politică a partidului social-democrat, care va trebui creat...»

O mare atenție s-a acordat în raport centralizării mișcării sindicale. «Scopul principal al conferinței, arăta raportorul, este de a căuta cel mai bun mod de grupare, de centralizare sindicală».

Raportorul a mai propus înființarea de secțiuni sindicale formate din membrii aceleiași profesiuni, care lucrau în diferite ateliere și fabrici din aceeași localitate ; s-a mai propus înființarea unei case de ajutor reciproc pe lîngă sindicate, care să aibă ca obiectiv principal acordarea de ajutoare financiare muncitorilor rămași fără lucru.

Dezbaterile asupra raportului au scos în evidență grija manifestată pentru întărirea organizațiilor mișcării muncitorești. În intervențiile lor, majoritatea delegaților, printre care M. Gh. Bujor, Ștefan Gheorghiu, I. Crețu, V. Anagnoste, au susținut tezele din raport privind centralizarea mișcării sindicale și au făcut propuneri pentru crearea unei uniuni sau a unei comisii generale cu sediul în București, comisii locale în orașele unde existau mai multe sindicate.

Conferința a adoptat Statutul general al sindicatelor din România, elaborat și propus spre aprobare de comisia de delegați aleasă după dez-

* Secretari ai biroului conferinței au fost aleși Al. Constantinescu și I. Sion.

baterea raportului privind organizarea și centralizarea mișcării sindicale. Statutul stabilea structura organizatorică a sindicatelor, scopul și sarcinile acestora, normele cu privire la membrii săi, linia tactică a sindicatelor în problema luptei pentru apărarea intereselor muncitorești, a delimitat rolul și sarcinile organelor sindicale.

Statutul consfințea organizarea sindicatelor pe bresle și stabilea organizarea de sindicate mixte în instituțiile și întreprinderile statului. Se prevedea crearea comisiilor locale, organe ale Comisiei Generale a sindicatelor din România, de coordonare și îndrumare a sindicatelor dintr-o localitate. S-a stabilit crearea fondului de ajutor mutual și de luptă, precum și înființarea, pe lîngă Comisia Generală a sindicatelor din România. a unui birou de asistență juridică și de plasare în cîmpul muncii a membrilor de sindicat, o comisie de presă și de editură.

La temelia mișcării sindicale au fost puse principiile luptei de clasă, al unității, al luptei împotriva exploatării capitaliste și al internaționalismului proletar.

Conferința a dezbătut și celelalte rapoarte privind organizarea propagandei, sindicatele și corporațiile, grevele și declararea lor, sindicatele și mișcarea socialistă, Întîi Mai și sindicatele, legislația muncii, adoptînd rezoluții pentru fiecare raport.

Dezbaterile conferinței au scos în evidență unitatea de vederi a delegaților asupra muncii de propagandă care trebuie desfășurată atît în rîndurile lucrătorilor din sindicate, cît și în rîndurile muncitorilor neorganizați, pentru ca «revolta momentană, instinctivă să fie transformată prin agitația noastră în revoltă conștientă, trainică, îndreptată împotriva întregului regim capitalist». Propaganda trebuia organizată de către cercurile de luminare depinzînd nemijlocit de sindicate și de către cercurile socialiste «România muncitoare».

Rezoluția adoptată în problema propagandei consemna faptul că gazeta «România muncitoare» devine «organul central al sindicatelor și organizațiilor socialiste din România» și stabilea editarea calendarului muncii în 20 000 de exemplare, «destinat de a servi și mișcarea din Bucovina și Transilvania, care va forma întîia unitate română socialistă între elementele muncitoare».

Raportul privind sindicatele și corporațiile și dezbaterile asupra lui au dezvăluit caracterul reacționar al corporațiilor și scopul urmărit de stat prin înființarea lor. Vorbitorii au luat poziție față de delegații cercului de studii sociale din Iași, care recomandau rămînerea muncitorilor în corporații și desfășurarea activității pentru obținerea revendicărilor lor. Ei au arătat că aceasta constituie o iluzie primejdioasă care duce la perpetuarea stării din corporații și nicidecum la activizarea luptei împotriva acestor instituții reacționare.

Iată de ce în concluziile la dezbaterile acestei probleme s-a subliniat: «Noi vom striga cu toți muncitorii: la corporații nici un om și nici un ban, nimeni nu trebuie să facă parte din corporații. Conferința sindicatelor muncitorilor din România, se arăta în rezoluție, condamnă instituțiile corporațiilor ca antiproletare și reacționare atît din punct de vedere politic, cît și economic».

Conferința a adoptat, de asemenea, rezoluții în care se precizau raportul dintre mișcarea sindicală și cea socialistă și necesitatea creării

partidului social-democrat din România, poziția sindicatelor față de mișcarea grevistă și de legislația muncii, participarea sindicatelor la sărbătorirea zilei de 1 Mai etc.

În conferință au fost citite telegramele de salut ale organizațiilor muncitorești din țară și de peste hotare. Exprimînd poziția sa internaționalistă, conferința a adoptat o serie de moțiuni de solidaritate cu proletariatul rus, cu muncitorimea din Balcani, precum și cu proletariatul din Austro-Ungaria. Totodată, conferința trimitea prin intermediul Biroului Socialist Internațional «salutul său frățesc proletariatului mondial».

În seara zilei de 15 august, conferința a ales organele de conducere ale sindicatelor. În Comisia Generală a sindicatelor din România au fost aleși: Al. Constantinescu (secretar), Vasile Anagnoste, Ion C. Frimu, Ion Crețu și Dan Ionescu membri în comisie, iar ca membri supleanți: Ioan Constantinescu, Gheorghe Dîmboviteanu și Dimitrie Stănciulescu; redactor responsabil al gazetei «România muncitoare» a fost ales M. Gh. Bujor, iar ca administrator, Rozalia Frimu. De asemenea, conferința a ales un comitet de editură socialistă format din 5 membri.

La încheierea conferinței, delegații sindicatelor și ai cercurilor socialiste apreciau că ea a sădit și mai adînc convingerea că numai prin unirea tuturor muncitorilor se va izbuti în luptă.

Relevînd însemnătatea lucrărilor conferinței, gazeta «România muncitoare» arăta că ședințele conferinței, dominate de discuții aprinse, dar constructive, de activitate intensă și stăruitoare, pentru realizarea «unora dintre cele mai mari și mai simțite nevoi ale mișcării noastre de organizare și de luptă, vor fi lăsat în sufletele tuturor delegaților impresia trainică a datoriei de a munci, bucuria nepotolită, căldura, entuziasmul și le va fi sădit în inimile lor dornice de ceva mai înalt, nestrămutata convingere că mișcarea din care fac parte și căreia i se vor da cu trup și suflet este o mișcare al cărei viitor e sigur; ea are de partea sa nu numai puterea de muncă și nevoia de ameliorare imediată a vieții, dar și mintea, inteligența, cultura, lumina nestinsă a idealului socialist care călăuzește pașii noroadelor muncitoare, le deschide drumurile prin întunericul decăderii capitaliste și le mînă mereu, cu credința sfîntă a bunei convingeri, spre țărmurile unei lumi mai bune».

Prima conferință generală a sindicatelor a prilejuit manifestarea solidarității muncitorilor de pe întregul teritoriu al țării. În timpul conferinței, la care au participat delegați din toate provinciile românești, presa socialistă scria să proletariatul din România liberă «a întins frățește mîna reprezentanților proletariatului din Bucovina și Transilvania».

Conferința organizațiilor sindicale și a cercurilor socialiste de la București din 1906 a avut o importanță deosebită pentru dezvoltarea ulterioară a mișcării muncitorești din țara noastră. Ea a creat un organ central unitar de coordonare și conducere a acțiunilor muncitorești pe scară națională, ceea ce a contribuit la întărirea mișcării muncitorești în ansamblu, la refacerea partidului social-democrat, la creșterea în intensitate și amploare a luptelor de clasă pentru revendicări economice și politice, afirmîndu-se astfel tot mai puternic rolul proletariatului în viața social-economică și politică a României".

Referatul „Lupta partidului comunist pentru unitatea mișcării sindicale", prezentat de conf. univ. Aron Petric, prorector al Academiei de

științe social-politice „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R., a relevat principale momente din activitatea P.C.R., pentru unitatea mișcării sindicale pînă la Congresul general al Sindicatelor unite din România din 26—30 ianuarie 1945.

Inserăm fragmente din referat :

„În perioada ce a urmat, odată cu desăvîrșirea procesului de formare a statului național român, s-a putut trece la unificarea mișcării sindicale pe scară națională. Această năzuință a maselor muncitoare, corespunzînd tendinței obiective spre înmănuncherea tuturor forțelor progresiste, a devenit și mai puternică odată cu făurirea Partidului Comunist Român, care a ridicat lupta revoluționară pe o treaptă superioară și a militat pentru unitatea politică, ideologică și organizatorică a clasei muncitoare.

În această direcție, P.C.R. a acordat o atenție deosebită mișcării sindicale, îndemnînd pe muncitori să se înscrie în sindicate, să lupte pentru unitatea acestora pe scară națională. În manifestul de 1 Mai 1922 al P.C.R. se spunea : «În ziua de 1 Mai manifestați pentru organizarea în sindicate unite ale întregii țări. Uniți, sînteți o forță pe care nimeni nu o va putea înfrînge» [3]. Ca urmare a activității desfășurate de partid, a luptei muncitorilor pentru unitate, la Congresul general al sindicatelor din România, care și-a desfășurat lucrările între 4 și 7 iunie 1922 la Sibiu, s-a realizat centralizarea și unificarea mișcării sindicale din țara noastră, alegîndu-se Consiliul General al Uniunilor Sindicale din România [4]. În pofida faptului că în componența acestui organ central se aflau și elemente oportuniste, înfăptuirea unității organizatorice a sindicatelor pe scară națională a reprezentat o importantă cucerire a clasei muncitoare, un mijloc de apropiere între diferitele organizații ale proletariatului, ceea ce a avut urmări pozitive în lupta împotriva exploatării capitaliste și a politicii reacționare a regimului burghezo-moșieresc.

Dar unitatea mișcării sindicale, obținută după atîtea eforturi, a fost spartă în anul 1923 de către liderii social-democrați de dreapta în cadrul Congresului de la Cluj.

În condițiile în care Partidul Comunist Român a fost scos în afara legilor, Sindicatele unitare au constituit un mijloc important de legătură între partid și masele muncitoare, o pîrghie în lupta pentru unitatea forțelor proletare.

În acțiunile greviste desfășurate în anii ce au urmat și care au dus adeseori la cîștigarea unor însemnate poziții pentru clasa muncitoare, Sindicatele unitare și cele încadrate în Confederația Generală a Muncii (creată în 1926) au găsit multe puncte de contact, ajungîndu-se uneori pînă la un pas de refacerea unității mișcării sindicale. O expresie a tendinței spre unitate a constituit-o Congresul Sindicatelor unitare desfășurat la Timișoara în aprilie 1929, la care au participat și reprezentanți ai unor sindicate afiliate la C.G.M., precum și delegați ai muncitorilor neorganizați încă în sindicate".

În continuare, referindu-se la perioada crizei economice din 1929—1933, autorul scrie :

„În desfășurarea acțiunilor greviste, a demonstrațiilor și mitingurilor care au crescut în amploare au apărut forme noi de organizare și

[3] „Socialismul" nr. 146, din 1 mai 1922.
[4] „Viața sindicală" din 18 iunie 1922.

mobilizare a maselor. În adunările convocate pe întreprinderi de către organizațiile sindicale au fost adoptate memorii de revendicări, au fost alese delegații ale muncitorilor împuternicite să trateze cu conducerile întreprinderilor și cu autoritățile, delegații care s-au transformat în comitete de acțiune, comitete de grevă, gărzi de autoapărare etc.

Făurirea frontului unic muncitoresc la nivelul unor întreprinderi sau pe scară locală a permis trecerea la înfăptuirea unității de acțiune pe plan regional, pe ramuri economice sau chiar pe scara întregii țări, ca în cazul luptelor greviste ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933, puternice bătălii de clasă care au constituit un moment de o deosebită importanță în istoria mișcării muncitorești și au exercitat o profundă înrîurire asupra vieții social-politice din România.

În anii ce au urmat crizei economice, în timpul cărora s-a făcut tot mai simțită influența cercurilor monopoliste reacționare și restrîngerea drepturilor cetățenești, clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, s-a ridicat la luptă împreună cu masele largi ale poporului pentru apărarea libertăților democrate și a independenței țării, amenințată de expansiunea Germaniei hitleriste.

În acele împrejurări, unitatea de acțiune a clasei muncitoare dobîndise o importanță hotărîtoare, ea trebuind să constituie coloana vertebrală în jurul căreia să se închege frontul popular antifascist. Pentru realizarea acestui țel, partidul comunist a intensificat conlucrarea cu sindicatele din cadrul Confederației Generale a Muncii, membrii fostelor Sindicate unitare și independente trecînd treptat în sindicatele afiliate la C.G.M.

Intrarea comuniștilor și a altor elemente revoluționare în aceste sindicate a contribuit la regruparea forțelor care militau pentru unitate, la intensificarea acțiunilor cu caracter revendicativ și a celor cu caracter politic, îndreptate, îndeosebi, împotriva pericolului fascist și a agitațiilor revizioniste din afară, care puneau în primejdie suveranitatea și integritatea teritorială a țării. Cînd — în anul 1938 — dictatura regală a trecut la desființarea partidelor politice și a organizațiilor muncitorești — inclusiv a sindicatelor —, comuniștii, activul sindical de bază au căutat noi forme organizatorice care să le permită continuarea luptei pentru democrație și pentru apărarea intereselor oamenilor muncii.

În anii grei ai dictaturii militare-fasciste, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea forțelor care militau pentru răsturnarea regimului fascist antonescian, pentru eliberarea țării de sub dominația hitleristă. Continuînd să acorde cea mai mare importanță făuririi unității de acțiune a clasei muncitoare — ca temelie a întregii lupte antifasciste —, P.C.R. a trasat ca sarcină comuniștilor, încă prin Platforma-program din septembrie 1941, de a lupta pentru făurirea frontului unic al tuturor muncitorilor, indiferent de apartenența lor politică.

După 23 August 1944, principala atenție a fost acordată de către partid organizării clasei muncitoare, cea mai înaintată și mai activă clasă a societății, forța socială hotărîtoare în revoluție. Încă în primele chemări adresate poporului de către partidul comunist, masele proletare erau îndemnate la

întărirea unității lor de acțiune, pentru refacerea economică și democratizarea țării, pentru sprijinirea cu toate forțele a războiului antihitlerist [5].

Realizarea acestor sarcini nu putea fi obținută decît prin crearea unor puternice organizații proletare, capabile să mobilizeze întreaga energie creatoare a poporului nostru. Pornind de la această necesitate, partidul comunist a sprijinit cu cea mai mare tărie mișcarea sindicală, reorganizarea ei pe baze unite.

Un moment important în acțiunea de reorganizare a sindicatelor l-a constituit ședința comună a delegaților comitetelor centrale ale Partidului Comunist Român și Partidului social-democrat, ținută la 1 septembrie 1944, cu care prilej a fost reafirmată poziția celor două partide în ceea ce privește organizarea profesională a clasei muncitoare, pe baza principiilor revoluționare ale luptei de clasă și internaționalismului proletar. A fost constituită, cu acel prilej, Comisia de organizare a mișcării sindicale unite din România, formată din cîte 5 reprezentanți ai P.C.R. și ai P.S.D. și s-a adoptat o rezoluție care preciza scopul, principiile organizatorice și sarcinile mișcării sindicale [6]. Potrivit hotărîrilor adoptate, toate categoriile de salariați dintr-o întreprindere sau instituție se organizau într-un singur sindicat, acesta urmînd să se lege de sindicatele din aceeași ramură și din același oraș și, mai departe, în cadrul uniunilor sindicale, pe scara întregii țări. O astfel de organizare — în care elementul de bază îl constituia sindicatul unic pe locul de muncă, reprezenta o victorie asupra principiilor organizatorice «trade-unioniste» de breaslă [7], care înlesniseră în trecut acțiunile scizioniste întreprinse de patroni și de conducătorii oportuniști ai sindicatelor.

O expresie a creșterii rolului mișcării sindicale au constituit-o lucrările congreselor uniunilor sindicale, ținute la sfîrșitul anului 1944 și la începutul anului 1945, cu prilejul cărora au fost trecute în revistă succesele obținute de organizațiile sindicale în refacerea economică și democratizarea țării, în lupta pentru instaurarea unui guvern al forțelor democrate. În adevăr, în cele mai importante momente ale luptei maselor populare împotriva reacțiunii, ca în cazul constituirii Frontului național-democrat, al cuceririi de noi poziții de către forțele democrate în guvern și în aparatul de stat, în lupta țărănimii pentru pămînt, mișcarea sindicală și-a adus o contribuție de cea mai mare importanță.

Bilanțul rezultatelor obținute de mișcarea sindicală din țara noastră în decursul celor cinci luni de activitate de după eliberarea țării a fost făcut cu prilejul Congresului general al Sindicatelor unite din România, ale cărui lucrări s-au desfășurat la București în zilele de 26—30 ianuarie 1945. Pînă la acea dată se creaseră în întreaga țară 12 uniuni sindicale, grupînd 513 sindicate, care numărau 519 000 de salariați.

Problemele centrale care au stat în atenția congresului priveau necesitatea intensificării eforturilor pentru mărirea producției, demasca-

---

[5] *Declarația C.C. al P.C.R.*, în „România liberă", anul II, nr. 11, din 24 august 1944, pag. 1; *Apelul Comitetului Central al Partidului Comunist din România*, în „România liberă", anul II, nr. 15, din 30 august 1944, pag. 1.

[6] „Libertatea", anul I, nr. 11, din 7 septembrie 1944.

[7] Gheorghe Apostol, *Sindicatele din R.P.R. în luptă pentru construirea socialismului*, în *50 de ani de la crearea Comisiei Generale a sindicatelor din România. 1906—1956*, Editura Consiliului Central al Sindicatelor, 1958, p. 34.

rea și înlăturarea acțiunilor de sabotaj întreprinse de capitaliști și de elemente reacționare, ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii, înfăptuirea reformei agrare, sprijinirea frontului antihitlerist, democratizarea aparatului de stat, a întreprinderilor și instituțiilor, aducerea la cîrma țării a unui guvern democrat [8].

Congresul a subliniat cu tărie importanța unității sindicale, declarînd că orice încercare de spargere a ei este socotită drept crimă îndreptată împotriva oamenilor muncii.

Congresul a hotărît crearea Confederației Generale a Muncii și a ales forul său conducător — Comitetul Central. Președinte al C.G.M. a fost ales tovarășul Gheorghe Apostol.

Prin crearea Confederației Generale a Muncii, mișcarea sindicală și-a putut desfășura activitatea în și mai bune condiții, ea fiind coordonată la nivelul întregii țări.

Acționînd pe baza principiului internaționalismului proletar, mișcarea sindicală din România a aderat la Federația Sindicală Mondială, aducîndu-și contribuția sa activă la lupta pentru apărarea intereselor oamenilor muncii de pretutindeni, pentru democrație și pace".

Cel de-al treilea referat prezentat în cadrul simpozionului, de Ion Preoteasa, secretar al Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor, intitulat „Sindicatele din România și rolul lor în etapa actuală", prin întreg conținutul său a completat drumul parcurs de mișcarea sindicală din patria noastră în perioada revoluției populare, relevînd în același timp rolul și sarcinile sindicatelor în etapa actuală.

Citățm din referat:

„Răspunzînd chemării partidului, sindicatele și-au îndreptat efortul în vederea biruirii situației grele în care se găsea economia țării, ca urmare a dominației hitleriste și a războiului, pentru refacerea rapidă a căilor de comunicații, a fabricilor și uzinelor distruse de bombardamente și pentru trecerea producției de război la producția de pace.

Un îndreptar prețios în activitatea sindicatelor în perioada 1945—1948 l-a constituit programul economic, politic și organizatoric elaborat de Conferința Națională a P.C.R. În această perioadă, sindicatele au participat la anihilarea încercărilor dușmănoase ale partidelor «istorice» de compromitere a programului de refacere a economiei naționale. Ele au avut reprezentanții lor în oficiile industriale, în comisariatul general al prețurilor, în tribunalele populare, în echipele de combatere a speculei și a sabotajului economic. În întreprinderi, sindicatele, paralel cu lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai, cu întărirea disciplinei în producție, au determinat patronatul să facă noi investiții, să utilizeze rațional materia primă, să ia măsuri pentru continua ridicare a producției. Sindicatele, constituind o adevărată școală, au dat numeroase cadre pentru aparatul de stat și pentru conducerea economiei.

După cucerirea deplină a puterii politice de către clasa muncitoare, primul act hotărîtor care a avut loc în desfășurarea revoluției socialiste în țara noastră l-a constituit naționalizarea, la 11 iunie 1948, a principalelor mijloace de producție industriale, miniere, de transport și bancare.

[8] *Rezoluția Congresului general al sindicatelor din România*, în „Scînteia" nr. 124, din 2 februarie 1945.

Determinînd o schimbare structurală a poziției clasei muncitoare în producție, naționalizarea a pus în fața sindicatelor sarcini fundamental schimbate în raport cu cele pe care le-au avut în perioada luptei pentru cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare.

Conținutul nou al activității sindicatelor, subliniat în hotărîrile plenarei C.C. al P.C.R. din 22—24 decembrie 1948 în problema sindicală, decurg din caracterul relațiilor de producție de tip nou, socialist, din natura orînduirii socialiste, în care clasa muncitoare este clasa conducătoare, iar societatea se dezvoltă prin activitatea creatoare, conștientă a maselor populare.

În aceste condiții, atenția și eforturile sindicatelor din patria noastră au fost orientate în direcția mobilizării colectivelor de muncitori, ingineri și tehnicieni în vederea înfăptuirii în mod exemplar și înainte de termen a sarcinilor planului de stat. Lupta plină de eroism a clasei muncitoare s-a concretizat în realizările de importanță istorică dobîndite de poporul nostru în dezvoltarea industriei, a agriculturii și a culturii socialiste, în ridicarea bunăstării oamenilor muncii.

Cuprinzînd masele largi de salariați din toate domeniile vieții sociale, sindicatele din țara noastră, pe măsura înaintării pe calea desăvîrșirii construcției socialiste, au o sferă de activitate tot mai cuprinzătoare, se lărgesc atribuțiile lor ca organizație obștească menită să atragă masele la rezolvarea treburilor economice și de stat.

Înfăptuirea mărețului program de dezvoltare a economiei naționale, stabilit pentru perioada 1966—1970 de cel de-al IX-lea Congres al partidului, continuarea în ritm susținut a industrializării socialiste, organizarea științifică a producției pun în fața sindicatelor necesitatea ridicării nivelului calitativ al întregii activități, creșterea competenței lor în problemele economice.

Pe coordonatele acestor preocupări, sindicatele militează pentru a dezvolta în rîndul oamenilor muncii conștiința de proprietari ai mijloacelor de producție, spiritul de răspundere pentru elaborarea și îndeplinirea planurilor de producție, pentru gospodărirea fondurilor financiare, a tuturor mijloacelor materiale ale întreprinderilor, pentru bunul mers al întregii activități economice, stimulînd totodată energia, inițiativa și capacitatea creatoare a celor ce muncesc.

O trăsătură fundamentală a orînduirii noastre socialiste, izvorîtă din caracterul proprietății socialiste de stat asupra mijloacelor de producție, din relațiile de producție socialiste, este participarea largă și nemijlocită a maselor de oameni ai muncii la organizarea și conducerea producției, expresie concludentă a lărgirii și dezvoltării continue a democrației socialiste. În condițiile specifice țării noastre, viața a confirmat că una dintre formele principale și eficiente prin care cei ce muncesc participă în mod efectiv și nemijlocit la mai buna organizare a producției și muncii, la descoperirea și punerea mai deplină în valoare a nesecatelor rezerve interne ale producției sînt adunările sindicale lunare și consfătuirile de producție organizate și conduse de sindicate, în strînsă colaborare cu conducerile tehnice-administrative ale întreprinderilor.

În lupta pentru realizarea cu succes a sarcinilor desăvîrșirii construcției socialismului în țara noastră crește rolul mobilizator al sindica-

telor în organizarea și desfășurarea întrecerii socialiste. Rolul crescînd al sindicatelor în acest domeniu este determinat de sarcinile tot mai mari puse de partid în etapa actuală pentru obținerea unui avînt general de muncă, pentru extinderea pe scară largă a inițiativei creatoare a muncitorilor, inginerilor și tehnicienilor. În cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la congresul sindicatelor se sublinia că sindicatele «trebuie să participe activ la generalizarea metodelor științifice de muncă și de organizare a procesului de producție pentru asigurarea creșterii continue a productivității muncii, scăderea cheltuielilor de producție, folosirea eficientă a capacității întreprinderilor și a timpului de lucru, ridicarea rentabilității economice a fiecărei unități, sporirea acumulărilor socialiste».

Pe baza indicațiilor partidului nostru, cresc sarcinile sindicatelor și în ceea ce privește introducerea tehnicii noi și a tehnologiei înaintate, organizarea și lărgirea continuă a mișcării inovatorilor, ridicarea calificării și a nivelului de cunoștințe tehnice-economice ale muncitorilor, tehnicienilor și inginerilor. Organele sindicale din întreprinderi, activînd nemijlocit în rîndul oamenilor muncii, aprofundînd problemele economice de mare actualitate, orientează și ajută la materializarea ideilor inovatoare, descoperă și generalizează metode înaintate de muncă, sugerează căi dintre cele mai eficiente menite să ridice activitatea economică a unităților socialiste. Tocmai în acest sens — subliniază documentele congresului sindicatelor — trebuie să se manifeste cel mai elocvent priceperea organizatorică a sindicatelor, spiritul lor creator.

În condițiile actuale, cînd, pe baza sarcinilor trasate de Congresul al IX-lea al P.C.R., progresul tehnic se desfășoară deosebit de rapid în toate ramurile economiei naționale, cînd are loc înzestrarea și reutilarea întreprinderilor cu noi mașini și agregate de cea mai înaltă tehnicitate, cînd se promovează pe larg procese tehnologice de mare randament, valorificarea deplină a avantajelor tehnice-economice ale socialismului și creșterea retribuției din muncă a muncitorilor depind în mod hotărîtor de pregătirea lor profesională, de nivelul lor cultural-tehnic.

În vederea îmbunătățirii continue a condițiilor de muncă și de viață ale oamenilor muncii, sindicatele participă efectiv la elaborarea sistemului de salarizare și normare a muncii, veghează la stricta respectare a acestora, la aplicarea prevederilor legale cu privire la timpul de lucru și de odihnă, încheie în numele salariaților pe care-i reprezintă contracte colective. Sindicatele conduc asigurările sociale de stat, gospodăresc fondurile de asigurări sociale atribuite lor pentru plata pensiilor, a ajutoarelor materiale în caz de incapacitate temporară de muncă, organizează trimiterea oamenilor muncii la odihnă și tratament. Unele dintre atribuțiile importante ale sindicatelor sînt exercitarea controlului obștesc cu privire la securitatea și protecția muncii, asigurarea deservirii populației prin unitățile comerțului socialist, a asistenței medicale în unitățile spitalicești, a bunei funcționări a cantinelor și căminelor, a grupurilor sociale din fabrici și uzine, a stațiunilor de tratament și odihnă.

În îndeplinirea sarcinilor mari și de răspundere încredințate de partid sindicatelor, în toate domeniile vieții politice, economice și social-culturale, un loc important îl ocupă activitatea cultural-educativă de masă, strîns legată de cerințele și preocupările oamenilor muncii, în întreprinderi și instituții.

Participante active la revoluția culturală din țara noastră, desfășurată sub conducerea partidului, sindicatele organizează acțiuni multiple, variate și interesante în întreprinderi, instituții, cluburi și case de cultură legate de problemele concrete care preocupă masele de muncitori, ingineri, tehnicieni și funcționari, care slujesc educării oamenilor muncii în spiritul îndeplinirii întocmai a sarcinilor ce le revin în producție, al disciplinei în muncă, al comportării civilizate în familie și în societate. Sindicatele desfășoară o intensă propagandă a cunoștințelor politice, științifice și de cultură generală, în vederea formării unui om cult, multilateral dezvoltat.

Un alt domeniu important al activității cultural-educative desfășurată de sindicate îl constituie dezvoltarea în rîndurile salariaților, în colaborare cu U.T.C., U.C.F.S. și cu alte organizații de masă, a sportului, turismului și excursiilor, asigurarea condițiilor pentru organizarea plăcută și instructivă a timpului liber al muncitorilor, pentru recrearea oamenilor muncii, în vederea reîmprospătării forței de muncă, a capacității lor creatoare.

Sarcinile puse de cel de-al IX-lea Congres al partidului cer ca organele și organizațiile sindicale să desfășoare o astfel de muncă politică și organizatorică care să ducă la întărirea capacității lor de mobilizare a maselor, la înfăptuirea hotărîrilor partidului.

Îmbunătățind continuu formele organizatorice potrivit cerințelor noii etape de dezvoltare a economiei patriei, congresul sindicatelor, prin statutul adoptat, a lărgit atribuțiile uniunilor sindicatelor pe ramuri de producție și ale sindicatelor în general, creînd cadrul organizatoric corespunzător în vederea creșterii inițiativei și răspunderii față de îndeplinirea sarcinilor. Au fost lărgite, de asemenea, atribuțiile consiliilor regionale, raionale și locale ale sindicatelor ca organe teritoriale ale Uniunii Generale a Sindicatelor din România.

Educate în spiritul patriotismului și internaționalismului socialist, sindicatele sprijină întru totul politica externă a Partidului Comunist Român și a statului nostru, politică de dezvoltare a legăturilor de prietenie frățească cu țările socialiste, de lărgire continuă a relațiilor de colaborare cu toate țările, fără deosebire de sistem social-politic, pe baza principiilor suveranității și independenței naționale, al egalității în drepturi, al neamestecului în treburile interne și al avantajului reciproc.

Continuînd să dezvolte și să consolideze legăturile lor de prietenie frățească și colaborare cu sindicatele afiliate la F.S.M. sau la alte organizații internaționale, cu organizațiile autonome din diferite țări, sindicatele din țara noastră își aduc contribuția la lărgirea și întărirea unității de acțiune și a solidarității mișcării muncitorești internaționale în lupta celor ce muncesc de pretutindeni pentru o viață mai bună, progres social și pace."

Situația economică-socială a României în perioada 1919—1924

V. AXENCIUC

Primul război mondial s-a soldat cu o serie de modificări politice și economice-sociale pentru întreaga lume capitalistă, inclusiv pentru România. Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a instaurat puterea muncitorilor și țăranilor pe a 6-a parte a globului pământesc, a dat o lovitură puternică sistemului capitalist. Imperiul austro-ungar în condițiile înfrîngerii în război și ale luptei crescînde a maselor pentru eliberare națională și independență de stat s-a destrămat. Germania imperialistă a pierdut coloniile, a fost scoasă pentru o perioadă din rîndul marilor puteri.

Unirea Transilvaniei cu România, necesitate istorică imperioasă în dezvoltarea poporului român, a marcat desăvîrșirea unității naționale, încheierea procesului de formare a statului național român.

În cadrul României întregite s-a modificat și potențialul economic al țării, au crescut suprafața agricolă și forestieră, numărul întreprinderilor industriale, capacitatea de producție a unor ramuri, ca și rețeaua de transport și comunicații, s-au creat condiții pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție.

Războiul mondial a provocat României uriașe pagube materiale, pierderi mari de vieți omenești. Dacă avem în vedere că în timpul războiului au murit peste 10 milioane de oameni în cele 14 state care au fost teatrul de război, și țării noastre îi revenea cca. un milion de oameni, reiese că fiecare al 5-lea locuitor din populația activă a României a dispărut, depășind cu mult pierderile altor țări.

Pierderile materiale ale României, după evaluările comisiei însărcinate cu aceasta, se ridicau la peste 72 miliarde de lei aur [1], din care 31 miliarde de lei aur au fost recunoscute de Comisia de reparații constituită în baza art. 233 a tratatului de la Versailles.

[1] Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate. 1823—1933*, București, 1934, pag. 477.

Situația economică a României imediat după război era dezastruoasă. Aceasta se manifesta printr-o distrugere masivă și dezorganizare generală de mari proporții a aparatului de producție materială, a transporturilor, a finanțelor și creditului, printr-o lipsă acută de bunuri de consum, de mijloace de producție, de materii prime. La sate și orașe bîntuiau foametea, mizeria și epidemiile. Lipsa de produse, inflația în puternică creștere de la o zi la alta adînceau haosul economic, specula domina piața bunurilor și a valorilor.

De o parte mecanismul anarhic al economiei capitaliste, statul și zecile de guverne burghezo-moșierești care s-au perindat la cîrma țării împiedicau o intervenție eficientă și rapidă pentru înlăturarea urmărilor dezastruoase ale războiului. De altă parte deruta claselor exploatatoare, criza politică a regimului burghezo-moșieresc în fața marilor mișcări revoluționare ale maselor frînau rezolvarea problemelor economice-sociale.

În mod succint, *tabloul economiei românești* se prezintă astfel imediat după război.

În agricultură inventarul agricol era distrus în mare parte. Lipsa vitelor de muncă și de semințe, lipsa forței de muncă, urmările ocupației germane etc., au făcut ca mari suprafețe de pămînt să rămînă neînsămînțate, iar producția la hectar pe pămînturile semănate să scadă foarte mult. În 1919—1920 s-au semănat doar 8,3 milioane de hectare, față de 13,7 milioane de hectare în perioada 1911—1915 [2]. Producția medie la hectar a scăzut la diferite produse principale cu 20—40% în aceeași perioadă. De asemenea, s-a redus masiv șeptelul. Ca urmare, în anii 1919 și 1920 se manifesta din plin o acută criză alimentară. Exportul de cereale și produse animaliere este aproape inexistent în 1919 [3], în schimb apare, pentru prima dată în balanța comercială a aceluiași an, importul a cca. 230 000 tone de cereale și peste 18 500 tone de alte produse alimentare [4].

Cum în general cerealele reprezentau un capitol important în comerțul exterior, starea agriculturii a determinat, alături de alți factori, și înrăutățirea balanței comerciale și de plăți a țării.

Într-o stare mult mai grea și complicată era *industria*. Distrugerile de război, suprasolicitările utilajului rămas, evacuarea de către trupele germane în retragere a unor fabrici și uzine sau părți din ele, dispersarea altor întreprinderi în răsăritul țării și în Rusia, ca urmare a retragerii frontului în Moldova spre sfîrșitul războiului, constituiau cauze ale scăderii capacităților de producție ale întregii industrii. Aceasta și-a spus un cuvînt hotărîtor asupra reducerii producției. De remarcat că la sfîrșitul anului 1918 nu mai funcționau decît cca. 1/4 din totalul întreprinderilor industriei încurajate, înregistrate în 1915. În cele mai multe ramuri producția industrială scăzuse la mai mult de jumătate față de anul 1913 [5].

Desigur că distrugerile provocate de război industriei erau inegale în diferite ramuri și în diferite regiuni ale țării. Cel mai mult au suferit

---

[2] „Analele economice și statistice" nr. 3—4, 1923, pag. 55.

[3] *Anuarul statistic al României pe 1939 și 1940*, pag. 589.

[4] Ibidem, pag. 581.

[5] M. Manolescu, *Situația și neçesitățile vitale ale industriei în România la 1 decembrie 1920*, în „Buletinul industriei", 1920, nr. 4—5.

întreprinderile din teritoriile care au fost teatre de luptă și de ocupație a inamicului.

La sfîrșitul războiului, sectorul *transporturilor,* mai ales căile ferate, se găsea într-o situație deosebit de grea. Căile ferate, parcul de locomotive și vagoane, atelierele de reparații au constituit în timpul războiului unul din obiectivele vizate cu primordialitate de inamic pentru distrugere. O parte a materialului rulant a fost capturat de inamic.

Un bilanț parțial, care privește numai România dinainte de 1918, se rezumă la următoarele : 645 de locomotive distruse sau defecte din cele 910 în stare de funcționare în 1916 ; din 1 461 vagoane de călători nu mai rămăseseră după război decît 563 ; iar din cele 23 576 vagoane de marfă mai circulau pe rețea doar 3 511 [6]. Războiul și-a lăsat urmările și asupra șoselelor, astfel că numai 31% din cele pietruite se mai găseau în bună stare, iar 26% necesitau o refacere completă [7].

Un alt sector lovit de război au fost *finanțele publice.* România ieșea din război ca țară învingătoare, însă, după aprecierea unor oameni politici burghezi, prin consecințele grele materiale și financiare care le avea de suportat, ea nu se deosebea de țările învinse. În perioada pregătirii și desfășurării războiului statul a apelat la împrumuturi interne și, mai ales, în mod masiv, la împrumuturi externe. Au crescut datoria publică și sarcinile de plată ale statului.

Deficitul bugetar era considerabil în primele luni după terminarea războiului : „cheltuim între 320—340 milioane de lei lunar și încasăm din venituri 70—80 milioane de lei, deci un deficit de 230—250 milioane de lei lunar" — declara ministrul de finanțe din acea perioadă. O parte însemnată din veniturile ce trebuiau să acopere deficitele proveneau din împrumuturile făcute de stat la B.N.R., care emitea imense cantități de hîrtie monedă, în general fără acoperire în aur, ceea ce provoca o intensă inflație.

În afară de emisiunea de hîrtie monedă fără acoperire a B.N.R. pentru cheltuielile statului, ministrul de finanțe menționa a doua sursă : „din noiembrie 1918 au sporit pe rînd aproape toate impozitele noastre indirecte", ceea ce se repercuta nu numai asupra pieții monetare, dar mai ales asupra situației oamenilor muncii, care cunoaște o înrăutățire serioasă.

Datoria statului la B.N.R. reprezenta în 1919 aproape 90% din întreaga circulație monetară, față de numai 18,8% în 1914.

Un alt factor al dezorganizării financiare îl constituia circulația pe piața românească a patru feluri de monede, din care 3 de proveniență străină, pentru a căror retragere se vor cheltui cîteva miliarde de lei.

Inflația, lipsa de mărfuri, proasta circulație a transporturilor, specula care lua amploare au provocat o creștere mare a prețurilor bunurilor de consum. În 1919 prețurile erau de 9,3 ori mai mari decît cele dinainte de război, în timp ce salariile înregistraseră o sporire de numai 4 ori.

Subliniind consecințele războiului asupra economiei, trebuie de avut în vedere nu numai proprietatea capitalistă — în industrie și transporturi și moșierească în agricultură, ci totalitatea forțelor de producție ale țării.

---

[6] *Studii privind situația economică a României,* vol. I, Editura Academiei R.P.R., 1961, pag. 144.

[7] *Enciclopedia României,* vol. IV, pag. 43.

Astfel, pierderi și distrugeri însemnate au fost provocate micii industrii, meșteșugarilor, meseriașilor, care în condițiile de atunci aduceau o cantitate însemnată de mărfuri pe piață. Au fost secătuite rezervele de stat și particulare de alimente, de materii prime. Mase largi ale populației și-au văzut gospodăriile ruinate, fondul de locuințe de la sate și de la orașe serios atacat. La acestea se adaugă cantități însemnate de bunuri casnice, îmbrăcăminte etc., distruse și uzate în această perioadă și nerefăcute.

Distrugerile materiale și umane provocate de război au aruncat cu mulți ani în urmă economia țării noastre, au constituit o puternică piedică în dezvoltarea forțelor de producție ale României.

*

Dacă avem în vedere scăderea catastrofală a nivelului de trai al maselor în timpul războiului, manifestată în scăderea veniturilor, a consumului de bunuri, uneori sub limita fizică, a intensificării eforturilor de muncă, la care se adăuga fenomenul general al foametei și bolilor în marea parte a țării, lipsa de tratament medical, de medicamente, zecile și sutele de mii de orfani și văduve fără sprijin, consecințele economice-sociale ale flagelului mondial apar în trăsături și mai grave. Toate acestea aveau să se adauge fenomenelor sociale și economice care determinau ascuțirea contradicțiilor de clasă.

În timp ce mizeria cuprinsese marea majoritate a poporului, cîteva grupuri ale burgheziei comerciale, industriale, speculative, cu ajutorul statului, au profitat din plin. Comenzile militare, aprovizionarea armatei, împrumuturi de stat, afaceri în comerțul exterior și altele constituiau izvoare de mari profituri și mijloace de adîncire a sărăcirii generale.

Prăpastia dintre cei doi poli ai societății — a celor avuți și neavuți — era extrem de adîncă. Toate acestea au pus în mișcare nu numai conștiința, dar și capacitatea revoluționară a maselor, adîncite de nemulțumiri economice, sociale și politice.

Cu o mare rapiditate pătrundea în mase conștiința necesității luptei împotriva capitalului, exploatării și asupririi. Dominate de imperativele timpului, nici o grupare socială, nici un partid politic, chiar ale burgheziei și moșierimii, nu puteau să se înscrie ca o forță politică dacă nu abordau revendicări mai mult sau mai puțin radicale. Masele, care au suferit din plin catastrofa războiului, abordau, ca cerințe majore ale luptei lor, prefaceri fundamentale de importanță națională, de la reforma agrară, libertăți și drepturi cetățenești, înlăturarea foametei și mizeriei pînă la lichidarea exploatării, a regimului burghezo-moșieresc.

Forțele sociale, masele muncitoare, în frunte cu clasa muncitoare, cunosc un proces rapid de radicalizare. Lupta lor devine tot mai amenințătoare pentru orînduirea capitalistă din România. Nefiind capabil să satisfacă revendicările esențiale ale maselor, regimul burghezo-moșieresc înregistrează o serie de trăsături ale crizei politice. Se succed la cîrma țării zeci de guverne reprezentînd, în diferite combinații, toate partidele claselor dominante. În programele acestora se înscriau deziderate politice, economice, între care și refacerea economică, dezvoltarea economiei, însă în cele mai multe cazuri ele nu erau traduse în viață.

În linii mari, acestea constituiau puncte de plecare pe tărîm economic și social ale perioadei de care ne ocupăm.

O problemă care se pune în fața cercetătorului este și aceea a elucidării *periodizării istoriei economice a țării.* Nu intră în obiectul studiului de față periodizarea în general a dezvoltării economice a țării, ci discutarea cadrului dat al perioadei 1919—1924.

Considerăm că anii cuprinși între 1919—1924, din punct de vedere economic, reprezintă o perioadă *distinctă,* conturată cu problematica sa specifică, respectiv perioada de refacere economică.

Din punct de vedere economic, în perioada următoare încetării războiului mondial *are loc procesul de refacere a producției materiale.* Producția industrială și agricolă, transporturile în majoritatea cazurilor ating în 1924 nivelul antebelic, după cum se va vedea în paragrafele ce urmează. Desigur că e vorba de o refacere doar în linii generale, în sectoarele principale, în unele cazuri provizorie, căreia îi urmează în perioada următoare o consolidare și dezvoltare a producției materiale. Refacerea aparatului de producție materială a necesitat capitaluri, fonduri de acumulare însemnate, care au avut ca izvor principal nu importul de capital, ci o cantitate crescîndă de plusvaloare însușită de capitaliști. Aceasta s-a realizat atît prin antrenarea în producție a unei mase tot mai mari de forță de muncă, cît și prin intensificarea exploatării ei. Un rol însemnat l-a jucat statul burghez — care a favorizat numeroase afaceri pe seama bugetului, enorme profituri și „încurajări" pentru diferite grupări ale burgheziei române.

Burghezia și moșierimea iau o serie de măsuri financiare, administrative, sociale, politice pentru normalizarea vieții și funcționarea mecanismului reproducției capitaliste, pentru înlăturarea distrugerilor și altor urmări grele provocate de război. Ele erau interesate în restabilirea și dezvoltarea potențialului economic, al proprietății lor private, a economiei particulare capitaliste. Această restabilire însă nu se putea face izolat de contextul economiei naționale, de raporturile de producție, circulație și schimb, de cele financiare interne și externe. Mai precis, o serie de obiective trebuiau înfăptuite sine qua non pentru refacerea generală a economiei țării, ca: înlăturarea deficitului balanței comerciale și de plăți, echilibrarea bugetului, atenuarea inflației, refacerea transporturilor și a celorlalte mijloace de comunicație, extinderea legăturilor comerciale externe etc.

O pătură subțire a burgheziei și moșierimii, profitoare a războiului, a inflației și dezorganizării nu putea să se impună asupra intereselor întregii clase dominante care, în general, se vedea amenințată de starea anormală a situației economice și sociale. De aceea clasele conducătoare, în general, optau pentru refacerea economică, pentru restabilirea siguranței afacerilor.

Pe de altă parte, condițiile grele de viață erau un factor principal în revoluționarea maselor care îndreptau cu hotărîre ascuțișul luptei lor împotriva orînduirii vinovată de lipsurile și nedreptățile în care trăiau. Restabilirea organismului producției materiale prin refacerea economică, prin antrenarea la lucru a șomerilor, prin creșterea producției bunurilor materiale era un paleativ pentru temperarea acestor lupte.

În *sectorul financiar,* pînă în 1924, are loc o anumită normalizare a finanțelor publice prin echilibrarea bugetului de stat și revenirea la „normal" în privința structurii veniturilor și cheltuielilor ; inflația atinge nivelul cel mai ridicat și se manifestă apoi tendința de anumită stabilitate monetară ; se înfăptuiește unificarea impozitelor pentru întreg teritoriul țării. De asemenea, către sfîrșitul perioadei este înlăturat deficitul balanței comerciale și de plăți.

Desigur că și din alte puncte de vedere, administrativ, social, politic o serie de evenimente reflectă cadrul perioadei.

În *sectorul administrativ-legislativ,* în 1923, burghezia adoptă o nouă constituție, liberală ; are loc unificarea administrativă a diferitelor regiuni ale țării, unificarea legislației din diferite sectoare economice și sociale.

Din punct de vedere social, după război, ca rezultat al creșterii rolului industriei și al posibilităților mai largi deschise, burghezia industrială se impune mai mult în cadrul coaliției burghezo-moșierești. Reforma agrară a slăbit pozițiile moșierimii, a întărit proprietatea și situația burgheziei sătești. Devine evidentă consolidarea unor grupuri ale marii burghezii bancare industriale.

Din punct de vedere politic au loc o serie de prefaceri însemnate. Pe fondul avîntului revoluționar al maselor se naște Partidul Comunist Român, conducătorul clasei muncitoare, al poporului pentru eliberarea socială. Această perioadă poartă amprenta unor anumite libertăți de manifestare și organizare impuse de lupta maselor muncitoare, libertăți care pe măsura consolidării pozițiilor burgheziei, spre sfîrșitul perioadei, se restrîng treptat, culminînd cu ilegalizarea partidului comunist.

Clasele dominante, guvernele lor sînt într-o continuă regrupare. O serie de partide ale moșierimii și burgheziei se desființează, altele noi le iau locul, ca o reflectare a modificărilor economice-sociale intervenite, oglindite și în programul lor. Schimbările guvernamentale frecvente încetează în 1922 cu instaurarea guvernării partidului liberal, care, cu unele intermitențe, se prelungește pînă în 1928.

Această perioadă este cea mai favorabilă pentru întărirea pozițiilor ei față de capitalul străin ; conflictele dintre interesele capitalului autohton și străin capătă formele cele mai violente pînă în 1924, după care capitalul autohton este nevoit să renunțe treptat și în parte la cerințele sale. În această perioadă se termină în *principal înlocuirea capitalului german și austriac* în economia națională cu capitalul „antantist" și „neutru", respectiv englez, francez, belgian, olandez etc.

Profitînd de drepturile cîștigate prin tratatele de pace, marea burghezie bancară și industrială încearcă să obțină, în procesul schimbării pozițiilor diferitelor grupări străine de capital, în industrie și sistemul bancar, o creștere a ponderii sale. În linii generale, în perioada aceasta, marea burghezie românească înfăptuiește așa-zisa „naționalizare", mai ales a unor întreprinderi cu capital „inamic" (germane și austro-ungare), cu preponderență din Transilvania și Banat. Ca un bilanț parțial se remarcă întărirea pozițiilor burgheziei industriale financiare, ceea ce va constitui o bază pentru măsuri economice-sociale viitoare în favoarea sa.

Considerentele de mai sus, și în primul rînd caracterul evoluției forțelor de producție, confirmă justificarea înscrierii unei perioade deli-

mitate a anilor 1919—1924 ca fiind caracterizată prin refacerea economică a țării. Așa cum se apreciază în documentele partidului nostru, aceasta reprezintă chestiunea economică primordială a perioadei : „Datorită marilor distrugeri și dezorganizării întregului aparat de producție și circulație provocate de război și de jaful ocupanților germani, problema economică dominantă era acuma aceea a refacerii și punerii în funcțiune a potențialului economic existent pe întregul teritoriu al țării“ [8].

*

În cadrul general al procesului de refacere a economiei naționale, în ordinea importanței imediate, pe prim plan, după terminarea războiului, se situa redresarea transporturilor.

Cu toată importanța pe care o căpăta problema refacerii aparatului transporturilor, menite a satisface nevoile interne și externe de transport, la mijlocul anului 1923 acest sector, deși făcuse progrese însemnate, era refăcut doar în parte. Așa cum rezultă din proiectul de buget al statului pe 1924, numărul locomotivelor în serviciu era de numai 1913, în timp ce locomotivele defecte ajungeau la 2 323, vagoanele de marfă în funcțiune se ridicau la 50 807, iar cele defecte la 38 339 [9]. Deși în anii 1921—1923 a crescut numărul vagoanelor încărcate de aproape 3 ori [10], se menținea încă o scăzută viteză comercială.

În scopul asigurării legăturilor mai bune de transport cu toate regiunile țării, în această perioadă se întreprind o serie de lucrări de construcții de noi căi ferate care însă nu au fost duse pînă la capăt.

Volumul mărfurilor transportate se mărește considerabil, de la 4,1 milioane de tone în anul bugetar 1920—1921 la 13,7 milioane de tone în 1924. Paralel cu măsurile luate pentru refacerea transportului feroviar, a drumurilor a crescut parcul de vase maritime și fluviale în funcțiune, ca și volumul transportului.

Restabilirea capacităților de producție ale industriei constituia un obiectiv principal al refacerii economice a țării, deși industria României avea o structură unilaterală, în care predominau producția materiilor prime și producția bunurilor de consum. Ca atare, ea condiționa într-o măsură mai mică reproducția lărgită a economiei decît în țările capitaliste dezvoltate.

Industria românească, din cauza subdezvoltării sale, participa la refacerea utilajului — elementul esențial în acest proces — doar accidental. Rolul ei se limita la două direcții : producția de bunuri de consum pentru piața internă, în completarea importului care se făcea masiv, și producția de materii prime pentru export (produse petroliere, forestiere, alimentare). Prin aceasta industria era chemată să acopere deficitul ba-

[8] Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român, continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Editura politică, București, 1966, pag. 25.

[9] Ministerul de Finanțe, *Proiectul de buget general al statului pe exercițiul 1924*, București, 1925, pag. 17.

[10] Ibidem, pag. 18.

lanței comerciale, provocat de importul masiv de bunuri de consum și, în măsură crescîndă, de mașini și utilaje din țările producătoare.

Dacă cele de mai sus se completează cu situația că industria participa cu o parte încă redusă la produsul social și venitul național, că agricultura, prin partea sa însemnată în export, trebuia să asigure compensarea importului de fabricate și, mai ales, de utilaje și mașini și unele materii prime pentru industrie, locul industriei și al agriculturii în economia națională, în balanța comercială și de plăți devine mai evident. În condițiile concrete ale perioadei ce a urmat războiului, refacerea economică era condiționată într-o măsură mare de potențialul agricol, de recoltele obținute.

Pentru a da o imagine cantitativă a gradului de restabilire a diferitelor ramuri ale industriei vom compara, în măsura în care datele vor permite, indicatorii principali din perioada postbelică cu cei dinaintea războiului mondial. De la început subliniem că vom folosi, pe cît posibil, cifre cantitative, întrucît cele valorice, în condițiile puternicei dezvoltări din acești ani, nu pot să dea o imagine reală a fenomenului urmărit.

In ceea ce privește industria extractivă, România era o țară cu însemnate resurse miniere : petrol, cărbune, metale neferoase, sare etc., care puteau participa din plin la procesul refacerii economice. Dintre acestea petrolul reprezenta capitolul cel mai important. Producția petrolieră, în rapidă creștere înainte de 1913, este întreruptă și dată înapoi în perioada războiului. După război ea crește repede, depășind în 1924, prin cele 1 860 471 tone, nivelul antebelic de 1 810 171 tone [11].

Creșterea producției petroliere întrunea un nod întreg de interese ale capitalului străin dominant, ale capitalului autohton, care încerca să-și mărească pozițiile în această ramură, cît și ale statului care urmărea, prin export, echilibrarea balanței comerciale și de plăți. De altă parte, creșterea era solicitată de consumul intern tot mai mare de combustibil, în special pentru industrie. Mărirea producției petroliere s-a realizat atît prin noi investiții în sectorul extractiv și al prelucrării, cît și prin creșterea randamentului sondelor vechi.

S-a dezvoltat, de asemenea, și industria carboniferă. Față de nivelul dinainte de război de aproximativ 2 300 000 de tone, producția crește simțitor de la 1 587 575 de tone în 1920 la 2 521 393 [12] de tone în 1923, ponderea cea mai mare fiind dată de bazinul carbonifer din Valea Jiului.

Se observă, de asemenea, o tendință de creștere a producției de aur și argint, de revenire la nivelul antebelic a producției de sare, cupru, plumb, de minereuri feroase și neferoase, a căror pondere în producția industrială în acea perioadă era mai mică.

Ca și înainte de război, în această perioadă, în afară de petrol și cărbune, în industrie predominau ramurile prelucrătoare, cu precădere industria ușoară. În cele ce urmează vom schița un tablou general al stării industriei prelucrătoare. Baza datelor statistice o constituie ancheta indus-

[11] *Anuarul statistic al României pe 1927*, București, 1928, pag. 233.

[12] *Studiu statistic asupra industriei miniere și metalurgice din România în 1919—1924*, în „Analele economice și statistice", 1926, nr. 1—2, pag. 66—67.

trială din 1920 asupra situației industriei în 1919 *. Cu toate neajunsurile sale, asupra cărora nu ne oprim, ancheta ne furnizează o serie de date statistice, chiar și cu caracter orientativ, care constituie un punct de plecare în analiza situației industriei prelucrătoare a României în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Ancheta industrială, ca și statisticile următorilor ani, ia în calcul industria așa-numită mare. Criteriul de apreciere era ca întreprinderile să aibă cel puțin 20 de lucrători sau o forță motrice de minimum 5 CP, excepție făcînd morile, care se încadrau în industria mare, numai acelea ce foloseau peste 50 CP [13].

Tabloul sintetic al industriei mari în anul 1919 **

Denumirea ramurii	Nr. întreprinderilor	Capitalul investit în mii lei	Forța motrice în CP	Nr. personalului	Valoarea producției	
					în mii lei	La %
Industria metalurgică	305	289 116	59 587	37 635	1 330 162	11,6
Industria lemnului și hîrtiei	502	478 063	66 581	44 886	2 052 515	18,0
Industria chimică	187	247 338	56 526	8 740	1 217 917	10,6
Industria alimentară	977	1 042 628	98 584	26 054	4 416 580	38,5
Industria textilă	156	109 014	13 530	10 409	1 007 845	8,7
Industria tăbăcăriei și pielăriei	133	138 627	7 750	6 290	923 462	8,1
Industria materialelor de construcție, sticlei și ceramicei	216	199 875	39 779	14 505	343 061	3,0
Grupul artelor grafice	134	70 135	2 213	5 872	173 390	1,5
TOTAL GENERAL :	2 610	2 574 796	344 550	154 391	11 464 932	100%

* *Buletinul statistic al României*, 1922, nr. 8. Într-o serie de Anuare statistice, printre care și volumul pentru anii 1939 și 1940, foarte des folosit ca izvor de date statistice, în mod greșit datele din Ancheta industrială a anului 1920, care se referă la anul 1919, sînt trecute la anul 1921. Aceasta deformează tocmai situația industriei în perioada de refacere. (Vezi *Anuarul statistic al României pe 1939 și 1940*, pag. 478—493). Remarcăm că în lucrarea lui N. Arcadian *Industrializarea României*, publicată în 1936, situația este corectă.

[13] *Buletinul statistic al României*, 1922, nr. 8, pag. 4.

** Înainte de a comenta structura industriei, importanța și locul fiecărei ramuri, se cuvine să semnalăm cîteva rezerve și să facem o serie de rectificări asupra datelor din anchetă. În primul rînd ancheta industrială a înregistrat la industrie grupul electricității, adică al uzinelor producătoare de energie electrică, pe care noi l-am lăsat în afară din cauza specificului său.

Subliniem că o serie de anuare statistice, din care și volumul pe anii 1939 și 1940, înregistrează grupul uzinelor electrice în anii 1921 și 1922 la industria prelucrătoare, fără a face mențiunea respectivă atît la total, cît și la ramura electrotehnică, ceea ce denaturează situația. În al doilea rînd, ancheta industrială menționează la pag. 28 că la totalul forței motrice s-au adăugat 43 861 CP care nu proveneau din puterea instalată proprie a industriei prelucrătoare, ci de la grupul uzinelor electrice. Deci atunci cînd urmărim să constatăm forța motrice proprie a industriei vom scădea din total cantitatea de mai sus, iar cînd stabilim consumul vom adăuga și forța motrice primită din rețeaua uzinelor electrice. Deci forța motrice proprie a

Tabloul, într-o formă generală, relativă, arată că în structura industriei prelucrătoare dominau ramurile industriei ușoare — alimentară, textilă, tăbăcărie, pielărie și ceramică etc. — atît din punct de vedere al forței motrice, numărului de întreprinderi, cît și în ceea ce privește producția industrială.

Este necesară sublinierea că datele din 1919, într-o formă sau alta, ilustrează starea industriei cu distrugerile suferite în timpul războiului. Ele reprezintă și un moment de plecare în analiza procesului de refacere care a urmat.

În cadrul amintit al perioadei postbelice, restabilirea principalelor ramuri ale industriei prelucrătoare a avut loc în mod inegal, diferit, condiționat atît de factori generali, cît și speciali.

Înainte de a sublinia unele momente specifice ale dezvoltării industriei dăm în sinteză nivelul la care a ajuns industria prelucrătoare la sfîrșitul anului 1924 [14], după structura adoptată de ancheta industrială din 1920 *.

Denumirea ramurii	Întreprinderi		Forța motrice în CP		Personal	
	nr.	Creșterea față de 1919 %	nr.	Creșterea față de 1919 %	nr.	Creșterea față de 1919 %
Ind. metalurgică	557	185	73 356	125	44 154	117
Ind. lemnului și hîrtiei	1030	205	90 609	136	66 760	149
Ind. chimică	354	189	51 286	—9	13 884	159
Ind. alimentară	842	—13	101 514	106	32 911	124
Ind. textilă	377	241	24 819	184	35 065	344
Ind. tăbăcăriei și pielăriei	299	225	12 200	157	9 173	146
Ind. materialelor de construcție, sticlei și ceramicei	381	176	35 765	—10	21 476	184

Fenomenul cel mai caracteristic este creșterea masivă, cu excepția industriei alimentare, a numărului de întreprinderi care s-a realizat fie prin punerea în funcțiune a celor distruse de război și ocupația inamică, fie prin înființarea de noi întreprinderi.

O mărire substanțială se observă în privința personalului ca urmare a faptului că în această perioadă creșterile de producție s-au făcut în pri-

industriei prelucrătoare ajungea în 1919 la 300 689 CP, respectiv 344 550 CP minus 43 861 CP.

În privința capitalului investit, ancheta arată că el este exprimat în lei aur 1914 pentru întreprinderile înființate înaintea războiului, iar pentru cele de după război s-a menționat prețul de cost. În regiunile noi, capitalul întreprinderilor create pînă la 1916 s-a calculat în lei la cursul oficial, iar al celor înființate după 1916 s-a calculat pe baza cursului unificării monetare. Avînd în vedere atîtea rezerve, acest indicator nu poate avea o valoare sigură, reală, ci poate servi doar ca mărime comparativă.

[14] *Anuarul statistic al României pe 1939 și 1940*, pag. 478—491.

* În actualul tabel nu s-a mai luat capitalul investit și valoarea producției întrucît inflația puternică exclude posibilitatea de comparație a acestor indici în anii 1919—1924.

mul rînd prin mărirea cantității de muncă consumată în procesul de producție. Ramurile cele mai solicitate au fost industria textilă, pielăriei, lemnului, materialelor de construcție. Forța motrice instalată a crescut pe întreaga industrie, relevîndu-se mai ales ramurile textilă, pielăriei, lemnului. Cele de mai sus atestă creșterea mai mare a indicatorilor, în primul rînd a ramurilor producătoare de bunuri de consum, de care piața era în general deficitară în majoritatea perioadei.

Pentru a crea o imagine mai concretă asupra creșterii producției industriale în anii 1919—1924, redăm o serie de date asupra evoluției producției principalelor produse * :

Produsul	Nivel antebelic	1919	1920	1921	1922	1923	1924
Petrol în mii t	1 810	856	1 109	—	1 373	—	1 860
Cărbune în mii t cca.	2 300	1 559	1 588	1 805	2 117	2 521	2 776
Aur în kg	—	—	706	1 104	1 337	1 342	1 311
Fontă în mii t	—	—	—	—	30,2	51,6	58,2
Fier și oțel în mii t	—	—	—	—	67,9	82,4	86,7
Semiproduse și laminate în mii t	—	—	—	—	77,7	90,0	100,5
Ciment în mii t	—	38,8	—	70,8	—	181,1	
Cherestea brad și stejar mil. m³	—	—	—	2 780	—	3 027	3 305
Ulei vegetal mii l	—	—	—	—	8,8	8,8	10,2
Zahăr mii t	44,9	7,9	—	30	38,5	73,2	94,0
Piele mii t	—	—	—	2,6	3,8	4,5	9,8

După cum se poate constata, din lipsa unor serii continue, datele sînt pentru ani diferiți. Urmărirea lor permite totuși obținerea unor concluzii interesante, ca aceea a creșterii rapide a producției, a antrenării tuturor ramurilor în acest proces etc. Neavînd încă posibilitatea stabilirii datelor asupra nivelului postbelic al producției tuturor principalelor produse, folosim în concluziile noastre și diferitele aprecieri ale economiștilor vremii după care reiese că, în general, în jurul anului 1924 la majoritatea producției industriale se atinsese cifra antebelică.

Ceea ce caracterizează dezvoltarea industriei în această perioadă este și o înzestrare crescîndă cu mijloace de producție — mașini și utilaje — din import.

Importul de maș'ni și utilaje în perioada 1919—1923 [15]

	1919	1920	1921	1922	1923
mii tone	8	13	36	52	36

Producția internă de mașini-unelte era aproape inexistentă. Ramurile cheie ale industriei erau în fază incipientă : construcția de mașini, chimică, electrotehnică. Producția de energie electrică era redusă și folosită mai ales pentru iluminat. Refacerea industriei nu a avut ca scop și nici ca rezultat înlăturarea disproporțiilor flagrante existente între ramu-

* *Anuarul statistic al României 1939 și 1940 ; Buletinul trimestrial al Institutului românesc de conjunctură* nr. 1—2 din 1933 ; *Enciclopedia României* vol. III.

[15] Virgil Madgearu, *Evoluția economiei românești*, București, 1940, pag. 132.

rile industriale, a caracterului anarhic al repartiției teritoriale etc. Trăsătura principală a acestui sector important al economiei naționale constă în aceea că era slab dezvoltat, la un nivel tehnic scăzut și cu eficiență redusă a muncii.

Analiza sumară a industriei extractive și prelucrătoare atestă concluzia după care în perioada 1921—1924, în mod inegal și diferit, dar ca tendință generală, are loc redresarea industriei, aducerea celor mai multe ramuri și subramuri la nivelul capacității și producției antebelice.

★

Restabilirea industriei extractive și prelucrătoare, dezvoltarea industriei mijlocii și mici a avut ca urmare *antrenarea în producție a unui număr tot mai mare de muncitori.* Astfel, între 1919 și 1924, în ramurile industriei mari prelucrătoare numărul de muncitori crește de la 140 000 la 194 000 [16]; în industria extractivă se ajunge la un personal de 83 700 în 1924, în comparație cu cca. 63 000 în 1921 [17].

La aceștia se mai adaugă peste 100 000 de muncitori la căile ferate și cîteva zeci de mii în alte ramuri de transport și în porturi, sute de mii de muncitori din exploatările forestiere, din întreprinderile mijlocii și mici, din agricultură.

Reiese astfel că în perioada de refacere a economiei a crescut și numărul proletariatului mai ales de fabrică.

Această creștere a fost însoțită de o concentrare relativ însemnată a forței de muncă. Unele date, incomplete, referitoare la industria prelucrătoare, arată că în timp ce 49,9% din întreprinderi cu 1—10 muncitori foloseau 6,1% din totalul forței de muncă, 7,7% din numărul total, reprezentînd întreprinderi mai mari, cu peste 100 muncitori, concentrau cca. 60% din muncitori [18]. Datele statistice arată forța crescîndă a clasei muncitoare industriale concentrată în majoritatea ei în întreprinderi mari.

În această perioadă, datorită inflației, are loc o amplificare a capitalurilor, o mărire generală a volumului lor, concomitent cu o concentrare de capital în cele mai mari societăți. În domeniul dezvoltării monopolurilor, elementul principal îl constituie reorganizarea în industrie a vechilor carteluri și sindicate existente din perioada antebelică : sindicatul desfacerii produselor petroliere „Distribuția", sindicatul fabricilor de ciment, al fabricilor de zahăr, al fabricilor de hîrtie, al exportatorilor de lemn etc. Se semnalează unele tratative și convenții între întreprinderi în industria metalurgică, alimentară. Concentrarea capitalului și producției, cît și măsurile protecționiste au creat condiții favorabile pentru accelerarea acestui proces în anii următori.

Sectorul cu o complicată problematică economică-socială în această perioadă era *agricultura.* Pe de o parte, fiind sectorul dominant al producției materiale a țării, de recoltele de cereale, de producția agricolă și animalieră depindea în mare măsură restabilirea economiei naționale. Dacă de producția agricolă era legată existența a 80% din populația țării, de exportul de cereale era condiționat în bună parte soldul balanțelor

[16] N. Arcadian, *Industrializarea României*, București, 1936, pag. 174.
[17] *Anuarul statistic al României pe 1939 și 1940*, pag. 476—477.
[18] *Studii privind istoria economică*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., pag. 158—159.

comerciale și de plăți ale statului. Forțele de producție în agricultură erau înapoiate, acestea se bazau, în principal, pe munca manuală, mașinile avînd o pondere cu totul redusă. Una din cauzele acestei situații era păstrarea marii proprietăți moșierești și a unor forme semifeudale de muncă. Moșiile boierilor erau lucrate în mare parte cu uneltele țăranilor în formele cunoscute de dijmă, clacă etc. Înzestrarea tehnică scăzută a gospodăriilor țărănești exprima în fapt și un nivel de trai redus al populației satelor.

Înlăturarea radicală a rămășițelor feudale era cerută imperios nu numai de lupta țărănimii pentru pămînt împotriva moșierimii și exploatării, dar și de necesitatea dezvoltării forțelor de producție ale agriculturii, ca și ale întregii economii naționale, cît și de refacerea economică din perioada respectivă.

Cercurile guvernante, urmărind o „rezolvare" a crizei regimului agrar, o „adaptare" a proprietății funciare la necesitățile dezvoltării țării, au permis și legiferat, prin constituție, exproprierea și împroprietărirea țăranilor.

Contradicția dintre țărănime, care lupta pentru lichidarea totală a proprietății moșierești, și clasele dominante, care urmăreau menținerea unei părți a marii proprietăți, s-a soldat cu un compromis din partea acestora din urmă. După lungi dezbateri și tergiversări, ascuțite lupte interne între vîrfurile diriguitoare ale regimului burghezo-moșieresc, sub presiunea maselor și mai ales a valului revoluționar al muncitorimii din anii 1918—1920, s-a făcut reforma agrară.

Prin legile definitive de reformă agrară, adoptate în 1921, au fost expropriate circa 6 milioane de hectare, adică 66 la sută din proprietatea moșierească.

Atît exproprierea moșiilor, cît și împroprietărirea s-au desfășurat într-o ascuțită luptă de clasă, țărănimea luptînd pentru aplicarea legilor de reformă agrară, moșierimea urmărind, și într-o serie de cazuri reușind, să eludeze legile.

Aplicarea legilor de reformă agrară a durat mult. În ajunul celui de-al doilea război mondial mai existau numeroase moșii neexpropriate.

Reforma agrară a avut consecințe însemnate economice-sociale. Clasele dominante au reușit, satisfăcînd parțial revendicarea esențială a țărănimii, prin compromisul reformei agrare să contribuie la frînarea înfăptuirii alianței proletariatului de la orașe cu țărănimea muncitoare în această luptă.

Cu toate că reforma agrară din România a fost cea mai largă dintre reformele legiferate de regimurile burghezo-moșierești din răsăritul și centrul Europei, ea nu a satisfăcut nevoia de pămînt a țărănimii. Caracterul ei mai larg ca în alte țări reflecta doar adîncimea crizei regimului agrar din România și forța revoluționară a maselor muncitorești-țărănești care au impus înfăptuirea ei.

Reforma agrară a impulsionat dezvoltarea relațiilor capitaliste în agricultură, a redus rolul moșierimii în viața social-politică a țării, a restrîns într-o anumită măsură formele semifeudale de muncă a pămîntului.

Deși prin împroprietărire a scăzut numărul de țărani lipsiți de pămînt, s-au creat pentru o parte din țărănime unele condiții pentru îmbunătățirea situației sale, marea masă a țărănimii, exploatată, trăia în condiții materiale și culturale grele ; plata pămîntului obținut, lipsa inventarului

agricol, impozitele excesive au dus un mare număr al celor împroprietăriți la înglodarea în datorii, la pierderea pămîntului, ceea ce a favorizat întărirea proprietății capitaliste la sate, ca și menținerea sistemului muncii în dijmă și alte resturi feudale.

După reforma agrară, agricultura României înainta mai repede pe calea dezvoltării capitaliste. În perioada următoare se evidențiază creșterea burgheziei sătești atît ca număr, cît și ca pondere în activitatea economică.

Concomitent cu slăbirea rolului moșierimii s-au întărit atît pozițiile economice ale burgheziei sătești, ale capitaliștilor din agricultură, cît și pozițiile lor politice în sistemul partidelor claselor exploatatoare și organizația de stat.

O oglindire a acestor schimbări este destrămarea partidelor prin excelență ale marilor moșieri, în special cel conservator, și apariția pe arena politică a unor partide mai eterogene în care erau reprezentate burghezia industrială, bancară, ca și moșierimea și, într-o proporție mai mare, burghezia satelor.

Creșterea preponderenței burgheziei, a forței sale economice și politice a determinat și o politică economică-socială mai evidentă, în favoarea sa, a consolidării propriilor poziții economice și politice.

Pentru moment reforma agrară a atenuat antagonismul ascuțit dintre moșierime și țărănime, extinzînd sfera contradicției principale a capitalismului dintre burghezie și proletariat. Ulterior el va căpăta din nou forme tot mai puternice, impunînd cu necesitate obiectivă desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, lichidarea rămășițelor feudale din structura economică-socială a țării noastre.

Influența reformei agrare s-a manifestat și în domeniul producției agricole. Moștenind mari distrugeri de gospodării și mijloace de producție, agricultura în 1919 și 1920 nu era în stare să acopere nici măcar consumul intern. Mărirea suprafețelor însămînțate, gospodărirea pămîntului de către țărănimea împroprietărită, pe de o parte, au impulsionat creșterea producției de cereale, dar, pe de altă parte, insuficiența inventarului, tehnica scăzută au redus producția la hectar.

După o scădere însemnată în timpul războiului, suprafața generală însămînțată ajunge la nivelul antebelic în 1924 [19]. Se remarcă în această perioadă creșterea suprafețelor însămînțate cu porumb și, mai ales, cu orz și ovăz, ceea ce sublinia creșterea caracterului comercial al agriculturii.

Concomitent are loc o scădere a suprafețelor însămînțate cu grîu, cereală-marfă preferată numai într-o anumită măsură de proprietatea parcelară devenită preponderentă după război.

În perioada analizată are loc și refacerea șeptelului. Numărul bovinelor crește de la 4,7 milioane în 1920 la 5,3 milioane capete în 1924, al cabalinelor de la 1,48 milioane la 1,84 milioane, al porcilor, pentru aceeași perioadă, ajunge la 3,1 milioane față de 2,5 milioane la începutul perioadei. Mai rapid a crescut numărul de oi, ajungînd în 1924 la 13,6 milioane capete față de 8,7 milioane în 1920 [20].

Creșterea producției agricole, a prețurilor pe piața externă și internă, a exportului a contribuit în această perioadă la creșterea acumulărilor de

[19] „Buletin I.R.C." nr. 1—2/1933, pag. 2—9.

[20] *Anuarul statistic al României pe 1939 și 1940*, pag. 450—451.

capital, la extinderea pieței interne, influențînd asupra redresării agriculturii, cît și a economiei naționale.

*

Înlăturarea stării dezastruoase a finanțelor era cerută imperios de însuși procesul de refacere a producției materiale. O problemă importantă era aceea a eliminării deficitelor bugetare. Toată perioada 1916—1922 s-a caracterizat prin deficite bugetare în creștere de la 467,5 milioane de lei pînă la 3 306,6 milioane de lei.

Bugetul țării a păstrat un caracter de buget de război cu cheltuielile respective pînă la încheierea păcii, odată cu sfîrșitul exercițiului 1920—1921.

Singura sursă nelimitată pentru acoperirea cheltuielilor enorme ale statului erau împrumuturile la Banca Națională, care le acorda prin tipărirea fără acoperire de aur, de noi și noi miliarde. Biletele de bancă în circulație în 1924 se ridicau la uriașa sumă de 19 336 milioane de lei, în comparație cu 1 961 milioane de lei în 1917.

Creșterea cantității de hîrtie monedă în circulație s-a datorat atît cheltuielilor statului pentru război și pentru datoria publică, cît și pentru preschimbarea monedelor străine.

Statul în aceste situații grele forțează fiscalitatea. Cresc impozitele directe, se instituie diferite noi impozite care împovărează, în primul rînd, masele muncitoare.

În 1921 se face *unificarea bugetară*, bugetul statului pe 1921—1922 cuprinzînd întreaga țară. După un număr de ani cu deficite mari, începînd din 1922—1923 bugetul este echilibrat, avînd chiar excedente. Aceasta se realiza prin creșterea sarcinii impozabile și reflecta totodată o ameliorare a finanțelor publice, trecerea spre stabilizarea economică.

O altă măsură luată de guvernul liberal a fost *unificarea impozitelor directe pe întreaga țară*, introducerea unei noi legi a contribuțiilor directe, care avantaja în măsură însemnată marea burghezie. Politica fiscală se caracterizează prin creșterea ponderii impozitelor indirecte în veniturile statului. În 1922—1923 impozitele indirecte, taxele de consumație reprezentau peste 50 la sută din totalul veniturilor.

De asemenea, începînd din 1922, statul trece la așa-zisa *consolidare a datoriei externe*. Este vorba de transformarea unor datorii pe termen scurt, față de statele și băncile financiare străine făcute în timpul războiului și în perioada următoare, în datorii pe termen lung. Pentru această operație, care privea datorii față de particulari de peste 7 500 milioane de lei și față de statele străine, așa-zise datorii de război de 14 000 milioane de lei, s-au dus tratative începînd din 1922, ele încheindu-se abia în 1928. Eșalonarea împrumuturilor pe termen de 20—40 de ani îndatora țara noastră pînă peste anul 1968 și cu o anuitate crescîndă ce ajungea în 1924 la 2 388 milioane de lei anual.

Comerțul exterior al României urmează o direcție lentă de redresare abia după 1921. În primii ani de după război, volumul comerțului exterior era mult redus față de 1914. La import predominau bunurile de consum, cerealele, alimentele, în vreme ce exportul rămînea deficitar, de unde și un sold pasiv al balanței comerciale între 3 500 milioane de lei și 3 900 milioane de lei anual. După 1922 începe o echilibrare a balanței prin creșterea exportului de petrol, cereale, lemne și apar excedente de 1 714 milioane de lei în 1922, de 5 078 milioane de lei în 1923. Aceasta reprezenta o sursă

însemnată de acumulare din care capitaliștii investeau o parte în economie, stimulînd în oarecare măsură refacerea ei.

Finanțele particulare fiind determinate în evoluția lor de situația economică generală purtau aceleași trăsături. În domeniul bancar inflația, speculațiile au determinat o creștere rapidă a numărului de bănci de la 486 în 1919 la 844 în 1924, și a fondurilor proprii ale acestora de la 1 060 milioane de lei la 6 931 milioane de lei.

Dacă numărul băncilor ajunge aproape la dublu, capitalul propriu crește aproape de 7 ori. Băncile mobilizează în această perioadă mari sume de bani pe care le folosesc nu atît pentru împrumuturi, cît mai ales pentru operații cu mărfuri de import și export, pentru creații de întreprinderi comerciale și industriale, participarea la „naționalizarea" capitalului diferitelor întreprinderi cu capital străin. Profiturile întreprinderilor bancare cresc mai repede decît ale celor industriale.

Ca și în industrie și în acest sector se manifesta fenomenul de concentrare și centralizare a capitalului în primul rînd prin acumulările masive de capital, apoi prin colectarea în special de către marile bănci a unor sume foarte mari de bani de la depunători.

În constelația bancară a țării 9 mari bănci aveau caracter dominant *. În 1923, totalul fondurilor de exploatare ale celor 9 bănci mari se ridica la 14 469 milioane de lei, în vreme ce restul de 747 de bănci din România dispuneau de 13 579 milioane de lei. Superioritatea primelor este evidentă. Caracterul lor dominant în sistemul bancar, observat încă înainte de război, reiese atît din puterea lor financiară, rezervele și posibilitățile de manevră pe piață, cît mai ales din poziția privilegiată pe care o aveau de a reesconta efecte la B.N.R. Banca Națională a României, bancă de emisiune particulară, în care hotăra influența cercurilor marii burghezii, acorda masive credite pe baza de reescont marilor capitaliști prin intermediul principalelor bănci comerciale. Creditele acordate de B.N.R. prin scont cresc de la 702 milioane de lei în 1920 la 7 573 milioane de lei în 1924, sume care acopereau cea mai mare parte din finanțarea industriei mari și a băncilor mari românești. Economistul V. Slăvescu arăta că... „întreaga piață, condusă de marile bănci comerciale, care au patronat în cea mai mare parte aceste noi creațiuni (de întreprinderi — *n.a.*), s-a îndreptat spre instituția financiară-mamă, care era *Banca Națională*, și i-a cerut sprijinul ei salvator" [21]. B.N.R. era cel mai mare finanțator al economiei capitaliste a țării. Reescontul se făcea la B.N.R. de obicei cu 6 la sută, iar băncile mari acordau credite de scont cu 14—18 la sută, diferența rezultată constituind un profit ridicat pentru ele.

Fenomenul cel mai caracteristic în domeniul bancar îl constituie participarea, cointeresarea băncilor mari și mijlocii la întreprinderile industriale cu sprijinul B.N.R. Deplasarea plasamentului băncilor spre industrie se argumenta prin reducerea sferei de plasament agricol, ca urmare a reformei agrare, prin slaba rentabilitate a agriculturii și prin extinderea activității industriale și a profiturilor deosebit de mari pe care le asigura băncilor participante. „În locul plasamentului agricol — constata în

* Banca românească, Banca de credit român, Banca Marmorosch Blank & Co, Banca comercială română, Banca Chrisoveloni, Banca de scont, Banca comerțului Craiova, Banca generală a țării românești, Banca agricolă.

[21] V. Slăvescu, *Istoricul Băncii Naționale a României 1880—1924*, București, 1925, pag. 322.

1922 V. Slăvescu — se dezvoltă în proporţii necunoscute pînă acum la noi, şi pentru aproape întreaga noastră finanţă plasamentul industrial“ [22]. La aceasta a mai contribuit şi reducerea sau restrîngerea creditelor externe provenite în mare măsură înainte de război de pe pieţele financiare ale Berlinului, Vienei sau Budapestei. Cele 9 mari bănci cu caracter dominant, în 1923, singure participau la peste 300 de întreprinderi.

Aceasta marca un pas însemnat în împletirea capitalului bancar cu cel industrial, în dezvoltarea capitalului financiar. Trebuie însă ţinut seama de faptul că multe din aceste participaţii erau trecătoare, fiind lichidate de bănci în perioada următoare şi că sfera lor de acţiune era internă, nedepăşind graniţele ţării.

Rămîne însă incontestabilă extinderea puterii financiare a băncilor, întărirea capitalului financiar, creşterea influenţei grupărilor oligarhiei financiare în cadrul claselor exploatatoare şi în stat.

*

Dacă acestea erau în linii generale unele dintre problemele principale ale situaţiei economice-sociale interne, raporturile economice externe ale României prezentau un tablou tot atît de complicat. Acesta izvora din situaţia internaţională a României în urma schimbării raportului de forţe economice şi politice ale imperialismului pe plan mondial în favoarea puterilor Antantei.

Ţara noastră, dispunînd de mari bogăţii naturale, devenise, încă la sfîrşitul secolului al XIX-lea, obiect al luptei monopolurilor şi puterilor imperialiste pentru transformarea ei în sursă de materii prime, piaţă de desfacere şi de plasare a capitalului. Prin însemnatele izvoare de materii prime — petrol, lemn, cereale, carne —, cît şi prin marile investiţii efectuate aici de grupurile străine, România avea pentru trusturile şi puterile străine o importanţă mult mai mare decît oricare altă ţară din sud-estul Europei.

În ajunul primului război mondial poziţiile cele mai importante în industrie, bănci, comerţ şi în datoria externă a statului erau ocupate de grupurile financiare din Germania şi Austro-Ungaria. Cu toată creşterea influenţei economice şi politice, în România şi Balcani, a capitalului englez, francez, belgian etc., ţara noastră se găsea de fapt în această perioadă încă în sfera intereselor puterilor imperialiste din Europa Centrală.

Terminarea războiului mondial în favoarea puterilor Antantei, înlăturarea pentru o perioadă a monopolurilor germane şi austro-ungare din lupta de reîmpărţire economică şi politică a lumii, au transformat această zonă, şi deci şi România, într-o regiune de ascuţite lupte pentru dominaţia capitalului străin în aceste ţări. În împrejurările grele „financiare şi economice postbelice în care se zbătea, România întregită a atras atenţia lumii financiare şi a capitaliştilor străini care credeau că a sosit momentul pentru a acapara, pe preţ de nimic, bogăţiile atît de importante ale ţării. Ofertele de împrumuturi, de concesiuni, de arendări a forţelor productive ale ţării nu mai conteneau. Unii cereau petrolul românesc pe 90 de ani, pentru a ne împrumuta în schimb o mînă de bani, alţii cereau regia drumurilor şi a căilor ferate, alţii monopolurile Statului, alţii minele de cărbuni, alţii bălţile şi pescăriile Statului etc. — ca şi cum ţara era scoasă la mezat,

[22] V. Slăvescu, *Organizaţia de credit a României*, 1922, pag. 72.

pentru incapacitate incurabilă de a se administra și lecui de criza economică, chiar a doua zi după ce fusese capabilă și dăduse dovadă de eroism și supreme sacrificii..." [23].

România devine deci teatrul unor ascuțite lupte fățișe și ascunse între partenerii imperialiști. Marile puteri învingătoare au avut grijă să consemneze în tratatele de pace împărțirea „prăzii de război" pentru a-și consolida pozițiile. Astfel, articolul 297 din tratatul încheiat la Versailles în iunie 1919 prevedea : „Sub rezerva dispozițiilor contrarii care ar putea rezulta din prezentul tratat, Puterile aliate sau asociate își rezervă dreptul de a reține și de a lichida toate bunurile, drepturile și interesele aparținînd, la data punerii în vigoare a prezentului tratat, supușilor germani sau unor societăți controlate de ei pe teritoriul lor, în coloniile, posesiunile și țările lor de protectorat, inclusiv în teritoriile ce le-au fost cedate în virtutea prezentului tratat".

Lichidarea bunurilor aparținînd germanilor însemna preluarea acestora de către statele învingătoare în schimbul unui preț stabilit de ele. Dreptul formal pe care îl aveau toate statele aliate sau asociate era departe de a fi realizat de toate țările îndreptățite din cauza marilor greutăți financiare, materiale pe care țările mici din coaliția Antantei le aveau după război. Așa că aproape integral au beneficiat de aceste prevederi monopolurile marilor puteri învingătoare.

România, mai ales după desăvîrșirea unității naționale, devenise gazda unei importante moșteniri industriale-financiare de capital german pe care urmărea să pună mîna Anglia, Franța etc.

În această luptă intră cu puteri întărite burghezia română care socotea că ei trebuie să-i revină partea cea mai mare din „capitalul inamic" aflat în România.

Această situație genera ascuțite contradicții între cercurile imperialiste și, totodată, o luptă economică, politică, legislativă a marii burghezii române pentru a obține o parte cît mai mare din capitalurile zise „inamice". Din punct de vedere teoretic, tendințele marii burghezii autohtone erau cuprinse în politica „prin noi înșine" a partidului liberal.

Fără a intra în analiza metodelor folosite, de la corupții, șantaj și presiuni diplomatice pînă la amenințări militare, menționăm că marile puteri ale Antantei reușesc în primii ani de după război să se substituie în cea mai mare parte în dauna României în industrie, bănci, comerțul exterior și datorii de stat capitalului german și austriac.

Aceasta constituie o caracteristică a luptei capitalului străin pentru subordonarea României în perioada 1918—1923.

Principalele ramuri industriale, în care capitalul monopolist german avea poziții dominante, revin acum firmelor franco-belgiene, anglo-olandeze. În industria petrolieră, unde peste 90% din investiții aparțineau capitalului străin, în 1914 monopolurile germane, situîndu-se în fruntea firmelor străine, dețineau peste 27%. După război capitalul german „dispărînd", pozițiile anglo-olandeze devin preponderente, urmate de capitalurile franco-belgiene și americane. Industria forestieră, dominată pînă la război de mari firme germane și austro-ungare, atît în Muntenia și Moldova cît și în Transilvania, ajunge pînă în 1924 să fie controlată de capitalurile italiene, elvețiene etc.

[23] *Naționalismul economic și doctrina partidelor politice în România*, București, 1930, pag. 56.

Industria metalurgică intra sub influența burgheziei române și a trustului englez Vickers ; Centrul siderurgic Hunedoara intra în proprietatea statului român.

Un sector important prin care grupurile străine își afirmau influența în economia națională era sectorul bancar. O serie de mari bănci cu capital german, ca Banca generală a țării românești, Banca de credit român și altele, intră după război în sfera capitalului românesc, francez, englez etc., întărind în primul rînd pozițiile franco-engleze. Și în celelalte ramuri curentul de schimbare a originii capitalului se desfășoară rapid. El are loc însă în condițiile unei puternice rezistențe, caracterizate în special prin camuflarea capitalului german și austriac sub firme „aliate" sau „neutre".

În domeniul comerțului exterior crește puternic influența Angliei, Franței, Italiei pe piața românească. În anii 1919 și 1921, cu toată tendința Germaniei și Austriei de a-și păstra piața tradițională a României, cele trei țări ocupau peste 50% din totalul importului țării noastre.

Crește totodată și datoria externă de stat și particulară pe piețele financiare ale Parisului, Londrei, New Yorkului.

Astfel, anii imediat postbelici au însemnat o perioadă de ascuțită luptă între puterile și monopolurile imperialiste de a acapara pozițiile țărilor învinse în România, o perioadă a ofensivei grupurilor financiare de a-și întări și extinde dominația în economia țării noastre.

Scopul principal în această ofensivă nu era însă crearea unor întreprinderi noi, ci acapararea celor vechi, care rezervau noilor deținători însemnate avantaje : instalații în funcțiune sau în posibilitate de funcționare, personal tehnic și de conducere adaptat, relații comerciale și piață de desfacere etc. în stare să aducă profit imediat.

Din punctul de vedere al problemei majore, refacerea economiei, schimbarea firmelor și a capitalurilor străine, nu numai că nu a contribuit la grăbirea procesului, ci, din contra, a frînat restabilirea întreprinderilor. Nesiguranța capitalului german și austro-ungar în fața „lichidării" nu era de loc un mobil de investire a unor capitaluri suplimentare, de refacere sau punere în funcțiune a fabricilor.

De altă parte capitalurile noi franceze și engleze care intrau în economie, înlocuind pe cele germane și austriece, urmăreau să obțină maximum de avantaje fără investiții suplimentare, mai ales într-o perioadă de puternice lupte revoluționare și de criză a regimului capitalist-moșieresc în România.

Se semnalează însă participații însemnate de capital străin în sectorul bancar, comercial, unde febra speculațiilor, inflația aduceau imense profituri deținătorilor de valută.

În aceste împrejurări, ale ofensivei capitalului antantist, marea burghezie românească urmărea pe toate căile să-și întărească pozițiile în economia propriei țări. Între numeroasele discuții în presă și parlament se desprind două atitudini față de capitalul străin, care exprimau pozițiile a două grupări de interese ale claselor exploatatoare. Prima concepție, mult dezbătută și controversată, era aceea a deschiderii tuturor porților capitalului străin. Se argumenta că în noile condiții postbelice dezvoltarea economică a țării din cauza lipsei de capital autohton nu se poate face fără capitaluri străine. Astfel, Gh. Manu scria în 1922 în articolul „Capitalul străin și dezvoltarea noastră economică" : „În mai multe articole

am căutat să demonstrez că o revenire grabnică la o stare economică și financiară normală nu e cu putință fără ajutorul capitalului străin" [24].

Pentru importul de capital străin militau acele cercuri ale burgheziei bancare autohtone alimentate cu credite din străinătate sau interesate alături de capitalul străin în marile întreprinderi și filiale ale acestuia în România. Aceeași atitudine avea și burghezia minorităților naționale din Banat și Transilvania care se găsea în strînse legături de afaceri cu firmele din Budapesta, Viena sau Berlin și, de asemenea, o parte a capitaliștilor români din Transilvania și Banat cu poziții mai slabe industriale și bancare amenințate de ofensiva capitalului liberal. În sfîrșit, o parte a moșierimii expropriate și a capitaliștilor din agricultură acționau pentru intrarea necondiționată a capitalului străin în țară cu speranța că alături de acesta vor plasa capitalurile adunate în condiții de mare rentabilitate și siguranță.

Concentrînd interesele acestor cercuri, Banca Marmorosch Blank, una dintre cele mai puternice din țară pînă în 1930, în care se împleteau interesele financiare industriale ale diferitelor capitaluri străine și autohtone, devine expresia materială și militantă a politicii „porților deschise" față de capitalul străin.

Într-un fel sau altul adepții capitalului străin erau reprezentați și de partidele politice. Partidul conservator, sprijinitor al „porților deschise" încă cu decenii în urmă, ca și cel nou creat, conservator democrat, alături de partidul poporului și partidul național din Transilvania înscriau în programele lor deplina libertate a capitalului străin în economia României. Acestora li se alătură și casa regală, legată prin nenumărate interese de finanța internațională.

A doua concepție care a stîrnit, de asemenea, vii discuții, proteste și lupte a fost aceea a dezvoltării țării „prin noi înșine", promovată în esență de marea burghezie financiar-industrială grupată în jurul Băncii Naționale a României și al Băncii românești. Politica „prin noi înșine" definea poziția marii burghezii liberale, în principal față de capitalul străin. Opunîndu-se concepției „porților deschise", capitalul industrial bancar reprezentat de liberali punea în fața capitalului străin o serie de condiții pentru pătrunderea și activitatea sa în economia României.

Trebuie menționat că teoretic concepția exploatării bogățiilor, a dezvoltării țării „prin noi înșine" a fost exprimată într-o formă mai liberală de deziderat de către partidul liberal încă înainte de primul război mondial. În manifestul său din 1911 se menționa : „Convinși de necesitatea armonizării intereselor noastre economice cu interesele internaționale, avem firească dorință ca în această conlucrare să încurajăm din ce în ce mai mult capitalul și inițiativa românească și să asigurăm elementului național o parte legitimă cît mai largă la muncă și la conducere" [25].

După război, în programul din 1920, aspirațiile marii burghezii devin mai categorice : „În ce privește politica economică în genere, punctul de vedere al partidului național-liberal este cunoscut de mult : dezvoltarea bogățiilor țării în primul rînd prin munca, inițiativa și capitalurile românești" [26].

[24] „Independența economică" nr. 10—11—12/1923, pag. 88.

[25] *Naționalismul economic și doctrina partidelor politice în România*, București, 1930, pag. 45.

[26] Ibidem, pag. 57.

Doctrina „prin noi înșine" nu se opunea total capitalului străin. Ea stabilea anumite condiții acestuia, și în primul rînd subordonarea capitalului străin sau măcar egalitatea capitalului românesc cu cel străin în întreprinderi, bănci. „O asemenea politică — se menționa mai departe în programul partidului național-liberal din 1920 — nu înlătură conlucrarea capitalurilor străine, dar ea vrea cu aceste capitaluri raporturi de cinstită și frățească conlucrare, iar nu legături de asuprire sau de acaparare primejdioasă a suveranității naționale, care ar lăsa poporul român sărac, într-una din cele mai binecuvîntate țări ale Europei" [27].

În fond, marea burghezie financiar-industrială urmărea să se „elibereze" de sub tutela capitalului străin în industrie, bănci și astfel să obțină o parte cît mai mare din profitul produs în țară.

În spiritul politicii „prin noi înșine", burghezia liberală trece la ofensivă pentru „naționalizarea" întreprinderilor cu capital străin, adică pentru cointeresarea în aceste întreprinderi a capitalului românesc, alături de grupările financiare străine. Răsunătoare au rămas afacerile „naționalizării" societăților metalurgice Reșița, Astra, a marii societăți petroliere „Steaua română", a societăților carbonifere Petroșani, Lupeni și a numeroase alte firme industriale și bancare. Caracteristic este că la aceste „naționalizări" participau reprezentanți ai tuturor grupărilor burgheziei.

În vederea asigurării pe cale legală a unui loc majoritar pentru capitalul românesc în exploatarea bogățiilor țării, după ce constituția din 1923 consacră proprietatea statului asupra subsolului minier, se elaborează o serie de legi, ca legea minelor, a energiei, a comercializării bunurilor statului etc. Legea minelor adoptată în 1924 inițial era legiferarea dezideratelor politicii „prin noi înșine". Ea condiționa participarea capitalului străin la exploatările petroliere din România de asigurarea unui procent de 55—60% din acțiuni părții românești, precum și 75% din conducerea constituită, în frunte cu președintele societății, din cetățeni români. Iată doar cîteva din cerințele manifeste ale economiștilor liberali anterioare legii : „Noi nu putem privi cu indiferență cum profiturile la capitalurile investite în industria petroliferă trec granița la băncile și acționarii străini — scria revista Analele economice și statistice din 1919 —, în timp ce nouă nu ne rămîne nimic din aceste profituri". Iar V. Slăvescu definea lapidar colaborarea cu capitalul străin : „Colaborarea, oricînd și sub astfel de organizații încît capitalul străin să vină să lucreze în casa românească, iar în nici un caz capitalul românesc în casă străină" [28].

De altfel, această poziție a burgheziei liberale față de capitalul străin nu însemna o inovație în politica economică nici pe plan național, nici pe plan internațional. În orice țară în care capitalul străin domină în anumite sectoare sau ramuri, în perioada imperialismului, anumite grupări ale burgheziei, care și-au asigurat o bază economică mai importantă, se văd lezate în interesele lor de capitalul străin. Monopolurile străine acaparează principalele bogății naturale, ramurile industriale care se creează, băncile și comerțul intern și extern, limitează profiturile burgheziei autohtone și deci și posibilitatea ei de acumulare și consolidare a pozițiilor sale economice. În anumite împrejurări, cînd, dispunînd atît de puterea politică și de poziții economice, cît și de o conjunctură prielnică, aceste grupări încearcă

[27] Ibid.

[28] „Economia națională" nr. 1, din 1922, pag. 11.

să se emancipeze de sub dependența capitalului străin, urmărind să realizeze o independență economică față de acesta, ceea ce în ultima instanță se reflectă și asupra independenței țării respective, fapt întîmplat și cu marea burghezie românească. În perioada neutralității și a războiului în anumită măsură, și mai ales ulterior, ea și-a întărit poziția atît în economie, cît și în cadrul coaliției burghezo-moșierești. Desăvîrșirea unității naționale, apariția unor perspective largi în exploatarea bogățiilor întregii țări, a unei piețe extinse, împărțirea moștenirii „capitalului inamic" etc. au dat în mîna marii burghezii române argumente pentru a încerca să trateze cu capitalul străin de pe poziții de egalitate.

Dar politica „prin noi înșine" trebuie privită și din alt punct de vedere. Lozinca „prin noi înșine" nu constituia un program fundamentat de dezvoltare economică a țării, nu urmărea anumite direcții ale dezvoltării economiei naționale, anumite ramuri de bază care să asigure consolidarea potențialului economic al țării, cum ar fi industria grea, pilon al independenței economice a țării. Ea nu dădea soluții asupra modului cum se va dezvolta industria și agricultura. În conținut, „prin noi înșine" urmărea în primul rînd înlocuirea în parte a capitalului străin în ramurile cele mai rentabile ale economiei, subordonarea lui capitalului autohton, respectiv obținerea unei anumite independențe a capitalului românesc față de capitalul străin. Din punct de vedere economic, efortul marii burghezii, în special liberale, de a-și dezvolta o bază proprie industrial-financiară va avea ca urmare în mod obiectiv în perioadele următoare o anumită dezvoltare a forțelor de producție, a industriei naționale, cît și reducerea dominației capitalului străin în economia României.

Trebuie avut în vedere însă că în perioada imperialistă înlăturarea radicală a dominației capitalului străin, obținerea unei independențe economice și politice reale nu pot fi înfăptuite de una sau alta din grupările burgheziei naționale fără sprijinul maselor ; marea burghezie română nu a putut să înfăptuiască dezideratele de mai sus pentru că, în afară de faptul că ea era slabă economicește și nu avea sprijinul celor mai largi pături ale poporului, încercarea de a obține independența sa economică și a țării prin „colaborare frățească" cu capitalul internațional, acaparator, nu era calea reală, eficientă.

Scurta istorie a burgheziei românești a demonstrat nu o dată că în momentele critice pentru existența sa cercuri conducătoare și influente din cadrul ei au apelat la alianța, în interesul lor de clasă, cu burghezia internațională împotriva maselor, trădînd în aceste împrejurări aspirațiile naționale și populare.

Toată această problematică complexă economică-socială-politică a determinat profilul anilor 1919—1924, care pe tărîm economic se caracterizează, în liniile cele mai generale, ca perioadă de refacere, de restabilire a economiei. Majoritatea celorlalte probleme sociale și politice, într-o formă sau alta, erau concentrate sau legate de mișcările în structura economică a societății. Ele generau adînci antagonisme de natură socială și politică. Mișcarea revoluționară a maselor chiar dacă nu reușește să rezolve în mod radical contradicțiile societății românești din anii postbelici, ea se impune acum societății ca forța organizată, cu o conștiință socială mai înaltă, condusă de detașamentul său — Partidul Comunist Român.

Mihail Macavei

(1882 — 1965)

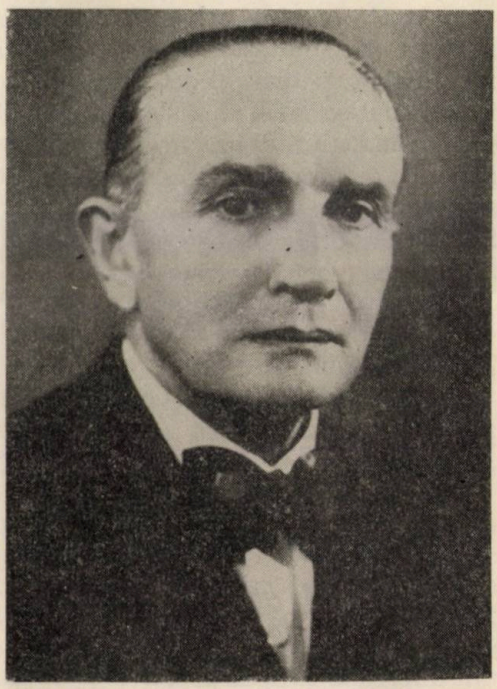

Printre figurile luminoase care s-au alăturat mișcării muncitorești-revoluționare din România se înscrie și Mihail Macavei. Născut la 8 noiembrie 1882 la Turnu-Severin într-o familie de moșieri, Mihail Macavei a absolvit liceul la Craiova, iar în anul 1912 și-a trecut în mod strălucit doctoratul în drept la Paris. În timpul studiilor făcute la Paris, cunoaște, fie personal fie prin scrieri și conferințe, pe Jean Jaurés, Anatole France, Romain Rolland, Henri Barbusse și alți reprezentanți ai culturii progresiste sau oameni politici care luptau pentru o viață socială înnoitoare.

Întors în țară, tînărul Macavei este animat de dorința de a intra în viața politică spre a lupta în mod cinstit pentru îmbunătățirea situației economice, politice și culturale a poporului nostru. Se înscrie în partidul liberal, partid care, în condițiile avîntului mișcării muncitorești și creșterii nemulțumirilor țărănimii, afișa în programul său două din principalele reforme — reforma agrară și votul universal — pe care masele, în frunte cu partidul social-democrat, le cereau cu hotărîre să fie fără întîrziere înfăptuite.

Partidul social-democrat din România era singurul exponent al maselor muncitorești și țărănești și numai el lupta sincer și hotărît pentru realizarea acestor reforme. În același timp partidul social-democrat demască primejdia războiului pe care cele două tabere imperialiste vor să-l

dezlănțuie pentru împărțirea sferelor de influență pe plan mondial, război menit să mărească și mai mult exploatarea și jefuirea tuturor popoarelor.

În anii 1914—1917, M. Macavei este ales deputat în parlamentul țării.

Convins și nemulțumit de demagogia partidului liberal îl părăsește și, împreună cu alți 16 deputați cu orientare burgheză-democratică de stînga, înființează în anul 1917 Partidul muncii, care are o scurtă existență.

Primul război mondial cu influențele sale social-politice, Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și viguroasele mișcări populare din țara noastră îi dinamizează activitatea și-i clarifică atitudinea politică. În iarna anului 1917 salută în ședința parlamentului Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. După aceasta, este însărcinat de noua grupare să stabilească legătura cu comitetul revoluționar român de la Odesa în frunte cu M. Gh. Bujor. Martor al eroismului gărzilor roșii, are prilejul să se convingă că numai forța și solidaritatea maselor în frunte cu un partid de tip leninist pot să rezolve problemele vitale ale popoarelor exploatate.

Lupta revoluționară din România în continuă creștere, lărgirea cunoștințelor sale despre socialismul științific și convingerea în justețea cauzei clasei muncitoare îl determină să facă un pas mai hotărîtor — înscrierea în partidul socialist la 8 decembrie 1918. Și de acum înainte participă fără șovăire la acțiunile mișcării muncitorești revoluționare, începînd cu greva generală din anul 1920 și crearea P.C.R. în 1921, trecînd prin lupta organizațiilor legale conduse de partid și sfîrșind cu insurecția armată de la 23 August 1944, care deschide definitiv drumul construirii socialismului în România.

Alături de muncitori revoluționari ca Ioan Elena, State Ciuhurezu și alții, activează fără încetare printre lucrătorii din întreprinderile de la Turnu-Severin.

În octombrie 1920 îi găsim pe Mihail Macavei și Ioan Elena în fruntea grevei generale din acest oraș. Sediile partidului și sindicatelor sînt devastate și ocupate de armată și poliție. Conducătorii grevei și zeci de muncitori sînt arestați și maltratați. Masele nu se lasă intimidate și demonstrează în fața prefecturii și a închisorii militare pentru eliberarea celor întemnițați. Mihail Macavei vorbește cu toată forța convingerilor sale mulțimilor care manifestează cu însuflețire împotriva terorii. La 27 octombrie este arestat. După eliberarea din închisoare desfășoară cu și mai multă pasiune activitatea revoluționară printre muncitori, care îl trimit împreună cu Ioan Elena să participe la Congresul de creare a partidului de tip nou.

În timpul desfășurării lucrărilor congresului este ales în secretariat și comisia de rezoluții. Este arestat împreună cu ceilalți congresiști. La Văcărești el face parte din delegația care cere acordarea unui regim politic pentru cei închiși. Eliberat în decembrie 1921, ia parte la organizarea reapariției ziarului „Socialismul" în ziua de 14 decembrie. Face parte din Comitetul Executiv provizoriu al P.C.R. În această calitate scrie articole la „Socialismul", în care expune programul și lupta partidului, cheamă

muncitorimea la organizare, ține conferințe și participă la reorganizarea secțiilor partidului.

Candidează pe listele P.C.R. la alegerile din martie 1922, eveniment care creează posibilități mai largi de activitate politică.

La cel de-al doilea Congres al P.C.R., care a avut loc în zilele de 3—4 octombrie 1922 la Ploiești, a fost ales membru al Comisiei de control și al Comisiei agrare. În perioada activității legale a partidului duce o vie activitate pentru strîngerea legăturilor acestuia cu masele și în special cu țărănimea. În anii 1923—1924 este reprezentantul P.C.R. pe lîngă Internaționala Comunistă.

După 1924, cînd partidul a fost scos în afara legilor, Mihail Macavei primește sarcina de a activa în cadrul legal al mișcării muncitorești. Susținător consecvent al îmbinării muncii ilegale cu cea legală, M. Macavei este convins că numai în felul acesta P.C.R. va conduce cu fermitate lupta oamenilor muncii împotriva exploatării și asupririi capitaliste. Este unul dintre militanții care participă activ la înființarea Blocului democrației muncitorești-țărănești în anul 1925, cum și la organizarea Conferinței Blocului muncitoresc-țărănesc care are loc în aprilie 1926 la Turnu-Severin. Începînd din anul 1926 face parte din conducerea acestei organizații, participă la viața politică a țării, răspîndind cuvîntul partidului și mobilizînd la luptă masele și în special țărănimea din Oltenia, unde este foarte cunoscut. În mai multe rînduri candidează pe listele B.M.Ț. în alegerile comunale și parlamentare.

Tot în anul 1926 semnează articolul-program al ziarului „Dezrobirea" împreună cu dr. Eugen Rozvani, Timotei Marin și alți militanți comuniști. „Gazetele burgheze — se precizează în articolul-program — servesc, cum este și explicabil, interesele clasei lor. Sîntem un grup de militanți ai mișcării muncitorești care voim să luptăm pentru libertățile cetățenești, pentru înlăturarea regimului excepțional la care sînt expuse organizațiile muncitorești și pentru legalizarea P.C.R., care este singurul partid care poate conduce cu succes luptele muncitorești pentru revendicările zilnice și pentru eliberarea definitivă a clasei muncitoare".

Este mereu prezent — prin diferite acțiuni — la procesele intentate militanților și organizațiilor muncitorești revoluționare, unde demască cu aceeași convingere regimul de exploatare și teroare instaurat de guvernele burghezo-moșierești. Sprijină material activitatea desfășurată de Ajutorul Roșu și de alte organizații de ajutorare a celor închiși și a familiilor lor.

Muncește cu un entuziasm tineresc alături de alți comuniști, antifasciști și democrați în timpul campaniei electorale din 1936, cînd forțele democratice unite au obținut, pe baza unui larg front comun antifascist, un răsunător succes în județele Hunedoara și Mehedinți.

Curajul și disciplina de partid îl călăuzesc în toate acțiunile întreprinse. Ademenirilor partidelor burgheze le răspunde cu liniștea convingerilor sale nestrămutate și cu umorul intelectualului înseninat de cultura

progresistă și invincibilitatea socialismului științific. În acțiunea sa caută metode corespunzătoare vieții noastre sociale și politice.

Participă la numeroase reuniuni internaționale ale organizațiilor care luptă împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea păcii.

În anul 1940 este internat în lagărul de la Miercurea Ciuc, iar în timpul războiului antisovietic i se fixează domiciliu obligatoriu în comuna Vlădaia, județul Mehedinți.

Cu toate riscurile domiciliului obligatoriu, Mihail Macavei folosește diferite mijloace pentru a menține legăturile cu P.C.R. și conducerea sa.

După 23 August 1944 primește diferite sarcini în cadrul Comitetului regional al P.C.R. din Oltenia și în conducerea Uniunii patrioților.

În anii 1948—1950 este trimis ministru plenipotențiar la Londra.

Reîntors în țară, trece la președinția activă și apoi la președinția de onoare a Institutului român pentru relațiile culturale cu străinătatea.

Moare la 15 noiembrie 1965.

Viața și activitatea lui Mihail Macavei sînt strîns legate de lupta P.C.R. pentru înlăturarea orînduirii burgheze și construirea societății socialiste în patria noastră.

A. BUZDUN

Dr. Eugen Rozvani

(1872 — 1937)

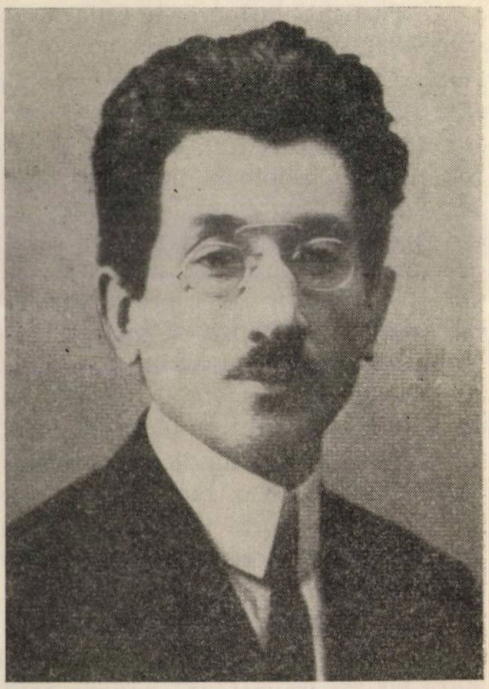

Eugen Rozvani a fost unul din cei mai cunoscuți și în același timp din cei mai populari conducători ai mișcării muncitorești din țara noastră și în special din Transilvania.

Timp îndelungat a desfășurat o activitate neîntreruptă, curajoasă și rodnică în folosul maselor populare din România.

S-a născut în orașul Salonta, județul Bihor, în anul 1872. După terminarea facultății de drept profesează avocatura în orașul Oradea, unde apără pe muncitori, țărani și intelectuali împotriva nedreptăților, asupririi și terorii clasei stăpînitoare.

Încă din tinerețe intră în mișcarea muncitorească. Mobilizat în armata austro-ungară în timpul primului război mondial este luat prizonier de armatele ruse. Marea Revoluție Socialistă din Octombrie exercită o influență importantă asupra vieții și activității sale politice.

Întors în țară la începutul anului 1920 participă zi de zi la organizarea secțiunilor Partidului socialist din Transilvania, la unificarea tuturor organizațiilor partidului din România, desfășoară o susținută activitate propagandistică pentru îndrumarea acestuia pe adevăratul drum al marxism-leninismului, demascînd fără cruțare concepțiile reformiste propagate de Ion Flueraș, G. Grigorovici, I. Jumanca și alții.

Partizan hotărît al creării Partidului Comunist Român, Eugen Rozvani face parte din delegația partidului socialist împreună cu Gh. Cris-

tescu, C. Popovici, Al. Dobrogeanu-Gherea, D. Fabian și Ion Flueraș, care pleacă în vara anului 1920 la Moscova pentru a discuta problema afilierii Partidului socialist din România la Internaționala Comunistă.

El participă ca delegat al organizației din Oradea la lucrările primului Congres al P.C.R. din mai 1921 și face parte din Comisia de rezoluții a acestuia. În timpul dezbaterilor asupra programului privind problema agrară el demonstrează că desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice din România este o etapă corespunzătoare situației din țara noastră și de aceea susține ca într-o primă etapă, pentru mobilizarea țărănimii alături de clasa muncitoare, pămîntul să fie expropriat de la moșieri și împărțit țăranilor împreună cu uneltele necesare muncilor agricole.

Este arestat, întemnițat și implicat, împreună cu ceilalți congresiști, în cunoscutul proces din Dealul Spirei. După eliberarea din închisoare în anul 1922, face parte din Comitetul Executiv Provizoriu, continuîndu-și activitatea la Oradea.

Participă la lucrările Congresului al II-lea al P.C.R. din 3—4 octombrie 1922, unde prezintă rapoartele privitoare la problemele agrară și națională. Atît în raportul privind problema agrară, cît și în cuvîntul luat la discuții pe marginea acestuia, Eugen Rozvani s-a situat cu fermitate pe o poziție justă. Astfel, el cerea să se țină seama de realitatea existentă, în legătură cu problema împroprietăririi țăranilor. Deși critică felul cum a fost legiferată și cum se înfăptuia, Eugen Rozvani preciza că „ar fi greșit să atacăm proprietatea privată a pămîntului (împroprietărirea — *n.n.*)... Dimpotrivă, trebuie să arătăm țăranilor că noi sprijinim această proprietate în contra marilor proprietari și a capitalului cămătăresc...“ El arată că partidul, pentru a se apropia de țărănime — care forma majoritatea populației țării — trebuie să lupte pentru aplicarea neîntîrziată a reformei, să fie expropriate și cele 500 ha rămase moșierilor, să se dea pămînt în mod gratuit tuturor țăranilor ; statul să le dea unelte și vite de muncă ; partidul să creeze sindicate agricole etc. Apărîndu-și punctul just de vedere, E. Rozvani a luat atitudine fermă împotriva acelor care, preluînd mecanic experiența altor partide comuniste, susținea ca P.C.R. să lupte pentru naționalizarea întregului pămînt și pentru darea lui în folosință țăranilor.

La acest congres a fost ales membru supleant al C.C. al P.C.R. și membru al Comisiei agrare, numită pentru a studia această problemă deosebit de importantă pentru activitatea Partidului Comunist Român.

Înfruntînd teroarea, proprie regimului burghezo-moșieresc, E. Rozvani își continuă activitatea la Oradea, unde îl găsim în fruntea organizației P.C.R. După scoaterea în afara legilor a partidului comunist, E. Rozvani devine adeptul convins al folosirii tuturor mijloacelor legale, concomitent cu lupta ilegală, de organizare și concentrare a tuturor forțelor muncitorești, revoluționare și democrat-burgheze, care să fie opuse terorii și exploatării claselor dominante.

În aprilie 1926 ia parte la Conferința de organizare a Blocului Muncitoresc-Țărănesc, care are loc la Turnu-Severin. Este ales în Comitetul Central și în Comitetul de redacție al ziarului „Dezrobirea", organul neoficial al acestei organizații. Participă, pînă în anul 1931, la conferințele și plenarele B.M.Ț. împreună cu M. Macavei, N. Popescu-Doreanu, Simo Geza, D. Grofu, M. Cruceanu, Al. Mihăileanu, C. Trandafirescu, Koloman Müller, dr. Almășan, C. Neniță, D. Chicuș, I. Niculi, I. Diaconescu și alți militanți. În anii 1926—1928 candidează la alegerile comunale și parlamentare din județul Bihor, unde este ales consilier comunal din partea B.M.Ț.

Ca și alți comuniști, el își dădea seama că, ducînd o luptă pe bază de front unic muncitoresc, o activitate politică de înțelegeri și alianțe cu toate forțele interesate în democratizarea țării, partidul comunist va apăra cu și mai mult succes cauza clasei muncitoare și a întregului nostru popor.

Această viziune largă a sa l-a dus, începînd din 1926, la tot mai dese conflicte cu elementele sectare, stîngiste și aventuriste din conducerea partidului. În campaniile electorale, în munca de partid pe care o desfășura legal sau ilegal, E. Rozvani a refuzat să difuzeze și să popularizeze lozinca nejustă pentru țara noastră a „autodeterminării pînă la despărțire" a unor teritorii cu o populație în mare majoritate românească. Cu riscul calității lui de membru al partidului comunist, s-a opus și n-a dat curs acestor indicații, ceea ce i-a atras împotrivă pătimașe campanii de denigrare din partea elementelor aventuriste ca Marcel Pauker — Luximin și alții. El le-a înfruntat cu curaj, a răspuns demn la aceste injurii, rămînînd la postul pe care partidul i-l încredințase, slujind cu abnegație cauzei clasei muncitoare, căreia i s-a dedicat pînă la sfîrșitul vieții sale.

Eugen Rozvani răspunde acestei campanii printr-un articol, publicat în ziarul „Înainte", organul B.M.Ț., nr. 1 din 10 ianuarie 1929, și intitulat „Mai puțină flecăreală, mai multă muncă", în care, criticînd slabele rezultate obținute de B.M.Ț. în campania electorală la București, insistă ca această organizație să-și lărgească legăturile cu masele și să nu ducă o politică de izolare față de acestea.

Pentru neobosita sa activitate revoluționară, Eugen Rozvani este arestat de zeci de ori, azvîrlit samavolnic din locuința sa împreună cu întreaga familie și purtat pe jos din sat în sat, sute de kilometri.

În septembrie 1928 este implicat în procesul de la Cluj înscenat împotriva celor 76 de muncitori, intelectuali și mici meseriași care activau în fruntea unor organizații muncitorești revoluționare din România. La acest proces, Eugen Rozvani expune cu energie și justețe programul și lupta Blocului Muncitoresc-Țărănesc, pe care-l definește ca „o formațiune revoluționară de front unic a tuturor păturilor producătoare de la orașe și sate. Orice muncitor de fabrică, țăran sărac sau mijlociu, intelectual și funcționar public, mic industriaș și mic comerciant poate veni în jurul acestei formațiuni spre a lupta unit și în mod hotărît împotriva regimu-

lui oligarhic de astăzi, impunînd cucerirea tuturor drepturilor și libertăților cetățenești". Cei 76 de inculpați sînt condamnați la 150 de ani închisoare, 273 ani de interdicție și 715 500 de lei amendă. După proces, Eugen Rozvani, cu toate amenințările și provocările Siguranței și guvernelor burgheze, depune o activitate și mai intensă. Zilnic vorbește muncitorilor, țăranilor la sate, intelectualilor și micilor meseriași la orașe. La sindicate ține nenumărate conferințe privitoare la problemele profesionale, culturale și internaționale.

Deși bolnav, nu încetează o clipă lupta.

Militant curajos și intransigent, Eugen Rozvani reprezintă pentru mișcarea muncitorească din România tipul intelectualului care n-a despărțit niciodată viața sa de lupta P.C.R. și a maselor populare din România. El a rămas în mișcarea muncitorească un exemplu de activist care s-a contopit cu cele mai nobile idealuri ale proletariatului, de slujire fără rezerve a intereselor poporului român.

M. POPA

Constantin Popovici

(1876 — 1940)

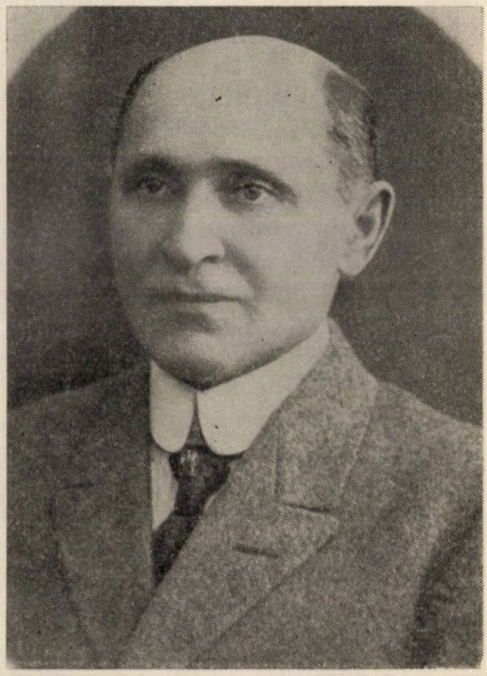

Printre militanţii marcanţi ai mişcării muncitoreşti a căror viaţă s-a contopit cu lupta dusă de clasa muncitoare din România împotriva exploatării şi asupririi se numără şi Constantin Popovici.

Constantin Popovici s-a născut la 6 iulie 1876, în comuna Mălini, din fostul judeţ Baia, în casa unor ţărani săraci. După terminarea cursului elementar în satul natal frecventează cursurile gimnaziului „Alexandru cel Bun" din Iaşi. Neavînd posibilităţi materiale, intră ucenic la un atelier de cizmărie la Iaşi şi devine lucrător pantofar.

La sfîrşitul secolului al XIX-lea, cînd tînărul Constantin Popovici devine lucrător, elementul cel mai de seamă îl reprezenta afirmarea pe arena istoriei a clasei muncitoare, purtătoarea consecventă a ideilor de progres, de eliberare socială şi naţională a poporului român. În aceste împrejurări, el este atras din ce în ce mai mult de mişcarea muncitorească şi socialistă căreia i se alătură.

Conştiinţa lui de clasă, viaţa grea a muncitorilor în mijlocul cărora trăia şi de care se simţea legat, precum şi presa şi literatura socialistă pe care le citea cu nesaţ i-au aprins în suflet flacăra luptei pentru înlăturarea nedreptăţii şi eliberarea maselor de exploatare.

Din fragedă tinereţe el se înrolează în mişcarea muncitorească, devenind în anul 1894 membru al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, fiind ales în comitetul Clubului social-democrat din Iaşi.

După dezorganizarea P.S.D.M.R. în 1899, partea înaintată a proletariatului, militanții revoluționari au dus mai departe steagul luptei, reușind la începutul secolului al XX-lea să reorganizeze mișcarea muncitorească.

Stabilindu-se în București, Constantin Popovici activează în cadrul cercului „România muncitoare" din Capitală împreună cu I. C. Frimu, Gh. Cristescu, V. Anagnoste, Al. Constantinescu ș. a. În anii 1905—1906 se remarcă în organizarea și conducerea mișcărilor greviste aducînd o contribuție însemnată alături de alți militanți de seamă ai proletariatului la reorganizarea și consolidarea mișcării sindicale în cadrul căreia i se încredințează sarcini de răspundere. La Congresul din 1910 al P.S.D.R. este ales în Comisia Generală a Sindicatelor din România. La Congresul din iunie—iulie 1912 al P.S.D.R. și al sindicatelor prezintă raportul asupra problemelor referitoare la „Legea meseriilor și legea asigurărilor". La acest congres a fost ales secretar al Comisiei Generale a Sindicatelor din România, sarcină pe care o îndeplinește cu cinste o perioadă îndelungată. El a militat pentru lărgirea și consolidarea continuă a sindicatelor muncitorești.

După Congresul P.S.D.R. din 1910, alături de alți militanți revoluționari, Constantin Popovici a acționat pentru consolidarea partidului clasei muncitoare, pentru o „organizare temeinică a partidului", considerîndu-l chezășia sigură care „dă mișcării îndrumarea ei practică".

În anii primului război mondial, Constantin Popovici a făcut parte din grupul elementelor care au mobilizat clasa muncitoare la lupta împotriva scumpirii traiului, împotriva speculei și a șomajului, pentru păstrarea neutralității țării, contra primejdiei statelor imperialiste, care prin războiul dezlănțuit urmăreau subjugarea și jefuirea statelor mici.

În condițiile grele ale ocupației germane, cînd o parte a conducerii mișcării muncitorești fusese arestată, C. Popovici și-a continuat activitatea revoluționară. Alături de Alecu Constantinescu, Ecaterina Arbore și alți militanți ai clasei muncitoare a pornit la refacerea ilegală a mișcării muncitorești, la organizarea luptei împotriva ocupanților germani. Participă la elaborarea și răspîndirea manifestelor revoluționare cu prilejul zilei de 1 Mai 1918 la București, fapt pentru care este arestat împreună cu un grup de revoluționari de către Comandatura trupelor germane de ocupație.

În anii 1918—1920, Constantin Popovici — înflăcărat orator și bun organizator — se afirmă tot mai mult ca un militant de seamă al mișcării muncitorești. Participă activ la organizarea numeroaselor greve ce s-au desfășurat în acești ani, și care au culminat cu greva generală din 1920, moment de mare însemnătate în istoria luptelor de clasă din România. Pentru activitatea desfășurată în acești ani și-a atras ura și a simțit măsurile de represalii ale regimului burghezo-moșieresc, fiind de mai multe ori arestat.

Militînd pentru apărarea intereselor economice și politice ale proletariatului și bucurîndu-se de încrederea maselor, Constantin Popovici a

reprezentat clasa muncitoare din țara noastră la diferite manifestări muncitorești internaționale. În anul 1920 el face parte din delegația partidului socialist care a dus discuții la Moscova cu privire la afilierea mișcării socialiste din țara noastră la Internaționala a III-a, Comunistă. Manifestîndu-și alături de Gh. Cristescu și E. Rozvani adeziunea la afilierea mișcării socialiste din România la Internaționala Comunistă, la principiile leniniste cu privire la partidul de tip nou, Constantin Popovici și-a exprimat însă rezerva în ce privește obligativitatea hotărîrilor Internaționalei a III-a pentru partidele comuniste. Întors în țară a militat, alături de ceilalți fruntași ai mișcării socialiste, pentru convocarea Congresului partidului socialist și afilierea partidului la Internaționala a III-a.

În luna aprilie 1921, pentru activitatea sa politică, este arestat și eliberat abia în februarie 1922, neparticipînd la Congresul de creare a partidului comunist.

În anul 1922, Constantin Popovici, depărtîndu-se de principiile comuniste pe care le-a susținut o vreme, se află printre întemeietorii Partidului socialist care se situa pe poziții centriste. Partidul Socialist a aderat apoi la Federația Partidelor socialiste din România care în mai 1927 s-a transformat în Partidul Social Democrat din România. În toată această perioadă, C. Popovici a făcut parte permanent din conducerea Partidului Socialist din vechea Românie.

Paralel cu activitatea politică desfășurată în cadrul P.S.D. activează intens pe tărîm sindical. El va fi printre purtătorii curentului de stînga în Partidul social-democrat, influențînd și pe alți militanți social-democrați.

Neîmpăcîndu-se și neacceptînd tactica reformistă a liderilor P.S.D., în ianuarie 1933 Constantin Popovici se desprinde împreună cu alți militanți din P.S.D. și înființează partidul socialist, în conducerea căruia a ocupat un loc însemnat.

Lupta desfășurată pentru frontul unic muncitoresc îl situează pe Constantin Popovici în multe probleme pe o platformă comună cu comuniștii.

În toamna anului 1933, Constantin Popovici își aduce aportul la unificarea partidului socialist cu partidul socialist independent, sub titulatura partidul socialist unitar. În anii 1933—1935 acest partid este prezent la numeroase acțiuni împreună cu P.C.R., contribuind astfel la realizarea frontului unic în diferite momente și în mai multe localități.

Idealurile nobile ale luptei de eliberare socială și de apărare a independenței naționale, a suveranității și integrității teritoriale amenințate de pericolul fascist și tendințele expansioniste ale Germaniei hitleriste au făcut din Constantin Popovici un remarcabil activist antifascist.

În decembrie 1935, după ce se desprinde de partidul socialist unitar și creează partidul socialist, al cărui președinte rămîne pînă la încetarea din viață, se alătură forțelor democratice (Blocul democratic, Frontul plugarilor, Madosz-ul). Este unul din semnatarii acordului încheiat la Țebea, acord semnat solemn sub gorunul legendar al lui Horia. „De la Țebea din ținuturile lui Horia și ale lui Avram Iancu — se menționa în acord —

pentru libertate și dreptate socială, ne adresăm întregului popor muncitor din această țară și tuturor organizațiilor ...să se alăture acțiunii noastre, pentru a înfăptui cu un ceas mai devreme adevăratul front popular între toate forțele democratice din România, singura chezășie a luptei pentru libertate și pace". Acordul de la Țebea a avut un răsunet imens în întreaga țară, el a stîrnit în rîndurile celor mai diferite pături sociale, adversare hitlerismului, o vie mișcare pentru făurirea unității forțelor democratice și patriotice. În baza acordului de front democratic încheiat la începutul anului 1936, partidul socialist condus de C. Popovici participă la alegerile parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara ce s-au ținut în același an, militînd împotriva fascismului, pentru independența și suveranitatea țării.

La capătul unei activități neobosite și devotate de peste 40 de ani, activitate care a contribuit la ridicarea clasei muncitoare și la lupta contra exploatării, pentru drepturi și libertăți democratice, Constantin Popovici încetează din viață în București la 1 septembrie 1940.

Partidul Comunist Român, continuatorul celor mai înaintate tradiții de luptă ale poporului român, ale clasei muncitoare, prețuiește activitatea militanților socialiști pusă în slujba poporului, iar Constantin Popovici a fost unul dintre acești luptători.

M. COVACI

G. Ibrăileanu

(1871 — 1936)

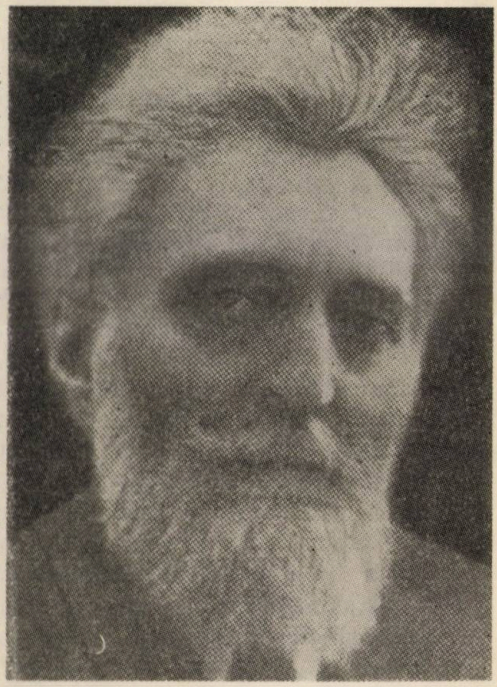

S-au împlinit treizeci de ani de la moartea profesorului G. Ibrăileanu, criticul literar, care a fost conducătorul de fapt al revistei „Viața românească" înainte și după cel dintîi război mondial la Iași și inspiratorul ei în primii ani după mutarea acestei publicații la București (1930—1932).

Multe din articolele sau studiile care s-au scris, și se scriu încă, despre Ibrăileanu cuprind erori, datorită timpului care tocește uneori amintirile, iar alteori le dă o exuberanță inventivă. Mai ales că această personalitate a și fost foarte complexă, iar aceia care n-au trăit în intimitatea lui și nu i-au citit fiecare rînd anevoie pot avea comprehensiune pentru o minte și un suflet cu atîtea însușiri deosebite, ba cîteodată chiar contradictorii.

Ibrăileanu era un raționalist, dublat de un sentimental. Efuziunile lui nu-și puteau lua însă zborul în voie, fiind frînate de rațiune.

Era sceptic și luptător politic, în genul lui Anatole France.

În tinerețe a fost socialist, membru cotizant în „partidă" — cum se spunea Partidului social-democrat al muncitorilor din România prin 1890—1895. A debutat foarte tînăr în publicistică. A scris împreună cu Panait Mușoiu, în 1889—1890, la revista progresistă „Școala nouă" din Roman, semnînd Cezar Vraja.

Cu acest pseudonim Ibrăileanu a început să publice articole în presa socialistă. Colaborează din 1890 la „Munca" din București, continuîndu-și activitatea la această foaie și în anii următori. Tipărește în 1891 articolul „Rolul socialismului". Scrie asiduu în 1892 și 1893, ca colaborator extern, iar în anii 1894—1895 lucrează în redacție ca redactor intern. La 20 februarie 1894, Cezar Vraja semnează în „Munca" un articol intitulat „Răscoalele țărănești" și în același an un alt articol cu răsunet în rîndul opiniei publice : „Socialismul și adevărul" și alte materiale privitoare la problemele social-politice din acea vreme.

În 1892 Cezar Vraja publică în revista „Critica socială" din Iași un articol : „Darwinismul social".

În anii 1893—1894 Ibrăileanu a lucrat la „Evenimentul literar", scriind sub titlul generic „Psihologia de clasă" un articol despre volumul „Dan" al lui Vlahuță. A purtat polemici aprinse cu acest scriitor care nu admitea tendința în artă. Un articol al lui Ibrăileanu se intitula : „Dl. Vlahuță și arta socialistă". Alte articole au apărut în „Evenimentul literar". Citățm dintre ele : „Originalitatea formei", „Împrumutarea formei" și „Literatura pentru popor" (1894). În 1894 Ibrăileanu publică în „Evenimentul literar", sub pseudonimul Verax, un nou articol cu titlul : „Eminescu judecat de Aron Densusianu". Paternitatea acestui articol rezultă din oferta făcută de Ibrăileanu Editurii „Șaraga" din Iași pentru un volum de „Note și impresii".

În 1894 Ibrăileanu s-a mutat la București și a lucrat, ca redactor la publicațiile socialiste „Munca" și „Lumea nouă" pînă în 1895, cînd a plecat la Iași ca să-și susțină licența.

La „Lumea nouă", Ibrăileanu a publicat în 1894, printre altele, articolul „Platonismul în politică", iar în 1895 articolele : „Țăranii interziși", „Regele și partidele", „8 ore în mine", „D. Sturdza și lucrătorii", „Scrierile lui Ionescu Raicu-Rion" și „Necrologul" acestui scriitor socialist, apoi „Exploatare... națională" și „Convenții scelerate".

Contemporanii care l-au văzut pe Ibrăileanu lucrînd la ziarele „Munca" și „Lumea nouă" din București, povestesc de entuziasmul redactorilor acestor ziare socialiste, care cu abnegație purtau lupta publicistică fără odihnă, cu o hrană frugală pe birou, alcătuită dintr-o bucată de pîine cu brînză, așezate pe-o foaie de hîrtie. (Am cules aceste date din vastul material bibliografic, pe care mi l-a pus la dispoziție profesorul I. Crețu).

Prin 1906, ca elev al Liceului internat din Iași, în cursul unei călătorii la București, m-am oprit la Ploiești, am intrat în restaurantul gării și, așezat singur la o masă, am comandat un ceai simplu. L-am rugat pe chelner să spună patronului, C. Dobrogeanu-Gherea, că un elev de liceu vrea să-i vorbească. De la o masă din fund s-a ridicat dintr-un grup de cîteva persoane un domn cu o barbă rară și cu ochi blînzi, care — șchiopătînd ușor — s-a apropiat de mine. S-a așezat pe un scaun alături de mine. L-am rugat să predea o scrisoare de familie unui prieten al său, colaborator la revista lui „Literatură și știință". Impresionat de drama pe care i-am spus-o pe scurt, Gherea mi-a luat scrisoarea și în cuvinte simple mi-a făgăduit că îmi va îndeplini rugămintea. M-a întrebat apoi despre profesorii mei : G. Ibrăileanu și Axinte Frunză. I-am dat lămuririle cerute și am adăugat :

— Dar noi avem și alți profesori buni : Calistrat Hogaș și Ion Paul.

— Da, am auzit de dînșii, — îmi răspunse Gherea. Dar numai cu Ibrăileanu și cu Frunză sînt prieten.

Cum clopoțelul anunța plecarea trenului, chemai chelnerul și începui să cotrobăiesc prin buzunare după gologani. Gherea făcu un semn discret chelnerului ca să se îndepărteze. Mă privi cu bunătate, își puse mîna moale pe mîna mea uitată pe masă și îmi ură spor la învățătură.

În cronici și mai cu seamă la Miscellanea, Ibrăileanu a militat împotriva curentelor reacționare, în politică ca și în artă, susținînd reformele progresiste : exproprierea, votul universal, drepturile femeilor etc. Iar în viața de toate zilele el își arăta veșnic admirația pentru oamenii muncii — citînd cu simpatie pe meșteșugarii care lucrau la o gazorniță pînă după miezul nopții în micul lor atelier de pe Strada de Sus, înghebo-șați pe un taburet deasupra unui pantof sau a unei scînduri de geluit... Iar mie Ibrăileanu mi-a sugerat multe subiecte de articole în anii 1919—1924 pentru ziarul „Opinia", favorabile mișcării muncitorești.

A publicat în „Viața românească" literatură de toate genurile : Octavian Goga alături de I. Minulescu. Îl interesa numai faptul ca scriitorul să aibă talent și să nutrească un ideal de omenie. Înainte de primul război mondial, el a recunoscut talentul lui T. Arghezi, iar după încheierea păcii și-a dat seama de valoarea artistică a prozei și a versurilor semnate de Ionel Teodoreanu și Al. Philippide, spre deosebire de alți colaboratori ai „Vieții românești", mai refractari înnoirilor.

Ibrăileanu, îndrăgostit de trecut, nu mergea atît de departe încît să uite ororile și nedreptățile de odinioară. Deși pasionat după priveliștile grandioase din „munții noștri mari", cum spune legenda, se mulțumea să contemple din biroul său, cu ferestrele deschise, hălăciuga din livada sa în care se omorau, cîntînd noaptea, privighetorile...

Ateu fără nici o șovăire, el păstra din tandrețe pentru părinții săi morți în copilăria lui un respect față de practicile religioase, care au mîngîiat ultimele clipe ale celor dragi.

Singuratic, dar și sociabil cu cei apropiați, Ibrăileanu era un om foarte delicat, întrunind toate elementele care compun dragostea față de oameni. Totuși purta polemici violente în fond, dar civilizate în formă. Nu făcea nici o tranzacție cu adevărul.

În atîția ani de muncă redacțională comună, n-am observat la Ibrăileanu nici o concesie făcută colaboratorilor din prietenie sau interes personal.

Un colaborator permanent al revistei, remarcabil om de cultură, profesor la Facultatea de litere din Iași, ministru al instrucțiunii publice, publică un volum de impresii din călătorie. Cum autorul nu excela în beletristică, Ibrăileanu — în recenzia făcută volumului — scăpă prin tangentă din încurcătură, fără să facă vreo concesie, cu această frază :

— Ce interesant este să călătorești împreună cu un om de cultură, care pune probleme la fiecare pas !

Dar și Mihail Sadoveanu îl făcu pe Ibrăileanu ca, în recenzia asupra „Dumbrăvii minunate", să uzeze de multă diplomație pentru a nu-l nemulțumi pe autor. Această povestire — poate una din cele mai frumoase opere din literatura română — are un prolog și un epilog fără nici o va-

loare artistică. Ibrăileanu spune că scenele de la începutul și de la sfîrșitul cărții se petrec în lumea personajelor caragialești. În redarea lor Sadoveanu are rivali și aiurea, și la noi — scriitori cu un pic de răutate în suflet, deci din cu totul altă tabără sufletească. Apoi prologul și epilogul sînt cadrul acestui tablou — și cadrul nici nu trebuie să aibă valoarea tabloului...

Am pomenit de aceste cazuri pentru a arăta care a fost sistemul de conducere a revistei, practicat cu succes de Ibrăileanu.

Cercetînd în bibliotecile publice colecțiile revistelor și ale ziarelor la care a colaborat sau pe care le-a condus Ibrăileanu, sîntem impresionați de linia dreaptă urmată de către acest cărturar. Fiecare rînd scris de dînsul, sau acceptat în publicațiile sale, trădează gîndul de a exprima numai adevărul, pentru a interesa publicul cititor și a nu face nici o concesie nimănui, de orice ordin.

În cursul cercetării acestor colecții vechi, răsfoind foile una după alta, îmi dădeam seama de rostul celor mai multe laude ale atîtor publiciști de altădată : vînarea unei catedre universitare, a unui post în diplomație, a unui scaun de deputat...

După primul război mondial, G. Ibrăileanu începe să se intereseze stăruitor de „fenomenul sovietic“ — cum numea el apariția unui stat cu o nouă orînduire socială. Se informa din ziare, reviste și cărți de peste hotare. Îndemna și pe membrii redacției să dea atenție prefacerilor în perspectivă. Își exprima adesea față de prieteni convingerile socialiste.

Tot timpul, ca critic literar, el se considera elevul lui C. Dobrogeanu-Gherea și — cu toate ușoarele deosebiri de vederi în materie de estetică și cu toate unele oscilări spre poporanism — îi socotea metoda valabilă pînă în vremea din urmă.

Iar în sfaturile pe care mi le-a dat pentru conducerea revistei „Adevărul literar și artistic“, G. Ibrăileanu a insistat asupra alegerii materialelor.

— După terminarea unei bucăți, stăruia magistrul meu, cititorul nu trebuie să-și spună : — Ei, și ? De aceea se cuvine — urmărind sensul operei — să te oprești numai la lucrurile care au o semnificație : socială, psihologică, omenească...

Această atitudine a lui Ibrăileanu își află explicația în influența exercitată asupra spiritului său de educația socialistă din prima tinerețe.

Precursor al criticii și istoriei literare românești, G. Ibrăileanu a fost ales post-mortem membru al Academiei Republicii Socialiste România.

M. SEVASTOS

note bibliografice

Presa muncitorească şi socialistă din România*

Expunerile şi reconsiderările perioadelor istorice sînt valabile şi juste prin ideile noi şi creatoare, prin atitudinile şi acţiunile sincere şi mobilizatoare, prin realitatea socială pe care o exprimă şi prin lupta maselor populare care-i imprimă dinamismul şi încrederea în victorie.

De aceea, marile idealuri reformatoare au luminat toate sectoarele societăţii din acea perioadă. N-a existat înnoire economică-social-politică fără măreţia ideologică-filozofică şi frumuseţea artistică-literară.

Socialismul ştiinţific a rămas grandios, invincibil şi valabil permanent, pentru că a preluat, adaptat şi îmbogăţit prin popor şi de la popor viaţa şi lupta lui, idealurile şi creaţiile sale nemuritoare.

Cele două volume din lucrarea „Presa muncitorească şi socialistă din România", elaborate de către Institutul de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., dovedesc pe deplin justeţea consideraţiilor înfăţişate mai sus.

Colectivul larg, grupat în jurul institutului, a reuşit să rezolve în mod ştiinţific problema legăturii dintre presă şi organizare, dintre presă, ideologie, educaţie şi cultura progresistă şi socialistă, dintre realitatea socială a ţării noastre şi naşterea, evoluţia şi clarificarea ideologică a partidului clasei muncitoare.

Lucrarea dezvăluie o filiaţiune intimă între moştenirea progresistă a presei noastre şi bogatele tradiţii revoluţionare ale clasei muncitoare din România, tradiţii preluate şi ridicate ulterior pe o treaptă superioară de partidul comunist.

Istoricii burghezi au trecut sub tăcere sau au scris foarte puţin despre presa muncitorească şi socialistă. Problemele ridicate în aceste publicaţii se confundau cu însăşi viaţa şi năzuinţele poporului, năzuinţe culminate prin lupta pentru socialism şi înlăturarea definitivă a societăţii capitaliste, pe care această presă a criticat-o şi a contribuit temeinic la înlăturarea ei.

Studiile şi documentele publicate în primul volum — partea I-a şi partea a II-a (1865—1900) — ne înfăţişează începuturile presei muncitoreşti şi socialiste, care reflectă dezvoltarea societăţii româneşti în a doua jumătate a secolului XIX, dezvoltare care duce la transformări profunde în structura de clasă, prin creşterea rolului burgheziei în viaţa politică şi socială şi prin afirmarea clasei muncitoare ca forţa cea mai înaintată, dinamică şi progresistă din România.

În acelaşi timp, creşte exploatarea proletariatului şi a maselor ţărăneşti.

Odată cu aceste fenomene sociale, politice şi economice, asistăm şi la avîntul creator al intelectualităţii româneşti, care, cu toate confuziile şi oscilările intervenite, va juca un rol deosebit în participarea la acţiunile progresiste din ţara noastră.

În această perioadă, odată cu apariţia presei muncitoreşti şi socialiste, apar primele asociaţii profesionale şi primele cercuri şi

* *Presa muncitorească şi socialistă din România*, volumul II (1900—1921) partea I (1900—1907), Editura politică, 1966, 904 pagini, apărut sub îngrijirea unui colectiv de redacţie format din : Ion Popescu-Puţuri — redactor responsabil, Nicolae Goldberger, Augustin Deac, Ion Felea.

cluburi muncitoreşti cu caracter politic. Dacă „Tipograful român" şi „Lucrătorul român", apărute în anii 1865—1872, cereau condiţii mai omeneşti pentru muncitori, „România viitoare", „Înainte", „Contemporanul" şi altele popularizează programele socialiste ale cercurilor muncitoreşti şi deschid drumul socialismului ştiinţific.

Încep să se dezvolte legăturile cu mişcarea muncitorească internaţională. Pentru prima dată se conturează drumul internaţionalismului proletar, pe care presa îl îmbogăţeşte cu numeroase date de la congresele partidelor socialiste din alte ţări şi cu acţiunile maselor de pretutindeni.

Numele lui Marx şi Engels ca şi operele lor sînt popularizate cu convingere prin presă. Cu toate încercările claselor dominante de a contamina acţiunile maselor cu concepţiile liberalismului burghez, socialismul ştiinţific devine călăuza de neînvins a mişcării muncitoreşti.

Acţiunea publicistică se confundă cu lupta pentru organizarea politică şi sindicală, cu munca pentru o nouă cultură, artă şi literatură.

Tradiţia patriotică, gîndirea şi scrisul revoluţionar, progresist şi înnoitor al marilor înaintaşi de la 1848, în frunte cu N. Bălcescu, se transforma, odată cu societatea, într-o nouă gîndire, într-o luptă hotărîtă, într-o nouă organizare : socialismul ştiinţific şi un partid politic al mulţimilor muncitoare şi creatoare de la oraşe şi sate.

Filonul bogat şi puternic al mişcării noastre muncitoreşti, îmbogăţit cu moştenirea înaintaşilor şi acţiunea revoluţionară, este oglindit cu fidelitate în cel de-al doilea volum, partea I-a (1900—1907), al cărui conţinut înfăţişează în mod convingător continuitatea şi vitalitatea mişcării revoluţionare şi a presei din ţara noastră.

Cu toată criza economică de la începutul secolului XX, care a dus la intensificarea exploatării şi mizeriei maselor populare, cu toată dezorganizarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, clasa muncitoare şi conducătorii ei devotaţi, călîţi prin noua concepţie ştiinţifică şi luptele victorioase întreprinse, ţărănimea jefuită şi terorizată, dar luminată de razele înfrăţirii în vechile cluburi întemeiate la sate, numeroşi intelectuali care gîndeau şi înţelegeau că viaţa şi creaţia sînt nedespărţite de o societate mai dreaptă şi mai înfloritoare aveau să învingă greutăţile întîmpinate şi să creeze forme noi de acţiune şi organizare.

Lenin preciza în mod magistral în cunoscuta sa lucrare „Ce-i de făcut ?" un adevăr care corespundea şi activităţii mişcării socialiste de la noi :

„Conştiinţa maselor muncitoreşti nu poate fi o conştiinţă cu adevărat de clasă dacă muncitorii nu vor învăţa, pe baza faptelor şi evenimentelor politice concrete, şi anume a celor la ordinea zilei (de actualitate), să observe pe *fiecare* din celelalte clase sociale în *toate* manifestările vieţii lor intelectuale, morale şi politice..." [1].

Muncitorii şi conducătorii noştri au trăit şi au aplicat cu măiestrie acest adevăr. Nici criza economică, nici dezorganizarea vremelnică a partidului muncitorilor, nici diversiunile juridice şi propaganda înşelătoare a liberarilor n-au putut întuneca conştiinţa maselor muncitoare, care suferiseră din plin şi învăţaseră destul de mult. Întunericul confuziilor politice şi sociale nu putea să înfrunte realitatea istorică pe care o îmbogăţea şi înfrumuseţea o nouă clasă, o nouă concepţie, o nouă conştiinţă.

Cele 30 de publicaţii apărute între anii 1900 şi 1907 continuă să dezbată — cu toate limitele existente — o serie de probleme importante, de la creşterea industriei pînă la problema agrară, de la organizarea sindicatelor şi refacerea partidului clasei muncitoare pînă la formarea unei educaţii şi culturi socialiste, menite să înlăture concepţiile şi practicile oportuniste şi reformiste care dominau activitatea Internaţionalei a II-a.

Militanţi revoluţionari din rîndurile proletariatului înaintat — I. C. Frimu, Ştefan Gheorghiu, Alecu Constantinescu, Gh. Cristescu, C. Popovici, D. Marinescu, V. Anagnoste, fraţii Hoppe —, intelectuali socialişti, în frunte cu C. Dobrogeanu-Gherea, M. Gh. Bujor, C. Ottoi Călin, dr. C. Racovski, Alexandru Nicolau, Ion Sion, Ecaterina Arbore, Max Vexler, Constantin C. Petrescu, dr. L. Ghelerter, Em. Socor, oameni de ştiinţă, litere, artă şi cultură, printre care citäm pe prof. dr. Ion Cantacuzino, prof. D. Voinov, prof. Paul Bujor, C. Mille, pictorii Ştefan Popescu, Octav Băncilă, Iser şi Tonitza, scriitorii şi poeţii I. L. Caragiale, Barbu Delavrancea, Th. Neculuţă, Traian Demetrescu, G. Ibrăileanu, N. D. Cocea, Ştefan Petică, Ion Păun Pincio, Şt. O. Iosif, Elena Farago, Emil Isac, Panait Istrati şi mulţi alţii au contribuit prin acţiune şi organizare, prin scris şi conferinţe la înfiinţarea cercurilor „România muncitoare" în 1902—1903, a Comisiei generale sindicale în 1906, a Uniunii socialiste şi a Cercului tineretului în 1908, la refacerea partidului social-democrat în anul 1910, cum şi la apariţia şi răspîndirea presei muncitoreşti şi socialiste, în frunte cu ziarul „România muncitoare".

I. L. Caragiale şi Barbu Delavrancea sînt prezenţi cu prilejul aniversării naşterii lui

[1] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 6, Editura politică, 1961, ediţia a II-a, pag. 67.

Guttenberg la o mare adunare a tipografilor și publiciștilor convocată în sala Eforie. La această adunare, I. L. Caragiale precizează că „între scriitori și lucrătorii tipografi trebuie să existe o strînsă legătură, căci ei împreună sînt factorii principali care luminează omenirea", iar Barbu Delavrancea se declară „gata de a ține cîte o conferință pe săptămînă".

Lupta permanentă și hotărîtă pentru obținerea unei vieți mai omenești, mai demne și mai libere pentru toți cei care muncesc și creează cu brațul și cu mintea la orașe și sate, problema legii meseriilor și înființarea corporațiilor, prin care se urmărea cultivarea armoniei de clasă, problema solidarizării cu răscoalele țărănești din 1907, problema păcii și războiului, problema apărării independenței și suveranității naționale, amenințată de pătrunderea capitalului străin și a poftelor de cucerire a puterilor imperialiste, problema desăvîrșirii unității naționale a poporului român, problema intelectualilor, femeii și tineretului, toate aceste realități vitale pentru poporul nostru sînt comentate cu seriozitate în presa socialistă.

N-au rămas nedezbătute nici problemele privitoare la anarhism, sindicalismul revoluționar, poporanism, sămănătorism și alte curente confuze și înșelătoare care încercau să pătrundă în mișcarea noastră revoluționară, într-o vreme cînd Titu Maiorescu afirma sentențios că socialismul este o „plantă exotică" în România.

În special, revista „Ideea", care a avut un rol important din punct de vedere cultural, a eșuat complet în încercările de a propaga anarhismul și sindicalismul revoluționar.

În fruntea acestor acțiuni și clarificări ideologice și organizatorice străjuiește ziarul „România muncitoare", care a apărut în două serii : prima serie de la 1 ianuarie 1902 pînă la 9 iunie 1904, a doua serie la 1 martie 1905, care a continuat schimbîndu-și titlul în unele perioade timp de peste 10 ani.

Chiar de la apariție, redacția precizează calea teoretică pe care o va urma : „Socialismul este totalul ideilor noi culese de pe urma progreselor și transformărilor sociale și științifice. El se va revărsa cu deosebită putere asupra tuturor îndeletnicirilor, punctul său de ochire fiind îndeosebi raporturile ce trebuie să domnească între oameni... Socialismul nu moare și nu poate muri nicăieri".

În cele 23 de numere din prima serie sînt publicate numeroase fragmente din operele întemeietorilor socialismului științific : „Muncă salariată și capital" de K. Marx, „Originea familiei, a proprietății private și a statului" de F. Engels etc.

Tot în această serie au apărut o parte din cele mai valoroase poezii ale lui Th. Neculuță, lucrări literare de Maxim Gorki, Elena Farago, Ada Negri și altele.

Seria a doua apare la 5 martie 1905 cu un manifest-program semnat de I. C. Frimu, C. Dobrogeanu-Gherea, D. Voinov, Ion Teodorescu, prof. dr. I. Cantacuzino, dr. C. Racovski și alții și are ca subtitlu „organ social-democrat săptămînal".

Această serie constituie, după cum se arată în introducerea volumului, „o adevărată enciclopedie a mișcării politice și sindicale a clasei muncitoare din România".

Ziarul este îmbogățit cu diferite rubrici în legătură cu problemele sociale, externe, sindicale, țărănești, culturale, militare etc. Pentru prima dată este pusă chestiunea corespondenților muncitori. Din septembrie 1907, „România muncitoare" începe să apară cu o pagină specială consacrată mișcării sindicale.

Numai într-un singur an, din 1906 pînă în iunie 1907, muncitorii au scris peste 500 de articole și anchete din fabrici și întreprinderi din cele 1 036 de articole privitoare la corporații, exploatarea capitalistă, greve, organizarea în sindicate etc. Începînd cu un tiraj de 1 500 de exemplare, „România muncitoare" ajunge în anul 1909 la un tiraj de 10 000 de exemplare.

Organizarea partidului clasei muncitoare, problema țărănească și lupta împotriva războaielor imperialiste ocupă locul cel mai important în paginile ziarului.

În articolul „Răscoalele țărănești", semnat de M. Gh. Bujor în „România muncitoare" din 4—11 martie 1907, se spune fără șovăire : „...Deșteptarea țărănimei împilate se apropie. Pînă atunci, se înțelege, politicianii vor mai putea face discursurile pe tema «chestiei țărănești», antisemitism și naționalism de orice calibru, vor mai profita de nepriceperea și suferințele țărănimei, însă ei știu că însăși uneltirile lor vor săpa în cele din urmă edificiul de nedreptate și minciuni pe care îl clădesc și care se va prăbuși odată cu toată înlănțuirea de intrigi și învrăjbiri de neamuri. Și ziua aceea nu este departe".

Iar în „Apelul către soldați", apărut la 11—18 martie 1907, ziarul se situează ca

un apărător neînfricat al țărănimii răsculate și înfrățite pentru prima oară mai temeinic și mai organizat cu lupta proletariatului român : „Niciodată gloanțele voastre în pieptul țăranilor asupriți".

Solidaritatea proletariatului cu țărănimea răsculată este întregită cu simpatia intelectualilor luminați de socialism. N. D. Cocea scria în același număr al ziarului „România muncitoare", cu talentul și verva sa cunoscute : „Nici un sistem de gîndire astăzi, nici un sistem științific sau filozofic nu poate mulțumi mai mult, nu poate adăpa cu izvoare limpezi de întremare sufletească, de energie și de încredere mai presus decît socialismul. Toate credințele vechi sînt sfărîmate. Numai atunci intelectualitatea noastră va putea sta fără rușine lîngă brațul de fier al muncitorilor".

Analizînd o problemă vitală și astăzi pentru viața și viitorul tuturor popoarelor muncitoare din lume : problema păcii și împiedicării războaielor imperialiste, C. Dobrogeanu-Gherea scria în octombrie 1911 : „Organizația capitalistă a societăților omenești, civilizația capitalistă dezvoltă și creează multe antagonisme și conflicte, multe prilejuri de ură și luptă între popoare. Cînd popoarele conștiente vor dispune de soarta lor și a țărilor lor, atunci va suna și ceasul liberării popoarelor mici de sub jugul celor puternice".

Iar Ecaterina Arbore în articolul „Crezul nostru", publicat la 3 august 1914, scria profetic : „Credem că se apropie cu pași uriași revoluția socială. O nouă eră va începe pentru omenire".

Majoritatea publicațiilor expuse în acest volum începînd cu „Guttenberg", „Independența tipografică", „Meseriașul de încălțăminte", „Meseriașul", „Ecoul meseriașului din Oltenia", „Repaosul duminical", „Mașina tipografică", „Apărarea meseriașilor", „Meseriașul Brăilei", „Tribuna drumului de fier" și sfîrșind cu „Dezrobirea", „Buletinul sindicatului lucrătorilor tîmplari din București", „Greva tipografilor" și „Cizmarul", deși de multe ori sporadice sau ocazionale, fără a fi scutite de unele confuzii ideologice și organizatorice, au jucat totuși un rol important în acea vreme prin apelul la solidaritatea lucrătorilor pentru cucerirea unor condiții de viață mai bune și prin legăturile pe care le-au avut cu organizațiile muncitorești existente.

Printre gazetele editate în Transilvania, Banat și Budapesta se numără : „Volkswille" („Voința poporului"), apare la Timișoara în anul 1900 ; „Erdely Munkálap" („Gazeta muncitorească din Transilvania"), la Cluj în 1901 ; „Voința poporului", la Budapesta în 1902 ; „Votul poporului", la Timișoara în 1903 ; „Erdely Munkás — Koloszvari Munkás" („Muncitorul transilvănean — Muncitorul clujean"), la Cluj în 1903 ; „Nagyvaradi Munkás Ujsag" („Gazeta muncitorească din Oradea"), la Oradea în 1905 ; „A Jövö" („Viitorul"), la Oradea în 1906 ; „Adevărul", la Budapesta — Lugoj în 1903.

„Volkswille" demască „nebunia înarmărilor", arată caracterul nedrept al războiului, protestează împotriva politicii reacționare și absolutiste a guvernului condus de contele Istvan Tisza, „acest adversar înrăit al drepturilor poporului", și condamnă cu hotărîre asasinarea mișeleasca a lui Jean Jaurès.

„Gazeta muncitorească din Transilvania", deși cu unele poziții reformiste, propagă ideile socialiste și duce campanie neîntreruptă pentru organizarea politică și sindicală a muncitorilor din Cluj.

„Votul poporului" se adresează maselor muncitorești din Timișoara spunîndu-le că „principiul nostru este de a lupta pentru interesul poporului nostru muncitor, fără deosebire de limbă și lege, contra capitalismului mare". Acest ziar ocupă un loc important în lupta pentru răspîndirea ideilor socialiste în Transilvania.

„Voința poporului", cu toată orientarea greșită, imprimată de conducerea reformistă din Budapesta, nu încetează să popularizeze operele lui Marx și Engels în coloanele sale. De asemenea, susține acțiunea „Cercului România muncitoare" din București, căruia în numărul din 19 noiembrie 1903 îi face următoarea urare frățească : „Nălțați dar sus drapelul, frați ai României, căci a voastră e puterea, al vostru e viitorul. Nainte, nainte, frați și prieteni ai României".

Celelalte gazete apărute la Cluj, Oradea și Lugoj popularizează lucrările întemeietorilor socialismului științific și contribuie la organizarea maselor în organizațiile politice și sindicale.

În special „Adevărul", care a apărut la Lugoj-Budapesta, a fost, pînă la unire, unul din principalii propagandiști ai marxismului și purtătorul legăturilor de solidaritate și luptă socialistă între toate provinciile românești.

Două gazete editate de Cercul „România muncitoare" au prezentat o importanță deosebită pentru răspîndirea ideilor marxiste în România, „1 Mai" și „Jos despotismul", apărute la București, una în 1904 și cealaltă în ianuarie 1905. Pe frontispiciul gazetei „1 Mai", care se intitulează ziar socialist, este trecută lozinca marxistă „Proletari din toate țările, uniți-vă !". I. C. Frimu și Alecu Constantinescu semnează articolele principale. I. C. Frimu scrie despre asupriții de azi care „se formează în batalioane de răzvrătiți pentru a cuceri viitorul", iar Alecu

Constantinescu proclamă cu elocvență „Jos visurile ! Ridicați frunțile ! Frăția universală, fie-vă arma de izbîndă !"

„Jos despotismul" cuprinde manifestul Biroului Socialist Internațional, apelul „Cercului România muncitoare" și alte articole în care se demască crimele comise împotriva proletariatului rus răsculat pentru înlăturarea absolutismului țarist și se cere eliberarea marelui scriitor Maxim Gorki.

Manifestul „Cercului România muncitoare" cheamă în același timp pe toți locuitorii Capitalei să participe la o mare întrunire în sala Eforie, pentru ca împreună cu întreaga lume civilizată să protesteze și „să-și manifesteze solidaritatea cu cei ce gem sub călcîiul țarismului".

Întrunirea de la Eforie reprezintă una din vijelioasele manifestări ale internaționalismului proletar, prin solidarizarea cu eroicii proletari aflați pe baricada revoluției pentru înlăturarea țarismului sîngeros.

În România, întrunirea de la Eforie dovedește că socialismul renaște mai impetuos și mai sănătos, din punct de vedere ideologic și organizatoric.

Socialismul științific dovedea prin acțiune justețea teoretică și practică, care la noi — cum scria „România muncitoare" la 10 ianuarie 1902 — „este ceva care izvorește din firea și din condițiile de viață ale poporului" și „trebuie să se țină seamă de particularitățile poporului român, de apucăturile lui, de gradul lui de cultură și de deșteptăciune, de regimul nostru politic".

Colectivul de redacție a reușit, prin înmănuncherea, sistematizarea, selecționarea și expunerea limpede a evenimentelor, oamenilor și documentelor, să trăiască și să se contopească cu realitatea socială și publicistică din acea epocă.

Totuși, din introducere lipsește o expunere mai amplă a situației politico-sociale de la noi, și în special o înfățișare a partidelor burghezo-moșierești și a presei acestor partide, pe care presa noastră din acea vreme n-a încetat s-o combată și să clarifice în polemică cu ea nu numai problemele structurale ale societății românești, dar și problemele literare și culturale.

De aceea o istorie a partidelor politice din România și a presei lor, privită prin prisma marxist-leninistă, ar umple un gol în publicistica noastră de astăzi și ar pune la dispoziția cercetătorilor materialul necesar pentru o lucrare completă și științifică a formării și evoluției societății românești.

Apariția volumului II, partea I-a, din „Presa muncitorească și socialistă" în preajma celei de-a 45-a aniversări a P.C.R. constituie un omagiu adus partidului și întregului nostru popor, care n-a ezitat s-o propage, s-o susțină, s-o apere și să se jertfească pentru ea.

AL. MIHĂILEANU

Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916–1921*

Recent, Institutul de studii istorice și social-politice a publicat, în Editura politică, o voluminoasă lucrare (792 pag., cu anexe), cuprinzînd 259 de documente emise de organele și organizațiile Partidului Socialist Român (P.S.D.R. pînă în anul 1918), de organele și organizațiile sindicale, materiale publicate în presa socialistă a vremii ș.a.

Alcătuită și editată în întîmpinarea celei de-a 45-a aniversări a Partidului Comunist Român, această lucrare reprezintă un important rezultat al muncii colectivului de cercetători ai institutului, parte a unui vast plan de publicare a bogatului material documentar existent și care oglindește, de la începuturile ei, mișcarea muncitorească și socialistă, activitatea P.S.D.M.R., a P.S.D. și a P.C.R., a celorlalte grupări politice muncitorești și a sindicatelor din România. Întreprinderea acestei importante acțiuni este reclamată de necesitatea cercetării și elaborării istoriei mișcării muncitorești, politice și profesionale, sociale, cultural-educative, a mișcării revendicative și grevistă a proletariatului român, de pe pozițiile obiectivității științifice, ale adevărului istoric.

Sursele de documentare privind mișcarea muncitorească, socialistă și comunistă au fost oglindite de către istoriografia din primul deceniu al revoluției noastre din unghiuri înguste, după criterii unilaterale, înlocuindu-se uneori sursele primare cu altele

* Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, 792 pag.

secundare, preluîndu-se documente emise de alte organizaţii şi foruri internaţionale şi prezentate ca documente proprii ale mişcării din România[1]. Fetişizîndu-le, folosindu-le necritic şi fără un studiu aprofundat al realităţilor concrete politice, economice şi sociale ale fiecărei etape istorice, unii autori n-au putut evita elaborarea unor monografii sau lucrări de sinteză în care au apărut teze eronate, definiţii şi aprecieri neconforme cu realitatea, limitînd şi îngustînd astfel bogăţia de idei şi vasta activitate politică şi social-culturală şi educativă a P.C.R., a organizaţiilor de masă conduse de el, a celorlalte organizaţii muncitoreşti.

Volumul de documente din epoca anilor 1916—1921, asupra căruia referim, se înscrie pe linia oglindirii obiectiv-ştiinţifice a situaţiei, a activităţii şi a realizărilor mişcării muncitoreşti din România.

Mişcarea muncitorească, socialistă şi comunistă din ţara noastră s-a afirmat în evoluţia ei ca o mişcare de masă populară, ca cea mai înaintată forţă socială şi politică a societăţii, cu ţeluri avînd în vedere transformări adînci sociale şi politice în interesul maselor largi muncitoare.

Generată de evoluţia istorică a României, de procesul făuririi naţiunii române, al întăririi relaţiilor capitaliste şi al luptelor populare pentru desăvîrşirea unităţii naţionale, plămădită concomitent cu răspîndirea ideilor marxismului şi întemeiată pe baza acestora, mişcarea muncitorească de la noi s-a dovedit în cursul istoriei sale o mişcare în permanentă ascensiune revoluţionară, şi-a exprimat punctele de vedere proprii cu claritate şi hotărîre.

Militînd pentru idealurile socialismului, ea a împletit întotdeauna lupta pentru apărarea intereselor vitale ale oamenilor muncii de la oraşe şi sate cu lupta pentru apărarea intereselor celor mai nobile ale patriei, pentru unitatea naţională a poporului român, pentru independenţa şi suveranitatea naţională a României. Nu este întîmplător că, avînd asemenea ţeluri, o seamă de personalităţi culturale, ştiinţifice şi politice au privit-o cu simpatie, au trecut, în tinereţea lor, prin şcoala socialismului, iar o parte dintre acestea, înfruntînd greutăţile inerente unei mişcări revoluţionare, i-au rămas credincioase.

Criteriile de alcătuire a acestei culegeri au fost dictate, în primul rînd, de faptul că în acei ani în viaţa României, a poporului român şi a clasei noastre muncitoare s-au petrecut evenimente de importanţă hotărîtoare pentru evoluţia ulterioară a societăţii româneşti. Aceştia au fost anii evoluţiei mişcării muncitoreşti în condiţiile participării României la primul război mondial, ai ocupaţiei de către armatele Puterilor Centrale, anii luptei împotriva ocupanţilor şi pentru făurirea statului naţional unitar, anii cînd consecinţele economice şi sociale extrem de grele ale războiului suportate de oamenii muncii au determinat o creştere impetuoasă a avîntului şi combativităţii revoluţionare a maselor muncitoare, anii răspîndirii ideilor Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie.

Creşterea mişcării revoluţionare este oglindită în şirul nesfîrşit al grevelor pe întreprinderi, pe oraşe, regiuni şi ramuri ale economiei, în mari demonstraţii de stradă, acţiuni care au culminat cu greva generală din octombrie 1920. Acţionînd în anii 1916—1918 în condiţii diferite, în Moldova — unde se evacuase şi se concentrase administraţia, armata română, întreprinderile industriale cu maşinile şi lucrătorii lor —, în Transilvania — încă ocupată de imperiul habsburgic —, la Odesa şi în alte centre din sudul Rusiei — unde fuseseră evacuate un număr de întreprinderi şi unde se aflau mii de români, care au format batalioane revoluţionare —, muncitorimea română şi-a afirmat pretutindeni unitatea de vederi şi ţeluri comune, de eliberare socială şi naţională, de pace şi progres.

Greva generală din 1920 a cuprins pentru prima oară întregul proletariat român în lupta împotriva claselor exploatatoare, zguduind puternic însăşi temelia regimului burghezo-moşieresc.

*

Folosindu-se metoda înscrierii documentelor în ordine cronologică, cu mici derogări pentru legături organice între evenimentele oglindite, lucrarea îşi deschide paginile cu un document din 1 ianuarie 1916. În acesta, ca şi în următoarele, în număr de 23, din anul 1916, sînt reflectate poziţia partidului clasei muncitoare în problema războiului şi a păcii, acţiunile pe care le-a întreprins pentru apărarea intereselor vitale ale oamenilor muncii, pentru muncă, pîine, drepturi şi libertăţi democratice, marea acţiune pentru pace a muncitorimii gălăţene din 13 iunie 1916 şi manifestările de solidaritate cu aceasta ale muncitorimii din întreaga ţară. Acest ciclu de documente se încheie cu manifestul P.S.D.R. în care se reafirmă poziţia partidului în problema păcii şi războiului. Reiese cu claritate condamnarea de către mişcarea muncitorească din România a războiului dezlănţuit de marile puteri impe-

[1] *Documente din mişcarea muncitorească. 1872—1916*, ediţia a II-a completată, Editura C.G.M., 1947 ; *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, seriile 1917—1944, 1917—1922, 1923—1928, 1929—1933, 1934—1937, ediţiile din anii 1953—1957 ; *Documente din istoria Uniunii Tineretului Comunist din România, 1917—1944*, Editura tineretului, 1958.

rialiste pentru satisfacerea unor țeluri de jaf și cotropire.

Documentele intitulate *„Înainte! Trăiască socialismul!"* și *„De la Zimmerwald la Berna"* oglindesc devotamentul P.S.D.R. față de cauza socialismului și a păcii, aportul mișcării socialiste din România la clarificarea unor probleme de prim rang pentru mișcarea socialistă internațională în condițiile declanșării primului război mondial, cînd o serie de partide socialiste (din Germania, Franța etc.) au renunțat la cauza socialismului, la lupta de clasă și la țelurile revoluționare, promovînd lozincile „păcii sociale", ale „păcii între cetățeni", a căror adevărată semnificație era *„pace între clase și lupta între popoare"* [2].

Consemnînd că războiul a dus la falimentul atît al Internaționalei a II-a, cît și al partidelor socialiste din țările beligerante, în documentul „De la Zimmerwald la Berna" se răspunde la întrebarea „care este scopul socialismului?" în felul următor: *„A face clasa muncitoare conștientă de neîmpăcata dușmănie ce există între interesele ei și cele ale clasei capitaliste.*

Lupta de clasă este acea realitate pe care se bazează întreaga mișcare socialistă și *totodată lupta de clasă constituie o metodă de acțiune.* Aceste două principii sînt nedespărțite. A recunoaște lupta de clasă ca *fapt*, dar a nu o admite ca *metodă de acțiune* nu înseamnă a fi socialist" (pag. 21).

Socialiștii români nu puteau prevedea dezmodămîntul primului război mondial declanșat de puterile imperialiste: prăbușirea imperiilor țarist și habsburgic și, pe acest teren, lupta maselor pentru desăvîrșirea unității naționale a poporului român. Ei vedeau „dezrobirea poporului român" pe calea cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare (pag. 29) și construirea concomitentă a orînduirii socialiste în cadrul statului unitar român. Această poziție este precizată încă o dată în manifestul P.S.D. care arată, după intrarea României în război, că: „Atitudinea noastră, a partidului social-democrat, rămîne aceeași în contra războiului, pentru pace, contra oricărei stăpîniri de clasă și pentru transformarea societății burghezo-capitaliste în societatea socialistă" (pag. 51).

În șapte documente este oglindită activitatea socialiștilor români în anul 1917. Interzise prin legile de război, organizațiile muncitorești și socialiste nu și-au mai putut continua activitatea în mod deschis. Majoritatea conducătorilor socialiști au fost arestați, o altă parte au fost mobilizați pe front. Cu toate acestea, în centrele muncitorești, socialiștii au păstrat legăturile între ei și cu masele; ca urmare, la mai puțin de un an, partidul socialist se regrupează și își reîncepe activitatea. Astfel, în manifestul său din iulie 1917, P.S.D.R. se adresa membrilor săi, cerîndu-le: „Voi, tovarăși, care ați fost întotdeauna acolo unde a fost și partidul și care cunoașteți luptele și jertfele pentru dreptate și pentru dezrobirea poporului de sub jugul oligarhiei, oriunde vă găsiți, fiți la postul vostru de avangardă și gata de a vă face datoria!" (pag. 59—60). În manifest se proclama: *„Poporul român el singur, și nu epitropii lui de contrabandă, trebuie să hotărască soarta și organizarea lui viitoare"* (pag. 59).

Activitatea partidului socialist, a organizațiilor socialiste și sindicale de pe întreg teritoriul țării în anul 1918 este ilustrată în lucrare prin 31 de documente, în bună parte surse de arhivă, inedite sau mai puțin cunoscute. Aceste documente înfățișează continuitatea activității organizațiilor muncitorești, capacitatea lor de a-și reface rapid rîndurile și de a mobiliza masele la luptă pentru cuza dreaptă a țării, a poporului român, a maselor largi populare.

În această perioadă, în pofida terorii autorităților austro-ungare, a drasticilor legi de război, Comitetul Central Român al P.S.D. din Ungaria, organizațiile socialiste din Transilvania au pregătit și condus lupta maselor de oameni ai muncii români pentru drepturile lor. „La adunări populare și-n scris — se arată în darea de seamă a Comitetului Central Român privind activitatea depusă între octombrie 1913 și 1 mai 1918 —, am protestat totdeauna față de nedreptățile ce se aduc întregii națiuni române din Ungaria... Comitetul a lucrat neîncetat pentru organizarea minerilor români — și în timpul cînd facem raportul, activitatea aceasta este în curgere" (pag. 82—83).

La Iași, încă la începutul anului 1918, organizațiile socialiste și cele sindicale au trecut la reorganizarea rîndurilor lor. Tot aci și-au reconstituit organizațiile colectivele de muncitori din întreprinderile evacuate din Constanța, Tr. Severin, Galați și din alte localități (vezi pag. 85—91; 115—116). La scurt timp, în cea de-a doua jumătate a lunii noiembrie, și-a reluat activitatea, deschis, la București, Comitetul Executiv provizoriu al Partidului Socialist Român, recunoscut treptat ca organ central conducător al întregii mișcării socialiste din România și care, la 9 decembrie, a dat publicității proiectul de program al P.S.R. „Declarația de principii" (pag. 123—128).

Alte documente din anul 1918 privesc dezvoltarea mișcării muncitorești revendicative și greviste care a culminat cu greva generală din București, însoțită de marea demon-

[2] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, pag. 20—24. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

straţie de stradă, din 13/26 decembrie 1918, înăbuşită în sînge de către armata regimului burghezo-moşieresc.

Un număr de 60 de documente se referă la activitatea partidului socialist, a sindicatelor, la acţiunile muncitoreşti din anul 1919. Ele atestă că, departe de a marca stăvilirea mişcării revoluţionare, aşa cum urmăriseră guvernul şi forţele sale represive, 13 decembrie a demonstrat intensificarea luptei proletariatului. Partidul socialist şi Comisia generală a sindicatelor au trecut la o mai temeinică organizare a clasei muncitoare, au imprimat luptei maselor un caracter mai organizat, împletind mai strîns acţiunile revendicativ-economice cu cele politice, pentru cucerirea şi statornicirea unui regim democratic. Înfăptuirea unităţii statului român crea condiţii favorabile activităţii proletariatului, forţelor progresiste. La 13 februarie 1919, P.S.R. şi Uniunea sindicatelor din România au adoptat un important document, intitulat „Declaraţiune", în care salutau acest eveniment istoric din viaţa poporului român (pag. 166).

În cursul anilor 1919—1920, partidul socialist a devenit o puternică forţă politică de masă, iar Uniunea sindicatelor din România reunea în vara anului 1920 aproape 300 000 de muncitori organizaţi.

Rezultatele activităţii partidului socialist n-au fost însă pe măsura forţei sale organizatorice, a influenţei sale în rîndurile clasei muncitoare. Cantităţii îi lipsea calitatea corespunzătoare. În multe cazuri, după cum reflectă documentele publicate, masele o luau înaintea partidului şi îşi manifestau cu vigoare voinţa de luptă şi spiritul revoluţionar. Clasei muncitoare, organizate şi combative, care devenise un factor activ în viaţa politică a ţării, îi lipsea avangarda revoluţionară conducătoare pe măsura voinţei ei de luptă. Această situaţie, surprinsă de documente, este ilustrată de numeroase momente ; ea s-a relevat cu prilejul grevelor generale pe ramuri şi pe oraşe din anii 1919—1920 şi deosebit de convingător cu prilejul grevei generale din 1920. De aceea, încă din anul 1919, tot mai multe organizaţii ale partidului socialist şi tot mai numeroşi membri de partid se pronunţă pentru transformarea partidului socialist în partid comunist. Încercărilor unor conducători social-democraţi (I. Sion, I. Flueraş, I. Jumanca, G. Grigorovici ş.a.) de a frîna dezvoltarea mişcării revoluţionare, de a o trage înapoi pe poziţiile reformismului, masa membrilor partidului socialist le-a răspuns prin cererea tot mai insistentă de a transforma partidul socialist în partid comunist şi a-l afilia la Internaţionala Comunistă.

În acest proces de clarificare ideologică, greva generală din octombrie 1920 a fost un moment hotărîtor. În lucrare sînt publicate principalele documente privind declararea şi desfăşurarea grevei generale, documente care dezvăluie atît oscilaţiile şi lipsa de hotărîre manifestate de conducerea partidului, de Comisia generală a sindicatelor şi de uniunile sindicale pe ramură, cît şi intransigenţa şi combativitatea maselor.

Urmarea directă şi imediată a grevei generale a fost accelerarea procesului de delimitare ideologică şi organizatorică în rîndurile mişcării muncitoreşti, pe baza experienţei proprii, acumulată în cursul luptelor.

În pofida stării de asediu, a măsurilor represive luate de guvernul Averescu, muncitorimea cerea cu insistenţă reorganizarea partidului pe baze noi. Într-un apel intitulat semnificativ „Strîngeţi rîndurile" se spunea : „Să reclădim casa noastră pe o temelie de piatră masivă, ca nici furtunile să nu o clatine, nici şuvoaiele să nu o mişte, nici cutremurele să nu o zdruncine.

Strîngeţi rîndurile proletari din tot cuprinsul ţării... pregătiţi uneltele, adunaţi materialele. Pornim la reclădire" (pag. 544).

Transformarea partidului socialist în partid comunist la Congresul general al partidului socialist din 8—12 mai 1921 sînt amplu ilustrate în 50 de documente şi materiale, cuprinzînd peste 200 de pagini, dintre care multe publicate pentru prima oară.

Sînt redate moţiunile, rezoluţiile şi hotărîrile Consiliului general al partidului socialist şi ale Comisiei generale a sindicatelor din 30 ianuarie — 2 februarie 1921, care desemnează cu claritate deosebirile fundamentale dintre curentul de stînga, care se intitula deja comunist, şi elementele de dreapta, reformiste. Curentul de stînga sublinia caracterul ireconciliabil dintre tactica revoluţionară şi cea reformistă şi se pronunţa pentru urgenta convocare a congresului de constituire a partidului comunist, în timp ce elementele de dreapta erau împotriva convocării congresului şi cereau excluderea comuniştilor din conducerea partidului şi a sindicatelor.

Totodată a fost prezentată o moţiune şi de gruparea care se intitula unitară, care preconiza ca partidul să activeze pe baza

programului din mai 1919 şi cerea să se reia discuţia în problema condiţiilor afilierii la Internaţionala a III-a şi să se includă în conducerea partidului, pe baze paritare, reprezentanţi ai fiecăruia dintre cele trei curente.

Puse la vot, moţiunile celor trei curente au obţinut : comuniştii 18 voturi, unitarii 12 voturi, iar dreapta 8 voturi (pag. 569). Aflîndu-se în minoritate, elementele de dreapta au declarat că se socotesc în afara partidului socialist ; unitarii au rămas în partid, dar nu au acceptat să intre în Comitetul Executiv. Consiliul general a decis convocarea Congresului partidului socialist pentru 8 mai 1921.

În volum sînt publicate o suită de documente care atestă dezbaterea vie ce a avut loc în sînul partidului socialist, al mişcării muncitoreşti, asupra problemelor politice, ideologice şi organizatorice care urmau să stea la baza partidului de tip nou. Sînt reproduse documente care s-au aflat la ordinea de zi a congresului : Raportul de afiliere la Internaţionala a III-a, Proiectul de statut al Partidului socialist-comunist, Proiectul de statut general al sindicatelor din România, Raportul asupra problemei agrare, Programul agrar al Partidului socialist-comunist din România, Proiectul de program al Partidului socialist-comunist din România în chestia naţionalităţilor.

Bogata activitate ideologică-politică premergătoare Congresului din mai 1921 exprimă faptul că devenise actuală, iminentă făurirea partidului comunist, cerut de procesul legic al creşterii necontenite a mişcării muncitoreşti.

La 8 mai 1921 s-au deschis la Bucureşti lucrările Congresului partidului socialist. În lucrarea recenzată sînt publicate dările de seamă asupra desfăşurării lucrărilor acestuia, documente care ilustrează discuţiile purtate, hotărîrile adoptate.

În urma dezbaterilor care au avut loc, Congresul din mai 1921 a hotărît în unanimitate transformarea partidului socialist în Partidul Comunist din România, eveniment de importanţă istorică în mişcarea revoluţionară din ţara noastră.

*

Volumul de documente privind mişcarea muncitorească din anii 1916—1921 reprezintă o lucrare valoroasă, o contribuţie remarcabilă la cunoaşterea mai temeinică a perioadei avîntului revoluţionar. Lucrarea suscită un interes larg, venind în ajutorul celor care studiază istoria partidului, a mişcării muncitoreşti din ţara noastră.

Selectarea dintr-un număr foarte mare de documente şi materiale elaborate de organele partidului, ale sindicatelor, de colective de muncitori în diferite reuniuni — care au fost publicate în „Socialismul" şi în celelalte ziare sau gazete ale partidului şi sindicatelor muncitoreşti — a celor mai reprezentative a reclamat, fără îndoială, un mare volum de muncă, meritoriu.

Editarea unor asemenea lucrări ridică unele probleme privind reflectarea istorică mai completă a mişcării muncitoreşti, altele legate de facilitarea înţelegerii fenomenelor istorice de către un cerc larg de cititori. Numeroase documente şi materiale elaborate de mişcarea muncitorească reprezintă răspunsuri, luări de poziţie faţă de fenomene şi acţiuni din afara mişcării muncitoreşti care cititorului mai puţin iniţiat îi rămîn necunoscute. În lucrare sînt făcute unele precizări prin note, dar ele rămîn insuficiente.

La o nouă ediţie, aria tematică a acestei lucrări ar putea fi lărgită cu noi documente privind unele evenimente direct legate de mişcarea socialistă şi sindicală, de conducătorii ei.

Procesul grevei generale, de exemplu, desfăşurat în mai multe oraşe în faţa Curţii marţiale, care a prilejuit declaraţii şi depoziţii importante, lămuritoare ale diferitelor acţiuni muncitoreşti, este, după părerea noastră, prea puţin oglindit în volum. Lipsesc complet referirile la alte procese, cum a fost cel intentat lui Mihail Gheorghiu Bujor din aprilie — mai 1920, judecat la Bucureşti, sau, în aceeaşi perioadă, procesul organizaţiei socialiste din Prahova, judecat la Galaţi.

În 1920 P.S.R. a obţinut un răsunător succes în campania electorală pentru alegerile parlamentare. Tot în acel timp, partidul socialist şi-a publicat programul cu prevederi minimale, care este cuprins în volum ; presa socialistă a publicat numeroase materiale de propagandă, între care unele valoroase din punct de vedere teoretic, care însă nu sînt oglindite în lucrare. În volum sînt incluse cîteva documente privind renunţarea partidului socialist de a candida în alegerile parlamentare din noiembrie 1919. Nu sînt publicate însă materiale care evidenţiază opoziţia unor organizaţii şi membri de partid faţă de această hotărîre, iar la note nu găsim precizarea dacă sabotarea alegerilor, în condiţiile în care influenţa în mase a partidului socialist era în creştere, a fost un act just sau nu.

Iată cîteva aspecte şi probleme pe care le ridică editarea unor asemenea importante lucrări. Credem că într-o ediţie nouă s-ar putea reflecta asupra acestora. De asemenea, considerăm necesară alcătuirea unei introduceri mai ample, menită să pună în lumină complexitatea unor fenomene şi evenimente, să le explice, pentru o mai bună înţelegere a acestora.

N. G. MUNTEANU

I. Cojocaru, Z. Ornea, FALANSTERUL DE LA SCĂIENI

Editura politică, Bucureşti, 1966, 536 pag.

Succesele dezvoltării în ritm rapid a industriei capitaliste a ţărilor din apusul Europei la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea au adus o dată cu ele o adîncire a sărăciei şi mizeriei maselor muncitoare.

Devenise evident pentru toţi gînditorii progresişti că orînduirea capitalistă nou instaurată nu va putea nici pe departe să rezolve marile idealuri umane nutrite de veacuri pentru întemeierea unei societăţi bazate pe dreptate şi raţiune.

Tarele profunde, viciile structurale ale societăţii burgheze, definită printr-o exploatare nemiloasă, cruntă a maselor muncitoare, năzuinţa acestora spre un viitor mai bun au căpătat expresie în concepţiile reprezentanţilor socialismului utopic, dintre care apar pe prim plan Saint-Simon, Charles Fourier şi Robert Owen. Ei au căutat în mod sincer calea spre o organizare socială ideală, dar teoriile lor, coborîte pe terenul practicii, s-au dovedit inoperante. Utopismul lor este determinat de faptul că nu au înţeles — şi aceasta datorită condiţiilor materiale insuficient dezvoltate, a relaţiilor de clasă nematurizate — esenţa relaţiilor capitaliste, nu au văzut în proletariat purtătorul virtual al noului mod de producţie şi, ca atare, nu au putut să sesizeze mijloacele reale, concrete pentru înfăptuirea orînduirii socialiste.

Meritele lor de necontestat, apreciate de clasicii marxism-leninismului, sînt legate de germenii unor idei geniale care apar în lucrările lor, de critica ascuţită pe care au făcut-o societăţii capitaliste prin care i-au dezvăluit racilele.

În acest context ni se pare deosebit de oportună prezentarea cît mai largă a experienţei socialismului utopic românesc care în aceeaşi perioadă istorică, dar în condiţii social-economice şi politice diferite, a reuşit să înfăptuiască pe pămîntul ţării noastre falansterul de la Scăieni-Prahova, operă a lui Teodor Diamant, aceasta constituind de altfel a doua încercare în Europa, după cea de la Condé-sur-Vesgres făcută în timpul vieţii lui Fourier. Pe linia răspunsului la această necesitate se înscrie recenta apariţie a monografiei „Falansterul de la Scăieni" aparţinînd lui I. Cojocaru şi Z. Ornea.

Lucrarea se deschide cu prezentarea condiţiilor social-economice şi politice din ţările române în prima jumătate a secolului al XIX-lea, prin care se schiţează cadrul istoric în care a luat fiinţă falansterul de la Scăieni-Prahova.

După desfiinţarea monopolului turcesc, relaţiile de producţie capitaliste fac progrese rapide în ţările române, adîncind criza orînduirii feudale. Se accentuează intensificarea şi diversificarea producţiei meşteşugăreşti şi a manufacturilor, a producţiei agricole, se dezvoltă comerţul, oraşele, porturile şi căile de comunicaţie. Toate acestea au favorizat ascensiunea unei noi clase, burghezia, compusă din industriaşi, negustori şi dintr-o pătură tot mai numeroasă de intelectuali însufleţiţi de idei înnoitoare pe care le propagă în mase.

Transformările economice, sociale şi politice din ţările române, deşi frînate de menţinerea relaţiilor feudale şi a jugului otoman şi habsburgic, s-au răsfrînt pozitiv şi asupra dezvoltării activităţii ideologice şi a culturii naţionale, reflectînd interesele noilor pături progresiste din societatea românească în trecere de la feudalism la capitalism.

În aceste condiţii, în ţara noastră încep să se răspîndească ideile socialismului utopic.

După ce se face o succintă trecere în revistă a principalilor reprezentanţi ai ideilor înaintate prepaşoptiste în monografie sînt evidenţiate începuturile socialismului utopic românesc.

Subliniind că în cadrul curentului de idei socialist-utopice locul principal revine lui Teodor Diamant, autorii scot în evidenţă faptul că idei, concepţii de aceeaşi natură se întîlnesc deopotrivă şi în opera lui Ion Eliade Rădulescu, ca şi în activitatea intelectualilor români care-şi vor asuma responsabilitatea pregătirii şi conducerii mişcării revoluţionare de la 1848 în Principatele Române, printre care Nicolae Bălcescu, Ion Ionescu de la Brad, Cezar Bolliac, C. A. Rosetti, Ion Negu-

lici, Ion Ghica, Alexandru Farcaş, Al. C. Golescu Negru şi mulţi alţii.

Un spaţiu însemnat dedică autorii prezentării personalităţii proeminente a lui Teodor Diamant care a fost nu numai un propagator al ideilor teoretice ale lui Charles Fourier, ci, în funcţie de condiţiile sociale, economice şi politice din principate, s-a străduit să le aplice, între anii 1835 şi 1836, în practică, pe moşia prietenului său Emanoil Manolache Bălăceanu.

Născut în Bucureşti în anul 1810, Teodor Diamant urmează mai întîi cursurile la şcoala de la Sf. Sava, unde avea să se impună ca un elev deosebit de înzestrat. În anul 1828, primind o bursă de la aşezămintele mitropolitului Dositei Fillitti, pleacă la studii la München, unde obţine diploma de inginer hotarnic. Fiind nevoit să părăsească Münchenul din lipsa mijloacelor materiale în anul 1830, pleacă la Paris pentru a-şi continua studiile. În Franţa este atras repede de ideile înaintate ale socialismului utopic. Nelipsit în cercurile fourieriste din capitala Franţei, colaborator apropiat al lui Charles Fourier, autor al unei broşuri de propagandă fourieristă „Către prietenii libertăţii, dreptăţii şi ordinii" [1], Teodor Diamant revine în Ţara Românească în anul 1834. În broşura amintită este expusă de fapt concepţia lui Teodor Diamant despre „procedeul de producţie atrăgătoare", despre avantajele sale legate de alternarea tipurilor de îndeletniciri, despre durata zilei de muncă, autoadministrare etc., principii care vor sta la baza întemeierii falansterului de la Scăieni.

Odată reîntors în ţară el desfăşoară o activitate stăruitoare — reuşind să atragă de partea sa noi şi noi aderenţi, mai ales din rîndul tinerilor intelectuali — pentru popularizarea doctrinei fourieriste, convins fiind că ţările române oferă terenul ideal pentru înfăptuirea ideilor sale privind crearea de falanstere. Pentru aceasta încearcă să convingă autorităţile să-i îngăduie organizarea în falanstere a ţiganilor ; publică în coloanele „Curierului românesc", sprijinit fiind în această acţiune de Ion Eliade Rădulescu, care era redactorul acestuia, diferite materiale de popularizare a doctrinei sale.

Unul dintre cei atraşi de ideile lui Diamant este şi Emanoil Manolache Bălăceanu, care îi arendează acestuia moşia sa de la Scăieni în vederea organizării „societăţii agronomice şi manufacturiere", devenind de altfel şi conducătorul ei direct.

Din analiza făcută de autori se desprinde că falansterul de la Scăieni-Prahova a fost o formă de întovărăşire de producţie şi consum, avînd drept scop „împreunarea lucrului şi talentului pentru lucrarea industriei şi cîmpului".

După o scurtă prezentare a moşiei Scăieni, autorii arată modul în care a început Teodor Diamant munca de recrutare a oamenilor care aveau să pună bazele „fermei soţietare", cum i se spunea pentru a nu atrage suspiciunea stăpînirii.

Un loc special este acordat examinării comparate a principiilor teoretice şi metodologice fourieriste şi a acelora care au stat la baza înfiinţării falansterului din Ţara Românească.

În lucrare se subliniază că Teodor Diamant, păstrînd în mare normele generale ale învăţăturii lui Fourier, a încercat şi a izbutit să adapteze aceste principii la realităţile societăţii româneşti din acea vreme. Conform doctrinei fourieriste se preconiza ca falanga să aibă minimum 1 600 de oameni, pe cînd falansterul de la Scăieni şi-a început activitatea cu un număr mult mai restrîns ; în 1836 număra mai puţin de 100 de persoane. Această abatere de la principiile fourieriste, admisă în mod conştient de Diamant, dovedea spiritul său realist şi capacitatea de adaptare la situaţia de fapt din ţările române.

Deşi era preocupat şi de problema construcţiilor necesare falansterului, problemă care avea un rol important în planurile lui Fourier, Teodor Diamant a acceptat să înceapă activitatea în clădirile care se găseau deja construite pe moşia lui Bălăceanu.

La 10 martie 1835, după recrutarea primilor colonişti, s-a încheiat un contract între Emanoil Manolache Bălăceanu şi membri ai falansterului, care erau socotiţi „arendaşi" ; aceasta a constituit de altfel şi actul care a pus bazele microsocietăţii de la Scăieni.

Primul „roi", cum era denumit în terminologia fourieristă lotul de membri ai falansterului, cuprindea printre alţii pe Teodor Diamant, Ion Bălăceanu, agronomul H. Crateros, completat cu robii ţigani eliberaţi de pe moşie, în total 30—35 de „societari". Nu e lipsit de interes să amintim că robii ţigani, eliberaţi şi deveniţi membri ai fa-

[1] Lucrarea, publicată în anul 1833 în limba franceză, este redată ca document în volumul recenzat, pag. 390—397.

lansterului, erau egali în drepturi cu ceilalți „soți" (societari).

O mare parte a lucrării, pe baza unui bogat material documentar, reliefează activitatea multilaterală, pe diferite planuri, desfășurată în cadrul falansterului în domeniul agriculturii, industriei, aprovizionării și desfacerii produselor, administrației, educației și învățămîntului.

Principala activitate a constituit-o agricultura, fiecare colonist punîndu-și în slujba coloniei „munca și talentul său". Se cultivau cereale, mai ales porumb; coloniștii se ocupau cu grădinăritul, creșterea viței de vie și a pomilor fructiferi. Într-un timp scurt, de numai 2 ani, falansterul obținuse deja unele rezultate pozitive în producția agricolă, apreciabile pentru acea perioadă.

Potrivit doctrinei fourieriste, care prevedea în afara ocupațiilor agricole și cooperarea pe tărîm „industrial", ținînd seama de condițiile existente pe moșia Scăieni, Diamant a acordat atenție și acestei laturi importante a activității falansterului, aceasta desfășurîndu-se în special la mori, pive, instalații de vinificare, de conservare a fructelor, la care se adaugă activitatea meseriașilor. Dintre coloniști făceau parte și un pantofar, patru croitori, doi cojocari. Munca în ateliere se desfășura de obicei în perioada și în zilele cînd nu se lucra la cîmp. În afara activității propriu-zise unii coloniști se ocupau cu problemele de aprovizionare și consum, alții răspundeau de problemele evidenței muncii și a veniturilor.

Autorii acordă o mare importanță duratei zilei de muncă și modului în care s-a realizat repartiția în cadrul falansterului de la Scăieni. În condițiile cînd în țările române durata zilei de muncă era excesiv de mare, la Scăieni se introdusese ziua de muncă de 8 ore, ceea ce reprezenta un mare progres și o mare îndrăzneală pentru acel timp. De menționat este și faptul că cele 8 ore de lucru nu trebuiau efectuate continuu, ci cu întreruperi, prevăzîndu-se o pauză după 6 ore.

Doctrina fourieristă prevedea ca repartiția să se facă în raport cu munca, capitalul și talentul fiecăruia. Datorită situației existente în cadrul falansterului, repartiția nu s-a făcut însă pe baza tuturor principiilor fourieriste și s-a făcut ținîndu-se seama în special de criteriile „muncă și talent".

Educația și instrucția ocupau un loc important în organizarea falansterului de la Scăieni. Autorii reușesc să ne înfățișeze o imagine clară a modului în care a funcționat așa-numitul „pansion" (școală rurală) de la Scăieni în care se predau cunoștințe teoretice și practice și care cuprindea deopotrivă bărbați și femei. Într-o înștiințare care anunța înființarea „pansionului", Emanoil Bălăceanu arăta că „elevilor li se va preda economia politică și soțială, teoria și practica agricolă, teoria și practica militărească, matematica și ingineria, muzica, desenul și jocurile". Școala de la Scăieni a și dispus de altfel de cadre didactice cu o pregătire variată care au predat limba română, aritmetica, geografia, limba franceză, desenul, caligrafia etc.

Falansterul de la Scăieni nu și-a putut desfășura însă activitatea așa cum fusese anunțat datorită concepției utopice de la care se plecase în organizarea lui și condițiilor speciale în care a trebuit să-și desfășoare activitatea, pe o moșie grevată de datorii, care a adus falansterului mari prejudicii.

Ultimul capitol al monografiei înfățișează epilogul falansterului de la Scăieni, analizîndu-se totodată cauzele care au dus la dizolvarea lui brutală de către autorități în anul 1836. După acest eșec, Diamant va încerca din nou să pună în aplicare doctrina sa, adresîndu-se în anul 1841 domnitorului Mihail Sturdza, cerîndu-i acestuia să aprobe organizarea țiganilor de pe moșiile statului (după ce în prealabil trebuiau eliberați) și organizarea lor în colonii agricole industriale după modelul falansterului de la Scăieni.

Încercarea lui Diamant s-a bucurat de aprecierea largă a cercurilor intelectualității progresiste, a avut un mare ecou în rîndul celor asupriți și exploatați. Acesta este de altfel și adevăratul motiv care a dus la desființarea lui de către autorități.

Necesitatea unui studiu monografic care să prezinte activitatea falansterului de la Scăieni-Prahova era de mult simțită și de aceea apariția lucrării a fost salutată cu deosebită satisfacție.

Folosind un bogat material documentar, în cea mai mare parte inedit, monografia combate unele păreri nefondate, cu circulație în literatura de specialitate privind întemeierea și dizolvarea falansterului, a rolului avut de Teodor Diamant în timpul cît și-a desfășurat activitatea falansterul și respinge altele, îndeosebi în ceea ce privește situația conducătorilor falansterului românesc după dizolvare, clarificînd momente importante mai puțin cunoscute pînă acum chiar specialiștilor.

Lucrarea se încheie cu o bogată culegere de documente grupate tematic, marea lor majoritate inedite. Grupate după un sistem mixt (sistematic-cronologic), documentele se referă la momentul înființării și desființării

falansterului, dezvăluie aspecte ale vieții și operei lui Teodor Diamant. Publicate în cea mai mare parte pentru prima oară, aceste documente pun la dispoziția cercetătorilor un material deosebit de prețios pentru viitoare cercetări în problemele privind curentul de idei al socialismului utopic în România.

Falansterul de la Scăieni-Prahova, care a funcționat între anii 1835 și 1836, marchează un moment de o deosebită semnificație în istoria gîndirii și acțiunilor social-politice din România acelor vremuri.

Întocmită cu competență, bazată pe o serioasă documentare științifică, monografia „Falansterul de la Scăieni" constituie o contribuție la cunoașterea tradițiilor democratice ale gîndirii românești din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

I. CÎRȚÎNĂ

Silviu Dragomir, AVRAM IANCU

Editura științifică, București, 1965, 304 pag.

Anul revoluționar 1848 a constituit o etapă importantă în lupta întregului popor român, din toate provinciile sale istorice, pentru abolirea privilegiilor feudale și pentru eliberare națională. Împletirea luptei pentru emanciparea de iobăgie cu cea pentru asigurarea existenței naționale a luat forma cea mai ascuțită în Transilvania, unde nobilimea — în majoritate maghiară — refuza să facă cele mai mici concesii țărănimii — în majoritate zdrobitoare românească. Totodată, prin proclamarea unirii Transilvaniei cu Ungaria, fără a ține cont de voința poporului român, nobilimea voia să lichideze mișcarea antifeudală și națională și să-și perpetueze vechile privilegii. În aceste condiții, poporul român din Transilvania s-a ridicat cu fermitate la luptă pentru apărarea intereselor lui vitale. El a fost călăuzit de revoluționari energici și devotați, în rîndul cărora Avram Iancu ocupă un loc de frunte. Rolul acestuia în revoluția din 1848—1849 este oglindit în chip deosebit în valoroasa monografie a lui Silviu Dragomir, dedicată vieții și activității revoluționare a lui Avram Iancu.

Prezentarea activității lui Avram Iancu, anterioară anului 1848, și a contribuției sale la elaborarea programului revoluționar al românilor din Transilvania ocupă un loc important în lucrarea menționată. Convingerile lui Iancu despre necesitatea desființării iobăgiei și eliberării naționale s-au format în anii premergători revoluției, cînd țăranii gemeau sub jugul asupririi feudale, iar poporul român era disprețuit și lipsit de orice drepturi politice. Iancu adoptă o poziție fermă și dîrză față de aristocrația feudală, semnificative în această privință fiind cuvintele rostite de el în 1847, cînd dieta din Cluj, opunîndu-se oricărei încercări de îmbunătățire a soartei iobagilor, îi condamna pe aceștia în continuare la o viață de jug: „Nu cu argumente filozofice și umanitare se pot convinge tiranii, ci doar cu lancea lui Horea".

Lectura lucrării prilejuiește constatarea accentuării stării de spirit antifeudale și pentru drepturi naționale odată cu difuzarea știrilor despre izbucnirea revoluției la Viena și la Pesta. Iancu și alți reprezentanți ai românilor depun o activitate susținută pentru făurirea unei platforme revoluționare comune pentru toți românii, activitate care, începînd cu sfîrșitul lunii martie 1848, se duce în întreaga Transilvanie.

Un alt aspect al activității revoluționare desfășurate de Avram Iancu, și pus în lumină de Silviu Dragomir, oglindește acțiunea de mobilizare a maselor populare din Transilvania în vederea participării masive la o largă adunare națională, menită a proclama drepturile fundamentale ale poporului român din Transilvania. Monografia prezintă în mod amănunțit acțiunea lui Iancu de difuzare a ideilor revoluționare în rîndul țărănimii din Munții Apuseni, precum și aceea de mobilizare a lor pentru participarea la Adunarea de la Blaj din 3/15 mai 1848. Totodată, autorul înfățișează măsurile represive luate de autoritățile nobiliare din Transilvania pentru a împiedica convocarea și întrunirea unei astfel de adunări. Sfidînd starea de asediu decretată și pericolul de a fi arestat, Iancu — ca și alți revoluționari — reușește să strîngă în jurul său peste zece mii de moți, în mijlocul cărora se aflau și cărturarii din regiunea muntoasă, și să pornească spre Cîmpia Libertății, unde urmau să sosească numeroase contingente de țărani din toate colțurile Transilvaniei.

Monografia fixează, printre altele, poziția lui Iancu în cadrul Adunării de la Blaj și influența ideilor și personalității sale asupra maselor. În fața unei adunări entuziaste de peste

patruzeci mii de țărani și de intelectuali, Iancu, ca și S. Bărnuțiu, A. Papiu Ilarian, George Barițiu, A. T. Laurian, combate anexarea la Ungaria, cerînd recunoașterea drepturilor vitale ale poporului român. Plasîndu-se pe o poziție democrat-revoluționară, el căuta să convingă mulțimea că eliberarea de iobăgie și recunoașterea dreptului la existența națională nu pot fi obținute decît prin luptă hotărîtă împotriva nobilimii. Poziția aceasta revoluționară a însuflețit țărănimea, care, după Adunarea de la Blaj, își intensifică lupta pentru eliberarea de iobăgie, acest proces fiind stimulat și de răspîndirea știrii privind încetarea robotei în Ungaria. Nobilimea din Transilvania însă nu voia să renunțe la privilegiile sale de clasă și, sprijinită de autorități, ia măsuri represive contra țăranilor, care sînt bătuți, arestați și chiar măcelăriți (vezi omorîrea a șaisprezece iobagi la Mihalț).

Elucidarea cauzelor și a împrejurărilor în care Iancu și alți revoluționari români se decid să treacă la organizarea forțelor armate ale revoluției reține în mod stăruitor atenția autorului. Ca membru al Comitetului Național din Sibiu, el află că dieta din Cluj a respins cererile formulate de români la Blaj și a decretat unirea Transilvaniei cu regatul ungar. Totodată, masacrele organizate de nobilimea ungară împotriva țărănimii demonstrau necesitatea constituirii unor forțe armate revoluționare capabile să asigure abolirea iobăgiei și să lupte pentru a impune recunoașterea existenței națiunii române. Astfel, pentru a îndeplini sarcina de mai sus, trecînd peste sfaturile de moderație ale unor membri din Comitetul național, la 5 iunie 1848 Iancu pleca din Sibiu în Munții Apuseni.

Capitolele din lucrare consacrate analizei activității desfășurate de Avram Iancu în vara anului 1848 pentru organizarea luptei revoluționare sînt deosebit de interesante. În munți, el strînge numeroase cete țărănești și le pregătește de luptă. Iancu încearcă să impună recunoașterea de către autorități a stăpînirii moților asupra pădurilor din munți. Dar aceste legitime cereri sînt respinse chiar și de guvernul din Pesta, ai cărui trimiși în Transilvania sînt preocupați de arestarea conducătorilor români și de înăbușirea luptei antifeudale. Iancu, în special, era stigmatizat ca „agitator" și chemat în fața unei comisii a guvernului, evident cu scopul de a fi arestat. El se convinge astfel că guvernul Ungariei liberale refuză recunoașterea drepturilor fundamentale ale poporului român, fapt care îl determină să-și intensifice activitatea de organizare a unor forțe revoluționare care să oblige autoritățile din Pesta să țină cont de voința poporului român.

Capitolele monografiei dedicate acțiunii de organizare a unei apărări generale a revoluției în întreaga Transilvanie sînt semnificative pentru voința de libertate a poporului român. Un rol important în această privință îl are noua adunare de la Blaj din septembrie 1848, la care participă peste șaizeci de mii țărani înarmați. Exprimînd încă o dată voința de neclintit a poporului român de a scutura cu orice preț jugul feudal și de a lupta pentru existența sa națională — respingîndu-se din nou anexarea la Ungaria — adunarea din septembrie a proclamat necesitatea și a pregătit condițiile pentru crearea în toate satele a unor gărzi naționale românești.

O problemă esențială pentru înțelegerea modului în care s-a desfășurat revoluția de la 1848 din Transilvania, tratată în mod clar și documentat în monografia lui Silviu Dragomir, o reprezintă raporturile conducătorilor revoluționari români cu Ungaria și cu habsburgii.

Încă din martie 1848 o bună parte a revoluționarilor români din Transilvania, printre care și Iancu, s-au bucurat de vestea izbînzii revoluției din Pesta și au sperat că abolirea feudalismului și recunoașterea existenței națiunii române se vor realiza în alianță cu forțele revoluționare maghiare din Ungaria și din Transilvania. Curînd însă masele populare românești și-au dat seama că s-au amăgit. Burghezia maghiară, dar mai ales nobilimea liberală, refuza să recunoască poporului român drepturi și libertăți pentru care înseși forțele revoluționare din Ungaria se ridicaseră la luptă împotriva absolutismului habsburgic. Dieta din Cluj, la cererea insistentă a guvernului din Pesta, a proclamat anexarea necondiționată a Transilvaniei la Ungaria, în ciuda faptului că marea Adunare de la Blaj din 3/15 mai 1848 a exprimat voința de libertate a poporului român și a blamat orice act încheiat fără consimțămîntul său de autoritățile nobiliare din Transilvania cu cele din Ungaria. Din monografie se desprinde constatarea că înfăptuirea unui front de luptă comun româno-maghiar pentru eliberarea socială și națională a fost compromisă și mai mult după anexarea la Ungaria, cînd autoritățile din Pesta, în alianță cu forțele nobilimii din Transilvania, iau măsuri represive de lichidare a mișcării antifeudale și de eliberare națională a românilor. În același timp, trebuie remarcat — așa cum rezultă din materialele cuprinse în această lucrare — că Iancu și ceilalți revoluționari români din Transilvania erau dispuși oricînd să încheie un acord de încetare a ostilităților cu guvernul din Pesta, cu condiția indispensabilă de a se recunoaște de către acesta drepturile vitale ale poporului român.

În ce privește raporturile cu habsburgii, autorul analizează în chip deosebit motivele care au împins pe conducătorii români să caute alianța cu guvernul de la Viena. În condițiile în care guvernul liberal al Unga-

riei menținea el însuși relații cu imperiul, folosind această situație pentru a lichida mișcările naționale ale altor popoare, revoluționarii români, în cadrul noii adunări de la Blaj din septembrie 1848, hotărăsc de a nu se supune guvernului din Pesta. Silviu Dragomir relevă că, fără alianța cu habsburgii, poporul român ar fi rămas izolat „în vălmășagul produs de valurile revoluției și expus unei politici nemiloase de asuprire națională și de exploatare socială" (p. 76). Pentru români, Viena, care era mai departe, nu constituia primejdia imediată, socoteau revoluționarii români în acele momente ; asupritorii nemijlociți și direcți erau nobilii maghiari ; în discordanță cu aspirațiile poporului român erau și veleitățile unor conducători maghiari de a folosi revoluția pentru înfăptuirea țelurilor lor de dominare a altor națiuni. Conducătorii români, inclusiv Iancu, s-au încrezut în declarația împăratului, care se arăta „gata să recunoască drepturile națiunii române" (p. 77), în timp ce guvernul din Pesta nu numai că nu admitea existența românilor ca popor, ci se pronunța pentru crearea unei singure națiuni și patrii : cea maghiară. Totodată, motivelor expuse mai sus, care au împiedicat o alianță româno-maghiară, autorul le mai adăugă și faptul că nobilimea maghiară din Transilvania constituia instrumentul multisecular de opresiune a țărănimii române.

Prezentarea desfășurării evenimentelor revoluționare de la începutul lunii octombrie 1848 și rolul lui Iancu în cadrul acestora trezesc într-un mod cu totul special interesul cititorului. Guvernul din Pesta, care pînă la începutul lunii octombrie colaborase cu habsburgii, organizează o puternică acțiune de eliberare națională și proclamă independența Ungariei. În același timp, românii din Transilvania refuză supunerea față de guvernul din Pesta și își intensifică lupta pentru eliberarea națională. În lucrare se prezintă un fragment din proclamația lui Kossuth către români, din octombrie 1848, prin care conducătorul revoluției maghiare cerea insistent românilor să depună armele. Totodată, el făcea un apel către ungurii și secuii din Transilvania să se ridice în masă și să extermine „pe toți trădătorii și rebelii neascultători" (pag. 83), adică pe românii care luptau, ca și ungurii, pentru eliberarea națională și socială. Poziția aceasta îngustă, de neînțelegere a intereselor vitale ale altor națiuni, a conducătorilor revoluției maghiare a îndîrjit pe Iancu și pe alți conducători români, mai ales că în exaltarea ei nobilimea din Transilvania se deda la masacre, făcînd multe victime în rîndul românilor. Într-o asemenea atmosferă, masele populare se ridică la luptă pentru dezarmarea gărzilor maghiare, acțiune însoțită de vărsare de sînge în rîndul nobilimii asupritoare.

O adîncă vibrație patriotică provoacă cititorului paginile monografiei dedicate luptei moților, conduși de Avram Iancu, pentru apărarea cauzei revoluționare a poporului român. După alungarea trupelor imperiale din Transilvania de către oștile lui Bem — decembrie 1848 — represiunile nobilimii contra iobagilor și contra revoluționarilor români se înăspresc. Regiunea Munților Apuseni, ținut greu accesibil pătrunderii forțelor represive, a fost transformată de Iancu și de ceilalți prefecți într-o adevărată redută inexpugnabilă și într-un puternic centru de luptă a poporului român din Transilvania pentru păstrarea ființei sale naționale. Ea a fost organizată de Iancu după un sistem special, cu scopul unei mai bune mobilizări a tuturor resurselor materiale și umane, în vederea organizării unei rezistențe serioase în fața atacurilor întreprinse de oștile maghiare. Silviu Dragomir expune condițiile dificile și inegale în care moții au fost siliți să lupte din iarnă pînă în vara anului 1849. El relevă eroismul exemplar cu care oastea moților, admirabil condusă de legendarul Iancu, înfruntînd dificultăți din cele mai mari, animată însă de dorința fierbinte de a apăra existența națională a poporului român, a cauzat înfrîngerea oștilor regulate maghiare, zădărnicind planul acestora de a ocupa zona Munților Apuseni.

Părțile din monografie privind tratativele guvernului din Pesta cu Iancu în legătură cu încetarea ostilităților sînt întru totul semnificative pentru lipsa de înțelegere a revendicărilor legitime ale națiunii române, de care continuau să dea dovadă conducătorii revoluției maghiare. Din lucrare rezultă că, neputînd cuceri zona Munților Apuseni pe calea armelor, Kossuth a întreprins tratative nu cu scopul de a satisface revendicările poporului român, ci cu intenția de a dezorganiza forțele conduse de Iancu și de a cîștiga timp, pentru a surprinde pe Iancu și a lichida astfel centrul de rezistență din Munții Apuseni (vezi capitolul privind misiunea lui Dragoș). Parcurgînd această lucrare, cititorul mai poate constata că Iancu și alți conducători români erau receptivi la tratative și ar fi fost oricînd dispuși să înceteze ostilitățile dacă guvernul din Pesta ar fi voit să recunoască măcar în parte unele revendicări românești. Kossuth însă a tărăgănat purtarea unor discuții serioase cu românii și de-abia în iulie 1849, cînd cauza revoluției era pierdută, în urma mediației lui Bălcescu și a altor conducători români care au luptat pe tot timpul revoluției pentru încheierea unei alianțe româno-maghiare, el

consimte să facă unele concesii. Prea tîrziu. Armatele puterilor absolutiste înăbuşiseră revoluţia.

Capitolele finale ale monografiei înfăţişează dramatismul şi zbuciumul ultimilor ani de viaţă ai eroului, profund dezamăgit de perfidia şi neomenia habsburgilor, care după restabilirea „ordinii" în imperiu refuză să satisfacă promisiunile date românilor privind recunoaşterea existenţei lor naţionale.

Nu putem încheia rîndurile noastre consacrate acestei valoroase lucrări fără a remarca temeinicia cu care Silviu Dragomir analizează epoca istorică şi activitatea revoluţionară a lui Avram Iancu, pe care a înţeles s-o încadreze în lupta întregului popor român din Transilvania pentru abolirea feudalismului şi libertate naţională.

A. STAN

V. Cheresteşiu, ADUNAREA NAŢIONALĂ DE LA BLAJ

Editura politică, 1966, 672 pag.

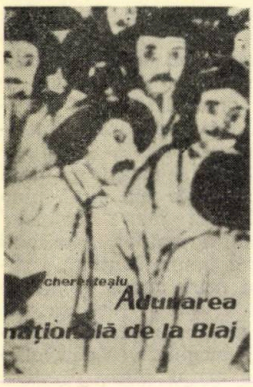

Situat la răspîntia dintre epoca medie şi cea modernă a istoriei patriei noastre, anul 1848 se impune prin semnificaţia democrat-revoluţionară a luptelor duse în cursul lui în cele trei ţări române — Ţara Românească, Moldova şi Transilvania — contra asupririi sociale şi naţionale, pentru independenţă. Reprezentînd apogeul frămîntărilor şi luptelor de pînă atunci ale unui popor însetat de libertate şi dreptate, şi totodată baza şi izvorul unor noi lupte, sensul unor noi transformări, el a premers, şi în mare parte a pregătit, evenimente nodale ale istoriei noastre moderne, ca cele din 1859, 1877, 1918.

Anul revoluţionar 1848 în Ţara Românească, Moldova şi Transilvania, parte integrantă a revoluţiei paşoptiste europene, a solicitat necontenit atenţia şi interesul istoricilor, filozofilor, scriitorilor, constituind de-a lungul deceniilor subiectul multor lucrări de amploare, studii, culegeri de documente, articole, romane, eseuri, lecţii, reuniuni ştiinţifice etc.

* * *

Unuia dintre cele mai însemnate momente ale revoluţiei din 1848 din Transilvania — Adunarea naţională de la Blaj — îi consacră şi profesorul clujean Victor Cheresteşiu monografia istorică cu acelaşi titlu, apărută nu de mult timp în Editura politică. Pasionat cercetător al acestui moment crucial din istoria românilor transilvăneni, autorul valorifică în cartea pe care o prezentăm un material documentar bogat, în bună parte inedit, studiat cu perseverenţă timp de mai mulţi ani în arhivele din ţară şi în cele din R.P Ungară, Austria, R.S. Cehoslovacă, R.D. Germană.

Lucrarea sa reprezintă o sinteză cuprinzătoare a evenimentelor din prima jumătate a anului 1848 din Transilvania, care au culminat cu Adunarea naţională din 3—5 (15—17) mai 1848 de la Blaj.

Analiza evenimentului propriu-zis este precedată de o expunere substanţială a situaţiei economice şi social-politice a Transilvaniei din anii premergători (capitolul I, intitulat „În ajunul revoluţiei din 1848"), ceea ce, credem, facilitează descifrarea cauzelor adînci ale revoluţiei, complexitatea împrejurărilor în care s-a desfăşurat aceasta în prima sa fază şi, în sfîrşit, dinamica şi raportul dintre obiectivele sociale şi cele naţionale ale acesteia. În stabilirea cifrelor şi datelor din capitol referitoare la evoluţia situaţiei economice şi la populaţia Transilvaniei autorul porneşte de la diferite statistici ale vremii, majoritatea de provenienţă maghiară şi germană.

Situaţia Transilvaniei în prima jumătate a secolului XIX, asemănătoare în esenţă cu a celorlalte două ţări române, se caracteriza printr-o creştere tot mai evidentă a elementelor capitaliste din economie pe fondul general al accentuării descompunerii feudalismului. Sînt anii în care iau naştere aici numeroase manufacturi, „fabrici", ateliere de confecţionat unelte, case de păstrare şi economii. Bogăţiile subsolului transilvan — aur, argint, fier, plumb, cărbune, aramă, sare — sînt valorificate pe o scară tot mai largă de societăţile pe acţiuni, al căror număr e în creştere. O înflorire relativ însemnată cunosc acum transporturile şi comerţul, în special cel cu Ţara Românească şi Moldova. Cele 136 case

de comerț din Brașov sînt în legătură permanentă cu orașele Galați, București, Iași și Tulcea (pag. 25). În Țara Românească și Moldova se desfăceau produse industriale transilvănene ca hîrtie, textile, piele, iar Transilvania importa din Țara Românească și Moldova vite, cereale, lînă. Economia celor trei țări române se completa reciproc, comerțul dintre ele devenind astfel vital pentru fiecare.

Deși în general numărul locuitorilor orașelor continua să se mențină relativ mic față de totalitatea locuitorilor, unele din acestea, ca Brașov, Cluj, Sibiu, Timișoara, Oradea, Arad, Sătmar, Tîrgu-Mureș, cunosc o creștere simțitoare a populației *, ca urmare a dezvoltării economice și culturale generale. O parte din ele vor deveni centre cultural-politice care vor juca un rol de seamă în desfășurarea evenimentelor revoluționare din 1848.

Și în agricultură se resimte dezvoltarea capitalismului. Un prim indiciu în acest sens îl oferă tendința spre intensificarea producției de mărfuri. Pe unele proprietăți feudale se folosesc metode de producție capitaliste; munca salariată începe să-și facă apariția și în acest sector.

Dezvoltarea capitalistă a Transilvaniei era, cu toate acestea, serios frînată de relațiile feudale — predominante —, care constituiau mari piedici în calea forțelor de producție și, implicit, în dezvoltarea generală a acesteia. O frînă serioasă o constituia, de asemenea, și dependența Transilvaniei, deosebit de bogată în resurse naturale, față de un imperiu absolutist.

Lupta pentru înlăturarea orînduirii feudale în interior și pentru neatîrnarea față de vreo putere străină în exterior — căreia trebuia să i se opună un stat național unitar român — constituie, așa cum reiese din lucrare, axul principal al revoluției burghezo-democratice din Transilvania, ca de altfel al revoluției pașoptiste românești în general. Pe el se vor întîlni și alinia, într-o ordine determinată de împrejurările concret-istorice — analizate pe larg în carte —, toate celelalte probleme derivate.

Necesitatea abolirii feudalismului, a servituților feudale, accentuarea contradicțiilor dintre burghezia în ascensiune și nobilimea feudală reacționară, dintre proprietarii feudali și țăranii iobagi sînt demonstrate prin nenumărate exemple din domeniul economic, social și politic.

În acest context se impune atenției analiza aprofundată făcută complexei structuri de clasă a Transilvaniei și edificiului absolutist feudal care apăsa asupra maselor. Autorul se oprește cu deosebire asupra diferitelor categorii în care era stratificată țărănimea dependentă, subliniind faptul că pe lîngă țărani liberi și țărani cu obligații militare, dar nu iobăgești, pe lîngă puținii iobagi cu un lot de pămînt ce le asigura traiul exista imensa majoritate de țărani iobagi — care aveau în folosință pămînt neîndestulător — și jelerii, care nu aveau pămînt. Ponderea cea mai mare a populației Principatului Transilvaniei o forma țărănimea iobagă; în cadrul ei marea majoritate a iobagilor erau români. Alături de aceștia sufereau de pe urma jugului feudal și iobagii maghiari, precum și cîteva sate de iobagi sași.

În preajma anului 1848 existau 2 314 sate iobăgești în Principatul Transilvaniei. Situația grea a celor aproximativ 1 250 000 de iobagi și jeleri, procesul continuu de mișcare a loturilor de pămînt pe care le aveau în folosință iobagii sînt tratate de autor în legătură strînsă cu povara robotelor pe care trebuiau să le facă și unii și alții „domnilor de pămînt". Fiecare familie de iobagi din cele 175 000 existente în Principat trebuia să lucreze fără plată în medie peste 100 de zile anual proprietarului, deci cu circa 30 de zile mai mult decît în Ungaria, unde, spre deosebire de Principatul Transilvaniei, exista o lege scrisă care reglementa robotele. Alături de locuitorii orașelor, țăranii erau nevoiți să contribuie la obligațiile către stat.

Situația aceasta a determinat o împotrivire crescîndă a țărănimii dependente române, la care nu o dată se alăturau țăranii maghiari și sași. Amploarea și permanența mișcărilor țărănești contra „domnilor de pămînt", pentru desființarea robotelor, pentru pămînt devin, pe măsură ce ne apropiem de mai 1848, caracteristici generale ale mișcării antifeudale. Majoritatea covîrșitoare a satelor transilvane au fost cuprinse pe rînd de o adevărată vîlvătaie, reliefată cu meticulozitate de autor în mai multe capitole și paragrafe ale lucrării (pag. 142—152, 227—249, 255—270, 415—421, 524—530. Țăranii refuză să mai facă robote

* Confruntînd rezultatele conscripției din 1787 cu datele calculate de Kővari și Fenyes pentru anul 1847, autorul menționează (pag. 38) că în 60 de ani populația unor orașe a crescut cu cca. 100%, după cum urmează: Brașov de la 17 700 la 30 000, Cluj de la 12 600 la 24 000, Sibiu de la 13 900 la 24 000, Timișoara de la 9 500 la 19 000, Oradea de la 10 000 la 19 000, Arad, de la 8 500 la 18 000, Sătmar de la 8 200 la 14 000, Tîrgu-Mureș de la 6 200 la 13 000, Sighet de la 3 500 la 6 000.

în comitatele Sătmar, Bihor, Caraș, Zărand, Cluj, Hunedoara, Dobîca, Cetatea de Baltă, Turda ; ei cer revizuirea ocupărilor de pășuni, păduri și ogoare de către feudali în comitatele Bichiș, Sătmar, Arad, Caraș, Solnocul de Mijloc.

Spiritul revoluționar de care fusese cuprinsă țărănimea, îngrijorarea nobililor și a dregătorilor de la comitate, statariul, spînzurătorile ridicate în sate pentru a pedepsi „exemplar" pe răzvrătiți sînt atestate de numeroase documente.

Paralel și în legătură directă cu mișcarea antifeudală a țărănimii, lucrarea urmărește situația claselor privilegiate în evoluția ei. Și aici, deși constată deosebiri mari în rîndurile nobilimii din punct de vedere al puterii economice, al titlurilor de noblețe posedate, autorul ajunge la concluzia că nobilimea — în marea ei majoritate maghiară — deținea cea mai mare parte a pămîntului și se bucura de cele mai multe privilegii. Aspectul social al luptei dintre stăpînii feudali și țărănimea dependentă este dublat de cel național, proprietarii de pămînt fiind aproape toți maghiari, iar iobagii în majoritate români. „La dispretul feudalului față de iobag, constată V. Cheresteșiu, — dispreț amestecat și cu groază, cu teamă, deoarece o infimă minoritate de nobili trăia în mijlocul unei mase imense de iobagi — se adaugă dispretul față de cel care vorbește altă limbă, aparține altei biserici, iar la dușmănia țăranului român față de asupritorul și jefuitorul său se adăuga dușmănia împotriva celui care de multe ori își bătea joc de limba și «legea» (religia) românului și de preoții români" (pag. 82—83).

Concepția reacționară, exclusivistă a nobilimii maghiare cu privire la națiune, și politica naționalistă practicată de ea au dus la agravarea contradicțiilor naționale existente în Transilvania, conchide, pe bună dreptate, autorul.

Împotriva feudalismului și a nobilimii se ridică în fruntea maselor țărănești burghezia română în formare, care se lovea la tot pasul de prerogativele feudale, de administrația samavolnică și coruptă a comitatelor, de privilegiile breslelor. Burghezia română întîmpina și pe teren național obstacole mai mari în calea dezvoltării decît cea maghiară și săsească, asupra ei exercitîndu-se și asuprirea nobilimii maghiare, și a patriciatului săsesc, care dețineau toate posturile însemnate din administrația statului, comitatelor, orașelor.

Dezvoltarea burgheziei române duce implicit la întărirea mișcării naționale române din Transilvania.

O atenție deosebită se acordă în lucrare puternicei mișcări naționale a românilor transilvăneni contra jugului habsburgic, instaurat în Principatul Transilvaniei la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, contra nobilimii maghiare și patriciatului săsesc. La fel ca multe alte popoare asuprite din monarhia austriacă, la fel ca frații lor din Moldova și Țara Românească, în anii aceștia românii transilvăneni pun tot mai hotărît problema dezvoltării libere a economiei, limbii și culturii naționale, a făuririi unui singur stat național prin unirea cu celelalte două țări române, problema independenței față de puterile străine. Datorită particularităților dezvoltării istorice a Transilvaniei și situației politice din acești ani, sarcinile antifeudale și de eliberare națională ale revoluției se întrepătrund în așa măsură încît putem spune că, de fapt, a fost vorba de o mare și puternică mișcare revoluționară cu caracter antifeudal și național. Acesta este sensul spre care converg, indiscutabil, toate datele, faptele, demonstrațiile și argumentele autorului.

Purtătorul de cuvînt al mișcării naționale române era „inteligența" națiunii, ca să folosim o expresie preluată de autor din documentele vremii — formată din profesori, avocați, publiciști, medici, preoți și dascăli de la sate, formați cu mare greutate în împrejurările vitrege în care trăiau românii din Transilvania.

Cu vădită simpatie și căldură prezintă autorul viața și mai ales activitatea patriotică desfășurată de intelectualii români de pe întreg teritoriul Transilvaniei în ajunul și în timpul evenimentelor revoluționare. Însuflețiți de dragostea puternică față de popor, de încrederea nestrămutată în viitorul națiunii române, ei au slujit-o cu devotament, dăruindu-se sincer și fără rezerve cauzei revoluției, chiar și atunci cînd împrejurările vitrege i-au împins la unele greșeli. Astfel sînt prezentate figuri prestigioase, în jurul cărora, la dragostea și prețuirea contemporanilor, s-a adăugat, de-a lungul deceniilor, neîncetat, cea a urmașilor.

Paragraful intitulat „Orientări în intelectualitatea română în preajma adunării naționale de la Blaj" (pag. 391—399) definește într-o manieră sintetică trăsăturile caracteristice comune ale concepției și activității fruntașilor revoluționari. Cum e și firesc, paragraful începe cu caracterizarea grupării democrat-revoluționare a lui Avram Iancu, Papiu

Ilarian, Ioan Buteanu, legată strîns de popor prin însăşi originea reprezentanţilor ei ; ea revendică desfiinţarea iobăgiei fără răscumpărare şi drepturi naţionale pentru români. Reprezentanţii acestei grupări sînt gata să conducă ţărănimea la revoluţie pentru realizarea deziderateloer sociale şi naţionale. O grupare asemănătoare celei a lui Avram Iancu se formează în Banat în jurul revoluţionarului Eftimie Murgu. Apropiat de curentul democrat revoluţionar se impune şi Simion Bărnuţiu, luptător înflăcărat pentru drepturile şi fiinţa naţională a românilor, fruntaş de seamă al evenimentelor revoluţionare de la 1848. În jurul lui se grupează, pe măsura desfăşurării evenimentelor, marea majoritate a intelectualilor români transilvăneni. George Bariţiu şi Timotei Cipariu polarizează o grupare a intelectualilor liberal-democraţi, iluminişti, pătrunşi de încredere nemărginită în popor, în perspectivele pe care urma să le deschidă românilor revoluţia. Poziţia şi activitatea acestor fruntaşi sînt tratate în opoziţie cu cea a episcopilor români reacţionari Şaguna şi Lemeni, a reprezentanţilor maghiari de orientare naţionalistă, şovină.

În ciuda unor deosebiri care au existat realmente între fruntaşii revoluţionari români (în problema angajării în luptă a maselor ţărăneşti, a stabilirii aliaţilor din afară), elementul cel mai caracteristic care i-a unit a fost dorinţa de a îmbunătăţi soarta poporului, încrederea în revoluţie. În lozinca revoluţiei „Libertate, egalitate, fraternitate“ ei întruchipau idealul social şi naţional al poporului român din Transilvania, considerat în ţara lui ca „tolerat“.

Entuziasmul fruntaşilor români la aflarea veştilor despre evenimentele revoluţionare din Viena şi Pesta nu cunoaşte margini. Tinerii români participă cu însufleţire la manifestaţii, întruniri, semnează împreună cu tinerii maghiari şi saşi petiţii către guvern. „Semnez această petiţie — declara Al. Papiu Ilarian la întrunirea tineretului maghiar din Tîrgu-Mureş — cu condiţia să fie înscăunată dreptatea şi egalitatea, să fie asigurată existenţa naţională şi folosirea dulcii limbi materne pentru toate naţiunile ce locuiesc în Ardeal şi Ungaria, să se desfiinţeze robotele fără nici o despăgubire, căci ţăranii au plătit destul...“ (pag. 178). Prin glasul redactorului său, George Bariţiu, presa română din Transilvania propagă cu însufleţire ideile revoluţiei, în ciuda cenzurii tot mai drastice a Curţii imperiale din Viena. Intelectualii români doreau sincer o colaborare cu revoluţionarii maghiari în cadrul unui front comun de luptă contra absolutismului habsburgic asupritor.

Atitudinea guvernului din Pesta şi a Dietei din Pojon, care nu au acordat nici cele mai elementare drepturi naţionale slavilor, românilor şi germanilor, hotărîrea anexării Principatului Transilvaniei la Ungaria luată de către Dieta nobiliară din Cluj, fără consultarea şi contra voinţei românilor — care formau majoritatea absolută a populaţiei * —, faptul că legile privind desfiinţarea robotelor nu au fost decretate şi în Principat aşază un obstacol de netrecut în calea colaborării româno-maghiare. Strădaniile revoluţionarilor români, în frunte cu marele nostru Bălcescu, nu au găsit ecou decît la un număr mic de revoluţionari maghiari, ca S. Petöfi şi M. Táncsics, la publicistul progresist transilvănean, de origine germană, St. Ludwig Roth ; cea mai mare parte a conducătorilor revoluţiei maghiare nu a manifestat receptivitate faţă de dezideratele naţionale ale altor popoare, şi mai ales faţă de cele ale românilor, le-a respins, ajungînd în postura de a justifica teroarea în sprijinul politicii sale nejuste.

Atrăgînd atenţia asupra primejdiei pentru pacea internă din ţară ce se va crea în urma măsurilor de înlocuire a limbii române cu cea maghiară, St. L. Roth scria : „Domnii din dieta de la Cluj... au declarat ca limbă a cancelariei limba maghiară. Spun limba cancelariei, căci o limbă a ţării avem deja : nu e cea germană, nici cea maghiară, ci e limba *română*. Orice am face noi, «naţiunile recunoscute», situaţia este aceasta, şi nu alta. Dacă se întîlnesc un maghiar şi un sas care nu cunosc unul limba celuilalt, apelează la limba română. Dacă faci o călătorie, dacă te duci la un tîrg, românește ştie fiecare... Ca să înveţi limba maghiară sau limba germană trebuie să urmezi şcoli, românește înveţi pe stradă, în contactul zilnic, aproape fără nici o străduinţă deosebită“ (pag. 133—134).

În aceste împrejurări, ideea colaborării româno-maghiare pierde teren în favoarea Vienei, care promitea respectarea autonomiei Transilvaniei, garantarea folosirii limbii materne. Astfel, politica naţionalistă a nobilimii maghiare i-a înde-

* După conscrierea făcută de autorităţile austriece în 1850, pe naţionalităţi, reprodusă de autor la pag 23, populaţia Principatului Transilvaniei era reprezentată astfel (în mii de locuitori) : români 1 227,2 (59,6%), maghiari şi secui 536 (26.1%), saşi 192,5 (9,3%), ţigani 79 (3,8%), evrei 15,5 (0,7%), armeni 7,6 (0,3%), slavi 3,7 (0,2%), alte naţionalităţi 0,7 ; în total populaţia Transilvaniei număra 2 062,2 mii de locuitori.

părtat pe români. Prin abilitate și manevre, habsburgii au știut la timpul potrivit să folosească în interesul lor contradicțiile dintre națiunile imperiului, înșelîndu-le, asuprindu-le și reușind astfel să-și mențină dominația în ciuda puternicei situații revoluționare existente în acești ani în întregul imperiu.

Ideea necesității și legitimității unirii țărilor române într-un stat național unitar, întruchipată în idealul reînființării Daco-României, a coordonării în acest scop a eforturilor fruntașilor români din Transilvania, Țara Românească și Moldova se răspîndește tot mai mult. Reprezentanții mișcării naționale române fac din cultivarea limbii și istoriei poporului român prin școli, publicații, presă, societăți științifice, literare și teatrale o datorie de frunte a intelectualității. Contactul dintre intelectualii de pe ambele versante ale Carpaților — reflectat continuu de autor — devine mai strîns. Obiectul întîlnirilor și corespondențelor fruntașilor, al articolelor din presă, al consfătuirilor și întrunirilor gravitează evident spre aceste direcții.

Pentru constatarea circulației acestor idei autorul reproduce citate din fruntașii români din Transilvania, Moldova, Țara Românească, precum și mărturii ale unor scriitori, publiciști, oameni de stat maghiari, germani etc., care au cunoscut țările române în această perioadă sau au avut, într-un fel sau altul, legături cu ele. Într-o scrisoare către Ion D. Ghica din august 1848, Dimitrie C. Golescu conchidea că „fiecare națiune are drept la propria ei existență politică și toți oamenii care vorbesc aceeași limbă trebuie socotiți că formează o singură națiune...". Felix Colson, prieten cu Ion Cîmpineanu și cunoscut al lui Eftimie Murgu, scria despre transilvăneni, în cartea sa intitulată „De l'état present et de l'avenir de principautées de Moldavie et de Valachie", apărută la Paris în 1839: „Românii aceștia hrănesc nădejdea de a fi uniți cu frații lor moldo-munteni. Ideea unirii naționale se răspîndește tot mai mult". „Se menține zvonul — scria la 4 mai 1848 corespondentul din Augsburg al gazetei „Allgemeine Zeitung" — despre o propagandă din Banatul de Sud care se lățește încet și care are drept scop reînființarea regatului dac, ce are să cuprindă toate ținuturile locuite de roméni".

Năzuința spre afirmarea națiunii române în cadrul unui stat unitar independent este elocventă pentru cunoașterea gradului de dezvoltare a conștiinței naționale a românilor situați de o parte și de alta a Carpaților. Totodată ea este un răspuns cu semnificații foarte clare la politica naționalistă a nobilimii maghiare, manifestată din plin în deceniul premergător revoluției și, din păcate, și în timpul acesteia.

Necesitatea unei adunări mari a tuturor românilor transilvăneni, în care să-și spună păsurile, să se sfătuiască asupra acutelor probleme social-politice, devine dominantă în mintea intelectualilor români încă spre sfîrșitul lunii martie 1848. Adunarea națională de la Blaj din 3—5 mai urmează multor consfătuiri mai mici și adunării de la Blaj din aprilie, în care frămîntarea intelectualilor români în vederea alcătuirii programului revoluționar este persistent urmărită de autor. O mulțime de proclamații, manifeste, unele tipărite, altele scrise cu mîna, inundă satele și orașele. „Provocațiunea" lui Bărnuțiu din 24 martie, proclamația lui Aron Pumnul, manifestele intitulate „Apel către români" și „Fraților români" amplifică entuziasmul general, contribuie la întețirea mișcărilor țărănești. Tinerii intelectuali merg la sate, cu toată teroarea autorităților, și cheamă poporul la adunare.

Deosebit de grăitor ni se pare în acest sens, pentru ca să amintim numai un exemplu din multe selectate de autor, raportul unui dregător maghiar care, voind să-și avertizeze superiorii asupra pericolului pe care-l întrevedea în prima adunare de la Blaj din aprilie, reda cuvintele rostite de țăranii pe care încercase să-i oprească din drum. „Noi, de ne-or frige, de ne-or fierbe, de-am ști că ne-am potopi cu toții acolo, tot vom merge pe ziua pusă la Blaj, cu satu" (pag. 306). Increderea că Blajul va aduce eliberarea de robote, de „domni" și va înscăuna libertatea, a caracterizat, cum lesne se poate constata și din pasajul citat, mișcările țărănești din Transilvania.

Marea adunare națională de la Blaj din 3—5 mai, la care au participat circa 40 000 de oameni, s-a ținut în condițiile creșterii valului revoluționar la sate, înăspririi contradicțiilor naționale, ca urmare a politicii nobilimii maghiare, care a încercat să înăbușe prin teroare mișcarea revoluționară. Preziua adunării, cele 3 zile cît a durat, aspectul sărbătoresc al Blajului sînt tratate pe larg în penultimul capitol al lucrării. Aceasta prilejuiește autorului o descriere captivantă, putem spune, a revărsării tumultuoase a maselor române, maghiare, germane, înfrățite în lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de viață, pentru drepturi și libertăți.

Tezele lui Bărnuțiu în problema națională cuprinse în discursul rostit în catedrală — libertatea națională prin recunoașterea românilor ca națiune de sine stătătoare, dreptul fiecărui popor de a se instrui și administra în limba sa maternă — sînt îmbrățișate de toată intelectualitatea română. Adunarea respinge unirea statală cu Ungaria, hotărîtă de nobilimea maghiară, și se declară pentru unirea cu țările române surori. „Noi vrem să ne unim cu Țara", acesta este deziderațul ferm al poporului român din Transilvania, despărțit din cauza vitregiilor istorice de poporul român care trăia dincolo de Carpați.

Petiția adoptată de adunare înmănunchează postulatele principale ale românilor: cererea maselor țărănești de desființare a iobăgiei fără nici o despăgubire, recunoașterea națiunii române ca națiune egal îndreptățită, adunare națională anuală, gardă națională, școli naționale, libertate presei.

Adunarea de la Blaj din 3—5 mai 1848 a înarmat pe românii transilvăneni cu un program politic revoluționar, în cuprinsul căruia se împleteau năzuințele maselor cu cele ale intelectualilor patrioți, năzuințele poporului român cu cele ale maselor asuprite aparținînd naționalităților conlocuitoare. Semnificația și urmările ei s-au făcut simțite din plin ulterior. Blajul a consacrat pe românii transilvăneni drept națiune de sine stătătoare, constituind, cum arată în final autorul, „...un punct crucial în istoria românilor din Transilvania, ca și în istoria poporului român în general" (pag. 531).

Prin această lucrare, ale cărei coordonate am încercat să le schițăm în paginile de față, prof. V. Cheresteșiu aduce o însemnată contribuție la cunoașterea mai profundă a unuia din cele mai măreț momente de luptă ale poporului român pentru eliberarea sa socială și națională. Ampla documentare, multilateralitatea și complexitatea problematică, interpretate în lumina materialismului istoric, materialul ilustrativ și bogatul aparat științific, forma accesibilă de prezentare — colorată de prezența multor termeni și expresii proprii acestei epoci istorice — fac din ea o apariție binevenită. Ne exprimăm speranța că autorul va întregi imaginea revoluției de la 1848 din Transilvania, așa cum de altfel promite în prefață, prin tratarea în alte volume a evenimentelor revoluționare ulterioare adunării de la Blaj.

G. Oancea

C. C. Giurescu, VIAȚA ȘI OPERA LUI CUZA VODĂ

Editura științifică, 1966, 480 pag.

Lucrarea prof. univ. Constantin C. Giurescu intitulată *Viața și opera lui Cuza Vodă*, apărută recent în Editura științifică, este o vastă și erudită monografie a epocii lui Alexandru Ioan Cuza.

Problematica abordată de autor este complexă și multilaterală, avînd mereu în centrul expunerii personalitatea lui Cuza, figură reprezentativă în perioada Unirii și a formării statului român modern, precum și opera sa monumentală, factor de mare progres în construcția statului național, în realizarea reformelor democratice din perioada 1859—1866.

Începînd cu o amplă privire istoriografică asupra temei, lucrarea, după o concisă prezentare a programului revoluției de la 1848, a cadrului internațional și a luptei pentru Unire, tratează amănunțit ascensiunea politică și anii domniei lui Cuza. Un loc important se acordă luptei acestuia și a guvernelor sale pentru înfăptuirea marilor probleme care stăteau în fața tînărului stat: consolidarea și recunoașterea Unirii, unificarea și modernizarea administrației și armatei, secularizarea averilor mănăstirești, legea electorală, legea rurală, precum și luptele cu opoziția internă. Un capitol special este consacrat și celorlalte realizări din timpul domniei lui Cuza, în viața economică, administrativă și culturală a țării, de organizare a instituțiilor necesare statului român modern, iar capitolul final se ocupă de ultimii ani ai vieții fostului domnitor, precum și de aprecierile posterității asupra vieții și operei sale.

*

Considerăm că în această lucrare își găsește un exemplu reușit genul lucrărilor care își propune să abordeze sub forma unor monografii științifice rolul și opera unor personalități progresiste în istorie. Fără a se exagera

meritele personalității prin ruperea și suprapunerea acesteia contextului social-istoric, evitîndu-se și prezentarea în care personalitatea era dizolvată în condițiile și cadrul istoric în care aceasta activa, monografia amintită înfățișează judicios rolul marelui domnitor în raport cu problemele fundamentale ale societății românești din acea vreme, cu interesele diverselor clase sociale care i-au permis ascensiunea sa politică, care i-au impus și totodată înlesnit realizările istorice cărora el le-a dat curs și girul său de șef de stat, împotriva forțelor sociale reacționare care se opuneau din răsputeri.

Cuza a rămas o figură reprezentativă în istoria poporului român, pentru că el a activat în sensul progresului, cerut de necesitățile legice ale istoriei. El a înțeles, în cadrul generației sale de democrați-revoluționari în care fusese format și de care a fost influențat, năzuințele majore ale epocii și a militat pe calea progresului social, acționînd în mod obiectiv în favoarea acestora.

*

Lucrarea de față se înscrie pe linia realizărilor importante ale istoriografiei marxiste din ultimii ani. Ea răspunde cerințelor sporite cu privire la îmbunătățirea rezultatelor activității de cercetare științifică, aprofundării de pe pozițiile materialismului istoric a celor mai importante etape și evenimente din istoria țării și a poporului român.

Un însemnat merit al monografiei este acela că ea se bazează pe bogate surse documentare interne și externe edite și mai ales inedite, că ține seama de contribuțiile publicate vechi și noi, românești și străine, referitoare la această mare figură a trecutului nostru național. Autorul, pe lîngă cercetarea unor *fonduri* puțin folosite de la Academie și de la Arhivele statului din București, utilizează din plin importanta *Arhivă Cuza Vodă de la Academia Republicii Socialiste România* (alcătuită din 59 de volume manuscrise, cuprinzînd peste 8 500 de diverse documente), precum și lucrări apărute în țară și străinătate.

În introducerea bibliografică, analizîndu-se evoluția judecății istoriografiei despre domnia lui Cuza, sînt prezentate lucrările și diversele scrieri, marcîndu-se principalele momente ale acestei evoluții : monografia lui Xenopol, darea în vileag a arhivei lui Cuza, aria investigațiilor și punctele de vedere ale noii istoriografii, precum și comemorarea centenarului Unirii din 1959, care a prilejuit o reluare și o amplă analiză a diverselor aspecte ale temei.

Vechea istoriografie a considerat Unirea și prefacerile domniei lui Cuza ca probleme cruciale ale istoriei României și de aceea le-a acordat o atenție deosebită, aducînd pînă la un punct o contribuție considerabilă. Scrierile acestei istoriografii, deși au antrenat și nume ilustre ca Xenopol și Iorga, datorită unor cercetări incomplete se caracterizează în genere printr-o prezentare tendențioasă și insuficientă a Unirii din 1859. Aceasta este înfățișată fie ca opera unor cercuri restrînse ale burgheziei și boierimii liberale, fie ca rezultat al unor conjuncturi internaționale prielnice, neluînd astfel în seamă rădăcinile istorice ale acestui fenomen, necesitățile economice ale societății românești, dorințele de unire și independență ale maselor populare.

O altă caracteristică a vechii istoriografii este aceea că ea s-a ocupat în special de reliefarea activității unor fruntași ai partidei naționale și a unor revoluționari exilați, lăsînd în umbră rolul hotărîtor al maselor.

În cartea amintită a profesorului Giurescu, problemele fundamentale ale acestei perioade ne apar în realitatea lor istorică. Astfel, dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza n-a fost numai rezultatul patriotismului unor personalități și nici urmarea unor combinații sau rivalități politice dintre puterile europene, ci mai ales rezultatul capitulării forțelor retrograde în fața presiunii maselor populare, ca o izbîndă a acestora. De aceea se consolidează în aceste împrejurări coaliția „monstruoasă" formată din aripa dreaptă a burgheziei, legată de forme de producție învechite, și moșierimea latifundiară.

Înfăptuirile lui Cuza în domeniile politic, social și cultural sînt prezentate ca urmare a necesităților societății românești angajate pe calea capitalismului și realizate cu concursul larg al maselor populare.

*

Printre problemele importante cuprinse în monografie, descrise antrenant și sugestiv se află pe primul plan lupta pentru consolidarea Unirii și întărirea tînărului stat.

Actul Unirii de la 24 ianuarie 1859 a deschis o nouă etapă în istoria poporului român, cu urmări adînci în toate aspectele vieții sale economice, politice și sociale. Acest măreț act realizat prin voința și eforturile poporului român trebuia însă recunoscut și confirmat de către puterile garante. Impresionează campania întreprinsă atunci de către fruntașii politici români pentru cucerirea opiniei publice europene. În făurirea și întărirea statului român modern sprijinul opiniei publice europene a constituit un ajutor prețios, această idee antrenînd reprezentanți progresiști ai gîndirii istorice și publiciști cunoscuți. Vechi susținători ai cauzei românești și nume cunoscute în publicistica europeană, ca Edgar Quinet, Jules Michelet, Paul Bataillard, Th. Lefebvre, Vegezzi-Ruscala și mulți alții, prin scrisul lor, au făcut cunoscut Europei justețea cauzei româ-

nești, contracarînd multe din insinuările și atacurile dușmanilor interni și externi ai realizării Unirii. Ei au popularizat istoria întregului popor român, și au subliniat necesitatea și importanța pentru viitor a consolidării tînărului stat.

Din inițiativa și cu concursul larg al lui Cuza, remarcabili diplomați ca Costache Negri, Vasile și Iancu Alecsandri și alții au acționat cu succes pe lîngă puterile europene și reprezentanții acestora la Constantinopole, afirmînd astfel o poziție proprie a tînărului stat.

Din lecturarea lucrării se reliefează concluzia importantă că, deși obiectivul principal al domniei lui Cuza și sfetnicilor săi a fost consolidarea Unirii și apărarea autonomiei Principatelor, ei au fost animați de ideea cuceririi independenței față de asupritori și făuririi unității naționale a întregului popor român. Realizările lor vor contribui astfel în curînd la cucerirea independenței de stat a României.

Un alt domeniu în care Cuza a dovedit largi vederi politice și o rară fermitate a fost acela al reformelor sociale de care avea atîta nevoie țara. El și sfetnicii săi, printre care Kogălniceanu trebuie amintit în primul rînd, au dus o luptă și o activitate puternică, propunîndu-și ca în cel mai scurt timp să lichideze urmările nefaste ale evului mediu și să aducă România în rîndul țărilor dezvoltate.

Una din primele mari reforme este aceea a secularizării bunurilor mănăstirești, problemă care este larg analizată de autor.

Suprafața moșiilor închinate și neînchinate reprezenta peste 25% din întregul teritoriu al țării, suprafață pe care guvernul n-o putea controla și de care națiunea aproape nu beneficia. Opinia publică românească fiind edificată asupra însemnătății naționale a problemei și solidară cu Cuza și guvernul său, parlamentul votează cu majoritatea covîrșitoare la 13/25 decembrie 1863 actul secularizării. Revenea astfel statului român un mare izvor de bogăție înstrăinat în secolele anterioare.

Reacția clerului grec, beneficiar al bunurilor mănăstirilor închinate, ca și a statului otoman a fost înverșunată. Ei au respins și importanta despăgubire de 150 000 000 de piaștri oferită de statul român. Austria, Anglia și Rusia țaristă s-au opus actului secularizării. Discuțiile asupra acestei probleme prelungindu-se mult, Cuza, folosindu-se și de contradicțiile dintre puterile europene, avînd și un sprijin prețios din partea Franței, a menținut pînă la urmă o intransigență remarcabilă, care va face mai tîrziu ca clerul grec să piardă și sumele oferite anterior.

Șirul reformelor lui Cuza întîmpina însă opoziția crescîndă a marii boierimi. În monografie se subliniază că domnitorul, ca și guvernul Kogălniceanu, devine din ce în ce mai conștient că rezolvarea unor probleme fundamentale ale statului român, ca împroprietărirea țăranilor, lărgirea dreptului de vot și alte reforme, nu se poate face pe căi constituționale, adică cu concursul Camerei, pe atunci formată în majoritate din moșieri și boieri cu concepții retrograde.

De aceea, la 2/14 mai 1864, Camera opoziționistă este dizolvată. Opinia publică fiind de partea domnitorului, ca și guvernul Kogălniceanu și o serie de personalități politice din țară și de peste graniță, Cuza dă astfel lovitura de stat, a cărei semnificație progresistă constă în aceea că ea va crea o bază de rezolvare a dezideratelor menționate.

Dacă însemnătatea Camerei după lovitura de stat scădea, prin noua lege electorală creșteau în schimb considerabil numărul alegătorilor și posibilitatea de a fi aleși oameni din pături sociale mai largi. Deși noul așezămînt electoral era grevat tot de caracterul cenzitar, el excluzînd de la vot sărăcimea satelor și proletarii orașelor, totuși, prin caracterul său mai larg, el dădea o serioasă lovitură vechilor privilegii și ridica însemnătatea politică a burgheziei, fapt de evident progres în acele timpuri.

Urma acum mult așteptata lege rurală.

Menținerea unui regim agrar multisecular bazat pe servituți feudale apăsătoare era incompatibilă cu prefacerile prin care trecuse societatea românească mai ales începînd cu revoluția de la 1848. Cuza, Kogălniceanu și forțele progresiste din țară au înțeles această profundă necesitate și au militat intens pentru înfăptuirea ei.

Teama că masele de țărani vor trece la rezolvarea revoluționară a problemei agrare, faptul că această transformare se petrecuse recent și în alte țări ale Europei, concluzia la care ajunsese o mare parte a moșierimii că este imposibil să-și mai exercite dominația în baza sistemului iobăgist, devenit acum atît de anacronic, au făcut ca aceasta, nu fără împotrivire, să accepte totuși în 1864 proiectul de lege rurală.

În lucrare se prezintă detaliat prevederile legii rurale și modul diferențiat în care au fost împroprietăriți țăranii, precizîndu-se că, cu toate neajunsurile ei, reforma a însemnat un mare pas înainte pe calea dezvoltării României, care a contribuit în mod esențial la crearea structurii economice a statului român modern.

În penultimul capitol al lucrării, profesorul Giurescu analizează, amănuntul fiind întotdeauna semnificativ, ideile și înfăptuirile

lui Cuza în viaţa economică, administrativă şi culturală a ţării.

Dacă reformele şi realizările amintite mai sus sînt cele mai importante pentru progresul ţării şi la înfăptuirea cărora Cuza a avut unul din rolurile hotărîtoare, sfera activităţii sale ca domnitor este mult mai complexă. Cuza a fost, în limitele epocii, omul înnoirilor sociale.

Semnificativ pentru planurile economice ale lui Cuza este următorul pasaj al mesajului către Cameră din 6 decembrie 1859 : „Avem tot[ul] de creiat : a întemeia creditul nostru public, a deschide drumuri, a face poduri, a împodobi şi a sănătăţi oraşele, a lărgi porturile, a înflori comerciul, a încuraja industria... a săpa canaluri, a întinde linii de drumuri de fier pe suprafaţa pămîntului nostru pentru înlesnirea comunicărilor şi într-un cuvînt a dezvolta toate stabilimentele publice“ (pag. 381).

El a intenţionat să înfiinţeze în fiecare judeţ cîte o „Bancă populară“, care să dea „împrumutului cu dobînzi mici“ locuitorilor, să introducă maşini în agricultură, să dezvolte cultura plantelor tehnice etc. Referitor la reorganizarea şi modernizarea aparatului de stat Cuza a avut o grijă deosebită pentru formarea cadrelor ştiinţifice, culturale. El ajunge astfel să întreprindă cunoscutele reforme în învăţămîntul de toate gradele, fiind foarte sensibil şi la încurajarea artelor.

O mare idee care l-a preocupat pe Cuza — avînd şi unele realizări în acest domeniu — a fost aceea că el s-a interesat de soarta românilor aflaţi încă sub ocupaţia străină. Într-o scrisoare din 1859 el declara că urmăreşte „a asigura soarta, bunăstarea şi libertatea a tot ce poartă numele de român“. pag. 431).

Prin opera sa multilaterală ca şef de stat, Cuza a militat — şi în bună parte a reuşit — pentru înfăptuirea programului revoluţionarilor burghezo-democraţi de la 1848.

* * *

Forţele retrograde reprezentate îndeosebi de moşierimea latifundiară şi unii reprezentanţi ai burgheziei, care deveniseră tot mai înverşunate împotriva politicii de largi prefaceri sociale a lui Cuza, pun la cale un meticulos şi mîrşav complot care le reuşeşte în noaptea de 11 februarie 1866, în urma căruia domnitorul este obligat să părăsească ţara. Forţele progresiste şi masele populare au fost conştiente de valoarea popularului domnitor, pe care l-au regretat nespus. În lucrare sînt pasaje emoţionante în această direcţie.

Analiza cărţii sesizează şi unele scăderi şi erori politice din activitatea domnitorului ca : înlocuirea guvernului Kogălniceanu, mesajul din decembrie 1865 în care Cuza lasă să se înţeleagă că se împacă cu gîndul renunţării la tron (fapt care a făcut opoziţia să prindă curaj şi ca masele populare să nu acţioneze la detronare), tolerarea camarilei care se înfiripase în jurul său, înlocuirea în ianuarie 1866 a ministrului de interne, generalul Florescu, şi a ministrului de război, generalul Nanu.

Realizările lui ca suveran au fost însă prea evidente, iar popularitatea prea mare, fapt care a făcut ca liberalii, conservatorii şi beneficiarul tronului, regele Carol, să păstreze tăcere, să nu-l poată ponegri.

În perspectiva istoriei personalitatea şi importanţa domniei lui Cuza cresc. El rămîne una din cele mai mari şi mai reprezentative figuri ale istoriei poporului român.

C. Vlăduţ

Comemorarea a 25 de ani de la moartea lui Nicolae Titulescu

În acest an s-au comemorat 25 de ani de la moartea lui Nicolae Titulescu, figură remarcabilă a diplomației românești și internaționale în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Manifestările care au avut loc în țară și străinătate cu această ocazie au evocat multilaterala activitate pe care acesta a depus-o ca profesor, jurist, diplomat, orator.

În Capitală, în ziua de 17 martie, a avut loc sesiunea comemorativă închinată memoriei lui N. Titulescu, organizată sub auspiciile Ministerului Afacerilor de Externe, Academiei Republicii Socialiste România, Ministerului Învățământului și Asociației de drept internațional și relații internaționale.

În cadrul sesiunii, prezidată de Corneliu Mănescu, ministrul afacerilor externe, au fost prezentate comunicările: „Nicolae Titulescu, diplomat român progresist; activitatea sa pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României, pentru apărarea și consolidarea unui sistem de securitate colectivă" — prof. univ. George Macovescu; „Nicolae Titulescu despre relațiile economice dintre state" — Costin Murgescu, membru corespondent al Academiei; „Contribuția lui Nicolae Titulescu la dezvoltarea dreptului internațional" — prof. univ. Grigore Geamănu; „Nicolae Titulescu — profesor și cercetător de drept civil" — prof. univ. Traian Ionașcu, membru corespondent al Academiei.

Pentru cinstirea memoriei sale au fost dezvelite o placă comemorativă pe clădirea din șoseaua Kiseleff nr. 47, fostă locuință a eminentului diplomat, și un bust al acestuia la Facultatea de drept din București, unde N. Titulescu a activat ca profesor de drept civil între anii 1909—1919.

În coloanele presei din țară și străinătate au fost publicate numeroase articole memorialistice, pline de căldură, scrise de oameni care l-au cunoscut îndeaproape, pagini omagiale edificatoare pentru înțelegerea sensului activității diplomatice a lui N. Titulescu în ansamblul zbuciumatei epoci a istoriei României între cele două războaie mondiale.

Dintre articolele apărute în presa centrală citățm: „O personalitate marcantă a diplomației românești" — Mircea Malița, adjunct al ministrului afacerilor externe („Scînteia" din 17 martie); „Nicolae Titulescu — omul — diplomatul — patriotul" — acad. Petre Constantinescu-Iași („Scînteia tineretului" din 17 martie); „Un eminent om de stat și diplomat român luptător pentru pace" — doctor în științe istorice Ion M. Oprea („România liberă" din 17 martie); „L-am cunoscut pe Titulescu" — Al. Duiliu Zamfirescu („Scînteia" din 15 martie); „Amintiri" — Tudor Teodorescu-Branișteș („Contemporanul" din 18 martie); „Evocări" — acad. prof. George Oprescu („Contemporanul" din 18 martie).

Comemorarea lui Nicolae Titulescu a prilejuit apariția a numeroase articole și în publicațiile regionale. În revista „Ramuri" (Craiova) din 15 martie au apărut articolele: „Un eminent diplomat și patriot român" — prof. doctor M. Ghelmegeanu; „Animat de marele vis al unității naționale" — Vasile Netea; „Amintiri... amintiri" — Tudor Teodorescu-Branișteș; „Un tribun al păcii pe

meridianele Europei" — Dan Berindei ; „Juristul" — G. Giurcă.

Săptămînalul clujean „Tribuna" din 24 martie consacră marelui om de stat și jurist mai multe articole : „Nicolae Titulescu" — Dinu C. Giurescu ; „Titulescu în lumina dreptului internațional" — prof. doctor Edwin Glaser ; „Titulescu și statele latino-americane" — C. I. Turcu.

Pagini emoționante îi închină săptămînalul ieșean „Cronica" din 19 martie : „Nicolae Titulescu" — Corneliu Ștefanache ; „Amintiri despre Nicolae Titulescu" — acad. Petre Constantinescu-Iași ; „Titulescu la Iași" — Dan Botescu; „N. Iorga și N. Titulescu" — Gh. Buzatu.

Săptămînalul de politică externă „Lumea" din 17 martie închină comemorării a 25 de ani de la moartea lui N. Titulescu un substanțial articol semnat de prof. univ. George Macovescu intitulat „Nicolae Titulescu — diplomat român de prestigiu internațional". În aceeași revistă (din 10 martie) se publică amintirile și impresiile unor personalități politice care l-au cunoscut îndeaproape. A. F. Frangulis, președintele Academiei Diplomatice Internaționale, aprecia că : „A fost, poate, cel mai mare diplomat al timpului său" ; Charles Henry — diplomat francez, director de cabinet al premierilor francezi Edouard Herriot și Paul Painlevé — l-a definit ca pe „un om politic clarvăzător". În același număr al revistei este prezentă corespondența din Geneva a lui Horia Liman : „Prin locurile unde a răsunat glasul lui Titulescu".

Deosebit de prețioase sînt și mărturiile cunoscutei ziariste franceze Geneviève Tabouis, de care luăm cunoștință atît din cartea „20 de ani de tensiune diplomatică", cît și din corespondențele speciale trimise și publicate în revista „Lumea" din 10 martie („Un om și un diplomat excepțional") și în „Scînteia" din 16 martie („Un om uimitor").

Acad. I. M. Maiski publică în „Scînteia" din 12 martie amintiri despre Titulescu sub titlul „Un remarcabil diplomat european". O corespondență din Paris, prin telefon, de la Claude Emmanuel, redă fragmente dintr-un text inedit aparținînd Elenei Văcărescu, colaboratoarea cea mai apropiată a lui N. Titulescu la Societatea Națiunilor : „Proiectat peste orizonturi politice" — conferință datată : 18 martie 1941 — Cannes.

Cu ocazia aceluiași eveniment s-au organizat manifestări comemorative și în alte țări (Franța, Suedia, Elveția, Grecia etc.)

Astfel, la 17 martie, la Radiotelevizîunea franceză a avut loc o emisiune specială în cadrul căreia patru eminente personalități ce l-au cunoscut pe Titulescu — Paul Boncour, René Massigli, Vladimir d'Ormesson, Geneviève Tabouis — au evocat episoade din viața și activitatea diplomatului român.

În aceeași zi s-au comemorat la Palatul Națiunilor din Geneva 25 de ani de la moartea diplomatului român. Au participat numeroși diplomați, șefi ai delegațiilor și delegați permanenți la Conferința celor 18 state pentru dezarmare, reprezentanți consulari, funcționari internaționali, ziariști elvețieni și străini.

Apreciind rolul important jucat de N. Titulescu în activitatea organismului politic internațional care a fost Liga Națiunilor, P. P. Spinelli, directorul general al Oficiului Națiunilor Unite, a declarat : „Nicolae Titulescu credea în pace, în posibilitatea unei înțelegeri între popoarele lumii. Cred că și în lumea de azi avem nevoie de asemenea oameni de stat". A mai luat cuvîntul Th. Aghnides, fost subsecretar general la Liga Națiunilor, care printre altele a spus : „Omul acesta de o vivacitate fremătătoare a marcat cu putere o epocă și a trasat o dîră strălucitoare pe cerul Genevei". Vasile Dumitrescu, șeful delegației române la Conferința celor 18 state pentru dezarmare, a vorbit despre viața și opera lui Nicolae Titulescu, de prețuirea de care acest cunoscut diplomat român se bucură astăzi în patria sa, Republica Socialistă România.

Din tot ce s-a scris pînă acum despre Titulescu, copleșitoarea sa personalitate se însuflețește, se conturează, evidențiindu-se ideile diriguitoare ale activității sale politice. Dispunînd de însușiri excepționale el impresiona printr-un „intelect și un dinamism care spărgea orice tipar... El era în același timp jurist, orator, diplomat, filozof al istoriei, economist... El te cucerea prin tezaurul său de idei și cultură umanistă" (Al. Duiliu Zamfirescu, „Scînteia" din 14 martie).

Diplomații care l-au cunoscut au fost unanimi în a aprecia superlativ „energia sa clocotitoare, cunoașterea excelentă a situației din Europa, limbajul său spiritual și clarviziunea în domeniul diplomatic" (I. M. Maiski, „Scînteia" din 12 martie). Edouard Herriot exclama : „Om uimitor, care nu a avut și nu va avea niciodată pereche... Ce om extraordinar !... Acest ministru al unei țări mici face politică mare !" Iar Leon Blum, președintele guvernului francez de atunci, scria în „Le Populaire" : „Acest ministru de externe al României, cu ma-

niere impetuoase, are o minte lucidă. Este impulsiv în discursuri, dar metodic în acțiune. Raționamentul său, adesea paradoxal, se bazează pe texte și pe stăpînirea deplină a dreptului internațional. Nicolae Titulescu își depășește întotdeauna interlocutorul". Și pentru a completa acest portret, Geneviève Tabouis adaugă : „Avea un dar extraordinar de a prevedea viitorul și nu acționa niciodată decît în funcție de această luciditate, debarasîndu-se întotdeauna de orice iluzii" (Geneviève Tabouis, „20 de ani de tensiune diplomatică").

Evident, gîndirea și acțiunea lui Titulescu — privite prin perspectiva timpului scurs, cînd istoria a putut să-și rostească sentința și este posibilă o analiză obiectivă a vieții și operei sale — au cunoscut limitări determinate de condițiile istorice de atunci. „Dar precumpănitor în întreaga lui activitate nu sînt limitările, erorile, ci intuirea marilor interese permanente ale poporului român, a principalelor direcții de dezvoltare ale relațiilor internaționale, ceea ce a asigurat ideilor sale majore de politică externă un loc incontestabil în istoria diplomației române și internaționale și, totodată, o certă valoare politică actuală" (George Macovescu, „Lumea" din 17 martie).

A fost un protagonist al „diplomației în mișcare", pusă în serviciul asigurării păcii și securității popoarelor, el însuși socotindu-se un soldat în tranșeele păcii. Organizarea păcii se identifica în concepția lui cu „dinamica păcii", deoarece, declara el, „pacea nu se proclamă. Pacea se cucerește... Iată de ce lupta pentru pace are un caracter sacru căci ea trebuie să nimicească pe cei mai înverșunați dușmani ai muncii creatoare : îndoiala și descurajarea" (Dinu C. Giurescu, „Tribuna" din 24 martie). N. Titulescu s-a pronunțat pentru ilegalizarea pregătirii războiului de agresiune — idee realizată abia după cel de-al doilea război mondial, prin actul de la Londra din 8 august 1945 care a stat la baza sentinței rostite de Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg.

Materialele publicate relevă căile pe care le-a urmat N. Titulescu pentru realizarea unei securități europene efective : încheierea unei convenții pentru definirea agresorului și pactele regionale deschise adeziunii tuturor țărilor din zonele respective. În acest sens, se subliniază faptul că el a fost primul diplomat la Liga Națiunilor care a susținut propunerea Uniunii Sovietice cu privire la semnarea unei convenții de definire a agresorului (care de altfel a și fost semnată la Londra la 3—4 iulie 1933).

Pentru el atît Mica Înțelegere, cît și Înțelegerea Balcanică „trebuiau să reprezinte pe de o parte instrumente pentru o colaborare cît mai strînsă a statelor și popoarelor din sud-estul Europei, iar pe de alta — o parte componentă a sistemului general european de securitate colectivă" (Dan Berindei, „Ramuri" din 15 martie).

Nicolae Titulescu a intuit necesitatea de a se întemeia pacea pe respectul suveranității și independenței naționale, pe egalitatea în drepturi a statelor. A respins însă „conceptele" statului mondial, ale organismelor suprastatale, precizînd că „nu există loc în organizarea actuală a comunității internaționale pentru un suprastat. Acesta din urmă este înlocuit printr-o asociație liberă a unor state libere..." (Tudor Teodorescu-Branișteș „Contemporanul" din 18 martie).

Prin întreaga sa activitate, Nicolae Titulescu se definește ca un om politic lucid și patriot, rămîne o personalitate remarcabilă atît a diplomației românești, cît și a celei europene în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Adunarea consacrată împlinirii a 30 de ani de la începutul războiului național-revoluționar al poporului spaniol

Eveniment cu o deosebită rezonanță în istoria omenirii dintre cele două războaie mondiale, războiul național-revoluționar al poporului spaniol împotriva agresiunii fasciste, pentru libertate, democrație și independență națională, a reprezentat o mare încleștare pe plan internațional între forțele reacționare ale fascismului și cele care reprezentau idealurile de libertate, democrație și progres social ale umanității.

La împlinirea a 30 de ani de la începutul eroicei epopei a poporului spaniol, Comitetul foștilor deținuți antifasciști a organizat la București o adunare aniversativă.

Au participat foști voluntari în Brigăzile Internaționale din Spania, activiști de partid și de stat, oameni ai muncii din Capitală.

Adunarea a fost deschisă de tovarășul Gheorghe Vasilichi, președintele Comitetului foștilor deținuți antifasciști.

În cuvîntul său, tovarășul Gheorghe Stoica a evocat faptele acestui important moment istoric cu implicații profunde pentru viața poporului spaniol, semnificația lui pentru evenimentele ce au premers și urmat cel de-al doilea război mondial.

Definind cauzele profunde, anterioare momentului izbucnirii conflictului sîngeros, cu rădăcinile în însăși situația Spaniei acelei vremi, el a arătat:

> *„Ciocnirea între forțele progresiste și cele reacționare din Spania a izvorît din situația social-economică și politică ce se crease în țară. Revoluția burghezo-democratică din 1931 a răsturnat monarhia, însă nu a desăvîrșit transformările burghezo-democratice; în țară s-a menținut marea proprietate moșierească și în esență puterea politică a forțelor reacționare. Lupta forțelor democratice spaniole, în ale cărei prime rînduri militau comuniștii, împotriva forțelor reacționare, pentru apărarea cuceririlor democratice, împotriva ofensivei grupărilor fasciste, a dus la crearea Frontului popular, care iese victorios în alegerile parlamentare din februarie 1936. Rezultatul acestei victorii a fost formarea unui guvern republican de stînga; s-au creat astfel posibilități reale pentru dezvoltarea țării pe cale democratică. Transformările democratice înfăptuite în Spania guvernată de Frontul popular au schimbat fața țării: ea a devenit o republică democratică de tip nou — mult superioară republicii spaniole din 1931".*

Pentru a defini locul pe care-l ocupă războiul din Spania în contextul frămîntatei și deosebit de complexe epoci premergătoare celei de-a doua conflagrații mondiale, vorbitorul a trecut în revistă unele momente ale acesteia.

> *„Poporul spaniol s-a ridicat la luptă în condiții internaționale deosebit de grele, cînd, datorită politicii de capitulare și de încurajare a agresorilor dusă de cercurile guvernante din țările occidentale, fascismul german și italian era în plină ofensivă. Germania hitleristă cu asentimentul Angliei și Franței, exprimat la conferința de la Stressa din 1935, a introdus serviciul militar obligatoriu, trecînd astfel la crearea fățișă a monstruoasei mașini mili-*

tare naziste. A urmat apoi acordul naval anglo-german din iunie 1935, intensificarea pregătirilor pentru ocuparea Austriei, precum și militarizarea Renaniei.

Deși actele de agresiune ale puterilor fasciste lezau într-o anumită măsură interesele de stat ale marilor puteri din Occident, totuși ele n-au întîmpinat împotrivire din partea guvernanților acestor țări.

Profitînd de complicitatea reacțiunii internaționale, puterile fasciste au trecut la agresiuni militare directe. În 1935, Italia a atacat și invadat Abisinia, iar în primele luni ale anului 1936, Germania și Italia au trecut la pregătirea intervenției militare împotriva Spaniei republicane".

Cuceririle maselor largi populare din Spania erau în pericol. Forțele reacționare din interior, avînd sprijinul activ al Germaniei hitleriste și Italiei fasciste, au declanșat, la 18 iulie 1936, rebeliunea fascistă. Sarcinile care stăteau în fața forțelor antifasciste erau extrem de dificile, deoarece

„au fost nevoite să lupte nu numai contra rebelilor conduși de Franco, ci și împotriva trupelor intervenționiste venite din Italia și Germania sprijinite de așa-numita politică de «neintervenție», promovată de Anglia, Franța și Statele Unite ale Americii, politică care însemna, în fond, blocada Republicii Spaniole. Războiul civil din Spania s-a transformat astfel într-un război împotriva invaziei, care împreună cu celelalte acte de agresiune ale statelor fasciste a constituit preludiul celui de-al doilea război mondial.

Situația forțelor democratice era îngreunată și datorită poziției șovăielnice a reprezentanților partidelor burghezo-democratice din guvernele care s-au succedat la putere în Spania după iulie 1936".

În aceste condiții grele, Partidul Comunist din Spania și-a dovedit inițiativa, combativitatea, spiritul de sacrificiu, orientîndu-și toate forțele în direcția zdrobirii forțelor reacțiunii interne și externe. Tovarășul Gheorghe Stoica a evidențiat în continuare aspecte ale succeselor Spaniei republicane obținute în această încordată încleștare: „«No pasaran» — fasciștii «nu vor trece». Sub această lozincă începe înarmarea poporului, care, urmînd chemarea Frontului popular, a reușit să înăbușe principalele focare ale rebeliunii fasciste". După două săptămîni de luptă se aflau în mîinile republicanilor două treimi din teritoriul Spaniei, cuprinzînd centrele urbane cele mai importante. Rebeliunea fascistă nu era în stare să reziste poporului înarmat, unit în Frontul popular și însuflețit în luptă de către cea mai consecventă forță antifascistă — partidul comunist. Numai ajutorul și apoi intervenția deschisă a Germaniei și Italiei fasciste au salvat pe rebeli de la zdrobirea deplină.

Activitatea intensă desfășurată pentru organizarea rezistenței, participarea comuniștilor la toate bătăliile, în primele rînduri, au asigurat numeroase victorii armatei populare asupra unui inamic superior în forțe, îndeosebi în domeniul aviației, artileriei și tancurilor. S-a depus o muncă uriașă pentru organizarea armatei, crearea industriei de război, pentru educarea politică a maselor.

În cuvîntare a fost înfățișat puternicul ecou internațional al evenimentelor din Spania, larga mișcare de solidaritate cu republicanii spanioli a maselor populare din toate țările lumii, care au înțeles că războiul din Spania reprezintă o parte din

„planul general al reacțiunii mondiale, de distrugere a mișcării muncitorești, democratice și progresiste, de înăbușire a mișcării de eliberare națională în colonii și în țările dependente, de dezlănțuire a celui de-al doilea război mondial".

Constituirea Brigăzilor Internaționale, în care au intrat voluntari veniți din 58 de țări, jertfa de sînge a 5 000 de luptători din toate colțurile lumii, în cursul războiului antifascist, au reprezentat forme înalte ale spiritului de solidaritate internațională.

„În condiții deosebit de grele, în pofida represiunilor, oamenii muncii din România participau la întruniri, mitinguri, demonstrații de protest organizate în orașe, sate, fabrici și întreprinderi din țară, exprimînd calda lor simpatie și spiritul larg față de nobila cauză a libertății și independenței poporului spaniol. Animați de aceleași sentimente, ei au organizat comitete de ajutorare în diferite orașe și întreprinderi mari care au colectat îmbrăcăminte, medicamente și fonduri bănești.

La chemarea P.C.R., sute de antifasciști, patrioți — muncitori, țărani, intelectuali — din țară și din emigrație au plecat în Spania pentru a lupta cu arma în mînă alături de poporul spaniol... În rîndurile arma-

tei republicane, voluntarii români, din cele mai diferite categorii sociale, au luptat vitejește, animați de ideile democrației, progresului social și independenței patriei".

Sacrificiile, jertfele și sîngele vărsat de poporul spaniol și de voluntarii libertății în cei trei ani de luptă înverșunată nu au fost zadarnice. Experiența cîștigată a constituit un bun prețios, folosit cu pricepere în cadrul rezistenței antifasciste organizate de popoarele cotropite de hitlerism, pentru libertate și independență națională.

În anii care s-au scurs de la războiul antifascist, poporul spaniol

„a continuat cu abnegație lupta sa pentru libertate, democrație și un viitor luminos. Nici temnițele, nici persecuțiile și represiunile n-au clintit încrederea comuniștilor, a maselor de patrioți spanioli în dreptatea cauzei lor, voința și hotărîrea de a învinge toate obstacolele în lupta pentru o Spanie liberă, independentă, democratică și prosperă.

În zilele noastre, poporul spaniol continuă cu dîrzenie și eroism lupta susținută pentru libertate și democrație".

Relevînd semnificația și importanța evenimentelor petrecute în Spania în anii 1936—1939, în cuvîntul său tovarășul Francisco Anton, membru al C.C. al P.C. din Spania, a spus:

„În ciuda înfrîngerii suferite, cauzată în special de către intervenția fățișă a Germaniei și a Italiei fasciste și de neintervenția puterilor așa-zis democratice, exemplul luptei poporului spaniol s-a imprimat puternic asupra desfășurării evenimentelor ulterioare. Faptul că poporul spaniol s-a ridicat primul cu arma în mînă împotriva fascismului, opunîndu-i rezistență timp de aproape trei ani, a arătat lumii întregi cum pot fi înfruntați agresorii imperialiști și faptul că drumul ales a fost unica cale justă".

În continuare, referindu-se la faptele de solidaritate internaționalistă cu lupta Spaniei republicane, el a arătat:

„Voluntarii din toate continentele s-au îndreptat spre Spania republicană, hotărîți să lupte pentru libertatea și independența acesteia, conștienți de faptul că, în același timp, luptă pentru libertatea și independența propriilor lor țări și pentru pacea lumii. Cîteva mii din cei mai buni fii din peste 50 de țări — dintre care nu au putut lipsi și nu au lipsit reprezentanții marelui popor român — și-au vărsat cu generozitate sîngele lor, sacrificîndu-și viața alături de luptătorii spanioli.

Epopeea voluntarilor libertății, care au luptat în cadrul Brigăzilor Internaționale, constituie unul din cele mai de seamă și emoționante capitole ale istoriei mișcării muncitorești și democratice internaționale, una din cele mai strălucite manifestări ale internaționalismului proletar, ale solidarității active și de luptă a forțelor democratice și progresiste din întreaga lume".

Adunarea consacrată celei de-a 30-a aniversări de la izbucnirea războiului național-revoluționar al poporului spaniol a prilejuit o reafirmare a solidarității internaționaliste a poporului român, a Partidului Comunist Român cu lupta dreaptă a poporului spaniol pentru înfăptuirea idealurilor de libertate, democrație, progres social și pace pe pămîntul spaniol.

Conferința internațională de la Milano privind aspectele sociale ale Rezistenței antifasciste în Europa

Problemele legate de cercetarea și studierea istoriei Rezistenței antifasciste din perioada celui de-al doilea război mondial au făcut din nou, în această primăvară, obiectul unei reuniuni științifice internaționale. Este vorba de Conferința ce a avut loc la Milano, în zilele de 26—27 martie a.c., pe tema „Aspecte sociale ale Rezistenței antifasciste în Europa", organizată de Institutul de istorie medievală și modernă al Universității din acest oraș. Au participat cercetători și profesori de istorie din Italia, Franța, Cehoslovacia, Iugoslavia, Olanda, Grecia. Din țara noastră a luat parte istoricul Gheorghe Matei, care a prezentat comunicarea intitulată „Aspecte sociale ale Rezistenței antifasciste în România".

În ansamblul intervențiilor din cadrul conferinței au fost abordate multiple probleme legate de Rezistența antifascistă în general și de aspectele ei de ordin social în special. În același timp au fost făcute incursiuni, uneori destul de ample, în perioada istorică ce a precedat cel de-al doilea război mondial. În cele ce urmează ne vom opri asupra unor date, aprecieri și concluzii care, prin noutatea și importanța lor, ar putea trezi interesul cercetătorilor din țara noastră.

Prof. Franco Catalano, ocupîndu-se de trăsăturile și evoluția fascismului în Italia, de la începuturile dominației sale, de succesiunea fazelor de relativă stabilitate și de criză a acestuia, a arătat între altele :

> *„În cei 20 de ani de existență a sa, dictatura fascistă a trecut prin momente dificile, așa cum s-a întîmplat în anii 1925—1926 sau în anii 1933—1934. Dar ea a reușit să se ridice din nou, prima dată evitînd falimentul statului prin stabilizarea lirei... și a doua oară începînd acțiunea din Abisinia, care i-a permis să iasă pentru moment din gravele dificultăți în care se zbătea, pentru că, stimulînd producția de război, s-a dat de lucru întreprinderilor care lucrau în acest scop"* ★.

Nu același lucru s-a întîmplat însă în urma crizei din 1940, care a deschis drumul ireversibil al prăbușirii fascismului musolinian :

> *„Înfrîngerile militare în Africa de Nord, în Grecia, în acțiunile în care fascismul tîrise țara cu o ușurință inconștientă și de care numai intervenția forței militare germane reușea să-l salveze slăbeau prestigiul regimului în rîndurile aderenților ; însuși caracterul tragic al situației în care se găseau îi făcea pe aceștia să înțeleagă cît de retorice fuseseră afirmațiile ducelui cu privire la măreția imperială a Italiei. În sufletul lor se prăbușea mitul forței cu care fuseseră obișnuiți timp de mulți ani, iar ei își puneau tot mai clar problema răspunderii pentru această situație. Problemă a răspunderii care trebuia desigur căutată îndărăt în timp, pentru că fascismul a fost rezultatul unei anumite situații istorice și s-a înscris într-o anumită structură politică, economică și socială, agravînd-o... Soldați și ofițeri se găseau astfel uniți în această dorință comună de a-și lămuri lor înșile drama obscură pe care o trăiau, stabilindu-se astfel noi legături între fiii burgheziei și fiii oamenilor muncii, pe care evenimente nu prea îndepărtate îi despărțiseră și îi opuseseră pînă atunci pe unii împotriva celorlalți. În fond era vorba de o sudură a întregii societăți italiene ; toate păturile ieșeau din izo-*

★ Citãm din rapoartele și comunicările scrise, difuzate participanților în cadrul conferinței.

larea la care fuseseră constrînse de dictatură, simțind cît de insuportabil era regimul care tîrîse națiunea spre dezastru, pentru a-și afirma forța, ce consta de fapt în samavolnicie față de alte popoare. Se apropia momentul în care războiul civil, la care exilații noștri politici se gîndiseră tot timpul, apărea tuturora inevitabil, război civil născut ca urmare a trezirii unui puternic interes pentru problemele obștești. Grelele și dureroasele încercări ale războiului făceau ca fascismul să se prăbușească..."

Prof. iugoslav F. Tudman, referindu-se la împrejurările care au determinat guvernul Cvetković-Măcek să adere la pactul tripartit, a arătat :

„Regența prințului Paul și guvernul Cvetković-Măcek, conducerea statului n-avea altă alegere decît cedarea în fața dictatului Germaniei hitleriste, care, după victoria sa spectaculară în Franța, supusese deja aproape toată Europa, iar Iugoslavia nu se putea aștepta la nici un sprijin urgent și eficace din partea Marii Britanii și Statelor Unite. Acestea au fost condițiile în care guvernul iugoslav, într-o situație presantă, a consimțit să facă concesii diplomatice, pentru a scăpa de soarta Cehoslovaciei, Poloniei, Franței și a altor țări ocupate și pentru a cîștiga timp, considerînd că un asemenea compromis avea baze statal-politice mai puternice decît cele ale Marii Britanii și Franței în politica lor mîncheneză din 1938, sau ale U.R.S.S. în pactul ruso-german din 1939, cînd Germania nu domnea încă asupra Europei, sau chiar ale Suediei, care a făcut cele mai mari concesii Germaniei, cu toate că ea nu se afla în asemenea împrejurări".

În toate intervențiile din cadrul conferinței au fost făcute analize, mai mult sau mai puțin ample, asupra forțelor social-politice participante la Rezistență, asupra orientărilor lor programatice, cu implicații imediate sau îndepărtate. Ocupîndu-se de aceste aspecte privind Franța, prof. Henry Michel a adus o serie de date concrete asupra compoziției sociale a mișcării de Rezistență din această țară și a poziției diferitelor forțe politice. Pe această bază el a tras următoarea concluzie :

„Astfel, mișcare în același timp patriotică și revoluționară, Rezistența a reunit francezi de toate originile sociale. În dezacord asupra a numeroase puncte înainte de război, știind că aceste dezacorduri vor renaște odată ce războiul se va sfîrși, ei erau uniți prin aceeași voință de a izgoni ocupantul de pe solul național..."

Raportorul a insistat asupra caracterului și rolului mișcării „Franța liberă", condusă de generalul de Gaulle, despre care a spus că, deși

„a beneficiat de sprijinul Marii Britanii, fără care n-ar fi durat, ea n-a fost niciodată în serviciul acesteia ; dimpotrivă, generalul de Gaulle s-a făcut, pe lîngă aliații care ar fi dorit să fie protectorii săi, campionul, pe bază de egalitate, al drepturilor Franței, cu o rigoare mergînd uneori pînă la marginea unei rupturi, cu americanii mai ales, dar cîteodată și cu englezii".

Prof. Oldrich Janeček a adus multiple date cu privire la etapele și liniile programatice ale mișcării de Rezistență din Cehoslovacia.

„Analiza tendințelor programatice ale Rezistenței cehoslovace — a spus el —, care n-a putut fi desigur consemnată în documente în întreaga sa amploare și complexitate, arată că rezistența cehoslovacă s-a dezvoltat... nu numai spre stînga în ce privește principalele sale curente și tendințe, ci și direct spre socialism. Dr. Beneș, care, teoretic, se situa pe poziții nesocialiste și care se afla în aripa stîngă a democrației burgheze, reprezenta aripa dreaptă în această mișcare cehoslovacă de rezistență". *În etapa premergătoare și în timpul celui de-al doilea război mondial, marxismul, socialismul reformator și liberalismul se înlănțuie atît de bizar, se înfruntă adesea fără milă și formează în cele din urmă, în cursul Rezistenței, un fel de sinteză de evoluție, sub forma frontului național, bază pentru pornirea Cehoslovaciei spre socialism. Strategia și tactica frontului național n-au fost în Cehoslovacia o tactică oarecare, inventată în afara frontierelor țării sau «aplicată» din exterior. Ele au propriile lor rădăcini istorice, preistoria lor*".

Prof. F. Catalano a amintit că, în octombrie 1941, comuniștii italieni, împreună cu partidul socialist și cu gruparea „Giustizia e Libertà", au semnat primul apel pentru unirea poporului împotriva războiului și a fascismului, în care se afirma că victoria coaliției antifasciste va fi „victoria cauzei independenței și a democrației". La 3 martie 1943, cele trei mișcări au semnat un pact pentru crearea unui Comitet de acțiune în vederea unirii poporului italian pe platforma luptei antifasciste. Pornind de la aprecierea că unitatea de acțiune între cele trei partide cu orientare socialistă urma să constituie

„premisa necesară a oricărei acțiuni, tinzînd să grupeze toate forțele naționale în vederea luptei pentru ruperea alianței cu Germania hitleristă", Partidul Comunist Italian, Partidul socialist și „Giustizia e Libertà" intenționau să constituie prin acest pact nucleul conducător în jurul căruia urmau să se ralieze toate forțele politice dispuse să lupte împotriva fascismului. Programul adoptat exprima dorința participanților la acest pact ca, în opera de reconstrucție democratică a statului italian, odată cu lichidarea fascismului, să se treacă și la distrugerea cauzelor economice, sociale și politice care i-au dat naștere (capitalul financiar, monarhia etc.) și să se realizeze o democrație bazată pe primatul muncii.

Lupta armată împotriva germanilor, care se amplifica în țară, sub îndrumarea Comitetului de Eliberare Națională, se împletea cu lupta politică pentru o nouă democrație.

Reprezentantul român a arătat, între altele, în comunicarea făcută la conferință :

„În condițiile creșterii și amplificării mișcării de Rezistență în România se maturiza conștiința necesității imperioase a ieșirii din catastrofa spre care dictatura militară-fascistă și hitleriștii împingeau țara. Necesitatea ieșirii din războiul hitlerist, din alianța cu Germania, a salvgardării existenței însăși a statului și națiunii române, întrunea adeziunea tuturor forțelor social-politice care participau, într-o formă sau alta, la Rezistență.

Sfera de cuprindere socială largă a mișcării de Rezistență în România a făcut ca în cadrul ei să se manifeste însă în mod inerent, pe lîngă interesul comun, interesele specifice ale diferitelor clase și pături, ale diferitelor grupări politice, concepțiile diferite asupra căilor de urmat și a situației la care să se ajungă în urma eliberării naționale. Masele populare și organizațiile politice ce le reprezentau legau eliberarea de sub jugul fascist de năzuințele lor profunde spre o democrație reală, pentru înnoirea țării, lichidarea rămășițelor feudale din economie și dezvoltarea României pe baze moderne, ceea ce constituia o cerință obiectivă a progresului social-politic al societății românești. Partidul Comunist Român și celelalte forțe progresiste vedeau, în mod necesar, în răsturnarea dictaturii militare-fasciste reînnoirea social-economică și politică a României, dobîndirea independenței și suveranității ei depline, cu atît mai mult cu cît înainte de dictatura fascistă în țară domnise un regim reacționar, retrograd, care o menținuse în stare de dependență față de monopolurile străine. Forțele social-politice reprezentate în primul rînd de Partidul național-liberal și Partidul național-țărănesc se limitau la înlăturarea regimului de dictatură fascistă și scoaterea țării din alianța cu Germania, preconizînd menținerea în continuare a relațiilor social-economice și politice, care constituiau o frînă în dezvoltarea României. Întoarcerea la trecut era potrivnică intereselor țării."

Date interesante au adus în comunicările lor C. Pyromaglou (Grecia) și E. Groeneveld (Olanda).

În diferitele expuneri făcute la conferință au fost relevate dificultățile și obstacolele ivite în calea mișcării de Rezistență, fie de pe urma terorii fasciste, fie a inconsecvenței sau opoziției anumitor forțe politice interne, dintr-o țară sau alta. În același context, unii vorbitori au amintit și de consecințele negative decurgînd din orientarea dată de Internaționala Comunistă într-o anumită perioadă. Citâm din raportul prezentat de prof. O. Janeček :

„Înțelegerea nerealizată între Anglia, Franța și Uniunea Sovietică împotriva lui Hitler, ale cărei linii mari s-au precizat — cel puțin în gîndurile și aspirațiile poporului nostru, în țară — cu speranță în vara anului 1939, pactul sovieto-german și începutul celui de-al doilea război mondial au marcat o perioadă nouă pentru Rezistența internă. Această nouă perioadă a fost marcată în special de izbucnirea războiului, dată fiind convingerea generală, răspîndită la noi, că Germania hitleristă nu putea fi zdrobită decît prin forța armelor.

În sfîrșit, cineva luase armele împotriva lui Hitler ! Aceasta a provocat un val de ușurare în toate clasele și păturile societății. Pe cînd în toamna anului 1938, în cea mai grea perioadă pentru Cehoslovacia, guvernul polonez ne-a «căzut» în spate, după agresiunea Germaniei hitleriste împotriva Poloniei, simpatia majorității națiunii s-a îndreptat totuși spre polonezi. Războiul dus de Polonia împotriva Germaniei era considerat just, chiar și de către P. C. Cehoslovac, de comuniști. Părerea diferită în ceea ce privea caracterul războiului, părere care a ajuns pe la mijlocul lunii septembrie de la Moscova și care emana din rezoluția Internaționalei Comuniste, a fost acceptată, în mod disciplinat, de către conducerea internă a P. C. Cehoslovac. Ea a creat confuzie ideologică în rîndurile partidului. În-

ceputul acestei noi etape n-a fost prea favorabil P. C. Cehoslovac pe plan intern. Orientarea Internaţionalei Comuniste spre o soluţie independentă, spre o revoluţie socialistă după exemplul Revoluţiei din Octombrie, însemna în mod obiectiv sfîrşitul politicii frontului naţional. Or, în ţară, acest front naţional unit abia începea să se extindă, iar acest proces continua în sens favorabil".

Şi mai departe :

„Însă acest proces a fost întrerupt. Ca şi cum cel de-al şaptelea Congres al Cominternului n-ar fi avut loc niciodată, ca şi cum nu s-ar fi dus niciodată o politică de front popular (chiar dacă în vorbe i se recunoştea necesitatea), ca şi cum n-ar fi existat un front naţional care lupta în ţară, de ca şi cum s-ar fi revenit la perioada lozincii : clasă contra clasă şi social-fascism. S-a încetat de a se mai face deosebire între Beneş şi Preis (reprezentant al capitalului financiar cehoslovac), ca şi între Germania hitleristă şi Anglia.

Căci aceasta era linia politică oficială trasată din U.R.S.S. Comuniştii ajunseră într-o situaţie obiectivă pe care n-o puteau rezolva. Întreaga naţiune recunoştea şi vedea cum aceştia luptau împotriva hitlerismului. Comuniştii se găseau în rîndurile maselor şi constituiau în realitate un front naţional cu acestea. Însă, mulţi oameni şi anumite pături nu înţelegeau nimic din lozincile P.C. din Cehoslovacia. Această situaţie conţinea multe aspecte tragice pentru partid, precum şi pentru numeroşi membri ai săi — fie că şi-au dat seama sau nu de această contradicţie.

Aceasta a făcut ca «iniţiativa în conducerea naţiunii spre socialism» să treacă în mîinile social-democraţilor de stînga, fiind reluată din 1943 din nou de P. C. Cehoslovac".

Referindu-se la poziţia exprimată în declaraţia din mai 1941 a comuniştilor italieni, F. Catalano a arătat că :

„această poziţie îi făcea să privească războiul ca o contradicţie de bază «între bandiţii imperialişti pentru hegemonia mondială, pentru împărţirea coloniilor şi a bogăţiilor întregii lumi», după cum se spunea şi în această declaraţie, ce se făcea ecoul afirmaţiilor comuniştilor francezi, care puneau pe acelaşi plan Germania şi Anglia, cu tendinţa de a vedea în Anglia statul imperialist agresor. Aşa doar s-ar putea explica condamnarea aspră a celor cîteva «sute de rechini, de afacerişti şi speculanţi care administrează averile ţării în interesul lor exclusiv, strivindu-i pe producătorii mici şi mijlocii». Întreaga burghezie era inclusă în această aspră apreciere şi asimilată fără rezerve cu «tirania fascistă», după cum în politica internaţională Anglia era pusă sub semnul egalităţii cu Germania".

Materialele prezentate, schimbul de date şi opinii pe tema ce a făcut obiectul conferinţei au contribuit la o mai bună cunoaştere şi elucidare a problemelor abordate. S-a hotărît publicarea într-un volum, de către organizatorii reuniunii, a rapoartelor şi comunicărilor expuse. A fost adoptată o moţiune care preconizează colaborarea în continuare a cercetărilor şi studiilor asupra fenomenului istoric de o mare însemnătate pe care l-a constituit Rezistenţa antifascistă.

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ И СООБЩЕНИЯ

Д.И. МАЗИЛУ, Т. КАРАЧУК: Образование социалистического государства — историческое завоевание народных масс Румынии 3

Г. МАТЕЙ, В. ГЕРГЕСКУ: Национальное антифашистское восстание в Румынии в свете зарубежных документов того времени 22

Д.В. ФИРОЮ: Законодательство о трудовых конфликтах в годы буржуазно-помещичьего строя 39

ТР. ЛУНГУ: Характер аграрного законодательства конца XIX-го века ....

★

Бухарестская «социалистическая школа» (1913): *М. Йоанид* 75

Народные антифашистские демонстрации 31-ого мая 1936 г: *Г.И. Йоницэ* 83

Солидарность румынских трудящихся с испанским народом во время национально-революционной войны: *И. Бабич* 101

Образование Генеральной Комиссии профсоюзов Румынии 1906 111

ДИСКУССИИ

Социально-экономическое положение в Румынии в период 1919—1924 г.г.: В. Аксенчук 125

БИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

МИХАЙ МАКАВЕЙ *КОНСТАНТИН ПОПОВИЧ*
Д-р ЕУДЖЕН РОЗВАНИ *ИБРЭИЛЕСКУ* 147

РЕЦЕНЗИИ — БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ 163

ИНФОРМАЦИЯ:

25-летие со дня смерти Николая Титулеску 187

Собрание посвященное 30-летию с начала национально-революционной войны испанского народа 190

Международная конференция в Милане по вопросам социальных аспектов антифашистского Сопротивления в Европе 193

SOMMAIRE

ARTICLES ET COMUNICATIONS

— D.I. MAZILU, T. CARACIUC — La créátion de l'Etat Socialiste de Roumanie — une réalisation historique des masses populaires 3

— GH. MATEI, V. GHERGHESCU — L'Insurrection nationale antifasciste de Roumanie au lumiére des quelques documents étrangeres du temps. 22

— D.V. FIROIU — La législation concernant les conflits du travail dans les années du régime bourgeois-agrarien 39

— TR. LUNGU — Le caractére de lois agraires de la fin du XIX-éme siécle..... 61

★

„L'Ecole socialiste" de Bucarest (1913): *M. Ioanid* 75

Les démonstrations populaires antifascistes de 31 mai 1936: *Gh. I. Ioniță*..... 83

La solidarité du peuple roumain avec la guerre national-revolutionaire du peuple éspagnol: *I. Babici* 101

La création de la Comission Génerale des Syndicats de Roumanie (1906)..... 111

DISCUSSIONS

La situation économique-sociale de Roumanie dans la periode 1919—1924: *V. Axenciuc* 125

EVOCATIONS

MIHAIL MACAVEI CONSTANTIN POPOVICI
Dr. EUGEN ROZVANI G. IBRĂILEANU 147

COMPTES RENDUS — NOTES BIBLIOGRAPHIQUES 163

INFORMATIONS

Le 25-éme commémoration de la mort de Nicolae Titulescu..... 187

Assemblée consacré au l'accomplissement de 30 ans de la comméncement du guerre national-révolutionnaire du peuple éspagnol 190

La Conférence intérnationale de Milano concernant les aspects sociales de la résistance antifasciste en Europe 193

I N H A L T

ARTIKEL UND MITTEILUNGEN

D.I. MAZILU, T. CARACIUC: Die Schaffung des sozialistischen Staates Rumänien, eine historische Errungenschaft der Volksmassen 3

GH. MATEI, V. GHERGESCU: Der nationale antifaschistische Aufstand in Rumänien im Lichte einiger ausländischer Dokumente jener Zeit 22

D.V. FIROIU: Die Gesetzgebung über Arbeitskonflikte in den Jahren des bürgerlich-gutsherrlichen Regimes 39

TR. LUNGU: Der Charakter der Agrargesetze zu Ende des XIX. Jahrhunderts. 1

★

„Die sozialistische Schule" von Bukarest (1913): *M. Ioanid* 75

Die antifaschistischen Volkskundgebungen im Mai 1936: *Gh. I. Ioniță* 83

Die Solidarität des rumänischen Volkes mit dem national-revolutionären Krieg in Spanien: *I. Babici* 101

Die Bildung der Allgemeinen Gewerkschaftskommission in Rumänien (1906).... 111

DISKUSSIONEN

Die sozial-ökonomische Lage Rumäniens in der Zeitspanne 1919—1924: *V. Axenciuc* 125

GEDENKARTIKEL

MIHAIL MACAVEI *CONSTANTIN POPOVICI*
Dr. EUGEN ROZVANI *G. IBRAILEANU* 147

REZENSIONEN-BIBLIOGRAPHISCHE ANMERKUNGEN..... 163

25 Jahre seit dem Tode Nicolae Titulescu..... 187

Versammlung anlässlich des 30. Jahrestages des Ausbruchs des nationalrevolutionären Krieges des spanischen Volkes 190

Die Internationale Konferenz in Mailand über soziale Aspekte der antifaschistischen Widerstandsbewegung in Europa..... 198

SUMMARY

ARTICLES AND COMMUNICATIONS

— D.I. MAZILU, T. CARACIUC — The Creation of the Rumanian Socialist State — a Historical Conquest of the Popular Masses 3
— GH. MATEI, V. GHERGHESCU — The National Antifascist Insurrection in Rumania in the Light of Some Foreign Documents of that Time 22
— D.V. FIROIU — The Legislation Concerning the Work Conflicts in the Years of the Bourgeois-Landlord Regime 39
— TR. LUNGU — The Character of the Agrarian Laws at the End of the XIX-th Centrury 61

★

— „The Socialist School" in Bucharest (1913): *M. Ioanid* 75
— The Popular Antifascist Demonstrations in May 31, 1936: *Gh. I. Ioniță* 83
— The Solidarity of the Rumanian People with the National-Revolutionary War in Spain: *I. Babici* 101
— The Creation Creation of the General Trade-Union Comission in Rumania (1906) 111

DISCUSSIONS

— The Social-Economic Situation of Rumania in the Years 1919—1924: *V. Axenciuc* 125

EVOCATIONS

MIHAIL MACAVEI *CONSTANTIN POPOVICI*
Dr. EUGEN ROZVANI *G. IBRAILEANU* 147

REVIEWS BIBLIOGRAPHICAL NOTES 163

INFORMATIONS

— The Commemoration of 25 Years from the Death of Nicolae Titulescu 187
— The Meeting Consecrated to the Filling of 30 Years from the Beginning of the National-Revolutionary War of the Spanish People 190
— The International Conference Concerning the Social Aspects of the Antifascist Resistance in Europe, which Took Place at Milano 193

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este: București, strada Ministerului nr. 4, telefon: 17.01.60, interior 442; 722; 369.

Revista „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R." apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

40 502

BIBLIOTECA CENTRALĂ

Biblioteca Graş
Sibiu

Lei 6

I 8915

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

analele

INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

ANUL XII 5 1966

1990

0 IUL. 2005

97

i 8915

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

2014

SUMAR
5
1966

analele

INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE
ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

Centenarul Academiei Republicii Socialiste România

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntul de salut rostit la Sesiunea solemnă consacrată sărbătoririi centenarului Academiei Republicii Socialiste România 3

Centum Anni Academiae 9

Țările dunărene în timpul celui de-al doilea război mondial

ION POPESCU-PUȚURI : România în timpul celui de-al doilea război mondial 35

E. CAMPUS : Poziția Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice față de Germania nazistă 65

GH. MATEI : Solidaritatea poporului român cu poporul cehoslovac împotriva agresiunii hitleriste. 69

GH. ZAHARIA : Cu privire la politica externă a României în prima etapă a celui de-al doilea război mondial 73

*

N. GOGONEAȚĂ : Vasile Conta — figură reprezentativă a gîndirii materialiste românești 76

30 de ani de la înființarea brigăzilor internaționale din Spania

. 83

Recenzii

Participarea României la războiul antihitlerist oglindită într-o lucrare de înaltă ținută științifică : general-locotenent **Ion Coman** . . 117

O imagine limitată și plină de contradicții a democrației burgheze : **Cornel Almășan** 127

Note bibliografice

„Istoria orașului București", vol. I, 1965 : **Gh. Neacșu** ; „Studii și cercetări economice" : **C. V. Băloiu, I. Puia** ; Santiago Carrillo : „Ce va fi după Franco ?", Editura politică, București, 1966, 168 pag. : **V. Nicolae** 137

Informații 148

7758

COMITETUL DE REDACȚIE

ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — secretar de redacție, GEORGESCU TITU — redactor-șef, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEAN N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, ROMAN VALTER, SURPAT GHEORGHE — redactor-șef adjunct, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

NICOLAE CEAUȘESCU

Cuvîntul de salut rostit la Sesiunea solemnă consacrată sărbătoririi centenarului Academiei Republicii Socialiste România

Dragi tovarăși,
Stimați oaspeți din țară și de peste hotare,

Sărbătorirea centenarului Academiei reprezintă un moment de seamă în viața culturală și științifică a țării noastre ; această aniversare prilejuiește trecerea în revistă a dezvoltării științei și culturii românești de-a lungul vremii și îndeosebi în perioada construcției socialismului, evocă drumul luminos al istoriei poporului român, care, în ciuda împrejurărilor de atîtea ori vitrege, și-a adus din plin contribuția la progresul cunoașterii umane, la mersul înainte al civilizației.

Îmi este deosebit de plăcut să adresez, din partea Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Consiliului de Stat și a guvernului, un salut cordial și cele mai calde felicitări membrilor Academiei, tuturor oamenilor de știință și cultură, valoroasei noastre intelectualități, care participă cu entuziasm, alături de întregul popor, la făurirea societății noi, socialiste. *(Aplauze puternice).*

Creația științifică și culturală are rădăcini adînci în trecutul îndepărtat al istoriei poporului nostru ; ea s-a dezvoltat în strînsă legătură cu procesele social-economice, cu lupta forțelor înaintate pentru eliberare națională și socială, cu întreaga evoluție a societății românești, precum și cu progresul științei și culturii universale.

Numeroase vestigii de cultură materială, realizări tehnice și științifice, monumente istorice și de artă, minunate opere de arhitectură, de literatură, pictură și sculptură, făurite de-a lungul secolelor, relevă cu toată elocvența forța geniului, sensibilitatea și capacitatea creatoare a poporului nostru. După cum este cunoscut, condițiile grele în care a trăit poporul român, ocupația străină îndelungată, nenumăratele războaie impuse de cotropitori au frînat dezvoltarea forțelor de producție, evoluția economică și socială firească a țării, au stînjenit afirmarea deplină a potențialului ei creator. Toate acestea, precum și dezinteresul manifestat de clasele dominante față de activitatea de creație științifică și artistică, au avut o înrîurire negativă asupra dezvoltării științei și tehnicii, învățămîntului, a culturii în general. Greutățile și piedicile nu au putut opri însă poporul din drumul

său ; apărîndu-şi patria cu dîrzenie şi bărbăţie, luptînd neîncetat pentru eliberare naţională şi socială, el a asigurat creşterea forţelor de producţie, dezvoltarea multilaterală a ţării, făurirea României moderne.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, intensificarea luptei pentru progres social, pentru realizarea unităţii naţionale şi cucerirea independenţei de stat — cu profunde implicaţii în întreaga viaţă socială — a dat un puternic impuls activităţii ştiinţifice şi culturale din ţara noastră. Obiectivele social-economice care stăteau în faţa României — dezvoltarea relaţiilor de producţie capitaliste, începutul creării industriei naţionale, prospectarea şi exploatarea resurselor ţării — solicitau în mod imperios contribuţia oamenilor de ştiinţă, lărgirea cercetării ştiinţifice proprii, extinderea contactelor savanţilor români cu ştiinţa mondială.

Între numeroasele transformări politice, sociale şi economice care au avut loc în această perioadă în viaţa poporului român, un loc important ocupă înfiinţarea Academiei. Menită să asigure unirea forţelor ştiinţifice şi culturale din întreaga ţară, să consolideze bazele culturii naţionale, Academia Română a jucat un rol de seamă în organizarea şi stimularea activităţii depuse de intelectualitate pentru îmbogăţirea patrimoniului spiritual al poporului, pentru ridicarea nivelului de cultură al maselor. O trăsătură caracteristică ce a definit încă din secolul trecut orientarea cercetării ştiinţifice româneşti şi a creaţiei artistice a fost situarea lor fermă în cadrul procesului general al dezvoltării sociale, participarea activă la viaţa poporului. Reprezentanţii ştiinţelor exacte şi-au înscris eforturile în lupta pentru ridicarea economică a României, pentru accelerarea progresului tehnic, pentru dezvoltarea forţelor de producţie. Cercetările desfăşurate în această direcţie s-au soldat cu înfăptuiri îndrăzneţe, aplicate cu succes în diferitele ramuri ale economiei, ducînd, totodată, la afirmarea unor şcoli ştiinţifice româneşti.

Exponenţii înaintaţi ai ştiinţelor sociale, preocupaţi de ideea cercetării trecutului României, de propagarea idealurilor de libertate şi dreptate ale poporului, au contribuit, prin operele lor, prin întreaga lor activitate socială, la dezvoltarea conştiinţei naţionale a maselor, la realizarea visului secular de unire a ţărilor române, la cîştigarea independenţei şi suveranităţii de stat, la închegarea şi consolidarea naţiunii. *(Aplauze puternice).*

Un important rol social a jucat, de asemenea, creaţia literar-artistică ; operele nemuritoare ale corifeilor literaturii noastre clasice au relevat înaltele virtuţi ale poporului, au cultivat sentimentul patriotismului, au însufleţit şi îmbărbătat generaţii de militanţi pentru cauza libertăţii şi propăşirii patriei.

Mulţi dintre intelectualii de vază ai ţării noastre s-au alăturat mişcărilor progresiste şi revoluţionare, au îmbrăţişat ideile sociale înaintate ale vremii lor, au luat parte la lupta maselor muncitoare pentru revendicări economice şi politice. Contactul cu filozofia materialist-dialectică — concepţia despre lume a proletariatului — avut încă din secolul trecut prin intermediul mişcării socialiste din România şi al primei Internaţionale Comuniste, a făcut ca numeroşi intelectuali să se situeze în creaţia lor pe poziţii avansate, să devină deschizători de drumuri noi, punînd un fundament sănătos ştiinţei şi culturii româneşti.

Istoria noastră cuprinde o bogată galerie de personalităţi ilustre — animate de pasiunea cercetătorului şi de adîncă dragoste de patrie — care, în acest veac de existenţă a Academiei, au dezvoltat tezaurul de valori

spirituale al României, și-au adus contribuția la progresul societății. Noi aducem azi un fierbinte omagiu tuturor celor care, de-a lungul vremii, închinîndu-și energia, talentul și puterea creatoare patriei, viitorului națiunii noastre, au ridicat, prin munca lor asiduă și entuziastă, edificiul trainic al culturii poporului român. *(Aplauze prelungite).*

Operele de înaltă valoare făurite de înaintași sînt așezate la loc de cinste în patrimoniul României noi. Partidul nostru, societatea socialistă cultivă respectul față de tradițiile culturale înaintate și, totodată, dorința creatorilor de a le dezvolta, de a le depăși. Noi, comuniștii, făurim noua civilizație a orînduirii socialiste și comuniste sprijinindu-ne pe tot ce a creat mai de preț omenirea de-a lungul veacurilor *(aplauze puternice)*, continuînd și ducînd mai departe linia progresului istoric făurit prin lupte, prin eforturi și sacrificii de popor. Comunismul însuși, teoria revoluționară a proletariatului, este sinteza gîndirii științifice celei mai înaintate a tuturor timpurilor, rezultatul cunoașterii în timp de către oameni a legilor naturii și societății, chintesența progresului spiritual uman ; această teorie se îmbogățește și se dezvoltă continuu pe baza noilor cuceriri ale științei și culturii, ale gîndirii și practicii sociale. Numai ea asigură cu adevărat victoria umanismului. *(Aplauze îndelungate).*

Construcția socialismului — operă socială de uriașă amploare și complexitate — necesită cunoașterea aprofundată a fenomenelor și cerințelor vieții, aplicarea legilor economice obiective, contribuția activă a oamenilor de știință în toate domeniile creației materiale și spirituale. Știința și cultura sînt componente indispensabile ale societății socialiste, factori obiectivi ai progresului social, ai înfăptuirii idealurilor de bunăstare și fericire ale oamenilor muncii. *(Vii aplauze).*

Victoria revoluției socialiste a deschis științei și culturii românești o epocă nouă. Într-o perioadă istorică scurtă, România a lichidat înapoierea moștenită de la vechiul regim, a dezvoltat învățămîntul, știința și arta, punîndu-le la îndemîna maselor largi ale celor ce muncesc. În anii construcției socialiste au fost create numeroase opere de valoare, inspirate de necesitățile și realitățile zilei de azi, purtînd amprenta epocii noastre noi. Alături de progresele obținute în dezvoltarea bazei tehnico-materiale a societății, de realizările economice, înflorirea culturii socialiste — bun al tuturor celor ce muncesc — contribuie la ridicarea continuă a nivelului de trai al poporului, asigură formarea omului nou, temeinic pregătit, cu un larg orizont de cunoștințe, constructor conștient al societății noi, al propriei sale istorii. *(Aplauze puternice).*

Intelectualitatea patriei, înmănunchind savanți, artiști, cărturari, specialiști aparținînd celor mai diferite generații, români, maghiari, germani și de alte naționalități, urmează cu încredere partidul comuniștilor, participă cot la cot cu ceilalți oameni ai muncii la întreaga viață socială și politică a țării, aduce prin munca sa avîntată un aport de seamă la ridicarea edificiului socialist, la înflorirea României noi, la făurirea viitorului fericit al poporului. *(Aplauze îndelungi).*

Partidul și guvernul dau o înaltă prețuire oamenilor noștri de știință și cultură, intelectualității țării, care și-a dovedit, prin întreaga sa activitate, capacitatea, talentul și forța creatoare, patriotismul fierbinte, atașamentul față de cauza socialismului, ia parte activă la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru. *(Aplauze puternice).*

Tovarăși,

După cum vă este cunoscut, Congresul al IX-lea al partidului a elaborat programul ridicării pe o treaptă superioară a operei de desăvîrșire a construcției socialiste, înfloririi multilaterale a României. În centrul politicii economice a partidului și statului stă continuarea în ritm susținut a industrializării socialiste, care, așa cum demonstrează experiența țării noastre și a altor țări, reprezintă o condiție determinantă a dezvoltării întregii economii și înfloririi multilaterale a societății, a asigurării bunăstării poporului și consolidării independenței și suveranității naționale. În anii viitori se va întări, de asemenea, baza tehnico-materială a agriculturii, se va moderniza, înregistrînd un progres rapid, întreaga producție agricolă vegetală și animală. Pe acest fundament solid, și în condițiile dezvoltării neîntrerupte a învățămîntului, științei și culturii, va crește nivelul de viață al maselor, oamenii muncii vor beneficia tot mai din plin de avantajele civilizației socialiste.

Însuflețit de perspectivele luminoase ale viitorului, întregul popor muncește cu energie și elan patriotic, dă viață politicii marxist-leniniste a partidului nostru, corespunzătoare intereselor sale vitale. Rezultatele obținute în decursul acestui an în îndeplinirea planului de stat arată că obiectivele stabilite de partid sînt realiste, că cincinalul — nouă și însemnată etapă de progres și prosperitate a României socialiste — va fi realizat cu succes. *(Aplauze puternice).*

Congresul al IX-lea a subliniat că în condițiile revoluției tehnico-științifice mondiale, înfăptuirea programului de propășire economică a patriei este indisolubil legată de intensificarea cercetării științifice, de introducerea pe scară largă în producție a cuceririlor științei și tehnicii contemporane, de creșterea aportului oamenilor de știință la întocmirea studiilor și elaborarea soluțiilor cerute de mersul înainte al producției. Congresul partidului, Comitetul Central au relevat, alături de succesele incontestabile obținute în activitatea de cercetare, și o serie de neajunsuri și rămîneri în urmă, au stabilit măsuri de îmbunătățire a muncii. Actualul plan cincinal rezervă un loc de frunte cercetării științifice, prevăzînd concentrarea mijloacelor materiale și a potențialului nostru științific în special spre temele de care depind dezvoltarea ramurilor cheie ale economiei naționale, progresul întregii societăți.

Secolul în care trăim — secolul revoluțiilor socialiste victorioase, al eliberării naționale a popoarelor înrobite, al lichidării exploatării omului de către om într-un șir de țări — s-a înscris totodată în istorie printr-un uriaș avînt al gîndirii științifice, al cunoașterii umane.

Știința joacă astăzi un rol din ce în ce mai important în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, pentru făurirea unei lumi mai bune. Totodată, mințile luminate ale savanților și cercetătorilor își îndreaptă eforturile spre supunerea în continuare a naturii, spre creșterea forței transformatoare a omului, a capacității sale de producție, spre sporirea avuției materiale a societății. Pornind de la direcțiile dezvoltării economice și sociale a țării, de la tendințele generale ale progresului, cercetarea științifică, atît cea fundamentală cît și cea aplicativă, își va îndeplini cu succes rolul de puternică forță materială a producției, va contribui din plin la înflorirea societății.

Realitatea demonstrează că în epoca modernă producția și știința se condiționează și se influențează reciproc, contribuind una la accelerarea dezvoltării celeilalte ; știința și producția constituie două laturi inseparabile ale activității de creație a omului. Apare astfel de la sine înțeles ce importanță mare prezintă asigurarea tuturor condițiilor pentru dezvoltarea conlucrării active dintre oamenii de știință din institutele de cercetări ale Academiei, ale departamentelor, din învățămîntul superior — și fabricile și uzinele noastre, combinatele industriale, unitățile agricole socialiste, masa largă a producătorilor de bunuri materiale.

Evoluția rapidă a științei, problemele tot mai complexe pe care i le pune în față societatea modernă solicită forțe tot mai mari, impun, ca o necesitate obiectivă, unirea eforturilor unui număr sporit de oameni de știință din domenii diferite de cercetare.

Crearea Consiliului Național al Cercetării Științifice are tocmai menirea de a asigura organizarea cooperării pe scară națională a cercetătorilor din țara noastră, cultivarea unui spirit de emulație creatoare, dezvoltarea schimbului liber de opinii, a dezbaterilor științifice rodnice în care să se poată afirma nestingherit teoriile și principiile înaintate, bazate pe materialismul dialectic și istoric.

Societatea socialistă creează pentru prima oară în istorie posibilități depline pentru înflorirea personalității umane, pentru afirmarea talentelor în cîmpul creației științifice și culturale, ca și în celelalte domenii ale vieții sociale. Principiile umanismului socialist dau un înalt sens științei și artei, ridică valoarea creației cultural-științifice la un nivel pe care nu l-a atins niciodată în trecut.

Înflorirea culturii socialiste presupune grijă și răspundere deosebită nu numai pentru prezent, ci și pentru viitor. De aceea, una din cele mai importante obligații morale ale societății noastre, ale generației de azi este de a forma schimbul de mîine al culturii românești, de a pregăti cu răbdare, căldură și exigență viitorii noștri intelectuali, în stare să preia și să ducă mai departe făclia creației înaintașilor, să se situeze la înălțimea științei mondiale, să contribuie din plin la făurirea societății socialiste și comuniste în țara noastră. *(Vii aplauze).*

Îndatorirea tinerilor oameni de știință și cultură, a tineretului studios, a întregii generații tinere din patria noastră este de a învăța cu rîvnă și perseverență, de a-și lărgi necontenit orizontul de cunoștințe, de a însuși ceea ce a creat mai de preț poporul nostru și celelalte popoare de-a lungul veacurilor în sfera cunoașterii. Numai astfel, stăpînind o cultură vastă, ridicîndu-se la nivelul științei contemporane, aprofundînd fenomenele dezvoltării sociale din trecut și de astăzi, tineretul va putea să contribuie cu succes la lupta împotriva ideilor și concepțiilor învechite, retrograde, pentru afirmarea cutezătoare a ceea ce este nou și înaintat în gîndirea și viața socială, pentru triumful cauzei progresului. *(Aplauze puternice).*

Cercetarea, creația originală — condiție importantă a progresului neîntrerupt al societății noastre — nu se pot dezvolta decît în strînsă legătură cu evoluția științei și culturii internaționale. În epoca noastră a devenit o necesitate obiectivă desfășurarea unui larg schimb de experiență și opinii între creatorii din toate țările lumii, cunoașterea realizărilor valoroase ale celorlalte popoare, manifestarea activă a fiecărei națiuni în slujba progresului general al științei și culturii contemporane.

Istoria societății omenești demonstrează că toate popoarele, mari sau mici, și-au adus prin inteligența, talentul și forța de creație spirituală contribuția la sporirea tezaurului științific și artistic al umanității. Nu o dată, popoare mici s-au făcut cunoscute și prețuite prin realizările lor remarcabile, au dat numele lor unor întregi epoci istorice. Istoria universală apreciază o națiune după contribuția adusă la cunoaștere, după valoarea moștenirii materiale și spirituale pe care o lasă, după rolul pe care-l joacă în domeniul progresului și civilizației.

Este știut, tovarăși, că știința și cultura au jucat întotdeauna un rol important în cunoașterea și apropierea dintre popoare, în colaborarea activă a acestora în slujba cauzei progresului. Cu atît mai mult în zilele noastre, oamenii de știință și cultură pot îndeplini un rol de seamă în lupta pentru triumful idealurilor înaintate de libertate și dreptate socială, împotriva asupririi naționale, pentru dreptul popoarelor de a-și hotărî singure soarta, fără nici un amestec din afară. Savanții, scriitorii, artiștii reprezintă un detașament important în mișcarea progresistă și revoluționară a epocii noastre ; ei pot aduce o contribuție prețioasă la întărirea solidarității marelui front mondial al păcii. Intensificarea schimburilor și relațiilor cultural-științifice reprezintă un aport de seamă la cauza destinderii internaționale, a colaborării dintre națiuni, la cauza păcii și securității tuturor popoarelor. *(Aplauze puternice).*

Iată de ce considerăm necesar să se dezvolte continuu cooperarea cu oamenii de știință și cultură din toate țările. Manifestîndu-se permanent ca parte integrantă activă a științei și culturii mondiale, țara noastră va promova și în viitor contactele și schimburile internaționale în acest domeniu, va milita pentru intensificarea relațiilor de colaborare cu savanții și oamenii de cultură din țările socialiste, din toate țările lumii, în interesul și spre binele întregii umanități.

Făcînd bilanțul bogatei activități desfășurate de-a lungul timpului de oamenii de știință și cultură din țara noastră, apare evidentă deosebirea radicală dintre condițiile în care erau nevoiți să lucreze aceștia în trecut și condițiile create de orînduirea noastră socialistă. Posedăm, de asemenea, valorile umane necesare unui puternic avînt al creației științifice și culturale.

Avem toate condițiile și posibilitățile să sporim și mai mult bogata comoară a științei și culturii patriei noastre, să o facem și mai strălucitoare.

Intelectualii de azi au fericirea de a fi contemporanii celei mai măreț și mai glorioase epoci din istoria poporului român, epocă ce deschide un cîmp nelimitat de afirmare tuturor forțelor națiunii noastre. Avem convingerea că savanții, cercetătorii, oamenii de artă vor munci cu toată energia și pasiunea, punînd cunoștințele, forța gîndirii și talentului lor în slujba progresului continuu al României, ridicării ei pe culmile cele mai înaintate ale civilizației umane. *(Aplauze puternice).*

Permiteți-mi să închei, urînd tuturor intelectualilor din țara noastră noi și strălucite succese în îndeplinirea acestei nobile misiuni, spre binele și fericirea poporului, spre gloria patriei noastre — Republica Socialistă România. *(Aplauze puternice, urale îndelungi).*

CENTUM ANNI ACADEMIAE

Un secol. Aceasta e viața înaltului for al științei și culturii românești. Aniversăm un veac de la înmănuncherea diriguită academică a acumulărilor, căutărilor, izbînzilor pe tărîmul științelor și culturii durate peste veacuri și ridicate la treapta centenarei instituții a muncii și inteligenței.

1866 — dată de cronică dăltuită în aur — ne obligă la bilanțuri pentru zece decenii pînă la anii minunați ai făptuirilor noastre socialiste, dar și la retrospective dincolo de 1866, la înaintașii, trudnici cu mintea și condeiul, din veacurile trecute.

De la iluștrii învățați la erudiții zilelor noastre, un filon nesecat de cuceriri străbate calea strădaniilor creatoare spre binele civilizației, al progresului, în slujba umanității.

Prețuirea deplină a științei și culturii în ultimele două decenii de istorice făptuiri revoluționare, socialiste, prețuire căreia i-a dat sens și eficiență nebănuită înțelepciunea de cîrmaci drept și curajos a partidului comuniștilor, conferă aniversării Academiei o semnificație care depășește omagiul obișnuit în sărbătorirea acestei remarcabile instituții.

Nicicînd recunoașterea căutătorului, a descoperitorului, a slujitorului științei nu s-a bucurat de un loc preacinstit și mărturisit ca util, în cel mai înalt grad, pentru binele poporului, așa cum se bucură în epoca făuririi patriei socialiste. Nicicînd omul științei și culturii nu s-a simțit atît de părtaș, chemat și angajat cu toată capacitatea sa, la dezvoltarea generală, economică, socială și politică a societății.

Momentul împlinirii a o sută de ani de la crearea Academiei, bilanț și plănuiri, coincide cu hotărîrile Congresului al IX-lea al P.C.R., care au subliniat din nou rolul științei în societatea socialistă și au trasat făgașuri largi dezvoltării impetuoase a activității științifice pentru perspectiva desăvîrșirii construcției socialiste.

Partidul Comunist Român, apreciind la scara realelor valori locul și rolul științei în opera cu totul nouă pentru poporul român și destinele sale, a dat aniversării centenarului Academiei nu numai amploare, ci mai ales profunzime. Savanți, cercetători, oameni de artă au înțeles că acest prilej constituie mai mult decît sărbătorirea veneratei instituții, că

este în plus un apel al partidului, al conducătorului marilor transformări pentru sporirea eforturilor și roadelor pe măsura datoriei față de înaintași și mai ales față de urmași, de a face patria noastră socialistă, plină de comori, mereu mai strălucită în rîndurile țărilor cu un înalt nivel de civilizație.

Vremurile noastre noi și înnoitoare de vremuri ce au să vină, deplina noastră participare, a tuturor muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, în realitățile pline de schele, dar și de edificii solid clădite, îi contopesc ca niciodată pe oamenii slujitori ai științei și culturii cu planurile conducătorilor comuniști — arhitecții marii opere constructive ce se durează peste veac în România socialistă.

Perenitatea faptelor de știință și cultură este asigurată de legătura intimă cu viața, cu năzuințele omului făurar, este dată de ancorarea lor în istoria poporului, conjugată la trecut, prezent și viitor, este amplificată de organizarea lor în circuitul valorilor internaționale, universale, spre dezvoltarea generală a civilizației și eliberării Omului.

★

Raportată la veacurile înscrise pe răbojul istoriei românilor, o sută de ani, cît aniversăm de la înălțarea forului academic, reprezintă o epocă de afirmare dinamică a capacităților poporului. Nu pot fi înțelese deplin nici cuceririle științei și culturii din ultimul veac și nici marile cuceriri ale anilor noștri fără înțelegerea existenței unui nesecat filon de la geneză și pînă la apogeu trăite pe măsura de creație a poporului nostru. „Numeroase vestigii de cultură materială, realizări tehnice și științifice, monumente istorice și de artă, minunate opere de arhitectură, de literatură, pictură și sculptură, făurite de-a lungul secolelor — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, relevă cu toată elocvența forța geniului, sensibilitatea și capacitatea creatoare a poporului nostru".

De dincolo de pragul primului mileniu, inscripții, tabule, amfore încrustate cu litera științei mărturisesc vrerea acestui popor de a-și înscrie geniul său pe ornicul uriaș al vremii și pe carta istoriei progresului. Munca s-a împletit cu creația sub vitregia timpurilor, dînd sens adînc și drept adevăratelor valori umane. De la cei care pe aceste meleaguri au săpat în piatră semnele căutărilor minții omenești la aceia care sub truda multor ani au înlocuit cu pana lor tiparul pentru a înjgheba adevărate biblioteci de manuscrise și incunabule neprețuite este un drum lung, semănat cu sîmburii arborilor care au rodit apoi.

„Eu voi da sama de ale mele cîte le scriu" — grăia Miron Costin, cugetul adînc al unei densități de gîndire a minților luminate ale acestui popor și răspunderea pentru destinele sale. Așa s-au format și dezvoltat, generații după generații, cei care au dăltuit fresca de valori științifice și culturale cu o cromatică prinsă pe fondul atît de bogat și variat al năzuințelor de frumos și util proprii poporului.

Împlinirea științei și culturii zilelor noastre are seva rădăcinilor care stau adînc împlîntate în trudnicia fecundă, de mult, prea mult timp plină de obidă și suferință a mulțimii sub povara împilatorilor dintre hotarele noastre și sub necurmata amenințare a rîvnitorilor puternici prin foc și spadă.

C. STAMATI
IOSIF HODOS
C. A. ROSETTI
D. COZACOVICI
A. T. LAURIAN
G. MUNTEANU
I. CARAGIANI
C. NEGRUZZI
GH. BARIȚIU
V. ALECSANDRI
I. ELIADE - RĂDULESCU
T. CIPARIU
AL. HAȘDEU
H. IONESCU
ST. GOROVEI
I. MACEDONSKI
AL. ROMAN
I. STRĂJESCU
I. SBIERA
A. MACEDONSKI
VICENȚIU BABEȘ
URECHIA
TITU MAIORESCU
AL. HURMUZACHI
SOCIETATEA
LITERARĂ

SOCIETATI ȘTIINȚIFICE ȘI CULTURALE
DOLIU
ACTELE

Se cuvine, cinstind centenara Academie, a cinsti după merit un asemenea trecut și a da loc în istorie străbunelor focare de cultură românească din veacurile trecute.

Încă de la mijlocul mileniului nostru, lîngă Iași ființa la 1561 Academia de la Cotnari, ctitorită de Despot Vodă, încrezător în forța gîndirii românului de pe plaiurile Moldovei și hotărît a-și înscrie țărișoara printre cele cu lăudate și folositoare instituții culturale din țările apusului european, pe care le străbătuse ani în șir.

În coroana Carpaților, în vechea urbe romană Apullum, se va înființa în 1585 o nouă academie știută în istorie sub numele de Academia de la Alba Iulia.

De renume și dincolo de hotare s-a bucurat Academia Vasiliană de la Iași, fundată în 1645, precum și Academia de la București, începută în 1678, sub vrednicul om de cultură Șerban Cantacuzino. Aici se vor face și primii pași ai învățămîntului superior românesc, precum și ai cercetării istoriei poporului român.

Academia de acum un veac era încununarea efortului de creație al unui popor, a valorilor sale culturale. Nu întîmplător aniversarea a 100 de ani de la constituirea Societății academice — 1866 — a prilejuit, îndeosebi la sesiunea secției de istorie, trecerea în revistă, sub raportul sintezelor științifice, a ascendenței științei și culturii românești de-a lungul secolelor.

Sesiunea de comunicări a secției de istorie s-a desfășurat în cadrul sesiunii științifice generale a Academiei.

La lucrări au participat membrii comitetului de organizare a centenarului, președinții secțiilor și filialelor Academiei, academicieni, profesori universitari, cercetători din institutele Academiei, din universități și institute de învățămînt superior, din institute și unități de cercetare departamentale și uzinale.

Academicianul Miron Nicolescu, președintele Academiei, a rostit în plenul sesiunii din aula Univeristății cuvîntul de deschidere. În continuare au prezentat referate academicienii vicepreședinți ai Academiei: Șerban Țițeica („Realizări și perspective în științele matematice, fizice, chimice, geologice și geografice"); Remus Răduleț („Realizări și perspective în științele tehnice"); Ștefan Milcu („Realizări și perspective în științele biologice"); Athanase Joja („Realizări și perspective în științele sociale").

Lucrările sesiunii generale științifice au continuat în 13 secții, în cadrul cărora au fost prezentate circa 400 de comunicări.

Sesiunea secției de istorie a avut loc la Institutul de istorie „Nicolae Iorga", unde, în fața unui mare număr de academicieni, profesori universitari, cercetători vîrstnici și tineri din București, Cluj, Iași, Craiova, Tg. Mureș, Ploiești, Sibiu și alte orașe, au fost prezentate timp de 3 zile 24 de comunicări. Pornind de la considerentul că revistele de specialitate ale Academiei din București, din Iași, din Cluj vor publica comunicările privind îndeosebi istoria veche, istoria medie și modernă a României, ne limităm, în cele ce urmează, a reda aspectele cele mai importante din expunerea academicianului Constantin Daicoviciu la deschiderea sesiunii secției de istorie, precum și din comunicările care privesc mișcarea muncitorească. Cuvîntul eruditului istoric a cuprins esența și generalizarea ansamblului comunicărilor, ceea ce îngăduie crearea unei imagini asupra

problematicii vaste și bogate a acestei sesiuni. În cuvîntul său din partea finală a sesiunii, acad. A. Oțetea releva nivelul înalt la care s-a desfășurat sesiunea istoricilor, precum și tematica variată, cuprinzătoare a comunicărilor prezentate de istoricii vîrstnici și de valorosul contingent de tineri istorici.

Sesiunea a început în ziua de 21 septembrie și a durat pînă la 23 septembrie.

Acad. Constantin Daicoviciu a deschis lucrările secției de istorie printr-o amplă și consistentă prezentare a cercetărilor istorice de-a lungul veacului de ființare a Academiei.

■ Istoriografia românească are vechi tradiții seculare. Încă în epoca evului mediu, scrisul istoric românesc s-a remarcat prin opere de seamă cu care s-a afirmat puterea de creație a poporului nostru prin glasul unor cărturari de geniu : Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir. Prin scrierile lor istorice au individualizat locul ocupat de cultura românească în cadrul culturii europene și au atras atenția plină de simpatie a cercurilor savante europene asupra problemelor formulate de societatea românească. În acest fel nu poate să surprindă explozia creatoare în domeniul istoriografiei care caracterizează anii de la sfîrșitul celei dintîi și începutul celei de-a doua jumătăți a veacului al XIX-lea. Dezvoltarea societății românești impune aceasta, deoarece desăvîrșirea formării națiunii și conștiinței naționale făcea, conform cu logica istoriei, ca prin istoriografie să se poată adresa poporului român acel mesaj programatic de care era atîta nevoie în lupta pentru unitate și independență națională. Căci lupta pentru afirmarea dreptului poporului român de a trăi în cadrul aceluiași stat, într-o Românie independentă, a fost crezul fundamental al învățaților români care au fondat Academia și între care istoricii au ocupat un loc principal. Academia mobilizînd cele mai valoroase capacități intelectuale ale neamului românesc trebuia să devină o armă de inegalabilă tărie în procesul de unire și independență a statului național român. Să nu se uite că atunci cînd a luat ființă existau cărțile lui Gh. Șincai, N. Bălcescu, C. D. Aricescu, M. Kogălniceanu, A. T. Laurian, Gh. Barit ș.a. Lucrările lor nu stau numai la baza istoriografiei române moderne, ci sînt premisele însești ale dezvoltării acesteia.

Societatea literară română a fost înființată prin decretul din 1 aprilie 1866 și chiar în prima sa sesiune de lucru, din 1867, devenea Societatea academică română. Chiar de la început, alături de preocupările pentru limba națională au apărut cele de istorie națională. Legătura indisolubilă dintre istoria unui popor și limba sa este deosebit de clară pentru cei 21 de învățați care iau parte la prima sesiune din 1867. August Treboniu Laurian, în cuvîntarea sa de bilanț a lucrărilor din 1867, avea să arate că sarcina principală a secției istorice este istoria românilor, dar nu uita să adauge : „Nu ne vom dispensa de a atinge și istoria popoarelor vecine, căci istoria noastră nu s-a dezvoltat izolat, ci în legătură neîntreruptă cu istoria acelor popoare..."

În 1879, Societatea academică devine Academia Română...

În 1891, cînd Academia serba un sfert de veac de existență, M. Kogălniceanu, fiind chemat să vorbească despre cele mai de seamă

evenimente la care participase în cursul vieții sale, ținu memorabilul său discurs despre desființarea privilegiilor și emanciparea țăranilor, pe care el le considera cele mai importante din istoria renașterii României. Ales membru al Academiei în 1893, A. D. Xenopol și-a prezentat în secția istorică unele din roadele cercetărilor și cugetărilor sale care l-au consacrat ca pe unul dintre cei mai mari istorici ai noștri. I. Bogdan în discursul său de recepție (1905) ținu să vorbească despre „istoriografia română și problemele ei actuale", arătînd că „evoluția istorică a unui popor poate fi înțeleasă numai prin factorii interni ce au provocat-o, deci prin studiul claselor sociale ce l-au constituit și al ideilor ce au stăpînit acțiunea lor". Bogdan cerea editarea tuturor izvoarelor istoriei românești, pe baza cărora să se poată studia și întocmi lucrări de generalizare. Dimitrie Onciul, în cadrul Academiei, prin cercetările sale, se impune în fața lumii savante ca un istoric riguros care, împreună cu Xenopol și Bogdan, reprezenta la sfîrșitul veacului trecut punctul de cotitură, după care, prin ivirea metodelor de cercetare și concepție, istoriografia română s-a afirmat în primele rînduri ale istoriografiei europene. Căci odată cu aceștia, istoricii români capătă notorietate europeană, operele lor apar în limbi străine, în centre științifice de mare prestigiu și unii sînt chemați să țină lecții la cele mai de seamă universități. Între toți însă, acest punct de cotitură este personificat mai ales de Nicolae Iorga, care, prin activitatea sa prodigioasă de patru decenii, a atras admiratia științei istorice din întreaga lume. Lucrările sale de istorie națională și universală, cu bogăția lor de fapte și idei, au contribuit considerabil la lărgirea orizontului științei istorice contemporane și nu întîmplător astfel marele istoric a fost ales membru de cele mai de seamă academii și doctor honoris causa al celor mai de seamă universități... Același lucru se poate spune și despre V. Pîrvan, care, în publicațiile Academiei, a înfățișat rezultatele săpăturilor și cercetărilor sale care stau la baza excepționalei „Getice" de mai tîrziu...

În anii puterii populare, datorită grijii deosebite a partidului și guvernului pentru valorificarea patrimoniului culturii naționale, dată fiind importanța cunoașterii trecutului în lumina adevărului istoric pentru însuflețirea patriotismului socialist și ridicarea conștiinței socialiste pe o treaptă superioară, cercetările istorice au cunoscut o puternică dezvoltare în cadrul Academiei Republicii Socialiste România. Prin numărul mare de institute de specialitate înființate la București, Cluj, Iași, Tg. Mureș etc., prin numeroasele publicații științifice ilustrînd ansamblul domeniilor de cercetare, prin fondurile importante puse la dispoziție, istoriografia românească a făcut pași însemnați înainte, datorită unei baze materiale de care nu putuse beneficia în trecut. În acest fel s-au putut înregistra progrese remarcabile.

În anii de la instaurarea puterii populare, cercetătorii din domeniul științelor istorice au contribuit la lărgirea bazei documentare a istoriei patriei, la lămurirea unor probleme fundamentale pentru istoria poporului nostru.

Activitatea în domeniul arheologiei a cunoscut o amploare deosebită...

O atenție deosebită s-a acordat istoriei și culturii geto-dacilor, demonstrîndu-se că începuturile culturii La Tène în Dacia au o bază autohtonă, ele sînt în directă legătură cu condițiile social-economice, cu gradul de dezvoltare al acestei societăți. Săpăturile din munții Orăștiei și cele de la Popești pe Argeș, cele de la Poiana pe Siret sau Piatra Neamț — Rîtea Doamnei, ca și din multe alte părți ale țării, au adus date și documente de cea mai mare însemnătate cu privire la cultura materială și spirituală a geto-dacilor în secolul I î.e.n. și secolul I e.n...

Despre Dacia romană, perioadă care s-a bucurat de atenție și în trecut, numai astăzi am ajuns să avem o imagine cu adevărat justă. Conceptia materialistă asupra istoriei ne-a ajutat să înțelegem mai bine transformările sociale și economice cauzate de stăpînirea romană...

Pe baza descoperirilor arheologice și a izvoarelor istorice, istoriografia noastră marxistă a dat un răspuns clar și o formulare științifică în problema continuității și a formării poporului român. Știm astăzi că acest proces, rezultat al romanizării elementului autohton daco-moesic, al asimilării treptate a slavilor și a altor populații așezate pe teritoriul României de astăzi, a avut loc în ultimele secole ale mileniului I e.n. în spațiul de la nordul Dunării de Jos, avînd ca teritoriu-nucleu ținuturile de deal și de munte ale Daciei...

Pornind de la o bază documentară mult lărgită, s-au putut obține progrese însemnate în prezentarea diferitelor aspecte ale istoriei poporului nostru de la formarea sa pînă în epoca contemporană.

Cercetarea istoriei medii a României a dus la prezentarea în condiții științifice a feudalismului în țările române... Cercetările de istorie socială au stăruit asupra structurii societății și a evoluției claselor sociale, precum și a raporturilor dintre ele...

Medieviștii marxiști au arătat originea și adevăratul caracter al statului feudal. S-au înlăturat „teoriile" neștiințifice despre „descălecat" și s-a demonstrat apariția statului feudal ca urmare a dezvoltării relațiilor feudale și a adîncirii contradicțiilor de clasă...

Lupta poporului pentru independență națională s-a bucurat și ea de atenția cuvenită. Lucrările au scos în evidență patriotismul maselor populare alături de figurile unor mari conducători, ca : Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul.

Studiul istoriei culturii a dezvăluit originalitatea creației poporului român în evul mediu. Fenomenele culturale s-au stabilit în strînsă legătură cu evoluția societății. Și aici s-a arătat că izvorul creației artistice este poporul român și nu influențe venite din afară.

Istoria modernă și contemporană cuprinde momente de cea mai mare importanță pentru istoria noastră : formarea și desăvîrșirea statului național, afirmarea mișcării muncitorești, cucerirea independenței de stat, crearea Partidului Comunist Român, marile bătălii de clasă între cele două războaie mondiale, insurecția armată, instaurarea puterii populare, construirea socialismului. Rezultatele au evidențiat rolul și capacitatea de luptă a maselor populare și patriotismul lor. Studiile asupra revoluției din 1848 au analizat forțele sociale care

au participat la acest eveniment și au demonstrat că mișcarea nu s-a datorat unor idei importate, ci ea și-a avut rădăcinile în condițiile interne. S-au evidențiat legăturile existente între revoluționarii din cele trei țări române și năzuința revoluționarilor spre unitatea națională. În lucrările privind Unirea de la 1859 s-a arătat rolul factorului economic în realizarea acestui important eveniment și, spre deosebire de istoriografia burgheză, s-a redat maselor poporului rolul pe care ele l-au avut. Prin publicarea a 9 volume de documente privind războiul de independență, s-a pus la dispoziția cercetătorilor un bogat material documentar, ceea ce a permis să se studieze în legătură cu războiul din 1877 atitudinea claselor sociale, participarea Armatei române la război, acțiunile diplomatice. Marea răscoală a țăranilor din 1907 a reținut atenția, făcînd obiectul mai multor lucrări, în care se analizează cauzele sociale, desfășurarea răscoalei, acțiunile de solidaritate ale clasei muncitoare.

Istoria mișcării muncitorești și a luptei partidului a constituit o preocupare majoră. Lucrările s-au ocupat de începuturile mișcării la noi, de dezvoltarea ei în secolul al XIX-lea și începuturile secolului al XX-lea. Crearea P.C.R. în 1921 a dat forța politică care să conducă lupta împotriva împilării sociale, să determine înlăturarea orînduirii burgheze și construirea socialismului. Momente de cea mai mare importanță din această luptă, ca marile bătălii de clasă din 1933, opoziția împotriva fascizării țării, pregătirea și înfăptuirea insurecției armate, apoi bătălia pentru instaurarea puterii populare și construirea socialismului, au format obiectul a numeroase cercetări.

Lărgirea bazei documentare, dezvoltarea cercetărilor, formarea unei generații de specialiști înarmați cu ideologia marxist-leninistă au creat premisele pentru elaborarea unor lucrări monografice sau de sinteză. În fruntea acestora trebuie trecut Tratatul de istoria României, prima sinteză marxistă a trecutului nostru...

Înființarea Consiliului Național al Cercetării Științifice și întocmirea Programului unitar arată grija și interesul partidului și ale conducerii superioare de stat pentru dezvoltarea științei. În baza acestui program, specialiștilor din domeniul istoriei și al arheologiei li se deschide posibilitatea unei rodnice activități. Prin sintetizarea datelor arheologice, istorice, lingvistice, etnografice se va întocmi un studiu monografic despre formarea poporului român. Cercetările despre geneza, conținutul și evoluția culturilor care s-au succedat pe teritoriul nostru sau cele despre populațiile traco-dacice, Dacia română, continuitatea populației autohtone în Dacia ne vor aduce noi date pentru istoria străveche și veche a patriei noastre, pentru cunoașterea caracterului original al culturii dacice, a procesului de romanizare a Daciei și al formării poporului român. Cercetările de istorie medie vor urmări dezvoltarea societății feudale în țările române sub toate aspectele : evoluția economică, socială și culturală. O monografie bazată pe o largă documentare va trata despre marea răscoală din 1784 a țăranilor din Transilvania. Alte lucrări ne vor vorbi despre lupta poporului împotriva asupririi sociale și naționale sau despre organizarea statelor feudale românești și raporturile lor cu vecinii. În istoria modernă și contemporană se va aprofunda cercetarea marilor momente ale istoriei noastre mai noi, ca formarea și

desăvîrșirea statului național român, formarea și dezvoltarea clasei muncitoare și lupta ei în cadrul dezvoltării social-economice a țării, întemeierea P.C.R. și lupta sa revoluționară, insurecția armată, biruința puterii populare, construirea socialismului. Colecții de izvoare vor veni să lărgească baza de informare atît de necesară pentru progresul științei istorice. Deci în fața frontului istoric stau sarcini frumoase și de mare răspundere.

Urmărind indicațiile Congresului al IX-lea al P.C.R., istoricii noștri au în primul rînd sarcina de a îmbunătăți „Istoria României". Trebuie spus de la început că nu este vorba de a înlătura greșeli grave, ideologice sau științifice de natură a anula valoarea lucrării, ci de a i se aduce completări pe baza informației mult îmbogățite în ultimii ani...

Pentru a asigura o cît mai bogată bază documentară, s-a întocmit un plan pentru cercetarea arhivelor străine. Astfel, Tratatul de istorie a României, cea mai de seamă realizare a istoriografiei noastre marxiste, este o operă științifică valoroasă, care contribuie la educația patriotică și la întărirea conștiinței socialiste.

Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al IX-lea al P.C.R. menționează că „în acești ani au fost elaborate o serie de lucrări importante în domeniul istoriei patriei". Mai departe raportul arată că „...trebuie aprofundate de pe pozițiile materialismului istoric cele mai importante etape și evenimente din istoria țării și a poporului român, oglindindu-se faptele în mod obiectiv, în deplină conformitate cu realitatea". Iată, așadar, o altă sarcină dată istoricilor. Ei au datoria să studieze viața și lupta de veacuri a poporului. Este o datorie de cinste a istoricilor noștri ca, răspunzînd chemării congresului, să dea la lumină lucrări care să înfățișeze temeiurile istorice și contribuția poporului român la istoria universală...

„O sarcină actuală — spune raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu — este elaborarea Istoriei Partidului — operă care, pornind de la începuturile mișcării muncitorești din România, să prezinte întregul drum de luptă al clasei muncitoare, al Partidului Comunist Român — organizatorul și conducătorul luptei pentru eliberarea socială și națională a poporului — în strînsă legătură cu realitățile politice, economice și sociale ale fiecărei etape de dezvoltare a țării noastre". Indicații prețioase se dau pentru modul în care trebuie să se aprecieze activitatea partidului în diferitele momente ale activității sale. Astfel, activitatea din anii ilegalității, ca și documentele din această vreme trebuie să fie analizate în mod critic, ținîndu-se seama de împrejurările în care partidul a fost silit să activeze. „Redînd lupta eroică desfășurată de comuniști — spune raportul C.C. al P.C.R. —, Istoria Partidului va constitui un puternic mijloc de educare a membrilor partidului, a tinerei generații, a întregului popor în spiritul glorioaselor tradiții ale mișcării revoluționare din țara noastră, ale Partidului Comunist Român, conducătorul încercat al luptei pentru libertatea și fericirea patriei și poporului nostru". În această privință sînt fundamentale indicațiile din expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la adunarea festivă consacrată celei de-a 45-a aniversări a P.C.R. : „Istoria trebuie să prezinte întregul proces al luptei revolu-

ționare în complexitatea sa, să pornească de la analiza științifică a realității sociale, să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criterii de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții". Și mai departe : „Valoarea unei istorii cu adevărat științifice constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conștiinței de sine a poporului, a claselor, înmănunchind experiența de viață și de luptă a maselor și a conducătorilor".

Istoricilor, ca și celorlalți oameni de știință și cultură, le revin astfel sarcini de răspundere în dezvoltarea social-politică a țării noastre. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, în „Expunerea cu privire la îmbunătățirea organizării și îndrumării activității de cercetare științifică", spunea : „Congresul partidului nostru... a subliniat necesitatea sporirii contribuției oamenilor de știință și cercetătorilor la întreaga viață socială, la progresul neîntrerupt al orînduirii socialiste".

De aceea sînt deschise azi în fața oamenilor de știință perspectivele unei activități din cele mai largi, cu atît mai fructuoase cu cît ele sînt nemijlocit închinate cauzei întregului popor. Iată de ce considerăm necesar să reamintim aci cuvintele cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu își încheia expunerea făcută la 20 decembrie 1965 în fața Marii Adunări Naționale :

„Măreața operă pe care o trăim pune în fața oamenilor de știință îndatoriri de înaltă răspundere. Sîntem convinși că ei vor ști să fie la înălțimea acestei răspunderi patriotice, aducîndu-și contribuția însuflețită la dezvoltarea științei, a întregii culturi, la înflorirea continuă a societății noastre socialiste, la ridicarea vieții poporului român pe culmile înalte ale civilizației". Vizitînd recent Cîmpia Mărășeștilor, conducătorii de stat și de partid au scris în cartea memorială a mausoleului : „Am păsit cu adîncă emoție pe aceste locuri, care și-au înscris numele în istoria glorioasă a poporului nostru prin neîntrecutele fapte de vitejie săvîrșite de ostașii români în lupta pentru apărarea libertății și independenței naționale. Mărășeștii vor rămîne în veci un simbol al eroismului poporului român — înaltă trăsătură morală pe care o afirmă astăzi cu strălucire munca plină de entuziasm desfășurată de oamenii muncii din patria noastră, sub conducerea partidului, pe frontul larg al construcției socialiste".

A scrie în acest spirit despre asemenea momente din istoria patriei — eternizate de sîngele sacrificiului de sine —, aceasta e misiunea de cinste a istoricului contemporan, soldat fidel al Partidului Comunist Român.

În continuare au fost prezentate următoarele comunicări : „Dovezi și contribuții noi privind existența unui comportament uman în Villafranchianul de la Bugiulești" — C.S. Nicolăescu-Plopșor și Dardu Nicolăescu-Plopșor ; „Noi puncte de vedere privind istoria tracilor de nord în epoca hallstattiană" — Al. Vulpe ; „Cultura Cucuteni și Europa sud-estică" — M. Petrescu-Dîmbovița ; „Asupra artei tracice la Dunărea de Jos" — D. Berciu ; „Dacii așa cum îi cunoaștem" — H. Daicoviciu ; „Dacia pe

timpul lui Severus Alexander (222—235)" — *C. Daicoviciu; „Avarii și Bizanțul la Dunăre la sfîrșitul secolului I.e.n.*" — *Gh. Ștefan; „Fortificații feudale în Moldova și Țara Românească*" — *Al. Andronic; „Originea băniei și a «banilor» la români*" — *A. Sacerdoțeanu; „Amenzi judecătorești în Moldova în vremea orînduirii feudale*" — *N. Grigoraș; „Aspecte preluministe din dezvoltarea culturii juridice românești în secolul al XVIII-lea*" — *Val. Al. Georgescu; „Luminismul moldovenesc în contextul istoric sud-est european*" — *Al. Duțu; „Academia domnească de la Sf. Sava și importanța ei în propagarea culturii în Peninsula Balcanică pînă la 1821*" — *I. Ionașcu; „Rolul intelectualilor români transilvăneni în înființarea unor societăți cultural-științifice în Principatele Române (pînă la întemeierea Societății literare române)*" — *M. Dan; „Participarea muncitorimii din Tg. Mureș și Valea Mureșului la lupta pentru crearea P.C.R.*" — *S. Fuchs; „Colegii și academii în țările române în evul mediu*" — *St. Pascu; „Societăți cultural-științifice în Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea*" — *I. Kovacs, P. Teodor; „Izgonirea trupelor hitleriste din Oltenia în august 1944*" — *Ileana Petrescu; „Publicarea izvoarelor istorice naționale în preocupările Academiei Române*" — *D. Simonescu; „Chestiunea țărănească în preocupările Academiei Române*" — *Tr. Lungu, M. Ionescu; „Academia Română și problema unității naționale*" — *V. Maciu, V. Netea.*

Ion Popescu-Puțuri a prezentat comunicarea: „De la cărturarii democrați și gînditorii socialiști ai veacului trecut la intelectualii constructori ai socialismului din zilele noastre".

■ Sărbătorim anul acesta, în cadru cuvenit, împlinirea unui veac de cînd cărturarii de frunte ai poporului român, din toate provinciile locuite de coborîtorii dacilor și romanilor, au pus temelia celei mai înalte instituții de știință și cultură din țara noastră — Academia Română. Societatea academică din 1866 era încununarea unui îndelungat proces de creștere și formare a intelectualității unui popor care, după sute de ani de asuprire străină, răzbea la lumina unității și neatîrnării sale naționale, a progresului social.

De la cărturarii democrați și gînditorii socialiști ai veacului trecut la intelectualii constructori ai socialismului din zilele noastre este un drum neîntrerupt, mereu ascendent, este un filon legat de necontenite căutări ale căilor celor mai înaintate, progresiste și umane pentru viitorul luminos al poporului român, în marea familie a popoarelor libere.

Fondatorii Academiei de acum un secol erau cărturarii de elită ai generației de la 1848, oameni care au împletit, printr-o înaltă conștiință cetățenească, preocupările științifice cu lupta patriotică pentru eliberarea socială și națională a poporului român. La mijlocul secolului trecut, cînd în Țara Românească, în Moldova și Transilvania avea loc, pe fondul procesului social-economic de trecere de la orînduirea feudală la cea capitalistă, o adevărată renaștere a sentimentului unității naționale, în mod firesc cărturarii români și-au îndreptat atenția spre cercetarea istorică a obîrșiei comune, a unității de limbă, a obiceiurilor și tradițiilor folclorice la locuitorii de pe

plaiurile tuturor provinciilor românești. În felul acesta, ei au adus o neprețuită și directă contribuție la marile acte ale formării și consolidării statului modern român. Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, C. A. Rosetti, Gh. Barițiu, Ion Eliade Rădulescu, Alecu Russo, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac și mulți alții, preluînd vorba înțeleaptă a cronicarilor din veacurile trecute, erudiția Cantemirului și mîndria Școlii Ardelene pentru originea nobilă daco-romană, au ridicat pe o treaptă superioară cugetarea românească, punînd-o nemijlocit în slujba aspirațiilor fierbinți ale poporului în epoca înnoitoare de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Lupta pentru înaltele țeluri eliberatoare care a antrenat tot ce a avut intelectualitatea românească mai bun la mijlocul veacului trecut a imprimat gîndirii și creației acesteia accente deosebite pentru problematica socială. Un vizionar, necontenit frămîntat de idei reformatoare, a fost Ion Eliade Rădulescu. Așa cum revoluțiile de la 1848 au stîrnit un val de entuziasm în rîndurile intelectualilor români, Comuna din Paris avu în Țara Românească interpretul la înălțimea evenimentului prin cel mai mare poet al său. Puține literaturi se pot mîndri cu poeme ca „Împărat și proletar" semnat de poetul ei național. Și este iarăși un fapt demn de relevat că filozoful român cu cele mai remarcabile opere, Vasile Conta, a fost membru al Internaționalei I, alături de alți tineri intelectuali români...

Intelectualitatea de frunte a patriei noastre a văzut în Academie instituția cea mai reprezentativă pentru ilustrarea capacităților creatoare ale poporului în domeniul științei și culturii.

Unul dintre factorii esențiali care i-au asigurat acest prestigiu l-au constituit legătura intelectualității cu problemele majore ale societății românești, receptivitatea ei la sarcinile transformatoare pe care le ridica noua clasă socială la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, *clasa muncitoare*. Această receptivitate decurgea din faptul că generația de intelectuali formată în ultimele decenii ale veacului trecut a respirat aerul curat și întăritor al cercurilor socialiste, al climatului creat în cultura și știința românească de publicațiile cele mai înaintate ale vremii — „Contemporanul", „Revista socială", „Drepturile omului" ș.a. Nume ilustre pe constelația științifică a țării, unele cu rezonanță mondială, au venit în contact, prin intermediul mișcării socialiste, cu filozofia marxistă, cu concepția materialismului dialectic și istoric. Evocînd anii săi de formare intelectuală, Nicolae Iorga ținea să amintească lectura „Capitalului", carte pe care o califica „aspră și solemnă ca un cord al vieții nouă ce trebuie să fie". Cu cîțiva ani în urmă, Mihail Sadoveanu, amintindu-și anii de ucenicie, releva marele ecou în epocă al ideilor „Contemporanului", al concepțiilor materialiste pe care le promova publicația socialistă. Iar tînărul student care avea să devină la începutul secolului nostru savantul de renume mondial Emil Racoviță, fondatorul unei noi științe — speologia —, ca membru al cercurilor socialiste, a reprezentat de mai multe ori tînăra mișcare proletară din România la congresele internaționale muncitorești, printre care și la Congresul de constituire a Internaționalei a II-a din 1889, fiind

printre primii semnatari după F. Engels al istoricului document de importanţă mondială pentru mişcarea muncitorească internaţională...

Intelectualitatea românească din ultimul veac nu s-a transformat într-o castă, ci, în ciuda greutăţilor provocate de carenţele regimului social-politic şi economic, a păstrat legătura cu nevoile poporului, cu aspiraţiile lui spre o viaţă mai bună...

Pe terenul conflictului social-economic dintre ţărănimea exploatată şi lipsită de pămînt şi clasa stăpînitoare, conflict perpetuat sub forma răscoalelor decenii de-a rîndul, reputaţi oameni de ştiinţă şi cultură, alături de reprezentanţii mişcării socialiste, s-au situat ferm de partea milioanelor de asupriţi. Medici iluştri ca Victor Babeş au relevat situaţia grea a ţărănimii, istorici ca Radu Rosetti au denunţat raptul secular asupra pămîntului practicat de marii proprietari, economişti ca C. D. Creangă au scos la iveală datele statistice din care reieşea inechitatea repartizării pămîntului şi a sarcinilor social-economice. Pe măsură ce poziţia şi rolul clasei muncitoare în societatea românească au crescut, concepţia ei ştiinţifică, înnoitoare, a fost îmbrăţişată direct de mulţi oameni de ştiinţă şi cultură, sfidînd de multe ori barierele sociale şi politice. Cînd doctorul Ioan Cantacuzino ţinea conferinţe la cercul socialist „România muncitoare" şi sprijinea materialiceşte organizarea proletariatului, cînd marele Caragiale scria lui Dobrogeanu-Gherea în 1905 că el se considera, în intimitatea lui, socialist, fireşte că ei înţelegeau şi presimţeau, în felul lor, din interiorul sau din afara Academiei, rolul istoric al proletariatului pentru destinele naţiunii române.

Făurirea statului naţional unitar român a asigurat cadrul necesar înmănunchierii tuturor potenţelor şi valorilor creatoare ale poporului, a creat condiţii favorabile activităţii forţelor progresiste ale societăţii noastre.

În aceste împrejurări noi, crearea Partidului Comunist Român, întemeiat pe concepţia ştiinţifică cea mai înaintată despre lume, a croit noi cărări şi a despicat orizonturi largi spre cercetarea şi soluţionarea marilor probleme, izvorîte din realităţile ţării şi cerinţele timpului. Tot mai mulţi oameni de ştiinţă din diferite domenii s-au situat pe poziţii conceptual filozofice avansate, au respins idealismul ca metodă de investigaţie.

Înfruntînd adeseori nepăsarea cîrmuitorilor din trecut şi toate vitregiile unei orînduiri injuste, savanţi români care au făcut cinste patriei şi veacului lor au fundat renumite şcoli de matematică, fizică, chimie, geologie, medicină, istorie, sociologie, sporind prestigiul ştiinţei şi culturii româneşti şi contribuţia acesteia la patrimoniul spiritual al umanităţii.

Convulsiile de care s-a resimţit societatea românească şi afirmarea din ce în ce mai puternică a clasei muncitoare ca portdrapel al idealurilor de libertate şi progres au găsit, direct sau indirect, rezonanţe în stările de spirit şi atitudinea oamenilor de ştiinţă şi cultură. Pătrunşi de înţelegerea nobilei misiuni a intelectualului şi dăruindu-se patriei şi poporului lor, din deceniu în deceniu a sporit numărul cărturarilor care s-au apropiat ori încadrat în rîndurile forţelor sociale înaintate...

Este un titlu de mîndrie faptul că marea majoritate a intelectualilor români, mergînd de la învăţători, apostoli de la sate pînă la proeminente figuri ca acelea ale lui Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, George Enescu, Nicolae Titulescu, Nicolae Iorga, dr. Gh. Marinescu, C. I. Parhon, Radu Cernătescu, Petre Andrei, Virgil Madgearu, Mihail Ralea, Dimitrie Gusti şi mulţi alţii, s-au plasat pe poziţiile apărării valorilor spirituale şi a intereselor majore ale ţării. Acestora li s-au adăugat, în anii sumbri ai dominaţiei fascismului, noi detaşamente de intelectuali care au făcut dovada curajului, a unei înalte ţinute etice şi a devotamentului faţă de patrie.

Eveniment de însemnătate hotărîtoare în istoria României, insurecţia naţională antifascistă din august 1944 a găsit intelectualitatea noastră patriotică pregătită pentru a-şi aduce contribuţia la marile prefaceri înnoitoare ce au avut loc în toate compartimentele social-economice şi politice.

Începutul revoluţiei populare a consemnat prezenţa intelectualilor în largul front de luptă al maselor populare pentru democraţie şi progres social. Dedicîndu-şi mintea, inima şi talentul cauzei progresului, cvasiunanimitatea intelectualilor români şi de alte naţionalităţi au urmat pas cu pas mersul ascendent al revoluţiei populare. Ei au adus şi continuă să aducă o inestimabilă contribuţie la înfăptuirea unei adevărate revoluţii pe plan cultural. Dezvoltată pe baza orînduirii sociale noi, cultura socialistă este continuatoarea celor mai bune tradiţii ale culturii naţionale. Prin caracterul ştiinţific, conţinutul umanist şi intransigenţa faţă de concepţiile conservatoare şi retrograde, ea constituie una dintre principalele forţe motrice ale progresului societăţii noastre.

Afirmîndu-se în schimbul viu de valori spirituale pe scară internaţională, ştiinţa şi cultura românească au primit şi primesc după cum au dat şi dau în vederea îmbogăţirii tezaurului comun al cuceririlor gîndirii omeneşti.

Împletind cercetarea şi creaţia cu activitatea pe plan civic, intelectualitatea română a fost nelipsită în tumultul evenimentelor şi transformărilor revoluţionare, urmînd cu încredere sporită, de la an la an, partidul comuniştilor — cinstea şi înţelepciunea epocii contemporane a istoriei patriei noastre.

Fondată pe concepţia materialist-dialectică despre lume a clasei muncitoare, strădania intelectualităţii din vechile şi noile generaţii se revarsă astăzi în strădania unui întreg popor pentru realizarea planurilor măreţe de construcţie economică şi culturală şi înălţarea tot mai sus a edificiului patriei socialiste...

Dimpreună cu întreaga naţiune socialistă română, intelectualitatea noastră resimte bucuria şi satisfacţia de a-şi aduce aportul activ, pe tărîmul propriu de activitate, la ridicarea României pe noi trepte de civilizaţie şi strălucire, la situarea ei printre ţările înaintate ale lumii contemporane.

Pentru toate aceste realizări, cu al căror bilanţ ne putem înfăţişa la acest moment aniversativ solemn, gîndul nostru de recunoştinţă se îndreaptă către acele forţe şi acei factori care au fost şi sînt exponenţii şi purtătorii consecvenţi ai concepţiei şi metodologiei ştiinţifice celei mai înaintate, farul călăuzitor al întregii noastre activităţi.

Augustin Deac a prezentat comunicarea „Constantin Dobrogeanu-Gherea și problemele fundamentale ale societății românești".

Din analiza multitudinii de idei și a varietății aspectelor cuprinse în lucrările lui C. Dobrogeanu-Gherea se desprinde concluzia că în bogata-i activitate a dezbătut probleme de importanță fundamentală ce se puneau în fața societății românești timp de aproape patru decenii.

Fără a scăpa din vedere limitele care răzbat în unele lucrări scrise de Gherea, limite care persistau nu numai în mișcarea muncitorească de la noi, ci și în cea internațională, ca exagerarea rolului factorilor externi în dezvoltarea societății românești, dezaprobarea căilor revoluționare de luptă a maselor — în speță răscoalele țărănești — și altele, considerăm că este necesar a pune în adevărata lor lumină și semnificație unele idei înaintate elaborate de el în probleme nodale ale țării și ale mișcării socialiste. În acest sens, în expunerea consacrată aniversării a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia : „O importanță deosebită în clarificarea problemelor sociale ale țării are activitatea teoretică desfășurată de Constantin Dobrogeanu-Gherea — una din cele mai proeminente figuri de gînditori socialiști ai țării noastre din acea vreme. Cu toate lipsurile și limitele sale, opera lui Dobrogeanu-Gherea ocupă un loc de mare însemnătate în istoria științelor sociale din România, în răspîndirea ideilor marxiste, în dezvoltarea concepției revoluționare a proletariatului".

Înzestrat cu o inteligență remarcabilă, posesor al unor vaste cunoștințe, Gherea a fost printre primii socialiști din România epocii moderne care au încercat, și în parte au izbutit, să analizeze profund probleme fundamentale ale dezvoltării societății românești din acea perioadă.

Sprijinindu-se pe învățătura marxistă, Dobrogeanu-Gherea a reușit să înfrîngă teze idealiste, poporaniste, burghezo-liberale cu privire la căile și metodele de dezvoltare a României, la rezolvarea problemelor cruciale din viața poporului, a mișcării noastre muncitorești.

Gherea a reușit în bună măsură să facă acest lucru pentru că a pornit de la analiza condițiilor economice sociale, de la realitățile concrete existente în țară, de la specificul și particularitățile de dezvoltare ale acesteia...

Este un merit deosebit al lui Dobrogeanu-Gherea că a înțeles de la început sarcina istorică a socialiștilor — *de a analiza realitățile concret istorice, particularitățile sociale, economice, politice, culturale ale poporului român și de a elabora pe baza socialismului științific programul și tactica de luptă a clasei muncitoare în funcție de aceste coordonate...*

Pe bază de date concrete și în urma unei profunde analize, Gherea trage concluzia că România, deși este o țară cu un tip de dezvoltare capitalist, nu se numără totuși printre țările capitaliste dezvoltate. „Noi — scria el în introducere la „Neoiobăgia" — n-avem

această bază materială *largă* pe care sînt așezate *instituțiile, moravurile, cultura Occidentului*... noi n-avem acel *imens* utilaj industrial și acea *superbă* industrie ; acea *minunată* agricultură intensivă, acele *enorme* capitaluri fixate în fabrici, în ateliere, în agricultură. N-avem această înălțime de produceri" [1]... *(subl. ns.)*.

În studiul „Socialismul în țările înapoiate", Gherea reia această idee și preconizează „lupta pentru desființarea *tuturor rămășițelor feudale* (subl. ns.), ca și în general a tuturor piedicilor care stau în calea dezvoltării *larg capitaliste* (subl. ns.) a țării" [2]. Gherea nu se limitează însă numai la satisfacerea acestor deziderate în domeniul social-economic, ci consideră necesare prefaceri fundamentale și în viața publică, politică...

O poziție hotărîtă a dovedit Constantin Dobrogeanu-Gherea într-o altă problemă de importanță majoră atît pentru masele largi populare, cît și pentru dezvoltarea multilaterală a țării, pentru asigurarea viitorului independent și prosper al României. El a militat cu consecvență pentru industrializarea țării, considerînd ca o datorie a social-democrației sprijinirea unei politici de industrializare, deoarece, subliniază el, numai „un stat industrial creează condiții omenești superioare statelor înapoiate cum sîntem noi, în societatea industrială se creează mai bine condiții de trai pentru muncitorime, condiții materiale, morale și intelectuale, se creează și condiții mai bune pentru emanciparea muncii. În societatea industrială se creează posibilități și elemente pentru dezvoltarea ulterioară a societății..." [3]

Gherea și-a spus cuvîntul și în problema desăvîrșirii unității naționale a poporului român. Este interesantă analiza făcută în lumina socialismului științific a necesității dezvoltării nestingherite a popoarelor în granițele lor etnice firești. În 1911, el sublinia că „o țară ca un organism social trebuie să se dezvolte, ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa rămîne anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad... Subjugările acestea se fac în folosul claselor dominante ; popoarele se aleg, de obicei, cu îngreuiarea lanțurilor lor. Social-democrația deci din întreaga lume, care luptă împotriva oricărei nedreptăți, oricărei apăsări și loviri a omului prin om, luptă și cu cea din urmă energie împotriva tuturor banditismelor politice din societatea capitalistă, împotriva tuturor acaparărilor naționale, luptă pentru liberarea națiunii de sub jugul străin. Și nu numai social-democrațiile țărilor cucerite, ci tot așa și social-democrațiile țărilor cuceritoare" [4]. Relevînd dorința unanimă a poporului român de desăvîrșire a unității naționale, Dobrogeanu-Gherea scria în 1914 că această cerință vitală nu poate fi pusă în discuție. „Într-o țară — spunea el — care are nenorocirea ca o parte din trupul ei să fie sub stăpînire străină, întregirea țării e o dorință

[1] C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia*, pag. 41.
[2] C. Dobrogeanu-Gherea, *Socialismul în țările înapoiate*, pag. 265—266.
[3] Ibidem, pag. 266—267 ; vezi și *Cuvinte uitate*, pag. 24.
[4] C. Dobrogeanu-Gherea, *Social-democrația și războiul*, în „România muncitoare" din 23 octombrie 1911.

comună a tuturor cetățenilor. Această dorință e în afară de discuție. Ceea ce e în discuție e metoda, e vremea, e putința realizării ei" [5].

O problemă deosebit de importantă, argumentată temeinic de Gherea, este aceea a existenței condițiilor obiective pentru dezvoltarea mișcării muncitorești din România, a rolului clasei muncitoare și al partidului ei socialist în lupta pentru transformări burghezo-democratice, pentru socialism...

Un merit însemnat al lui Gherea constă în aceea că definește, în literatura socialistă din România, rolul istoric al proletariatului : acela de a lichida pe cale revoluționară modul de producție capitalist și a instaura societatea socialistă, eliberîndu-se pe sine și întreaga societate de stigmatul exploatării omului de către om.

În studiul „Ce vor socialiștii români", Dobrogeanu-Gherea *formulează, pentru prima dată în literatura socialistă română,* teza *potrivit căreia proletariatul, cucerind puterea, instaurează dictatura sa de clasă* pentru a-și întări dominația și a „organiza formele de viață ale societății socialiste".

Tezele și ideile lui Gherea au fost ulterior preluate mecanic, neținîndu-se seama de condițiile social-economice și politice în care Gherea a trăit și a scris. Aceasta a dus la exagerarea limitelor care se manifestau, inerente în lucrările marelui sociolog marxist, precum și la denaturarea unor teze ale lui Gherea în probleme fundamentale ale istoriei României și ale mișcării muncitorești.

Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în expunerea la cea de-a 45-a aniversare de la crearea P.C.R., numai analizînd activitatea militanților socialiști în contextul vieții economice și social generale a țării *în etapa dată* „vom evita atît exagerarea meritelor unor militanți, cît și negarea contribuției lor la lupta pentru dezvoltarea socială".

Vasta activitate în domeniul social-politic desfășurată de Gherea constituie judecăți și analize care își păstrează și astăzi valabilitatea. Alături de ceea ce este pozitiv și trainic în scrierile lui sînt formulate și unele vederi eronate, idei neconfirmate de practica vieții sociale. Interpretarea științifică, obiectivă a activității lui Gherea, în toată complexitatea ei, permite prezentarea locului pe care-l ocupă acest gînditor socialist în lupta revoluționară din trecut.

„P.C.R., apărător și promotor al culturii înaintate în anii premergători eliberării" a constituit subiectul comunicării pe care a prezentat-o Titu Georgescu.

■ Cu prilejul aniversării celui mai înalt forum al științei și culturii românești, Academia de un veac a patriei noastre, îmi îngăduiți să aduc spre cunoaștere cîteva file din activitatea de apărare și promovare a culturii înaintate pe care a desfășurat-o Partidul Comunist Român în anii din uvertura revoluției populare.

[5] C. Dobrogeanu-Gherea, *Neutralitatea în primejdie,* în „Lupta" („România muncitoare") din 14 septembrie 1914 ; vezi și *Studiu care însoțește cartea lui K. Kautsky,* în „Bazele social-democrației", București, 1911, pag. 264—265.

Este marele merit al acestui partid al clasei muncitoare care, deși scos în afara legilor, mic numeric, a știut, în pofida multor vicisitudini, să-și țină rădăcinile adînc înfipte în viața poporului, să se ancoreze mereu mai puternic în mase, să le influențeze și să le slujească de pe treapta celor mai umane idealuri, fapt care a conferit acestei clase și comuniștilor o forță și un prestigiu de mare eficiență în momente de răscruce pentru soarta poporului român.

La numai un deceniu de la crearea sa, partidul comunist dezvoltă o adevărată ofensivă pe tărîm cultural, ideologic, începînd și reușind să apropie, sub cele mai variate forme, o însemnată parte a intelectualității, a oamenilor de știință de baricada luptei pentru apărarea adevăratelor valori ale culturii, pentru promovarea conceptului de progres și democrație.

O vastă literatură de partid, ilegală și legală, cărți, broșuri, traduse sau originale, manifeste, ziare, reviste atestă gama polivalentă a eforturilor și acțiunilor desfășurate de partidul comunist pentru făurirea unei opinii coordonate a intelectualității românești în apărarea științei și culturii, a acelor bunuri universale ale omenirii, grav amenințate.

Sute de mărturii documentare grăiesc despre înalta ținută a partidului comunist, care s-a ridicat, îndeosebi începînd cu anii 30, pentru a spulbera climatul de negare a valorilor naționale progresiste și a capacității culturale a poporului român, acționînd neabătut contra politicii de menținere și import al unei ideologii retrograde, reacționare, antipopulare și apoi fasciste.

Intrarea unui însemnat număr de intelectuali pe făgașul unei mișcări progresiste, antifasciste a fost un proces în a cărui evoluție se cere încadrată suita de organizații democratice ce au acționat pînă în preajma războiului, precum și presa antifascistă, unde vom găsi prezenți, se poate spune fără greș, majoritatea fruntașilor vieții științifice și culturale românești.

Mereu mai mulți intelectuali, și, spre onoarea lor, dintre cei mai valoroși, se convingeau, de la un eveniment la altul, de la an la an, pînă în zilele insurecției antifasciste din august 1944, nu numai de necesitatea apărării culturii omenirii, amenințată de forțele retrograde fasciste, ci și de faptul că Partidul Comunist Român urmărește salvgardarea valorilor culturale ale poporului. În documente ale partidului comunist, în scrieri ale reprezentanților ideologiei marxiste, în coloanele presei de partid, problemele culturii erau abordate pe parametrii superiori ai existenței și viitorului poporului român. Activitatea conducătorilor comuniști, legați de mase, a intelectualilor democrați, umanismul și patriotismul lor au avut rezonanțe puternice în rîndurile oamenilor de știință și cultură cu diverse convingeri politice, dar interesați în crearea unei opinii active pe tărîmul vieții intelectuale, întru apărarea și promovarea adevăratelor valori culturale puse în slujba poporului.

În anii de grea cumpănă pentru popor, de ofensivă a forțelor fasciste, de dictatură militară-fascistă și de dominație hitleristă, intelectualii patrioți au început să pătrundă mai mult sensurile atitudinii Partidului Comunist Român față de problemele culturii, atitudine

care viza nu numai faptele de cultură în sine, în acele momente, ci însăși problematica, orientarea culturii, implicit condiția existenței și dezvoltării sale.

Ani în șir, în decada 1934—1944, în România se angajează una dintre cele mai ascuțite dispute ideologice-culturale cu urmări importante asupra destinelor culturii românești. Înfrîngerea fascismului pe tărîmul literaturii, al artei, al școlii, în toate domeniile vieții culturale era un imperativ al prezentului și viitorului poporului.

Cultivarea existențialismului tragic, a energetismului, a extazului instinctual pe un fond mistic ocupa un loc de frunte în arsenalul ideologiei organizațiilor fasciste.

În perioada cînd „criza" științei era prezentată de filozofii reacțiunii ca o prăbușire a materialismului și folosită drept atu pentru a crea un climat deprimant, de pronunțat scepticism, de neîncredere în cuceririle științei, ale culturii, partidul comunist și, în jurul său, intelectualii democrați au răspuns cu promptitudine, dezvăluind mobilurile atacului fascismului pe tărîm cultural.

Partidul Comunist Român a înțeles marele pericol care decurgea din teoria „crizei" științei și culturii. El a arătat că fenomenul de criză a culturii în țările imperialiste nu poate fi identificat cu criza culturii în genere și nici nu justifică atitudinile nihiliste.

Între fascism și cultură, scria presa comunistă română, există o incompatibilitate absolută. Un regim care l-a alungat pe Einstein și frații Mann, pe Zweig și Feuchtwanger, pe Freud și Renn, care arde opera lui Heine și l-a transformat în prizonier pe Plank se condamnă singur la oprobriu.

Cu multă virulență a fost demascată esența ultrareacționară a teoriilor privind renunțarea la rațiune în favoarea unei conștiințe mistice. Agnosticismul pe care misticismul îl postula condamna apriori eforturile, căutările și rezultatele științei.

Cu deosebită consistență, oamenii de știință și cultură progresiști s-au ridicat în apărarea rațiunii, împotriva acelora care, din amalgamul pseudoteoriilor perimate și zvîrlite de istoria culturii și civilizației omenirii, forțau popoarele, prin mijlocirea armelor, să-și facă lege și crez.

Renunțarea la rațiune în favoarea unei conștiințe mistice și mistificatoare era refugiul unor forțe sociale ultrareacționare, care refuzau să mai judece lucid o realitate devenită potrivnică.

Cărturarii români — comuniști, antifasciști, patrioți progresiști — au avut o conduită univocă și fermă în combaterea misticismului, cu toate valențele sale iraționale, rasiste, naționalist-șovine ș.a.m.d.

Cînd Duhamel ia, în Occident, apărarea bazelor raționaliste ale culturii, amenințată de iraționalismul fascismului, cerînd adoptarea „liniei lui Descartes" pentru triumful raționalului, în România, majoritatea intelectualității, reprezentativă pentru știință și cultură, era deja angajată, cu succese incontestabile, în lupta pentru acest triumf.

Partidul Comunist Român a găsit în rîndurile multor intelectuali o largă înțelegere pentru dezvoltarea acțiunilor împotriva primejdiei agresiunii hitleriste. Deschideți și astăzi, după trei decenii, pagi-

nile lucrărilor, ale broșurilor, ale gazetelor vremii și veți găsi numeroase apeluri ale partidului comunist sau ale organizațiilor sale semnate de oamenii de frunte ai științei și culturii românești.

*

În anii de dictatură fascistă și jug hitlerist, îngrijorarea guvernanților pentru lipsa de sprijin din partea oamenilor de cultură era declarată deschis. Reproșînd că aceștia „se încăpățînează într-o izolare orgolioasă", presa fascistă critica faptul că „piața literară" era lipsită „tocmai de suflul generator al scriitorului de pe front."

Mulți intelectuali au fost închiși în lagăre ; aici ei s-au simțit solidari cu lupta antifascistă, au cimentat legături pentru acțiunile viitoare și, îndeosebi, au cunoscut suflul mobilizator pentru o acțiune unică și coordonată pe care o desfășura în lagărul de la Tg. Jiu partidul comunist.

Măsurile polițiste fasciste ale guvernului nu au intimidat pe intelectualii patrioți, care s-au adresat, în mai multe rînduri, cu memorii de protest direct lui Ion Antonescu. „În clipa în care un cumplit dezastru amenință ființa neamului nostru, am hotărît să adresăm apelul, pentru că în actualele împrejurări tăcerea noastră ar însemna o crimă" — scriau în cunoscutul memoriu-protest cei 69 oameni de știință, membri ai Academiei Române, profesori universitari din București, din Iași, din Cluj și alte orașe.

Deplina adeziune a intelectualilor patrioți la insurecția armată antifascistă și lupta poporului român (alături de popoarele Uniunii Sovietice, de Națiunile Unite), pentru zdrobirea pînă la capăt a Germaniei hitleriste era un fenomen care decurgea în mod firesc din întreg procesul evoluției atitudinii lor în anii de luptă împotriva pericolului fascist.

Dezvoltînd lupta antifascistă dusă pînă în 1944 într-o luptă pentru drepturi și libertăți populare, pentru o reală democrație, intelectualii înaintați ai României, pas cu pas, au urmat mersul ascendent al revoluției, în etapa sa democratică și apoi în cea socialistă. Ei și-au pus inima, graiul și condeiul în slujba înaltelor idealuri de pace și progres, contribuind cu tot ce aveau mai de preț, cu toată capacitatea lor creatoare la înălțarea edificiului măreț al socialismului.

Discuțiile care au urmat s-au referit la întreaga gamă de teme abordate în comunicările prezentate. În mod deosebit s-au remarcat prin spiritul științific dezbaterile în jurul problemelor cercetării arheologice ale epocii vechi, în jurul subiectelor privind evul mediu și perioada contemporană.

În cuvîntul de închidere, academicianul Constantin Daicoviciu a subliniat situarea sesiunii secției de istorie la nivelul importanței momentului și instituției aniversate.

Sesiunile celorlalte 12 secții au cunoscut aceeași participare activă din partea membrilor Academiei, a vîrstnicilor în genere, precum și din partea tinerilor cercetători care bat la porțile consacrării.

Președintele Academiei Republicii Socialiste România, Miron Nicolescu, în concluziile sesiunii prezentate în plenumul din 24 septembrie, relevă emulația științifică generală și via participare, prin roadele cercetărilor individuale și colective ale unui impresionant număr de slujitori ai științei și culturii.

În sala Palatului republicii, la 26 septembrie, a avut loc Sesiunea solemnă consacrată sărbătoririi centenarului Academiei Republicii Socialiste România.

La Sesiunea solemnă au participat membri ai C.C. al P.C.R., ai Consiliului de Stat și ai guvernului, conducători de instituții centrale și organizații obștești, academicieni, profesori universitari, alți oameni de știință și cultură.

La sesiune au luat parte invitați de peste hotare, reprezentînd academii și alte foruri academice și universități din aproape 30 de țări.

Primit cu vii și îndelungate aplauze, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R., a adus salutul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului de Stat și guvernului, adresat tuturor oamenilor de știință și cultură din țara noastră, cu prilejul împlinirii unui secol de existență a Academiei. Cuvîntarea a fost subliniată în repetate rînduri cu vii aplauze.

Savanți din țările care și-au trimis reprezentanții la aniversarea Academiei noastre, președinți de academii, academicieni de înaltă notorietate științifică internațională au înmînat președintelui Academiei Republicii Socialiste România saluturile omagiale ale forurilor științifice pe care le reprezentau.

Cu prilejul manifestărilor consacrate Centenarului Academiei Republicii Socialiste România, solii academiilor și celorlalte foruri academice și universitare de peste hotare s-au întîlnit în cadrul secțiilor Academiei cu oameni de știință români. Au fost vizitate institute și centre științifice ale Academiei, unități de cercetare departamentale și din învățămîntul superior.

În convorbirile pe care le-au avut cu acest prilej, oaspeții au fost informați despre organizarea și activitatea unităților vizitate, despre rezultatele și preocupările cercetătorilor români în diferite domenii ale științei.

Tovarășul Roman Moldovan, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, președintele Consiliului Național al Cercetării Științifice, a arătat rolul și activitatea consiliului ca for coordonator pe plan național al cercetării științifice. Oaspeții au fost informați despre componența și structura organizatorică a C.N.C.S. — care antrenează în activitatea sa oameni de știință din Academie, învățămînt, unități departamentale, laboratoare de uzină, specialiști din diferite ramuri ale economiei și culturii —, despre conținutul tematic al Programului unitar al cercetării științifice pentru anii 1966—1970, elaborat în cadrul Consiliului Național cu sprijinul celor mai bune forțe științifice ale țării, despre unele probleme care se pun în etapa actuală activității de cercetare științifică din țara noastră.

Aniversarea Academiei țării noastre a fost întîmpinată și prin organizarea unei mari și bogate expoziții, intitulată „Dezvoltarea științei în România". Suita de exponate relevă mărturii din cele mai semnificative ale evoluției științei și culturii poporului nostru atît înainte de 1866 —

anul înființării Academiei —, cît și după această dată, pînă în epoca desăvîrșirii construcției socialiste.

În întreaga incintă a sălii Dalles, numeroase panouri, documente, fotografii și machete ilustrează momente importante din bimilenara noastră cultură.

Sînt expuse documente istoriografice și piese arheologice privind civilizația dacă, formarea poporului român și a limbii române, dezvoltarea culturii în țările române în secolele XIV—XVII, umanismul și iluminismul românesc, anul revoluționar 1848, crearea statului național român, societățile științifice și culturale care au precedat crearea Academiei Române. Alte exponate înfățișează momentul înființării Academiei, aspecte ale activității secțiilor sale și a unor personalități care au contribuit, de-a lungul unui secol de existență al Academiei, la înflorirea științei și culturii românești. Sînt prezente exponate care atestă prezența unor intelectuali de frunte în mișcarea democratică, socialistă, în mișcarea antifascistă și revoluționară din România.

În cadrul expoziției sînt prezentate, pe ramuri de știință, principalele obiective de viitor cuprinse în Programul unitar al cercetării științifice pe perioada 1966—1970 elaborat de Consiliul Național al Cercetării Științifice.

Expoziția oglindește momente importante ale vieții științifice din ultimii ani, sprijinul acordat de partid și guvern oamenilor de știință, rolul Partidului Comunist Român în îndrumarea și orientarea activității științifice din țara noastră.

Manifestările consacrate Centenarului Academiei au durat pînă în primele zile ale lunii octombrie, antrenînd nu numai Capitala, ci și centrele științifice principale din țară. Mai mult, la o serie de locuri istorice, la monumente de prestigiu, la lăcașuri de cultură românească din Moldova, Oltenia, Transilvania, Muntenia, Dobrogea s-au făcut vizite în grup la care au luat parte oaspeți de peste hotare, academicieni și cercetători români , cadre didactice.

TITU GEORGESCU

Țările dunărene în timpul celui de-al doilea război mondial

La Budapesta, la sediul Academiei de științe din R. P. Ungară, s-au desfășurat în zilele de 13—15 octombrie a.c. lucrările colocviului internațional de istorie cu tema „Europa dunăreană de la München pînă la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial".

Reuniunea a fost organizată de Comitetul internațional de legătură pentru organizarea de conferințe despre istoria rezistenței în Europa, în colaborare cu un comitet maghiar alcătuit din reprezentanți ai Institutului de științe istorice al Academiei, Institutului de istorie a partidului, Institutului și Muzeului de istorie militară și Asociației partizanilor maghiari.

Au participat istorici din Bulgaria, Cehoslovacia, Franța, Germania Federală, Italia, Iugoslavia, Polonia, România, Statele Unite ale Americii, Ungaria și U.R.S.S.

În prima zi a colocviului au fost prezentate și discutate referatele istoricilor din Germania Federală (Broszart — München), U.R.S.S. (V. Israelian și E. Boltin — Moscova), Franța (M. Baumont și H. Michel — Paris), Italia (E. Colloti — Milano) pe tema „Marile puteri și țările dunărene între 1938 și 1945", iar în zilele următoare, referatele istoricilor din Ungaria (G. Iuhász), Cehoslovacia (A. Šnejdarek), România (I. Popescu-Puțuri), Bulgaria (N. Gornenski), Iugoslavia (D. Zografski), Polonia (H. Batowski). Istoricii români au prezentat referatul „România în timpul celui de-al doilea război mondial" și intervențiile „Poziția Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice față de Germania hitleristă — 1933—1939", „Solidaritatea poporului român cu poporul cehoslovac împotriva agresiunii hitleriste" și „Cu privire la politica externă a României în prima etapă a celui de-al doilea război mondial".

În ansamblu, lucrările s-au desfășurat într-o atmosferă de colaborare, abordîndu-se o arie largă de probleme și evenimente privind perioada respectivă.

Istoricii au examinat aspecte variate ale politicii marilor puteri în bazinul dunărean, subliniind rolul nefast al atitudinii concesive a Marii Britanii și Franței față de politica expansionistă a Germaniei naziste în

estul și sud-estul Europei (H. Baumont, V. Israelian ș.a.), a fost examinată poziția țărilor din această parte a Europei în timpul crizei cehoslovace și al evenimentelor dramatice din anul 1939.

Au fost exprimate puncte de vedere cu privire la activitatea și caracterul Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice (E. Campus, V. Israelian, G. Ranki); cu privire la consecințele agresiunii hitleriste în Polonia asupra țărilor dunărene (H. Batowski).

Fapte interesante sub aspectul contradicțiilor existente în cadrul blocului statelor coaliției hitleriste au adus istoricii L. Liptak, A Šnejdarek (Cehoslovacia) și G. Iuhász (Ungaria) referitoare la relațiile dintre Slovacia, România și Croația în anii 1940—1943.

Și la acest colocviu a fost subliniată interacțiunea factorilor interni și externi în eliberarea țărilor dunărene de sub jugul fascist, rolul hotărîtor al forțelor interne în revoluția populară din aceste țări (V. Israelian, E. Boltin, I. Popescu-Puțuri, D. Zografski).

Lucrările colocviului au făcut noi pași pe linia tratării științifice a evenimentelor legate de cel de-al doilea război mondial. Abordarea și în viitor a problematicii în același spirit constructiv, de pe poziții strict științifice, străine de orice tendințe de simplificare sau unilateralitate, va conferi acestor întîlniri meritul de a aduce un aport substanțial în elucidarea multiplelor aspecte ale acestei perioade complexe. Astfel vor putea fi desprinse și concluzii ample și corecte pentru epoca pe care o trăim.

Publicăm în continuare referatul și intervențiile la discuții prezentate de istoricii români care au participat la colocviu.

ROMÂNIA
ÎN TIMPUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

ION POPESCU-PUȚURI

În perioada interbelică, deși regimul politic din România a evoluat în cadrul democrației parlamentare burgheze, cercurile conducătoare burghezo-moșierești au introdus treptat îngrădiri în calea exercitării de către mase a drepturilor și libertăților civice înscrise în constituția din 1923, Partidul Comunist Român a fost scos în afara legii. Principalele partide care s-au perindat la guvern, Partidul național-liberal și Partidul național-țărănesc, au promovat pe plan social o politică în esența ei similară, cu un vădit caracter antipopular, caracterizată prin exploatarea și impilarea maselor, prin acte de represiune împotriva mișcării muncitorești și democratice. În același timp se intensifică procesul de concentrare și centralizare a capitalului, se întărește poziția burgheziei industriale și financiare naționale, în opoziție cu capitalul străin. Totuși monopolurile străine continuă să dețină o pondere importantă în economia țării. Cu toată creșterea înregistrată în economie, din cauza dependenței acesteia față de monopolurile internaționale, a menținerii unor resturi feudale în agricultură, precum și a politicii reacționare promovate de clasele dominante, România a continuat să rămînă o țară insuficient dezvoltată din punct de vedere industrial, dependentă de marile monopoluri apusene, obiect de tîrguială și dispută între marile puteri. Ea nu s-a afirmat pe măsura posibilităților create prin înfăptuirea unității statului român, care realizase un cadru național și social-economic prielnic creșterii mai rapide a forțelor de producție și dezvoltării progresiste a societății românești. *

Pe plan extern, politica României era determinată de preocuparea cercurilor politice de a menține integritatea teritorială. Pornind de la aceasta, politica externă a României s-a îndreptat către acele state care, după primul război mondial, în condițiile create de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, precum și de prăbușirea imperiului habsburgic, s-au constituit, reconstituit sau întregit ca state naționale (Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia), împotriva acelor forțe care, dintr-un motiv sau altul, duceau o politică revizionistă, revanșardă. Poziția României în relațiile

* La elaborarea materialului au mai participat : Gh. Zaharia, Gh. Matei, I. Oprea, E. Campus, Al. Gh. Savu, D. Tuțu.

externe a fost însă puternic influențată de încrucișarea și ciocnirile de interese ale unor mari puteri în zona geografică în care se găsește România, de faptul că ea se afla la hotarul lumii capitaliste cu Uniunea Sovietică, lume dominată de cercuri politice reacționare care preconizau planuri agresive antisovietice.

Plecînd de la aceste premise, cercurile guvernante românești au adoptat o politică externă de alianță cu puterile Antantei. Dar faptul că guvernele acestor puteri și-au manifestat curînd dispoziția de a încuraja refacerea militarismului german și politica lui revanșardă — acțiuni ce amenințau nemijlocit securitatea României — a imprimat politicii externe românești un caracter contradictoriu.

Animată de voința de a asigura menținerea integrității teritoriului său, România a aderat la Pactul Societății Națiunilor (28 iunie 1919), a încheiat succesiv tratate cu Polonia (1921, reînnoit în 1926 și în 1931), cu Cehoslovacia și Iugoslavia (1921), care au stat la baza organizației regionale „Mica Înțelegere", cu Franța și Italia (1926), cu Grecia (1928); a aderat la Pactul Briand-Kellog, completat prin protocolul de la Moscova, din 1929, a realizat — împreună cu Iugoslavia, Grecia și Turcia — Înțelegerea Balcanică (1934). În același scop, cercurile guvernante românești au preconizat încheierea unor tratate și cu alte state. România, îndeosebi în perioada în care la conducerea Ministerului de Externe s-a aflat Nicolae Titulescu, a adus un însemnat aport la acțiunile întreprinse pe plan internațional în vederea realizării unui sistem de securitate colectivă în Europa, a zăgăzuirii forțelor agresive și prevenirii din față a primejdiei declanșării războiului.

Deși la baza sistemului de tratate încheiate de România era pusă asistența Franței și Angliei, cercurile guvernante românești au manifestat în unele momente tendințe de a-și asigura sprijinul Uniunii Sovietice, al cărei rol sporise pe arena internațională datorită politicii sale de securitate colectivă. În acest sens s-au dus tratative în anul 1932 și îndeosebi în 1936, cînd, în urma discuțiilor purtate la Montreux de Nicolae Titulescu cu comisarul poporului pentru afacerile externe al U.R.S.S., M. M. Litvinov, s-a ajuns pînă la elaborarea principiilor cu privire la un tratat de asistență mutuală, care urma să reglementeze, pe baza respectării reciproce a independenței și suveranității, ajutorul reciproc în cazul agresiunii împotriva unuia din cele două state [1].

Numai anticomunismul claselor dominante, presiunile cercurilor celor mai reacționare și fasciste românești, teama de a nu interveni o ruptură cu Anglia și a nu atîța mai mult guvernul nazist german au întrerupt tratativele cu U.R.S.S., care realizaseră înțelegerea de la 21 iulie 1936.

Instaurarea dictaturii hitleriste în Germania a avut consecințe grave nu numai pentru poporul german — căzut sub un regim dictatorial dintre cele mai teroriste cunoscute de istorie —, dar și pentru celelalte popoare, pentru întreaga viață internațională și pentru destinele păcii. În plin centrul Europei a apărut un primejdios focar de război. Cel de-al III-lea Reich

[1] Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare : A.I.S.I.S.P.), fondul nr. 3, dosarul nr. 355, fotocopia protocolului în limba franceză, parafat de M. Litvinov și N. Titulescu la 21 iulie 1936.

hitlerist a devenit, în același timp, forța de șoc în jurul căreia s-au raliat, în scurtă vreme, celelalte state revizionist-revanșarde.

Noua situație ridica probleme deosebite în fața politicii externe românești. Datorită poziției strategice și resurselor ei economice, România a devenit dintru început unul dintre obiectivele expansiunii Germaniei naziste.

Speculînd sistematic anticomunismul și teama cercurilor politice reacționare românești de vecinătatea cu Uniunea Sovietică, cît și situația precară a relațiilor economice externe ale României, hitleriștii au folosit întregul arsenal de mijloace, în scopul includerii ei în „spațiul vital german".

Un rol însemnat în penetrația Germaniei în țara noastră l-a avut cunoscuta coloană a cincea. Susținută din punct de vedere moral și material de către guvernul german și partidul nazist, Garda de fier, organizația fascistă-teroristă cea mai periculoasă din România, cerea în mod deschis ca țara să-și lege soarta de aceea a Germaniei. Totodată, cu sprijinul fățiș al guvernului de la Berlin, care considera că minoritatea germană din România trebuie să fie condusă din Germania, hitleriștii acestei minorități, grupați în organizația „Volksgemeinschaft", condusă de Fritz Fabricius, cu concursul organizației fasciste a lui A. C. Cuza, cu care încheiase o înțelegere politică în 1932, au desfășurat o propagandă asiduă pentru promovarea ideologiei naziste și a intereselor Germaniei în România.

O mare atenție a acordat guvernul hitlerist pătrunderii capitalului german în economia românească. Promovînd și pe cale economică expansiunea Germaniei hitleriste în estul și sud-estul Europei, monopolurile occidentale au permis pătrunderea capitalului german în unele sectoare ale economiei României, în care erau mai puțin interesate.

Neavînd o monedă forte și neputîndu-și plasa mărfurile pe alte piețe deținute de concurenții occidentali, Germania realizase o seamă de acorduri economice cu țări în care factori obiectivi și subiectivi permiteau. În cazul României, sub impulsul deținătorilor și exportatorilor de cereale, animale și petrol, care nu găseau debușee pe alte piețe străine, neputînd concura cu produsele altor state, au fost încheiate cu Germania acorduri comerciale, care au facilitat exportul produselor menționate pe piața germană.

Aceste relații au fost însă tulburate de numeroase fricțiuni și contradicții, care își găsesc explicația în pretențiile germane de a impune realizarea schimbului prin compensație și obținerea unor garanții politice, prin care cercurile guvernante românești să se îndepărteze de aliații tradiționali (franco-englezi), să orienteze România înspre orbita intereselor Germaniei hitleriste [2].

Împotriva expansiunii Germaniei hitleriste și a coloanei a cincea a acesteia s-au ridicat cu hotărîre forțele democratice și patriotice din România, în frunte cu clasa muncitoare. Acțiunile antifasciste din această perioadă au constituit o continuare organică a luptelor sociale anterioare, care au culminat cu acțiunile greviste eroice ale muncitorilor ceferiști și petro-

[2] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.), dosarul nr. 2, G. 14, vol. IV, telegrama Legației române din Berlin, nr. 1 329, din 23 aprilie 1933 ; telegrama Legației române din Berlin nr. 2 264/P.R.2, din 14 iulie 1933 ; „Documents of German Foreign Policy 1918—1945" (în continuare : D.G.F.P.), series C, vol. II, documentul nr. 318.

liști din ianuarie-februarie 1933, organizate și conduse de partidul comunist, pe bază de front unic muncitoresc, împotriva exploatatorilor autohtoni și străini. Aceste lupte au evidențiat rolul clasei muncitoare de stegar al luptei poporului pentru apărarea suveranității și independenței naționale a României, înscriindu-se totodată printre primele mari acțiuni ale proletariatului european după instaurarea dictaturii hitleriste în Germania.

Frămîntările sociale interne, agravate concomitent cu accentuarea dominației monopolurilor în viața economică și politică a țării, încordarea puternică a situației internaționale provocată de actele agresive ale Germaniei naziste și Italiei fasciste, faptul că Ungaria horthistă lua măsuri pe linia creșterii potențialului ei militar, presiunile puternice ale diplomației hitleriste de învrăjbire și spargere a alianțelor politice și militare dintre statele sud-estului european au dat loc unor dispute între forțele politice românești, în legătură cu metodele de urmat în politica externă.

Unii lideri politici de dreapta (Al. Vaida Voevod, Gh. Brătianu, C. Argetoianu etc.), prin reacționarismul lor tot mai pronunțat, prin tolerarea și folosirea organizațiilor fasciste ca instrumente împotriva mișcării muncitorești și democratice, subminau capacitatea de rezistență a poporului român în fața pericolului fascist, hitlerist. Împotriva acestora se ridicau numeroși oameni politici democrați și reprezentanți ai intelectualității progresiste, care își manifestau neliniștea față de activizarea legionarilor și de pericolul înfeudării țării imperialismului fascist german. Oameni politici ca Nicolae Titulescu, Nicolae Iorga, Grigore Iunian, Virgil Madgearu, Victor Iamandi, Dem. Dobrescu, Grigore Filipescu și alții au luat atitudine contra expansiunii Germaniei naziste, au demascat activitatea fascistă din interior, au militat pentru o politică de prietenie și colaborare cu Uniunea Sovietică și cu alte state, pentru întărirea securității țării. Evident, gradul de fermitate și consecvența difereau la aceste personalități, dar pe toți îi unea adversitatea față de hitlerism, conștiința pericolelor grave pentru integritatea și independența țării.

Pe terenul luptei împotriva fascismului și a pericolului nazist, pentru apărarea democrației și a independenței naționale, forțele democratice coalizate au reușit să obțină o serie de succese însemnate, înfrîngînd cercurile reacționare în alegerile parlamentare parțiale din 1936 și în alegerile pentru consiliile județene din 1937, în mai multe localități.

Lupta dusă de clasa muncitoare, de partidul comunist, partidul social-democrat și alte organizații politice democratice, de largi forțe progresiste, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor dominante au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste. Politica de cedare în fața pretențiilor agresive ale hitleriștilor dusă de marile puteri a influențat însă negativ mersul evenimentelor din țara noastră, ca și din alte țări europene.

În atmosfera de frămîntări și disensiuni din timpul alegerilor parlamentare de la sfîrșitul anului 1937 nici un partid politic nu a obținut cîștig de cauză. În schimb, cu ajutorul așa-zisului „pact de neagresiune" electorală încheiat de Iuliu Maniu și Gh. Brătianu cu Garda de fier și datorită programului său de demagogie socială, aceasta din urmă și-a afirmat veleitățile la guvernarea țării. Declarațiile șefului Gărzii de fier că în 48 de ore de la venirea la putere politica externă a României va trece alături de Axa Roma-Berlin au alarmat pînă și pe sprijinitorii de pînă atunci ai Gărzii de

fier, deoarece aceasta depășea limitele sociale și politice pe care ei i le stabiliseră, de a fi numai un instrument de manevră în lupta contra mișcării muncitorești și nu un instrument de guvernare.

Situația tulbure a îngăduit regelui Carol al II-lea să joace ultima carte în cursa lui ambițioasă spre dictatura personală. Contrar uzanțelor politice obișnuite, camarila regală a adus la putere gruparea Goga-Cuza, organizație de tip fascist, care întrunise în alegeri o infimă parte din numărul de voturi, pentru a netezi drumul spre instaurarea dictaturii regale. Totodată, prin aceasta Carol spera să dea satisfacție guvernului nazist, care trecuse la intensificarea presiunilor economice și politice asupra României. În guvern au fost însă incluși adversari ai Gărzii de fier, ca Armand Călinescu și alții, reprezentanți ai grupărilor interesate în orientarea anglo-franceză a politicii externe.

Sprijinit de grupul marilor industriași și bancheri (N. Malaxa, I. Gigurtu, M. Auschnit, N. Mociorniță și alții), Carol al II-lea a întronat la 10 februarie 1938 regimul dictaturii sale, regim de mînă forte, concretizat prin adoptarea unei noi constituții, care trecea puterea de stat asupra regelui, restrîngea drepturile și libertățile democratice, extindea starea de asediu, interzicea partidele politice. Interzicerea „de jure" a partidelor politice nu afecta însă prezența lor „de facto" din punct de vedere politic și ideologic, concepțiile acestora au continuat să se manifeste fățiș și influent în chiar organismele dictaturii regale — parlament, guvern, consiliu de coroană ș. a. — constituite din membri și chiar lideri ai acestor partide.

Pe planul politicii externe se continua promovarea relațiilor cu Anglia și Franța, o pondere mai mare căpătînd Anglia, date fiind slăbiciunile interne și externe care începuseră să se manifeste din partea Franței [3].

Totuși, în condițiile politicii de concesii față de Germania, promovată de puterile occidentale, ale intensificării presiunilor statelor fasciste, noul regim manevrează între interesele contradictorii ale marilor puteri, sperînd să mențină astfel România într-un echilibru ; se stăruie în întărirea Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice ; cu Uniunea Sovietică se mențin relații caracterizate de M. Litvinov ca „...fără a fi deosebit de bune, sînt relații normale de vecinătate" [4] ; se cedează treptat Germaniei pe planul relațiilor economice.

România în timpul crizei cehoslovace și al acordului de la München

Situația României, ca și a celorlalte state din Mica Înțelegere și din Înțelegerea Balcanică s-a înrăutățit considerabil după Anschluss. Reichul nazist a manifestat un interes tot mai viu pentru cerealele și petrolul românesc, însoțindu-și ofertele de lărgire a relațiilor comerciale de amenințări abia voalate. În primăvara și vara anului 1938, guvernul Reichului a căutat să speculeze în mod deosebit dificultățile de care se izbea România în schimburile economice cu Marea Britanie și Franța, precum și de faptul că,

[3] A. Călinescu, *Insemnări zilnice*, pag. 503 (A.I.S.I.S.P., fondul nr. 3, dosarul nr. 65).

[4] „Alianz Hitler, Horthy, Mussolini, 1934—1944", Budapesta, 1966, documentul nr. 26 (Raportul ministrului Ungariei la Moscova către ministrul de externe Kanya, din 26 martie 1938).

ocupînd Austria, Germania căpătase controlul asupra nodului de comunicaţii între estul şi vestul Europei. Pe de altă parte, în scopul facilitării expansiunii economice, guvernul nazist nu scăpa nici un prilej pentru a da asigurări că Reichul nu urmărea anexiuni în sud-estul Europei şi că, în general, se dezinteresa de problemele teritoriale ale statelor situate în această regiune. Expansiunea economică a Germaniei în România a provocat mari fricţiuni în rîndul claselor dominante. Spre deosebire de Garda de fier şi alte grupări fasciste, prohitleriste, care, în cîrdăşie cu reprezentanţi ai burgheziei monopoliste, promovau subordonarea României faţă de Germania, importante cercuri financiare şi industriale, mergînd pînă la lideri ai principalelor partide burgheze, se opuneau sub diferite forme penetraţiei monopolurilor germane.

Guvernul prezidat de patriarhul Miron Cristea urmărea acum să realizeze o corelare mai strînsă a acţiunilor diplomaţiei române cu acelea întreprinse de puterile occidentale şi, îndeosebi, de Anglia. Numeroasele contacte avute de reprezentanţii oficiali şi neoficiali ai guvernului român cu cercurile conducătoare anglo-franceze în vara anului 1938 au arătat însă limpede că, cel puţin pentru o perioadă de timp, Marea Britanie şi Franţa erau dispuse la noi concesii faţă de Reich.

Deşi reprezentanţii guvernului român au expus la Foreign Office şi Quai d'Orsay marile dificultăţi economice prin care trecea România şi le-au solicitat sprijinul, guvernele englez şi francez au evitat încheierea unor noi acorduri economice cu România. Referindu-se la poziţia Marii Britanii în problema expansiunii Reichului în sud-estul Europei, lordul Halifax i-a declarat lui Gheorghe Tătărăscu — trimis special la Londra, în iunie 1938, pentru negocieri economice — că „...guvernul englez nu vrea să ridice o barieră contra intereselor comerciale legitime ale Germaniei în bazinul dunărean, dar vrea să menţină principiul porţii deschise pentru a împiedica orice monopol economic al unor alte puteri " [5].

Ocuparea Austriei deschisese Germaniei porţile în bazinul dunărean, spre gurile fluviului, către Marea Neagră. Primul stat vizat după Anschluss era Cehoslovacia, împotriva căreia devin tot mai insistente provocările celui de-al treilea Reich.

Simţindu-se tot mai ameninţate şi lăsate la bunul plac al statelor fasciste, guvernele ţărilor ameninţate din centrul şi sud-estul Europei au manifestat în perioada premergătoare Münchenului pronunţate tendinţe de apropiere între ele. Astfel, la 31 iulie 1938, s-a semnat acordul între Înţelegerea Balcanică şi Bulgaria, în care era înscrisă, ca prevedere principală, renunţarea la folosirea forţei ca mijloc de rezolvare a diferendelor dintre ele. Tratative îndelungate s-au purtat între Mica Înţelegere şi Ungaria, pentru realizarea unui acord asemănător, urmate de declaraţiile de la Bled.

Cu prilejul tratativelor dintre Mica Înţelegere şi Ungaria, al contactelor avute cu guvernele occidentale şi cu reprezentanţii Reichului, România a acţionat în vederea consolidării poziţiei externe a Cehoslovaciei, pentru sprijinirea aliatei sale, spre a nu cădea victimă agresiunii hitleriste. Astfel, ea a refuzat oferta Ungariei de a ajunge la o înţelegere bilaterală,

[5] A.M.A.E., fondul nr. 71/1938—1939, Anglia relaţii cu România, vol. 40, telegrama cifrată nr. 192, din 24 iunie 1938, a Legaţiei române din Londra către ministrul afacerilor externe.

atîta timp cît guvernul horthist nu era dispus să se înțeleagă și cu Cehoslovacia. Cu prilejul sesiunii din mai 1938 a Micii Înțelegeri, N. Petrescu-Comnen, ministrul de externe al României, a făcut următoarea declarație oficială : „Budapesta, probabil inspirată de alte capitale, punea ca condiție prealabilă oricărei înțelegeri cu România și Iugoslavia abandonarea Cehoslovaciei, deci dizolvarea Micii Înțelegeri. Am răspuns că România nu va comite niciodată un act de felonie și că cunosc prea bine climatul diplomatic al momentului ca să nu-mi dau seama că abandonarea Cehoslovaciei va fi semnalul dizolvării Iugoslaviei și al României". El a declarat totodată, în numele guvernului român, că dacă cercurile conducătoare ungare vor recurge la violență, clauzele referitoare la tratatul de la Trianon, incluse în tratatul cehoslovaco-român, ar fi fost aplicate imediat[6]. În același scop, o delegație română a participat la conferința ce se ținea la Moscova referitor la calea de navigație Moscova-Praga, iar la 30 mai 1938 ministrul României la Berlin l-a informat pe Göring că avioanele sovietice ce ar zbura spre Cehoslovacia la trei-patru mii de metri înălțime vor fi lăsate să treacă, pretextînd că la această altitudine apărarea antiaeriană română nu putea interveni[7].

Eforturile depuse de România în direcția amintită se izbeau de greutăți din ce în ce mai mari. În timpul sesiunii Societății Națiunilor de la Geneva, guvernul Marii Britanii a declarat că nu va ajuta Franța dacă ea ar fi pus în aplicare pactul de asistență mutuală cu Cehoslovacia[8]. Între timp, Horthy vizitase Berlinul, iar Polonia afirmase că, în cazul unui conflict între Cehoslovacia și Germania, ar permite și ar înlesni aprovizionarea Reichului[9]. Cu toate acestea, România a făcut din nou cunoscut, la 15 septembrie 1938, că-și va îndeplini obligațiile contractuale față de Cehoslovacia[10]. La 18 septembrie, Krofta, ministrul afacerilor externe al Cehoslovaciei, informa pe ambasadorul american la Praga despre faptul că „totul este pregătit pentru trecerea armatelor sovietice prin România" și că „conducătorii României și-au dat consimțămîntul la survolul avioanelor sovietice peste teritoriul lor". Ministrul de externe al României a afirmat că guvernul român „ar închide ochii" și s-ar mărgini la un protest în cazul survolului escadrilelor sovietice deasupra României. La 6 septembrie, Comnen a confirmat declarația sa lui Thierry, ministrul Franței la București, iar la 11 septembrie i-a spus același lucru lui Bonnet, la Geneva, unde se desfășurau lucrările Societății Națiunilor[11].

În aceeași ordine de idei, Winston Churchill notează în memoriile sale : „Nu era de loc greu de a-l obține din partea României (consimță-

[6] A.M.A.E., fondul Mica Înțelegere, dosarul nr. 3, proces-verbal de la Session ordinaire du Conseil permanent de la Petite Entante tenue à Sinaia le 4 et le 5 mai 1938.

[7] Ibidem, dosarul nr. 31, telegrama 324, din 30 mai 1938 de la Legația din Berlin.

[8] Ibidem, dosarul nr. 4, telegrama nr. 22, din 14 septembrie 1938, semnată Comnen.

[9] Ibidem, telegrama nr. 4 052, din 13 septembrie 1938 a Ambasadei române din Varșovia, semnată Franasovici.

[10] Ibidem, telegrama nr. 23, din 15 septembrie 1938, trimisă de la Geneva de N. Petrescu-Comnen.

[11] I. V. Borisov, „Împotriva falsificării istoriei militare a crizei Cehoslovaciei", în lucrarea *Adevăr și minciună în istoria diplomației*, Editura „Relații internaționale", Moscova, 1964, pag. 101—102.

mîntul trecerii trupelor sovietice prin teritoriul român spre Cehoslovacia — *n. n.*), după cum mi-a remarcat M. Maisky, sub presiunea și cu garanțiile unei mari coaliții plasate sub protecția Societății Națiunilor" [12].

Deoarece cercurile horthiste revendicau teritorii și din Slovacia, în ultimele zile ale lunii septembrie 1938, guvernul român a inițiat un nou demers pe lîngă guvernul de la Belgrad, în vederea adoptării unor măsuri comune pentru sprijinirea Cehoslovaciei, în conformitate cu prevederile cuprinse în tratatele Micii Înțelegeri. Ministrul de externe român a cerut colegului său iugoslav, Stojadinovici, să accepte o intervenție, alături de guvernul român, la Paris și Londra, în scopul de a opri un atac ungar asupra Cehoslovaciei [13].

La 22 septembrie 1938, insistînd asupra propunerilor de mai sus, Comnen îi scria lui Stojadinovici : „Departe de mine ideea de a ne angaja într-o acțiune care ne-ar putea duce la război. Socotesc însă că avem o răspundere istorică și că într-o zi am putea fi întrebați cum se poate ca guvernele de la București și Belgrad să nu fi încercat măcar o acțiune diplomatică pentru a împiedica unirea Slovaciei cu Ungaria, ceea ce ar însemna începutul revizuirii totale a clauzelor tratatului de la Trianon" [14].

Acordul de la München — care a reprezentat, în fapt, o tranzacție între imperialismul anglo-francez și cel germano-italian în lupta pentru reîmpărțirea zonelor de influență — a deschis drum larg Germaniei spre țările din sudul și estul Europei. Referindu-se la consecințele acordului de la München, în discursul rostit la 5 octombrie 1938, cu ocazia ratificării lui de către Camera Comunelor, Winston Churchill declara : „Ne găsim în prezența unui dezastru de cea mai mare gravitate suferit de Marea Britanie și Franța. Să nu căutăm să ne facem iluzii asupra acestui pact. Trebuie să considerăm ca sigur că țările din Europa centrală și orientală vor căuta să obțină de la puterea nazistă biruitoare cele mai bune condiții pe care le vor putea avea. Sistemul de alianțe cu țările Europei centrale pe care se bizuia Franța pînă în prezent pentru a-și garanta securitatea ei a fost măturat și nu văd nici un mijloc ca el să fie reconstituit. Drumul pe valea Dunării pînă la Marea Neagră, drumul care duce pînă în Turcia a fost deschis "[15].

Politica de „împăciuire", de concesii dusă de puterile occidentale a deschis calea agresiunii fasciste în sud-estul Europei. Învățămintele acestei pagini triste din istoria recentă sînt pe deplin valabile și astăzi ; cedarea în fața agresorilor nu duce la consolidarea păcii, ci, dimpotrivă, la stimularea lor.

În perioada următoare, cercurile reacționare profasciste din România, mai ales Garda de fier, își intensifică acțiunile de trădare a intereselor naționale.

După semnarea acordului de la München, guvernul român a respins propunerile ministrului de externe al Poloniei ca România să participe la

[12] W. Churchill, *La deuxième guerre mondiale*, vol. I, Paris, 1948, pag. 312.

[13] A.M.A.E., fondul Mica Înțelegere, dosarul nr. 40, telegrama nr. 33, din 21 septembrie 1938, trimisă din Geneva de N. Petrescu-Comnen.

[14] Ibidem, telegrama nr. 35, din 22 septembrie 1938, trimisă din Geneva de N. Petrescu-Comnen.

[15] Churchill, Winston S., *Blood, Sweat and Tears*, G.P. Putnam's Sons, New York, 1941, pag. 61.

împărțirea Cehoslovaciei [16]. El a căutat, prin demersuri la Varșovia, Berlin, Paris și Londra să oprească dezmembrarea în continuare a Cehoslovaciei, să nu îngăduie o nouă mutilare a acesteia[17].

Ca rezultat al acordului de la München, situația externă a României s-a agravat. Ea pierduse pe unul din aliații apropiați. Nu trebuie uitat, de asemenea, faptul că Cehoslovacia fusese unul dintre principalii furnizori de armament ai României, iar dezmembrarea ei lovea serios înarmarea țării. Totodată, ca urmare a ocupării regiunii sudete și reducerii Cehoslovaciei la situația de stat vasal Germaniei, își înceta în fapt existența și Mica Înțelegere.

Nemulțumite de poziția României în timpul crizei cehoslovace [18], guvernul nazist și guvernele aliate lui în politica de revizuire a frontierelor intensifică presiunile, concomitent cu întețirea în interior a activității agenturii hitleriste.

Dezinteresul tot mai accentuat manifestat de cercurile guvernante anglo-franceze față de România s-a repercutat atît pe plan economic, cît și politic, în ultimele luni ale anului 1938. Guvernul român a început să facă unele concesii economice Reichului și să-și manifeste dorința de a îmbunătăți relațiile cu Berlinul, cerînd în schimb garanții că cercurile conducătoare germane nu vor sprijini pretențiile revizioniste horthiste. Speculînd dificultățile prin care trecea România, guvernul Reichului a căutat să obțină, concomitent cu întărirea pozițiilor sale în comerțul exterior al țării noastre, schimbarea treptată a orientării politicii externe românești. Reprezentanții guvernului nazist înregistrau cu satisfacție faptul că cercurile conducătoare românești începuseră să accepte unele cereri economice mai vechi ale Berlinului, respinse în trecut de guvernul român. Referitor la aceasta, Clodius relata : „Fără îndoială, această schimbare, în majoritatea cazurilor, nu se datorește unei simpatii subite față de Germania, ci în mod exclusiv este consecința unor considerații politice realiste și adesea chiar a fricii pe care o inspiră Germania“ [19].

La sfîrșitul anului 1938 și în cursul anului 1939, relațiile româno-germane au trecut prin momente de mare tensiune. Asemenea momente s-au ivit, de pildă, în noiembrie 1938. Expresie a tendințelor pronunțate din partea unor influente grupări politice de a stăvili penetrația Germaniei naziste, guvernul român a decapitat agentura acesteia, exterminînd atunci pe principalii șefi ai Gărzii de fier. Și mai gravă a devenit situația în martie 1939, în timpul cotropirii întregii Cehoslovacii, cînd Reichul, nemulțumit de faptul că guvernul român se arătase gata să-și susțină aliata și totodată refuza să accepte pretențiile economice formulate de delegația Wolhthat, a recurs la amenințarea cu forța. Guvernul prezidat de Armand

[16] A.M.A.E., fondul Mica Înțelegere, dosarul nr. 41 (Întrevederea din 12 octombrie 1938, de la Galați, între Carol al II-lea și Beck).

[17] A.M.A.E., fondul nr. 71/România, dosarul 1937—1938. Adresă din 8 octombrie 1938 semnată Comnen către ministrul României la Varșovia ; fondul Mica Înțelegere, dosarul nr. 41, Conferința de la 12 octombrie 1938, de la Galați, și dosarul nr. 31, telegrama nr. 6 485 din 26 octombrie 1938 către legațiile din Londra și Paris.

[18] Ibidem, fondul nr. 87, Germania, dosarul nr. 47. Notă asupra convorbirii cu mareșalul Göring la Berlin, la 6 noiembrie 1938.

[19] „Les archives secrètes de la Wilhelmstrasse“, vol. V, Livre I. *l'Allemagne et la Pologne. Les petites puissances de l'Europe (Juin 1937—mars 1939)*, Paris, 1954, documentul nr. 233.

Călinescu a mobilizat armata la granițele de nord și vest. Această politică de apărare a României nu era însă susținută prin dovezi ferme de către marile puteri occidentale. Totodată, regele Carol și celelalte elemente reacționare din fruntea statului, împotriva voinței maselor și chiar a unei părți a guvernului, au acceptat la 23 martie 1939 acordul economic impus de Germania, acord care a fost urmat de alte tratate oneroase ce duceau la subordonarea economiei românești intereselor politicii agresive a Reichului, la trădarea intereselor naționale ale țării, la încălcarea gravă a suveranității poporului român.

După încheierea tratatului economic româno-german din martie 1939, guvernul prezidat de A. Călinescu a recurs la tot mai complicate demersuri pe plan extern, căutînd să conserve sistemele de alianțe, așa șubrede cum deveniseră, și să găsească puncte de sprijin care să împiedice încercuirea politică și economică a țării de către hitleriști. În acest scop el a primit, odată cu Polonia și Grecia, garanțiile anglo-franceze din aprilie 1939. Totodată, eforturile României s-au concentrat spre menținerea Înțelegerii Balcanice și, mai ales, a legăturilor cu Grecia și Turcia, care se vădeau hotărîte la rezistență în fața primejdiei agresiunii fasciste în Balcani și constituiau o punte de legătură spre aliații occidentali.

Alianța cu Turcia a fost folosită și în scopul efectuării unor demersuri pentru o eventuală înțelegere mutuală româno-turco-sovietică. Desfășurarea evenimentelor internaționale în 1939 a îngustat însă continuu posibilitățile de acțiune ale cercurilor mai realiste, îndreptate în această direcție.

Împotriva noilor acte agresive ale fascismului și pentru apărarea patriei se pronunțau în continuare cele mai diverse și largi pături și categorii sociale, reprezentanți ai diverselor curente politice și ideologice, figuri dintre cele mai proeminente ale științei și culturii românești.

În centrul acestor forțe sociale și politice se situa clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist. Ținînd seama de complexitatea situației interne și internaționale a țării, de caracterul contradictoriu al politicii de ansamblu a dictaturii regale, partidul comunist a adoptat o atitudine diferențiată, pe de o parte combătînd tendințele cercurilor monopoliste dominante de a intensifica exploatarea și asuprirea, iar pe de altă parte aprobînd actele de guvernămînt potrivnice organizațiilor fasciste, Gărzii de fier. P.C.R. atrăgea atenția că „...ar fi o mare greșeală să confundăm regimul actual reacționar și antipopular cu fascismul și Frontul Renașterii Naționale cu o unealtă directă a acestuia", subliniind că „...dușmanul principal este și rămîne Garda de fier. Împotriva Gărzii de fier — acestei agenturi teroriste de spionaj hitlerist — trebuie în primul rînd îndreptat focul principal" [20].

Acțiunile forțelor democratice și patriotice erau îndreptate în primul rînd spre o largă ridicare a poporului împotriva pericolului principal — fascismul intern și amenințării aduse ființei de stat prin expansiunea Germaniei hitleriste și a aliaților ei —, ajungînd la concluzia că, în fața acestui grav pericol, singura cale pentru salvgardarea intereselor vitale ale poporului român era calea luptei cu arma în mînă pentru apărarea

[20] „Scînteia", organul central de presă al C.C. al P.C.R., din 24 ianuarie 1939.

țării. Într-un manifest din februarie 1938, P.C.R. chema masele populare la luptă „...împotriva pericolului de război provocat de statele fasciste, în frunte cu Germania hitleristă, pentru securitatea colectivă în cadrul Ligii Națiunilor, pentru pacte de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică, Franța, Cehoslovacia, pentru ajutorarea poporului eroic spaniol și chinez împotriva năvălitorilor fasciști și imperialiști" [21].

Ocuparea Austriei a stîrnit indignarea și revolta maselor populare din țara noastră. Un puternic ecou a avut în opinia publică românească manifestul C.C. al P.C.R. din aprilie 1938, în care se menționa : „După cotropirea Austriei de către armatele lui Hitler independența țării noastre este grav amenințată, împreună cu existența țărilor mici vecine"[22]. În cadrul întrunirilor prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai 1938, masele muncitorești și-au exprimat cu vigoare hotărîrea de a apăra independența și integritatea teritorială a României.

Subliniind faptul că anexarea Austriei deschidea poarta expansiunii imperialismului german spre sud-estul Europei, istoricul Nicolae Iorga scria : „Încă de pe vremea lui Bismarck exista, în tovărășie cu Austria în forma monarhiei austro-ungare, avîntul către Răsărit cuprins în formula... de «Drang nach Osten». Cît privește tendințele, manifestate în trecut și prezente în politica hitleristă de ocupație a României, aceasta se făcea în numele dreptului națiunii germane de a stăpîni pînă la gurile Dunării" [23]. Făcînd un aspru rechizitoriu dictatorilor care credeau în „vechea teorie că statele mici n-au dreptul la independență, că ele cad în spații vitale și se pot mărgini pe hartă ca să se știe în al căruia din statele mari trebuie să cadă" [24], Iorga conchidea : „Toți aceștia care cred că au isprăvit cu dînsele se înșeală ; ei vor muri, națiunile vor trăi, și acela este mai cuminte care le respectă în existența lor, iar nu nebunul care crede că le poate desființa împotriva voinței secolelor..." [25].

Încheierea acordului de la München a stîrnit indignarea profundă a opiniei publice din România. Forțele democratice și largi cercuri sociale și politice și-au exprimat protestul împotriva mutilării Cehoslovaciei, solidaritatea cu poporul cehoslovac. Comuniștii români au trimis un salut fierbinte Partidului Comunist din Cehoslovacia, „care cu un curaj demn de admirat și într-o perfectă ordine a trecut la continuarea în ilegalitate a luptei sale dîrze contra fascismului și pentru libertatea Cehoslovaciei" [26].

Într-un mesaj de gratitudine pentru națiunea română, postul de radio Praga transmitea : „Nu vom uita niciodată dovezile de cinste și de credință ale poporului român" [27].

Ocuparea Austriei și zonei sudete a Cehoslovaciei de către Germania hitleristă a stimulat pretențiile acaparatoare ale cercurilor horthiste. Forțele progresiste, revoluționare ungare, în frunte cu Partidul Comunist din

[21] A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXII-8, inventar 1 010.
[22] Ibidem, cota A. XXII-5, nr. inv. 990 (Manifest al C.C. al P.C.R. din aprilie 1938).
[23] „Timpul" din 23 mai 1938.
[24] *Se pot distruge popoarele ?*, în „Neamul românesc" din 9 septembrie 1939.
[25] N. Iorga, *Ce durează*, pag. 7.
[26] „Scînteia" din 25 noiembrie 1938.
[27] „Timpul" din 4 noiembrie 1938.

Ungaria, se opuneau acestei politici, arătînd că ea va duce la pierderea independenței naționale a Ungariei [28].

Problema adoptării unor măsuri concrete pe linia întăririi capacității de apărare a țării a constituit o preocupare a P.C.R. în anii 1938—1939. În platforma adresată în iunie 1938 tuturor partidelor și organizațiilor democratice, tuturor cetățenilor iubitori de democrație, progres și pace, printre măsurile de ordin politic se prevedea pregătirea temeinică și efectivă a apărării țării „prin înarmarea tehnică și sufletească contra primejdiei agresiunii fasciste" [29].

În lunile ce au urmat cotropirii Cehoslovaciei, pe teritoriul României s-au refugiat numeroși cetățeni cehoslovaci, militari, femei, copii, bătrîni, care au fost găzduiți și tratați frățește de populația și autoritățile românești [30].

Cînd trupele hitleriste, care cotropiseră Cehoslovacia, ajunseseră la granițele României, masele largi populare au răspuns cu avînt patriotic decretării mobilizării parțiale de către guvernul prezidat de Armand Călinescu, măsurilor lui de a opune rezistență armată împotriva unei agresiuni asupra țării noastre. În acele zile, partidul comunist a dat cuvînt de ordine membrilor și simpatizanților săi să se prezinte la unitățile militare și să lupte „pentru întărirea forței politice și morale a armatei, contra Germaniei hitleriste și a statelor revizioniste", subliniind că „războiul poporului român pentru apărarea independenței și granițelor țării, contra agresiunii fasciste este un război drept" [31]. Totodată, P.C.R. a adresat întregului popor, prin manifestul din 17 martie, un viguros apel la luptă pentru apărarea patriei : „Trupele de asalt ale lui Hitler au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granița țării noastre. Partidul Comunist din România dă alarmă ! Să fie pregătit la luptă întregul popor român... pentru apărarea țării, împotriva cotropitorilor fasciști ! Hitler vrea să ne răpească grîul, petrolul și teritoriul. El vrea să ne arunce în robie... Ridicați-vă la lupta de a împiedica orice capitulare... Partidul Comunist din România declară : comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri" [32].

Organizațiile regionale și locale ale P.C.R. au acordat o atenție deosebită activității de mobilizare a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii la lupta cu arma în mînă împotriva cotropitorilor fasciști. În materialele de propagandă, unele comitete de partid regionale, ca de pildă Comitetul teritorial al P.C.R. pentru Ardeal și Banat, combătînd compromisul făcut de dictatura regală prin încheierea acordului economic cu Germania, arăta totodată necesitatea apărării, „...neatîrnării și a hotarelor țării contra oricărui atac", că toți cetățenii țării, „fără excepție", muncitori

[28] Nagy László : *A második világháború kitörésének huszadik évforudulójára.* „Társadalmi Szemle", 1959, XIV, nr. 8—9, pag 41—42 ; „Dolgozók Lapja", aprilie 1938.

[29] A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXII-9, nr. inv. 1 011 (Manifestul „Contra pericolului crescut de fascism și război", editat de P.C.R. în iunie 1938).

[30] „Universul" (București) din 22 și 23 martie 1939.

[31] „Lupta de clasă" nr. 6 din 1939.

[32] A.I.S.I.S.P., cota A XXIII-l, nr. inv. 1 030 (Manifestul din 17 martie 1939, editat de C.C. al P.C.R.).

și țărani români și maghiari, trebuie să-și facă „datoria în armata română", să lupte „cot la cot în contra pericolului hitlerist", încheind cu un vibrant apel : „Comuniști ! Frați muncitori ! puneți-vă în fruntea apărării, dați pildă de disciplină, conștiință și jertfă" [33].

În broșura „Să nu capitulăm ! Să ne împotrivim !", publicată în limba maghiară, în zece mii de exemplare, de către organizația P.C.R. Oradea, în luna martie 1939, se spune : „Problema la ordinea zilei este următoarea : să capitulăm sau să ne împotrivim fascismului cotropitor ?

Convingerile noastre de muncitori cinstiți, patriotismul nostru nu pot da decît un singur răspuns : să ne împotrivim și să ne alăturăm forțelor rezistenței. Să întărim aceste forțe în credința și tenacitatea lor, dar să ne și ridicăm împotriva lor, în momentul cînd în acțiunile lor ar apare spiritul sau tendința capitulării... Granițele actuale, independența României sînt grav periclitate de puterile Axei... Vom apăra, dacă va fi nevoie, cu prețul vieții noastre frontierele actuale ale României și vom demasca cu toată puterea și capacitatea noastră pe agenții interni ai Axei și-i vom combate, fie că sînt unguri, germani sau români".

Conștiente că dominația imperialismului german constituie o primejdie de moarte pentru poporul român, clasa muncitoare, masele țărănești, intelectualitatea, toate forțele democratice și patriotice s-au ridicat la luptă hotărîtă împotriva pactului economic înrobitor româno-german din martie 1939. Pe poziții potrivnice tratatului economic s-au situat — cu toate inconsecvențele lor — și importante grupuri ale claselor dominante. Unele cercuri financiare din jurul Băncii Naționale (Mitiță Constantinescu, Const. Băicoianu ș.a.), fruntași ai partidelor politice burgheze, dîndu-și seama de dezastrul care pîndea România, au luat poziție împotriva clauzelor înrobitoare ale acestui tratat. Ziarul german „Nationalzeitung", referindu-se la raporturile româno-germane după încheierea tratatului economic, constata că rezistența României împotriva aservirii economice „s-a dovedit, de multe ori, mai puternică decît documentele" [34].

Starea de spirit antihitleristă a maselor a cunoscut o puternică manifestare în timpul demonstrațiilor antifasciste de la 1 mai 1939, care au avut loc la București, Cluj, Iași, Timișoara, Bacău, Alba Iulia, Oradea și în alte localități din țară, sub lozincile : „Să apărăm independența națională a României !". Semnificația acestor demonstrații a fost remarcată la Conferința internațională pentru apărarea păcii și persoanei umane, ținută la Paris, la 13 și 14 mai 1939 ; deschizînd ședința din 14 mai, președintele ei arăta că aceste demonstrații erau o dovadă că poporul român se raliază la mișcarea antifascistă și că „voința sa este de a lupta, în mod activ, împotriva agresorului și fascismului" [35].

[33] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 222, fila 208 (Manifest al Comitetului teritorial pentru Ardeal și Banat al P.C.R. din martie 1939).

[34] Deutsche Zentralarchives Potsdam, archives Potsdam, Band 58369, seite 101.

[35] *Pour l'integrité et l'indépendence de la Roumanie.* (Conférence internationale sur les problèmes actuelles : démocratie, paix, défense de la personne humaine), Paris, Juillet, 1939, pag. 3.

In perioada imediat următoare izbucnirii celui de-al doilea război mondial, metodele și mijloacele folosite în politica externă românească au suferit noi modificări, în raport cu perioada precedentă.

În condițiile internaționale date, cercurile conducătoare românești au căutat să evite antrenarea țării în conflagrația mondială și să păstreze integritatea teritorială. În speranța că slăbiciunile Angliei și Franței vor fi depășite și că, pînă la urmă, potențialul lor economic și militar refăcut le va asigura victoria finală, aceste cercuri au acceptat să facă noi concesii Germaniei hitleriste, cu grave urmări pentru interesele naționale ale României. Declarînd, prin comunicatul Consiliului de Miniștri din 4 septembrie 1939, că România adoptă o politică de neutralitate, cercurile guvernante afirmau că vor urma o „linie de echilibru" [36].

În pofida complexității situației și a eventualelor implicații, România a acordat sprijin poporului polonez, care-și apăra patria și care trăia o adevărată dramă națională. Ministrul de externe român arăta că, în pofida complexității situației sale externe, România își „îngăduie să dea Poloniei toate ajutoarele dictate de omenie și de prietenie" [37]. S-a permis tranzitul prin România al unor materiale de război destinate armatei poloneze[38]; pe teritoriul țării noastre au fost primiți circa 50 000 de refugiați polonezi, civili și militari; guvernul român a acordat președintelui Republicii Polone și membrilor guvernului polonez ospitalitatea solicitată, îngăduindu-le de a se stabili ca persoane particulare în România; s-a permis trecerea tezaurului polonez și expedierea lui în Apus.

Pentru ajutorul pe care România l-a acordat poporului polonez în acele zile de grea încercare, Poninski, fostul reprezentant al Poloniei la București, a adus vii mulțumiri poporului român [39].

Acțiunea guvernului român — în special permisiunea tranzitului de armament spre Polonia — a atras protestele vehemente ale Reichului. La obiecțiile pe care ambasadorul german în România le-a ridicat împotriva atitudinii guvernului român, primul ministru Armand Călinescu a răspuns: „Oricum ar fi, am examinat chestiunea din punct de vedere juridic și socotesc că este bine să spun de la început, pentru a nu avea discuții la fiecare caz în parte, că după dreptul internațional tranzitul de armament nu poate fi refuzat de o țară neutră... De altfel, a împiedica tranzitul nu mai este un act de neutralitate, ci însemnează încercuirea unei țări" [40].

[36] Grigore Gafencu, *Politica externă a României*, 1939, pag. 43—56.

[37] A.M.A.E., fondul Transilvania, dosarul nr. 39 (Telegrama lui Grigore Gafencu adresată Ambasadei române din Paris și legațiilor române din Londra, Berlin, Roma, 15 septembrie 1939).

[38] Ibidem, fondul România, vol. 269 (Adresa Comisariatului general pentru refugiații polonezi) și vol. 82 (Nota asupra convorbirilor din 4 septembrie 1939 dintre Armand Călinescu și Fabricius).

[39] Ibidem, vol. 269 (Nota asupra convorbirilor dintre Cretzianu și Poninski, 20 septembrie 1939).

[40] A. Călinescu, *Însemnări zilnice* (A.I.S.I.S.P., fondul nr. 2, dosarul nr. 14—16, filele 2—7).

Împotriva lui A. Călinescu, exponent al cercurilor burgheze care se opuneau expansiunii Germaniei hitleriste și doreau să apere integritatea și independența țării, a fost pus la cale un asasinat politic. La ordinul Gestapoului, primul ministru a fost ucis, la 21 septembrie 1939, de către elemente ale Gărzii de fier.

Asasinarea lui Armand Călinescu a produs indignarea opiniei publice largi. În pofida versiunii după care această crimă odioasă ar fi fost opera spionajului apusean, Comitetul Central al partidului comunist dezvăluia, într-un manifest editat imediat după asasinat, pe adevărații făptași, precum și planurile fascismului german de a ataca și ocupa România. Cu acest prilej, C.C. al P.C.R. arăta : „După I.G. Duca, mîna hitleristă l-a ucis pe Armand Călinescu. Ca și I.G. Duca, Armand Călinescu a fost ucis de legionarii lui Hitler. Ordinul de asasinare a primului ministru a fost dat de la Berlin..."[41]. Protestul opiniei publice a țintuit la stîlpul infamiei pe asasini, cerînd luarea unor măsuri energice.

Pe linia asigurării frontierelor sale, România a întreprins unele acțiuni diplomatice, încercînd să îmbunătățească relațiile cu Ungaria pe calea încheierii unui pact de neagresiune, care însă a fost respins de cercurile guvernante horthiste[42]. Sub influența noilor relații europene, guvernul român a făcut tatonări în vederea unei înțelegeri cu Uniunea Sovietică [43], paralel cu o acțiune de grupare într-un „bloc al neutrilor", în sînul Înțelegerii Balcanice, a statelor din această parte a Europei.

Una după alta, țările mici apusene cad sub loviturile armatelor hitleriste. Capitularea Franței și înfrîngerea Angliei pe continent, amenințarea ei cu invazia hitleristă au agravat și mai mult situația României.

Evenimentele externe, amestecul tot mai brutal al Germaniei naziste în treburile interne ale României au favorizat aducerea la suprafața vieții politice românești a grupărilor fasciste prohitleriste. În vara anului 1940, dictatura regală a consimțit o apropiere netă de țările Axei fasciste, renunțînd la garanțiile anglo-franceze. La 4 iulie 1940 s-a format guvernul prezidat de I. Gigurtu, în care reprezentanții grupărilor fasciste dețineau poziții importante.

Noul guvern a intensificat măsurile represive împotriva forțelor democratice, trecînd la internarea masivă în lagăre a comuniștilor și a altor antifasciști. Aceasta a slăbit capacitatea de rezistență a poporului român, într-un moment din cele mai grave pentru independența și integritatea țării.

La 15 iulie 1940 Hitler îi cere presant lui Carol al II-lea să se încadreze în linia politică a Reichului, să consimtă la revizuiri teritoriale, amenințînd că, în caz contrar, „sfîrșitul va fi mai tîrziu sau mai devreme, poate chiar într-un termen foarte scurt, nimicirea României" [44].

[41] A.I.S.I.S.P., cota A. XII-17, nr. inv. 1 038 (Manifest editat de C.C. al P.C.R. în septembrie 1939, privind poziția partidului comunist față de asasinarea lui A. Călinescu).

[42] A.M.A.E., fondul România, vol. 82 (Nota asupra convorbirilor dintre Cretzianu și Poninski, 31 august 1939).

[43] Ibidem, vol. 116 (Telegrama lui Grigore Gafencu adresată Legației române din Moscova) ; vol. 269 (Nota lui Gafencu asupra convorbirilor cu Kukoliev, 28 septembrie 1939).

[44] D.G.F.P., Series D, vol. X, doc. nr. 171 (scrisoarea lui Adolf Hitler către Carol al II-lea, 15 iulie 1940).

Frămîntările adînci pe care le provocau în cercurile politice interne și în general în opinia publică românească atentatul hitleriștilor și horthiștilor la integritatea și suveranitatea României, tergiversarea tratativelor de la Turnu-Severin începute sub imperiul constrîngerii au determinat puterile Axei să recurgă la metoda dictatului direct, care să asigure prevenirea oricăror tulburări în sud-estul Europei și posibilitatea stăpînirii resurselor petrolifere și cerealiere românești, de care aveau nevoie acută pentru continuarea războiului.

În ziua de 29 august 1940 a avut loc la Viena întîlnirea dintre Ribbentrop, Ciano, Czaky și reprezentanții României M. Manoilescu și V. Pop. Cei doi miniștri de externe ai puterilor Axei fasciste au cerut reprezentanților guvernului român, într-o formă ultimativă, să primească fără nici o rezervă dictatul germano-italian. Conținutul notei ultimative germano-italiene a fost comunicat la București, unde a fost dezbătut în consiliul de coroană, în noaptea de 29 spre 30 august 1940.

În acest moment greu pentru destinele țării sale, poporul român s-a găsit singur, fără nici un sprijin din afară, părăsit de toate puterile Europei. România a fost nevoită să accepte condițiile nedrepte ale dictatului de la Viena. Partea de nord a Transilvaniei a fost răpită și predată Ungariei horthiste. Prin aceasta, ea a fost lăsată la discreția Germaniei, a fost aruncată de fapt în brațele forțelor hitleriste. Scurt timp după aceea au și avut loc în țara noastră instaurarea dictaturii militare-fasciste, pătrunderea în țară a trupelor germane, care aveau de fapt misiunea unor trupe de ocupație, România fiind apoi tîrîtă în războiul antisovietic.

Evenimentele din prima etapă a celui de-al doilea război mondial au fost primite cu profundă îngrijorare și durere de masele populare, de opinia publică democratică din România, care au condamnat acțiunile cotropitoare ale statelor fasciste împotriva Poloniei, Olandei, Danemarcei și Norvegiei, Belgiei, Franței și Angliei, Albaniei, Greciei și Iugoslaviei.

„Întreaga populație română — se spune într-un document al organelor de stat — este hotărît ostilă Germaniei, și în special cancelarului Hitler și regimului național-socialist, care au dezlănțuit războiul“ [45].

Ținînd seama de interesele vitale ale poporului român, de acțiunile agresive ale fascismului german, partidul comunist a subliniat din nou pericolul pe care-l prezenta Reichul hitlerist pentru independența națională a României : „Partidul Comunist din România — se arăta într-un manifest din septembrie 1939, adresat oamenilor muncii, tuturor cetățenilor țării — vă atrage din nou atenția asupra pericolului principal, asupra fascismului și asupra reprezentantului lui cel mai barbar și sîngeros, Germania hitleristă, care după cotropirea Poloniei amenință România“ [46].

Înfrîngerile militare ale Franței au provocat consternare în rîndul poporului român, care — așa cum spune un document al vremii — „se manifestă cu mare simpatie“ față de această țară, condamnînd Germania hitleristă și considerînd acțiunea guvernului fascist italian de atacare din

[45] A.M.A.I., Direcția generală a poliției (Nota din 4 septembrie cu privire la starea de spirit a populației, vol. 39/1939, dosarul nr. 9 300 A.S.).

[46] A.I.S.I.S.P., cota A. XII-22, nr. inv. 1 043 (Manifest editat de C.C. al P.C.R. în septembrie 1939 cu prilejul atacării Poloniei).

spate a Franței ca „un act de lașitate“ [47]. Poporul român s-a solidarizat cu toate popoarele cotropite, victime ale agresiunii fasciste.

Mase largi, provenind din cele mai diferite straturi sociale, având cele mai variate orientări politice, și-au exprimat mînia și revolta față de ciuntirea teritoriului țării. Zile în șir pe străzile orașelor București, Cluj, Brașov, Timișoara, Sibiu, Arad, Constanța și în multe alte localități, cetățenii, cărora li s-au alăturat autorități locale și unități militare, au protestat contra dictatului fascist de la Viena și a agresiunii hitleriste.

*

Numeroase acțiuni antifasciste, eroica luptă dusă în acei ani de largi forțe progresiste, sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupări și personalități politice influente din rîndul claselor dominante, au stăvilit pentru un timp ascensiunea la putere a cercurilor fasciste și înfeudarea țării Germaniei hitleriste.

Totuși, temîndu-se de comunism, de masele largi ale poporului român care s-au ridicat la luptă hotărîtă contra agresiunii fasciste, pentru apărarea libertăților democratice și progresului social, cercurile guvernante au reprimat mișcarea muncitorească și antifascistă, ceea ce a slăbit coeziunea internă necesară în acele momente. Lideri reacționari ai partidelor politice burghezo-moșierești au refuzat tot timpul realizarea unei înțelegeri cu partidul comunist.

Toate acestea, precum și faptul că forțele clasei muncitoare erau slăbite datorită scindării, nu au făcut posibilă realizarea unui front închegat pe plan național, cu o orientare politică externă realistă și consecventă, care să mobilizeze toate forțele națiunii în lupta pentru bararea hotărîtă a fascismului și a agresiunii hitleriste.

În pofida tuturor greutăților, forțele democratice și patriotice, în frunte cu partidul comunist, au continuat cu hotărîre lupta pentru salvarea ființei naționale a României.

Statornicirea dominației economice și politice a Germaniei asupra României

La începutul lunii septembrie 1940, în condițiile în care reușise să cotropească sau să domine o mare parte a Europei, Germania hitleristă a pășit la măsuri intense pentru a impune în România un guvern care să-i slujească interesele. Pentru aceasta, ea a activizat legația germană, Gestapoul, Garda de fier și partidul fascist al germanilor din România, iar ca măsură extremă a trecut la pregătiri în vederea unei eventuale invazii militare.

În acele momente de mare tensiune politică, cercurile fasciste și prohitleriste din România, cu sprijinul direct al Germaniei, au instaurat dictatura militară-fascistă și au subordonat țara celui de-al III-lea Reich.

La 6 septembrie 1940, Carol al II-lea, care nu inspira încredere guvernului german datorită vechilor lui legături cu Anglia și Franța, a fost

[47] Arhivele statului, Serviciul regional Hunedoara — Alba Iulia, fondul Chestura poliției Deva, dosarul nr. 1/1944, fila 99.

silit să abdice în favoarea fiului său Mihai. În același timp, generalul Ion Antonescu a fost declarat „conducător al statului" cu puteri dictatoriale. Conform planului stabilit cu legația germană și la cererea expresă a acesteia, I. Antonescu a format un guvern militar-legionar [48].

Regimul militar-fascist a reprezentat forma de guvernămînt teroristă, antipopulară și antinațională a cercurilor celor mai reacționare — fasciste și prohitleriste — din România, legate de Germania. El s-a caracterizat prin lichidarea oricăror drepturi și libertăți democratice, prin metode teroriste de guvernare, răspîndirea ideologiei fasciste, subordonarea țării față de interesele Reichului german și împingerea ei în războiul hitlerist, antisovietic [49].

Baza politică a dictaturii militare-fasciste a constituit-o, în prima etapă a existenței sale, Garda de fier ; reazemul ei cel mai puternic a fost Wehrmachtul nazist, ale cărui mari unități — începînd cu octombrie 1940 —, cu asentimentul guvernului militar-fascist, au intrat în România.

Starea de fapt a României ca țară ocupată de către Germania hitleristă a fost confirmată atît de manifestările trupelor și oficialităților naziste, cît și de aprecieri făcute în documente ale vremii. În acest sens, un document american arăta : „Statele Unite consideră România ca o țară ocupată, fiindcă deși trupele germane au intrat în țară cu asentimentul guvernului român, poporul român n-ar fi admis aceasta în mod liber, ci numai sub imperiul constrîngerii" [50].

Față de instaurarea regimului militar-fascist și de acțiunile lui ulterioare, reprezentanții principalelor partide burghezo-moșierești au adoptat o poziție corespunzătoare intereselor lor de clasă și în funcție de situația politică internă și externă, de desfășurarea războiului în ansamblul său. I. Maniu și C. I. C. Brătianu și alți politicieni burghezi erau în general adepții formelor de guvernare în cadrul constituțional burghez. Ca urmare a vechilor lor legături cu Apusul, erau filo-franco-englezi și credeau în victoria puterilor occidentale în război. Situația politică și militară internațională, starea de izolare pe plan extern în care se afla România, presiunile directe și brutale ale Germaniei, ascuțirea contradicțiilor interne au determinat însă pe liderii partidelor „istorice" să tragă concluzia că trebuie să cedeze în anumite limite presiunilor germane și ale cercurilor interne prohitleriste. Considerînd dominația Germaniei ca vremelnică, ei au găsit ca acceptabilă — deși le era neagreabilă — soluția constituirii unui guvern de conjunctură, care să se bucure de încrederea Germaniei naziste.

Mizînd pe faptul că vor putea să dirijeze din umbră un asemenea guvern, I. Maniu și C. I. C. Brătianu au consimțit ca I. Antonescu să ceară

[48] *România în războiul antihitlerist*, Editura militară, București, 1966, pag. 19—20.

[49] *La Roumanie pendant la deuxième guerre mondiale* (Ion Popescu-Puțuri, *Les principales caracteristiques du régime politique de Roumanie pendant la dictature militaire-fasciste et l'agression Hitlérienne*, pag. 9—36 ; Gh. Zaharia, *Quelques données concernant la terreur fasciste en Roumanie (1940—1944)*. pag. 37—57), Bucarest, éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, 1964, le collection Bibliotheca historica romaniae.

[50] A.M.A.E., fondul 71/1940, S.U.A., Relații cu România, vol. 38. Telegrama trimisă de Irimescu la 11 octombrie 1940 referitor la motivarea dată de cercurile bancare americane blocării fondurilor românești din S.U.A.

abdicarea regelui Carol al II-lea. Ei s-au înțeles cu I. Antonescu ca acesta să lase libertate de acțiune cercurilor conducătoare centrale și locale ale partidelor lor, nu s-au opus ca specialiști, membri ai partidelor respective, să fie numiți în posturi economice cheie, aceștia urmînd să le apere interesele împotriva tendințelor acaparatoare ale monopolurilor germane. În același timp, cu consimțămîntul tacit al lui Antonescu, s-au constituit într-o rezervă politică pentru timpul cînd, în condițiile victoriei puterilor occidentale, sperau să revină la vechile metode de guvernare și la alianțele politice externe cu aceste puteri. În acest sens au menținut legături cu diferiți reprezentanți diplomatici ai Angliei și S.U.A. În pozițiile adoptate de liderii acestor partide nu a putut însă să nu se reflecte oroarea și repulsia maselor largi față de ocupația hitleristă și război. Pornind de la aceasta, cît și de la interese proprii, ei au adresat guvernului scrisori, memorii și proteste prin care cereau să nu mai continue războiul, calificînd politica dusă ca dezastruoasă pentru țară. Trebuie relevat totodată că ei au respins propunerile repetate ale Partidului Comunist Român și ale altor organizații democratice în vederea unor acțiuni comune și încheierea unui front comun antihitlerist.

Prezența trupelor naziste și aservirea politică a țării au constituit condiții prielnice monopoliștilor germani de a acapara sistematic economia românească. Astfel, la 4 decembrie 1940 s-a încheiat acordul economic româno-german, care a însemnat un instrument important în realizarea scopurilor economice urmărite de naziști în România. Pînă la această dată, pozițiile capitalului german în industria românească erau relativ slabe, cu toate că trecuse peste un an și jumătate de la semnarea tratatului economic din martie 1939.

Prin acordul din 1940, guvernul celui de-al treilea Reich obliga România să-și adapteze economia cerințelor imperialismului german, să accepte controlul „specialiștilor" germani în diverse ramuri de activitate și includerea sa în „clearing-ul central de la Berlin".

Consimțind la încheierea acestui acord oneros, Antonescu a reușit să cîștige bunăvoința și sprijinul lui Hitler în rivalitatea cu Garda de fier.

În timpul rebeliunii din ianuarie 1941, care urmărea statornicirea puterii Gărzii de fier prin înlăturarea lui Antonescu, Armata română, în rîndurile căreia această organizație fascistă era repudiată, pentru faptul că activa ca agentură politică a Germaniei, precum și pentru spiritul ei de anarhie și crimă, a acționat pentru înfrîngerea puciului. La eșecul rebeliunii a contribuit și faptul că Garda de fier nu a primit nici un fel de sprijin din partea vreunei grupări politice sau sociale.

Avînd în vedere obiectivele sale de viitor, guvernul hitlerist a dat cîștig de cauză grupării militare a generalului Antonescu. În același timp, naziștii, adăpostind în Germania pe Horia Sima și alți șefi legionari, se foloseau de aceștia ca de o rezervă politică și un mijloc de șantaj asupra lui Antonescu.

Prețul sprijinului primit de către I. Antonescu pentru înlăturarea conducătorilor legionari a fost punerea imediată în aplicare a acordului economic din decembrie 1940. În acest scop, după rebeliune, el a avut convorbiri la Berlin, în ziua de 5 martie 1941, cu Göring. Acesta i-a cerut să intensifice producția de petrol, să accepte înlocuirea capitalului occidental din industria petrolieră cu capital german, iar producția și comerțul cu

produse petroliere să intre sub controlul monopolurilor germane. Ca urmare a acceptării cererii lui Göring, principala ramură a industriei extractive a României, cu societăţile petroliere „Astra română", „Steaua română", „Concordia", „Columbia" şi altele au intrat sub controlul capitalului german.

În planurile Germaniei hitleriste subordonarea economică a României trebuia să ducă treptat la lichidarea industriei sale naţionale, la transformarea ţării într-o piaţă de desfacere a produselor industriale germane şi într-o sursă de materii prime a monopoliştilor germani. „România trebuie să devină o ţară agricolă — mărturisea Hitler confidenţilor săi. România ar trebui să facă bine să renunţe la ideea de a avea o industrie proprie. Astfel proletariatul român, care este contaminat de bolşevism, ar dispare" [51].

Spre deosebire de pătrunderea capitalului străin în România în perioada precedentă celui de-al doilea război mondial, care în general avea loc pe calea investiţiilor şi a împrumuturilor, capitalul monopolist german şi-a subordonat economia românească folosind prin excelenţă metode extraeconomice. Într-o serie de cazuri, monopolurile germane au reuşit să treacă sub controlul lor unele întreprinderi pe calea pătrunderii reprezentanţilor lor în posturile de conducere ale acestora. De asemenea, sub paravanul unei pretinse colaborări, hitleriştii au pus stăpînire pe alte întreprinderi, folosind în acest scop diverse aranjamente cu statul român.

Ca urmare a unor astfel de metode, capitalul german a acaparat şi şi-a impus controlul în cele mai importante sectoare ale industriei din România. Cu prioritate au fost acaparate societăţile metalurgice Reşiţa, Malaxa, Copşa Mică-Cugir, Uzinele Hunedoara, Şantierele navale din Galaţi ş.a.

Acţiunea de trecere treptată a economiei româneşti în mîna capitalului german avea loc o dată cu scăderea capacităţii industriale, sleirea rezervelor de materii prime, schimbul de mărfuri neechivalent, devalorizarea monedei, inflaţie etc.[52].

Toate acestea au avut grave urmări asupra situaţiei maselor populare, trezind vii nemulţumiri chiar în rîndurile cercurilor burgheze care consideraseră colaborarea cu naziştii un prilej de înavuţire. Contradicţiile regimului fascist au adîncit împotrivirea faţă de dictatura antonesciană şi Germania hitleristă, ajungînd să capete un caracter larg de masă.

După ce devenise singura stăpînă pe cea mai mare parte a Europei, Germania hitleristă a început să concentreze trupe la graniţa U.R.S.S. În ajunul declanşării agresiunii antisovietice, pe teritoriul României se găseau circa 200 000 de militari germani.

Intrarea în război a României a fost hotărîtă în cadrul întrevederii dintre Hitler şi Antonescu, care a avut loc la începutul lunii aprilie 1941

[51] *Hitler's secret conversations 1941—1944*, publicat în The New American Library, 1961.

[52] *La Roumanie pendant la deuxième guerre mondiale* (N.N. Constantinescu, *L'exploitation et le pillage de l'économie roumaine par l'Allemagne hitlérienne dans la période 1939—1944).*

la München. În timpul convorbirii, Hitler a făcut cunoscută lui Antonescu hotărîrea sa de a începe războiul contra U.R.S.S., cerînd în același timp și participarea României.

Fără avizul prealabil al Marelui stat-major român, al guvernului sau chiar al regelui, care au aflat mult mai tîrziu despre această hotărîre, Antonescu a acceptat propunerea lui Hitler și, la 22 iunie 1941, România a fost tîrîtă, împreună cu alte state din Europa, într-un război prin care Germania nazistă urmărea să distrugă primul stat socialist din lume și să-și asigure dominația asupra întregii lumi.

Poporul român nu avea nimic comun cu aceste scopuri ale războiului hitlerist, manifestîndu-și ostilitatea față de agresiunea nazistă. Nepopularitatea țelurilor războiului hitlerist antisovietic avea să se manifeste cu putere sporită, concomitent cu continuarea lui pe teritoriul sovietic.

Mișcarea de rezistență în România

În fața dezastrului în care era împinsă România, forțele patriotice ale țării au răspuns prin organizarea mișcării de rezistență, care era o dezvoltare, în condiții noi, a luptei antifasciste și antihitleriste a poporului român, dusă în anii anteriori pentru apărarea integrității teritoriale și a independenței naționale.

Poporul român nu s-a împăcat niciodată cu aservirea țării imperialiștilor germani și cu susținătorii lor din interior. În memoria sa stăruiau încă anii de cotropire și jafuri germane din timpul primului război mondial. El vedea în al III-lea Reich continuatorul militarismului german din urmă cu peste două decenii și promotorul principal al ciuntirii României în perioada celui de-al doilea război mondial. Aceasta a constituit un fond general al stării de spirit antihitleriste a poporului român, peste care s-au suprapus alte forme de luptă a maselor populare, încă de la începutul instaurării dictaturii militare-fasciste și venirii în țară a trupelor hitleriste.

Mișcarea de rezistență din România a cuprins cele mai diferite pături și clase sociale. Clasa muncitoare, partea cea mai combativă și organizată a poporului român, a polarizat în jurul ei toate forțele patriotice, a atras la o luptă din ce în ce mai activă țărănimea, intelectualitatea progresistă, elementele patriotice din armată.

Deși întreprinderile erau militarizate, sabotajul organizat de muncitori în industria de război s-a extins, luînd mari proporții. Pe front soseau tunuri și mitraliere defecte, avioane cu reparații false. Trenuri întregi cu produse petroliere erau aruncate în aer, la fel depozite de armament.

La sate, țărănimea sabota împrumuturile de război, rechizițiile, se sustrăgea de la plata impozitelor, refuza să se prezinte la încorporări.

Funcționarii, pensionarii, studenții și alte categorii sociale lovite fie prin pierderile suferite în familie, ca urmare a războiului, fie datorită agravării situației economice se manifestau sub diferite forme împotriva dictaturii militare-fasciste și războiului antisovietic.

Numeroși oameni de știință și cultură se opuneau ofensivei ideologice fasciste, apărînd tradițiile culturii naționale și aducîndu-și aportul la lupta întregului popor pentru scuturarea jugului fascist [53].

Starea generală de spirit a maselor se reflecta în linii generale și în armată. Masa largă a militarilor era împotriva războiului hitlerist și privea cu aversiune armatele hitleriste care încălcaseră suveranitatea și demnitatea națională a patriei. Pe front aveau loc ciocniri, uneori sîngeroase, între ostași români și naziști. Comandanți de mari unități, ca generalii N. Ciupercă și Al. Orășeanu, șefi ai Marelui stat-major, ca generalii I. Iacobici și I. Șteflea, precum și colaboratori ai lor, s-au opus continuării războiului alături de Hitler.

Antifasciștii români aflați în Franța, U.R.S.S., Cehoslovacia, Belgia etc. s-au încadrat în lupta forțelor patriotice din aceste țări, aducîndu-și contribuția la cauza comună a popoarelor [54].

Exponent al intereselor naționale ale întregului popor, Partidul Comunist din România s-a ridicat cu hotărîre împotriva instaurării regimului fascist, a subordonării țării Germaniei naziste și a antrenării ei în războiul hitlerist antisovietic. Dînd expresie frămîntărilor și aspirațiilor marii majorități a populației țării, partidul comunist s-a situat în fruntea luptei maselor pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, ieșirea din războiul purtat alături de Germania și alăturarea la coaliția antifascistă. Cu claritate și în mod concret au fost precizate obiectivele luptei antifasciste din țară în Platforma program din 6 septembrie 1941, propusă de partidul comunist tuturor partidelor, grupărilor și personalităților politice nefasciste.

Un impuls a fost dat rezistenței antifasciste prin constituirea în 1943 a Frontului patriotic antihitlerist, care reunea Partidul comunist, Frontul plugarilor, de sub conducerea doctorului Petru Groza, Uniunea patrioților, Madosz-ul, Partidul socialist-țărănesc, prezidat de prof. M. Ralea, organizații locale ale Partidului social-democrat.

Rezistența față de dictatura antonesciană și Germania hitleristă cuprindea cercuri largi, inclusiv ale partidelor burgheze și palatului regal, care — dintr-un motiv sau altul — își manifestau adversitatea față de ocupația germană, protestau împotriva jefuirii țării de către hitleriști, cereau revizuirea tratatelor economice încheiate cu Reichul.

Înșiși reprezentanții Germaniei în România constatau că la Banca Națională și în rîndul cercurilor burgheze care dețineau poziții în industria petrolieră, minieră și metalurgică se dezvolta o puternică rezistență antigermană. La 4 octombrie 1943, reprezentantul economic al hitleriștilor în România, Clodius, comunica la Berlin : „În loc de 4 milioane tone de produse petrolifere, noi vom primi în cursul anului 1943 cel mult 3 milioane tone, în loc de 90 000 tone semințe oleaginoase promise, au fost livrate numai 15 000 tone. Banca Națională Română s-a străduit deja tot anul trecut, în ciuda protestelor noastre, să saboteze cît a putut livrările

[53] *La Roumanie pendant la deuxième guerre mondiale* (N. Copoiu, *Sur la pénétration de l'idéologie nazie en Roumanie et l'attitude protestataire des intellectuels du pays)*, pag. 129—142.

[54] *La contribution de la Roumanie à la victoire sur le fascisme* (V. Roman, V. Zaharescu, A. Petri, *Études sur l'histoire du mouvement de resistance antifasciste en Roumanie)*, Bucarest, edition de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie.

pentru Germania“ [55]. În același raport, subliniind că situația tratativelor purtate de el nu s-a schimbat, Karl Clodius spunea : „Încercările mele repetate de a îndemna guvernul român să-și schimbe atitudinea n-au dus la nici un rezultat... Guvernatorul Băncii Naționale (Mitiță Constantinescu — *n.n.*) a rămas pe poziția sa de respingere și a declarat, solidar cu întreaga conducere a Băncii, că el va trebui să demisioneze dacă s-ar rezolva chiar numai în parte cererile germane“ [56].

În cursul desfășurării războiului, pe măsură ce efectele guvernării fasciste, ale dominației Germaniei hitleriste și ale înfrîngerilor suferite de aceasta pe front deveneau tot mai evidente, ostilitatea maselor sporea și mai mult.

În anii 1943—1944 s-au intensificat actele de sabotaj organizate de muncitorii din întreprinderile industriale și din transporturi, împotrivirile țărănimii față de rechiziții și încorporări, acțiunile de protest ale intelectualității, toate acestea exprimînd ura crescîndă a întregului popor împotriva războiului hitlerist, dorința de a se elibera de sub jugul fascist.

Grupe de partizani acționau în Munții Banatului, în Bucegi, Vrancea, Maramureș, Suceava, Delta Dunării etc.

În numeroase scrisori, memorii și proteste adresate guvernului Antonescu, lideri politici și personalități ale culturii românești luau atitudine împotriva războiului hitlerist și a ocupației germane. În memoriul din luna aprilie 1944, semnat de 66 de oameni de știință, membri ai Academiei Române, profesori universitari din toate centrele universitare, se arăta că „un cumplit dezastru amenință ființa poporului român“, că „interesele vitale ale statului și poporului nostru cer imediata încetare a războiului, oricare ar fi greutățile acestui pas“ [57].

Cadre de comandă din armată, generali și ofițeri patrioți își manifestau tot mai deschis împotrivirea față de războiul purtat pentru interesele imperialismului german.

Lupta antifascistă a maselor găsea un puternic impuls în evoluția situației de pe front. Încă de la începutul războiului, cu toate succesele vremelnice ale agresorilor hitleriști, popoarele subjugate — dar neînfrînte — au dat lovituri serioase mașinii de război fasciste. Încrederea în victoria coaliției antihitleriste însuflețea lupta maselor populare, a forțelor patriotice din România împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist.

O însemnătate deosebită în desfășurarea războiului a avut marea bătălie de la Stalingrad (azi Volgograd), din iarna 1942—1943, cînd Armata Roșie a preluat inițiativa strategică. Victoriile Uniunii Sovietice, care a dus greul războiului și a dat cele mai mari jertfe, operațiile strategice ale Armatei Roșii de la Moscova, Stalingrad, Kursk-Orel, ale forțelor aliate anglo-americane din Africa și Italia au slăbit forțele Germaniei hitleriste, au provocat o puternică criză în blocul statelor fasciste, au dat aripi noi mișcării de rezistență a popoarelor. Înlăturarea lui

[55] Deutsches Zentralarchiv Potsdam. Auswärtiges Amt. Handels politische Abteilung (1936—1942) Handakten Clodius, Bd. 6 873, Seite 344. Fotocopie în Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., dosar 219, vol. 5.

[56] Ibid.

[57] „România liberă“ din 6 septembrie 1944.

Mussolini și încheierea armistițiului între guvernul care a succedat și puterile coaliției antihitleriste au avut o anumită influență asupra poziției unor cercuri politice din România, în special asupra celor din jurul regelui Mihai.

În condițiile adîncirii crizei regimului de dictatură fascistă și ale înfrîngerilor suferite pe front de către armatele hitleriste, liderii partidelor politice burgheze din România au activizat contactele și tratativele cu reprezentanți ai diplomației occidentale, în vederea încheierii unei păci separate și scoaterii României din război.

Deși la Conferința din 1943, de la Teheran, principalele puteri ale coaliției antihitleriste își delimitaseră sferele de acțiune în Europa, lideri ai partidelor burghezo-moșierești își legau încă speranțele de varianta — fie și parțială — a cunoscutului plan al lui W. Churchill cu privire la deschiderea celui de-al doilea front nu în Franța, ci în Balcani. Emisarii acestor lideri, la Cairo, în martie și în mai 1944, au insistat să se trimită în România trupe aero-purtate anglo-americane, în scopul evitării declanșării revoltei maselor, care ar fi pus sub semnul întrebării menținerea regimului burghezo-moșieresc și spre a împiedica înaintarea Armatei sovietice.

Tratativele s-au dovedit însă lipsite de perspectivă, atîta vreme cît nu erau acceptate condițiile sovietice de armistițiu. De altfel, din împuternicirea unor cercuri antihitleriste din România, Eduard Beneș a discutat cu I. V. Stalin, în decembrie 1943, problema ieșirii României din război. După cum declara Beneș, I. V. Stalin a fost de acord cu propunerile făcute, arătînd totodată că Uniunea Sovietică va sprijini la Conferința de pace cererea României de a i se restitui nordul Transilvaniei. El a cerut ca România să solicite concomitent celor trei aliați încheierea armistițiului și să discute cu ei condițiile ieșirii din război [58].

În toamna anului 1943 și primăvara anului 1944, guvernul antonescian, care era din ce în ce mai izolat, a întreprins, prin reprezentanții săi diplomatici din Portugalia, Elveția, Spania, Turcia, Suedia și Finlanda, sondaje secrete în vederea încheierii unei păci separate. Manevrele diplomatice ale guvernului antonescian demonstrau panica și neputința dictaturii militare de a găsi o soluție pentru a ieși din situația în care se afla.

În primăvara anului 1944, odată cu strămutarea operațiilor militare pe o parte a teritoriului românesc, comandamentul hitlerist a recurs tot mai mult la metode de ocupație militară a României, a luat măsuri pentru transformarea țării în teatrul unui război pustiitor [59].

În aceste împrejurări, salvarea țării de la dezastrul unui război total a devenit sarcina imediată a întregii națiuni, sarcină care preocupa toate păturile și clasele sociale, partidele și personalitățile politice.

Partidul Comunist Român, în colaborare cu alte forțe antihitleriste, a intensificat lupta pentru răsturnarea guvernului antonescian, întoar-

[58] A.M.A.E., fondul 71/U.R.S.S., dosarul nr. 52, fila 560 ; dosarul nr. 96, fila 213.

[59] *România în războiul antihitlerist — 23 august 1944 — 9 mai 1945*, București, Editura militară, 1966, pag. 52—55. Vezi și *La contribution de la Roumanie à la victoire sur le fascisme* (C. C. Popa, L. Ion, L. Leonida, *Études des archives relatives à la participation de l'armée roumaine, côte à côte avec l'armée sovietique, à la guerre antihitlérienne*, pag. 58—59).

cerea armelor împotriva Germaniei și alăturarea României la coaliția antihitleristă, pe baza planului elaborat în 1943 de activiști ai săi de bază — Gheorghe Gheorghiu-Dej, Constantin Agiu, Gheorghe Apostol, Emil Bodnaraș, Nicolae Ceaușescu, Chivu Stoica, Alexandru Drăghici, Ion Gheorghe Maurer, Constantin Pîrvulescu, Iosif Rangheț și alții. El a concretizat măsurile pentru realizarea acestui plan prin forța armelor, pe calea insurecției, împreună cu armata. În același timp a intensificat activitatea pentru realizarea unirii tuturor forțelor antihitleriste [60].

În aprilie 1944, între Partidul comunist și Partidul social-democrat se ajunge la înțelegerea pentru înfăptuirea Frontului unic muncitoresc. Aceasta a avut o importanță deosebită și a grăbit procesul de coalizare a tuturor forțelor democratice și patriotice în vederea răsturnării regimului fascist. În mai 1944 s-a realizat un acord între partidul comunist și gruparea liberală de sub conducerea lui Gheorghe Tătărăscu, reprezentantă a acelei părți a burgheziei ale cărei interese economice fuseseră afectate mai mult de politica de aservire a țării Germaniei fasciste.

Cercurile palatului și conducerea partidelor burghezo-moșierești, preocupate să-și salveze pozițiile, căutau soluții care să le permită ieșirea din criză. Ținînd seama de aceasta și urmărind realizarea unui front al tuturor forțelor social-politice care — dintr-un motiv sau altul — erau interesate în răsturnarea guvernului Antonescu și scoaterea țării din războiul hitlerist, Partidul Comunist Român a luat contact cu cercurile palatului regal, trecînd la elaborarea măsurilor concrete de acțiune.

Liderii Partidului național-țărănesc și ai Partidului național-liberal, ținînd seama de noile împrejurări create, au acceptat, la 20 iunie 1944, crearea Blocului național-democrat, la care participau Partidul comunist, Partidul social-democrat, Partidul național-țărănesc și Partidul național-liberal.

Platforma de acțiune a celor patru partide prevedea scoaterea României din războiul antisovietic și alăturarea ei Națiunilor Unite, eliberarea țării de ocupația germană, restabilirea independenței și suveranității naționale, înlăturarea dictaturii fasciste și instaurarea unui regim democratic.

Totodată se desfășoară o activitate intensă în rîndurile armatei, ofițeri și generali patrioți fiind antrenați în pregătirea militară a insurecției. Comitetul militar, organ ce a rezultat în urma consfătuirii din noaptea de 13/14 iunie 1944 între reprezentanții Partidului Comunist Român, ai palatului și ai armatei, a primit sarcina să pregătească unitățile militare în vederea participării la insurecție.

Astfel, în vara anului 1944 se realizase o largă coaliție de forțe social-politice, de la clasa muncitoare și partidele ei, pînă la partidele burgheze și cercurile palatului, ceea ce a constituit un factor esențial al asigurării succesului în lupta pentru doborîrea dictaturii militare fasciste și alăturarea României la coaliția antihitleristă.

De o deosebită însemnătate pentru înfăptuirea insurecției a fost crearea unor detașamente înarmate proprii ale clasei muncitoare — For-

[60] Ibidem (I. Popescu-Puțuri, Gh. Zaharia, I. Rădulescu, *L'insurection armée antifasciste d'août 1944 et la participation de la Roumanie à la défaite de l'Allemagne hitlerienne. Leur importance dans l'histoire du peuple roumain*), pag. 18—23.

mațiunile de luptă patriotice. Organizate în întreprinderile din Capitală și în unele regiuni ale țării (Valea Prahovei, Oltenia, Banat ș.a.) sub forma unor grupuri înarmate, bine instruite, ele trebuiau să devină nucleele în jurul cărora să se grupeze, în cursul insurecției, toți patrioții dornici să lupte cu arma în mînă împotriva regimului fascist și a trupelor hitleriste.

Evenimentele militare din ultima decadă a lunii august 1944 au creat condiții favorabile pentru trecerea la declanșarea insurecției. La 20 august, pe frontul Iași-Chișinău a început o puternică ofensivă a Armatei Roșii. Grosul forțelor hitleriste aflate pe acest front erau strîns încleștate în luptă și sufereau mari pierderi. Pe frontul din Apus, hitleriștii sufereau de asemenea înfrîngeri grele, trupele aliate înaintînd spre Paris, unde izbucnise și se înfăptuia insurecția antihitleristă franceză.

În condițiile interne, caracterizate printr-o creștere puternică și continuă a luptei forțelor patriotice, prin șubrezirea pozițiilor dictaturii militare-fasciste, izolată și urîtă de popor, folosind cu pricepere împrejurările externe favorabile, Partidul Comunist Român, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, a trecut la înfăptuirea insurecției.

Victoria insurecției naționale antifasciste. Contribuția României la înfrîngerea fascismului

Insurecția națională antifascistă a început la 23 august 1944 prin arestarea guvernului mareșalului Antonescu. În după-amiaza acelei zile, veniți la palatul regal pentru a supune aprobării hotărîrea de continuare a războiului, Ion și Mihai Antonescu, precum și alți membri ai guvernului, conform planului stabilit de comun acord încă dinainte, au fost arestați din ordinul regelui, de către un grup de militari din garda palatului și predați formațiunilor de luptă patriotice.

S-a format un guvern compus din militari și tehnicieni sub președinția generalului Sănătescu, avînd ca miniștri fără portofoliu cîte un reprezentant al partidelor ce alcătuiau Blocul național-democrat.

În noaptea de 23 spre 24 august, armata și formațiunile patriotice au trecut la imobilizarea și dezarmarea unităților militare germane. Pînă la 28 august, Bucureștiul și împrejurimile sale au fost curățate de trupele germane. În decurs de numai opt zile, pînă la 31 august, forțele insurecționale române au zdrobit trupele hitleriste din partea centrală, de sud-est și sud-vest a țării, au luat zeci de mii de prizonieri și însemnate cantități de material de război.

Au fost astfel zădărnicite planurile guvernului fascist și ale comandamentului german de a prelungi rezistența în România împotriva Armatei sovietice care, după zdrobirea forțelor principale ale Grupului de armate „Ucraina de sud", și-a continuat progresiunea în zonele interioare, afluind spre pozițiile menținute de marile unități române în centrul Transilvaniei și la frontierele de vest ale țării [61].

Armata română, împreună cu Armata sovietică, a luptat pentru zdrobirea și alungarea trupelor hitleriste-horthiste din partea de nord a

[61] *România în războiul antihitlerist — 23 august 1944 — 9 mai 1945*, Editura militară, București, 1966, pag. 61—147.

Transilvaniei [62] și a continuat acțiunile militare dincolo de hotare, participînd activ la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei fasciste și încheierea victorioasă a războiului în Europa.

Începînd cu operațiile din timpul insurecției și pînă la 9 mai 1945, efectivele militare angajate de România în războiul antihitlerist s-au ridicat la peste o jumătate de milion de oameni.

La chemarea Partidului Comunist Român, „Totul pentru front, totul pentru victorie!", s-au unit toate forțele poporului român care, cu prețul unor grele privațiuni, au asigurat resursele și mijloacele necesare frontului. După o evaluare aproximativă, contribuția economică a României la războiul contra Germaniei hitleriste se ridică la cca. 770 milioane de dolari în valuta din 1938. La această sumă, adăugînd valoarea pagubelor provocate de distrugeri și jafurile trupelor fasciste în retragere, evaluate aproximativ la 350 milioane de dolari, rezultă că efortul economic al României în războiul antihitlerist a fost cu mult peste un miliard de dolari la valuta din 1938 [63].

Prin țelurile propuse și forțele care au realizat-o insurecția a avut un caracter național antifascist; a fost doborîtă dictatura militară-fascistă, România s-a alăturat coaliției antihitleriste și a pornit războiul împotriva Germaniei și aliaților ei, pentru eliberarea patriei și asigurarea deplină a independenței naționale. La răsturnarea dictaturii militare-fasciste și alungarea hitleriștilor de pe teritoriul țării au luat parte, sub diferite forme, mase largi de oameni din toate straturile societății, eliberarea patriei de sub jugul fascist fiind elementul comun care a grupat toate forțele națiunii.

În același timp, insurecția antifascistă și alăturarea României la coaliția antihitleristă au avut și o deosebită însemnătate de ordin internațional. Ea a deschis Armatei Roșii direcția strategică a văii Dunării și a lăsat libere trecătorile prin Carpații Orientali, a contribuit la prăbușirea forțelor hitleriste în Balcani.

Trecerea României alături de coaliția antihitleristă a sporit potențialul militar și economic al acesteia, a contribuit la scurtarea războiului în Europa.

Făcîndu-se ecoul opiniei publice largi, ziare, agenții de presă și posturi de radio din numeroase țări au dat expresie satisfacției și simpatiei cu care forțele iubitoare de libertate și pace din lume au întîmpinat succesul acțiunii forțelor insurecționale din România, relevînd influența acesteia pe plan extern, cu deosebire asupra prăbușirii frontului hitlerist în sud-estul Europei. Ziarul „Pravda" consemna în acest sens că evenimentele din România au dus la „prăbușirea întregului front de apărare german din Balcani" [64]. Un comunicat al agenției Reuter, transmis de postul de radio Londra, relata în aceeași privință: „Drumul spre Bulgaria, Iugoslavia de est și Ungaria este deschis. De asemenea, Du-

[62] Ibidem, pag. 171—272.

[63] Ibidem, pag. 282—350, 364—468, 547—576 și anexele 1—10; vezi și *La contribution de la Roumanie à la victoire sur le fascisme* (N. N. Constantinescu, V. Anescu, *Les resultats des recherches scientifiques touchent la contribution économique de la Roumanie à la guerre antihitlérienne)*, pag. 57—93.

[64] „Pravda" din 27 august 1944.

nărea este nu mai puțin deschisă Armatei Roșii, iar Cîmpia Bulgariei și Budapestei sînt direct amenințate" [65]; ziarul francez „Le Figaro" sublinia că întoarcerea armelor de către România „constituie fără îndoială lovitura cea mai grea pe care Germania a primit-o în această parte a Europei" [66]. Un comunicat al Cartierului general aliat din Mediterana arăta că retragerea germanilor din Peloponez a fost „considerabil grăbită" de alăturarea României Națiunilor Unite și de „consecințele acesteia în sud-estul Europei" [67].

Înseși căpeteniile militare hitleriste recunoșteau gravele urmări ale evenimentelor din România pentru războiul dus de Germania. Într-un raport către Hitler, imediat după actul de la 23 August, Keitel și Guderian semnalau că acesta „pe lîngă consecințele imediate de ordin militar, a produs în același timp o răsturnare de fronturi extrem de periculoasă, ce va duce la pierderea teritoriului nu numai al României, ci și al Bulgariei, Iugoslaviei și Greciei, punînd în pericol toată armata germană din Balcani. Deosebit de pierderea pozițiilor din Carpați, pierderea grînarului și petrolului românesc constituie o altă mare și grea lovitură, în urma căreia armatele ruse vor putea ajunge în vreo cîteva săptămîni în fața Budapestei" [68].

Oameni de stat de prim rang, personalități politice și militare din țările coaliției antihitleriste au dat înalte aprecieri luptei eroice a poporului român împotriva Germaniei naziste, contribuției sale la victoria asupra fascismului. Într-un mesaj adresat lui W. Churchill, în august 1945, I.V. Stalin remarca aportul României la „cauza înfrîngerii hitlerismului", la „terminarea victorioasă a războiului în Europa" [69]. Ministrul de externe englez, A. Eden, declara în ianuarie 1945 în Camera comunelor că România a dat „ajutor substanțial cauzei Aliaților" [70], iar ministrul de externe francez, G. Bidault, într-o alocuțiune din martie 1946, arăta că „intervenția României a scurtat războiul cu cel puțin șase luni" [71].

Doi autori francezi, generalul Cochet și locotenent-colonelul Paquier, într-un articol amplu publicat în 1946, sub titlul „România alături de Națiunile Unite", sintetizînd semnificația actului de la 23 August 1944 în ansamblul operațiilor militare de la aripa sudică a frontului sovieto-german, arătau : „La numai 12 ore de la actul din 23 August, trupele române s-au alăturat forțelor sovietice de pe frontul ucrainean, avînd drept comandant suprem pe mareșalul Malinovski și au dus o luptă îndîrjită împotriva Germaniei.

Această acțiune a permis ca într-un interval de opt zile, adică într-un termen excepțional de scurt, forțele române să se desprindă de frontul german, întregul teritoriu român să fie curățit de nemți, iar diviziile Wehrmachtului din Moldova și Basarabia să fie nimicite... La

[65] A.M.A.E., fondul Ministerului Propagandei, Biroul radio-ascultare, filele 3—4.
[66] „Le Figaro" din 30 august 1944.
[67] Buletinul agenției Rador din 7 octombrie 1944.
[68] Arhivele statului București, fondul Casei regale, dosarul 12 bis/1945. Notă asupra raportului lui Keitel și Guderian către Hitler.
[69] *Corespondența președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu președinții S.U.A. și cu primii miniștri ai Marii Britanii în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei (1941—1945)*, E.S.P.L.P., București, 1958, vol. 1, pag. 453.
[70] „Viitorul" din 27 ianuarie 1945.
[71] „Dreptatea" din 23 martie 1946.

vest și la sud rămîne deschis un front ce se întinde pe 1 400 km. Cu toate acestea, o importantă chezășie pentru viitor este că liniile de comunicație din România, întreprinderile industriale și petroliere, porturile și depourile, precum și navigația pe Dunăre au rămas intacte.

Consecințele au fost importante și hotărîtoare. Armata sovietică a putut să străbată țara în marș cu arma pe umăr, îndreptîndu-se spre Ungaria și Bulgaria și să se concentreze în centrul și vestul Transilvaniei".[72].

Într-o notă adresată de guvernul sovietic guvernului român, prin care comunica hotărîrea de a restabili relațiile diplomatice cu România, se menționa „participarea activă a României, începînd de la 23 August 1944, în luptă de partea aliaților, în contra Germaniei hitleriste..."[73].

În legătură cu aportul poporului român în războiul antihitlerist s-au făcut auzite numeroase voci, care au susținut ca României să i se acorde statutul de cobeligerantă. Astfel, în ianuarie 1945, deputatul englez laburist Ivar Thomas declara în Camera comunelor : „De vreme ce România este a patra țară ca efective pe frontul împotriva Germaniei, ar fi cazul a se propune să i se acorde un statut de cobeligerantă"[74].

Puncte de vedere asemănătoare au prezentat la Conferința de pace din toamna anului 1946 delegațiile R.S.S. Ucrainene, R.S.S. Bieloruse, Cehoslovaciei și Franței. Propunînd ca o delegație română să fie ascultată asupra unor articole din proiectul Tratatului de pace, delegatul cehoslovac arăta : „România merită aceasta deoarece contribuția Armatei române la victorie a fost incomparabil mai mare decît aceea, de pildă, a Italiei, care a fost recunoscută ca stat cobeligerant... România, cu o populație de 13 000 000 locuitori, a aruncat succesiv de la 15 pînă la 29 divizii, în vreme ce Italia, cu 47.000 000 locuitori, a putut pune în linie numai 6 divizii"[75].

După cum este cunoscut, României nu i s-a recunoscut însă un asemenea statut. Faptele vorbesc însă de la sine despre efortul poporului român în cadrul coaliției antihitleriste, pentru obținerea victoriei asupra fascismului — cauza comună a popoarelor iubitoare de libertate, independență și pace.

*

* *

Rezultat și încununare a unui îndelungat proces de lupte pentru libertatea și independența țării, împotriva fascismului, a hitlerismului, insurecția națională antifascistă s-a înscris ca un eveniment de însemnătate hotărîtoare în istoria României.

Insurecția antifascistă și participarea României la războiul antihitlerist, cu toate forțele ei militare și economice, au reprezentat principala formă de rezistență a poporului român, contribuția sa de bază la lupta popoarelor împotriva ocupanților naziști.

[72] „Cahiers France-Roumanie" (Paris) nr. 5, septembrie-octombrie 1946, pag. 40—46.

[73] „Scînteia" din 8 august 1945.

[74] Buletinul de informații al Președinției Consiliului de Miniștri din 1 februarie 1945 — Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 9, dosarul nr. 9 271, fila 20.

[75] „Scînteia" din 16 septembrie 1946.

Răsturnarea regimului fascist și eliberarea țării de ocupația străină au marcat începutul revoluției populare în România, inaugurînd o nouă etapă în dezvoltarea țării. Lupta antifascistă și de eliberare națională s-a dezvoltat într-o largă acțiune de masă pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice. Opunîndu-se forțelor retrograde, care voiau să readucă România la o situație anacronică, forțele democratice și patriotice ale poporului român, avînd în frunte partidul comunist, au acționat cu vigoare și hotărîre pentru înfăptuirea unor adînci prefaceri cerute de necesitatea obiectivă a evoluției țării pe calea democrației, a progresului economic și social.

Politica externă a României a cunoscut o nouă etapă, superioară în dezvoltarea sa. S-au stabilit relații de prietenie și cooperare strînsă cu țările socialiste. În același timp, se dezvoltă relații de colaborare multilaterală cu toate țările, indiferent de orînduirea lor socială. La baza relațiilor sale externe, România pune principiile respectării independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale, ale neamestecului în treburile interne, considerînd că aceasta este una din căile spre întărirea încrederii, păcii și securității popoarelor în Europa și în lumea întreagă.

Poziţia Micii Înţelegeri şi a Înţelegerii Balcanice faţă de Germania nazistă

E. CAMPUS

Mica Înţelegere, organizaţie politică şi militară regională, urmărea menţinerea statu-quo-ului teritorial existent, apărarea în comun a celor trei state — România, Cehoslovacia şi Iugoslavia — împotriva politicii de revizuire a frontierelor promovate de cercurile revanşarde.

Ţintă a atacurilor acestor cercuri încă de la înfiinţarea sa, presiunile împotriva Micii Înţelegeri s-au intensificat din primul an de guvernare hitleristă. Cercurile revanşarde horthiste găseau acum un puternic sprijin la Berlin, cu atît mai mult cu cît tezele revizioniste făceau parte integrantă din programul oficial al statului nazist.

În asemenea condiţii a fost necesar, în mod obiectiv, ca Mica Înţelegere să se reorganizeze în scopul de a mări capacitatea de rezistenţă a celor trei state. Cînd la 16 februarie 1933 a fost dat publicităţii, la Geneva, noul plan de organizare a Micii Înţelegeri, în Germania nemulţumirea a fost evidentă. Ministrului României la Berlin i s-a spus deschis că această reorganizare s-a făcut pentru „a împiedica Anschlussul“ [1].

Ura Germaniei naziste împotriva Micii Înţelegeri a continuat să crească, datorită opoziţiei sale faţă de planul unui directorat european în patru, prin care Germania voia să-şi atingă ţelurile sale de dominare. La 30 mai 1933, întrunit la Praga, Consiliul permanent al Micii Înţelegeri a hotărît, aşa cum atestă procesul-verbal al acestei sesiuni, „să respingă orice acţiune de revizuire a frontierelor“ [2].

Se ştie că cele trei state burgheze, componente ale Micii Înţelegeri, erau anticomuniste şi promovau chiar unele măsuri comune pentru a reprima comunismul în interiorul fiecărei ţări în parte. Dar preocupările lor permanente pe planul politicii externe pentru menţinerea statu-quo-ului teritorial le-au îndreptat atenţia spre Conferinţa dezarmării, unde Uniunea Sovietică propunea „definiţia agresiunii“, în scopul de a servi pacea lumii. Tezele sovietice despre definiţia agresiunii, completate cu definiţia teritoriului, exprimau ideea securităţii, a respectului pentru

[1] Arhiva M.A.E., fondul Mica Înţelegere, dosarul nr. 8, telegrama 588/8 martie 1933, de la Legaţia din Berlin, semnată N.P. Comnen.

[2] Ibidem, dosarul nr. 2, Prima sesiune a Consiliului permanent, Praga, 30 mai 1933.

statu-quo-ul teritorial și se opuneau în mod hotărîtor ideilor revizioniste ce fuseseră incluse la început în pactul cvadripartit. Pe această bază s-a produs o apropiere între Mica Înțelegere și U.R.S.S. și s-au semnat la 3 și 4 iulie 1933, la Londra, importantele Convenții de definire a agresiunii, făcîndu-se totodată și un pas important spre normalizarea raporturilor cu Uniunea Sovietică.

Solidaritatea dintre cele trei state s-a strîns și mai mult, fapt ce s-a evidențiat la sesiunea din septembrie 1933 a Consiliului permanent al Micii Înțelegeri, desfășurată la Sinaia, cînd au fost luate hotărîri concrete în sensul înzestrării cu armament modern de către uzinele din Cehoslovacia a armatelor română și iugoslavă [3].

Unele divergențe — rezultate din deosebirile de nivel al dezvoltării economice a țărilor acestui organism politic-militar — concretizate în anumite tendințe ale marii burghezii cehe de a-și asigura o poziție predominantă, n-au afectat fondul general al intereselor majore și colaborării statelor respective.

O altă acțiune importantă în sud-estul Europei pentru crearea unui climat de rezistență împotriva tentativelor revizioniste a fost crearea Înțelegerii Balcanice. Cu prilejul sesiunii de la Zagreb a Micii Înțelegeri, de la 22 ianuarie 1934, România și Iugoslavia au informat Cehoslovacia despre situația tratativelor diplomatice ce se duceau în vederea creării Înțelegerii Balcanice. Cu acest prilej, Beneș a declarat că Cehoslovacia este însuflețită de dorința unei colaborări între cele două organizații, exprimîndu-și speranța că mai tîrziu acestea se vor putea lega din ce în ce mai strîns, în vederea securității europene amenințate de statele fasciste [4]. Cînd, la 9 februarie 1934, s-a semnat la Atena pactul Înțelegerii Balcanice — pact deschis și altor țări din Peninsula Balcanică —, aprecierile cu privire la noua organizație antirevizionistă au fost pozitive în U.R.S.S., Franța, Marea Britanie [5].

Concretizînd voința unor state mici și mijlocii de a bara drumul tentativelor revizioniste ale statelor fasciste și revanșarde, vestea creării Înțelegerii Balcanice a stîrnit o profundă nemulțumire la Berlin, unde s-a afirmat că „politica de revizuire a primit o lovitură serioasă și că Turcia și Grecia încep să se îndepărteze de Germania" [6].

Cu toată atitudinea șovăielnică a lui Pierre Laval, noul ministru de externe al Franței, Mica Înțelegere a continuat să stăruie ca politica de securitate colectivă să fie pusă în practică.

Se poate afirma că la 2 mai 1935, cînd s-a semnat pactul de asistență mutuală franco-sovietic, Mica Înțelegere a avut o contribuție la această acțiune pe linia asigurării securității europene. Pe de altă parte, Cehoslovacia a semnat la 15 mai un pact similar de asistență mutuală cu

[3] Ibidem, dosarul nr. 3, Proces-verbal al sesiunii ordinare a Consiliului permanent al Micii Înțelegeri, Sinaia, Castelul Peleș, 24—27 septembrie 1933.

[4] Ibidem, dosarul nr. 1, Proces-verbal al Consiliului permanent al Micii Înțelegeri, Zagreb, Palatul Banovinei, 22 ianuarie 1934.

[5] Arhiva M.A.E., telegrama 7 920, din 12 februarie 1934, semnată Savel Rădulescu, către Nicolae Titulescu ; Telegrama 568, din 17 februarie 1934, de la Legația din Berlin, semnată N.P. Comnen ; Telegrama 822, din 11 februarie 1934, de la Atena, semnată N. Titulescu.

[6] Ibidem, fondul Mica Înțelegere, dosarul nr. 18, telegrama 471/14 februarie 1934, de la Legația din Berlin, semnată N.P. Comnen.

U.R.S.S. şi cu Franţa, iar România, la rîndul ei, a ajuns în iulie 1936 pînă la elaborarea unui proiect de tratat de asistenţă mutuală româno-sovietică.

Această politică a fost sprijinită de forţele progresiste şi patriotice din întreaga ţară. Partidul comunist, părăsind unele aprecieri inexacte cu privire la politica Micii Înţelegeri, a apreciat-o în mod pozitiv, fapt relevat în Platforma de luptă a frontului popular antifascist, din august 1936, în care se arăta că, în lupta contra Germaniei naziste, este necesară „o politică stabilă de apropiere cu Uniunea Sovietică şi încheierea imediată a unui pact de ajutor mutual cu ea". Totodată se subliniază că P.C.R. este „pentru strîngerea legăturilor cu Franţa democratică, Mica Antantă, Înţelegerea Balcanică, pentru întărirea Ligii Naţiunilor ca instrument de împiedicare a războiului" [7].

Acţiunile pozitive ale Micii Înţelegeri nu au putut însă să capete reala lor semnificaţie în climatul ce se crease prin semnarea acordului naval anglo-german, cît mai ales prin faptul că invazia nazistă în Renania, adevărată sfidare lansată îndeosebi Franţei, nu a produs nici o măsură reală de sancţionare a agresorului.

Întreaga activitate desfăşurată atunci de Mica Înţelegere împotriva Germaniei naziste a rămas un fapt cu totul izolat. În zadar a cerut atunci N. Titulescu o aplicare rapidă a sancţiunilor împotriva Reichului ca acesta să fie atins „dans son oeuvre vive", în zadar a proclamat Consiliul permanent al Micii Înţelegeri, la 14 martie 1936, deplina sa hotărîre de a lupta pentru ca atît tratatul de la Locarno, cît şi pactul Societăţii Naţiunilor să fie respectate. Se ştie că a 19-a sesiune a Consiliului Societăţii Naţiunilor, ţinută la Londra, s-a purtat, aşa cum reiese din numeroase documente franceze, „sub semnul confuziei şi al şovăielilor" [8].

A început o nouă etapă, în care încrederea Micii Înţelegeri în capacitatea Franţei de a-şi apăra aliaţii nu a mai fost deplină. Germania şi-a intensificat tocmai atunci acţiunile în vederea dezagregării acestei organizaţii, profitînd şi de politica britanică de cedare, de „îmblînzire" a agresorului. Germania hitleristă a întreprins nestînjenit cunoscutele sale acţiuni de izolare a Cehoslovaciei.

Îndepărtarea lui N. Titulescu de la conducerea Ministerului de Externe al României, sub presiunile cercurilor reacţionare interne şi externe, acţiunile guvernului iugoslav de sub conducerea lui Stojadinović de apropiere de Germania, semnarea de către acest guvern, în ianuarie 1937, a pactului de neagresiune cu Bulgaria monarho-fascistă, iar în martie 1937 a celui de „amiciţie eternă" cu Italia mussoliniană au slăbit coeziunea internă a Micii Înţelegeri. La Berlin, acest fapt a produs o mare satisfacţie, fiind apreciat „ca primul pas spre o autonomie a Balcanilor favorabilă politicii germane" [9].

În pofida politicii de concesii a Marii Britanii şi a Franţei, România şi Cehoslovacia s-au străduit totuşi să menţină Mica Înţelegere, căutînd să

[7] *Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1934—1937*, Editura de stat pentru literatură politică, Bucureşti, 1957, pag. 454.

[8] *Documents diplomatiques français*, II-ème série, tome I, janvier-mars 1936, Imprimerie Nationale, Paris, 1963, pag. 569, 585.

[9] Arhiva M.A.E., fondul Mica Înţelegere, dosarul nr. 11, telegrama 2 712/15 ianuarie 1937, de la Legaţia din Berlin, semnată N.P. Comnen.

continue legăturile cu guvernul Stojadinović. Dar hotărîrile de la München și — ca urmare — intrarea Cehoslovaciei în orbita Germaniei naziste au însemnat sfîrșitul Micii Înțelegeri.

Odată cu aceasta, Înțelegerea Balcanică și-a asumat îndatorirea de a continua singură a se opune agresivității crescînde a Germaniei naziste. Între 20 și 22 februarie 1939 a avut loc la București o sesiune a acestei organizații. S-a hotărît atunci să nu se primească invitația Germaniei de a adera la pactul anticomintern și să se caute noi mijloace de apărare a statu-quo-ului teritorial grav amenințat de puterile fasciste. Procesul-verbal al sesiunii indică voința celor patru state de a duce o politică unitară în scopul de a mări autoritatea și suprafața politică a Înțelegerii Balcanice. S-a hotărît tot atunci inițierea creării unui bloc antinazist, la care să fie atrase Bulgaria, Ungaria și Polonia. În primăvara și vara anului 1939, acțiunile în acest sens ale Înțelegerii Balcanice au continuat. În aprilie, Turcia și România au stabilit un acord, declarînd că „se raliază și vor insista ca și aliații lor din Înțelegerea Balcanică să procedeze la fel, aderînd la grupul ce se organizează în scopul de a crea o rezistență comună contra tendințelor de hegemonie ce le amenință independența“ [10].

Toate aceste fapte, ca și garanțiile anglo-franceze primite tot în aprilie de două dintre statele Înțelegerii Balcanice (România și Grecia), constituiau noi dovezi privind poziția acestei organizații față de gravele probleme internaționale din acel timp, îndeosebi izbucnirea celui de-al doilea război mondial.

În concluzie, se poate afirma că cele două organizații politice — Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică — au fost ostile Germaniei naziste, căutînd, în limitele impuse de condițiile obiective și subiective, caracteristice etapei premergătoare celui de-al doilea război mondial, să-și aducă aportul la securitatea Europei, să apere statu-quo-ul teritorial existent în această parte a continentului.

[10] Ibidem, fondul nr. 71, România, dosarul nr. 398, note pe marginea discuțiilor între miniștrii Saracoglu și Gafencu, 8—9 aprilie 1939, Istanbul.

Solidaritatea poporului român cu poporul cehoslovac împotriva agresiunii hitleriste

GH. MATEI

Între momentele istorice care fac obiectul dezbaterilor din cadrul acestui colocviu, la un loc important se situează momentul München — 1938. Originile, caracterul și mai cu seamă consecințele acestuia își găsesc reflectarea în luări de poziții aici și în multiple lucrări apărute în diferite țări.

În România, de asemenea, evenimentele internaționale respective, cu derivațiile lor pe planul istoriei naționale, suscită mult interes și reține atenția cercetătorilor. Dintre acestea vom încerca să desprindem și să redăm succint unele aspecte legate de solidaritatea poporului român cu poporul cehoslovac în perioada respectivă.

Determinat de o serie de factori — interferențe istorice-geografice strînse, împrejurări similare în care au luat ființă statul cehoslovac și statul național unitar român, comuniunea unor interese și obiective majore ale celor două țări pe plan extern și, bazat pe aceasta, legăturile lor de prietenie și alianță —, solidaritatea poporului român cu poporul cehoslovac, împotriva agresiunii fasciste, a cuprins o arie foarte largă de pături și categorii sociale, quasi-unanimitatea populației.

Această mișcare de solidaritate a îmbrăcat variate forme, mitinguri și demonstrații, conferințe publice, editarea și difuzarea de manifeste, desfășurarea unei susținute campanii de presă, trimiterea de scrisori și mesaje Ambasadei cehoslovace din București și forurilor conducătoare din Praga etc. Într-un mesaj adresat președintelui Republicii Cehoslovace, semnat de o serie de intelectuali de vază și militanți antifasciști români, se exprima simpatia și solidaritatea tuturor antifasciștilor din România cu cauza poporului cehoslovac.

Partidul Comunist Român, forța cea mai consecventă și dinamică a mișcării antifasciste din țara noastră, într-o declarație intitulată „După Austria, Cehoslovacia", dezvăluind gravele pericole ale expansionismului hitlerist, favorizat de politica de cedări a puterilor occidentale, a lansat un vibrant apel la sprijinirea Cehoslovaciei „în lupta de apărare a integrității ei naționale și a independenței ei" [1].

[1] Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., Cota Ab XXII-5/1 007.

Pe platforma luptei pentru sprijinirea poporului cehoslovac și, corelat cu aceasta, pentru salvgardarea integrității și independenței României se întîlneau oameni de cele mai diferite convingeri și orientări politice — comuniști, social-democrați, membri ai altor partide și organizații progresiste, precum și ai partidelor național-țărănesc și național-liberal.

Însuși guvernul român a acționat în perioada crizei cehoslovace din 1938 într-un sens care tindea la menținerea și întărirea sistemului de alianțe din centrul și sud-estul Europei și la sprijinirea ca atare a Republicii Cehoslovace. Aceasta este atestată de numeroase documente diplomatice ale timpului.

Cît privește problema tranzitului prin România a trupelor sovietice, în ajutorul Cehoslovaciei, problemă mult discutată la vremea respectivă și ulterior, aceleași documente denotă o poziție în esența sa favorabilă a guvernului român. Astfel, la 15 septembrie 1938, delegația Marii Britanii la sesiunea Societății Națiunilor de la Geneva comunica lordului Halifax că, într-o întrevedere cu ministrul afacerilor externe român, N. Petrescu-Comnen, acesta a dat de înțeles că „în cazul unui război, ajutorarea Cehoslovaciei se va putea face prin România și el personal crede că nu există nici un fel de dificultăți pentru ca în acest caz să se aprobe tranzitul (forțelor sovietice — **n.n.**), în special pentru avioane“ [2].

În aceeași ordine de idei, în lucrarea sovietică intitulată „Adevăr și minciună în istoria diplomației“, apărută sub redacția lui G. A. Deborin, se scrie : „Exista o posibilitate reală de a obține consimțămîntul guvernanților români ? Da, exista !“. În sprijinul acestei afirmații sînt aduse următoarele argumente : a) în primăvara anului 1938 Comnen a declarat unor parlamentari cehoslovaci că nu-și poate lua obligația directă de a permite trecerea trupelor sovietice în orice condiții, dar că vrea să lase problema deschisă, „ținînd seama de posibilitatea că vor fi necesare decizii practice care să deschidă în viitor calea pentru acordarea de ajutor Cehoslovaciei de către U.R.S.S.“ ; b) ambasadorului cehoslovac la București i s-a declarat că „se are în vedere rezolvarea favorabilă a problemei (trecerea trupelor sovietice prin România — **n.n.**) în cazul unei necesități reale“ ; c) la 18 septembrie 1938, ministrul de externe al Cehoslovaciei a comunicat ambasadorului S.U.A. că „totul este pregătit pentru trecerea trupelor sovietice prin România“ ; d) guvernanții români și-au dat de fapt consimțămîntul la zborurile avioanelor sovietice deasupra României [3].

Despre o poziție similară a guvernului român în problema amintită vorbește Winston Churchill în memoriile sale, referindu-se la convorbirile sale cu ambasadorul sovietic la Londra, M. Maisky [4].

La scurt timp după acordul de la München, Legația română din Moscova comunica la București că persoane în măsură să cunoască atitudinea conducătorilor sovietici au încredințat că aceștia „ar fi foarte mulțumiți de politica noastră și de sinceritatea ce o punem în acțiunea diplomatică“ [5].

[2] „Documents of British Foreign Policy“, Third series, volume II, 1938, London, 1949. Documentul nr. 898.

[3] „Pravda i lojî v diplomații“, Ed. „Mejdunarodnîe otnoșenia“, Moskva, 1964, pag. 101.

[4] W. Churchill, *La deuxième guerre mondiale*, vol. I, Paris, 1948, pag. 312.

[5] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, București, fondul 71/U.R.S.S., dosarul nr. 135.

Desigur, avînd în vedere complexitatea situației internaționale, ciocnirile de interese și tendințele contradictorii ale marilor puteri, situația precară a României pe plan extern și anticomunismul fervent al cercurilor conducătoare românești, toate aceste aspecte și fenomene, la care ne-am oprit, nu s-au desfășurat rectiliniu. Ele vin însă să ajute la o reală înțelegere a poziției României față de Cehoslovacia în perioada Münchenului, infirmînd ca atare unele deformări și denaturări care mai persistă în istoriografia de peste hotare.

În etapa imediat următoare Münchenului, cercurile conducătoare românești au respins propunerile de a participa la împărțirea Cehoslovaciei. În acest cadru se înscrie eșecul misiunii întreprinse de ministrul de externe polonez, colonelul Beck, în România, în octombrie 1938.

„Arbitrajul" de la Viena de la începutul lunii noiembrie 1938, prin care se atribuiau Ungariei horthiste teritorii cehoslovace, a fost întîmpinat cu dezaprobare și indignare de opinia publică românească. Dînd expresie acestei stări de spirit și descifrînd sensul și implicațiile adînci ale tranzacțiilor interimperialiste pentru multe națiuni, inclusiv națiunea română, istoricul Nicolae Iorga scria în ziarul său, „Neamul românesc" : „Tratatele au fost călcate în picioare, schimbările s-au produs... prin bătăi din picior și cu pumnul pe masă. Națiuni au fost prăvălite, de la culmea la care se credeau ajunse definitiv, într-o situație de umilință și nesiguranță... Mari popoare, obișnuite a porunci pînă acum lumii, se întreabă, îngrijorate, în fiecare moment, ce se alege din însuși viitorul lor. Alte națiuni, ajunse după mucenicii de secole și milenii, la realizarea unui ideal național, își pun întrebarea dacă mîine soarta lor nu va fi pusă în discuție înaintea acelora cari, pentru a legitima larga parte pe care și-o rezervă în ospățul împărțirilor de teritorii, se gîndesc să arunce altora cîte o bucată din ceea ce ceilalți n-ar fi în stare să apere îndestul" [6].

În acele dramatice împrejurări, postul de radio Praga a difuzat un mesaj oficial în care, amintindu-se că „numai la nevoie se cunosc prietenii adevărați", se reliefa că „poporul ceh, împreună cu cel slovac, au avut în nenorocirea lor mîngîierea de-a putea constata lealitatea României... Cehoslovacii nu vor uita niciodată dovezile de cinste și de credință pe care le-a dat poporul român..." [7]

Dezmembrarea și subjugarea întregii Cehoslovacii, în martie 1939, a dezlănțuit o uriașă mișcare de protest în România. În București, multe mii de cetățeni de cele mai diferite categorii sociale, răspunzînd chemării comuniștilor, au ieșit în stradă, au mers la Ambasada cehoslovacă, manifestîndu-și solidaritatea și simpatia față de poporul cehoslovac, iar apoi, regrupîndu-se, au pornit spre Legația germană, încercînd s-o devasteze. „O ură formidabilă s-a dezlănțuit contra lui Hitler" — consemna darea de seamă a Direcției generale a poliției pe luna martie 1939 [8].

[6] „Neamul românesc" nr. 285, din decembrie 1938.
[7] „Timpul" din 4 noiembrie 1938.
[8] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 41, dosarul nr. 4 707, fila 96.

Militarii și persoanele civile cehoslovace refugiate pe teritoriul românesc au fost primite pretutindeni cu ospitalitate și căldură de către populație și autorități. Astfel, 20 de camioane cu ofițeri și soldați cehi sosite la 18 martie la Satu-Mare, un tren special cu 800 de militari cehi care a trecut la 20 martie prin Sibiu ș.a. au fost întîmpinate cu profundă simpatie. La Făgăraș, 800 de refugiați civili au fost primiți călduros în gară de populație și autorități, care le-au acordat găzduire și ajutor medical ; țăranii din satele apropiate le-au adus în gară alimente [9].

Acționînd astfel, poporul român era conștient că servea în același timp propria-i cauză — apărarea independenței și ființei sale naționale — împotriva aceluiași dușman.

Ca un ecou prelung al evenimentelor istorice la care ne-am referit, conducătorul delegației cehoslovace la Conferința de pace de la Paris declara la 13 august 1946, cu privire la atitudinea României față de Cehoslovacia în anii 1938—1939 : „România a acordat ajutor poporului cehoslovac în clipele cele mai grele ale luptei sale împotriva cotropitorilor străini“ [10].

Manifestările de solidaritate și ajutorare reciprocă împotriva cotropitorilor germano-fasciști s-au adăugat la patrimoniul tradițiilor de prietenie și colaborare dintre popoarele român și cehoslovac, dintre toate popoarele animate de idealurile libertății, păcii și progresului.

[9] „Universul“ din 22 martie 1939.
[10] „Izvestia“ nr. 191, din 14 august 1946.

Cu privire la politica externă a României în prima etapă a celui de-al doilea război mondial

GH. ZAHARIA

Politica externă adoptată de România în prima etapă a celui de-al doilea război mondial a suscitat discuții ; în unele lucrări de istorie din țară și de peste hotare, au fost emise concluzii — unele apropiate de adevăr, altele îndepărtate de acest principiu fundamental al cercetării istorice. Tema nu a lipsit nici din discuțiile de la acest colocviu.

Dezmembrarea Cehoslovaciei — ca urmare a politicii de compromis și cedare în fața agresivității Germaniei hitleriste dusă de marile puteri occidentale —, sfîrșitul Micii Înțelegeri și eșuarea tratativelor anglo-franco-sovietice din 1939, au provocat în România mari frămîntări și înfruntări de poziții.

Forțele democratice progresiste și chiar cercuri ale burgheziei naționale, care își dădeau seama de dezastrul care pîndea țara noastră, cereau în continuare să se ia atitudine față de agresiunea Germaniei hitleriste și presiunile revizioniste ale Ungariei horthiste. La plenara a VI-a a Comitetului Central al partidului comunist, din iulie 1939, se subliniase creșterea pericolului „dezmembrării și ocupării României de către Germania fascistă și statele revizioniste (...) în urma ocupării Cehoslovaciei, Albaniei și Memelului, în urma aderării Ungariei la pactul anticomintern și a creșterii influenței fascismului german în Bulgaria și Iugoslavia", arătînd necesitatea de a se duce „o politică de securitate colectivă în alianță cu statele democratice, în frunte cu marea țară socialistă — U.R.S.S. —, o politică de transformare a Înțelegerii Balcanice într-un bloc de apărare împotriva agresorilor" [1]. În septembrie același an, Partidul Comunist Român atrăgea din nou atenția asupra pericolului fascist ce amenința țara, cerînd măsuri „pentru apărarea și menținerea integrității granițelor țării noastre" [2].

În opoziție cu marea majoritate a cercurilor politice care militau pentru integritatea teritoriului, cercurile fasciste, profasciste și prohitle-

[1] „Scînteia" din 26 iulie 1939 (Rezoluția plenarei a VI-a a C.C. al P.C.R.).

[2] Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român, fondul nr. 1, dosarul nr. 225, fila 28 (Nota nr. 1 815, din 5 septembrie 1939).

riste, profitînd de izolarea României pe plan extern, și-au intensificat eforturile — începînd din toamna anului 1939 — pe linia trădării intereselor naționale, pentru aderarea la Axa Roma—Berlin și subordonarea României intereselor acesteia.

În situația complicată, de presiuni interne și externe, cercurile guvernante românești, sperînd în posibilitatea refacerii potențialului militar anglo-francez și în victoria finală a marilor puteri occidentale, urmăreau — în această perspectivă — să asigure rămînerea țării în afara conflagrației mondiale și menținerea integrității teritoriale, întreprinzînd unele acțiuni diplomatice pentru îmbunătățirea relațiilor cu vecinii [3]. Totodată, aceste cercuri au acceptat să facă noi concesii Germaniei hitleriste, ceea ce reprezenta o politică contrară intereselor naționale ale României.

Edificatoare asupra poziției cercurilor guvernante cu privire la politica, pe care au denumit-o, de neutralitate, adoptată încă înaintea declanșării celui de-al doilea război mondial și anunțată oficial la 4 septembrie 1939, este discuția dintre regele Carol, A. Călinescu și mareșalul palatului, Urdăreanu, din ziua de 23 august 1939. Cu acest prilej, A. Călinescu aprecia că „Germania e un pericol. Alianța cu ea înseamnă protectorat. Exemplul Cehoslovaciei. Ungaria și Italia nu sînt nici ele tocmai încîntate. Pericolul nu poate fi înlăturat decît prin înfrîngerea Germaniei, pe care o poate obține Franța și Anglia. (...) Urdăreanu (...) propune un pact de neagresiune cu Germania, pe care aceasta l-ar primi numai dacă ar fi interpretat ca un gest contra franco-englezilor.

Regele exprimă neted că dorește înfrîngerea Germaniei, că speră să o obțină franco-englezii, dar că noi în fond le putem face (germanilor — *n.a.*) unele concesii (mărfuri, petrol etc.), nu însă în formă să ne arătăm favorabili“ [4]. Afirmîndu-și dezacordul cu o politică germanofilă, care „ar încuraja (...) Garda de fier“ și „ar întărîta opoziția Maniu-Brătianu“ [5], Călinescu își exprimă îngrijorarea cu privire la influența exercitată de cercurile progermane asupra anturajului regelui.

Politica externă adoptată, prin care guvernul român declara că va urma o „linie de echilibru“, de adaptare la raporturile existente atunci între marile puteri, a fost aprobată în unanimitate și de Consiliul de coroană din 6 septembrie. În acest Consiliu s-au ridicat însă voci care mergeau mult mai departe. Astfel, istoricul Nicolae Iorga declara : „Facem astăzi o altă politică decît aceea pe care o avem în inimă. Nu o putem face decît pe aceea de azi ! Neutralitate demnă și onestă, (...) lumea nu vrea războiul, dar nici victoria Germaniei. Dorim să înceteze regimul de teroare în Europa. Să fim foarte lămuriți cu Germania“. Interesantă a fost și poziția lui C. Argetoianu, cunoscut pentru reacționarismul său ; manifestîndu-și temerea „de dezlănțuirea comunismului“, acesta conchidea : „E evident că trebuie să fim neutri (...) să nu ne învrăjbim cu Rusia care va rămîne tare“ [6].

[3] Gr. Gafencu, *Politica externă a României*, 1939, pag. 43—56.

[4] A. Călinescu, *Însemnări zilnice* (A.I.S.I.S.P., fondul nr. 2, dosarul nr. 11, filele 19—20).

[5] Ibid.

[6] A. Călinescu, *Op. cit.*, dosarul nr. 13, filele 41—42.

Poziția guvernului român față de agresiunea hitleristă contra Poloniei, sprijinul acordat poporului polonez, care își apăra patria și care trăia o adevărată dramă națională — îndeosebi permisiunea tranzitului de armament spre Polonia, tatonările în vederea încheierii unei înțelegeri cu Uniunea Sovietică și acțiunea de grupare, în sînul Înțelegerii Balcanice, a statelor din această parte a Europei, într-un „bloc al neutrilor" — au atras protestele vehemente ale Reichului.

Extinderea agresiunii a pus în pericol existența națională a unor noi state mari și mici. Sub loviturile armatelor hitleriste au căzut pe rînd Olanda, Danemarca și Norvegia, Belgia și Franța, Albania, Grecia și Iugoslavia.

Referindu-se la reacția produsă în România de știrile cu privire la atacarea Danemarcei și Norvegiei, ministrul Italiei la București raporta, la 10 aprilie 1940, lui Ciano că acestea „au produs o puternică impresie și chiar consternare în rîndul opiniei publice românești. (...) Ministrul afacerilor externe (român — *n.a.*) pe care l-am văzut astăzi dimineață, a arborat un calm relativ și și-a exprimat speranța că atitudinea adoptată de România va reuși și în viitor să mențină această țară în pace și neutralitate. În toate cercurile însă — continuă ministrul italian — predomină în prezent, mai accentuat decît altă dată, îngrijorarea și preocuparea în fața pericolului care amenință din toate părțile această țară și îi subminează independența și integritatea" [7].

Capitularea Franței și înfrîngerea Angliei, dictatul fascist de la Viena, evenimentele externe care au urmat, rezultatele politicii forțelor reacționare interne au desăvîrșit izolarea României, favorizînd aducerea pe primul plan al scenei sale politice a grupărilor prohitleriste și instaurarea dictaturii militare-fasciste.

În anii terorii fasciste și ai războiului dus alături de puterile Axei, în condițiile victoriilor Uniunii Sovietice și ale celorlalte puteri din coaliția antifascistă, ale succeselor mișcării de rezistență a popoarelor, sarcina organizării și conducerii luptei pentru eliberarea națională și instaurarea unui regim care să promoveze o politică externă corespunzătoare intereselor poporului a revenit Partidului Comunist Român. El a îndeplinit-o cu succes, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste patriotice.

[7] „I documenti diplomatici italiani", nona serie, 1939—1943, volume IV, la Libreria Dello Stato, Roma, 1960 (doc. nr. 17).

Vasile Conta — figură reprezentativă a gîndirii materialiste româneşti

N. GOGONEAŢĂ

Opera lui Vasile Conta marchează un moment important în istoria gîndirii filozofice şi social-politice româneşti, acela al maturizării gîndirii materialiste premarxiste din ţara noastră, al constituirii ei în sistem filozofic unitar. Scrierile filozofice materialiste ale gînditorului ieşean, care cuprind numeroase idei înaintate, au avut un rol important în pregătirea, din punct de vedere ideologic, a terenului pentru pătrunderea şi răspîndirea filozofiei marxiste în România. Conta a făcut parte dintre intelectualii români progresişti care şi-au dat adeziunea la Internaţionala I.

Deşi dispărut prematur, la 37 de ani, V. Conta a lăsat o operă importantă care îl recomandă ca una dintre figurile proeminente ale culturii noastre progresiste. S-a născut la 15 noiembrie 1845 în satul Ghindăoani, judeţul Neamţ, fiind unul dintre cei 10 copii ai lui Grigore şi ai Mariei Conta. A urmat liceul la Iaşi. Studiile superioare începute în ţară le-a continuat în Belgia. Conta a beneficiat, între anii 1869 şi 1872, de o bursă care i-a dat posibilitatea să studieze paralel cu Institutul de comerţ din Anvers şi dreptul la Bruxelles şi să revină în ţară cu diploma de absolvent al institutului amintit şi cu cea de doctor în drept.

Întors la Iaşi în 1872, a ocupat catedra de drept civil la universitatea din fosta capitală a Moldovei. În aceşti ani frecventează şedinţele „Junimii" şi publică în „Convorbiri literare" importante lucrări filozofice de orientare materialistă : *Teoria fatalismului, Teoria ondulaţiunii universale, Încercări de metafizică.*

După războiul de independenţă păşeşte în arena politică. E ales deputat al fracţiunii liberale din Iaşi şi scurt timp este titularul portofoliului instrucţiunii publice într-un guvern liberal, apoi membru al Curţii de casaţie. Moare în aprilie 1882 de ftizie, boală contractată în anii studiilor.

V. Conta şi-a format concepţia despre lume sub influenţa luptei forţelor sociale înaintate din ţara noastră pentru progres social.

Epoca în care a trăit el a fost marcată de evenimente importante, care s-au soldat cu mari transformări în viaţa economică, socială, cultural-ştiinţifică a ţării. În aceşti ani a avut loc formarea statului naţional român, s-a realizat reforma agrară de la 1864, a început procesul revolu-

ţiei industriale. Tot în timpul vieţii sale, România şi-a cucerit independenţa de stat (1877) şi s-au constituit primele cercuri socialiste şi organizaţii ale clasei muncitoare. Pe plan cultural-ştiinţific consemnăm dezvoltarea literaturii româneşti cu conţinut patriotic şi realist, crearea universităţilor din Iaşi şi Bucureşti, avîntul ştiinţei, formarea curentului materialist al oamenilor de ştiinţă.

Gîndirea filozofică a lui Conta s-a format în condiţiile orientării materialiste a ştiinţelor naturii în ţara noastră, precum şi sub influenţa acelei părţi a burgheziei româneşti care acţiona în vederea dezvoltării industriei naţionale în concordanţă cu necesităţile producţiei.

Încă din liceu Conta s-a orientat spre materialism şi în încercările sale literare spre arta cu un conţinut progresist. În anii cît a studiat în Belgia a folosit din plin posibilităţile care i s-au oferit spre a-şi lărgi orizontul ştiinţific, făcînd lecturi însemnate, mai ales în domeniul filozofiei materialiste şi al ştiinţelor naturii, care treceau în acea vreme printr-o perioadă de adevărată revoluţie produsă de darwinism. Anii petrecuţi în Belgia au coincis cu o etapă importantă a mişcării muncitoreşti internaţionale. Proclamarea Comunei din Paris a găsit ecou şi simpatie la tînărul Conta, care şi-a manifestat solidaritatea cu proletariatul francez. După mărturiile surorii sale, el s-ar fi făcut remarcat şi în întrunirile Internaţionalei. Cert este că după întoarcerea în ţară ia legătura cu cercurile socialiste din Iaşi, fiind caracterizat de ziarul socialist „Înainte" (din 26 X şi 2 XI 1880) ca „socialist de principii şi convicţie", care a fost admis în „Asociaţia internaţională a lucrătorilor".

Între anii 1872 şi 1877, Vasile Conta îşi concentrează forţele asupra elaborării şi publicării lucrărilor filozofice, paralel cu activitatea didactică la Universitate.

Înainte de Conta, problemele filozofice materialiste au fost abordate de oamenii de ştiinţă cu preocupări filozofice numai în ramura specialităţii lor. V. Conta este primul gînditor materialist român care înalţă preocupările spontane ale cercetătorilor naturalişti la rangul de examinare sistematică a problemelor filozofice, la rangul de sistem, şi care dezvoltă o filozofie cu însemnate elemente dialectice.

Problema materiei, a mişcării, a spaţiului şi timpului, a determinismului, problema evoluţiei, a adevărului au fost abordate de gînditorul ieşean în lucrări speciale, în care nu numai că, respingînd idealismul, a luat cu pasiune apărarea materialismului, dar s-a străduit să-l dezvolte pe acesta din urmă, să generalizeze în sinteze originale cuceririle ştiinţei din vremea sa. Conta a fost un materialist militant şi un gînditor creator, care, asimilînd ceea ce era progresist în filozofia predecesorilor săi, a căutat cu înfrigurare soluţii la problemele centrale ale luptei dintre materialism şi idealism din epoca sa, la problemele ridicate de dezvoltarea ştiinţei contemporane. Şi dacă limitele veacului său, ale poziţiei sale de clasă şi-au pus amprenta asupra creaţiei sale, filozofia sa rămîne ca un exemplu strălucit de încredere în ştiinţă şi materialism, de participare vie, curajoasă, creatoare la dezbaterile gîndirii contemporane. Astfel, în *Teoria fatalismului,* încurajat de cuceririle fiziologiei nervoase superioare ale vremii sale, Conta susţine natura materială a psihicului şi, elaborînd cîteva ipoteze originale, în special teoria întipăririlor, încearcă să realizeze o explicaţie materialistă a fiecărui proces psihic. El respinge definiţia

materialist-vulgară dată psihicului, propunînd altă definiție, care se apropie de materialismul dialectic. După ce trece în revistă etapele principale ale evoluției materiei, ajungînd pînă la organizarea ei superioară, Vasile Conta definește psihicul drept o „funcție a creierilor" și precizează : „materia care-i servește drept bază are o structură și o organizațiune de cea mai mare delicateță și perfecțiune" [1]. În sprijinul acestei definiții este adus un impresionant material științific, care-și păstrează valabilitatea și astăzi : datele anatomiei comparate, ale patologiei nervoase, experiențe fiziologice de laborator întreprinse de naturaliști renumiți etc.

În interpretarea psihicului, Conta respinge două poziții extreme, deopotrivă de greșite. Repudiază anume concepțiile idealiste care considerau psihicul ca fiind alcătuit dintr-o substanță aparte, de natură spirituală, avînd o existență independentă de trup, dar în același timp respinge și concepția simplificatoare a materialismului vulgar, reprezentat de Vogt, care reducea psihicul la o secreție a creierului. Definiția dată de Conta psihicului ca însușire, ca funcție a materiei cu organizarea cea mai fină și cea mai perfectă, se apropie de definiția materialist-dialectică a psihicului ca produs al materiei superior organizate.

Contactul permanent cu știința contemporană și dorința de a valorifica din punct de vedere filozofic realizările ei l-au condus pe Vasile Conta la altă concluzie importantă, care îl apropie de filozofia din zilele noastre. Între puținele date pe care i le punea la dispoziție în vremea aceea fiziologia activității nervoase superioare, el a reușit să întrezărească acel proces ce constituie baza fiziologică a formelor de reflectare : actul reflex. Teoria reflexelor aplicată în psihologie și gnoseologie are în gînditorul ieșean un precursor ; „în toate fenomenele funcțiunii de relațiune — scrie Conta în „Teoria fatalismului" — știința nu poate să descopere altăceva decît *acțiuni reflexe...*" [2]. Tezele dezvoltate de Vasile Conta în legătură cu actul reflex ca bază fiziologică a proceselor psihice, a comportării omului au fost confirmate și, firește, îmbogățite de evoluția ulterioară a științei. Ele sînt o dovadă a puterii de anticipare pe care o are filozofia materialistă strîns legată de știință, după cum sublinia Conta însuși.

„Teoria fatalismului" (fatalism are aici înțelesul de determinism) conține și o teorie a „întipăririlor", concepută ca o replică dată idealismului în problema explicării proceselor psihice. Susținînd existența unei localizări a funcțiilor psihice în scoarța cerebrală, V. Conta explică prin „urmele materiale" lăsate pe scoarță de senzații și percepții — pe care le mai numește și „întipăriri" — modul de funcționare a memoriei, a gîndirii și a altor procese psihice, anticipînd și în acest domeniu unele din realizările științei contemporane.

În aceeași lucrare, Conta abordează o altă problemă actuală, aceea a determinismului social, venind și aici cu argumente ce merită a fi relevate, ele vădind și anumite influențe primite din partea gîndirii marxiste. Spre a demonstra teza după care fenomenele sociale „se găsesc în raporturi fixe și necesare", el recurge la statistică și la economia politică. Relevînd, între altele, periodicitatea „crizelor comerciale", Conta respinge explicarea superficială a acestui fenomen. Crizele comerciale sînt, susține gîndito-

[1] V. Conta, *Opere filozofice alese*, Editura științifică, 1959, pag. 13.
[2] Op. cit., pag. 130.

rul ieșean, „un rezultat necesar al ordinei actuale economice". El se referă la o cauză permanentă care generează crizele, la ordinea economică, arată că dincolo de aparenta libertate a întreprinzătorilor se manifestă necesitatea socială. Acestea sînt idei noi, înaintate în gîndirea românească și atestă începutul pătrunderii unor idei marxiste în filozofia din țara noastră la mijlocul deceniului al VIII-lea al secolului trecut.

O problemă foarte actuală în a doua jumătate a secolului trecut face obiectul celei de-a doua lucrări importante scrise de Conta : *Teoria ondulațiunii universale*. Lucrarea este o mărturie elocventă a efortului său de a aborda creator, în spirit materialist, problema evoluției și a efortului de generalizare teoretică a noilor descoperiri cu care s-au îmbogățit și științele naturii la mijlocul veacului său. Conta pune problema evoluției pe un plan generalizat : el vrea să demonstreze „metamorfozarea", schimbarea, dezvoltarea lumii în ansamblul ei. Conta susține caracterul progresiv al dezvoltării, parcurgerea anumitor trepte, afirmă că dezvoltarea se realizează prin ciocnirea unor „forțe rivale" și admite salturile, revoluțiile („formele neevolutive"). Înfățișînd un asemenea tablou dinamic al lumii, el ajunge la concluzia importantă că în corpuri și fenomene se desfășoară o luptă internă a „forțelor rămase neechilibrate" (existența unui corp presupunînd un echilibru relativ). Această luptă are rolul însemnat de a dezvolta forma, fenomenul respectiv, și anume de a le dezvolta din interior. Privită în ansamblu, lumea ne apare într-o continuă mișcare, schimbare, transformare. Un echilibru absolut nu se poate stabili, întrucît materia e infinită, iar corpurile se influențează reciproc în mod permanent. În „Teoria ondulațiunii universale", V. Conta s-a sprijinit pe multe descoperiri importante ale secolului al XIX-lea, care au pus în evidență evoluția, dezvoltarea întregii lumi. El a utilizat teoria cosmogonică a lui Kant-Laplace, care privea sistemul solar în devenirea sa, teoria evoluției treptate a scoarței pămîntului, formulată de Léyll ; a folosit ultimele date ale chimiei organice, care realizase sinteze ale substanțelor organice. De asemenea a dezbătut pe larg problema evoluției speciilor, încercînd chiar să aducă unele corective teoriei darwiniste cu privire la cauzele dezvoltării viețuitoarelor.

În analiza concretă a datelor științelor naturii gînditorul ieșean ajunge la interpretări spontan-dialectice, formulează idei dialectice, astfel că evoluționismul său depășește concepțiile evoluționiste plate, vulgare.

V. Conta extinde concepția evoluției și asupra vieții sociale și asupra gîndirii. El demonstrează că nu există nici idei înnăscute, nici adevăruri absolute imuabile și evidențiază caracterul relativ al adevărului : relativitatea adevărului rezultă din caracterul lui schimbător în funcție de evoluția omenirii. Relativitatea nu-l conduce însă la relativism. Încrezător în progresul omenirii, el distinge ceea ce este trecător într-o teorie de ceea ce își păstrează valabilitatea vreme îndelungată. Stabilind că „mișcarea ideilor nu este decît imaginea reflectată sau contrapartea intelectuală a mișcării omenirii" [3], V. Conta deduce de aici concluzia că în tot cursul dezvoltării omenirii ideile „trainice" intră într-un fond de adevăruri stabile. Fiecare sistem de idei „deși a dispărut ca sistem totuși a lăsat după sine oarecari adevăruri spre a fi adăugite la fondul stabilit, fiecare a ridicat, ca să zic așa, un mic colț al vălului care acopere adevărurile zise indiscuta-

[3] V. Conta, *Opere filozofice alese*, pag. 167.

bile“ [4]. Ideea aceasta a acumulării adevărurilor într-un fond care se îmbogăţeşte continuu îl apropie pe Conta de înţelegerea dialecticii adevărului relativ şi a adevărului absolut. Într-una din însemnările sale îşi propusese chiar să abordeze problema „raportului dintre adevărul relativ şi absolut“. El observă că adevărul absolut există numai „ca o tendinţă“. Fondul de adevăruri trainice creşte mereu, incluzînd rezultatele pozitive ale eforturilor noastre de cunoaştere : „ştiinţele şi artele pot să înainteze la infinit — afirmă cu încredere filozoful materialist român — ducînd cu ele progresul omenirii“ [5].

Alianţa cu ştiinţa a asigurat materialismului dezvoltat de V. Conta terenul solid al faptelor şi totodată a constituit pentru gîndirea sa un impuls spre generalizări teoretice. Teoria sa asupra evoluţiei conţine fără îndoială şi unele simplificări, iar alte teze ale ei au un caracter schematic. Se resimte încă puternica influenţă a naturalismului, ce se traduce în interpretarea biologizantă a vieţii sociale. Oricum, teoria filozofului român asupra evoluţiei rămîne o încercare îndrăzneaţă de sinteză materialistă, care îmbogăţeşte filozofia românească cu idei dialectice, făcînd-o aptă să recepteze cu mai multă uşurinţă, în deceniul următor, filozofia materialist-dialectică.

Un puternic ecou au găsit în conştiinţa contemporanilor ideile ateiste ale lui Vasile Conta, răspîndite în întreaga sa operă, dar căpătînd o expunere sistematică în lucrarea sa *Încercări de metafizică materialistă* (1879).

Conta demonstrează în această lucrare caracterul istoric trecător al oricărei religii, legînd existenţa diferitelor tipuri de religie de anumite momente ale dezvoltării cunoaşterii omeneşti. Cînd ştiinţa va reuşi să dea o explicaţie deplină lumii, religia va dispare, făcînd loc perioadei materialismului. De notat că V. Conta sesizează şi influenţa dezvoltării societăţii, a unor instituţii politice asupra evoluţiei religiilor. El semnalează şi folosirea religiei de către clasele conducătoare în scopul întăririi privilegiului lor. Apelînd la un bogat material etnografic, Conta dă explicaţii ştiinţifice unor credinţe primitive şi superstiţii ce se întîlnesc la mai multe popoare, ceea ce face ca lucrarea să fie citită cu interes şi astăzi. Unele părţi ale lucrării au fost aduse la cunoştinţa publicului ieşean prin conferinţe publice care au stîrnit un viu interes, în special în rîndul tineretului. Referindu-se la una dintre conferinţe, „Contemporanul“ aprecia influenţa ei asupra opiniei publice în felul următor : „De la data acestei conferinţe s-au aruncat seminţele cele bune ale ateismului în toate şcolile din Iaşi şi de atunci şi pînă acum se vede cum merge crescînd influenţa acestor idei“ [6].

V. Conta nu a putut să-şi expună tot atît de sistematic concepţia social-politică. Întîlnim totuşi în diferite lucrări, discursuri, scrisori, însemnări etc. exprimate ideile sale în mai multe probleme social-politice. În explicarea vieţii sociale, Conta nu depăşeşte, în ansamblu, poziţia gînditorilor premarxişti, dar găsim şi aici importante idei progresiste. Pe lîngă cele amintite în problema determinismului social, mai menţionăm că gînditorul român întrevedea organizarea ştiinţifică a vieţii sociale, pre-

[4] Ibidem, pag. 167—168.
[5] V. Conta, *Opere filozofice*, Bucureşti (1922), pag. 531.
[6] „Contemporanul“, Iaşi, I (1881—1882), pag. 812.

cizînd că viitorul va fi „epoca științelor sociale și de stat bazată pe legile fatale ale naturii". De asemenea, pornind de la filozofia sa materialistă, care punea un accent deosebit pe practică, pe experiență, Conta a acordat o mare importanță industriei, considerînd că „progresul intelectual cel mai real" se întîlnește la popoarele industriale. Pe linia dezvoltării industriei naționale, a comerțului autohton, a apărării integrității țării și a respectării independenței naționale se înscriu și acțiunile sale politice. În ajunul războiului pentru independență, Conta publică o serie de articole în gazetele din Iași, în care face o analiză pătrunzătoare a politicii externe a marilor puteri, dăunătoare statelor mici.

În 1880, Conta acceptă postul de ministru al instrucțiunii publice, justificînd hotărîrea în felul următor : „Trebuie să primesc, căci eu nu fac politică din ambiția de a parveni, ci la mine politica e un mijloc de a aduce mai repede îmbunătățiri mulțimii. Mulți mă consideră socialist și ateu. Brătianu însuși mi-a spus că numirea mea va fi o sfidare a principiilor liberale". Faptul că în momentul în care proiectul său de reformă a învățămîntului, care conținea prevederi înaintate, nu a fost acceptat, făcîndu-l pe Conta să-și prezinte demisia, apare ca o confirmare a sincerității sale. Proiectul de reformă amintit — document edificator pentru convingerile sale — demonstrează că V. Conta milita pe toate căile pentru încurajarea comerțului și a industriei în România, a meseriilor și a învățămîntului, în conformitate cu necesitățile unei țări antrenate pe calea progresului economic și social.

Conta preciza în proiectul său că reorganizarea propusă urmărea, pe lîngă asigurarea instrucțiunii generale pentru fiecare român, „cîștigarea unei profesiuni cu care să poată lupta pe terenul economic". Proiectul de lege urmărea să creeze școli profesionale „cu scopul de a introduce în țară toate meseriile de atelier", prevedea înființarea unor școli de comerț, de industrie — construcție și mecanică, mineralogie și metalurgie, chimie industrială —, școli de agricultură și multe altele cu caracter practic.

Conta punea un deosebit accent pe o predare a obiectului de învățămînt „din punct de vedere cu totul științific". De menționat că la Facultatea de litere în proiect figura și un curs de istorie critică a religiilor.

În ce privește dezvoltarea agriculturii, V. Conta a relevat faptul că legea tocmelilor agricole, impusă în 1872 de boierimea reacționară, constituie un pericol național. El cerea desființarea sistemului de atunci al agriculturii, pronunțîndu-se pentru o agricultură de tip capitalist-modern, bazată pe introducerea mașinilor și eliberarea țăranilor de îndatoriri față de boieri.

Conta a avut întotdeauna cuvinte de prețuire pentru țăranul român. Într-una din cugetările sale, scria : „Nici aristocratul, nici burghezul nu pot fi patrioți din sinceritate. Acest apanaj natural a fost dat spre păstrare țăranului..." El și-a exprimat convingerea că timpurile se vor schimba și poporul va înțelege că „trebuie să cheme la răspundere și la socoteală pe acei care s-au folosit de dreptul său în decursul veacurilor".

Cu admirație profundă vorbește Conta despre socialiști : „Moralistul sau socialistul care anticipă asupra celorlalți este un geniu care va fi înțeles mai tîrziu".

Filozofia materialistă a lui V. Conta, ideile sale sociale înaintate au jucat un rol progresist în cultura românească. În mod practic, filozofia sa a însemnat nu numai culmea cea mai înaltă la care a ajuns materialismul premarxist în țara noastră pînă în deceniul al IX-lea al secolului trecut, dar și o punte de trecere spre ideile socialiste.

Reprezentant ideologic al acelei părți a burgheziei românești care era direct interesată în dezvoltarea industriei naționale și a comerțului, a tehnicii și a științei, oglindind în opera sa tendința generală a dezvoltării istorice a țării în acea vreme, Conta a dezvoltat o filozofie materialistă strîns legată de știința înaintată a vremii sale. Materialismul și ateismul său, elementele dialectice ale gîndirii sale, și ideile sociale înaintate au corespuns totodată intereselor maselor populare. Gînditorul însuși a făcut un pas spre socialism, pe care îl descoperise studiind temeinic teoria materialistă, dar și realitățile concrete. Se cunoaște faptul că mai mulți militanți socialiști și intelectuali progresiști i-au studiat operele în tinerețe și au fost influențați de filozofia sa : Raicu Ionescu-Rion, P. Mușoiu, I. Nădejde, G. Ibrăileanu, dr. N. Leon, dr. Zosin, dr. Thiron ș.a. Conta s-a bucurat de aprecierile călduroase ale revistelor socialiste „Contemporanul" și „Dacia viitoare", care i-au luat apărarea cînd împotriva filozofiei sale s-au îndreptat atacurile unor reviste reacționare. „Contemporanul" îl aprecia drept „unul din cei mai adînci cugetători ai veacului nostru" [7], iar „Dacia viitoare", în articolul său „Memoria lui Conta profanată", considera „ca o sfîntă datorie" a lua apărarea filozofiei celui care „ne-a ridicat în fața lumii științifice" [8]. Filozofia lui Conta a trezit ecouri favorabile în Franța și Germania, integrîndu-se astfel în circuitul culturii europene.

Încununînd prin filozofia sa sistematică și originală tradițiile materialiste ale unei epoci, făcîndu-se ecoul multor idei înaintate ale vremii sale, V. Conta a rămas în istoria culturii românești ca unul dintre cei mai de seamă gînditori din perioada premarxistă și ca un precursor al ideilor socialiste.

[7] „Contemporanul", Iași, I (1881—1882), pag. 813.
[8] „Dacia viitoare", anul I, nr. 10, din 15 iunie 1883, pag. 156.

30 de ani de la înființarea brigăzilor internaționale din Spania*

În noaptea de 17 spre 18 iulie 1936, crainicul postului de radio al orașului Ceuta din Marocul Spaniol a transmis de cîteva ori la rînd aceeași informație, în aparență cu totul obișnuită: „În toată Spania cerul e fără nori". Era semnalul convențional care anunța dezlănțuirea rebeliunii fasciste împotriva Republicii Spaniole. Pentru poporul spaniol ea vestea începutul unei perioade de grele suferințe.

Rebeliunea a fost pusă la cale din timp și cu grijă de dușmanii interni și externi ai Spaniei, care își vedeau planurile amenințate de cursul pe care-l lua dezvoltarea social-politică a țării. Victoria din februarie 1936 a partidelor din Frontul popular în alegerile parlamentare a determinat o nouă regrupare a forțelor politice în țară, creînd condiții propice înfăptuirii sarcinilor democratice nerezolvate de revoluția din 1931, în urma căreia fusese instaurată republica.

În întreaga perioadă scursă de la proclamarea republicii și chiar dinainte, de la înlăturarea, în 1930, a dictaturii lui Primo de Rivera, reacțiunea spaniolă nu încetase să uneltească, pe ascuns sau fățiș, în vederea întronării unui regim fascist. La 10 august 1932 ea și-a manifestat pentru prima oară în mod deschis tendința de a răsturna regimul republican, organizînd la Madrid și Sevilla o rebeliune sub conducerea generalului Sanjurjo. Deși rebeliunea a fost repede înăbușită, datorită acțiunii energice a muncitorilor, guvernul de coaliție republican-socialist nu a folosit situația pentru a lua măsuri hotărîte împotriva reacțiunii și nici pentru rezolvarea problemei agrare, a învățămîntului, a problemei naționale etc., a căror soluționare era imperios necesară în vederea remedierii înapoierii economice în care se afla țara.

* *Textul și evocările ce urmează se reproduc după o lucrare memorialistică a foștilor voluntari români din Armata republicană spaniolă în curs de pregătire la Editura politică.*

Forţele reacţionare — deşi înlăturate de la putere — rămîn cu baza economică neatinsă şi păstrează multe din poziţiile deţinute în aparatul de stat şi mai ales în armată. Biserica continuă să fie la fel de puternică. Atitudinea cercurilor guvernante dă posibilitate forţelor reacţionare să opereze regruparea de care aveau nevoie şi să înceapă o largă campanie de sabotaj şi provocări împotriva republicii. Toate acestea au dus la instaurarea, după alegerile din noiembrie 1933, a guvernului de dreapta Lerroux, în care sînt incluşi, la 4 octombrie 1934, trei membri cu orientare făţiş fascistă.

La chemarea Partidului Comunist din Spania, clasa muncitoare răspunde acestei provocări printr-o grevă generală. În Asturia, comuniştii şi socialiştii realizează frontul unic, înfiinţînd „Alianza Obrera" („Alianţa muncitorească"), ceea ce face posibilă insurecţia populară din octombrie 1934, în cursul căreia puterea a fost preluată de muncitori şi ţărani. Deşi a fost reprimată sîngeros, ea a demonstrat forţa care rezidă din unitatea şi combativitatea celor care se împotrivesc reacţiunii. Chemarea Partidului Comunist din Spania la unitate de acţiune are ca rezultat realizarea în ianuarie 1936 a Frontului popular, ieşit victorios în alegerile din februarie 1936, pe baza unui program de largi reforme democratice.

De astă dată reacţiunea spaniolă este hotărîtă să-şi recucerească poziţiile cu orice preţ. Ea alege calea organizării unei rebeliuni armate susţinute de o intervenţie străină. În acest scop, la puţin timp după victoria Frontului popular, în martie 1936, Primo de Rivera-junior, fiul fostului dictator, şi generalul Sanjurjo au făcut o vizită la Roma şi Berlin, pentru a pune la punct amănuntele concrete ale rebeliunii, care se bucura de aprobarea cercurilor guvernante ale Germaniei hitleriste şi Italiei fasciste. Drept contraservicii pentru sprijinul promis, reprezentanţii reacţiunii monarhice spaniole ofereau monopolurilor germane şi italiene importante concesiuni în exploatarea bogăţiilor naturale ale Spaniei şi coloniilor ei. Totodată era pusă la dispoziţia Germaniei şi Italiei o bază operativă pentru flotă în portul Mahón din insula Minorca (Baleare).

Oferta corespundea întru totul intenţiilor şi intereselor puterilor fasciste. Pentru dictatura hitleristă şi cea mussoliniană intervenţia în Spania reprezenta un preludiu al războiului de mare anvergură pe care-l pregăteau, cucerirea unor poziţii şi a unei experienţe extrem de utile realizării planurilor lor.

Caracterul şi ţelurile intervenţiei hitleriste în Spania au fost clar exprimate de generalul german Reichenau într-un raport prezentat căpeteniilor fasciste în 1938 : „Ar fi o greşeală — spunea el — să se considere războiul din Spania ca un război de ordin secundar. Spania ne-a învăţat multe lucruri, în Spania am îndreptat unele greşeli ale strategiei noastre militare". Şi mai departe „...intervenţia noastră în Spania ne-a permis să ne consolidăm poziţiile pe principalele linii strategice ale Franţei şi Angliei... Datorită poziţiilor noastre din Spania ne aflăm într-o situaţie favorabilă, dominînd asupra punctelor vitale ale acestei regiuni strategice... În aceasta constă raţiunea superioară a intervenţiei noastre în Spania".

Pentru Italia fascistă participarea la războiul spaniol era, de asemenea, un mijloc de satisfacere a tendinţelor imperialiste, care au crescut în mod vizibil după cucerirea Etiopiei.

În intervenţia lor împotriva Republicii Spaniole cele două puteri fasciste au fost susţinute de către cercurile imperialiste anglo-franco-ame-

NO PASARA
MADRID SERA LA TUMBA DEL FASCIS

ricane, care au proclamat, în august 1936, așa-zisa „politică de neintervenție". În numele ei și la adăpostul „Comitetului de neintervenție" de la Londra, guvernele S.U.A., Franței și Angliei, cu care Republica Spaniolă întreținea relații diplomatice și avea convenții comerciale, au refuzat să vîndă republicanilor armament, în timp ce îl vindeau Germaniei și Italiei, prin intermediul cărora era aprovizionat Franco. În felul acesta, democrațiile occidentale au sprijinit sugrumarea Republicii Spaniole, contribuind la netezirea drumului spre cel de-al doilea război mondial.

Punînd la cale planurile lor agresive împotriva Republicii Spaniole, forțele reacționare din interior, conduse de generalul Franco, cu sprijinul puternic al lui Hitler și al lui Mussolini, erau de părere că fascismul va învinge fără a întîmpina rezistența și lupta armată a poporului spaniol. Pericolul era mare : rebelii dispuneau de arme, de unități militare închegate, de ofițeri și generali care cunoșteau meseria armelor și erau hotărîți să sugrume republica. Dar socotelile lor s-au dovedit cu totul neîntemeiate.

Mobilizate de Partidul Comunist din Spania, masele populare au înțeles că ceea ce se petrece în țară nu este o simplă conspirație a unor militari reacționari, că în joc este independența națională a Spaniei, pe care încercau s-o subjuge Hitler și Mussolini. Peste capul guvernelor șovăielnice care s-au succedat la conducerea Spaniei în acele zile, poporul spaniol se ridică în apărarea republicii. Sediile muncitorești se transformă în centre de recrutare și înarmare a zeci de mii de voluntari. Lozinca „No pasaran", lansată de partid la 19 iulie prin cuvîntul conducătorilor săi José Diaz și Dolores Ibarruri, însuflețește pe apărătorii republicii. Muncitorii din orașele mari — Madrid, Barcelona, Valencia, Bilbao, Oviedo, Malaga — atacă cu curaj cazărmile rebelilor și în cîteva zile rebeliunea generalilor e înăbușită în cea mai mare parte a țării. Bilanțul primelor două săptămîni de lupte a arătat că două treimi din teritoriul spaniol, cu centrele urbane cele mai importante, se află în mîinile poporului.

Rebelii dețin două zone, fără legătură între ele — una în sudul țării, alta — mai largă — în nord.

Cînd eșecul complotiștilor a devenit evident, guvernele puterilor fasciste — Germania și Italia — și-au intensificat ajutorul acordat rebelilor. Ele au trimis în Marocul spaniol un mare număr de avioane, cu ajutorul cărora trupele fasciste au fost transportate în sudul Spaniei. După aceasta ele au trimis tancuri, avioane de luptă, arme, muniții, unități militare regulate, începînd astfel o intervenție militară fățișă.

Războiul din Spania, care a avut la început caracterul unui război civil, se transformă curînd, odată cu sosirea în masă a trupelor de invazie italo-germane, într-un război în toată regula, la care participă de ambele părți numeroase brigăzi, divizii și corpuri de armată. Pentru poporul spaniol el a căpătat caracterul unui război național-revoluționar. Național — pentru că poporul lupta împotriva forțelor intervenționiste străine care amenințau independența țării, revoluționar — pentru că poporul lupta pentru menținerea, consolidarea și dezvoltarea libertăților democratice cucerite în cursul unei lupte îndelungate și crîncene cu reacțiunea spaniolă.

Rebeliunea și apoi intervenția militară au ridicat în fața Spaniei republicane sarcini grele și multiple. Conștient de răspunderea sa față de popor, Partidul Comunist din Spania și-a pus întreaga sa forță în slujba rezolvării noilor sarcini, dovedindu-se în tot timpul războiului la înălțimea

marii sale răspunderi. El punea în centrul problemelor sarcina cîștigării războiului, conștient că altfel nu vor putea fi apărate, consolidate și lărgite drepturile democratice. Milițiile populare, în frunte cu milițiile comuniste din eroicul regiment V, create în focul primelor lupte pentru apărarea republicii, nu erau suficiente pentru a ține piept armatei franchiste și forțelor intervenționiste. Partidul comunist a dus o luptă consecventă și a contribuit efectiv la făurirea unei armate populare. El a fost partidul care a participat activ, consecvent și hotărît la toate acțiunile legate de război. Comuniștii din armată au constituit un exemplu de disciplină și eroism. Încă în primele luni ale anului 1937, din cei 250 000 de membri ai partidului, mai mult de jumătate erau pe diferite fronturi. Imensa majoritate a comisarilor, comandanților superiori și mijlocii căzuți pe front erau comuniști. Din rîndurile partidului s-au ridicat admirabilii comandanți și comisari ai armatei populare, sub conducerea cărora s-au desfășurat acțiuni militare strălucite. În spatele frontului, în uzine, pe ogoare, comuniștii dădeau dovadă de o dîrză hotărîre de a participa prin munca lor la victoria republicii.

Activitatea pe care Partidul Comunist din Spania a desfășurat-o mai ales în anii războiului i-a adus încrederea și dragostea maselor, a determinat o puternică creștere a rîndurilor sale.

Mobilizat de elementele cele mai înaintate, poporul spaniol și-a apărat patria împotriva unui inamic cu mult superior ca număr și tehnică militară, înscriind pagini de un eroism sublim în istoria luptelor pentru libertate. Și fără îndoială că soarta războiului ar fi fost cu totul alta, în ciuda tuturor greutăților, a agravării lor datorită politicii șovăielnice a unora dintre membrii guvernelor republicane din acea perioadă, dacă Republica Spaniolă n-ar fi fost victima fățișă a masivei intervenții străine.

Părăsind „Comitetul de neintervenție" de la Londra, Uniunea Sovietică s-a situat cu fermitate pe o poziție de solidarizare cu lupta poporului spaniol. De asemenea, guvernul mexican a dat un sprijin efectiv (inclusiv în armament) Spaniei republicane.

Dar dacă împotriva Republicii Spaniole au acționat forțele cele mai negre ale reacțiunii, sprijinite de cercurile imperialiste agresive, poporul spaniol a simțit vibrînd alături de el inima elementelor progresiste de pretutindeni, care s-au declarat fără rezervă pentru Spania republicană, pentru eroicii ei apărători. La apelul Spaniei republicane voluntari din peste 50 de țări au venit în Spania pentru a ajuta poporul spaniol în lupta sa eroică.

Războiul național-revoluționar din Spania a oferit lumii un demn exemplu de solidaritate a forțelor democratice ; muncitori, țărani și intelectuali progresiști din toate țările au ținut mitinguri și demonstrații de masă, cerînd renunțarea la așa-zisa „politică de neintervenție", curmarea cu hotărîre a agresiunii împotriva Spaniei. Solidaritatea internațională a găsit nenumărate și impresionante forme de manifestare : sabotarea producției de război destinate Spaniei franchiste, refuzul de a încărca vapoare cu materiale de război destinate rebelilor, sprijin acordat republicanilor prin confecționarea de haine, trimiterea de materiale sanitare, de alimente, strîngerea de fonduri etc. etc.

Forma cea mai înaltă de solidarizare a reprezentat-o constituirea brigăzilor internaționale. Din zeci de țări ale lumii au sosit în Spania volun-

tari antifasciști pentru a lupta cu arma în mînă împotriva intervenționiștilor și a rebelilor franchiști.

Voluntarii din cele 6 brigăzi internaționale și 6 grupuri de artilerie internațională, care au luptat în Spania republicană, s-au acoperit de glorie, pecetluind de multe ori cu sîngele și viața tăria convingerilor lor. Partidele comuniste, credincioase internaționalismului proletar, au fost în primele rînduri ale apărătorilor republicii. Cadre de conducere din numeroase partide comuniste, ale mișcării muncitorești internaționale au fost prezente în Spania republicană în cele mai grele clipe, acolo unde primejdia era mai mare.

Semnificația acestei admirabile manifestări a solidarității internaționale, pe care au reprezentat-o interbrigadiștii, este astfel relevată în Istoria Partidului Comunist din Spania : „Față de cei 300 000 de soldați în termen și de mercenari italieni, germani, marocani și legionari care au acordat lui Franco un ajutor decisiv din punct de vedere militar propriu-zis, cei 35 000 de adevărați voluntari internaționali reprezentau o forță numericește redusă, dar de cea mai mare însemnătate morală, politică și umană, care a constituit un aport cît se poate de valoros la lupta poporului spaniol. Eroismul nemărginit de care au dat dovadă voluntarii brigăzilor internaționale în numeroase bătălii, căruia îi stau mărturie pentru totdeauna cei 5 000 de morți căzuți din rîndurile lor în luptă cu inamicul, a servit drept imbold și exemplu pentru faptele de arme ale luptătorilor spanioli. Eroicele brigăzi internaționale au cîștigat pentru totdeauna dreptul de a ocupa un loc de onoare în istoria universală printre luptătorii pentru libertate, progres și pace și recunoștința nepieritoare a tuturor democraților spanioli".

★

Desfășurarea războiului național-revoluționar din Spania poartă amprenta mărețului eroism al luptătorilor republicani, a spiritului de sacrificiu al voluntarilor internaționali, dar și a condițiilor de inegalitate în care forțele loiale au fost continuu obligate să lupte, condiții care au avut pînă la sfîrșit un cuvînt greu de spus în evoluția evenimentelor.

Prima mare ciocnire cu dușmanii, care a demonstrat curajul și hotărîrea combatanților republicani, a fost lupta pentru apărarea Madridului, obiectivul principal al ofensivei rebelilor la începutul războiului. Cucerirea Capitalei ar fi reprezentat un mare avantaj politic și militar pentru rebeli, care aveau promisiunea puterilor fasciste că guvernul Franco va fi oficial recunoscut în momentul în care va stăpîni Madridul. Pentru a-și atinge scopul, comandamentul fascist concentrează pe acest front grosul forțelor sale armate.

Trupele franchiste, comandate de generalul Mola, se îndreptau spre Madrid din patru direcții diferite, în patru coloane. În afară de acestea fasciștii afirmau că ar mai dispune de o a cincea coloană în însuși interiorul Madridului. Această a „cincea coloană", compusă din tot felul de elemente fasciste, trebuia să intervină la momentul oportun din ordinul lui Mola.

Dar prima ofensivă dezlănțuită de fasciști împotriva Capitalei, în perioada noiembrie-decembrie 1936, ofensivă în cursul căreia luptele ajung pînă la periferiile Madridului, e oprită de madrileni, care-și apără orașul cu o vitejie impresionantă. La aceste lupte participă prima oară, în unități

constituite, și voluntarii internaționali. De aici înainte ei vor participa la principalele acțiuni militare desfășurate pe toate fronturile.

Rebelii nu-și abandonează însă planul. În ianuarie 1937, fasciștii întreprind a doua mare ofensivă împotriva Madridului, în sectorul Las Rozas-Majadahonda, ofensivă care se termină cu o nouă înfrîngere pentru ei.

La fel se termină a treia ofensivă împotriva Capitalei, începută la 6 februarie 1937, pe rîul Jarama, ofensivă la care iau parte masiv, alături de trupele franchiste, trupe marocane și unități speciale hitleriste (aviație, tancuri, artilerie).

Luptele de la Jarama încă nu încetaseră, cînd la nord-est de Madrid, de-a lungul șoselei principale Zaragosa-Madrid și pe frontul de la Guadalajara, se declanșează cea de-a patra, cea mai puternică ofensivă a fasciștilor pe frontul central. La această operație au luat parte numai trupe italiene, tot corpul expediționar italian, care debarcase cu puțin timp înainte la Malaga. Bătălia de la Guadalajara, care trebuia să demonstreze forța legiunilor mussoliniene, s-a terminat printr-o mare înfrîngere a fasciștilor italieni, prin victoria răsunătoare a tinerei Armate republicane spaniole.

În acest timp, comandamentul republican întreprinde pe frontul din Estramadura (aprilie 1937) operații ofensive care au ca rezultat punerea în afara pericolului a vestitelor mine de la Almaden (cele mai mari zăcăminte de mercur din lume).

Planul cuceririi Madridului eșuînd, Franco trece în iunie 1937 la ofensivă pe frontul din nordul Spaniei. Pentru a veni în ajutorul republicanilor din această zonă și în același timp pentru a încerca deblocarea Madridului, a cărui aprovizionare era foarte anevoioasă datorită semiîncercuirii în care se găsea, comandamentul republican întreprinde în ziua de 8 iulie 1937 ofensiva de pe frontul central, din sectorul Brunete.

Dar cu tot eroismul republicanilor din nord, cu toate sacrificiile aduse de unitățile republicane la Brunete, cu toate succesele obținute în cursul marii ofensive în Aragon, în cursul căreia trupele guvernamentale cuceresc Quinto, Belchite și alte localități, nordul nu poate fi salvat. La sfîrșitul lui octombrie 1937, el cade în întregime în mîinile fasciștilor.

Acum Franco își reia vechiul său plan de cucerire a Capitalei, în speranța că de astă dată va fi, în sfîrșit, victorios. Pregătirile fasciștilor sînt aproape terminate, cînd, la 15 decembrie 1937, trupele republicane atacă puternic la Teruel și ocupă orașul. Planurile inamicului sînt date peste cap. Franco trebuie să ia în grabă trupele concentrate pentru atacul împotriva Madridului și să le arunce în luptă pentru recucerirea Teruelului. Dar cu toată superioritatea rebelilor în trupe și armament, abia după două luni de lupte crîncene, duse pe o temperatură de 18 și 20 de grade sub zero, orașul trece din nou sub controlul fascist.

În martie 1938, Franco, ajutat de divizii italiene și de unități speciale germane, reia operațiile și, după o lună și mai bine de lupte îndîrjite, reușește să iasă la est, la malul Mării Mediterane, tăind astfel zona republicană în două și izolînd Catalonia de restul Spaniei republicane. Situația în momentul acela a devenit dintre cele mai critice pentru republică.

În aceste condiții, franchiștii se pregătesc pentru o amplă ofensivă împotriva sudului, avînd ca prim obiectiv cucerirea marelui port Valencia.

În vederea contracarării acestor intenții, comandamentul republican elaborează planul unei operații de mare anvergură. Este vorba de planul ofensivei pentru forțarea fluviului Ebru, una din operațiile cele mai dificile din tot cursul războiului. Dacă țelul urmărit (unirea celor două zone) n-a putut fi atins, cu tot eroismul trupelor republicane, operația de pe Ebru a avut o importanță politică-morală deosebită. Ea a angajat timp de mai bine de trei luni toate forțele fasciste și a constituit o dovadă a forței Armatei republicane spaniole, a măiestriei comandanților ei.

Acordul de la München (septembrie 1938), încheiat de Germania și Italia cu cercurile conducătoare din Occident, dă o lovitură puternică poporului spaniol. Acest acord încurajează pe defetiștii din Spania, făcînd să se infiltreze în mintea reprezentanților partidelor republicane burgheze, a socialiștilor de dreapta, a conducătorilor anarhiști ideea capitulării. Cînd la 23 decembrie 1938 fasciștii dezlănțuie o nouă ofensivă în Catalonia, nu mai întîmpină rezistența dîrză de mai înainte. La sfîrșitul lui ianuarie cade Barcelona, apoi întreaga Catalonie. La 11 februarie 1939 fasciștii ajung la granița franco-spaniolă. Peste 300 000 de cetățeni spanioli, care nu vor să trăiască sub dictatura lui Franco, părăsesc pămîntul însîngerat al Spaniei.

Războiul nu se terminase însă. Continuarea lui era posibilă. Republicanii dețineau Madridul, zona centru-sud. Populația zonei republicane număra 9 000 000 de oameni. Mai existau forțe armate republicane compuse din 5 armate, cu un efectiv de 700 000—800 000 de ostași. Exista și o flotă militară maritimă. Populația din zona republicană, cu toate greutățile și lipsurile inerente situației extrem de grele în care se afla, era hotărîtă să continue rezistența. Ostașii spanioli, nevoiți să se retragă din Catalonia pe teritoriul francez, erau nerăbdători să se întoarcă în zona centrală a Spaniei. Împotrivirea era posibilă, și prin ea se putea influența și asupra situației internaționale, schimbînd-o în favoarea republicii.

Solidaritatea internațională cu poporul spaniol devine tot mai puternică. Oamenii muncii din lumea întreagă văd în rezistența eroică a poporului spaniol o contribuție de cea mai mare însemnătate la lupta omenirii pentru împiedicarea declanșării celui de-al doilea război mondial. Dar conspirația imperialistă se întețește. Guvernele de atunci ale Angliei, Franței și S.U.A. sprijină acum direct și deschis pe Franco. Anglia și Franța trec la recunoașterea oficială a „guvernului" prezidat de Franco. Aceste guverne pun în mișcare, cu o nouă vigoare, agenturile lor din Spania republicană, recurg la serviciile trădătorilor care se infiltrează în posturile de comandă ale Armatei republicane spaniole din zona centru-sud. Intrarea în acțiune a acestor forțe permite dușmanilor poporului spaniol să înfigă cuțitul mortal în inima republicii.

Evenimentele s-au desfășurat cu mare iuțeală. La 5 martie, grupul Casado-Besteiro, în urma unei lovituri de stat, preia puterea la Madrid și deschide drum franchiștilor. Dîrza capitală a Spaniei, care a stat neclintită în tot timpul războiului, cade prin trădare. Soarta republicii era pecetluită. Epopeea eroică a Republicii Spaniole lua sfîrșit.

Lupta curajoasă a poporului spaniol deși n-a fost încununată de izbîndă are o mare însemnătate istorică. Datorită în mare măsură rezistenței sale eroice, cel de-al doilea război mondial, pregătit de reacțiunea mondială, a izbucnit mai tîrziu decît se calculase la Berlin și Roma.

Războiul național-revoluționar al poporului spaniol a constituit o etapă extrem de importantă în îndelungata luptă revoluționară și patriotică a oamenilor muncii din Spania împotriva monarhiei, pentru independența națională și libertăți democratice. Cu toată înfrîngerea suferită, războiul a lăsat urme adînci în conștiința poporului spaniol. El nu s-a împăcat cu inchiziția lui Franco.

Asistăm astăzi la descompunerea forțelor fasciste și la creșterea forțelor democratice. La lupta împotriva regimului franchist se ridică astăzi nu numai muncitorii și țăranii — promotorii principali ai acestei lupte —, dar și pături sociale care pînă nu de mult sprijineau regimul ; acum ele se pronunță fățiș pentru schimbări politice radicale. Clasa muncitoare spaniolă dă lovituri puternice pozițiilor franchismului, organizînd mari greve și demonstrații. Tineretul studențesc acționează ca o forță revoluționară. Chiar și biserica începe să se desprindă de dictatură.

În politica sa, Partidul Comunist din Spania ține seama de deplasările intervenite în poziția diferitelor forțe sociale și militează neabătut pentru unitatea tuturor forțelor antifranchiste care tind la instaurarea unui regim democratic.

*

Dramaticele evenimente petrecute în Spania anilor 1936—1939 au trezit un puternic ecou în țara noastră. Încă din primele zile ale războiului, Partidul Comunist Român, în ciuda greutăților inerente situației de ilegalitate în care era silit să-și desfășoare activitatea, și-a făcut auzit protestul împotriva rebeliunii fasciste, a agresiunii străine și a politicii de „neintervenție", mobilizînd masele în apărarea cauzei Spaniei republicane. Sub îndrumarea sa, forțele iubitoare ale progresului din țara noastră și-au dat, alături de elementele înaintate din toate țările lumii, aportul la marea mișcare de solidaritate cu lupta dreaptă a poporului spaniol împotriva fascismului.

Încă în august 1936, deci la o lună după începerea războiului, printr-un manifest al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, masele muncitoare sînt chemate să sprijine lupta poporului spaniol și a guvernului său legal, „care se identifică cu propria noastră luptă pentru muncă, pîine, pămînt, pace și libertate". Manifestul se încheia cu acest apel :

„Muncitori, țărani, cetățeni !

Tovarăși,

Convocați adunări, mitinguri și demonstrații de stradă contra ajutorului dat de fascismul german, italian și portughez contrarevoluției spaniole. Strîngeți bani pentru ajutorarea poporului spaniol ! Votați moțiuni de simpatie, trimiteți telegrame de solidaritate eroicului popor spaniol. Faceți un zid de fier în jurul bravului popor spaniol care, apărîndu-și viața și libertatea sa, apără pacea lumii".

În repetate rînduri partidul a demascat unitatea de interese dintre fasciștii spanioli, germani, italieni și cercurile reacționare din țara noastră.

În broșura intitulată „În Spania se hotărăște soarta păcii și a libertății", editată de către P.C.R. și închinată luptei poporului spaniol, se spune, între altele : „Noi, muncitorii conștienți, noi, democrații cinstiți, am priceput : În Spania se hotărăște soarta păcii și a libertății din lumea întreagă. În Spania se hotărăște independența țărilor mai slabe amenințate de cotropirea fascistă. În Spania sînt în joc și neatîrnarea României și libertatea cetățenilor ei, și viața copiilor ei".

În permanență, în manifeste, în presa de partid, în munca de agitație desfășurată în fabrici, la sate, în rîndurile intelectualității, partidul a subliniat necesitatea manifestării sub cele mai variate forme a solidarității cu republicanii spanioli.

La chemarea Partidului Comunist Român în țară se formează comitete pentru ajutorarea Spaniei republicane, care strîng bani, medicamente, haine. Încă din primele zile ale războiului din Spania s-a format la București un comitet de inițiativă, care a avut sarcina coordonării activității desfășurate în toată țara în sprijinul poporului spaniol. Pe diferite linii — sindicate, Ajutorul roșu etc. — se organizează, din inițiativa partidului, manifestări, acțiuni în favoarea poporului spaniol. În jurul marii cauze antifasciste s-au grupat numeroase alte forțe politice antifasciste.

Dar grupările reacționare din rîndul guvernanților din acei ani n-au văzut cu ochi buni aceste acțiuni. Interesele lor înguste de clasă dictau nu solidaritatea cu poporul spaniol, care făcuse o cotitură hotărîtă spre democrație, independență națională reală și progres social, ci cu oligarhia financiară și marii moșieri aristocrați din Spania care, odată cu constituirea guvernului de Front popular, își vedeau periclitate privilegiile. Reacționarii din țara noastră, ca și cei din alte țări capitaliste, se temeau de consolidarea guvernului de Front popular din Spania, întrucît acesta, prin exemplul său, demonstrase maselor populare de pretutindeni că monopolul cercurilor reacționare de a forma guverne poate fi anihilat și că există o alternativă constructivă, Frontul popular, pentru a guverna în interesul majorității națiunii și nu exclusiv în folosul oligarhiei.

Împotriva celor ce acționau sub diferite forme în favoarea Spaniei republicane, autoritățile burghezo-moșierești au dezlănțuit un val de represiuni.

Încă în timpul apărării Madridului, în zilele cînd copiii orașului-erou, bombardat și blocat de fasciști, sufereau de foame și de frig, cînd fiecare transport de lapte condensat și rufărie caldă însemna salvarea vieții a mii de copii spanioli, Ministerul de Interne decide, în ajunul Crăciunului, ca sumele strînse de oamenii muncii din București în favoarea poporului spaniol să *nu* iasă din țară, avertizînd în acest sens Banca Națională. Procuratura și siguranța primesc ordine de a prigoni și urmări pe prietenii poporului spaniol. Numeroși oameni ai muncii, cetățeni cu vederi democratice, intelectuali pătrunși de un sincer umanism, sînt anchetați, arestați și dați în judecată pentru faptul de a fi contribuit la fondul destinat ajutorării Spaniei republicane. Prin acte huliganice săvîrșite în public, sub privirea ocrotitoare a autorităților, se încearcă împiedicarea difuzării presei legale democratice și antifasciste care transmitea știri obiective de pe frontul spaniol. În schimb maculatura fascistă, editată în tiraje de masă și subven-

ţionată substanţial din izvoare naziste, este difuzată fără îngrădire şi însoţită de o reclamă zgomotoasă în favoarea lui Franco.

Deşi în virtutea normelor de drept internaţional, guvernul român trebuia să menţină relaţii diplomatice cu guvernul republican al Spaniei, pornit pe calea concesiilor faţă de puterile fasciste, el comunică la 4 martie 1938 lui Lopez Rey (însărcinatul cu afaceri al Spaniei republicane la Bucureşti) hotărîrea de a recunoaşte de facto „guvernul" franchist, ceea ce şi are loc la 8 aprilie 1938, prin trimiterea la Burgas a lui Pangal în calitate de agent general. Ulterior, la 23 februarie 1939, în condiţiile internaţionale care se agravau ameninţînd şi România, guvernul dictaturii regale recunoaşte de drept „guvernul" lui Franco.

În faţa creşterii pericolului hitlerist, care ameninţa însăşi fiinţa naţională a României, în unele cercuri politice burgheze se manifestă o atitudine diferită de cea a guvernului faţă de evenimentele din Spania. O serie de personalităţi marcante, aparţinînd unor partide burgheze democratice, ca dr. Nicolae Lupu, Grigore Iunian, Dem. Dobrescu etc., sprijină cauza dreaptă a guvernului legal al Spaniei, ceea ce reiese şi din declaraţiile lor publicate în presa vremii.

În mod cu totul deosebit se remarcă poziţia marelui nostru patriot Nicolae Titulescu, ministrul de externe al României în primele luni ale războiului din Spania. El adoptă o poziţie de sprijinire consecventă a guvernului legal spaniol atît în cadrul Ligii Naţiunilor, cît şi în propunerile sale cu privire la respectarea angajamentelor României faţă de Spania republicană. Titulescu continuă să se manifeste în acelaşi sens şi după îndepărtarea sa din guvern, fapt oglindit, printre altele, şi în felicitarea trimisă voluntarilor români aflaţi pe fronturile Spaniei republicane.

Atitudinea unei părţi a burgheziei cu stare de spirit antihitleristă explică în mare parte livrarea din România, în primul an al războiului, a unor importante cantităţi de petrol republicanilor spanioli, intenţia de a vinde acestora un număr de avioane.

Dar numai după 23 August 1944 România a putut adopta faţă de Spania republicană o atitudine conformă cu sentimentele consecvent manifestate de poporul român. La 4 aprilie 1946, primul guvern democratic al ţării noastre, prezidat de dr. Petru Groza, a rupt relaţiile diplomatice cu regimul franchist şi a recunoscut guvernul republican spaniol aflat în exil, prezidat de José Giral.

Cea mai înaltă expresie a solidarităţii poporului nostru cu poporul spaniol a constituit-o, în anii războiului naţional-revoluţionar, plecarea a aproape 500 de voluntari români spre Spania, pentru a lupta acolo cu arma în mînă, alături de poporul spaniol, alături de voluntarii libertăţii veniţi din toate ţările, împotriva fascismului, duşman al tuturor popoarelor lumii. „Partidul Comunist Român — spunea tovarăşul Nicolae Ceauşescu în expunerea ţinută cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea partidului — a cultivat cu consecvenţă în masele oamenilor muncii spiritul internaţionalismului proletar. În anii grei ai ilegalităţii, el (...) a organizat participarea voluntarilor români la luptele pentru apărarea Spaniei republicane".

Pe voluntarii antifascişti români nu i-au însoţit la plecare zarva şi reclama făcute în jurul celor şapte legionari care s-au dus să se alăture

rebelilor. Pentru mulți voluntari antifasciști din România marea epopee începea din pragul casei sau din ascunzătorile ilegalității, cînd trebuiau să înfrîngă piedicile și barierele ridicate în calea lor de reacțiunea internă și internațională. Voința lor de a duce poporului spaniol solia dragostei și sprijinul frățesc al poporului român le-a dat forța de a înfrunta uneori greutăți de neînchipuit ; urmăriți de siguranță, arestați la diferite frontiere, voluntarii români nu s-au demoralizat și — cu perseverența de care îi făcea capabili noblețea idealului care îi mîna spre Spania — ei și-au atins țelul.

Trimișii poporului român, luptînd în rîndurile brigăzilor internaționale, în cadrul unor unități militare românești constituite, regimentul român de artilerie făcînd parte din Divizia a 35-a internațională, compania „Grivița Roșie" și compania de mitraliere din Brigada 129 Internațională, grupul de artileriști „Gheorghiu-Dej" din divizionul balcanic de artilerie, batalionul divizionar al Diviziei a 45-a sau în alte unități internaționale, s-au dovedit, prin atitudinea lor vitejească, prin abnegația lor, demni de tradițiile revoluționare ale poporului nostru, ale proletariatului român. Pe cîmpurile de luptă ale Spaniei au căzut numeroși eroi antifasciști români, pecetluind cu sîngele lor atașamentul profund al poporului român pentru cauza poporului spaniol, pentru cauza solidarității internaționale.

„Comuniștii și poporul din Spania — spunea Santiago Carrillo, secretarul general al Partidului Comunist din Spania, cu privire la sprijinul dat de poporul nostru luptei antifasciste din Spania — nu vor uita niciodată participarea combatanților români în brigăzile internaționale, la lupta poporului spaniol împotriva fascismului" *.

Această pagină de bărbăție și abnegație din istoria gloriosului nostru partid, pe care o constituie mișcarea de solidarizare a poporului român cu cauza Spaniei republicane, este încă insuficient cunoscută. Publicarea, la 30 de ani de la crearea primelor brigăzi internaționale, a unei culegeri de amintiri ale unui număr de voluntari români care, alături de solii altor popoare, au luat parte direct, cu arma în mînă, la lupta republicanilor spanioli împotriva forțelor coalizate ale reacțiunii și fascismului, intenționează să contribuie la umplerea acestei lacune.

Dragostea adîncă nutrită de voluntarii antifasciști români pentru patria lor s-a îngemănat organic cu sentimentul datoriei internaționaliste. Pentru a-și îndeplini cu cinste această misiune, mulți dintre ei și-au jertfit cei mai frumoși ani ai tinereții, iar alții chiar viața. Ei au dus la mii de kilometri depărtare, pe pămîntul însîngerat al Spaniei, mesajul de pace și îmbărbătare al poporului român, al Partidului Comunist Român.

* „Scînteia" din 13 aprilie 1966.

Constantin Burcă
(1912 — 1936)

Pe malurile Guadalquivirului, nu departe de străvechiul oraș Cordoba, un combatant voluntar al brigăzilor internaționale apăra îndîrjit, de peste 24 de ore, nedormit, nemîncat, cu mitraliera sa, o înălțime ce domină o gară și o șosea, reținînd cu un foc nimicitor înaintarea trupelor fasciste, spre a asigura retragerea batalionului din care făcea parte.

În acele momente grele, toate gîndurile și sentimentele lui se concentrau în două cuvinte : „No pasaran" („Nu vor trece"), lozinca de luptă a eroicei populații a Madridului, care și-a apărat orașul în glorioasele zile ale lui noiembrie 1936.

Un foc concentrat al fasciștilor, superior în număr și armament, îndreptat împotriva mitralierei ce le bara înaintarea, a curmat viața tînărului.

Inima înflăcărată a lui Constantin Burcă din Pașcani a încetat atunci să mai bată.

Aceasta s-a întîmplat în noaptea de 24—25 decembrie 1936, după cum mi-a relatat mult mai tîrziu, în timpul luptelor defensive din Caspe (Aragon), sergentul spaniol Velasco, fost luptător în plutonul comandat de Costache Burcă.

Cine era acest tînăr erou a cărui fotografie figura în 1937 pe tabloul de onoare al eroilor brigăzii internaționale ? Care a fost drumul vieții sale, cum a ajuns el ofițer în brigăzile internaționale din Spania republicană ?

Constantin Burcă s-a născut la 12 aprilie 1912. A fost al șaselea copil al cantonierului ceferist Gheorghe Burcă și al Mariei Burcă, fiică de țărani săraci.

După ce a terminat cursurile școlii de 7 ani din Pașcani, a intrat, în 1927, ca elev meseriaș (ucenic) la secția I-a montaj din Atelierele C.F.R. Pașcani.

În 1930, fiind încă ucenic în anul IV, începe să activeze în sindicatul lucrătorilor din Atelierele C.F.R. Pașcani. Aici cunoaște, odată cu preocupările zilnice ale sindicatului, țelurile înalte, nobile pentru care lupta muncitorimea înaintată.

La o adunare îl ascultă pe Ilie Pintilie, venit din Iași. Cuvintele înflăcărate ale acestuia îl impresionează profund. Crește stima, admirația și dragostea lui pentru luptătorii comuniști, în care vedea pe adevărații eroi ai poporului.

Dînd dovadă în activitatea sindicală de devotament pentru cauza obștească, de consecvență, după scurt timp, în același an, este primit în rîndurile Uniunii Tineretului Comunist.

Continuînd să activeze în cadrul organizațiilor sindicale din atelierele locale C.F.R., ocupîndu-se de problemele tineretului, el participă din plin la frămîntările și luptele muncitorilor ceferiști din Pașcani din acei ani.

Un rol însemnat în orientarea și conducerea luptei ceferiștilor din Pașcani a avut ședința lărgită a organizației regionale și locale a P.C.R. Iași, întrunită la începutul anului 1932, care a îndreptat activitatea în direcția conducerii acțiunilor ceferiștilor din principalele centre ale regiunii, prin crearea comitetelor de acțiune, alcătuite pe baza frontului unic, a mobilizării unui număr cît mai mare de muncitori din celelalte întreprinderi pentru sprijinirea ceferiștilor.

Sub conducerea celulei de partid din Atelierele C.F.R. Pașcani, utecistul Constantin Burcă desfășoară o activitate plină de avînt pentru mobilizarea și organizarea tinerilor lucrători la apărarea intereselor lor. El se află în primele rînduri ale muncitorilor din Pașcani cînd aceștia, urmînd exemplul muncitorilor ceferiști din București și Iași, se ridică — în ianuarie și februarie 1932 —, ener-

gic și unanim, împotriva „curbelor de sacrificiu", împotriva politicii fiscale reacționare a guvernului burghezo-moșieresc.

Conferința pe țară a muncitorilor ceferiști din 20 martie 1932, organizată și îndrumată de C.C. al P.C.R., a dat un nou și puternic imbold luptei muncitorilor ceferiști.

La întrunirile din 19 iunie 1932 ale lucrătorilor de la Atelierele C.F.R. „Nicolina" — Iași, la care a luat cuvîntul secretarul Comitetului Central de acțiune, Gheorghe Gheorghiu-Dej, împotriva politicii conciliatoare a conducătorilor reformiști, Constantin Burcă, aflat în masa ascultătorilor, a fost profund impresionat de hotărîrea, pasiunea revoluționară, încrederea în victoria cauzei muncitorilor, exprimate de acest tribun al proletariatului român.

Rezultatele obținute în cursul luptelor din anii 1931—1932 au sporit încrederea maselor în partidul comunist, în linia politică și capacitatea sa de organizare și conducere. Muncitorii organizați se îndepărtau tot mai mult de elementele reformiste.

Activitatea politică și organizatorică a celulei de partid din Pașcani, la care au fost atrași și uteciștii din ateliere, a dat roade. În urma muncii politice desfășurate de comuniști și din propria lor experiență, muncitorii ceferiști din Pașcani s-au convins de caracterul steril și dăunător al metodei memoriilor însoțite de așteptarea pasivă, preconizată de reformiști. Ei au aderat la sindicatul local din Pașcani, sindicat care refuza să se afilieze Uniunii C.F.R., condusă de oportuniști.

Noua ofensivă capitalistă a găsit muncitorimea mai bine pregătită. Cînd, la sfîrșitul anului 1932, la atelierele C.F.R. din Pașcani, Iași, Galați, au fost concediați definitiv numeroși muncitori, iar alții concediați pe timp limitat, în rîndurile muncitorilor nu s-a produs nici panică, nici disperare. Încrezători în tăria organizației lor sindicale, încrezători în justețea drumului de luptă indicat de partidul comunist, ei au înfruntat ofensiva capitaliștilor.

În ianuarie 1933, la București, Iași, Pașcani și în alte centre ale C.F.R. din țară au avut loc greve și întruniri de protest împotriva reducerii salariilor, împotriva politicii fiscale a guvernului, de înfeudare față de monopolurile din occident, pentru apărarea libertăților democratice și a independenței țării.

A doua zi după victoria obținută în urma grevei din 2 februarie 1933, de la „Griviția" C.F.R.-București, și la Atelierele C.F.R. din Pașcani au loc acțiuni demonstrative de solidaritate.

La 5 februarie 1933 are loc o mare adunare a muncitorilor pentru popularizarea succeselor obținute la București în ziua de 2 februarie 1933, adunare la care au luat parte și delegați din București și Iași. Ceferiștii din Pașcani au sorbit cu nesaț cuvintele lui Ilie Pintilie, unul dintre cei mai cunoscuți conducători ai muncitorimii ceferiste.

În zilele lui ianuarie—februarie, tînărul Constantin Burcă n-a știut ce sînt liniștea și odihna. Păstrînd contactul sistematic cu celula de partid, el găsi calea pentru a fi permanent în legătură cu masa tinerilor din ateliere, pentru a-i îndruma, orienta, înflăcăra, pentru a face din ei un detașament unit de luptă pe care partidul să poată conta în orice împrejurare.

Datorită activității sale neobosite, combative, față de reprezentanții direcției atelierelor, muncitorii i-au acordat lui Burcă toată încrederea și, în timpul grevei din februarie 1933, l-au ales delegat al atelierului montaj-locomotive.

Remarcînd călirea politică a utecistului Constantin Burcă, celula de partid îl primește, în februarie 1934, în rîndurile Partidului Comunist Român. Marea cinste ce i s-a făcut, încrederea acordată din partea comuniștilor și a tuturor muncitorilor din ateliere îi înzecesc energia în activitatea revoluționară.

Întrucît, în urma represiunilor, întregul comitet al sindicatului ceferiștilor din Pașcani a fost arestat și înaintat Consiliului de război al Corpului IV armată, membrilor de partid nearestați le revenea o răspundere mărită.

În 1934, Constantin Burcă este ales membru în Comitetul sindicatului C.F.R. Pașcani, încredințîndu-i-se răspunderea pentru munca sindicală în rîndurile tineretului.

Muncitorii de la Atelierele C.F.R. Pașcani desfășoară, în 1934, sub îndrumarea comitetului lor sindical, format din muncitori revoluționari, cîteva acțiuni puternice.

Odată cu lupta pentru obținerea revendicărilor economice, ei își manifestau solidaritatea cu conducătorii eroicelor lupte din ianuarie—februarie 1933 ale ceferiștilor și petroliștilor, cerînd eliberarea lor imediată.

O expresie a solidarității muncitorilor a fost trimiterea coletelor cu alimente și rufărie pentru luptătorii ceferiști închiși la Jilava. Delegat al muncitorilor din Pașcani pentru predarea coletelor a fost desemnat Constantin Burcă.

În toamna anului 1934, el este încorporat la Flotila I aviație Iași. La uni-

tate s-a străduit să învețe cît mai bine meseria armelor, călăuzindu-se după sfaturile unor comuniști mai în vîrstă, care, înaintea plecării sale la armată, i-au amintit indicațiile lui Lenin cu privire la atitudinea pe care trebuie să o adopte tinerii muncitori din țările capitaliste încorporați la serviciul militar: „Ți se va da o armă. Ia-o și învață bine meșteșugul militar. Proletarii au nevoie de această știință nu pentru a trage în frații lor, ci, în cazurile cînd sînt puși în situația să recurgă la arme, pentru a pune capăt exploatării, mizeriei și războaielor".

El a ținut bine minte aceste cuvinte și a acționat în consecință. Și-a însușit bine tehnica și tactica militară, posedînd la terminarea stagiului său mai multe cunoștințe militare decît se cerea unui sergent.

În septembrie 1936, atelierul de montaj din Pașcani este mutat la Iași, unde Constantin Burcă se încadrează în organizația locală a P.C.R., activînd în celula de partid de la Atelierele „Nicolina". Aici îi ajunge în mînă înflăcărătul manifest al C.C. al P.C.R. din august 1936, care chema pe muncitori la solidarizare cu lupta Republicii democratice spaniole împotriva fascismului.

Sentimentele de fierbinte simpatie și frățească solidaritate exprimate în manifest au stîrnit în conștiința lui hotărîrea de a lua parte, alături de poporul spaniol, la lupta cu arma în mînă împotriva fiarei fasciste.

Burcă a răspuns cu entuziasm la apelul partidului, adresat membrilor săi, muncitorilor revoluționari, oamenilor muncii cu vederi antifasciste, care îi chema să intre în rîndurile voluntarilor internaționali. În grupul de voluntari plecat la 28 noiembrie 1936 din țara noastră spre Spania republicană se afla și el.

După cîteva zile de ședere la Paris, în prima săptămînă a lui decembrie, împreună cu un grup de muncitori francezi și alți voluntari veniți din mai toate țările Europei, trece clandestin Pirineii. Primirea caldă, frățească făcută voluntarilor internaționali în orașele și satele spaniole prin care au trecut l-a mișcat adînc pe tînărul voluntar.

În orașul Albacete, unde s-a organizat centrul de instrucție al voluntarilor din brigada internațională, Burcă întîlnește voluntari din zeci de țări, de toate profesiile, de toate vîrstele, de cele mai diferite vederi și concepții politice. Ceea ce i-a unit însă pe toți a fost dragostea pentru libertate, pentru progres social și ura arzătoare împotriva fascismului, dușman al libertății, al demnității umane, al culturii. Cînd, la întrebarea unora dintre voluntari, a răspuns că vine din România și e ceferist, a fost îmbrățișat cu căldură, adresîndu-i fiecare, în limba lui, cuvinte de prietenie. Dar el nu înțelegea decît privirile prietenești și sfîrșitul frazelor care, în diferite limbi, cu cele mai felurite accente, spuneau un nume care-i era scump: „Griviță"!

Zilele au trecut repede la Albacete. Voluntarii veniți de curînd încă nu terminaseră scurta lor perioadă de instrucție și, într-o zi, a sosit ordinul de plecare pe frontul de sud, unde fasciștii atacaseră dinspre Cordoba, în sectorul cuprins între Villa del Rio și Percuna, cu intenția de a înainta de-a lungul șoselei principale care duce de la Cadiz la Madrid, urmărind ca obiective principale: Andujar și Juén. Atacînd prin surprindere și avînd forțe superioare în număr și armament, fasciștii spărseseră frontul, reușind să înainteze spre Bujalence, Montera și Villa del Rio. Situația era grea. Comandamentele republicane locale au cerut sprijin. Brigăzile și batalioanele spaniole care se găseau în apropiere alergau în ajutorul lor. La Albacete se afla în curs de organizare Brigada a 14-a internațională. Batalionul 9 al brigăzii, fiind gata organizat, a fost trimis imediat pe front.

Constantin Burcă pleacă și el pe front cu acest batalion. Avea gradul de sublocotenent și comanda un pluton de mitraliere.

Apropiindu-se de zona de luptă, voluntarii întîlniră convoaie de refugiați care se evacuaseră din zona ocupată de fasciști.

Camioanele înaintau repede, refugiații rămăseseră în urmă. Gîndurile lui Burcă se îndreptau spre linia de foc, de care se apropia împreună cu cei aproape 600 de voluntari, plini de entuziasm.

Lupta și soarta batalionului 9 o putem reconstitui după cele istorisite cu mult realism de Luigi Longo[1], actualul secretar general al Partidului Comunist Italian, care pe atunci exercita o funcție de răspundere în Comandamentul brigăzilor internaționale.

Sosirea voluntarilor internaționali pe frontul din Andujar redă încrederea combatanților și face să sporească curajul și entuziasmul populației. „Sosesc internaționalii! Sosesc internaționalii!" — strigau plini de bucurie luptătorii. Faptul că sînt de față forțe ale brigăzilor internaționale, care au ajutat atît de mult la apărarea Madridului, e socotit aproape ca o garanție de rezistență și de victorie. Fasciștii „*no pasaran*".

[1] Luigi Longo, *Brigăzile internaționale în Spania*, Editura pentru literatură politică, 1957.

Dar, în urma unor informații false, date de un fascist strecurat în comandamentul local al trupelor din Andujar, Batalionului 9 i s-a indicat un drum greșit, către o capcană pregătită de inamic.

În zorii zilei de 24 decembrie, voluntarii se urcă în camioanele care trebuiau să-i ducă aproape de linia frontului. La o răscruce de drum, ei coboară din camioane, se răspîndesc printre măslini și aleargă să-și ocupe pozițiile care le-au fost indicate. Se așteaptă să întîlnească pe dușman în față. Nu fac decît cîteva sute de metri. Abia au trecut de cîteva case țărănești și dușmanul trage din spate.

Se înnoptase. Printre măslinii și pădurile din Montoro, unde pocnetul armelor a încetat, începe acum tragica odisee a voluntarilor... Se dă de știre, din grup în grup, să se înceapă retragerea în direcția Montoro. Protejați de întuneric, voluntarii trebuie să dispară fără să fie văzuți de inamic, să se strecoare și să se retragă unul cîte unul, fără a pierde legătura între ei.

În urma lor, un grup cu patru mitraliere acoperă retragerea. Comandantul acestui grup este voluntarul român, sublocotenentul Constantin Burcă.

Majoritatea voluntarilor din acest batalion nu s-au mai întors. Au fost așteptați cu îngrijorare. Zadarnic. Zile și săptămîni. Valurile Guadalquivirului și pădurile din împrejurimi au fost singurii martori ai primelor și ultimei lor lupte ; trupurile le-au rămas pentru totdeauna în aceste livezi, sfîrtecate de bombe.

Despre vitejia și jertfa Batalionului 9, Luigi Longo notează în jurnalul său, la 31 decembrie 1936 : „Aruncîndu-se de-a curmezișul coloanelor fasciste care înaintau, Batalionul 9 le-a frînt elanul ofensiv și a dat timp întregii Brigăzi a 14-a internaționale și altor unități de întărire spaniole să ajungă pe cîmpul de luptă și să ridice o barieră de netrecut. Datorită eroismului și sacrificiului voluntarilor, Andujar și Juén au rămas în mîinile republicanilor".

Cu eroica jertfă a Batalionului 9 se termină și firul vieții tînărului de 24 de ani, cu păr blond și ochi albaștri, cu înfățișarea de moldovean blajin, dar în al cărui piept bătea inima înflăcărată a unui revoluționar proletar.

Nobila cauză pentru care Constantin Burcă a luptat cu pasiune și energie revoluționară a triumfat și în patria sa, pe care a iubit-o atît de mult.

Poporul spaniol — spunea Dolores Ibarruri (Passionaria) la tribuna Congresului al VII-lea al Partidului Comunist Român — păstrează recunoștință eternă eroilor români care și-au dat viața „luptînd pe pămîntul spaniol pentru libertatea Spaniei și pentru libertatea României".

Oamenii muncii din țara noastră vor păstra întotdeauna vie memoria lui Constantin Burcă și a celorlalți zeci de mii de eroi care s-au jertfit în lupta împotriva fascismului — dușman odios al umanității. Pentru eroismul său în luptă, C. Burcă a fost avansat, post-mortem, maior al armatei noastre populare.

GHEORGHE ADORIAN

Nicolae Cristea
(1906 — 1943)

Am păstrat o amintire neștearsă figurii dîrze și hotărîte a aceluia care a fost comandantul meu, căpitanul de artilerie Nicolae Cristea. L-am întîlnit pentru prima oară în Spania, pe frontul de apărare a Madridului, în primăvara anului 1937, după luptele de la Jarama. Eram pe atunci artilerist în bateria „E. Thälmann", iar Cristea era infanterist în batalionul „Comuna din Paris".

De la început mi-a făcut o impresie deosebită : om voinic, bine clădit, serios. Deși am participat la numeroase lupte pe același front, nu ne-am întîlnit prea des.

De-abia peste un an, în primăvara anului 1938, cînd, după întoarcerea mea din Paris, unde dusesem activitate în rîndul emigranților români din Franța pentru sprijinirea luptei poporului spaniol, am fost numit comisar politic al bateriei de artilerie „Tudor Vladimirescu", m-am întîlnit din nou cu Nicolae Cristea.

El era de astă dată artilerist, comandant al bateriei, cu gradul de căpitan.

Am aflat că, după sosirea în Spania, în octombrie 1936, Nicolae Cristea participase la toate acțiunile importante ale războiului dus de poporul spaniol împotriva trădătorilor franchiști și a mercenarilor fasciști italo-germani.

La început, ca infanterist, în cadrul batalionului francez „Comuna din Paris", Cristea luptă pe frontul apărat de unități spaniole și de voluntari internaționali pentru stăvilirea ofensivei fasciste, care avea ca țintă ocuparea Madridului. El participă la acțiunile întreprinse pentru oprirea înaintării fasciste atît la sud, cît și la nord-vest de Madrid, lupte care culminează cu acțiunea sîngeroasă de la Jarama, în cursul căreia se constituie prima unitate de voluntari români — un divizion de artilerie comandat de Valter Roman. Nicolae Cristea intră în compunerea acestei unități.

În cadrul divizionului de artilerie, ia parte în continuare la luptele de la Jarama, și în special la victorioasa acțiune de la Guadalajara, folosind cunoștințele militare însușite în țară și spiritul de organizator cu care era dotat. El este evidențiat pentru calitățile și curajul dovedit în luptă.

În răgazul dintre lupte, Cristea studia mereu probleme militare, îmbogățindu-și bagajul de cultură generală și însușirea limbilor franceză și spaniolă. În acest fel, deși n-avea nici o școală militară, el ajunge un bun artilerist, așa cum cereau necesitățile frontului antifascist.

După înfrîngerea diviziilor italiene la Guadalajara, Nicolae participă la pregătirea și executarea ofensivelor armatei republicane spaniole de la Brunete, Zaragosa (Quinto-Belchite) și Teruel.

La ofensiva de la Brunete, din iulie 1937, se dovedește nu numai un luptător curajos, ci și un animator și mobilizator al celor din jurul lui, un activ participant la ridicarea nivelului politic și de pregătire militară al voluntarilor din unitatea din care făcea parte.

În cursul ofensivei victorioase din Aragon (Quinto-Belchite), din august 1937, el participă, alături de comandantul regimentului român de artilerie, Valter Roman, de comandantul bateriei „Franco-Belge", francezul Gaston Carré, de comandantul bateriei „Passionaria", francezul Samuel Arbousset (amîndouă baterii făcînd parte din regimentul român de

artilerie), de Nicolae Pop, subofițer observator la statul-major al regimentului, de Giuseppe Calisouri, ofițer italian, și de Angel, șofer spaniol, la fapta de arme de la Quinto, unde — deplasînd un tun (Krupp 77) în fața propriilor noastre linii — se efectuează, cu rezultate strălucite, o tragere directă asupra cazematelor betonate ale inamicului. Această faptă de arme, prin care a fost nimicită rezistența fasciștilor fortificați în Quinto și a permis continuarea ofensivei trupelor republicane, a fost descrisă, pe vremuri, de scriitorul german Willi Bredel, de scriitorul sovietic Mihail Kolțov, de fostul comandant al aviației republicane spaniole generalul Ignacio Hidalgo de Cisneros și de alții. Pentru această faptă de arme, generalul Karol Sviercevski, comandantul Diviziei 35 internaționale (în cadrul căreia a luptat regimentul român de artilerie), i-a înălțat pe toți cei șapte voluntari internaționali, participanți la această acțiune, la un grad superior, fiind citați prin ordin de zi al Armatei republicane spaniole.

În urma ofensivei victorioase din Aragon, în care regimentul român de artilerie s-a evidențiat la eliberarea localităților Quinto și Belchite, s-a mărit efectivul unității, și ea s-a întărit cu tunurile capturate de la inamic (4 tunuri engleze Vickers).

Nicolae Cristea, foarte perseverent în îmbogățirea cunoștințelor militare, studiază materialul capturat și devine stăpîn pe mînuirea lui. Pentru modul cum s-a evidențiat în luptele duse, cît și pentru nivelul înalt al cunoștințelor militare, el a fost avansat la gradul de locotenent de artilerie și numit comandant de baterie.

În decembrie 1937, Armata republicană spaniolă declanșează o nouă ofensivă pe frontul de la Teruel, ofensivă în care participă doar o singură unitate internațională — regimentul român de artilerie —, în care Nicolae Cristea era comandant de baterie. În cursul acestor lupte, în special în perioada contraofensivei fasciste, voluntarii români se evidențiază prin dîrzenie în lupta împotriva unor forțe superioare atît numericește, cît și ca dotare cu tunuri și aviație. Nicolae Cristea este rănit la picior, dar refuză să fie evacuat la spital, preferînd să rămînă în mijlocul tovarășilor lui de luptă.

După aceste lupte, unitatea de artilerie, care avusese pierderi grele în oameni și materiale, a fost reorganizată și dotată cu tunuri noi. Bateria comandată de Nicolae Cristea, avansat la gradul de căpitan, ia denumirea de bateria „Tudor Vladimirescu", în aprilie 1938, cînd am fost numit comisarul ei politic.

Nicolae era respectat și îndrăgit de toți subalternii lui pentru atenția, dragostea și priceperea cu care se preocupa de temeinica pregătire militară și politică a efectivului bateriei, cît și de nevoile fiecărui luptător în parte.

La sosirea mea în unitate, bateria era în rezervă. Căpitanul Nicolae Cristea și-a planificat folosirea judicioasă a acestui timp. Cu ajutorul locotenentului Iancu Zilberman, de profesie inginer, a organizat un curs de pregătire în domeniile matematicii, topografiei, balisticii ș.a.

Pe lîngă străduința de a-și îmbogăți cunoștințele necesare unui comandant, era preocupat ca fiecare artilerist din bateria lui, indiferent de grad și funcție, să-și însușească cît mai multe cunoștințe, pentru a putea contribui la succesele bateriei pe cîmpul de luptă.

De asemenea, el nu putea uita niciodată greutățile prin care a trecut în copilărie pînă a avut posibilitatea să învețe carte și încerca să recupereze, el și tovarășii lui de luptă, tot timpul pierdut din cauza condițiilor sociale vitrege de atunci, din România.

De altfel, în timpul liber, discutam adesea despre țară, familie, prieteni, tovarăși și-mi povestea crîmpeie din viața grea în care crescuse și se dezvoltase.

*

Se născuse la 26 noiembrie 1906, într-o casă sărăcăcioasă de la periferia orașului Galați. Tatăl lui, muncitor în port, i-a dat o educație corespunzătoare clasei căreia îi aparținea. Din cauza greutăților nu l-a putut da la școală. Micul Nicolae a început să învețe abia la vîrsta de 11 ani. Era în timpul primului război mondial și străzile erau pline de militari. Atmosfera aceasta i-a născut dorința de a urma liceul militar. Tatălui său i-a trebuit mult efort pentru a-l face să înțeleagă că nu avea mijloacele necesare pentru așa ceva.

Dorința lui de a învăța nu se mărginea însă la ceea ce se preda în școală. El urmărea evenimentele care se petreceau în orașul lui, în special în perioada grevei generale din 1920, și, cu ajutorul explicațiilor primite de la tatăl său, începe să înțeleagă ce înseamnă lupta clasei muncitoare. Văzînd brutalitatea organelor de represiune ale burgheziei, începe să se dezvolte în el revolta împotriva orînduirii nedrepte în care trăia.

În 1921, după terminarea școlii primare, Cristea intră în Școala de meseriș

din Galați, pe care o termină în 1926, cu specialitatea de tinichigiu. Este clasat ca cel mai bun desenator. Deși ar fi dorit să continue învățătura, din cauza greutăților materiale în care se zbătea familia lui, el e nevoit să se angajeze ca lucrător tinichigiu la Șantierul naval „Fernic". Începe să simtă pe propria lui piele ce înseamnă exploatarea și mizeria la care sînt supuși muncitorii tineri. În mijlocul muncitorilor el învață din experiența directă despre organizarea clasei muncitoare.

În toamna anului 1927, Nicolae Cristea este încorporat pentru a satisface stagiul militar la o unitate din București, unde se străduiește să-și însușească meseria armelor atît cît îi permiteau condițiile de atunci. Fiind repartizat apoi la Pirotehnia armatei, învață mînuirea materialelor explozive și a muniților.

Își termină stagiul militar în toamna anului 1928 cu gradul de sergent. Întors la Galați, Nicolae Cristea se căsătorește. Dorul unui orizont mai larg și al unor posibilități mai mari de luptă pentru o viață mai bună îl readuce la București.

Aici se angajează ca lucrător în atelierul de tinichigerie „Marin Rizoiu" și începe să-și caute un drum nou în viață, un drum de luptă. Caută și găsește partidul comunist.

Datorită comportării sale și activității duse în rîndul muncitorilor, Nicolae Cristea cîștigă încrederea comuniștilor și, la începutul anului 1929, este primit în rîndurile membrilor Partidului Comunist Român.

Era în perioada crizei economice care lovise toate țările capitaliste și care era puternic resimțită și de clasa noastră muncitoare. În întreaga țară aveau loc greve, demonstrații și alte acțiuni muncitorești, care au culminat cu evenimentele sîngeroase de la Lupeni.

Nicolae ia parte la acțiunile organizate de P.C.R. și, fiind amenințat cu arestarea, se mută la Galați. Fiind urmărit din nou de Siguranță, revine la București, în 1931. E anul cînd încep marile acțiuni muncitorești, în special în rîndul muncitorilor ceferiști și petroliști.

Nicolae Cristea participă cu elan la îndeplinirea sarcinilor trasate de partid în cadrul organizației P.C.R. a Capitalei, contribuie la organizarea acțiunilor muncitorești și la mobilizarea maselor pentru sprijinirea grevei ceferiștilor. Participarea la aceste acțiuni l-a călit pe Nicolae Cristea și l-a îndîrjit în ura lui împotriva claselor exploatatoare.

Ca urmare a activității depuse, este cooptat ca membru al Comitetului organizației P.C.R. a Capitalei. În această calitate, participă la organizarea și activitatea comitetelor cetățenești de luptă împotriva scumpetei, a speculei, terorii. Prin aceasta, contribuie la întărirea legăturilor partidului cu masele de oameni ai muncii, la mobilizarea lor în lupta pentru apărarea drepturilor cetățenești, de întărire a solidarității cu cei întemnițați, pentru vina de a fi luptat pentru aceste drepturi, la întărirea activității unor organizații ca Ajutorul muncitoresc, Ajutorul Roșu și altele.

Pentru activitatea sa revoluționară Cristea este concediat în 1934. Deși somer, trăind din greu numai din salariul soției, muncitoare la Fabrica „Jacquard", el își continuă activitatea politică. În octombrie 1934 i se încredințează sarcina organizării unei conferințe a activului de partid al Capitalei.

Cu toate că în această perioadă guvernul luase măsuri de represiune severă împotriva comuniștilor, teroarea dezlănțuită îngreuind mult activitatea organizațiilor de partid, Cristea reușește să ia cele mai potrivite măsuri organizatorice și își îndeplinește cu cinste sarcina primită. Conferința se desfășoară în cele mai bune condiții și se termină cu alegerea comitetului de partid al Capitalei. Nicolae Cristea este ales membru în Biroul Comitetului de partid al Capitalei.

Setea lui de învățătură îi dădea forțe inepuizabile. Se scula la 4 dimineața, își scotea din ascunzătoare materialul ilegal pregătit pentru studiu și nu se întrerupea pînă la ora cînd trebuia să fie la lucru.

În anul 1935, odată cu intensificarea activității de creare a organizațiilor legale de masă, Nicolae Cristea iese din ilegalitate și începe să activeze în cadrul Blocului democratic.

În iulie 1936, întreaga lume află de rebeliunea generalilor fasciști împotriva tinerei Republici Spaniole și de intervenția fascismului italo-german în sprijinul trădătorilor poporului spaniol. În ajutorul poporului spaniol pornesc mii de voluntari din numeroase țări, de pe tot globul.

Partidul Comunist Român organizează sprijinirea materială și morală a poporului spaniol, organizează participarea voluntarilor români la apărarea Spaniei. Nicolae cere să fie trimis. Pleacă din țară, părăsindu-și tot ce îi era mai drag: patria, căminul, familia și — cu toate greutățile legate de trecerea ilegală a numeroase frontiere — reușește să ajungă

în Spania încă în octombrie 1936, în toiul luptelor de apărare a eroicului oraș Madrid.

★

Căpitanul Nicolae Cristea pregătea cu minuțiozitate pe fiecare voluntar în parte, făcînd din el un ochitor bun, un bun mînuitor al tunului. Nu trebuia pierdută nici o lovitură, nici un obuz din puținele pe care și așa le obțineau cu greu. Cunoscînd date asupra viitoarelor acțiuni, el făcea calculele pregătitoare, stabilind locul cel mai propice pentru noua amplasare a tunurilor.

Această pregătire era în permanență însoțită de activitatea politică la care colaboram pentru menținerea și ridicarea continuă a nivelului conștiinței voluntarilor noștri.

Astfel, căpitanul Cristea ne-a pregătit pentru participarea la una din cele mai serioase încleștări ale Armatei republicane spaniole cu trupele fasciste, operația ofensivă de la fluviul Ebro, care i-a surprins pe fasciști ; ei nu se așteptau la o acțiune atît de îndrăzneață, atît de minuțios pregătită și cu o camuflare atît de prieepută a perioadei de pregătire.

Încă în ajunul ofensivei l-am însoțit pe Cristea, împreună cu cîțiva artileriști, pentru a face calcule pe malul fluviului și a stabili amplasarea cea mai bună a tunurilor. Secretul operației a fost păstrat chiar față de majoritatea artileriștilor, calculele făcute fiind considerate drept practică pentru viitoarele acțiuni. Aceasta ne-a ajutat ca în noaptea care a precedat ofensiva să aducem cu ușurință tunurile noastre în noul dispozitiv, iar în dimineața ofensivei focul bateriei să fie atît de eficient, încît a deschis imediat un drum pentru înaintarea rapidă a infanteriei noastre.

Dar după trecerea perioadei de surpriză, inamicul și-a concentrat forțele, a încercat să stăvilească înaintarea forțelor noastre și să ne împingă înapoi, spre Ebro. Era absolut necesar ca infanteria să fie sprijinită direct de artilerie, în care scop aceasta din urmă trebuia să fie trecută peste fluviu.

Întrucît nu exista un pod de trecere, Cristea n-a mai așteptat vreun ordin special, ci a luat o inițiativă, care a salvat pe mulți luptători. Sub focul artileriei și aviației inamice, el a mobilizat întreg efectivul bateriei să execute o acțiune curajoasă. Tunurile au fost aduse la malul fluviului, au fost improvizate cîteva plute, și întreaga baterie, sub bombardament continuu, a traversat fluviul Ebro. În acest mod, bateria „Tudor Vladimirescu" a fost prima unitate de artilerie republicană care a trecut fluviul, a sprijinit cu foc înaintarea infanteriei și a creat posibilitatea de trecere altor unități de infanterie și artilerie, înaintarea pe un front larg și pe o adîncime pînă la 30 km în teritoriul ocupat de trupele fasciste.

În cursul acestor lupte s-au petrecut numeroase acte de eroism colectiv și individual. Îmi aduc aminte cum, sub conducerea lui Cristea, a fost salvat un camion plin de obuze, căzut în apă din cauza bombardamentului. Obuzele au fost scoase unul cîte unul și puse la uscat, deși era oricînd pericol de explozie. La un moment dat, la un atac al trupelor fasciste, o unitate republicană de infanterie s-a retras și ne-am pomenit față în față cu trupele fasciste care înaintau. Fără a-și pierde cumpătul, comandantul a insuflat curaj luptătorilor, amintindu-le obligația lor de voluntari ai libertății și ordonînd trageri directe în trupele atacatoare, aflate la 500 m. Acest act îndrăzneț a produs panică și derută în rîndurile inamicului, silindu-l să se retragă.

Îmi mai amintesc de asemenea cum, în urma unui bombardament cu bombe incendiare, era în pericol să ia foc o autosanitară. Nicolae a pătruns prin flăcări, reușind să scoată autosanitara din zona incendiată.

Altă dată, tot în cursul acestor lupte, aviația inamică a lansat bombe incendiare asupra unei baterii vecine. Întregul efectiv al bateriei noastre a pornit la salvarea materialelor bombardate. Erau stive întregi de proiectile în pericol de a lua foc. Deși unele proiectile erau încinse și pentru orice artilerist era limpede pericolul la care se expunea, ne-am înșirat în lanț și, trecînd proiectilele din mînă în mînă, am reușit să salvăm muniția și apoi toate piesele de artilerie.

Astfel de fapte ne-au întărit puterea de rezistență și în acțiunile ulterioare de la Ebro. Deși inamicul și-a concentrat cele mai alese forțe pentru contraofensivă, el nu ne-a putut mișca de pe teritoriul eliberat decît cu foarte mare greutate și numai în decurs de cîteva luni.

Pentru acțiunile ei eroice, bateria „Tudor Vladimirescu" a fost citată în numeroase ordine ale Diviziei 35 internaționale.

La astfel de acțiuni hotărîte Nicolae Cristea a putut să-și conducă subunitatea pentru că era un comandant bine apreciat și respectat de fiecare luptător.

Era în permanență în mijlocul oamenilor. Deși prietenos, el era extrem de principial și exigent cu fiecare din subalterni, menținînd astfel o disciplină fermă.

★

Cu tot eroismul și abnegația în luptă a poporului spaniol și a voluntarilor internaționali, în tot cursul războiului s-a făcut simțită nefasta politică de „neintervenție" a statelor imperialiste. Lipsa de armament și muniții ne-a împiedicat să consolidăm succesele noastre și a permis trupelor fasciste să cotropească mereu noi porțiuni din teritoriul spaniol.

La sfîrșitul anului 1938, sub presiunea Comitetului de neintervenție, împreună cu toți ceilalți voluntari, am fost demobilizați. Dar cînd a trebuit să fie asigurată evacuarea populației civile amenințate de teroarea fascistă, Nicolae Cristea împreună cu toți ceilalți voluntari români s-au oferit pentru a doua oară voluntari. În această perioadă (decembrie 1938 — ianuarie 1939), prin acțiunile de luptă întreprinse, am contribuit la întîrzierea înaintării trupelor fasciste, permițînd astfel ca zeci de mii de familii spaniole să treacă frontiera și să se refugieze în Franța.

După terminarea acestei acțiuni, în februarie 1939, efectivul bateriei „Tudor Vladimirescu", sub conducerea lui Nicolae Cristea, a trecut munții Pirinei în Franța, fiind internat în lagărele de la Argelès, St. Cyprien și apoi Gurs.

Deși istoviți după atîtea luni de luptă neîntreruptă, deși condițiile de trai în lagăr erau precare, datorită lipsei de alimente și cazării mizerabile, în mijlocul nisipului, îndărătul gardurilor de sîrmă ghimpată, voluntarii internaționali nu și-au pierdut curajul. Organizați pe grupe naționale, am început o vie activitate de educație politică și de dinamizare a vieții din lagăr.

Grupul de voluntari români a organizat redactarea unui ziar scris la mașină, intitulat „Libertate", a unui ziar de perete, „Azi și mîine", a creat cursuri de educație marxist-leninistă, de cunoștințe tehnice, de îmbogățire a cunoștințelor de cultură generală.

Sufletul acestor activități în lagărul din Gurs a fost comitetul de partid, al cărui secretar era Nicolae Cristea. Pe lîngă continua lui pregătire personală, el urmărea ca fiecare voluntar român să se pregătească pentru viitoarele lupte la care eram hotărîți să participăm.

Nicolae și-a continuat într-adevăr activitatea revoluționară prin actele de eroism pe care le-a săvîrșit în cadrul luptelor duse de rezistența franceză, prin acțiunile sale provocînd numeroase pierderi hitleriștilor.

N-a avut însă fericirea să se întoarcă în patrie pentru a participa la lupta pentru construirea unei societăți noi pe care a visat-o și dorit-o atît de fierbinte. Arestat la 19 octombrie 1942, la Paris, în urma unei acțiuni în care și-au găsit moartea cîțiva zeci de hitleriști, el moare la 13 martie 1943, după luni de groaznice torturi.

Așa s-a sfîrșit comunistul român Nicolae Cristea, a cărui figură luminoasă va rămîne veșnic vie în inimile celor care l-au cunoscut, ale tuturor comuniștilor, în inima întregului nostru popor.

ANDREI ROMAN

Ştefan Megheri
(1913 — 1938)

L-am cunoscut pe Megheri Ştefan în focul luptelor crîncene duse pe pămîntul Spaniei împotriva fascismului.

Încă din primele zile ale sosirii lui printre voluntarii brigăzilor internaţionale, Ştefan s-a remarcat ca un luptător dîrz, cu o voinţă de fier, de un calm uimitor şi, în acelaşi timp, plin de energie şi de putere de convingere. Pentru calităţile sale deosebite, voluntarii români din compania de mitraliere a batalionului balcanic al Brigăzii internaţionale 129 l-au ales în funcţia de secretar al organizaţiei lor de partid. În această calitate, Megheri Ştefan a desfăşurat o susţinută muncă politică-organizatorică.

În pauzele dintre lupte, cînd ne găseam în refacere, ceva mai departe de prima linie a frontului, el depunea toate eforturile în pregătirea unităţii pentru noi lupte. De cît tact şi de cîtă pricepere dădea el dovadă în munca sa politică ! Ştia să se apropie de fiecare om, să-i cunoască păsurile, slăbiciunile şi părţile bune ; ştia să-l ajute pe cel care avea nevoie să se smulgă din păienjenişul frămîntărilor ; ştia să insufle fiecărui voluntar încrederea nestrămutată în cauza dreaptă pentru care lupta.

Unitatea de nezdruncinat a voluntarilor români din batalionul balcanic, menţinerea tot timpul printre voluntari a unui înalt spirit de luptă se datorau, în bună măsură, activităţii desfăşurate de Megheri Ştefan.

El folosea din plin în munca sa experienţa pe care o acumulase în activitatea ilegală din ţară, ca membru al C.C. al U.T.C.

Muncitor croitor din Timişoara, născut şi crescut într-o familie de muncitori din Banat, Megheri Ştefan se încadrase de tînăr în mişcarea revoluţionara şi dusese în ţară o luptă plină de abnegaţie împotriva claselor exploatatoare.

În clipele de răgaz, între două lupte, Megheri ne povestea despre activitatea ilegală pe care o desfăşurase în ţară. Avea un talent deosebit de a povesti. Istorisea cu lux de amănunte, cu pilde grăitoare, cu fapte concludente. Avea grijă însă ca nu cumva să desconspire vreun nume de om, vreo casă conspirativă sau alte secrete care, divulgate, ar fi putut aduce prejudicii partidului. Şi el ştia să facă acest lucru cu iscusinţă.

Tot ce povestea Megheri era captivant, pilduitor, încurajator, pătruns de un adevărat suflu revoluţionar. Ne bucuram cu toţii cînd ne povestea despre reuşita răspîndirii manifestelor, a ziarelor şi broşurilor tipărite ilegal de partid, despre reuşita vreunei întîlniri sau a unei şedinţe ferite de ochii şi urechile siguranţei. Rîdeam cu haz cînd ne istorisea cum reuşise el să-şi bată joc de vreun copoi al siguranţei care-l urmărea. Într-o seară îl alergase pe un agent urmăritor pînă îl ameţise şi-l determinase să se lase păgubaş. L-a băgat prin toate fundăturile Timişoarei, prin ganguri şi gropi, dar numai la locul întîlnirii conspirative ce urma să aibă loc nu l-a dus. În cele din urmă, săturat de atîta alergătură, transpirat din creştet pînă în tălpi şi istovit în ultimul grad, copoiul siguranţei şi-a luat tălpăşiţa.

Cu multă dragoste îşi amintea Megheri de muncitorii timişoreni, de acţiunile revoluţionare ale maselor populare din Banat.

Cu nostalgie îşi aducea aminte de frumoasele şi îmbelşugatele meleaguri bă-

năţene. Cît de frumoase şi de rodnice sînt plaiurile bănăţene ! — spunea el. Şi cît de săraci sînt oamenii care trudesc pe ele !... Dar va veni ziua cînd belşugul va pătrunde şi în căminele harnicilor bănăţeni — conchidea el.

Cunoscuse Ştefan şi temniţele întunecoase şi distrugătoare din România. Nu descria însă torturile şi schingiuirile la care erau supuşi cei închişi. El vorbea cu admiraţie despre dîrzenia şi spiritul revoluţionar al comuniştilor din închisori. Vorbea despre lupta dusă cu spirit de abnegaţie de comuniştii şi uteciştii români în condiţiile nespus de grele ale regimului din temniţe, despre succesele obţinute de aceştia în lupta lor.

În munca sa politică dusă în compania de mitraliere din Brigada 129, Megheri acorda o mare atenţie întăririi prieteniei şi frăţiei de luptă între voluntarii români, ostaşii spanioli şi voluntarii de alte naţionalităţi. El ştia să aplaneze şi să înlăture la timp orice mică neînţelegere care ar fi putut să umbrească bunele relaţii statornicite între luptătorii antifascişti ; ştia să combată cu argumente puternice şi rezultate rodnice propaganda agenţilor franchişti, care se străduiau să arunce sămînţa discordiei şi a dezbinării printre luptătorii republicani. Prin activitatea sa, Megheri se făcuse iubit şi printre ostaşii spanioli şi voluntarii de alte naţionalităţi.

O grijă deosebită acorda Megheri strîngerii legăturilor de prietenie între noi şi populaţia spaniolă ; peste tot pe unde treceam, eram primiţi cu multă simpatie şi entuziasm de cetăţenii Spaniei republicane.

Îmi amintesc de cele petrecute în localitatea Tamarite, nu prea departe de oraşul Lerida. Înainte de sosirea noastră în acest sat, agentura franchistă, în alianţă cu unele elemente anarhiste, dusese o intensă activitate de ponegrire a brigăzilor internaţionale şi-i descrisese pe voluntari în cele mai negre culori. Dar a fost de ajuns ca activiştii politici spanioli şi cei internaţionali, printre care se număra şi Megheri Ştefan, să ia contact cu populaţia ca să fie spulberate toate minciunile împrăştiate de fascişti. Încă din prima zi a sosirii noastre, femeile, bătrînii şi copiii din acel sat ne-au înconjurat cu dragoste şi ne îmbiau să primim hrană din puţinul de care dispuneau în gospodăriile lor.

Cînd eram transportaţi de pe un front pe altul, trebuia asigurată apărarea antiaeriană a trenului. La întrebarea comandantului de companie cine se oferă voluntar să asigure apărarea antiaeriană, Megheri Ştefan era printre primii.

Cînd eram introduşi în prima linie a frontului, Megheri Ştefan căuta să fie în sectoarele cele mai grele, să dea exemplu personal celorlalţi luptători. În momentele cele mai critice, el îi îmbărbăta cu înflăcărare pe luptătorii antifascişti şi-i îndemna să tragă fără cruţare în fascişti.

După ce am participat la lupte încordate pe frontul din Andaluzia, am fost trecuţi în regiunea muntoasă Aragon. Pe frontul din Aragon, Armata republicană spaniolă a dus mai întîi lupte ofensive, apoi, în faţa forţelor inamice cu mult superioare, a trecut la lupte de apărare. Acele lupte de apărare au fost deosebit de îndîrjite.

În aceste lupte a luat parte şi Brigada internaţională 129, din care făcea parte batalionul nostru balcanic.

În regiunea Gandesa, în urma unui puternic atac inamic dat cu toate mijloacele de luptă— artilerie, aviaţie, tancuri şi infanterie —, a fost întreruptă legătura dintre noi şi comandament. Realizarea legăturii era o problemă extrem de complicată şi grea, căci fasciştii atacau din toate părţile. Trebuia ales cel mai curajos şi de încredere luptător pentru a îndeplini această misiune. Comandantul companiei ne-a întrebat cine vrea să meargă voluntar. S-au oferit mulţi, fiecare dintre noi era gata să îndeplinească orice misiune de luptă, oricît de grea ar fi fost ea. Dar dintre toţi a fost ales Megheri Ştefan.

Străbătînd cu îndrăzneală prin zona ce se afla sub focul vrăjmaş, înfruntînd moartea la fiece pas, Megheri a reuşit să ajungă la comandament şi să ducă la bun sfîrşit misiunea încredinţată. Pericole şi mai mari l-au pîndit pe drum şi la întoarcere. Dar Megheri Ştefan n-a şovăit nici o clipă. Misiunea sa a fost încununată de succes.

Lupte deosebit de grele s-au dus în zona localităţilor Morella — Monroyo — Pobleta. La aceste lupte sîngeroase a participat şi compania noastră de mitraliere. Fasciştii, care dispuneau de forţe cu mult superioare, erau sprijiniţi de puternice formaţii de aviaţie, de unităţi de artilerie, de tancuri.

La circa 12 kilometri nord-vest de Morella, într-un teren accidentat, noi am ocupat, în cea mai mare taină, o poziţie favorabilă. Fasciştii nici nu se aşteptau ca noi să apărem chiar acolo. Pe înserate ne-am strecurat printre stînci şi copaci şi, în perfectă ordine şi linişte, am instalat mitralierele în poziţia de tragere. Noaptea ne-am odihnit cu schimbul. Vegheam tot timpul, să nu fim atacaţi pe neaşteptate. În zori i-am zărit pe fascişti

italieni și franchiști cum înaintau. Trăgeau rafale din pistoale automate cam anapoda. I-am lăsat să se apropie la cîțiva pași de noi, apoi am dezlănțuit, cu toate mitralierele și armele noastre, un foc ucigător. Primele rînduri ale dușmanului au fost culcate la pămînt. Megheri Ștefan striga :

— Trageți, fără cruțare, tovarăși ! Moarte fasciștilor !

Înaintarea inamică a fost oprită în acea zi.

La Monroyo, poziția ce ni s-a indicat se afla într-o pantă și nu era pregătită din vreme pentru apărare. Am ocupat-o noaptea și am săpat în grabă cuiburi de mitralieră, ne-am instalat în locurile cele mai potrivite, după cum gîndeam noi în acele momente. În noaptea aceea, n-am ațipit nici o clipă, căci amenințarea de a fi atacați prin surprindere plutea asupra noastră. Megheri trecea de la mitralieră la mitralieră, de la om la om, vorbind în șoaptă, ca să nu fim descoperiți de dușman, adresînd fiecăruia cuvinte de îmbărbătare :

— Pregătiți-vă, să-i întîmpinăm cum se cuvine, tovarăși ! Nu-i cruțați ! Fasciștii nu merită decît moartea.

Spre dimineață, să fi fost pe la ora 4—4 și jumătate, fasciștii au dezlănțuit asupra noastră o canonadă năpraznică de artilerie, care a durat circa trei sferturi de oră. Apoi grupuri, grupuri de avioane au lansat, în picaj, sute de bombe asupra capetelor noastre. Exploziile, ce nu mai conteneau, produceau, în acea regiune muntoasă, un vuiet îngrozitor. Pietrele și pămîntul, făcute zob, se înălțau în trombe uriașe, apoi se prăvăleau asupra noastră. Mulți dintre luptători au fost sfîrtecați și amestecați cu pulberea ce se înălța în văzduh.

Un uragan de explozii s-a năpustit asupra cuibului de mitraliere unde se afla Megheri Ștefan. Dar, neînfricat, Megheri stătea neclintit la postul său de luptă.

După acel bombardament îngrozitor, s-ar fi putut crede că din poziția noastră nu mai rămăsese nimic și că am fost nimiciți cu toții. Dar lucrurile nu stăteau nici pe departe așa. E drept că au murit mulți dintre noi, dar, în momentul cînd infanteriștii fasciști au pornit la atac, trăgînd încontinuu rafale de arme automate și aruncînd grenade, i-am lăsat să se apropie de noi cît mai mult și, la semnalul comandantului, i-am întîmpinat cu o ploaie de gloanțe. Atunci l-am auzit pe Megheri Ștefan strigînd :

— Așa, tovarăși, trageți cu sete în canalii ! Nu-i lăsați să treacă !...

Voluntarii români și-au făcut cu cinste datoria. Ei au dat dovadă de hotărîre, curaj, eroism.

În fața dîrzeniei luptătorilor noștri, inamicul a șovăit, s-a poticnit. Dar fasciștii au primit din spate noi întăriri. Luptele au continuat cu și mai mare îndîrjire.

În vîltoarea acelor lupte sîngeroase, Megheri Ștefan a fost lovit mortal de grenadele inamice. Noi, tovarășii săi de luptă, ne-am repezit să-l salvăm, să-l evacuăm. Dar era prea tîrziu. Zbătîndu-se în chinurile morții, înainte de a cădea în nesimțire, Megheri Ștefan a șoptit :

— Lăsați-mă, tovarăși ! Continuați lupta !

După cîteva clipe, și-a dat sfîrșitul. Se stinsese din viață încă un luptător, încă un erou, pe care noi, cei care l-am cunoscut, nu-l vom uita niciodată.

NICOLAE MORARU

Nicolae Roşu
(1907 — 1938)

Comunistul Nicolae Roşu se numără printre voluntarii români care au luptat în rîndurile brigăzilor internaţionale. El şi-a jertfit viaţa în războiul din Spania.

Nicolae Roşu s-a născut în comuna Silişteni, raionul Costeşti, regiunea Argeş, în anul 1907. Părinţii săi erau oameni harnici, dar săraci lipiţi pămîntului. Aveau şase copii.

După ce a absolvit şcoala elementară a fost dat să înveţe meseria de lăcătuş.

N-a ajuns bine să lucreze ca lăcătuş calificat, că a şi fost încorporat pentru satisfacerea serviciului militar.

Copilăria grea, munca istovitoare pe moşiile boiereşti, ucenicia, viaţa din armată cu toate privaţiunile şi asprimea ei, viaţa grea de muncitor l-au călit pentru luptă.

După eliberarea din armată, Nicolae Roşu se angajează ca lăcătuş la Uzinele „Malaxa" din Bucureşti.

Fire deschisă, comunicativ şi sociabil, vesel şi glumeţ, Nicolae Roşu se făcea iubit printre tinerii muncitori, oriunde apărea. În acelaşi timp era un om chibzuit, hotărît şi dîrz.

La Uzinele „Malaxa", repede s-a împrietenit cu tinerii comunişti. Apoi a luat legătura cu partidul.

Firea lui prietenoasă, sinceră şi veselă, precum şi principialitatea şi exigenţa sa îl ajutau să-şi îndeplinească sarcinile politice cu succes. El nu cunoştea altă fericire în viaţă mai mare decît aceea de a sluji cu devotament înalta cauză pentru care lupta Partidul Comunist Român.

Pentru activitatea sa revoluţionară, el a fost urmărit de agenţii siguranţei, a fost arestat şi întemniţat ; la siguranţă şi la închisoare s-a purtat cu demnitate.

Viaţa grea de puşcărie nu l-a demobilizat. Dimpotrivă, el a devenit un luptător şi mai hotărît, şi mai dîrz.

În perioada în care a auzit că P.C.R. organizează trimiterea de voluntari pentru a lupta cu arma în mînă împotriva fascismului, care aruncase Spania în flăcări, Nicolae Roşu a cerut încuviinţarea să se numere şi el printre acei luptători.

În rîndurile brigăzilor internaţionale, calităţile lui Nicolae Roşu au ieşit şi mai mult în evidenţă. Cînd tovarăşii lui de luptă erau posomorîţi — şi motive pentru aceasta erau destule : muniţii puţine, deseori o puşcă la doi ostaşi, bocanci rupţi, oboseală, foame, frig şi cîte şi mai cîte —, Nicolae Roşu intervenea cu umorul lui, spunea cîte o glumă, descreţea frunţile, lumina feţele, readucea zîmbetul pe buze, restabilea buna dispoziţie şi optimismul. Cîte greutăţi nu aveam să întîmpinăm într-un război ca acela din Spania şi cît de reconfortantă era buna dispoziţie a lui Roşu !

Printre alte însuşiri şi calităţi, Nicolae Roşu era şi un bun militar. El avea o temeinică pregătire ostăşească. În Spania, el a continuat să-şi perfecţioneze şi să-şi îmbogăţească cunoştinţele militare. A făcut şi un curs de ochitori, devenind unul dintre cei mai buni din unitatea lui. Era îndemînatic şi la aruncarea grenadelor.

Încadrat în compania de mitraliere a batalionului balcanic „Diacovici", formată în cea mai mare parte din voluntari români, Nicolae Roşu s-a remarcat, în scurtă vreme, printre cei mai buni

combatanți. Pentru calitățile sale deosebite și pentru faptele sale de arme a fost avansat la gradul de sergent și numit comandant de pluton.

Nicolae Roșu știa ce înseamnă să reprezinți poporul român departe de țară și ținea sus și mîndru steagul de luptă al partidului său, al clasei muncitoare din care făcea parte.

Atît în prima linie a frontului, cît și în spatele frontului, plutonul comandat de Nicolae Roșu era un exemplu de disciplină și spirit combativ. În vîltoarea luptelor, plutonul lui se evidenția prin curaj, abnegație și vitejie.

În timpul pregătirii, cînd mergea la instrucție pe cîmp, Nicolae pășea semeț pe lîngă plutonul său și se uita cu mîndrie și dragoste la flăcăii bronzați de arșița soarelui.

— Eh, ce băieți buni și ce vajnici și destoinici luptători am eu ! spunea el.

Apoi dădea tonul unui cîntec revoluționar, de luptă, românesc ori spaniol. După el, întreg plutonul cînta de răsunau văile frumoasei Spanii. Deseori, cîntecul și voia bună erau întrerupte de apariția avioanelor fasciste. La comanda lui Nicolae Roșu, voluntarii se împrăștiau pe cîmp cît ai clipi. Avioanele inamice erau întîmpinate cu salve de foc. Nu o dată, cerul albastru, inundat de o lumină orbitoare, era brăzdat de o dîră de fum ; apoi din înălțimi se prăbușea vertiginos, cuprins de vîlvătăi de flăcări, cîte un avion vrăjmaș, nimerit în plin. Atunci voluntarii români dădeau un chiot de bucurie.

În clipele de răgaz și odihnă, Nicolae Roșu își depăna firul amintirilor despre țară, despre soția lui rămasă undeva la București, despre tovarășii lui de suferință și de muncă de la Uzinele „Malaxa", despre tovarășii lui de luptă revoluționară din scumpa și mult iubita lui patrie.

— Hei, măi fraților, ce țară frumoasă și bogată avem noi ! spunea el. Și ce oameni harnici trăiesc pe pămîntul ei !... Păcat însă că acești oameni minunați nu sînt încă stăpîni pe avuțiile patriei lor. Dar va veni și ziua aceea, încheia el cu optimism.

Aragon. O regiune care prin peisaj și relief se aseamănă, în multe privințe, cu frumoasa Transilvanie. Brigada internațională 129, din care făcea parte batalionul balcanic „Diacovici", fusese transferată de pe frontul din Estramadura în Aragon. Aici fasciștii dezlănțuiră o furibundă ofensivă. În unele sectoare, frontul fusese rupt. Trebuiau înzecite sforțările — înaintarea inamicului trebuia stăvilită cu orice preț.

Forțele armate republicane spaniole rezistau cu eroism. Alături de ele își făceau datoria cu prisosință și brigăzile internaționale.

Compania românească de mitraliere din batalionul balcanic a fost introdusă în zona Morella-Monroyo. Aci trupele fasciste, susținute de puternice unități de artilerie, de formații de aviație și tancuri, atacau neîntrerupt.

Într-o noapte, plutonul lui Nicolae Roșu a ocupat o poziție pe un deal pietros. Roșu a luat măsuri să-și camufleze bine mitralierele și oamenii.

Liniștea ca de mormînt a nopții era spintecată din cînd în cînd de șuieratul vreunui obuz inamic.

În zori a început canonada năprasnică a artileriei fasciste. Exploziile obuzelor și proiectilelor se țineau lanț. Dealurile și munții se zguduiau, văile hăuiau și vuiau îngrozitor. Trombe uriașe de pietre zdrobite se înălțau deasupra poziției voluntarilor antifasciști și se prăvăleau zgomotos peste capetele luptătorilor.

N-a terminat bine artileria, cînd s-a auzit zgomotul avioanelor germane și italiene. Veneau în valuri și, în picaj, își aruncau încărcătura ucigătoare asupra pozițiilor forțelor republicane.

În urma unui asemenea prăpăd, ai fi putut crede că praful și pulberea se alesese din unitățile republicane și internaționale. E drept, au căzut numeroși morți și răniți dintre noi. Dar, în momentul cînd și-a făcut apariția infanteria dușmană, poziția noastră a prins viață ca din cenușă. Inamicul a fost întîmpinat cu rafale de mitraliere și o ploaie de gloanțe.

Nicolae Roșu era prezent la postul său de luptă. El își îmbărbăta ostașii fără zăbavă.

La un moment dat, din depărtare, pe văi, se auzi un huruit care devenea din ce în ce mai asurzitor. Veneau tancurile. Lupta se prevedea și mai grea. Ai noștri nu dispuneau de tunuri antitanc. Toată nădejdea ne-o puneam în „buchetul" de grenade pentru șenile.

La vederea tancurilor, Nicolae Roșu s-a aprins de mînie și ură. Obișnuitul lui zîmbet plin de bunătate i-a dispărut de pe buze, maxilarele i s-au încleștat, ochii îi sticleau de o ură de neîmpăcat. Îndreptîndu-și privirile asupra primului tanc, el iese pe brînci din tranșee întru întîmpinarea lui. Îl lasă să se apropie. Apoi, cu îndrăzneală și îndemînare, aruncă buchetul de grenade. O explozie fulgerătoare și tancul se poticnește.

Victorios, Roşu se reîntoarce printre ai săi.

Luptele au continuat ore în şir, pînă spre seară. Apoi s-a aşternut din nou liniştea. O linişte şi calm ce prevesteau din nou furtuna. Şi această furtună nu s-a lăsat prea mult aşteptată. A doua zi, în zori, trupele fasciste au reînceput atacul.

Nicolae Roşu, calm, şi-a sfătuit oamenii să nu se pripească, să nu tragă înainte de momentul cel mai potrivit ; să lase inamicul să se apropie cît mai mult şi numai după aceea să-l întîmpine cum se cuvine. Ostaşii i-au dat ascultare. Au lăsat duşmanul să se apropie şi numai atunci, la semnalul dat de Nicolae Roşu, au dezlănţuit un uragan de foc.

Republicanii spanioli şi voluntarii internaţionali antifascişti au luptat cu vitejie. Dar inamicul era categoric superior în oameni şi mai cu seamă în armament. În această situaţie am fost nevoiţi să ne retragem.

De la Morella-Monroyo ne-am retras spre Pobleta. Retragerea s-a făcut în mod organizat, opunînd rezistenţă presiunii inamicului la fiece pas.

La Pobleta s-au încins din nou lupte crîncene. Fasciştii au aruncat din nou asupra capetelor noastre potop de obuze şi proiectile. Rîndurile noastre se răreau văzînd cu ochii. Din plutonul comandat de Roşu mai rămăsese o singură grupă, cu o singură mitralieră. Numeroşi voluntari au căzut eroic, morţi sau răniţi, în viltoarea luptelor.

Nicoale Roşu a amplasat mitraliera într-un loc ferit, pe panta unui deal. Mult timp cuibul său de mitralieră n-a fost descoperit. De aici el trăgea fără cruţare şi secera rîndurile inamicului. Înaintarea duşmanului era împiedicată.

În cele din urmă însă, locaşul mitralierei sale a fost descoperit. O avalanşă de foc de mortiere s-a abătut asupra lui. Exploziile nu mai încetau. Cînd se opreau mortierele, infanteriştii fascişti, trăgînd continuu din automate şi aruncînd grenade, încercau să ocupe poziţia apărată de Nicolae Roşu. Dar zadarnic. Mitraliera lui Roşu îi întîmpina de fiecare dată cu rafale necruţătoare.

Dar şi rîndurile voluntarilor români se răreau. Puţini luptători au mai rămas în jurul lui Roşu.

S-a ivit şi pericolul încercuirii. Fasciştii atacau din toate părţile. Tovarăşii lui de luptă l-au sfătuit pe Roşu să se retragă. Dar el continua să rămînă dîrz pe poziţia lui. Cu casca de oţel trasă mult pe frunte, aştepta pînă se apropiau fasciştii, apoi, cu mîinile lui mari, aspre şi bătătorite, dar sigure, trăgea în plin.

Oare să nu-şi fi dat seama Roşu de pericolul ce-l pîndea în acele clipe? Oare nu iubea el viaţa? Aşa ceva nu se poate spune. Nicolae Roşu iubea viaţa cu ardoare. El îşi dădea seama de pericolul ce-l ameninţa. Dar conştiinţa lui de comunist îl îndemna să lupte ca un viteaz. Pentru viaţă, pentru libertate, pentru binele poporului spaniol şi al poporului român.

Atacurile fasciste se înteţeau. Un proiectil de mortier îl nimereşte pe viteazul luptător Nicolae Roşu.

Aşa a pierit acest voluntar român, luptător în rîndurile Armatei republicane spaniole. El a ştiut să păstreze cu cinste titlul de membru al Partidului Comunist Român.

TRAIAN ANTONESCU

Nicolae Pop
(1905 — 1944)

Una dintre cele mai populare și mai îndrăgite figuri din cadrul regimentului român de artilerie a fost, fără îndoială, Nicolaie Pop. Cine nu-l cunoștea ? Cu statura lui atletică, cu forța-i herculeană, cu vitalitatea exuberantă, cu umorul lui savuros, dar și cu aprigele lui mînii cînd se lovea de o nedreptate, de rea-credință, de indolență, cu neîntrecutele sale calități de prieten, era imposibil să-l treci cu vederea sau să-ți rămînă indiferent. În tot ce făcea punea pasiune : cînd a trebuit să-și însușească meseria de artilerist sau cînd avea el de instruit „boboci", cînd rămînea ore întregi lîngă tun ca să apere o poziție atacată de dușman, dar și cînd într-o permisie era vorba să se distreze, să danseze, să rîdă, era un om dintr-o bucată.

S-a născut prin părțile Sibiului, la Orlat, într-o familie de oameni nevoiași. După terminarea claselor primare a fost dat la muncă. Nu i-a fost viața ușoară, căci Nicu a arătat de copil aceeași fire neîncovoiată, care nu suferea nedreptatea, umilirea. Iar cei care trebuiau să-l învețe o meserie judecau parcă toți că primul lucru pe care trebuia să-l deprindă era supunerea oarbă, necondiționată în fața celui mai puternic.

În 1928 a plecat la militărie. A fost trimis la Regimentul 4 grăniceri, la Deva. Își amintea de armată ca de perioada cea mai sumbră din viața sa — armata burghezo-moșierească, unde educarea ostașilor se făcea în acel spirit care să-i justifice numele de „marea mută". Pop nu era însă omul care să rămînă surd și mut în fața lucrurilor cu care nu era de acord. A încasat pedepse cu duiumul : carceră, suspendarea permisiilor și altele, dar a rămas același.

Lucrurile nu s-au oprit însă aici. La un moment dat li s-a schimbat comandantul. Nici cu cel dinainte nu se împăca prea bine Pop, dar cu noul venit a fost și mai rău. Nicu ni l-a descris și ne-a istorisit conflictul care l-a avut cu el în limbajul lui pitoresc și cu umorul care-i era propriu, încît am avut impresia că întîmplarea se desfășura sub ochii noștri și ne-a rămas viu întipărită în minte.

Comandantul — un individ pirpiriu și alcoolic, fecior de bani gata — își petrecea nopțile la chefuri și venea la regiment mahmur și pus pe harță. Începea să-i canonească pe ostași cu răutate, cu sadism, pînă îi lăsa fără vlagă. Și în timpul acesta înjurăturile, invectivele curgeau ploaie pe capul oamenilor sleiți, frînți.

Nicu Pop, voinic și iute, făcea instrucție parcă jucîndu-se. Oricît de cusurgiu era ofițerul, era greu să-i găsească vreo pricină. Dar cînd îi întîlnea privirea citea în ochii negri ai ostașului atîta mînie și ură că se cutremura. Și aștepta un moment cînd să-l învețe minte să nu mai privească așa. Dar lucrurile s-au întîmplat altfel...

Într-o dimineață, ofițerul a sosit mai furios ca oricînd. Era o zi din miez de

vară și i-a chinuit atît sub soarele fierbinte că erau toți uzi leoarcă de sudoare, iar praful de pe ei se prefăcuse în noroi. Nemulțumit cu atîta, începu să lovească în dreapta și în stînga pe ostași, pe care și unde nimerea.

Pop abia se stăpînea... de pe buze i-a țîșnit o înjurătură. Ofițerul l-a auzit și s-a repezit la el cu pumnul ridicat. Dar n-a apucat să-l lovească. Din două palme trase cu sete, Nicu l-a trîntit la pămînt. Apoi, în momentul de stupoare care a urmat, a rupt-o la fugă.

Știa la ce se poate aștepta... Tribunalul militar, sub învinuirea de lovire a superiorului... Asemenea vine se pedepseau sever, ca să servească drept exemplu altora.

S-a scurs un timp, apoi a plecat din țară, spre Franța, unde se mai aflau niște consăteni plecați în căutare de lucru. S-a angajat ca armator în mină ; a lucrat și ca ajutor de miner. Se împăca bine cu muncitorii francezi, aveau aceleași greutăți, îi legau aceleași interese. Conștiința lui de clasă se călea, în evenimentele care se petreceau în lumea largă discernea forțele politice aflate în joc, simțul dreptății — născut în contact cu orînduirea strîmbă în care trăia — era acum ancorat în convingeri.

A venit vara anului 1936. Știrile din Spania erau comentate viu în rîndurile minerilor. Curînd după victoria Frontului popular urmase rebeliunea generalilor franchiști, sprijinită de puterile fasciste. Cînd a început mișcarea internațională de solidarizare cu Spania republicană, ea a găsit un ecou puternic în mediul muncitorilor minieri. Pop s-a hotărît imediat să plece ca voluntar. În septembrie 1936 a pornit spre Toulouse și aici, prezentîndu-se la comitetul regional al Partidului Comunist Francez, a cerut să fie trimis în Spania. A fost inclus pe lista primului grup din Toulouse, format din circa 30—35 de oameni, care au plecat spre Spania la 4 octombrie.

Grupul a trecut Pirineii puțin mai la nord de localitatea Céret, în dreptul satului catalon Agullane. Drumul noaptea prin Pirinei, pe poteci înguste, șerpuind printre stînci și prăpăstii, le-a dat viitorilor interbrigadiști primul prilej de a-și da seama de spiritul tovărășesc al lui Pop. Obișnuit cu drumuri de munte și pe deasupra curajos și săritor la nevoie, a ajutat pe fiecare dintre cei care mergeau mai greu, ba chiar la un moment dat a cărat aproape în spinare un camarad care se lovise la picior. Și voinicul acesta știa să ajute cu discreție, să se poarte cu o gingășie emoționantă !

În Spania au fost îndreptați spre frontul Sen-Fernands lîngă Figueras, unde au rămas vreo 12 zile. Aici s-a întîlnit Pop cu primul grup de voluntari români plecați din Paris. Cîtă bucurie ! Tot dorul lui de țară se exterioriza în dragostea cu care înconjura pe compatrioții lui. „Am să cer să mă dea la aceeași unitate cu voi, să știți, nu mai scăpați de mine !" Și a luptat într-adevăr în prima unitate românească constituită pe pămîntul Spaniei pînă la ultima zi a războiului.

De la Figueras, voluntarii au fost îndreptați spre Albacete. A fost încadrat în compania întîi a Batalionului „Edgar André", în care se aflau la acea dată majoritatea voluntarilor români. În cadrul acestei subunități a participat, începînd din noiembrie 1936, la luptele pentru apărarea Madridului, dînd încă de pe atunci măsura eroismului său.

Pe la începutul anului 1937, Pop se află la Murcis, unde Brigada a XI-a a fost trimisă în refacere. E perioada cînd ia naștere divizionul român de artilerie. Pop este, firește, încadrat în noua unitate, unde va deveni în scurt timp unul dintre cei mai buni artileriști, obținînd gradul de subofițer. El avea să se numere printre eroii multora dintre acțiunile prin care unitatea noastră s-a distins pe cîmpul de luptă.

În acțiunile de pe rîul Jarama, în care tunarii divizionului au făcut eforturi uriașe ca să facă față misiunilor încredințate, forța și vitalitatea lui Pop, curajul și buna lui dispoziție au acționat ca un tonic asupra celor din jur. Cei care s-au aflat în preajma lui în acele clipe nu-l pot uita cum, alături de Cristea, pe atunci comandant de tun, acompania fiecare explozie, strigînd cu vocea lui de stentor cîte un cuvînt din lozinca de luptă a poporului spaniol : „Paz", „Pan", „Libertad !" — „Pace", „Pîine", „Libertate !"

În luptele de la Guadalajara împotriva legiunilor mussoliniene, la prima ofensivă republicană de la Brunete, Pop

este prezent în cadrul unității românești, acționînd cu curaj și inițiativă.

La Quinto, un grup de combatanți ai regimentului român de artilerie se distinge printr-o faptă de arme care a avut mare răsunet. Pentru a înlesni înaintarea infanteriei republicane ținută în loc de fasciștii întăriți în cimitirul orașului, artileriștii noștri au remorcat un tun de un autocamion și, pornind drept spre liniile inamice, au început să tragă în ele de la o distanță de 500 de metri, punînd dușmanul pe fugă. La această acțiune au participat șapte oameni — trei români, doi francezi, un italian și un spaniol. Unul dintre cei trei români a fost Pop. Era un lucru de la sine înțeles că Nicu nu putea lipsi dintre cei aleși să aducă la îndeplinire o faptă care cerea atîta curaj și sînge rece!

Nicu era omul care stabilea cel mai repede legături cu populația civilă; avea un dar neîntrecut de a se apropia de oameni. Cît despre relațiile cu combatanții regimentului — își făcuse prieteni în toate bateriile, printre toate națiunile reprezentate în unitate. Dar și cînd observa că cineva nu-i om de treabă puteai fi sigur că nu-l va ierta. A fost unul dintre primii care și-au dat seama de uneltirile ticăloase ale lui Constantin Vîlceanu, agent al siguranței strecurat printre voluntari. Vîlceanu încerca să semene nemulțumirea între oameni prin ațîțări naționaliste, lucru care putea avea repercusiuni grave într-o unitate în care luptau cot la cot fii a patrusprezece popoare. Pe vremea aceea era în căutare de aliați și a încercat să se apropie de Pop. Deși atît de prietenos din fire, Nicu, cu toate avansurile ce i le făcea Vîlceanu, nu se lăsa dus. Ba, într-o zi, începînd să bănuiască adevărul, îl apucă de haină și, scuturîndu-l zdravăn, îi spuse:

— Dacă te mai prind încercînd să verși otrăvuri de astea pe aici, te împușc într-o clipită. Mă cunoști bine, știi că mă țin de cuvînt. Să-ți bagi mințile în cap, că n-am să las ochii de pe tine. Să nu crezi că o să-ți meargă să subminezi unitatea noastră...

Amenințarea l-a făcut pe Vîlceanu să devină mai prudent (abia în lagăr, în Franța, a început să-și reia mai cu curaj ațîțările de tot felul). Își dăduse el seama că nu-i de glumit cu Pop într-o chestiune ca asta.

În decembrie 1937—februarie 1938, Pop ia parte în cadrul regimentului la luptele de la Teruel, iar în martie—aprilie la dramaticele lupte din Aragon, distingîndu-se mereu prin atitudinea sa curajoasă.

La crearea Bateriei „Tudor Vladimirescu", al cărei comandant a fost Nicolae Cristea, Pop trece să lupte în cadrul noii baterii. În operațiile de pe Ebru, Pop este printre primii care transportă pe plute improvizate piesele de artilerie ale bateriei pe malul celălalt al fluviului sub bombardamentul aviației și artileriei dușmane, printre primii care pun tunurile în acțiune, creînd un baraj de foc în fața trupelor fasciste.

Urmează perioada retragerii de pe front și al doilea voluntariat. În cantonamentul din Catalonia sau în timpul cînd voluntarii încercau să întîrzie înaintarea trupelor fasciste, Pop se manifesta cu aceeași energie, cu convingerea că pînă la urmă forțele progresului vor iesi învingătoare.

Principialitatea lui, unită cu spiritul comunicativ, cu curajul și optimismul lui robust, făcea din el un ajutor apreciat al comisarului politic în munca pentru mobilizarea oamenilor în momente grele.

În lagărele din Franța, comunistul român n-are decît un singur gînd, o singură dorință: să se întoarcă în țară, să lupte în rîndurile partidului nostru împotriva dușmanilor poporului. Capătă din partea organelor de partid ale lagărului permisiunea să evadeze. Cu tenacitate, Nicolaie străbate Europa fascistă și, înfruntînd la tot pasul mari primejdii, riscîndu-și viața, se întoarce în România.

A trecut mai bine de un deceniu de cînd plecase din țară. E fericit că a reușit să se întoarcă acasă, deși știe că îl așteaptă viața grea a luptătorului ilegalizat. Dar foarte curînd după revenirea în țară e arestat de autoritățile antonesciene. Vina pe care trebuie s-o ispășească o constituie lovirea ofițerului și dezertarea din armată — despre participarea la războiul din Spania autoritățile fasciste nu aflaseră nimic. E trimis într-un batalion disciplinar pe frontul antisovietic. Dar Pop nu se descurajează.

începe să desfășoare în cadrul companiei din care face parte — în condiții deosebit de periculoase — o muncă de lămurire împotriva războiului antisovietic. Îi convinge pe ostași de justețea ideilor sale și reușește să-i determine să treacă, împreună cu el, de partea Armatei sovietice.

Într-o noapte întunecoasă, planul este pus în aplicare. Dar Pop nu mai avea să se bucure de reușita lui. Un glonte, tras pe la spate, îl rănește grav în ceafă. Cu eforturi supraomenești se târăște spre liniile sovietice. Este transportat de urgență într-un lagăr de prizonieri. Cel care vine să stea de vorbă cu el îl recunoaște. E tot un fost interbrigadist, Nicolae Olaru, fost șeful statului major al batalionului balcanic, care în acei ani desfășura muncă politică în rîndurile prizonierilor români.

Adunîndu-și ultimele puteri, Pop îi face o rugăminte : să-i scoată dintre pingelele bocancului carnetul de membru de partid pe care-l primise în Spania republicană și pe care-l poartă ascuns acolo.

Cu ochii împăienjeniți de umbra morții, aruncă o privire spre carnetul roșu, simbol al idealurilor pentru care a luptat și și-a jertfit viața.

STAN ȘTEFAN MINEA

Mihai Ardeleanu
(1903 — 1936)

Printre primii voluntari români sosiți în Spania la începutul lui octombrie 1936 se număra și Mihai Ardeleanu. Venea din Franța, unde lucrase ca muncitor la terasamente.

Cînd îl vedeai prima oară, figura lui te izbea. Ochii, de culoare deschisă, senini și luminoși, indicau o fire comunicativă, caldă și prietenoasă. Dar gura, încadrată de două cute amare, mărturie a unor suferințe și dezamăgiri timpurii, îi înăsprea chipul și-l făcea să pară mai bătrîn decît cei 33 de ani pe care-i avea.

După ce-l cunoșteai mai de-aproape, îi înțelegeai și rezerva pe care o manifesta în primele întîlniri cu noii cunoscuți și amărăciunea expresiei. De mic copil, suferise din greu.

Fiu al lui Toader Ardeleanu, țăran sărac din împrejurimile Aleșdului, condamnat pentru participarea la răscoala din 1904, Mihai trăise în casa părintească într-o atmosferă de lipsuri, de tristețe, dar și de dîrză revoltă împotriva orînduirii burghezo-moșierești. Amintirile din cea mai fragedă copilărie îi erau legate de povestirile auzite despre modul sîngeros în care organele represive ale imperiului austro-ungar răspunseseră răscoalei din aprilie 1904 a țăranilor din Aleșd. 33 de morți căzuseră atunci din rîndurile țăranilor români și maghiari. După aceea, ani de zile, teroarea jandarmeriei s-a făcut simțită în comună. Iar Mihai s-a pomenit foarte curînd stigmatizat cu o poreclă : „băiatul ocnașului".

Prima dată cînd și-a dat seama dureros că el era acela, n-avea încă opt ani. Tocmai termina clasa întîia primară și a surprins, fără voie, o convorbire între învățătorul lui și directorul școlii. Învățătorul spunea : „Cel mai bun la carte e Mihai Ardeleanu... și e băiat cuminte... S-ar cuveni să-i dăm premiul I". Directorul îl întrerupse enervat „Ardeleanu ?... Băiatul ocnașului ? Fii serios, domnule..." Inima fragedă a copilului a simțit atunci concret ce înseamnă nedreptatea.

Dar aceasta n-a fost decît începutul. În anii care au urmat avea s-o simtă manifestîndu-se sub diferite chipuri. Jandarmii erau tot timpul cu ochii pe casa lor. Cum se întîmpla ceva prin comună, primul lor gînd era : „Oare alde Ardeleanu n-au vreun amestec ?".

A venit vremea cătăniei. Alte mizerii, alte nedreptăți. Aceeași atmosferă de bănuială îl înconjura ca și în comună. Ba poate chiar și mai rău. A suportat armata cu greu, numărînd zilele pînă la eliberare. S-a reîntors acasă, la munca istovitoare, la lipsuri. Avea acum 23 de ani ; i-a căzut dragă o fată. L-a îndrăgit și ea. Se gîndea că se vor căsători și că bucuria vieții în doi va mai șterge din amărăciunile trăite. Dar părinții fetei n-au vrut s-o dea după el. Din nou aceeași pricină : „E prea de tot sărac, și apoi cine știe ce năzbîtii îi vin prin minte, ca lui taică-su".

A simțit că nu mai poate îndura, că trebuie să fugă din comună cît mai departe. O seamă de bihoreni plecaseră,

împinşi de nevoi, să-şi caute norocul în depărtare. Mulţi ajunseseră pînă prin America, unii lucrau la Detroit, şi scrisorile lor arătau că de noroc tot nu dăduseră, dar că de bine, de rău trăiau, nu mureau de foame. S-a hotărît să plece şi el. Dar cînd a ajuns în Franţa nu s-a îndurat să pornească mai departe. S-a gîndit că dacă pune tot oceanul acela nesfîrşit între el şi ţara lui natală, atunci n-o s-o mai revadă niciodată. Era un gînd cu care nu se putea împăca.

A rămas în Franţa. Lucra ca ziler la muncile cele mai grele. Ca muncitor terasier a colindat mai toată Franţa. Din cînd în cînd se mai întîlnea cu români. Pe unde se afla căuta să-şi facă rost de „Gazeta românească" a emigraţiei politice româneşti, aşa că era la curent cu cele ce se întîmplau prin ţară şi în întreaga lume. Cînd a izbucnit războiul în Spania, n-a stat mult pe gînduri şi a cerut să plece ca voluntar în unităţile internaţionale.

În mijlocul luptătorilor republicani, la Albacete, Mihai s-a simţit altul. Dorul de ţară şi-l alina aflîndu-se într-un grup de compatrioţi. Iar relaţiile frăţeşti cu toţi voluntarii, simpatia poporului spaniol erau ca un balsam pentru sufletul lui atît de încercat. „Aici mă simt şi eu la fel cu ceilalţi, mă simt om ca toţi oamenii. Nimeni nu mă priveşte strîmb — spunea el. Aşa o să fie peste tot cînd vor fi înlăturaţi stăpînii de-acum. Am să mă întorc şi eu atunci acasă şi-o să fie altă viaţă".

Ne doare şi acum gîndul că speranţa nu i s-a îndeplinit. A fost printre primii căzuţi...

La Albacete, la instrucţia militară, Mihai era printre cei mai zeloşi. Chiar dacă n-aveam arme, chiar dacă instrucţia se limita la marşuri... „Lasă că au şi marşurile rostul lor — spunea el celor plictisiţi sau nerăbdători să mînuiască arma —, te întăresc, te învaţă cu disciplina". Era plin de elan, era chiar vesel şi seara, în cantonament, făceau roată în jurul lui, ca să-i asculte doinele, voluntari veniţi din toate colţurile lumii.

A fost încadrat — ca majoritatea românilor aflaţi atunci la Albacete — în batalionul „Edgar André" al Brigăzii a XI-a internaţionale, prima brigadă internaţională care a luat fiinţă în Spania. Urmărea, plin de interes, veştile care veneau de pe fronturile de luptă şi manifesta o încredere neclintită că fasciştii nu vor pătrunde în Madrid.

Veni şi ziua de 7 noiembrie. Toţi ochii erau aţintiţi asupra capitalei Spaniei republicane. La Albacete, fierbere mare în rîndul batalioanelor nou constituite : în sfîrşit, pornesc spre Madrid.

La 9 noiembrie, batalionul „Edgar André" apără Puente de los Franceses de peste rîul Manzanares. Inamicul este respins peste pod. Mihai Ardeleanu trage cu sete. E mereu în primele rînduri. Inamicul e frate bun cu cei care i-au ucis pe ţăranii din Aleşd, cu cei care i-au osîndit părintele, cu cei care l-au supus unei vieţi de batjocură şi mizerie...

Au urmat apoi zilele luptelor de la Cetatea Universitară, zile grele, de încordare permanentă, de hărţuială cu un inamic de care te despart cîteodată cîteva sute sau zeci de metri, cîteodată mai puţin chiar.

În acel noiembrie de neuitat al anului 1936 a devenit Mihai Ardeleanu membru al partidului comunist. Cît de emoţionat şi de mîndru era ! Cît de hotărît să se arate demn de acest titlu de cinste !

Şi, într-adevăr, s-a dovedit demn de el...

Era în perioada primei ofensive a fasciştilor împotriva Madridului. La un moment dat, în cursul crîncenelor lupte care se purtau, flancul stîng al dispozitivului armatei republicane a fost străpuns. Trebuia trimis în grabă un ordin indicînd măsuri pentru restabilirea situaţiei. Dar drumul care trebuia parcurs pentru înmînarea ordinului trecea prin faţa liniei inamicului. Altă cale nu exista şi chiar aceasta trebuia folosită în grabă, orice întîrziere putea costa viaţa a sute de oameni şi pierderea unor poziţii cu greu menţinute.

— Ne-ar trebui o motocicletă, dar n-avem, spune comandantul. C-un cal poate tot ne-am descurca. Cai avem, dar ştie cineva să călărească bine ?

— Eu ştiu. Pot să duc eu ordinul, sări atunci Mihai Ardeleanu.

Ştia să călărească foarte bine. Asta era plăcerea lui cea mare acasă, la Aleşd. Dar acum călăreţul şi calul trebuie să

înfrunte mari primejdii. Gloanțele dușmanului te pot atinge oricît ai goni de repede. Nu-i însă timp să-ți faci socoteli. Ordinul trebuie transmis cît mai repede, cu orice risc.

Comandantul îi înmînează ordinul și-i arată în depărtare niște case așezate pe coasta unui deal. Acolo trebuie să ajungă.

Mihai încalecă și pornește în galop. Silueta calului și a călărețului, culcat aproape pe spinarea animalului, sînt urmărite cu îngrijorare prin binocluri de comandant și alți cîțiva ofițeri.

Se zărește acum doar cît un punct în mișcare... a trecut cu bine... a ajuns. Fiecare răsuflă ușurat.

Dar drumul de întoarcere a fost mai puțin norocos. În timp ce se strecura prin fața liniilor inamice, o rafală de mitralieră i-a ciuruit trupul. Agățat de gîtul calului, a ajuns înapoi în liniile noastre. Dar, cînd tovarășii de luptă i-au sărit înainte, nu l-au mai putut ajuta cu nimic.

Mihai Ardeleanu, fiul răzvrătitului din Alești, și-a dat viața la 33 de ani pentru cauza libertății, pentru o viață mai bună, pe care o năzuia și pe care n-a apucat s-o trăiască.

ION MUTULESCU

recenzie

Participarea României la războiul antihitlerist oglindită într-o lucrare de înaltă ținută științifică

General-locotenent ION COMAN

*Recent, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., a apărut volumul „România în războiul antihitlerist" *, lucrare deosebit de valoroasă, care prezintă marelui public, cît și specialiștilor, o perioadă istorică dintre cele mai importante din lupta pentru libertate și progres social a poporului român.*

Diferite aspecte ale acestei teme au fost abordate în ultimii ani într-o serie de studii, lucrări memorialistice, culegeri de articole și comunicări științifice. O lucrare de proporțiile celei recenzate, care să întrunească într-o sinteză cuprinzătoare și totodată să analizeze în mod științific, documentat, multiplele laturi ale participării României la războiul antihitlerist era necesară și așteptată.

Monografia oglindește lupta forțelor patriotice din România împotriva fascismului și războiului hitlerist, insurecția națională antifascistă din august 1944, desăvîrșirea eliberării teritoriului României de sub jugul fascist, participarea Armatei române la luptele de pe teritoriile Ungariei și Cehoslovaciei, acțiunile diferitelor arme de specialitate, efortul economic al poporului român pentru susținerea frontului, semnificația războiului antifascist pentru destinele istorice ale patriei noastre.

Însuși acest sumar al lucrării vădește cadrul larg, diversitatea și complexitatea problemelor tratate.

*** Volumul „România în războiul antihitlerist — 23 august 1944 — 9 mai 1945", Editura militară, 1966 (816 pag.) a fost elaborat de col. V. Anescu, col. C. Antip, col. E. Bantea, col. I. Cupșa, col. în rezervă Gh. David, col. în rezervă P. Gavrilescu, col. Leonida Ion, M. Lungeanu, col. Constantin Nicolae, cpt. rangul I în rezervă D. Nicolaescu, Vl. Zaharescu, general-maior în rezervă Gh. Zaharia.**

Primul capitol al lucrării este consacrat unei succinte treceri în revistă a ceea ce am putea numi prefața istorică a războiului antihitlerist dus de România — acțiunea antebelică a maselor, a tuturor forțelor progresiste în frunte cu Partidul Comunist Român contra organizațiilor fasciste din interior și primejdiei create de expansiunea Germaniei hitleriste, mișcarea de rezistență împotriva dictaturii militare-fasciste și a ocupanților hitlerişti.

În lumina aprecierilor fundamentale aduse în ultima vreme de documente de partid unor importante aspecte ale istoriei patriei și partidului, îndeosebi a expunerii secretarului general al C.C. al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, ținută cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a partidului, autorii au reușit să redea cu pregnanță esențialul realității istorice, deși tematica volumului recenzat a impus un spațiu restrîns pentru tratarea acestei perioade de peste 25 de ani. Se relevă cum, în pofida multor greutăți, partidul comunist, ca exponent al intereselor și aspirațiilor vitale ale poporului, s-a situat, în acele vremuri grele, în fruntea mișcării antifasciste, a militat cu fermitate pentru apărarea independenței și suveranității patriei. În activitatea sa se contopeau într-o sinteză superioară latura socială cu cea națională, patriotismul revoluționar cu internaționalismul.

Tratarea temei scoate în evidență în mod argumentat că, avînd ca detașament înaintat partidul comunist, proletariatul român s-a dovedit a fi clasa fruntașă, pe arena istoriei naționale, în lupta pentru înfrîngerea fascismului german. Totodată autorii abordează nuanțat, cu obiectivitate științifică, întreaga constelație social-politică din țara noastră, inclusiv în ce privește diferite grupări burgheze care — dintr-un motiv sau altul — se situau pe poziții antifasciste, împotriva expansiunii și agresivității Germaniei hitleriste, pentru apărarea integrității teritoriale și independenței României ; sînt evidențiate momentele și aspectele în care problemele vitale ale existenței naționale a poporului român au putut întruni pe o platformă comună clase, grupări, personalități foarte eterogene. În cadrul acestei analize, sînt reliefate marele merit al partidului comunist în organizarea și dezvoltarea mișcării de rezistență din România, tactica sa suplă și realistă de creare a unor alianțe largi, îmbrăcînd unele aspecte pe atunci inedite în practica revoluționară mondială, fiind vorba de o înmănunchere de forțe mergînd de la clasa muncitoare și aliații ei firești pînă la categorii și grupări situate în acea vreme în vîrful piramidei sociale, inclusiv regele și cercurile palatului. După cum reiese din lucrare, acest mod creator și dinamic de abordare a sarcinilor etapei a constituit o verigă principală în lupta pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist.

Este tratată în mod judicios problema adoptării de către activul de bază al partidului comunist a ideii insurecției armate, ca unică soluție pentru doborîrea din interior a dictaturii militare-fasciste și eliberarea țării de sub dominația Germaniei hitleriste. Se arată sfera diferențiată a problemelor pe care partidul, în procesul pregătirii insurecției, le-a rezolvat în raporturile sale cu diferitele forțe politice și militare cu care a colaborat.

O latură reușită a acestui capitol este analiza strategică și geografică a teatrului de război din România, concluzia că el închidea sau deschidea direcții de importanță considerabilă pentru evoluția evenimentelor militare într-o arie continentală mai largă. În încheierea acestei analize se arată : „...Prin așezarea geografică și relieful său, România oferea numeroase aliniamente succesive favorabile apărării, dintre care două extrem de tari (Carpații Orientali, linia fortificată Focșani — Galați, Dunărea maritimă — Marea Neagră ; Carpații Orientali — Carpații Meridionali), ceea ce permitea comandamentului hitlerist să spere în realizarea planurilor sale strategice de a-și menține pozițiile un timp cît mai îndelungat" (pag. 55). Aceasta proiectează un plus de lumină asupra faptelor și aprecierilor expuse în capitolele următoare, referitoare la amplele consecințe ale întoarcerii armelor de către România împotriva Germaniei naziste.

Potrivit naturii temei, evoluția situației României este privită sub unghiul coordonatelor principale ale situației internaționale dintre cele două războaie mondiale, punctîndu-se unele momente care au favorizat deschiderea perioadei sumbre a dictaturii fasciste și jugul hitlerist. În continuare ni se oferă o privire de ansamblu a desfășurării celui de-al doilea război mondial în Europa și a ecoului acesteia în țara noastră. Lucrarea subliniază că, odată cu intrarea în război, U.R.S.S. a devenit principala forță a coaliției antihitleriste, că eroica sa armată a preluat rolul de prim ordin în zăgăzuirea și apoi sfărîmarea pustiitorului talaz fascist. Se subliniază importanța victoriilor în operațiile ofensive strategice de la Moscova (1941), Stalingrad (1942—1943), Kursk și cele din dreapta Niprului (1943). Totodată sînt re-

latate succesele operațiilor trupelor aliate anglo-americane în Africa, Italia și Franța.

Autorii remarcă pe bună dreptate corelația dintre operațiile militare victorioase, mișcarea de rezistență a popoarelor aflate în robia fascistă și contribuția acesteia la subminarea și slăbirea forțelor fasciste, ceea ce ușura desfășurarea operațiilor militare.

Această privire de ansamblu se încheie în acest prim capitol cu pasajele consacrate operației Iași-Chișinău, declanșată de fronturile 2 și 3 ucrainean, la 20 august 1944.

După cum se știe, Partidul Comunist Român și celelalte forțe antihitleriste, care terminaseră pregătirile în vederea răsturnării dictaturii antonesciene și întoarcerii armelor împotriva Germaniei naziste, au ținut seama, în alegerea momentului pentru dezlănțuirea acțiunilor insurecționale, de ofensiva armatelor sovietice.

Totodată, cu sprijinul a diferite date, ni se aduc aprecieri ale situației blocului statelor fasciste, a Reichului nazist. În acest sens, într-un alt capitol se trage concluzia: „În vara anului 1944 Germania hitleristă, deși primise pînă atunci lovituri puternice și pierduse inițiativa strategică, dispunea încă de forțe numeroase, de un teritoriu vast, iar producția sa de război ajunsese, în iulie 1944, la apogeu... Cu toate că situația militară și politică a blocului hitlerist se înrăutățise, iar pierderile uriașe suferite nu mai puteau fi recuperate, Comandamentul german nu considera încă războiul pierdut și făcea eforturi disperate pentru continuarea lui" (pag. 142).

Desfășurării insurecției naționale antifasciste din august 1944 îi este consacrat capitolul doi al lucrării.

Este cunoscut că imediat după arestarea lui I. Antonescu și a guvernului său, Armata română și formațiunile patriotice au început să treacă la acte de război ofensive împotriva Germaniei fasciste. Bazîndu-se pe o riguroasă și valoroasă documentație, autorii pun în centrul problemelor tripla acțiune întreprinsă concomitent de Armata română în perioada 23—31 august 1944: lichidarea grupărilor de trupe hitleriste din zonele centrale, sud-estice și sud-vestice ale țării, cu o parte din forțele armate și cu sprijinul formațiunilor de luptă patriotice și al populației; acoperirea frontierelor pentru a nu da posibilitate inamicului să pătrundă din exterior sau să-și scoată din interior trupele măcinate de loviturile Armatei sovietice și ale forțelor insurecționale; desprinderea din dispozitivul frontului german a unităților române aflate în Moldova și spațiul adiacent și concentrarea lor în zonele București și Ploiești, pentru a fi folosite în vederea eliberării părții de nord-vest a țării.

Armata română a întreprins acest complex de acțiuni într-un timp record, pornind de la început bătălia în mod unitar, solidar și cu mult eroism. Aceasta a fost o afirmare vădită a stării de spirit antihitleriste a maselor, o verificare a justeței tacticii P.C.R. cu privire la aliați și armată, a corespondenței integrale a obiectivelor insurecției cu interesele cele mai vitale ale poporului. S-au confirmat, de asemenea, priceperea cu care a fost ales momentul dezlănțuirii acțiunii, caracterul realist și științific al planului general, iscusința și supleța cu care au acționat comandamentele noastre militare, dragostea de patrie și eroismul de care au dat dovadă, în vîltoarea luptei, toate forțele insurecționale.

Capitolul permite să se vadă în toată amploarea aria de desfășurare a insurecției naționale antifasciste, faptul că ea a spulberat fulgerător controlul și prezența germană pe cea mai mare parte a teritoriului național: capitala țării — centrul insurecției —, regiunea petroliferă a Văii Prahovei, Muntenia, Dobrogea, Oltenia, Banatul, jumătatea de sud a Transilvaniei și Crișanei.

Pentru prima dată operațiile militare insurecționale sînt tratate relativ larg referitor la toate zonele unde s-au desfășurat, ceea ce constituie realmente o îmbogățire a fondului istoriei noastre militare. Este cazul, în special, pentru cele ce au avut loc în spații geografice ca Bărăganul, centrul Transilvaniei, Oltenia și Banat.

Redarea pe larg a evenimentelor lămurește o serie de aspecte care, fiind la prima vedere de amănunt istoric, au în fond însemnătate de principiu. De exemplu, în Capitală, unde s-a dat semnalul începerii insurecției naționale, acțiunea începută împotriva Wehrmachtului, pe alocuri, în seara de 23 august s-a generalizat în zorii zilei de 24 august, inițiativa ofensivă română precedînd cu circa 6 ore dezlănțuirea primului bombardament aerian german. În legătură cu aceasta, analizînd proclamația regală difuzată în seara de 23 august, proclamație întocmită în esență în spiritul principiilor puse de P.C.R. la baza colaborării cu cercurile palatului, autorii arată că ea „prevedea începerea luptei comune a Armatei române alături de forțele coaliției antihitleriste pentru apărarea independenței naționale a țării și eliberarea nor-

dului Transilvaniei" (pag. 65), ceea ce echivala cu o declarație de război făcută Reichului hitlerist și aliaților săi horthiști.

Dinamica luptelor insurecționale este înfățișată în mod curgător, atractiv. Din ea se degajă inițiativa, dîrzenia, disciplina, hotărîrea și tactica iscusită a luptătorilor. O îmbinare judicioasă a părților descriptive cu analiza politică și tactică-operativ-strategică evidențiază caracterul științific și totodată educativ urmărit de autori.

Pentru lămurirea cît mai completă a unor fapte importante, în unele părți ale lucrării se dau numeroase amănunte, se precizează ora și minutele cînd acestea au avut loc.

Este cazul de reamintit în acest sens — dacă ne referim la viteza cu care au întreprins trupele române formele de manevră strategică impuse de situație — că în numai 48 de ore, deși se aflau dispersate în diferite localități, ele au izbutit să ocupe un front de acoperire lung de circa 1 400 km. Acesta urma un traseu care se întindea de la Întorsura Buzăului spre dealurile de la sud de Cluj, peste munții Apuseni, prin apropierea Oradei și în continuare spre sud de-a lungul frontierei cu Ungaria, Iugoslavia și Bulgaria.

În acest capitol sînt relitate și caracterizate și principalele laturi politice ale începutului revoluției populare marcat de insurecția armată. Se arată astfel că unul dintre principalele elemente definitorii ale proceselor social-politice ce se petreceau în țară a fost schimbarea radicală a situației Partidului Comunist Român. Practic, pentru prima oară în existența sa de peste două decenii, el și-a cucerit atunci posibilitatea de a activa legal, deschis, nestăvilit, devenind forță de guvernămînt încă de la 23 august.

Autorii dau o apreciere realistă, multilaterală guvernului instaurat la 23 august, pe baza obiectivelor ce i se fixaseră (pag. 141). Totodată sînt analizate cauzele care au dus la necesitatea schimbării lui.

Succint, însă cu fapte concrete, cu cifre și date, precum și cu aprecieri ale unor factori de răspundere din alte țări, ale presei străine a vremii (din U.R.S.S., Anglia, Franța, S.U.A. etc.), sînt redate consecințele insurecției, subliniind, printre rezultatele cu implicații mai largi, faptul că „insurecția armată a dat peste cap planurile guvernului fascist și ale comandamentului german de a continua războiul și a transforma România în teatrul unui război pustiitor, ceea ce ar fi provocat poporului nostru suferințe și mai grele, jertfe incalculabile, ar fi prefăcut în mormane de ruine orașele și satele țării... Prin istoricul act de la 23 august, România a contribuit la prăbușirea frontului hitlerist în Balcani și la scurtarea războiului..." (pag. 141, 142).

Înfățișarea în lucrare a dezastrului militar suferit de Germania în această parte a Europei se continuă prin reluarea expunerii despre desfășurarea, între 23 și 31 august 1944, a marii ofensive a Armatei sovietice: fronturile 2 și 3 ucrainene au încercuit, la 25 august 1944, cu principalele forțe grosul Grupului de armate german „Ucraina de sud", iar cu restul trupelor au coborît spre Focșani și respectiv spre Reni și Galați, unde au ajuns la 27 august. La 29 a lunii respective, gruparea inamică închisă la nord-est în punga de la Iași-Chișinău a fost zdrobită, Armata sovietică obținînd o strălucită victorie. În zilele de 30 și 31 august, trupele sovietice au fost primite în Bucureștiul eliberat de către forțele insurecționale, cu însuflețire, aclamații și flori, ele continuîndu-și marșul strategic, început din partea sudică a Moldovei, spre granițele României cu Bulgaria, Iugoslavia și Ungaria.

Următorul capitol înfățișează luptele de eliberare a părții de nord-vest a teritoriului național de sub ocupația fascistă (1 septembrie — 25 octombrie 1944), care au anulat practic efectele dictatului fascist de la Viena din august 1940. După paragrafele în care se face un tur de orizont asupra evoluției situației politice interne și a celei militare și politice internaționale urmează expunerea acțiunilor militare care au constituit conținutul perioadei date. Ele sînt sistematizate, potrivit fundalului lor politic, teritorial sau strategic, în trei ansambluri mari.

Primul tratează operația de acoperire, în cursul căreia armata noastră, sub conducerea Marelui stat-major român, a sfărîmat două însemnate ofensive inamice (între 5 și 8 septembrie în Podișul Transilvaniei și între 13 și 18 septembrie în Crișana și Banat), prin care Comandamentul german țintea să repare măcar parțial dezastrul suferit în ultima decadă a lunii august: să mențină Carpații Orientali și să împingă frontul pe lanțul Carpaților Meridionali, urmînd ca în centrul și sud-estul Europei, împotriva progresiei armatelor sovietice și a forțelor care cooperau nemijlocit cu ele, Reichul nazist să se acopere pe întregul arc carpatic și în continuare pe Balcanii Occidentali pînă la Adriatica.

În acest cadru, cartea aduce multe elemente noi atît în ce privește datele de

ordin factologic, cît și aprecierile de principiu. De exemplu, se analizează în chip interesant factorii care au concurat la succesul acestei operații strategice, subliniindu-se că, alături de dîrzenia și vitejia trupelor noastre, comandamentele române s-au arătat la înălțimea situației. Astfel, și la vest de Carpații Occidentali „Comandamentul român a izbutit să descifreze din timp concentrările de trupe inamice, compunerea lor și chiar zonele principale de efort... la 4 septembrie, cu o săptămînă înainte de declanșarea ofensivei hitleriste-horthiste din Cîmpia Tisei, Armata 1 română stabilea marilor unități din subordine direcțiile principale de interzis, care ulterior s-au dovedit a fi tocmai direcțiile loviturilor principale inamice" (pag. 201). Atît în acest capitol, cît și din considerații în legătură cu evoluția militară ulterioară, este limpede pusă în lumină importanța marelui cap de pod strategic menținut de forțele armate române la nord de Carpații Meridionali și la vest de cei Occidentali, cuprinzînd îndeosebi o parte considerabilă a șesului Banatului, „care permitea concentrarea masivă de forțe de tancuri, mecanizate și infanterie, în vederea unor operații executate prin cîmpie în direcțiile Debrețin. Budapesta și Viena" (pag. 202).

În acest timp, armatele sovietice care se deplasau pe la sud de Carpații Meridionali au afluit prin trecătorile libere ale munților și s-au inserat succesiv — între 6 septembrie în sud-estul Transilvaniei și pînă la 19 septembrie în sudul Banatului — în frontul apărat de Armata română împotriva forțelor germane și ungare. Autorii remarcă pe bună dreptate că sosirea trupelor sovietice în Transilvania, Crișana și Banat „a schimbat considerabil raportul de forțe în defavoarea cotropitorilor hitleriști și horthiști... Venirea trupelor sovietice a fost primită cu bucurie de toți ostașii români" (pag. 208). Cu aceasta a început a doua etapă a bătăliei pentru izgonirea inamicului din partea de nord-vest a țării.

Stabilind cooperarea de luptă, marile unități sovietice și române au trecut apoi la acțiuni ofensive (în Podișul Transilvaniei trupele sovietice au găsit Armata 4 română în înaintare), reușind, pînă la 6 octombrie, să elibereze partea sud-estică a Transilvaniei, iar în Cîmpia Banatului să alunge pe ocupanții fasciști în multe locuri dincolo de granița.

La data de mai sus a început marea ofensivă denumită operația „Debrețin", care, pînă la 25 octombrie 1944, s-a soldat cu desăvîrșirea eliberării teritoriului României de sub jugul fascist, cu trecerea pe teritoriul Ungariei și eliberarea porțiunii de est a acestei țări, în ansamblu, pe linia Tisei. Pentru această etapă a luptelor ni se dă una dintre primele prezentări fundamentate a operației Cluj, incluzînd totalitatea acțiunilor militare desfășurate în Podișul Transilvaniei și în nordul Crișanei între 9 septembrie și 25 octombrie.

Faptele sînt redate așa cum s-au petrecut, cu date precise, cu succesele obținute, precum și cu unele insuccese inerente în război, cu numărul de localități eliberate, cu pierderile umane și materiale provocate inamicului, cu pierderile suferite de forțele noastre. Emoționează pe cititor legătura strînsă dintre ostașii români și populația țării, sprijinul larg de masă, dus pînă la sacrificiu, dat Armatei române și Armatei sovietice de locuitorii din zonele de operații și de cei aflați sub ocupație, în spatele frontului inamic. Așa cum se exemplifică în lucrare, populația a sprijinit trupele române și sovietice atît cu arma în mînă, cît și prin alte multiple forme, manifestîndu-și astfel dorința fierbinte de a se elibera de sub călcîiul cotropitorilor fasciști, mînia împotriva acestora pentru numeroasele crime, jafuri și samavolnicii săvîrșite de ei.

În perioada luptei pentru eliberarea părții de nord-vest a României s-au pus bazele cooperării de luptă româno-sovietice, cimentată prin sînge și jertfe comune.

*

Măiestria și iscusința, vitejia și eroismul cu care a luptat Armata română pentru eliberarea teritoriului patriei de sub jugul fascist au caracterizat pe ostașii români și în operațiile duse mai departe, alături de ostașii sovietici, împotriva forțelor fasciste pe pămîntul Ungariei și Cehoslovaciei.

După cum se știe, deplasarea acțiunilor militare pe teritoriul Ungariei provoca puternice repercusiuni asupra Germaniei hitleriste pe plan militar, politic și economic. Comandamentul hitlerist-horthist urmărea să mențină cît mai mult Ungaria ca bază și teatru de operații militare, deoarece această țară prezenta un interes deosebit economic și strategic, ținînd seama, printre altele, că pe aici treceau principalele căi de acces spre Austria și regiunile sudice ale Germaniei, precum și faptul că prin Ungaria se realiza singura legătură posibilă cu forțele hitleriste din Peninsula Balcanică, care încercau să evite catastrofa printr-o retragere organizată. În principal, aceasta ex-

plică și înverșunata rezistență pe care trupele sovietice și române au întîmpinat-o și au trebuit să o înfrîngă în luptele crîncene purtate pe teritoriul maghiar.

Delimitînd acest cadru, autorii lucrării recenzate descriu și analizează procesul complex al acțiunilor militare în care au fost angajate succesiv trupele române timp de peste 3 luni de zile.

În Ungaria, acțiunile Armatei române se circumscriu în marile operații strategice desfășurate în toamna anului 1944 și iarna anului 1945 — operația Debrețin și operația Budapesta. În cadrul primei, pe teritoriul Ungariei trupele române au acționat în toate cele trei focare principale: zona și orașul Debrețin, Tisa mijlocie și zona Nyiregyháza. Autorii remarcă, pe bună dreptate, că zdrobirea forțelor fasciste din zona orașului Debrețin, unde diviziile române au dat un considerabil aport de pricepere, energie și sînge, a avut urmări importante pentru soarta sistemului defensiv inamic din nord-vestul României și din estul Ungariei. Încă atunci, comandantul Armatei 3 horthiste declara: „Soarta Ungariei s-a decis la Debrețin". Eliberarea Debreținului, succesele din luptele purtate pe Tisa mijlocie și în regiunea Nyiregyháza au dat posibilitate trupelor sovietice și române să iasă pe întregul mal de est al rîului Tisa, obligînd pe hitleriști și horthiști să-și mute dispozitivul la vest de acest important curs de apă.

S-au creat astfel condiții favorabile pentru declanșarea unei noi operații ofensive de amploare, acum ținînd capitala Ungariei — Budapesta. La această nouă operație, forțele române au acționat ofensiv în cadrul grupării principale a Frontului 2 ucrainean pe direcția Budapesta și în nord-estul țării. În bătălia pe direcția Budapesta (începută la 29 octombrie 1944), alături de trupele sovietice, Corpul 7 armată român a înfruntat inamicul pe căile de pătrundere spre capitala maghiară, a rupt în zona sa centura fortificată a Budapestei, a străbătut în încleștare cu dușmanul o însemnată porțiune a orașului.

Concomitent, celelalte divizii române au acționat, în cadrul operației Budapesta, în partea de nord-est a Ungariei, pe cursul superior al Tisei, în Munții Hegyalja și în masivele Bükk și Matra, trecînd succesiv, între 18 decembrie 1944 și 1 ianuarie 1945, pe teritoriul Cehoslovaciei.

Principalul rezultat al bătăliilor desfășurate contra armatelor fasciste în Ungaria a constat în aceea că hitleriștii au fost lipsiți de potențialul economic al acestei țări, frontul a fost mutat tot mai mult spre granițele Germaniei, forța militară a acesteia fiind mereu împinsă spre dezastrul final.

În continuare este bogat prezentată îndelungata perioadă — 5 luni — a bătăliilor purtate de ostașii noștri pe pămîntul Cehoslovaciei.

Autorii împart acțiunile întreprinse acolo de trupele române în mai multe etape legate de marile operații strategice în care a fost angajată și aripa dreaptă a Frontului 2 ucrainean, în care erau încadrate și forțele Armatei române de pe front. În prima etapă, în operația Budapesta, care a durat pînă la 12 ianuarie 1945, trupele române au participat la ruperea zonei fortificate de la frontiera ungaro-cehoslovacă. În etapa următoare, Armata română și-a înscris eforturile în ansamblul marii ofensive sovietice din iarna anului 1945. Pentru trupele noastre această etapă este cuprinsă între 12 ianuarie și 25 martie 1945. În etapa a treia, trupele române și-au adus contribuția la bătăliile din faza finală a războiului antihitlerist, acțiunile lor incluzîndu-se în operațiile Viena și Praga.

În capitol este prezentat contextul strategic general al luptelor purtate de armata noastră pe meleagurile Cehoslovaciei. Astfel se arată că de la începutul anului 1945 operațiile din Cehoslovacia au avut o dublă gravitare; ele au fost în continuare corelate cu cele ce se desfășurau la sud, în cîmpia Europei centrale, dar, totodată, au trebuit să se îmbine cu cele întreprinse în șesul dintre Baltica și Carpați. Caracterul terenului din Cehoslovacia, brăzdat longitudinal și transversal de masive muntoase împădurite, rezistența îndîrjită opusă de trupele germane pentru menținerea Podișului Boemiei, piesă esențială a teatrului de operații din est, au determinat ca teritoriul cehoslovac să constituie elementul de legătură între părțile de nord și de sud ale dispozitivului strategic din est. „Dificultățile enumerate — arată autorii — au făcut ca permanent aici să se contureze un ieșind german, care a trebuit mereu redus prin bătălii ce au consumat și pauzele operative acordate grupărilor de trupe din cîmpiile de la nord și de la sud" (pag. 367).

În această lumină — pe baza unor date și mărturii concrete — sînt trase concluzii referitoare la caracterul îndelungat și îndîrjit al înfruntărilor cărora a avut să le facă față Armata română, procentul însemnat al pierderilor umane

cu care și-a jalonat drumul de luptă în această ultimă fază a războiului antihitlerist.

Multe elemente inedite aduce și capitolul care abordează problematica participării armatei noastre la războiul antihitlerist sub alt unghi decît cel teritorial-cronologic, și anume al acțiunii armelor speciale (genurilor de arme, specialităților), despre care în lucrările apărute pînă acum s-a scris sporadic ori s-au făcut doar mențiuni cu caracter general. De această dată, avem de-a face cu o imagine mai concretă a aportului aviației și artileriei antiaeriene, al marinei militare, tancurilor, pontonierilor, unităților de căi ferate și drumuri, serviciilor de aprovizionare, echipare și hrănire, sanitare. Activitatea acestora este prezentată pe toată durata războiului, începînd de la 23 august 1944 pînă la mijlocul lunii mai 1945.

Un întreg capitol (al VII-lea) este consacrat efortului economic al poporului român în războiul antihitlerist.

Lucrarea subliniază în mod just că străduaniile și sacrificiile făcute de masele populare în timpul războiului împotriva Germaniei fasciste constituie un măreț exemplu de dragoste de patrie, de energie clocotitoare și eroism în muncă. În capitolul citat se arată munca plină de abnegație, dusă sub lozinca partidului comunist „Totul pentru front, totul pentru victorie!" de către masele populare pentru rezolvarea sarcinii naționale a susținerii frontului, contribuția clasei muncitoare, a țărănimii, meseriașilor, intelectualilor etc. „Semnificativ — se spune în lucrare — este faptul că pe tot timpul războiului antihitlerist baza de aprovizionare a Armatei române a constituit-o în exclusivitate economia țării, iar România și-a îndeplinit, și în unele direcții a depășit chiar, sarcinile de sprijinire a efortului de război pe care și le-a asumat alături de puterile aliate și asociate participante la coaliția antihitleristă" (pag. 547).

Sprijinul multilateral dat luptătorilor de pe front de către poporul român, dragostea fierbinte cu care oamenii muncii au înconjurat armata — conchid autorii — au constituit un izvor principal al victoriilor repurtate de ostașii români.

Terminarea celui de-al doilea război mondial în Europa găsea România angajată cu întregul său potențial economic și militar alături de coaliția antihitleristă.

Subliniind importanța istorică-mondială a victoriei de la 9 mai 1945, autorii lucrării arată: „În anii de grea încercare, cînd acțiunile celui mai agresiv și mai reacționar imperialism puneau în primejdie însăși existența și ființa națională a multor popoare, forțe uriașe din lumea întreagă s-au unit pentru a lupta împotriva acestuia. Însuflețite de voința de a pune capăt tiraniei hitleriste și de a salva omenirea de primejdia fascistă, armatele coaliției antihitleriste, care cuprindea U.R.S.S., S.U.A., Anglia, Franța și alte țări, al căror număr pînă la sfîrșitul războiului s-a ridicat la patruzeci și opt, au desfășurat bătălii pe diferite fronturi, au măcinat și nimicit forțele agresorilor. Principalul efort militar și uman în zdrobirea fascismului l-a depus Uniunea Sovietică, forța hotărîtoare a coaliției antihitleriste. Războiul aspru pe care a fost nevoită să-l poarte a cerut mobilizarea și încordarea maximă a tuturor energiilor și resurselor popoarelor sovietice. Sub conducerea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice s-a desfășurat o gigantică bătălie pe front și în spatele frontului, cîștigată în mod strălucit de oamenii sovietici, care, înfruntînd imense greutăți, au luptat cu eroism fără seamăn pentru apărarea patriei socialiste" (pag. 579).

Arătînd rolul și aportul României la marea victorie a popoarelor iubitoare de libertate asupra fascismului și militarismului german, lucrarea subliniază că „istorica ridicare la arme a poporului nostru împotriva dictaturii fasciste și ocupanților hitleriști a demonstrat cu deosebită forță că atît masele populare, cît și armata erau însuflețite de dorința de a elibera patria, de a contribui la zdrobirea hitlerismului, văzînd în terminarea victorioasă a războiului antifascist o condiție esențială pentru înfăptuirea aspirațiilor lor de făurire a unei Românii libere și independente, de progres social" (pag. 581).

Aportul poporului și armatei noastre la obținerea victoriei este ilustrat și prin cifre, dintre care se relevă faptul că pierderile provocate inamicului (prizonieri capturați și morți găsiți pe teren, exclusiv morții și răniții ridicați de forțele fasciste de pe cîmpul de luptă) reprezintă echivalentul a 14 divizii, la care se adaugă o importantă cantitate de armament, tehnică și alte materiale de război.

De asemenea, efectivele totale ale militarilor români participanți la războiul contra Germaniei hitleriste (între 23 august 1944 și mai 1945) s-au cifrat la peste 538 500. Jertfele noastre de sînge s-au ridicat la 167 525 de oameni (morți, răniți și dispăruți).

În încheiere, sînt sintetizate principalele laturi ale metodelor și procedeelor de acțiune folosite de Armata română în războiul drept, eliberator. Se apreciază în mod justificat că prin experiența acumulată în războiul antihitlerist comandamentele și trupele noastre au adăugat verigi noi la istoria artei militare a poporului român, i-au îmbogățit în special principiile privitoare la ducerea acțiunilor în munți, pe timp de iarnă, efectuarea manevrelor largi și adînci în localități mari, forțarea cursurilor de apă etc.

Ostașii însuflețiți de cauza dreaptă pentru care luptau și-au dovedit iscusința, înaltele calități morale și combative, acționînd de multe ori continuu, ziua și noaptea, folosind cu ingeniozitate terenul, efectul focului tuturor categoriilor de arme.

Un merit al lucrării îl reprezintă tocmai ilustrarea eroismului combatanților români în luptele pentru eliberarea României și dincolo de granițele ei pînă la sfîrșitul victorios al încleștării cu fascismul sălbatic. Jertfa celor căzuți vitejește pe glia patriei, precum și în Ungaria și Cehoslovacia, este o mărturie a acestui înalt eroism, expresie a continuării tradițiilor eroice străbune. Numeroasele exemple de vitejie individuale sau de grup — relatate în carte —, numele și fotografiile atîtor luptători din rîndurile militarilor sau civililor (desigur, un număr infim față de cel real, dar pentru proporțiile unei cărți lăudabil) vin să întregească rezonanța educativă a cărții, constituind în același timp un omagiu pentru toți participanții la războiul antihitlerist.

*
* *

Volumul „România în războiul antihitlerist" prezintă, așadar, amplu și metodic unul dintre cele mai importante capitole din istoria politică-militară a poporului român.

Reflectînd concepția partidului nostru privind tratarea problemelor de istorie, această lucrare de prestigiu înfățișează participarea României la războiul antihitlerist în legătură indisolubilă cu acțiunea factorilor interni și externi care au influențat-o, cu dezvoltarea procesului revoluționar din țară și cu ansamblul general al desfășurării războiului pe toate fronturile din Europa, dînd o interpretare științifică, obiectivă evenimentelor și acțiunilor analizate, de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric.

Sub acest aspect se desprinde faptul că toate capitolele care tratează evenimentele din punct de vedere cronologic sînt precedate de paragrafele ce se ocupă cu expunerea închegată a dezvoltării procesului revoluționar declanșat odată cu insurecția, participarea României la războiul antihitlerist fiind astfel explicată ca o parte componentă a revoluției democrat-populare antiimperialiste. Se remarcă, de asemenea, felul izbutit în care autorii au scos în evidență cîteva aspecte fundamentale ale dinamicii situației politice din țara noastră pe timpul războiului antifascist.

Astfel se arată că încă în timpul insurecției P. C. R. a formulat cu claritate sarcinile perioadei noi, pentru îndeplinirea cărora a chemat la luptă masele largi populare ; principalele constau în ducerea în continuare a războiului antihitlerist pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei, participarea la desfășurarea acțiunilor militare spre a contribui la înfrîngerea totală a Germaniei naziste ; zdrobirea rămășițelor fasciste, democratizarea aparatului de stat, pedepsirea trădătorilor de țară ; organizarea clasei muncitoare și a altor categorii de salariați în sindicate, crearea de condiții de viață mai bune pentru muncitori, țărani și alți oameni ai muncii.

Apoi, pe măsura redării în lucrare a ofensivei continue a forțelor revoluționare se remarcă ruperea din frontul de luptă creat în vederea răsturnării dictaturii antonesciene a grupării celor două partide burgheze — P.N.Ț. și P.N.L. —, a regelui și cercurilor palatului și a exponenților lor din guvern. „Odată cu înfăptuirea obiectivelor antifasciste ale platformei B.N.D. — menționează auto-

rii — s-au impus pe prim plan deosebirile programatice ale orientării social-politice a forțelor participante la bloc ; ele s-au transformat în contradicții, ceea ce a provocat schimbări substanțiale în situația forțelor sociale și politice din țară. Exponenții principali ai claselor dominante, cercurile reacționare ale partidelor național-țărănesc și național-liberal, s-au regrupat în jurul monarhiei, opunîndu-se cu înverșunare dezvoltării țării pe calea transformărilor sociale progresiste" (pag. 155).

De asemenea este relevată larga înmănunchere de forțe politice democratice realizată de P.C.R., a cărei expresie a fost Frontul național democrat, coalitie ce a militat pentru instaurarea unui regim democratic, ducerea cu succes a războiul antihitlerist, înfăptuirea reformei agrare și a altor prefaceri revoluționare.

Esențialul situației politice interne l-a constituit faptul că, dacă pînă la jumătatea lunii decembrie 1944 masele populare din țară, sub conducerea forțelor democratice, în frunte cu P.C.R. — nucleul organizator și mobilizator al acestor forțe —, determinaseră schimbarea a două guverne cu majoritate reacționară, lupta pentru cucerirea puterii politice de către forțele democratice — în primele luni ale anului 1945 — intrase în faza finală, încît la 6 martie 1945 ele au adus la cîrma țării guvernul democratic prezidat de dr. Petru Groza, în care clasa muncitoare avea rolul preponderent. Autorii relevă felul în care s-au repercutat activitatea P.C.R., procesul revoluționar asupra stării de spirit din rîndul militarilor. Sînt schițate astfel unele din trăsăturile inițiale ale prefacerilor ce aveau să conducă la făurirea armatei populare în țara noastră.

Un alt aspect semnificativ al lucrării îl reprezintă mesajul colaborării de luptă și al prieteniei ostășești dintre Armata română și Armata sovietică pe cîmpurile de bătălie. Aproape la fiecare început de capitol este prezentat cadrul general al operațiilor de pe frontul sovieto-german sau al celor de pe teritoriile României, Ungariei și Cehoslovaciei în etapele de luptă respective. Elementul esențial sub care s-a manifestat colaborarea româno-sovietică a fost sprijinul reciproc în luptă. Unele exemple caracteristice de acest fel, consemnate în lucrare, sînt edificatoare.

Autorii relatează, de asemenea, despre colaborarea de arme amicală a ostașilor români cu ostașii Corpului cehoslovac și cu unele detașamente de partizani cehoslovaci. Sînt amintite relațiile prietenești dintre Armata română și populația din Ungaria și Cehoslovacia.

Lucrarea se sprijină pe o bogată documentare, în care scop sînt folosite surse de prim ordin, ca arhivele Comitetului Central al P.C.R., Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., Ministerului Forțelor Armate — Marele stat-major, Ministerului Afacerilor Externe și altor instituții centrale și locale, lucrări și studii apărute pînă acum în legătură cu tema abordată. Totodată sînt folosite documente arhivistice, memorii de război și numeroase lucrări din U.R.S.S., R. P. Ungară, R. S. Cehoslovacă, R. D. Germană, R. P. F. Iugoslavia, R. P. Polonă, R. P. Bulgaria, R. P. Albania, S.U.A., Anglia, Franța, Grecia, Italia, R. F. Germană ș.a. Este de remarcat faptul că, atunci cînd autorii au de înfățișat situația dintr-o țară sau alta, recurg de regulă la bibliografie din țara respectivă.

În cadrul lucrării sînt reproduse numeroase mărturii ce demonstrează aprecierea de care s-a bucurat peste hotare contribuția României la războiul antifascist.

Aprofundarea temei tratate este facilitată de un bogat aparat științific : numeroase anexe, hărți și ilustrații, indici și note explicative etc. De asemenea, volumul se prezintă într-o aleasă ținută grafică, ceea ce constituie încă o latură a efortului meritoriu depus de Editura militară, prin grija căreia a văzut lumina tiparului.

Desigur, lucrarea este susceptibilă de unele îmbunătățiri în privința proporționării cantitative și calitative, care merită să rețină atenția cercetărilor viitoare pe tărîmul inepuizabilei tematici a războiului antifascist. Dintre acestea, pe primul plan se impune problema prezentării adversarului, a folosirii procedeului confruntării planurilor proprii cu cele ale inamicului, pentru ca rezultatele să fie apreciate în această lumină. În multe părți datele despre inamic (dispozitive,

forțe, pierderi) sînt relatate exclusiv pe baza informațiilor deținute de forurile militare române, iar sursele străine, de care au dispus autorii în această privință, au fost în genere derivate — studii istorice, memorii etc. De altfel, în privința pierderilor, această lacună dă o imagine mult micșorată a eficienței loviturilor aplicate dușmanului de Armata română.

Amintesc printre omisiunile tratării, una ținînd de capitolul armelor speciale, anume faptul că aportul transmisiunilor la efortul militar al Armatei române nu este reflectat în lucrare. De asemenea, în timp ce capitole întregi sînt redactate într-un stil cursiv, viu, antrenant, în unele locuri se simte o ariditate stilistică, ceea ce dă o notă de inegalitate formei de prezentare a lucrării. Se întîlnesc și unele inadvertențe de amănunt, rezultat al unor scăpări redacționale și tehnice.

Peste toate acestea, ținuta generală a cărții „România în războiul antihitlerist" este remarcabilă, ea înscriindu-se la un loc de seamă în cadrul lucrărilor ce tratează istoria contemporană a României. În același timp, este de la sine înțeles că ea nu epuizează bogăția și diversitatea temei abordate, nu încheie seria cercetărilor privind participarea României la războiul antifascist, ci, dimpotrivă, trebuie considerată ca o bază și în același timp ca un îndemn pentru cercetători de a aprofunda prin noi contribuții științifice variatele aspecte și evenimente ale acestei perioade istorice.

Cartea constituie nu numai un izvor de îmbogățire a cunoștințelor despre un moment crucial din istoria României, ci și un instrument de educare a sentimentului fecund al dragostei de țară, în spiritul apărării libertății, independenței și suveranității naționale, a prezentului socialist al patriei, a viitorului ei comunist.

O imagine limitată și plină de contradicții a democrației burgheze*

Actualitatea discuțiilor pe tema democrației nu poate fi contestată. Principiile democratice constituie azi, mai mult ca oricînd, un subiect de dispută înverșunată între partide, un obiectiv spre care tind forțele sociale interesate în progresul umanității.

Vechi de peste 2 500 de ani, ideile izvorînd din conceptul de „domnie a poporului", au evoluat neîncetat, și-au schimbat mereu conținutul. Democrația antică a consemnat privilegiile stăpînilor de sclavi, democrația burgheză — atotputernicia capitalului. Revoluția socialistă, punînd capăt orînduirii întemeiate pe exploatare, lichidînd baza economică a existenței claselor antagoniste, creează condițiile pentru înflorirea democrației populare, pentru înlăturarea oricăror bariere din calea exercitării libertăților cetățenești, pentru participarea maselor la conducerea statului.

Au apărut, de-a lungul anilor, mii de tomuri și articole consacrate democrației burgheze. Apologeții ei au exagerat mult laturile pozitive ale acesteia, s-au străduit și se străduiesc s-o prezinte ca un sistem politic perfect, lipsit de orice vicii. Voluminoasa lucrare despre democrație a lui Leslie Lipson, profesor de științe politice la Universitatea Berkeley din California, nu face însă parte din categoria producțiilor propagandistice de duzină. La baza celor 600 de pagini ale sale stau, în primul rînd, preocupările de ordin științific și chiar dacă o serie de generalizări și concluzii poartă amprenta indiscutabilă a apartenenței de clasă a autorului, chiar dacă în gîndirea lui se manifestă contradicții, limite peste care nu poate trece, prezentarea problemelor impune prin sobrietate. Străduința sa temerară de a încadra dezbaterea în limitele obiectivității îl pune în situația să recunoască unele racile ale orînduirii burgheze, să formuleze critici la adresa acesteia. El înfierează nedreptățile sociale, lipsa drepturilor cetățenești, rasismul, pe care le consideră incompatibile cu democrația, și elogiază ceea ce consideră pozitiv în evoluția sistemelor politice din Occident din punct de vedere „general uman".

Toate cele de mai sus conferă lucrării profesorului american valoarea unui studiu critic documentat asupra evoluției formelor de guvernămînt într-o serie de state occidentale, a unui studiu pe baza căruia cititorul își poate face o imagine de ansamblu despre democrația burgheză în teorie și în acțiune, cu părțile bune și cu slăbiciunile ei iremediabile. Dar, tributar unei concepții conservatoare, autorul nu duce pînă la capăt concluziile sale critice. El încearcă să acrediteze ideea că perfecționarea democrației burgheze este singura alternativă spre care trebuie să tindă popoarele, ignorînd faptul că această democrație ascunde conținutul de clasă, dictatura burgheziei împotriva majorității populației.

Leslie Lipson se declară un adept convins al democrației, în general, democrație pe care o consideră „bogată în realizări și plină de speranțe", „cea mai nobilă dintre toate formele de guvernămînt la care a ajuns omul pînă în prezent", mărturisește o nețărmurită în-

* În legătură cu lucrarea profesorului Leslie Lipson, *The democratic civilisation*, New York, Oxford University Press, 1964, 600 pag. Trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

credere în justețea principiilor ei, în forța ei vitală, socotind defectele acesteia mai puțin dureroase și mai ușor de tratat decît cele ale altor sisteme politice. „Mi-am intitulat cartea **«civilizația democratică»** — arată profesorul american —, deoarece consider că sistemul democratic de guvernămînt a dus la civilizarea omenirii — calitate unică în lume" (pag. 15). În concordanță cu titlul lucrării, autorul interpretează ideile și instituțiile democratice din punctul de vedere al importanței pe care, după părerea sa, acestea ar avea-o în ascensiunea societății spre civilizație.

Analiza diverselor tipuri de democrație care s-au succedat în timp și spațiu îl duce pe Leslie Lipson la concluzia că între ele nu au existat două forme identice. După părerea sa, orice instituții sau procedee de guvernămînt, oricît de opuse între ele, pot fi considerate democratice atît timp cît oferă suficiente garanții privind drepturile cetățenilor, libertatea individului. Democrația, se arată în lucrare, poate include atît statul unitar, cît și pe cel federal ; sistemul partidelor politice poate cuprinde începînd de la minimum două pînă la șase sau mai multe partide ; conducerea supremă în stat poate fi exercitată de un președinte, de mai multe persoane, de un cabinet ministerial ; sistemul electoral poate îngloba reprezentarea proporțională, votul preferențial sau reprezentarea districtuală pe bază de majoritate simplă. Democrația poate triumfa în țări cu o economie avînd un înalt grad de socializare, un volum considerabil de proprietate publică, un sistem de conducere și planificare de stat sau în țări cu o economie care păstrează un important procentaj de capitalism și lasă o largă arie pentru întreprinzătorul particular.

Înseamnă cumva că democrația nu are nici o legătură cu aspectele enumerate mai sus ? Nicidecum. Profesorul Lipson nu cade în greșeala de a ignora importanța cadrului social-economic, politic și cultural, a condițiilor istorice concrete în care evoluează o formă sau alta de guvernămînt. Pentru el este absolut evident că sistemul politic al unui stat este influențat de numeroși factori, că, în funcție de împrejurări, fiecare dintre ei poate să joace un rol mai mare sau mai mic.

Care sînt acești factori ? În primul rînd popoarele. Rasa, religia și limba lor, susține autorul, au profunde implicații în viața politică. De asemenea, democrația, ca formă de guvernare a țărilor, trebuie să țină cont de amplasarea în spațiul geografic în măsura în care relieful, mărimea și poziția acestuia condiționează legăturile dintre guvernul central și unitățile sale regionale sau locale. Un loc important este atribuit, în lucrare, resurselor naturale, tehnologiei care le pune în slujba omului, sistemului producerii și schimbării bunurilor și serviciilor în societate, proprietății asupra mijloacelor de producție și distribuirii venitului.

Profesorului Lipson nu-i scapă existența unui anumit raport între politică și economie, el precizînd, în mod just, că orice tendință sau eveniment economic mai important este oglindit mai devreme sau mai tîrziu în politică. El subliniază, în această ordine de idei, rolul factorilor economici în declanșarea revoluțiilor politice din Anglia, Olanda, S.U.A., Franța, Elveția care au dus la apariția statelor capitaliste moderne, dar respinge orice încercare de a considera economicul drept forță hotărîtoare a dezvoltării sociale.

Făcînd abstracție de criteriile originale care l-au condus pe autor la stabilirea cauzelor desfășurării procesului politic, observăm că el nu clarifică totuși o chestiune esențială, și anume mecanismul apariției și dezvoltării democrației într-o țară sau alta, tocmai ținînd seama de interacțiunea factorilor enumerați. Cum se explică faptul — se întreabă autorul — că „democrația a fost adaptată la țări mici ca Islanda, Norvegia sau Noua Zeelandă ; la Marea Britanie, cu puterea și măreția ei, ori la o populație și teritoriu impresionante ca cele ale Statelor Unite. Ea a fost prezentă atît în țări puternice, cît și în țări slabe din punct de vedere militar. Ea a înflorit în comunități cu diverse grade de cultură, în țări omogene în ce privește religia și limba, ca Danemarca și Suedia, sau în altele, ca Elveția și Canada, foarte eterogene din acest punct de vedere ?" (pag. 6). Există oare o legitate în devenirea democrației sau aceasta este un atribut al întîmplării ?

Dispus să recunoască fiecăruia din factorii analizați o anumită contribuție în evoluția formelor de guvernămînt, Leslie Lipson nu vrea să absolutizeze pe nici unul, deoarece, susține el, elementul decisiv care acționează asupra unui sistem politic îl constituie „forța acumulată a propriilor sale tradiții" (pag. 77). Performanțele democratice realizate într-o anumită țară se datorează unui întreg șir de cauze concrete specifice, își au rădăcinile în „logica experienței", în practica acumulată de-a lungul istoriei. „Așa cum diferitele trăsături ale feței omului constituie la un loc acea calitate greu de definit care este figura, tot așa

istoria, geografia, cultura, economia se combină cu politica pentru a da un tot la care fiecare a contribuit cu ceva" (pag. 88).

Concluzia inevitabilă a unui asemenea mod de abordare a problemei este că „nici un popor nu ajunge la democrație ușor, simplu și repede" (pag. 14). După părerea autorului, nu există o metodă, un mijloc sigur care să aducă popoarele într-un timp cît mai scurt pe drumul democrației ; pentru a putea să-i guste roadele acestea, trebuie să aștepte scurgerea timpului, trebuie să-și continue cu răbdare evoluția potrivit tradiției moștenite.

Încercarea de a fundamenta ideea unei autodezvoltări a democrației și de aici, implicit, un anumit îndemn la pasivitate se degajă din multe paragrafe ale lucrării. Autorul trece cu vederea faptul că actualmente dezvoltarea democrației în țările capitaliste este legată de lupta forțelor progresiste ale societății, că orice libertate democratică este cucerită în focul unor puternice bătălii cu reacțiunea. În condițiile actuale, democratizarea largă a vieții politice presupune unirea într-un front larg a tuturor elementelor democratice, lupta lor hotărîtă împotriva monopolurilor, militarismului, fascismului. Un rol precumpănitor în lupta pentru democrație îl au clasa muncitoare și organizațiile sale, în primul rînd partidele marxist-leniniste.

Ipostazele egalității

Dacă profesorul Lipson nu poate oferi soluții eficiente pentru stabilirea condițiilor care fac posibilă afirmarea democrației într-o țară, el nu poate nici să formuleze criterii valabile pentru aprecierea gradului de democratism al unei orînduiri de stat sau al alteia. Totuși unele dintre notațiile sale sînt demne de reținut. El afirmă, pe bună dreptate, că un sistem politic nu poate fi democratic atît timp cît mediul social înconjurător are numeroase trăsături antidemocratice. Într-o comunitate îmbibată de militarism sau comercialism, de aristocratism sau teocratism, forma de guvernămînt va purta inevitabil amprenta unei asemenea stări de lucruri. „Poate să fie elaborată pe hîrtie și adoptată oficial constituția cea mai democratică din lume. Acolo însă unde formele sociale și tradițiile politice sînt profund antagoniste, această constituție devine repede literă moartă. Cînd societatea este plină de contradicții — adică atunci cînd în unele domenii există egalitate, iar în altele nu —, ordinea socială fiind zdruncinată de conflicte interne, atunci politica reprezintă o arenă de luptă a tendințelor divergente" (pag. 87).

În această ordine de idei, în lucrare se menționează că sistemul parlamentar, instaurat în urma revoluțiilor burgheze, a consemnat privilegiile unei noi clase sociale — a proprietarilor —, ceea ce a determinat ca drepturile cetățenești să fie repartizate inegal, în funcție de situația economică a individului, de proprietate, deși, formal, pe plan politic toți oamenii erau declarați egali. Dar autorul susține că, dacă în prima fază a democrației burgheze s-a păstrat o inegalitate, în fazele ulterioare în statele occidentale avansate s-au făcut treptat pași spre egalitatea în fapt a tuturor cetățenilor.

Cît de reală este o asemenea viziune ne-o arată situația politică a cetățenilor lipsiți sau aproape lipsiți de proprietate din cele mai avansate țări capitaliste. Au primit ei oare libertate (adică dreptul de a nu fi subordonați economicește celui bogat) și egalitate (adică aceleași posibilități ca și bogații de a vota și de a fi aleși, de a participa activ la viața politică, la conducerea treburilor obștești) ? Răspunsul autorului la această întrebare este confuz. Pe de o parte, el constată că drepturile cetățenești sînt atenuate pe plan economic de profunda inegalitate dintre bogați și săraci, pe de altă parte încearcă să demonstreze că instituțiile democrației burgheze oferă posibilitatea realizării unui echilibru social, pot asigura participarea tuturor cetățenilor la viața politică, la conducerea de stat.

Leslie Lipson nu poate evita însă dilema la care duce în mod logic argumentarea sa. „Dacă cei ce beneficiază de pe urma inegalității economice vor să-și păstreze privilegiile, atunci fie că trebuie să se opună introducerii unei democrații depline, fie că, din moment ce aceasta a fost legiferată, trebuie să mențină doar fațada instituțiilor ei, transformîndu-le activitatea într-o ficțiune. În mod contrar, dacă ar triumfa adevărata democrație, atunci citadelele puterii economice ar trebui să fie asaltate și subordonate statului, iar însuși statul să fie pus sub controlul public" (pag. 207). Recunoscînd că, în adevăratul său înțeles, democrația înseamnă exercitarea puterii politice de către mase, adică tocmai de către păturile neavute ale societății, el admite că, preluînd controlul asupra statului, acestea l-ar folosi inevitabil pentru îmbunătățirea situației lor economice. O asemenea încercare ar întîmpina însă

rezistența elementelor care profită de pe urma privilegiilor economice. Și cum societatea nu se poate baza pe un sistem de egalitate politică și concomitent de inegalitate economică, contradicția existentă se cere rezolvată într-un fel. Dar printre soluțiile luate în considerare de către autor nu figurează în nici un fel ideea răsturnării claselor exploatatoare de la putere.

Remediul împotriva abuzurilor și bunului plac al celor avuți, se arată în lucrare, mijlocul prin care se poate asigura ca „interesul public să predomine asupra intereselor private" îl constituie o mai mare activizare a tuturor cetățenilor, antrenarea lor la înfăptuirea politicii statului. „Sistemul politic burghez — scrie autorul — a fost creat pentru a proteja societatea de consecințele dăunătoare ale «capitalismului necontrolat». Industria și comerțul au trebuit să fie subordonate statului ; capitalismul a trebuit să fie subordonat democrației" (pag. 219). Ca „singură instituție a societății care poartă răspunderea pentru promovarea și apărarea intereselor publice", statul trebuie să asigure triumful voinței poporului, traducerea ei în viață. Calea spre acest obiectiv, declară autorul, este asigurarea dreptului de vot universal.

Extinderea dreptului de vot asupra unui număr tot mai mare de cetățeni, mărimea corpului electoral constituie, după părerea profesorului american, cel mai sigur indiciu al democratizării unei țări. „O societate este cu atît mai puțin democratică cu cît privează mai mulți membri ai săi de dreptul de vot" (pag. 277). Examinînd însă din acest punct de vedere democrația occidentală, domnul Lipson constată că ea este afectată într-o măsură importantă de numeroase deficiențe. În numeroase țări, printre care și S.U.A., religia, sexul, situația economică nu au încetat de a fi obstacole în calea exercitării drepturilor electorale ale cetățenilor ; prejudecățile rasiale constituie încă o carență importantă a democrației. După cum se exprimă autorul, „idealurile democratice nu au culoare de rasă ; practicile democratice, din păcate, au". În S.U.A. milioane de negri sînt lipsiți de drepturi electorale.

În lucrare sînt prezentate cu accente de obiectivitate aspecte din care reiese că în ce privește libertatea cuvîntului și conștiinței aplicarea principiilor de bază ale democrației americane lasă mult de dorit. Prin diverse mijloace, masele sînt împiedicate să dezbată problemele vitale ale politicii de stat. „În general, în ultimele două decenii, Statele Unite au suferit nu de pe urma unei prea mari libertăți a discuțiilor, ci de pe urma prea puținelor discuții" (pag. 578). Tonul dezbaterilor oficiale, și în general al dezbaterilor publice, este din cale afară de moderat, notează autorul. Comentariile presei, la fel ca produsele alimentare extrarafinate și sterilizate, își pierd mult din tăria și aroma specifică. Reportajele și editorialele, majoritatea articolelor din revistele politice, literare, artistice au un caracter insipid, programele de radio și televiziune sînt banale și plictisitoare, arta de idei trage să moară.

O asemenea situație, menționează prof. Lipson, reprezintă un mare pericol pentru modul de viață american atît prin efectele imediate, cît, mai ales, prin consecințele pe care le poate avea pentru viitor, întrucît „atunci cînd libera apreciere asupra valorilor este înăbușită cultura se cufundă în mlaștina tehnicismului" (pag. 578). Autorul nu trage însă concluzia că lipsa unui climat favorabil discutării de fond a problemelor social-culturale, a valorilor etice s-ar datora sistemului politic existent în S.U.A. Sesizînd carențele de mai sus, el le consideră doar fenomene întîmplătoare, trecătoare.

Situarea pe pozițiile burgheziei îl determină pe Leslie Lipson să treacă cu vederea caracterul de clasă al statului, faptul că în capitalism acesta nu poate fi decît un instrument al păturilor dominante, nu poate exercita un rol de sine stătător în reglementarea contradicțiilor și conflictelor de clasă. În ultimă instanță, politica statului burghez, măsurile întreprinse de el reflectă interesele marilor fabricanți și bancheri, ale diferitelor grupări monopoliste.

De altfel, chiar în paginile lucrării sînt date exemple din care reiese că, în diverse împrejurări, statul burghez acționează în numele monopolurilor, că sub influența cercurilor imperialiste guvernele democrațiilor occidentale iau măsuri care pun în pericol ordinea democratică, duc o politică de pregătiri războinice, de înarmare continuă, opusă intereselor maselor largi ale poporului. Referindu-se la situația din S.U.A., autorul subliniază legătura dintre guvern și o mare parte din industria americană. Capitaliștii, prin interpușii lor în aparatul de stat, obțin sume uriașe din fondurile publice pentru a subvenționa dezvoltarea ramurilor legate de înarmare, cercetări nucleare, explorări ale spațiului cosmic, care le aduc mari venituri. „Sprijinirea de către guvern a ramurilor respective creează un cerc vicios, întrucît, executînd o comandă, firmele cer guvernului noi comenzi militare pentru

a-şi putea continua producţia." Şi „în timp ce guvernul cumpără produsele businessului, businessmenii încearcă să cumpere guvernul" (pag. 187). În aceeaşi ordine de idei, autorul subliniază consecinţele dezastruoase pe care le are asupra democraţiei faptul că problemele militare, problemele politicii externe, ale diplomaţiei, în general subordonate intereselor marilor grupări monopoliste, sînt din ce în ce mai mult scoase de sub controlul opiniei publice, aceasta fiind pusă în majoritatea cazurilor în faţa unui fapt împlinit.

Cetăţenii liberi, capitaliştii imorali şi miliardarii filantropi

Luînd ca punct de pornire anumite fenomene care se petrec în lumea capitalistă, în lucrare se încearcă într-o formă voalată să se reactualizeze ideea potrivit căreia existenţa proprietăţii capitaliste de stat ar fi indiciul unui proces de socializare a economiei, de preluare de către popor a controlului asupra acesteia. Autorul arată că în multe ţări din Occident statul conduce o serie de servicii de care depinde viaţa social-economică, că, pe lîngă monopolul imprimării banilor, al administrării poştelor, el are în proprietatea sa bănci centrale, telefonul, telegraful, radioul, televiziunea, reţeaua de apă, de gaz şi electricitate, aproape întreaga reţea a căilor ferate, canalele, unele linii aeriene, maritime. Statul joacă un anumit rol în acordarea pensiilor de boală şi bătrîneţe, în sistemul asigurării persoanelor sau a locuinţelor etc. Leslie Lipson se referă la faptul că minele de cărbuni din Marea Britanie, industria forestieră şi de cherestea din Noua Zeelandă, elevatoarele şi depozitele de cereale din Canada sînt administrate şi conduse de stat. După unele date, în Marea Britanie şi Franţa, 1/5 din economie aparţine statului. Între anii 1962 şi 1963 în Marea Britanie, 2 milioane de oameni, reprezentînd 8 la sută din angajaţii industriali, lucrau în întreprinderi de stat. În Noua Zeelandă, 24 la sută din salariaţii permanenţi lucrează pentru guvernul central sau pentru autorităţile locale de stat (pag. 254).

Dar, interpretînd creşterea capitalismului de stat într-un număr de ţări ca o tendinţă spre socializarea economiei, profesorul Lipson nu este de părere că acesta ar fi un fenomen pozitiv în sine. Referindu-se la înseşi exemplele pe care le-a dat, el menţionează că, în anumite cazuri, trecerea unor întreprinderi sau ramuri ale economiei în proprietatea statului nu a însemnat un progres, avînd chiar repercusiuni economice negative. Pe de altă parte, atunci cînd, alături de iniţiativă şi inventivitate, întreprinzătorul particular manifestă şi înţelegere pentru interesele societăţii în ansamblu, respectînd normele democraţiei, el poate obţine rezultate mai bune decît statul. Autorul are nevoie de exemplele de mai sus pentru a ajunge la concluzia că atît timp cît statul nu este democratic socializarea proprietăţii private nu are nici o valoare, iar din moment ce instituţiile democratice au triumfat în viaţa politică existenţa proprietăţii private nu mai poate fi considerată un pericol social. Acesta este, de altfel, şi sensul afirmaţiei sale precum că, datorită progreselor făcute de democraţie, într-o serie de ţări occidentale „problema privitoare la forma proprietăţii a încetat să mai fie atît de controversată cum era înainte" (pag. 257).

Într-un fel, domnul Lipson are dreptate. Privită din punct de vedere al intereselor de clasă ale burgheziei, chestiunea formelor proprietăţii (de stat sau particulară), în ciuda nuanţelor pe care le prezintă, nu constituie un motiv de prea mare controversă atît timp cît puterea politică se află în mîinile exploatatorilor. În interesul menţinerii dominaţiei lor, aceştia se arată de multe ori dispuşi să treacă o parte a proprietăţii private sub auspiciile statului pe care, de fapt, îl tutelează. Lucrurile s-ar schimba, desigur, dacă puterea politică s-ar afla în mîinile maselor. Atunci orice părticică naţionalizată a proprietăţii private ar fi iremediabil pierdută pentru capitalişti, devenind un sprijin material, o garanţie a drepturilor politice cucerite de către oamenii muncii.

Suscită interes afirmaţia autorului că în Statele Unite s-a exagerat cam mult rolul individualismului, al proprietăţii private în viaţa societăţii. „Termeni ca «economie liberă» şi «iniţiativă particulară» au degenerat în lozinci şi şabloane de propagandă care circulă din gură în gură. Adesea ele nu sînt decît o mască rudimentară pentru comercialismul vulgar şi indiferenţa socială" (pag. 267). Cu toate acestea, datorită poziţiei sale de clasă şi contradicţiilor care derivă din faptul că nu se poate face o critică fundamentală a orînduirii burgheze de pe poziţiile burgheziei, Leslie Lipson nu vede că libertatea în această orînduire

înseamnă libertatea capitaliștilor de a exploata și libertatea muncitorilor de a-și vinde forța de muncă. Potrivit părerii sale, evoluția pe care a suferit-o de-a lungul anilor doctrina libertății în S.U.A. nu a dus la modificarea radicală a conținutului său democratic. În pofida faptului că unele libertăți au dispărut sau au fost diminuate simțitor ca urmare a concentrării în mîini particulare a unei puteri economice prea mari, oamenii, indiferent de starea lor socială — pretinde autorul — sînt liberi să se deplaseze și să trăiască oriunde vor, sînt liberi să cumpere sau să vîndă, au dreptul să primească educația necesară unei cariere folositoare, își pot alege diferite ocupații, avînd șanse egale în desfășurarea oricărei activități productive.

Un exemplu luat la întîmplare relevă ce înseamnă „egalitatea" la care se referă domnul Lipson. În anul 1963, Comitetul pentru problemele muncii și bunăstării populației de pe lîngă Senatul S.U.A. a stabilit că un negru cu studii universitare poate să realizeze un venit de 185 000 de dolari pe tot timpul vieții, în timp ce un alb cu pregătire de numai opt clase primare poate realiza 191 000 de dolari. Nu este cu nimic mai bună starea „libertății" pe care negrii o au conform constituției de a primi educația „necesară unei cariere folositoare". Segregația rasială în problemele învățămîntului lipsește pe cetățenii de culoare tocmai de posibilitatea de a-și ridica pregătirea profesională la nivelul necesar unei activități fructuoase în producție.

Și lucrurile se îndreaptă foarte încet. Hubert H. Humphrey, actualul vicepreședinte al S.U.A., într-o recentă lucrare, remarca și el că, deși președintele Lincoln a semnat proclamația privind emanciparea negrilor încă acum un secol, aceasta a început să fie aplicată cu mare greutate abia în zilele noastre. „Decizia Curții Supreme a S.U.A. privind lichidarea segregației rasiale în școli a fost dată în 1954, dar după zece ani în școlile integrate (albi și negri împreună — **n.n.**) învață abia 10 la sută din copiii negri" [1]. De altfel, lipsa de pregătire afectează milioane de cetățeni americani săraci, care, neavînd mijloacele materiale indispensabile continuării studiilor medii sau superioare, sînt „liberi" să-și găsească un loc de muncă potrivit pregătirii profesionale.

[1] Hubert H. Humphrey, *The cause is Mankind. A liberal program for modern America*, Frederick A. Praeger, Publishers, New York, Washington, London, 1964, pag. 19.

Numeroase exemple luate din viața de toate zilele a Statelor Unite demonstrează că imaginea societății în care fiecare este liber să facă ce vrea nu corespunde realității. Pentru zeci de milioane de oameni, constrînși să muncească din greu și să ducă o viață plină de griji și privațiuni, problema libertății se pune în cu totul alți termeni decît pentru locuitorii care profită de o situație materială privilegiată. În ianuarie 1964, adică în același an în care cartea profesorului Lipson ieșea din tipografie, președintele S.U.A., L. B. Johnson, referindu-se la cei mai oropsiți dintre cetățenii țării sale, arăta în mesajul adresat Congresului că „lumea săracilor este o lume cu totul izolată de viața americană, ale cărei valori nu-i sînt accesibile. Americanii făcînd parte din această lume nu se gîndesc decît la un singur lucru: cum să nu moară de foame astăzi. Ei nu știu ce-i așteaptă în ziua de mîine, nu știu dacă vor avea un acoperiș pentru a-i proteja de intemperii, dacă vor reuși să mănînce. Este o lume unde cea mai mică boală devine o adevărată tragedie, unde mînia și demnitatea sînt sacrificate pentru a obține un ajutor, în timp ce aspirații mai înalte pur și simplu nu există".

Leslie Lipson formulează criterii originale de caracterizare a țărilor dezvoltate și nedezvoltate. În accepția dată de el, bogăția sau sărăcia unei țări se stabilește nu în raport cu bogăția sau sărăcia resurselor naturale, cu gradul de dotare tehnică a economiei, ci cu modul în care se face repartiția bunurilor. O țară slab dezvoltată este aceea în care minoritatea populației posedă o parte disproporționat de mare a bogățiilor. O țară dezvoltată este aceea care și-a dezvoltat cea mai mare bogăție — resursele umane —, în care s-a asigurat bunăstarea omului de rînd. „Criteriul de bază este nu cantitatea totală a bogățiilor, ci modul cum sînt acestea distribuite" (pag. 246). Dovada civilizației, declară autorul, stă în grija pe care o manifestă societatea față de toți cetățenii. O societate matură stabilește un standard minimal, sub care nu poate ajunge nici un membru al ei; evaluarea gradului de progres social se face în funcție de măsurile pentru ridicarea acestui standard. „Criteriile de apreciere a unei «societăți bune» sînt, printre altele, cantitatea și calitatea locuințelor, educația, îngrijirea medicală" (pag. 258).

Domnul Lipson consideră că, examinate din acest punct de vedere, demo-

craţiile occidentale apar într-o lumină deosebit de favorabilă. Nivelul de viaţă ridicat şi caracterul larg al distribuirii binefacerilor civilizaţiei existente, chipurile, în ţările „democratice" se datorează factorilor politici care acţionează acolo. Cu toate acestea, el nu poate face abstracţie de numeroase date care infirmă o asemenea viziune şi încearcă să le dea o explicaţie pe linia concepţiei sale despre orînduirea burgheză. Referindu-se la exemplul S.U.A., devenit clasic, şi constatînd că chiar şi în această „ţară a abundenţei" sărăcia nu a fost lichidată (după datele reproduse în lucrare, 20 milioane de americani trăiesc în mare sărăcie şi alţi 26 de milioane se menţin la un nivel minim de existenţă), autorul susţine că inegalitatea în ce priveşte repartiţia bunurilor s-ar datora unor deficienţe de ordin secundar.

Dacă am lua de bune afirmaţiile profesorului Lipson, cauza inegalităţii sociale existente în capitalism nu ar fi mecanismul economic al exploatării, ci faptul că oamenii sînt neînţelegători faţă de semenii lor, că nimeni nu-i constrînge pe cei bogaţi să dea la cei săraci, că fiecare este liber să facă ce vrea. „Mulţi indivizi preferă să cheltuiască sume uriaşe pe lucruri care nu constituie o necesitate — tutun, băuturi alcoolice, jocuri de noroc —, dar se opun cu încăpăţînare să dea aceleaşi sume pentru a susţine şcolile şi spitalele, acţiunile obşteşti şi culturale" (pag. 266). Cu alte cuvinte, nivelul etic scăzut al unor capitalişti poate să aducă societatea într-o situaţie care, pesemne, nu i-ar fi caracteristică. Pentru a demonstra rolul deosebit pe care l-ar putea avea marii bogaţi în reglementarea nedreptăţilor sociale, autorul citează un şir de exemple, de „binefăcători" care „şi-au dedicat viaţa şi averea idealurilor progresului şi umanităţii". Printre ei, la loc de cinste se află familiile Rockefeller, Harriman, Henry J. Kaiser.

Iată deci că, în momentul în care descoperă incapacitatea sistemului politic burghez de a soluţiona relele sociale, Leslie Lipson recurge la o soluţie „sui generis" — apelul la cei bogaţi! Şi se pare că numărul filantropilor care l-ar putea ajuta pe profesorul american la îndreptarea situaţiei este în continuă creştere. După ultimele date statistice, în anul 1953 existau în Statele Unite 27 000 de milionari, în 1962 — 67 000, iar în 1965 — 90 000 [2]. Destul de mulţi ca să-şi poată face simţită generozitatea. Dar dacă bogăţaşii americani nu vor să devină filantropi? Şi realitatea dovedeşte tocmai aceasta.

În ce priveşte mult lăudatul „război împotriva sărăciei" pe care îl duce de ani de zile, în mod organizat, guvernul american, părerea aproape unanimă este că el „a scăpat cu totul din mîinile oficialităţilor" [3], că rezultatele sale sînt nesemnificative. O mare parte a fondurilor alocate pentru acest război este cheltuită cu întreţinerea celor 200 000 de funcţionari însărcinaţi să-l ducă, iar o parte însemnată este sustrasă, pe diferite căi, de către autorităţile locale. Reprezentanţii maselor sînt ţinuţi la distanţă de orice participare la elaborarea şi aplicarea planurilor de acţiune, întrucît cercurile conducătoare se tem că „dacă săracii ar ajunge să controleze fondurile de milioane de dolari consacrate eradicării mizeriei, ar căpăta o putere prea mare" [4]. Cît de preocupaţi sînt capitaliştii americani de soarta maselor pauperizate se vede din faptul că cheltuielile pentru „războiul împotriva sărăciei" sînt de 50 de ori mai mici decît cele pentru agresiunea armată împotriva poporului vietnamez. Iar din faptul că sumele afectate celor două feluri de războaie sînt votate deopotrivă de Congres, în urma unor dezbateri democratice, se vede adevărata faţă a democraţiei americane.

„Umanizarea" capitalismului!

Remarcînd deosebirea de concepţii dintre teoreticienii burghezi şi cei marxişti în ce priveşte rezolvarea contradicţiilor modului de producţie capitalist, Leslie Lipson încearcă să demonstreze inutilitatea tratării de pe poziţii de clasă a problemei, să minimalizeze racilele orînduirii bazate pe exploatare. Chipurile, capitalismul, ca sistem economic, îşi are avantajele şi dezavantajele sale, dar, în ultimă instanţă, contează înaltul său grad de democratizare. Autorul consideră că în lume nu există un alt sistem care s-ar putea compara cu capitalismul din acest punct de vedere.

Iată de ce autorul polemizează plin de hotărîre cu adepţii învăţăturii marxiste privind pieirea inevitabilă a capitalismului şi înlocuirea sa cu socialismul. „În democraţiile moderne, noi am eliminat posibilităţile revoluţiei, deoarece sistemul nostru constituţional permite efectuarea schimbărilor în mod organizat, făcînd

[2] „Economic notes" I/1966, pag. 10.

[3] „U.S. News and World Report" din 23. VIII.1965, pag. 48.

[4] „Time" din 1.X.1965, pag. 19.

astfel inutilă recurgerea la violenţă" (pag. 77). Autorul îşi exprimă vehement dezacordul cu concluzia lui Karl Marx potrivit căreia statul burghez, fie el cît de liberal, este doar un instrument al claselor dominante. Respingînd teoria marxistă privind necesitatea înlăturării dominaţiei politice a exploatatorilor, el lansează ideea că înlăturarea contradicţiilor societăţii capitaliste, instaurarea unei adevărate conduceri populare pot fi realizate prin democratizarea statului, perfecţionarea instituţiilor sale, prin reforme. „Democraţia este un mijloc de armonizare a grupurilor şi relaţiilor noastre, astfel ca acestea să poată îmbrăţişa în tot mai mare măsură idealurile de libertate, de egalitate şi justiţie" (pag. 569). Întrucît în cadrul ţărilor guvernante în mod democratic ar exista o continuă „presiune politică" pentru remedierea diferitelor racile ale societăţii, transformarea revoluţionară a instituţiilor statale, a statului ar fi devenit inutilă.

În această ordine de idei, Leslie Lipson susţine că în Occident lupta de clasă a dispărut. „Deşi vechiul limbaj este încă folosit în cuvîntările şi editorialele contemporane, agitaţia în jurul termenului capitalism sau socialism este egală cu biciuirea unui cal mort" (pag. 253). Aceasta, desigur, se arată în lucrare, nu înseamnă că toate sistemele politice existente în democraţiile occidentale au ajuns la acelaşi grad de dezvoltare sau că trăsăturile lor de bază sînt identice, dar în urma unui proces evolutiv mai mult sau mai puţin îndelungat ele vor ajunge la nivelul atins de democraţiile occidentale avansate. „Capitalismul poate fi umanizat prin democraţie" (pag. 211). După părerea autorului, rolul principal în rezolvarea contradicţiilor orînduirii burgheze contemporane îl au clasele mijlocii. Pornind de la faptul că în ţări cum sînt Anglia, Franţa, S.U.A., Elveţia etc. are loc o continuă creştere numerică a intelectualilor, a funcţionarilor, a micii burghezii, el afirmă că aceasta ar duce, pe plan economic, la dispariţia decalajului în ce priveşte bunăstarea membrilor societăţii, iar pe plan politic la atenuarea contradicţiilor dintre ei, la o mai mare coeziune a lor, la colaborare şi înţelegere reciprocă.

Din păcate, profesorul Lipson îşi limitează investigaţiile privind evoluţia democraţiei la S.U.A., la Anglia şi alte cîteva ţări din „elita" lumii capitaliste. Sistemele politice burgheze dintr-o serie de state de pe glob sînt trecute cu vederea sub pretext că nu au ajuns încă la maturitate, sînt nesemnificative pentru ceea ce vrea să însemne adevărata democraţie.

O incursiune oricît de fugitivă în viaţa social-politică a „democraţiilor pe cale de devenire" relevă caracterul demagogic al instituţiilor „democratice" existente acolo, lipsa de drepturi politice elementare pentru majoritatea covîrşitoare a populaţiei. În numeroase ţări capitaliste, drepturile şi libertăţile cetăţeneşti sînt doar o pură ficţiune. Zeci de state care se autointitulează „democratice" se deosebesc foarte puţin de monarhiile feudale în ce priveşte gradul de participare a locuitorilor la viaţa politică, metodele de guvernare, garantarea libertăţii individului. Cercurile dominante din asemenea ţări îşi permit adesea să întreprindă acţiuni care afectează viaţa şi interesele cetăţenilor. În numele constituţiei sînt decretate legi care lasă pe muncitori la discreţia exploatatorilor ; numeroase impozite şi taxe sînt strînse după un sistem decretat fără nici o consultare cu reprezentanţii contribuabililor ; autorităţile recurg la violări de domiciliu cînd găsesc de cuviinţă ; arestează pe cei care critică politica guvernului şi-i bagă la închisoare fără nici o judecată sau ţin judecata în secret, fără să ofere acuzatului posibilitatea să se apere. Rezistenţa maselor, atunci cînd nu poate fi slăbită prin demagogie, este, de regulă, înfrîntă prin forţă de către guvernanţi.

Leslie Lipson repudiază fapte ca cele de mai sus. Pronunţîndu-se împotriva violenţei în politică, el condamnă cu deosebită vehemenţă metodele folosite de regimurile dictatoriale. „Este o nenorocire faptul că un mic număr de oameni, bine înarmaţi şi disciplinaţi, pot intimida o întreagă mulţime. Astăzi armele pe care le poate purta şi folosi un om (de exemplu o mitralieră) sau cu care poate opera un mic grup de oameni (de exemplu un tanc) au o mare putere destructivă. Aceasta face posibil ca un dictator în ceea ce numim un stat poliţist sau stat-garnizoană să-şi domine oponenţii pentru un timp, să-şi subordoneze milioane de oameni. El şi aliaţii săi pot fi doar o minoritate" (pag. 190). Totuşi o asemenea situaţie, notează Leslie Lipson, nu poate dura mult. Dictatorul sau junta militară, care s-au instalat la conducere printr-o lovitură de stat, au nevoie de sprijinul opiniei publice spre a se menţine. Un regim bazat exclusiv pe forţa armelor sfîrşeşte prin a pierde puterea. Abuzurile nelimitate provoacă indigna-

rea poporului, care se ridică la luptă hotărîtă pentru a pune capăt nesiguranței.

Ajuns însă la acest punct, profesorul Lipson vădește o crasă confuzie ideologică, dacă nu reavoință, punînd pe același plan puciurile militare, menite să înlocuiască o clică de exploatatori cu alta, și insurecțiile armate populare, avînd ca scop lichidarea oricărei exploatări în general. În optica sa, înlăturarea regimului dictatorial al lui Batista în Cuba sau al lui Cian Kai-și în China, fără să însemne o pierdere pentru democrație, nu a constituit nici ceva pozitiv, întrucît în locul lor au fost instaurate regimuri comuniste, pe care el nu le consideră democratice. Din aceeași sursă provine și convingerea autorului că „atunci cînd unui sistem autoritar îi ia locul altul nou (comunist — **n.n.**) faptul este regretabil atît pentru că democrația (burgheză — **n.n.**) a pierdut ocazia de a-i fi succesorul, cît și pentru că, răsturnînd un regim corupt condus de militari și politicieni de dreapta, comuniștii cîștigă o popularitate imediată, declanșînd procesul unor transformări sociale necesare" (pag. 193).

Cu alte cuvinte, domnul Lipson ar vrea să spună că asemenea transformări ar putea fi înfăptuite și sub egida unui guvernămînt „democratic", adică burghez, evitîndu-se trecerea puterii în mîinile comuniștilor. În mod indirect sînt contestate realizările istorice obținute pe un sfert din suprafața globului, unde orînduirea care și-a trăit traiul a fost înlocuită cu socialismul. Profesorul Lipson ar fi preferat ca popoarele țărilor socialiste, în loc să înceapă o viață nouă, să fi așteptat ca pe calea unei imprevizibile evoluții să atingă nivelul „dezvoltării democratice" al Occidentului.

Extaz sau nesiguranță?

În lucrare sînt dezvoltate cîteva idei interesante cu privire la rolul filozofiei în politică. În conștiința cetățenilor, afirmă autorul, statul nu reprezintă numai un conglomerat de activități politice, un sistem de evidență a voturilor exprimate de către opinia publică într-o problemă sau alta. El întruchipează totodată o seamă de idei și idealuri. „Homo politicus" simte necesitatea intelectuală de a interpreta instituțiile pe care le construiește în scopul de a-și satisface rațiunea, tot așa după cum simte necesitatea morală de a le justifica în fața conștiinței sale. Așa și procedează, de altfel, profesorul Lipson atunci cînd încearcă să evalueze valorile democratice, să dea o explicație generală a procesului politic.

Abordarea filozofică a problemelor politice îl duce pe autor la constatarea că, în timp ce omenirea își lărgește rapid sfera cunoștințelor științifice asupra planetei noastre și, prin aceasta, capacitatea de a o stăpîni, ea este încă mult rămasă în urmă în ce privește maturitatea sistemelor de guvernămînt, gradul de civilizație. Oamenii au început să forțeze limitele atmosferei și să călătorească în spațiul infinit înainte de a învăța să trăiască pe pămînt în mod civilizat. Dar, relevînd decalajul dintre dezvoltarea spectaculoasă a științelor și conștiința socială și ajungînd la concluzia că progresul umanității cere „reajustarea multora dintre instituțiile moștenite de noi, a relațiilor sociale, a credințelor acceptate" (pag. 3), profesorul Lipson nu se gîndește nici o clipă la posibilitatea reajustării însăși a democrației burgheze ca atare, la înlocuirea ei cu alt sistem, ci doar la perfecționarea unora dintre instituțiile perimate ale acesteia.

„Acestea aparțin unui status-quo pe care vrem să-l menținem. În modul nostru de a gîndi și simți, democrația exprimă nu radicalismul, ci conservatorismul nostru. Noi ne-am obișnuit cu ea așa cum te obișnuiești cu niște pantofi vechi. De aceea, găsim mai puține ocazii de a reexamina fundamentele sale ; acordăm mai puțină atenție circumstanțelor în care ea se dezvoltă" (pag. 78—79). Trăind cu iluzia că democrația burgheză este tot ce are omenirea mai bun în prezent, Leslie Lipson afirmă deschis : „Obligația mea fundamentală este apărarea principiilor sistemului politic în care am avut norocul să trăiesc" (pag. VII). El își simte conștiința împăcată prin faptul că nu trece cu vederea carențele acestui sistem, ci le critică pe cît poate și se consolează cu speranța că, în ciuda petelor sale actuale, imaginea „civilizației democratice" va deveni, într-un viitor apropiat, așa cum o vede el, imaculată, strălucitoare.

Speranțele profesorului american păstrează, cu toate acestea, o anumită doză de pesimism. În fața realităților implacabile ale lumii contemporane, care indică o deplasare sensibilă spre o societate noncapitalistă, Leslie Lipson este cuprins de nesiguranță, am spune chiar de îngrijorare. „La începutul secolului nostru — scrie el —, adepții democrației procla-

mau triumful ei ca un fapt împlinit, considerînd răspîndirea sa universală ca o certitudine definitivă. După cel de-al doilea război mondial au devenit mult mai sceptici. Sîntem cuprinși de îndoieli. Sîntem mai puțin siguri de noi. Nedorind să schimbăm sistemul nostru cu altul — întrucît nici unul dintre cele pe care le cunoaștem nu ne pare așa de bun și cu atît mai puțin superior —, simțim, cu toate acestea, o teamă chinuitoare ca nu cumva valul viitorului să ne ducă la decădere... Putem să ne așteptăm ca instituțiile și idealurile noastre să fie adoptate în Asia și Africa atîta timp cît ele sînt excluse virtual din Europa răsăriteană, nu se bucură de un sprijin prea larg în America Latină și chiar în Europa occidentală nu predomină în toate țările ?" (pag. 585).

Și domnul Lipson nu este singurul american care-și pune asemenea probleme. Încercînd să schițeze un program de politică liberală pentru Statele Unite ale Americii, Hubert H. Humphrey scria: „Ne trebuie mult zel reformator, multe realizări acasă dacă vrem să avem succes în relațiile noastre cu restul lumii. În trecut am făcut morală celor de peste graniță, în timp ce propria noastră casă era în dezordine. Ne-am plasat pe o poziție șubredă, învățînd pe alții cum să se guverneze în timp ce acasă sufeream de pe urma maccarthismului, exprimîndu-ne preocuparea pentru moralitatea altor popoare în timp ce noi aveam acasă demonstrațiile de la Little Rock" [5]. Reflexiile vicepreședintelui S.U.A. nu sînt făcute nici la întîmplare, nici cu inima ușoară. Ele vizează esența democrației americane, privită dintr-o perspectivă realistă, trădează preocuparea pentru soarta ei într-o lume care se eliberează tot mai mult de miturile și credințele trecutului.

Ideologii și politicienii burghezi au motive temeinice de îngrijorare în ce privește viitorul democrației occidentale. Omenirea refuză să mai creadă în imaginea ideală a unei democrații care în realitate este ciuntită, limitată în fel și chip. Ea s-a dovedit incapabilă să rezolve problemele vitale ale celor ce muncesc. În pofida faptului că ideile și unele instituții ale democrației burgheze au fost și sînt folosite sub diferite forme de către elementele progresiste în lupta împotriva forțelor reacționare, prerogativele puterii politice rămîn un apanaj al claselor dominante, care n-au renunțat la privilegiile lor în favoarea maselor în nici unul dintre statele capitaliste. Popoarele vor schimbări radicale, reale în viața lor. Istoria le învață să vadă că, în condițiile actuale, chezășia acestor schimbări, pasul hotărîtor spre înfăptuirea adevăratei democrații pentru oamenii muncii îl reprezintă revoluția socialistă.

Este ceea ce nu poate să admită Leslie Lipson în cadrul argumentării sale. El își limitează sfera investigațiilor la un număr restrîns de state capitaliste pentru a demonstra înaltul nivel al democrației occidentale, evită cu cea mai mare grijă orice referire la realizările țărilor socialiste, deși multe dintre acestea sînt demne de a fi luate în considerare atunci cînd se cîntăresc valorile la care dumnealui ține atît de mult.

Privită prin prisma ideilor ei fundamentale, cartea profesorului Leslie Lipson „Civilizația democratică" reprezintă o foarte abilă încercare de a fundamenta ordinea de stat burgheză, de a acredita speranțele în perfecționarea ei. Făcînd abstracție de faptul că în circuitul argumentării se introduc o serie de considerații interesante, o asemenea încercare este sortită eșecului.

CORNEL ALMĂȘAN

[5] Hubert H. Humphrey, *Op. cit.*, pag. 151—152.

Note BIBLIOGRAFICE

„Istoria orașului București" (vol. I), 1965

Devenind în urmă cu jumătate de mileniu cetate de scaun, orașul București a fost teatrul principalelor evenimente istorice din trecutul neamului românesc. Evocării trecutului său istoric, cărturarii, istoricii, încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, i-au închinat numeroase studii și lucrări monografice *. Prin acestea, și în special datorită eforturilor depuse de istorici în perioada dintre cele două războaie mondiale pentru alcătuirea unui fond documentar ** cît mai complet și cît mai bine sistematizat, s-au obținut succese importante în domeniul cercetărilor privind istoria orașului București.

Valorificînd bogatul material documentar, istoriografia privind orașul București din ultimii 20 de ani a militat pentru întocmirea pe baze științifice a istoriei capitalei patriei noastre.

Pe linia contribuției la această necesitate se înscrie și monografia „Istoria orașului București" (vol. I) ***.

Concepută ca o lucrare de sinteză în două volume, „Istoria orașului București" este elaborată de un colectiv de specialiști de la Muzeul de istorie a orașului București, de la Institutul de istorie „N. Iorga" al Academiei Republicii Socialiste România și de la facultatea de istorie a Universității din București.

Primul volum din „Istoria orașului București" tratează dezvoltarea societății omenești de pe teritoriul orașului de-a lungul orînduirii comunei primitive, al perioadei prefeudale, al orînduirii feudale și al celei capitaliste pînă la desăvîrșirea unității naționale a poporului român.

În analiza acestei lungi perioade din istoria orașului București, așa cum reiese și din introducerea monografiei, autorii au în vedere principalele etape de evoluție a societății omenești de pe întreg teritoriul Capitalei, semnalînd cele mai semnificative probleme, ca: geneza orașului București; importanța din punct de vedere economic a Capitalei, loc al

* Între primele apariții menționăm studiul lui Dimitrie Berindei „București", publicat în 1866 în „Revista română pentru științe, litere și arte"; „Istoria orașului București" de D. Pappazoglu (1870); „București" de Ion P. Licheardopol (1889); „Istoria Bucureștilor" de G.I. Ionescu-Gion (1899).

** „Documente privitoare la București" publicate de N. Iorga în 1932; „«Cărți orășenești» inedite de la județii și pîrgarii bucureșteni" de Damian V. Bogdan (1935); „Trei acte bucureștene din veacul al XVII-lea" de Gh. Nicolaiasa (1935); „Inceputuri edilitare 1830—1832. Documente pentru istoria Bucureștilor" de E. Vîrtosu, I. Vîrtosu și H. Oprescu (1936); „O sută de ani de la înființarea Așezămintelor Brîncovenești 1838—1938" de E. și I. Vîrtosu (1938); „Documente bucureștene privitoare la proprietățile mînăstirii Colțea" de I. Ionașcu (1941) și altele.

Pe baza acestora s-a trecut la elaborarea unor studii mai ample privind istoria Capitalei, cum sînt „Bucureștii vechi — schiță istorică și urbanistică" de C. Moisil, apărută în 1932; monografia „Din vechiul București" a lui G.D. Florescu, editată în 1935; „Hanurile bucureștene" de George Potra, apărută în 1943; „Istoria Bucureștilor" de N. Iorga, apărută în 1939.

*** „Istoria orașului București", vol. I, editat de Muzeul de istorie a orașului București, 1965, 484 pag.

desfășurării celor mai mari bătălii de clasă ale proletariatului ; București, cel mai de seamă centru al culturii noastre.

În prima parte a lucrării, prezentînd succint etapa istorică premergătoare apariției orașului București din cele mai vechi timpuri (epoca pietrei) și pînă la începutul secolului al XIV-lea (formarea statului feudal Țara Românească), autorii arată că populații omenești au viețuit aici încă din cele mai îndepărtate perioade ale istoriei umanității. Rezultatele săpăturilor arheologice efectuate pe teritoriul Capitalei și în împrejurimile sale atestă vechimea și continuitatea așezărilor omenești de pe acest teritoriu, începînd din paleolitic și în perioadele istorice următoare, faptul că apariția orașului București a fost rezultatul unei milenare continuități de viață și cultură.

Sînt relevate în acest sens cercetările arheologice efectuate la Dudești-Cioplea, Roșu-Militari, Giulești (pentru epoca neoliticului), la Ciurel, Fundeni-Doamnei, Pantelimon-Tei (pentru epoca bronzului), la Dămăroaia, Fundeni, Pipera, Mihai Vodă, Radu Vodă, Militari (pentru epoca fierului).

Constituirii și continuei dezvoltări a tîrgului Bucureștilor în perioada orînduirii feudale le este consacrată cea de-a doua parte din lucrarea pe care o prezentăm.

Dezvoltarea Bucureștiului de la sfîrșitul secolului al XIV-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea este legată de dezvoltarea economiei agrare și păstorești și a indicelui demografic în zonele limitrofe malului Dunării, precum și în luncile mănoase ale rîurilor ce pornesc din munți spre marele fluviu.

Rolul economic crescînd al orașului de pe Dîmbovița, poziția sa strategică în cadrul relațiilor Țărilor Românești cu imperiul otoman determină pe timpul lui Vlad Țepeș (în lucrare este amintit hrisovul lui Vlad Țepeș, din 20 septembrie 1459, în care se face prima mențiune privind cetatea de pe Dîmbovița) statornicirea vremelnică a reședinței domnești la București, iar din 1659, rămînînd singura reședință domnească, București devine capitala Țării Românești.

În continuare se analizează dezvoltarea orașului în secolul al XVI-lea, înfățișîndu-se cele mai importante momente din istoria orașului București : răscoala seimenilor și dorobanților (1655), mișcările populare din anii 1764 și 1765, cele din perioada războaielor austro-turce (1769—1812), mișcarea revoluționară a poporului din 1821, care a zdruncinat din temelii vechea orînduire socială, impulsionînd dezvoltarea noilor relații de producție capitaliste.

Lucrarea subliniază împletirea luptelor de eliberare socială împotriva asupririi feudale cu cele cu caracter de eliberare națională, împotriva dominației otomane.

Cele aproape trei decenii care au urmat evenimentelor din anul 1821 reprezintă o etapă hotărîtoare în istoria orașului București, ele caracterizîndu-se prin multilaterale transformări care impuneau cu tărie înlăturarea vechii orînduiri feudale.

Un loc important îl ocupă problemele dezvoltării culturii în cursul evului mediu, subliniindu-se că în decursul a cîtorva secole orașul București a devenit cel mai important centru cultural al Țării Românești.

Ultima parte a volumului se ocupă de studierea perioadei istorice cuprinse între anii 1848 și 1918.

Autorii ne înfățișează date din istoria Bucureștiului, acesta fiind loc de desfășurare al celor mai de seamă momente ale revoluției muntene de la 1848, al luptei duse pentru unirea Moldovei cu Țara Românească, iar apoi, începînd din 1862, capitală a statului român modern. Totodată, pe măsura dezvoltării capitalismului, el devine principalul centru al luptei proletariatului român, leagănul marilor evenimente care au jalonat drumul revoluționar al clasei muncitoare.

În prezentarea drumului de luptă al proletariatului bucureștean, autorii relevă afirmarea sa în viața politică și socială ca forță de sine stătătoare. Ca urmare are loc — așa cum, de altfel, se relevă și în lucrare — creșterea acțiunilor greviste în țară și în Capitală. În același timp, mișcarea muncitorească din țara noastră, în general, și cea din București, în special, face noi pași pe linia organizării și a consolidării interne, afirmîndu-se tot mai mult și pe plan internațional.

Cel mai important eveniment din istoria proletariatului român de la sfîrșitul secolului al XIX-lea este marcat în 1893

prin apariția în viața socială și politică a României a primului partid muncitoresc. Organizarea politică pe scară națională a clasei muncitoare din țara noastră, concretizată prin înființarea P.S.D.M.R. în martie 1893, a avut consecințe însemnate asupra dezvoltării mișcării muncitorești din București. Prezentînd dezvoltarea orașului București pe perioada următoare, autorii relevă faptul că în primele două decenii ale secolului al XX-lea se constată o simțitoare dezvoltare a capitalismului prin înființarea unui număr mare de fabrici, prin creșterea producției lor și prin intensificarea schimbului. În lucrare se arată că, dacă în 1898 existau în București 60 de fabrici și ateliere (în afară de mori, brutării și fabrici de bere), cu un total de 4 100 de lucrători, în mai puțin de cîțiva ani, 1900—1902, din cele 195 de întreprinderi mari din fostul județ Ilfov, cu un număr de 15 619 lucrători, în Capitală erau amplasate peste 178.

Concentrarea în București a unei părți însemnate din numărul proletariatului din țara noastră a dus la transformarea sa într-un puternic centru revoluționar. Condițiile grele de trai și muncă îi determină pe muncitori să se ridice de nenumărate ori la luptă. Este amintită prima grevă a lucrătorilor cizmari din atelierele și fabricile bucureștene din aprilie 1906, organizată și sprijinită de sindicat. Ea a durat 12 zile și a cuprins peste 6 000 de muncitori. În volum este înfățișat drumul de luptă al proletariatului bucureștean, încadrat în luptele desfășurate pe plan național. Acțiunile revoluționare de la sfîrșitul celui de-al 2-lea deceniu al secolului nostru cunosc în București o amploare nemaiîntîlnită pînă atunci.

Luptele duse la sfîrșitul primului război mondial au reprezentat continuarea și ridicarea pe o treaptă superioară a unor vechi tradiții de luptă. Ele au scos în evidență forța proletariatului din țara noastră, au ridicat ca primă sarcină în fața sa organizarea într-un partid comunist.

În volum se arată că în această perioadă, în Capitală, ca și în întreaga țară, se afirmă tot mai mult ideologia clasei muncitoare, cultura sa, în opoziție cu ideologia și cultura claselor dominante.

Primul volum din „Istoria orașului București", avînd ca obiect de studiu istoria celui mai mare oraș al patriei — reședință domnească și capitală mai mult de cinci veacuri —, reprezintă o contribuție nu numai la studierea și cunoașterea trecutului acestui oraș, ci și la cunoașterea istoriei României.

GH. NEACȘU

„Studii și cercetări economice"

Încadrate în frontul comun al cercetării științifice, cadrele didactice din învățămîntul superior economic desfășoară o muncă utilă și rodnică, în care activitatea didactică se împletește strîns cu cercetarea științifică. Legătura dintre aceste două feluri de preocupări are un caracter necesar, cunoscînd că ridicarea procesului de învățămînt la nivelul cerințelor actuale este practic imposibilă fără organizarea unor cercetări fundamentale și aplicative proprii. Studierea temeinică a problemelor dezvoltării sociale și a legităților construcției socialiste în condițiile concrete ale țării noastre, pe lîngă că are menirea să contribuie la rezolvarea unor probleme importante ridicate de practica producției, creează totodată condițiile necesare ridicării continue a nivelului teoretic al disciplinelor înscrise în programa de învățămînt. Îndatorirea primordială a cadrelor didactice care lucrează în învățămîntul superior este — cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la adunarea consacrată deschiderii festive a acestui an universitar

— de a ține pasul cu evoluția științei, de a oferi studenților cunoștințe care să reflecte ultimul stadiu la care a ajuns cunoașterea în sectorul pentru care se pregătesc.

Cercetarea științifică are nevoie de o permanentă confruntare cu viața, ea găsindu-și o deplină confirmare numai în măsura în care concluziile sale, verificate de practică, devin o pîrghie a dezvoltării generale, un auxiliar la îndemîna atît a studenților, cît și a cadrelor care activează în diferitele ramuri ale economiei și culturii noastre socialiste. Este, considerăm, unul dintre motivele pentru care conducerea Institutului de științe economice „V. I. Lenin" a inițiat tipărirea revistei de „Studii și cercetări economice".

Editată sub egida institutului, pînă în prezent au apărut 7 volume, din care primul în anul 1964. În coloanele revistei au fost inserate o serie de articole care oglindesc preocuparea cadrelor didactice de a contribui la rezolvarea unor probleme din cele mai variate domenii ale științelor economice.

Prin tematica sa variată — deși uneori prea eterogenă sub aspectul selectării materialelor —, revista a contribuit într-o măsură însemnată la intensificarea și sporirea eficienței muncii de cercetare științifică a cadrelor didactice de la numeroasele catedre de specialitate din institut, creînd, în același timp, largi posibilități de valorificare a rezultatelor cercetării. „Studii și cercetări economice" reprezintă un instrument util prin care se asigură, alături de alte mijloace (sesiunile de comunicări științifice, colaborările la diferitele reviste de profil general economic — „Probleme economice", „Viața economică" etc. — sau de ramură, ca și conlucrarea cu unele din institutele Academiei sau departamentale la elaborarea unor lucrări ample de sinteză), îmbinarea cerințelor cercetării propriu-zise cu cele didactice, contribuind la atragerea în această muncă a unui tot mai mare număr de cadre didactice. Din considerentele arătate, revista „Studii și cercetări economice" își justifică pe deplin necesitatea apariției.

*

La o privire de ansamblu asupra volumelor apărute pînă în prezent, în cadrul cărora au fost inserate peste 120 de studii, se constată că acestea tratează probleme din cele mai diferite domenii ale activității teoretice și practice: economie politică, planificarea economiei naționale, istoria gîndirii economice, istoria economiei naționale, economia industriei, economia agriculturii, statistica teoretică și economică, calculul economic și statistic, economia comerțului, evidența contabilă, finanțe și credit etc. Multe dintre studiile publicate constituie rezultatul colaborării dintre cadrele didactice ale institutului și specialiști — economiști și ingineri, matematicieni și statisticieni, cadre de conducere din uzine, din unități agricole, din ministere sau institute de cercetări. Un asemenea mod de colaborare a contribuit la îmbinarea mai strînsă a cercetării fundamentale cu cea aplicativă.

Dintre studiile care, prin profilul și actualitatea tematicii abordate, dețin o pondere precumpănitoare sînt de menționat, în primul rînd, cele cu caracter fundamental-aplicativ. Legate nemijlocit de problemele majore ale construcției socialiste, asemenea studii au dus la rezultate care sub aspect teoretic reflectă strădania autorilor de a contribui la continua dezvoltare a științei economice românești și la perfecționarea procesului instructiv-educativ. Totodată, prin soluțiile preconizate, ele s-au înscris în rîndul cercetărilor de natură să sprijine într-o bună măsură îmbunătățirea conducerii și organizării științifice a economiei noastre, constituind dovada eforturilor depuse pentru a răspunde uneia dintre cele mai importante sarcini puse de conducerea partidului în fața oamenilor de știință din țara noastră: îmbinarea armonioasă a cercetării fundamentale cu cercetarea aplicativă.

O analiză sumară a cîtorva dintre materialele pe care le considerăm ca făcînd parte din categoria celor de mai sus va justifica concluzia că ele constituie însemnate contribuții științifice la rezolvarea unora dintre probleme economice ridicate de practica producției și de procesul de învățămînt. Astfel, în studiul „Probleme de calcul economic", apărut în volumul I, ca și în cel „Cu privire la programul de cercetări științifice în domeniul calculului economic", publicat în numărul IV ★, prof. univ. Manea Mănescu, membru corespondent al Academiei, făcînd un scurt bilanț al succeselor

★ În continuare, cifrele, înscrise în paranteză, vor indica numărul în care a apărut fiecare dintre studiile la care ne vom referi.

obținute în introducerea metodelor matematice și cibernetice în economie, definește totodată cadrul de aplicare a calculului economic, obiectul și utilitatea sa. Autorul indică metodele cu cele mai largi posibilități de folosire și domeniile în care aplicarea metodelor matematice moderne are o importanță deosebită: economia și organizarea muncii, economia și organizarea utilizării raționale a mijloacelor de producție, conducerea și planificarea economiei. Volumul IV al revistei este consacrat în întregime problemelor de calcul economic, studiile cuprinse în acest volum fiind elaborate de cercetătorii grupați în jurul Centrului de calcul economic care funcționează în institut. Aceste studii sînt subordonate necesității elaborării unui sistem informațional-economic operativ, avînd la bază cele mai moderne mijloace de investigație, cu ajutorul căruia să se asigure măsurarea efectelor economice ale activității de producție în diferitele sale compartimente.

Însemnătatea teoretică și practică a unor asemenea preocupări, inedite în literatura noastră de specialitate, este ilustrată și de faptul că începînd din anul 1966 Centrul de calcul editează de 6 ori pe an o revistă proprie („Studii și cercetări de calcul economic și cibernetică economică") separat, o serie specială a acestei reviste apare de 4 ori pe an, exclusiv în limbi străine. Au apărut deja nr. 1 și 2/1966, precum și primul număr destinat străinătății.

Impunîndu-se prin conținutul lor de certă valoare științifică și de reală utilitate pentru nevoile producției, aceste volume pot fi considerate cele mai reușite din seria de pînă acum. Apariția unor noi studii de calcul economic, în care să fie valorificate în continuare rezultatele obținute, este așteptată cu o legitimă nerăbdare de către toți cei ce se interesează de astfel de probleme.

În sfera acelorași preocupări, de a face din știință un factor activ al dezvoltării sociale, se înscrie și studiul prof. univ. M. Biji intitulat: „Unele probleme ale statisticii în etapa desăvîrșirii socialismului în România". Autorul analizează sarcinile importante ale statisticii în etapa actuală atît sub aspectul lor teoretic, cît și cel practic, schițînd, totodată, direcțiile principale spre care cercetarea științifică din acest domeniu va trebui să-și îndrepte atenția.

În studiul său „Dezvoltarea complexă și multilaterală a economiei naționale", prof. dr. Roman Moldovan oferă un tablou amplu al succeselor obținute în dezvoltarea complexă și multilaterală a economiei noastre naționale, demonstrînd, totodată, că schimbările structurale și succesele înregistrate au fost posibile numai în condițiile promovării consecvente de către partid a politicii de industrializare socialistă a țării.

Problemelor dezvoltări bazei tehnico-materiale a socialismului și necesității creșterii cu precădere a producției mijloacelor de producție le sînt consacrate și cele două studii apărute sub semnătura conf. dr. C. Manolescu (Vol. II și VI). În contextul general al sarcinilor complexe ale construcției socialismului, autorul scoate în evidență modul în care Partidul Comunist Român a folosit creator în politica sa economică legitățile obiective ale dezvoltării sociale.

Alte studii cuprinse în revista de care ne ocupăm se înscriu pe linia studierii problematicii complexe a introducerii progresului tehnic în toate ramurile economiei naționale. În acest domeniu sînt de amintit: „Ridicarea nivelului tehnic — baza creșterii producției socialiste", de conf. M. Mehedințu și asist. G. T. Călin (III), „Automatizarea proceselor de prelucrare a țițeiului și determinarea eficacității sale economice", de conf. C. Danciu, lector ing. C. Bărbulescu, ing. D. Tatolici (III), „Eficiența economică a industrializării construcțiilor", de lector C. Pintilie și coautori (II), „Unele efecte ale progresului tehnic asupra organizării muncii, ridicării calificării cadrelor și salarizării", de lector O. Dumitriu și M. Oțelaru.

Problema investițiilor destinate dezvoltării diferitelor ramuri ale economiei naționale, eficienței acestora este o altă latură a preocupărilor științifice ale cadrelor didactice și cărora redacția revistei i-a acordat atenția cuvenită. Printre studiile de acest gen pot fi enumerate îndeosebi cele publicate în volumul VI. Prezentînd principalele aspecte ale elaborării programului de investiții, orientării raționale a acestora, izvorîte din

caracterul ştiinţific al politicii promovate de partid în acest domeniu, autorii studiului „Rolul investiţiilor în dezvoltarea armonioasă şi în ritm rapid a economiei naţionale" se ocupă, în acelaşi timp, de căile creşterii fondurilor de investiţii şi ale asigurării unei eficienţe maxime a acestora. Orientarea cu precădere a fondurilor de investiţii spre ramurile productive — în primul rînd spre industrie, iar în cadrul acesteia spre ramurile hotărîtoare ale progresului tehnic —, necesitatea folosirii în condiţiile unei eficienţe sporite a fondurilor destinate lărgirii şi consolidării bazei tehnico-materiale sînt alte cîteva probleme care au format obiectul studiului „Investiţiile capitale — instrument principal în industrializarea socialistă a ţării", semnat de lectorul Fl. Staicu. Rolul investiţiilor în repartizarea teritorială a forţelor de producţie, în atragerea în circuitul economic în vederea valorificării raţionale a resurselor naturale şi a forţei de muncă, ca şi rezultatele obţinute din acest punct de vedere, au fost tratate în articolul conf. dr. M. Livadă şi conf. dr. N. Nichita: „Investiţiile şi repartizarea teritorială a forţelor de producţie în ţara noastră".

Deşi, comparativ cu importanţa pe care o prezintă pentru economia naţională, problemele agriculturii — organizarea producţiei şi folosirea forţelor de muncă, cointeresarea materială, creditul în agricultură, contractările cu statul ş.a.m.d. — ocupă o pondere minoră, sînt totuşi de reţinut cîteva studii destul de interesante. Conf. O. Parpală, ocupîndu-se de eficienţa economică a dezvoltării intensive şi multilaterale a producţiei cooperativelor agricole (I), tratează o problemă de mare actualitate şi importanţă practică, subliniind că aceasta este principala cale a consolidării economice şi organizatorice şi a creşterii producţiei şi productivităţii muncii în unităţile socialiste din agricultură. Reprezentînd una din premisele de bază ale consolidării economice-organizatorice a unităţilor cooperatiste din agricultură, o condiţie esenţială a creşterii productivităţii muncii şi a producţiei în toate ramurile producţiei vegetale şi animale, problema utilizării forţei de muncă în agricultură a fost tratată de lectorul V. Topor şi cercetătorul C. Romeo (II). De un real folos, teoretic şi practic, ni se par a fi metodele de analiză a consecinţelor economice rezultate din modificarea producţiei medii agricole în gospodăriile agricole de stat, formulate de conf. dr. D. Mărgulescu şi asist. A. Işfănescu (II). Pe baza unei metodologii juste de calcul, autorii evidenţiază influenţa pe care producţia medie agricolă o are asupra volumului producţiei, preţului de cost şi de vînzare pe unitatea de produs, asupra beneficiului şi respectiv rentabilităţii, ceea ce, se înţelege, poate constitui un îndreptar preţios în analiza activităţii economice în agricultură şi un criteriu de apreciere comparativă a rezultatelor obţinute.

O serie de studii care, de asemenea, stîrnesc interes, atît prin conţinutul, cît şi prin actualitatea lor, sînt cele care se ocupă de îmbunătăţirea calităţii produselor.

Pornind de la indicaţiile celui de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român cu privire la necesitatea îmbunătăţirii continue a calităţii produselor, de ridicare sistematică a caracteristicilor lor tehnice şi economice, în articolul „Căile de ridicare a calităţii producţiei industriale" (V) G. Dumitru trece în revistă unele din principalele căi de realizare a acestei importante sarcini economice.

Alte studii cuprinse în numerele I şi V se ocupă de diferite probleme ale controlului calităţii produselor. De asemenea, influenţa pe care comerţul — pe baza legăturii sale nemijlocite cu cumpărătorii, cu nevoile şi preferinţele acestora — o poate exercita asupra industriei, atît în ce priveşte stabilirea sortimentului, cît şi îmbunătăţirea continuă a calităţii acestuia, este tratată pe larg în studiul prof. M. Levente (V).

Din varietatea problemelor ce alcătuiesc tematica revistei „Studii şi cercetări economice" nu putem omite acele studii în care sînt prezentaţi unii dintre indicatorii de bază cu ajutorul cărora pot fi măsurate rezultatele activităţii de producţie. Din acest punct de vedere reţinem studiile „Indicatorii rentabilităţii întreprinderii industriale" (I) şi „Problema

privitoare la analiza rentabilității întreprinderilor constructoare de mașini" (III), aparținînd conf. dr. Al. Gheorghiu. În primul studiu, autorul definește conținutul a două importante categorii economice: rentabilitatea economică și rata rentabilității, ambele prezentînd un deosebit interes teoretic și practic. Oprindu-se pe larg asupra diferiților indicatori care exprimă rentabilitatea întreprinderilor industriale, autorul aduce o contribuție originală atît în ce privește definirea conținutului noțiunilor arătate, cît și în ceea ce privește metodologia de determinare cît mai exactă a eficienței activității de producție. „Îmbunătățirea metodologiei de planificare și urmărire a productivității muncii în construcții" (III), de conf. C. Pintilie, I. Kivu și V. Anghelescu, este un alt studiu în care se tratează o serie de aspecte ale calculului productivității muncii și de care sînt condiționate, într-o însemnată măsură, posibilitățile de îmbunătățire a metodologiei de planificare, de apreciere a activității, de descoperire și mobilizare a rezervelor existente pe șantierele de construcții. Un studiu reușit este și cel referitor la „Mecanizarea complexă a evidenței utilizării timpului de lucru în industria construcțiilor de mașini" (III), de conf. dr. A. Balint și coautori. Subliniind necesitatea folosirii unor metode de evidență superioare, bazate în primul rînd pe folosirea mașinilor de calculat și a altor mijloace tehnice, autorii fac unele propuneri în legătură cu îmbunătățirea urmăririi operative a folosirii capacităților de producție, ceea ce asigură perfecționarea metodelor de conducere a producției.

Prin obiectul lor tematic, ca și prin soluțiile preconizate, studiile la care ne-am referit fac dovada legăturii nemijlocite dintre producție și știință — laturi inseparabile ale activității de cercetare științifică, ele condiționîndu-se și influențîndu-se reciproc. Totodată, se poate aprecia că asemenea studii sînt direct subordonate îndeplinirii uneia din sarcinile de mare însemnătate, constituind în același timp pași înainte pe calea organizării și perfecționării cercetării științifice în învățămîntul superior.

În afara studiilor care, așa cum am arătat, prin obiectul și problematica abordată, se înscriu în rîndul cercetărilor cu caracter fundamental-aplicativ, în coloanele revistei au fost publicate și o serie de alte materiale în care se tratează probleme ale istoriei economiei noastre naționale și se valorifică critic gîndirea economică românească din trecut.

Printre studiile de istorie economică sînt de amintit: „Factorii determinanți ai realizărilor din economia României în a doua jumătate a anului 1947" (I), „Reforma bănească din august 1947" (II) și „Rolul economic al sindicatelor în procesul refacerii economiei naționale în prima etapă a revoluției populare" (III), de prof. dr. docent M. A. Lupu. Aceste studii, care îmbrățișează un cerc larg de aspecte ale economiei noastre în primii ani ai puterii populare, contribuie la clarificarea unor probleme centrale care au caracterizat procesul complex al refacerii economiei în perioada amintită.

În sfera preocupărilor cu caracter istoric se înscrie și studiul „Cu privire la cercetările de istoria statisticii" (II), de prof. M. Mănescu — membru corespondent al Academiei R. S. România. Tratînd unele probleme mai puțin discutate în literatura de specialitate, autorul prezintă o serie de puncte de vedere noi în domeniul cercetărilor de istoria statisticii, ele dovedindu-se de un interes deosebit pentru nevoile cunoașterii și practicii.

În domeniul valorificării gîndirii economice românești din trecut, revista a publicat, în volumele apărute pînă în prezent, studii care se referă la concepția social-economică a lui A. G. Golescu — Negru (I), de conf. dr. N. Ivanciu, la opera statistică a lui Dionisie Pop Marțian (I), de conf. N. Marcu, și a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu — critic al teoriei „România — țară eminamente agricolă" (VI), de lector Olga Constantinescu. Vol. I/1966 inserează, de asemenea, 3 comunicări prezentate cu ocazia comemo-

rării a 25 de ani de la moartea lui Virgil Madgearu.

Asemenea comunicări reprezintă desigur un început modest în schimbul de opinii într-un domeniu de mare însemnătate și răspundere cum este acesta al prezentării critice a operelor diferiților economiști din perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale.

*

Subordonată unui dublu scop, acela de a servi unor nevoi practice imediate, cît și exigențelor manifestate pe linia perfecționării procesului de învățămînt și a dezvoltării științei economice românești, trebuie subliniată inițiativa revistei de atragere la realizarea materialelor publicate a unor cadre cu multă experiență din producție, din conducerea diferitelor organe economice centrale. Parcurgînd cele 7 volume din „Studii și cercetări economice", considerăm însă că o serie de probleme privind istoria economiei naționale, istoria gîndirii economice din țara noastră, precum și problemele actuale ale desăvîrșirii construcției socialismului, ale dezvoltării sistemului mondial socialist și organizării relațiilor între țările socialiste ar fi putut să-și găsească o tratare mai amplă și mai profundă sub aspect teoretic. Considerăm că tratarea mai largă a acestor probleme, precum și analiza unor fenomene noi ale capitalismului contemporan, ale adîncirii crizei sale generale vor contribui la îmbogățirea conținutului și ridicarea nivelului de ansamblu al revistei. În același timp, utilitatea practică a revistei ar crește și mai mult dacă în tematica sa ar spori numărul materialelor care să trateze la un nivel corespunzător problema privind perfecționarea continuă a metodelor de organizare și conducere a activității de producție. Ne gîndim, bunăoară, la unele studii privind căile de creștere a eficacității producției, metode noi de cointeresare și stimulare materială a colectivelor de muncă, formarea, pe baze științifice, a prețurilor în economia națională, contribuția comerțului exterior la creșterea venitului național ș.a.m.d. Nu de mai mică importanță ar fi unele studii care să privească analiza fenomenelor demografice și cauzele care le-au imprimat evoluția înregistrată. Aceasta cu atît mai mult cu cît în general literatura noastră economică a rămas oarecum deficitară în acest domeniu.

Adresîndu-se în mod direct și studenților institutului, în coloanele revistei pot și trebuie să-și găsească loc în mai mare măsură o seamă de studii care să ajute, să întregească pregătirea lor științifică. Numai cunoscînd direcțiile de dezvoltare a societății contemporane studenții, tinerii noștri intelectuali pot deveni — ceea ce tovarășul Nicolae Ceaușescu numea — „promotori curajoși ai ideilor și principiilor noi, înaintate, adversari ai oricăror teorii retrograde, perimate, ai mentalităților învechite, participanți activi la lupta pentru pace, democrație și socialism".

În viața științifică a celui mai mare institut economic din țară, revista „Studii și cercetări economice" constituie fără îndoială un eveniment de o deosebită semnificație. Valorificînd mai eficient activitatea de cercetare a cadrelor didactice, revista aduce un aport important în rezolvarea unor probleme de interes general teoretic și practic ale științelor economice. Ea se adresează nu numai cadrelor didactice și cercetătorilor, ci și lucrătorilor din întreprinderi și instituții, studenților și tuturor celor care într-un fel sau altul se ocupă de studierea problemelor economice.

C. V. BĂLOIU, I. PUIA

Santiago Carrillo: „Ce va fi după Franco?"

Editura politică, București, 1966, 168 pag.

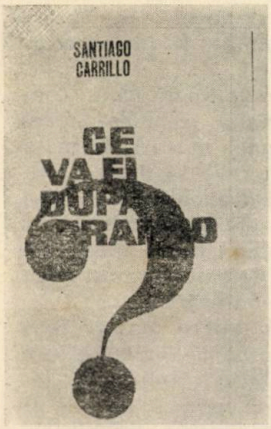

S-au împlinit în acest an trei decenii de la începutul eroicei lupte a poporului spaniol împotriva fascismului, pentru apărarea drepturilor și cuceririlor democratice din perioada republicii, pentru libertate și independență națională.

În primele rînduri ale luptătorilor republicani antifranchiști s-a aflat proletariatul spaniol, care și-a dat tributul de sînge pentru apărarea republicii, a drepturilor și libertăților democrate amenințate de pericolul franchist de esență fascistă.

Partidul Comunist din Spania a constituit una din principalele forțe politice care au organizat și condus lupta maselor populare împotriva dictaturii fasciste.

Cartea lui Santiago Carrillo, secretar general al Partidului Comunist din Spania, apărută în traducere românească sub egida Editurii politice ⋆, analizează, de pe pozițiile învățăturii marxist-leniniste, punctul de vedere al partidului comunist cu privire la evoluția situației social-economice și politice a Spaniei de după războiul național-revoluționar și schițează un program de dezvoltare a țării după înlăturarea dictaturii franchiste.

Santiago Carrillo, născut în anul 1915, a luat legătură din fragedă tinerețe cu mișcarea muncitorească, intrînd în 1936 în rîndurile Partidului Comunist din Spania. În timpul războiului, el a activat în mișcarea de tineret, aducîndu-și contribuția la mobilizarea tineretului spaniol în lupta contra franchismului.

Lucrarea cuprinde referiri concrete la situația economică și social-politică a Spaniei, scoțînd în evidență consecințele nefaste ale instaurării regimului lui Franco asupra evoluției țării în toate sectoarele de activitate.

⋆ Originalul lucrării, intitulat „Después de Franco, qué ?", a fost publicat în limba spaniolă la Paris în 1965, de Editions Sociales.

Analizînd obiectiv fenomenul limitării bazei regimului franchist concomitent cu lărgirea continuă a bazei de masă a opoziției antifranchiste, autorul arată că principalul obiectiv al luptei poporului spaniol este de a „pune capăt dictaturii și a instaura libertatea, a lichida nedreptățile flagrante, inegalitățile sociale și dominația celor care au strîns bogății fabuloase cu prețul vieții unui milion de spanioli" (pag. 6.).

În lucrare este descris procesul maturizării conștiinței politice a maselor, care, în condițiile lărgirii cadrului luptelor greviste, al manifestațiilor și demonstrațiilor, au trecut de la ostilitatea pasivă față de regim la lupta politică deschisă.

Astfel, în ultimii ani s-a intensificat lupta grevistă a clasei muncitoare, care a impus autorităților franchiste luarea unor măsuri cu caracter democratic. Această mișcare a cuprins vaste regiuni ale Spaniei — Asturia, Țara bascilor, Catalonia, Andaluzia și altele —, impunînd guvernului anularea măsurilor cu privire la blocarea salariilor și sporurilor de salarii. Ca rezultat — arată autorul —, veniturile muncitorilor spanioli dintr-o serie de ramuri ale industriei au crescut. În plus, ministrul muncii din guvernul franchist a fost nevoit să recunoască ineficacitatea măsurilor de interzicere a grevelor, anunțînd că se va legaliza greva cu caracter economic.

Din punct de vedere organizatoric s-au realizat însemnate progrese.

În ultimii ani, muncitorimea spaniolă a trecut și la boicotul sindicatelor oficiale, patronate de regimul franchist, creîndu-și organizații sindicale proprii — comisiile muncitorești.

În afara clasei muncitoare, un alt element care se distinge în lupta antifranchistă îl constituie studențimea. Studenții spanioli, ostili regimului lui Franco, s-au manifestat contra organizațiilor studențești impuse de guvern în universități. Sindicatul studenților și al cadrelor universitare (S.E.U.) de tip franchist s-a dezintegrat în fața presiunii studenților, care și-au constituit o mișcare liberă și unitară cu caracter autonom.

Mișcarea tineretului și a femeilor, intelectualii patrioți, mica burghezie constituie tot atîtea elemente care aderă la opoziția antifranchistă din ce în ce mai activă.

Autorul subliniază că, indiferent de convingerile politice sau religioase — comuniști, socialiști, sindicaliști, alături de catolici și de alte elemente democrate —, forțele opoziției cresc și se întăresc tot mai mult.

Regimul franchist și susținătorii săi, marea burghezie monopolistă și latifundiarii, observă cu neliniște evoluția situației din Spania. Se fac eforturi disperate pentru a se prezenta maselor, drept intenții de a adapta regimul la cerințele actuale, măsurile cuprinse în planul de „liberalizare" promovat de Fraga Iribarne, ministrul informațiilor și turismului din guvernul lui Franco.

Această politică a fost apreciată de către Partidul Comunist din Spania drept manevră „destinată în special să împiedice unitatea de luptă a forțelor muncitorești și alianța acestora cu intelectualîi și cu păturile de mijloc, care începea să se profileze" (pag. 28).

Santiago Carrillo arată că Partidul Comunist din Spania acordă o deosebită atenție muncii comuniștilor în organizațiile de masă. Precizarea revendicărilor concrete economice pentru fiecare ramură a economiei — arată autorul —, pentru fiecare unitate de producție în parte, legate de revendicările cu caracter mai general, ca și formularea unor revendicări democratice pentru intelectuali și păturile mic-burgheze, constituie stimulente puternice pentru dezvoltarea mișcării păturilor celor mai largi ale populației nemulțumite de dictatura lui Franco.

El scoate în evidență rolul partidului comunist în sprijinirea mișcării de masă, atitudinea față de membrii altor partide. El arată că partidul comunist, aflat în afara legii, poate să desfășoare o bogată activitate în organizațiile de masă, cu condiția de a ține seamă de părerile aliaților săi din aceste organizații, cărora nu trebuie să le impună punctul său de vedere în mod dictatorial.

Aceasta nu înseamnă însă abandonarea inițiativei comuniștilor în acțiunile practice de luptă, dar aceste acțiuni trebuie să fie o sinteză a inițiativelor tuturor grupurilor reprezentate în organizația respectivă.

În lucrare, autorul definește și atitudinea partidului față de țărănime. După ce constată adîncirea procesului de sărăcire și ruinare a țărănimii, cu consecințele sale firești — mărirea numărului proletarilor agricoli, șomajul agricol și depopularea satelor —, el arată că munca partidului la sate trebuie să se desfășoare sub lozinca: „Pămîntul să fie al celor ce-l muncesc".

Santiago Carrillo subliniază că, în condițiile actuale, partidul comunist întrevede posibilitatea unei mișcări de masă a poporului spaniol care să ducă la înlăturarea regimului franchist, căci, deși acesta aparent mai deține posibilități de a se menține la putere, în realitate este măcinat de efectele latente ale unei crize care l-a cuprins de mulți ani.

În aceste condiții apare perfect fundamentată opinia comuniștilor cu privire la necesitatea colaborării tuturor forțelor care au obiective comune, ca înlăturarea dictaturii, restabilirea drepturilor și a libertăților democrate, instaurarea unui sistem democratic cu mai multe partide, al cărui conținut social-economic și a cărui formă politică să se stabilească de comun acord.

Ultimele capitole ale lucrării reține în mod deosebit atenția cititorului. În ele autorul sintetizează concepția Partidului Comunist din Spania cu privire la viitorul țării.

Dacă obiectivul principal al luptei comuniștilor spanioli și a întregului popor este înlăturarea regimului franchist, arată autorul, etapa imediat următoare va fi instaurarea unui regim de libertăți politice — amnistie generală pentru deținuții și exilații politici, recunoașterea dreptului de grevă, libertate sindicală, libertatea conștiinței, a presei, cuvîntului, asociațiilor și altele.

În cadrul unui astfel de regim, în fața Spaniei se vor deschide două căi posibile de dezvoltare: calea monopolistă și calea democratică-revoluționară.

Poziția Partidului Comunist din Spania în problema celor două căi de dezvoltare a țării este clar expusă în lucrare. „Noi, comuniștii — arată Santiago Carrillo —, nu ne ascundem hotărîrea de a îndrepta toate eforturile noastre în direcția dezvoltării Spaniei pe o cale democratică, revoluționară" (pag. 90).

Această cale va îmbrăca forma unei democrații politice și sociale cu caracter antifeudal și antimonopolist.

Santiago Carrillo subliniază în lucrare că democrația politică și socială vizează

în primul rînd lichidarea pozițiilor capitalului monopolist și ale marilor latifundiari, prin înfăptuirea unei politici de naționalizare. Nu se pune problema lichidării micii industrii nemonopoliste, ci, dimpotrivă, se accentuează asupra coexistenței unui sector de stat cuprinzînd bogățiile naționalizate de la marile monopoluri, alături de un sector al producției capitaliste nemonopoliste.

Analizînd programul comunist de înfăptuire a democrației politice și sociale, autorul arată că acesta prevede lichidarea marilor latifundii și a latifundiarilor ca clasă socială și implicit îndeplinirea cerinței cu privire la cedarea pămînturilor în mîinile acelora care-l muncesc, urmînd ca aceștia să decidă asupra modului de a-l lucra — individual sau colectiv.

În program se definește și necesitatea planificării economiei Spaniei în interesul dezvoltării acesteia într-un ritm accelerat, pentru a lichida rămînerea în urmă față de statele europene avansate.

Se relevă, de asemenea, noile principii în relațiile cu biserica, ținînd seama de faptul că aceasta constituie un element cu mare influență în viața politică a Spaniei contemporane.

Ultimul capitol al lucrării este consacrat rolului Partidului Comunist din Spania în lupta pentru transformarea democrată a țării. Se insistă pe necesitatea îndreptării eforturilor comuniștilor în scopul făuririi unității de acțiune a clasei muncitoare. Alianța socialistă, preconizată de programul comunist, garantează unitatea de acțiune a partidelor care o compun, pe baza unei platforme unanim acceptate, fără a le anula însă independența politică, ideologică și organizatorică.

Un loc important îl ocupă definirea forțelor motrice ale revoluției — proletariatul, țărănimea și păturile mijlocii ale populației, în alianță cu unele pături ale burgheziei nemonopoliste —, ca și a obiectivului acesteia — cucerirea puterii de către masele muncitoare.

În întreaga lucrare răzbate ca un fir roșu ideea fidelității Partidului Comunist din Spania față de învățătura marxist-leninistă și de aplicarea sa creatoare la situația concretă din fiecare țară.

Cartea lui Santiago Carrillo constituie o frescă a Spaniei zilelor noastre, care ne ajută să cunoaștem atît viața și lupta poporului spaniol cît și strategia și tactica Partidului Comunist din Spania cu privire la viitorul acestei țări.

V. NICOLAE

Consfătuire cu privire la întocmirea bibliografiei Marx-Engels și a mișcării muncitorești. Berlin, august 1966

Din inițiativa Institutului de marxism-leninism de pe lîngă Comitetul Central al Partidului Socialist Unit din Germania, la Berlin a avut loc în zilele de 30—31 august a.c. o consfătuire referitoare la probleme ale muncii științifice legate de informare, documentare și bibliografie, la care au participat reprezentanți ai institutelor similare din țări socialiste.

Din partea Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. a participat ca observator Gh. Unc.

Lucrările consfătuirii au fost conduse de dr. Bruno Kaiser — directorul bibliotecii Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.S.U.G.

După cuvîntul de salut adresat oaspeților de către prof. dr. Lothar Berthald, directorul institutului, dr. B. Kaiser a prezentat un amplu referat cu privire la activitatea pe tărîmul informației și al documentării în Republica Democrată Germană și în Institutul de marxism leninism de pe lîngă C.C. al P.S.U.G. În continuare, referatul s-a oprit pe larg asupra adîncirii colaborării între bibliotecile institutelor de istorie a partidelor din țările socialiste, făcînd o serie de propuneri care au stat la baza discuțiilor.

Delegații străini participanți la consfătuire au vorbit despre situația muncii de informare-documentare și bibliografie din institutele lor, aducînd unele sugestii pe linia unei colaborări mai strînse între bibliotecile aparținînd institutelor de marxism-leninism și de istorie a partidelor.

100 de ani de la primul Congres al Internaționalei Comuniste

În urmă cu un secol, între 3—8 septembrie 1866, s-au desfășurat la Geneva lucrările primului Congres muncitoresc internațional din istorie.

Aniversarea a 100 de ani de la acest eveniment deosebit din istoria mișcării muncitorești a prilejuit, pe plan mondial, organizarea a numeroase manifestări.

În țara noastră, între numeroasele manifestări organizate cu prilejul centenarului primului Congres muncitoresc internațional, pe prim plan se situează simpozionul organizat în ziua de 6 septembrie a.c. de Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. și Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R.

În cuvîntul de deschidere, dr. Augustin Deac, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., a reliefat însemnătatea deosebită a activității desfășurate de prima organizație revoluționară a proletariatului, contribuția ei de însemnătate istorică la răspîndirea teoriei marxiste, la unirea socialismului științific cu mișcarea muncitorească și pregătirea condițiilor pentru făurirea partide-

lor revoluționare ale clasei muncitoare în fiecare țară.

În prezența a numeroși activiști de partid, cercetători științifici, cadre didactice, vechi militanți ai mișcării muncitorești, doctoranzi, studenți au fost prezentate comunicările „Însemnătatea istorică a Congresului de la Geneva (1866) al Internaționalei I" de dr. Nicolae Copoiu; „Importanța înfrîngerii proudhonismului pentru dezvoltarea luptei de clasă a proletariatului" de prof. M. Oișteanu și „Problemele luptei de eliberare națională și ale suveranității de stat oglindite în lucrările Congresului de la Geneva al Internaționalei I" de Ion Ilincioiu și Aurel Harșa.

Comunicările prezentate au analizat principalele probleme aflate pe ordinea de zi a congresului, stabilite în funcție de ceea ce corespundea în cel mai înalt grad sarcinilor și necesității de luptă a proletariatului din toate țările în momentul respectiv.

Reunind pentru prima oară, pe baza principiului solidarității de clasă, delegați ai proletariatului din diferite țări, Congresul de la Geneva a stabilit, în condițiile confruntării directe și aprinse între diferitele curente și teorii mic-burgheze existente în mișcarea muncitorească internațională, pe de o parte, și învățătura marxistă, pe de altă parte, liniile directoare, programul de acțiune marxist al clasei muncitoare menit a orienta proletariatul pe calea luptei active împotriva capitalului.

În centrul preocupărilor congresului a stat discutarea și adoptarea documentelor programatice ale Internaționalei I. Analiza acestora a constituit obiectul comunicării susținute de dr. N. Copoiu.

Atît „Manifestul Constitutiv", cît și „Statutul" Internaționalei au fost concepute de K. Marx. Cele două documente programatice adoptate la Congresul de la Geneva subliniau sarcinile generale comune ale proletariatului din toate țările, ideea necesității unirii și organizării clasei muncitoare din fiecare țară în organizații politice proprii bazate pe principiul luptei de clasă, condiție esențială a luptei proletariatului pentru cucerirea puterii politice din mîna burgheziei.

Completînd cele enunțate în „Manifestul Constitutiv", Marx preciza în „Statutul" Internaționalei principiile generale ale relațiilor dintre partidele muncitorești, normele relațiilor dintre acestea și Internațională, norme bazate pe independența de acțiune a fiecărui partid proletar în funcție de caracterul specific al condițiilor din fiecare țară. Totodată Marx sublinia necesitatea respectării de către fiecare partid muncitoresc a principiilor, a normelor din statutele și regulamentele generale și neamestecul Internaționalei în viața internă a organizațiilor afiliate. Prevederile „Statutului" reflectau astfel modul în care Marx înțelegea rolul Internaționalei în viața și lupta clasei muncitoare. „Statutul" acorda Consiliului General numai împuterniciri strict necesare pentru menținerea unității programului general și apărarea în acest fel a intereselor comune ale proletariatului împotriva claselor exploatatoare.

Pe lîngă adoptarea „Manifestului Constitutiv" și a „Statutului", Congresul de la Geneva a dezbătut și aprobat problemele legate de unitatea internațională de acțiune a proletariatului în lupta sa împotriva burgheziei, limitarea zilei de muncă la 8 ore, necesitatea luptei pentru obținerea unei legislații care să prevadă ocrotirea muncii femeilor și copiilor, determinarea rolului sindicatelor și acțiunilor greviste în cadrul luptei de clasă a proletariatului etc.

Aceste deziderate majore ale clasei muncitoare — reliefa în comunicarea sa dr. N. Copoiu — au devenit în deceniile următoare puncte programatice înscrise pe steagul de luptă al tuturor partidelor proletare.

Comunicarea prof. M. Oișteanu s-a ocupat pe larg de lupta vie desfășurată în cadrul lucrărilor congresului între susținătorii hotărîți ai marxismului și adepții curentului mic-burghez proudhonist care la congres dețineau o treime din numărul voturilor. Subliniind această confruntare directă, care s-a desfășurat pe marginea fiecărui punct de pe ordinea de zi pe tot parcursul celor șapte zile cît au durat lucrările congresului, comunicarea a relevat victoria teoriei marxiste asupra proudhonismului, importanța acesteia pentru dezvoltarea și desfășurarea ulterioară a luptei proletariatului. Din cele nouă puncte ale „Instrucțiunilor" — se menționa în comunicare — șase dintre ele au devenit rezoluții ale congresului.

Cea de-a treia comunicare susținută în cadrul simpozionului a reflectat problemele luptei de eliberare națională și ale suveranității de stat, care au fost dezbătute în cadrul Congresului de la Geneva al primei Internaționale Comuniste.

Comunicarea a evidențiat faptul că Asociația Internațională a Muncitorilor, răspunzînd problemelor social-politice existente în Europa la mijlocul secolului trecut, a înscris pe steagul ei de luptă și a formulat principii de mare importanță pentru dezvoltarea relațiilor dintre po-

poare, pentru lichidarea asupririi naționale și descătușarea forțelor națiunilor în năzuința lor firească spre independență și progres social, pentru o colaborare internațională trainică între națiuni suverane și egale în drepturi.

Congresul de la Geneva ocupă un loc însemnat în istoria Asociației Internaționale a Muncitorilor și, în general, a mișcării muncitorești internaționale. Documentele congresului, exprimînd clar poziția marxistă în probleme esențiale ale luptei de eliberare a proletariatului, au contribuit la răspîndirea largă a ideilor marxismului în mișcarea muncitorească, au dat un puternic impuls organizării și unirii proletariatului din diferite țări. Congresul de la Geneva, primul Congres muncitoresc internațional, s-a înscris în istorie ca un moment important în procesul organic de dezvoltare a mișcării muncitorești internaționale.

Cîteva concluzii după cel de-al VI-lea Congres mondial de sociologie. Evian, septembrie 1966

Filozofia și sociologia contemporană cunosc o nemaiîntîlnită efervescență și evoluție. Dacă în perioada dintre cele două războaie mondiale pe continentul nostru încă domnea cu autoritate sociologia de cabinet, iar pe cel nord-american se întrona empirismul, în ultimele trei decenii s-au produs schimbări importante, care s-au accentuat puternic în ultima vreme : 1) empirismul (indiferent de orientare și școli) a cîștigat adepți pe toate continentele ; 2) sociologia teoretică s-a reorientat și s-a diversificat ; ea a coborît din zonele abstractului „pur" și s-a apropiat de realitățile fără de care nu mai poate să existe ; 3) această reorientare a dus și la o serie de reacții justificate împotriva epirismului plat, care și el se vede nevoit să se „reprofileze", în concordanță cu noile necesități ; 4) în tabăra ideologilor nemarxiști s-a produs o diferențiere, grefată pe fondul încercărilor de a apropia teoria de practică, de a fundamenta teoretic unele acțiuni și cercetări concrete ; 5) corespunzător evenimentelor social-politice noi, s-a îmbogățit problematica filozofiei, iar în domeniul sociologiei s-au dezvoltat sau au apărut noi ramuri (sociologia decolonizării, sociologia națiunilor noi etc.) ; 6) revoluțiile tehnică-științifică și industrială au ridicat chestiuni noi atît social-politice, cît și teoretice-științifice ; de aici și necesitatea unor perfecționări în tematica și în tehnicile cercetării sociologice.

Cel de-al VI-lea Congres mondial de sociologie, care și-a desfășurat lucrările la Evian (Franța), între 4 și 11 septembrie 1966 — cu toată tematica sa limitată („Unitate și diversitate în sociologie" și „Sociologia relațiilor internaționale") —, a oglindit pe deplin această situație. Dacă ne-am referi la comunicările prezentate în ședințele plenare, am observa că, deși ele sînt grupate pe trei mari probleme („Unitate și diversitate", „Sociologia relațiilor internaționale", „Cercetări internaționale de ordin comparativ"), îmbrățișează o gamă largă de aspecte : „Sociologie și ideologie" (F. Konstantinov), „Mecanisme comune" (J. Piaget), „Diversitate și unitate în sociologie" (P. A. Sorokin), „Sociologia relațiilor internaționale : studii empirice și experimentale" (R. C. Angell), „Strategia păcii în era nucleară" (P. N. Fedoseev), „Relații internaționale și conflicte internaționale : o abordare sociologică" (J. Galtung), „Cercetări sociologice comparative internaționale" (S. Rokkan), „Dimensiunile de bază în studiile comparative ale structurilor sociale" (E. Allardt), „Probleme ale analizei comparative a societăților totale" (S. N. Eisenstadt), „Cercetări comparative cumulative" (R. M. Marsh). Făcînd abstracție de terminologia discutabilă, folosită în delimitarea unor probleme, oare nu avem aici de-a face într-adevăr cu

aspecte majore ale vieții contemporane ? Dacă aruncăm o privire asupra formelor de lucru ale congresului, observăm că aici a fost vorba de o abordare foarte multilaterală și variată a diferitelor aspecte, fapt ce oglindește și preocupările sociologiei contemporane.

Arătam că temele principale ale acestei importante întîlniri au fost : *„Unitate și diversitate în sociologie"* (Secția I) și *„Sociologia relațiilor internaționale"* (Secția a II-a). Aceste două secții și-au desfășurat lucrările în cadrul a 16 *comitete de lucru :* a) Modelele ; b) Ideologie și sociologie ; c) Sociologie și antropologie socială ; d) Obiectivitatea metodelor cercetării ; e) Cercetări interdisciplinare și mecanisme comune ; f) Imaginea omului și alegerea ipotezelor ; g) Economie și sociologie ; h) Școli naționale și obiective comune — toate în cadrul secției I-a ; a) Cercetări asupra conflictelor și asupra rezolvării lor ; b) Națiuni noi ; c) Tensiuni culturale sau rasiale și relațiile internaționale ; d) Gîndirea strategică ca proces social ; e) Militarii de carieră și militarismul ; f) Pauperism și relații internaționale ; g) Clase sociale și relații internaționale ; h) Sociologia organizațiilor internaționale — toate în cadrul secției a II-a. Pe lîngă acestea, aici și-au desfășurat lucrările și patru *„Mese rotunde"* — a) Învățămîntul sociologiei ; b) Probleme ale documentării în sociologie ; c) Sociologia educației și dezvoltării ; d) Cercetări internaționale asupra bugetelor de timp — și 14 *„Comitete de cercetări"* — a) Comunicații de masă ; b) Sociologia cunoașterii ; c) Sociologia dreptului ; d) Sociologia educației ; e) Sociologia familiei ; f) Timpul liber și cultura populară ; g) Sociologia medicinei ; h) Sociologia politică ; i) Sociologia psihiatrică ; j) Sociologia religiilor ; k) Sociologia științei ; l) Stratificare și mobilitate socială ; m) Sociologia muncii și organizării ; n) Sociologia urbană.

Această multitudine de preocupări nu dovedește oare faptul că sociologia ca știință tinde să fie legată prin cele mai intime preocupări ale sale de om și problemele concrete referitoare la viața și munca sa ? Sociologul înțelege că au crescut sarcinile sale, responsabilitatea sa față de societate, atenția deosebită ce-o acordă și națiunilor noi, relațiilor internaționale, problemei războiului și păcii, sărăciei și prosperității, cunoașterii și acțiunii sociale etc.

*

Congresul de la Evian a fost o confruntare de idei și opinii, de teze, ipoteze și rezultate. Fiecare a adus aici experiența sa și a sociologilor țării sale, a făcut cunoscut celorlalți preocupările ce le are și soluțiile ce le au, ce le-a propus sau le propune. Se poate afirma pe drept cuvînt că aici s-a făcut o mare trecere în revistă a ceea ce s-a realizat și ceea ce își propun să realizeze sociologii tuturor continentelor. Mai mult decît oricînd, marxiștii, toți gînditorii progresiști au făcut aici dovada întregii lor capacități de a aborda multilateral și creator toate fenomenele contemporane. Sociologii din țările socialiste au adus o contribuție substanțială la ridicarea nivelului teoretic și științific al dezbaterilor, la îmbogățirea cu aspecte și soluții noi a problematicii congresului.

Sociologia românească a fost prezentă la acest congres, pe lîngă participarea activă în discuțiile din grupele de lucru, mese rotunde și comitete de cercetare, cu cincisprezece comunicări : „Cercetarea sociologică a nivelului de viață al populației. Schema generală a sistemului sociologic al indicatorilor nivelului de viață al populației", de prof. Manea Mănescu, membru corespondent al Academiei ; „Maniera în care sistemul de indicatori ai planului de stat orientează desfășurarea proceselor sociale", de prof. dr. Roman Moldovan, membru corespondent al Academiei ; „Condițiile sociale ale logicii stoice", de acad. Athanase Joja ; „Cîteva probleme metodologice ale sociologiei învățămîntului", de prof. Miron Constantinescu ; „Influențele industrializării asupra mobilității sociale — exemplul României", de Costin Murgescu, membru corespondent al Academiei, C. Grigorescu, G. Retegan, V. Trebici ; „Problemele metodologiei studiilor sociologice întreprinse asupra condițiilor de viață ale salariaților din zona urbană", de dr. Constantin Ionescu ; „Școala sociologică românească și problema instituțiilor internaționale în favoarea păcii", de dr. Ovidiu Bădina ; „Sociologie, psihologie economică și conștiință economică", de dr. Mihail Cernea ; „Conceptul suveranității într-o sociologie a dezvoltării", de Gheorghe Dolgu și Mihail Dulea ; „Considerații asupra sociologiei intelectualilor", de Gáll Ernö ; „Studiul sociologiei relațiilor internaționale asupra raportului între aceste relații și dreptul internațional", de dr. Alex. Bolintineanu ; „Probleme sociale ulterioare încetării activității profesionale", de dr. Al. Ciucă și Maria Sanda ; „Metodologia anchetei vizînd starea sănătății efectuată asupra a 1 000 000 de locuitori ai Republicii Socia-

liste România", de dr. P. Mureșan, dr. Gh. Zahariade și dr. I. Ionescu; „Contribuții la studiul organizării regimului de viață într-o unitate de bolnavi cronici", de dr. Gh. Zahariade și Gh. Pătru; „Organizarea serviciului de prevederi sociale în mediul rural", de Ion Matei.

De o deosebită apreciere din partea specialiștilor A. Szalai, A. R. Schneider ș.a. s-a bucurat comunicarea „Cercetarea sociologică a nivelului de viață al populației", comunicare solicitată să intre în documentele oficiale ale congresului. În discuțiile purtate la alte grupe de lucru, mese rotunde sau comitete de cercetare s-au făcut de asemenea aprecieri măgulitoare la adresa sociologiei românești, la tradițiile și realizările sale, la felul cum România știe să preia ce a fost pozitiv în sociologia sa și să o dezvolte creator, de pe o poziție teoretică-filozofică nouă, în condiții cu totul noi. Cuvinte pline de respect au fost pronunțate de marxiști și nemarxiști. Comunicările și lucrările românești de sociologie au fost epuizate rapid.

Mulți au fost impresionați de standul românesc, pe care se aflau comunicările sociologilor români, „Pagini alese", din opera lui Gusti și monografia despre Gusti, diferite lucrări și reviste de specialitate și ultimele patru numere ale revistei „The Romanian Journal of Sociology". A fost o mare satisfacție pentru noi să vedem cît de mult este solicitată această revistă (căreia i-am dori o apariție regulată). De altfel, cunoscutul om de știință J. Galtung, de la Institutul internațional de cercetări asupra păcii (Oslo), referindu-se la varietatea preocupărilor sociologilor contemporani, afirma: „Un excelent exemplu în această privință este *The Romanian Journal of Sociology*. În revistă sînt expuse rezultatele unor cercetări ingenioase și moderne referitoare la probleme interne ale României și la alte probleme. Sper foarte mult că în curînd vom colabora într-o măsură mai mare cu colegii noștri români".

*

Ar fi o încercare hazardată ca cineva să se încumete a analiza sau a judeca sub aspectul valorii — într-un număr redus de pagini — un mare congres mondial, la care au fost reprezentate 56 de țări, prin participarea a peste 2 000 de sociologi din partea a 5 asociații internaționale sau regionale, a 36 de asociații naționale, a 40 de institute sau organisme analoage, un congres la care au fost prezentate peste 600 de comunicări, din care numai o parte vor apărea în volumele „Actes du sixième Congrès mondial de sociologie".

Tocmai pentru că au fost supuse discuției foarte multe probleme, dintre care unele cu totul noi, au apărut chestiuni cu mari semnificații teoretice și practice. Ținînd seamă de profilul acestei reviste, vom insista asupra cîtorva probleme ridicate îndeosebi în cadrul secției a II-a: Sociologia relațiilor internaționale.

La congres s-au înfruntat păreri și experiențe, idei și rezultate. Din tot ceea ce s-a făcut aici s-a văzut clar că sociologii din toate continentele sînt legați de evenimentele — mari sau mici — care frămîntă, într-un fel sau altul, omenirea. Aproape pretutindeni sociologia a devenit prezentă nu ca o preocupare pur academică, ci ca ceva legat de viața reală a oamenilor, chemat să contribuie la soluționarea problemelor zilelor noastre. Chiar dacă ne referim numai la schimburile de idei realizate în cadrul secției „Sociologia relațiilor internaționale", se poate ilustra pe deplin această stare. În cadrul discuțiilor au fost cuprinse o multitudine de aspecte, de la cele mai particulare pînă la cele mai generale, de la subiecte pur teoretice pînă la chestiuni cu profunde implicații practice.

*

Importanța mereu crescîndă a țărilor „lumii a treia" a pus și-n fața sociologilor probleme teoretice și practice foarte complexe. Studiul sociologic al națiunilor recent eliberate și în curs de dezvoltare a dus la apariția uneia dintre cele mai semnificative ramuri a sociologiei: națiuni noi. Pentru a înțelege în mod științific realitatea profund dinamică și cu totul nouă, ce face să se schimbe continuu harta social-politică a atîtor zone, trebuie întreprinsă nu numai o critică a unor concepte existente, cu care operează sociologia, concepte care se dovedesc din ce în ce mai necorespunzătoare pentru surprinderea și înțelegerea adecvată a tumultuoaselor transformări politice și social-economice din această sferă a lumii, ci trebuie făcută o analiză sistematică, științifică și continuă a noilor realități.

De pe această bază însă, avînd permanent o viziune materialistă și dialectică asupra lumii, sociologii pot crea o teorie nouă asupra acestor fenomene. Varietatea aspectelor și diversitatea locurilor în care s-a făcut cercetarea demonstrează că această tendință — cu toate greutățile începutului — își croiește drum. Spre exemplificare amintim numai cîteva ti-

tluri de comunicări: „Încercare asupra unei tipologii a formațiunilor naționale pe trei continente", de A. Abdel-Malek (Franța); „Interpretarea sociologică a decolonizării: cazul Africii negre", de F. N. Agblemagnon (Togo); „Procesul consolidării naționale în țările Asiei de sud și sud-est", de N. N. Cebociarov (U.R.S.S.); „Experiența studiilor relațiilor naționale în U.R.S.S.", de M. S. Djunusov (U.R.S.S.); „Tradiții și modernitate în Madagascar: elementele unei psihosociologii a asistenței tehnice", de J. W. Lapierre (Franța, însă profesor la Facultatea de litere și științe umane de la Universitatea din Nisa și la Facultatea cu același nume din Madagascar); „Națiunea în Africa tropicală: noțiune și structură", de W. Markov (R.D.G.); „Un studiu asupra ciocnirilor între civilizația europeană și cultura locală în Irak", de A. Wardi (Irak); „Decolonizarea și dinamica nouă a construcției naționale a Tunisiei", de A. Zghal (Tunisia), și altele.

Cea mai mare parte a intervențiilor au pus în discuție faptul că ar fi valabile și pentru realitățile națiunilor noi conceptele create pentru analizarea realității occidentale.

Nu mi se pare lipsit de semnificație faptul că, de exemplu, F. N'songan Agblemagnon este un tînăr, dar cercetător matur (responsabil de cercetare în C.N.R.S.), dar și om politic (ambasador, delegat permanent al Togoului pe lîngă U.N.E.S.C.O.), un om foarte instruit, care a reprezentat cu deosebită cinste țara sa nu numai în acest grup de lucru, ci și la masa rotundă — *problemele documentării în sociologie*, unde a susținut interesanta comunicare „Probleme particulare ale sociologiei în Africa subsahariană". Chestiunile ridicate în comunicarea sa, prezentată în cadrul grupului de lucru *națiuni noi* (aspectele decolonizării, caracteristicile situației decolonizării, decolonizarea ca o serie a urgențelor, conținutul și semnificația decolonizării, reacțiile, programele, noile grupe, strategiile), demonstrează nu numai o stare de fapt, ci și o tendință în cercetare, tendință care trebuie urmărită cu atenție.

Tema decolonizării a fost prezentă în foarte multe referate. De altfel, unul dintre vorbitori afirma că sociologia decolonizării trece prin decolonizarea sociologiei. S. K. Nandy (de la Universitatea Manitoba, Winnipeg), care, analizînd în special dezvoltarea țării sale, își punea problema: Modernizarea este ea oare o occidentalizare? Care sînt căile de dezvoltare? Există o „cale asiatică a socialismului"? Istoria națiunilor noi va repeta oare istoria națiunilor dezvoltate? Evident, au existat multe încercări de a da răspunsuri la varietatea problemelor ivite; răspunsurile au fost și sînt diferite, ele depinzînd de mulți factori, dintre care nu de mică importanță se dovedește poziția teoretică pe care se află cercetătorul.

*

Grupul de lucru *pauperism și relații internaționale*, prezidat de S. M. Miller (Fundația Ford), a avut ca raportor pe P. Marris (Kenya). Aici au luat parte la dezbateri, printre alții, și P. Townsend (Universitatea Essex), N. Keyfitz (Universitatea Chicago), A. Sarapata (Institutul de filozofie și sociologie Varșovia), A. N. Kaliadin (Moscova), ultimul fiind înscris și cu o valoroasă comunicare: „Dezarmarea este o problemă socială". Chestiunile ridicate s-au referit la aspecte atît teoretice, cît și practice. Iată cîteva dintre ele: Ce înțelegem prin sărăcie? Ce instrumente de măsură ne permit s-o definim? Încercările ce au urmărit reducerea sărăciei și-au atins oare scopul?

În ședința acestui grup s-a făcut simțită strădania de a înțelege fenomenele în funcție de condițiile de loc și timp, de cadrul național, dar și internațional. Evident că nu s-a ajuns și nici nu se putea ajunge aici la soluții. S-a reușit însă crearea unei imagini mai ample asupra problemei. S-au prezentat comunicări în care se făcea o analiză generală a problemei (B. Thomson — Anglia și N. Keyfitz — S.U.A.) și a implicațiilor studiilor empirice asupra sărăciei (A. Sarapata — Polonia, A. Feldmann și C. Hurn — Porto Rico, S. Ferge — Ungaria, H. Früs — Danemarca), dar s-au făcut și propuneri de „programe contra sărăciei" (expunerile lui R. A. Helling — Canada, M. Rein — S.U.A.).

Ce demonstrează aceste căutări? Sînt ele numai încercări teoretice? Greu de făcut afirmații categorice. Cert este însă faptul că sociologii — de diferite orientări — au abordat problema sărăciei și caută să contribuie la găsirea unor soluții, că s-a înțeles că studiul sărăciei și bogăției nu poate fi făcut izolat de studiul structurilor sociale.

*

O altă grupă de lucru bogat reprezentată în cadrul secției „Sociologia relațiilor internaționale" a fost cea care s-a ocupat de *Tensiuni culturale sau rasiale și relațiile internaționale*. Ca și-n

altă parte, comunicările făcute aici au îmbrățișat o arie largă de aspecte. De la „Problema cooperației culturale în relațiile internaționale", de A. N. Maslin (U.R.S.S.), pînă la „O societate în căutarea unui stat: Canadienii — Francezi", de G. Fortin (Canada), au fost prezentate comunicări pe teme variate ca întindere și importanță. Amintim printre altele: „Migrație internațională, tensiuni culturale și relații externe: cazul Elveției", de K. B. Mayer (Elveția); „Influența structurilor etnice și lingvistice ale țărilor membre ale Națiunilor Unite asupra redactării Declarației universale a drepturilor omului", de A. Verdoodt (Belgia) etc.

*

Grupul de lucru asupra *sociologiei organizațiilor internaționale* a încercat să se ocupe de un domeniu în care sociologii nu au pătruns încă în mod practic. Studiul organizațiilor internaționale a fost și este încă domeniul în care lucrează juriștii și — cum se spune în Occident — „politologii", ultimii recurgînd și la metode sociologice. Această stare de fapt este oglindită și de compoziția grupului de lucru, al cărui președinte era un jurist (M. Virrally — Universitatea din Geneva), în timp ce marea parte a autorilor comunicărilor erau „politologi". (Doar unul singur a fost sociolog ca pregătire.)

Grupul de lucru și-a împărțit comunicările (care însă n-au fost prezentate toate și integral, din cauza unor absențe) pe trei teme: I. *Problemele metodei* („Posibilitățile de utilizare a metodelor, a sociologiei organizațiilor în studiul instituțiilor internaționale", de M. Crozier, de la Centrul de cercetări al sociologiei organizațiilor, Paris; „Starea cercetărilor în curs asupra sociologiei organizațiilor internaționale", de P. Bosc, de la Institutul catolic, Paris); II. *Problemele mediului* („Mediul organizațiilor internaționale", de D. C. Blaisdell, de la Colegiul orașului New York); III. *Procesul deciziei* („Factorii care influențează dezvoltarea de consens în Adunarea Generală a Națiunilor Unite", de C. F. Alger, de la University Evanston de nord-vest, S.U.A.; „Luarea deciziilor în Națiunile Unite asupra chestiunilor coloniale: modele de schimbare și continuitate", de H. K. Jacobson, de la Universitatea din Michigan, S.U.A.; „Planificare, programare și programe bugetare în agenții administrative publice", de S. A. Spencer, Washington; „Conduită de opoziție în procesul stabilirii deciziilor organizațiilor supranaționale", de G. Zellentin, Universitatea Cologne; „Procesul de luare a deciziei în serviciul de informare al Comunității economice europene", de U. Gori, din partea Societății italiene pentru organizațiile internaționale, Roma).

Discuțiile asupra acestor trei teme, care au fost conduse de J. Goormaghtigh, directorul Centrului european al Dotației Carnegie, n-au putut avea decît un caracter de explorare, din cauza noutății subiectului. Temele s-au arătat a fi interesante, cu toate că aici s-au înscris foarte puțini specialiști cu formație sociologică, și aceștia aparținînd diferitelor orientări burgheze.

*

Sînt și alte grupe de lucru ce și-au desfășurat activitatea în cadrul acestei secții, printre care amintim: „Gîndirea strategică ca proces social", „Militarii de carieră și militarismul", „Clase sociale și relații internaționale". Unele din comunicări (de altfel foarte mari) merită o atenție specială.

De mare atenție s-au bucurat și mesele rotunde pe „Problemele documentării în sociologie", „Învățămîntul sociologiei", „Cercetările internaționale asupra bugetului de timp", „Sociologia educației și dezvoltării", comitetele de cercetări „Comunicații de masă", „Sociologia cunoașterii", „Sociologia dreptului", „Sociologia educației", „Sociologia familiei", „Timpul liber și cultura populară", „Sociologia medicinei", „Sociologia politică", „Sociologia psihiatrică", „Sociologia religiilor", „Sociologia științei", „Stratificare și mobilitate socială", „Sociologia muncii și organizării", „Sociologia urbană" și altele, asupra cărora (la fel ca și asupra lucrărilor întregii secții „Unitate și diversitate în sociologie") vom reveni cu altă ocazie.

*

Chiar și numai din punctarea cîtorva aspecte și momente ale lucrărilor celui de-al VI-lea Congres mondial de sociologie se pot desprinde unele concluzii. De la început se impune varietatea temelor abordate, multitudinea preocupărilor sociologilor contemporani; de la problemele cele mai generale, cele mai teoretice, pînă la cele mai particulare, mai concrete, de la chestiunile categoriale pînă la cele care se referă la un aspect concret de muncă și viață au existat multiple activități, care mai de care pline de rezultate. Este oare vorba de o schimbare în optica sociologilor? Într-un anu-

mit sens, da. Sociologia nu mai este rezultatul unor speculații. Dacă ea studiază aspecte ale vieții omului și societății umane, nu înseamnă că tot ceea ce se ocupă de aceste fenomene sociale este sociologie. Se petrece un proces continuu de diversificare și concretizare, fiecare aspect mai important reușind să devină nucleul unei noi ramuri a sociologiei. Pe lîngă ramurile tradiționale: sociologie generală, sociologie economică, sociologie juridică și morală, sociologia familiei, sociologia politică, sociologia religioasă, s-au cristalizat și sociologia urbană, sociologia rurală, sociologia industrială, sociologia timpului liber, a educației și dezvoltării, a învățămîntului etc. Schimbările rapide în domeniul social, economic, politic și cultural fac să apară mereu noi aspecte ce trebuie cercetate și din punct de vedere sociologic; de aici alte noi ramuri sociologice („Sociologia decolonizării", „Sociologia națiunilor noi", „Sociologia comunicațiilor de masă", a „Organizațiilor internaționale" etc.) Acestea implică nu numai abordarea unor chestiuni teoretice, ci și practice, nu numai internaționale, ci și interne. Aici apar multe elemente ce deschid noi posibilități de înțelegere și soluționare a unor probleme. De aceea credem că trebuie să acordăm acestei sfere de preocupări o atenție sporită.

În sociologie — și mai ales în acele ramuri ale ei care privesc cercetarea unor aspecte de viață legate de chestiunile social-economice concrete, practice — se întîmplă în prezent un proces de tehnicizare, de economizare. Într-o măsură însemnată acest lucru este necesar în momentul cînd sociologia „se concretizează". Dar există și pericolul ca, punînd accentul pe tehnicizare, să fie golită treptat sociologia de teorie. Or, este greu de conceput (dacă nu vrem să greșim) existența unei sociologii „defilozofate".

Se petrece acum, după cum arăta profesorul J. Sczepanski (Polonia), actualul președinte al A.I.S., un proces de „profesionalizare", de diversificare și specializare mai rapid decît în alte științe. Explicații sînt multiple, dar în primul rînd ele trebuie căutate în legătura din ce în ce mai strînsă care există între sociologie și viață, în contactul permanent pe care-l are sociologul din zilele noastre cu problemele ce frămîntă diferitele categorii de oameni din toate sectoarele de activitate. Acum sociologia este chemată să dea soluții unor probleme. Prin funcția sa teoretică-filozofică, prin explicațiile sale științifice, prin puterea ei de analiză și sinteză, sociologia poate contribui la îmbogățirea cunoașterii noastre, dar și la soluționarea multor probleme. Aceasta este și menirea ei ca știință.

Congresul de la Evian a fost o utilă confruntare de idei, un dialog în care s-au înfruntat principii de gîndire, s-au aprofundat cunoștințe, s-au făcut schimburi de experiențe. În același timp, al VI-lea Congres mondial de sociologie a fost o dispută academică, în care fiecare și-a adus contribuția sa și a sociologilor țării sale, a învățat de la alții și a avut ce spune altora.

După întîlnirea de la Evian, se impun atenției noastre și alte aspecte care privesc prezentul, dar mai ales viitorul sociologiei românești. Noi avem o tradiție cu care nu se pot mîndri multe țări, o tradiție rezultată din activitatea unor oameni inimoși, grupați în jurul prof. D. Gusti. Nu e vorba aici de a continua cu orice preț ceva, ci de a folosi experiența trecutului în căutarea unor soluții ce privesc prezentul și viitorul realității noastre. În fața noastră stau sarcini mari în domeniile social, economic, politic, cultural etc. Sociologii își pot aduce contribuția — modestă, ce e drept — la cercetarea multor aspecte și la sugerarea unor soluții. Pentru aceasta este nevoie însă de *cercetare concretă*, de un învățămînt sociologic diversificat, de o informare și documentare științifică, operativă și completă.

Sociologia și alte discipline sociologice ajută la formarea unor specialiști în domeniul științelor sociale, de aceea învățămîntul sociologic, credem noi, trebuie extins *treptat* și în facultățile cu profil economic, în tot învățămîntul umanitar.

Practica studențească trebuie, de asemenea, reașezată, avînd în vedere necesitățile pregătirii cadrelor noastre, dar și ale experienței trecute. Avem nevoie de o *profesionalizare* a sociologiei, de o participare activă a sociologului la toate problemele pe care le ridică viața contemporană, indiferent că sînt teoretice sau practice.

Ovidiu BĂDINA

Congresul internațional de istorie a mișcării muncitorești. Linz, septembrie 1966

Între 8 și 10 septembrie a.c. s-au desfășurat la Linz (Austria) lucrările unei întîlniri științifice internaționale organizată de un colectiv de istorici care se ocupă cu istoria mișcării muncitorești din Austria (Arbeits gemeinschaft für die Geschichte der Arbeiterbewegung in Östereich). Este cea de-a 3-a conferință internațională care a avut loc pînă în prezent, participarea de data aceasta fiind mult mai bogată ; au luat parte delegați ai unor institute care se ocupă cu problemele istoriei mișcării muncitorești din 12 țări (R. S. Cehoslovacă, R. D. Germană, R. P. Polonă, R. S. România, R. P. Ungară, R. S. F. Iugoslavia, Germania Federală, Elveția, Franța, S.U.A., Austria, Olanda).

Din țara noastră au participat N. Goldberger, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., și Const. Nuțu, redactor-șef al colecției „Bibliotheca Historica Romaniae".

Ordinea de zi a conferinței a pus în discuție probleme de metodologie, de tehnică a investigațiilor în cercetarea istoriei sociale (problema alcătuirii bibliografiilor, a alcătuirii unor ediții de documente, problema arhivelor și documentației, problema folosirii statisticii și ciberneticii în cercetarea fenomenului social). Desfășurarea lucrărilor acestei întîlniri, schimbul de opinii au constituit un început meritoriu de colaborare concretă între institutele care se ocupă cu istoria mișcării muncitorești.

Conferința a discutat o serie de măsuri menite să asigure la viitoarele întîlniri rezultate mai fructuoase.

În acest scop s-a hotărît convocarea — în ianuarie 1967 — a unui comitet organizatoric format din cîte un delegat din partea țărilor participante, care să pregătească viitoarea conferință. S-a stabilit, de asemenea, să se editeze în Austria un buletin de informare cu o apariție bianuală și care să cuprindă : publicațiile bibliografice cu privire la mișcarea muncitorească ; edițiile de documente publicate cu comentarii și planurile tematice ale edițiilor de documente în pregătire.

Delegația României a prezentat trei comunicări : „Bibliografia mișcării muncitorești din România", „Cu privire la edițiile de documente ale mișcării muncitorești din România" și „Statistica în istoria socială", care au suscitat interes, un număr de participanți cerînd lămuriri suplimentare la problemele ridicate.

Schimbul de experiență realizat cu acest prilej a deschis noi perspective de colaborare privind investigațiile și informația referitoare la elaborarea și publicarea unor lucrări bibliografice, ediții de documente, adoptarea unor tehnici și metode moderne în cercetarea științifică.

СОДЕРЖАНИЕ

СТОЛЕТИЕ АКАДЕМИИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РУМЫНИЯ

Приветственное слово товарища Николае Чаушеску на торжественной сессии посвященной празднованию столетия Академии Социалистической Республики Румыния 3

Сто лет Академии 9

ДУНАЙСКИЕ СТРАНЫ ВО ВРЕМЯ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

И. ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Румыния во время второй мировой войны 35

Э. КАМПУС: Позиция Малой Антанты и Балканской Антанты по отношению к гитлеровской Германии 65

Г. МАТЕЙ: Солидарность румынского народа с чехословацким народом против гитлеровской агрессии 69

Г. ЗАХАРИЯ: О внешней политике Румынии на первом этапе второй мировой войны 73

*

Н. ГОГОНЕАЦЭ : Василе Конта—представительная фигура румынской материалистической мысли 76

30 ЛЕТ СО ВРЕМЕНИ СОЗДАНИЯ ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНЫХ БРИГАД В ИСПАНИИ 83

РЕЦЕНЗИИ — БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ 117

ИНФОРМАЦИЯ 148

SOMMAIRE

LE CENTENAIRE DE L'ACADÉMIE DE LA REPUBLIQUE SOCIALISTE DE LA ROUMANIE

Le salut adressé par la camarade Nicolae Ceaușescu á la Session solennelle consacrée à la fête du centenaire de l'Académie de la République Socialiste la Roumanie 3

Centum Anni Academiae 9

LES PAYS DANUBIENS PENDANT LA SECONDE GUERRE MONDIALE

I. POPESCU-PUȚURI: La Roumanie pendant la seconde guerre mondiale..... 35

E. CAMPUS: La position de la Petite Entente et de l'Etente Balcanique à l'égard de l'Allemagne hitlérienne 65

GH. MATEI: La solidarité du peuple roumain et du peuple tchécoslovaque contre l'agression hitlérienne 69

GH. ZAHARIA: Sur la politique externe de la Roumanie, dans la première étape de la seconde guerre mondiale 73

*

N. GOGONEAȚĂ: Vasile Conta, personalité representative du la pensée materialiste roumaine 76

30 ANS DEPUIS LA CONSTITUTION DES BRIGADES INTERNATIONALES DE L'ESPAGNE 83

COMPTE-RENDUS — NOTES BIBLIOGRAPHIQUES 117

INFORMATIONS 148

INHALT

DIE HUNDERTJAHRFEIER DER AKADEMIE DER SOZIALISTISCHEN REPUBLIK RUMÄNIEN

Grussbotschaft, übermittelt voh Genossen Nicolae Ceaușescu auf der Festsitzung anlässlich der Hundertjahrfeier der Akademie der Sosialistischen Republik Rumänien 3

Centum Anni Academiae..... 9

DIE DONAULÄNDER WÄHREND DES ZWEITEN WELTKRIEGS

I. POPESCU-PUȚURI: Rumänien während des zweiten Weltkriegs 35

E. CAMPUS: Die Stellungnahme der Kleinen Entente und der Balkan-Entente zu Hitlerdeutschland 65

GH. MATEI: Die Solidarität des rumänischen Volkes mit dem tschechoslowakischen Volk gegen die Hitler-Aggression 69

GH. ZAHARIA: Uber die Aussenpolitik Rumäniens in der ersten Etappe des zweiten Weltkriegs 73

*

V. GOGONEAȚĂ: Vasile Conta, eine repräsentative persönlichkeit des materialistischen Denkensin Rumänien 76

30 JAHRE SEIT DER AUFSTELLUNG DER INTERNATIONALEN BRIGADEN IN SPANIEN 83

REZENSIONEN — BIBLIOGRAPHISCHE ANMERKUNGEN 117

INFORMATIONEN 148

CONTENTS

THE CENTENNIAL CELEBRATION OF THE ACADEMY OF THE SOCIALIST REPUBLIC OF ROMANIA

The greeting speech delivered by comrade Nicolae Ceaușescu at the Solemn Session on the occasion of the Centennial celebration of the Academy of the Socialist Republic of Romania. 3

Centum Anni Academiae 9

THE DANUBIAN COUNTRIES DURING THE SECOND WORLD WAR

I. POPESCU-PUȚURI: „Romania During the Second World War" 35

E. CAMPUS: „The Attitude of the Little and Balkan Entente towards the Hitlerite Germany 65

GH. MATEI: „The Solidarity of the Romanian People with the Czech People Against the Hitlerite Aggresion" 69

GH. ZAHARIA: „Concerning Romania's Foreign Policy in the First Stage of the Second World War" 73

*

N. GOGONEAȚĂ: Vasile Conta, a Leading Figure of the Materialist Thinking in Roumania 76

30 YEARS SINCE THE CREATION OF THE INTERNATIONAL BRIGADES IN SPAIN 83

BOOK REVIEWS — BIBLIOGRAPHICAL NOTES 117

NFORMATIONS 148

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este: București, strada Ministerului nr. 4, telefon: 17.01.60, interior 442; 722; 369.

Revista „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R." apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

40 502

Biblioteca Graș
Sibiu

Lei 6

I 8916

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

analele

INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

ANUL XII 6 1966

0 IUL. 2005

i 8916. 2014

BIBLIOTECA CENTRALĂ SIBIU

SUMAR 6 — 1966 —

analele

INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

Articole

V. AXENCIUC : Evoluția economiei românești în anii 1918—1938 . 3

N. GOGONEAȚĂ : Tendințe materialiste în filozofia românească . 19

Organizații de masă create și conduse de P.C.R. în anii ilegalității

— Comitetele de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare : **N. Petrovici** 36

— Comitetele pentru apărarea și ajutorarea ceferiștilor închiși : **Fl. Dragne** 43

— Patronajele populare : **Gh. I. Ioniță** 50

— Apărarea patriotică în anii 1941—1944 : **O. Matichescu** . . . 60

Documente

Un interviu acordat de Karl Marx în 1878 72

Adeziuni ale forțelor democratice din România la Conferința mondială pentru apărarea păcii și democrației (Paris, 13—14 mai 1939) : **G. I.** 83

Un document privind năruirea sistemului militar hitlerist în Balcani : **N. Ciachir** 90

Comunicări

Manifestări ale maselor populare din Transilvania împotriva dictatului de la Viena : **Tr. Bunescu** 93

Aspecte ale legislației în prima etapă a revoluției populare : **D. V. Firoiu** 103

Discuții

Obiectul Teoriei istoriei : **C. Mocanu** 118

Evocări

I. C. FRIMU ■ *DUMITRU MARINESCU* ■ *IOAN ELENA* 133

8017

Note bibliografice

Dinu C. Giurescu : **„Ion Vodă cel Viteaz"** ; O. Parpală : **„Aspecte din agricultura României. 1920—1939"** ; Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Malița : **„Pagini din trecutul diplomației românești"** ; I. Rădulescu : **„Dialectica forțelor și relațiilor de producție socialiste în România"** ; Paul Gogeanu : **„Strîmtorile Mării Negre de-a lungul istoriei"** ; A. Vianu : **„Abraham Lincoln"** ; Wladyslaw Góra, Stanislaw Okecki : **„Germanii antifasciști în mișcarea de rezistență poloneză".** 150

Informații

Primul Congres internațional de studii balcanice și sud-est europene — Sofia, august 1966 174

Conferința științifică de istorie „Frontul popular antifascist din Franța și activitatea lui Maurice Thorez" — Paris, 24—29 septembrie 1966 179

Susținerea unor teze de doctorat la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. . . . 180

Sumarul numerelor 1—6 din 1966 182

■

COMITETUL DE REDACȚIE

ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — secretar de redacție, GEORGESCU TITU — redactor-șef, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEAN N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, ROMAN VALTER, SURPAT GHEORGHE — redactor-șef adjunct, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

Evoluţia economiei româneşti în anii 1918–1938*

V. AXENCIUC

Orînduirea capitalistă în România s-a stabilit mai tîrziu decît în occidentul european, unde încă din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea relaţiile burgheze încep să precumpănească într-o serie de ţări. Cînd în Anglia şi Franţa, Germania şi Italia oraşele deveniseră centre industriale, iar produsele uzinelor şi fabricilor lor inundau piaţa mondială, în ţara noastră dominau încă, pînă în decursul deceniilor 6—7 ale secolului al XIX-lea, relaţiile feudale.

Revoluţia burghezo-democratică din anul 1848, Unirea Moldovei cu Ţara Românească în 1859 şi formarea statului naţional român, reforma agrară din 1864, cucerirea independenţei şi suveranităţii naţionale în urma războiului din 1877 împotriva Imperiului otoman au fost evenimente care au stimulat mersul înainte al societăţii, creşterea forţelor de producţie ale ţării. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu dezvoltarea relaţiilor de producţie capitaliste, în ţara noastră are loc dezvoltarea industriei.

Cu toate că puterea economică-politică era încă în mare parte în mîinile moşierimii, burghezia comercială, industrială şi bancară se dezvoltă continuu. Se înfiinţează tot mai multe fabrici, întreprinderi ale industriei uşoare, se creează şi se dezvoltă reţeaua de căi ferate, instituţii bancare. Industria maşinistă, ca sector al producţiei materiale a economiei naţionale, se conturează tot mai mult în ramurile industriei uşoare şi celei extractive : alimentară, textilă, pielărie, materiale de construcţie, petrolieră, carboniferă şi într-o măsură mai restrînsă în ramura metalurgică, hîrtiei şi artelor grafice etc.

Începutul industrializării ţării s-a făcut în perioada cînd ţările capitaliste avansate se aflau în trecere spre stadiul monopolist al capitalismului. Dezvoltarea ulterioară a industriei din România s-a făcut cînd pe plan mondial marile

* Parţial, unele aspecte ale acestei teme au fost tratate de autor în „Viaţa economică", anul IV, nr. 47 (171) din 25 noiembrie 1966.

Analiza evoluţiei economiei româneşti între cele două războaie mondiale, definirea nivelului şi structurii, argumentarea documentată a consecinţelor asupra vieţii social-politice a ţării comportă, evident, noi cercetări şi investigaţii.

Le vom face loc cu interes în paginile revistei noastre. (nota redacţiei).

puteri capitaliste trecuseră la imperialism. Acest lucru a avut consecinţe negative asupra dezvoltării forţelor de producţie, asupra industrializării care întîmpina mari dificultăţi din partea ţărilor capitaliste industrializate. Pe de o parte, produsele industriale străine, mai ieftine, exercitau o puternică concurenţă asupra industriei româneşti în dezvoltare, iar pe de altă parte pătrunderea masivă de capital străin în industrie, bănci determina o orientare unilaterală dezvoltării forţelor de producţie, industriei. Industria naţională, industrializarea, era astfel frîntă pe două fronturi. Cu toate acestea, procesul obiectiv al dezvoltării forţelor de producţie, al industrializării înaintează, industria cucereşte poziţii în economia naţională.

Burghezia industrială şi bancară se grupează, se întăreşte treptat în cadrul coaliţiei burghezo-moşiereşti şi, sprijinită de aparatul de stat, încă de la sfîrşitul secolului al XIX-lea făcînd concesii moşierimii, ia o serie de măsuri, la început mai restrînse, apoi mai substanţiale, de încurajare şi protecţie a industriei autohtone faţă de concurenţa străină. Cu toate acestea, ofensiva pătrunderii capitalului străin tot nu a putut fi stăvilită. În raport cu forţa capitalului extern, capitalul românesc şi industria ţării erau slabe, nu erau în măsură a îngrădi cu eficienţă penetraţia spoliatoare a monopolurilor imperialiste.

Începînd cu sfîrşitul secolului trecut, capitalurile engleze, franceze, germane, austriece, americane etc. acaparează, rînd pe rînd, ramuri importante ale industriei, o parte din marile bănci : datoria externă devine o povară grea pentru bugetul de stat şi masele populare care trebuiau s-o plătească. *Economia României devine o sferă de investiţii, de plasament a capitalului străin, o sursă de materii prime şi piaţă de desfacere a produselor industriale ale Europei centrale şi occidentale.* România, prin bogăţiile sale naturale de petrol, lemn etc. şi profiturile ce se obţineau, devine *obiect* deosebit de disputat al luptei dintre puterile imperialiste. Aceasta reprezintă o bază economică pentru amestecul marilor monopoluri şi puteri imperialiste în treburile interne şi externe ale ţării, pentru încălcarea independenţei economice şi politice a României, ţară în dezvoltare.

După unele date, în 1916, capitalul străin în cadrul societăţilor industriale reprezenta cca. 92% în industria petrolului, 94% în industria zahărului, 74% în industria metalurgică, 70% în industria lemnului etc. Dominaţia capitalului străin în unele sectoare importante ale economiei naţionale îşi va pune pecetea pe dezvoltarea ulterioară capitalistă a ţării, va determina numeroase consecinţe negative prin frînarea forţelor de producţie, iar pe plan social-politic va genera puternice contradicţii.

Structura economică şi socială a ţării pînă la primul război mondial arăta că România se afla în prima fază a dezvoltării capitaliste. Procesul de concentrare şi centralizare a capitalului se găsea într-o fază de început, cele cîteva organizaţii de monopol aveau o arie redusă asupra producţiei şi pieţei şi erau departe de a avea un rol dominant în viaţa economică şi politică a României. Capitalul financiar se afla într-o formă incipientă în condiţiile în care sistemul bancar şi de credit era lovit puternic de marea finanţă capitalistă internaţională. În sfîrşit, România nu numai că nu avea capacitatea de a exporta capital şi nu participa la împărţirea pieţei mondiale, dar era, din contră, obiectul exploatării de către capitalul internaţional. În timp ce monopolurile internaţionale îşi

disputau piaţa şi bogăţiile ţării, o parte însemnată a teritoriului României se afla încă sub ocupaţia străină.

Primul război mondial, purtat şi pe cea mai mare parte a teritoriului României, a avut ca urmări o serioasă deteriorare a aparatului de producţie din industrie, transporturi, distrugerea în masă a surselor de energie : mine de cărbuni, sonde de ţiţei etc., precum şi a unei părţi din forţele de producţie din agricultură. Au fost necesari 5—6 ani, adică pînă prin 1924, pentru o refacere, în linii generale, a potenţialului economic naţional şi aducerea lui la nivelul aproximativ antebelic.

Caracterul economiei româneşti în perioada interbelică

După război, factorii economici-sociali care puneau în mişcare dezvoltarea economică se amplifică şi se complică şi mai mult. Dezvoltarea forţelor de producţie în România a avut loc în condiţiile cînd capitalismul intrase pe plan mondial în criza generală, care şi-a pus amprenta asupra vieţii economice a tuturor ţărilor capitaliste mari sau mici, mai mult sau mai puţin dezvoltate. Apar condiţii noi care influenţează unele în sens pozitiv, altele negativ asupra dezvoltării economice.

Pe lîngă factorii proprii mecanismului orînduirii capitaliste care au acţionat în sensul lărgirii posibilităţilor de dezvoltare a industriei capitaliste se înscriu unii de ordin social, politic şi economic, generaţi de noile condiţii interne şi externe ale ţării. Astfel, prin încheierea procesului de formare a statului naţional unitar român şi întregirea pieţei naţionale, prin reforma agrară din 1921, prin creşterea poziţiilor economice-politice ale burgheziei industrial-bancare s-a creat un teren mai favorabil dezvoltării forţelor de producţie, intensificării procesului de industrializare capitalistă.

Totodată, dezvoltarea economică a continuat să întîmpine o serie de piedici ca : menţinerea unor rămăşiţe feudale, adîncirea exploatării ţării de capitalul străin şi sustragerea de către acesta a unei părţi însemnate din venitul naţional, ceea ce frîna reproducţia capitalistă lărgită ; relaţiile economice de schimb dezavantajoase cu ţările capitaliste industriale ; o anumită îngustime a pieţei interne şi în general repercutarea asupra economiei româneşti a consecinţelor diviziunii capitaliste internaţionale a muncii, a crizelor economice mondiale.

În primii ani de după război începe procesul de sudare a complexului economiei naţionale, de încadrare organică a întreprinderilor şi ramurilor economiei în diviziunea naţională a muncii, în piaţa internă întregită.

Creşterea puterii economice şi politice a burgheziei industrial-bancare, folosirea din ce în ce mai mult a aparatului de stat de către aceasta fac ca intervenţia ei în economie să fie mai puternică. Se întreprind măsuri tot mai complexe de protejare a industriei faţă de concurenţa mărfurilor străine prin tarife vamale ridicate, protecţioniste. În special prin tarifele din 1924, 1926, 1927, 1935, 1936 etc. tot mai ridicate se ajunge la o cvasimonopolizare a pieţei interne a principalelor produse industriale la dispoziţia industriei autoh-

tone. Alături de tariful vamal protecționist și celelalte avantaje de încurajare a industriei, un factor stimulator l-au constituit comenzile de stat pentru înzestrarea căilor ferate, a porturilor, pentru înzestrarea și modernizarea armatei, mai ales după 1936 etc., astfel încît în preajma anului 1938 economia României reprezenta nivelul cel mai înalt la care au ajuns forțele de producție în cadrul orînduirii capitaliste.

Rolul hotărîtor în definirea structurii și profilului unei economii moderne îl are industria. În perioada interbelică a celor două decenii, cu toate piedicile întîmpinate, industria României a cunoscut modificări însemnate cantitative și calitative. Cu excepția crizei economice din anii 1929—1933, cînd producția industrială manifestă o reducere substanțială, în restul perioadei industria cunoaște o dezvoltare evidentă. Acest proces este confirmat de o serie de date care cuprind perioada de la terminarea, în linii generale, a refacerii economice — 1924 — pînă în 1938 cînd economia atinge nivelul cel mai înalt cunoscut în România capitalistă.

După datele Institutului românesc de conjunctură, indicii dezvoltării industriale au evoluat astfel [1] :

	1924	1929	1932	1938	Ritm mediu anual de creștere
Industria	100	166,5	147,5	219,1	5,4%
din care :					
— producția de bunuri de consum	100	129,1	104,9	163,9	3,4%
— producția de mijloace de producție	100	191,5	193,2	251,8	6,4%
— producția de țiței	100	260,0	395,0	354,0	9,5%

Tabelul ne impune semnalarea mai multor concluzii importante din care reținem : 1. într-o perioadă de un deceniu și jumătate producția industrială a României, avînd un ritm inegal, însă mediu de cca. 5%, ajunge să se dubleze în 1938 față de 1924 ; 2. asupra creșterii mai rapide a industriei în general a influențat industria petrolieră, care a obținut o mărire de cîteva ori a producției ; 3. se observă o dezvoltare mai accelerată a producției mijloacelor de producție față de producția bunurilor de consum, ceea ce confirmă un stadiu mai avansat al industrializării capitaliste.

O imagine asupra dezvoltării absolute a industriei ne dau cifrele creșterii cantitative a producției industriei extractive și prelucrătoare.

Principalele produse ale industriei extractive determină, cu excepția cărbunilor, o creștere substanțială a acestei ramuri în care ponderea hotărîtoare (cca. 65%) revine extracției țițeiului.

[1] Institutul românesc de conjunctură, „Buletinul" nr. 1/1935, p. 61 și *Anuarul statistic al României pe 1939 și 1940*, p. 499.

Produsul	1923	1939	Creştere %
Producţia de petrol (mii tone)	1 512	8 703 *	575%
Producţia de cărbuni (mii tone)	2 521	2 470	98%
Consumul de gaz metan (milioane m^3)	317	1 859 **	587%
Producţia de aur (kg)	1 342	6 072	460%

Industria petrolieră atinge nivelul cel mai înalt în anul 1936, după care extracţia se reduce, ajungîndu-se în anul 1938 la cca. 6 600 000 de tone.

Industria prelucrătoare indică şi ea o creştere însemnată la unele dintre principalele produse.

Produsul	Producţia (în mii tone) 1923	Producţia (în mii tone) 1938	Creştere %
Fontă	47	137	292%
Oţel	83	276	332%
Laminate	80	300	375%
Acid sulfuric	22,6 [2]	44,7	212%
Acid clorhidric	0,4 [3]	3,4	825%
Ciment	194 [1]	511	265%
Ţesături bumbac	1,4 [1]	21,1	1 510%
Ţesături lînă	2,0 [1]	6,6 [4]	330%
Hîrtie şi carton	24,9 [1]	70,0 [5]	280%
Zahăr	73,2	148,6	202%
Ulei vegetal	8,8	41,2	468%

1—1924 ; 2—1927 ; 3—1928 ; 4—1937 ; 5—1939.

Creşterea sensibilă la producţia articolelor de mai sus a fost însoţită de o evoluţie mai lentă la produsele alimentare, de sticlărie, de menaj etc.

Una dintre trăsăturile industriei româneşti era folosirea doar parţială a capacităţilor de producţie, ceea ce demonstra rolul de frînă al relaţiilor de

* 1936
** 1938

producţie capitaliste asupra forţelor de producţie. În general, pe industrie şi pe ramurile sale potenţialul de producţie în afară de ramura metalelor feroase era cu 50—100% mai mare decît producţia realizată.

Un element important al aprecierii capacităţii industriei era creşterea forţei motrice utilizate. Numai în industria prelucrătoare aceasta se măreşte de la cca. 300 000 CP în 1921, la aproape 747 000 CP în 1938, la care se adaugă cca. 200 000 CP în industria extractivă. Între 1925 şi 1938, puterea instalată creşte de la 175 000 kW la 510 800 kW, aproape de 3 ori, iar producţia de energie a uzinelor electrice publice şi particulare se măreşte în 1938 la 1 148 000 000 kWh, faţă de 350 000 000 kWh în 1925 [2].

Dacă pînă la criza economică din 1929—1933 ramurile industriei uşoare aveau un avans important atît în ritmul creşterii, cît şi în ponderea industriei, datorită promovării de către burghezia mare industrială a unui complex de măsuri economice, vamale, valutare, de protecţie susţinută şi de încurajare a unor ramuri industriale producătoare de mijloace de producţie, industria grea obţine creşteri mai mari ca ramurile industriei uşoare, concomitent cu mărirea ponderii sale în producţia prelucrătoare.

În condiţiile unei măriri absolute a volumului producţiei întregii industrii, de peste 2 ori, a crescut uşor ponderea ramurilor producătoare de mijloace de producţie. Astfel, de pildă, patru ramuri : metalurgică, materiale de construcţii, chimică şi electrotehnică, aveau în 1922 o pondere de cca. 21% din totalul industriei prelucrătoare, pentru ca în 1938 să ajungă la aproape 31%, din care mai mult de jumătate (16,4) era deţinută de industria metalurgică.

Concomitent cu această creştere, o serie de ramuri ale industriei uşoare, ca : alimentară, pielărie şi lemnului, îşi reduc ponderea în totalul industriei de la 48,5% în 1922 la 32,6% în 1938. Singura ramură a industriei uşoare care cunoştea o dezvoltare puternică era industria textilă, a cărei pondere trece de la 13,2% în 1922 la 21,3% în 1938.

Se remarcă totodată un raport mai favorabil în 1938 faţă de 1922 între industria materiilor prime — în general extractivă şi a lemnului — şi cea prelucrătoare, prima deţinînd 17% din valoarea totală a producţiei, iar secunda 83% în comparaţie cu cca. 30%, respectiv 70% în perioada anterioară, ceea ce marchează un grad mai ridicat de prelucrare a materiilor prime interne.

Extinderea producţiei industriale s-a exprimat şi în diversificarea produselor necesare economiei naţionale, ceea ce reducea într-o măsură dependenţa economiei noastre naţionale faţă de monopolurile străine producătoare de maşini, utilaje etc.

Apreciind la valoarea lor reală aceste progrese şi modificări în structura industriei ca urmare a dezvoltării sale, rămîne ca o caracteristică specifică pentru perioada respectivă insuficienta dezvoltare industrială a ţării. Industria era încă departe de a corespunde unei dezvoltări puternice a forţelor de producţie care să asigure un nivel ridicat întregii economii. Ea avea o structură unilaterală, inegală în cadrul economiei şi teritoriului naţional, iar ramurile de bază — industria siderurgică, metalurgică, chimică, construcţia de maşini, energetică, electrotehnică — se găseau mult sub nivelul cerinţelor reproducţiei lărgite a economiei naţionale.

[2] *Anuarul statistic al României pe 1939 şi 1940*, p. 502.

O consecinţă însemnată a dezvoltării mai susţinute a ramurilor producătoare de mijloace de producţie a fost apropierea sensibilă a ponderii dintre grupa A şi B. În 1938, grupa ramurilor industriale furnizoare de mijloace de producţie dădea 45,5% din totalul producţiei, iar grupa ramurilor producătoare de bunuri de consum producea 54,5%, ceea ce consemna un loc încă majoritar producţiei uşoare în cadrul industriei, dar evidenţia o pondere însemnată a grupei A, un rezultat al procesului de industrializare capitalistă.

Industria României în preajma războiului mondial acoperea în bună măsură consumul intern de produse industriale. Astfel, faţă de 48%. din consumul pieţei interne în 1922 şi 65% în 1929 industria naţională ajunge să satisfacă în 1938 în proporţie de 80% cererea de produse industriale, cu precădere bunuri de consum. Incontestabil că mărirea gradului de acoperire a pieţei interne cu producţia industriei autohtone reprezintă un progres real al industriei româneşti, cu consecinţe în primul rînd legate de diminuarea dependenţei pieţei României de o mare parte din produsele industriale, mai ales bunuri de consum ale ţărilor industriale.

Subliniind dezvoltarea mai susţinută a industriei, şi în special a unor ramuri industriale, trebuie precizat un fenomen specific deosebit de important : că aceste creşteri nu au avut loc pe seama măririi consumului intern, ci, în primul rînd, pe seama înlocuirii importului de produse similare, ca urmare a restricţiilor comerciale şi financiare impuse mărfurilor importate.

În forma sa capitalistă, industrializarea, deşi ducea la o anumită dezvoltare a forţelor de producţie, ea se înfăptuia cu preţul adîncirii exploatării maselor şi a menţinerii pe o treaptă scăzută sau chiar a reducerii nivelului de trai al maselor populare.

O serie de date privind consumul pe locuitor la unele produse industriale [3] ne indică o creştere lentă, în general, a consumului în perioada interbelică în comparaţie cu anul 1913. Acest consum însă, după ce atinge o uşoară creştere în 1927 la unele produse, în special bunuri de consum ca zahăr, produse de lînă, de bumbac, articole de pielărie etc., scade în timpul crizei economice din 1929—1933 pentru a creşte iarăşi în anii următori fără însă să mai atingă la toate produsele nivelul din 1927.

Dezvoltarea industriei, modificările intervenite în structura sa permit formularea unor concluzii :

a. Cu toate că dezvoltarea industriei româneşti a înregistrat progrese, *România rămînea însă şi în anul 1938 dependentă în cea mai mare măsură privind utilaje de tehnicitate mai înaltă,* ca : maşini, aparate, instalaţii (cca. 84%), produse electrotehnice (cca. 75%) etc., *de sursele străine monopoliste.*

b. În industria românească în 1938 se încheia în linii generale prima fază a industrializării capitaliste, aceea a industriei uşoare, şi concomitent se trecea la faza industriei grele, mai ales prin dezvoltarea industriei siderurgico-metalurgice, a industriei chimice, de energie electrică, a materialelor de construcţii etc.

[3] V. Madgearu, *Evoluţia economiei româneşti,* Bucureşti, 1940, p. 187.

Un indicator hotărîtor al structurii economice îl constituie raportul dintre industrie şi agricultură în produsul social şi venitul naţional.

La sfîrşitul perioadei analizate, în 1938, ponderea diferitelor ramuri în producerea produsului social şi a venitului naţional era următoarea [4]:

	Produs social		*Venit naţional*	
Industria	39,0		30,8	
Construcţiile	5,4	50,8	4,4	41,7
Transporturile	6,4		6,5	
Agricultura şi silvicultura		30,2		38,6
Circulaţia mărfurilor		11,2		14,9
Alte ramuri		7,8		4,9

Adăugînd şi celelalte activităţi de natură industrială, construcţiile şi transporturile, reiese că activitatea industrială era preponderentă.

De menţionat că „cheltuielile de producţie" ale industrializării capitaliste a României pînă la stadiul atins în 1938 le-au suportat în întregime masele muncitoare. Nivelul de trai n-a urmat curba ascendentă a dezvoltării industriale şi nici cea a ratei profitului. Menţinerea la un nivel redus a salariului real sau scăderea veniturilor oamenilor muncii în diferite perioade, reflectată şi în consumul limitat de bunuri pe locuitor, atestă preţul pe care l-a plătit poporul român pentru dezvoltarea economiei ţării sale în condiţiile orînduirii burghezo-moşiereşti.

O altă caracteristică a industriei capitaliste din România era valorificarea slabă a resurselor naturale ale ţării. Cea mai mare parte din petrol, gaze naturale, lemn era utilizată drept combustibil, iar cantităţi însemnate de petrol şi lemn erau destinate exportului în formă de materii prime sau semifabricate.

Odată cu dezvoltarea, în limitele economice-sociale cunoscute, a industriei a crescut şi forţa de muncă salariată, numărul proletariatului industrial, a avut loc concentrarea sa în centre industriale tot mai mari.

În industria mare prelucrătoare numărul salariaţilor creşte de la 157 000 în 1921 la peste 300 000 în 1939. În industria extractivă, în 1938, numărul salariaţilor se ridică la cca. 70 000. La aceasta se adaugă muncitorii din întreprinderile statului, din sectorul transporturilor, porturilor etc., care depăşesc 200 000 de oameni. De asemenea un număr însemnat de muncitori lucrau în industria mică şi mijlocie, care ajunge în 1939 la cca. 400 000 de persoane.

Cercetîndu-se gradul dezvoltării forţelor de producţie din România, în perioada interbelică, se pune în mod curent în discuţie nivelul tehnicii în producţia materială.

Acest fenomen comportă o apreciere diferenţiată atît de la o ramură la alta, cît şi în privinţa diferitelor perioade.

[4] *Anuarul statistic al României 1964*, p. 117

În unele ramuri industriale, ca metalurgică, petrolieră, textilă sau a cimentului, tehnica de producție, tehnologia proceselor nu erau departe de tehnica medie europeană. În special după criza economică din 1929—1933 în aceste ramuri au avut loc o înlocuire și o lărgire a utilajului. Un indice îl constituie creșterea forței motrice a industriei prelucrătoare, unde în 1924 unui muncitor îi reveneau 1,9 CP, iar în 1938 se ajungea la aproape 3 CP [5]. Această cifră este mult diferențiată pe ramuri. În ce privește capacitățile de producție, ele depășeau mult capacitatea de cumpărare a pieței interne.

O ramură care a cunoscut introducerea mai largă a mașinilor este cea textilă. Pînă la criza economică existau aici aproape numai țesătorii. După 1935, datorită măsurilor restrictive la importul de fire, se înființează un număr mare de filaturi moderne.

În industria petrolieră încă înaintea crizei se introduce masiv forajul Rotary, se modernizează marile rafinării. Nivelul tehnic al rafinăriilor de petrol din România era însă la o distanță de cca. 10 ani față de cel din S.U.A. [6]. Desigur că se întîlneau însă și sute de sonde exploatate primitiv, ca și rafinării mici, cu procedee de rafinare caracteristice perioadei din ajunul primului război mondial, dar care aveau o pondere neînsemnată în producția ramurii.

O serie de modernizări cunosc și unele subramuri sau întreprinderi metalurgice. Uzinele „Malaxa", „Reșița" ș.a. erau înzestrate la nivelul tehnicii europene. Cu toate că forța de muncă era ieftină în țara noastră, lupta de concurență între marile întreprinderi le făcea pe unele dintre ele să introducă mașini mai moderne — de productivitate mai mare.

Subliniind tendința spre introducerea tehnicii, în majoritate din import, nu am reda tabloul real dacă nu am adăuga că într-o serie de ramuri, ca cea alimentară, a lemnului, a sticlei și artelor grafice, a cărbunilor etc., predominau întreprinderi cu tehnică joasă și eficiență economică scăzută. De aceea, în scopul realizării unei mase de profit cît mai mari, capitaliștii intensificau exploatarea forței de muncă.

În economia țării o pondere însemnată în producția materială revenea *agriculturii*. Acest sector era mult rămas în urma industriei, în perioada interbelică necunoscînd o dezvoltare sensibilă. Rămășițele feudale, fărîmițarea proprietății agricole, concurența produselor străine pe piața mondială etc. au determinat menținerea la un nivel scăzut a forțelor de producție, a tehnicii agricole. Marea proprietate avea încă poziții importante, deținînd peste 22% din suprafața agricolă. Producția la hectar și productivitatea muncii în agricultură erau din cele mai scăzute din Europa. La acestea se adăugau și masiva suprapopulație latentă, un nivel de trai redus al țărănimii și deci o piață limitată pentru produsele industriale.

Celelalte sectoare ale economiei — transporturile, comerțul intern, finanțele, legate în special de activitatea industrială — au cunoscut o dezvoltare mai mare.

Creșterea activităților neagricole și în special industriale a avut ca urmare mărirea ponderii populației active a acestor sectoare.

[5] Calculat pe baza *Anuarului statistic al României pe 1939 și 1940.*

[6] *Contribuții la problema materiilor prime în România*, vol. II, București, 1939, p. 58.

După V. Madgearu, în 1930, populaţia activă din agricultură reprezenta 8 244 000 (78%), iar populaţia activă în activităţi neagricole 2 300 000 (22%), din care în industrie 1 043 000 (10%).

Un indice sintetic al gradului de dezvoltare economică este venitul naţional pe locuitor. În monedă comparabilă — dolar — venitul naţional al României în 1938 se ridica la 94 $ pe locuitor. Ce reprezenta aceasta în comparaţie cu alte ţări europene, la ce nivel se plasa din acest punct de vedere România se constată din datele ce urmează [7] :

Venitul naţional pe locuitor în cîteva ţări din Europa, în dolari, valuta 1938

Franţa	246 $	*România*	94 $
Germania	235 $	Polonia	94 $
Cehoslovacia	141 $	Bulgaria	89 $
Ungaria	108 $	Portugalia	81 $
Iugoslavia	106 $	Grecia	76 $
		Turcia	62 $

După cum se observă venitul naţional pe locuitor în ţara noastră era redus în comparaţie cu alte state, ceea ce plasa România pe un loc inferior ţărilor dezvoltate din punct de vedere economic.

Pornind de la valoarea indicatorilor economici prezentaţi, în concluzie, se impune o apreciere sintetică asupra caracterului economiei româneşti în ajunul ultimului război mondial, ceea ce exprimă totodată şi nivelul atins în dezvoltarea forţelor de producţie, rezultatul celor 8 decenii de dezvoltare a capitalismului în România.

Există mai multe concepte de clasificare a diferitelor ţări după nivelul dezvoltării lor economice *.

În literatura economică marxistă s-a ajuns la o clasificare, luîndu-se drept criteriu ponderea producţiei industriale în produsul social total. Pe această bază diferitele ţări pot fi grupate în : state agrare, state agrar-industriale, state industrial-agrare şi state industriale.

Considerăm că indicii economici de structură şi nivel menţionaţi arată că datorită industrializării capitaliste se crease o industrie uşoară la nivelul posibilităţilor date de orînduirea burgheză şi se trecea în unele ramuri la industria grea. Caracterul dominant agrar al economiei româneşti era de acum depăşit.

În plan social, din cadrul claselor dominante, rolul principal îl joacă grupările marii burghezii financiare.

[7] *Societé des Nations, Statistique du revenu national, 1938.* Cifrele în monedă naţională au fost transformate în dolari la cursul oficial de D. Grindea. Pentru orientare, menţionăm că venitul naţional pe locuitor în unele ţări, atunci colonii, era : India 40 $, Indonezia 22 $.

* Clasificarea adoptată de statistica O.N.U. împarte statele în : ţări slab dezvoltate, ţări în curs de dezvoltare şi ţări dezvoltate din punct de vedere industrial.

Se accelerează, în special după criza economică din 1929—1933, concentrarea şi centralizarea capitalului îndeosebi în industrie şi sectorul bancar. În principalele ramuri cu sute de întreprinderi domină tot mai evident cîteva mari întreprinderi. Faptul că se accentuează procesul de formare a monopolurilor este documentat de o serie de calcule care arată că în 1938 convenţiile, înţelegerile de cartel şi sindicat controlau o parte însemnată a capitalului şi producţiei. Astfel, valoarea producţiei furnizate de întreprinderile participante la carteluri şi sindicate monopoliste reprezenta în industria hîrtiei 82%, chimică 48%, metalurgică şi materiale de construcţii 42%, alimentară cca. 35%, textilă 28%, cherestelei 28%, în desfacerea petrolului 65% etc., ceea ce sublinia extinderea relaţiilor monopolurilor în principalele ramuri ale industriei.

Se constată o concentrare puternică a capitalului bancar. Cîteva mari bănci, în frunte cu B.N.R., care, chiar dacă nu erau legate între ele prin convenţii de monopol, aveau un caracter monopolist asupra sistemului de credit şi bancar.

Intrînd în legături strînse de finanţare şi participare la marea industrie, marele capital bancar intensifică fuzionarea cu cel industrial, proces accentuat mai ales după criza economică din 1929—1933, evidenţiind formarea şi dezvoltarea unui capital financiar autohton.

Cu toate acestea, monopolurile şi capitalul financiar în dezvoltare prin forţa lor economică, prin aria lor de cuprindere cît şi prin dimensiunile lor, aveau o importanţă locală, la nivelul ramurilor sau al economiei naţionale. Ele erau departe de a reprezenta forţa de dominaţie şi tendinţele monopolurilor din ţările capitaliste dezvoltate.

Monopolurile din industria României nu participau la lupta pentru reîmpărţirea pieţelor de desfacere şi a izvoarelor de materii prime din afara ţării ca organizaţiile monopoliste internaţionale. Marea burghezie financiară autohtonă din România se găsea în etapa în care cu ajutorul statului şi al organizării monopoliste urmărea să cucerească piaţa de desfacere, de plasament de capital şi exploatarea bogăţiilor naturale din propria-i ţară, pentru propriile interese, de sub influenţa capitalului străin dominant într-o serie de ramuri.

Dominaţia capitalului străin într-o serie de ramuri şi subramuri economice a dus la încetinirea dezvoltării economice a ţării, a accentuat înrobirea economică a poporului român şi dependenţa României faţă de interesele puterilor imperialiste.

O caracteristică a investiţiilor de capital străin în economia României era că acestea s-au făcut în principal nu prin importul de capital, ci prin capitalizarea profiturilor obţinute din exploatarea poporului român.

Ca şi înainte, în 1938, România rămînea o *ţară lipsită de capitaluri suficiente,* marea burghezie autohtonă nu numai că nu dispunea de capital pentru export, dar, intrînd în combinaţie cu grupurile financiare internaţionale, solicita în anumite condiţii colaborarea şi participarea capitalului străin. *România era o ţară importatoare de capital şi deci obiect al capitalului internaţional în lupta pentru împărţirea şi reîmpărţirea lumii.*

În acest complex de relaţii economice, interne şi externe, România chiar în ajunul ultimului război mondial nu întrunea trăsăturile fundamentale ale stadiului monopolist, în ansamblul lor, pentru a fi calificată ca o ţară imperialistă.

Poziţia României în circuitul mondial capitalist

Căutînd să stabilim locul României în economia mondială capitalistă, pornim atît de la condiţiile juridice, politice şi economice internaţionale, cît şi de la nivelul dezvoltării economice şi sociale a ţării.

România cîştigase prin lupta poporului său, încă în deceniul al 8-lea al secolului trecut, independenţa de stat şi suveranitatea naţională. În ajunul celui de-al doilea război mondial independenţa României era în permanenţă vizată de marile state, de puternicele ţări imperialiste. Cercurile imperialiste din străinătate se amestecau adeseori în treburile interne ale statului român.

Baza economică a ştirbirii suveranităţii şi independenţei naţionale a ţării o constituie dezvoltarea insuficientă industrială, dominaţia capitalului străin într-o serie de ramuri economice, amestecul puterilor imperialiste în interesele României, fenomene generate de relaţiile capitaliste.

Politica de nesocotire a intereselor naţionale, care submina independenţa ţării şi de asuprire a maselor muncitoare, dusă de grupările conducătoare ale claselor dominante a ieşit mai bine în evidenţă în perioada crizei economice din anii 1929—1933, cînd acestea, prin politica „Porţilor deschise" faţă de capitalul străin, prin împrumuturile obţinute de la finanţa internaţională şi concesiunile făcute monopolurilor străine, au adîncit dependenţa financiară a ţării faţă de imperialismul străin. În preajma şi în timpul războiului hitlerist s-a agravat încălcarea independenţei naţionale, a suveranităţii de stat a României de către imperialismul fascist german.

Referindu-ne la potenţialul economic al României, este important să subliniem locul ei în producţia unor principale produse miniere şi vegetale. Cînd acestea se prezentau sub formă de materii prime sau semifabricate, ţara noastră ocupa o poziţie însemnată chiar în cadrul mondial nu numai european. Astfel, de pildă, România era în 1936 a 4-a producătoare de petrol şi derivate din lumea capitalistă şi prima în Europa, a doua producătoare de gaze naturale în Europa. Ea ocupa, după Suedia, locul doi în Europa în producţia de aur. Cu tot nivelul scăzut al agriculturii, România era una dintre cele mai mari producătoare de porumb din lume, situîndu-se în 1939 pe locul trei, după S.U.A. şi Brazilia, iar în producţia de grîu ocupa locul patru din Europa, în cadrul celor douăzeci de ţări producătoare.

Concluzii interesante se pot trage şi din analiza volumului producţiei unor produse principale industriale ale României în comparaţie cu diferite ţări. Astfel, din analiza datelor privind producţia a 20 de produse principale industriale ale ţărilor din sud-estul Europei rezultă că România depăşea, prin volumul producţiei, ţările balcanice, se situa la un nivel apropiat de cel al Ungariei, Spaniei, Finlandei, rămînînd însă în urma ţărilor mai dezvoltate ca Austria, Cehoslovacia şi cu atît mai mult a Italiei, Franţei etc.

Pentru aprecierea situaţiei României în continentul european, prezintă importanţă gradul ei de participare la comerţul exterior în comparaţie cu alte ţări.

Comerțul exterior exprimat în milioane dolari aur în 1938 [8]

Țara	România	Bulgaria	Grecia	Iugoslavia	Turcia	Ungaria	Polonia	Portugalia
Import	80,4	35,4	78,1	67,4	70,2	71,8	146	60
Export	93,1	40,2	53,2	68,6	68,0	91,4	133	30

Atît în privința exportului cît și a importului România depășea țările balcanice și vecine, cu excepția Poloniei. Între cele două războaie mondiale, depășind ritmul creșterii comerțului exterior al altor țări, ea și-a mărit ponderea în exportul european de la 0,900% în 1922 la 2,784% în 1937 și în importul european de la 0,640% la 1,367% [9].

Ca urmare a unei dezvoltări mai accentuate a industriei a crescut — așa cum am menționat mai înainte — gradul de acoperire a pieței interne cu produse ale industriei proprii.

Această creștere este reflectată în modificările intervenite în structura cantitativă a importului. Din 1930 pînă în 1939, ponderea materiilor prime în totalul importului crește de la 9,6% la 33,8%, a semifabricatelor de la 25,4% la 33,2%, iar a fabricatelor scade în aceeași perioadă de la 65% la 33% [10].

De aici se degajă o concluzie deosebit de importantă, anume că România nu mai constituia în 1938 o piață de desfacere în general pentru toate fabricatele străine, ci numai pentru o parte din ele, în special pentru mijloace de producție.

O serie de economiști ai timpului, pornind de la aceste modificări reale în fond, însă relativ minore în corelație cu celelalte coordonate interne și externe ale economiei naționale, exagerau totuși rezultatele : „Incontestabil — scria N. Arcadian în *Enciclopedia României* — întărirea și extinderea aparatului de producție industrială a mărit gradul de securitate economică. Prin scăderea considerabilă a importului de fabricate destinate consumului, prin înzestrarea cu utilaj industrial și reducerea nevoilor de semifabricate și chiar materii prime, s-a redus gradul de dependență al României față de străinătate" [11]. În realitate, dependența economică a unei țări pe piața externă are loc în primul rînd pe linia utilajelor, a mașinilor, a instalațiilor industriale, ceea ce și continua să se oglindească în structura importului românesc.

Cu toate că industria metalurgică cunoaște o dezvoltare în această perioadă, importul de mașini, aparate și motoare crește atît cantitativ, cît și valoric, marcînd posibilitățile și caracterul acestei ramuri și dependența în continuare a țării de sursele de utilaj extern.

[8] *Annuaire statistique de la Societé des Nations 1940/1941*, Génève.
[9] *Comerțul exterior al României, 1929—1937*, vol. I, partea I, București, 1940, p. 472.
[10] *Industria românească, 1930—1940*, p. 50.
[11] *Enciclopedia României*, vol. III, p. 197.

Importul de maşini, aparate şi motoare

	1919—1923	*1929—1934*	*1935—1938*
Volum în t	29 000	25 000	33 000
Ponderea valorică în total import (medie anuală)	5,0	9,2	17,3

În importul total al ţării, cantitativ şi valoric, ponderea acestei categorii de produse creşte, ceea ce atestă mărirea investiţiilor industriale, utilarea diferitelor ramuri cu tehnică din import.

Analizînd caracterul relaţiilor economice externe ale României şi subliniind creşterea posibilităţilor industriei autohtone de a acoperi piaţa naţională într-o măsură tot mai mare şi deci restrîngerea cantitativă a sferei de desfacere a produselor străine pe piaţa românească, nu putem să ignorăm o altă latură a problemei, anume aceea a dependenţei în continuare a ţării noastre de sursele externe de utilaj. Prin relaţiile de import, România ocupa locul de piaţă de desfacere a utilajelor, în primul rînd ale ţărilor capitaliste dezvoltate, ceea ce crea ţării noastre raporturi de dependenţă faţă de acestea.

Un alt aspect al relaţiilor economice în cadrul diviziunii internaţionale a muncii se realiza prin exportul produselor româneşti pe pieţele străine. Majoritatea exportului românesc era format din materii prime brute şi semifabricate [12].

Media anilor	Produse petroliere	Cereale, legume, seminţe	Produse de lemn	Animale vii	Produse animale şi alimentare	Alte produse fabricate
1922—1924	14,6	50,4	18,3	10,2	1,2	5,3
1936—1938	41,7	35,2	9,4	5,0	2,8	6,0

Dacă avem în vedere că în totalul exportului ponderea materiilor prime cu anumită prelucrare — petroliere *, produse animale şi alimentare, lemn, alte produse — creşte de la 40% la 60% şi a materiilor prime brute — cereale, legume, animale vii — scade de la 60% la 40%, reiese că, fără a asista la modificări structurale deosebite, totuşi creşte volumul produselor exportate provenite dintr-o prelucrare industrială primară. Aceasta era o reflectare indirectă a creşterii producţiei ramurilor industriei participante la export, în special petrolieră, alimentară etc., şi a micşorării participării agriculturii. Cu toate acestea produsele româneşti erau exportate la preţul pieţei

[12] Ibidem, vol IV, p. 479.

* Peste 90% din produsele petroliere exportate erau rezultate din distilarea ţiţeiului.

mondiale, care, de cele mai multe ori, era sub valoarea națională a produselor. În același timp prețurile produselor importate erau cu mult mai ridicate, monopolurile internaționale impunînd prețuri de monopol la export, ceea ce, evident, se resimțea în viața economică a statelor mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic.

Asemenea relații economice de import-export se desfășurau pe o bază neechivalentă, inechitabilă, generînd și perpetuînd mari pierderi de valori economiei naționale, limitînd considerabil acumulările interne, piața internă și nivelul de trai al maselor. Pe de altă parte, o asemenea structură a comerțului exterior genera o dependență economică a țării noastre față de piața mondială ca cumpărătoare de mijloace de producție și vînzătoare de materii prime și semifabricate.

Multiplele consecințe negative ale schimbului exterior al României izvorau din structura economiei capitaliste românești, din structura exportului, din nivelul scăzut al productivității muncii sociale și din caracterul diviziunii capitaliste internaționale a muncii în care se încadra România.

Datorită scăderii prețurilor produselor agricole, ale materiilor prime și combustibilului, ce constituiau obiectul de export al României, cît și menținerii la nivel ridicat sau creșterii produselor finite importate, crește puternic decalajul între valoarea tonei de produse importate și cea exportată.

Dacă înaintea primului război mondial, pentru acoperirea valorii unei tone importate se exportau 4,5 tone, între 1922 și 1928 se exportau peste 6 tone ; în 1932 — an de criză economică — raportul era total defavorabil, adică de 14,8 tone. Chiar dacă pînă în 1938 acest decalaj are tendința de micșorare, el rămîne oneros pentru România, exprimînd neechivalența cantitativă și valorică în schimbul produselor, exploatarea poporului de către puterile imperialiste.

Din punct de vedere al orientării geografice, balanța comercială în care alternează deficitele și excedentele arată că România se găsea în mulți ani cu sold pasiv față de țările capitaliste industriale — Anglia, Franța, Germania, Italia, în vreme ce față de țările mici din Balcani sau din bazinul Mediteranei avea solduri active, de unde situația României de debitoare pentru mărfurile importate față de țările capitaliste dezvoltate și o serie de consecințe ce decurg din aceasta.

Un alt aspect care determina locul României în diviziunea capitalistă internațională a muncii era situația sa de *sferă de plasare a capitalurilor străine.*

În condițiile crizei generale a capitalismului, cînd s-a îngustat sfera exportului de capital și s-a ascuțit lupta monopolurilor pentru sfere de investiții, România a continuat să reprezinte arena unei lupte și mai îndîrjite între monopolurile internaționale. În perioada postbelică, burghezia industrial-bancară românească, folosind propriile mijloace de acumulare, o parte din mijloacele financiare ale statului și mai ales institutul de emisiune, Banca Națională a României, cît și prin utilizarea altor măsuri economice și juridice, întreprinde o largă acțiune de întărire și extindere a pozițiilor sale în economia națională în detrimentul capitalului străin. Ca urmare, cu toată rezistența monopolurilor străine, capitalul autohton ocupă o serie de poziții dominante în industrie și sistemul bancar. În ajunul celui de-al doilea război mondial, conform unor calcule aproximative, capitalul străin deținea 2/5 din capitalul societăților industriale pe acțiuni. Astfel, grupurile financiare

străine aveau poziţii dominante în industria petrolieră, carboniferă, în industria zahărului, cimentului, precum şi în sectorul telefoanelor, controlau marile întreprinderi din ramura forestieră, deţineau însemnate participaţii în industria metalurgică, a energiei electrice etc.

O cale importantă a adîncirii dependenţei financiare a ţării noastre faţă de puterile imperialiste a fost aceea a împrumuturilor externe. România ocupa în balanţa internaţională a capitalului, permanent, locul de ţară debitoare cu miliarde şi miliarde de lei marilor puteri capitaliste, grupurilor financiare internaţionale.

Concesiunile capitaliştilor străini adînceau starea de dependenţă economică şi politică a ţării, reprezentanţii puterilor imperialiste se amestecau în politica internă şi externă a ţării.

Nivelul insuficient al dezvoltării forţelor de producţie, în special slaba dezvoltare industrială a ţării, a generat României un loc dezavantajos în diviziunea internaţională a muncii, cu consecinţe grele pentru economia naţională şi pentru poporul român, a frînat progresul economic, social, cultural al ţării noastre. Orînduirea capitalistă nu mai era capabilă să asigure dezvoltarea rapidă a economiei, o independenţă economică şi politică trainică României.

Dezvoltarea capitalismului însă a creat forţa socială cea mai revoluţionară, clasa muncitoare din România, căreia îi revenea sarcina să ducă mai departe şi să înfăptuiască la un nivel superior idealurile de progres social, de independenţă şi suveranitate a poporului român. Masele populare, forţele progresiste, care aspirau la o societate înaintată, au văzut în clasa muncitoare, în Partidul Comunist Român singurul conducător real şi competent pentru înfăptuirea aspiraţiilor sale. Partidul Comunist Român s-a pronunţat hotărît pentru dezvoltarea forţelor de producţie ale ţării, pentru ridicarea patriei noastre la un înalt nivel de civilizaţie. El a demascat în faţa opiniei publice politica puterilor imperialiste, a monopolurilor străine de transformare a României într-o sursă de materii prime, în piaţă de desfacere a mărfurilor şi de plasare a capitalurilor.

Lichidarea cauzelor care generau şi menţineau starea de slabă dezvoltare a României a putut fi înfăptuită numai de clasa muncitoare în frunte cu partidul comunist, care a condus poporul român în revoluţia populară şi în construcţia socialistă.

Tendinţe materialiste în filozofia românească *

N. GOGONEAŢĂ

În condiţiile istorice din anii interbelici, confruntarea de idei a cunoscut în ţara noastră o amploare pe care nu a înregistrat-o nici una dintre perioadele anterioare. Explicaţia acestui fapt trebuie căutată în complexitatea problemelor ridicate de o epocă ce a fost caracterizată de majoritatea gînditorilor ca aflîndu-se sub semnul „crizei culturii", a „civilizaţiei umane", fiind vorba de fapt de criza generală a capitalismului sfîşiat de multiple antagonisme interne. Marile răsturnări sociale care au urmat primului război mondial, apariţia primului stat socialist, criza economică de mare amploare din anii 1929—1933, orientarea vîrfurilor celor mai reacţionare din cîteva state capitaliste spre fascism, riposta antifascistă a popoarelor au constituit evenimente istorice care s-au impus atenţiei generale în anii interbelici, determinînd aprinse confruntări de opinii în interpretarea lor. La acestea se adaugă pe plan cultural-ştiinţific dezbaterile în jurul unor teorii şi descoperiri importante care au răsturnat sau, cel puţin, au pus sub semnul întrebării principii considerate definitive ale ştiinţei, descoperiri ca : teoria relativităţii, teoria cuantelor, punerea în evidenţă a unor funcţii ale subconştientului etc.

Aceste mari schimbări şi frămîntări sociale, ca şi teoriile ştiinţifice amintite au avut un viu ecou pe plan filozofic, fiind interpretate, în funcţie de poziţia de clasă pe care se situau gînditorii, în chip diferit. Pentru unii ele ar învedera prăbuşirea întregii culturi umane, neputinţa ştiinţei, falimentul metodelor de cunoaştere empirio-raţionaliste. Este vorba de reprezentanţii iraţionalismului adepţi ai fascismului (Nae Ionescu, E. Cioran ş.a.), care cer renunţarea la raţiune, propagă subiectivismul, încearcă să transforme filozofia în „lirică", iar pe plan social propagă agresivitatea antiumană ; filozofia burgheză de extremă dreaptă, oglindind obiectivele politice ale regimului fascist, răspîndeşte cele mai reacţionare teorii îndreptate împotriva raţiunii umane, teorii menite să dezarmeze masele : ortodoxismul (Nichifor Crainic), corporatismul (M. Manoilescu), rasismul, teoria „statului legionar" etc. Alţi gînditori,

* Istoria gîndirii filozofice în România, tradiţiile sale progresiste, locul şi rolul acestora în viaţa ideologică a societăţii româneşti moderne şi contemporane oferă cercetătorilor un vast teren de noi investigaţii. Publicarea în paginile revistei noastre a prezentului articol este şi un apel la un larg schimb de opinii într-o problemă de justificat interes ştiinţific *(nota redacţiei)*.

situaţi pe poziţiile idealismului obiectiv, caută să reînvie metafizica, interpretează în general datele ştiinţei în favoarea idealismului („personalismul energetic" al lui C. Rădulescu-Motru, „neospiritualismul" lui I. Petrovici), dar nu renunţă la metoda raţionalistă. În anumite probleme, mai speciale, ale filozofiei, unii dintre aceşti gînditori se menţin pe poziţiile „scientismului" (C. Rădulescu-Motru, în psihologie) sau evită concluzii idealiste (I. Petrovici, în logică). Pe plan social-politic, ei au orientări întrucîtva deosebite, la Motru, de pildă, înregistrîndu-se manifestări contradictorii : paralel cu tendinţa generală conservatoare şi unele luări de poziţii progresiste.

Orientări deosebite de acestea s-au înregistrat printre gînditorii care au manifestat o încredere constantă în ştiinţă, au căutat să lege filozofia de realizările ştiinţifice şi au combătut iraţionalismul şi agresivitatea fascistă. Fie că s-au manifestat în filozofie, fie în psihologie, sociologie sau estetică, aceşti gînditori — P. P. Negulescu, M. Ralea, D. Gusti, Petre Andrei, Tudor Vianu, Mircea Florian, D. D. Roşca, Dan Bădărău, Al. Posescu, N. Bagdasar ş.a. — s-au plasat pe poziţii umaniste, înaintate. Unii gînditori din această ultimă categorie — P. P. Negulescu, Mircea Florian, Al. Posescu — s-au orientat în filozofie în spirit materialist, preconizînd o filozofie fundată pe datele ştiinţei şi respingînd în termeni hotărîţi idealismul [1].

Aceşti trei reprezentanţi ai orientării materialiste în filozofia românească, de care ne vom ocupa în studiul de faţă, au repudiat filozofia speculativă ruptă de realitate, şi cu atît mai mult iraţionalismul şi subiectivismul. Ei au militat pentru realizarea legăturii între ştiinţă şi filozofie, respingînd de la bun început interpretarea idealistă a lumii şi căutînd să explice natura, lumea pe baza datelor ştiinţei. Ei şi-au afirmat încrederea în posibilitatea cunoaşterii lumii, ca şi în progresul cunoştinţelor oamenilor, fără a ajunge însă la o înţelegere dialectică a procesului cunoaşterii. Tocmai neînţelegerea dialecticii a contribuit la manifestarea în gîndirea lor a unor inconsecvenţe idealiste în anumite probleme ale cunoaşterii. Totodată, aliaţi cu ştiinţa, au fost pătrunşi de importanţa raţiunii în cunoaştere, au apărat raţiunea de atacurile iraţionalismului (dar nu au acceptat doctrinele raţionaliste speculative).

În interpretarea fenomenelor sociale, fără a ajunge la materialismul istoric, gînditorii amintiţi s-au situat pe poziţii democratice. Ei au acordat un rol hotărîtor inteligenţei printre factorii care determină evoluţia socială, au manifestat încredere în progresul social care s-ar realiza — după opinia lor — prin perfecţionarea orînduirii existente. Activitatea acestor gînditori de respingere a iraţionalismului, de combatere a ideologiei fasciste rămîne ca o mărturie a ataşamentului lor faţă de tradiţiile umaniste şi democratice ale culturii, a respectului faţă de ştiinţă şi raţiunea umană.

Gînditorii aparţinînd orientării materialiste s-au considerat realişti, vorbind în numele naturalismului, al spiritului ştiinţific, ocolind termenul de materialism. Realismul lor este însă, prin conţinutul său, prin esenţa sa, o formă a materialismului, în ciuda inconsecvenţelor semnalate. Semnificativ este faptul că aceia dintre ei care şi-au continuat activitatea după eliberarea ţării au îmbrăţişat, printr-o evoluţie firească, materialismul dialectic.

[1] Asupra filozofiei româneşti în această perioadă cf. acad. Athanase Joja, *Tradiţii şi realizări ale filozofiei româneşti*, în „Steaua", Cluj, anul XVII, nr. 9 (200), septembrie 1966.

Trebuie însă să precizăm că, în ansamblul ideologiei româneşti din perioada interbelică, orientarea materialistă este mai largă, înglobînd, totodată, materialismul ştiinţific-naturalist şi materialismul dialectic, afirmat în publicaţiile marxiste. În această perioadă, o serie de oameni de ştiinţă de valoare au dat o interpretare materialistă problemelor teoretice ale domeniului lor de activitate : Dragomir Hurmuzescu, I. Athanasiu (în fizică), G. Ţiţeica, S. Stoilov (în matematică), E. Racoviţă (în biologie), Victor Babeş, I. Cantacuzino, G. Marinescu (în medicină) [2] ş.a.

În anii interbelici s-a afirmat puternic filozofia materialist-dialectică într-o serie de publicaţii editate de P.C.R. sau în reviste progresiste la care au colaborat publicişti marxişti. Gînditorii marxişti au combătut filozofia iraţionalistă, ideologia fascistă, dezvăluindu-i funcţia socială, şi au promovat concepţia ştiinţifică despre lume — materialismul dialectic şi istoric. Numeroase studii şi articole publicate în „Cultura proletară", „Frontul evenimentelor culturale şi sociale", „Era nouă", „Korunk", ca şi în „Cuvîntul liber", „Societatea de mîine" etc. au fost consacrate afirmării principiilor materialismului dialectic, gnoseologiei marxiste sau abordării în spirit marxist a problemelor filozofice ridicate de dezvoltarea ştiinţei contemporane (matematicii, fizicii, chimiei, biologiei, psihologiei). Aşa, de pildă, în articolul program al revistei „Era nouă" (1936) se spunea : „Ne luăm sarcina să tratăm în mod ştiinţific, pe baza largă a *materialismului dialectic*, problemele ideologice ale vremii noastre". Traducînd în viaţă acest angajament, „Era nouă" a publicat studii consacrate dialecticii marxiste, problemelor ştiinţei contemporane (ciclul de articole *Criza ştiinţei*), combaterii misticismului (*Misticismul în filozofia românească*), problemelor de sociologie etc. Alte reviste marxiste au publicat studii despre radioactivitate, evoluţie, cunoaştere etc. Totodată, presa îndrumată de partid a combătut filozofia şi sociologia idealistă reacţionară, în special ideologia fascistă. În perioada cînd vîrfurile cele mai reacţionare ale burgheziei şi moşierimii au trecut la politica de intensă fascizare a ţării, Partidul Comunist Român a desfăşurat şi pe plan ideologic o activitate multilaterală de combatere a ideologiei fasciste, dezvăluindu-i funcţia socială profund reacţionară. P.C.R. a constituit principala forţă socială care a luptat consecvent împotriva ideologiei reacţionare a extremei drepte, antrenînd în această luptă numeroşi oameni de cultură.

Afirmarea filozofiei materialist-dialectice în perioada dintre cele două războaie mondiale, care a trezit un ecou puternic în conştiinţa contemporanilor, a avut o deosebită însemnătate în istoria socială şi spirituală a poporului român, constituind o parte integrantă a marii lupte pentru eliberare socială şi progres dusă de clasa muncitoare, în frunte cu comuniştii [3].

*

Sărbătorit la vîrsta de 60 de ani, *P. P. Negulescu* (1872—1951) a folosit împrejurarea pentru a încerca să treacă în revistă activitatea sa pe tărîmul filozofiei desfăşurată în decurs de aproape 4 decenii. Intenţiona atunci să dea tinerilor, după cum precizează el însuşi, „o mică lecţie de autocritică". De

[2] Cf. Crizantema Joja, *Aspecte ale luptei dintre materialism şi idealism în filozofia ştiinţelor naturii în România (1917—1944)*, în lucrarea *Din istoria filozofiei în România*, vol. III, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1960.

[3] Cf. N. Gogoneaţă, *Însemnătatea luptei P.C.R. pentru afirmarea filozofiei materialist-dialectice în perioada dintre cele două războaie mondiale*, în „Revista de filozofie", tomul 13, nr. 4/1966.

fapt era un prilej nimerit de a face bilanțul unei activități bogate și a reexamina în lumina rezultatelor practice valoarea unei concepții filozofice exprimată cu 37 de ani în urmă [4]. Pentru noi, discursul ținut de P. P. Negulescu în 1933, cînd a fost sărbătorit, are valoarea unei reconfirmări în pragul bătrîneții a profesiunii sale de credință din anii în care și-a început activitatea. Concepția sa filozofică schițată din nou acum rămînea aceeași pentru care optase cu multe decenii în urmă. „De la începutul timpurilor moderne încoace, filozofii s-au împărțit în două mari categorii — afirmă și de data aceasta Negulescu. Unii au crezut că puteau continua să recurgă la închipuire, ascunzînd-o mai mult sau mai puțin sub nume diferite și dîndu-i ca principal instrument — sau ca principal motor — complexul afectiv de tendințe și aspirații ce alcătuiesc așa-zisele «nevoi subiective» ale sufletului omenesc. Alții au socotit dimpotrivă că nu se puteau întemeia cu destulă siguranță decît pe «datele obiective» ale experienței, așa cum li le puneau la dispoziție științele pozitive, și că nu trebuiau să încerce deslegarea marilor probleme ale existenței decît numai cu ajutorul lor" [5].

Mărturisind că a ales a doua cale, aceea a păstrării contactului cu știința și a folosirii indicațiilor ei, Negulescu se apropie de concepția materialistă asupra filozofiei și respinge din nou calea aleasă de cei numiți de el, nu fără ironie, „făuritori" de sisteme. Consemnînd opinia după care filozoful are menirea de a da o explicare generală a universului, a universului ca întreg sau ca tot unitar, Negulescu refuză, cum a făcut-o totdeauna, să se angajeze pe calea creării unui sistem filozofic care să dea — apelînd la imaginație — o explicare deplină și definitivă a lumii, bazată pe un principiu general. El indică din nou ca mai sigură, deși mai dificilă, calea utilizată de oamenii de știință. Preconizează anume folosirea datelor științei de către filozofie în dezlegarea problemelor existenței.

În *Geneza formelor culturii,* aceleași idei sînt redate sugestiv printr-o imagine care compară datele științei cu grămezile de materiale adunate în vederea unor vaste construcții, iar sistemele idealiste cu niște monumente de carton care produc numai un „efect de perspectivă". „Grămezile de materiale ale oamenilor de știință — conchide Negulescu —, oricît ar părea de informe, sînt reale. Iar construcțiile ce se vor înălța odată cu ajutorul lor, dacă nu vor fi pompoase, vor fi utile și în orice caz nu vor consta în simple iluzii de optică sufletească ale unor oameni prea grăbiți, prea îndrăzneți sau, cîteodată, prea puțin scrupuloși" [6].

Orientarea atît de hotărîtă spre datele științei este explicabilă la filozoful Negulescu prin însăși formația sa spirituală de om de știință (a absolvit mai întîi facultatea de matematici). Dar s-ar putea ivi întrebarea dacă aversiunea sa pentru metafizică nu merge prea departe, pînă la repudierea filozofiei înseși, în care caz am fi în prezența unui gînditor de orientare pozitivistă. Cercetătorii care s-au ocupat de această problemă au demonstrat că nu se poate trage o atare concluzie [7], și aceasta întrucît Negulescu se declară în favoarea menținerii filozofiei ca disciplină autonomă, căreia îi rezervă rolul important de a face analiza primelor principii și sinteza ultimelor rezultate ale științei

[4] Vezi articolul *Filozofia în viața practică,* în „Convorbiri literare" nr. 3/1896.
[5] „Revista de filozofie" nr. 1/1934, p. 105.
[6] P. P. Negulescu, *Geneza formelor culturii,* 1934, p. 470—471.
[7] A se vedea studiul *Concepția lui P. P. Negulescu asupra raporturilor dintre filozofie și știință,* de Al. Posescu, în „Revista de filozofie" nr. 9/1965.

în vederea explicării generale şi unitare a universului [8]. Filozofia stă deci într-un dublu raport cu ştiinţa : analizează principiile teoretice pe care se reazemă cunoaşterea ştiinţifică şi foloseşte rezultatele ştiinţei spre a realiza un tablou unitar al universului prin generalizarea rezultatelor acesteia. Filozofia este deci menţinută ca atare şi i se atribuie, în concepţia lui Negulescu, o funcţie de o importanţă indiscutabilă.

Angajîndu-se pe această cale, a legării filozofiei de ştiinţă, P. P. Negulescu a refuzat programatic să rînduiască rezultatele activităţii sale în scrieri filozofice definitive care ar risca să devină „îndrăzneli premature", a refuzat să se închidă, după propria-i expresie, în „formule definitive". Dar, potrivit misiunii atribuite filozofiei, el a încercat să realizeze un tablou unitar al lumii călăuzindu-se de datele ştiinţei contemporane şi să anticipeze asupra evoluţiei ulterioare a societăţii omeneşti pornind de la analiza structurilor sociale contemporane.

În concepţia asupra naturii, Negulescu se defineşte ca un gînditor la care întîlnim elemente de materialism şi de dialectică. El arată că oamenii „au ajuns cu vremea să-şi dea seama că fenomenele sînt generate de legi naturale, ce rămîn totdeauna aceleaşi, nu de voinţe supranaturale" [9], iar lucrurile ni se înfăţişează „ca stînd în legătură unele cu altele, ca influenţîndu-se reciproc, ca alcătuind adică un tot unitar" [10]. Negulescu respinge concepţiile religioase şi sistemele filozofice idealiste care aşează ca substrat ultim al existenţei pe dumnezeu, declarîndu-le produse ale imaginaţiei. Este remarcabilă critica subtilă şi bine argumentată la adresa finalismului întreprinsă de el în numele unei concepţii ştiinţifice, materialiste şi evoluţioniste. În explicarea lumii, Negulescu apelează la astronomie (teoria cosmogonică a lui Laplace), la geologie, la fizică şi chimie, la darwinism, înfăţişînd mai cu seamă evoluţia scoarţei terestre şi dezvoltarea vieţuitoarelor pe Pămînt în expuneri largi. Se impune însă precizarea că în explicarea procesului evoluţiei Negulescu apelează la unele principii mecaniciste formulate de filozoful englez H. Spencer (principiul instabilităţii omogenului, principiul multiplicării efectelor şi principiul segregaţiei) [11].

Un punct de vedere materialist este susţinut de Negulescu şi în problema cunoaşterii. Scrierea sa din tinereţe *Critica apriorismului şi a empirismului* polemizează cu idealismul în două dintre principalele sale variante ; cel apriorist de tip kantian şi cel generat de interpretarea subiectivă a empirismului. Negulescu dezvăluie cu multă pătrundere contradicţiile logice în care se angajează cele două direcţii analizate de el, relevă consecinţa lor gravă şi inevitabilă : idealismul subiectiv. În *Geneza formelor culturii*, Negulescu dezvoltă cu nuanţe pozitiviste ideea după care „funcţiunea cunoaşterii a apărut ca un instrument menit să uşureze satisfacerea nevoilor fundamentale ale vieţii" [12], ceea ce constituie fundamentala teză materialistă în explicarea genezei proceselor cognitive, proprii omului. Ocupîndu-se şi mai pe larg de originile şi rolul inteligenţei, într-unul din capitolele lucrării *Destinul omenirii*, Negulescu reafirmă originea biologică „a complexului funcţiunilor intelectuale" cu preci-

[8] P. P. Negulescu, *Filozofia în viaţa practică*, în „Convorbiri literare" nr. 3/1896.
[9] P. P. Negulescu, *Destinul omenirii*, vol. IV, 1944, p. 117.
[10] „Revista de filozofie" nr. 1/1934, p. 104.
[11] Pentru concepţia lui P. P. Negulescu asupra naturii, vezi studiul *P. P. Negulescu ca gînditor şi istoric al filozofiei*, de Al. Posescu, în „Revista de filozofie" nr. 3—4/1933.
[12] P. P. Negulescu, *Geneza formelor culturii*, p. 38.

zarea făcută în spirit materialist: „inteligența a fost la început, cum este și astăzi în activitatea ei practică, îndreptată în mod exclusiv spre satisfacerea nevoilor materiale ale vieții" [13]. Treptat însă, susține Negulescu, inteligența a căpătat și o altă funcție, „aceea anume de a înțelege lumea, de a cunoaște modul cum se produc fenomenele naturii și legile ce regulează desfășurarea lor" [14]. Negulescu își afirmă încrederea în progresele cunoașterii științifice, științele fiind socotite a constitui „izvoarele cele mai sigure de cunoaștere a fenomenelor universului" [15]. Înfățișînd progresele inteligenței omenești în epoca modernă, P. P. Negulescu insista, de asemenea, asupra realizării unei cunoașteri adecvate a lumii în eforturile ei de a descoperi „adevărul obiectiv".

Relevînd că realizarea unui asemenea scop este foarte anevoioasă, Negulescu rămîne optimist: „Aceasta a fost totuși și a rămas pînă azi orientarea cugetării științifice și în cea mai mare parte și a celei filozofice. Ca să poată ajunge la adevărul obiectiv, ea a căutat să reducă, atît cît i-a stat în putință, influența nevoilor subiective ale sensibilității asupra cercetărilor ei" [16].

O mare parte din activitatea științifică desfășurată de Negulescu a fost consacrată elaborării unor importante lucrări de istorie a filozofiei. *Filozofia renașterii* (3 volume), *Istoria filozofiei contemporane* (5 volume) rămîn în cultura română ca realizări trainice nu numai prin impresionanta erudiție dezvăluită de autorul lor, dar și prin concepția teoretică-metodologică care le-a stat la bază. Dacă în istorie scopul îl constituie mai întîi restabilirea faptelor și numai după aceea urmează explicarea lor, „în istoria filozofiei, afirmă Negulescu, accentul cade nu pe stabilirea faptelor, ci pe explicarea lor. Sarcina ei de căpetenie nu este atît să expună sistemele filozofice, cît să cerceteze cauzele care le-au dat naștere" [17]. Anume un istoric al filozofiei trebuie să stabilească „logica internă și condițiile externe ale evoluției cugetării filozofice" [18]. Un sistem filozofic, insistă gînditorul român asupra ideii unei legități a dezvoltării, nu este un produs izolat și de sine stătător al întîmplării, ci face parte din lanțul celorlalte sisteme ce alcătuiesc, în desfășurarea lor istorică, evoluția cugetării filozofice a omenirii, ca un inel ce nu poate lipsi. Cît privește cauza care determină apariția unui sistem, Negulescu o consideră „de natură psihologică" [19].

Explicarea pe care o dă el în genere fenomenelor culturii — și căreia îi consacră o lucrare specială, *Geneza formelor culturii* — este unilaterală și în ultimă instanță idealistă. Este adevărat că Negulescu se referă la structura psihică, pe care o mai denumește „psihofiziologică", pentru a desemna un factor ideal condiționat de altul material, că Negulescu ia în considerație și împrejurările de ordin istoric, politic, economic etc. ale genezei fenomenelor de cultură, însă în ierarhizarea de ansamblu a acestor factori pune la bază tot factorul psihic, de natură ideală. El ține să circumscrie totuși „influența factorului personal", cum îl mai denumește, prin relevarea faptului că în artă această influență poate fi covîrșitoare, în filozofie însă factorul personal e mărginit de mai mulți factori. Astfel, legea progresului istoric — care s-ar rezuma după Negulescu la formula „îndrumarea spre mai bine" — impune ca un sistem

[13] P. P. Negulescu, *Destinul omenirii*, vol. IV, p. 122.
[14] Ibid.
[15] „Revista de filozofie", nr. 1/1934, p. 106.
[16] P. P. Negulescu, *Destinul omenirii, vol. IV, p. 118.*
[17] P. P. Negulescu, *Filozofia renașterii*, vol. I, 1945, ediția a II-a, p. 21.
[18] Ibidem, p. 45.
[19] Ibidem, p. 22.

filozofic, pentru a avea o influenţă apreciabilă, să răspundă nevoilor sufleteşti ale timpului cînd apare. Ar mai interveni în orientarea unui filozof într-o direcţie anume legea psihologică a contrastului ; cît priveşte împrejurările politice şi sociale, ele ar avea numai o influenţă generală stimulantă sau deprimantă, influenţă ce se exercită asupra întregii culturi, de aceea aceşti factori nu ar fi determinanţi ai cugetării filozofice.

Negulescu menţionează influenţa netăgăduită asupra cercetării filozofice pe care o exercită „împrejurările economice", ea rămînînd totuşi relativă şi nu determinantă. După opinia sa, „condiţiile externe... pot ajuta dezvoltarea geniului filozofic, cînd apare, dar nu-l pot crea" [20]. „Filozofia rămîne un produs individual, chiar atunci cînd condiţiile ei sînt de natură socială" [21] — afirmă Negulescu.

Dacă în problemele de filozofie propriu-zisă P. P. Negulescu a refuzat să-şi rînduiască ideile în edificiul unui sistem închis şi definitiv, în schimb, el şi-a definit *concepţia politică* şi a expus-o cu mai puţine rezerve faţă de tendinţele sistematizatoare. Negulescu, care mai ales în prima parte a acestei perioade a fost şi un participant activ la viaţa politică, îndeplinind înalte funcţii de stat, se relevă în anii interbelici drept partizan al democraţiei constituţionale de tip burghez, avînd la bază regimul parlamentar şi partidele politice. În anii care au urmat primului război mondial, el resimte necesitatea unei clarificări teoretice în problemele politice, clarificare cerută de prefacerile mari politice şi sociale prin care trecea atunci omenirea. Într-o erudită lucrare de teorie socială, *Partidele politice,* se manifestă ca partizan al organizării unor partide politice bine diferenţiate şi puternic organizate ca o condiţie esenţială a regimului parlamentar. Modelul din care se inspiră e oferit de democraţiile burgheze anglo-saxone, de Statele Unite şi Anglia. Deşi la noi în ţară, după cum remarca Negulescu, cauza partidelor politice era compromisă „din cauza greşelilor trecutului", el întrevedea ca singură soluţie pentru popoarele „care voiesc să-şi păstreze libertatea de a dispune de ele însele evitînd deopotrivă despotismul tradiţional şi dictaturile moderne" [22] remanierea partidelor politice „spre a le pune de acord cu condiţiile naturale şi permanente ale existenţei şi dezvoltării lor" [23]. Formulată atît de vag şi nefiind rezultatul unei analize în spiritul unei concepţii ştiinţifice asupra societăţii, soluţia lui Negulescu rămîne ineficientă. Ea merită să fie consemnată pentru a ne edifica asupra orientării gîndirii sale în această perioadă, în care democraţia tradiţională începe să fie vehement atacată de partidele extremei drepte, în numele dictaturii autoritare de tip fascist.

Această poziţie de apărare a democraţiei burgheze ne explică atitudinea combativă a lui Negulescu faţă de ideologia şi politica fascistă, atitudine progresistă, manifestată cu fermitate şi curaj în anii de ascensiune a fascismului european.

În 1934, Negulescu mărturisea în prefaţa la *Geneza formelor culturii* că se simţea dator să ajute la clarificarea opiniei publice în a înţelege consecinţele nefaste ale naţionalismului rasist, ridicat la rangul de ideologie oficială în Germania hitleristă. El avertizează că fascismul împinge lumea, în special tineretul, către monstruozităţi morale şi crime odioase şi-şi propune, între altele,

[20] Ibidem, p. 44.
[21] Ibidem, p. 45.
[22] P. P. Negulescu, *Partidele politice*, Bucureşti, 1926, p. 281.
[23] *Ibid.*

să demonstreze, pe baza unei cercetări obiective, inconsistența teoriilor rasiste și caracterul lor periculos pentru omenire.

„Naționalismul e un cuvînt care, sub o aparență unitară, ascunde înțelesuri diferite și de o valoare cu totul inegală — scrie Negulescu în această lucrare. Cînd susține dreptul la existență și la liberă dezvoltare al fiecărui popor, sentimentul național e un mobil de acțiune, nu numai perfect legitim, dar și de o incontestabilă noblețe etică. El poate deveni chiar sublim atunci cînd, ca în războaie, duce la sacrificiile supreme. Cînd însă, proclamînd superioritatea indiscutabilă a unor anumite națiuni și inferioritatea iremediabilă a celorlalte, luptă ca să asigure celor dintîi putința de a dispune, după bunul lor plac, de cele din urmă, naționalismul încetează de a mai fi un sentiment respectabil, fiindcă nesocotește justiția și amenință pacea" [24]. Naționalismul rasist, preciza în continuare Negulescu, „este agresiv" și „de-a dreptul distrugător" [25].

Pe aceleași coordonate se înscrie lucrarea de mari proporții *Destinul omenirii*, al cărei prim volum apare în 1939. Conștiința gravității situației îl determină să pășească în mod hotărît în forul dezbaterilor social-politice și să-și exprime o opinie documentată : „Părerea aceasta atît de răspîndită, că trecem printr-o criză gravă, din care ar putea să iasă ori și ce, chiar și o catastrofă care să prăvălească iarăși neamul omenesc în adîncurile pline de oroare ale animalității primitive, nu ne poate lăsa indiferent" [26]. Lumii deznădăjduite de gravitatea situației, Negulescu încearcă să-i ofere, ca încurajare, un mesaj de încredere în viitorul omenirii. Concepția sa nu apare totuși ca un optimism forțat, izvorît dintr-o situație tragică, fără ieșire, ci reprezintă o concluzie argumentată prin referiri la progresele omenirii, la evoluția ei istorică : „Progresele pe care le-a făcut omenirea, de la apariția ei pe pămînt și pînă acum, sînt atît de mari încît îndreptățesc pe deplin credința că ea nu este incapabilă să facă și pe cele ce mai sînt necesare, pentru ca să realizeze «destinul», care este de a se apropia din ce în ce mai mult de perfecțiunea, atribuită de închipuirea ei, din timpuri imemorabile, divinității" [27].

Abordînd problema crizei prin care trecea atunci societatea, Negulescu analizează o arie largă de chestiuni de interes social-politic, începînd cu structura unor regimuri politice, pentru a cerceta apoi pe larg factorii progresului în istoria omenirii, teoriile privitoare la progresul și declinul umanității. Lucrarea, neîncheiată, nu ne dă și un capitol al concluziilor. Dar poziția autorului fusese enunțată de la început și se degajă din largile analize întreprinse.

Luînd în dezbatere „procesul democrației", Negulescu încearcă o analiză istorică a capitalismului și a soluțiilor oferite în vederea depășirii impasului în care acesta a dus omenirea. Neînțelegînd semnificația revoluției socialiste, Negulescu nu acceptă soluția oferită de marxism. Dar el critică pe larg și respinge regimurile fasciste, respingînd totodată soluția revenirii la evul mediu. Negulescu critică și „excesele" capitalismului. Preferințele sale se mențin aceleași ca cele enunțate cu ani în urmă : democrația de tip burghezo-capitalist, expurgată de excesele care au dus-o la atîtea crize. Desigur, era o soluție utopică, ineficientă. Dar rămîne semnificativă încrederea în progres, susținută de remarcabile analize teoretice, ca și critica documentată și convingătoare la adresa regimurilor și teoriilor fasciste, întreprinsă de Negulescu.

[24] P. P. Negulescu, *Geneza formelor culturii*, p. 6—7.
[25] Ibidem, p. 7.
[26] P. P. Negulescu, *Destinul omenirii*, vol. I, p. 13.
[27] Ibidem, p. 7.

Din punct de vedere filozofic, concepţia asupra factorilor progresului expusă în această lucrare are în genere un caracter idealist, dar prezintă şi importante elemente de realism social şi politic. Negulescu vede în inteligenţă, în idei „factorul de căpetenie al progresului" [28], socotind sensibilitatea, afectivitatea drept „motorul primordial al acestui proces social" [29]. Trebuie să remarcăm prezenţa în cadrul concepţiei generale idealiste asupra vieţii sociale a ideilor şi explicaţiilor materialiste, altoite pe o poziţie socială care include atitudini progresiste, antifasciste. Ideea însăşi a progresului social, a determinismului social, luarea în consideraţie a factorilor sociali şi economici în studiile de filozofie sau de teoria culturii au făcut din scrierile sale lucrări de certă valoare ştiinţifică şi culturală. Dacă mai menţionăm şi ideea sa, citată mai înainte, că iniţial inteligenţa a izvorît din necesităţi practice, se vede cît de complex se prezintă concepţia lui Negulescu asupra factorilor progresului social şi cît de greşită ar fi — pentru caracterizarea ei — aplicarea unei etichete simplificatoare. Semnalăm că în însăşi modalitatea de a concepe rolul inteligenţei ca factor al progresului social există elemente materialiste. Amintim mai întîi că Negulescu înţelege prin inteligenţă cugetarea ştiinţifică şi filozofică, rolul ştiinţei dovedindu-se astăzi a fi, ca o forţă de producţie, într-adevăr de o deosebită importanţă în dezvoltarea societăţii. În al doilea rînd, referindu-se la comparaţia inteligenţei cu un felinar de care ne servim noaptea ca să găsim drumul pe care trebuie să mergem, Negulescu face o observaţie importantă care ne explică modul în care înţelege el rolul inteligenţei în dezvoltarea socială : „Fără îndoială, felinarul de care ne servim noaptea nu este cauza primă a mersului nostru, dar fără el mersul pe întuneric ne-ar fi imposibil sau cel puţin nu ne-ar duce decît foarte greu, cu mari osteneli şi cu multe riscuri, la ţinta la care voim să ajungem" [30]. Concluzia sa nu evidenţiază însă rolul hotărîtor al factorului material, al forţelor de producţie în istorie, rămînînd de aceea unilaterală : „Rolul felinarului... rămîne astfel capital" [31].

Ca mulţi gînditori nemarxişti, respingînd materialismul vulgar sau mecanicismul simplist, dar criticînd în primul rînd idealismul — fără a scăpa în problemele cunoaşterii de anumite influenţe ale acestuia —, Negulescu optează iniţial pentru un empirism realist sau critic. Concepţia sa este strîns legată de ştiinţă, Negulescu fiind un gînditor care, deşi în genere rămîne pe o poziţie idealistă cînd e vorba de a explica societatea, apelează însă şi în explicarea vieţii sociale la unele elemente materialiste şi manifestă importante atitudini progresiste prin critica fascismului şi afirmarea încrederii în progresul omenirii. Aici, mai mult ca în oricare alt domeniu, eclectismul său filozofic în care descifrăm tendinţe materialiste şi elemente de dialectică lasă loc unui realism evident situîndu-l pe poziţii înaintate, general democrate, de combatere a teoriilor idealiste, obscurantiste, agnostice, rasiste şi ataşîndu-l concepţiilor de progres şi antifascism.

★

Discipol al lui P. P. Negulescu, împreună cu care a lucrat mulţi ani la aceeaşi catedră, *Al. Posescu* (n. 1903) a militat, de asemenea, pentru o filozofie orientată în spirit materialist, relevînd în lucrările sale mai cu seamă necesitatea utilizării datelor ştiinţei moderne în constituirea filozofiei.

[28] P. P. Negulescu, *Destinul omenirii*, vol. IV, p. 85.
[29] *Ibid.*
[30] *Ibidem*, p. 124.
[31] *Ibid.*

În lucrarea al cărei titlu vădeşte certe intenţii polemice antibergsoniste, *Încercare asupra datelor ultime ale materiei* (1934), Al. Posescu relevă consecinţele filozofice ale noilor teorii electronice asupra materiei.

Exprimînd interesul general pentru problema analizată, autorul schiţează de la început o concepţie filozofică materialistă : „În adevăr, ceea ce ne întîmpină în univers pretutindeni este materia sub diferitele ei forme, din care totdeauna sînt alcătuite lucrurile. Toate fenomenele la al căror spectacol asistăm în lumea înconjurătoare sînt fenomene ale materiei, au adică un substrat material. Viaţa, care ar putea fi şi a fost considerată ca ceva deosebit în materie, se restrînge într-o prea mică parte a naturii. Şi acolo unde există, ea însăşi ne apare ca fiind strîns dependentă de materie. Nicăieri şi niciodată noi nu am văzut viaţa, sub vreuna din formele ei, fără să fie legată de un corp material. Este firesc, dar, că ceea ce trebuie lămurit în primul rînd într-o explicare a universului e constituţia materiei“ [32].

În cea mai mare parte a sa, lucrarea conţine o erudită expunere a teoriilor ştiinţei moderne asupra structurii materiei. Al. Posescu trece în revistă progresele în determinarea structurii atomilor, în evidenţierea caracterului complex al acestei structuri. Sînt citate şi comentate scrierile lui Planck, Bohr, de Broglie, Einstein etc. Urmărind consecinţele filozofice ale noilor teorii electronice asupra materiei, autorul relevă, între altele, contradicţia ce există între datele ştiinţei şi construcţiile raţionale ale gîndirii care le ignoră. Al. Posescu aminteşte dispreţul manifestat de Schopenhauer faţă de teoria atomică şi respinge, în lumina datelor ştiinţei, concepţia idealistă asupra materiei susţinută de filozoful idealist german, concepţie care privea materia ca rezultînd din împreunarea unor forme ale inteligenţei : „Concepţia despre materie a filozofului german ilustrează perfect de bine atît lipsa de preciziune, cît şi deosebirea dintre acestea şi concepţiile întemeiate pe datele cercetării ştiinţifice“ [33]. În opoziţie cu filozofia idealistă, Al. Posescu ajunge la concluzia utilizării în filozofie a datelor ştiinţei : cercetarea ştiinţifică „va merge mai departe cu paşi din ce în ce mai repezi. Cît despre cugetarea filozofică, nu încape nici o îndoială că ea trebuie să urmărească pas cu pas aceste progrese ale ştiinţei. Ea nu are libertatea nici de a le ignora, nici de a le depăşi, fără risc de eroare“ [34].

Referindu-se la principiul indeterminării stabilit de Heisenberg, autorul, respingînd unele consideraţii idealiste ale lui Meyerson în problema cauzalităţii, susţine că principiul cauzalităţii se justifică în experienţa curentă. El admite totuşi că dincolo de experienţa curentă determinismul nu mai poate fi susţinut. Acceptînd indeterminismul lui Heisenberg pentru microfizică, autorul precizează totuşi, în altă lucrare, că prin aceasta nu a scăzut autoritatea ştiinţei. Deşi nu poate explica relaţia dintre principiul indeterminării şi cauzalitate, Al. Posescu limitează sfera de acţiune a principiului indeterminării : „Indeterminismul aşa cum este profesat recent în ştiinţă nu este aşadar general“ [35].

În *Logica ştiinţei* Al. Posescu cercetează o problematică variată privind bazele filozofice ale cunoaşterii ştiinţifice. Autorul caută să se menţină în spiritul unei analize riguroase a faptelor, iar cînd expune unele teorii idealiste în anumite probleme ale ştiinţei evită să tragă concluzii unilaterale, care să contravină ideii de progres al ştiinţei sau să submineze încrederea în cunoaşte-

[32] Al. Posescu, *Incercare asupra datelor ultime ale materiei*, 1934, p. 8.
[33] Ibidem, p. 113.
[34] Ibidem, p. 114.
[35] Al. Posescu, *Logica ştiinţei*, 1942, p. 189.

rea ştiinţifică. Lucrarea insistă asupra obiectivităţii ştiinţei, relevă progresele ei constante, originea „empirică şi raţională" a legilor ei, în sensul participării atît a datelor empirice, cît şi a raţiunii la descoperirea lor. Referindu-se la interpretările mistice care s-au dat celor mai noi teorii ale ştiinţei, Al. Posescu le respinge în termeni hotărîţi, afirmînd că ştiinţa modernă se opune unei „gîndiri cu colorit teologic". Concluzia autorului e că ştiinţa „nu admite nicăieri şi sub nici o formă existenţa altui sistem de cauze şi a altui sistem de forţe decît naturale" [36].

*

Filozofia susţinută de *Mircea Florian* (1888—1960) şi denumită de el ontologie realistă sau realism ontologic, fără să fie scutită de inconsecvenţe şi oscilări, se încadrează în orientarea materialistă a filozofiei din perioada interbelică. Cea dintîi lucrare în care acesta anunţă ideile de bază ale filozofiei sale, şi anume *Ştiinţă şi raţionalism*, constituie în primul rînd un rechizitoriu la adresa idealismului, în special a celui subiectiv (la care s-ar reduce, afirmă el, şi idealismul obiectiv). E drept că autorul acestei lucrări polemizează şi cu empirismul, cu realismul naiv, dar tocmai pentru faptul că, după opinia sa, ar lăsa o portiţă prin care se strecoară idealismul.

Lucrarea menţionată e îndreptată împotriva antiintelectualismului sau, cum îl numeşte cu un termen împrumutat de la Platon, împotriva misologismului, noţiune prin care sînt desemnate concepţiile pornite contra logicii, a raţiunii. M. Florian urmăreşte „procesul raţiunii" intentat de antiintelectualişti şi socoteşte „barbaria antiintelectualistă" şi „filozofia muşchilor" drept semne ale crizei culturii occidentale. În această lucrare autorul expune şi concepţia sa filozofică, care nu se reduce nicidecum la raţionalism, cum s-ar putea deduce din faptul că se afirmă ca adversar al iraţionalismului. Relevînd că „misologii nu osîndesc, cum ar fi drept, unele greşite întrebuinţări ale raţiunii (de pildă, la filozofii Platon, Aristotel, Spinoza, Hegel), ci raţiunea în genere" [37], Florian anunţă o poziţie originală care, respingînd misologismul, refuză totuşi să se încadreze în raţionalismul tradiţional. El consideră că raţionalismul dogmatic însuşi constituie o sursă a antiintelectualismului.

Precizîndu-şi atitudinea faţă de raţionalism ca doctrină speculativă, Florian urmăreşte să demonstreze că acesta nu are nici o legătură cu ştiinţa. În consecinţă, caută să restabilească raportul just între ştiinţă şi raţiune. „Ţinta noastră e să demonstrăm că ştiinţa, încorporînd din raţionalism elementele valabile, nu numai că se opune hotărît raţionalismului, dar îşi asigură sieşi o armură care o face invulnerabilă" [38]. După convingerea sa, ceea ce e valabil în raţionalism trece în ştiinţă pentru a o întări. Poziţia lui M. Florian e definită concis în termenii următori : „Apărătorul «raţionalismului» nu sînt ; dar nici partizan al barbariei antiintelectualiste. Eu nu primesc alternativa : raţionalism sau misticism ?, fiind o falsă alternativă, şi am arătat în treacăt de ce, nu sînt nici pentru unul, nici pentru altul" [39]. Alternativa e alta. Opoziţia nu e între raţionalism şi misticism, „ci între ştiinţă de o parte şi inspiraţie fantastică şi dezordonată de altă parte" [40]. Punînd problema în aceşti termeni,

[36] Ibidem, p. 238.
[37] Mircea Florian, *Ştiinţă şi raţionalism*, Bucureşti, 1926, p. 8.
[38] Ibidem, p. 11.
[39] Ibidem, p. 11—12.
[40] Ibidem, p. 12.

el lasă deschise porți pozitivismului, se declară partizan al spiritului științific și anunță o filozofie orientată spre fapte, o concepție care revine „la fapte, singura instanță neîndoielnică și deci liberă de atitudini pentru sau contra" [41].

Precizînd rolul rațiunii în cunoaștere, el utilizează termeni materialiști. După el rationalul are misiunea de „a arăta explicit că faptele sînt unități și relații implicite" [42] sau reprezintă „transpunerea pe planul determinării sau exprimării a datelor reale sau naturale" [43]. Această poziție e denumită de el ca realistă sau naturalistă și este definită astfel în raport cu raționalismul și iraționalismul : „Realismul sau naturalismul (în sensul mai larg) nu e o chestiune de inteligență, ci de fapte. Ce fapte anume ? A faptelor controlate, verificate" [44].

Situat dintru început pe poziții realiste, naturaliste, cum afirmă el însuși, apărînd știința și rațiunea în fața atacurilor iraționaliste, dar respingînd și raționalismul speculativ, el își va îndrepta mai tîrziu critica direct împotriva religiei. În *Antinomiile credinței*, el demonstrează că în interiorul religiei apar contradicții ireconciliabile, care o fac inacceptabilă sub raport filozofic (îi acordă totuși un anumit rol în viața practică, atîta timp cît e izvorîtă din iubire). Florian denunță cu vigoare „iraționalismul religios", care „întreține nu morala și gîndirea sănătoasă, ci forța amorală și stupiditatea" [45], și relevă contradicția de neîmpăcat dintre religie pe de o parte și știință și cultură pe de altă parte, ceea ce el numește „antinomia dintre pura religie și ordinea imanentă a naturii, a moralei și a științei" [46].

Prezentarea in extenso a realismului ontologic, însoțită de o critică tot atît de largă la adresa iraționalismului, în special a iraționalismului contemporan lui, o realizează în lucrarea sa principală *Cunoaștere și existență* (1939), pentru ca în *Reconstrucție filozofică* să îmănuncheze articole apărute în reviste și tratînd diferite aspecte ale concepției sale.

O expunere concentrată, insistînd asupra notelor esențiale ale filozofiei sale, se află în *Reforma logicii* (1942). După cum sugerează titlul acestei scurte scrieri, autorul năzuia spre o reformare a disciplinelor filozofice, spre scoaterea lor din criză și căuta o soluție care să permită depășirea crizei caracterizată în termenii următori : „Filozofia contemporană gravitează, cuprinsă de mare îngrijorare, în zodia insecurității sau precarității mai mult decît oricare altă manifestare culturală"... [47].

Criza fiind mai generală, reformarea filozofiei se impunea în contextul unor sforțări mai largi de reorganizare „cerute grabnic de societatea occidentală, care e zguduită dincolo de răstimpul unui veac de febra crizei" [48] ; trebuia să se îndrume gîndirea călăuzită de simțul răspunderii spre întoarcerea la izvoare, la obiectul autentic al filozofiei, la cercetarea fundamentelor, a principiilor, filozofia urmînd să se întoarcă la începutul ce trăiește prin propriile sale puteri, să treacă la revizuirea supozițiilor. Drumul propus de filozoful român

[41] Ibidem, p. 19—20.
[42] Ibidem, p. 133.
[43] Ibidem, p. 134.
[44] Ibid.
[45] M. Florian, *Antinomiile credinței*, București, 1936, p. 59.
[46] Ibidem, p. 58—59.
[47] M. Florian, *Reforma logicii*, în colecția *Caiete de filozofie*, 1942, p. 30.
[48] Ibidem, p. 34.

în vederea depăşirii crizei presupune, aşadar, un uriaş efort de reexaminare a legilor, a categoriilor, a principiilor fundamentale ale filozofiei.

Caracteristic pentru poziţia filozofică a lui Mircea Florian este faptul că el reproduce, însuşindu-le şi multiplicîndu-le, atît criticile la adresa idealismului, cît şi pe cele îndreptate împotriva materialismului naiv, a empirismului, de fapt împotriva materialismului înţeles în interpretarea sa vulgară şi mecanicistă. El năzuieşte să depăşească atît idealismul, cît şi realismul naiv, prin propunerea ca filozofia să se întoarcă la obiecte, la experienţă.

Prin acest postulat fundamental el îşi alege de fapt un punct de plecare materialist. El se situează pe poziţii materialiste şi cînd aduce critici severe idealismului, pe care nu poate să-l accepte în nici una dintre variantele sale.

Totuşi, cînd face efortul de a depăşi realismul naiv, neînţelegînd materialismul dialectic, atribuie în genere materialismului unele concluzii şi implicaţii pe care acesta nu le susţine şi nu le are. Postulatele concepţiei propuse spre a scoate filozofia din criză sînt îndreptate, cum am spus, direct împotriva idealismului. „Filozofia prezentului are ca misiune de căpetenie — afirmă el — să restabilească în toată puritatea ei concepţia ontologică a cunoaşterii şi în prealabil să demaşte rătăcirile interpretării idealist-psihologiste“ [49]. Autorul rîndurilor de mai sus consacră numeroase pagini din lucrările sale nu numai combaterii idealismului subiectiv, ci şi a celui obiectiv, a celui care admite o „conştiinţă generică“, arătînd că, în ultimă instanţă, şi acesta ajunge la idealism subiectiv : „Întrucît conştiinţa generică se reduce la cea individuală, epilogul filozofiei sprijinite pe «postulatul imanenţei» nu poate fi decît solipsismul“ [50].

Teza de la care porneşte Florian e aceea că „ontologicul primează asupra cunoaşterii“ [51]. În repetate rînduri el subliniază primordialitatea obiectului faţă de gîndire : „Obiectul, prin chiar definiţia lui, e tocmai ceea ce e neatîrnat de gîndire, ceea ce se impune acesteia, şi nicidecum ceea ce stă sub puterea ei“ [52]. Acest punct de vedere materialist constituie fundamentul teoriei cunoaşterii propuse de el, care cere în primul rînd „orientarea gîndirii după obiecte, nu invers, a obiectelor după gîndire“ [53].

El acordă o importanţă atît de mare acestei orientări a gîndirii după obiecte, încît o consideră ca fiind adevărata răsturnare a felului de gîndire în filozofie şi care corespunde răsturnării pricinuite de concepţia astronomică a lui Copernic. Prin această idee, gînditorul român vrea să restabilească adevărata analogie între răsturnarea din filozofie şi cea din astronomie, respingînd ca nefundată comparaţia de provenienţă kantiană între filozofia gînditorului de la Königsberg şi doctrina revoluţionară a lui Copernic. Analogia stabilită de Kant trebuia respinsă, întrucît „Copernic instala axa lumii şi deci a cunoştinţei în obiecte, nu în spectatorul uman de pe pămînt. Aşadar, heliocentrismul lui Copernic nu pledează în nici un fel pentru idealismul kantian, ci mai degrabă îl zădărniceşte“ [54]. Analogia e justificată numai în cazul în care se face între orientarea spre obiecte recomandată de realismul ontologic şi copernicanism, amîndouă direcţiile de gîndire avînd aceeaşi centrare în fapte şi nu în conştiinţa individuală.

[49] M. Florian, *Cunoaştere şi existenţă*, 1939, p. 171.
[50] Ibidem, p. 175.
[51] Ibidem, p. 179.
[52] M. Florian, *Reforma logicii*, Bucureşti, 1942, p. 34.
[53] Ibidem, p. 39.
[54] Ibidem, p. 45.

Prin noua orientare spre obiecte, propusă de filozofia sa, se revine, de fapt, susţine Florian, la vederile anticilor, după o perioadă în care filozofia modernă fusese greşit orientată şi intrase în dezacord cu ştiinţa.

Odată definit realismul ontologic, se resping şi variantele contemporane ale idealismului, în special ale subiectivismului : cel neokantian, subiectivismul strecurat în filozofia ştiinţei, existenţialismul etc. Subiectivismul modern, relevă gînditorul român, s-a strecurat şi în conştiinţa unor oameni de ştiinţă care au ajuns să se îndoiască de valoarea obiectivă a ştiinţei ; critica ştiinţei făcută chiar de oameni de ştiinţă este rodul putred al subiectivismului filozofic strecurat în activitatea ştiinţifică.

Definind noţiunile de *obiect* şi *dat,* care se află în centrul realismului ontologic, Mircea Florian înglobează în ele tot ceea ce constituie obiect al cunoaşterii, deci inclusiv spiritul şi produsele spiritului, care au — observă filozoful român — o existenţă reală. În felul acesta, susţine el, dispare opoziţia obiect-subiect.

Se impune şi precizarea că Mircea Florian priveşte conştiinţa „drept o existenţă printre celelalte, un factor al «lumii», nu însă drept un factor *deasupra* lumii" [55] ; „spiritul nici nu tronează într-un empireu imaterial", nici nu e „absorbit de corporalitate" [56] — afirmă el. Prin această teză este respins atît idealismul, cît şi materialismul vulgar. Raportul dintre lumea obiectelor şi conştiinţă e rezolvat prin fundarea ontologică a gîndirii, centrarea filozofiei în existenţă, în ontologic. Concludentă în acest sens ni se pare afirmaţia : „Gîndirea, ideile, valorile nu sînt impuse din afara obiectelor, datelor, realităţii, ci ţîşnesc, cresc, se nutresc din fapte, din existenţe" [57]. Citatul reprodus indică o evidentă orientare materialistă [58].

Problema principală pe care o dezbate ontologia realistă este aceea a cunoaşterii realităţii şi ei îi rezervă Florian eforturile sale principale. Înainte de a trece la abordarea acestei probleme, se mai impun însă unele precizări în legătură cu noţiunea de obiect, termen central al filozofiei sale. Florian afirmă în termeni neechivoci : „Obiectul nu e o simplă idee imanentă, ci e independent de conştiinţă ; realitatea e independentă de cunoaşterea ei" [59].

În modalitatea sa de înţelegere a obiectului există şi fisuri care fac loc idealismului. Din punctul de vedere al cunoaşterii, noţiunea de obiect are într-adevăr o sferă foarte largă, incluzînd întreaga realitate. Marxismul relevă şi faptul că opoziţia obiect-subiect e relativă, ea menţinîndu-se absolută doar în planul cunoaşterii. Dar ea nu dispare cu totul, cum susţine Mircea Florian, ci e relativă numai cînd se pune problema unităţii lumii ; definirea obiectului, el o face din perspectiva gnoseologiei. Susţinînd dispariţia opoziţiei obiect-subiect, el priveşte însă acest raport din punct de vedere ontologic.

Revenind la problema cunoaşterii, relevăm consecvenţa cu care filozoful român susţine primordialitatea faptelor, a obiectelor şi caracterul secund, depen-

[55] M. Florian, *Cunoaştere şi existenţă,* p. 265.

[56] M. Florian, *Reforma logicii,* p. 52.

[57] În studiul său *Un logician contemporan : Mircea Florian,* publicat în Revista Fundaţiilor... nr. 9, septembrie 1946, H. Wald interpreta în mod similar gîndirea lui Florian : „Mircea Florian ne îndeamnă să reconstruim o logică a lucrărilor" (p. 90) şi mai departe : „Felicităm cu căldură orice revoltă împotriva monismului mistic, metafizic sau mecanicist, dar însăşi logica florianistă ni se pare ospitalieră cu un monism suplu ţinîndu-se de complexitatea lucrurilor" (p. 95).

[58] M. Florian, *Cunoaştere şi existenţă,* p. 188.

[59] Ibid.

dent al gîndirii : „Nu stă în puterea noastră să gîndim altfel de cum se prezintă faptele. Cum sînt faptele aşa şi gîndirea. Alte fapte, alte gînduri. Gîndirea are o directivă inevitabilă : structura obiectelor“ [60]. Uneori Florian îşi defineşte poziţia în cea de-a doua latură a problemei fundamentale a filozofiei în termeni materialişti actuali : „Cunoştinţa este o «oglindire» a faptelor şi a conexiunii obiectelor. Ea nu dă lecţii realităţii, ci primeşte lecţii, totdeauna. Gîndirea serveşte, nu e servită. Pe scurt, nimeni nu cunoaşte decît ce are şi cum îl are“ [61].

Punctul de vedere al primordialităţii obiectului e susţinut de Florian cu consecvenţă pe diferite planuri. De pildă, pe planul logicii el afirmă : „Legile logice sînt legile obiectelor, nu legile unei structuri subiective «raţională» sau legile intelectului“ [62].

Un punct de vedere materialist este susţinut şi în alte teze de bază ale gnoseologiei ; procesul cunoaşterii este împărţit în două etape, denumite : Cunoştinţa I, prin care înţelege „lucruri sau fapte“, şi Cunoştinţa II — ideile şi cuvintele. Gîndirea, explicînd în ce constă Cunoştinţa I, are nevoie de un material, „orice determinare are un substrat pregătit“ [63]. Pentru a gîndi e nevoie de o bază, de un *quid* de determinat. El citează un vechi dicton filozofic : din nimic nu iese nimic, fără fapte, nici gîndire. Cunoaşterea propriu-zisă o constituie însă Cunoştinţa II : determinarea, clarificarea, explicaţia, înţelegerea etc.

Totuşi cînd trece dincolo de aceste postulate fundamentale, cînd abordează aspecte mai concrete ale teoriei cunoaşterii, unele confuzii semnalate anterior îl împing spre concluzii materialist-vulgare. El susţine teza conform căreia „gîndirea obiectului este însuşi obiectul posedat clar, nu un duplicat al lui în conştiinţă, nu un conţinut subiectiv“ [64]. Aceasta este de fapt una dintre contribuţiile pe care Mircea Florian caută să le aducă în filozofie, una dintre soluţiile prin care consideră el că poate scoate filozofia din criză. Teza de mai sus mai este formulată şi în termenii următori : „Percepţia (reprezentanţia) obiectului nu e un al doilea factor faţă de obiect, nu e o dublură a lui, ci e chiar obiectul în raportarea lui la o conştiinţă. Percepţia lumii e însăşi lume, întrucît aceasta stă în relaţia activă cu o conştiinţă dată“ [65]. Cu o parte din afirmaţiile cuprinse în pasajele citate de noi ne putem declara de acord (percepţia, gîndirea e „posedarea“ lumii reale de către o conştiinţă). Dar o a doua parte a tezei susţinute (gîndirea nu e un conţinut subiectiv, nu e un duplicat) nu poate fi acceptată. Prin această din urmă afirmaţie, el favorizează idealismul subiectiv, deşi chiar împotriva lui intenţionează să-şi îndrepte teza amintită. Aici se vede consecinţa negativă a opiniei sale după care opoziţia obiect- subiect dispare în ontologia realistă. Am arătat mai înainte că această opoziţie trebuie să se menţină totuşi în procesul cunoaşterii, pentru că altfel dispare nu numai deosebirea dintre subiectul cunoscător şi obiectul cunoscut, ci însăşi deosebirea dintre obiectul real şi cel reflectat de conştiinţă. Punîndu-se semnul egalităţii între subiectiv şi obiectiv, se ajunge în mod inevitabil la transformarea obiectului real în obiect gîndit şi invers, la ştergerea oricărei deosebiri dintre

[60] M. Florian, *Ştiinţă şi raţionalism*, p. 53.
[61] Ibidem, p. 49.
[62] M. Florian, *Reforma logicii*, p. 56.
[63] M. Florian, *Ştiinţă şi raţionalism*, p. 34.
[64] M. Florian, *Reforma logicii*, p. 60—61.
[65] M. Florian, *Cunoaştere şi existenţă*, p. 216.

obiectele reale şi gînduri, reprezentări, idei, Florian evită însă această concluzie — care decurge în mod logic în unele premise ale filozofiei sale — prin precizarea că obiectul gîndit este obiectul real „care se află însă într-o anumită relaţie, în aceea de determinare de gîndire“ [66].

Refuzînd, în principiu, să denumească relaţia de determinare, de gîndire drept reflectare în conştiinţă, totuşi în anumite împrejurări, cînd e silit să combată direct idealismul subiectiv, el o denumeşte oglindire ; or, oglindirea nu se deosebeşte în esenţă de teoria imaginii copie pe care el caută s-o combată.

În felul acesta, căutînd să combată realismul naiv, teoria imaginii copie, Mircea Florian ajunge la concluzii cu implicaţii idealist-subiective, implicaţii pe care el ca atare nu le recunoaşte. Căutînd să combată idealismul subiectiv, el se apropie pe căi ocolite de poziţia materialistă a teoriei reflectării, poziţie în deplină concordanţă cu cerinţa de a funda cunoaşterea în ontologie şi nu în eu.

După părerea sa, toate erorile filozofice îşi au obîrşia în concepţia că un obiect, pentru a fi cunoscut, trebuie să vină, într-un fel sau altul, în conştiinţă. Opunîndu-se acestui punct de vedere, el vrea să demonstreze că de fapt conştiinţa are posibilitatea să posede un lucru, fără ca acest lucru „să-i devină conţinut“ [67]. Noţiunea de conţinut nu ar fi aplicabilă conştiinţei, fiind împrumutată din lumea materială.

M. Florian e obsedat de găsirea unui punct de vedere dincolo de opoziţia real şi nereal, obiect-subiect, raţionalism şi iraţionalism, adevăr şi eroare etc. Se reflectă în această tendinţă neînţelegerea dialecticii naturii şi a gîndirii. Şi în ciuda faptului că postulatele filozofiei sale au un caracter materialist, neînţelegerea dialecticii, în special a teoriei dialectice a reflectării, îl conduce pe Florian la contradicţii şi inconsecvenţe.

Încercînd să depăşească cele două poziţii fundamentale ale filozofiei, în anumite probleme ale cunoaşterii, M. Florian pendulează mereu între ele. În ultimă instanţă însă Florian, avînd ca adversar principal idealismul, înclină spre materialism, fără să utilizeze termeni ca atare. El afirmă mereu primordialitatea ontologicului în raport cu conştiinţa, cu psihologicul.

Afirmaţia noastră că în ciuda contradicţiilor şi a inconsecvenţelor semnalate M. Florian este un gînditor în ultimă instanţă cu orientare materialistă, se verifică şi de această profesiune de credinţă optimistă cu caracter concluziv, făcută în spirit materialist : „Ştim că *tot ceea ce e dat poate fi cunoscut, poate fi obiect de teorie*“ [68]. În puţine cuvinte, după ce am văzut că inteligenţa nu are nevoie să imprime lucrurilor formele ei, datorită activităţii „spontanee“ pentru simplu motiv că lucrurile posedă dinainte o formă, o ordine, o configuraţie, atunci relaţiile existenţei cu „omul“, relaţii ce sînt netăgăduite, încetează de a mai fi o stavilă pentru cunoaştere, din două motive : a) relaţiile sînt subalterne, sînt condiţii secundare ; b) ele înlesnesc, nu turbură prinderea şi determinarea obiectelor [69]. Dacă mai amintim şi teza după care „ontogenetic şi filogenetic sînt date la început obiectele reale“ [70], poziţia sa materialistă credem că nu mai poate fi pusă la îndoială.

[66] M. Florian, *Reforma logicii*, p. 61.
[67] M. Florian, *Cunoaştere şi existenţă*, p. 209.
[68] M. Florian, *Reforma logicii*, p. 72.
[69] Ibid.
[70] M. Florian, *Cunoaştere şi existenţă*, p. 201.

Se poate considera că realismul ontologic susţinut de Mircea Florian trebuie să fie inclus în orientarea materialistă a filozofiei româneşti din perioada interbelică. Filozofia împărtăşită de acest filozof admite existenţa lumii externe ca ceva dat, ca o realitate independentă de conştiinţă, ca o realitate cu o structură şi legi proprii care pot fi cunoscute. M. Florian însuşi vorbeşte în numele naturalismului şi al ştiinţei ; teza despre primordialitatea naturii, reafirmată de numeroase ori, e concludentă în definirea orientării sale. El combate stăruitor idealismul (în special pe cel subiectiv), iraţionalismul, relevă „antinomiile credinţei". În gnoseologie porneşte de la premise materialiste, dar în dorinţa de a înlătura orice posibilitate de a alimenta idealismul şi neînţelegînd teoria dialectică a cunoaşterii, el identifică reprezentările cu obiectul real, favorizînd prin aceasta unele interpretări idealiste pe care voia să le evite şi pe care le respingea constant.

*

Filozofia românească din perioada interbelică înfăţişează un tablou variat şi foarte complex. Caracterizată de aproape toţi gînditorii vremii ca o epocă de criză a gîndirii, a culturii umane, perioada la care ne referim înregistrează o puternică luptă de idei, o confruntare permanentă de orientări opuse.

Tradiţiile materialiste, progresiste ale gîndirii româneşti sînt continuate şi în această epocă de gînditori înaintaţi, care postulează încrederea în om şi în raţiune, în cuceririle ştiinţei şi în triumful filozofiei legate de ştiinţă. Pe plan social-politic, concepţiile gînditorilor prezentaţi s-au încadrat într-un orizont progresist, opus obscurantismului şi barbariei fasciste. Chiar dacă idealurile lor sociale şi morale au rămas abstracte, nefiind legate de o forţă socială capabilă să le traducă în viaţă, aceşti gînditori au întrevăzut drept cale de progres pe aceea a perseverării în înfăptuirea unui ideal de umanitate, a făuririi unei lumi mai bune.

Comitetele de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare

Interzicînd activitatea legală a P.C.R., a Uniunii Tineretului Comunist și a altor organizații, înscenînd numeroase procese militanților comuniști, autoritățile statului burghezo-moșieresc au extins, în același timp, măsurile de urmărire, prigoană și persecuțiile împotriva unor organizații de masă legale cum erau Sindicatele unitare, Blocul muncitoresc-țărănesc și altele.

Erau frecvente în practica organelor de poliție și siguranță închiderea căminelor muncitorești, confiscarea ziarelor muncitorești, sigilarea sediilor sindicale etc. Pot fi amintite, de asemenea, ca exemple care ilustrează teroarea polițienească dezlănțuită împotriva organizațiilor muncitorești arestarea membrilor C.G.S.U. și procesele înscenate Sindicatelor unitare din Capitală. Numeroși activiști și membri ai sindicatelor erau arestați, judecați și condamnați la ani grei de temniță. Clasele exploatatoare urmăreau ca, prin scoaterea pe timp îndelungat din rîndurile muncitorilor a celor mai combative și hotărîte elemente, să slăbească mișcarea revoluționară, pentru a exploata și a asupri mai ușor masele de oameni ai muncii.

În închisori a fost instituit un regim barbar pentru deținuții revoluționari. Celula H, bătaia, înfometarea, presiunile morale, interzicerea de a se primi din afară alimente și îmbrăcăminte, cărți, ziare etc. erau metode prin care clasele exploatatoare urmăreau distrugerea fizică și morală a deținuților politici.

În aceste împrejurări, cînd împotriva organizațiilor revoluționare, în frunte cu partidul comunist, se intensifica teroarea polițienească, cînd viața și sănătatea luptătorilor închiși erau periclitate, problema ajutorării morale și materiale a deținuților revoluționari și a familiilor acestora s-a pus cu deosebită acuitate în fața partidului comunist și a organizațiilor de masă revoluționare.

În acest scop, în noiembrie 1922, a fost înființat Comitetul de ajutorare de pe lîngă C.C. al P.C.R., care și-a fixat drept principal obiectiv ajutorarea materială și morală a victimelor terorii burghezo-moșierești[1]. În 1924, odată cu scoaterea P.C.R. în afara legilor, Comitetul de ajutorare de pe lîngă C.C. al P.C.R. și-a încetat activitatea. În același an a fost creată organizația Aju-

[1] „Socialismul" nr. 204, din 19 noiembrie 1922.

torul roşu, care, datorită terorii, a fost însă nevoită să-şi desfăşoare activitatea mai mult ilegal şi semilegal. În scopul ajutorării materiale şi morale a deţinuţilor revoluţionari au activat şi alte organizaţii, ca : Liga drepturilor omului (1923—1928), Liga contra terorii (1926), Ajutorul muncitoresc român (1928—1933).

În noiembrie 1925, pe baza indicaţiilor P.C.R., Consiliul General Sindical Unitar a hotărît înfiinţarea comitetelor de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare[2], care aveau misiunea de a organiza acţiuni pentru ajutorarea morală şi materială a deţinuţilor revoluţionari şi a familiilor acestora, a acorda ajutor juridic în procesele antimuncitoreşti, a participa la lupta pentru cucerirea amnistiei generale. Comitete locale de ajutorare au luat fiinţă în principalele centre din ţară ca : Ploieşti, Timişoara, Galaţi, Arad, Cluj, Iaşi, Oradea, Sibiu, Braşov[3] ş.a.

În Bucureşti s-a constituit Comitetul central de ajutorare, care coordona, pe baza îndrumărilor C.G.S.U., activitatea comitetelor locale de ajutorare din întreaga ţară. Printre militanţii care au activat în cadrul Comitetului central de ajutorare au fost Dumitru Grofu, Encel Mauriciu, Elena Filipovici, Crăciun Petre[4] şi alţii.

În octombrie 1925 a fost publicat apelul C.G.S.U. cu privire la importanţa activităţii de ajutorare a deţinuţilor revoluţionari, în care se spunea că-i revine în primul rînd clasei muncitoare sarcina de a-i sprijini pe cei ce zac în temniţe pentru interesele muncitorimii[5].

Activitatea comitetelor de ajutorare a fost oglindită în ziarul „Viaţa muncitoare", organ al Sindicatelor unitare, în coloanele căruia au apărut articole, apeluri, circulare, liste de donaţii, situaţii asupra proceselor în curs de judecare etc. Ziarul „Înainte", organ al Blocului muncitoresc-ţărănesc, a publicat, de asemenea, numeroase materiale privind activitatea comitetelor de ajutorare. În decembrie 1928 a apărut „Apărătorul proletar", organ lunar al Comitetului central de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare, care a avut o contribuţie valoroasă în mobilizarea oamenilor muncii, a opiniei publice la opera de ajutorare a deţinuţilor revoluţionari, la demascarea terorii din închisori, a samavolniciilor şi ilegalităţilor comise de organele poliţieneşti, la luptă pentru cucerirea amnistiei.

Comitetele de ajutorare, prin numeroase apeluri, prin manifeste, prin articole publicate, se adresau muncitorilor, indiferent de apartenenţa lor politică, intelectualilor progresişti, micilor meseriaşi, studenţilor etc., îndemnîndu-i să-şi aducă contribuţia la ajutorarea materială a deţinuţilor revoluţionari, să semneze moţiuni de protest care să fie trimise spre publicare ziarelor şi expediate Ministerului de Interne şi celui de Justiţie[6].

Într-un manifest al Comitetului local de ajutorare din Bucureşti din iulie 1928, adresat „Către toţi muncitorii organizaţi, neorganizaţi şi social-democraţi, către întreaga opinie publică cinstită din Capitală", se spunea : „...Ne îndreptăm glasul şi îndemnul către voi, toţi care munciţi cu braţul şi cu

[2] „Viaţa muncitoare" din 29 noiembrie 1925.
[3] „Viaţa muncitoare" din 26 octombrie 1927.
[4] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 703, filele 68, 159, 363.
[5] „Viaţa muncitoare" din 23 octombrie 1925.
[6] „Viaţa muncitoare" din 18 decembrie 1926.

mintea, chemîndu-vă la o luptă solidară pentru impunerea unui regim politic special pentru deţinuţii politici"[7].

Comitetele de ajutorare, în rîndul cărora activau membri ai P.C.R., legau activitatea de sprijinire morală şi materială a deţinuţilor revoluţionari de comemorarea unor evenimente importante cum sînt 13 Decembrie 1918[8], care s-a păstrat în tradiţia mişcării muncitoreşti din ţara noastră ca zi de luptă împotriva terorii burghezo-moşiereşti, Comuna din Paris ş.a.

În activitatea comitetelor de ajutorare, un loc important îl ocupă demascarea regimului aspru din închisori, a schingiuirilor, a înfometării sistematice, a presiunilor morale la care erau supuşi deţinuţii revoluţionari.

Astfel, în circulara Comitetului central de ajutorare privitoare la organizarea campaniei 13 decembrie — 13 ianuarie din decembrie 1926 se arăta că alocaţia unui deţinut „...este mai mică decît valoarea unei pîini şi chiar şi din această cotă se fură..." ; „Deţinuţii politici — se menţiona mai departe în circulară — n-au voie să citească, să scrie, n-au voie la vorbitor, sînt maltrataţi, bătuţi şi umiliţi"[9].

În februarie 1929, la scurt timp după venirea la putere a Partidului naţional-ţărănesc, „Apărătorul proletar", arătînd că se înteţea teroarea antimuncitorească în închisori împotriva deţinuţilor revoluţionari, încheia unul dintre articolele sale cu următorul apel pentru ajutorarea acestora : „Trimiteţi bani şi obiecte necesare comitetelor de ajutorare la sediile Sindicatelor unitare, pretutindeni, cumpăraţi bonuri de ajutorare a celor închişi, subscrieţi la listele de donaţii"[10]. Un alt număr al „Apărătorului proletar" a publicat un fragment dintr-un memoriu al deţinuţilor de la Doftana în care erau demascate condiţiile lor inumane de viaţă[11].

Odată cu publicarea în presă a unor materiale demascatoare privind situaţia din închisori, cu răspîndirea de manifeste, apeluri, Sindicatele unitare, comitetele de ajutorare au iniţiat ţinerea unor adunări în fabrici, după încetarea lucrului, la sediile sindicatelor, în cartiere în cadrul cărora se votau moţiuni în care se cereau regim politic pentru deţinuţii politici, amnistie generală, încetarea persecutării organizaţiilor muncitoreşti de către autorităţi, salarii la nivel cu scumpetea etc.

În ciuda măsurilor luate de organele poliţieneşti, care căutau să împrăştie pe muncitorii ce se adunau la poarta fabricilor, să aresteze vorbitorii şi chiar pe unii participanţi, s-au ţinut adunări în Bucureşti la fabricile „Dîmboviţa", „Trebitsch", „Saturn", „Adesgo", „Industria bumbacului", „Malaxa", „Mociorniţa", „Silva", Depoul S.T.B. „Bonaparte", „Lemaître"[12], la Iaşi (la fabricile de mobilă şi cherestea)[13], la Timişoara (la Căminul muncitoresc)[14] şi în alte localităţi din ţară.

În ziua de 3 martie 1929 s-au ţinut în întreaga ţară întruniri muncitoreşti de protest împotriva terorii antidemocratice a guvernului naţional-ţără-

[7] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 709, fila 140.

[8] Mai pe larg despre această problemă vezi „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R." nr. 5/1963, p. 97—107.

[9] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 703, filele 18 şi 19.

[10] „Apărătorul proletar" din februarie 1929.

[11] „Apărătorul proletar" din martie 1929.

[12] „Viaţa muncitoare" din 22 noiembrie şi 29 decembrie 1929.

[13] „Viaţa muncitoare" din 12 ianuarie 1930.

[14] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 703, fila 320.

nesc ; la aceste adunări au luat cuvîntul reprezentanţi ai Sindicatelor unitare, ai Blocului muncitoresc-ţărănesc, ai comitetelor de ajutorare [15].

Comitetele de ajutorare şi-au adus aportul, alături de toate organizaţiile şi forţele democratice, la lupta pentru cucerirea amnistiei generale. În noiembrie 1928, cînd a luat fiinţă Comitetul de iniţiativă pentru amnistie, Comitetul central de ajutorare a trimis o circulară comitetelor de ajutorare din ţară în care se dădeau indicaţii ca în toate localităţile să se formeze comitete de amnistie, alcătuite din muncitori, meseriaşi, intelectuali, funcţionari, ţărani, iar acestea să-şi trimită reprezentanţii la întrunirile B.M.Ţ. şi la cele ale altor partide în cadrul cărora să se ceară stăruitor amnistie generală[16].

Comitetul central de ajutorare a participat, alături de Comitetul de iniţiativă pentru amnistie, B.M.Ţ. şi Sindicatele unitare, la organizarea întrunirii de la „Dacia" din 25 noiembrie 1928. În cuvîntul său, reprezentantul Comitetului central de ajutorare, arătînd împrejurările în care au luat fiinţă comitetele de ajutorare şi relevînd activitatea acestora pentru acordarea de sprijin moral, material şi juridic deţinuţilor revoluţionari, a subliniat că comitetele de ajutorare s-au încadrat în acelaşi timp cu toate forţele în lupta pentru cucerirea amnistiei generale[17].

Comitetele de ajutorare cereau prin presă şi manifeste, prin cuvîntul delegaţilor săi la întruniri ca Partidul naţional-ţărănesc să-şi respecte promisiunile făcute cînd s-a aflat în opoziţie în legătură cu acordarea amnistiei generale.

După ce, sub presiunea maselor, guvernul naţional-ţărănesc a dat publicităţii, la 8 mai 1929, un decret regal de amnistie, în baza căruia erau eliberaţi din închisori un număr foarte mic de deţinuţi politici[18], comitetele de ajutorare au arătat caracterul limitat, ciuntit al amnistiei acordate de acest guvern.

În faţa organizaţiilor democratice, printre care şi a comitetelor de ajutorare, rămînea mai departe ca o sarcină lupta pentru eliberarea deţinuţilor politici din închisori.

Rezultatele activităţii de sprijinire materială şi morală a deţinuţilor revoluţionari şi a familiilor acestora, desfăşurată de comitetele de ajutorare, şi-au găsit expresia în colectarea de fonduri băneşti, haine călduroase, obiecte, cărţi.

Mijloacele băneşti se realizau din cotizaţii săptămînale ale membrilor Sindicatelor unitare, precum şi din donaţii ale acestora. De asemenea, se mai realizau sume de bani din vînzarea de timbre, care puteau fi plasate şi muncitorilor neorganizaţi, din contribuţii benevole cu ocazia unor manifestări cu caracter cultural, din vînzarea obiectelor lucrate în închisori de către deţinuţii politici.

Prin plata unei cotizaţii săptămînale destinate ajutorării celor închişi sau prin cumpărarea de timbre, muncitorii deveneau susţinători conştienţi ai tovarăşilor lor căzuţi vremelnic în mîna duşmanului de clasă. În acelaşi timp, comitetele de ajutorare solicitau ajutorul unor oameni aparţinînd celor mai diverse categorii sociale, creîndu-şi astfel legături printre micii meseriaşi şi negustori, ţărani, studenţi, profesori, avocaţi, ziarişti etc.

[15] „Apărătorul proletar" din martie 1929.
[16] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 703, fila 174.
[17] „Apărătorul proletar" din decembrie 1928.
[18] M. C. Stănescu, *Din lupta P.C.R. împotriva terorii şi pentru cucerirea amnistiei generale (1924—1929)*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R." nr. 2/1963.

La începutul anului 1926, „Viaţa muncitoare" publica o primă listă de donaţii pentru cei închişi în valoare de peste 13 000 de lei. Printre donatori figurau muncitorii de la „Lemaître", „Tiparul românesc", de la tipografia „I. Brănişteanu", de la o fabrică de curelărie etc [19]. Raportul casei Comitetului de ajutorare din Iaşi pe perioada 1 aprilie—1 decembrie 1926 indica la intrări o sumă de peste 15 000 de lei provenită din cotizaţii, donaţii, liste de subscripţie, serbări [20]. În ciuda faptului că organele poliţieneşti căutau să împiedice activitatea comitetelor de ajutorare, sub pretextul că acestea nu erau persoană juridică, deoarece această calitate le fusese refuzată de către autorităţi, acţiunea de strîngere a fondurilor a crescut în amploare. Astfel, Comitetul de ajutorare din Bucureşti a strîns în anul 1927 ajutoare în valoare de lei 300 000 [21]. Situaţia pe lunile ianuarie-mai 1928 privind strîngerea de fonduri de către comitetele de ajutorare din Bucureşti, Timişoara, Sibiu, Galaţi, Braşov, Lugoj, Focşani însuma peste 170 000 de lei [22]. Într-o altă informaţie publicată de „Viaţa muncitoare" se relata că diferite grupuri de muncitori din Bucureşti şi Galaţi, precum şi un grup de muncitori români emigranţi la Paris, au făcut numeroase donaţii [23].

O contribuţie apreciabilă în acţiunea de strîngere a fondurilor au avut-o, în unele locuri, comitetele de cartier formate din femei. Un astfel de comitet alcătuit pe lîngă Comitetul de ajutorare din Bucureşti a reuşit, în toamna anului 1928, să strîngă multă rufărie şi haine şi să cumpere cantitatea de 10 000 kg de lemne pentru închisoarea Doftana [24].

Un mijloc folosit de comitetele de ajutorare în activitatea de strîngere a fondurilor l-a constituit şi vînzarea de timbre pe care era imprimată chemarea: „Ajutaţi pe închişii voştri".

În 1926 Comitetul central de ajutorare a tipărit 50 000 de timbre, pe care le-a distribuit tuturor comitetelor locale din ţară [25]. Organele poliţieneşti care urmăreau să împiedice această acţiune raportau, de pildă, că asemenea timbre au fost cumpărate de membri ai Sindicatelor unitare, de muncitorii de la „Lemaître", de cei de la Fabrica „Bragadiru", care în majoritate erau neorganizaţi în sindicate etc.

Vînzări de timbre erau semnalate, de asemenea, la Iaşi, Focşani, Mediaş şi în alte localităţi din ţară [26].

Pe lîngă ajutorarea morală şi materială a deţinuţilor revoluţionari, de mare însemnătate a fost şi acordarea asistenţei juridice în numeroase procese pe care autorităţile burghezo-moşiereşti le-au intentat unor militanţi comunişti şi antifascişti *.

Pentru apărarea luptătorilor revoluţionari împotriva cărora se înscenau procese, comitetele de ajutorare au antrenat o serie de personalităţi din rîndul

[19] „Viaţa muncitoare" din 15 ianuarie 1926.
[20] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 703, fila 30.
[21] Ibidem, fila 146.
[22] „Viaţa muncitoare" din 15 iulie 1928.
[23] „Viaţa muncitoare" din 10 februarie 1929.
[24] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 703, filele 157, 160.
[25] Ibidem, fila 14.
[26] Ibidem, filele 7, 13, 216, 237.

* În decembrie 1924 a fost adoptată Legea pentru reprimarea unor noi infracţiuni contra liniştii publice, cunoscută sub denumirea de Legea Mîrzescu. Calificînd apartenenţa de membru al partidului comunist, ca şi propaganda făcută de către acest partid şi de către alte organizaţii revoluţionare drept delict contra liniştii publice, prevăzînd pedepse cu închisoare şi amendă, Legea Mîrzescu a constituit baza juridică a terorii dezlănţuite de guvernele burghezo-moşiereşti împotriva mişcării revoluţionare.

avocaților cunoscuți pentru convingerile lor democratice, ca C. Costa-Foru, Dem. Dobrescu, P. Ioanițescu, C. Vicol [27] și alții. La începutul anului 1930 a fost înființat un birou juridic format din avocați care pledau în procesele antimuncitorești și se interesau de „...toate chestiunile privind lupta împotriva terorii și abuzurilor administrative, cît și pentru orice alte chestiuni muncitorești și personale care au nevoie să fie apărate în justiție" [28]. În legătură cu buna desfășurare a activității Biroului juridic, Comitetul central de ajutorare a adresat comitetelor locale din țară un comunicat în care acestea erau solicitate să răspundă la o serie de întrebări privitoare la situația proceselor antimuncitorești în localitatea respectivă *.

Prin activitatea desfășurată, Biroul juridic înființat de Comitetul central de ajutorare a contribuit la sprijinirea luptătorilor revoluționari, la strîngerea legăturilor între oamenii muncii de afară cu cei din închisori.

Organele de poliție și siguranță au luat măsuri drastice pentru a interzice adunările organizate de comitetele de ajutorare, în special cele legate de comemorarea zilei de 13 Decembrie, pentru a împiedica răspîndirea manifestelor, acțiunile privind strîngerea de fonduri. Astfel, într-un ordin din august 1927, Direcția generală a poliției și siguranței, făcînd cunoscut organelor în subordine că Comitetul central de ajutorare a trimis o circulară tuturor comitetelor locale în care le cerea să intensifice propaganda în vederea strîngerii de fonduri necesare ajutorării celor închiși, comunica inspectoratelor de siguranță din întreaga țară să ia măsuri „...pentru a se împiedica activitatea acestor comitete de ajutorare, care nu sînt recunoscute persoană juridică" [29].

Într-un ordin similar din decembrie 1927 se spune : „Opriți comemorarea zilei de 13 Decembrie sub orice formă și vă rugăm să luați urgente și serioase măsuri în consecință" [30]. În decembrie 1928 a fost confiscat afișul colorat al Comitetului central de ajutorare reprezentînd un deținut în închisoare legat în lanțuri, iar în jurul închisorii, la stînga, muncitori metalurgiști și la dreapta țărani veniți să-l elibereze din închisoare. Manifestul, deși apărut legal, fiind imprimat în tipografia „Bica", a fost confiscat direct de la poștă sau de la unii militanți cunoscuți din Galați, Iași, Tr. Severin, Corabia, Sibiu, Focșani, Caransebeș, P. Neamț, Tg. Mureș, cărora li s-au făcut percheziții. Răspîndirea unui alt manifest al Comitetului central de ajutorare la Galați și Brăila, în cartierele muncitorești, printre funcționarii de birou și printre intelectuali, a atras după sine arestarea unui număr de militanți sindicaliști din aceste orașe, printre care Costache Neniță, Dumitru Chicuș, Dumitru Petrof, Apostol Dănilă și alții [31]. În martie 1929 a fost confiscat nr. 4 al ziarului „Apărătorul proletar" [32]. Inspectoratul de poliție și siguranță din Cluj raporta

[27] „Viața muncitoare" din 16 octombrie 1927.

[28] „Viața muncitoare" din 9 februarie 1930.

* Printre întrebările formulate figurau : ce procese sînt în curs de judecată ; cîți acuzați sînt în fiecare proces ; care sînt și pentru ce sînt dați în judecată ; ce procese sînt care nu au data fixată ; cîți sînt arestați preventiv, cîți sînt condamnați definitiv, numele și prenumele acestora ; care e situația lor, dacă au familie, copii etc. ; ce închisori sînt în împrejurimile localității sau în localitate ; ce procese au fost în ultimul timp ; cine le-a apărat ; ce sentințe s-au dat ; îndată ce se fixează data oricărui proces sînt rugați să anunțe imediat.

[29] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 703, fila 57.

[30] Ibidem, fila 18.

[31] Ibidem, filele 256, 324.

[32] Ibidem, fondul nr. 5, dosarul nr. 897, filele 14, 17.

confiscarea mai multor liste de donaţii expediate de Comitetul central de ajutorare însoţite de o scrisoare în care se arăta scopul strîngerii banilor [33].

S-ar putea cita încă multe exemple de samavolnicii şi ilegalităţi săvîrşite de organele de poliţie şi siguranţă, care urmăreau să împiedice activitatea comitetelor de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare.

În condiţiile înăspririi terorii împotriva mişcării muncitoreşti, în urma măsurilor luate de guvernul naţional-ţărănist de dizolvare a Sindicatelor unitare, Comitetele de ajutorare şi-au încetat activitatea în cursul anului 1930, atribuţiile lor fiind preluate de Ajutorul muncitoresc român (A.M.R.)

Prin activitatea desfăşurată pentru demascarea terorii dezlănţuite de guvernele burghezo-moşiereşti împotriva partidului comunist, a mişcării muncitoreşti, pentru ajutorarea morală şi materială a deţinuţilor revoluţionari, comitetele de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare şi-au adus contribuţia la sprijinirea luptei clasei muncitoare pentru apărarea intereselor vitale ale poporului român, pentru drepturi şi libertăţi democratice.

N. PETROVICI

[33] Ibidem, fondul nr. 4, dosarul nr. 703, filele 359, 363.

Comitetele pentru apărarea şi ajutorarea ceferiştilor închişi

Luptele eroice ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti au determinat o largă opinie populară de solidaritate şi de acţiune pentru eliberarea muncitorilor arestaţi în februarie 1933 la Atelierele C.F.R. „Griviţa" din Capitală. În întreaga ţară s-a ridicat un val de mişcări ale muncitorilor care simpatizau cu luptele ceferiştilor. Muncitorii din principalele centre industriale ale ţării organizau întruniri, demonstraţii, greve demonstrative de protest contra stării de asediu, pentru eliberarea muncitorilor ceferişti arestaţi în toată ţara, pentru redeschiderea imediată a atelierelor închise, încetarea concedierilor şi reprimirea la muncă a tuturor feroviarilor. Ţărani, intelectuali, studenţi, funcţionari, meseriaşi, mici negustori, pensionari ş.a. şi-au unit în aceste zile glasul lor de protest cu cel al muncitorimii. „Apărînd pe ceferişti de furia răzbunătoare a burgheziei şi moşierimei — arăta ziarul „Scînteia" —, masele se apără pe ele însele şi-şi fac datoria revoluţionară faţă de proletariatul ceferist care s-a bătut cu atîta eroism şi cu atîta jertfă nu numai pentru interesele sale, ci pentru ale tuturor celor ce muncesc" [1].

În jurul procesului înscenat conducătorilor eroicelor lupte ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti, P.C.R. a iniţiat numeroase acţiuni de solidaritate, a ridicat la luptă mase largi, pentru eliberarea celor implicaţi în proces şi împotriva organizatorului represiunilor sîngeroase de la Griviţa — regimul burghezo-moşieresc.

Centrul acţiunilor de eliberare a conducătorilor luptelor ceferiştilor şi petroliştilor şi de ajutorare materială şi morală a familiilor celor ucişi sau arestaţi l-a format şi de data aceasta, ca şi în februarie 1933, muncitorimea din Bucureşti.

În această atmosferă de luptă, din rîndurile lucrătorilor revoltaţi de masacrul săvîrşit din ordinul guvernului Vaida, au luat fiinţă în Atelierele C.F.R., în unele fabrici şi instituţii din principalele centre muncitoreşti, comitete de acţiune pentru apărarea ceferiştilor.

Înfiinţarea comitetelor pentru apărarea ceferiştilor arestaţi a început în iulie 1933. Scopul acestor comitete era obţinerea eliberării conducătorilor luptelor ceferiştilor şi petroliştilor din ianuarie-februarie 1933, ajutorarea morală şi materială a celor închişi şi a familiilor lor. Ele îşi desfăşurau activitatea sub diferite denumiri (Comitetul de apărare al ceferiştilor, Comitetul priete-

[1] „Scînteia" nr. 10, din august 1933.

nilor victimelor de la Griviţa, Prietenii ceferiştilor arestaţi, Comitetul de acţiune, Comitetul de solidaritate cu lupta ceferiştilor şi altele). Din aceste comitete făceau parte muncitori, intelectuali de valoare, cu prestigiu în rîndurile oamenilor de cultură şi ştiinţă, membri ai P.C.R., ai P.S.I., ai P.S.D., ai sindicatelor afiliate la C.G.M. şi ai organizaţiilor îndrumate de P.C.R., ca : Ajutorul roşu, Blocul muncitoresc-ţărănesc, sindicatele revoluţionare, Uniunea Tineretului Comunist, Liga muncii.

Comitetele de apărare a ceferiştilor au folosit presa legală şi ilegală a acestor organizaţii, precum şi unele ziare democrat-burgheze, fapt ce a determinat atragerea unor mase largi de oameni ai muncii, neîncadraţi în organizaţii politice, asigurînd acţiunilor de eliberare iniţiate de ele o arie întinsă, care nu putea fi ţinută în întregime sub supravegherea organelor de represiune.

Una dintre formele principale de activitate a acestor comitete a fost ţinerea de întruniri şi mitinguri de protest în cadrul cărora se adoptau moţiuni şi rezoluţii ce erau înaintate Consiliului de Război ca mesaje de solidaritate, cerînd eliberarea conducătorilor ceferiştilor arestaţi şi stingerea procesului ce le fusese înscenat. Asemenea întruniri au avut loc în ateliere şi fabrici din Bucureşti, Iaşi, Cluj, Galaţi, Ploieşti, Craiova, Braşov, Constanţa, Oradea şi din alte localităţi. Se întocmeau liste de protest, unde, sub cererile de eliberare a conducătorilor ceferiştilor, se aliniau sute şi sute de semnături ale participanţilor la aceste întruniri [2].

Strîngerea de semnături pe moţiunile de protest o făceau membrii organizaţiilor de masă conduse de partid, în fabrică, cartier, localităţi etc. Această sarcină implica multe greutăţi, atît cei care strîngeau semnături, cît şi cei care semnau moţiunile de protest fiind predispuşi la arestare şi întemniţare.

În comunicarea de faţă ne propunem să ne ocupăm îndeosebi de activitatea Comitetului local de apărare din Capitală, constituit în ajunul începerii procesului de la Bucureşti. Comitetul de apărare din Bucureşti avea organul său de presă, intitulat „Apărarea ceferiştilor". Imediat după constituirea sa, Comitetul local de apărare a publicat un apel în care spunea : „Chemăm pe toţi muncitorii manuali şi intelectuali, avocaţi, medici, ziarişti, artişti, profesori, institutori, funcţionari să se alăture acţiunii noastre şi să ceară împreună cu noi «stingerea procesului şi eliberarea muncitorilor arestaţi»" [3]. Printre membrii Comitetului de apărare din Bucureşti semnatari ai acestui apel erau : Geo Bogza, Miron Radu, St. Rusu, Virgil Montaureanu, dr. Brül Alfred, Petre Anghel, Tudor Dumitru şi alţi muncitori, intelectuali, funcţionari, liber profesionişti [4].

Comitetul local de apărare din Bucureşti a atras privirile şi a impulsionat, prin iniţiativele sale, activitatea de ajutorare a maselor muncitoare din întreaga ţară. Grupuri de muncitori şi intelectuali din centrele muncitoreşti din ţară trimiteau adeziuni Comitetului local de apărare din Bucureşti, alăturîndu-se luptei începute pentru eliberarea ceferiştilor arestaţi şi implicaţi în proces. În zilele procesului de la Bucureşti, apelul Comitetului de apărare din Capitală, care a fost difuzat şi în principalele centre din ţară, acoperit de sute de semnături, a fost trimis Consiliului de Război. Referitor la această acţiune, organele de sigu-

[2] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 922, fila 105 ; fondul nr. 5, dosarul nr. 967, fila 173 ; „Descătuşarea", organ al C.C. al Ajutorului roşu din România, nr. 2, din februarie—martie 1934.

[3] „Apărarea ceferiştilor" din iulie 1933.

[4] „Apărarea ceferiştilor" din 19 iulie 1933.

ranţă relatau că apelul era trecut din mînă în mînă, în special printre tinerii ceferişti şi membrii familiilor deţinuţilor şi ale celor morţi [5].

Acestui apel i s-au alăturat intelectuali democraţi ca Iorgu Iordan, Radu Cernătescu, Victor Eftimiu, N. D. Cocea, Cicerone Theodorescu, Sandu Eliad ş.a. [6]. S-a format o delegaţie care a înmînat spre publicare redacţiei ziarului „Dimineaţa" un apel asemănător în apărarea muncitorilor de la Atelierele C.F.R. „Griviţa" implicaţi în proces [7]. Profesori, avocaţi, medici, ziarişti, studenţi, muncitori, funcţionari participau la acţiuni de protest, la recrutarea martorilor[8].

Apelul Comitetului de apărare a ceferiştilor a fost aprobat şi susţinut de oameni ai muncii din alte oraşe şi centre muncitoreşti. De pildă, într-un protest înaintat Consiliului de Război al Corpului II armată, un grup de muncitori, intelectuali şi funcţionari din Galaţi se asociau cu acţiunea de eliberare a tuturor celor implicaţi în proces începută de Comitetul de apărare din Bucureşti şi considerau ca o datorie a lor ajutorarea materială şi morală a muncitorilor din proces. Ei chemau pe toţi oamenii muncii din Galaţi, fără deosebire de stare socială şi credinţă politică, la sprijin şi solidaritate cu acţiunea începută [9]. Muncitorii din Buhuşi au publicat, de asemenea, un apel care consemna aderarea la acţiunea Comitetului local de apărare Bucureşti şi cereau eliberarea muncitorilor ceferişti arestaţi [10].

Asemenea adeziuni la acţiunile pentru stingerea procesului şi eliberarea ceferiştilor acuzaţi, precum şi memorii colective de protest înaintate Consiliului de Război al Corpului II armată, au trimis şi muncitorii de la Fabrica „Lemaître" [11] din Bucureşti, 2 000 de muncitori din Oradea [12], 800 de muncitori de la Atelierele C.F.R. Paşcani [13] şi din alte localităţi din ţară.

Comitetul local de apărare din Capitală, a[illegible]uri de Ajutorul roşu, a adus o contribuţie importantă în munca de recrutare şi pregătire a sutelor de martori şi a celor peste 100 de avocaţi ai apărării în proces.

Cu toate că la procesul de la Bucureşti, prin faptele aduse în dezbatere, s-a dovedit cu prisosinţă că au luptat împotriva exploatării, pentru îmbunătăţirea condiţiilor de muncă şi de viaţă, acuzaţii au fost condamnaţi la sute de ani închisoare *.

Sentinţa odioasă dată în proces a umplut de revoltă inimile muncitorilor. Imediat ce s-a aflat ştirea despre condamnarea ceferiştilor, la Bucureşti, Cluj, Iaşi, Braşov, Galaţi, Oradea, Paşcani etc. au avut loc întruniri muncitoreşti de protest ; se intensifică acţiunea strîngerii de iscălituri, publicarea declaraţiilor de protest în presă, colectarea de ajutoare materiale.

În întreaga ţară muncitorii îşi exprimau deplinul lor acord cu lupta ceferiştilor. Ei se ridicau împotriva condamnării ruşinoase şi cereau cu hotărîre

[5] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 966, fila 195.
[6] Ibidem, dosarul nr. 967, fila 22 ; „Dimineaţa" din 29 iulie 1933.
[7] „Dimineaţa" din 29 iulie 1933.
[8] Arhiva Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota A—b XVII—2 ; Titu Georgescu, Fl. Dragne, *Procesul conducătorilor luptelor muncitorilor din 1933*, în „Studii" nr. 3/1964, p. 446.
[9] „Tempo" din 19 august 1933.
[10] „Tempo" din 20 august 1933.
[11] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 967, fila 92.
[12] „Braşoi Lapok" din 19 august 1933.
[13] „Tempo" din 24 august 1933.
* 38 de acuzaţi au fost condamnaţi la pedepse totalizînd 421 de ani muncă silnică şi închisoare. Două treimi din numărul acuzaţilor au primit pedepse între 10 şi 20 de ani muncă silnică.

eliberarea celor închişi. În ziarul „Tempo" a apărut un nou şi vibrant protest semnat de mai mulţi intelectuali, în frunte cu N. D. Cocea, în care aceştia se ridicau împotriva sentinţei de condamnare şi îndemnau masele muncitoare la solidaritate pentru obţinerea anulării sentinţei şi eliberarea deţinuţilor. De asemenea, pe adresa Comitetului local de apărare a ceferiştilor, în str. Radu de la Afumaţi nr. 65, soseau numeroase proteste [14]. De la Cluj s-a trimis preşedintelui Consiliului de Război un memoriu în care se arăta că muncitorii vîrstnici şi tineri de la Atelierele C.F.R. protestează contra condamnării muncitorilor ceferişti din Bucureşti, Cluj, Iaşi, Paşcani şi cer eliberarea arestaţilor şi anularea sentinţei [15].

Muncitorii Fabricii „Schill" şi de la alte întreprinderi din Braşov au trimis preşedintelui Consiliului de Război al Corpului II armată un protest cu 1 000 de semnături, în care cereau : anularea sentinţei, eliberarea imediată a celor condamnaţi, reprimirea la lucru a ceferiştilor concediaţi şi alte revendicări privind familiile muncitorilor ceferişti arestaţi [16].

La începutul lunii februarie 1934, circulau în Bucureşti şi în principalele centre industriale din ţară numeroase exemplare de protest colectiv, pe care le semnau muncitori şi cetăţeni din rîndurile păturilor mijlocii din cartierele oraşelor [17]. La redacţiile ziarelor „Dimineaţa" şi „Adevărul" soseau delegaţii care prezentau spre publicare proteste semnate de muncitori, intelectuali progresişti, mici comercianţi, funcţionari, în care se cerea eliberarea celor condamnaţi, reprimirea la lucru cu plata salariului pe timpul arestării, sprijinirea materială de către stat a văduvelor şi orfanilor muncitorilor ucişi, ca şi a celor răniţi în februarie la „Griviţa".

Apropierea judecării recursului era însoţită de creşterea acţiunilor de protest şi de antrenarea la acestea a tot mai mulţi oameni din cele mai felurite straturi sociale. Comitetul de apărare a ceferiştilor din Bucureşti a primit din diferite centre numeroase liste, scrisori şi proteste individuale sau colective ale oamenilor muncii, pe care le trimitea apoi Consiliului militar de revizie. Într-unul din aceste proteste se arăta : „Noi, membrii secţiunei «Tineretului Socialist Unitar» (Independent) din Ploieşti, aderăm la acţiunea Comitetului de apărare a muncitorilor ceferişti şi cerem, alături de acest comitet, anularea sentinţei şi eliberarea muncitorilor condamnaţi fără nici o vină în urma represiunii sîngeroase a grevei ceferiştilor din februarie. Faţă de monstruoasa condamnare a muncitorilor ceferişti, noi, semnatarii de mai jos, alăturăm protestul nostru, soarta noastră fiind legată de a lor, căci oricît de drepte ar fi orice revendicări ale noastre, ale muncitorilor, suntem siguri că ni se va răspunde la fel cum s-a răspuns şi muncitorilor de la C.F.R." [18]. Tot prin mijlocirea Comitetului de apărare a ceferiştilor, un grup de muncitori din sindicatul social-democrat de la Atelierele C.F.R. Arad îşi exprimau solidaritatea „faţă de muncitorii condamnaţi, pentru că au apărat interesele ceferiştilor". Ei protestau contra sentinţei şi cereau stingerea procesului şi eliberarea celor închişi [19].

[14] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 68, dosarul nr. 6 178, fila 4 ; „Tempo" din 30 august 1933.

[15] „Descătuşarea" nr. 2, din februarie—martie 1934 ; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 922, fila 105.

[16] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 922, fila 105.

[17] Ibidem, fondul nr. 1 ,dosarul nr. 147, fila 134.

[18] „Buletinul C.C. al Ajutorului roşu din România" din septembrie—decembrie 1933.

[19] Arhiva C.C. al P.C.R., dosarul nr. 33 146/30 336, vol. II, fila 204.

Comitetul de apărare a ceferiştilor a îmbinat acţiunile de eliberare cu cele de ajutorare morală şi materială. La început acţiunea de ajutorare materială a muncitorilor ceferişti arestaţi şi a familiilor lor, sub îndrumarea Partidului Comunist Român, a fost iniţiată de organizaţia de masă Ajutorul roşu. Odată cu crearea Comitetului de apărare a ceferiştilor, acţiunea de colectare a banilor destinaţi susţinerii materiale a procesului conducătorilor ceferiştilor şi petroliştilor, a îmbrăcămintei şi alimentelor destinate familiilor celor ce au suferit ca urmare a măsurilor represive din februarie 1933 s-a extins.

Pentru colectarea de fonduri, comitetul de apărare a pus în circulaţie numeroase liste de subscripţie [20]. În zilele de salariu, muncitorii care primiseră sarcina colectării de ajutoare mergeau prin fabrici şi strîngeau bani de la lucrători. În februarie 1934, organele de siguranţă informau că se strîng bani pe liste de subscripţie de la muncitorii din atelierul de scule şi turnătorie de la C.F.R. „Griviţa" pentru susţinerea procesului ceferiştilor [21] şi că muncitorii vedeau în această acţiune o dovadă a legăturii continue cu conducătorii luptelor [22]. De asemenea, muncitorii petrolişti de la Rafinăria „Astra-română"-Ploieşti, la fiecare chenzină dădeau bani pentru ajutorarea conducătorilor lor şi a ceferiştilor întemniţaţi [23]. Muncitorii ceferişti din Arad au trimis Comitetului local de apărare Bucureşti 2 050 de lei, colectaţi în Atelierul C.F.R. din localitate pentru ajutorarea familiilor celor căzuţi la Griviţa şi a muncitorilor întemniţaţi [24]. Din Cernăuţi s-au trimis în acelaşi scop 2 000 de lei [25].

În timpul campaniilor de ajutorare, la Bucureşti, Iaşi, Cluj, Galaţi, Timişoara, Brăila, Turnu-Severin, Oradea, Suceava etc. au fost arestaţi numeroşi muncitori care au participat la acţiunile de ajutorare a ceferiştilor condamnaţi [26]. Cu toate acestea, membrii comitetelor de apărare au reuşit să colecteze însemnate ajutoare materiale pentru luptătorii ceferişti şi familiile lor.

În scopul creării de fonduri necesare acordării de asistenţă juridică şi ajutoare materiale ceferiştilor închişi, au fost organizate, îndeosebi prin tineretul democrat, reuniuni, spectacole de amatori, întruniri sportive şi culturale [27].

După modelul Comitetului de apărare din Bucureşti au luat fiinţă astfel de comitete de apărare în ateliere C.F.R., în fabrici şi instituţii din principalele centre muncitoreşti : Iaşi, Cluj, Paşcani, Galaţi, Craiova [28] etc., ca o expresie a solidarităţii maselor muncitoare din întreaga ţară cu cei implicaţi în procesul luptelor ceferiştilor şi petroliştilor.

În acţiunea de ajutorare a muncitorilor ceferişti au fost atrase şi mase de ţărani muncitori şi meseriaşi de la sate. Din partea muncitorilor şi ţăranilor, meseriaşilor şi micilor comercianţi din satele judeţelor Ilfov, Vlaşca, Prahova, Dolj, Romanaţi, Covurlui, precum şi din unele judeţe ale Transilvaniei au fost expediate alimente şi bani pentru ceferiştii arestaţi. Aşa, de pildă, ţăranii muncitori din satele Viştea, Mara, Baciu, Cordoş şi altele, răspunzînd apelului Comitetului de apărare din Cluj, au trimis cu căruţele la oraş diferite alimente, care

[20] „Descătuşarea" nr. 15, din mai 1933.
[21] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 69, dosarul nr. 6 328, fila 379.
[22] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 149, fila 153.
[23] Ibidem, dosarul nr. 807, fila 204.
[24] „Buletinul C.C. al Ajutorului roşu din România" din septembrie—decembrie 1933
[25] „Descătuşarea" nr. 2 (20) din februarie—martie 1934.
[26] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 952, fila 107.
[27] Ibidem, fondul nr. 5, dosarul nr. 1 024, fila 125 ; dosarul nr. 958, filele 45, 66.
[28] Ibidem, fondul nr. 68, dosarul nr. 6 182, file 85 ; „Apărarea ceferiştilor" din 16 iunie 1934, „Clopotul" din 15 iunie 1934.

apoi, prin grija comitetelor de acţiune, erau înmînate celor închişi şi familiilor lor. [29]

Numeroasele acţiuni de apărare a ceferiştilor şi solidaritatea muncitorească care a polarizat opinia publică au determinat, la 29 martie 1934, casarea sentinţei de la Bucureşti.

În faţa comitetelor de apărare se punea în continuare sarcina de a sprijini pregătirea de către P.C.R. a apărării conducătorilor eroicelor lupte ale ceferiştilor şi de a mobiliza masele la noi acţiuni de luptă cu prilejul mutării procesului la Craiova. În acest scop, a fost continuată şi lărgită colectarea de fonduri necesare apărării conducătorilor luptelor din 1933 rămaşi în procesul de la Craiova. În ciuda faptului că jandarmii şi agenţii de siguranţă au împînzit nu numai atelierele, ci şi cartierele ceferiştilor, îndeosebi în Bucureşti, comitetul a găsit diferite forme de activitate şi a organizat repetate acţiuni pentru apărarea ceferiştilor. Membrii Comitetului local de apărare din Bucureşti dădeau muncitorilor feroviari şi celorlalţi oameni ai muncii din Capitală să citească materiale privind rejudecarea procesului ceferiştilor şi-i chemau să participe la acţiunile organizate [30]. S-au iniţiat noi acţiuni de apărare a conducătorilor ceferişti deţinuţi. Locuitorii cartierelor Lupeasca, Dudeşti-Cioplea, Rahova, din şoseaua Giurgiului, din şoseaua Olteniţei au adoptat moţiuni de protest cu mii de semnături, în care cereau imediata eliberare şi reprimirea la lucru a muncitorilor implicaţi în proces [31]. La Craiova, pe adresa Consiliului de Război soseau zilnic sute de proteste din partea sindicatelor muncitoreşti din Capitală ale ceferiştilor, textiliştilor, tipografilor, croitorilor, chelnerilor, cizmarilor, şoferilor etc., care, prin comitetele de apărare, au organizat întruniri de protest şi au semnat adeziuni de solidaritate cu conducătorii ceferişti.

Şi celelalte comitete de apărare din ţară şi-au adus o însemnată contribuţie la recrutarea martorilor şi în organizarea acţiunilor de apărare în procesul ceferiştilor de la Craiova. În preziua deschiderii procesului, Comitetul de acţiune de la Atelierele C.F.R. „Nicolina" a răspîndit sute de manifeste în Iaşi, iar la Atelierele C.F.R. a organizat o grevă demonstrativă. Tot la Iaşi, în zilele procesului de la Craiova, a luat fiinţă un Comitet de apărare a ceferiştilor arestaţi [32]. Cu scopul de a informa masele largi asupra desfăşurării procesului, Comitetul din Craiova a editat gazeta „Apărarea ceferiştilor" *. Comitetul de apărare făcea cunoscut opiniei publice că procesul de la Craiova „este procesul vieţii de mizerie, şomaj şi robie în care trăiesc toţi aceia care muncesc şi lucrează cu braţele şi mintea... Procesul nu reprezintă decît un moment al luptei pentru revendicările ceferiştilor şi muncitorimii în general" [33].

În apelul intelectualilor şi muncitorilor din Cluj se arată că, „avînd în vedere că muncitorimea de la C.F.R. a făcut grevă pentru pîine şi libertate, avînd în vedere mijloacele necinstite cu care s-a încercat să se arunce în sarcina muncitorilor răspunderea vărsărilor de sînge, considerăm că... un imperativ al conştiinţei umanitare este stingerea acestui proces şi imediata eliberare a acuzaţilor. Subsemnaţii ne însuşim în întregime cererea de mai sus şi aderăm la Comitetul din Cluj, format pentru apărarea muncitorilor ceferişti de la Griviţa,

[29] Arhiva C.C. al P.C.R., dosarul nr. 958, fila 144.
[30] „Apărarea ceferiştilor" din 28 iunie 1934.
[31] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 973, filele 42—43.
[32] Ibidem, fondul nr. 68, dosarul nr. 6 182, fila 85.
* Gazeta purta acelaşi titlu pe care îl avusese în 1933 organul de presă al Comitetului local de apărare a ceferiştilor din Bucureşti.
[33] „Apărarea ceferiştilor" din 16 iunie 1934.

cerînd şi noi stingerea procesului şi eliberarea imediată a acuzaţilor" *. Apelul era semnat de profesorul Tudor Bugnariu şi Emil Balint, de numeroşi muncitori, medici, studenţi, şomeri, comercianţi şi ţărani.

Atmosfera de puternică solidaritate muncitorească care s-a făcut simţită încă înainte de începerea procesului de la Craiova a îngrijorat autorităţile, care au luat o serie de măsuri menite să împiedice orice acţiune de sprijinire a ceferiştilor din proces **.

O seamă de intelectuali progresişti, parte din ei membri activi ai comitetelor de apărare, ca Alexandru Sahia, Mihail Ralea, Geo Bogza, Demostene Botez şi alţii, au scris articole împotriva intentării procesului şi a măsurilor antidemocratice.

La acţiunile de apărare ale conducătorilor ceferiştilor arestaţi desfăşurate de masele muncitoare din ţară s-au alăturat manifestările de simpatie ale proletariatului internaţional şi ale reprezentanţilor culturii progresiste din întreaga lume [34].

Cu toate că atît conducătorii arestaţi, cît şi sutele de martori au dovedit că luptele revoluţionare au fost declanşate datorită creşterii mizeriei şi asupririi clasei muncitoare, a muncitorilor feroviari şi petrolişti, cu toate că avocaţii apărării au dovedit că acuzarea s-a întemeiat pe violarea articolelor din Codul justiţiei burgheze, atît civile cît şi militare, Consiliul de Război, sfidînd adevărul, a condamnat din nou pe conducătorii luptelor revoluţionare din România.

Lupta pentru eliberarea ceferiştilor nu a încetat odată cu pronunţarea sentinţei, comitetele de apărare a ceferiştilor, masele muncitoare au răspuns cu un nou val de proteste în întreaga ţară. Consiliul superior de justiţie militară al armatei primea numeroase proteste din partea comitetelor de apărare a ceferiştilor şi a altor organizaţii democratice din ţară şi străinătate, în care se cerea anularea sentinţei de condamnare a conducătorilor eroicelor lupte din februarie 1933 şi punerea lor în libertate.

Comitetele de apărare a ceferiştilor şi-au încetat activitatea către sfîrşitul anului 1934, cînd, pe baza ordonanţei Comandamentului II Armată din noiembrie acelaşi an, au fost interzise.

Adeziunea largă a maselor de oameni ai muncii de la oraşe şi sate la lupta pentru eliberarea conducătorilor ceferişti şi petrolişti a demonstrat preţuirea pe care aceştia şi-o cîştigaseră în rîndul întregului popor român, ca apărători ai năzuinţelor de libertate şi democraţie.

FL. DRAGNE

---

* În ziua de 21 iunie 1933, Direcţia generală a poliţiei înştiinţează Ministerul Instrucţiunii despre apelul din Cluj al celor 200 de intelectuali şi muncitori şi cere să ia măsuri împotriva lor. (Vezi Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 25, dosarul nr. 4 177, fila 40.)

** Inspectoratul regional de poliţie Craiova a luat măsuri drastice pentru împiedicarea venirii în localitate a delegaţiilor de muncitori şi a organizării de întruniri şi greve de solidaritate cu deţinuţii ceferişti. S-au efectuat controlul hotelurilor, hanurilor, camerelor mobilate, identificarea şi supravegherea familiilor arestaţilor. S-au dispus controlarea strictă a publicaţiilor, interzicerea difuzării fotografiilor celor arestaţi şi colectarea de ajutoare. S-au dat dispoziţii ca imediat după audierea martorilor aceştia să fie obligaţi să se înapoieze în localităţile respective. (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 6, dosarul nr. 6 182, filele 38, 82.)

[34] *Luptele eroice ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din 1933. Ecoul internaţional*, „Documente", vol. I, II, III (macheta 1963).

Patronajele populare

În anii ce au urmat eroicelor lupte ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din ianuarie-februarie 1933, teroarea îndreptată de autorităţile represive burghezo-moşiereşti împotriva mişcării comuniste şi antifasciste a ridicat în faţa partidului comunist, între alte importante sarcini, şi pe aceea a sprijinirii morale şi materiale a comuniştilor şi antifasciştilor deţinuţi în închisori. Pe baza experienţei acumulate de partid în anii anteriori — prin activitatea unor organizaţii de ajutorare ca Ajutorul muncitoresc român, Ajutorul roşu, Comitetul Central de ajutorare ş.a. —, date fiind noile măsuri represive adoptate de autorităţi la sfîrşitul anului 1934, în primele luni ale anului 1935 au luat fiinţă într-o serie de centre ale ţării (Bucureşti, Cluj, Iaşi, Galaţi, Ploieşti, Braşov, Timişoara etc.) Grupuri de ajutorare sau Patronaje populare [1].

Creînd Patronajele populare, P.C.R. a avut în vedere necesitatea folosirii unor noi forme legale, largi de ajutorare a celor închişi în condiţiile în care Ajutorul muncitoresc român fusese interzis de autorităţi, iar Ajutorul roşu era permanent urmărit şi supus măsurilor represive. De altfel, începînd din a doua jumătate a anului 1936, faţă de teroarea îndreptată de autorităţi împotriva organizaţiei ilegale a Ajutorului roşu, şi-a croit drum tot mai mult ideea trecerii la folosirea unor forme legale de activitate a organizaţiei, preconizîndu-se chiar legalizarea ei. Pe această linie, hotărîrea adoptată de P.C.R. la 11 august 1936 în problema Ajutorului roşu critica conducerea acestei organizaţii pentru faptul că „continuă să se ţie în fruntea numai a unei organizaţii ilegale, sectariste..." în timp ce „organizaţiile de masă — adecvatele organizaţiunii de M.O.P.R. (Patronajele populare, Comitetele de apărare a deţinuţilor antifascişti etc. — *n.n.*) se dezvoltă chiar împotriva voinţei acestei

[1] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 716, fila 274. Pentru sprijinirea comuniştilor şi antifasciştilor deţinuţi în închisorile din România activau şi în străinătate, în rîndurile emigranţilor români, organizaţii de patronaj, în special în Franţa, S.U.A., Belgia etc. În S.U.A., de pildă, emigranţii români erau organizaţi pe patronaje în jurul închisorilor Doftana, Galata, Dej, Aiud etc. (Arhiva C.C. al P.C.R., filmul nr. 15 I.C., dosarul nr.183, filele 248—250.) Referindu-se la activitatea patronajelor create de emigraţia română în străinătate, „Descătuşarea" din 1 mai 1935 mulţumea „...tovarăşilor români din emigraţie pentru frumoasa dovadă de solidaritate cu victimele terorii fasciste din România pe care o dau tuturor muncitorilor, ţăranilor şi intelectualilor (închişi — *n.n.*)".

conduceri". Hotărîrea preciza necesitatea ieşirii din ilegalitate a majorităţii activului Ajutorului roşu şi încadrării lui în munca organizaţiilor de ajutorare legale. „În modul acesta — se spunea în hotărîre —, M.O.P.R.-ul, indiferent sub ce denumire legală, va deveni [cu] adevărat organizaţie a păturilor celor mai largi populare care ajută poporul în lupta lui..." [2].

În lumina acestei hotărîri, P.C.R. s-a orientat mai mult în perioada următoare spre intensificarea activităţii Patronajelor populare şi a altor organizaţii legale de ajutorare a celor închişi. Ca urmare, numărul organizaţiilor de Patronaj popular a crescut, iar activitatea lor a devenit tot mai cunoscută maselor [3]. În munca desfăşurată pentru crearea de noi grupuri de ajutorare au activat militanţi comunişti, ca : Ilie Pintilie, Constantin David, C. Trandafirescu, Ştefan Pavel, Iancu Olteanu etc. [4].

În activitatea Patronajelor populare se distinge o primă etapă, cuprinsă între începutul anului 1935 şi începutul anului 1936, perioadă în care activitatea acestora s-a împletit tot mai mult cu cea a Comitetelor pentru apărarea antifasciştilor. Treptat, pe măsura conturării sarcinilor specifice, activitatea lor s-a separat. Astfel, începutul anului 1936 marchează trecerea la o nouă etapă ; atunci a avut loc centralizarea Patronajelor populare în jurul unui Comitet Central, al cărui sediu * a funcţionat în Bucureşti [5]. Organizaţia a continuat să activeze legal pînă în februarie 1938, cînd, odată cu celelalte partide şi organizaţii, a fost dizolvată de dictatura regală. Reorganizîndu-se pe baze ilegale, Patronajele populare şi-au continuat activitatea în strînsă legătură cu Ajutorul roşu [6].

Este important de subliniat că, în întreaga lor activitate, Patronajele populare şi-au menţinut structura organizatorică, Comitetul lor Central avînd în subordine comitetele regionale şi secţiile înfiinţate în numeroase localităţi din ţară, printre care : Bucureşti, Buzău, Braşov, Buhuşi, P. Neamţ, Chişinău, Tg. Mureş, Bacău, Oradea, Topliţa, Cluj, Marghita, Galaţi, Arad, Iaşi, Tighina, Căuşeni, Ploieşti, Călăraşi, Constanţa, Paşcani, Sighet, Lugoj, Sibiu,

[2] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 16 I.C., dosarul nr. 194, fila 10. Aplicarea indicaţiilor cuprinse în această hotărîre a dus la statornicirea unei colaborări mai strînse a Ajutorului roşu cu Patronajele populare, Comitetele pentru apărarea antifasciştilor, Blocul democratic şi alte organizaţii de masă legale. Această colaborare s-a desfăşurat în condiţiile în care Ajutorul roşu a continuat să activeze ilegal, sprijinind însă mai activ decît o făcuse pînă atunci activitatea organizaţiilor de ajutorare legale.

[3] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 745, fila 87.

[4] Ibidem, dosarul nr. 716, filele 263, 266.

* Sediul central al Patronajelor populare a funcţionat în Bucureşti, str. Şerban Vodă nr. 100, str. Smîrdan nr. 4 etc.

[5] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 716, filele 3, 4, 108, 281, 282. O parte a documentelor vremii, provenind de la autorităţile burghezo-moşiereşti, plasează crearea Patronajelor populare ca organizaţie centralizată abia după plenara Ajutorului roşu din aprilie 1937 (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 215, fila 14), ceea ce contravine însă adevărului istoric. Documentele organizaţiei şi chiar o parte din documentele provenind de la autorităţi înfăţişează variate aspecte din activitatea Patronajelor populare încă din anul 1935. Este adevărat că în anul 1937 activitatea Patronajelor populare a fost mai intensă ca pînă atunci şi s-a făcut deci mai mult simţită. Aceasta s-a datorat însă, în principal, trecerii Comitetelor pentru apărarea antifasciştilor, după interzicerea lor de către autorităţi, în rîndurile Patronajelor populare. Experienţa lor şi mai ales însemnatul număr de membri şi aderenţi au concurat deopotrivă la creşterea activităţii Patronajelor populare.

[6] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 716, fila 161.

Baia Mare, Simeria, Timişoara etc.[7] La rîndul lor, fiecare organizaţie locală coordona activitatea secţiilor din întreprinderi. În Bucureşti, de pildă, activau secţii ale Patronajelor populare în numeroase fabrici, printre care : Atelierele C.F.R. „Griviţa", „Pirotehnie", „Mioara", „Regie", „Apretura", „Record", „Moldova", „Postavul", „Como" etc.[8]

Pentru ducerea cu mai mult succes a activităţii de sprijinire a comuniştilor şi antifasciştilor, Patronajele populare au întreţinut permanent o strînsă legătură, pe lîngă Ajutorul roşu — cu care erau direct legate prin natura preocupărilor —, şi cu alte organizaţii de masă, în special cu Blocul democratic, Comitetele pentru apărarea antifasciştilor, Gruparea avocaţilor democraţi, Uniunea democratică, Madoszul, cu alte partide şi organizaţii muncitoreşti ca P.S.D., Partidul socialist (Popovici), C.G.M. etc.[9] La 13 martie 1936, de pildă, Patronajele populare adresau o chemare la acţiune comună către P.S.D., C.G.M., P.S.U., Partidul socialist (Popovici) şi Blocul democratic[10], iar la 5 aprilie o delegaţie a organizaţiei s-a prezentat la tribuna Congresului al XVI-lea al P.S.D. cu un memoriu în care Patronajele populare apelau la Congresul Partidului social-democrat pentru o „colaborare strînsă" şi o „acţiune comună în vederea impunerii regimului politic şi amnistiei pentru toţi deţinuţii antifascişti"[11]. Chemărilor adresate de Patronajele populare acestor partide şi organizaţii[12], pentru ducerea unor acţiuni în comun, adesea ele le-au răspuns favorabil, organizînd laolaltă o serie de reuşite campanii de ajutorare a celor închişi.

O colaborare fructuoasă s-a statornicit, de asemenea, pe plan local între Patronajele populare şi organizaţiile unor partide radical-burgheze şi chiar ale celor burgheze nefasciste. La Chişinău, de pildă, Patronajul popular local colabora strîns cu organizaţia Partidului radical-ţărănesc în scopul strîngerii de fonduri şi îmbrăcăminte pentru deţinuţii din diferite închisori[13].

Pentru coordonarea activităţii patronajelor din diverse centre ale ţării şi axarea ei pe obiectivele aflate la ordinea zilei, organizaţia a convocat periodic plenare în care supunea dezbaterii activiştilor săi problemele ce interesau lupta pentru sprijinirea celor închişi. În aprilie 1936, de pildă, s-a ţinut la Bucureşti conferinţa pe ţară a Patronajelor populare care, după ce a dezbătut sarcinile organizaţiei, a adresat un apel tuturor organizaţiilor democratice, culturale, artistice, medicale etc., chemîndu-le să se alăture acţiunii de ajutorare a luptătorilor revoluţionari închişi[14]. În chip asemănător s-a desfăşurat la 1 octombrie 1937 şi plenara lărgită a Patronajelor populare. Prezidînd plenara, Constantin Trandafirescu a arătat că, pe lîngă problema îmbunătăţirii activităţii de strîngere a ajutoarelor pentru cei închişi, trebuiau ana-

[7] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 205, filele 53—55 ; dosarul nr. 207, filele 21, 35 ; dosarul nr. 243, fila 606 ; fondul nr. 4, dosarul nr. 715, fila 144 ; dosarul nr. 716, filele 333, 335, 341, 347, 348, 349, 351, 354, 361—367, 376—378, 383, 394, 431, 442.

[8] Ibidem, fondul nr. 4, dosarul nr. 715, fila 235 ; dosarul nr. 716, filele 213, 263, 266.

[9] Ibidem, dosarul nr. 704, filele 554, 556, 561 ; dosarul nr. 716, filele 1, 2, 62, 278 ; fondul nr. 6, dosarul nr. 1 189, fila 136 ; fondul nr. 25, dosarul nr. 4 199, fila 57 ; „Arena", anul I, nr. 2, din 12 aprilie 1936 ; „Atlas", anul I, nr. 7, din 19 aprilie 1936.

[10] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 15, fila 267.

[11] „Atlas", anul I, nr. 7, din 19 aprilie 1936.

[12] „Să ne dăm mîinile", anul II, nr. 1, din februarie 1936.

[13] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 207, filele 21, 22.

[14] Ibidem, fondul nr. 4, dosarul nr. 715, fila 30.

lizate şi unele probleme ale luptei antifasciste desfăşurate pe plan internaţional, în vederea studierii posibilităţilor de sprijinire morală şi materială a mişcării antifasciste din diferite ţări [15]. Referindu-se la necesitatea ajutorării urgente a republicanilor spanioli, aflaţi în plină acţiune împotriva intervenţioniştilor fascişti străini, Ilie Pintilie sublinia în cadrul plenarei : „Noi sîntem datori să-i ajutăm cu orice sacrificiu, căci, cîştigînd republicanii din Spania, vom cîştiga şi noi, precum şi proletariatul din întreaga lume" [16].

Dintre formele de acţiune folosite de Patronajele populare, deosebit de eficiente s-au dovedit desemnarea unor delegaţii spre a merge la închisori cu alimente şi alte ajutoare şi organizarea unor demonstraţii în faţa închisorilor împotriva tratamentului brutal aplicat deţinuţilor. Aşa, de pildă, sumele băneşti, alimentele şi îmbrăcămintea colectate în aprilie 1937 de la lucrătorii Atelierelor C.F.R. „Griviţa" au fost expediate, la 24 aprilie 1937, printr-o delegaţie specială la închisoarea Doftana [17]. De fiecare dată, aceste acţiuni stîrneau îngrijorarea autorităţilor represive, care mobilizau puternice efective poliţieneşti şi jandarmereşti pentru a le împiedica. Astfel, pentru împiedicarea desfăşurării acţiunii protestatare organizate de Patronajele populare în faţa închisorii Doftana la 8 august 1937, la care aveau să participe delegaţi din Bucureşti şi de pe Valea Prahovei, Direcţia generală a poliţiei a stabilit încă la 5 august un plan de reprimare. Între măsurile prevăzute în acest plan era în primul rînd împiedicarea delegaţilor de a ajunge la Doftana [18].

Însemnate acţiuni au fost organizate şi pentru ajutorarea deţinuţilor comunişti şi antifascişti din alte închisori. La 13 aprilie 1936, de pildă, sute de cetăţeni din Capitală s-au prezentat la închisoarea Văcăreşti, aducînd cu ei ajutoarele colectate în comun de Patronajele populare şi Comitetele pentru apărarea antifasciştilor. Ei au cerut direcţiei închisorii permisiunea de a sta de vorbă cu cei închişi. „Impunîndu-se prin număr şi prin hotărîre, proteste şi vociferări — nota un ziar al vremii —, a fost primită o delegaţie care s-a întreţinut cu cei închişi, predîndu-le în acelaşi timp, în numele cetăţenilor din Bucureşti — reprezentaţi prin cele cîteva sute în faţa închisorii —, salutul lor de îmbărbătare şi solidarizare, protestînd însă în acelaşi timp contra faptului că deţinuţii nu au putut vorbi cu rudele decît printre gratii şi că numeroasa delegaţie n-a luat contact cu toţi deţinuţii în frunte cu Gheorghiu-Dej" [19].

Două zile mai tîrziu, „aceeaşi delegaţie s-a prezentat la închisoarea Jilava pentru a preda coletele de alimente deţinuţilor antifascişti". Neliniştită de cele petrecute la Văcăreşti, „direcţiunea a căutat pe toate căile să împiedice contactul delegaţiei cu cei închişi". Revoltaţi, sutele de oameni aflaţi la porţile închisorii s-au încolonat şi s-au îndreptat spre redacţiile unor ziare, cărora le-au înaintat spre publicare memorii de protest împotriva felului cum fuseseră trataţi de direcţia închisorii Jilava [20].

De fiecare dată, în urma contactelor cu cei închişi, a celor aflate de la ei privind tratamentul neomenos la care erau supuşi, Patronajele populare întocmeau vibrante apeluri şi manifeste, pe care le adresau maselor. Aşa, de

[15] Ibidem, dosarul nr. 716, filele 110—111.
[16] Ibid.
[17] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 205, fila 122 ; fondul nr. 68, dosarul nr. 6 188, fila 37.
[18] Ibidem, fondul nr. 4, dosarul nr. 716, filele 71, 75.
[19] „Atlas", anul I, nr. 7, din 19 aprilie 1936.
[20] Ibid.

pildă, într-un manifest lansat în iunie 1936, printre altele, se arăta : „Cerem destituirea şi punerea sub anchetă a directorului Săvinescu, conducătorul bătăilor de la închisoarea Doftana. Acordarea unui regim omenesc, unui regim politic deţinuţilor politici din închisori“ [21].

Acţiunile organizate de Patronajele populare în semn de protest împotriva regimului neomenos aplicat comuniştilor şi antifasciştilor în închisori au continuat în anii următori. O vie campanie de protest a fost întreprinsă, de pildă, de către Patronajele populare, la începutul anului 1940, în legătură cu mutarea în secret a deţinutelor comuniste de la închisoarea Dumbrăveni la închisoarea militară Rm. Sărat. La chemarea Patronajelor populare grupuri de muncitori din Bucureşti, Cluj, Iaşi, Chişinău, Ploieşti, Craiova, Braşov, Galaţi şi din alte centre au protestat vehement cu acel prilej pe lîngă autorităţi, trimiţînd zeci de scrisori de protest [22].

În afară de aceasta, periodic, Patronajele populare din diverse centre ale ţării înaintau Ministerului Justiţiei şi Direcţiei generale a închisorilor memorii conţinînd proteste în legătură cu tratamentul brutal aplicat deţinuţilor comunişti şi antifascişti în închisori, prin care se cerea acordarea regimului politic în închisori, dreptul celor închişi de a lucra în ateliere etc.[23].

Pentru asigurarea unei mai strînse legături cu comuniştii şi antifasciştii deţinuţi în diverse închisori, pentru asigurarea ajutorării materiale, a asistenţei medicale şi juridice a acestora, Patronajele populare au înfiinţat secţii speciale ale organizaţiei pentru majoritatea închisorilor, care s-au preocupat cu grijă de toate aspectele muncii în legătură cu o închisoare ori alta [24]. Aşa s-au înfiinţat Patronajele populare „Doftana“, „Dumbrăveni“, „Tg. Ocna“ etc. [25], precum şi o serie de alte patronaje ce purtau denumirea : Patronajul popular „Gheorghe Gheorghiu-Dej“, „Petre Constantinescu-Iaşi“ sau al altor comunişti şi antifascişti închişi [26].

Au luat fiinţă, de asemenea, patronaje alcătuite din părinţi sau rude ale celor închişi ; acestea activau şi ele pe linia ajutorării victimelor terorii burghezo-moşiereşti.

Patronajele populare, periodic, se întruneau şi discutau sarcinile ce stăteau în faţa acţiunii de ajutorare a celor închişi. La 5 aprilie 1936, de pildă, Patronajul „Dumbrăveni“ a convocat o şedinţă în cadrul căreia, după ce a analizat situaţia deţinutelor comuniste şi antifasciste ce fuseseră mutate într-un interval scurt de la închisoarea Mislea la Deva şi apoi la Dumbrăveni, a elaborat un protest ce a fost trimis spre publicare ziarelor „Dimineaţa“ şi „Adevărul“. „La Dumbrăveni stau 66 femei ce nu pot suporta fiziceşte chinurile mutărilor continui, subalimentarea“ [27] — se arăta în protest, după care se enumerau principalele revendicări pentru care-şi propunea acest patronaj să lupte în vederea îmbunătăţirii tratamentului aplicat deţinutelor. În şedinţele patronajelor se adoptau de fiecare dată măsuri concrete, ca : desemnarea unor delegaţi spre a vizita pe cei închişi, organizarea unor acţiuni pentru ajuto-

[21] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 715, fila 37.
[22] Ibidem, dosarul nr. 716, filele 298, 301, 381.
[23] Ibidem, fila 69 ; dosarul nr. 704, filele 554, 556, 561.
[24] Ibidem, dosarul nr. 715, fila 36 ; vezi şi „Scînteia“, anul V, nr. 6—7, din 3 martie 1935.
[25] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 716, filele 5, 385.
[26] Ibidem, fila 41.
[27] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 15, fila 276. Fiind cenzurat de autorităţi, protestul nu a putut vedea lumina tiparului.

rarea acestora [28], trimiterea de medici pentru consultarea celor închişi [29], procurarea medicamentelor solicitate din închisori, trimiterea de scule deţinuţilor în închisorile unde aceştia obţinuseră prin luptă dreptul de a lucra în ateliere etc.

În acţiunea de sprijinire a celor închişi, Patronajele populare au colaborat cu Gruparea avocaţilor democraţi, care acţiona pentru cucerirea unui adevărat regim politic şi a amnistiei generale [30]. Avocaţii democraţi ce mergeau la închisori spre a se interesa de suferinţele deţinuţilor comunişti şi antifascişti răspundeau şi unor solicitări ale Patronajelor populare [31].

Activitatea desfăşurată pe tărîmul îmbunătăţirii tratamentului celor închişi determina, la 3 ianuarie 1938, Direcţia generală a poliţiei să constate că, „în ultimul timp, ni s-a semnalat pe la diferite închisori intensificarea ajutorării deţinuţilor comunişti" [32].

Patronajele populare şi-au făcut, de asemenea, o preocupare din strîngerea sumelor de bani necesare închirierii şi întreţinerii unor vile în staţiunile balneare şi climaterice unde să poată fi trataţi luptătorii comunişti şi antifascişti suferinzi. În anul 1937 s-a reuşit chiar să se închirieze la Mangalia o vilă, dar autorităţile burghezo-moşiereşti au interzis aceasta, considerînd acţiunea întreprinsă de Patronajele populare ca fiind „periculoasă" ordinii de stat [33].

În condiţiile în care, în special începînd din a doua jumătate a anului 1937, s-au intensificat măsurile represive ale autorităţilor, conducerea Patronajelor populare a hotărît ca principalele sale acţiuni de propagandă, de mobilizare a maselor pentru sprijinirea celor închişi să le ducă în cadrul unor excursii ce erau organizate fie de patronaje, fie de sindicatele muncitoreşti, fie de alte organizaţii de masă [34]. Astfel, în activitatea patronajelor a devenit o formă permanentă de muncă organizarea periodică a unor excursii în jurul centrelor muncitoreşti, excursii la care participau muncitori, intelectuali, funcţionari etc. şi în cadrul cărora se organizau programe artistice adaptate acţiunii de sprijinire a celor închişi, se colectau sume de bani pentru ajutorarea acestora şi a familiilor lor. Excursiile acestea aveau, între altele, menirea de a atrage noi şi noi aderenţi şi de a contribui la educarea lor în spirit antifascist. La 9 mai 1937, de pildă, în cadrul excursiei organizate de Patronajele populare din Bucureşti la pădurea Băneasa, s-a ţinut o întrunire de solidaritate cu cei închişi. „Cerem muncitorimii să lupte pentru ca aceştia (deţinuţii comunişti şi antifascişti — *n.n.*) să capete un regim mai bun şi să intensifice propaganda pentru strîngerea fondurilor necesare ajutorării lor, care vor fi predate Comitetului Central al Patronajelor populare" [35] — spunea unul dintre participanţii la această întrunire. În chip asemănător, la 10 iunie 1937, Comitetul

[28] Ibidem, fondul nr. 4, dosarul nr. 716, fila 37.

[29] Ibidem, filele 42, 52, 197.

[30] Detalii în legătură cu activitatea acestei organizaţii vezi în studiul *Din activitatea antifascistă a Grupului avocaţilor democraţi (1935—1937)* de Elena Georgescu, în „Studii" nr. 6/1963.

[31] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 205, filele 180, 195.

[32] Ibidem, dosarul nr. 215, fila 14.

[33] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 206, fila 56 ; fondul nr. 4, dosarul nr. 716, fila 56 ; Benone Duţescu, *Sănătatea publică în programul şi activitatea organizaţiilor de masă conduse de P.C.R.*, Editura medicală, 1964, p. 45.

[34] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 716, fila 180.

[35] Ibidem, fila 32.

Central al Patronajelor populare a organizat o excursie la Copăceni *, la care au participat cca. 80 de oameni ai muncii din Capitală, în special muncitori din fabrici. Acolo, în cadrul unei întruniri s-au ţinut discursuri despre tratamentul neomenos aplicat comuniştilor şi antifasciştilor în închisorile Doftana, Suceava, Aiud etc., iar în încheiere s-au recitat versuri adaptate specificului acţiunii („Muncitorul din uzină", „Ţăranul rob", „Copilul orfan de război" etc.) [36]. La 1 august 1937, ce semnifica în acei ani ziua de luptă împotriva războiului imperialist, Patronajele populare au organizat mai multe excursii. La Grădiştea au plecat 800 de participanţi, la Copăceni, Snagov, Buda, Fierbinţi — pese 600, la Andronache şi Mihăileşti — alte cîteva sute [37]. Fiind organizate în comune, fiecare dintre aceste acţiuni au fost folosite pentru strîngerea legăturilor dintre muncitori şi ţărani. La Mihăileşti, de pildă, în cadrul întrunirii organizate în sat, cei care au luat cuvîntul au condamnat flagelul fascismului, au luat poziţie contra arestării şi întemniţării luptătorilor comunişti şi antifascişti. Întrunirea s-a transformat într-o manifestaţie de solidaritate a muncitorilor şi sătenilor participanţi cu cei închişi. Sesizîndu-se de efectul acestei acţiuni, postul de jandarmi a procedat pe loc la arestări şi la împrăştierea întrunirii. Dintre cei 12 participanţi arestaţi, majoritatea erau muncitori de la Fabrica metalurgică „Haug" [38]. Oricît de drastice erau aceste măsuri, ele nu puteau şterge impresia puternică produsă în comună de această întrunire pe care Patronajele populare o organizaseră deopotrivă pentru muncitori şi ţărani, pentru apropierea şi înfrăţirea lor. O întrunire asemănătoare a fost organizată, o lună mai tîrziu, şi la Snagov, după care s-au colectat ajutoare pentru cei închişi [39]. Acţiunile de acest gen au continuat şi în anii următori. La 12 mai 1939, organele Direcţiei generale a poliţiei apreciau că se înteţeşte tot mai mult organizarea de asemenea acţiuni de către Patronajele populare [40]. O lună mai tîrziu, la 30 iunie 1939, un alt raport al autorităţilor, referindu-se la excursia organizată de Patronajele populare la Grădiştea pentru 2 iulie, aprecia că „scopul real al excursiunii este ca, sub acest pretext, să se ţină şedinţe şi consfătuiri sub cerul liber şi să se facă propagandă printre ţăranii de la sate" [41].

O formă larg folosită în activitatea organizaţiei a constituit-o strîngerea ajutoarelor pentru cei închişi în baza unor liste de subscripţie lansate în rîndul maselor, în fabrici şi uzine, în sate, prin cartiere etc. [42]. „Apelăm la cetăţenii de bine să vie în ajutorul lor (celor închişi — *n.n.*) — se scria într-o asemenea listă de subscripţie lansată în vara anului 1936 — şi să urmeze exemplul multor cetăţeni care din puţinul ce au donează alimente, rufe, săpun, medicamente, trimiţînd pachete direct la închisori sau predîndu-le la sediul Patronajelor populare — Calea Şerban Vodă, etc." [43]. Aşa, de pildă, cu prilejul Anului nou 1938, în Capitală au fost lansate numeroase liste de subscripţie, în special în fabrici şi în cartiere. Rezultate deosebite pe linia strîngerii ajutoa-

* Comună situată în vecinătatea Bucureştiului.

[36] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 716.

[37] Ibidem, fila 74.

[38] Ibidem, filele 76, 78.

[39] Ibidem, fila 219.

[40] Ibidem, fila 258.

[41] Ibidem, fila 259.

[42] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 243, fila 606 ; fondul nr. 4, dosarul nr. 704, filele 554, 561 ; dosarul nr. 716, fila 153.

[43] Ibidem, fondul nr. 4, dosarul nr. 715, fila 37.

relor pentru cei închişi au fost obţinute îndeosebi la Atelierele C.F.R. „Griviţa", la fabricile „Adesgo", „Ady", „Jaquard", „Moldova", „Becca", „Minerva", „Textila", „Renida", „Astra", „Ferotex", „Seta", „Mioara" etc. [44]. Deosebit de active erau pe această linie Patronajele populare la Galaţi, care, după cum remarca un raport al autorităţilor represive, dispuneau de „mai multe echipe organizate de comunişti pentru a strînge fonduri şi alimente pentru tovarăşii lor (închişi — *n.n.*)..." [45]. Fiecare dintre aceste echipe, solicitînd în fabrici, în port, în cartiere ajutoare pentru cei închişi, explicau maselor „că cei închişi pentru ideile lor marxiste au fost cei mai vajnici apărători ai intereselor muncitorimii şi că pentru acest motiv trebuiesc făcute toate sacrificiile la ajutorarea lor" [46]. Adesea, listele de subscripţie lansate de Patronajele populare aveau un dublu scop — pe lîngă ajutorarea deţinuţilor antifascişti din România, ele se adresau maselor spre a sprijini şi lupta proletariatului internaţional. Aşa, de pildă, sute de iscălituri s-au aşternut pe lista de subscripţie lansată de C.C. al Patronajelor populare în ianuarie 1937, listă prevăzută cu următorul text : „Subsemnaţii muncitori domiciliaţi în Bucureşti, convinşi fiind de necesitatea ajutorării poporului spaniol în lupta de apărare contra forţelor fasciste care s-au răsculat, semănînd în jurul lor crima şi jaful", am înţeles să venim în ajutorul „guvernului (revoluţionar — *n.n.*) spaniol, fiecare după puterile noastre, şi urăm, în acelaşi timp, eroicului popor spaniol izbîndă deplină în apărarea democraţiei" [47].

Pentru strîngerea de ajutoare destinate republicanilor spanioli, Patronajele populare au folosit şi alte forme, între care difuzarea contra cost a unor ilustrate reprezentînd aspecte din timpul operaţiilor militare duse de antifascistii spanioli şi de brigăzile internaţionale contra intervenţioniştilor fascişti străini [48].

În activitatea lor, Patronajele populare au folosit în fiecare an campaniile speciale iniţiate sub denumirea de „Luna închisorilor" [49] şi organizarea unor serbări prilejuite de diferite evenimente (Anul nou, 1 Mai, 7 Noiembrie etc.), care aveau ca principal scop vinderea la loterie a obiectelor lucrate de comunişti şi antifascişti în închisori şi pe care aceştia le trimiteau organizaţiei spre a putea strînge cu mai multă uşurinţă fonduri pentru ajutorarea lor [50]. La 28 iunie 1936, la Iaşi, în cadrul unei asemenea serbări, după ce a vorbit Marin Florea Ionescu, s-au cîntat cîntece revoluţionare şi s-au recitat versuri închinate luptei antifasciste. În încheiere s-a procedat la vinderea la loterie a obiectelor primite de la cei închişi, suma adunată fiind încredinţată unei delegaţii care să o predea la închisoare deţinuţilor comunişti şi antifascişti [51]. Acţiunile de acest gen, organizate în diverse centre ale ţării, determinau, la 23 septembrie 1938, Direcţia generală a poliţiei să constate într-un raport intensa „acţiune de plasare a obiectelor executate de deţinuţi în închi-

[44] Ibidem, dosarul nr. 716, filele 26, 27, 28, 95, 153 ; fondul nr. 68, dosarul nr. 6 188, filele 241, 281, 342.
[45] Ibidem, fondul nr. 4, dosarul nr. 716, fila 321.
[46] Ibidem, fondul nr. 68, dosarul nr. 6 188, filele 434, 435.
[47] Ibidem, dosarul nr. 724, fila 1.
[48] Ibidem, dosarul nr. 716, filele 95, 193.
[49] Ibidem, dosarul nr. 715, filele 144, 150.
[50] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 30, fila 648.
[51] Ibidem, fondul nr. 4, dosarul nr. 741, fila 29.

sori printre muncitorii din fabrici şi ateliere în vederea strîngerii de fonduri băneşti destinate procurării celor necesare deţinuţilor" [52].

O altă formă de activitate a Patronajelor populare a constituit-o sprijinirea materială a familiilor, şi în primul rînd a copiilor comuniştilor şi antifasciştilor închişi. În aprilie 1939, conducerea Patronajelor populare din Capitală a dat instrucţiuni organizaţiilor sale din fabrici, ateliere, sectoare, cartiere etc. ca, paralel cu ajutoarele ce se colectează pentru condamnaţii comunişti şi antifascişti din închisori, să strîngă fonduri aparte şi pentru familiile acestora, lipsite de mijloace de existenţă [53]. Iar în Iaşi, unde Inspectoratul regional de poliţie remarca, la 17 martie 1937, că activitatea Patronajelor populare „continuă în mod intens" [54], organizaţia a desemnat un comitet special „care să se ocupe cu îngrijirea şi educarea copiilor deţinuţilor politici antifascişti" [55]. „Nu-i lăsaţi pe copiii deţinuţilor politici antifascişti fără carte şi meserii" [56] — se spunea în manifestul lansat de acest comitet în martie 1937.

Activitatea Patronajelor populare, desfăşurată sub îndrumarea P.C.R., a atras neliniştea autorităţilor burghezo-moşiereşti, care, în nenumărate rînduri, au încercat dizolvarea lor. Documentele provenite de la aceste autorităţi dovedesc că încă de la 20 iunie 1936 s-a încercat dizolvarea Patronajelor populare [57]. Faptul că organizaţia folosea cu pricepere căile legale de activitate şi că straturi sociale dintre cele mai diferite răspundeau chemărilor ei a împiedicat autorităţile să găsească „argumentele juridice" pentru dizolvare. Aşa se face că această organizaţie şi-a continuat legal activitatea pînă la instalarea, în februarie 1938, a dictaturii regale, cînd s-a produs ilegalizarea ei [58]. În pofida ilegalizării, Patronajele populare, concomitent cu Ajutorul roşu, şi-au continuat activitatea, organizînd o serie de acţiuni. Neliniştită de acest fapt, la 7 aprilie 1938, Direcţia generală a poliţiei indica organelor sale în subordine să ia cele mai drastice măsuri pentru completa lichidare a organizaţiei [59]. Departe însă de a se intimida în faţa oricăror măsuri represive, Patronajele populare au continuat să existe în întreaga perioadă a dictaturii regale, precum şi după aceea, deşi în activitatea lor, odată cu instalarea, la 6 septembrie 1940, a dictaturii militare-fasciste, s-a deschis perioada cea mai grea. Atunci, asupra comuniştilor şi antifasciştilor a fost dezlănţuită o crîncenă teroare. Din această cauză, organizaţia a trebuit nu numai să găsească forme de acţiune dintre cele mai adecvate, dar şi să-şi intensifice activitatea de sprijinire a victimelor terorii fasciste. Şi în aceste grele condiţii, Patronajele populare au desfăşurat numeroase acţiuni de ajutorare a celor închişi. Ele au înconjurat cu multă grijă familiile celor îngropaţi de vii sub zidurile Doftanei, în urma cutremurului de pămînt din noaptea de 9/10 noiembrie 1940, dovedindu-le prin ajutoarele date sprijinul şi solidaritatea frăţească a oamenilor muncii. Deosebit de combative au fost în acea perioadă acţiunile de înfierare a propagandei demagogice a Gărzii de fier [60].

[52] Ibidem, dosarul nr. 716, fila 231.
[53] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 222, fila 292.
[54] Ibidem, fondul nr. 4, dosarul nr. 716, fila 28.
[55] Ibidem, fila 27.
[56] Ibid.
[57] Ibidem, fila 4.
[58] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 4, filele 196, 197.
[59] Arhivele statului Crişana, fondul Legiunea de jandarmi, inv. nr. 2, dosarul nr. 62, fila 17.
[60] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 243, fila 566.

Învingînd greutăţile ce le-au stat în cale, Patronajele populare au continuat să activeze împreună cu Ajutorul roşu pînă la înfiinţarea Apărării patriotice, cînd cadrele şi membrii lor au trecut în noua organizaţie.

Încadrîndu-se organic în activitatea desfăşurată de organizaţiile de masă legale, ilegale ori semilegale, create şi conduse sau îndrumate de partidul comunist, Patronajele populare au reuşit să constituie pentru P.C.R., în perioada în care au activat, un sprijin real în acţiunile de ajutorare materială şi morală a victimelor terorii burghezo-moşiereşti.

Activitatea desfăşurată de Patronajele populare a adăugat experienţei multilaterale a P.C.R. de muncă cu masele o serie de noi succese. Prin contribuţia adusă în acţiunea de sprijinire morală şi materială a luptătorilor comunişti şi antifascişti, arestaţi, judecaţi în procese ori închişi, Patronajele populare s-au situat cu o activitate pozitivă alături de celelalte forţe democratice din România aflate în plină luptă împotriva pericolului fascist, pentru realizarea Frontului popular antifascist.

GH. I. IONIŢĂ

Apărarea patriotică în anii 1941–1944

Instaurarea dictaturii militare-fasciste, urmată de aservirea țării față de monopolurile germane și de tîrîrea României în războiul hitlerist, constituie factori care au deschis o nouă etapă în lupta eroică, plină de jertfe, a poporului român pentru libertate, independență națională și progres social.

Urmărind să înăbușe orice activitate desfășurată de Partidul Comunist Român, de organizare și conducere a luptei maselor populare, autoritățile antonesciene au dezlănțuit o sălbatică prigoană împotriva tuturor forțelor patriotice antifasciste.

În aceste împrejurări grele, în ciuda terorii fasciste, comuniștii s-au aflat în fruntea maselor populare, organizînd și conducînd acțiuni patriotice, de sabotare a mașinii de război hitleriste. Exponent al intereselor naționale ale întregului popor, partidul comunist a dat glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a populației țării, a organizat rezistența antifascistă și lupta maselor pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din războiul purtat alături de Germania și alăturarea țării coaliției antihitleriste.

*

După instaurarea dictaturii militare-fasciste, în conformitate cu noile cerințe pe care momentul istoric respectiv le ridica în fața partidului comunist, de a organiza ajutorarea materială, morală și juridică a unui număr din ce în ce mai mare de deținuți și internați politici comuniști și luptători antifasciști, P.C.R. a trecut la reorganizarea activității Ajutorului roșu. Pentru a corespunde cît mai bine menirii sale, în această perioadă, cînd partidul acționa spre a mobiliza toate forțele cinstite ale națiunii pentru apărarea suveranității naționale, împotriva cotropitorilor hitlerişti și agenților lor, Ajutorul roșu a luat denumirea de Apărarea patriotică. [1]

[1] „Buletinul Apărării patriotice", anul I, nr. 1, din iulie 1944 ; „Mitingul de primire sărbătorească a luptătorilor antifasciști eliberați din lagăre și închisori", Editura Apărării patriotice, București, 1944 ; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 274, fila 32. În documente, organizația este întîlnită mai frecvent sub denumirea prescurtată de Apărarea sau Apărarea antifascistă. În unele materiale din această perioadă provenind din partea organelor represive mai găsim vechea denumire de Ajutorul roșu sau ambele Apărarea, fost Ajutorul roșu. De fapt este vorba de una și aceeași organizație : Apărarea patriotică.

P.C.R. urmărea ca noua organizaţie să cuprindă în sfera acţiunilor sale apărarea şi ajutorarea activă a tuturor deţinuţilor şi internaţilor antifascişti, a familiilor lor. Lărgirea sferei de activitate, de la apărarea şi ajutorarea luptătorilor comunişti, a celor proveniţi din rîndurile clasei muncitoare — forme de activitate specifice Ajutorului roşu — la apărarea şi ajutorarea materială a unei categorii cu mult mai largi de luptători patrioţi, antihitlerişti, indiferent de apartenenţa de partid şi provenienţa socială, constituie factorul esenţial care a determinat transformarea Ajutorului roşu în Apărarea patriotică. Evident, este vorba deci nu numai de o modificare de titulatură, ci şi de o lărgire a activităţii, de schimbarea formelor şi metodelor de activitate conform noilor condiţii deosebit de grele în care partidul şi organizaţiile sale de masă erau nevoite să activeze. Această hotărîre cît şi ţelurile noii organizaţii au fost apoi discutate în organizaţiile de partid şi cele ale Apărării patriotice [2].

Întrucît sarcinile sporite ale organizaţiei puteau fi îndeplinite numai prin concursul activ şi conştient al maselor largi muncitoare, P.C.R. s-a adresat acestora arătînd printre altele : „Sarcina de apărare a partidului se extinde acum. Nu numai ajutoare pentru militanţii comunişti închişi sau internaţi, ci o extindere a acţiunii de apărare. Partidul trebuie în momentul de faţă să apere pe toţi cei ce se ridică sau au de suferit din pricina prigoanei actualului regim, instrument al Gestapoului nazist... organizaţia «Ajutorul roşu» se transformă în noua organizaţie de «Apărare»" [3].

Precizînd că, alături de organizaţiile P.C.R. şi cele de masă de sub conducerea sa, „«Apărarea» a avut mari pierderi în urma loviturilor duşmanului" la „Iaşi, Galaţi, Constanţa, Mediaş şi Braşov", Platforma din septembrie 1941 a P.C.R. cerea membrilor de partid să nu precupeţească nici un efort în vederea ajutorării organizaţiilor Apărării, pentru a putea „să învingă slăbiciunile lor cauzate de loviturile teroarei şi să se transforme în organizaţii puternice, de masă" [4]. *„E datoria noastră sfîntă să muncim fără încetare pentru organizarea, întărirea şi lărgirea organizaţiilor «Apărării antifasciste» în toate păturile poporului, pentru organizarea şi dezvoltarea solidarităţii întregului popor, pentru ajutorarea şi apărarea tuturor patrioţilor căzuţi în luptă în interesul clasei muncitoare, al poporului, împotriva terorii fasciste şi pentru eliberarea lor"* — se arăta în acest sens într-un document al P.C.R. din ianuarie 1942 [5].

Sub aspectul organizării, Apărarea patriotică a menţinut, în linii generale, structura organizatorică a Ajutorului roşu, adaptînd-o la noile condiţii în care activa. Aceeaşi concluzie se impune şi pentru cuprinderea sa organizatorică : activişti cu munci de răspundere şi numeroşi membri care ani de-a rîndul activaseră pe linia Ajutorului roşu şi-au continuat activitatea în cadrul Apărării patriotice.

[2] Arhiva Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare A.I.S.I.S.P.), fondul nr. 2 (memorii), dosarul nr. 883, filele 1—2.
[3] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 274, fila 32.
[4] A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXV—2.
[5] Ibidem, cota Ab. XXVI—1.

Activitatea Comitetului Central al Apărării patriotice era organizată pe resoarte : tehnic, financiar, juridic, rude, agitaţie şi propagandă. În condiţiile grele ale muncii ilegale, un rol însemnat i-a revenit resortului tehnic, în a cărui competenţă intrau problemele de legături şi case conspirative — unde C.C. al Apărării patriotice ţinea şedinţe, rezolva diverse probleme legate de activitatea organizaţiei.

Organizaţiile din Bucureşti ale Apărării aveau membri cotizanţi şi legături în rîndurile muncitorilor din numeroase întreprinderi. Astfel, grupele de apărare şi patronajele din sectorul „Verde" aveau legături cu muncitorii ceferişti, cele din sectorul „Albastru" — la „Monitorul oficial" şi cu muncitorii tăbăcari ; cele din sectorul „Galben" cu muncitorii brutari de la „Gagel" [6]. În sectorul „Negru" funcţionau organizaţii la „Lemaître", „Abator" şi în cartiere, precum şi printre muncitorii cizmari [7].

În pofida condiţiilor deosebit de grele, Apărarea patriotică a reuşit, la scurtă vreme după instaurarea dictaturii militare-fasciste, să se organizeze şi în alte centre şi regiuni ale ţării [8].

Organizaţiile P.C.R. s-au preocupat de îndrumarea activităţii Apărării patriotice, de înfiinţarea în întreprinderi, în fabrici şi ateliere de noi organizaţii, ca şi pentru întărirea şi dezvoltarea activităţii lor. În regiunile cu centre muncitoreşti mai dezvoltate, activitatea organizaţiei a cunoscut şi ea rezultate mai bune. În Banat, de exemplu, unde organizaţiile paramilitare hitleriste, în care se înrolaseră elementele fasciste din rîndurile minorităţii naţionale de limbă germană, terorizau populaţia, activitatea Apărării patriotice a fost mai intensă, atît sub aspect organizatoric cît şi al rezultatelor concrete [9]. Acest lucru se explică, pe de altă parte, şi prin faptul că pe raza acestui teritoriu existau două cunoscute închisori — Caransebeş şi Lugoj —, în care au fost întemniţaţi numeroşi luptători comunişti şi antifascişti. Organizaţia îşi crease patronaje şi legături în majoritatea întreprinderilor din Timişoara : la Atelierele C.F.R., la întreprinderile textile „I.L.S.A.", „Florida", „Standard", „Rocco", Fabrica de mănuşi etc.

Reorganizate pe principii noi în toamna anului 1940, organizaţiile de Apărare s-au extins treptat şi în majoritatea centrelor mai importante din Moldova, cuprinzînd sub raport organizatoric un număr mare de membri şi simpatizanţi. În Iaşi, s-au organizat grupe de cotizanţi pe cartiere, la Atelierele C.F.R. Nicolina, în rîndurile altor categorii de muncitori, precum şi în unele comune din împrejurimi, ca : Focuri, Belceşti, Aroneanu. Organizaţii ale Apărării au fost create, de asemenea, la Botoşani, Piatra Neamţ, Bacău, Tg. Ocna.

În conformitate cu indicaţiile partidului comunist şi cu profilul activităţii sale, Apărarea patriotică s-a străduit şi a reuşit în bună măsură să atragă la acţiunile pe care le-a iniţiat şi alte categorii sociale : intelectuali, mici meseriaşi, chelneri, negustori, văduve de război ş.a.

[6] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 15, filele 413—431.
[7] Ibid.
[8] Ibidem, fondul nr. 1, inv. 8, dosarul nr. 169, filele 16—38.
[9] A.I.S.I.S.P., fondul nr. 40, dosarul nr. 960.

Activitatea Apărării patriotice, conform programului său de acțiune *, s-a desfășurat în mai multe direcții, în funcție de sarcinile puse de P.C.R. în fața organizației într-un moment sau altul.

În primul rînd se impune sublinierea activității desfășurate de Apărarea patriotică pentru ajutorarea materială a deținuților politici comuniști și alți antifasciști, a victimelor terorii fasciste în general. Aceasta se realiza prin fondurile provenite din partea cotizanților organizației, precum și din strîngerea ajutoarelor bănești și în natură (alimente, îmbrăcăminte, medicamente etc.) de la diferite alte categorii de cetățeni. Colectele se făceau în cadrul unor acțiuni organizate, în special cu ocazia diferitelor sărbători legale sau comemorări ale clasei muncitoare (8 Martie, 18 Martie, 1 Mai, 1 August, 7 Noiembrie, 13 Decembrie) sau a proceselor intentate luptătorilor comuniști și antifasciști.

Acțiunile organizate de Apărarea patriotică pentru sprijinirea victimelor terorii fasciste erau însoțite de activitate propagandistică. Prin muncă conspirativă, de la om la om, echipele, organizate în acest sens de Apărarea patriotică, demascau politica antipopulară a dictaturii militare-fasciste, teroarea și samavolniciile la care erau supuși deținuții politici antifasciști în lagăre și închisori ; popularizau lupta revoluționară desfășurată de aceștia în slujba clasei muncitoare, a poporului nostru [10].

Erau folosite în același scop și alte mijloace de colectare a fondurilor : prin intermediul unor liste de subscripție în întreprinderi și fabrici ; organizarea de reuniuni familiare cu prilejul duminicilor, al sărbătorilor legale ; vinderea la licitație a obiectelor confecționate în lagăre și închisori sau donate de membrii și simpatizanții partidului comunist etc. [11].

Astfel de acțiuni ale organizației au avut loc în întreaga perioadă de activitate ilegală a Apărării patriotice. Prin aceasta, numeroși cetățeni de cele mai diverse categorii sociale, cu prețul libertății lor, n-au pregetat să-și aducă

* Programul său, printre altele, cuprinde sarcini ca:

„1. Organizarea solidarității poporului cu victimele teroarei hitleriste.

2. Ajutorarea materială și morală a tuturor victimelor teroarei hitleriste. Îmbunătățirea regimului de înfometare și exterminarea lentă din lagăre și închisori.

3. Apărarea vieții și salvarea patrioților antihitleriști, închiși și internați.

4. Împotriva arestării și schingiuirii patrioților. Acordarea asistenței juridice tuturor celor implicați în procese care cad în prevederile legilor hitleriste de teroare.

5. Împotriva condamnărilor și execuțiilor la moarte a patrioților.

6. Desființarea tuturor lagărelor de internare de pe întreg cuprinsul țării.

7. Pentru amnistie generală, politică, militară și agrară.

8. Pedepsirea tuturor criminalilor de război, instigatorii și executorii actelor de bestialitate și teroare". (Vezi „Mitingul pentru primirea sărbătorească a luptătorilor antifasciști eliberați din lagăre și închisori", Editura Apărării patriotice, București, 1944).

[10] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 15, filele 413—431 ; A.I.S.I.S.P., fondul nr. 2, dosarul nr. 30, fila 36 ; fondul nr. 16, dosarul nr. 290, filele 5—6, 7—57 ; dosarul nr. 291, filele 508—514 — dosarul este numerotat invers.

[11] Ibid.

contribuţia pentru ajutorarea şi apărarea vieţii victimelor terorii fasciste din lagăre şi închisori.

Ajutoarele strînse erau centralizate şi distribuite familiilor deţinuţilor închişi sau internaţi spre a fi duse la destinaţie. Pentru centralizarea unei părţi din fondurile colectate, în scopul îmbunătăţirii activităţii organizaţiei în această direcţie, au fost create comisiile financiare ale Apărării patriotice [12].

Din materialele documentare reiese că în aceşti ani Apărarea patriotică a distribuit importante sume de bani şi alte bunuri materiale deţinuţilor antifascişti din lagărele de la Tg. Jiu, Vapniarca şi Grosolova, din închisorile şi penitenciarele din Aiud, Caransebeş, Mărgineni, Mislea, Tg. Ocna, Văcăreşti, Jilava, Moineşti ş.a. [13]. Rapoartele organelor represive din diferite centre din ţară : Bucureşti, Arad, Timişoara, Iaşi, Botoşani etc., remarcau amploarea crescîndă a activităţii întreprinse de Apărarea patriotică [14]. „Numeroşi comunişti aflaţi în penitenciare primesc regulat diferite sume de bani" — se arată într-un raport al Direcţiei penitenciarelor din anul 1943 [15]. „Comuniştii închişi în penitenciarul Caransebeş şi chiar unii din cei internaţi în lagărul de la Tg. Jiu — nota un raport similar din primăvara aceluiaşi an — primesc ajutoare ca din partea rudelor lor, însă în realitate banii sînt trimişi din Bucureşti din colecte" [16] ale Apărării patriotice.

Constatări asemănătoare făceau şi autorităţile dictaturii militare-fasciste din unele centre din provincie. „Mişcarea comunistă, prin elementele resortului M.O.P.R. (Apărarea patriotică — *n.n.*), continuă permanent să colecteze fonduri... destinate comuniştilor din lagăre şi închisori" — se arată în acest sens într-un raport al organelor represive din Piatra Neamţ din luna martie 1944 [17].

S-au remarcat în această direcţie organizaţiile Apărării patriotice din Bucureşti [18], cele din Banat [19] (Timişoara, Arad, Lugoj şi Reşiţa), care au trimis neîncetat, pe lîngă sume de bani, diverse colete conţinînd haine, medicamente, alimente deţinuţilor politici din închisori şi lagăre, mai ales celor de la închisoarea din Caransebeş [20]. Relevînd activitatea organizaţiei şi felul în care masele au răspuns la acţiunile sale, într-o broşură editată de Comitetul regional din Banat al Apărării patriotice se arăta : „Prin aceasta, mînă în mînă cu masele largi populare, Apărarea patriotică a făcut zid în jurul închisorilor şi lagărelor..." [21].

Organizaţiile Apărării patriotice din Banat, din alte regiuni ale ţării au trimis însemnate ajutoare materiale şi medicamente internaţilor din lagărul

[12] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 15, filele 413—431.

[13] Ibidem, fondul nr. 4, dosarul nr. 716, filele 472, 473, 475, 478, 483—485 ; fondul nr. 1, dosarul nr. 15, filele 413—431 ; dosarul nr. 393, filele 19, 49, 150 ; A.I.S.I.S.P., fondul nr. 16, dosarul nr. 290, filele 5—6, 7—8 ; dosarul nr. 291, filele 508—514 ; fondul nr. 2, dosarul nr. 30, fila 36 ; fondul nr. 40, dosarul nr. 960.

[14] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 716, filele 472, 473.

[15] Ibidem, fila 477.

[16] Ibidem, filele 474, 475.

[17] Ibidem, fondul nr. 8, dosarul nr. 1 994, fila 121.

[18] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 15, filele 413—431.

[19] „Apărarea patriotică contra teroarei fasciste", broşură editată de Comitetul regional din Banat al Apărării patriotice, p. 135—136.

[20] A.I.S.I.S.P., fondul nr. 40, dosarul nr. 960.

[21] „Apărarea patriotică contra teroarei fasciste", p. 135—136.

de la Vapniarca într-o perioadă cînd, datorită mizeriei, lipsei condiţiilor elementare de igienă şi hrănirii unilaterale cu mazăre furajeră, viaţa acestora era grav ameninţată de paralizie (în ianuarie 1943 existau în lagăr 60—70 cazuri de paralizie generală sau parţială), de T.B.C. şi tifos exantematic [22].

Au existat, de asemenea, legături permanente ale Apărării patriotice, de la nivelul Comitetului Central şi pînă la organizaţiile de jos, cu lagărul de la Tg. Jiu, unde au fost internaţi numeroşi activişti de frunte, cadre conducătoare ale P.C.R., ca : Gheorghe Gheorghiu-Dej, Nicolae Ceauşescu, Chivu Stoica, Gheorghe Apostol, Alexandru Drăghici ş.a.

Activitate asemănătoare au desfăşurat organizaţiile Apărării din Braşov şi Sibiu (pentru ajutorarea deţinuţilor politici antifascişti din închisoarea din Aiud) [23], cele din Iaşi, Bacău, Tg. Ocna şi alte localităţi.

Această activitate, care relevă încă o dată caracterul umanitar şi patriotic al activităţii iniţiate de comunişti, evidenţiază în acelaşi timp unul dintre aspectele fundamentale ale felului în care Apărarea patriotică contribuia la ajutorarea morală a luptătorilor antifascişti din lagăre şi închisori. „Acţiunea desfăşurată în interesul celor internaţi — se arăta în acest sens într-un document al P.C.R. care se referea la activitatea organizaţiei — face posibilă lărgirea şi reîmprospătarea cadrelor, permanentizarea chetelor şi crearea de noi organizaţii locale. Şi nu în ultimul rînd face posibil ca întreaga organizaţie de ajutorare să devină mai militantă prin mărirea acţiunilor concrete împotriva terorii“ [24].

Răspunzînd sarcinilor primite din partea P.C.R., organizaţiile Apărării patriotice s-au preocupat, în acelaşi timp, de ajutorarea, sub diferite forme (alimente, îmbrăcăminte, medicamente), a prizonierilor de război sovietici [25], care lucrau în această perioadă într-o serie de întreprinderi din Timişoara, Arad, Reşiţa, Braşov, Sibiu, Iaşi, Bacău, în judeţul Ilfov etc.

La Reşiţa şi în unele localităţi miniere din judeţul Caraş, raportau organele de poliţie, „s-au constatat mai multe cazuri cînd muncitorii se duceau la tabăra unde lucrau prizonierii ruşi, cărora în mod ascuns le dădeau alimente, haine şi bani“ [26]. În pofida măsurilor luate de autorităţi, organizaţia locală din Reşiţa a Apărării a putut trimite, de asemenea, diverse ajutoare în alimente, în medicamente şi bani unor prizonieri de război sovietici care, fiind bolnavi, erau internaţi în spitalul din această localitate [27].

Prin membrii organizaţiilor sale locale şi mobilizînd locuitorii din jurul locurilor de încartiruire a prizonierilor, membrii Apărării patriotice au intervenit pe lîngă autorităţi, cerînd îmbunătăţirea condiţiilor de trai pentru prizonierii sovietici [28].

[22] A.I.S.I.S.P., fondul nr. 15, dosarul nr. 961, filele 1—4 ; fondul nr. 40, dosarul nr. 960, filele 32—40.

[23] Ibidem, fondul nr. 16, dosarul nr. 290, filele 5—7, 7—88 ; dosarul nr. 291, filele 508—514.

[24] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inv. 8, dosarul nr. 169, filele 16—38.

[25] „Apărarea“, organ de presă al Comitetului regional din Banat al Apărării patriotice, din martie 1943.

[26] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 327, fila 609.

[27] E. Cimponeriu, *Reşiţa luptătoare*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1965, p. 272.

[28] Arhivele statului Bucureşti, fondul U.D.R., dosarul nr. 12/18, 1942—1944.

La Timişoara, conform indicaţiilor primite de la comitetul regional de partid, în anii 1941—1942 organizaţiile Apărării patriotice au trecut la ajutorarea prizonierilor iugoslavi şi sovietici care au fost internaţi într-un lagăr la periferia oraşului. Cei aproape 5 000 de prizonieri erau duşi zilnic la muncă escortaţi în grupe de 20—30 de persoane. Datorită muncii politice de lămurire dusă de activiştii Apărării patriotice, care au putut să canalizeze simpatia spontană a maselor, cînd apărea pe stradă un grup de prizonieri începeau şi colectele pentru ajutorarea lor. Pietonii au fost opriţi şi li s-a cerut sprijin, femeile au făcut mîncare caldă, bărbaţii au împărţit ţigări şi au dus tratative cu soldaţii din escortă. Dacă soldaţii nu permiteau predarea ajutorului, se adunau cetăţenii în grupuri şi vociferau, sileau escorta ca în cele din urmă să cedeze. Organele de poliţie au căutat la început să împiedice aceste manifestaţii de simpatie şi de ajutorare, dar ele erau atît de numeroase încît în cele din urmă, în mod tacit, soldaţii au fost nevoiţi să nu se opună [29]. După raportul comitetului regional al Apărării patriotice, în această perioadă ajutorul împărţit lunar la prizonierii sovietici de către organizaţiile Apărării din Timişoara s-a ridicat la valoarea de peste 100 000 de lei [30]. La începutul anului 1942, lagărul a fost preluat de comandamentul german, care nu mai avea încredere în paza ostaşilor români. Prin activiştii săi, Apărarea patriotică a folosit Crucea Roşie din localitate, care a ajutat organizaţia să trimită în continuare în lagăr medicamente şi diverse ajutoare materiale [31].

Asemenea acţiuni au fost organizate şi în alte localităţi. Astfel, din dezbaterile procesului luptătorilor comunişti din Braşov judecat de Curtea marţială din localitate în martie 1942 reiese că, la cererea Regionalei P.C.R. Braşov, organizaţiile Apărării din localitate au organizat ajutorarea materială a prizonierilor de război sovietici din lagărele existente pe raza teritoriului Braşov-Sibiu [32]. Prin intermediul surorilor de caritate de la diverse spitale, au fost ajutaţi, de asemenea, cu medicamente şi alimente prizonierii bolnavi [33].

Într-o serie de comune de la periferia oraşului Bucureşti s-au creat comitete de ajutorare a prizonierilor din lagărele din judeţul Ilfov. Aşa după cum notau autorităţile represive referindu-se la aceste acţiuni, „s-au găsit femei care să le gătească şi s-a intensificat strîngerea de ajutoare în bani sau natură pentru prizonierii sovietici“ [34].

Acţiuni similare au fost organizate de membrii Apărării pentru ajutorarea prizonierilor sovietici deţinuţi în lagărele din Bacău şi alte centre din Moldova [35].

Transmiterea ajutoarelor materiale provenite de la diferite organizaţii ale Apărării patriotice către victimele terorii fasciste din lagăre şi închisori se făcea, de regulă, prin rudele deţinuţilor politici. Pentru a da acestei activităţi un cadru organizat, C.C. al Apărării patriotice a folosit comitetele de rude ale deţinuţilor antifascişti organizate pe închisori. Comitetele de rude funcţionau pe lîngă grupele de apărare şi celelalte organizaţii ale Apărării pa-

[29] A.I.S.I.S.P., fondul nr. 40, dosarul nr. 960.
[30] Ibid.
[31] Ibid.
[32] Ibidem, fondul nr. 16, dosarul nr. 290, filele 133—154, 200—220.
[33] Ibid.
[34] Ibidem, fototeca nr. 13 225.
[35] Ibidem, fondul nr. 2, dosarul nr. 39, fila 36.

triotice. Ele aveau drept principală sarcină transmiterea în mod organizat a ajutoarelor materiale la destinaţie. Această sarcină fiind substanţial uşurată de poziţia pe care membrii acestor comitete o aveau faţă de autorităţile dictaturii militare-fasciste, în calitate de rude ale celor întemniţaţi, aveau posibilităţi mai mari de a menţine legături cu deţinuţii, de a le trimite alimente, îmbrăcăminte etc.

Prin intermediul comitetelor de rude, organizaţiile Apărării patriotice din Bucureşti şi din alte centre din ţară au întreprins în aceşti ani numeroase acţiuni de protest pe lîngă autorităţile dictaturii militare-fasciste şi diferite persoane politice influente, cerînd stingerea proceselor intentate luptătorilor antifascişti, amnistierea celor condamnaţi la moarte, îmbunătăţirea condiţiilor de trai din lagăre şi închisori, împotriva izolării, pentru drept de vorbitor, de desfacere a obiectelor confecţionate în închisoare etc. O astfel de acţiune a fost organizată de Apărarea patriotică în sprijinul deţinuţilor antifascişti din lagărul de la Tg. Jiu în primăvara anului 1941. Puşi la munci grele, istovitoare, în condiţii de subnutriţie, deţinuţii politici comunişti şi alţi antifascişti au hotărît să nu mai iasă la muncă. Drept represalii, administraţia lagărului a înăsprit teroarea, interzicînd, printre altele, primirea de colete, vizitarea deţinuţilor de către rude, primirea corespondenţei etc.

Faţă de situaţia creată, C.C. al Apărării patriotice a iniţiat o serie de măsuri concrete. Prin intermediul comitetelor de rude s-au făcut numeroase intervenţii şi s-au trimis zeci de cereri şi memorii de protest, cerîndu-se încetarea acestor samavolnicii. Ca atare, autorităţile fasciste au fost nevoite să cedeze [36].

Dintr-un raport al Apărării patriotice întocmit la 12 iulie 1943 reiese că în această perioadă organizaţia reuşise să-şi creeze legături cu majoritatea închisorilor şi lagărelor de concentrare, trimiţînd deţinuţilor politici antifascişti diverse ajutoare în bani, în alimente, în medicamente şi îmbrăcăminte, în materiale de partid cu caracter propagandistic şi informativ [37].

Sprijinul pe care oamenii muncii îl acordau acţiunilor întreprinse de Apărarea patriotică a neliniştit organele represive antonesciene, care au înăsprit teroarea împotriva activiştilor Apărării patriotice, a persoanelor bănuite că ar avea legături cu ea. În decursul activităţii ilegale, numeroşi membri ai Apărării patriotice au căzut victime ale măsurilor represive luate de autorităţi, fiind arestaţi, judecaţi, trimişi în lagăre şi închisori.

Organizarea asistenţei juridice pentru victimele terorii fasciste constituie o altă direcţie de activitate a Apărării patriotice în această perioadă. La început, activitatea organizaţiei în acest sens se limita la strîngerea de fonduri pentru finanţarea proceselor. În acest scop se organizau acţiuni speciale, în afara celor pentru ajutorarea deţinuţilor politici antifascişti din lagăre şi închisori [38]. De organizarea propriu-zisă a apărării luptătorilor în procese se ocupau organizaţiile P.C.R. prin intermediul Biroului juridic al partidului comunist. Necesitatea lărgirii asistenţei juridice asupra unui număr mare de mili-

[36] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96 (procese), dosarul nr. 684, fila 156; A.I.S.I.S.P., fondul nr. 40, dosarul nr. 960, filele 26—31.
[37] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 14, filele 425—427.
[38] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 15, filele 413—431.

tari patrioţi, care sub diverse forme se opuneau regimului antonescian şi ocupanţilor hitlerişti (refuzînd de a mai lupta alături de trupele hitleriste, nesupuneri la încorporări etc.), precum şi a altor categorii de victime ale terorii fasciste [39], îmbunătăţirea continuă a acestei activităţi printr-o mai strînsă legătură între asigurarea mijloacelor materiale şi apărarea juridică propriu-zisă, precum şi atragerea unui număr mai mare de avocaţi cu vederi progresiste la aceste acţiuni au dus la lărgirea atribuţiilor încredinţate de P.C.R. Apărării patriotice în domeniul organizării apărării juridice a deţinuţilor politici antifascişti [40]. Biroul juridic a fost subordonat Comitetului Central al Apărării patriotice, iar unele organizaţii locale, ca, de exemplu, cele din Bucureşti şi Timişoara, şi-au creat birouri juridice proprii.

Prin intermediul Biroului juridic al Apărării, P.C.R. se ocupa şi de felul în care diverşi luptători urmau să se prezinte în faţa instanţelor fasciste. Un rol însemnat l-au avut în această direcţie informarea sistematică a deţinuţilor antifascişti, legătura lor permanentă cu luptătorii patrioţi din afară, la care, după cum am mai amintit, Apărarea patriotică a contribuit prin intermediul comitetelor de rude, care funcţionau pe lîngă organizaţiile sale, şi folosind alte diverse mijloace.

O altă latură a activităţii organizaţiei Apărării patriotice în anii dictaturii militare-fasciste a constat în participarea sa la diferite acţiuni politice, cu caracter propagandistic iniţiate şi organizate de P.C.R. în această perioadă [41].

Pornind de la rolul însemnat al organizaţiei în antrenarea maselor pentru sprijinirea luptătorilor antifascişti, a tuturor elementelor patriotice lovite de teroarea fascistă, în demascarea fărădelegilor hitleriştilor şi ale autorităţilor antonesciene, partidul comunist a acordat o mare atenţie îmbunătăţirii activităţii Apărării patriotice [42]. În urma măsurilor luate de partid, Apărarea patriotică s-a întărit din punct de vedere organizatoric, şi-a îmbunătăţit activitatea de colectare şi distribuire a ajutoarelor materiale în lagăre şi închisori. P.C.R. a îndrumat Apărarea patriotică să treacă la înfăptuirea în cadrul organizaţiilor sale a noi resoarte medicale — pe lîngă cele existente [43] —, formate din medici şi personal sanitar şi care aveau drept scop să acorde asistenţă medicală familiilor deţinuţilor politici antifascişti, membrilor partidului comunist ce activau în ilegalitate. Se urmărea totodată îmbunătăţirea aprovizionării cu medicamente a luptătorilor antifascişti din lagăre şi închisori. Ulterior, la cererea P.C.R., aceste grupe medicale ale Apărării patriotice au trecut la pregătirea unor echipe sanitare (medici, surori etc.) şi la constituirea unor rezerve de medicamente şi pansamente, în vederea sprijinirii formaţiunilor de luptă patriotice [44]. Sprijinul efectiv dat de grupele sanitare ale Apărării formaţiunilor de luptă patriotice şi Armatei române în zilele insu-

[39] Ibid.
[40] Ibid.
[41] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 15, filele 413—431.
[42] Vezi Vl. Zaharescu, *Întărirea partidului şi a legăturilor sale cu masele — factor hotărîtor în lupta pentru organizarea şi înfăptuirea insurecţiei antifasciste din august 1944*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P.M.R." nr. 4/1962, p. 14—15.
[43] A.I.S.I.S.P., fondul nr. 40, dosarul nr. 960.
[44] Ibidem, fondul nr. 18, dosarul nr. 895, filele 1—2. Cu organizarea acestei acţiuni în Bucureşti a fost însărcinat Mihai Alexandru.

recției naționale din august 1944 [45] confirmă faptul că organizația se achitase în bune condiții și de această sarcină încredințată de partidul comunist.

A sporit, de asemenea, activitatea de apărare judiciară a deținuților politici, pe baza unei mai strînse cooperări dintre deținuții antifasciști și luptătorii din afară. Acțiunile Apărării patriotice au căpătat un tot mai pronunțat caracter politic, reprezentînd una din formele prin care partidul mobiliza masele la lupta împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist. „Am reușit — se arăta în scrisoarea tovarășilor din afară către tovarășii din lagărul de la Tg. Jiu — să organizăm Apărarea patriotică pe o bază mai largă, ca să se resimtă imediat cotitura prin ajutorul mărit în sanatorii (termen conspirativ folosit pentru denumirea închisorilor și lagărelor de concentrare — *n.n.*) și prin ajutorarea rudelor lipsite de mijloace. Am reușit de asemenea să îmbunătățim apărarea juridică, cît și acțiunea pentru regimul de salvarea vs" [46].

Apărarea patriotică devenise în această perioadă organizația de masă a partidului comunist cu o foarte largă cuprindere organizatorică, înglobînd în rîndurile sale „zeci de mii de membri" [47].

În iunie 1944, P.C.R. a încheiat împreună cu P.S.D., partidele național-țărănesc și național-liberal Blocul național-democrat. Apreciind aportul pe care Apărarea patriotică îl putea aduce la activitatea desfășurată în acest timp de P.C.R. în vederea mobilizării tuturor forțelor progresiste și patriotice ale națiunii pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste și scoaterea României din războiul hitlerist, partidul comunist a căutat s-o încadreze în acest organism (B.N.D.), alături de celelalte organizații de masă de sub conducerea sa, și pe aceasta. Propunerea a fost însă respinsă de conducătorii partidelor „istorice". „Din cauza rezistențelor de tot felul din partea conducătorilor P.N.Ț. și P.N.L. nu am putut strînge în acest organism de luptă națională toate forțele antihitleriste din România, conform liniei ns. de Front unic patriotic — se arăta în acest sens în scrisoarea amintită. Socotind însă că participarea ns. la acest bloc nu ne împiedică a încheia și alte alianțe cu același obiectiv și dorind a dinamiza și celelalte forțe, antihitleriste din România, forțe pe care Blocul nu le cuprinde, am încheiat un acord cu acestea sub denumirea de Grupul patriotic antihitlerist și în care intră grupul Ralea, Frontul plugarilor, Uniunea patriotică și Apărarea patriotică" [48].

În cadrul îmbunătățirii muncii de propagandă, după actul de la 4 aprilie 1944, organizațiile Apărării patriotice și-au intensificat activitatea desfășurată în cartierele muncitorești printre sinistrații de război (văduve, răniți, orfani) și alte pături sociale, îndemnîndu-i să formeze delegații și să protesteze pe lîngă diferitele foruri ale regimului antonescian împotriva condițiilor grele de viață și pentru încetarea războiului. Organizațiile Apărării patriotice au fost îndrumate să pregătească comitete de femei ale deținuților politici antifasciști, ale militarilor de pe front, care să fie atrase apoi în munca propagandistică

[45] Vezi O. Matichescu, *Aspecte din activitatea desfășurată de organizația „Apărarea patriotică", sub conducerea P.C.R., în perioada 23 August 1944—6 martie 1945*, în „Revista arhivelor", anul VIII, nr. 2/1965.

[46] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 7 953, filele 92—94.

[47] A.I.S.I.S.P., fondul nr. 2, dosarul nr. 447, fila 7.

[48] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 7 953, filele 92—94.

a partidului comunist [49]. În aceeaşi ordine de idei, Apărarea patriotică şi-a îndreptat atenţia spre intelectuali, mobilizîndu-i să facă proteste colective pe lîngă autorităţile dictaturii fasciste-antonesciene, împotriva terorii din România şi a războiului hitlerist [50].

Membrii şi simpatizanţii Apărării patriotice au participat, de asemenea, la acţiuni de răspîndire a ziarelor ilegale, de manifeste şi şablonări de lozinci cu caracter antifascist, de demascare a terorii, a regimului barbar la care erau supuşi deţinuţii politici din lagăre şi închisori etc.

Un rol însemnat în activitatea propagandistică şi în general pentru îmbunătăţirea şi intensificarea activităţii desfăşurate de organizaţie l-au avut organele de presă ale Apărării patriotice : „Apărarea" şi apoi „Buletinul Apărării patriotice".

Datorită condiţiilor grele ale activităţii ilegale, organizaţia nu a avut de la începutul activităţii sale un organ de presă central. Cu toate acestea, începînd cu luna februarie 1941, a apărut ziarul „Apărarea", ca organ de presă al organizaţiei regionale Banat a Apărării patriotice [51]. Ziarul a avut o apariţie lunară destul de frecventă dacă ţinem seama de condiţiile de atunci. Numerele apărute, pînă în primăvara anului 1944, cuprind — pe lîngă articole care demască dictatura militară-fascistă, situaţia grea a maselor muncitoare, jaful Germaniei hitleriste asupra economiei României, pierderile enorme de pe front — numeroase materiale care reflectă preocuparea permanentă a ziarului pentru soarta şi activitatea luptătorilor antifascişti din lagăre şi închisori. Astfel, în ziar găsim luări de poziţie pentru apărarea vieţii luptătorilor antifascişti, împotriva regimului de teroare ce domnea în închisori.

Referindu-se la manevrele autorităţilor antonesciene de a izola şi a sparge colectivul deţinuţilor politici antifascişti de la închisoarea Caransebeş, ziarul „Apărarea" informa că, urmărind acest scop, „o parte din ei (deţinuţii politici — *n.n.)* sînt trimişi la Haţeg la munca agricolă, alţii la Lugoj la munca de atelier, iar cei rămaşi la Caransebeş sînt folosiţi la munci grele la aeroport" [52]. Dar, aşa după cum au dovedit evenimentele ulterioare, intenţiile organelor represive de a-i izola pe comuniştii din închisori de activul partidului din afară au rămas zadarnice.

În cadrul aceloraşi preocupări, în numărul său din octombrie 1943, ziarul „Apărarea" sublinia faptul că, deşi multor deţinuţi politici comunişti şi antifascişti le expiraseră termenele de detenţiune, autorităţile fasciste nu i-au pus în libertate, fiind trimişi în lagărele de concentrare [53].

Pe linia îmbunătăţirii muncii propagandistice, precum şi a activităţii de ansamblu a Apărării patriotice, la 1 iunie 1944 a apărut primul număr al

[49] Ibidem, dosarul nr. 273, fila 484 ; fondul nr. 8, dosarul nr. 1 710, fila 261 ; fondul nr. 4, dosarul nr. 716, fila 47.

[50] Ibidem, fondul nr. 10, dosarul nr. 2 794, fila 175.

[51] Vezi colecţia „Apărării", A.I.S.I.S.P., fondul presă. Ziarul a apărut concomitent şi în limba maghiară. Titlul maghiar al ziarului a fost „Ellenallás" („Rezistenţa"). Conţinutul era identic cu cel al „Apărării".

[52] „Apărarea" din august 1942.

[53] Ibidem, din octombrie 1943.

organului central de presă al Apărării patriotice : „Buletinul Apărării patriotice". În articolul intitulat : „Contra teroarei", apărut în primul număr, se arăta că „Buletinul Apărării patriotice" își propunea să fie „un adevărat glas al organizației al cărei nume îl poartă, organizația care în mod consecvent și hotărît a luptat de la începutul războiului împotriva teroarei, pentru ajutorarea tuturor victimelor teroarei hitleriste" [54].

*

Activitatea desfășurată de organizația Apărarea patriotică în perioada de dominație a fascismului în țara noastră în vederea sprijinirii materiale și morale a victimelor terorii fasciste se încadrează în lupta generală antifascistă desfășurată în acești ani de întregul nostru popor, sub conducerea partidului comunist.

Acționînd în condiții deosebit de grele, generate de teroarea exercitată de organele represive ale dictaturii militare-fasciste împotriva clasei muncitoare, a tuturor forțelor progresiste și patriotice din țară, Apărarea patriotică a fost de un real sprijin și ajutor pentru miile de luptători antifasciști din lagăre și închisori, pentru familiile lor lipsite de mijloace materiale.

Alături de alte organizații de masă ale P.C.R., Apărarea patriotică a luat parte activă la acțiunile politice cu caracter propagandistic ale partidului comunist, contribuind la demascarea pericolului de moarte pe care ocupația hitleristă și regimul dictaturii militare-fasciste îl prezentau asupra destinelor istorice ale țării noastre.

În condițiile istorice noi, de după 23 August 1944 *, Apărarea patriotică a activat legal, contribuind la înfăptuirea sarcinilor fundamentale care au stat în această perioadă în fața clasei muncitoare, a poporului nostru.

O. MATICHESCU

[54] „Buletinul Apărării patriotice" nr. 1, din iunie 1944.

* În legătură cu activitatea desfășurată de Apărarea patriotică după 23 August 1944 vezi materialele : *Aspecte din activitatea desfășurată de organizația „Apărarea patriotică", sub conducerea P.C.R., în perioada 23 August 1944 — 6 martie 1945* și *Din activitatea „Apărării patriotice", sub conducerea P.C.R., în perioada 9 mai 1945 — ianuarie 1948*, publicate de autor în „Revista arhivelor", anul VIII, nr. 2/1965, p. 135—153, și respectiv „Studii" — revista de istorie, tomul 18, nr. 2/1965, p. 382—402.

Un interviu acordat de KARL MARX în 1878

Reproducem mai jos, din revista „VOPROSÎ ISTORII K.P.S.S." nr. 10/1966, textul interviului, cu adnotările redacţiei revistei sovietice, pe care K. Marx l-a acordat ziarului american „The Chicago Tribune" în prima jumătate a lunii decembrie 1878 şi apărut în respectivul ziar la 5 ianuarie 1879. Un fragment din acest interviu a fost publicat şi în săptămînalul din Chicago „The Socialist", organ al Partidului muncitoresc socialist din America de Nord.

În 1964 fragmentul din „The Socialist" a fost publicat de istoricul Karl Oberman în „Zeitschrift für Geschichtswissenschaft", Jg. XII, Heft I, Berlin, 1964, S. 66. Acest text a fost introdus în ediţia a II-a rusă a Operelor lui K. Marx şi F. Engels (K. Marx şi F. Engels, Opere, vol. 34, Editura pentru literatură politică, Moscova, 1964, ediţia a II-a, pag. 404).

În acelaşi timp, bibliograful american L. Lazarus a trimis textul integral al acestui interviu savantului elveţian B. Andreas, care, în 1965, a publicat documentul în „Archiv für Sozialgeschichte", Hannover, Bd. 5, 1965, S. 363—376.

Documentul publicat de revista sovietică este reprodus după o fotocopie a paginii din ziarul „The Chicago Tribune", cuprinzînd textul integral al interviului lui K. Marx.

Interviul acordat de K. Marx unui corespondent al ziarului american „The Chicago Tribune" în prima jumătate a lunii decembrie 1878

(De la corespondentul special al ziarului „The Chicago Tribune").

Londra, 18 decembrie. Într-o mică vilă din Haverstôk Hill, în partea de nord-vest a Londrei, locuieşte Karl Marx — întemeietorul socialismului contemporan. În 1844, el a fost expulzat din ţara sa natală — Germania — pentru propagarea unor teorii revoluţionare. El s-a întors în 1848, dar după cîteva luni a fost din nou expulzat. El s-a mutat atunci la Paris, dar teoriile sale politice au fost cauza expulzării sale din acest oraş în anul 1849. De atunci, cartierul său general se află la Londra. Chiar de la început, convingerile lui au fost pentru el o sursă de neplăceri. Judecînd după mobilierul din casa lui, este evident că aceste convingeri nu i-au adus bogăţia. De-a lungul tuturor acestor ani, Marx a apărat cu îndîrjire ideile lui, cu o ardoare care, fără îndoială, se datorează convingerii sale ferme în justeţea lor. Oricît de categoric am condamna propagarea unor asemenea idei, nu putem, pînă într-o anumită măsură, să nu recunoaştem abnegaţia acestui surghiunit, azi om venerabil.

Corespondentul l-a vizitat pe Marx de două sau de trei ori şi de fiecare dată l-a găsit pe doctor în biblioteca lui cu o carte într-o mînă şi cu o ţigară în cealaltă mînă. El pare trecut de şaptezeci de ani [1]. Are o constituţie robustă, este lat în spate, se ţine drept. Are un cap de savant şi figura unui evreu cult. Părul lung şi barba sînt bine cărunte, ochii negri strălucitori ies în evidenţă sub sprîncene stufoase. El este extrem de prudent cu persoane străine. În general primeşte oameni străini, dar nemţoaica respectabilă [2] care vine în întîmpinarea vizitatorilor are instrucţiuni de a nu primi persoane care sosesc din patria lui cu excepţia acelora care posedă scrisori de recomandaţie. Cu toate acestea, odată ce aţi ajuns în biblioteca lui, Marx, punîndu-şi monoclul pentru a măsura, ca să spunem aşa, profunzi-

[1] Această parte a corespondenţei cuprinde o serie de inexactităţi. Marx nu a plecat din Germania în Franţa în anul 1844, ci la sfîrşitul lunii noiembrie 1843 şi nu pentru că a fost expulzat, ci în legătură cu hotărîrea de a edita la Paris, împreună cu A. Ruge, „Analele franco-germane" („Deutsch-Französische Jahrbücher"). După întoarcerea lui în Germania, la începutul lunii aprilie 1848, Marx nu a stat acolo cîteva luni, ci pînă la începutul lunii iunie 1849. În calitate de redactor-şef al organului proletar revoluţionar „Noua gazetă renană" („Neue Rheinische Zeitung"), Marx a luat parte activă la evenimentele revoluţiei burghezo-democrate germane. La sfîrşitul lunii august 1849, Marx a trebuit să emigreze la Londra, în legătură cu hotărîrea autorităţilor franceze de a-l expulza din Paris în Morbihan — o regiune mlăştinoasă şi insalubră din Bretagne. În 1878 Marx nu avea peste 70 de ani, ci 61 de ani.

[2] Este vorba probabil de Helene Demuth (1823—1890) — administratoare în casa lui Marx şi prietenă credincioasă a familiei sale.

mea şi amploarea voastră intelectuală, renunţă la rezerva lui şi dezvăluie în faţa vizitatorului o asemenea cunoaştere temeinică a oamenilor şi a fenomenelor din lumea întreagă care poate stîrni interesul oricărui om. Conversaţia lui nu se învîrteşte în jurul unei singure teme, ea este tot atît de variată ca şi volumele din rafturile bibliotecii sale. De cele mai multe ori, îţi poţi forma o părere despre un om după cărţile pe care le citeşte. Vă puteţi forma o părere personală despre Marx dacă am să vă spun că, chiar după o privire fugară, am descoperit cărţi de Shakespeare, Dickens, Thackeray, Molière, Racine, Montaigne, Bacon, Goethe, Voltaire, Paine. Cărţi Albastre engleze, americane, franceze, lucrări de politică şi de filozofie în limbile rusă, germană, spaniolă, italiană etc.

În cursul convorbirilor noastre, m-a impresionat *cunoaşterea temeinică de către Marx a problemelor americane*, care au stat pe primul plan în ultimii douăzeci de ani. O informare atît de temeinică şi precizia uimitoare cu care a criticat legislaţia noastră — federală şi a diferitelor state — m-au făcut să cred că el primeşte, probabil, informaţii din surse americane [3]. Dar cunoştinţele lui nu se limitează la America, ci cuprind întreaga Europă. Cînd vorbeşte pe tema lui preferată — despre socialism —, el nu recurge la tiradele melodramatice care i se atribuie adeseori, ci expune amănunţit planurile sale utopice de „eliberare a omenirii", cu o seriozitate şi o putere de convingere care dovedesc că este ferm convins de realizarea teoriilor sale dacă nu în acest secol, în orice caz, în secolul următor.

[3] Marx primea într-adevăr ample informaţii şi numeroase materiale statistice şi documentare de la corespondenţii săi din S.U.A., în special de la F. A. Sorge. I se trimiteau asemenea materiale şi din multe alte ţări, inclusiv din Rusia.

Doctorul Karl Marx este probabil cel mai bine cunoscut în America ca autor al lucrării „Capitalul" şi ca întemeietor sau, în orice caz, ca cel mai de seamă conducător al Asociaţiei Internaţionale [4]. Din interviul publicat mai jos, veţi afla ce spune el despre această Asociaţie şi despre forma ei actuală. Cu toate acestea, voi reda, în prealabil, cîteva fragmente din textul tipărit al Statutului General al *Asociaţiei Internaţionale* publicat în 1871 din însărcinarea Consiliului său General ; din acest text vă veţi putea forma o părere imparţială despre intenţiile şi scopurile Asociaţiei Internaţionale [5]. În preambulul statutului se afirmă „că eliberarea clasei muncitoare trebuie cucerită prin forţele clasei muncitoare ; că lupta pentru eliberarea clasei muncitoare nu este o luptă pentru monopoluri şi privilegii de clasă, ci pentru drepturi şi obligaţii egale şi pentru lichidarea oricărei dominaţii de clasă ; că subordonarea economică a omului muncii faţă de monopolul mijloacelor de muncă, adică al surselor de existenţă, stă la baza robiei sub toate formele sale, la baza oricărei asupriri sociale, înjosiri intelectuale şi dependenţe politice ; că toate eforturile îndreptate spre eliberarea generală a clasei muncitoare au

[4] Este vorba de Asociaţia Internaţională a Muncitorilor — Internaţionala —, prima organizaţie internaţională proletară de masă, condusă de Marx şi Engels. Internaţionala I a fost înfiinţată în 1864 şi pînă la începutul deceniului al 8-lea a jucat un rol de seamă în mişcarea muncitorească internaţională.

[5] Mai jos, corespondentul redă fragmente din textul Statutului General al Asociaţiei Internaţionale a Muncitorilor, editat în septembrie-octombrie 1871 de Consiliul General pe baza hotărîrii Conferinţei de la Londra. Textul publicat a fost pregătit de Marx şi Engels. S-a ţinut seama în acest text de toate modificările aduse statutului la toate congresele precedente ale Internaţionalei, precum şi la Conferinţa de la Londra (vezi K. Marx şi F. Engels, *Opere*, vol. 17, Editura politică, 1963, p. 466—481). Autorul nu redă întotdeauna exact citatele din statut.

suferit pînă acum un eşec din cauza insuficientei solidarităţi între muncitorii din diferite ramuri de muncă, în fiecare ţară". În legătură cu aceasta, preambulul cere „unirea imediată a mişcărilor încă răzleţe". Mai departe, în statut se spune că Asociaţia Internaţională recunoaşte că „nu există drepturi fără obligaţii, nu există obligaţii fără drepturi" ; în felul acesta, se presupune că fiecare membru al ei este muncitor. Asociaţia a fost înfiinţată la Londra „pentru a servi ca centru de legătură, de colaborare între asociaţiile muncitoreşti existente în diferite ţări şi care urmăresc acelaşi scop, şi anume : apărarea, dezvoltarea şi eliberarea deplină a clasei muncitoare". În statut se arată, de asemenea, că „fiecare membru al Asociaţiei Internaţionale care se mută dintr-o ţară în alta primeşte un sprijin frăţesc din partea muncitorilor uniţi în Asociaţie".

Asociaţia are un congres general, care este convocat o dată pe an, un Consiliu General, care este „un organ internaţional care înfăptuieşte legătura între diferitele grupe naţionale şi locale ale Asociaţiei şi care caută ca muncitorii dintr-o ţară să fie în permanenţă informaţi despre mişcările clasei lor în toate celelalte ţări". Acest consiliu examinează cererile noilor filiale sau secţiuni privind afilierea lor la Internaţională şi adoptă hotărîrea corespunzătoare, rezolvă conflictele ivite între secţii şi, de fapt, pentru a folosi o expresie americană, „conduce maşina". Cheltuielile Consiliului General sînt acoperite din cotizaţiile anuale care se ridică la 1 pence englez de la fiecare membru. În diferite ţări funcţionează comitete sau consilii federale şi secţii locale. Consiliile federale trebuie să raporteze despre activitatea lor în faţa Consiliului General cel puţin o dată pe lună, iar o dată la trei luni trebuie să trimită rapoarte despre problemele organizatorice şi situaţia financiară a secţiilor lor. Dacă apar undeva, în presă, atacuri la adresa Internaţionalei, secţia sau comitetul cel mai apropiat trebuie să trimită de îndată Consiliului General un exemplar al textului apărut. Se recomandă crearea în rîndurile clasei muncitoare a unor secţii feminine.

Din componenţa Consiliului General fac parte următoarele persoane : R. Applegarth, M. J. Boon, Frideric Bradnick, G. H. Buttery, E. Delahaye, Eugène Dupont (trimis în misiune), William Hales, J. Harris, Hurliman, Jules Johannard, Harriet Law, Friedrich Lessner, Lochner, Charles Longuet, K. Martin, Zévy Maurice, Henri Mayo, Georges Milner, Charles Marry, Pfänder, John Roach, Rühl, Sadler, Cowell Stepney, Alfred Taylor, W. Townshend, E. Vaillant, John Weston. Secretarii-corespondenţi pentru diferite ţări sînt Leo Frankel — pentru Austria şi Ungaria ; A. Herman — pentru Belgia ; T. Mottershed — pentru Danemarca ; O. Serraillier — pentru Franţa ; Karl Marx — pentru Germania şi Rusia ; Charles Rochat — pentru Olanda ; J. P. MacDonnel — pentru Irlanda ; Friedrich Engels — pentru Italia şi Spania ; Walery Wróblevski — pentru Polonia ; Hermann Jung — pentru Elveţia ; I. G. Eccarius — pentru Statele Unite ; Le Moussu — pentru secţiile franceze din Statele Unite.

În timpul vizitei mele la dr. Marx, m-am referit la programul citat de G. C. Bancroft Davis în raportul său oficial din anul 1877 [6] ca

[6] Este vorba de raportul oficial prezentat la 10 februarie 1877 de John Chandler Bancroft Davis — ambasadorul american la Berlin (1874—1877) — ministrului afacerilor externe al S.U.A., Hamilton Fish. Raportul a fost publicat la Washington în 1877. O parte din acest raport este consacrată difuzării ideilor socialismului în Germania şi sînt expuse punctele principale ale programului Partidului Muncitoresc Socialist din Germania adoptate la Congresul de la Gotha, în mai 1875.

reprezentînd expunerea cea mai clară şi precisă a scopurilor socialismului pe care am văzut-o cîndva. El mi-a spus că textul acestui program a fost preluat din darea de seamă de la Congresul socialist de la Gotha (Germania, mai 1875). După ce a arătat că traducerea acestui text nu este exactă, el s-a oferit să-mi dea *o variantă corectată* pe care o redau în forma în care mi-a dictat-o [7] :

Punctul întîi — Dreptul de vot universal, direct şi secret pentru toţi bărbaţii de peste 20 de ani la toate alegerile, atît municipale cît şi de stat.

Punctul al doilea — Legiferarea directă de către popor. Rezolvarea problemelor războiului şi păcii prin referendum popular direct.

Punctul al treilea — Serviciul militar obligatoriu în miliţie. Desfiinţarea armatei permanente.

Punctul al patrulea — Abrogarea tuturor legilor excepţionale referitoare la libertatea presei şi la adunările obşteşti.

Punctul al cincilea — Gratuitatea justiţiei. Justiţie exercitată de popor.

Punctul al şaselea — Învăţămîntul general, obligatoriu şi gratuit din fondurile statului. Libertatea ştiinţei şi a religiei.

Punctul al şaptelea — Desfiinţarea tuturor impozitelor indirecte. Obţinerea de fonduri pentru necesităţile statului şi comunelor printr-un impozit direct, progresiv pe venit.

Punctul al optulea — Libertatea de asociaţie pentru clasa muncitoare.

Punctul al nouălea — Reglementarea prin lege a unei zile de muncă normale pentru bărbaţi. Limitarea muncii femeilor şi interzicerea muncii copiilor.

Punctul al zecelea — Legi sanitare pentru apărarea vieţii şi sănătăţii muncitorilor şi soluţionarea problemelor referitoare la starea locuinţelor lor şi locurilor lor de muncă — efectuate de persoane alese de ei înşişi.

Punctul al unsprezecelea — Hotărîri corespunzătoare cu privire la munca deţinuţilor.

În raportul domnului Bancroft Davis există şi un al *doisprezecelea punct*, cel mai important dintre toate, în care se spune : „Acordarea de către stat a unor ajutoare şi a unor credite pentru asociaţiile de producţie, sub control democratic". L-am întrebat pe doctorul Marx de ce a omis acest punct, şi el a răspuns :

— Cînd a avut loc Congresul de la Gotha, în 1875, nu exista unitate în rîndurile social-democraţilor. O aripă era alcătuită din adepţii lui Lassalle, iar cealaltă era alcătuită din cei care, în general, recunoşteau pro-

[7] Marx şi Engels au avut o atitudine foarte critică faţă de programul Partidului Muncitoresc Socialist din Germania adoptat la Congresul de unificare de la Gotha, în cursul căruia a avut loc unirea Uniunii generale a muncitorilor germani a lui Lassalle (întemeiată în 1863) şi a Partidului muncitoresc social-democrat întemeiat de A. Bebel şi W. Liebknecht la Eisenach în 1869. Proiectul programului de la Gotha a fost aspru criticat de Marx şi Engels (vezi K. Marx şi F. Engels, *Opere*, vol. 19, Editura politică, Bucureşti, 1964, p. 11—34), dar nu s-a ţinut seama decît în mică măsură de această critică la congres. Marx şi Engels au considerat programul de la Gotha drept un pas înapoi faţă de programul de la Eisenach din 1869, drept consecinţa unui compromis ideologic inadmisibil cu adepţii lui Lassalle, o unire eclectică de frînturi de teze marxiste cu dogme oportuniste antiştiinţifice luate de la Lassalle în spiritul socialismului mic-burghez (dintre ele face parte şi cerinţa de a se crea asociaţii de producţie cu ajutorul statului ca fiind, chipurile, calea spre socialism şi spre eliberarea clasei muncitoare), dar Marx şi Engels nu au criticat atunci în mod public programul de la Gotha, avînd în vedere caracterul pozitiv al însuşi faptului unirii organizaţiilor muncitoreşti şi lichidării sciziunii din mişcarea muncitorească germană. În afară de aceasta, atît muncitorii cît şi adversarii burghezi ai socialismului priveau programul ca un document revoluţionar în pofida conţinutului său oportunist. În textul redat în interviu sînt expuse numai punctele principale ale programului de la Gotha.

gramul Internaţionalei şi se numea partidul de la Eisenach. Punctul al doisprezecelea, despre care aţi pomenit, nu a făcut parte din program, ci a fost inclus în partea introductivă generală la program, în cadrul unor concesii făcute adepţilor lui Lassalle. Ulterior nu s-a mai pomenit niciodată despre acest punct. Domnul Davis nu spune nimic despre faptul că acest punct a fost inclus în program în cadrul unui compromis şi nu a avut o însemnătate deosebită, dar îl prezintă în mod categoric drept unul dintre principiile fundamentale ale programului.

— Dar, am remarcat eu, socialiştii consideră în general transformarea mijloacelor de muncă în proprietate colectivă a societăţii drept punctul culminant al mişcării.

— Desigur, noi afirmăm că acesta va fi rezultatul mişcării, dar aceasta este o problemă de timp, legată de formarea şi instaurarea unei orînduiri sociale cu un mai înalt nivel de organizare.

— Acest program, am remarcat eu, este valabil numai pentru Germania şi pentru una sau două alte ţări.

— Iertaţi-mă ! a obiectat el. Dacă veţi trage concluzii numai pe baza programului, nu veţi putea înţelege nimic din activitatea partidului. Multe dintre punctele programului nu au importanţă în afara Germaniei. Spania, Rusia, Anglia şi America au programele lor, care ţin seama de dificultăţile specifice din fiecare dintre aceste ţări. Singura asemănare între aceste programe constă în comunitatea ţelului lor final.

— Şi acest ţel este domnia muncii ?

— *Acest ţel este eliberarea muncii.*

— Socialiştii europeni iau oare în serios mişcarea muncitorească din America ?

— Da. Ea este rezultatul firesc al dezvoltării acestei ţări. Se spune că mişcarea muncitorească este importată de străini. Cu cincizeci de ani în urmă, cînd mişcarea muncitorească a început să stîrnească o atitudine ostilă în Anglia, se spunea acelaşi lucru, deşi aceasta s-a întîmplat cu mult înainte de a se vorbi despre socialism. În America, mişcarea muncitorească a început să joace un rol însemnat abia din anul 1857 [8]. De atunci au început să se dezvolte pe scară largă tradeunionurile ; apoi au început să ia fiinţă asociaţiile muncitoreşti care uneau pe muncitorii din diferite ramuri ale industriei, iar după aceea au luat fiinţă şi uniuni muncitoreşti pe plan naţional. Dacă veţi examina acest progres continuu din punct de vedere cronologic, veţi vedea că socialismul a apărut în această ţară fără ajutorul străinilor, a fost trezit la viaţă numai din cauza concentrării capitalului şi a schimbării relaţiilor dintre muncitori şi patroni.

— Totuşi, a întrebat corespondentul, ce-a făcut socialismul pînă acum ?

— Două lucruri, a răspuns el. Socialiştii au demonstrat că lupta dintre capital şi muncă este o luptă generală, universală, într-un cuvînt are un *caracter mondial*, şi, de aceea, au încercat să realizeze o înţelegere reciprocă între muncitorii din diferite ţări ; acest lucru a devenit cu atît mai necesar cu cît folosirea muncii salariate a muncitorilor de către capitalişti a căpătat trăsături şi mai cosmopolite, muncitorii străini sînt aţîţaţi împotriva muncitorilor băştinaşi nu numai în America, ci şi în Anglia, în Franţa şi în Germania. Şi iată că au apărut legături internaţionale între muncitorii din diferite ţări — o dovadă a faptului că socialismul nu este numai o problemă locală, ci şi o problemă internaţională, care trebuie soluţionată prin acţiunile internaţionale ale mun-

[8] În 1857 a avut loc o criză economică mondială. Această criză a avut grave consecinţe asupra economiei S.U.A., provocînd acolo un şomaj cu caracter de masă şi servind totodată drept impuls pentru dezvoltarea mişcării muncitoreşti.

citorilor. Clasa muncitoare s-a pus în mişcare în mod spontan, fără a-şi da seama care vor fi ţelurile finale ale acestei mişcări. Socialiştii nu inventează mişcarea, ci explică doar muncitorilor caracterul şi ţelurile ei.

— Ceea ce înseamnă doborîrea actualului sistem social, l-am întrerupt eu.

— Noi afirmăm, continuă el, că sistemul în care pămîntul şi capitalul sînt stăpînite de patroni, pe cînd muncitorii nu stăpînesc decît propria lor forţă de muncă, pe care sînt nevoiţi s-o vîndă ca pe o marfă, constituie o fază istorică trecătoare, căreia îi vor lua locul relaţiile sociale cu o organizare superioară. Pretutindeni asistăm la scindarea societăţii. Creşterea antagonismului dintre cele două clase merge mînă în mînă cu dezvoltarea resurselor industriale ale ţărilor moderne. Din punct de vedere socialist există de pe acum mijloace pentru a revoluţiona faza actuală a dezvoltării istorice. În multe ţări s-au creat deja organizaţii politice bazate pe sindicate. În America a devenit evidentă necesitatea creării unui partid muncitoresc independent. Muncitorii nu mai pot avea încredere în afaceriştii politici. Bande şi clici au acaparat organele legislative şi au transformat politica într-un obiect de comercializare. E drept că în această privinţă America nu este singurul exemplu, însă poporul ei este mai hotărît decît europenii. În America toate ies mai curînd în vileag, acolo e mai puţină făţărnicie şi ipocrizie decît în partea de dincoace de Ocean [9].

[9] Această parte a interviului corespunde în mod evident cu conţinutul scrisorilor lui Marx din această perioadă, în special al scrisorilor lui Marx către Danielson din 15 noiembrie 1878 şi din 10 aprilie 1879 (vezi K. Marx şi F. Engels, *Opere*, vol. 34, Editura pentru literatură politică, Moscova, 1964, p. 278, 292—293).

L-am rugat să-mi explice cauzele dezvoltării rapide a Partidului socialist în Germania, şi el mi-a răspuns :

— Partidul socialist de astăzi a luat fiinţă tîrziu. Socialiştii germani n-au ţinut seama de sistemele utopice care au cunoscut o răspîndire destul de largă în Franţa şi în Anglia. Mentalitatea germanilor este mai înclinată spre o gîndire teoretică decît aceea a altor popoare. Din experienţa trecutului, germanii au ştiut să tragă unele învăţăminte practice. Nu trebuie uitat că, în comparaţie cu alte state, pentru Germania actualul sistem capitalist este ceva cu totul nou. În Germania sînt astăzi la ordinea zilei probleme care în Franţa şi Anglia sînt considerate de domeniul trecutului, iar factorii politici influenţi, cărora aceste state li s-au supus demult, au căpătat putere în Germania în perioada cînd clasa muncitoare germană era pătrunsă deja de teorii socialiste [10]. De aceea, încă aproape de la începutul dezvoltării industriale actuale, clasa muncitoare germană şi-a întemeiat un partid politic independent propriu. Acest partid îşi are reprezentanţi în parlamentul german. Şi întrucît în ţară n-a existat partid care să facă opoziţie politicii guvernului, acest rol i-a revenit partidului muncitoresc. O încercare de a urmări căile de dezvoltare a partidului ne-ar răpi prea mult timp. Dar pot să vă spun următoarele : dacă burghezia germană, spre deosebire de burghezia Americii şi Angliei, n-ar fi alcătuită din cei mai mari laşi, întreaga activitate politică îndreptată împotriva guvernului ar fi fost înfăptuită de ea.

I-am pus întrebarea cu privire la numărul partizanilor lui Lassalle în rîndurile adepţilor Internaţionalei.

[10] Idei analoge au fost exprimate de F. Engels în „Adaos la prefaţa din 1870 a «Războiului ţărănesc german»“ (vezi K. Marx şi F. Engels, *Opere*, vol. 18, Editura politică, Bucureşti, 1964, p. 509—515).

— Un partid al lui Lassalle nu există ca atare, a spus el. Desigur, printre noi există un număr oarecare de partizani ai lui, dar ei sînt puţini. Lassalle s-a folosit de principiile noastre generale înaintea noastră. Cînd, după perioada de reacţiune care a urmat după revoluţia din 1848, acesta şi-a început munca de agitaţie, el şi-a închipuit că va putea înviora mişcarea muncitorească cu mai mult succes dacă va susţine ideea cooperativizării muncitorilor în întovărăşirile de producţie. Aceasta, după părerea lui, urma să trezească activitatea muncitorilor. Dar el o privea numai ca un mijloc pentru atingerea adevăratului scop al mişcării. Eu am cîteva scrisori ale lui în acest spirit.

— Dv. îl numeaţi de obicei un mijloc tămăduitor ?

— Foarte adevărat. El s-a adresat lui Bismarck, comunicîndu-i proiectele sale, iar Bismarck încuraja politica lui Lassalle prin toate mijloacele posibile.

— Ce scop a urmărit Bismarck prin aceasta ?

— El a vrut să folosească clasa muncitoare pentru a contracara burghezia, pe care o credea atîţătoare a tulburărilor din 1848.

— Se spune, domnule doctor, că dv. sînteţi creierul şi inima socialismului şi că de aici, din vila dv., acţionaţi resorturile secrete ale tuturor organizaţiilor, revoluţiilor şi ale altor fenomene ce se petrec astăzi. Ce puteţi să ne spuneţi în această privinţă ?

— Ştiu, a surîs bătrînul nostru domn. Este o absurditate totală. Totuşi ea are şi o latură comică. Astfel, cu două luni înainte de atentatul lui Hödel, Bismarck se plîngea în „Norddeutsche Zeitung“ că eu m-aş fi unit cu preacucernicul Bex, conducătorul iezuiţilor, şi că noi menţinem mişcarea socialistă într-o astfel de stare încît el, Bismarck, nu poate să-i facă nimic [11].

— Şi totuşi Asociaţia dv. Internaţională din Londra conduce mişcarea muncitorească ?

— Asociaţia Internaţională a fost utilă la timpul ei, dar acum ea este depăşită şi nu mai există. Pe timpul cît a existat, ea, într-adevăr, a condus mişcarea muncitorească, dar în ultimul timp socialismul a căpătat o dezvoltare atît de impetuoasă încît existenţa Asociaţiei Internaţionale a încetat de a mai fi necesară. În mai multe ţări au început să apară ziare. Se desfăşoară un schimb între ele, şi în aceasta constă aproape unicul mijloc de legătură între partidele diferitelor ţări. Asociaţia Internaţională a fost creată în primul rînd pentru strîngerea rîndurilor muncitorilor şi pentru a le demonstra oportunitatea creării unei organizaţii active pentru diferitele lor detaşamente naţionale. Interesele partidelor socialiste din diferite ţări nu sînt identice. Iar fantomatica unor conducători ai Internaţionalei stabiliţi la Londra este o pură născocire. Este adevărat că noi dădeam indicaţii asociaţiilor muncitoreşti din alte ţări în perioada desăvîrşirii creării Organizaţiei Internaţionale. Am fost nevoiţi să excludem unele secţii newyorkeze, printre care şi aceea în care un rol în-

[11] La 11 mai 1878, calfa Max Hödel a săvîrşit un atentat la viaţa împăratului german Wilhelm I. Acest atentat, precum şi cel ce l-a urmat la 2 iunie 1878 împotriva împăratului, săvîrşit de anarhistul K. Nobiling, a servit lui Bismarck drept pretext pentru intensificarea persecuţiilor împotriva social-democraţilor şi pentru a cere Reichstagului să emită o lege excepţională împotriva socialiştilor.

semnat îl juca d-na Woodhall [12]. Aceasta s-a întîmplat în 1871. În America există o serie de oameni politici — nu vreau să le spun pe nume — care vor să folosească mişcarea în scopurile lor. Pe ei socialiştii americani îi cunosc bine.

— Domnule dr. Marx, dv. şi adepţilor dv. vi se atribuie tot felul de discursuri aţîţătoare împotriva religiei. Dv., bineînţeles, aţi dori ca tot sistemul acesta să fie nimicit, să fie distrus pînă în temelii.

— Noi ştim, a răspuns Marx după o scurtă gîndire, că măsurile violente împotriva religiei n-au nici un sens, însă părerea noastră este că religia va dispărea în măsura în care se va dezvolta socialismul. Dispariţia ei trebuie să survină ca rezultat al dezvoltării sociale, în care un rol însemnat îi revine educaţiei.

— Dv. ştiţi ceva despre preacucernicul Josef Kook din Boston ? [13]

— Am auzit de el ; este un om foarte slab iniţiat în ale socialismului.

— În conferinţa pe care a ţinut-o de curînd pe această temă, el a spus : „Lui Karl Marx i se atribuie astăzi părerea că în Statele Unite şi în Marea Britanie, şi poate că şi în Franţa, reforma muncii se va realiza fără o revoluţie sîngeroasă, dar că în Germania, Rusia, Italia, Austria vărsarea de sînge trebuie să se producă".

— Nu trebuie să fii socialist, a spus doctorul rîzînd, ca să prevezi iminentele revoluţii sîngeroase în Rusia [14], Germania, Austria, poate că şi în Italia dacă italienii vor continua să promoveze politica pe care o promovează astăzi. Evenimentele de pe timpul Revoluţiei franceze pot să se repete şi în aceste ţări. Acest lucru este clar pentru orice om iniţiat în politică. Totuşi aceste revoluţii vor fi înfăptuite de majoritate. Nici o revoluţie nu poate fi înfăptuită de un partid, ea se înfăptuieşte numai de popor.

— Preacucernicul de care am vorbit, am adăugat eu, a citat un fragment dintr-o scrisoare pe care dv., după cum a spus el, aţi trimis-o comuniştilor din Paris în 1871. Iată acest fragment : „Deocamdată noi nu sîntem decît cel mult 3 000 000. Peste douăzeci de ani vom număra 50 000 000 sau poate chiar 100 000 000 de membri. Atunci lumea ne va aparţine nouă, deoarece împotriva odiosului capital se vor ridica nu numai Parisul, Lionul, Marsilia, dar şi Berlinul, Münchenul, Dresda, Londra, Liverpoolul, Manchesterul, Bruxellesul, St. Petersburgul, New Yorkul, într-un cuvînt o lume întreagă. Şi în faţa acestei răscoale noi, pe care n-a mai cunoscut-o încă istoria, trecutul va dispărea ca un coşmar hidos, deoarece incendiul popular, izbucnit simultan în sute de locuri, va distruge chiar şi amintirea trecutului !" Cred, domnule doctor, că în cazul de faţă veţi recunoaşte că sînteţi autorul acestui fragment !

[12] Secţia nr. 12 newyorkeză a Internaţionalei I, în frunte cu feminista burgheză americană Victoria Woodhall (1838—1927) şi alcătuită în principal din reformişti burghezi, a fost exclusă din Internaţională de Consiliul General în martie 1872, în legătură cu încercarea de a folosi Asociaţia Internaţională a Muncitorilor în scopuri străine de aceasta (agitaţie pentru reforme de tip burghez) şi pentru a-şi impune conducerea celorlalte secţii americane.

[13] Flavius Josefus Kook (1838—1901) — teolog american, misionar din Boston — a căpătat o popularitate deosebită la începutul deceniului al 8-lea. Mai tîrziu a editat predicile sale în 11 cărţi separate, printre care şi două cărţi intitulate „Munca" şi „Socialismul". El a încercat să demonstreze necesitatea colaborării între religie şi ştiinţă.

[14] F. Engels, *Legea excepţională împotriva socialiştilor în Germania — Situaţia din Rusia* (vezi K. Marx şi F. Engels, *Opere*, vol. 19, Editura politică, Bucureşti, 1964, p. 161.)

— Nu am scris nici un cuvînt din toate acestea. Eu nu scriu niciodată asemenea absurdităţi melodramatice. Îmi chibzuiesc minuţios ceea ce scriu. Dar acest fragment a fost publicat în timpul menţionat în ziarul „Figaro" cu semnătura mea. Pe atunci erau puse în circulaţie sute de scrisori de felul acesteia. Am arătat în ziarul „Times" din Londra că este o falsificare [15]. Dar dacă aş vrea să dau dezminţiri la tot ce se vorbeşte şi se scrie pe seama mea, mi-ar trebui vreo douăzeci de secretari.

— Cu toate acestea, dv. v-aţi exprimat în presă solidaritatea faţă de comuniştii din Paris ?

— Desigur, am făcut aceasta, ţinînd seamă de ceea ce se scria despre ei în articolele de fond ale ziarelor de atunci. E drept că ştirile din Paris publicate în ziarele engleze erau mai mult ca suficiente pentru a dezminţi minciunile grosolane ce se răspîndeau prin aceste articole. Astfel, de exemplu, Comuna a executat numai circa şaizeci de oameni ; mareşalul Mac-Mahon şi armata lui setoasă de sînge au nimicit peste 60 000 de oameni. Niciodată şi nici o mişcare n-a fost atît de calomniată ca Comuna.

— Să zicem. Dar nu propagă oare adepţii socialismului ideea asasinatului şi a vărsării de sînge în scopul traducerii în viaţă a principiilor socialiste ?

— Nici o mişcare importantă, a răspuns Karl Marx, nu a luat fiinţă vreodată fără vărsare de sînge. Independenţa Americii a fost cucerită prin vărsare de sînge. Napoleon a pus stăpînire pe Franţa prin acte de violenţă sîngeroasă şi a fost detronat în acelaşi fel. Italia, Anglia, Germania şi orice altă ţară ne servesc aceleaşi exemple. În ceea ce priveşte asasinatul, continuă el, nu pot să spun că este un fenomen nou. Orsini a atentat la viaţa lui Napoleon [16], regii au omorît mai mulţi oameni ca oricine ; omorau iezuiţii, omorau puritanii în epoca lui Cromwell. Toate acestea au fost săvîrşite sau încercate înainte de a fi cunoscut socialismul. Cu toate acestea astăzi, orice atentat la viaţa unor capete încoronate se atribuie socialismului. Or, anume în prezent socialiştii ar regreta mult moartea împăratului german. El este foarte util la locul său, iar Bismarck a făcut pentru mişcarea socialistă mai mult ca oricare alt om de stat prin aceea că a dus lucrurile pînă la extrem.

L-am întrebat pe doctorul Marx ce crede el despre Bismarck.

El mi-a răspuns : Napoleon a fost considerat un geniu pînă în momentul cînd a căzut ; după aceea i s-a zis că a fost un prost. Bismarck calcă pe urmele lui Napoleon. El a început prin instaurarea despotismului sub pretextul unificării Germaniei [17]. Politica sa e clară pentru toată lumea. Acţiunile lui din urmă constituie doar o încercare de a da un gen de lovitură de stat, dar ea va eşua. Socialiştii germani, ca şi cei francezi, au protestat împotriva războiului din 1870 ca a unui război pur dinastic. Ei au lansat manifeste în care preveneau poporul german că, dacă el va admite transformarea acestui fals război de apărare într-un război de cuceriri, va fi pedepsit prin instaurarea despotismului militarist şi printr-o asuprire necruţătoare a maselor muncitoare. Pentru toate acestea, Partidul social-democrat

[15] Se face referire la scrisoarea lui K. Marx şi F. Engels *Către redactorul ziarului „Times" din 21 martie 1871* (vezi K. Marx şi F. Engels, *Opere*, vol. 17, Editura politică, Bucureşti, 1963, p. 309).

[16] Revoluţionarul italian Felice Orsini (1819—1858) a săvîrşit la 19 ianuarie 1858 un atentat neizbutit la viaţa lui Napoleon al III-lea, duşman al democraţiei europene şi adversar al mişcării italiene de eliberare naţională. Orsini a fost executat.

[17] Vezi aprecierea politicii lui Bismarck în lucrarea lui F. Engels *Rolul violenţei în istorie* (K. Marx şi F. Engels, *Opere*, vol. 21, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 425—428).

german, care începuse după aceea să organizeze mitinguri şi să publice apeluri, cerînd încheierea unei păci onorabile cu Republica Franceză, a fost supus persecuţiilor din partea guvernului prusac şi mulţi dintre conducătorii lui au fost aruncaţi în închisori. Cu toate acestea, numai deputaţii săi au avut curajul să protesteze — şi încă foarte energic — în Reichstagul german împotriva anexării forţate a provinciilor franceze. Bismarck însă îşi ducea mai departe politica cu forţa şi oamenii au început să vorbească despre geniul lui Bismarck. Dar, după ce războiul s-a terminat şi el n-a putut să facă cuceriri noi, i s-au pretins idei noi şi originale, şi tocmai aici el a suferit eşecuri semnificative. Poporul începuse să piardă încrederea în el, popularitatea lui să scadă. El şi statul au nevoie de bani. Sub perdeaua unei constituţii fictive, el împovăra poporul cu impozite pentru acoperirea cheltuielilor pentru planurile sale de război şi unificare pînă n-a mai putut să impună dări noi şi acum încearcă s-o facă ocolind constituţia în general. Pentru a stoarce bani de la popor după placul său, el a adus pe scenă fantoma socialismului şi a făcut tot ce i-a stat în putere pentru a provoca o rebeliune [18].

— Primiţi în mod permanent ştiri din Berlin ?

— Da, răspunde el, prietenii mei îmi asigură în permanenţă o informare bună. Berlinul o duce într-o linişte deplină [19], iar Bismarck e decepţionat. El a expulzat un număr de patruzeci şi opt de activişti de vază, printre care pe deputaţii din Reichstag Hasselmann şi Fritzsche, ca şi pe Rakov, Bauman şi Auer de la „Freie Presse“ [20]. Aceşti oameni i-au chemat pe muncitorii berlinezi să păstreze liniştea, Bismarck o ştia bine. El ştia, de asemenea, că 75 000 de muncitori din acest oraş se află în pragul morţii de foame. El era convins că, dacă expulzează pe conducătorii muncitorilor, aceştia se vor răzvrăti, ceea ce va servi drept pretext pentru dezlănţuirea măcelului. În acest caz, întregul imperiu german se va pomeni strîns ca într-o menghine, va triumfa teoria lui favorită a „sîngelui şi a fierului“ şi se vor putea mări impozitele cît va voi el. Cu toate acestea, nici o răzvrătire n-a avut loc, şi Bismarck în prezent apare în faţa lumii uluit de situaţia ce s-a creat şi luat în batjocură de oameni de stat.

[18] Vezi scrisorile lui Engels către Becker din 12 decembrie 1878, către Liebknecht din 1 martie 1879, către Bebel din 16 decembrie 1879, către Liebknecht din 10 ianuarie 1880 ş.a. (K. Marx şi F. Engels, *Opere*, vol. 34, Editura pentru literatură politică, Moscova, 1964, p. 282, 285, 342, 347 ş.a.).

[19] Ultima parte a interviului, începînd cu aceste cuvinte, a fost publicată în ediţia a II-a a Operelor lui K. Marx şi F. Engels (vezi vol. 34, Editura pentru literatură politică, Moscova, 1964, p. 404).

[20] Guvernul lui Bismarck, profitînd de legea excepţională, a expulzat în decembrie 1878 din Germania un număr de 67 de social-democraţi proeminenţi, printre care pe Wilhelm Hasselmann (născut în 1844), în trecut unul din conducătorii Uniunii germane muncitoreşti lassalleene, exclus din partidul muncitoresc socialist ca partizan al anarhismului ; pe Friedrich Wilhelm Fritzsche (1825—1905), în trecut lassallean, deputat în Reichstag ; pe Heinrich Rakov, care a participat activ mai tîrziu la activitatea Asociaţiei comuniste de instruire a muncitorilor germani din Londra ; pe August Bauman, deputat în Reichstag ; pe Ignatz Auer (1864—1907), unul dintre conducătorii partidului socialist muncitoresc, ales de mai multe ori în Reichstag.

„Freie Presse“ — „Berliner Freie Presse“ („Presa liberă berlineză“) —, ziarul cotidian social-democrat german, apărea la Berlin în anii 1876—1878 sub redacţia lui I. Most (acesta din urmă a fost, de asemenea, printre cei expulzaţi din Germania, iar mai tîrziu a fost exclus din partid ca anarhist).

Adeziuni ale forțelor democratice din România la Conferința mondială pentru apărarea păcii și democrației

(Paris, 13-14 mai 1939)

În dorința de a aduce o modestă contribuție la prezentarea poziției forțelor democratice din România față de problemele majore ce stăteau în fața omenirii în preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial, prezentăm unele documente ce atestă larga adeziune a mișcării democratice, antifasciste din țara noastră la Conferința mondială pentru apărarea păcii și democrației ce a avut loc la Paris între 13 și 14 mai 1939 și la care a participat și o delegație din țara noastră, numărînd pe Scarlat Callimachi, Alexandru Sanielevici, Emil Fagure, Eduard Gheorghiu, Ury Benador, dr. N. Vasiliu [1].

Acest congres — convocat din inițiativa unor personalități politice, științifice și culturale de renume mondial din Anglia, Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Germania, Italia, Norvegia, Polonia, S.U.A. etc., printre care: Sir Norman Angell, laureat al premiului Nobel pentru pace, Louis Aragon, Marcel Cachin, Francis Jourdain, Paul Langevin, André Malraux, Wilhelm Pieck, Lion Feuchtwanger, Heinrich Mann, Ludwig Renn și alții [2] *— și-a propus ca obiectiv principal mobilizarea efortului comun al popoarelor la lupta împotriva pericolului fascist, pentru democrație, pentru apărarea existenței civilizației umane, pentru salvgardarea păcii lumii, tot mai necruțător amenințată de uneltirile revanșarde și revizioniste ale Germaniei hitleriste și ale acoliților săi.*

Congresul — bucurîndu-se de sprijinul larg al mișcării antifasciste, democratice, pentru pace dintr-un număr impresionant de țări ale lumii — a abordat o sferă largă de probleme de interes vital pentru soarta popoarelor, pronunțîndu-se hotărît pentru împiedicarea oricăror aventuri războinice imperialiste de oriunde ar fi venit ele. La încheierea conferinței, participanții au adoptat unanim un apel adresat opiniei publice mondiale de a lupta consecvent și cu hotărîre „contra barbariei agresive, distrugătoare a civilizației umane

[1] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 227, filele 394, 395, 474; dosarul nr. 229, fila 174; fondul nr. 25, dosarul nr. 4 162, filele 287—289.

[2] Ibidem, fondul nr. 25, dosarul nr. 4 162, fila 269; fondul nr. 1, dosarul nr. 227, fila 342.

și a culturii umane", pentru „securitate colectivă, prin înțelegerea tuturor statelor democrate, contra țărilor fasciste și agresive" [3].

Este important de subliniat că, în cadrul dezbaterilor, de la tribuna conferinței s-au făcut auzite cuvinte calde, de apreciere a eforturilor pe care poporul român le făcuse de-a lungul anilor și le făcea în continuare pentru apărarea integrității teritoriale a patriei sale, pentru apărarea independenței și a suveranității sale naționale, pentru salvgardarea păcii în lume. La această conferință — nota semnificativ un ziar al vremii în articolul intitulat „Manifestații de simpatie pentru poporul român" —, „România a fost obiectul unor călduroase manifestații de simpatie" [4]. *Legat de aceasta, înșeși organele siguranței burghezo-moșierești semnalau într-un raport că, la acest congres, România stătuse în atenția generală „prin hotărîrea ei de a-și apăra cu ultima energie independența și integritatea teritorială, luptînd pe toate planurile contra agresorilor și uneltelor lor"* [5].

Mulți dintre participanții la dezbateri s-au adresat delegației țării noastre la conferință, rugînd-o să transmită felicitări poporului român pentru contribuția adusă la lupta forțelor democratice din întreaga lume pentru asigurarea unui climat democratic, de pace, necesar dezvoltării normale a legăturilor dintre popoare. Imediat după conferință, ținînd să exprime bunele sentimente față de poporul român ale participanților la această grandioasă manifestație internațională, Francis Jourdain, într-o scrisoare adresată în numele său și al lui Romain Rolland, Paul Langevin, Norman Angell, André Malraux, Heinrich Mann etc., exprima reprezentanților mișcării antifasciste, antirăzboinice, pentru pace din țara noastră simpatia „pentru poporul român, dornic să-și apere independența și hotărît să lupte pe toate planurile contra agresorilor și uneltelor lor" [6].

Fără a insista mai mult asupra desfășurării lucrărilor conferinței ★, *considerăm necesar a sublinia că atît în perioada de pregătire, în timpul desfășurării, cît și după încheierea acestei importante reuniuni internaționale, ea a prilejuit în România viguroase manifestări de solidaritate, mase dintre cele mai largi de muncitori, țărani, intelectuali, mici meseriași, studenți, gospodine, tineri și vîrstnici, femei și bărbați, de diferite apartenențe politice — comuniști, social-democrați, național-țărăniști ori membri ai altor partide și organizații —, trimițînd pe adresa organizatorilor săi vibrante scrisori de adeziune, exprimînd în chip emoționant sentimentele nobile democratice, antifasciste, de luptă pentru pace ale poporului român.*

Nenumărate scrisori de adeziune trimise individual organizatorilor conferinței de o serie de personalități proeminente ale vieții politice, cultural-știin-

---

[3] „Semnalul" din 6 iunie 1939.

[4] „Semnalul" din 13 iunie 1939.

[5] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 25, dosarul nr. 4 162, fila 279.

[6] Ibid.

★ Date referitoare la conținutul dezbaterilor conferinței au fost publicate într-o broșură, difuzată și în țara noastră, sub titlul: *Conférence internationale sur les problèmes actuels — Démocratie, Paix, Défense de la personne humaine — Pour l'integrité et l'independance de la Roumanie*. Broșura se află în original în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 211, filele 163—173. Numeroaselor aprecieri ce se reproduc în această broșură din dezbaterile conferinței asupra mișcării democratice, antifasciste din România li se adaugă cîteva articole consacrate special acestei probleme. Astfel, în broșură, sub titluri deosebit de semnificative („Penetrația Germaniei hitleriste și rezistența poporului", „Pentru integritatea și independența României", „Poporul român în frontul păcii") sînt înfățișate o serie de aspecte dintre cele mai diverse ale luptei forțelor democratice din România împotriva pericolului fascist, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității patriei, pentru pace.

CONFÉRENCE INTERNATIONALE

SUR LES PROBLEMES ACTUELS

DÉMOCRATIE • PAIX • DÉFENSE DE LA PERSONNE HUMAINE

INTERNATIONAL CONFERENCE ON PROBLEMS OF THE DEFENCE OF DEMOCRACY, PEACE AND HUMANITY TODAY

La Conférence aura lieu à la Maison de la Chimie, 28, Rue Saint-Dominique à Paris, les Samedi 13 et Dimanche 14 Mai 1939

POUR L'INTEGRITE ET L'INDEPENDANCE DE LA ROUMANIE

-o-

La menace de l'Allemagne Hitlérienne

-o-

La Roumanie dans le Front de la Paix

-o-

Paris, Juillet 1939

38, boulevard Raspail, PARIS-7e

Chèque postal Paul LANGEVIN, Paris 2078-24
Adresse télégraphique : MOUVEDIAL-PARIS

Téléph. LITTRÉ 38-45, 38-46

ţifice şi publicistice din ţara noastră, printre care : Nicolae Titulescu, Virgil Madgearu, N. D. Cocea, Athanase Joja, Zaharia Stancu ş.a., li s-au adăugat zeci şi sute de adeziuni colective. Prezentăm în continuare cîteva dintre adeziunile al căror text îl reproducem după documentele aflate în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 227. Unul singur dintre documente, al treilea, este reprodus după nr. 25 din 17 iunie 1939 al ziarului „Românul american", ce apărea la Detroit — America. Toate aceste adeziuni, fără a necesita comentarii speciale, dovedesc prin ele însele care erau coordonatele în care masele cele mai largi de muncitori, ţărani, intelectuali ori alte categorii sociale din România, de diferite apartenenţe politice, bărbaţi şi femei, tineri şi vîrstnici, acţionau în acei ani, militînd cu hotărîre pentru apărarea fruntariilor naţionale — ameninţate de uneltirile revanşarde şi revizioniste ale Germaniei hitleriste şi acoliţilor săi —, pentru apărarea independenţei şi suveranităţii ţării, pentru bunăstarea poporului român, pentru pace.

1

Dragi prieteni,

Ca urmare la apelul dv. referitor la Conferinţa mondială pentru pace se va ţine la Paris în zilele de 13—14. V. 1939, conştienţi fiind de pericolul ce-l reprezintă azi mai mult ca oricînd fascismul barbar şi războinic sîntem alături de Dv., trimiţînd căldurosul nostru salut şi asigurînd în acelaşi timp Conferinţa de sprijinul şi devotamentul nostru.

Cu stimă, un grup de muncitori din
industria pielăriei

[urmează 17 semnături, în dreptul fiecăreia fiind indicată suma donată pentru fondul de deplasare a delegaţiei române la Conferinţă]

2

Subiscăliţii tineri muncitori, funcţionari şi liberi profesionişti din Capitala României întregite aducem prin aceasta totala noastră adeziune la Conferinţa Internaţională organizată de Comitetul Mondial contra războiului şi fascismului.

Cunoscînd că bunurile cele mai scumpe nouă : *libertatea şi pacea* sînt astăzi grav ameninţate de statele fasciste, care, încurajate de victoriile de pînă acum, pregătesc o nouă ofensivă de subjugare a statelor mici, vedem în această Conferinţă contra războiului o importantă contribuţie la adunarea [mobilizarea] pentru o acţiune concentrată a tuturor forţelor susceptibile de a se ridica contra planurilor statelor totalitare.

Noi, tinerii români, ridicîndu-ne cu hotărîre contra războiului de agresiune, nu sîntem însă nici un moment dispuşi să admitem cealaltă alternativă în faţa căreia se vor strădui statele fasciste să ne pună : capitularea.

Trăiască frontul unic al statelor libere !

[Urmează 11 semnături]

3

Ţăranii şi intelectualii din jud. Vîlcea aderă la Congresul de pace

Domnului Francis Jourdain,

Noi ţăranii şi intelectualii judeţului Vîlcea, România, exprimăm mulţumirile noastre către Comitetul Mondial contra fascismului şi războiului pentru acţiunea de apărare a păcii, civilizaţiei şi umanităţii.

În acest moment, cel mai critic din istoria omenirii, interesele vitale ale României sînt în joc.

Congresul d-stră naşte o speranţă pe orizontul întunecat al lumii şi e de o mare încurajare pentru noi.

Vă dorim o mare victorie în lupta contra militarismului barbar şi fascismului agresor.

/Au semnat/ :
Mihail Roşianu, institutor
Preotul Marina
C. Ilurgescu, institutor
Dr. Cumpănaşu, preot
şi alţii

4

Noi scriitorii şi artiştii mai jos semnaţi, luînd cunoştinţă de ordinea de zi a Conferinţei Internaţionale convocate la Paris pentru ziua de 13 mai a. c., din iniţiativa unor ilustre personalităţi ale artei, ştiinţei şi literaturii mondiale, ne asociem din toată inima la acţiunea întreprinsă, menită să stăvilească intenţiile agresive ale forţelor obscurantiste, să apere independenţa, demnitatea şi libertatea tuturor popoarelor ameninţate în existenţa lor, salvînd astfel idealul de pace şi civilizaţie umană.

Gala Galaction
Ştefănescu Goangă
Zaharia Stancu
N. D. Cocea
Vasile Demetrius
Ion Călugăru
Lascăr Sebastian
Şerban Cioculescu
Puiu Iancovescu
şi alţii.

5

Sindicatul medicilor Bucureşti
Str. Bursei 4
(Palatul Camerei de Comerţ)

Medicii din sindicatul Bucureşti, convinşi de imperativul intangibilităţii hotarelor ţării aşa cum au fost trasate de sîngele vărsat al eroilor noştri şi de păstrarea neştirbită a independenţei şi a libertăţii noastre naţionale, aprobă acele acţiuni care au ca scop găsirea mijloacelor eficace împotriva agresiunii ori de unde ar veni ea.

De aceea, salutăm cu entuziasm convocarea Congresului de la Paris împotriva agresiunii şi a războiului.

[Semnătura indescifrabilă]
Bucureşti, 10 mai 1939

6

Cetăţenii Cartierului Obor (sectorul negru) salută cu entuziasm iniţiativa fruntaşilor intelectualităţii europene şi a reprezentanţilor muncitorimii din întreaga lume de a convoca o Conferinţă în serviciul apărării păcii şi a independenţei popoarelor ameninţate de statele agresoare.

În aceste momente, noi cetăţenii români declarăm voinţa noastră hotărîtă de a apăra, odată cu hotarele şi independenţa ţării noastre, însăşi cauza păcii în lume.

[Urmează 38 de semnături]

7

Cuprinşi de adînci sentimente pacifice, noi promitem organizatorilor acestei conferinţe de a face tot posibilul pentru a contribui la menţinerea păcii în această parte a Europei, păstrînd neatinse integritatea şi suveranitatea noastră naţională, precum şi a democraţiei, cu toate valorile morale şi materiale create în decursul veacurilor de civilizaţia umană.

Semnăm în numele celor care au căzut în măcelul de acum două decenii şi în numele invalizilor, orfanilor şi văduvelor de război *.

[Urmează 58 de semnături]

8

Aflînd din ziare despre Conferinţa convocată de Comitetul Mondial contra războiului şi fascismului care va avea loc la Paris, în zilele de 13, 14 mai 1939 şi care-şi propune studierea mijloacelor de rezistenţă în faţa pericolului măcelului în care statele totalitare vor să arunce omenirea, noi surorile de caritate, care avem tocmai misiunea de a alina suferinţele omeneşti, aderăm cu multă bucurie la această manifestare cu speranţa că va duce la bun sfîrşit nobilul scop ce şi l-a propus.

[Urmează 18 semnături]

* Documentul a fost elaborat de reprezentanţii „Frontului pentru pace al foştilor combatanţi şi victime de război", organizaţie ce a luat fiinţă în decembrie 1937 şi care, în ianuarie 1939, s-a contopit cu Comitetul român al Reuniunii universale pentru pace (R.U.P.).

Asociaţia sportivă şi culturală
„Ardealul"
Str. Cavafii Vechi nr. 3
Fondată în anul 1935
Bucureşti, 4 mai 1939

Astăzi, trecînd prin clipe de groază, cînd doar în cîteva luni au dispărut de pe harta Europei o serie de state libere şi independente, cînd zăngănitul armelor s-aude peste tot, cînd ţara noastră stă la pîndă văzînd pericolul ce-o ameninţă, aflăm că la Paris se va ţine în zilele de 13 şi 14 mai Congresul Mondial contra războiului şi fascismului.

Este acest eveniment pentru toate popoarele dornice de pace şi libertate o rază de lumină ce aduce speranţa că prin sforţările comune se poate pune stăvilă acţiunii periculoase şi distrugătoare a puterilor totalitare .

Asociaţia noastră, ale cărei obiective sînt : sport şi cultură, înţelegînd că pacea este condiţiunea primordială pentru ridicarea standardului cultural, trimite salutul ei fierbinte Congresului, urîndu-i succes deplin şi se obligă, în interesul apărării independenţei României, să propage hotărîrile acestui Congres.

[Urmează 30 de semnături]

G. I.

Un document privind năruirea sistemului militar hitlerist în Balcani

Un document extrem de elocvent privind consecinţele victoriei insurecţiei naţionale antifasciste a poporului român şi ale aderării României la coaliţia antihitleristă, asupra întregului edificiu nazist în Balcani, îl constituie interogatoriul luat generalului hitlerist Alex. von Löhr.

În aprilie 1941 von Löhr a comandat flota a 4-a aeriană germană, care în cadrul planului „Mariţa" urma să atace Grecia, iar în august 1942 a devenit comandantul armatei a 12-a germane, cu sediul statului-major la Salonic. Armata a 12-a germană şi cu o serie de alte unităţi formează de la 1 ianuarie 1943 grupul de armate E. În fruntea acestui grup de armate a stat von Löhr pînă la capitulare [1]. De la 29 august 1944 şi pînă la capitulare, von Löhr a deţinut funcţia de „O. B. Südost-Oberbefehlshaber Südost", cea mai mare funcţie a armatei germane din sectorul de sud-est al Europei [2]. Luat prizonier de război şi predat armatei iugoslave, a fost judecat, condamnat la moarte şi executat ca criminal de război. În arhiva Institutului de istorie militară de pe lîngă Ministerul Apărării Naţionale al Iugoslaviei se găsesc declaraţiile generalului hitlerist von Löhr cu ocazia interogatoriilor luate. Declaraţiile sale se referă la desfăşurarea generală a războiului. Vorbind despre România şi cel de-al doilea război mondial, el declară că după ocuparea Norvegiei, Olandei, Belgiei şi Franţei s-au ivit greutăţi, în sensul că armata germană avea nevoie neapărat de petrolul românesc ca şi de produsele ei alimentare şi agricole [3].

Referitor la evenimentele din august 1944, von Löhr declară că grupul de armată german E acţiona în sud-estul Europei, în special în Grecia, Albania şi Croaţia [4]. El avea misiunea de a menţine litoralul drept şi cele 2 porturi mari, Atena şi Salonic, ca şi

[1] Arhiv. vojni istoriski institut, Kutija, 70, 1/1, p. 1.
[2] Ibid.
[3] Ibidem, p. 3.
[4] Ibidem, p. 57.

căile de comunicaţie. Colaborarea cu Bulgaria se făcea prin prezenţa permanentă a unui general german la Sofia [5]. „Führer-ul considera că România este un aliat credincios" [6], dar cînd, la 24 august 1944, România a schimbat radical politica, grupul de armată E şi-a văzut periclitată securitatea şi s-a pus acut problema evacuării acestor trupe din Grecia, urmînd ca sarcinile acestor trupe să fie preluate de corpul de armată 21 munte, ce staţiona în Albania şi era subordonat grupului de armată E [7]. Trebuia creat, în acelaşi timp, un front defensiv —arăta von Löhr — ca armamentul, depozitele pline cu provizii şi autorităţile civile să ajungă neîntîrziat în patrie [8].

În legătură cu noile sarcini pe care le-a primit grupul de armate E, datorită situaţiei create în Balcani la sfîrşitul lunii august 1944, cu ocazia întoarcerii armelor de către România, menţionează von Löhr, s-au ivit numeroase greutăţi. Menţinerea litoralului grec era de o deosebită importanţă pentru situaţia militară din Mediterana răsăriteană, ca şi pentru situaţia militară a Germaniei în general [9]. Greutăţile constau din următoarele : capacitatea insuficientă a căilor ferate, sabotajele partizanilor, lipsa de vase adecvate (numai un singur vas putea să încarce tancuri), dominaţia mării de către inamic, lipsa de experienţă a trupelor pentru luptă (trebuiau să se monteze tunuri pe vagoane, care înainte erau montate pe vapoare şi se foloseau împotriva aviaţiei) etc.[10] Aceste sarcini, care trebuiau executate urgent, au scos în evidenţă lipsuri în organizarea luptei defensive şi insuficienţa combustibilului pentru maşini [11]. Au existat greutăţi, deoarece militarii de la aviaţie şi marină s-au format în batalioane şi au fost trecuţi la unităţile de infanterie şi artilerie [12]. Grupul de armate E avea ca sarcină în primul rînd să ajute unităţilor de pionieri să retragă cît mai repede unităţile de pe insulele din sud-estul Mării Egee şi să le concentreze pe insulele Rhodos şi Creta, iar apoi, cu ajutorul aviaţiei mai ales, să le aducă în sectorul Atena. Aceeaşi sarcină avea şi marina, ca oamenii de pe insule să ajungă cît mai repede pe continent [13]. Pentru retragerea din Grecia, germanii dispuneau de căile ferate spre şi din Iugoslavia şi de drumul Atena—Salonic—Skopje, iar de acolo la Belgrad pe două căi : una prin Niş şi a doua prin Kosovska-Mitroviţa [14].

Evenimentele din Bulgaria din 9 septembrie 1944 au pus grupul de armată E într-o nouă situaţie complicată [15].

Grupul de armate E a început retragerea de pe insule din Grecia şi din Albania cu un efectiv de 350 000

[5] Ibidem, p. 58.
[6] Ibidem, p. 59.
[7] Ibid.
[8] Ibidem, p. 60.
[9] Ibid.
[10] Ibidem, p. 60—61.
[11] Ibidem, p. 61—62.
[12] Ibid.
[13] Ibidem, p. 62 ; vezi şi Buletinul informativ din 15 octombrie 1944 al Comandamentului german : „...Noi sîntem nevoiţi să evacuăm trupele germane din Grecia de sud. Trupele noastre au început retragerea din insulele Egee şi din Peloponez încă de acum cîteva săptămîni. Ultimele ariergărzi au părăsit fără luptă Grecia la 12 octombrie" (citat după *Contribuţia României la victoria asupra fascismului*, Editura politică, Bucureşti, 1965, p. 31).
[14] Arhiv V.I.I., Kut. 70, 1/1, p. 62.
[15] Ibidem, p. 64.

de oameni și 10 000 mașini de diferite tipuri. Au reușit să evacueze 35 000 de militari răniți și bolnavi [16].

În continuare, von Löhr descrie evenimentele din Iugoslavia și de pe teatrul de operații din Europa pînă la 15 mai 1945, cînd acesta a fost luat prizonier de armata engleză.

Alături de alte mărturii privitoare la importanța internațională a victoriei insurecției naționale antifasciste a poporului român din august 1944 în desfășurarea celui de-al doilea război mondial, declarația lui von Löhr constituie un document deosebit de semnificativ, care arată că trecerea României de partea coaliției antihitleriste a paralizat întregul sistem de apărare al hitleriștilor în Balcani.

N. CIACHIR

[16] Ibidem, p. 99—100.

Manifestări ale maselor populare din Transilvania împotriva dictatului de la Viena

În cursul frămîntatei epoci dintre cele două conflagraţii mondiale, pe fondul contradicţiilor dintre marile puteri, în jocul lor diplomatic, politic şi militar, statele mici au constituit obiecte de tîrguială şi dispută.

Anglia şi Franţa, îndeosebi prima, prin politica neintervenţiei, apoi a Münchenului, au înlesnit celui mai primejdios duşman al popoarelor Europei din acea perioadă, Germania nazistă, să-şi desfăşoare acţiunile agresive, care puneau în pericol soarta popoarelor, a statelor naţionale independente. Hitler, obţinînd mînă liberă în zona sud-estului Europei, a urmărit să subjuge pe diferite căi ţări ca : Ungaria, Cehoslovacia, România, Bulgaria, Iugoslavia.

Pentru a le ancora mai uşor la carul politicii ei agresive, ce viza cucerirea dominaţiei lumii, diplomaţia hitleristă a practicat, alimentat şi susţinut politica revanşardă, revizionistă de dezmembrare a statelor naţionale, incitînd, stimulînd disensiunile şi divergenţele dintre ele. Pe linia acestei orientări, mizînd pe tendinţele expansioniste ale cercurilor celor mai reacţionare, fasciste şi profasciste ale Ungariei, Germania hitleristă a urmărit în permanenţă să înveninеze relaţiile dintre poporul ungar şi cele vecine.

Este simptomatică evoluţia politicii externe şi a propagandei horthiste, de anexare de teritorii pe seama statelor vecine, în pas cu politica expansionistă hitleristă împotriva Cehoslovaciei, Poloniei, Iugoslaviei şi României.

În ce priveşte România, tendinţele de cotropire ale cercurilor fascisto-horthiste s-au intensificat după primul arbitraj de la Viena (2 noiembrie 1938). Astfel, la 27 aprilie 1939, Teleky Pál, preşedintele Consiliului de Miniştri al Ungariei horthiste, declara că „...revendicarea Transilvaniei rămîne pe primul plan al preocupărilor politicii Ungariei..." şi că „...anexarea va avea loc mai curînd sau mai tîrziu" [1].

Ieşind în întîmpinarea politicii Germaniei naziste şi a Italiei fasciste pentru a grăbi puterile Axei să dea curs pretenţiilor revendicării Transilvaniei, cercurile horthiste, pe lîngă faptul că prezentau Ungaria ca apărătoare a Europei „în faţa Răsăritului", încercau să convingă mai ales Germania că anexarea Ardealului la Ungaria este şi în avantajul acesteia. „Fără posedarea Carpaţilor — arăta Horthy într-o scrisoare adresată lui Hitler la începutul lunii

[1] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.), fondul nr. 71, Transilvania, 1920—1944, vol. 39, fila 203.

iulie 1940 — nu ne putem îndeplini această misiune. De aceea, posedarea acestei coloane vertebrale ne este de importanţă vitală. Ardealul este singura fortăreaţă naturală a Europei, şi Germaniei îi va fi de folos dacă aceasta va fi în mîini în care te poţi încrede" [2].

Împotriva imperialismului german şi a revizionismului horthist, în rîndul poporului român a luat naştere o puternică stare de spirit, de condamnare a tendinţelor expansioniste, cotropitoare manifestate de acestea, de împotrivire categorică, pînă la rezistenţa armată, faţă de orice atentat la adresa integrităţii şi independenţei ţării.

Venind în întîmpinarea acestei dorinţe legitime, Partidul Comunist Român s-a străduit în permanenţă pentru adoptarea unor măsuri concrete şi eficiente în direcţia întăririi capacităţii de apărare a ţării.

În tot acest timp, în rîndurile claselor dominante, ale guvernanţilor României burghezo-moşiereşti se manifestau ciocniri de poziţii. O parte, cele mai reacţionare cercuri, tindea spre o apropiere de Germania hitleristă, în timp ce alte cercuri se declarau pentru menţinerea alianţelor tradiţionale îndreptate spre Anglia şi Franţa. Anticomunismul lor pe plan intern, atitudinea ostilă faţă de U.R.S.S. pe planul politicii externe vor împiedica aceste cercuri din urmă să poată adopta o politică externă mai eficientă.

În cadrul acestei constelaţii politice, pînă la cabinetul Ion Gigurtu (4 iulie 1940), în viaţa politică au predominat, cu contradicţii şi evoluţii diverse, elementele potrivnice cercurilor reacţionare extremiste, ale Gărzii de fier şi ale orientării politicii externe a României spre Germania hitleristă. Hitler scria la 15 iulie 1940 lui Carol al II-lea, referindu-se retrospectiv la relaţiile româno-germane : „...Din trecut şi pînă în ultimul timp — şi aceasta reiese în mod irecuzabil din documente găsite —, atitudinea politicii oficiale româneşti faţă de Reich a fost puţin amicală, ba chiar duşmănoasă" [3].

Faţă de România, ca şi faţă de alte state mici, puterile Axei, şi în mod deosebit Germania hitleristă, au dus o politică de subjugare pe diferite căi. Felul în care România şi Ungaria erau jucate pe eşicherul politic al unei mari puteri, în acest caz Germania hitleristă, ni-l dezvăluie jocul venal al celui de-al III-lea Reich cu hotarele celor două state, şantajul direct, fără reticenţe, practicat asupra ambelor ţări. În aprilie 1939, Hitler îi declara lui Grigore Gafencu că nu încurajează revendicările ungare faţă de România şi că „Germania are tot interesul ca teritoriul României să-şi păstreze integritatea" [4]. Tot atunci, Hitler a respins orice afirmaţie legată de intenţia Germaniei de a reface Ungaria „Sfîntului Ştefan". „O Ungarie mare — spunea Hitler — ar putea deveni supărătoare pentru Reich". Pe linia unei politici de „divide et impera", hitleriştii îndemnau pe de o parte Ungaria horthistă să respingă iniţiativele României de înţelegere bilaterală, în timp ce pe de altă parte „sfătuiau" România să se înţeleagă cu Ungaria prin tratative directe, dînd asigurări că nu vor sprijini pretenţiile horthiste atîta timp cît Reichul poate conta pe „prietenia" României [5].

[2] *Horthy Miklos Titkos Iratai* („Documente secrete ale lui Horthy Miklos"), Editura Kossuth, Budapesta, p. 222.

[3] Arhivele statului Bucureşti, fondul Preşedinţia Consiliului de Miniştri, dosarul nr. 276/1940, fila 4.

[4] A.M.A.E., fondul nr. 71, Transilvania, 1920—1944, vol. 39, fila 198.

[5] Ibidem, fila 253.

Negocierile româno-ungare de la Turnu-Severin, inițiate de guvernul Gigurtu, au constituit preludiul unor evenimente cu consecințe dureroase pentru țară.

Oscilările în adoptarea unei atitudini ferme, pertractările de tot felul, fără știrea maselor, care au fost puse — în august 1940 — în fața unui fapt împlinit, au demonstrat marile racile ale dictaturii regale, faptul că cercurile conducătoare ale României, lăsîndu-se tot mai mult prinse în cleștele Germaniei hitleriste, se aflau pe drumul trădării intereselor naționale ale poporului român.

Atitudinea maselor largi populare, a cercurilor democratice și progresiste se înscria neabătut, ca și în cazul unor evenimente petrecute cu puțin timp înainte, pe linia unei ferme împotriviri, pînă la acțiunea armată, în vederea stăvilirii tendințelor țărilor fasciste.

Fiind exponentul cel mai hotărît al năzuințelor poporului pentru apărarea integrității și independenței naționale, Partidul Comunist Român cerea maselor să se unească într-un singur și puternic front de luptă împotriva cotropitorilor, pentru stîrpirea agenturilor hitleriste, a Gărzii de fier ș.a. El arăta că lupta împotriva cotropitorilor reclamă concentrarea tuturor forțelor pentru apărarea țării. „Trebuie să i se dea drum liber voinței și simțirii de legitimă apărare a poporului. Revolta contra agresorului trebuie să oțelească puterile de rezistență ale maselor" — se arăta într-o chemare a partidului. Dînd dovadă de responsabilitate față de destinele patriei, Partidul Comunist Român a făcut apel „...la toate organizațiile de masă, la partidele politice, la conducătorii politici și sociali să făurească fără întîrziere unitatea națională a apărării țării" [6].

Într-un document al său, Partidul Comunist Român arăta : „Comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și a aliaților săi, revizioniștii" [7]. El a dat cuvînt de ordine comuniștilor de a face agitație în mase pentru a nu se accepta nici o ciuntire teritorială, pentru a nu se ceda nici un petic de pămînt Ungariei horthiste. [8]

Masele populare din Transilvania, alături de întregul popor, și-au exprimat hotărîrea fermă de a apăra independența și integritatea teritorială a țării. Sentimentele și dragostea față de țară, de glia strămoșească nutrite de poporul român au ieșit la iveală în mod pregnant cu ocazia concentrărilor din martie 1939. A fost suficient să se hotărască efectuarea concentrărilor pentru ca un mare număr de muncitori, țărani, meseriași, intelectuali și alți oameni ai muncii, alături de cei chemați, să se prezinte ca voluntari la unitățile militare. Numărul total al rezerviștilor care s-au prezentat la unități a fost de trei ori mai mare decît al celor chemați cu ordine [9]. „Concentrarea celor chemați să apere granițele țării s-a desfășurat — precum este îndeobște cunoscut — într-un avînt admirabil de însuflețire patriotică" — raporta Pretura plășii Aghireș la începutul anului 1940 [10]. Unii reprezentanți ai autorităților locale și-au canalizat eforturile în vederea adoptării unor măsuri care să slujească

[6] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 222, fila 208.
[7] Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota A XXIII-9, nr. inv. 1030.
[8] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 241, fila 73.
[9] A.M.A.E., fondul nr. 71, Transilvania, 1920—1944, vol. 39, fila 253.
[10] A.S.P.R.C., fondul Prefectura județului Cluj, dosarul nr. 16/1940, nota nr. 51.

ideea apărării independenţei şi integrităţii ţării. Semnificative în această privinţă sînt cuvintele exprimate de pretorul plăşii Vaşcău într-o şedinţă cu primarii şi notarii din plasa respectivă : „Toţi aceia care stau în administraţia ţării, sau a comunelor, sînt datori să activeze cu toată energia de care dispun şi cu tot devotamentul pentru asigurarea puterii de apărare a ţării faţă de tentativele duşmanilor“ [11] ; pretorul plăşii Aghireş, încă în toamna anului 1938, cerea celor aflaţi în subordinea sa să înţeleagă că „pentru integritatea ţării trebuie să sacrificăm, în orice moment, atît viaţa, cît şi bunurile noastre“ [12].

Masele largi populare au făcut dovada unui înalt patriotism răspunzînd cu elan la concentrări, rechiziţii, cît şi la strîngerea „Fondului pentru apărarea graniţelor“ etc. Referindu-se la modul în care au fost executate în anul 1939 concentrările şi rechiziţiile, Pretura plăşii Gilău remarca că populaţia a executat „diferitele ordine ale guvernului cu mult calm, tragere de inimă şi dragoste, fiind gata în orice moment a aduce cel mai mare sacrificiu“ [13]. Din iniţiativa populaţiei, în plasa Aghireş au fost luate măsuri pentru ajutorarea familiilor celor concentraţi [14]. Aceeaşi dragoste de patrie s-a manifestat în rîndul maselor populare şi cu ocazia lansării colectei de fonduri pentru apărarea graniţelor. La 13 august 1938, Ministerul Apărării Naţionale confirma primirea sumei de 221 104 lei colectată în scopul arătat în judeţul Cluj, iar la 15 martie se proceda la confirmarea sumei de 57 983 de lei [15].

În acele vremuri extrem de grele pentru poporul nostru, cînd se aflau în joc independenţa naţională şi integritatea teritorială a ţării, cînd se contura, apăsătoare, perspectiva pierderii Transilvaniei, ideea rezistenţei, pînă la împotrivirea cu arma în mînă, cuprinsese întregul popor român. La Bucureşti, Iaşi, Braşov, Sibiu, Craiova, Constanţa, Suceava, Arad, Bacău, Timişoara au avut loc numeroase întruniri, adunări de protest care relevau cu pregnanţă această stare de spirit. Chestura Poliţiei municipiului Cluj, într-un raport din iulie 1940, sublinia că populaţia din Cluj este hotărîtă să opună rezistenţă oricărei înstrăinări de teritorii din trupul Ardealului [16]. Semnificativă este şi scrisoarea locuitorilor din comuna Valea lui Mihai, care cereau autorităţilor să nu cedeze nici o palmă din teritoriul scump al patriei [17]. La mitingul care a avut loc la 1 august 1940 în Satu-Mare, miile de participanţi s-au pronunţat în mod unanim contra ruperii Transilvaniei de la România [18].

În cadrul stării de spirit generale a populaţiei din ţara noastră, sentimentele de împotrivire în faţa politicii forţei brutale, anexioniste erau prezente şi în rîndul naţionalităţilor conlocuitoare. Legăturile frăţeşti, cimentate în focul luptelor comune duse în cursul istoriei de către români, maghiari şi germani pentru eliberarea naţională şi socială, s-au exprimat elocvent în atitudinea adoptată de muncitori, de ţărani, de elementele înaintate din rîndurile populaţiei maghiare şi germane din Transilvania în vremurile la care ne referim şi care a constat în respingerea tendinţelor revizionismului horthist.

[11] Ibidem, fondul Ţinutului Someş, dosarul nr. 130/1940, nenumerotat.
[12] Ibidem, fondul Prefectura judeţului Cluj, dosarul nr. 38/1938, nenumerotat.
[13] Ibidem, raportul de activitate nr. 39 pe anul 1939/1940.
[14] Ibidem, nota nr. 51.
[15] Ibidem, dosarul nr. 98/1939, filele 2 şi 9.
[16] Ibidem, fondul Ţinutul Someş, dosarul nr. 87/1940, nota nr. 1 107, din 26 iulie 1940.
[17] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 176, fila 787.
[18] Arhivele statului Bucureşti, fondul Ministerul Propagandei Naţionale, dosarul nr. 1 122/1940, fila 156.

De îndată ce au început tratativele de la Turnu-Severin (16 august 1940), populația din Transilvania a inițiat numeroase acțiuni cu caracter patriotic. Telegramele de presă ale corespondenților străini din București relatau că au fost organizate întruniri în toate regiunile revendicate [19]. La Cluj, un grup de patrioți au lansat un manifest cu lozinca : „Cine tratează trădează", făcîndu-se apel la apărarea Transilvaniei cu arma în mînă [20]. Tot în acel timp, la Orăștie, organele statului au descoperit un manifest sub formă de cerere care circula printre intelectualii români. În el se arăta că la Cluj se pregătește un manifest cu lozinca „Nici o palmă de pămînt", cerînd să fie semnat de toți transilvănenii „...fără deosebire de vîrstă și credință" [21].

Dînd o apreciere lucidă valului de nemulțumire generală care cuprinsese masele largi populare împotriva Germaniei hitleriste și a revizionismului horthist, Partidul Comunist Român a prevăzut, în zilele premergătoare dictatului, că el se va transforma în curînd în mari demonstrații [22].

*

La 30 august 1940, României i-a fost impus dictatul de la Viena, prin care partea de nord a Transilvaniei era răpită și predată Ungariei horthiste.

În acele momente grave, Partidul Comunist Român a făcut din nou dovada înaltului său patriotism adoptînd o poziție de respingere, mergînd pînă la chemarea pentru împotrivirea armată contra dispozițiilor dictatului de la Viena. Justețea acestui punct de vedere este dovedită de faptul că, alături de partidul comunist, numeroase cercuri politice, Uniunea oamenilor muncii maghiari din România (MADOSZ) și alte organizații democratice și patriotice au organizat puternice manifestații populare, au cerut să se treacă la lupta armată pentru apărarea integrității și suveranității patriei.

Partidul Comunist Român, prin intermediul organizațiilor de partid locale, prin organizațiile de masă Frontul plugarilor și MADOSZ, a mobilizat masele largi populare, forțele progresiste, patriotice ale țării la mari demonstrații de înfierare a odiosului verdict pronunțat la Viena [23]. Comuniștii, animați de un fierbinte patriotism, s-au situat în fruntea acțiunilor.

Pentru înfăptuirea liniei politice a P.C.R., de condamnare a dictatului, de împotrivire și nerespectare a prevederilor acestuia, comuniștii au stat în avangarda forțelor patriotice, antifasciste, au sprijinit numeroasele acțiuni de protest contra cedării părții de nord a Transilvaniei. La chemarea MADOSZ, cetățeni maghiari au participat cot la cot cu populația românească la marile demonstrații potrivnice dictatului fascist [24].

Organizarea unor puternice acțiuni de protest menite a contribui la apărarea integrității teritoriale a țării făcea posibile și necesare coalizarea celor mai largi forțe sociale, patriotice și antifasciste, colaborarea P.C.R. cu parti-

[19] Ibidem, dosarul nr. 1 096/1940, fila 4.

[20] „Luptătorul bănățean" din 19 octombrie 1944.

[21] Arhivele statului Alba-Iulia, fondul Inspectoratul regional de poliție Mureș, Alba Iulia, dosarul nr. 13, fila 14.

[22] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 241, fila 44.

[23] Ibidem, fondul nr. 8, dosarul nr. 1 704, fila 250.

[24] Gh. Zaharia, A. Petri, *Partidul Comunist Român în fruntea luptei poporului pentru apărarea independenței naționale a țării, împotriva fascismului*", în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R." nr. 2—3/1966, p. 150.

dele şi organizaţiile politice capabile să sprijine într-o măsură sau alta lupta poporului român [25]. Pentru aceasta, direct sau prin organizaţiile democratice de masă, comuniştii au stabilit legături cu lideri şi membri ai unor partide şi organizaţii politice burgheze.

De comun acord cu partidul comunist, dr. Petru Groza, conducătorul organizaţiei Frontul plugarilor, a avut în ziua de 31 august 1940 o întrevedere cu lideri ai P.N.Ţ. în vederea organizării unei acţiuni comune de rezistenţă. Cu acest prilej, dr. Petru Groza le-a făcut cunoscut „că în regiunea Bihor are pregătiţi pentru a intra în acţiune împotriva cedării peste 10 000 de oameni" [26]. Această problemă a fost reluată în discuţie cu prilejul vizitării în Bucureşti a dr. Petru Groza de către lideri ai P.N.Ţ., care i-au cerut relatări despre situaţia din Transilvania. Dr. Petru Groza i-a asigurat din nou că „...în regiunea Bihor personal a pregătit şi are la dispoziţie peste 10 000 de oameni, care sînt gata să se opună la cedare cu orice sacrificiu" [27]. Liderii P.N.Ţ. nu au dat însă curs propunerii făcute [28]. Iuliu Maniu a contramandat adunarea populară de la Alba Iulia proiectată pentru 15 septembrie 1940, în cadrul căreia urma să se adopte hotărîri şi măsuri de împotrivire faţă de răpirea părţii de nord a Transilvaniei. Această poziţie s-a repetat şi la începutul lunii martie 1941, cînd dr. Petru Groza i-a propus „...să încerce împreună o acţiune de mase în Ardeal", pe care Iuliu Maniu a refuzat-o, socotind-o ca inoportună. Cei din anturajul lui Iuliu Maniu afirmau că acesta „...nu este dispus la o colaborare cu Groza, pe care-l cunoaşte ca extremist de stînga" [29].

Lipsa de unitate a forţelor democratice şi patriotice, dezbinarea acestora, nu a permis constituirea unui front naţional capabil să formeze din sînul său un guvern de rezistenţă naţională.

*

Printre numeroasele localităţi din ţară care, în acele zile, s-au transformat în teatrul unor mari demonstraţii de stradă, Clujul ocupă un loc principal. Străzile vechii capitale a Transilvaniei au fost transformate în locuri de întruniri populare. Timp de trei zile şi trei nopţi cît au durat întrunirile populare şi demonstraţiile, zeci de mii de oameni veniţi de pe plaiuri ardelene şi-au exprimat indignarea şi revolta faţă de răpirea părţii de nord a Transilvaniei.

La Cluj, chiar în seara zilei de 30 august, cînd s-a aflat prin radio rezultatul „arbitrajului" de la Viena, zeci de mii de clujeni au ieşit pe străzi. Alături de comunişti, în rîndurile demonstranţilor se aflau membrii Frontului plugarilor, ai Madosz din Cluj [30].

Comuniştii nu numai că s-au aflat în fruntea demonstranţilor, dar au folosit acest prilej pentru a vorbi maselor şi a înfiera în mod public dictatul odios. Ei au răspîndit mii şi mii de manifeste care condamnau „arbitrajul" şi pe iniţiatorii lui [31].

[25] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 241, filele 153—154, 156.
[26] Ibidem, fondul nr. 95, dosarul nr. 22 471/9 000, fila 19.
[27] Ibidem, fondul nr. 1, dosarul nr. 241, fila 142.
[28] Ibidem, filele 142—143.
[29] Ibidem, fondul nr. 95, dosarul nr. 22 471/9 000, fila 299.
[30] Arhiva Comitetului regional al P.C.R. Banat, fondul nr. 1, dosarul nr. 54, fila 2.
[31] Arhiva C.C. al P.C.R., cota A.XXIV-36, dosarul nr. 7 937, filele 88—100.

Printre manifestanții care s-au îndreptat spre pieţele din faţa Primăriei şi Universităţii se aflau muncitorii de la Atelierele C.F.R., de la Fabrica de tutun şi Uzina de apă, urmaţi de mii de locuitori ai oraşului. Cu cîntece patriotice, manifestanţii au străbătut centrul şi marile bulevarde ale oraşului. Mulţimea scanda neîntrerupt lozinci ca : „Nici un petic de pămînt", „Vrem să murim apărîndu-ne fruntariile, onoarea şi demnitatea naţională", „Ardealul să nu fie ciuntit" [32].

La răscrucile străzilor, reprezentanţi ai studenţilor, prin cuvîntări succinte, dar pline de patos patriotic, îndemnau masele la rezistenţă ; stindarde tricolore împodobeau ferestrele şi acoperişurile clădirilor ; clopotele bisericilor băteau continuu, ca în vremurile de mare restrişte [33].

În faţa Primăriei s-a format o impresionantă coloană, care s-a scurs înspre Piaţa Unirii şi, trecînd prin strada Memorandului, după ce a făcut joncţiunea cu cealaltă coloană din faţa Universităţii, s-a oprit în faţa rezidenţei regale, unde s-a improvizat o tribună.

După ce la cuvînt s-au perindat un număr de oratori, care, prin cuvîntări însufleţitoare, au exprimat durerea şi protestul maselor, înfierînd dictatul de la Viena, demonstranţii s-au întors prin strada Nicolae Iorga în Piaţa Unirii, unde au păstrat un moment de reculegere pentru memoria celor care s-au jertfit pentru patrie [34]. În numele demonstranţilor a fost trimisă la Bucureşti o telegramă prin care se înfiera dictatul de la Viena. Apoi mulţimea a continuat să demonstreze, pînă noaptea tîrziu, împotriva mutilării Ardealului.

În zorii zilei de 31 august 1940, mii de clujeni au ieşit din nou pe străzi. Cu drapele tricolore în frunte, coloana de demonstranţi s-a îndreptat spre Piaţa Unirii şi apoi spre gară, strigînd lozinci prin care manifestanţii dădeau curs stării de spirit antifasciste şi antihitleriste a întregului popor [35]. În acest răstimp, spre Cluj se îndrepta în impunătoare pelerinaje populaţia satelor din împrejurimi. Îmbrăcaţi în costume naţionale, intonînd cîntece patriotice, mase compacte de ţărani îşi exprimau protestul, dădeau glas durerii.

În ziua de 1 septembrie 1940, mase compacte de clujeni s-au adunat, de astă dată în faţa comandamentului militar, unde au ovaţionat armata română şi au cerut arme pentru a apăra Ardealul [36]. În următoarea zi, muncitorii de la întreprinderea „Dermata" au pregătit o nouă demonstraţie, care a fost însă împiedicată de organele statului [37].

La manifestaţiile care s-au desfăşurat în oraşul Cluj au participat muncitori şi intelectuali, ţărani şi studenţi, soldaţi şi funcţionari, oameni ai muncii manuale şi intelectuale, tineri şi bătrîni, femei şi bărbaţi, pe care îi unea hotărîrea nestrămutată de a nu permite nici o ciuntire din teritoriul ţării.

Amploarea şi caracterul antihitlerist al demonstraţiilor de la Cluj au fost comentate şi de postul de radio Londra într-o emisiune din ziua de 4 septembrie 1940. Comentatorul acestui post anunţa că „...la Cluj au loc mari

[32] „Universul" din 3 septembrie 1940.
[33] „Scînteia" din 17 septembrie 1940 ; vezi şi „România" din 4 septembrie 1940 ; Arhivele statului Bucureşti, fondul Ministerul Propagandei Naţionale, dosarul nr. 1 093/1940, filele 26, 33 ; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 8, dosarul nr. 1 704, fila 205.
[34] „România" din 4 septembrie 1940.
[35] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 8, dosarul nr. 1 704, fila 205.
[36] Ibid.
[37] Ibid.

manifestații". Lozinca „Jos cu Hitler" a răsunat în acele zile în toată Transilvania [38].

Manifestațiile protestatare de la Cluj au fost așa de puternice încît ele au alarmat pe generalul Werth Henrik, șeful delegației maghiare, care avea misiunea să preia teritoriul răpit României. Ținînd cont de aceste împrejurări, el cerea ca trupele horthiste să ajungă mai devreme decît data fixată în împrejurimile Clujului [39].

Amploarea și vigoarea manifestațiilor populare din Cluj o demonstrează și faptul că autoritățile locale au comunicat forurilor în drept că nu pot controla și stăpîni situația din această localitate [40].

Asemenea demonstrații populare protestatare au avut loc în majoritatea orașelor care, conform prevederilor dictatului, urmau să fie ocupate de trupele horthiste. Astfel, la Bistrița Năsăud, români, maghiari, germani au scandat pe străzi „Jos cu dictatul de la Viena" [41] ; în județul Maramureș, în adunări populare, populația a protestat cu indignare împotriva cedării părții de nord a Transilvaniei [42]. Numeroase au fost și localitățile din județul Alba în care au avut loc manifestații asemănătoare. Piața Mare din orașul Sebeș a fost neîncăpătoare pentru marea manifestație patriotică din 3 septembrie 1940. Au venit la Sebeș țărani din comunele învecinate. Hotărîrea și dîrzenia cu care manifestanții au cerut salvarea, „prin orice jertfe, de sclavia și iobăgia grofilor împilatori" a fraților lor din teritoriile cedate reflectau hotărîrea lor de a se jertfi pentru apărarea teritoriului strămoșesc. Cei care au luat cuvîntul (învățători, preoți, judecători) au arătat jalea și revolta sufletească care cuprinseseră pe fiecare ardelean pentru nedreptatea săvîrșită prin ciuntirea Transilvaniei. Întreaga adunare a intonat cu însuflețire cîntece patriotice. Mulțimea reunită în Piața Mare a orașului a format o lungă coloană, care, în frunte cu fanfara, a străbătut străzile orașului. Ajungînd în fața cazărmii militare, demonstranții au manifestat pentru armata română, exprimîndu-și convingerea „că ea nu va pregeta, nici astăzi, să fie la datorie pînă la sfîrșit" [43].

În numeroase cazuri grupuri mari de muncitori s-au deplasat în localitățile unde aveau loc asemenea manifestații. Spre exemplu, la 1 septembrie 1940, un număr de peste 150 de muncitori din Cugir au plecat cu trenul la Alba Iulia, unde au luat parte la demonstrația maselor populare din acel oraș împotriva dictatului de la Viena [44]. La Călan, cu toată propaganda guvernului horthist, majoritatea muncitorilor maghiari au hotărît să rămînă pe loc, să nu plece în teritoriul cedat [45]. Muncitorii din Cugir s-au adunat în curtea fabricii și au protestat hotărît împotriva dezmembrării Transilvaniei. O notă a poliției din Deva consemna faptul că în rîndul muncitorilor din

[38] Arhivele statului București, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, dosarul nr. 522, fila 3.

[39] L. Bányai, *Din lupta unită a oamenilor muncii români și de alte naționalități sub conducerea P.C.R. (1933—1944)*, în „Studii" nr. 3/1966, p. 486.

[40] Arhivele statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale, dosarul nr. 1 093/1940, fila 26.

[41] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 1/465, fila 736 ; Arhivele statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale, dosarul nr. 1 093/1940, filele 25—26.

[42] Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 22/79, fila 1 069.

[43] „Universul" din 7 septembrie 1940.

[44] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 72, dosarul nr. 6 835, fila 35.

[45] Ibidem, fila 61.

Hunedoara se auzeau mereu „injurii la adresa lui Hitler şi Mussolini, responsabilii pentru catastrofa în care am ajuns“ [46].

Manifestaţiile populare protestatare amintite mai sus au evidenţiat hotărîrea poporului român de a-şi apăra integritatea şi suveranitatea patriei. Lozincile sub care s-au desfăşurat acţiunile evidenţiază cu pregnanţă sentimentele profund patriotice, de atitudine politică netă antifascistă şi antihitleristă, sentimente care clocoteau în sînul poporului român. Legaţia germană din Bucureşti, în comunicarea din 2 septembrie 1940 trimisă comandamentului suprem al armatei germane, este nevoită să constate prezenţa acestei stări de spirit : „Ieri au avut loc în toată ţara mari demonstraţii antigermane, în special la Braşov, Cluj, Oradea, Sighişoara şi Bucureşti“ [47], iar într-un raport din 3 septembrie 1940 aceeaşi legaţie nota că „...în toată Transilvania au loc demonstraţii la care se strigă : «Jos cu Hitler», «Jos cu Mussolini», «Nu dăm Transilvania»“ [48].

Se consemna în acest mod o realitate tragică, care se repercuta în egală măsură asupra popoarelor român şi ungar, că ambele ţări se aflau sub imperiul dictatelor fasciste ale lui Hitler şi Mussolini, că sfîrtecarea României era preţul de înrobire a Ungariei horthiste de către puterile Axei fasciste.

Amploarea acţiunilor îndreptate împotriva dictatului de la Viena a fost deosebit de mare. Astfel, săptămînalul în limba franceză „Ankara“ constata că „în România reacţiunea provocată prin arbitrajul de la Viena a fost atît de violentă încît au trebuit să fie luate măsuri grabnice şi extreme... pentru a se asigura ordinea şi liniştea“ [49]. Într-adevăr, speriat de amploarea, de intensitatea şi caracterul antifascist pe care l-au luat manifestaţiile, guvernul profascist Ion Gigurtu a luat măsuri de interzicere a oricărei manifestaţii publice, ameninţînd cu aspre sancţiuni pe organizatorii lor.

Formele de manifestare potrivnice dezmembrării teritoriului ţării nu s-au rezumat la demonstraţiile publice, de stradă, care, neîndoios, au fost cele mai importante. În şirul acestor forme se înscriu numeroasele telegrame înaintate Consiliului de Miniştri şi Ministerului de Interne din partea multor locuitori din ţară, prin care, pe lîngă protestul faţă de dictatul de la Viena, era exprimată şi dorinţa de a se lua măsuri eficace pentru apărarea graniţelor. Astfel, locuitorii din ţinutul Zarandului declarau în telegrama trimisă că sînt gata în orice moment pentru a pleca să apere teritoriul ce trebuia cedat Ungariei horthiste [50]. Pătrunsă de spirit înalt patriotic a fost şi telegrama membrilor Uniunii fostelor gărzi naţionale româneşti din Transilvania *. Ei arătau că dictatul „nesocoteşte drepturile firești bimilenare, istorice şi etnice, ale poporului românesc de pe aceste plaiuri...“. Redînd starea lor sufletească, exprimînd solidaritatea şi angajamentele pentru lupta viitoare, protestul concluda : „Noi vom lupta din toate puterile şi vom îndura orice jertfă pînă la eliberarea lor. Acest sfînt ideal constituie din acest moment pentru foştii

[46] Ibidem, fila 35.
[47] Ibidem, fondul nr. 103, dosarul nr. 8 505, fila 22.
[48] „Documents of Germany Foreign Policy“, Seria D, vol. XI, p. 11.
[49] Arhivele statului Bucureşti, fondul Ministerului Propagandei Naţionale, dosarul nr. 1 095/1940, fila 74.
[50] „Universul“ din 4 septembrie 1940.
* Înfiinţate în anul 1918, aceste gărzi au constituit formaţii înarmate ale consiliilor naţionale.

luptători ai gărzilor naţionale ardelene un crez şi jurămînt ce ne leagă pînă în momentul dezrobirii fraţilor pierduţi“ [51].

Deşi starea de revoltă a poporului român se înteţea, guvernul antonescian a interzis protestele publice faţă de samavolniciile autorităţilor horthiste comise în teritoriul românesc cotropit. În pofida acestei măsuri, refugiaţii români au ţinut o consfătuire în octombrie 1940 la Bucureşti, cu care prilej şi-au manifestat indignarea faţă de teroarea horthistă, hotărînd să întocmească un memoriu în acest sens [52] ; în acelaşi scop, la 15 noiembrie 1940, a luat fiinţă Asociaţia „Pro Transilvania“, desfiinţată de guvernul antonescian la începutul anului 1942, la intervenţia Legaţiei germane din Bucureşti. De asemenea s-au constituit Asociaţia refugiaţilor şi expulzaţilor din Ardealul ocupat şi asociaţia „Ardealul“ [53].

În ziua de 2 septembrie 1940 a luat fiinţă la Cluj Comunitatea românească, sub preşedinţia dr. Emil Haţiegan. În jurul acestei asociaţii s-au grupat mai întîi intelectualii de frunte ai Ardealului. Prin organul său de presă, „Gazeta noastră“ (seria nouă), asociaţia îndemna populaţia românească „...să se unească neîntîrziat şi să se organizeze pentru a birui vremile — cum le-am biruit de-a lungul leaturilor“ [54].

*

Prin amploarea şi caracterul lor antifascist, prin lozincile sub care s-au desfăşurat, prin faptul că la ele au participat bărbaţi şi femei de toate vîrstele, aparţinînd diferitelor clase şi pături sociale, manifestaţiile populare de protest faţă de dictatul de la Viena au o înaltă semnificaţie patriotică. Ele au reliefat starea de spirit, sentimentele, durerea, mînia şi revolta poporului faţă de fascism. Poporul român, prin manifestaţiile amintite, a dovedit cît îi sînt de scumpe independenţa şi integritatea patriei. Peste cinci ani, dictatul fascist de la Viena era anulat prin trecerea nordului Transilvaniei în hotarele firești ale patriei

Impetuoasa acţiune de eliberare izbucnită tumultuos, nestăvilit în zilele lui August 1944 s-a continuat prin lupta de eliberare a întregii ţări. Contribuţia Armatei române, cot la cot cu Armata sovietică, la dezrobirea poporului ungar de sub jugul fascist şi al Germaniei hitleriste, ţelurile înalte, nobile ale construcţiei societăţii socialiste, care stau în faţa popoarelor român şi ungar, au fundat temelia trainică a relaţiilor de prietenie frăţească ce domnesc astăzi între Republica Socialistă România şi Republica Populară Ungară, relaţii bazate pe principiile respectării integrităţii teritoriale, a independenţei şi suveranităţii naţionale ale fiecărei ţări.

TR. BUNESCU

[51] „Universul“ din 6 septembrie 1940.
[52] Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 504, fila 145.
[53] „Tribuna“, Alba Iulia, anul I, nr. 1, din 25 decembrie 1940.
[54] „Gazeta noastră“, anul I, nr. 1, din 8 septembrie 1940.

Aspecte ale legislației în prima etapă a revoluției populare

În fața Partidului Comunist Român, devenit partid de guvernămînt, începînd cu 23 August 1944 au stat în prima etapă a revoluției populare sarcini noi, hotărîtoare pentru dezvoltarea societății românești.

În realizarea acestora, *dreptul* a avut un rol însemnat, fiind chemat să contribuie la realizarea aspirațiilor revoluționare ale maselor, să apere cuceririle revoluționare ale poporului în lupta cu forțele reacționare, răsturnate de la putere.

În funcție de complexitatea sarcinilor primei etape a revoluției populare, de particularitățile acestora — determinate de situația obiectivă a țării noastre — și de faptul că prima etapă era doar o perioadă de tranziție, chemată să pregătească terenul pentru trecerea la revoluția socialistă, s-au manifestat și trăsăturile, particularitățile *dreptului* care s-a aplicat.

Pe plan legislativ, după răsturnarea dictaturii militare-fasciste, au fost elaborate o serie de măsuri legislative *, prin care s-a realizat abolirea legisla-

* Aceste măsuri, începînd cu cele stabilite prin decretul nr. 1626 din 31 august 1944, s-au elaborat — pentru perioada pînă la 6 martie 1945, într-o luptă acerbă, expresie a unei încleștări de clasă deosebite, între mase uriașe ale populației — care sub conducerea partidului comunist au militat pentru dezvoltarea revoluției și prin adoptarea unor măsuri legislative care să asigure succesul luptei revoluționare — și elementele reacțiunii, în frunte cu monarhia, interesate în menținerea regimului burghezo-moșieresc (uzitînd pentru aceasta chiar legislația elaborată de dictatura militaro-fascistă, de exemplu legislația care interzicea organizarea muncitorilor și cea referitoare la raporturile dintre patroni și muncitori).

Pe linia dezvoltării dispozițiilor decretului nr. 1626 amintit mai sus, ca prim succes al luptei duse de masele populare împotriva politicii reacțiunii, s-a înscris elaborarea decretului nr. 1849 din 11 octombrie 1944, care prin completările făcute art. IV al decretului 1626 a adus modificări substanțiale Constituției repuse în vigoare, lovind în politica guvernului cu majoritate reacționară de tergiversare a judecării criminalilor de război.

Constituția repusă în vigoare prevedea că „Nici o jurisdicțiune nu se poate înființa decît numai în puterea unei anumite legi.

Comisii și tribunale extraordinare nu se pot crea sub nici un fel de numire și sub nici un fel de cuvînt în vederea unor anume procese, fie civile, fie penale, sau în vederea judecării unor anume persoane" (art. 104 al Constituției din 1866, art. 101 al Constituției din 1923).

Aceasta ar fi însemnat că instituirea unor instanțe speciale pentru a judeca criminalii de război era sortită eșecului.

ției din timpul dictaturii regale și al dictaturii militare-fasciste, precum și a regimului juridic instituit prin aceste legislații devenite incompatibile cu dispozițiile Constituției repuse în vigoare și cu cuceririle revoluționare ale maselor conduse de partidul comuniștilor *.

În privința activității legislative s-a renunțat, pe moment, la procedura de legiferare stabilită de Constituția României din 1866 (cu modificările ce i-au fost aduse ulterior, inclusiv cele din 1923), după care această activitate se exercita „colectiv de către rege și Reprezentanța națională" (art. 32 al Constituției din 1866 ; art. 34 al modificării Constituției din 1923 **), deoarece prin repunerea în vigoare a Constituției din 1866, cu modificările ce i-au fost aduse ulterior, inclusiv cea din 1923, decretul constituțional din 31 august 1944 a lăsat în suspensie problema parlamentului, în sensul că el urma să fie reorganizat ***. După cum se știe, în timpul dictaturii regale, parlamentul a continuat să existe cu atribuții limitate, iar în perioada dictaturii antonesciene nu a existat parlament.****

Datorită acestui fapt, guvernele cu majoritate reacționară, folosindu-se de rege, care avea în competența sa activitatea legislativă, au încercat să stăvilească desfășurarea procesului revoluționar declanșat odată cu insurecția

Masele populare în lupta lor revoluționară, cu sprijinul elementelor democrate din guvern, au impus elaborarea decretului la care ne-am referit și care a statuat că : „Legi speciale vor prevedea condițiile în care vor putea fi urmăriți și sancționați toți acei care, în orice calitate și sub orice formă, au contribuit la dezastrul țării, în special în legătură cu războiul purtat împotriva Națiunilor Unite", facilitînd astfel măsurile care au fost adoptate ulterior.

În plus, împotriva dispozițiilor Constituției repuse în vigoare după care „nici o lege nu poate înființa pedeapsa confiscării averilor" (art. 17 al Constituției din 1866, art. 15 al Constituției din 1923) și a dispoziției după care pedeapsa cu moartea nu se putea „reînființa afară de cazurile prevăzute în Codul penal militar în timp de război" (art. 18 al Constituției din 1866 și 16 al Constituției din 1923), decretul mai sus amintit, pentru a pune în aplicare cerința maselor ca vinovații de dezastrul țării, criminalii și profitorii de război să fie pedepsiți exemplar, a adus în continuare prevederea conform căreia legile speciale pentru urmărirea și sancționarea criminalilor de război „vor putea prevedea și măsuri pentru urmărirea averii lor".

* Prin art. 1 s-a statornicit că „drepturile românilor sînt cele recunoscute de Constituția din 1866, cu modificările ce ulterior i-au fost aduse și de Constituția din 29 martie 1923".

** Art. III, alin. 2, al decretului 1626 menționează că : „Pînă la organizarea Reprezentanței naționale, puterea legiuitoare se exercită de către rege, la propunerea Consiliului de Miniștri", cu toate că art. II al decretului la care ne referim stabilea sub rezerva celor cuprinse în art. III—IV, că „puterile statului se vor exercita după regulile așezate în Constituția din 29 martie 1923".

*** Măsurile cu privire la organizarea parlamentului pe baze noi, altele decît cele stabilite de Constituția României burghezo-moșierești și de legile electorale date în concretizarea dispozițiilor ei, au fost prevăzute în decretul nr. 2 218, privitor la exercitarea puterii legislative, și decretul nr. 2 219, referitor la alegerile pentru Adunarea deputaților, ambele din 13 iulie 1946. Pe baza acestora, în urma victoriei maselor populare în alegerile din noiembrie 1946, s-a creat primul parlament democratic din istoria țării noastre.

**** Practic, parlamentul a fost desființat în România în urma falimentului înregistrat de regimul parlamentar în alegerile din decembrie 1937. Constituția din 1938 a prevăzut parlamentul în rîndul organelor statului și l-a organizat după sistemul corporatist fascist italian. Un asemenea parlament nu s-a întrunit niciodată, datorită crizei în care a intrat regimul dictaturii regale, iar prin decretul-regal nr. 3052 din 5 septembrie 1940 („Monitorul oficial" nr. 205 din 5 septembrie 1940), conform art. 2, parlamentul a fost dizolvat.

națională antifascistă din august 1944. Încercările acestora au fost zdrobite de lupta revoluționară a maselor populare, a clasei muncitoare, care au înlăturat treptat elementele fasciste și reacționare din organele locale și centrale ale aparatului de stat, cucerind, pas cu pas, poziții hotărîtoare în procesul de instaurare a unei puteri democrate.

Prin puternice acțiuni revoluționare, masele populare au reușit să impună guvernelor Sănătescu și Rădescu elaborarea și aplicarea unor măsuri legislative importante pe linia dezvoltării democratice a țării noastre. Între acestea amintim legislația elaborată în legătură cu situația juridică a minorităților naționale, care în final s-a concretizat în Statutul naționalităților minoritare [1] (februarie 1945), o parte a legislației referitoare la urmărirea, judecarea și sancționarea criminalilor de război și a celor vinovați de dezastrul țării [2], legea pentru sindicatele profesionale [3], o parte a legislației referitoare la purificarea aparatului de stat [4] etc.

În elaborarea acestor măsuri legislative un rol important au avut comuniștii și elementele democratice din cele trei guverne cu majoritate reacționară, care prin activitatea lor au dat curs și au sprijinit acțiunile revoluționare ale maselor populare.

Toate acestea se adăugau multiplelor măsuri și acțiuni de democratizare impuse de mase și aplicate în dezvoltarea luptei pentru democrație în România acelei etape. Instaurarea guvernului de largă concentrare democratică a constituit acea forță de guvernămînt care da legislației eficiență pentru slujirea intereselor poporului și în plus îngăduia elaborarea de noi legi în spiritul progresului social și în pas cu mersul revoluției.

Reacția forțelor antipopulare s-a manifestat sub cele mai variate forme. Este știut că timp de 5 luni, pînă în ianuarie 1946, regele a refuzat să conlucreze cu guvernul, desfășurîndu-se așa-zisa „grevă regală", timp în care a respins legiferarea decretelor, legilor emanate de la guvernul democrat.

După „normalizarea" relațiilor dintre guvernul democratic și rege și pînă la constituirea primului parlament democratic din istoria României, activitatea de legiferare s-a desfășurat pe baza și în conformitate cu prevederile decretului constituțional din 31 august 1944.

Reconstituirea instituției parlamentare (în noiembrie 1946) nu a însemnat, în condițiile primei etape a revoluției populare din țara noastră, revenirea la situația existentă în regimul burghezo-moșieresc, cînd parlamentul a fost un organ ce a reprezentat pe exploatatori. Parlamentul creat în 1946 a fost un organ nou al aparatului de stat, atît sub aspectul structurii și componenței sale, cît și sub aspectul activității pe care a desfășurat-o.

Cu toate că s-a repus în vigoare Constituția României (1886—1923) în privința raporturilor dintre rege, parlament și guvern, nu s-a revenit la situația existentă în România burghezo-moșierească, cînd regele și vîrfurile claselor dominante au fost, de fapt, factorul dominant al vieții parlamentare, cu implicațiile inerente în politica internă și externă a țării.

[1] Colecția de legi și regulamente, tom. XXIII, p. 186—190.
[2] Ibidem, p. 89 și urm. Legile nr. 50 și 51.
[3] Ibidem, p. 98—111.
[4] Ibidem, tom. XXII, p. 24—25.

În acelaşi timp, repunerea în vigoare a constituţiei însemna că, în condiţiile existenţei parlamentului, activitatea legislativă urma a se exercita de către rege şi parlament *.

Oare în virtutea acestor texte de lege, în condiţiile primei etape a revoluţiei populare în privinţa exercitării activităţii legislative, situaţia a fost identică cu cea din regimul burghezo-moşieresc, cînd, pe baza prevederilor constituţionale şi a diferitelor legi ordinare în viaţa politică practică, organele executive — regele şi guvernul — au dominat asupra celor legislative — parlamentul ? Răspunsul este nu ! Aceste legi şi noul parlament aveau un conţinut determinat de fondul general al societăţii româneşti, care înainta pe calea democraţiei sub impulsul participării maselor largi populare la viaţa politică a ţării.

Actele constituţionale şi legile ordinare date în aplicarea dispoziţiilor lor, care au avut valabilitate în prima etapă a revoluţiei populare din ţara noastră, au dat regelui importante atribuţii în cadrul activităţii legislative, şi anume : iniţiativa legislativă (manifestată fie prin mesajul regal la deschiderea Adunării deputaţilor, fie prin intermediul cabinetului ministerial în timpul sesiunilor) ; dreptul de sancţiune şi promulgare a legilor **.

Menţinerea monarhiei şi restabilirea unora dintre prerogativele ei, pe baza actelor legislative amintite mai sus, nu a însemnat că ea a reocupat poziţia de organ central al statului şi că a devenit centrul vieţii politice, aşa cum a fost în România burghezo-moşierească, dar nici că raporturile dintre aceasta şi parlament au fost normale, fără dificultăţi şi greutăţi create de ea. Iniţiativa a aparţinut, în permanenţă, forţelor democratice, iar tactica partidului comunist de conlucrare în etapa dată cu o parte a burgheziei şi menţinerea vremelnică a monarhiei, prevedea dezvoltarea cuceririlor democratice şi pe tărîm legislativ şi îngustarea treptată a sferei de acţiune a monarhiei şi cercurilor burgheze.

Forţele reacţiunii, care au primit o grea lovitură politică în alegerile parlamentare din 1946, şi-au pus mari speranţe în monarhie şi nădăjduiau că Mihai de Hohenzollern va face totul pentru a paraliza activitatea parlamentară, provocînd astfel o criză politică. Într-adevăr, normele constituţionale în vigoare dădeau regelui o serie de prerogative, dar acesta, temîndu-se că ignorînd reformele propuse şi adoptate în parlament ar putea să-şi piardă tronul, a sancţionat o parte din aceste măsuri, opunîndu-se mai ales măsurilor referitoare la armată (îndeosebi cele privitoare la comprimările din armată).

Valul crescînd al luptei maselor nu putea fi ignorat nici un moment în alternativa monarhiei de a se folosi de prerogativele sale împotriva parlamentului democrat sau de a nu se folosi.

* Art. 32 al Constituţiei din 1866 (Art. 34 al Constituţiei modificate în 1923), situaţie reafirmată, în perspectiva de viitor şi de alin. 2 al art. III din decretul constituţional nr. 1 626, din 31 august 1944 şi prevăzută de art. 1 al decretului nr. 2 218. din 13 iulie 1946 pentru exercitarea puterii legislative, care stabilea că „puterea legislativă se exercită colectiv de rege şi Reprezentanţa naţională, conform dispoziţiilor prevăzute în Constituţiunea din..." Colecţia de legi şi regulamente, tom. XXIV, p. 1 533—1 535.)

** În plus de aceasta, art. 50 al Regulamentului interior al Adunării deputaţilor prevedea, de exemplu, că monarhia nu putea fi pusă în discuţie, iar mesajul regal nu se va discuta decît atunci cînd venea cu propunere de lege ferenda.

Măsurile adoptate de parlament în vara anului 1947, şi la care regele s-a opus, au fost puse în aplicare împotriva voinţei lui.

Formal, regele a avut, pe baza dispoziţiilor constituţiei repuse în vigoare, dreptul de a dizolva Adunarea deputaţilor (art. 95, alin. 6—7 al Constituţiei din 1866, şi art. 90, alin. 6—7 al Constituţiei modificate în 1923). Punerea în aplicare a acestui drept i-a fost sugerată regelui de conducerea partidelor reacţionare, care au insistat pe lîngă el ca acest drept să fie înscris şi în decretele din 13 iulie 1946. Regele n-a uzat de acest „drept constituţional", pentru că o asemenea încercare de subminare şi dizolvare a parlamentului democratic, organul reprezentativ real al intereselor maselor populare, ar fi pus sub semnul întrebării existenţa însăşi a monarhiei.

Alegerile din 1946, constituirea primului parlament democratic din istoria României au dus la schimbarea raporturilor nu numai între rege şi parlament, ci şi a raporturilor dintre rege şi guvern. De acum elementele reacţiunii nu mai puteau contesta caracterul reprezentativ al guvernului, aşa cum făcuseră anterior. Guvernul, remaniat după alegerile din noiembrie 1946, se sprijinea pe majoritatea democratică stabilă din parlament, iar iniţiativa legislativă i-a aparţinut.

Caracteristicile fundamentale ale activităţii legislative şi ale măsurilor luate în prima etapă a revoluţiei populare din ţara noastră au fost determinate de importanţa şi de complexitatea sarcinilor interne şi externe care stăteau în faţa luptei revoluţionare a poporului nostru.

Prin conţinutul ei de clasă, prin forţele ei motrice şi obiectivele ei, această etapă a însemnat desăvîrşirea sarcinilor revoluţiei burghezo-democratice.

Statul democrat-popular, prin măsurile legislative adoptate în această primă etapă a revoluţiei, a urmărit înfrîngerea claselor şi elementelor contrarevoluţionare, antidemocratice, care încercau prin activitatea lor să-şi recapete poziţiile pierdute şi se străduiau să doboare guvernul democratic instaurat.

Astfel, au fost luate măsuri împotriva elementelor fasciste, vinovate de dezastrul ţării, de crime împotriva păcii şi umanităţii, împotriva burgheziei reacţionare şi a moşierimii, care, înfrînte în marile bătălii politice din această etapă, au căutat să dezorganizeze economia, să amplifice haosul şi inflaţia, să lovească în regimul democrat-popular, făcînd încercări de a reinstaura puterea lor politică, în care scop au făcut uz de orice mijloc, inclusiv organizarea de bande de asasini şi comiterea de crime cu caracter politic [5].

Dar încercările reacţiunii au eşuat ; ele s-au lovit de hotărîrea fermă a maselor de a da viaţă programului forţelor democratice.

Legislaţia din această etapă oglindeşte trecerea statului democrat la înfăptuirea unor sarcini ale funcţiei economico-organizatorice. Între acestea, un loc însemnat revenea celor privind controlul, evidenţa şi, într-o anumită măsură, dirijarea producţiei, activităţi extrem de importante care, în condiţiile existenţei proprietăţii capitaliste, au făcut ca aceasta să fie utilizată nu

[5] Foarte semnificative, în această privinţă, au fost acţiunile P.N.Ţ.-Maniu din vara anului 1947, cînd a încercat să scoată peste graniţă un grup de demnitari ai săi pentru a unelti de acolo împotriva regimului democrat-popular ; acţiunile pe linia sabotajului economic — cele de la Reşiţa, organizate de reacţiunea internă ş.a.

numai pentru obținerea plusvalorii de către capitaliști, ci și în scopul refacerii economiei și al îmbunătățirii situației materiale a poporului muncitor.

Legislația din această etapă, subordonată traducerii în viață a aspirațiilor și năzuințelor poporului nostru, aspirații și năzuințe care prindeau cu fiecare zi contur mai precis, se poate grupa în următoarele categorii, avîndu-se în vedere atît finalitatea ei, cît și sorgintea legislației :

a. legislația nou elaborată pentru a lichida măsurile și instituțiile create de regimul dictaturii regale și cel al dictaturii militare-fasciste, pentru defascizarea și democratizarea țării ;

b. legislația elaborată în timpul regimului burghezo-moșieresc din România, dar care, putînd fi folosită în realizarea sarcinilor primei etape a revoluției populare, a fost preluată ;

c. legislația nouă elaborată în această etapă pentru traducerea în viață a sarcinilor pe care le ridica revoluția populară, o parte a ei depășind cadrul măsurilor luate pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și fără a se fi trecut la revoluția socialistă, a avut caracter anticapitalist.

Pentru a evita o expunere prea amplă și factologică, în cele ce urmează vom prezenta cîteva exemple pentru fiecare din cele trei grupe, subliniind cu aceasta nu numai fidelitatea forțelor democratice, în frunte cu Partidul Comunist Român, față de principiile democratice, față de interesele, aspirațiile și năzuințele poporului nostru, dar și capacitatea creatoare a partidului nostru, care a știut să aplice tezele marxism-leninismului la condițiile concrete ale țării noastre, în cadrul revoluției populare.

În urma punerii în aplicare a decretului constituțional nr. 1 626, din 31 august 1944, s-a lichidat legislația elaborată și aplicată în timpul dictaturii regale și al dictaturii militare-fasciste, regimul juridic și instituțiile juridico-politice create de aceste legislații, trecîndu-se astfel la defascizarea și democratizarea aparatului de stat și a vieții publice, cerințe imperios impuse de desfășurarea revoluției populare.

În timpul celor trei guverne cu majoritate reacționară, realizarea acestor deziderate a fost mult îngreunată. Cu toate acestea, s-au obținut rezultate pozitive în această perioadă pînă la 6 martie 1945, datorită luptei revoluționare a maselor, în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român.

Legislația elaborată pentru a lichida orice urmă a fascismului va viza atît capacitatea juridică a persoanelor, cît și lichidarea oricărei forme de organizare și activitate a elementelor fasciste în vederea defascizării și democratizării aparatului de stat și a vieții publice.

În legătură cu manifestarea capacității politice, decretele nr. 2 218 și 2 219, din iulie 1946, care au stabilit normele referitoare la structura parlamentului și regimul electoral pentru alegerea Adunării deputaților, au avut o semnificație deosebită prin instaurarea adevăratei universalități a votului, lichidînd, în principiu, toate discriminările în materie cunoscute în regimul burghezo-moșieresc.

În privința defascizării și democratizării aparatului de stat, a desființării și interzicerii activității organizațiilor de tip fascist, au fost luate, de

asemenea, măsuri importante. Astfel, prin diversele reorganizări ale structurii şi componenţei Consiliului de Miniştri şi ale diferitelor ministere [6] (mai ales după 6 martie 1945), s-au desfiinţat o serie de organe centrale necorespunzătoare [7].

Pe linia lichidării organizaţiilor de tip fascist au fost desfiinţate : organizaţia Grupului etnic german [8], Munca tineretului român [9], Administraţia comercială pentru exploatarea muncii în taberele şi coloniile de muncă [10] ş.a., iar în 1947, prin legea nr. 289, s-a stabilit că „organizaţiile prohitleriste de tip fascist, politice, militare sau paramilitare, ca şi organizaţiile care au dus propagandă ostilă Naţiunilor Unite, existente pe teritoriul României la 23 August 1944, sînt şi rămîn desfiinţate.

Reînfiinţarea, sub orice formă, a unor asemenea organizaţii este interzisă.

Se ratifică măsurile administrative prin care aceste organizaţii au fost desfiinţate" (art. 1).

Statul democrat-popular nu s-a limitat la a proclama desfiinţate aceste organizaţii şi a interzice reînfiinţarea lor, ci, prin dispoziţiile art. 3 şi 4 ale legii, a incriminat continuarea activităţii de către aceste organizaţii, reînfiinţarea lor sau a altora similare.

Tot din această primă categorie au făcut parte şi măsurile pentru purificarea administraţiei de stat, pentru înlăturarea din aparatul de stat a elementelor fasciste, pentru judecarea şi pedepsirea vinovaţilor de crime de război şi de dezastrul ţării.

Înainte de a trece la expunerea cîtorva măsuri, din cele mai semnificative, luate pe plan legislativ în acest domeniu, o precizare este necesară, şi aceasta în legătură cu aparatul local-administrativ. În prima etapă a revoluţiei populare din ţara noastră, din punct de vedere al organizării aparatului local-administrativ, s-au menţinut vechile forme : comuna, plasa şi judeţul. S-a schimbat însă conţinutul acestor forme, atît sub aspectul cadrelor lor de conducere, cît şi din punctul de vedere al activităţii desfăşurate, ca urmare a luptei revoluţionare a maselor populare, care, prin puternice acţiuni, a înlăturat din organele locale şi centrale ale administraţiei elementele fasciste, punînd în locul lor pe reprezentanţii poporului.

Procesul smulgerii aparatului local al administraţiei de stat din mîna reacţiunii prin înlăturarea primarilor şi prefecţilor reacţionari şi pentru instaurarea în locul lor a elementelor democrate a avut loc înainte de 6 martie 1945. Învingînd opoziţia reacţiunii, lupta revoluţionară a maselor populare a contribuit şi pe această cale la îngustarea sferei de exercitare a autorităţii

[6] „Monitorul oficial" nr. 202, din 1 septembrie 1944, nr. 218, din 21 septembrie 1944, nr. 264, din 14 noiembrie 1944.

[7] Subsecretariatul de stat al românizării, colonizării şi inventarului — creat în 1941 —, desfiinţat în 1944. Ministerul Propagandei Naţionale a fost transformat la început în Direcţia presei şi informaţiilor din Ministerul de Externe, cu sarcini radical deosebite faţă de cele pe care le-a avut în timpul dictaturii militare-fasciste s. a.

[8] „Monitorul oficial" nr. 233, din 8 octombrie 1944, p. 13—14.

[9] „Monitorul oficial" nr. 235, din 11 octombrie 1944, p. 22.

[10] „Monitorul oficial" nr. 164, din 23 iulie 1945.

guvernelor cu majoritate reacţionară şi a pregătit victoria de la 6 martie 1945 — instaurarea guvernului de largă concentrare democratică.

Această luptă n-a fost uşoară. Ea a îmbrăcat forme diverse, s-a desfăşurat într-o încleştare de clasă foarte intensă, ducînd şi la jertfe de vieţi omeneşti din rîndul fiilor oamenilor muncii.

După 6 martie 1945, noua putere a luat o serie de măsuri pentru a ajuta acţiunile maselor populare şi a consfinţit rezultatele luptei revoluţionare a acestora.

În legătură cu purificarea administraţiei de stat, încă din septembrie 1944, prin legea nr. 461 [11] s-au trasat principiile generale ale acestei activităţi, norme care au fost completate ulterior printr-o serie de legi modificatoare *.

Pe baza acestor dispoziţii generale, de principiu, s-a trecut apoi la măsuri concrete, pe diferitele compartimente, legiferîndu-se măsurile de epurare mai ales în acele sectoare unde elementele reacţionare predominau. Astfel, prin legea nr. 643, din decembrie 1944 [12], s-a trecut la purificarea Corpului avocaţilor ; prin legea nr. 102, din februarie 1945 [13], s-au stabilit dispoziţiile legale ale epurărilor în domeniul presei şi alte asemenea măsuri [14].

În martie 1945 s-a elaborat legea nr. 217 [15], prin care s-au completat categoriile de funcţionari amintite mai sus, ce puteau fi îndepărtaţi din serviciu, cu categoria acelora care au comis crime şi delicte, acte de teroare şi violenţă fizică şi morală după 23 August 1944, precum şi cu cei care prin acţiunile lor politice împiedicau în orice mod buna funcţionare a serviciilor publice sau tulburau relaţiile dintre România şi aliaţii săi.

Aceste măsuri au pregătit terenul pentru elaborarea legii nr. 746 pentru Statutul funcţionarilor publici [16], prin care s-au lichidat toate discriminările cunoscute în societatea burgheză, punîndu-se la baza recrutării şi activităţii funcţionarilor publici principiile democratice.

În legătură cu traducerea în viaţă a obligaţiilor pe care şi le-a asumat guvernul României prin convenţiile semnate cu Naţiunile Unite, referitor la urmărirea şi pedepsirea criminalilor de război şi a celor vinovaţi de dezastrul ţării, cu toată tergiversarea încercată şi parţial realizată de către elementele reacţionare din guvernele de pînă la 6 martie 1945, în ianuarie 1945, ca urmare a presiunii exercitate de masele populare şi elementele democrate din guvern au fost elaborate legile nr. 50 şi 51 [17]. Legea nr. 50 se referea la urmărirea şi pedepsirea criminalilor şi profitorilor de război ; ea a definit

[11] „Monitorul oficial" nr. 216, din 19 septembrie 1944.

* Se îndepărtau din serviciu, fără nici un fel de indemnizaţie, „indiferent de la data la care au fost numiţi, încadraţi sau angajaţi, funcţionarii care :

I. s-au pus prin acţiuni proprii, sub orice formă, în slujba hitlerismului şi a fascismului, slujind astfel interesele străine de acelea ale naţiunii române ;

II. au militat sub orice formă în vreo organizaţie politică sau paramilitară, legionară, fascistă sau hitleristă, sau au pregătit calea instaurării dictaturilor de tip fascist în România.

III. Au militat propagînd idei contra principiilor democratice ori influenţaţi, în exerciţiul funcţiei lor, au săvîrşit presiuni, acte de teroare, schingiuiri şi omoruri. Dispoziţiile de mai sus se vor aplica şi faptelor comise în viitor" („Monitorul oficial" nr. 233, din 8 octombrie 1944, nr. 273, din 24 noiembrie 1944.)

[12] „Monitorul oficial" nr. 295, din 19 decembrie 1944.

[13] „Monitorul oficial" nr, 34, din 12 februarie 1945.

[14] „Monitorul oficial" nr. 173, din august 1945.

[15] „Monitorul oficial" nr. 74, din 20 martie 1945.

[16] „Monitorul oficial" nr. 220, din 22 septembrie 1946.

[17] „Monitorul oficial" nr. 17, din 21 ianuarie 1945.

cele două noţiuni — criminal de război şi profitor de război —, cine se încadra în ele şi a creat două instituţii noi pentru punerea în aplicare a prevederilor ei : Curtea specială pentru criminalii de război — ca instanţă de judecată — şi Acuzatorul public, iar a doua lege pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării, lege care a creat tribunalele speciale pentru judecarea acestor infractori. La 21 aprilie 1945 a fost elaborată o nouă lege pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării sau de crime de război [18], care a creat ca instanţă de judecată Tribunalul poporului. Aceasta a înlocuit cele două legi anterioare (din ianuarie 1945).

Situaţia creată în timpul dictaturii militare-fasciste, cînd, pe baza proclamării rasismului ca politică de stat, s-a elaborat o întreagă legislaţie care a pus în practică această politică, nu putea fi tolerată după 23 August 1944. Începînd cu desfiinţarea lagărelor de internare [19] în septembrie 1944, au fost elaborate o serie de legi pentru desfiinţarea măsurilor luate în timpul dictaturii regale şi al dictaturii militare-fasciste. Încoronarea luptei pentru lichidarea legislaţiei fasciste şi pentru rezolvarea pe principii democrate a problemelor legate de capacitatea juridică şi politică a persoanelor a constituit-o elaborarea Statutului naţionalităţilor minoritare, în februarie 1945 [20].

Statutul naţionalităţilor minoritare a înscris principiul după care toţi cetăţenii români erau declaraţi egali în faţa legii, bucurîndu-se de toate drepturile civile şi politice, fără deosebire de rasă, de naţionalitate, de limbă sau religie, şi a interzis „cercetarea originii etnice a cetăţenilor români în vederea stabilirii situaţiei lor juridice" (art. 2). Orice îngrădire, directă sau indirectă, a drepturilor cetăţenilor sau, invers, stabilirea de privilegii, directe sau indirecte, pentru cetăţeni pe temeiul rasei, al religiei sau naţionalităţii lor, precum şi orice propovăduire de exclusivism sau a urii şi disprețului de rasă, de religie sau naţionalitate se pedepseau de lege. Statutul a stabilit că cetăţenii români de altă naţionalitate, de altă limbă, rasă sau religie „se vor bucura de acelaşi tratament şi de aceleaşi garanţii în drept şi în fapt, ca şi ceilalţi cetăţeni români" (art. 4).

Elaborarea Statutului naţionalităţilor minoritare nu a fost numai o măsură menită să contribuie la lichidarea legislaţiei fasciste, ci şi un pas important pe drumul rezolvării în mod democratic a problemei naţionale *.

Măsurile la care ne-am referit constituie o dovadă a rolului activ al legislaţiei în desăvîrşirea sarcinilor revoluţiei burghezo-democratice în ţara noastră. Totodată prin legislaţie au fost consfinţite şi apărate cuceririle revoluţionare ale maselor, ale clasei muncitoare, condusă de Partidul Comunist Român.

[18] „Monitorul oficial" nr. 94, din 24 aprilie 1945.

[19] „Monitorul oficial" nr. 202, din 2 septembrie 1944 ; nr. 219, din 22 septembrie 1944 ; nr. 235, din 11 octombrie 1944 ; nr. 294, din 19 decembrie 1944.

[20] Legea nr. 86 din februarie 1945, în „Monitorul oficial" nr. 30, din 17 februarie 1945 ; decretul nr. 631, din 6 august 1945.

* Pe această linie s-au mai înscris şi legile nr. 162 şi 163, din 30 mai 1947, prima referitoare la reglementarea cetăţeniei unor categorii de locuitori, acordîndu-se cetăţenie tuturor locuitorilor ţării care „n-au îndeplinit formalităţile cerute de legile române... la data de 26 septembrie 1920" şi care se găseau pe teritoriul ţării noastre sau care „s-au născut din părinţi care la acea dată aveau domiciliul pe teritoriul mai sus arătat" (art. 1). Cea de-a doua a adus modificări importante legii în vigoare referitoare la dobîndirea şi pierderea naţionalităţii române, stabilind o procedură mult simplificată şi înlesnind dobîndirea naţionalităţii române de către cei ce doreau acest lucru.

În prima etapă a revoluției populare din țara noastră au rămas în vigoare diferite coduri și legi elaborate în timpul regimului burghezo-moșieresc datorită situației specifice a acestei etape — etapă de tranziție la revoluția socialistă —, a condițiilor țării noastre în acea vreme.

Dar ceea ce trebuie subliniat este faptul că menținerea vechii legislații a însemnat punerea ei în slujba țelurilor pe care le urmărea spre rezolvare revoluția populară în acea vreme : desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și pregătirea condițiilor trecerii la revoluția socialistă, lovindu-se în politica cercurilor reacționare ale burgheziei și moșierimii cu dispoziții ale legilor pe care aceste clase le-au elaborat cîndva, urmărind atunci reprimarea maselor populare.

Deci, s-a menținut acea parte a conținutului legislației burghezo-moșierești care nu contravenea situației revoluționare din România (în forma elaborată în trecut), dimpotrivă putea fi folosită în realizarea sarcinilor revoluției. Pe această linie s-a înscris, de exemplu, larga folosire a Codului civil român de la 1864, completat în măsura în care unele dispoziții ale lui erau depășite sau în contradicție cu realitatea revoluționară (aceeași soartă au avut-o și codul penal, codul de procedură civilă și penală și alte legi.) În același timp, în cadrul diferitelor legi *noi* elaborate în această etapă s-a apelat fie la unele categorii juridice create în regimul burghezo-moșieresc, fie la unele norme din legile elaborate atunci, pentru a se lovi în cei ce le creaseră, în politica antinațională și antipopulară a acestora. Două exemple sînt, pe această din urmă linie, foarte sugestive. În primul rînd, în ordinea cronologică, a elaborării lor, amintim legea pentru interpretarea dispozițiilor legale privitoare la înfăptuirea reformei agrare [21] din 7 iunie 1947, care a declarat ca acte de guvernămînt, care nu mai puteau fi atacate pe nici o cale, nici pe calea justiției, lucrările pentru înfăptuirea reformei agrare săvîrșite de către organele prevăzute prin legea din 23 martie 1945, regulamentul ei și deciziile completatoare ale Ministerului Agriculturii și Domeniilor. [22]

Această lege a făcut apel la dispozițiile legii contenciosului administrativ din 1925 [23], care a creat categoriile juridice „acte de guvernămînt" și „acte de comandament cu caracter militar" pentru a scoate de sub orice control cele mai de seamă activități administrative folosite în România burghezo-moșierească, pentru a lovi în mase și în lupta lor împotriva exploatării și oprimării. Or, de această dată, puterea democrat-populară folosea categoria juridică a „actelor de guvernămînt" pentru a apăra țărănimea împroprietărită în 1945 de înscenările judiciare ale moșierilor (în 1947 erau intentate cca. 2 000 de asemenea procese), care se străduiau, timorînd pe țărani, să-i convingă de nelegalitatea reformei, de neviabilitatea măsurilor revoluționare ale puterii populare în legătură cu această reformă agrară.

Statul democrat-popular, prin măsura la care ne-am referit, a apărat reforma agrară și a demonstrat încă o dată grija partidului nostru față de țărănime și față de problemele ei.

A doua lege datează din 23 iunie 1947 și s-a referit la reglementarea și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole [24]. În art. 42, legea stabilea

[21] „Monitorul oficial" nr. 127, din 7 iunie 1947, legea nr. 177.
[22] Ibid.
[23] C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XI—XII, p. 53—55.
[24] „Monitorul oficial" nr. 140, din 23 iunie 1947, legea nr. 203.

că înstrăinările de terenuri agricole sub 5 ha la alte persoane decît descendenţii pînă la gradul al treilea după 1 august 1946 şi pînă la data elaborării legii „sînt presupuse că au fost făcute sub imperiul constrîngerii şi ca atare sînt declarate nule". Guvernul democrat, prin dispoziţiile articolului sus citat, a făcut apel la prevederile codului civil român de la 1864, rămas în vigoare, care în art. 956, referindu-se la viciile de consimţămînt, statua că „este violenţă totdeauna cînd spre a face pe o persoană a contracta i s-a insuflat temerea, raţionabilă după dînsa, că va fi expusă persoana sau averea sa unui rău considerabil şi persistent" şi declara prin art. 953 că consimţămîntul smuls prin violenţă nu este valabil, constituind cauză de nulitate a contractului.

Or, ce temere mai mare i s-ar fi putut insufla ţăranului nostru în perioada anilor de secetă din 1945—1946 decît spectrul înfiorător al foametei, care l-a determinat, pentru „un blid de făină", să dea chiaburilor pămîntul pe care-l smulsese prin luptă de la moşieri şi a cărui proprietate i-o garantase puterea populară prin legiferarea din martie 1945 ?

Iată numai două exemple care arată cum legiuitorul revoluţiei populare a folosit în cadrul unor legi noi, atunci cînd s-a putut, categoriile juridice şi normele juridice create şi elaborate de burghezie şi moşierime în perioada dominaţiei lor, le-a dat o altă finalitate, utilizîndu-le în vederea realizării sarcinilor primei etape a revoluţiei populare.

În legătură cu cea de-a treia grupă de legi, aceasta cuprinde legile noi, elaborate pentru traducerea în viaţă a caracterului agrar, antifeudal şi antiimperialist al primei etape a revoluţiei populare din ţara noastră şi ele au vizat atît aspectul politic cît şi pe cel economic al revoluţiei populare.

Pe plan economic, refacerea economiei naţionale, distrusă de război, înfrîngerea speculei, a haosului economic şi a inflaţiei au fost domenii supuse unei atente reglementări, partidul nostru — forţă conducătoare în stat — aducînd o contribuţie creatoare în aplicarea tezelor marxism-leninismului.

Considerăm că nu este necesară o prezentare a nenumăratelor legi elaborate în această etapă în cele două domenii la care ne-am referit mai sus, în literatura noastră existînd multe studii care s-au ocupat de aceste măsuri, ci doar analiza unora dintre ele, subliniind importanţa lor în marile bătălii de clasă care au avut loc în prima etapă a revoluţiei populare.

De la decretul constituţional din 31 august 1944 — prima consacrare juridică a victoriei obţinute de poporul nostru prin insurecţia naţională antifascistă de la 23 August 1944 — şi pînă la legile nr. 363 şi nr. 364, din 30 decembrie 1947 [25], care au consacrat abolirea monarhiei şi proclamarea Republicii Populare Române, au fost elaborate o serie de măsuri legislative menite a asigura şi consacra victoria democraţiei asupra reacţiunii, consolidarea puterii noi şi pregătirea pe plan politic a terenului pentru trecerea la dictatura proletariatului. Între acestea amintim : a) diferitele măsuri pentru reorganizarea aparatului central al administraţiei şi al puterii de stat (în

[25] „Monitorul oficial" nr. 300 bis, din 30 decembrie 1947.

administrația centrală acțiunea a fost amplificată după 6 martie 1945 [26], iar după alegerile parlamentare din noiembrie 1946 acțiunea a fost ridicată pe o treaptă superioară, măsurile luate contribuind nu numai la profunda democratizare, dar și la apropierea cît mai mult a acestui aparat de popor ; b) măsurile pentru purificarea administrației de stat, la care ne-am referit mai sus ; c) măsurile legislative pentru urmărirea și judecarea criminalilor de război, a profitorilor de război (pe baza cărora s-au creat organe noi de cercetare și judecare, în cadrul sistemului organelor judecătorești existente în România, cu un pronunțat caracter democratic) ; d) măsurile legislative referitoare la structura și componența parlamentului și la regimul electoral, care au dus la crearea pentru prima dată în istoria României a unui parlament democratic, organ autentic reprezentativ al poporului, a cărui activitate s-a desfășurat pentru traducerea în viață a năzuințelor oamenilor muncii.

Realizîndu-se un important pas înainte prin victoria obținută de forțele democratice în alegerile parlamentare din 1946, dîndu-se astfel o puternică lovitură reacțiunii, statul nostru a putut să ia în anul 1947 o serie de măsuri pentru consolidarea puterii populare. În iunie 1947, împotriva opoziției regelui, au fost emise două legi extrem de importante referitoare la armată [27], care, reorganizînd armata, au creat „aparatul de educație și cultură", extrem de important pe linia democratizării armatei și a transformării ei în scut al regimului, acțiune amplificată la sfîrșitul anului 1947, cînd conducerea armatei a fost încredințată unui reprezentant al Partidului Comunist Român. În septembrie 1947, dînd curs indignării și urii maselor populare față de acțiunile grave antipopulare și antistatale ale conducerii P.N.Ț.-Maniu, parlamentul României a înlăturat din sînul său deputații acestui partid, a aprobat dizolvarea partidului lui Maniu și trimiterea în judecată a conducătorilor național-țărăniști [28].

Pe plan economic, pînă la sfîrșitul anului 1946, statul a luat, din inițiativa și mai apoi sub conducerea directă a partidului comunist, o serie de măsuri prin care să refacă obiectivele economice distruse de război, să frîneze specula și inflația, punînd tot mai insistent în practică năzuințele și aspirațiile poporului nostru.

[26] „Monitorul oficial" nr. 264, din 14 noiembrie 1944 ; legea nr. 575 pentru modificarea unor articole ale legii pentru organizarea ministerelor, nr. 69, din 24 martie 1945, prin care s-a făcut o nouă reorganizare a ministerelor, Ministerul Minorităților Naționale transformîndu-se în Subsecretariatul de Stat al Naționalităților Minoritare, iar prin legea nr. 201, din aceeași zi, s-a creat Ministerul Propagandei, cu sarcina de a conduce propaganda în țară și alături de Ministerul de Externe și în afara granițelor ; legea nr. 185, din 16 august 1945 ; legea nr. 666, prin care diviziile de voluntari „T. Vladimirescu" și „Horia, Cloșca și Crișan" au fost reintegrate în compunerea Armatei române, punîndu-se astfel bazele armatei populare ș.a.

[27] „Monitorul oficial" nr. 141, din 24 iunie 1947, legea pentru reorganizarea Ministerului Apărării Naționale și legea pentru reorganizarea armatei.

[28] „Monitorul oficial" partea a II-a, nr. 53, din 4 septembrie 1947, p. 1 404—1 405. Dezbaterile parlamentare. La 29 iulie 1947, în urma unui jurnal al Consiliului de Miniștri, P.N.Ț.-Maniu a fost dizolvat (Vezi „Monitorul oficial", partea I, nr. 172, din 30 iulie 1947 ; „Monitorul oficial", partea a III-a, nr. 54, din 25 septembrie 1947, în care se publică ședința parlamentului din 29 iulie 1947. Partidul Național-Liberal-Brătianu s-a autodizolvat).

În domeniul industriei, al comerţului, al circulaţiei produselor, al transporturilor etc., intervenţia statului în această perioadă a fost determinată la început şi de obligaţiile pe care ni le-am asumat prin Convenţia de armistiţiu, participînd la războiul antihitlerist pînă la victoria finală.

După instaurarea puterii populare, controlul şi evidenţa, ca activităţi de bază ale statului în domeniile la care ne-am referit mai sus, s-au amplificat şi, pe baza sarcinilor trasate de Conferinţa Naţională a Partidului Comunist Român din octombrie 1945, au cuprins întregul circuit al producţiei, îmbrăcînd diferite forme şi pregătind terenul pentru trecerea mai întîi la o oarecare dirijare a producţiei şi apoi, după actul de la 11 iunie 1948, la planificarea economiei naţionale *.

Primele forme de control asupra producţiei au premers instaurarea guvernului de largă concentrare democratică. Ele au aparţinut comisiilor de producţie organizate de comitetele sindicatelor încă în septembrie 1944 şi au constituit un succes al luptei maselor împotriva reacţiunii.

Tot pentru anul 1945, ca foarte importantă, trebuie amintită legea nr. 511, din iunie [29], care a stabilit măsurile tranzitorii privitoare la adaptarea industriei de război la producţia de pace, adaptare obligatorie, legea stabilind măsurile necesare de sancţionare a celor ce nu se supuneau dispoziţiilor ei.

În anul 1946, datorită şi victoriilor obţinute de forţele democratice pînă la alegerile parlamentare din noiembrie, intervenţia statului în viaţa economică s-a amplificat. Au fost luate măsuri referitoare la regimul fiscal şi preevaluarea patrimoniului întreprinderilor comerciale şi industriale [30] importante pentru combaterea evaziunilor fiscale şi pentru stabilirea impozitului

* Dintre măsurile mai importante luate pînă la sfîrşitul anului 1946, fără a le înşira pe toate, amintim : crearea în 1944 a Comisariatului general al refacerii, cu sarcina de a coordona refacerea bunurilor distruse sau avariate de război, iar prin legea nr. 188, din martie 1945, a fost creat Consiliul Economic Interministerial, transformat în noiembrie acelaşi an în Consiliul Superior al Economiei Naţionale, ca organ superior de coordonare, însărcinat cu planificarea, coordonarea şi aplicarea politicii economice a guvernului. Tot în anul 1945 au mai fost elaborate legile nr. 203, prin care s-a creat Direcţia generală a controlului capitalurilor şi supravegherea unor societăţi, nr. 214, pentru asigurarea producţiei necesare refacerii căilor ferate, şi nr. 403, prin care s-au creat oficiile economice judeţene, pe lîngă prefecturile de judeţ, ca reprezentante ale Subsecretariatului de stat al aprovizionării armatei şi populaţiei civile. Ultimele două legi au avut o valoare deosebită. Prima viza problema transportului feroviar, care în urma războiului s-a găsit într-o situaţie jalnică şi a cărui refacere era o condiţie sine-qua-non pentru reuşita măsurilor preconizate în legătură cu refacerea economică a ţării. Cea de-a doua, coroborată cu dispoziţiile legilor nr. 351, din mai 1945, pentru reprimarea speculei ilicite şi a sabotajului economic nr. 528, din acelaşi an, prin care s-a creat Comisariatul general al preţurilor, pentru reprimarea speculei ilicite şi a sabotajului economic, nr. 352, din mai 1945, prin care s-au înfiinţat organele de control cetăţenesc de pe lîngă prefecturile de judeţ, pe lîngă Prefectura poliţiei Capitalei şi pe lîngă primăriile din sectoarele Bucureştiului, iar în comunele urbane nereşedinţă de judeţ se înfiinţau — după necesităţi — pe lîngă primării. Acestea relevă atenţia pe care statul nostru a acordat-o luptei împotriva acţiunilor întreprinse de reacţiune, care atenta la traiul material al poporului nostru.

[29] „Monitorul oficial" nr. 144, din 29 iunie 1945.

[30] „Monitorul oficial" nr. 78, din 1 aprilie 1946.

proporţional cu veniturile referitoare la producţia petrolieră (creîndu-se o comisie pentru a avea o evidenţă cît mai exactă asupra producţiei şi folosirii produselor petroliere), cele stabilite de legea nr. 638 [31], referitoare la controlul producţiei, prelucrării şi circulaţiei metalelor preţioase (B.N.R. fiind organul de control al acestor activităţi) şi altele asemănătoare care au contribuit mult la realizarea politicii economice promovate de guvernul democrat-popular.

În domeniul agricol, statul nostru şi-a concentrat atenţia în două direcţii şi măsurile luate au vizat probleme legate de legiferarea reformei agrare şi de consolidare a acestei reforme, iar în al doilea rînd, probleme legate de circulaţia produselor agricole, combaterea speculei şi asigurarea aprovizionării populaţiei cu aceste produse, în condiţiile dezastruoase ale secetei anilor 1945—1946.

În consolidarea reformei agrare (legiferată prin legea nr. 187 din 23 martie 1945) şi în sprijinirea ţărănimii pentru realizarea sarcinilor trasate de Conferinţa naţională a Partidului Comunist Român, statul nostru a luat măsuri importante prin : Regulamentul legii pentru înfăptuirea reformei agrare din 12 aprilie 1945 [32], prin care s-a dispus ca maşinile agricole mari, intrate în proprietatea statului prin reforma agrară, pînă la preluarea lor să fie puse la dispoziţia ţăranilor, iar uneltele mici să fie distribuite ţăranilor ; rechiziţionarea tractoarelor şi maşinilor-unelte aflate în proprietate particulară, pentru campaniile agricole [33] ; stimularea producţiei de unelte agricole şi instituirea obligativităţii producerii acestor unelte de către fabricile cu acest profil [34], blocarea la cele 18 fabrici şi uzine producătoare de unelte agricole a articolelor metalurgice destinate mediului sătesc [35], iar din 1946, pe baza indicaţiilor Conferinţei naţionale a partidului comunist, crearea de centre şi subcentre pentru închirieri de maşini agricole. S-ar mai putea adăuga crearea Comisiei interministeriale pentru campania de însămînţări din toamna lui 1945, precum şi măsurile de ajutorare a regiunilor bîntuite de război şi mai apoi de secetă.

Prin dispoziţiile legii nr. 565, din iulie 1945 [36], statul nostru a adus măsuri importante care au vizat cel de-al doilea aspect amintit mai sus, stabilind modul în care se vor face vînzarea, cumpărarea, circulaţia şi consumul unor produse agricole, la bază stînd criteriul predării către stat a surplusului de produse agricole *.

Măsurile adoptate în această direcţie au mărit contribuţia la refacerea economiei ţării a sectorului agricol, au lovit în elementele exploatatoare, în acţiunile întreprinse de aceste elemente împotriva puterii populare.

[31] „Monitorul oficial" nr. 93, din 18 aprilie 1946.
[32] „Monitorul oficial" nr. 85 din 12 aprilie 1945.
[33] „Monitorul oficial nr. 91, din 20 aprilie 1945.
[34] „Monitorul oficial" nr. 83, din 10 aprilie 1945.
[35] „Monitorul oficial" nr. 200, din 4 septembrie 1945.
[36] „Monitorul oficial" nr. 158, din 16 iulie 1945.

* Se mai pot aminti măsurile luate pentru crearea economatelor, în vederea aprovizionării salariaţilor şi obligativitatea unor întreprinderi de a crea asemenea unităţi ; măsurile pentru reducerea mărfurilor lor în circuitul economic (dosite de către speculanţi şi vîndute la bursa neagră) ; acordarea diferitelor sporuri de scumpete ; măsurile luate pe linia cooperaţiei rurale pentru aprovizionarea cu cele necesare a populaţiei de la sate etc.

Victoria forţelor democratice în alegerile parlamentare din toamna anului 1946 a demonstrat ataşamentul maselor populare faţă de politica puterii populare, hotărîrea lor de a merge înainte pe calea indicată de partidul comuniştilor din ţara noastră.

Măsurile luate la finele anului 1946, dar mai ales cele din 1947, au demonstrat ridicarea pe o treaptă superioară a activităţii economice a statului nostru democrat-popular, iar caracterul anticapitalist al acestor măsuri a fost elocvent. De la etatizarea Băncii Naţionale, măsură pusă în aplicare la 1 ianuarie 1947, şi pînă la legea pentru reforma monetară din august 1947, care au pus în aplicare „Propunerile Partidului Comunist Român în vederea îmbunătăţirii situaţiei economice şi financiare a ţării", aprobate de Consiliul de Miniştri la 14 iulie 1947, toate măsurile luate au avut un caracter anticapitalist [37]. În acelaşi timp, măsurile adoptate au protejat şi ocrotit interesele micilor producători şi ale oamenilor muncii, lovind în exploatatori, în marea proprietate *.

Legislaţia elaborată în prima etapă a revoluţiei populare a apărat cuceririle democratice ale maselor de uneltirile reacţiunii care căuta să-şi recapete poziţiile deţinute, a contribuit la realizarea sarcinilor revoluţionare care au dus la trecerea României într-o nouă etapă a dezvoltării sociale — etapa revoluţiei socialiste.

D. V. FIROIU

[37] Amintim legea pentru înfiinţarea şi funcţionarea oficiilor industriale (Monitorul oficial nr. 129, din 10 iunie 1947), legea pentru reglementarea circulaţiei şi stabilirii regimului juridic al imobilelor agricole (Idem nr. 140, din 23 iunie 1947); legea pentru reglementarea circulaţiei produselor agricole (idem nr. 159, din 15 iulie 1947). În plus, în cazul etatizării Băncii Naţionale a României ne-am găsit în faţa trecerii în proprietatea statului, din proprietatea vîrfurilor capitalului monopolist, a centrului de emisie monetară a ţării.

* Amintim între măsurile fiscale pentru ocrotirea micilor producători pe cele al căror element principal l-a constituit impunerea progresivă în raport cu venitul, precum şi sistemul cotelor de produse, la fel stabilite în raport cu tăria economică a gospodăriei ţărăneşti, sistem stabilit prin legea circulaţiei produselor agricole din 1947.

Obiectul Teoriei istoriei

Pe tărîmul ştiinţei istorice, în ultimii ani au fost înregistrate importante succese în abordarea şi interpretarea mai aprofundată a fenomenelor social-istorice, a conexiunii dintre evenimentele economice, politice sau culturale ale istoriei României, a rolului mişcării muncitoreşti în istoria naţională şi locului poporului român în istoria universală. În activitatea lor multilaterală, istoricii români au abordat unele probleme teoretice ale istoriei, cu aplicare îndeosebi la istoria naţională, au formulat idei privind trăsăturile istoriei ca ştiinţă, specificul cunoaşterii în istorie, logica istoriei, periodizarea istoriei după criteriul obiectiv al vieţii materiale ; au început să facă reconsiderări asupra celor mai de seamă istorici români din trecut. Odată cu dezvoltarea pe care o ia activitatea multiplă în domeniul istoriografic, capătă o importanţă deosebită, cu noi orizonturi, teoria istoriei *.

Pentru discutarea problemelor care urmează considerăm necesară definirea, de la început, a sensului termenului de *teorie*, în contextul problematicii de faţă.

* Probleme privind cunoaşterea şi interpretarea faptelor istorice, legătura dintre istorie şi filozofie se cunosc în ţara noastră încă din momentul apariţiei istoriografiei moderne. Dacă la cronicari, la Miron Costin mai ales, găsim asemenea preocupări în germene, odată cu Dimitrie Cantemir începe, ceva mai distinct, conturarea unei problematici a „filozofiei istoriei". Dezvoltarea istoriografiei în perioada modernă a generat mereu şi în România felurite teme teoretice în legătură cu posibilitatea descoperirii adevărului în trecutul istoric, rolul istoriei naţionale, caracterul de ştiinţă al istoriei. A. D. Xenopol, pe care Iorga îl aprecia „minte filozofică deprinsă cu abstracţiile şi cu o nesfîrşită iubire faţă de subtilele legături între dînsele", a militat pentru o teorie distinctă a istoriei. „Filozofia istoriei" a cunoscut o preocupare permanentă nu numai în sfera publicisticii istorice şi filozofice, ci şi în învăţămîntul universitar, încă de la întemeierea acestuia. Istoriografia materialist-dialectică, avînd primele mlădiţe încă în lucrările militanţilor socialişti de la sfîrşitul secolului trecut, a afirmat necesitatea concepţiei filozofice materialiste pentru cercetarea istorică, necesitatea teoriei pentru obţinerea unei cît mai largi viziuni asupra dezvoltării omenirii. După făurirea Partidului Comunist Român, în unele articole din presă sau în lucrări s-a arătat necesitatea aplicării concepţiei materialiste în studiul istoriei societăţii, s-au abordat unele aspecte teoretice, între care şi principiile periodizării României (vezi P. Constantinescu-Iaşi, *Periodizarea istoriei*, Edi-

La început, bunăoară la vechii greci, *theôria* desemna acţiunea de a vedea în general. În sens figurat, theôria a început să însemne contemplaţie, investigaţie, studiu. Cu timpul, acest sens a devenit un sens propriu şi a obţinut prioritate. În epoca modernă, termenul teorie a căpătat mai multe înţelesuri, de la cel de sistem de idei (principii şi legi) asupra unei singure probleme cercetate pînă la sensul de doctrină, concepţie (generală) despre lume.

Între aceste limite ale sensului termenului *teorie* a apărut şi s-a dezvoltat sensul, pe care îl folosim în lucrarea de faţă : *sistem de principii al unei ştiinţe ori al unei arte, în cazul nostru — al ştiinţei istoriei.*

Teoria unei ştiinţe anumite este constituită din totalitatea principiilor privind conceptele şi legile ştiinţei respective, în cazul de faţă a istoriei, fiind, totodată, particularizare la domeniul dat a concepţiei filozofice despre lume.

Tendinţa fundamentală actuală a ştiinţei, tendinţă care devine tot mai evidentă şi în istorie, este apropierea ei, după ce studiază minuţios concretul, de un mai înalt nivel teoretic, rezultat din cercetarea faptelor, care constituie temeiul multiplu pentru consideraţiile teoretice.

Considerăm că istoria, ca şi alte cîteva ştiinţe, se află încă în momentul cînd, în sensul general al ştiinţei contemporane, *se delimitează faţă de filozofie, nu pentru a se îndepărta, ci pentru a se apropia tot mai mult de ea.* În acest sens, în sistemul ştiinţelor istorice poate fi dezvoltată, la nivelul actual al cunoaşterii mereu crescînde, teoria istoriei, ca fructificare, prin generalizare şi abstractizare, a întregii istorii a ştiinţei istorice şi a ansamblului de cunoştinţe la care s-a ajuns în momentul actual.

Istoria, în procesul ei de a se elabora tot mai riguros, este cunoaştere conceptuală (în sens larg), adică ea are, în mod propriu, un sistem de noţiuni, un sistem de legi, foloseşte raţionamentul ca procedeu de demonstrare.

Rolul teoriei în istorie, şi îndeosebi al unei teorii care să reflecte în mod just procesele sociale în istoricitatea lor, a suscitat în decursul secolelor, pînă azi, o continuă luptă de idei, o confruntare între materialism şi idealism, între dialectică şi metafizică, între ideologia claselor progresiste şi cea a claselor reacţionare.

Mai de fiecare dată, istoria, atunci cînd a fost cuprinsă în clasificarea ştiinţelor, a fost aşezată în gama ştiinţelor „empirice", care studiază individualul, nerepetabilul.

Este drept că cel mai mare filozof al antichităţii, Aristotel, considera „poezia mai filozofică şi mai aleasă decît istoria : pentru că poezia înfăţişează mai mult universalul, cîtă vreme istoria mai degrabă particularul" [1]. Antichitatea nu şi-a pus şi n-a putut să-şi pună problema unei teorii (filozofii) a istoriei, de altminteri ca şi pentru alte domenii ale cunoaşterii, deoarece atunci încă nu se produsese (sau de-abia începea să se producă) des-

tura socialistă, 1926). Preocupările de după 23 August, şi mai ales cele din ultimii ani, înfăţişate succint în text, s-au concretizat într-o serie de studii, între care : acad. C. Daicoviciu, *Dezvoltarea ştiinţei istorice contemporane pe baza învăţăturii marxist-leniniste* („Lupta de clasă" nr. 10/1957) ; acad. Andrei Oţetea, *V. I. Lenin despre principiile de bază ale istoriografiei marxiste* („Studii" nr. 2/1960) ; acad. Andrei Oţetea, *Marxismul şi cercetarea istorică* („Lupta de clasă" nr. 1/1965) ; acad. Ath. Joja, *Logica istoriei* („Studii" nr. 6/1962) ; V. Liveanu, *Cunoaşterea în ştiinţa istoriei* („Lupta de clasă" nr. 5/1964).

[1] Aristotel, *Poetica*, 1965, p. 65.

părţirea ştiinţelor particulare de filozofie. *Istoria,* cum vedem, mai întîi, la Herodot, însemna cercetare amănunţită (cercetare a actualităţii — privind atît societatea, cît şi natura), „istoria" era considerată în opoziţie cu „ştiinţa teoretică". Aristotel nu consemnează istoria în clasificarea sa ; viziunea istorică nu era încă încetăţenită, datorită însăşi dezvoltării, lente, a societăţii umane de pînă atunci. La Lucreţiu se adînceşte ideea evoluţiei umane şi a etapelor ei. Oricum, istoria era înţeleasă ca artă, ca meşteşug, istoricul fiind îndeosebi sculptor al eroilor.

Pe spirala dezvoltării cunoaşterii, problema unei laturi teoretice sau, ca să folosim o expresie mai frecventă, a unei filozofii a istoriei, a început să fie pusă mai distinct de epoca modernă. Istoria se menţine ca artă, dar începe să se constituie, mai evident, ca ştiinţă. La Bacon, istoria era tot o culegere de fapte, care să stea la baza unei explicaţii „raţionale", dar la el deja istoria era considerată ca un prim grad de cunoaştere ştiinţifică. Pe măsura dezvoltării în ritm mai rapid a societăţii omeneşti, precum şi a lărgirii viziunii retrospective, istoria a devenit ştiinţa care cercetează trecutul în evoluţia lui concretă. Scopul pe care a început să şi-l propună este reflectarea adevărului, refacerea şi descrierea evenimentelor aşa cum au fost, fără ficţiuni literare. E tocmai ceea ce exprima vestita „Enciclopedie" franceză : „Istoria este nararea faptelor trecute conform adevărului, spre deosebire de fabulă, în care povestirea faptelor introduce ficţiunea" [2]. Gînditori ca Vico, Montesquieu, Turgot, Voltaire (care a creat termenul de „filozofia istoriei" [3]), Condorcet, Rousseau, Kant (în anumită măsură), Saint-Simon, Hegel au făcut încercări temerare de a găsi explicaţii raţionale faptelor istorice, de a arăta sensul istoriei.

„Filozofia istoriei" a fost o cucerire însemnată a gîndirii, ea a dat viziuni noi, de ansamblu, asupra dezvoltării lumii sociale, a dat o seamă de explicaţii care au contribuit la apropierea de cunoaşterea adevărului ; datorită aşezării ei pe baza unei concepţii idealiste, fie a idealismului obiectiv, fie a celui subiectiv, filozofia istoriei nu a putut însă să depăşească, în general, caracterul speculativ.

Numai profunda revoluţie săvîrşită prin apariţia filozofiei materialist-dialectice a dat cunoaşterii istorice un fundament teoretic temeinic. Materialismul istoric al lui Marx — relevă Lenin — s-a dovedit a fi cea mai grandioasă cucerire a cugetării ştiinţifice, haosul şi arbitrariul care dominaseră pînă atunci în istorie şi politică au fost înlocuite cu o teorie ştiinţifică unitară, armonioasă.

Înainte de revoluţia produsă prin apariţia filozofiei marxiste, istoria, în genere, a fost *una* (adică o istorie, în linii fundamentale, idealistă). După apariţia şi aplicarea la istorie a filozofiei marxiste, istoria, în raport cu celelalte ştiinţe particulare, a rămas tot una, însă după felul concepţiei în temeiul căreia îşi interpreta datele s-a despărţit în : istoria care a continuat linia idealistă (fără ca aceasta să fie unitară) şi istoria bazată pe materialismul dialectic.

[2] „Enciclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers", tome huitième, MDCCLXV, p. 220.

[3] François Marie Arouet de Voltaire, *Essai sur les moeurs et l'esprit des nations,* în *Oeuvres completes,* Paris, 1876.

După apariţia materialismului istoric (teoria cea mai generală despre societate), vechea filozofie a istoriei şi-a pierdut în mare parte, cu excepţii îndeosebi în domeniul metodologiei, caracterul ei progresist. Mai mult decît atît. Unii dintre istoricii care s-au ocupat de „filozofia istoriei" au căutat să o opună pe aceasta materialismului istoric, iar alţii, mai ales pozitivişţii, au negat însăşi însemnătatea teoriei pentru istorie.

Încă de la jumătatea secolului trecut, Auguste Comte spunea că „tot ce se leagă cu modul de formare a unui fenomen, adică orice teorie explicativă, trebuie alungată fără milă din ştiinţă" [4]. Istoricii pozitivişti au încercat să înlăture bariera care exista între istorie şi ştiinţele naturii, au introdus în cercetarea istorică metode mai exacte, analitice ; ei însă au renunţat la concepţia despre existenţa dezvoltării şi a luptei de clasă în societate, la principiul cauzalităţii în istorie. În ţările capitaliste dezvoltate, în care se manifestă cu mai multă forţă antagonismul dintre burghezie şi proletariat, istoriografia pozitivistă, reprezentată prin H. T. Buckle, H. Spencer, F. Rogers, H. Taine, K. Lamprecht, a manifestat o pronunţată atitudine împotriva istoriografiei materialiste care cîştiga poziţii, încît, la sfîrşitul secolului, însuşi Benedetto Croce recunoştea că Marx „ne învaţă să pătrundem... în ceea ce este ca adevăr efectiv, societatea" [5].

După primul război mondial, acei istorici care erau mai puternic legaţi de poziţiile politice ale burgheziei, W. Windelband, H. Rickert, O. Spengler, G. E. Lessing şi alţii, au manifestat neîncredere în teorie, în folosul ei pentru analiza faptelor, au pus sub semnul întrebării cunoaşterea istorică prin mijloace ştiinţifice [6].

Şi acum, la mijlocul secolului al XX-lea, după ce teoria şi-a confirmat rodnicia în toate ştiinţele, o seamă de istorici şi filozofi pun, în continuare, la îndoială utilitatea teoriei pentru istorie, necesitatea şi valabilitatea pentru ea a principiilor teoretice. Sociologul englez J. Taylor aprecia ca pe un succes faptul că în istoriografia occidentală „în ultimii 40 de ani s-au făcut doi paşi însemnaţi înainte : teoria socială a devenit mai puţin filozofică şi istorică şi cercetările empirice au devenit dominante" [7].

E de notat că, mai ales în ultimul timp, un număr mai mare de autori din ţările capitaliste recunosc ineficacitatea istoriei descriptiviste, factografice, arată necesitatea unei orientări teoretice, filozofice în cercetările de istorie. Sesizînd aspectul negativ al „defilozofizării" istoriei, istoricul vest-german Walter Hofer arată fără echivoc, cel puţin în formulare, că „istoria, dacă vrea să fie ceva mai mult decît o cronică sau o statistică, nu se poate lipsi de filozofie şi de politică ; categoriile şi noţiunile filozofice, la fel cu aprecierile şi părerile politice, constituie elemente vitale, necesare ale istoriei" [8]. Ca o expresie a creşterii interesului faţă de teorie, apar lucrări de filozofie a istoriei, de metodologie.

[4] A. Comte, *Du chéminement de la pensée*, vol. I, p. 57.

[5] Benedetto Croce, *Essai d'interpretation et de critique de quelques concepts du marxisme*, Paris, 1898, p. 45.

[6] Vezi şi *Evolution of historical thoght in the middle of the XX-th century*, în *Rapports du XII-e Congres international des Sciences historiques (Vienne 29 aôut — 5 septembre 1965), IV, Methodologie.*

[7] *Sociology and social Research*, vol. 40, nr. 6/1962, p. 412.

[8] Geschichte zwischen Philosophie und Politik. Studien zur Problematik des modernen Geschichtdenkes, Basel, 1956, p. 8.

Nu trebuie însă scăpat din vedere că acestea oglindesc poziţii şi interese de clasă, că „filozofia istoriei" în Occident are mai ales o funcţie pur exemplificatoare a concretului istoric, transformînd particularitatea vie şi dinamică în generalitate imobilă şi fără viaţă şi aceasta nu numai din motive gnoseologice, ci şi din cauze politice. E, fără să vrea, ceea ce spune istoricul englez E. Carr : „După primul război mondial faptele au devenit mai puţin plăcute decît înainte de 1914 şi prin urmare noi am fost mult mai înclinaţi către filozofie, care a tins să diminueze însemnătatea acestora" [9].

Idealismul istoric, dacă, mai ales în trecut, în perioada premarxistă, a avut unele merite în dezvoltarea cunoaşterii istorice, astăzi el nu mai este în stare să dea un răspuns problemelor pe care le implică elaborarea istoriei omenirii.

Concepţia capabilă să dea un asemenea răspuns, să formuleze soluţii nu numai pentru interpretarea, ci şi pentru schimbarea lumii este materialismul istoric.

*

Ştiinţele care au o viaţă mai îndelungată şi s-au constituit mai riguros pînă acum au un sistem de noţiuni proprii, cu alte cuvinte o terminologie stabilită, deşi şi această terminologie este mereu în perfecţionare, pe măsura dezvoltării ştiinţei respective. Ştiinţele mai noi sînt în faţa problemei de a-şi perfecţiona sistemul noţional. Noţiunea este reflectarea faptului, a claselor de fapte asemănătoare, este prescurtarea, sintetizarea, concentrarea cunoştinţelor despre faptul dat şi trăsăturile lui.

Îndeosebi pentru ştiinţele despre societate şi în cadrul acestora, mai ales pentru cele istorice, unii pozitivişti, iraţionalişti sau reprezentanţi ai altor curente filozofice idealiste contemporane neagă necesitatea şi posibilitatea stabilirii noţiunii şi rolul ei ca mijloc de cunoaştere ştiinţifică. Cel mai direct, în ultimul timp, contestă noţiunii istorice orice conţinut real istoricul Carl Becker, care susţine că faptul istoric nu există ca atare, el, faptul, este, în măsura în care sîntem capabili să-l cunoaştem, numai un simbol, o simplă formulare [10]. În acelaşi spirit, istoricul englez E. Carr scrie că „pentru oricare istoric faptele istorice nu există pînă cînd el nu le creează", de aceea „a scrie istorie — singurul mod este de a o face" [11]. Prin urmare, nefiind *faptul,* nu poate fi nici *noţiunea,* care denumeşte şi defineşte faptul.

Este adevărat că istoricul nu poate studia direct faptul istoric. Realitatea istorică, formele acestei realităţi nu mai există (cu excepţia evenimentelor sau laturilor acestora care apar sau continuă în etapa contemporană). Ele s-au reflectat însă la timpul lor în „izvoarele istorice" (nescrise sau scrise). Recunoaştem că aceste izvoare nu pot reda absolut complet evenimentele petrecute în trecut ; de altminteri dacă izvoarele ar reda realitatea pe deplin, inclusiv explicaţiile şi interpretările asupra lor, atunci nu ar mai fi nevoie de o ştiinţă a istoriei societăţii.

Înarmat cu metode adecvate, cu o teorie ştiinţifică, istoricul poate reconstitui faptul istoric aşa cum a fost, în sensul de a surprinde îndeosebi

[9] E. Carr, *What is History ?*, London, 1962, p. 15.

[10] C. L. Becker, *What are Historical Facts ?*, in „The Western Political Quarterly", vol. VIII, 1955, nr. 3, p. 329.

[11] E. Carr, *Op. cit.*, p. 37.

trăsăturile şi nu absolut toate detaliile, iar după ce se recapătă înfăţişarea faptului, istoricul, tocmai pentru că se opreşte la trăsăturile principale, poate stabili notele noţiunii şi deci circumscrie noţiunea.

Faptul istoric poate fi simplu sau complex ; sau şi simplu şi complex în acelaşi timp. Cel simplu nu este lipsit de complexitate (ceea ce nu întotdeauna este evident), iar cel complex, deşi este multiplu (fiind compus din numeroase fapte „simple"), apare şi el distinct ca un singur fapt. Orice fapt istoric — şi aceasta apare tot mai evident pe măsura creşterii complexităţii lui — este un proces social-istoric, mai restrîns sau mai amplu. În acelaşi timp, faptul istoric este însă el însuşi de-a lungul unui întreg timp de dezvoltare, dar complinit prin schimbările căpătate în decursul dezvoltării. Faptul istoric, deşi aflat în evoluţia sa permanentă şi totodată încadrat în procesul social-istoric general, se individualizează, capătă o fizionomie distinctă.

De aceea noţiunea istorică are determinaţii noi, pe măsura evoluţiei evenimentului pe care îl oglindeşte. Conceptul (= noţiunea) este o formă logică, însă, după cum se exprima Hegel, este o formă logică care cuprinde în sine „plinătatea întregului", este devenire a conţinutului concret [12].

Sistemul noţional în istorie este realizat prin utilizarea de termeni care capătă sensuri noi în funcţie de specificul şi gradul de maturizare al fenomenului, în funcţie de epocă, inclusiv de încetăţenirea unor expresii ale limbii. Această situaţie a terminologiei istorice o remarca Engels, care, referindu-se la începutul epocii moderne, arăta că germanii numesc această epocă Reforma, francezii — Renaşterea, italienii — Cinquecento, dar nici una din aceste denumiri nu redă cel mai corespunzător noţiunea respectivă. Lipsa de precizie a unor termeni istorici rezultă şi din faptul că s-au născut în anumite împrejurări depăşite de mult sau în curs de depăşire. De aceea este necesară o continuă refacere a definiţiei termenilor în concordanţă cu mişcarea generală a societăţii, cu stadiul atins de cunoaştere umană. La aceasta se adaugă faptul că atîta timp cît istoria, ca şi alte ştiinţe sociale, va fi scrisă de pe poziţii politice diferite o mare parte a termenilor folosiţi vor avea nu numai nuanţe, dar şi accepţii diferite. Istoriografia burgheză, de pildă, încearcă să ascundă adevărul cu privire la o serie de evenimente, creînd o terminologie pseudo-ştiinţifică, arbitrară. O discuţie interesantă privind aspectul pus aici, şi la care au participat şi istorici din Occident, a avut loc la Congresul internaţional al istoricilor de la Viena, în legătură cu termenul „acculturaţia". Provenit din literatura americană a anilor 1929—1933, termenul „acculturaţia" [13] a fost destinat să desemneze stadiul de cultură al popoarelor aflate în stare colonială, să desemneze acţiunea „civilizatoare" a culturii introduse de către colonialişti în ţările înapoiate. Majoritatea participanţilor la discuţii, între care şi reprezentanţi ai delegaţiei române, au arătat că termenul nu este potrivit nici istoriceşte, nici lingvistic, că el nu oferă posibilitatea de a numi corespunzător fenomenul la care se referă.

Un studiu special asupra noţiunilor proprii ale ştiinţei istorice ar sluji perfecţionării sistemului ei noţional, care poate fi mai riguros elaborat, printr-o analiză exactă a terminologiei tradiţionale şi a evoluţiei ei, prin introducerea în circuitul istoric a unor noi termeni.

[12] G. F. W. Hegel, *Enciclopedia ştiinţelor filozofice. Logica*, 1965, p. 171.

[13] Vezi *Rapports du XII-e Congrès international des Sciences historiques...*", I, Grands thèmes, p. 7 şi urm.

Desigur, istoria foloseşte şi noţiuni ale altor ştiinţe, şi nu numai istoria, ci fiecare ştiinţă foloseşte noţiuni din alte domenii datorită faptului că între ştiinţe există conexiune, că între acestea sînt întrepătrunderi. În acelaşi timp, ca orice ştiinţă particulară socială, istoria întrebuinţează noţiunile (mai ales categoriile) materialismului istoric, tocmai mulţumită sferei lor de mai extinsă generalitate. La rîndul lui şi materialismul istoric foloseşte noţiuni ale istoriei ca noţiuni din arsenalul ştiinţelor particulare, acestea fiindu-i trepte către noţiunile lui, care sînt mai generale.

Problema dacă istoria este sau nu o ştiinţă de legi comportă şi astăzi importante eforturi care să dea răspuns la întrebarea : are istoria, ca ştiinţă particulară, legi ale ei, specifice ?

Pe linia evoluţiei a însuşi înţelesului ideii de lege, pînă în secolul al XVII-lea inclusiv, se credea că legea era impusă lumii de către divinitate (destin, în antichitate ; providenţă, în evul mediu). În secolul al XVIII-lea, cînd iau dezvoltare ştiinţele naturii, apare ideea că legea este impusă naturii de însăşi natura („lege naturală"). În secolul al XIX-lea, secolul „scientismului", a început să se creadă că, în general, legile sînt stabilite de savanţi.

Aprofundîndu-se ideea de legitate, în acelaşi timp, s-a mers şi către diferenţierea legilor după domeniu. Vico a ridicat pentru prima dată problema legilor distincte ale istoriei omenirii, însă el concepea legile ca legi ale „spiritului" istoriei, care se găsesc „înăuntrul modificărilor minţii noastre omeneşti însăşi" [14]. Mai tîrziu Montesquieu a observat că „în semnificaţia lor cea mai largă legile sînt raporturi necesare care derivă din natura lucrurilor" [15]. La capătul unei linii de gînditori care, înainte de Hegel, au încercat să aprofundeze şi să particularizeze ideea de lege, Saint-Simon va milita pentru ideea că evenimentele sociale nu se produc arbitrar, ci ele ascultă de o necesitate interioară, aproape tot aşa de implacabilă ca şi necesitatea din natură. Dar şi marele socialist utopist considera legile sociale ca produse spirituale, configuraţia socială fiind, după el, reflexul configuraţiei intelectuale [16].

Legile dialectice ale mişcării „care guvernează şi în istorie caracterul întîmplător al evenimentelor" au fost — scrie Engels — „dezvoltate pentru prima oară în chip cuprinzător, dar într-o formă mistificată" [17] de Hegel. Filozoful german concepea istoria ca fiind în devenire, guvernată de legi, dar ca idealist obiectiv el considera acest proces ca desfăşurîndu-se teleologic [18].

După apariţia materialismului istoric, în filozofia istoriei idealiste s-au desfăşurat şi se desfăşoară şi acum o seamă de tendinţe contradictorii. Două dintre acestea sînt principale. Unii susţin ideea de lege în istorie, dar aplică mecanic legi din ştiinţele naturii la istorie. În acest sens, observaţia lui N. Iorga împotriva lui Buckle este întemeiată, deoarece la istoricul englez „legile istoriei sînt deci o localizare nereuşită a legilor fizicii" [19]. Alţi istorici, începînd mai ales cu neokantienii Windelband şi Rickert, au promovat ideea că istoria se interesează numai de fenomene izolate, şi de aceea ea nu poate avea,

[14] Giambatistta Vico, *Principii da una scienza nuova. Dei principii. Parte prima*, LXVIII, p. 117.

[15] Charles Louis de Montesquieu, *L'esprit des lois*, Paris, 1713, p. 79.

[16] Claude-Henri de Saint-Simon, *Mémoire sur la science de l'homme*, Paris, 1813.

[17] K. Marx, F. Engels, *Opere*, Editura politică, 1964, vol. 20, p. 13.

[18] G. F. W. Hegel, *Leçon sur la philosophie de l'histoire*, 1946, p. 25.

[19] N. Iorga, *Generalităţi cu privire la studiile istorice*, Bucureşti, 1944, ediţia a II-a, p. 15.

nu poate deduce nici un fel de legi. A. D. Xenopol, care a apărat cu mult talent caracterul de știință al istoriei, nu recunoștea nici el existența legilor în istorie, deoarece, scrie el, faptele din istorie nu sînt de repetiție, ci de succesiune, și prin urmare lor le corespund „seriile". Istoricul român semnala însă existența „permanențelor" în istorie, a „legilor abstracte", foarte generale, deasupra materialului concret, dar care legi nu aveau totuși importanță. Rickert, și ca el mulți alții, consideră că noțiunea „lege istorică" cuprinde o contradicție in adjecto, noțiunile „istoria" și „legea" se exclud [20].

Pe această linie, mai recent, de pildă, într-o revistă americană se spunea că misiunea istoricului este „de a prezenta natura concretă a evoluției reale și nu de a stabili între aceste evenimente relații de necesitate". Încercarea „de a formula legea transformării istorice, care explică dezvoltarea evenimentelor", este „o încercare teoretică nejustificată" [21]. E. Carr, în cartea menționată, scria că azi „să nu mai vorbim de legile istorice", citînd în sprijinul acestor afirmații și părerea istoricului vest-german Friedrich Meinecke: „Istoria se găsește sub imperiul întîmplării oarbe de neînlăturat". Iar cunoscutul sociolog Raymond Aron pretinde că: „...Obiectivul ultim al istoriei este o suită unică de evenimente, pe care niciodată nu le vom vedea de două ori în devenirea societăților și culturilor umane. Fizica vizează legea, istoria singularul" [22].

Istoriografia marxist-leninistă este prin excelență o știință bazată pe cunoașterea legilor generale care guvernează procesul dezvoltării sociale. Istoria studiază procesul obiectiv al dezvoltării societății, precum și al fenomenelor ideologice, al diferitelor instituții, al culturii și tehnicii diferitelor popoare [23]. Istoria este o știință care studiază dezvoltarea societății omenești ca un proces unic, legic, multilateral și contradictoriu [24]. Știința istoriei (Geschichtswissenschaft) este „stadiul despre reflectarea fidelă a adevărului dezvoltării societății (Geschichite) și expunerea legităților care își găsesc expresia în el" [25].

Reținem că din aceste definiții rezultă, deci, că istoria este o știință care studiază realitatea concret istorică, descrie faptele în succesiunea lor, în lumina și pe fondul materialismului istoric.

Încercări pentru definirea mai aprofundată a istoriei, sub raportul legăturii ei cu materialismul istoric și al poziției ei în ceea ce privește problema legilor, se fac în noi lucrări care apar. În aceste lucrări sînt abordate o seamă de aspecte principale comportate de raportul între istorie și filozofie, se insistă, împotriva empirismului, asupra necesității concepției călăuzitoare pentru istorie, se fac aprecieri metodologice care adîncesc preocupările pentru perfecționarea cunoașterii în istorie. Considerăm însă că și în aceste lucrări mai recente o seamă de aspecte sînt tratate în așa fel încît, în fond, istoria este limitată ca știință care prin concepte și legi *proprii* să ajungă la cunoașterea teoretică a adevărului. Într-un studiu, apărut în ultimii

[20] „Noi știm — rezumă N. Bagdasar pe Rickert — că știința istoriei, ca știință particulară empirică, nu poate urmări descoperirea de legi, căci aceasta ar fi în flagrantă contradicție cu direcția ei logică fundamentală și că deci cînd se vorbește de «legi istorice» se săvîrșește de fapt o contradicție in adjecto". *(Filozofia contemporană a istoriei*, 1930, p. 98.)

[21] *The Journal of Philosophy*, vol. XIV, 1964, nr. 14, p. 365.

[22] R. Aron, *Dimensions de la conscience historique*, Paris, 1961, p. 9.

[23] *Dicționarul enciclopedic român*, vol. II, Editura politică, 1964, p. 869.

[24] *Bolșaia sovetskaia enciklopedia*, 19, vtoroe izdanie, 1953, p. 24.

[25] *Meyers neues Lexikon. In acht Banden*, Drieter Band, Leipzig, 1962.

ani, se arată, bunăoară, că ştiinţa istoriei, cu diversele ei ramuri, „studiază formele de manifestare individuale ale procesului istoric al diferitelor popoare, procesul dezvoltării sociale, în continuitatea cronologică a evenimentelor şi acţiunilor sociale, prin intermediul cărora s-au impus în moduri variate cerinţele legilor generale şi specifice ale dezvoltării societăţii date. (...)". Ştiinţa istoriei „nu dezvăluie în mod închegat, sistematic, esenţa generală a dialecticii dezvoltării unei orînduiri, esenţa tipic generală a ţării, a unei orînduiri, esenţa tipic generală a diferitelor procese, fenomene tipice unei orînduiri (...), ci numai manifestările faptice — individuale ale acestora în succesiunea lor" [26].

Concepţia materialistă despre societate dă orientare fundamentală, criterii esenţiale pentru analiza fenomenului istoric, dar aceasta nu înseamnă că istoria nu-şi are propriile legi. Materialismul istoric se ocupă de legile cele mai generale. Materialismul istoric îşi menţine obiectul ca ştiinţă filozofică (şi general-sociologică), ocupîndu-se de legile care îi sînt proprii, iar ştiinţele particulare, mai restrînse — au legile lor, care sînt în strînsă legătură dialectică, necesară cu legile studiate de materialismul istoric.

Istoria, care studiază nu un singur domeniu (în cazul de faţă ne referim la istoria generală), ci, sintetic, toate domeniile vieţii sociale, dar în istoricitatea lor, foloseşte în studiul său legile formulate de celelalte ştiinţe sociale particulare (în virtutea interferării, intercondiţionării lor).

În studiul pe care îl întreprinde privind apariţia, dezvoltarea, realizarea pe toate planurile a societăţii umane, ştiinţa istorică are în vedere toate legile cercetate de materialismul istoric, deoarece acestea au un grad de generalitate mai mare decît legile din oricare alt domeniu al vieţii sociale.

Considerăm că istoria este o ştiinţă *cu legi proprii.* În acest sens două laturi se interferează. Mai întîi. Întrucît legile generale se particularizează în legi mai restrînse, speciale, legile istoriei sînt din acest punct de vedere particularizări ale legilor cercetate de materialismul istoric. Apoi, în acelaşi timp, legile *sînt rezultate* prin abstractizarea materialismului concret al istoriei.

Calea fundamentală pentru descoperirea legilor este studierea cît mai completă a faptelor, aprofundarea cunoaşterii *esenţei* faptelor, *a esenţelor în interlegăturile lor* (iar pentru istorie în mod special) *şi în mişcarea lor.* Pentru că : „...Legea şi esenţa sînt concepte de acelaşi gen (de acelaşi ordin)...", „(legea este reflectarea esenţialului în mişcarea universului)", „Legea este ceea ce este trainic (ceea ce rămîne) în fenomen", „Legea — identicul în fenomen" [27].

Fenomenele care nu sînt direct în obiectul materialismului istoric sau al altor ştiinţe sociale particulare, ci aparţin în mod firesc ştiinţei istoriei, în lucrările de specialitate sînt tratate încă mai ales sub aspectul lor „faptic", fără a se pătrunde mai mult în dialectica complexă a raportului între esenţă şi fenomen, necesar şi întîmplător, general şi particular (şi singular), fără a fi aprofundate din unghiul de vedere al legităţii.

Din moment ce între evenimente se stabileşte un raport, dacă acest raport este esenţial, repetabil, constant, el capătă caracter de lege. Ca în orice domeniu, şi în istorie evenimentele intrînd în conexiunile generate cu necesitate, începînd de la conexiunea între două simple evenimente şi pînă la

[26] R. Florian, *Cu privire la raportul între materialismul istoric, sociologie şi socialismul ştiinţific,* în *Teorie şi metodă în ştiinţele sociale,* Editura politică, 1965, p. 304.

[27] V. I. Lenin, *Caiete filozofice,* E.S.P.L.P., 1956, p. 120—121.

conexiunea excepţional de multiplă, se grupează în clase. În istorie fiecare clasă de fenomene este o grupare de fenomene rezultate din şi prin mişcare ; clasa respectivă de fenomene este ceea ce se cheamă un *proces social-istoric.*

Un asemenea fenomen este, bunăoară, trecerea de la feudalism la capitalism în societatea din ţara noastră (sau, în cadrul istoriei universale, pe plan mondial), trecere întruchipată într-o seamă de evenimente, unele mai importante, hotărîtoare şi care toate se cuprind într-un proces social-istoric.

Avînd primii germeni în începuturile de „şubrezire" a relaţiilor iobăgiste şi, exprimat pe cale legislativă, în încercările de desfiinţare a şerbiei pe vremea lui C. Mavrocordat (în Ţara Românească, apoi şi în Moldova), iar în Transilvania, cu o expresie ceva mai conturată în timpul răscoalei de la 1784 („nobilime să nu mai fie"), procesul de afirmare a rînduielilor noi, petrecut în adîncile resorturi social-economice, a fost întruchipat, în anumită măsură, de mişcarea de la 1821 şi apoi mai evident la 1848. Revoluţia de la 1848, remarca Nicolae Bălcescu, este o „dezvoltare progresivă a revoluţiei de la 1821" [28]. Cum revoluţia nu a fost dusă pînă la capăt, în timpul care a urmat s-au produs, în chip necesar, evenimente care ţin de procesul afirmării rînduielilor moderne în societatea românească. Mai semnificative sînt : unirea Moldovei cu Ţara Românească din 1859, statul naţional român desăvîrşindu-se în 1918 ; înfăptuirea reformei agrare din 1864, care a deschis drum mai larg relaţiilor noi de producţie ; înlăturarea jugului otoman şi cucerirea independenţei de stat a României, acţiunile de dezvoltare economică şi culturală a ţării.

Procesul social-istoric, care deci cuprinde o anumită totalitate de fapte, cunoaşte — aşa cum se poate stabili şi în exemplul dat mai sus — corelaţia între aceste fapte, corelaţiile fiind unele mai mult, altele mai puţin importante, dintre toate una fiind relaţia cea mai generală şi mai esenţială ; aceasta este tocmai legea principală a procesului social-istoric, prezentă totdeauna, care se cere a fi descoperită şi formulată.

Societatea omenească este într-o necontenită dezvoltare, schimbare, trecînd de la o treaptă la alta. Această particularitate şi-a lăsat amprenta pe specificul faptelor, al proceselor social-istorice.

De aceea, stabilirea legilor într-un domeniu ca cel al istoriei, unde pe prim plan este *istoricitatea* şi nu imobilitatea, este o problemă deosebit de complexă. Conceptul de lege rămînînd, desigur, ceea ce este, adică un raport stabil, se cere a fi adîncit sub un aspect special, şi anume : acest raport să fie privit în mişcarea sa pe spirala dezvoltării, dezvoltare care este evidentă în istorie. În acest sens se poate vedea că, tocmai în virtutea dialecticii reale a lumii, a vieţii sociale, realmente nu este un paradox între „istoric" şi „legic", ci, dimpotrivă, aceste două laturi se presupun. Hegel notează cu subtilitate că realitatea pe care o percepem prezintă legea „într-o perpetuă schimbare, dar deopotrivă prezentă în această lume şi copie nemijlocită şi calmă a ei" [29].

Legea este un raport care se stabileşte între un număr de termeni, în viaţa social-istorică acest număr de termeni fiind foarte mare. Termenii se schimbă şi tocmai prin schimbarea lor, în limitele pentru care ei sînt termenii acelui raport, raportul rămîne constant. Cînd schimbarea atinge şi

[28] N. Bălcescu, *Opere*, I., Editura Academiei, 1953, p. 7.
[29] G.F.W. Hegel, *Fenomenologia spiritului*, 1965, p. 88.

depăşeşte punctul nodal al sistemului dat, raportul încetează să mai fie *acel* raport, deci încetează legea care a fost, şi apare o nouă lege datorită condiţiilor noi. Permanenta schimbare a condiţiilor explică de ce legile istoriei nu sînt „eterne", de ce ele au o viaţă mai mult sau mai puţin îndelungată, un teren mai restrîns sau mai larg de acţiune.

Perioada istorică este un interval în evoluţia societăţii marcat la „începutul" şi „sfîrşitul" lui, în timp şi în spaţiu, prin evenimente care constituie puncte mai mult sau mai puţin nodale. Goethe vorbea de timp şi spaţiu istoric [30]. Epoca antică, bunăoară, căreia în linii generale îi corespunde orînduirea sclavagistă, se referă numai la unele zone ale globului, unde nu a început şi nu s-a sfîrşit în acelaşi timp. La fel, feudalismul are limite diferite în istoria diferitelor popoare şi, deşi mai extins, a rămas necunoscut pentru o parte din populaţia globului. Nici capitalismul nu a devenit atotcuprinzător, atît în ce priveşte teritoriul cît şi gradul de înlăturare a rămăşiţelor vechilor rînduieli într-o ţară sau alta. Uneori, chiar pe un plan mai general, periodizarea trebuie să ţină seama de complexitatea deosebită a evoluţiei societăţii umane, cum se remarcă dacă abordăm în mod special problema includerii istoriei Africii [31] sau a istoriei Americii de Sud [32] în periodizarea istoriei universale.

După stabilirea cadrului, în timp şi în spaţiu, al perioadei istorice şi după găsirea şi caracterizarea trăsăturilor ei definitorii, istoricul poate formula legea perioadei (treptei) respective din dezvoltarea societăţii. „Marx — scrie Lenin — contestă tocmai ideea că legile vieţii economice sînt aceleaşi atît pentru prezent şi pentru trecut. Dimpotrivă, fiecare perioadă istorică are legile ei proprii" [33].

Legea istorică poate căpăta o formulare mai extinsă, cu mai multe determinaţii, cuprinzînd însă în sine legea economică, deoarece, în ultimă instanţă, determinantă este viaţa materială a societăţii. Istoria poate cuprinde feluritele fenomene de la cele economice pînă la cele ideologice, spirituale. În desemnarea rezultantei evoluţiei sociale din perioada dată trebuie avută în vedere ideea lui Engels : „Cu cît domeniul pe care îl cercetăm se îndepărtează de cel economic şi cu cît se apropie de domeniul purei ideologii abstracte, cu atît mai mult vom constata că în dezvoltarea sa avem de-a face cu elemente întîmplătoare, cu atît mai multe zigzaguri va reprezenta curba sa" [34].

Legea este — şi în cazul istoriei cînd se ocupă de evenimente de masă —, rezultanta mulţimii respective de fapte, fiecare fapt avînd, mai mult sau mai puţin, dinamica sa, dar fiecare şi toate la un loc, din sistemul dat de fapte, supunîndu-se tendinţei generale, principale.

Legile sînt mai „simple" sau mai „complexe" ; cele mai „complexe" au ele însele ca particularizări ale lor alte legi, mai „simple". Există o scară bogată de trepte de la faptele directe la legile mai restrînse pînă la legile mai generale, cele mai generale. Legile istorice se află pe această scară, între faptele cercetate direct de istorie şi legile cele mai generale ale societăţii formulate de materialismul istoric.

[30] F. W. Goethe, *Poezie şi adevăr*, vol. II, p. 63.

[31] *Rapports du XII-e Congrès international des sciences historiques (Vienne 29 aôut-5 septembre 1965)*, II, p. 230.

[32] Louis Gonzàles, *Ensayo sobre los limites cronologicos de la época contemporánea en Hispanoamerica*, în „Cahiers de histoire mondiale" nr. 2/1964, p. 365

[33] V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 1, Editura politică, 1963, p. 193.

[34] K. Marx, F. Engels, *Opere alese*, vol. II, Editura P.M.R., 1952, p. 465.

Uneori s-a obiectat împotriva legii istorice şi pe motivul că nu s-a putut da, pînă acum, o formulare riguroasă unei asemenea legi sau — mai ales — că activitatea *conştientă* a omului contrazice ideea de lege *obiectivă*.

Dacă în formularea legii se descoperă inexactităţi, acestea nu arată incoerenţa legii ca atare. Legea *obiectivă* nu poate să aibă greşeli ; cunoaşterea noastră, care se exprimă în formularea dată legii respective, poate să conţină asemenea erori datorită mai multor împrejurări, mai ales în ştiinţele care cercetează fenomene deosebit de complexe, în necontenită mişcare, şi care se ocupă de fiinţe vii, conştiente, ceea ce face ca desfăşurarea istoriei să fie deosebit de complexă. Aceasta nu înseamnă că ştiinţa istorică este neputincioasă în faţa complexităţii procesului istoric. Odată cu perfecţionarea metodicii de cercetare, a mijloacelor de investigaţie şi de sinteză, cu ridicarea nivelului teoretic vor fi posibili noi paşi în direcţia abstractizării şi generalizării, a formulării cît mai precise a legilor social-istorice.

Caracterul obiectiv al legilor nu minimalizează activitatea conştientă a oamenilor, ci, dimpotrivă, îi dă un fundament trainic. Mersul înainte în chip necesar, conform legilor obiective, este întruchipat şi oglindit în activitatea grupurilor sociale, a claselor sociale progresiste, revoluţionare. Clasa socială care prin partidul său politic îşi dă seama şi exprimă conştient procesul obiectiv de dezvoltare a societăţii este proletariatul, care, mai mult decît oricare clasă, este profund interesat în a cunoaşte şi exprima adevărul despre realitatea socială, în formularea şi studierea legilor obiective, de care ţine seama, şi le aplică în vederea înfăptuirii transformărilor revoluţionare, a construirii orînduirii noi.

*

Legea e numai „o treaptă a cunoaşterii", „(Fenomenul este totalitatea, integralitatea) ((legea=parte))" [35] ; ea este prezentă în fenomen, dar nu este întreaga prezenţă a fenomenului. Pe osatura legilor se află, cum spunea Marx, „carnea vie a cunoaşterii". Este adevărat că un scop principal al ştiinţei este de a descoperi şi formula legi, dar ştiinţa nu trebuie limitată la legi.

Dezvoltarea laturii teoretice a cercetării nu exclude, ci, dimpotrivă, implică cu necesitate analiza laturii concrete a faptelor istorice. Cu cît domeniul cercetat este mai complex, cu atît este necesară o analiză mai concretă, mai multă descriere a faptelor, ceea ce nu înseamnă descriptivism şi factologie şi nici micşorarea posibilităţii de elaborare teoretică.

Pentru istorie, ca şi pentru orice ştiinţă, scopul cercetării nu este de a se opri la abstract, ci de a merge la concret (la concretul logic). În istorie, după ce se reconstituie concretul (faptul) pe baza izvoarelor istorice, urmează procesul de analiză şi sinteză, de abstractizare şi concretizare, de generalizare şi determinare, de descoperire a cauzalităţii şi legităţilor. Şi tocmai în urma acestui proces de ridicare la concretul logic se poate obţine o mai profundă reprezentare şi explicare a faptului. Nu este nici o contradicţie între cerinţa ca istoria să fie concretă şi în acelaşi timp să prezinte concluzii generalizatoare.

Orice ştiinţă are o modalitate de redare a cunoaşterii realităţii. Ştiinţele sociale umanistice, şi dintre acestea în primul rînd istoria, datorită însuşi specificului ei, poate folosi mijloacele de stil şi de compoziţie, fără a denatura cu ceva realitatea, dimpotrivă, tocmai pentru a o reflecta mai bine, mai complet, mai nuanţat.

[35] V. I. Lenin, *Caiete filozofice*, E.S.P.L.P., 1956, p. 121.

De altminteri, primii paşi ai istoriei, în antichitate, sînt cunoscuţi pe drumul artei. „Cei dintîi istorici au fost poeţi“ [36] — remarcă Bălcescu. În evul mediu însă, scrierea despre evenimentele trecute a mers, de cele mai multe ori, pe calea seacă a cronicilor. Renaşterea a considerat istoria ca un gen literar, dar a dat mai multă atenţie adevărului, exactităţii. Epoca modernă a chemat istoria să se realizeze de data aceasta nu ca artă, ci ca ştiinţă, fără a lipsi însă exuberanţa, mai ales la romantici (Michelet), la şcoala estetică (Müller, Schiller). Odată cu dezvoltarea erudiţiei, mai ales după Ranke, a început să domine monumentalitatea aspră.

Folosit cu iscusinţă, cuvîntul contribuie la crearea unor pagini picturale. Istoricul trebuie să-şi caute expresiile aşa cum Michelangelo îşi alegea singur marmura din munţi pentru a realiza statuile sale. Bogăţia textului, ca la Bălcescu, Xenopol, Iorga, nu înseamnă exces, exuberanţă peste măsură atunci cînd se utilizează propoziţiile şi cuvintele strict necesare pentru a pune în evidenţă bogăţia ideilor, multilateralitatea evenimentelor. Totodată, sobrietatea întemeiată nu înseamnă sărăcie, platitudine. Pot fi lucrări cu un text bogat, precum şi lucrări cu text sobru ; un efect deosebit se obţine prin îmbinare, după caz, folosind şi alte mijloace de stil, pentru a da textului înfăţişare basoreliefică.

În renumita descriere a bătăliei de la Călugăreni, Bălcescu evocă faptele lui Mihai la prezent, pe cînd cele ale lui Sinan la forme ale trecutului. Mihai „îşi preumblă privirea pe cîmpul bătăliei, vede mişcările turcilor şi după dînsele îşi pregăteşte pe ale sale... se aşează în ceata de curînd sosită la capul podului spre a întîmpina pe Sinan... stă gata a trăzni pe vrăjmaşi de vor îndrăzni a trece podul. Sfîrşind aceste pregătiri, Mihai cugetă în inima sa că împrejurarea cere neapărat vreo faptă eroică spre a descuraja pe turci şi a îmbărbăta pe ai săi...“ [37]. Dar cînd se arată retragerea tactică a românilor, formele verbale sînt la trecut, deoarece acestea îndepărtează acţiunea, în timp ce formele verbale despre turci sînt la prezent, folosite în acest caz cu scopul de a arăta şi mai mult pericolul, învins imediat eroic de români, care revin pe planul prezentului.

Sigur, problema trebuie rezolvată de la caz la caz, ţinînd seama de o serie de situaţii particulare. Structura frazei este în funcţie, înainte de toate, de gîndirea exprimată, de modul cum autorul îşi propune să înfăţişeze fenomenele, de faptul dacă în locul respectiv se face o interpretare teoretică cu mai multe sau mai puţine compliniri etc.

Ca modalităţi de expunere în istorie se foloseşte atît naraţiunea, cît şi descrierea, naraţiunea fiind însă, firească, predominantă. Naraţiunea, după ce ajunge la un anumit punct al înaintării ei, trebuie să se extindă apoi în multe direcţii, oarecum în forma razelor unei stele, pentru a lumina situaţia la care expunerea liniară a ajuns şi, totodată, pentru a ajuta înţelegerea şi fundamentarea momentelor următoare.

Autorul face şi descrieri, acţiunile petrecîndu-se în spaţiu şi timp ; realizează tablouri, precum şi portrete ; el trebuie să urmărească ca pe „scena“ lucrării să dea, plastic şi sugestiv, imaginea epocii, a evenimentului, a luptei oamenilor pentru progres.

[36] N. Bălcescu, *Opere*, I, Editura Academiei, 1953, p. 60.
[37] N. Bălcescu, *Opere*, vol. II, Editura Academiei, 1953, p. 91—92.

Cei care scriu istoria trebuie să încerce să audă continuu muzica epocii şi a expresiei lingvistice. Vorbind de necesitatea stilului ales în istorie, N. Iorga nota : „Între modul sec de a scrie istoria şi cel viu — să fie deosebire ca între muzica de salon a secolului 18, între melodia de sine stătătoare a lui Rossini şi uriaşele simfonii wagneriene în care se încearcă, făcînd şi dizarmoniei loc, să se dea răsunetul adînc al sufletului omenesc întreg“ [38].

Istoricul poate fi, prin datele ştiinţei, un pan al luptelor eroice ale epocii contemporane de edificare a orînduirii noi. Nu există neapărat un stil deosebit pentru lucrările de istorie care tratează o orînduire sau alta, o clasă socială sau alta. S-au scris lucrări la înalt nivel artistic şi despre antichitate, şi despre evenimente ale evului mediu, şi despre epoca modernă. Despre vremurile noastre noi, despre comunism se poate scrie şi mai frumos ; înseşi conţinutul, nobleţea, umanismul comunismului determină necesitatea formei alese şi însufleţitoare.

Realitatea obiectivă a istoriei omenirii este reflectată de autorul operei istoriografice. În antichitate şi în evul mediu, istoricul nu era conştient în chip ştiinţific de această realitate, mai ales în profunzimea ei, însă el a reflectat-o în opera sa. La început istoricii burghezi au făcut paşi însemnaţi în a reflecta conştient, raţional, realitatea istorică, legităţile ei, în măsura în care însăşi clasa burgheză, pînă la o limită, ajunsese să înţeleagă dezvoltarea socială. Dar numai istoricii înarmaţi cu metoda şi concepţia dialectică, materialistă, pot să reflecte aceste legi şi, în consecinţă, să elaboreze lucrările ţinînd seama de aceasta.

Creşterea gradului de reflectare conştientă a realităţii istorice este un pas însemnat pe linia cunoaşterii ştiinţifice şi a elaborării istoriei de la înălţimea şi viziunea momentului contemporan. Reflectarea conştientă în studiile de istorie nu înseamnă, cum afirmă unii ideologi idealişti, modificarea realităţii istorice sub înrîurirea gîndirii „transformatoare“ a istoricului, care „concepe istoria de pe poziţiile prezentului“. Sociologul francez Raymond Aron afirmă, în spiritul concepţiei sale subiectiviste, că „fiecare epocă, fiecare colectiv îşi creează trecutul din nou“, ceea ce „nu poate oferi posibilitatea cunoaşterii adevărului“ [39]. În acelaşi sens, sociologul Karl Popper consideră că „fiecare generaţie are dreptul să-şi creeze propria sa interpretare“ [40], dar după cum „doreşte“ ea. De fapt, tocmai istoricii care se situează pe poziţiile „prezenteismului“ „modernizează“ trecutul, estompează deosebirile calitative dintre trecut şi prezent, încearcă să dovedească că orice apreciere transferă trăsăturile contemporaneităţii asupra trecutului.

Este însă un adevăr că istoria este *rescrisă* pe parcursul mersului înainte al societăţii. Fără a da explicaţii complete, într-o interesantă „Introducere în studiul istoriei“, tipărită recent la Londra, V. H. Galbraith, care se apropie de concepţia marxistă, arată că rescrierea istorică o cere timpul. „Pentru că timpul înseamnă schimbare şi deoarece noi nu avem o garanţie că există

[38] N. Iorga, *Generalităţi cu privire la studiile istorice*, ediţia a II-a, Bucureşti, 1944, p. 96.

[39] Raymond Aron, *L'activité philosophique contemporaine en France et aux Etats Unis*, Paris, 1950, vol. II, p. 327.

[40] K. Popper, *The Open Society and Its Enemies*, vol. II, London, 1952, p. 266.

ceva care nu scapă de schimbarea inexorabilă şi de uitarea finală, aceasta înseamnă că istoria trebuie să fie rescrisă pentru fiecare generaţie care se succede. Pentru că fiecare generaţie vede lucrurile mai diferit decît cea precedentă şi pune noi întrebări" [41].

Ştiinţa istorică are, prin natura ei, un caracter retrospectiv. Şi tocmai de aceea, de la înălţimea prezentului, în ansamblul istoriei universale, al istoriei naţionale sau al unui singur eveniment sau proces social-istoric, este mai uşor să se înţeleagă etapele anterioare, sensul progresului social-istoric, urmărind înseşi etapele deja parcurse ale dezvoltării, din viziunea punctului celui mai înalt atins.

Înţelegerea contemporană a istoriei în lumina concepţiei dialectice materialiste corespunde în cel mai înalt grad esenţei şi legităţii fenomenelor istorice, este calea sigură spre cunoaşterea trăsăturilor esenţiale ale epocilor trecute ale claselor sociale, ale evenimentelor desfăşurate, a procesului de dezvoltare şi a sensului istoriei.

*

Epoca de acum pune problema ca istoria să-şi elaboreze mai bine propria-i teorie, să-şi dezvolte momentul ei conceptual. În acest sens, termenul *teorie a istoriei* este mai particularizat în raport cu cel din filozofia istoriei, el ne ajută să facem o distincţie faţă de materialismul istoric, deşi pe baza acestuia. *Teoria istoriei este elaborată atît pe baza generalizării şi abstractizării materialului concret de care se ocupa ştiinţa istoriei, cît şi ca particularizare a materialismului istoric, a concepţiei filozofice despre societate şi dezvoltarea ei.* Teoria istoriei rezumă, la nivel logic, istoria istoriei şi poartă pecetea etapei contemporane în care este elaborată. Se poate spune *că obiectul Teoriei istoriei este formularea principiilor privind necesitatea şi modalitatea ştiinţifică de a se elabora şi dezvolta momentul conceptual al ştiinţei istorice prin sistemul de noţiuni, de legi proprii, de găsire şi demonstrare a adevărurilor ei.*

C. MOCANU

[41] V. H. Galbraith, *An introduction to the study of history*, London, 1964.

I. C. Frimu
(1871—1919)

În istoria mișcării muncitorești din România, Ioan C. Frimu ocupă, prin întreaga sa activitate revoluționară desfășurată mai bine de două decenii, un loc de frunte. Luptător revoluționar încercat a fost prezent, în primele rînduri, în momentele de răscruce ce s-au ivit în istoria mișcării muncitorești din țara noastră la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Însușirile și înaltele sale calități de conducător le-a pus în slujba luptei proletariatului român pentru emanciparea economică și socială.

I. C. Frimu s-a născut într-o familie de țărani săraci, la 4 octombrie 1871, în comuna Bîrzești din fostul județ Vaslui. Urmează școala primară în comuna natală, iar apoi învață meseria de tîmplar la Vaslui. La vîrsta de 18 ani vine în București, unde se angajează ca lucrător la o fabrică de mobilă.

După venirea în Capitală, prin eforturi asidue, își însușește ideile socialiste, care îl înarmează cu cunoașterea adevărului asupra rînduielilor nedrepte ale societății burgheze, îi dezvăluie antagonismul ireductibil dintre exploatați și exploatatori. Setea de cunoaștere a realităților vieții, de aflare a posibilităților și mijloacelor care să permită celor mulți și oropsiți să găsească drumul spre un trai mai bun — pe care a căutat să și-o potolească prin studiul sistematic, susținut — se manifestă ca una din trăsăturile dominante ale personalității lui Frimu.

Contactul cu muncitorii din București, cu lupta lor în continuă creștere, convingerile căpătate prin studiul sistematic al socialismului științific îl determină să se dedice cu și mai mare pasiune cauzei clasei muncitoare, idealurilor acesteia pentru făurirea unei vieți noi, lipsită de exploatare.

Împreună cu alți militanți socialiști, activează pentru întărirea asociațiilor profesionale, organizații care, alături de cluburile muncitorești, au constituit o etapă importantă în înmănuncherea, din punct de vedere politic și organizatoric, a forțelor clasei muncitoare. În condițiile progresului continuu economic, științific și cultural înregistrat de țara noastră la sfîrșitul veacului al XIX-lea, ale afirmării tot mai pronunțate a clasei muncitoare în viața social-politică a țării și ca urmare a acțiunii politice desfășurate de cluburile muncitorești, la ale căror principii au aderat multe dintre asociațiile profesionale, lupta pentru crearea partidului de clasă al proletariatului din țara noastră s-a ridicat pe o treaptă superioară, înființarea sa fiind cerută cu ardoare de masa muncitorilor organizați.

Constituirea, în anul 1893, a Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România a dat un nou imbold mișcării muncitorești din țara noastră, a impulsionat în mod deosebit și activitatea lui Frimu. Posesor al unor temeinice cunoștințe, însușite cu perseverență la școala mișcării socialiste în continuă creștere, el și-a întețit eforturile în direcția educării muncitorilor în spiritul ideilor socialiste. În același timp, Frimu se afirmă ca un promotor al curentului înaintat, muncitoresc din partid. El a combătut cu fermitate inconsecvențele politice și ideologice manifestate de elemente din conducerea partidului ca : I. Nădejde, V. G. Morțun, G. Diamandi ș.a., stăruind asupra necesității întăririi organizatorice a acestuia. Evoluția ideologică și politică a acestor elemente cu o largă influență în partid se situa, în ultimii ani de existență a P.S.D.M.R., pe linia tot mai evidentă a înstrăinării de interesele clasei muncitoare. La congresele al V-lea (1898) și al VI-lea (1899) ale P.S.D.M.R., în presa de partid, Frimu s-a împotrivit tendințelor grupului capitulard din Consiliul General de a destrăma partidul, a chemat masele muncitoare să se bazeze în luptă pe propriile forțe. „Datoria fiecărui muncitor luminat — scria Frimu în martie 1899 — e de a duce mai departe ideea de unire și frăție între muncitori...".

Dezorganizarea vremelnică, în aprilie 1899, a P.S.D.M.R. nu a însemnat și dispariția mișcării socialiste din România. Deși a reprezentat o lovitură serioasă dată mișcării muncitorești organizate, debarasarea de elementele inconsecvente care-și afișaseră poziția hotărîtă de a trece în partidul liberal a deschis noi perspective organizării politice de sine stătătoare a proletariatului. „Mort politicește — consemna Frimu plin de încredere în viitorul mișcării muncitorești din România —, Morțun a murit de moartea cea mai crudă. Nu merită nici o lacrimă și nici o floare pe mormîntul politic ce și l-a săpat prin renegarea sa !".

În anii ce au urmat, partea înaintată a proletariatului, militanții revoluționari, printre care la loc de frunte se numără Ioan C. Frimu, au dus mai departe mișcarea muncitorească, păstrînd sus stindardul roșu al luptei proletare. În februarie 1900, în fruntea unui grup de socialiști, Frimu adresează muncitorilor din București un înflăcărat apel, chemîndu-i la

strîngerea rîndurilor pentru triumful aspirațiilor proletariatului. Moțiunea votată la sfîrșitul întrunirii ce a avut loc în Capitală în urma apelului chema muncitorii din întreaga țară „să se reculeagă, să reînvie din amorțeala în care niște împrejurări mai grele ca acele de toate zilele i-au aruncat" (se referă la dezorganizarea partidului — *n.n.*) și să continue lupta.

Din inițiativa și sub conducerea lui Frimu, redacția organului de presă al partidului, cotidianul „Lumea nouă", se reorganizează în martie 1900. Articolele ziarului, scrise într-un spirit combativ, iau apărarea greviștilor din Capitală și din alte orașe ale țării, demască starea de mizerie a maselor muncitoare de la orașe și sate, susțin în mod hotărît ideea necesității reorganizării partidului politic al proletariatului. La 1 Mai, același an 1900, muncitorii din București sărbătoresc Ziua solidarității internaționale a proletariatului printr-o întrunire urmată de o serbare cîmpenească. Manifestul lansat de Comitetul Executiv al Clubului muncitorilor din București cu acest prilej documentează faptul că, nemaiexistînd formal o conducere a partidului, Clubul muncitorilor din București, condus de I. C. Frimu, coordona toate acțiunile proletariatului în numele „partidului muncitorilor".

Prin scris sau prin viu grai, Frimu, alături de alți reprezentanți înaintați ai clasei muncitoare, n-a încetat să lupte cu energie și înflăcărare pentru continuarea luptei în cadrul organizațiilor muncitorești, pentru înviorarea mișcării, afirmîndu-și în permanență neclintita încredere în victoria socialismului. În acest sens, el a subliniat importanța deosebită și necesitatea unei munci de propagandă intense și susținute pentru înarmarea muncitorilor cu încrederea în justețea cauzei și în victoria luptei lor. „A trezi conștiința de clasă în muncitori — scria Frimu —, a le trezi demnitatea de om, abrutizată de atîta robie și împilare, a le deștepta simțul solidarității, fără de care nu vom putea face un pas spre progres, asta vrem... Apărarea intereselor de clasă, dezrobirea muncitorilor trebuie să fie opera lor înșiși, iată școala ce facem".

Militînd cu perseverență pentru refacerea mișcării, I. C. Frimu grupează, la începutul secolului al XX-lea, în jurul societății muncitorești de ajutor reciproc „Munca", al cărei conducător era, pe muncitorii înaintați rămași credincioși ideilor socialiste. Acestora li se vor adăuga pe parcurs noi și valoroase cadre. Tot în cadrul societății „Munca", el pune bazele și organizează Cercul socialist „România muncitoare" din București. La 1 ianuarie 1902, un grup de militanți socialiști, printre care se număra și Frimu, editează prima serie a ziarului „România muncitoare".

Reafirmarea mișcării muncitorești, a ideilor socialiste odată cu constituirea cercului socialist „România muncitoare" și apariția primei serii a ziarului cu același nume, pe de o parte, mișcarea micilor patroni pentru îmbunătățirea stării lor, mișcare la care a fost atrasă și o parte a lucrătorilor din ateliere, pe de altă parte, au determinat clasele exploatatoare să pună la ordinea zilei și să voteze în anul 1902 legea meseriilor, urmată de regulamentul pentru înființarea corporațiilor.

Prin crearea corporațiilor, organizații în care intrau laolaltă lucrători și patroni, guvernul liberal urmărea în fond slăbirea frontului de luptă proletar, stăvilirea dezvoltării conștiinței de clasă a proletariatului și constituirea lui în organizații proprii.

Documentele vremii reliefează activitatea neobosită depusă de I. C. Frimu în aceste condiții pentru gruparea forțelor clasei muncitoare în

organizații profesionale bazate pe principiul luptei de clasă. În adunările cercului „România muncitoare", în articole cu caracter retrospectiv și evocator — energice luări de poziție (publicate în „Buletinul sindicatului lucrătorilor tîmplari", pe anul 1907, în „Calendarul muncii" pe anul 1907) —, el demască statul burghezo-moșieresc, care, prin legea meseriilor, se scutură de „datoria de a lua pe socoteala lui asigurările pentru cazurile de boală, de accidente și de infirmități". El înfierează cu indignare hotărîrile lipsite de simțul răspunderii și împovărătoare „pe spinarea încovoiată a muncitorului" luate de comisiile de arbitri din cadrul corporațiilor, vexațiunile de tot felul la care erau supuși muncitorii prin regulamentul corporatist : consfințirea bătăii pentru ucenici, salariatul lăsat la „bunul plac" al patronilor, bruscările, „sfănțuirea". Totodată el scoate în evidență caracterul retrograd al legii meseriilor și absurditatea corporațiilor, în care se amestecau laolaltă interese de clasă opuse.

Pe fondul general al creșterii împotrivirii față de corporații, activitatea desfășurată de partea înaintată a proletariatului în direcția organizării profesionale de sine stătătoare a muncitorilor avea să-și dea roadele la începutul anului 1905. În februarie 1905, ajutat de Voicu Andreescu-Rîureanu și de alți muncitori, Frimu întemeiază Sindicatul lucrătorilor tîmplari din București, punînd astfel piatra de temelie la activitatea de reorganizare a mișcării sindicale din România.

În urma apelului lansat de I. C. Frimu, C. Dobrogeanu-Gherea, dr. C. Racovski, dr. D. Voinov, dr. Ion Cantacuzino ș.a., la 5 martie 1905, vede lumina tiparului cea de-a doua serie a ziarului „România muncitoare", adevărată frescă enciclopedică a mișcării politice și sindicale a clasei muncitoare din România. Printre redactorii și colaboratorii ziarului, alături de militanții Ștefan Gheorghiu, Dumitru Marinescu, Alecu Constantinescu, M. Gheorghiu-Bujor, Gheorghe Cristescu, la loc de seamă se numără și I. C. Frimu. Anchetele industriale, articolele cu caracter de demascare a corporațiilor, materialele pe teme sindicale, articolele cu caracter propagandistic scrise de el se situau pe linia apărării intereselor de clasă ale proletariatului, luminînd, prin puterea lor de convingere, prin modul de abordare și discutare a problemelor, prin propagarea ideilor socialiste, drumul ce-l aveau de străbătut masele muncitoare.

În august 1906 ia parte ca delegat la prima Conferință pe țară a sindicatelor din România, eveniment important în istoria mișcării muncitorești din țara noastră, conferință ce a pus bazele centralizării organizatorice a sindicatelor muncitorești. Susține în cadrul lucrărilor conferinței raportul : „Sindicatele și corporațiile", în care, pe baza unei analize ample dezvăluie caracterul reacționar al organizațiilor corporatiste și scopul urmărit de stat prin constituirea lor. După trei zile de dezbateri, conferința a ales organul central de conducere a mișcării sindicale, Comisia Generală a Sindicatelor din România, din care I. C. Frimu a făcut parte, în calitate de membru, alături de Al. Constantinescu, V. Anagnoste, Ion Crețu, Dan Ionescu ș.a.

Propagandist, orator înflăcărat, un neîntrecut talent organizatoric, Frimu luptă neîncetat pentru reorganizarea partidului clasei muncitoare, văzînd în acesta chezășia realizării țelului final al proletariatului. Membru în conducerea Uniunii socialiste, embrionul în jurul și prin transformarea căruia se va reconstitui în anul 1910 Partidul Social Democrat din România,

el militează în permanență pentru gruparea forțelor clasei muncitoare și din punct de vedere politic, pe lîngă organizarea profesională. Eforturile lui se îndreaptă în aceste împrejurări spre răspîndirea în mijlocul proletariatului a ideilor socialiste. În acest sens sînt edificatoare cuvintele sale : „Pentru cel ce are un principiu, un ideal măreț, adevărata mulțumire sufletească stă în a răspîndi ideile, în a face aderenți".

Activitatea susținută depusă de Frimu după anul 1905 pentru reconstituirea partidului politic al proletariatului avea să fie încununată de succes prin efortul comun al militanților clasei muncitoare din țara noastră. Evenimentul pe care va avea fericirea să-l anunțe el însuși proletariatului român a fost prilejuit de mitingul din 19 decembrie 1909, care a avut loc în sala „Dacia" din Capitală. La acest miting, în prezența a sute de muncitori, în entuziasmul și căldura acestora, I. C. Frimu anunța clasei muncitoare din România împlinirea dezideratului ei. „De azi înainte — a spus el în aplauzele participanților —, muncitorii... își vor constitui partidul lor politic". Iar peste o lună numai, deschizînd lucrările congresului de constituire a Partidului Social Democrat din România (31 ianuarie — 2 februarie 1910), Frimu se adresa plin de însuflețire reprezentanților clasei muncitoare și prin aceștia întregului nostru proletariat : „Prin scrierile ce a dat la iveală, mișcarea socialistă din trecut a contribuit foarte mult să îndrepte spre progres țara românească, creînd un curent sănătos socialist. Mișcarea actuală socialistă este continuarea vechii mișcări sau mai bine zis a vechii idei socialiste... Cu chipul acesta, tocmai ca pasărea Phoenix, partidul a putut renaște din cenușa sa proprie... Din hotărîrile noastre de azi, din energia cu care veți aplica mîine aceste hotărîri va izvorî tăria partidului care se constituie astăzi".

Munca depusă de-a lungul anilor, priceperea și experiența sa organizatorică, capacitatea și principialitatea sa îi atrag stima și respectul maselor de muncitori, care văd în el pe unul dintre conducătorii lor de seamă. Pentru meritele sale i se încredințează munci de răspundere în conducerea partidului. În calitate de membru al Comitetului Executiv și secretar al partidului, Frimu luptă cu hotărîre pentru consolidarea rîndurilor partidului, pentru apărarea intereselor de clasă ale proletariatului.

Trebuie remarcată, totodată, însemnătatea activității desfășurate de I. C. Frimu pe linia sublinierii necesității desăvîrșirii unității naționale a poporului român.

Cunoscut peste hotare — Frimu a fost, după cum menționează I. Sion la 10 februarie 1919 în ziarul „Socialismul", delegat permanent la Biroul Socialist Internațional —, el se bucura de încrederea și aprecierea conducătorilor mișcării muncitorești internaționale. În 1911, V. I. Lenin, scriindu-i lui Frimu să intervină în favoarea a doi emigranți revoluționari ruși ce se găseau în țara noastră, încheia scrisoarea : „Primiți, vă rog, dragă tovarășe, salutările mele frățești".

În septembrie 1917, I. C. Frimu, împreună cu Al. Constantinescu, ia parte la Conferința internațională a socialiștilor de la Stockholm, cunoscută sub numele de cea de-a treia Conferință zimmerwaldiană, conferință ce a luat în discuție și a lansat manifestul prin care clasa muncitoare era chemată la întețirea eforturilor în lupta împotriva imperialismului, pentru stăvilirea războiului dezlănțuit de puterile imperialiste și încheierea păcii.

Lupta sa dîrză și curajoasă pusă în slujba împlinirii năzuințelor maselor muncitoare i-a atras ura înverșunată a claselor exploatatoare. De numeroase ori a fost arestat, schingiuit, întemnițat luni de zile.

Dar arestările, schingiuirile nu i-au zdruncinat convingerile. Fire entuziastă, cu o nezdruncinată încredere în forțele și viitorul luminos al clasei muncitoare, el ieșea din închisoare cu dorința vie de a duce lupta mai departe cu și mai mare hotărîre.

După declanșarea primului război mondial de către marile puteri imperialiste, I. C. Frimu se ridică la înălțimea sarcinilor ce se puneau în fața socialiștilor români, afirmînd în mod deschis poziția sa de luptă împotriva războiului imperialist, militînd totodată pentru o politică de neutralitate.

În anul 1918 îl găsim pe I. C. Frimu participînd cu vigoare la organizarea luptelor muncitorești. Arestat imediat după puternica demonstrație a muncitorilor din București din 13 decembrie 1918, I. C. Frimu este întemnițat la închisoarea Văcărești, unde în scurt timp se îmbolnăvește. Lipsit de asistență medicală și supus unui tratament brutal, boala i se agravează din ce în ce. Cu tot regimul aspru la care a fost supus în închisoare, chinuit de boală, Frimu a continuat să împărtășească tovarășilor din afară preocupările sale privitoare la diverse aspecte ale luptei clasei muncitoare. În acest sens el scria că „lupta noastră (a militanților mișcării muncitorești — *n.n.*) nu e individuală, ci legată de lupta maselor". Subliniind necesitatea și importanța luptei individuale ca parte integrantă a celei generale a proletariatului, Frimu, cu modestia-i caracteristică, nota că, în această accepțiune, nu poate fi vorba de „eroism, martiraj, ci pur și simplu de sacrificii necesare". În ultimele zile ale vieții, în drum spre spitalul „Colentina", conștient de misiunea grea a acelora ce vor duce mai departe steagul luptei proletare pînă la victoria finală, Frimu transmitea un fierbinte mesaj clasei muncitoare din România prin tovarășii ce-l însoțeau: „Voi, tinerii, voi sînteți viitorul nostru. Fiți revoluționari, cît mai revoluționari, căci numai astfel vom putea scăpa acest popor". Dîrzul și neînfricatul luptător se stinge din viață în seara zilei de 6 februarie 1919, în vîrstă de numai 48 de ani.

Pierderea suferită de clasa muncitoare din țara noastră era adînc marcată în coloanele ziarului „Socialismul", care, în cuvinte emoționante, nota : „Pentru noi, Frimu era simbolul străduinței muncii continue duse decenii de-a rîndul spre binele și folosul clasei muncitoare din România de către partidul socialist".

Personalități politice, numeroși oameni de știință și cultură și-au exprimat regretul în legătură cu moartea prematură a lui I. C. Frimu, sau au făcut aprecieri pozitive la adresa capacității de muncă, a calităților și a activității sale. În cuvinte calde savantul Nicolae Iorga nota în paginile „Neamului românesc" profunda impresie lăsată asupra sa de înflăcăratul revoluționar : „Om statornic în vederile sale, camarad credincios al celor care au luptat alături de dînsul, om de treabă, iar nu mai puțin evoluționist convins... el merita stima adversarilor".

Cu tot arbitrariul guvernamental, conducerea lui Frimu pe ultimul său drum s-a transformat într-o puternică demonstrație. Clasa muncitoare

din țara noastră și-a exprimat astfel încă o dată protestul său hotărît față de samavolniciile autorităților burghezo-moșierești.

Drumul străbătut de I. C. Frimu de la simplu muncitor la unul dintre militanții încercați ai proletariatului român a trecut prin muncă asiduă, perseverentă. Caracterul lui s-a format și călit la școala luptelor clasei muncitoare din România.

Evocînd minunata figură de luptător revoluționar, munca plină de pasiune, priceperea și calitățile deosebite ale lui Frimu, C. Dobrogeanu-Gherea scria la un an după încetarea din viață a acestuia : „De cîte ori, departe de țară, mă gîndeam la mișcarea socialistă din România, de atîtea ori îmi apărea înaintea ochilor Frimu... Și de cîte ori mă gîndeam la Frimu... de atîtea ori vedeam mișcarea socialistă din țară. Atît de mult s-a identificat Frimu cu mișcarea socialistă de la noi și ea cu el, că nu te poți gîndi la unul, fără ca înaintea ochiului sufletesc să nu apară celălalt".

I. ILINCIOIU

Dumitru Marinescu
(1882-1916)

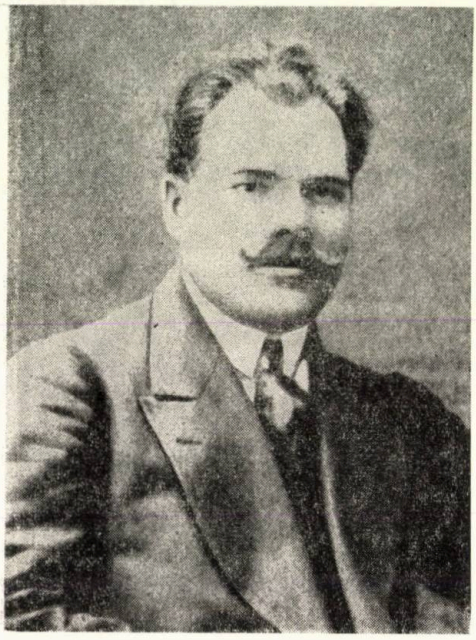

Printre militanții de seamă ai mișcării muncitorești din România care și-au închinat forțele, talentul, munca, întreaga viață luptei pentru binele și fericirea celor ce muncesc se numără și Dumitru Marinescu.

S-a născut la 8 septembrie 1882, la București, în familia factorului poștal Ștefan Marinescu. După terminarea școlii primare, din cauza greutăților materiale, părinții sînt nevoiți să-l dea ucenic la o tipografie, cu toate că dovedise dragoste și aptitudini pentru învățătură. La numai 12 ani a început să învețe meserie la tipografia „Speranța", unde lucra și cunoscutul luptător socialist Alexandru Ionescu. Aici a cunoscut viața și lupta muncitorimii, a citit cu nesaț primele lucrări și publicații marxiste.

În anul 1900 a ieșit lucrător tipograf. Încă din această perioadă a fost atras de mișcarea muncitorească, devenind în scurt timp unul dintre cei mai activi conducători ai săi.

Datorită legăturilor internaționale existente între societatea „Gutenberg" a tipografilor de la noi și asociațiile similare din străinătate, în anul 1902, Dumitru Marinescu a plecat împreună cu alți tovarăși de-ai săi, lucrători tipografi, într-o călătorie îndelungată prin unele țări ca: Ungaria, Austria, Germania, Belgia și Franța. Această călătorie, pe care în mare parte a făcut-o pe jos, avea ca scop specializarea sa în munca de tipograf. Călătoria, pe lîngă faptul că l-a ajutat să se perfecționeze în

meseria sa, i-a dat posibilitatea să cunoască mișcarea muncitorească din apusul Europei. Notele sale de călătorie, care cuprind date, aspecte ale vieții și luptei muncitorimii din locurile pe unde a trecut, au fost publicate în foileton în ziarul „Gutenberg", apoi, în 1904, strînse în broșura intitulată „Impresii de voiaj".

Întors din călătorie, s-a consacrat cu toate forțele sale mișcării muncitorești alături de militanți revoluționari ca I. C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, M. Gh. Bujor, Al. Constantinescu, Gh. Cristescu, C. Racovski, C. Popovici, V. Anagnoste, a militat cu energie pentru refacerea mișcării muncitorești, dezorganizată vremelnic la sfîrșitul veacului al XIX-lea, pentru organizarea politică și profesională a muncitorimii.

La întruniri și manifestații muncitorești, prin intermediul presei socialiste a vremii, Dumitru Marinescu a acționat cu energie pentru demascarea corporațiilor, organizații create de guvern cu scopul de a abate atenția muncitorilor de la lupta de clasă, militînd neabătut pentru organizarea muncitorimii în sindicate bazate pe principiul luptei de clasă, fără patroni și împotriva acestora. În acest sens pot fi menționate articolele pe care le-a publicat în „România muncitoare" : „Sindicatele uvriere", „Greva cizmarilor și corporația", „Luptele noastre" etc. „Sindicatele vor crește, se vor împuternici, se vor înmulți, ele vor avea un rol hotărîtor în toate manifestările de revendicare ale clasei muncitoare" — scria el în 1907.

Pentru munca sa neobosită, pentru atașamentul dovedit față de lupta muncitorimii, îi sînt încredințate sarcini de conducere în mișcarea revoluționară. Este ales secretar al Sindicatului tipografic din București, membru în comitetul cercului „România muncitoare".

În iulie 1907 este prezent în calitate de delegat la Conferința sindicală de la Galați, care a hotărît constituirea Uniunii Socialiste din România. La această conferință, din al cărui secretariat a făcut parte, a primit însărcinarea de a conduce cercul de Editură socialistă. Broșurile și lucrările socialiste editate datorită priceperii și sîrguinței sale au constituit în această perioadă un prețios material pentru luminarea clasei muncitoare. Cu ocazia realegerii sale în această funcție, în anul 1910, I.C. Frimu, referindu-se la realizările obținute de cercul de editură, sublinia meritul ce-i revenea lui D. Marinescu.

La Conferința mișcării socialiste din anul 1908, Dumitru Marinescu a fost ales membru supleant în Comitetul Central al Uniunii Socialiste din România.

Prin scris sau prin viu grai, în presă sau la adunări populare, el a arătat, fără a minimaliza importanța luptelor economice, necesitatea constituirii partidului politic propriu al clasei muncitoare. „Pentru a înfrîna setea de exploatare a capitalismului — scria el — muncitorii nu pot și nu trebuie să-și mărginească propaganda și acțiunea numai la organizarea în sindicate profesionale..., ci trebuie să opună altă forță a lor, bine organizată și pregătită : Partidul muncitoresc". A participat activ la Congresul de reorganizare a partidului social-democrat din anul 1910, prezentînd raportul referitor la statutul partidului, precum și raportul pri-

vind „Presa și editura mișcării". Congresul l-a ales în Comitetul Executiv al P.S.D.

În tot acest răstimp, datorită capacității sale de organizator, încrederii de care se bucura în rîndurile muncitorilor, a fost ales în comitetul de conducere al Societății tipografice din București — „Gutenberg" —, iar în anul 1910 a devenit președintele societății. De numele său se leagă o etapă importantă din viața Societății „Gutenberg" și a organului său de presă.

El a dus o activitate susținută și în domeniul propagandistic. Redactor și autor al multor materiale apărute în „România muncitoare", a colaborat la „Gutenberg", „Foaia artelor grafice", „Tribuna transporturilor", „Calendarul muncii", „Independența tipografică" etc., abordînd probleme politice importante aflate la ordinea zilei, ca : legislația muncitorească, votul universal, problema păcii și a războiului, a solidarității internaționale.

Orator și publicist talentat, dotat cu mare putere de muncă, Dumitru Marinescu a socotit întotdeauna ca o datorie a sa de a fi în mijlocul muncitorilor atunci cînd aceștia aveau nevoie de îndrumări, sfaturi în lupta lor. Astfel, cu prilejul grevei muncitorilor cizmari din București din 1909, prin cuvîntări la întrunirile muncitorești, prin articole publicate în „România muncitoare", i-a îmbărbătat pe greviști, a chemat muncitorimea Capitalei la solidaritate cu cei aflați în luptă. În vara anului 1910 s-a desfășurat greva generală a tipografilor din București. Dovada încrederii de care se bucura în rîndul muncitorilor o constituie și alegerea lui ca președinte al comitetului de grevă însărcinat cu conducerea luptei.

Datorită activității sale, D. Marinescu și-a atras asupra-și prigoana și persecuțiile autorităților burghezo-moșierești. Arestat în timp ce ieșea de la o întrunire care avusese loc la cercul „România muncitoare", el a fost condamnat împreună cu I. C. Frimu și Gh. Cristescu și întemnițat, în mai 1910, la închisoarea Văcărești. Suferințele pe care le-a îndurat sînt descrise în broșura, pe care a publicat-o după ieșirea din temniță, intitulată „Treizeci de zile la Văcărești", lucrare în care demască regimul penitenciarelor burgheziei și moșierimii din țara noastră.

Dovedindu-se înzestrat cu calități deosebite și fiind unul dintre tinerii socialiști valoroși din mișcarea muncitorească din țara noastră, D. Marinescu a fost trimis în anul 1911 în Germania, la Berlin, pentru a studia organizarea partidului social-democrat din acea țară. Cu seriozitatea care îl caracteriza, credincios convingerilor sale socialiste, el s-a achitat cu cinste de această sarcină. A lucrat la tipografia ziarului „Vorwärts", organul de presă al socialiștilor germani, și a urmărit cu atenție modul de organizare și activitatea desfășurată atît de P.S.D. din Germania, cît și de mișcarea lucrătorilor tipografi. Referindu-se la perioada cît a stat în Germania, el arată într-un articol din octombrie 1912 : „Muncesc în mod cinstit ca orice lucrător, pentru a-mi procura existența zilnică și a avea frumoasa ocazie ca să învăț ceva din experiențele colegilor noștri și ale muncitorilor în general".

Folosind din plin posibilitățile care i s-au creat, Dumitru Marinescu a urmărit îndeaproape viața muncitorilor germani, manifestările sindicale și politice ale acestora, avînd ocazia să cunoască personal pe fruntașii mișcării socialiste germane. Totodată a studiat cu multă perseverență

lucrări din domeniul socialismului științific, completîndu-și cultura marxistă.

În acești ani a trimis în țară corespondențe pentru „România muncitoare" și, pentru organul de presă al sindicatului tipografilor din România, „Foaia artelor grafice". Printre acestea semnalăm articole ca : „Spre mai bine", iar la rubrica „Scrisori din Berlin" : „Al VI-lea Congres tipografic internațional", „Din viața tipografică germană", „Jubileul de 50 de ani al sindicatului lucrătorilor tipografi" și altele, în care dădea amănunte referitoare la mișcarea sindicală din Germania, prezenta lucrările diferitelor congrese și conferințe socialiste.

La moartea luptătorului socialist german August Bebel, D. Marinescu împreună cu C. Dobrogeanu-Gherea au făcut parte din delegația mișcării muncitorești din România care a participat la înmormîntare.

S-a întors în țară în anul 1914 și a participat la Congresul partidului social-democrat din luna aprilie, la care a fost ales membru al Comitetului Executiv. În ședința Comitetului Executiv din 28 mai 1914, lui Dumitru Marinescu i se încredințează munca importantă de secretar permanent al P.S.D., pe care a deținut-o pînă la sfîrșitul vieții sale. În această calitate el a desfășurat o activitate susținută pentru întărirea organizatorică a P.S.D., în condițiile în care în Europa se aprinseseră flăcările primului război mondial imperialist. În cuvîntul pe care l-a luat la diferite întruniri muncitorești, în articolele pe care le-a scris în ziarele și revistele socialiste din acești ani a susținut cu ardoare ideea întăririi rîndurilor partidului. În articolul „Importanța Partidului Social-Democrat din România", publicat în „Calendarul muncii" din 1915, el expune scopurile și sarcinile partidului, subliniind că fiecare muncitor cinstit trebuie să lupte în rîndurile acestuia, „să-l ajute în luptele lui pentru cucerirea puterii politice și pentru sfărîmarea alcătuirii nedrepte de azi". În același articol el insistă asupra faptului ca „fiecare membru al partidului să devină un propagandist, un luptător devotat al transformării societății de azi". De multe ori D. Marinescu s-a deplasat personal în centrele muncitorești din țară în care secțiunile P.S.D. întîmpinau greutăți și, cu energia care îl caracteriza, ajuta la reorganizarea acestora, dîndu-le îndrumările necesare.

În anii 1914—1916, pe lîngă participarea asiduă la acțiunile clasei muncitoare împotriva nedreptăților, samavolniciilor autorităților burghezo-moșierești, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai ale celor ce muncesc, el a militat activ împotriva primului război mondial imperialist, pentru apărarea independenței țării amenințate de puterile imperialiste.

În privința atitudinii față de războiul mondial imperialist, D. Marinescu a făcut parte din gruparea cea mai înaintată a conducerii P.S.D., din gruparea de stînga. Poziția sa antirăzboinică este exprimată clar în prefața cărții „Abatorul de oameni", pe care o tradusese în românește din limba germană, precum și în articolul „Campania noastră contra războiului", publicat în „Calendarul muncii" pe anul 1916. Dezvăluind caracterul imperialist al războiului dezlănțuit de marile puteri, el arăta că acesta era rezultatul tendinței de subjugare a capitalismului, „care a tîrît popoarele Europei în flăcările mistuitoare ale războiului ce se desfășoară..."

Dumitru Marinescu explica de pe poziții de clasă războaiele, arătînd cui folosesc și ce reprezintă ele pentru clasa muncitoare. El sublinia că greul războaielor îl duce poporul : „Păturile adînci ale poporului, muncitorii, țăranii și orășenii. Ei sînt aceia care după ce plătesc biruri pentru întreținerea armatelor, tot lor li se cere să-și verse sîngele, să lase familiile în dureri și mizerie, pentru interesele celor care trîndăvesc și guvernează".

La a doua Conferință socialistă interbalcanică, ce a avut loc la București în iulie 1915, la care a fost trimis ca delegat, s-a ridicat cu hotărîre împotriva socialiștilor din Internaționala a II-a care au trădat interesele muncitorimii, devenind, în războiul dezlănțuit, sprijinitorii intereselor imperialiste. Ca urmare a activității sale antirăzboinice a fost arestat în iunie 1915, împreună cu Al. Constantinescu și Gh. Cristescu, și condamnat la 15 zile închisoare.

După intrarea României în război, a luptat în Regimentul 83 infanterie. În octombrie 1916 a căzut pe frontul luptei împotriva armatelor cotropitoare ale imperialismului german și ale imperiului reacționar austro-ungar, pentru apărarea independenței țării.

La trei ani de la moartea sa, I. Sion scria în „Socialismul" din 25 octombrie 1919 : „D. Marinescu a făcut parte din acea elită de muncitori români care prin muncă și sacrificii personale și-a apropiat cunoștințe temeinice socialiste, pe care le-a pus în serviciul clasei sale, le-a răspîndit în mase".

Figura luminoasă a luptătorului revoluționar Dumitru Marinescu, fiu credincios al clasei muncitoare din patria noastră, este cinstită și permanent vie în conștiința poporului român, azi, cînd țelurile mărețe care i-au înnobilat viața și întreaga luptă sînt împlinite.

G. TUDORAN

Ioan Elena

(1890 — 1940)

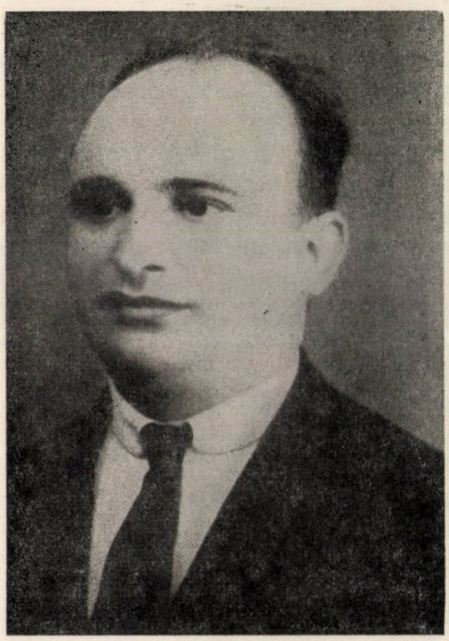

Modestia, simplitatea și conștiința curată, încălzită cu dragostea sorbită din viață, din luptele, jertfele și năzuințele maselor populare, sînt calități pe care le-au posedat din plin militanții clasei muncitoare.

Ioan Elena — născut în comuna Iablanița din fostul județ Mehedinți, la 17 decembrie 1890 — a fost unul din purtătorii și animatorii acestor calități, care i-au însuflețit drumul acțiunii și exemplul personal în focul luptei revoluționare.

Muncitor cizmar, el se avîntă încă din anul 1908 în mijlocul acțiunilor întreprinse de muncitorimea din România. Cunoaște pe conducătorii revoluționari I. C. Frimu, D. Marinescu, Al. Constantinescu, M. Gh. Bujor, Ștefan Gheorghiu, Ecaterina Arbore și pășește încrezător alături de ei.

Orașul Turnu-Severin devine în scurt timp unul din centrele cele mai importante ale mișcării muncitorești din țara noastră.

Tînăra secțiune a Partidului social-democrat din Tr. Severin întemeiază mai multe sindicate, Cercul Tineretului muncitor și un cerc feminin. Nu lipsesc nici încercările unei organizații culturale și sportive.

Această intensă activitate se desfășura la început într-o cămăruță din str. Progresului nr. 19, în care nu încăpeau mai mult de 20—30 de muncitori.

Ioan Elena povestea mai tîrziu, cu multă căldură, la ședințele sindicale și la adunările politice cum reușea, prin diferite mijloace „legale", să

dejoace măsurile luate de poliție și autoritățile locale pentru a împiedica întrunirile și cuvîntările în aer liber, interzise în acea vreme printr-o serie de legiuiri și dispoziții administrative. Sutele de muncitori mobilizați la întrunirile organizate de secțiunea partidului ascultau expunerile pe care le rosteau oratorii din pragul micului și „inofensibilului" sediu muncitoresc.

Legea era „respectată", iar poliția, derutată, asista mînioasă la desfășurarea entuziastă a manifestanților.

Sprijinit cu încredere de muncitori, Ioan Elena ia inițiativa construirii unui local muncitoresc propriu.

Astfel, în anul 1913, are loc la Turnu-Severin inaugurarea Casei poporului, la care participă și o delegație din conducerea partidului, în frunte cu I. C. Frimu și Ecaterina Arbore. Ioan Elena, deși militar în termen, face parte din comitetul inaugurării și primește la gară, în fruntea unui numeros grup de muncitori, pe oaspeții de onoare din București, Craiova și din alte orașe.

Inaugurarea este un prilej nou de întărire a organizației locale. Mii de locuitori ai orașului Tr. Severin sînt însuflețiți de această operă constructivă. Ioan Elena îi întîmpină pe oaspeți și le vorbește ca la niște tovarăși și prieteni de lupte prezente și viitoare.

Bibliotecar, curier, răspînditor de manifeste și ziare, membru în diferite comitete, redactor și colaborator la presa socialistă, Ioan Elena este de-acum înainte nedespărțit de localul întrunirilor, de muncitorii din întreprinderi, de incursiunile pe care le organizează la sate, cu toate măsurile represive luate de autorități.

Ioan Elena respinge cu hotărîre vorbăria ca pe un element care împiedică lupta maselor. Cuvîntul și fapta rămîneau în activitatea sa totdeauna înfrățite.

Participă la demonstrațiile împotriva pregătirilor marilor state capitaliste pentru dezlănțuirea primului război mondial imperialist, demonstrații care, în frunte cu Ștefan Gheorghiu, I. C. Frimu, D. Marinescu și alți militanți, răscoleau masele din toată țara. El se încadrează cu convingere în aripa stîngă a partidului socialist.

În anul 1919, cînd este mobilizat pentru a fi trimis să lupte împotriva revoluției proletare din Ungaria, el se declară solidar, ca și muncitorimea patriei noastre, cu lupta revoluționară a proletariatului maghiar și refuză să plece pe front.

Tot în anul 1919, la grandioasa manifestație organizată de partidul socialist în luna noiembrie în București, Ioan Elena aduce salutul muncitorimii din Oltenia și declară că „numai schimbînd actuala societate de la temelia ei și transformînd-o într-o societate socialistă vom putea aduce adevărata fericire a omenirii".

Ia parte activă la organizarea apariției ziarului „Cuvîntul socialist" care-și schimbă apoi numele în „Oltenia socialistă" și devine organul secțiunii Partidului socialist și al mișcării sindicale din Oltenia.

Candidează în anii 1919 și 1920 pe listele Partidului socialist la alegerile pentru Camera deputaților în județul Mehedinți.

În calitate de candidat, cutreieră zilnic cartierele orașului Turnu-Severin și satele Mehedințului, mobilizînd cu căldură și hotărîre masele în jurul partidului socialist.

La o întrunire convocată la Casa poporului în ziua de 17 octombrie 1919, Ioan Elena propune o moțiune împotriva măsurilor represive ale guvernului condus de generalul Văitoianu, guvern „care lipsește poporul de ultima brumă de libertate". Iar la 1 mai 1920, adresează maselor mobilizate la o mare demonstrație la Casa poporului următoarea chemare revoluționară : „Luptați tovarăși, luptați cetățeni pentru a întrona și la noi societatea omenirei producătoare și faceți ce-au făcut tovarășii ruși în anul 1917".

În octombrie 1920 îl găsim în fruntea grevei generale la Turnu-Severin, împreună cu M. Macavei. Este arestat, schingiuit și amenințat cu asasinarea. Dar Ioan Elena poartă în conștiința sa dîrzenia clasei muncitoare, patriotismul înflăcărat al poporului român și veșnic tînăra concepție a socialismului științific.

Puternicul ecou al luptelor revoluționare din anii 1918—1920, procesul de clarificare ideologică ce se desfășoară în partidul socialist îl conving pe Ioan Elena de necesitatea realizării unui partid nou, marxist-leninist.

Alături de M. Macavei, State Ciuhurezu, G. Paleacu, C. Gogîlea, Gh. Tipa, Virgil Balaure, Florea Dăescu, Ioan Socol, V. Armeanu, N. Golfițescu, N. Georgescu și alți tovarăși, Ioan Elena militează la Tr. Severin pentru crearea Partidului Comunist Român.

Delegat al secțiunii din Turnu-Severin, el ia parte la Conferința Consiliului general al partidului și a sindicatelor din 31 ianuarie — 3 februarie 1921, unde susține crearea unui partid revoluționar marxist-leninist și arată că actuala confuzie din mișcare „nu se datorește stîngei, ci dreptei" și trage concluzia că „argumentele dreptei sînt doar pretexte pentru a le ușura plecarea".

În ordinea de zi a congresului sindical care urma să se țină după congresul de creare a Partidului Comunist Român, Ioan Elena figurează ca raportor pentru „Probleme organizatorice".

Secțiunea Partidului socialist din Turnu-Severin este printre primele din țară care hotărăște afilierea la Internaționala Comunistă. Ioan Elena și M. Macavei sînt aleși delegați la congresul de creare a P.C.R. din mai 1921. El este însă arestat înainte de congres și internat la Jilava. După eliberare, deși legăturile dintre organizațiile din provincie și conducerea centrală sînt aproape întrerupte, Ioan Elena activează pentru înființarea primelor grupe ale Partidului Socialist-Comunist la Turnu-Severin și ia legătura cu Comitetul Executiv provizoriu și cu redacția ziarului „Socialismul".

Congresul sindical de la Brașov din 20—22 octombrie 1921 , unde s-au pus bazele unui centru sindical unic pe țară și congresul sindical care are loc la Sibiu în iunie 1922, unde se pun bazele unității organizatorice a mișcării sindicale din România, îi dau noi puteri de muncă și speranțe în victorie.

Nici teroarea regimului burghezo-moșieresc, care avea drept țintă distrugerea mișcării muncitorești din țara noastră, și în special a partidului comunist, nici manevrele elementelor reformiste, nici acțiunile stîngiste și aventuriste n-au putut opri munca lui Ioan Elena pe o linie consecvent revoluționară, legată strîns de năzuințele clasei muncitoare.

Campania electorală din februarie — martie 1922 creează noi condiții de luptă legală pentru Partidul Comunist din România, pe care organizația din Turnu-Severin, în frunte cu Ioan Elena, le folosește cu succes. Secțiunea din acest oraș nu cunoaște în acea perioadă șovăieli și dizidențe reformiste pentru că este în permanentă legătură cu masele.

La crearea organizației revoluționare a tineretului în martie 1922 este prezent și tineretul muncitor din Turnu-Severin.

În fața partidului comunist stăteau sarcini complexe. Deoarece Congresul I nu-și putuse duce pînă la capăt lucrările sale, era necesar de a se alege organele conducătoare și de a se da partidului un statut și alte documente programatice. În condiții de aprigă teroare, se ține la Ploiești, în zilele de 3—4 octombrie 1922, Conferința P.C.R., care se transformă în cel de-al doilea Congres.

Ioan Elena participă efectiv și este ales unul din cei doi președinți ai congresului. La acest congres este ales membru supleant al Comitetului Central al partidului. Problema demascării politicii demagogice și reacționare a partidului liberal, lupta pentru frontul unic și revendicările imediate și generale ale maselor populare, acțiunea pentru politica de pace și prietenie cu Uniunea Sovietică, adoptarea programului și statutului partidului și a denumirii de „Partidul Comunist din România", hotărîrile privitoare la problemele agrară și națională, la presă, tineret etc. sînt realități care au dat noi forțe și forme de organizare Partidului Comunist Român.

În calitate de membru al conducerii secțiunii P.C.R. din Turnu-Severin, Ioan Elena a îndrumat punerea în practică a rezoluțiilor congresului cu înțelepciunea militantului care știa să adapteze hotărîrile generale situației locale.

Așa se și explică vitalitatea și continuitatea acestei organizații de-a lungul timpului.

Autoritățile îl urmăresc, îl arestează și îl terorizează neîncetat. Ioan Elena rezistă cu demnitate, dar este din ce în ce mai bolnav.

În ianuarie 1924, în ziua morții lui Lenin, din inițiativa conducerii secțiunii partidului, în frunte cu Ioan Elena, se înalță deasupra Casei poporului din orașul Tr. Severin drapelul roșu îndoliat. Șapte zile a fluturat drapelul roșu la Casa poporului, păzită de gărzile muncitorești, care răspundeau demn și fără șovăire la provocările polițiștilor cu următoarea înfruntare : „Dacă ați pierdut respectul pentru cei vii, păstrați cel puțin respectul pentru memoria celor morți".

După scoaterea P.C.R. în afara legilor, continuă, împreună cu numeroși tovarăși credincioși, să împletească în spirit realist munca legală cu cea ilegală. Ia parte la organizarea conferinței Blocului munci-

toresc-țărănesc care are loc în aprilie 1926 la Turnu-Severin. Vorbește la numeroase întruniri politice și sindicale conduse de partid.

Muncitorii din Turnu-Severin își amintesc și astăzi cu emoție cum impunătorul cortegiu format din bărbați, femei și copii, în frunte cu Ioan Elena și cu reprezentantul Comitetului Central al B.M.Ț., au manifestat în 1926, cu prilejul campaniei electorale pentru alegerile comunale, cu însuflețire și curaj, pe străzile orașului pînă la sala de întrunire pentru restabilirea drepturilor și libertăților cetățenești, pentru victoria în alegeri a candidatului muncitorimii, pentru legalizarea P.C.R. și acordarea amnistiei generale politice, militare și agrare. Sutele de familii muncitoare se transformaseră de data aceasta în marea și solidara familie muncitoare în acțiune, gata să înfrunte cu orice sacrificiu teroarea burghezo-moșierească. În fața acestei neașteptate demonstrații și a protestelor energice ale manifestanților, poliția și jandarmeria au părăsit Casa poporului.

Ioan Elena n-a fost numai un simplu militant care a activat într-o organizație din provincie. El a fost în același timp îndrumătorul și organizatorul revoluționar de talent, propagandistul care a trăit și activat în mijlocul maselor, de la marile demonstrații legale de stradă pînă la ședințele celulelor comuniste din întreprinderi și congresele partidului comunist.

În 1929, boala se agravează din nou. Partidul îl trimite pentru tratament la diferite clinici în străinătate, dar fără nici un rezultat. În perioada următoare, practic, el n-a mai putut desfășura activitate revoluționară.

Moare în spitalul din Lugoj la 28 august 1940.

Arestările și schingiuirile Siguranței au reușit să-l scoată din munca activă și permanentă, dar n-au reușit să-i întunece o singură clipă conștiința ridicată și încrederea în socialism.

Fosta stradă a Poliției din Turnu-Severin, care, sub trecuta guvernare burghezo-moșierească, simboliza ilegalitatea și teroarea, poartă astăzi numele acestui credincios militant comunist.

Pe această stradă demonstrează astăzi în libertate muncitori, țărani și intelectuali, constructori harnici ai orînduirii socialiste, pentru care a luptat și s-a jertfit Ioan Elena, fiu devotat al poporului și al Partidului Comunist Român.

AL. MIHĂILEANU

Dinu C. Giurescu: „Ion Vodă cel Viteaz"

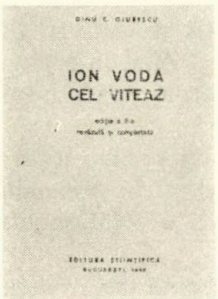

Încă nu se stinseseră ecourile marii epopei a luptelor duse de poporul român împotriva împilatorilor străini sub conducerea viteazului său domnitor, Ştefan cel Mare, cînd o nouă minte ageră şi un braţ viteaz cheamă poporul la luptă pentru libertate şi neatîrnare. Victoriile obţinute de moldoveni sub conducerea lui Ion Vodă înscriu în istoria neamului românesc noi pagini de luptă glorioase împotriva asupririi otomane, atrag din nou atenţia Europei asupra românilor.

Acesta este, de fapt, subiectul monografiei semnate de Dinu C. Giurescu *.

Bazată pe un profund studiu al izvoarelor interne şi externe, lucrarea ajunsă în mîna cititorului se transformă într-un ghid autoritar ştiinţific, care-l însoţeşte, de-a lungul celor peste 200 de pagini, într-o instructivă incursiune în istoria patriei noastre, a perioadei domniei lui Ion Vodă.

Din primele pagini, autorul, pentru a sublinia domnia lui Ion Vodă şi victoriile obţinute împotriva turcilor, face o amplă trecere în revistă a izvoarelor străine, în paginile cărora acestea au avut un larg răsunet. În lucrare se relevă în continuare cadrul istoric în care Ion Vodă reuşeşte să ajungă domn, preocupările şi eforturile depuse de el pentru ocuparea tronului Moldovei.

Înzestrat cu un real simţ politic, un abil diplomat, „de minte ascuţit", cum îl caracteriza cronicarul Ureche, viitorul domn foloseşte toate momentele prielnice pentru a dobîndi tronul şi a-şi pune în practică planul său de acţiune. În jurul anului 1572, apreciază autorul, „puternica sa personalitate, experienţa şi cunoaşterea deplină a oamenilor vremii sale îl făceau pregătit pentru cîrmuirea ţării Moldovei" (p. 33).

Situaţia politică a Moldovei în acei ani se caracteriza printr-o puternică luptă între apărătorii puterii centrale şi reprezentanţii fărîmiţării feudale, între vechea boierime care dorea să-şi menţină poziţiile sale şi noua boierime dornică de afirmare.

În acţiunile sale împotriva puterii domneşti, marea boierime a găsit sprijin în afară, la poloni şi Poartă, interesate în menţinerea acestei stări de anarhie, care slăbea forţele de rezistenţă ale ţărilor române.

* *Dinu C. Giurescu: „Ion Vodă cel Viteaz", Editura ştiinţifică, 1966, ediţia a II-a, 232 p. Trimiterile la această lucrare vor fi date în text.*

În ianuarie 1572, cînd Poarta hotăra schimbarea domniei, pe tronul Moldovei se afla Bogdan Lăpușneanu, a cărui politică avea o pronunțată orientare filopolonă, fapt care îngrijorează pe turci. Purtarea domnului stîrnise nemulțumiri și-n rîndurile boierilor de țară, care fuseseră îndepărtați din dregătorii și înlocuiți cu dregători noi, mulți de origine străină, în special poloni.

Opoziția creată a trimis o plîngere la Poartă și-n același timp a luat legătura cu pretendentul la scaunul domnesc, viitorul Ion Vodă. Poarta, nemulțumită de orientarea filopolonă a lui Bogdan, hotărî înlocuirea domnului. Este numit domn Ion Vodă, numire grăbită, se pare și de darurile însemnate pe care viitorul domn le face demnitarilor otomani. Cu ajutoare turcești și muntene, el ocupă tronul Moldovei la sfîrșitul lunii februarie 1572.

Încercările lui Bogdan de-a relua tronul cu ajutor polon sînt zădărnicite de Ion Vodă, care prin campanii rapide efectuate în sudul Poloniei determină Dieta să nu-l mai sprijine pe domnul înlăturat.

Pentru a-și consolida și mai mult poziția sa, Ion Vodă solicită, prin scrisoarea din iulie 1572, bune relații Poloniei. Autorul face o amănunțită și documentată analiză asupra măsurilor imediate luate de noua domnie pentru consolidarea poziției sale.

O primă măsură luată de domn a fost nimicirea oricărei manifestări a opoziției interne. Prin aspre măsuri a înlăturat pe toți cei care-l sprijineau pe fostul domn sau nu prezentau siguranță. Toate acestea i-au atras ura marilor boieri, care îl numeau „Cel Cumplit".

Pentru consolidarea statului, Ion Vodă a strîns în jurul său dregători devotați, care l-au ajutat în înfăptuirea unor importante măsuri pe plan intern. În scurta sa domnie, viața economică a țării prosperă. Este printre domnitorii în timpul căruia se bate monedă.

Din cercetarea numeroaselor documente ale epocii autorul ajunge la concluzia că „baza socială a cîrmuirii lui Ion Vodă, ca și a unora din predecesorii săi, a fost formată de boierimea mică și mijlocie" (p. 97).

O politică de întărire a puterii domnului, de îngrădire a puterii marii boierimi corespundea intereselor boierimii mijlocii și mici. Marii boieri urmăreau exercitarea unui control sever asupra domniei și acaparea de noi pămînturi. În aceeași vreme mica boierime, nemaiputînd face față obligațiilor, era amenințată de pierderea privilegiilor sale. În acest fel politica dusă de Ion Vodă venea în întîmpinarea intereselor acestei categorii sociale, iar „orientarea politicii domnești spre aceste categorii reprezenta singura direcție posibilă pentru întărirea autorității centrale a statului..." (p. 97).

Această direcție a politicii interne a lui Ion Vodă trebuie pusă în strînsă legătură cu lupta împotriva asupririi otomane pe care el o pregătea și pentru care avea nevoie de o armată credincioasă și puternică.

În momentul venirii lui Ion Vodă pe tronul Moldovei, Poarta era cea mai mare putere militară a Europei, iar încercările Spaniei, Veneției și Papalității de a stăvili expansiunea turcească nu au dus la nici un rezultat, cu toată victoria răsunătoare pe care o obținuseră în 1571 la Lepanto.

Cu căldură autorul relevă eroica luptă pentru scuturarea apăsătorului jug turcesc. În această luptă grea, Ion Vodă s-a aflat aproape singur. În lucrare, autorul menționează că „împrejurările n-au fost însă favorabile : atitudinea și interesele puterilor europene erau de așa natură încît încercările domnului de a-și găsi aliați n-au avut urmare : la izbucnirea luptei, în afara unui corp de cavalerie cazac, oastea moldoveană și

voievodul ei s-au găsit singuri" (p. 134).

La o nouă cerere de mărire a tributului făcută de Poartă domniei se răspunde cu un refuz categoric, ceea ce în fapt însemna o războire.

Aşteptîndu-se la represalii din partea Porţii, domnul a convocat „adunarea ţării", căreia i-a cerut sprijinul.

Conform vechii tradiţii strategice moldoveneşti, domnul urmărea împiedicarea concentrării trupelor turceşti prin atacuri rapide şi măcinarea lor înainte ca ele să fie capabile să dea o luptă decisivă.

Cu ajutorul celor 1 200 de cazaci comandaţi de Sviercevski, moldovenii au început ofensiva împotriva trupelor turceşti şi muntene care urmăreau să pună în scaun pe Petru Şchiopul, fratele domnului muntean Alexandru Mircea. În 24 aprilie moldovenii, conduşi de Ion Vodă, reuşesc să înfrîngă oştile atacatoare, ocupă Bucureştiul şi înscăunează ca domn pe Vintilă Vodă, iar apoi armatele se îndreaptă spre Brăila, pe care o ocupă şi o ard.

Efectuînd manevre rapide, moldovenii înfrîng cîteva corpuri de oaste turcă în ţinutul Lăpuşnei, sub zidurile cetăţilor Bender şi Cetatea Albă. Ion Vodă se dovedeşte un talentat comandant de oşti ; prin rapidele sale acţiuni şi victoriile obţinute, a provocat derută în tabăra inamică. Alarmată, Poarta pregăteşte importante forţe militare.

În aceste împrejurări grele pentru moldoveni are loc trădarea marii boierimi, avînd drept ţel paralizarea luptei de eliberare. Ieremia, comandantul armatei trimise să-i întîmpine pe turci la Dunăre, trădează. Întregul plan de apărare al domnitorului eşuează. În ajunul bătăliei hotărîtoare o altă parte a boierimii a trecut de partea turcilor.

În această situaţie grea, cu tot eroismul armatei moldovene, bătălia de la iezerul Cahul nu a putut fi cîştigată.

Pierderea războiului din 1574 s-a datorat atît acţiunii trădătoare a marii boierimi, cît şi conjuncturii generale europene.

Moartea eroică a lui Ion Vodă punea capăt războiului, dar şi vieţii uneia dintre cele mai însemnate figuri ale istoriei noastre.

Marii boieri au trădat, dar „ca şi în epocile precedente, stăpînii de ocini mici şi mijlocii, ca şi curtenii, au format temeiul armatei moldovene" (p. 177). Dragostea şi căldura cu care armata l-a înconjurat pe domnitor în momentele grele ale luptei, jertfa eroică a ostaşilor săi demonstrează justeţea politicii lui Ion Vodă, ataşamentul poporului la planul său de scuturare a jugului străin.

Prin numirea unui domn la Bucureşti, Ion Vodă reluase încercarea înaintaşilor „de a forma un front comun antiotoman al ţărilor române", idee care fusese mobilul politicii lui Ioan de Hunedoara, Ştefan cel Mare, Vlad Ţepeş.

Că acest mare plan politic al lui Ion Vodă corespundea necesităţilor epocii sale şi era îmbrăţişat cu căldură de poporul român o dovedesc şi numeroasele încercări pe care urmaşii lui le-au făcut pentru a continua politica sa.

*

* *

Succesul de care se bucură monografia „Ion Vodă cel Viteaz" este răsplata binemeritată a muncii pline de grijă pe care autorul său a dovedit-o în redactarea acestor pagini despre minunata istorie a poporului nostru, căci, pe drept cuvînt, Ion Vodă „şi-a cîştigat numele de «cel Viteaz», ca apărător al independenţei poporului nostru".

M. ŞTEFAN

O. Parpală: „Aspecte din agricultura României. 1920 — 1939“ *

În procesul cooperativizării agriculturii şi dezvoltării intensive şi multilaterale a acestui sector al economiei noastre, Partidul Comunist Român în politica economică promovată a pornit de la condiţiile social-economice concrete, de la particularităţile dezvoltării în trecut a ţării noastre, de la interesele fundamentale ale ţărănimii şi de la tradiţiile acesteia.

Profundele transformări care au avut loc în viaţa satelor noastre, succesele obţinute în dezvoltarea agriculturii în anii construirii socialismului ne apar mai evidente prin cunoaşterea şi înţelegerea modului în care a evoluat agricultura în trecut, îndeosebi în anii dintre cele două războaie mondiale. În această perioadă agricultura s-a ridicat la cel mai înalt nivel de dezvoltare din întreaga perioadă a orînduirii capitaliste.

Analiza dezvoltării forţelor şi relaţiilor de producţie din agricultura ţării noastre pentru perioada interbelică este amplu făcută în recenta lucrare a conf. univ. dr. O. Parpală „Aspecte din agricultura României. 1920—1939“.

Lectura lucrării permite cititorului să cunoască pe larg evoluţia unui important sector al economiei noastre în perioada amintită. Autorul, pe baza unei vaste şi bogate documentări, înfăţişează tabloul concret, real al dezvoltării agriculturii, analizînd pe larg factorii care au influenţat această dezvoltare, politica economică agrară promovată de stat, nivelul şi profilul agriculturii româneşti în preajma celui de-al doilea război mondial, ascuţirea contradicţiilor sociale din lumea satelor, precum şi consecinţele dezvoltării capitaliste a agriculturii asupra întregii economii şi în mod deosebit asupra situaţiei ţărănimii.

Autorul şi-a structurat lucrarea în trei mari părţi logic şi organic legate între ele. Astfel, în prima parte analizează condiţiile social-economice interne şi locul României în agricultura Europei capitaliste şi a sistemului capitalist al economiei mondiale. În partea a doua tratează pe larg trăsăturile caracteristice ale agriculturii româneşti în perioada dintre cele două războaie mondiale, iar în ultima parte sînt înfăţişate succint urmările social-economice ale dezvoltării relaţiilor capitaliste în agricultură asupra maselor de bază ale ţărănimii.

Analizînd condiţiile interne în care avea loc dezvoltarea agriculturii, autorul stăruie pe larg asupra evoluţiei structurii proprietăţii funciare în perioada cercetată, asupra procesului fărîmiţării şi parcelării proprietăţii ţărăneşti, arendării pămîntului şi în special asupra decalajului preţurilor produselor industriale şi celor agricole, ca una din caracteristicile principale ale crizei agrare ce cuprinsese agricultura noastră.

În urmărirea evoluţiei structurii proprietăţii agrare din perioada interbelică factorul cel mai important l-a constituit înfăptuirea reformei agrare din 1921, care, prin consecinţele sale, a exercitat o puternică influenţă asupra dezvoltării întregii agriculturi.

Prin înfăptuirea reformei agrare din 1921 — sub presiunea marilor frămîntări sociale şi a necesităţilor economice obiective — s-au expropriat peste 6 milioane de hectare, adică circa 66% din întreaga suprafaţă de pămînt deţinută de moşierime. Reforma agrară din 1921 a dat impuls dezvoltării capitalismului în agricultură, a slăbit puterea economică a moşierimii, reducînd rolul jucat de această clasă în viaţa socială şi politică a ţării şi totodată a crescut rolul economic al burgheziei săteşti. Concomitent se va accentua procesul de diferenţiere a ţărănimii, se vor adînci contradicţiile social-economice. În acelaşi timp, reforma agrară a constituit un stimulent

* *O. Parpală*, Aspecte din agricultura României. 1920—1939, *Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1966, 220 p.*

pentru o mai bună cultivare a pămînturilor ; deoarece se extindea aplicarea reformei agrare creşteau an de an întinderea terenurilor însămînţate, producţia agricolă.

Dar cu toate că ţărănimea a primit o suprafaţă destul de mare de terenuri expropriate de la moşieri, în agricultura ţării marea proprietate funciară mai deţinea încă poziţii însemnate. Potrivit recensămîntului din 1930, marea proprietate funciară (peste 50 ha) deţinea încă 18,75% din suprafaţa însămînţată a ţării. Ceea ce este însă mai semnificativ — arată autorul — e faptul că în relaţiile dintre marea proprietate şi ţărănime se practica, deşi în proporţii mai reduse, dijma ca o rămăşiţă a relaţiilor de producţie feudale. Pe baza unor date statistice, autorul demonstrează că după primul război mondial, dată fiind diversitatea condiţiilor social-economice din diferite provincii ale ţării, rămăşiţele feudale nu aveau peste tot aceeaşi pondere, mai puternice fiind în Muntenia. Astfel, dacă în anul 1922 ponderea suprafeţei arabile lucrate în dijmă din suprafaţa arabilă totală era în medie pe ţară de 13,5%, în Muntenia era de 20,6%, în timp ce în Transilvania era de 16,4%, în Bucovina de 12,3%, în Oltenia de numai 6%, în Moldova de 5,9%, iar în Dobrogea de 4,7%. * Menţinerea rămăşiţelor semifeudale, bazate pe munca în dijmă, munca în parte şi alte forme, constituia o serioasă piedică în practicarea unei agriculturi intensive şi multilateral dezvoltate.

Cu toate că a constituit o frînă, menţinerea rămăşiţelor semifeudale în agricultura ţării noastre nu a putut însă împiedica dezvoltarea tot mai accentuată a formelor capitaliste de exploatare prin trecerea unui număr tot mai mare de moşieri şi pe suprafeţe tot mai întinse la exploatarea moşiilor în regie. Datele prezentate în lucrare arată că marea proprietate funciară se caracterizează prin împletirea celor două tipuri de gospodării semifeudale şi capitaliste — cu o evidentă tendinţă de dezvoltare a tipului capitalist (p. 20).

În ajunul celui de-al doilea război mondial, pe lîngă mari proprietari care dau pămîntul în dijmă, „sînt şi proprietari care avînd capital şi cunoştinţe tehnice — şi din fericire sînt destul de mulţi — înţeleg să-şi muncească moşia direct, în regie, cu vitele proprii, cu maşini, aşa cum se face agricultura în toate ţările civilizate" (p. 20, citat după Gh. Ionescu-Siseşti, *Contractele de dijmă şi de muncă în agricultură*, Bucureşti, 1940, p. 5). În lucrare sînt date numeroase exemple, mai ales pentru Transilvania, Banat şi Bucovina.

Asemenea concluzii corespund realităţilor concrete din agricultura românească pentru perioada dintre cele două războaie mondiale. În agricultură s-au realizat o seamă de progrese faţă de perioada anterioară, progrese pe care autorul le subliniază.

Pe de altă parte, concluziile amintite vin să înlăture o seamă de aprecieri făcute în unele lucrări şi articole publicate în care, în general, se exagerează rolul relaţiilor semifeudale, agricultura fiind prezentată pentru această perioadă într-un proces liniar, de continuă decădere, iar reforma agrară înfăptuită după primul război mondial fiind apreciată ca un factor negativ, exagerîndu-se şi în acest caz limitele pe care, evident, le-a avut acest fenomen. Or, în marile gospodării de tip capitalist, precum şi în gospodăriile chiaburești, intensificarea producţiei cu tot caracterul ei limitat constituia un fenomen progresist, caracteristic tuturor ţărilor — deci şi României — în care se dezvoltau la sate relaţiile de producţie capitaliste. Ca o dovadă elocventă e şi faptul că anul 1938 reprezintă pentru producţia agricolă a ţării anul de vîrf al perioadei capitalismului. Trebuie însă precizat că dezvoltarea relaţiilor capitaliste în agricultura ţării era însoţită de înlocuirea unei forme de exploatare prin alta — cea capitalistă — la fel de istovitoare şi de greu

* O. *Parpală*, Aspecte din agricultura României. 1920—1939, *Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1966, p. 15. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.*

de suportat de către masele largi de țărani muncitori.

Situația majorității țărănimii devenea tot mai grea și ca urmare a desfășurării procesului de diferențiere a țărănimii, de fărîmițare și parcelare a proprietății țărănești. Dacă la recensămîntul din 1930 numărul gospodăriilor țărănești fără pămînt se ridica la circa 700 000, în ajunul războiului acesta se ridica la peste un milion.

Fărîmițarea proprietății a ajuns atît de departe încît cu greu gospodăriile țărănești cu pămînt își puteau asigura condițiile necesare traiului. Pentru anul 1932 datele statistice arată că suprafața medie însămînțată era de 0,5 ha pentru grupa de 0—1 ha, de 1,7 ha în grupa 1—3 ha și de 3,3 ha în grupa 3—5 ha. Cît privește grupa de 5—10 ha, suprafața medie însămînțată pe o gospodărie era de 5,6 ha (p. 34). Asemenea suprafețe însămînțate se dovedeau neîndestulătoare pentru asigurarea în bune condiții a existenței țărănimii. Chiar după calculele unor specialiști rezultă că suprafața minimă necesară unei gospodării țărănești care avea o pereche de cai, o vacă, un porc și cîteva păsări ar fi trebuit să fie de 6 ha. Ca urmare, marea majoritate a familiilor țărănești se vedeau nevoite să recurgă la vînzarea forței de muncă.

Unul din fenomenele care au caracterizat agricultura în perioada dintre cele două războaie a fost decalajul permanent crescînd dintre prețurile la produsele agricole și produsele industriale, în favoarea acestora din urmă. Ca urmare, agricultura a fost privată de însemnate mijloace bănești care ar fi putut fi folosite pentru noi investiții. O asemenea politică economică explică, în parte, faptul că dezvoltarea mai însemnată pe care a luat-o industria din România în această perioadă a avut loc, alături de alți factori, și pe seama agriculturii, prin politica prețurilor, ceea ce ducea la ruinarea țărănimii sărace și mijlocașe și îmbogățirea marilor proprietari funciari și industriali. Astfel, pentru anul 1937, indicele prețurilor la produsele agricole reprezenta 54,6 față de 1929, în timp ce pentru aceeași perioadă indicele prețurilor la produsele industriale reprezenta 101,8 (p. 47). Acest fenomen al foarfecii prețurilor a constituit principala caracteristică a crizei agrare începute în anul 1929 și prelungite pînă în preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial.

Fenomenele crizei agrare nu sînt însă sistematic urmărite pentru întreaga perioadă 1929—1939, autorul insistînd mai mult asupra anilor 1929—1933. Este adevărat că între anii 1929 și 1933 criza a cuprins toate ramurile agriculturii, ceea ce i-a dat o deosebită ascuțime. De asemenea, criza din agricultură a fost puternic influențată și de criza industrială. În agricultură, însă, spre deosebire de industrie, criza s-a prelungit pînă la al doilea război mondial. Chiar datele prezentate, ca decalajul permanent și crescînd dintre prețurile produselor agricole și cele industriale, despre care am vorbit mai înainte, scăderea continuă a prețurilor produselor agrare, cît și cele referitoare la existența stocurilor de cereale demonstrează desfășurarea crizei agrare și după anul 1933. Astfel, în perioada 1931—1935 stocul de grîu al României a ajuns la 490 000 de tone, iar cel de porumb la 870 000 de tone, fiind cel mai ridicat din întreaga perioadă interbelică (p. 46). Pe de altă parte, criza agrară era agravată și de deprecierea produselor exportate de România față de cele importate.

Într-unul din capitolele lucrării este analizat pe larg și sub multiple aspecte locul României în agricultura capitalistă europeană și în sistemul capitalist al economiei mondiale. Se subliniază că în exportul țării cel de produse agricole a crescut atît valoric, cît și cantitativ. Astfel, volumul exportului de produse agricole în perioada 1935—1939 a fost superior celui din perioada 1920—1924 (p. 60). Trebuie însă reținut că ponderea valorii

exportului de produse agricole a scăzut comparativ cu perioada dinaintea primului război mondial, datorită creşterii volumului şi mai ales valorii exportului de petrol. De aici se desprinde concluzia că România continua să fie şi un important furnizor de produse agricole pentru ţările capitaliste occidentale.

Privind structura exportului de cereale, în lucrare sînt prezentate o serie de date edificatoare din care rezultă locul pe care îl deţinea România sub aspectul exportului de cereale (p. 69). Pentru ca România să se poată menţine şi în perioada postbelică alături de ţările mari cultivatoare de grîu, se impunea nu numai un efort prin sporirea artificială a capacităţii de export pe seama consumului intern, dar şi o specializare unilaterală, o dezvoltare îngustă a producţiei agricole, axată în principal pe cultura cerealelor, şi mai ales a celei de grîu.

În perioada imediat următoare primului război mondial, România pierde din rolul său de mare exportatoare de grîu, ajungînd apoi în anii 1935—1939 să depăşească nivelul antebelic, astfel că România va da peste 1/3 din exportul net de grîu al Europei, devenind prima mare exportatoare de grîne (p. 69).

Locul pe care l-a ocupat agricultura României în cadrul sistemului capitalist al economiei mondiale este demonstrat la rîndul său şi prin repartizarea exportului principalelor produse agricole pe ţări importatoare. Cu toate că România a întreţinut relaţii comerciale cu un mare număr de ţări, economia agricolă a fost subordonată necesităţilor de produse alimentare şi materii prime de origine agricolă unui grup de ţări capitaliste din Europa apuseană.

În decursul perioadei dintre cele două războaie mondiale, orientarea exportului de cereale al României s-a modificat, în sensul schimbării ponderii principalelor ţări importatoare în funcţie de conjunctura economică şi de situaţia politică internaţională. Între 1920 şi 1924, cele mai mari importatoare de cereale din România au fost Belgia, Italia, Anglia, Franţa şi parţial Grecia şi Austria. Belgia a jucat rolul de intermediar, revînzînd produsele cerealiere româneşti mai ales Germaniei, fapt ce explică primul loc ocupat în exportul de cereale al României din acea vreme (p. 79).

Începînd cu anul 1925, Germania va ocupa primul loc în exportul de cereale al României, ajungînd să importe peste un sfert sau cel mai puţin aproape o cincime din întregul export de cereale româneşti. Alături de Germania, în perioada 1935—1939, Austria va deveni o a doua mare importatoare de cereale din România (p. 79).

În ceea ce priveşte exportul de animale vii, produse alimentare şi nealimentare, principalele ţări importatoare au fost Austria, Cehoslovacia şi Germania, cărora le-au revenit 59,1% în perioada 1920—1924, 92,1% în perioada 1925—1929, 67,9% în perioada 1930—1934 şi 66% în perioada 1935—1939 (p. 80).

În condiţiile României, volumul mare al exportului de produse agricole exprima starea de dependenţă economică, de exploatare a ţărilor relativ slab dezvoltate, cum era şi România, de către ţările capitaliste dezvoltate, relaţii care se stabilesc în cadrul diviziunii internaţionale capitaliste a muncii. România era astfel dublu exploatată : în calitate de furnizoare de materii brute agricole la preţuri scăzute şi în calitate de cumpărătoare şi consumatoare la preţuri ridicate a propriilor produse agricole industrializate. Credem că în lucrare ar fi trebuit să se sublinieze faptul că în anii de după criza economică din 1929—1933, cînd procesul dezvoltării industriale autohtone s-a intensificat, tot mai mult produsele agricole erau folosite ca materie primă de diferitele ramuri ale industriei. Aşa cum se ştie, statul a luat unele măsuri pentru reducerea importului de bunuri de consum şi pentru creşterea importului de maşini şi utilaje necesare ra-

murilor industriale, care să înlocuiască produsele de import, în primul rînd fiind vorba de industriile care valorificau materiile prime agricole.

Subliniind că în ce privește producția agricolă principala caracteristică a agriculturii României în perioada dintre cele două războaie mondiale au constituit-o extensivitatea și unilateralitatea producției, în a doua parte a lucrării autorul arată că acest caracter al agriculturii s-a reflectat în înapoierea tehnică a acesteia, în slaba calificare a forței de muncă, în utilizarea unilaterală — excesiv cerealieră a pămîntului, în slaba dezvoltare a creșterii animalelor și în condițiile practicării unor metode înapoiate de cultivare a pămîntului și de creștere a animalelor.

Cît privește înzestrarea tehnică, autorul subliniază că existența unei slabe industrii producătoare de mijloace de muncă pentru agricultură avea ca urmare directă înapoierea tehnică a acesteia. Totuși, așa cum rezultă din datele statistice, un prim aspect al dezvoltării capitaliste a agriculturii l-a constituit creșterea într-o anumită măsură a înzestrării ei cu inventar agricol. Astfel, dacă în 1927 existau 2 643 de tractoare, în anul 1937, ca urmare a creșterii importului, numărul acestora se ridica la 4 049 (p. 88). Asemenea creșteri se înregistrează și la batoze, semănători și alte mașini și unelte agricole. Cu toate acestea România continua să rămînă deficitară în ceea ce privește necesarul de mașini și unelte agricole, fapt ilustrat elocvent de încărcătura mare cu teren pe mașină agricolă : în 1937 la un tractor reveneau 2 494 ha. Lipsa de unelte și utilaj agricol se făcea resimțită nu numai la culturile de cîmp, dar chiar și în ramuri intensive agricole, cum erau viticultura sau cultura plantelor industriale. O asemenea stare în ce privește înzestrarea agriculturii făcea să se obțină din sol, după cum apreciază autorul, numai jumătate din ceea ce terenurile cultivate ar fi putut da cu ușurință.

O anumită creștere a înzestrării tehnice a fost caracteristică îndeosebi marii proprietăți funciare și în parte celei chiaburești, gospodăriile țărănești nefiind în stare să-și cumpere astfel de mijloace de producție. Cauza principală a situației grele a gospodăriei țărănești au constituit-o în principal ruinarea și pulverizarea ei. Ca urmare, animalele de muncă erau principala sursă de tracțiune în agricultură, tracțiunea mecanică fiind folosită în marea gospodărie moșierească sau în cea chiaburească. Una din cauzele încetei înlocuiri a inventarului mort era decalajul foarte mare dintre prețurile industriale și cele agricole. Exemplul dat de autor este, din acest punct de vedere, foarte sugestiv. Dacă în 1913 pentru un plug „Sack" cu o brazdă și cu greutatea de 77 kg se plăteau 364 kg de grîu sau 563 kg de porumb, în 1939 se plăteau 853 kg de grîu sau 900 kg de porumb (p. 90).

O situație grea întîmpina agricultura și în ce privește inventarul viu. Datele pentru anul 1935 arată că 36,9% din totalul gospodăriilor sătești nu aveau nici un fel de vite trăgătoare, 20,9% aveau cîte o vită trăgătoare, 40,6% cîte două vite, 10,2% cîte 3—5 vite și numai 1,4% peste 5 vite de muncă (p. 100). În unele zone ale țării situația era și mai grea. În șesul Dunării, aproape jumătate din gospodării erau lipsite de vaci, în Transilvania de nord 2/3 din gospodării nu aveau porci, iar în șesul Tisei aproape 2/3 din gospodării erau lipsite de oi (p. 142). Deci și din acest punct de vedere agricultura avea de făcut față unor greutăți crescînde. Dacă în 1920 la o pereche de animale de muncă reveneau 7 ha, în 1939 reveneau 10 ha. În general, agricultura dispunea de un efectiv de animale de muncă de aproape două ori mai mic decît cel necesar pentru o bună cultură a pămîntului. Lipsei cantitative a inventarului viu i se adăuga și o degradare din punct de vedere calitativ.

În ultima parte a lucrării, autorul tratează urmările social-economice ale felului în care s-a dezvoltat agricultura. Urmarea directă și imediată a extensivității și unilateralității agriculturii a constituit-o obținerea unor recolte scăzute la hectar. Producția medie obținută la hectar la

principalele culturi situa ţara noastră în urma multor ţări capitaliste care aveau chiar condiţii pedoclimatice asemănătoare. Astfel, nivelul producţiei medii la hectar la grîu a fost în perioada 1930—1939 de circa două ori mai scăzut decît în Cehoslovacia, cu $^1/_2$—$^2/_3$ mai scăzut decît în Ungaria (p. 170). Aceeaşi situaţie se întîlnea şi la celelalte culturi cerealiere care deţineau suprafeţe destul de mari — porumb, orz, ovăz.

Nivelul scăzut al recoltei la hectar era însoţit de calitatea inferioară a acesteia. După unele aprecieri, pierderile pe care le-a suferit agricultura din cauza condiţiilor în care se practica cultura cerealelor, reprezentau numai în anul 1938 6 000 000—7 000 000 tone de cereale boabe, echivalînd cu suma de circa 26 miliarde de lei, ceea ce însemna o pierdere de aproximativ 50% faţă de ceea ce se realiza pe întreaga economie rurală a ţării (p. 172).

O altă urmare a extensivităţii şi unilateralităţii agriculturii a constat în folosirea incompletă şi sezonieră a forţei de muncă concomitent cu formarea şi permanentizarea unei suprapopulaţii agricole. Un asemenea fenomen — precizează autorul — a fost recunoscut şi de unii economişti ai vremii, între care V. Madgearu, care spunea că în România există o stare de suprapopulaţie agricolă relativă (p. 173). În lucrare sînt combătute unele teorii neştiinţifice care circulau atunci, potrivit cărora folosirea incompletă a forţei de muncă, şomajul din agricultură s-ar datora în exclusivitate factorilor naturali, şi, ca urmare, şomajul era un factor inerent şi permanent. Sînt prezentate o serie de date din care rezultă că în agricultura României chiar în anul 1938 se utilizau în cel mai bun caz cel mult 60% din resursele de forţă de muncă, restul constituind o formă latentă a suprapopulaţiei rurale (p. 177). În principal, familiile lipsite de pămînt şi familiile aparţinînd exploataţiilor agricole cu întindere sub 5 ha alcătuiau rezervorul permanent al disponibilităţilor de forţă de muncă rurală.

Folosirea incompletă, irosirea a însemnate resurse de forţă de muncă din agricultură nu puteau să nu se răsfrîngă asupra nivelului de trai al ţărănimii muncitoare.

Sugestive ni se par datele folosite de autor pentru compararea venitului la hectar cu cheltuielile pentru consum, pe diferite categorii de gospodării. Chiar datele pentru Ţara Bîrsei, în care se practica o agricultură mai intensivă decît în alte regiuni ale ţării şi unde veniturile realizate erau mai mari, arată că în timp ce gospodăriile cu o suprafaţă cuprinsă între 10 şi 20 de hectare realizau un excedent de venit, gospodăriile care dispuneau de o suprafaţă de pînă la 3 hectare înregistrau un deficit anual de circa 4 300 de lei la hectar (p. 190). Pentru a-şi completa sursele de trai, micii agricultori erau nevoiţi să apeleze la alte venituri provenite în principal din salariile realizate prin vînzarea forţei de muncă.

Autorul în mod just remarcă că nivelul de trai scăzut al majorităţii ţărănimii muncitoare era, în ultimă instanţă, rezultatul unei reduse productivităţi a muncii în agricultură. Potrivit datelor prezentate — referitoare la venitul brut în lei pe zi de lucru la diferite culturi —, rezultă că între nivelul de productivitate a muncii la diferite culturi şi gradul de dezvoltare a acestor culturi se află un raport invers proporţional. În agricultura României erau dezvoltate tocmai culturile care, la nivelul de înzestrare tehnică de atunci, dădeau cel mai redus venit brut la ziua de lucru cheltuită în producţie — culturile de cereale.

La aceste culturi, nivelul productivităţii muncii era de 1—2 ori sub cel mediu pe întreaga producţie vegetală.

Toate acestea au dus la adîncirea contradicţiilor de clasă şi la intensificarea luptei maselor ţărăneşti împotriva exploatării moşiereşti şi capitaliste.

Lucrarea „Aspecte ale agriculturii României 1920—1939", prin nivelul teoretic, prin bogata documentare şi prin modul de expunere clar, concis, reprezintă o contribuţie importantă la cunoaşterea evoluţiei şi caracteristicilor agriculturii, factor deosebit de important al economiei României în perioada dintre cele două războaie mondiale.

I. PUIA

Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Malița: „Pagini din trecutul diplomației românești"*

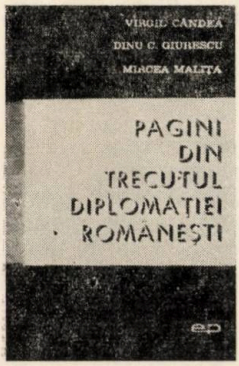

Istoria diplomației românești, parte integrantă a istoriei poporului nostru, a constituit și constituie obiectul unor studii sau lucrări de specialitate, ai căror autori au abordat teme diferite ca întindere și importanță. Reduse în trecut ca număr și încă insuficient dezvoltate, acestea — deși au elucidat diferite aspecte ale realităților externe ale țării noastre — nu pot suplini lipsa unui tratat de diplomație a României, tratat a cărui elaborare se impune cu stringență.

Ultima apariție a genului, interesantă prin conținut și problematică, constituie fără îndoială un efort considerabil de înțelegere și apreciere a relațiilor diplomatice din trecutul românesc, un aport remarcabil în direcția desluşirii, analizării și interpretării unor evenimente importante din istoria patriei.

Lucrarea — a cărei structură se degajă din titlul ei, concepută pe baza mai multor studii selectate de autori — redă unele din momentele cele mai semnificative ale îndelungatei activități a diplomației românești, pornind de la negocierile geto-dacilor și sfîrșind cu acțiunea lui Tudor Vladimirescu din 1821.

Volumul, după cum însuși autorii arată, constituie o schiță ce înfățișează momente semnificative ale îndelungatei activități diplomatice românești. Autorii sesizează și prefigurează, bazîndu-se pe elementele documentare existente și pe studiile publicate în acest domeniu, trăsăturile caracteristice ale școlii diplomatice românești. Printre acestea se înscriu ca principale: vechimea diplomației noastre, practicată de mai bine de două milenii; faptul că de la începuturile ei această diplomație a slujit apărării unor drepturi fundamentale ale poporului român, militînd pentru ideile de pace și bună vecinătate în această parte a Europei, prezența activă a diplomației românești și a reprezentanților ei de seamă pe scena europeană.

Lucrarea în uvertură înfățișează acțiunile diplomatice ale strămoșilor noștri geto-daci, atestîndu-se de la bun început existența, încă din acea vreme, a unei gîndiri și acțiuni politice conștiente, care, fie în împrejurări favorabile, fie nefavorabile, erau puse în slujba apărării intereselor majore ale poporului.

Autorii, după analiza succintă a realităților social-economice și politice ale statului dac — înfloritoarea lui economie, integrarea societății dacice în aria civilizației europene etc. —, se opresc îndeosebi asupra diversității relațiilor diplomatice ale dacilor. Insistînd asupra acestui aspect, ei evidențiază orientarea politică generală a conducătorilor poporului dac, coordonatele acesteia constînd în grija permanentă pentru apărarea granițelor statului și în preocuparea constantă de a avea asigurate căile de acces la mare și la Dunăre.

Odată cu extinderea Imperiului roman pînă la sudul Dunării, pentru diplomația dacilor, în condițiile create, rezolvarea raporturilor cu noii vecini se impune ca o problemă de prim ordin. Sînt analizate relațiile daco-romane din perioada antebelică, precum și cele din timpul conflictului care a precedat ocuparea Daciei, reliefîndu-se capacitatea politică a conducătorilor acesteia, de îmbinare a acțiunii diplomatice cu forța armelor.

Capitolele ce urmează sînt consacrate unor momente importante ale diplomației țărilor române de la crearea și consolidarea lor pînă la începutul secolului al XIX-lea.

Autorii reliefează trăsăturile specifice ale relațiilor externe ale Moldovei și Țării

* Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Malița, *„Pagini din trecutul diplomației românești"*, Editura politică, București, 1966, 256 p. + 30 ilustrații.

Românești, varietatea și întinderea lor sub Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare și urmașii acestuia, Alexandru cel Bun, Mihai Viteazul, Constantin Brîncoveanu și Dimitrie Cantemir. Totodată în contextul evenimentelor sînt prezentați o serie de diplomați români care s-au distins, prin patriotismul lor, prin înțelegerea evenimentelor și discernămînt, în acțiunile întreprinse : logofătul Tăutu, Banul Mihalcea, spătarul Nicolae Milescu, David Corbea Ceaușul, Ienăchiță Văcărescu și alții.

În angrenajul politic european al acelor vremi, diplomația românească a dat dovadă de profunzime în aprecierea situației general-politice, de cunoaștere a realităților vremii și a intereselor țării, adoptînd acea linie politică care conclude la integritatea teritorială și independența de stat.

Această orientare străbate ca un fir călăuzitor epocile istorice de care se ocupă autorii, constituind trăsătura esențială a raporturilor externe ale țărilor române.

Prezentarea situației politice interne și externe a Țării Românești sub Basarab I este un bun prilej pentru autori de a demonstra persistența trăsăturii fundamentale a diplomației românești și modificările survenite în relațiile cu străinătatea, modificări cauzate de schimbările structurale ale societății românești și de noua situație politică europeană. Politica externă a Țării Românești, după crearea și consolidarea sa, trebuia să țină seama de toți factorii care acționau în țările vecine, să cunoască desfășurarea în ansamblu a evenimentelor, să fie ancorată puternic în realitățile politice concrete și să urmărească sporirea puterii și prestigiului ei.

Creșterea presiunii otomane în Peninsula Balcanică și subjugarea unor state sud-dunărene determină diplomația românească să-și concentreze eforturile în direcția menținerii unor relații de bună înțelegere cu vecinii și închegării unor alianțe antiotomane. În realizarea unui front de luptă împotriva Imperiului otoman inițiativele și exemplul țărilor române au fost în nenumărate rînduri elementul catalizator, dar interesul scăzut manifestat de unele țări sau interesele divergente ale participanților în cazul realizării acestui front au constituit cauzele obținerii unor rezultate de minimă importanță sau ale eșuării inițiativelor îndreptate în acest sens.

În aceste condiții Moldova și Țara Românească s-au aflat prea des singure în fața pericolului otoman ; cu toate acestea, prin rezistența lor eroică au constituit pentru mult timp o stavilă în fața expansiunii otomane către centrul Europei.

Acțiunile domnitorilor români, relevate de autori pe bază documentară, se înscriu tocmai pe acest făgaș al luptei pentru apărarea independenței țărilor române.

Astfel, un element important al diplomației Țării Românești din timpul lui Mircea cel Bătrîn, pe lîngă politica de apropiere și colaborare cu Polonia și Ungaria, de închegare a unui front comun de luptă împotriva Imperiului otoman, l-a constituit efortul perseverent de colaborare cu celelalte două provincii românești — Moldova și Transilvania. La rîndul său Ștefan cel Mare și apoi domnii Moldovei ce i-au urmat au desfășurat, în general, aceeași politică, avînd ca suprem atribut suveranitatea acestei țări românești.

În perioada dependenței țărilor române de Imperiul turcesc, diplomația acestora, adaptată noilor condiții, se caracterizează prin practicarea unor neîntrerupte dialoguri cu Rusia, Polonia, Ungaria, Imperiul romano-german și republicile italiene pentru asigurarea unui climat de bună înțelegere și vecinătate, pentru convingerea acestora de necesitatea și oportunitatea conjugării eforturilor în direcția stăvilirii expansiunii otomane.

Diplomația românească, chiar în condițiile dependenței față de Poartă, se manifestă activ pe scena europeană. Spre deosebire de celelalte state europene, țările române oferă — îndeosebi în veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea — exemplul unic al unei diplomații care se dezvoltă fără sprijinul forței armelor ; drepturile românești sînt relevate în conștiința europeană, în principal prin folosirea argumentelor istorice și a creației culturale. Diplomați români se află în aproape toate capitalele importante ale continentului nostru, sondînd opiniile și atitudinile țărilor respective față de poporul nostru și căutînd să imprime acțiuni, să schimbe sau să sădească idei.

Lupta țărilor române pentru apărarea independenței, pentru afirmarea ființei naționale, chiar în condițiile creșterii presiunii turcești, cînd plana pericolul transformării lor în pașalîcuri, nu încetează, manifestîndu-se în continuare cu vigoare.

Sînt edificatoare în acest sens acțiunile diplomatice, îmbinate cu cele militare, ale domnului moldovean Ștefăniță, iar mai tîrziu ale domnitorului Mihai Viteazul, cărora autorii le acordă un spațiu larg de analiză.

Acest deziderat esențial al politicii externe a țărilor române, corespunzător intereselor vitale ale poporului nostru, va constitui și pentru Constantin Brîncoveanu și Dimitrie Cantemir fundamentul acțiunilor lor diplomatice, deși condițiile în care își desfășurau activitatea se modificaseră simțitor comparativ cu perioada anterioară.

La sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea, în raportul de forțe pe plan european se produc schimbări importante : Imperiul otoman intră în plin proces de destrămare ; concomitent în centrul și răsăritul continentului se afirmă două mari puteri : Austria și Rusia ; în această situație Anglia și Franța, din considerente de ordin economic și politic, se plasează pe poziția apărării Imperiului otoman, a păstrării „Omului bolnav" în această parte a Europei, deschizînd prin aceasta spinoasa „chestiune orientală".

În noile condiții și nutrind speranța împlinirii idealului multisecular de libertate și unitate națională, diplomația țărilor române își desfășoară activitatea în sensul încheierii unor alianțe cu noile puteri. Speranțele Moldovei și Țării Românești, ca și ale altor popoare mici din această parte a continentului nostru, legate de posibilitatea cuceririi independenței printr-o alianță cu una din aceste puteri, se vor nărui în urma constatării tendințelor anexioniste ale politicii acestora din urmă. Își face apariția astfel o nouă problemă importantă în cadrul diplomației românești, problema menținerii unui echilibru între aceste forțe și întreținerea de bune relații cu puternicii săi vecini pentru a evita o eventuală cotropire și implicit o accentuare a dominației străine.

La interferența a trei mari imperii feudale, cotropitoare : otoman, habsburgic și țarist, țările române desfășoară o necontenită luptă și activitate diplomatică pentru a contracara politica de cucerire a celor trei mari puteri, pe seama poporului român, a teritoriului său, tîrguit nu o dată.

În pofida acestor eforturi, țările române sînt succesiv ocupate de armatele celor trei puteri aflate în conflict (Austria, Turcia, Rusia), avînd aproape de fiecare dată de suportat fie intervenții în treburile interne de stat, fie modificări teritoriale.

Un alt aspect al modului în care drepturile micilor popoare erau încălcate și al felului cum erau rezolvate diferitele chestiuni litigioase de către marile puteri, în propriul lor interes, îl constituie convențiile de armistițiu, conferințele sau tratatele de pace, ale căror hotărîri lezau în cele mai multe cazuri suveranitatea țărilor mici. Congresul de la Viena — unul din numeroasele exemple ce pot fi date — este un bun prilej pentru autori de a evidenția aceste aspecte și de a sublinia importanța și consecințele lui pentru țările române.

Cu toată vitregia acelor vremuri, dorința de libertate, de afirmare a ființei naționale a poporului nostru a rămas mereu vie, izbucnind în nenumărate rînduri puternic, plină de vigoare.

Epopeea acțiunii lui Tudor Vladimirescu și a vitejilor săi panduri este una din lungul șir al acțiunilor purtate de țările române împotriva cotropitorilor străini, pentru obținerea neatîrnării, a independenței în această primă parte a istoriei diplomației românești.

Cu acest ultim capitol lucrarea încheie temele pe care autorii și le-au propus analizei și dezbaterii în această primă parte a istoriei diplomației românești.

În ansamblu, lucrarea abordează diverse probleme legate de activitatea diplomatică a poporului nostru în perioada amintită. Sînt analizate relațiile țărilor române cu vecinii sau cu alte state ; raporturile dintre ele, poziția lor față de anumite evenimente ale timpului ; atitudinea unor state sau personalități europene față de țările române.

Autorii evidențiază unele figuri proeminente ale diplomației românești, scot

în relief uzanţele diplomatice ale vremii, analizează conţinutul, caracterul şi importanţa unor legături economice.

Deşi prezentată sub forma unor momente esenţiale ale activităţii diplomatice din trecutul românesc, desfăşurate în perioade istorice distincte, lucrarea este unitară în ansamblul ei. Şi aceasta pentru că momentele tratate sînt reprezentative pentru o epocă, ele constituind — bineînţeles cu anumite nuanţe determinate de perioadă şi contextul evenimentelor — jaloanele principale ale diplomaţiei româneşti. Concluziile care se desprind din lectura ei sînt extrem de preţioase şi interesante.

Este un merit de necontestat al autorilor de a fi reuşit să demonstreze cu probitate caracterul istoric al diplomaţiei româneşti ; să pună în lumină faptul că ea a slujit apărării unor drepturi fundamentale ale poporului nostru şi nu unor tendinţe agresive.

Adresată unui larg cerc de cititori, lucrarea, prin bogăţia informaţiilor, concluziilor şi sensurilor care se desprind, prin stilul viu, antrenant, constituie fără îndoială o lectură deosebit de utilă.

FI. TĂNĂSESCU

I. Rădulescu: „Dialectica forţelor şi relaţiilor de producţie socialiste în România"*

În lucrarea de sinteză „Dialectica forţelor şi relaţiilor de producţie socialiste în România", autorul — Ilie Rădulescu — urmăreşte abordarea raportului dialectic al forţelor şi relaţiilor de producţie în procesul construcţiei socialiste, folosind pentru aceasta datele statistice cele mai reprezentative, eliminînd aspectele neesenţiale, în scopul evidenţierii influenţei reciproce dintre cele două laturi ale modului de producţie socialist. Pornind de la documentele Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român, de la prevederile planului de stat de dezvoltare a economiei naţionale pe anii 1966—1970, autorul, utilizînd metoda de cercetare şi interpretare materialist-istorică, evidenţiază mecanismul dezvoltării sociale în socialism, subliniază caracterul ştiinţific al politicii economice a partidului, care se întemeiază pe luarea în consideraţie a rolului determinant al forţelor de producţie în dezvoltarea României socialiste.

În primul capitol, autorul subliniază că România a cunoscut în ultimele două decenii o dezvoltare fără precedent în toate domeniile vieţii sociale, progresul accentuîndu-se pe măsură ce relaţiile de producţie socialiste s-au extins şi s-au consolidat. Influenţa reciprocă a factorilor obiectivi şi subiectivi, a celor materiali şi spirituali (politici-ideologici) creează noi şi puternice stimulente pentru progresul social.

Printre forţele motrice cu caracter obiectiv specifice socialismului, locul central îl ocupă concordanţa relaţiilor de producţie cu caracterul forţelor de producţie pe temeiul proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie. După ce defineşte influenţa reciprocă, legătura dialectică dintre dezvoltarea forţelor de producţie şi relaţiile de producţie, autorul prezintă importanţa altor factori ai dezvoltării sociale, între care creşterea rolului conducător al partidului, patriotismul socialist, unitatea poporului în jurul partidului, frăţia oamenilor muncii în-

* I. Rădulescu, *Dialectica forţelor şi relaţiilor de producţie socialiste în România.* Editura politică, Bucureşti, 1966, 78 p.

diferent de naționalitate, creșterea conștiinței socialiste a maselor, îmbogățirea experienței lor constructive, a experienței organizațiilor de partid, de stat și obștești în toate domeniile.

Analizînd dialectica interioară a modului de producție socialist, se subliniază că „industrializarea este factorul hotărîtor care asigură dezvoltarea continuă a bazei tehnice-materiale a societății și introducerea pe scară largă a tehnicii moderne în toate ramurile producției materiale" [1].

Argumentîndu-se importanța dezvoltării industriale, autorul evidențiază gîndirea progresistă, înaintată a unor ideologi și oameni politici cu orientare progresistă din trecut, ca Petre Aurelian, Alexandru Xenopol, Dionisie Pop Marțian, Mihail Kogălniceanu și alții. Totodată este redată poziția înaintată a mișcării muncitorești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a fruntașilor ei, ca C. Dobrogeanu-Gherea, care au militat cu ardoare pentru industrializarea țării.

În condițiile societății socialiste, necesitatea industrializării pentru dezvoltarea puternică a forțelor de producție și asigurarea progresului social multilateral se pune cu mai multă ascuțime decît în epoca anterioară. Autorul analizează, pornind de la legitățile dezvoltării societății socialiste, factorii care impun creșterea în ritm susținut a forțelor de producție ca: ridicarea continuă a nivelului de trai al celor ce muncesc, dezvoltarea celorlalte ramuri ale economiei naționale, în mod deosebit a agriculturii, consolidarea independenței și suveranității naționale, folosirea eficientă a forței de muncă, dezvoltarea economică a tuturor regiunilor patriei.

Apreciind știința ca formă a conștiinței sociale, autorul afirmă și documentează totodată rolul științei ca forță de producție a societății, locul și afirmarea ei în domeniul perfecționării uneltelor de producție, al elaborării de noi procedee tehnologice, al realizării de înlocuitori ai diferitelor materii prime și materiale.

Un alt factor care contribuie la asigurarea unei dezvoltări unitare și armonioase a întregii economii naționale, se apreciază în lucrare, este justa repartizare, proporționare a forțelor de producție pe teritoriul țării. Prin date statistice, comparații și analiza dezvoltării unor regiuni este ilustrată — prin înfăptuirile din anii construirii socialismului și prin sarcinile de perspectivă — politica partidului de dezvoltare economică a tuturor regiunilor, raioanelor și localităților.

Dezvoltarea forțelor de producție influențează pozitiv asupra folosirii eficiente a resurselor de muncă. Schimbările din producția materială, arată autorul, se reflectă întotdeauna în structura socială, în gradul de folosire eficientă a forței de muncă. „În comparație cu alte țări, în România este încă mare ponderea populației ocupate în agricultură, iar calea sigură, unica pentru a cuprinde tot mai mulți oameni în sfere mari, productive, este continuarea industrializării" (p. 33).

Direcțiile principale ale dezvoltării forței de muncă, a creșterii ponderii muncitorilor cu pregătire tehnică sînt oglindite ca rezultat al acțiunii revoluționare a forțelor de producție. De aceea se subliniază că și în viitor rîndurile clasei muncitoare vor ocupa în continuare un loc de seamă în detașamentele legate de industria grea, factorul cel mai important al progresului economic și social.

Generalizînd importanța factorilor care determină progresul forțelor de producție, autorul subliniază că în cadrul complexului economic național unitar dezvoltarea forțelor de producție, perfecționarea relațiilor se realizează și în ramura deosebit de importantă a economiei — agricultura.

În același timp se relevă faptul că dezvoltarea forțelor de producție asigură progresul agriculturii. Autorul analizează succesele obținute în perioada cooperativizării treptate a agriculturii, dezvoltarea bazei tehnice-materiale a acesteia. Totodată, arătînd că realizările dobîndite în pro-

[1] Ilie Rădulescu, *Dialectica forțelor și relațiilor de producție socialiste în România*, Editura politică, București, 1966, p. 12. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

ducția vegetală și animală exprimă superioritatea agriculturii noastre socialiste, autorul se oprește asupra unor probleme privind creșterea eficienței activității economice în agricultură, îmbunătățirea și perfecționarea întregii activități pentru a ridica această ramură economică la nivelul dezvoltării generale a întregii economii.

În al doilea capitol al lucrării autorul analizează dialectica relațiilor de producție în procesul dezvoltării societății socialiste. În perfecționarea relațiilor de producție socialiste — arată autorul — statul nostru pornește de la puternica dezvoltare a forțelor de producție, urmărind sporirea rolului activ, revoluționar al relațiilor de producție în procesul social. Analizînd diferite fenomene din societatea socialistă, se dovedește caracterul obiectiv al interacțiunii dintre forțele și relațiile de producție, caracterul neantagonist al contradicțiilor ce pot să apară între cele două laturi ale modului de producție socialist.

Analizînd elementele componente ale relațiilor de producție, se relevă, pe baza unei tratări ample, rolul deosebit al creșterii și întăririi proprietății obștești în perfecționarea relațiilor de producție socialiste. Sporirea continuă a masei forțelor de producție, ca urmare a industrializării, realizarea obiectivelor economice și social-culturale prevăzute în planul de 5 ani și în planul de 10 ani pentru valorificarea surselor energetice vor duce la o puternică creștere a proprietății sociale — de stat și cooperatiste — element de bază al relațiilor de producție socialiste.

De o covîrșitoare importanță pentru sporirea influenței relațiilor de producție, se arată în continuarea capitolului al doilea, este perfecționarea relațiilor de repartiție. Subliniind dependența veniturilor oamenilor muncii de gradul de dezvoltare a producției materiale, de cantitatea, calitatea și importanța muncii depuse de fiecare, autorul insistă asupra principiului socialist al repartiției după muncă și a principiului cointeresării materiale a celor ce muncesc, definind căile prin care se înfăptuiesc acestea : politica de salarizare, retribuția în funcție de realizarea indicilor fundamentali ai producției materiale, atît a celor cantitativi, cît și a celor de calitate și altele. Totodată se arată importanța stimulentelor morale pentru continua perfecționare a relațiilor de producție.

În paragrafele privitoare la organizarea științifică a producției și a legăturilor dintre întreprinderi, perfecționarea relațiilor dintre oraș și sat, autorul relevă contribuția acestor factori la dezvoltarea forțelor producției socialiste și a relațiilor socialiste.

Al treilea capitol al lucrării demonstrează influența activă, stimulatoare a relațiilor socialiste, precum și a statului asupra dezvoltării forțelor de producție prin organizarea și conducerea științifică, planificată a economiei naționale. Pornind de la tezele subliniate în documentele Partidului Comunist Român potrivit cărora planificarea este chintesența rolului economic al statului socialist, activitatea de stat în care se împletește în modul cel mai strîns economicul cu politicul, atributul esențial și inalienabil al suveranității statului socialist, autorul precizează caracterul unic și indivizibil al planului de stat, continua perfecționare a formelor și metodelor de conducere planificată a economiei, măsurile stabilite de Congresul al IX-lea al P.C.R. pentru îmbunătățirea continuă a eficienței întregii activități economice.

Prin publicarea acestei lucrări care abordează sub multiple aspecte raportul dialectic dintre forțele și relațiile de producție socialiste, autorul pune la îndemîna cursanților din învățămîntul de partid, studenților și a celor care lucrează în domeniul ideologic, o expunere a uneia dintre problemele principale ale materialismului istoric, a conținutului societății noastre socialiste.

I. ARDELEANU

Paul Gogeanu: „Strîmtorile Mării Negre de-a lungul istoriei"*

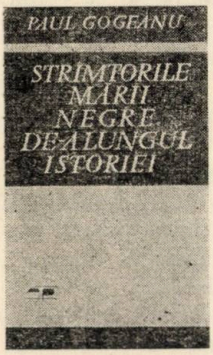

În istoria popoarelor din sud-estul Europei un loc important îl ocupă problemele legate de zona strîmtorilor Mării Negre — Bosfor și Dardanele. Constituind din vechime una dintre principalele artere maritime, punctul de întîlnire a numeroase drumuri comerciale, ele au reprezentat ferestre prin care țările riverane Mării Negre au stabilit legături cu statele din bazinul Mării Mediterane, și de aici spre oceanele lumii.

Lucrarea pe care o prezentăm reprezintă o succintă incursiune în evoluția problemelor pendinte de această zonă a lumii ca și a reglementării lor la diferite conferințe internaționale. Jalonînd principalele momente ale reglementării circulației prin strîmtori, autorul pune în evidență, pe prim plan, regulile și normele de drept internațional — care au fost consacrate în urma unei intense activități diplomatice, la care statele riverane și-au adus din plin contribuția —, relevă importanța și implicațiile tuturor acestor reglementări pentru dezvoltarea economică, social-politică a statelor riverane.

Sînt trecute în revistă mai întîi preocupările pentru Marea Neagră — care au existat încă din antichitatea greacă —, stabilirea dominației grecilor și romanilor, a Imperiului bizantin, pînă la statornicirea în această parte a lumii a dominației otomane; toate acestea în strînsă legătură cu dezvoltarea vieții economice, a culturii țărilor riverane.

Grecii sînt primii temerari care pătrund în Marea Neagră, întemeind o serie de colonii pe țărmurile sale. Dintre acestea, pe litoralul românesc au ființat: Tomis (Constanța), Histria, pe malul lacului Sinoe, Callatis (Mangalia) și altele.

Întemeierea coloniilor grecești pe țărmul de apus și de nord al Mării Negre prezintă o însemnătate deosebită pentru populațiile autohtone, datorită puternicei influențe economice și culturale pe care aceste orașe au exercitat-o asupra lor.

Totodată, cu apariția lor — se relevă în lucrare — se deschide și lupta pentru stăpînirea strîmtorilor și a controlului navigației în Marea Neagră; în cadrul conflictelor dintre polisurile grecești, una sau alta dintre cetățile care aspirau la hegemonie căuta să dețină strîmtorile, ceea ce-i asigura un ascendent asupra celorlalți pretendenți.

Se prezintă apoi pe scurt, în trăsăturile sale principale, dominația romană și bizantină în Marea Neagră, lupta acerbă dintre genovezi și venețieni pentru cucerirea de noi privilegii în exercitarea comerțului cu porturile de la Marea Neagră.

Pentru țările române, consacrarea unui regim de liberă circulație prin strîmtori a constituit unul dintre țelurile politicii externe, datorită implicațiilor lor pentru asigurarea și păstrarea integrității și a independenței.

Aici se află interesul profund, dintotdeauna, al țărilor române pentru căile maritime. Voievozii și domnitorii români s-au preocupat în permanență de a-și menține o cale liberă spre Marea Neagră. Mircea cel Bătrîn se intitula domn pînă la Marea cea Mare, iar Roman-voievod, domn de la munți la mare — titulaturi ce defi-

* Paul Gogeanu, *„Strîmtorile Mării Negre de-a lungul istoriei"*, Editura politică, București, 1966, 206 p. La această lucrare trimiterile vor fi date în text.

neau o realitate ; Vlad Ţepeş, Ştefan cel Mare — şi acestea sînt doar cîteva nume — s-au luptat pentru apărarea cetăţilor care asigurau controlul gurilor Dunării şi ieşirea la mare.

Un nou capitol în relaţiile internaţionale referitoare la strîmtori, arată autorul, se deschide odată cu statornicirea dominaţiei otomane. După căderea Constantinopolului (1453), echilibrul politic existent în strîmtori, pînă atunci destul de şubred, a fost rupt cu desăvîrşire. Treptat, în urma cuceririlor turceşti, circulaţia în Marea Neagră a intrat sub controlul direct al Porţii.

Toate acestea au avut repercusiuni nefaste pentru ţările sud-estului Europei. Opunînd o rezistenţă dîrză în faţa valului turcesc, domnitorii ţărilor române au depus mari eforturi în păstrarea cetăţilor-porturi de la Dunăre şi Marea Neagră, nu numai pentru că prin acestea se desfăşura cea mai mare parte a comerţului maritim, dar şi pentru că pierderea lor constituia o ştirbire gravă a independenţei ţărilor române.

Sub presiunea puhoiului turcesc, rezistenţa acestor două cetăţi a fost înfrîntă. Căderea lor a încheiat procesul de transformare a Mării Negre într-un „lac turcesc". Nimeni nu avea dreptul de a intra sau ieşi prin strîmtori fără permisiunea Porţii. „Principiul închiderii navigaţiei pentru vasele străine — menţionează autorul — a fost consacrat ca regulă fundamentală de drept public al Imperiului otoman" (p. 41).

Dar închiderea Mării Negre şi a strîmtorilor Bosfor şi Dardanele nu a fost trainică. Turcii au acordat o serie de privilegii, aşa-numitele „capitulaţii", mai întîi veneţienilor şi genovezilor, iar apoi, pe măsură ce echilibrul de forţe s-a schimbat în Europa, Franţei, Angliei şi Rusiei. Treptat supremaţia Turciei în Marea Neagră şi în strîmtori a fost tot mai mult limitată.

Puterile europene, şi în special Rusia, vor face presiuni puternice asupra Imperiului otoman în vederea acaparării zonelor de influenţă ale acestuia, a Mării Negre şi a strîmtorilor.

Lucrarea relevă, ca un prim aspect al noului raport de forţe în Europa, prevederile tratatului de la Kuciuk-Kainargi (1774), prin care Rusia obţinea libertatea navigaţiei şi a comerţului în mările şi porturile Imperiului otoman şi trecerea liberă pentru vasele sale de comerţ prin strîmtori. Tratatul de la Kuciuk-Kainargi reprezintă în acelaşi timp prima reglementare bilaterală, în acest caz ruso-turcă, a circulaţiei prin strîmtori.

În ceea ce priveşte ţările române — aşa cum menţionează autorul — „tratatul a favorizat stimularea acelor forţe de producţie care se vor afirma în următoarele decenii, cînd cele două principate vor formula pe plan internaţional puncte de vedere proprii cu privire la navigaţia în Marea Neagră, Dunărea maritimă, libertatea comerţului şi altele" (p. 59).

Pacea de la Kuciuk-Kainargi marchează crepusculul puterii otomane. După anul 1774, imperiul ţarist se aseamănă tot mai mult ca ţeluri cu statul otoman aflat în plină ascensiune în veacul al XVI-lea. În noile condiţii, Rusia caută tot mai mult să ia locul Turciei în dominaţia Mării Negre şi de a-şi crea o cale liberă, nestînjenită spre Marea Mediterană.

Un pas important în limitarea dominaţiei turce în Marea Neagră se realizează prin pacea de la Adrianopol din 1829, prin care navigaţia a fost declarată liberă pe Dunăre şi Marea Neagră. Cîţiva ani mai tîrziu, în 1833, se încheie tratatul ruso-turc de la Unkiar-Iskelesi, care într-un articol secret prevedea că Poarta se obliga, în cazul unui conflict ruso-englez, să dea ajutor Rusiei prin închiderea strîmtorilor în faţa flotei engleze ; în

ce privește flota rusă, ea se bucura — după sensul larg al tratatului — de libertatea de trecere din Marea Neagră în Marea Mediterană.

Noile reglementări au nemulțumit puterile europene, Franța și Anglia îndeosebi, deoarece ele consolidau poziția Rusiei în Marea Neagră. În perioada care urmează ele vor desfășura o intensă activitate în vederea anulării acestor prevederi. De altfel diplomații anglo-francezi au declarat tratatul de la Unkiar-Iskelesi ca „inexistent". În urma conferinței de la Londra din 1841 s-a stabilit principiul că, „atîta timp cît Poarta se va găsi în stare de pace, înălțimea sa (sultanul — *n.n.)* nu va admite ca vreun vas de război să intre în sus-numitele strîmtori (Bosfor și Dardanele — *n.n.)* și majestățile lor (Anglia, Franța, Rusia — *n.n.),* de altă parte, se angajează să respecte această hotărîre a sultanului și a se conforma principiului mai sus enunțat".

Prin acest acord reglementarea circulației prin strîmtori a intrat într-o nouă fază, aceea a reglementării internaționale prin tratate multilaterale. Referindu-se la această problemă, autorul subliniază : „Ceea ce este remarcabil în convenția de la Londra din 1841 este obligația solidară, indiviză, care s-a creat între marile puteri prin care acestea s-au angajat s-o respecte nu numai față de Poartă, dar și una față de cealaltă, în așa fel încît fiecare dintre ele răspundea pentru orice încălcare a angajamentului comun asumat, iar eventuala modificare sau abrogare nu putea avea loc decît prin încheierea unui nou acord între semnatari" (p. 77).

Urmărind în continuare desfășurarea luptei pentru supremație în Marea Neagră și în strîmtori, autorul, după ce analizează principalele aspecte ale politicii Angliei, Franței, Turciei, Rusiei și a altor țări europene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prezintă cauzele care au dus la izbucnirea războiului Crimeii. Pacea care a pus capăt conflictului, încheiată la Paris în 1856, între altele, prevedea o serie de măsuri, printre care o nouă reglementare a regimului strîmtorilor și a navigației în Marea Neagră. Drept urmare, Anglia, posesoarea unei puternice flote, a reușit să înlăture pentru un timp puterea navală rusă în Marea Neagră. Convenția a proclamat neutralitatea Mării Negre. În acest sens, art. 11 din tratat stipula : „Marea Neagră este declarată neutră : deschise fiind marinei comerciale a tuturor națiunilor, apele și porturile sale sînt în chip hotărît și pentru totdeauna interzise vaselor de război fie ale puterilor riverane, fie ale oricăror alte puteri..."

Datorită luptelor intestine care măcinau Imperiul otoman și a creșterii luptei de eliberare a popoarelor din țările aflate sub jugul său, aceasta se va destrăma.

În urma războiului ruso-româno-turc din 1877, România și-a recucerit prin luptă eroică independența. Congresul de la Berlin din 1878 a recunoscut independența României și dreptul său istoric de a se reîntoarce la străvechile teritorii românești de la Marea Neagră.

Perioada cuprinsă între Congresul de la Berlin și primul război mondial nu a adus modificări în regimul strîmtorilor, cu toate că o seamă de incidente au reactualizat mereu clauzele tratatelor privitoare la Bosfor și Dardanele.

După terminarea războiului, o nouă etapă în reglementarea regimului strîmtorilor o constituie Conferința de la Lausanne din 20 noiembrie 1922. În afară de inițiatorii convocării conferinței — Marea Britanie, Franța și Italia —, la lucrările ei au mai luat parte Japonia, Grecia, România, Iugoslavia, Turcia. S.U.A. au trimis un observator. Pentru discutarea anumitor probleme au mai fost invitate Bulgaria, Albania, Olanda, Spania,

Portugalia, Norvegia și Suedia. Delegația sovietică a fost admisă să participe numai în comisia pentru problemele teritoriale, militare și regimul strîmtorilor. Era prima dată cînd se întruneau un număr de reprezentanți ai statelor interesate în reglementarea regimului strîmtorilor Mării Negre și cu participarea tuturor riveranilor.

În cadrul conferinței, arată autorul, România a militat pentru principiul libertății de navigație în strîmtori și consemnarea lui într-un tratat internațional ; delegația română s-a pronunțat pentru un regim internațional care să neutralizeze interesele unei puteri prin interesele comune ale tuturor celorlalte puteri. În acest sens, strîmtorile trebuiau să fie libere pentru trecerea tuturor vaselor de comerț sau militare, fără a se face vreo restricție sau a se aduce vreo limitare.

Lucrarea remarcă că delegația română ca și cea iugoslavă au susținut libertatea absolută a navigației, ca o consecință logică a libertății de navigație pe Dunăre, și au cerut garanții efective pentru ca libertatea de navigație în strîmtori să fie respectată.

Tratativele s-au încheiat, după întreruperi, la 24 iulie 1923. Convenția strîmtorilor semnată la Lausanne consacra libertatea completă de navigație pentru toate vasele comerciale sau militare, atît în timp de pace, cît și în timp de război

Ultimul capitol al cărții, căruia de altfel autorul îi acordă și spațiul cel mai larg, este dedicat Conferinței de la Montreux. Este prezentată mai întîi situația internațională în ajunul conferinței, eforturile depuse de Turcia pentru convocarea ei în vederea eliminării unor prevederi semnate la Lausanne, care-i lezau suveranitatea ; de altfel, toate statele semnatare ale Tratatului de la Lausanne s-au declarat pentru convocarea conferinței, cu excepția Italiei fasciste, care nutrea în această zonă a lumii intenții agresive.

Sînt analizate in extenso lucrările conferinței care s-au deschis la 22 iunie 1936. Au luat parte reprezentanți ai următoarelor țări : Rüstü Aras (Turcia), Nicolae Titulescu (România), Maxim Litvinov (U.R.S.S.), lordul Stanhope (Marea Britanie), Paul Boncour (Franța), Nicolas Politis (Grecia), Subotici (Iugoslavia), M. Nikolaev (Bulgaria), N. Sato (Japonia).

Autorul subliniază poziția României, care, stăpînă la gurile Dunării, cea mai mare arteră de comunicație europeană, și riverană la Marea Neagră, și-a manifestat preocuparea ca navigația prin strîmtori să fie pe deplin asigurată. Este reliefat aportul ministrului de externe al României, N. Titulescu, la desfășurarea lucrărilor conferinței.

În seara zilei de 26 iulie, delegații la Conferința de la Montreux au semnat convenția privitoare la strîmtorile Mării Negre — Bosfor și Dardanele.

Convenția nu numai că a revizuit unele clauze privind regimul strîmtorilor, ci a reglementat, bazîndu-se pe date realiste, întregul regim maritim și aerian în această zonă în conformitate cu interesele dictate de securitatea Turciei și a puterilor riverane la Marea Neagră. Ea a constituit un exemplu pozitiv de rezolvare a problemelor litigioase pe cale pașnică a tratativelor.

Regimul instituit la Montreux — concluzionează autorul — a arătat eficiența pactelor și a înțelegerilor regionale în menținerea păcii și a securității în anumite zone nevralgice ale lumii, dar mai cu seamă în zona balcanică și a strîmtorilor.

Lucrarea se înscrie ca o contribuție meritorie pe linia lămuririi unor aspecte importante ale relațiilor internaționale ale României în decursul istoriei sale, a definirii contribuției țării noastre în stabilirea normelor de drept internațional privitoare la circulația prin strîmtorile Bosfor și Dardanele și a navigației în Marea Neagră.

V. SMÎRCEA

A. Vianu: „Abraham Lincoln“ *

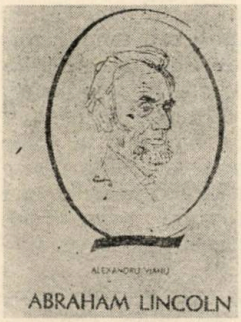

Dezvoltarea rapidă a economiei S.U.A. spre mijlocul secolului al XIX-lea a avut ca rezultat ascuţirea luptei între cele două sisteme sociale existente în ţară în acea perioadă, sistemul sclavagist din Sud şi sistemul capitalist în ascensiune, al „muncii libere“, predominant în Nord, iar pe plan politic lupta între plantatorii proprietari de sclavi şi industriaşii în ascensiune.

Esenţa acestor contradicţii consta în existenţa sclaviei pe vaste teritorii ale S.U.A. Cele două sisteme sociale nu mai puteau să coexiste, dezvoltarea capitalismului cerînd imperios existenţa forţei de muncă libere, care să poată fi mai uşor exploatată.

Problema sclaviei devine între anii 1830 şi 1860 problema centrală a vieţii politice americane, dezvoltarea societăţii depinzînd în ultimă instanţă de abolirea sclaviei.

Forţele antisclavagiste vor ieşi victorioase în lupta lor pentru desfiinţarea sclaviei, avînd în frunte conducători prestigioşi, din rîndul cărora se detaşează Abraham Lincoln.

Viaţa şi activitatea acestuia, personalitate proeminentă a istoriei poporului american constituie obiectul monografiei conferenţiarului universitar Alexandru Vianu, apărută recent în Editura tineretului.

Scrisă în scopul de a face cunoscute în ţara noastră pagini ale luptei pentru libertate şi progres din istoria omenirii, aceasta constituie o realizare de seamă în genul lucrărilor care abordează, sub formă de monografii, activitatea unor personalităţi progresiste ale istoriei universale.

Folosind o bibliografie largă, culegeri de documente, precum şi lucrări recente, apărute în literatura de specialitate, autorul reuşeşte, datorită unei intense şi fructuoase munci de cercetare, să ne prezinte prima lucrare monografică consacrată lui A. Lincoln, realizată în ţara noastră, scrisă de pe poziţiile materialismului istoric.

Născut la 12 februarie 1809 în apropiere de Hodgenville, în Kentucky, acesta va cunoaşte viaţa grea pe care o duceau oamenii săraci, simpli. Evocînd anii copilăriei şi ai adolescenţei, autorul prezintă datele semnificative, care ajută cititorul să descifreze elementele care au contribuit la formarea viitorului mare om de stat de mai tîrziu. Sînt reliefate dragostea şi respectul său faţă de muncă, curiozitatea creatoare, pasiunea pentru studiu, memoria admirabilă, receptivitatea sa faţă de problemele vieţii politice şi sociale ale timpului său. Aşa, de pildă, vizitînd New Orleansul, a fost impresionat de scenele la care asistase în piaţa de sclavi. Crescut printre oamenii simpli, cu un puternic sentiment de dreptate şi echitate, el va evolua ca un duşman declarat al acestei barbarii sclavagiste.

Sînt fixate în cadrul monografiei momentele importante ale ascensiunii politice a viitorului preşedinte al S.U.A.

În 1834 a fost ales în Adunarea generală a statului Illinois, adunare în care va fi reales de mai multe ori consecutiv. Avea 25 de ani.

Considerînd că în acele vremuri „numai luarea de poziţie în problema sclaviei proiecta fasciculul de lumină necesar spre a clarifica dacă un om politic s-a încadrat în marea luptă pentru progresul societăţii“... (p. 37), autorul analizează evoluţia poziţiei lui Lincoln faţă de sclavie, cît şi condiţiile istorice deosebit de complexe în care aceasta a fost abolită.

* Alexandru Vianu, *Abraham Lincoln*, Editura tineretului, Bucureşti, 1966, 358 p.

Deşi a avut o opoziţie constantă faţă de sclavie, care a mers pînă la condamnarea făţişă a acesteia, el nu vedea suficient de clar rezolvarea ei.

Frămîntările interne care ameninţau să destrame Uniunea îl determină să reintre în viaţa politică după o perioadă de inactivitate cuprinsă între 1849 şi 1854.

Discutarea candidaturii sale pentru vicepreşedinţia S.U.A. de către convenţia republicană de la Philadelphia, în 1856, răsunetul cuvîntărilor sale în problema sclaviei, faima pe care şi-o crease l-au situat printre oamenii politici de factură naţională.

O etapă importantă în clarificarea poziţiei sale faţă de sclavie o constituie duelul oratoric pe care-l susţine în anul 1858 cu Stephen A. Douglas pentru mandatul de senator din partea statului Illinois.

Cu această ocazie Lincoln se pronunţă pentru stîrpirea treptată a sclaviei prin îngrădirea şi limitarea acesteia la graniţele statelor în care exista.

Marea dispută a celor doi candidaţi, în cadrul căreia se înfruntau în fond două ideologii diametral opuse, într-o problemă de interes vital cum era sclavia, urmărită cu deosebită atenţie de întreaga ţară, deşi nu a dus la alegerea lui Lincoln ca senator, i-a deschis totuşi acestuia calea spre candidatura la preşedinţia S.U.A.

Invitat să vorbească la New York la 27 februarie 1860, este primit la Astor House ca o celebritate.

Desemnat candidat pentru postul de preşedinte al S.U.A. de către Convenţia partidului republican, Lincoln obţine victoria în alegerile din 6 noiembrie 1860, aflîndu-se în fruntea unei coaliţii care includea pe industriaşi, partea covîrşitoare a fermierilor liberi, diferite părţi ale claselor mijlocii, muncitorii şi populaţia neagră.

Forţele reacţionare puse în faţa verdictului electoral popular decisiv îndreptat împotriva lor au recurs la trădare şi violenţă, ieşind din Uniune şi declarînd război Nordului.

Autorul, analizînd activitatea lui Lincoln, ni-l prezintă ca fiind posesor al unui simţ foarte dezvoltat al momentului potrivit pentru fiecare reformă.

Chibzuind temeinic, el nu făcea niciodată mai mult de un singur pas înaintea nivelului de înţelegere a maselor, a stării lor de spirit, a judecăţii opiniei publice (p. 51), pentru că a fi prea radical în acea vreme şi în acele împrejurări însemna a compromite ţelul luptei în care-şi fixase ca primă etapă stîrpirea treptată a sclaviei, îngrădirea şi limitarea ei în graniţele în care exista.

Lincoln a ezitat să rezolve problema emancipării sclavilor, considerînd menţinerea Uniunii (a integrităţii teritoriale a S.U.A.) ca fiind problema hotărîtoare, iar sclavia ca o problemă secundară. Războiul declanşat a determinat însă situaţii complicate, care l-au silit să depăşească această poziţie. Sub presiunea maselor populare — se arată în monografie —, a mersului operaţiilor militare, a situaţiei economice şi a raportului de forţe pe plan internaţional, Lincoln se orienta tot mai hotărît spre rezolvarea problemei nodale a vieţii politice americane — eliberarea sclavilor.

Sprijinindu-se pe masele largi şi pe Congres, a cărui majoritate o constituiau la sfîrşitul anului 1862 radicalii, a putut legifera o serie de măsuri importante revoluţionare, care au determinat o cotitură în mersul războiului în favoarea Nordului. Între acestea amintim : cererea ca statele de graniţă să nimicească ele însele sclavia, acordînd o compensaţie bănească proprietarilor de sclavi, interzicerea folosirii armatelor federale pentru prinderea sclavilor fugiţi, convenţia cu Anglia îndreptată împotriva comerţului cu sclavi, legea privitoare la „confiscare", Homestead-billul, care au constituit etape ale procesului al cărui rezultat a fost adoptarea proclamaţiei de eliberare a sclavilor, cel mai important document din istoria S.U.A. de la întemeierea sa.

Publicarea acestei proclamaţii care a marcat schimbarea poziţiei oficiale a guvernului cu privire la ţelurile războiului, precum şi caracterul în-

suşi al acestui război, care devine astfel un război revoluţionar, a avut efectul unui catalizator în polarizarea forţelor social-politice din Nord, coaliţia antisclavagistă acţionînd unitar şi strîns.

O problemă importantă asupra căreia autorul reuşeşte să reţină atenţia cititorului este aceea a Homestead-billului.

În 1838, Lincoln atacă sistemul necorespunzător de vînzare a pămîntului, sistem care nu permitea fiecărui colonist să aibă lotul său propriu.

Platforma partidului republican din 1860, pe baza căreia a fost ales preşedinte, care cuprindea şi prevederea de a sprijini legea Homestead, răspundea unei cerinţe mai vechi a poporului american.

În mai 1862, cînd împrejurările erau favorabile, el a semnat cu satisfacţie Homestead-billul *. Prin aplicarea acestei legi se rezolva într-un mod radical pentru acea vreme problema agrară, dîndu-se în acelaşi timp o lovitură de moarte sclaviei, căreia îi închidea orice posibilitate de extindere spre pămînturile din Vest.

Paginile monografiei în care se tratează poziţia clasei muncitoare faţă de activitatea lui Lincoln prezintă interesele acestei clase care cereau ca o necesitate vitală nimicirea sclaviei. Masele largi, muncitorii şi fermierii se aflau în primele rînduri ale armatei nordiste, considerînd războiul ca fiind un război împotriva proprietarilor de sclavi.

Lincoln se bucura de o reală popularitate în rîndul muncitorilor, fiind considerat drept reprezentantul lor. El manifesta interes faţă de problemele acestora, declarîndu-se partizan hotărît al sistemului de muncă în care muncitorii pot declara grevă cînd aceasta era necesară pentru ei. Totodată şi-a exprimat în nenumărate ocazii aprecierea faţă de participarea muncitorilor la lupta împotriva sclaviei.

Mişcarea sindicală, care a cunoscut o apreciabilă dezvoltare în ultimii ani ai războiului, sprijinea politica lui Lincoln. În 1863, peste 270 de organizaţii sindicale s-au pronunţat în favoarea realegerii sale ca preşedinte al ţării.

Lincoln acordă a importanţă deosebită solidarităţii internaţionale a muncitorilor englezi cu lupta forţelor progresiste din Statele Unite.

Deşi existau peste 0,5 milioane de şomeri în industria textilă engleză, a cărei materie primă o constituia bumbacul importat din statele rebele din Sudul S.U.A., muncitorii englezi, menţionează autorul, au silit guvernul Palmerston să renunţe la intervenţia ce o plănuia de partea rebelilor sudişti, manifestîndu-şi prin aceasta solidaritatea cu Nordul, care lupta pentru abolirea sclaviei. „Acţiunea voastră hotărîtă — scria Lincoln — constituie un exemplu de cel mai mare curaj, pe care nici o altă ţară nu l-a mai dat vreodată“ (p. 256).

Pentru a întregi imaginea asupra eroului său, autorul nu neglijează nici amănuntele semnificative. Din lectura capitolului intitulat „Un om la Casa Albă“, cît şi a întregii lucrări, se desprinde modestia, umanismul, care nu l-au părăsit nici o clipă în momentele grele cînd a fost silit de împrejurări să conducă patria în cel mai sîngeros război din istoria sa.

Un merit al lucrării constă în aceea că pe primul plan al luptei pentru progres apar masele populare, conturîndu-se clar în acelaşi timp personalitatea lui Abraham Lincoln.

În perspectiva istoriei, figura lui Abraham Lincoln creşte, rămînînd ca una dintre cele mai reprezentative personalităţi ale istoriei S.U.A.

I. ALEXANDRESCU

* Conform acestei legi, orice cetăţean al S.U.A. sau orice străin care opta pentru cetăţenia S.U.A. şi care nu luptase de partea Sudului împotriva Nordului putea să obţină un lot (Homestead) de 165 acri (65 ha) plătind o taxă de 10 dolari. Lotul devenea proprietatea colonistului dacă acesta cultiva pămîntul în următorii cinci ani.

Wladyslaw Góra, Stanislaw Okecki: „Germanii antifasciști în mișcarea de rezistență poloneză“ *

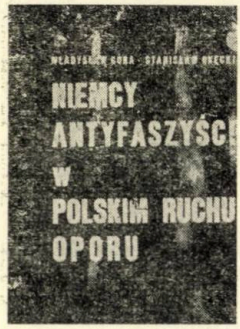

Prezenta lucrare abordează una dintre problemele puțin cunoscute și cercetate pînă în prezent : activitatea antifasciștilor germani în cadrul mișcării de rezistență poloneze. Pe baza unor documente provenite din rapoartele comitetelor locale ale Partidului Muncitoresc Polonez, ale armatei populare și ale diferitelor celule ale Delegaturii guvernului polonez din emigrație, precum și a unor informații provenite de la gestapou, aflate atît în arhivele din R. P. Polonă cît și din R.D.G., autorii urmăresc să prezinte cauzele și diferitele forme pe care le-a îmbrăcat participarea antifasciștilor germani la lupta de rezistență a poporului polonez împotriva cotropitorilor hitlerişti. Întrucît baza arhivală nu este prea bogată, autorii au recurs la unele materiale ajutătoare, cum sînt amintirile.

Factorii care au determinat participarea unor antifasciști germani la mișcarea de rezistență poloneză sînt legați direct de mișcarea de rezistență în general, de caracterul antihitlerist al acesteia.

Mișcarea de rezistență, arată autorii, a apărut concomitent sau aproape concomitent în toate țările care au constituit obiectul invaziei hitleriste ; ea s-a dezvoltat și întărit, de asemenea, în țările blocului hitlerist, precum și în țările în care la putere au ajuns forțele fascismului.

Cercurile progresiste și democratice din Germania, înțelegînd că însești libertatea și existența poporului german sînt grav amenințate, s-au ridicat și au acționat împotriva dictaturii hitleriste, atît pe teritoriul Germaniei, cît și în locurile pe care aceasta le cotropise. Pentru antifasciștii germani aflați în afara granițelor celui de-al III-lea Reich, arată autorii, participarea la luptă a devenit posibilă, înainte de toate, datorită faptului că forțele progresiste și partidele muncitorești, nu au confundat niciodată fascismul german cu poporul german, cu clasa muncitoare germană.

În rîndurile antifasciștilor germani participanți la mișcarea de rezistență poloneză, din numeroasele exemple concrete pe care autorii le prezintă, pot fi incluși soldați și ofițeri ai Wehrmachtului și chiar ai formațiunilor S.S., precum și funcționari ai aparatului administrativ care, din diferite cauze, au părăsit unitățile lor și au intrat în detașamentele de rezistență poloneze ; de asemenea, emisarii Comitetului Național „Germania Liberă“, care, trecînd prin teritoriul polonez spre Germania, s-au folosit de ajutorul rezistenței poloneze ; germani evadați din lagărele de concentrare și muncă forțată de pe teritoriul polonez ; germani, foști cetățeni polonezi, membri ai minorității germane, care au conlucrat cu mișcarea de rezistență poloneză ; în sfîrșit, germanii foști membri ai P.C.G. și P.S.G., care au activat în mișcarea de rezistență poloneză sau au ajutat această mișcare.

Sînt date apoi exemple de antifasciști germani din toate categoriile enumerate prin care se ilustrează diferitele forme de ajutor pe care aceștia le-au acordat mișcării de rezistență. În cadrul acțiunilor organizate de mișcarea de rezistență poloneză pentru procurarea de armament, protejarea și evadarea patrioților polonezi căzuți în mîinile gestapoului etc., antifasciștii germani au participat de cele mai multe ori în mod izolat și doar în puține cazuri în grupuri organizate. Acest fenomen este explicat prin vigilența manifestată de mișcarea de rezistență poloneză față de infiltrarea în

* Wladyslaw Góra, Stanislaw Okecki : *„Niemcy Antyfaszyści w Polskim Ruchu, Oporu“*, Editura Poznan, 1966, 198 p. Trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

rîndurile sale a unor elemente provocatoare, diversioniste, precum şi prin sălbăticia cu care erau reprimate orice acte de sprijinire a luptei poporului polonez.

Un capitol al cărţii este dedicat activităţii antifasciştilor germani în rîndurile organizaţiilor antifasciste în perioada dinaintea creării Partidului Muncitoresc Polonez, apoi în rîndurile organizaţiilor militare create şi conduse de acesta, Garda populară şi Armata populară. Autorii subliniază importanţa creării P.M.P. (ianuarie 1942), care „nu a uitat niciodată de sutele de comunişti şi antifascişti germani care şi-au dat viaţa în lupta împotriva hitlerismului" (p. 34).

Subliniind că una din nedreptăţile cele mai mari pe care hitlerismul le-a făcut poporului german a constituit-o faptul că pentru majoritatea poporului polonez, de asemenea şi pentru alte popoare subjugate de hitlerism, cuvîntul „german" se asocia aproape automat cu cuvîntul hitlerist, autorii scot în evidenţă eforturile făcute de P.M.P. pentru educarea poporului polonez în spiritul deosebirii ce trebuia făcută între hitlerism şi forţele antihitleriste ale poporului german.

În lucrare sînt, de asemenea, abordate problemele privind participarea antifasciştilor germani în organizaţiile de rezistenţă conduse de guvernul polonez din emigraţie, specificîndu-se că numărul acestora a fost mult mai redus decît cel al antifasciştilor germani participanţi în organizaţiile conduse de P.M.P. Aceasta s-a datorat scopului urmărit de organizaţiile conduse de guvernul polonez din emigraţie, cărora „le era străin nu numai internaţionalismul proletar şi de clasă, dar de multe ori chiar şi internaţionalismul cu caracter antifascist şi democratic" (p. 57).

Două capitole ale cărţii evidenţiază ajutorul acordat de P.M.P. trecerii comuniştilor germani prin teritoriul polonez ocupat, din Uniunea Sovietică în Germania, precum şi activităţii germanilor în organizaţiile antifasciste de pe teritoriul Bielostokului, în special în cadrul Comitetului antifascist, creat de comuniştii polonezi în 1942. Prin intermediul antifasciştilor germani din Bielostok, partizanii sovietici au putut obţine planul oraşului, pe care erau indicate cu precizie locul fortificaţiilor germane, terenurile minate, sediul comandamentului hitlerist al oraşului.

În ultimul capitol al cărţii sînt relevate diferitele forme de sprijin şi ajutor acordate mişcării de rezistenţă din Polonia de antifasciştii germani, ca, de exemplu : cooperarea în domeniul culegerii de informaţii, asigurarea cu armament, precum şi procurarea de documente pentru angajarea persoanelor ameninţate să fie trimise la muncă forţată etc.

Totuşi, concluzionează autorii, atît acţiunile, cît şi numărul antifasciştilor germani, raportat la amploarea acţiunilor desfăşurate de mişcarea de rezistenţă poloneză, au constituit un procent redus, datorită unor cauze atît de ordin obiectiv, cît şi subiectiv, exprimate în slăbiciunea mişcării antifasciste germane, decapitată de avangarda sa revoluţionară, precum şi în marea rezervă şi vigilenţa manifestate de rezistenţa poloneză pe baza experienţei sale de luptă (p. 74).

Partea a doua a lucrării cuprinde un număr de 13 amintiri ale unor comunişti şi personalităţi poloneze referitoare la activitatea diferiţilor antifascişti germani, precum şi anexe reprezentînd unele apeluri ale organizaţiilor militare conspirative poloneze adresate soldaţilor germani, articole din presa conspirativă de stînga, din buletinul P.M.P., rapoarte ale poliţiei germane, toate referitoare la activitatea antifasciştilor germani. În sfîrşit, este prezentată corespondenţa secretarului C.C. al P.M.P. Marceli Nowotko cu Gh. Dimitrov, referitoare la sprijinirea de către mişcarea de rezistenţă poloneză a antifasciştilor germani care treceau prin teritoriul polonez spre Germania.

În ansamblu, lucrarea lui Wladyslaw Gora şi Stanislaw Okecki, după cum mărturisesc autorii înşişi, constituie numai o bază pentru viitoarele cercetări ale temei abordate.

M. MOLDOVEANU

informaţii

Primul Congres internaţional de studii balcanice şi sud-est europene — Sofia, august 1966

Între 26 august şi 1 septembrie a.c. s-au desfăşurat la Sofia lucrările primului Congres internaţional de studii balcanice şi sud-est europene iniţiat şi organizat de Asociaţia internaţională de studii sud-est europene. La lucrările congresului au participat istorici din ţările sud-est europene : Albania, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia, România, Turcia, precum şi din : Uniunea Sovietică, S.U.A., Anglia, Cehoslovacia, Franţa, Republica Democrată Germană, Italia, Polonia, Ungaria etc., care au dezbătut, într-o atmosferă de colaborare ştiinţifică şi în spiritul înţelegerii dintre popoare, variate şi complexe probleme ale istoriei ţărilor din zona Balcanilor şi sud-estul european.

Scopul convocării congresului ca şi mesajul său ştiinţific au fost subliniate cu căldură în cuvîntările rostite la şedinţa inaugurală de către istoricii din diferite ţări, care şi-au afirmat dorinţa lor de a colabora, în spiritul păcii şi înţelegerii între popoare. În acelaşi timp a fost exprimată această dorinţă şi în cuvîntul de salut pe care l-a adresat delegaţilor la congres primul secretar al C.C. al Partidului Comunist Bulgar şi preşedintele Consiliului de Miniştri al Republicii Populare Bulgaria, Todor Jivkov, în cuvîntarea rostită de acad. Vladimir Gheorghiev, preşedintele Comitetului de organizare a congresului, în alocuţiunea directorului general al U.N.E.S.C.O., M. R. Maheu, precum şi în cuvîntările altor reprezentanţi ai delegaţilor la congres. În cadrul şedinţei de deschidere la care au mai luat cuvîntul în calitate de raportori istoricii : D. Zakythinos, H. Inalcik, A. Dascalakis, D. Georgievici, N. Todorov, S. Pallo, A. Mirambel, M. Hadzidakis, istoricul român acad. Emil Condurachi a prezentat un strălucit raport privind : „Popoarele din sud-estul Europei şi rolul lor în istorie", iar V. Maciu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, a vorbit despre „Rolul poporului român în istorie".

Delegaţia istoricilor români a participat la toate secţiile congresului cu un raport, şapte corapoarte, cincizeci şi opt de comunicări şi peste o sută de intervenţii, punînd astfel în dezbatere şi susţinînd cu argumente ştiinţifice o serie de teze noi, valoroase, care au stîrnit interesul majorităţii covîrşitoare a istoricilor străini. În afară de problemele de istorie veche, medie, modernă şi contemporană a acestor ţări, delegaţii la congres au pus în centrul atenţiei lor şi chestiuni de etnografie, arheologie, folclor, istorie literară şi lingvistică. Ceea ce a caracterizat participarea istoricilor la acest congres a fost spiritul de colaborare care s-a degajat din toate comunicările şi intervenţiile lor, temeinicia concluziilor şi tezelor pe care le-au prezentat, seriozitatea bazei ştiinţifice a acestor comunicări, înţelegerea desăvîrşită faţă de rodul muncii colegilor lor din cele-

lalte țări, precum și apărarea intransigentă a cuceririlor istoriografiei marxiste românești.

Prezența acestor atribute a fost deopotrivă de pregnantă și în comunicările istoricilor vîrstnici, dintre care în chip deosebit s-au remarcat acad.: C. Daicoviciu, Emil Condurachi, A. Oțetea, M. Berza, I. Nestor, dar și în comunicările istoricilor tineri.

Informarea noastră nu-și propune să urmărească toată gama variatelor și complexelor probleme ridicate și susținute la congres de către delegația română. Scopul ei este de a reda principalele puncte de vedere ale istoricilor români prezentate la congres, rod al unor îndelungate și atente cercetări asupra istoriei moderne și contemporane a României și totodată să releve poziția istoricilor străini față de succesele istoriografiei românești. Cît despre comunicările consacrate problemelor de istorie veche și medie a României sau a altor țări din sud-estul Europei, acestea au făcut sau vor face obiectul unor studii și informări distincte în revistele de specialitate.

În sfera preocupării lor cercetătorii istoriei moderne a României, prezenți la Congresul de la Sofia, și anume: V. Maciu, A. Deac, Dan Berindei, Damian Hurezeanu, N. Ciachiar, M. Ionescu, Tr. Ionescu-Nișcov, V. Netea și alții au cuprins atît probleme referitoare la evenimentele politice, diplomatice, culturale și economice din viața statului român cît și din viața altor țări situate în regiunea sud-estului european.

Ei au confruntat punctele lor de vedere cu acelea exprimate de istoricii din alte țări, relevînd o serie de aspecte noi și interesante ale perioadei cercetate. În cadrul secției de istorie modernă a congresului, unde au prezentat interesante comunicări o serie de delegați ca: V. N. Vinogradov (U.R.S.S.), „Marile puteri și unirea Principatelor dunărene"; D. Donats (Grecia), „Politica Rusiei și Federația Balcanică din 1867"; E. Niederhauser (Ungaria), „Intelectualii și societatea balcanică din secolul al XIX"; V. Zacek (Cehoslovacia), „Problemele unirii politice a popoarelor balcanice din secolul al XIX-lea", istoricii români au atras atenția delegaților prezenți prin varietatea și multitudinea temelor abordate. În comunicarea sa științifică „Principatele unite și lupta de eliberare națională în sud-estul Europei", D. Berindei sublinia: „Unirea Moldovei și a Munteniei în cadrul Principatelor unite, prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, a fost un moment important în procesul de constituire a statului român modern, și în același timp a fost unul din cele mai remarcabile evenimente din sud-estul Europei. Principatele care au beneficiat sub dominația otomană de un regim de autonomie neîntreruptă, constituindu-se în stat național și tinzînd în mod clar spre independență, reprezentau un precedent și un exemplu".

În încheierea comunicării sale autorul arăta că: „Sub domnia lui Cuza, Principatele Române au acordat ajutor revoluționarilor bulgari, unguri și polonezi. În același timp, Cuza a dus o politică de strînsă prietenie față de statul sîrb și față de Grecia".

O serie de noi aspecte ale atitudinii României față de mișcarea revoluționară din Balcani în anii 1875—1877 a făcut obiectul unei documentate comunicări a lui N. Ciachir.

El a arătat că în perioada anilor 1875—1877 viața popoarelor balcanice a fost adînc frămîntată de numeroase acțiuni care vădeau dorința lor nestrămutată spre răsturnarea jugului otoman și cucerirea independenței naționale.

Sprijinindu-se pe materiale documentare din arhive românești și iugoslave, N. Ciachir a relatat în comunicarea sa importante momente din perioada de pregătire a României pentru cucerirea independenței pe calea războiului.

„În acest timp — scrie autorul —, guvernul român a luat o serie de măsuri pentru a spori capacitatea militară a țării cu scopul de a se pregăti pentru cazul cînd Turcia sau vreo altă putere ar invada teritoriul țării. Guvernul român a dovedit mult tact în timpul acestor pregătiri. El trebuia să ducă o politică prudentă nu numai fiindcă reprezenta o țară mică, ci și

din cauză că Marea Britanie, Franţa şi Austria, imediat după semnarea tratatului de la Paris (1856), încheiaseră între ele un acord care prevedea «casus belli» pentru acela care ar fi adus vreo atingere integrităţii Imperiului otoman".

Deşi România se declarase neutră, totuşi nu a rămas indiferentă faţă de lupta pentru independenţă a ţărilor balcanice. Guvernul român, şi în special ministrul de externe Mihail Kogălniceanu, a acordat un mare ajutor grupului de emigranţi bulgari în frunte cu Hristo Botev, adăpostiţi în România.

„Totodată — subliniază autorul — opinia publică din România dorea din ce în ce mai mult să participe la război alături de Serbia şi Muntenegru, deoarece numai prin luptă ţara noastră putea să cîştige independenţa de stat".

Dispariţia unui imperiu asupritor de popoare. deschidea perspectiva pentru independenţa ţărilor mici din această parte a Europei.

În alte comunicări prezentate de istoricii români la secţia de istorie modernă a congresului au fost abordate, de asemenea, o serie de probleme privind obiectivele balcanice ale diplomaţiei româneşti în anii 1867—1869 (M. Ionescu) ; proiectele alianţei şi unităţii balcanice în anii 1860—1870 (Tr. Ionescu Nişcov) ; filozofia iluminismului ca armă de luptă pentru emanciparea poporului român (V. Netea), precum şi chestiuni privind legăturile socialiştilor din ţările balcanice la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi în primii ani ai războiului mondial (1914—1918).

În cadrul dezbaterii acestei din urmă teme, la care şi-au adus contribuţia : istoricul sovietic E. J. Spivakowski, prin comunicarea „V. I. Lenin şi mişcarea revoluţionară română în anii care au premers Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie", istoricul bulgar M. Isusov „Partidul Social Democrat al Muncitorilor din Bulgaria şi solidaritatea popoarelor balcanice în ajunul războaielor balcanice", istoricul iugoslav I. Dubovac „Dumitru Tuţovici şi perspectiva revoluţionară în Balcani" etc., în mod deosebit au atras atenţia comunicările delegaţilor români la congres A. Deac şi D. Hurezeanu.

Ocupîndu-se de unele probleme ale studierii legăturilor socialiste internaţionale în sud-estul Europei la sfîrşitul secolului al XIX-lea, Damian Hurezeanu sublinia, de la început, în comunicarea sa că mişcarea de eliberare socială şi naţională din sud-estul Europei s-a desfăşurat în condiţii istorice care au favorizat dezvoltarea unor strînse legături între militanţii revoluţionari din ţările balcanice.

„Similitudinea destinelor istorice — sublinia autorul —, trăsăturile comune pe care le prezenta evoluţia lor socială economică, precum şi asemănarea sarcinilor de ordin naţional şi social puse în faţa popoarelor din sud-estul Europei spre a fi rezolvate constituiau factorii obiectivi care sporeau interesul pentru colaborarea şi împărtăşirea reciprocă a experienţei între militanţii revoluţionari.

Pe lîngă aceasta, trebuie avut în vedere că o serie de militanţi revoluţionari din sud-estul European, neputînd să-şi desfăşoare activitatea în propriile ţări din cauza măsurilor represive ale reacţiunii, au trebuit să emigreze, aşezîndu-se adesea în ţările apropiate şi realizînd în felul acesta o colaborare nemijlocită cu revoluţionarii din aceste ţări".

În continuare D. Hurezeanu tratează problemele privind activitatea emigranţilor revoluţionari bulgari în România în deceniile 7 şi 8 ale secolului al XIX-lea, activitate care înscrie un capitol important în istoria legăturilor revoluţionare româno-bulgare.

În încheierea comunicării sale, autorul precizează că „importanţa legăturilor internaţionale ale socialiştilor din sud-estul Europei la sfîrşitul secolului al XIX-lea constă în aceea că acum începe să se cristalizeze ideea necesităţii strîngerii legăturilor şi a colaborării în această zonă ca unul din factorii de bază ai succeselor şi reuşitei în lupta pentru cauza socialismului".

Integrată sub raport tematic în perioada istoriei moderne, comunicarea delegatului român A. Deac „Partidul Social-Democrat din România în primii doi ani ai primului război mon-

dial" a suscitat un viu interes prin concluziile temeinice formulate şi prin bogăţia materialului pe care l-a relatat faptic.

Oprindu-se asupra poziţiei partidelor social-democrate faţă de primul război mondial, autorul arată :

„După cum se ştie, marea majoritate a vechilor partide social-democrate din ţările imperialiste, trădînd cauza proletariatului şi trecînd de partea propriilor guverne imperialiste, lansaseră politica de sprijinire fără rezerve a războiului imperialist, ceea ce a şi dus la falimentul Internaţionalei a II-a". Împotriva războiului imperialist — continuă istoricul A. Deac — s-au ridicat cu hotărîre elementele revoluţionare, unele partide muncitoreşti în frunte cu partidul bolşevic, condus de Lenin, care, analizînd caracterul imperialist al războiului, a lansat lozinca transformării războiului imperialist în război civil pentru răsturnarea burgheziei şi pentru cucerirea puterii politice de către proletariat".

Precizînd poziţia socialiştilor români faţă de primul război mondial, istoricul A. Deac arăta la congres : „În mişcarea socialistă din România, deşi s-au resimţit unele influenţe ale curentelor oportuniste, centriste din Internaţionala a II-a, s-a întărit un puternic curent revoluţionar, care a reuşit să dea o serie de aprecieri juste, realiste, în multe probleme fundamentale privind situaţia internă şi externă a ţării, stabilind pe această bază sarcinile mişcării revoluţionare din România.

Astfel, încă din primele zile care au urmat declanşării conflagraţiei mondiale, P.S.D., socialiştii români, animaţi de profunde sentimente internaţionaliste, au demascat caracterul imperialist al războiului în cadrul congreselor partidului, în nenumărate adunări populare, în paginile ziarelor şi revistelor socialiste, au chemat masele la luptă împotriva lui".

În continuare autorul s-a ocupat de activitatea pe care a desfăşurat-o P.S.D. în cadrul organizării mişcării muncitoreşti împotriva exploatării şi a războiului.

Cu privire la acest aspect al activităţii P.S.D. autorul arăta : „Între anii 1916—1918, socialiştii revoluţionari români au desfăşurat o activitate susţinută în teritoriul ocupat şi în cel rămas sub autorităţile române, atît împotriva jugului străin, a cotropitorilor străini cît şi a politicii de exploatare şi împilare a claselor dominante din România, pentru înfăptuirea unor adînci reforme democratice, pentru desăvîrşirea statului naţional unitar".

Cele mai antrenante discuţii s-au purtat în jurul problemelor privitoare la politica externă a statelor balcanice din perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale.

La aceste dezbateri din cadrul secţiei de istorie contemporană a congresului au luat parte istorici dintr-o serie de ţări care au susţinut puncte de vedere bine documentate, a căror confruntare, chiar în momentele de relativă tensiune, au proiectat lumina adevărului asupra unor evenimente puţin subliniate în literatura istorică.

Printre cele mai documentate comunicări prezentate de istoricii străini asupra acestei teme menţionăm : „Bulgaria şi apariţia Antantei Balcanice" de V. Bystricky (Cehoslovacia) ; „Caracterul fascismului bulgar şi lupta împotriva lui" de Z. Natan (Bulgaria) ; „Cu privire la problema relaţiilor reciproce dintre Uniunea Sovietică şi ţările din sud-estul Europei în deceniile al 2-lea şi al 3-lea ale secolului al XX-lea" de A. O. Ciubarian (U.R.S.S.) ; „Conferinţele balcanice din anii 1930—1934" de I. S. Kaşkin (U.R.S.S.) ; „Principalii factori ai politicii de fascizare a sud-estului european pînă la atacul împotriva Uniunii Sovietice" de M. Hegemann (R.D.G.) ; „Politica şi atitudinea Americii faţă de sud-estul european în primii doi ani ai războiului 1939—1941" de J. C. Campbell (S.U.A.) ; „Lupta poporului albanez contra imperialismului italian între anii 20 şi 30 ai secolului XX" de V. Koka (Albania) etc.

În cursul dezbaterilor asupra temei privind politica externă a statelor balcanice şi sud-est europene, delegaţia română a prezentat o serie de comunicări, afirmînd o poziţie proprie, bazată pe o serioasă documentaţie, care

a reflectat realitatea istorică în aspectele şi trăsăturile ei principale.

Abordînd chestiunea relaţiilor diplomatice dintre statele balcanice şi sud-est europene, delegaţii români D. Tuţu şi E. Campus au subliniat în comunicarea lor „Înţelegerea Balcanică şi rolul ei în apărarea păcii şi securităţii în sud-estul Europei", o serie de aspecte ale politicii prin care aceste ţări au căutat să creeze o puternică alianţă în zona Balcanilor în scopul de a preveni dezlănţuirea războiului.

„Faptele istorice — arată autorii — demonstrează că popoarele din estul şi sud-estul Europei, diverşi oameni politici şi de cultură, clarvăzători, au depus eforturi susţinute pentru a crea o alianţă a statelor balcanice împotriva pericolului tot mai ameninţător al expansiunii Italiei fasciste şi Germaniei hitleriste".

Cu privire la rolul şi caracterul Înţelegerii Balcanice, al cărei pact fusese semnat de România, Grecia, Turcia şi Iugoslavia la Atena în ziua de 9 februarie 1934, autorii precizează că : „Alianţa balcanică, pregătită şi dorită de opinia publică din Balcani, era menită să întărească frontul antirevizionist, să bareze drumul Germaniei hitleriste şi Italiei fasciste spre bazinul Dunărean, spre Balcani."

Un interes viu a suscitat în rîndul delegaţilor la congres comunicarea „Principiile securităţii colective şi acţiunea politică a lui Nicolae Titulescu" de Ion M. Oprea. Comunicarea menţionează de la bun început că „în condiţiile care au marcat sfîrşitul crizei economice din 1929—1933, cînd situaţia internaţională se înrăutăţeşte în mod vizibil ca urmare a sporirii pericolului forţelor fasciste şi a pregătirilor de război ale statelor învinse, pacea devenise o necesitate absolută pentru popoarele din întreaga lume.

Referindu-se la mijlocul de salvgardare a păcii preconizat de Titulescu, autorul arăta în comunicarea sa :

„Forma concretă şi eficientă a consolidării frontului ţărilor antirevizioniste a fost încadrarea tuturor statelor într-un sistem de securitate colectivă pentru realizarea căruia s-au depus mari eforturi în perioada care a urmat anului 1932".

Unele aspecte ale politicii externe a României, în anii care au urmat acordului de la München, au făcut obiectul unei interesante comunicări intitulate „România şi expansiunea Germaniei hitleriste în sud-estul Europei" de Titu Georgescu şi Savu Alexandru.

Ocupîndu-se de rezistenţa opusă de România acţiunilor Reichului de a acapara economia românească, autorii adaugă în comunicarea lor : „Cu toate acestea România nu înceta să se opună rezistenţei înverşunate a Germaniei hitleriste şi presiunilor statelor revizioniste... deşi România se găsea ea însăşi într-o situaţie dificilă în cleştele Germaniei hitleriste, poporul român îşi exprima solidaritatea frăţească cu popoarele din Austria, Cehoslovacia, Albania şi Polonia, victime ale agresorilor fascişti".

Un tablou sumar şi complet, totodată, al acţiunilor României împotriva Germaniei hitleriste a fost prezentat la congres în comunicarea „Contribuţia insurecţiei naţionale antifasciste din România la ruperea frontului hitlerist în Balcani" de Gh. Matei. Autorul înfăţişează, pe baza unor date grăitoare, rolul intern şi internaţional pe care l-a avut insurecţia naţională antifascistă din august 1944 organizată de P.C.R., precum şi contribuţia militară şi materială a României la lupta pentru distrugerea Germaniei naziste. Una dintre concluziile majore subliniate de Gh. Matei în comunicarea sa se referă la faptul că „România a fost primul stat care în etapa respectivă a războiului a dat semnalul răsturnării dominaţiei germane în Balcani". În încheierea comunicării sale, autorul subliniază că „solidaritatea şi întrajutorarea popoarelor balcanice pe terenul luptei de eliberare naţională, antifascistă, demonstrate într-o manieră convingătoare de manifestările legate de insurecţia armată din august 1944 din România, au reprezentat şi reprezintă în perioada actuală un factor stimulator pentru relaţiile reciproce de pace, colaborare şi prietenie".

Tezele afirmate și susținute de către delegația română au trezit interesul delegaților din diferite țări. Ele au fost sprijinite în cuvîntările lor de numeroși delegați străini, și în special de prof. Batovski (Polonia), de istoricul ceh Bystricky, de istoricul bulgar Kuzmanova, de istoricul G. Ficher (S.U.A.) și de alți delegați din diferite țări.

Prin conținutul lor de idei, prin bogata lor documentație și prin spiritul de colaborare în care au fost concepute, comunicările delegației române au contribuit la crearea unei atmosfere propice schimbului util de informații științifice între istorici și la o mai bună colaborare științifică pe plan internațional.

I. M. O.

Conferința științifică de istorie „Frontul popular antifascist din Franța și activitatea lui Maurice Thorez" — Paris, 24—29 septembrie 1966

Conferința a fost organizată de C.C. al Partidului Comunist Francez și Institutul de istorie „Maurice Thorez". Au participat din partea Franței : Biroul Politic al C.C. al Partidului Comunist Francez, profesori universitari, vechi militanți din perioada Frontului popular, cercetători, redactori și delegații din 18 țări.

În deschiderea conferinței, Waldeck Rochet a prezentat raportul general intitulat „Forțele sociale în 1936 și astăzi. Contribuția excepțională adusă la analiza lor de către Maurice Thorez". În continuare, timp de trei zile, au fost prezentate referatele și coreferatele din partea Franței : Georges Cogniot : „Frontul unic al clasei muncitoare, bază a Frontului popular" ; Henri Krasuki: „Problemele unității sindicale în epoca Frontului popular" ; Jacques Duclos : „Frontul popular, expresie a alianței între clasa muncitoare, țărănimea muncitoare și clasele mijlocii de la orașe" ; Jacques Chambaz : „Concepția Frontului popular în Franța la M. Thorez" ; Claude Willard : „Intelectualii francezi și Frontul popular" ; Victor Joannes : „Realizările Frontului popular, dificultățile și lecțiile sale".

Din materialele prezentate s-au desprins două aspecte importante. Primul, referitor la abordarea problematicii epocii propriu-zise a Frontului popular pînă în 1938 și al doilea, privind concluziile care se pot desprinde pe baza acestei experiențe de către Partidul Comunist Francez în situația politică actuală.

S-a relevat capacitatea Partidului Comunist Francez de a analiza în acel timp realitățile social-politice, raporturile cu alte forțe sociale și de a adopta soluții, „subliniindu-se în acest sens inițiativa, curajul, perseverența lui M. Thorez ; a fost evidențiată poziția Partidului Comunist Francez în problemele strategiei și tacticii mișcării comuniste, pentru aplicarea creatoare a marxism-leninismului la condițiile concrete, specifice fiecărei țări".

Dintre reprezentanții francezi au luat cuvîntul la discuții: A. Würmser, Pier-

re Cot (fost ministru), Louis Saillant (F.S.M.), Ziromski, lider socialist de stînga în perioada Frontului popular, Georges Sadoul, Jacques Chambaz, Victor Joannes, Victor Michault ş.a.

Luările de cuvînt ale reprezentanţilor celorlalte ţări aveau să confirme, în genere, meritele P.C.F. şi să marcheze rolul lui M. Thorez (delegaţi din Spania, Italia, Iugoslavia, R.F.G.), arătîndu-se fie solidaritatea mişcării comuniste şi antifasciste din ţara respectivă cu Frontul popular din Franţa (delegaţi din România, Polonia, Elveţia, Iugoslavia), fie modalitatea în care s-a încercat să se realizeze Frontul popular în ţări ca Ungaria, Bulgaria, Argentina, Polonia sau chiar unde s-a realizat : Spania, Chile.

N. S. Pospelov, directorul Institutului de marxism-leninism din Moscova, a susţinut un coreferat intitulat : „Concluziile celui de-al VII-lea Congres al Internaţionalei Comuniste şi rolul lui Gh. Dimitrov".

Delegaţii de peste hotare au abordat mai puţin latura conclusivă, referindu-se îndeosebi la experienţa Frontului unic şi fronturile largi democratice după 1944 şi 1945 în ţările socialiste.

Intervenţia prezentată din partea României a relevat solidaritatea oamenilor muncii din ţara noastră cu Frontul popular din Franţa.

Concluziile generale ale conferinţei au fost expuse de Waldeck Rochet şi Georges Cogniot, care au apreciat desfăşurarea lucrărilor ei la un nivel înalt.

În timpul conferinţei au fost prezenţi reprezentanţi ai presei comuniste, socialiste, ai ziarului „Le Monde", ai noii reviste internaţionale de la Praga.

Susţinerea unor teze de doctorat la Academia de ştiinţe social-politice „Ştefan Gheorghiu" de pe lîngă C. C. al P. C. R.

În ziua de 23 noiembrie 1966, în faţa Consiliului ştiinţific al Facultăţii de istoria mişcării muncitoreşti de la Academia de ştiinţe social-politice „Ştefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R., a avut loc susţinerea tezelor de doctorat : *„Partidul Comunist Român — mobilizatorul şi conducătorul forţelor democratice din România în lupta pentru victoria în alegerile parlamentare din 1946"*, elaborată de Ştefan Cenuşă, şi *„Conducerea de către partid a sindicatelor în lupta pentru mobilizarea oamenilor muncii la înfăptuirea Directivelor Congresului al VII-lea al P.C.R. privind creşterea producţiei industriale (1956—1960)"*, elaborată de Ion Toacă.

În materialele prezentate de referenţii ştiinţifici oficiali : prof. univ. V. Popovici, conf. univ. dr. A. Loghin, dr. Fl. Dragne şi dr. V. Liveanu, în concluziile catedrei, lucrarea de doctorat întocmită de tov. Ştefan Cenuşă a fost apreciată ca o contribuţie la cunoaşterea unui moment important din procesul transformărilor revoluţionare care au avut loc în prima etapă a revoluţiei populare în România. În acelaşi timp au fost făcute unele

observaţii critice şi recomandări în vederea îmbunătăţirii lucrării.

De asemenea, referenţii ştiinţifici oficiali : prof. univ. Ioan Roşianu, conf. univ., dr. V. Hurmuz, conf. univ., dr. A. Deac, evidenţiind importanţa şi actualitatea lucrării de doctorat elaborată de Ion Toacă, faptul că problemele abordate sînt tratate pe baza unei bogate documentări atît din domeniul literaturii de specialitate, cît şi al practicii, au arătat, totodată, în recomandările făcute, necesitatea generalizării şi sintetizării în mai mare măsură a materialului faptic.

În urma discutării publice a lucrărilor de doctorat susţinute, Consiliul ştiinţific al Facultăţii de istoria mişcării muncitoreşti a acordat, cu majoritate de voturi, titlul de doctor în istorie tovarăşilor Ştefan Cenuşă şi Ion Toacă.

Sumarul numerelor 1 — 6 din 1966

NICOLAE CEAUȘESCU : Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România . . . . . 3/II—III*

NICOLAE CEAUȘESCU : Cuvîntul de salut rostit la Sesiunea solemnă consacrată sărbătoririi centenarului Academiei Republicii Socialiste România 3/V

ARTICOLE ȘI COMUNICĂRI

TITU GEORGESCU : Luptele eroice ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 organizate și conduse de Partidul Comunist Român 3/I

Lt. col. P. ILIE, lt. col. A. MARINESCU : Din luptele armatelor române și sovietice pentru eliberarea părții de nord-vest a României 19/I

ION POPESCU-PUȚURI : Crearea Partidului Comunist Român — rezultat al dezvoltării mișcării revoluționare și democratice din România . . 57/II—III

A. DEAC, FL. DRAGNE : Lucrările Congresului I al Partidului Comunist Român . . . . . 83/II—III

CONSTANTIN PÎRVULESCU, GH. ȚUȚUI, I. IACOȘ : Activitatea Partidului Comunist Român pentru unitatea clasei muncitoare . . . . 99/II—III

N. GOLDBERGER : Lupta P.C.R. pentru întărirea legăturilor sale cu masele . 121/II—III

GH. ZAHARIA, A. PETRI : Partidul Comunist Român în fruntea luptei poporului pentru apărarea independenței naționale a țării, împotriva fascismului . . . . . 135/II—III

GH. SURPAT : Dezvoltarea continuă a economiei naționale — obiectiv central al activității P.C.R. . . . . 157/II—III

D. I. MAZILU, T. CARACIUC : Făurirea statului socialist România — cucerire istorică a maselor populare 3/IV

GH. MATEI, V. GHERGHESCU : Insurecția națională antifascistă din România în lumina unor documente ale timpului de peste hotare . . . 33/IV

D. V. FIROIU : Legislația privind conflictele de muncă în anii regimului burghezo-moșieresc 39/IV

TR. LUNGU : Caracterul legiuirilor agrare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea 61/IV

* Cifrele arabe indică pagina, iar cele romane numărul revistei.

V. AXENCIUC : Evoluţia economiei româneşti în anii 1918—1938 . . . 3/VI
N. GOGONEAŢĂ : Tendinţe materialiste în filozofia românească . . . 19/VI
Starea de spirit şi manifestaţii de protest ale maselor populare din Braşov şi Sibiu împotriva dictatului de la Viena : *Tr. Bunescu* 43/I
Contribuţia Partidului naţional popular la lupta pentru transformări democratice (ianuarie 1946—martie 1949) : *Gh. Ţuţui* 55/I
Oglinda însufleţitoare a unei glorioase istorii de luptă : *N. Cioroiu, I. Lupescu* 177/II—III
„Şcoala socialistă" de la Bucureşti (1913) : *M. Ioanid* 75/IV
Demonstraţiile populare antifasciste din 31 mai 1936 : *Gh. I. Ioniţă* . . 83/IV
Solidaritatea poporului român cu războiul naţional-revoluţionar din Spania : *I. Babici* 101/IV
Crearea Comisiei Generale a Sindicatelor din România (1906) 111/IV
Centum Anni Academiae : *Titu Georgescu* 9/V
Vasile Conta — figură reprezentativă a gîndirii româneşti : *N. Gogoneaţă* . 76/V
Manifestări ale maselor populare din Transilvania împotriva dictatului de la Viena : *Tr. Bunescu* 93/VI
Aspecte ale legislaţiei în prima etapă a revoluţiei populare : *D. V. Firoiu* . . 103/VI

ANIVERSAREA UNIRII PRINCIPATELOR ROMÂNE

Mişcarea muncitorească şi Unirea Ţărilor Române : *A. Deac* 101/I
Documente ale mişcării muncitoreşti privind Unirea Principatelor şi desăvîrşirea unităţii naţionale a României 110/I
Cinstirea Unirii de către mişcarea muncitorească la începutul veacului XX : *I. Felea* 123/I

ŢĂRILE DUNĂRENE ÎN TIMPUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

ION POPESCU-PUŢURI : România în timpul celui de-al doilea război mondial 35/V
E. CAMPUS : Poziţia Micii Înţelegeri şi a Înţelegerii Balcanice faţă de Germania nazistă 65/V
GH. MATEI : Solidaritatea poporului român cu poporul cehoslovac împotriva agresiunii hitleriste 69/V
GH. ZAHARIA : Cu privire la politica externă a României în prima etapă a celui de-al doilea război mondial 73/V

ORGANIZAŢII DE MASĂ CREATE ŞI CONDUSE DE P.C.R. ÎN ANII ILEGALITĂŢII

Comitetele de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare : *N. Petrovici* . . 36/VI
Comitetele pentru apărarea şi ajutorarea ceferiştilor închişi : *Fl. Dragne* . . 43/VI
Patronajele populare : *Gh. I. Ioniţă* 50/VI
Apărarea patriotică în anii 1941—1944 : *O. Matichescu* 60/VI

DISCUŢII

Aspecte ale politicii externe a României în preajma declanşării celui de-al doilea război mondial : *Al. Gh. Savu* 66/I

Situația economică-socială a României în perioada 1919—1924 : *V. Axenciuc* 125/IV
Obiectul Teoriei istoriei : *C. Mocanu* 118/VI

PE MARGINEA RUBRICII DISCUȚII

„Planul de la Geneva" și împrejurările eșuării lui : *N. Z. Lupu* 85/I
În legătură cu poziția României față de Cehoslovacia în perioada „Münchenului" : *El. Ciobanu* 99/I

DOCUMENTE

Un interviu acordat de Karl Marx în 1878 . . . . . 72/VI
Adeziuni ale forțelor democratice din România la Conferința mondială pentru apărarea păcii și democrației (Paris, 13—14 mai 1939) : *G. I.* 83/VI
Un document privind năruirea sistemului militar hitlerist în Balcani : *N. Ciachir* 90/VI

EVOCĂRI

Constantin David — activist de seamă al Partidului Comunist Român (1908—1941) : *V. Topalu* 126/I
Constantin Olcescu — luptător de frunte al clasei muncitoare din România (1855—1892) : *I. Ilincioiu* 132/I
Dem. I. Dobrescu — democrat antifascist (1896—1948) : *Al. Mihăileanu* . . 135/I
Constantin Ivănuș (1886—1928) : *Al. Mihăileanu* . . . . . 200/II—III
Gh. M. Vasilescu-Vasia (1891—1929) : *M. C. Stănescu* . . . . . 215/II—III
Dumitru Grofu (1876—1937) : *A. Buzdun* . . . . . 211/II—III
Elena Filipovici (1903—1937) : *N. G.* . . . . . 215/II—III
Mihail Macavei (1882—1965) : *A. Buzdun* 147/IV
Dr. Eugen Rozvani (1872—1937) : *M. Popa* 151/IV
Constantin David (1876—1940) : *M. Covaci* 155/IV
G. Ibrăileanu (1871—1946) : *M. Sevastos* 159/IV
30 de ani de la înființarea brigăzilor internaționale din Spania 83/V
Constantin Burcă (1912—1936) : *Gh. Adorian* 95/V
Nicolae Cristea (1906—1943) : *A. Roman* 99/V
Ștefan Megheri (1913—1938) : *N. Moraru* 104/V
Nicolae Roșu (1907—1938) : *Tr. Antonescu* 107/V
Nicolae Pop (1905—1944) : *S. Șt. Minea* 110/V
Mihai Ardeleanu (1903—1936) : *I. Mutulescu* 114/V
I. C. Frimu (1871—1919) : *I. Ilincioiu* 133/VI
Dumitru Marinescu (1882—1916) : *G. Tudoran* 140/VI
Ioan Elena (1890—1940) : *Al. Mihăileanu* 145/VI

RECENZII

Acte și fragmente dintr-o operă monumentală : „N. Iorga. Pagini alese" : *Gh. Matei* 139/I
C. CORBU, A. DEAC : „Mișcări și frămîntări țărănești în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1889—1900)", Editura științifică, 1965, 280 pag. : *Tr. Lungu* 145/I
E. CIMPONERIU : „Rețița luptătoare", Editura științifică, 1965, 328 pag. : *V. Smîrcea, B. Traian* 149/I
„Presa muncitorească și socialistă din România", vol. II (1900—1921), partea I-a (1900—1907), Editura politică, 1966, 904 pag. : *Al. Mihăileanu* . . . 163/IV
„Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921", Editura politică, 1966, 792 pag. : *N. G. Munteanu* 167/IV

Participarea României la războiul antihitlerist oglindită într-o lucrare de înaltă ţinută ştiinţifică : general-locotenent *Ion Coman* 117/V
O imagine limitată şi plină de contradicţii burgheze : *Cornel Almăşan* . . 127/V

NOTE BIBLIOGRAFICE

„Momente din istoria poporului român", Editura politică, 1965, 161 pag. : „Studii şi articole de istorie", vol. VI, Societatea de ştiinţe istorice şi filologice, 1964, 388 pag. ; *general-maior în rezervă Al. Petrescu :* „Detaşamentul Păuliş", Editura militară, 1965, 278 pag. ; *Marian Malinowski, Jerzy Pawlowicz, Waclaw Psteraviski, Antoni Przygorisky, Maria Wilnsz :* „Mişcarea muncitorească poloneză în perioada războiului şi a ocupaţiei hitleriste, septembrie 1939—ianuarie 1945, schiţă istorică", Editura „Cartea şi ştiinţa", Varşovia, 1963, 668 pag. ; *Gianni Toti :* „Timpul liber", Editura politică, 1965, 360 pag. ; O nouă publicaţie istorică : „Acta Mvsei Napocensis" 153/I

I. Cojocaru, Z. Ornea : „Falansterul de la Scăieni", Editura politică, 1966, 536 pag. ; *Silviu Dragomir :* „Avram Iancu", Editura ştiinţifică, 1965, 304 pag. ; *V. Cheresteşiu :* „Adunarea naţională de la Blaj", Editura politică, 1966, 672 pag. ; *C. C. Giurescu :* „Viaţa şi opera lui Cuza Vodă", Editura ştiinţifică, 1966, 480 pag. 172/IV

Dinu C. Giurescu : „Ion Vodă cel Viteaz" ; *O. Parpală :* „Aspecte din agricultura României. 1920—1939" ; *Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Maliţa :* „Pagini din trecutul diplomaţiei româneşti" ; *I. Rădulescu :* „Dialectica forţelor şi relaţiilor de producţie socialiste în România" ; *Paul Gogeanu :* „Strîmtorile Mării Negre de-a lungul istoriei" ; *A. Vianu :* „Abraham Lincoln" ; *Władysław Góra, Stanisław Okecki :* „Germanii antifascişti în mişcarea de rezistenţă poloneză" 150/VI

INFORMAŢII

Manifestări consacrate aniversării a 107 ani de la înfăptuirea Unirii Principatelor Române 168/I
Sesiunea anuală de referate a Şcolii superioare de partid „Ştefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R 173/I
Al V-lea Congres al F.I.R. 175/I
Comemorarea a 25 de ani de la moartea lui Nicolae Titulescu 187/IV
Adunarea consacrată împlinirii a 30 de ani de la începutul războiului naţional-revoluţionar al poporului spaniol 190/IV
Conferinţa internaţională de la Milano privind aspectele sociale ale Rezistenţei antifasciste în Europa 193/IV
Consfătuire cu privire la întocmirea bibliografiei Marx-Engels şi a mişcării muncitoreşti. Berlin, august 1966 . . . . . 148/V
100 de ani de la primul Congres al Internaţionalei Comuniste 148/V
Cîteva concluzii după cel de-al VI-lea Congres mondial de sociologie. Evian, septembrie 1966 . . . . . 150/V
Congresul internaţional de istorie a mişcării muncitoreşti. Linz, septembrie 1966 156/V
Primul Congres internaţional de studii balcanice şi sud-est europene — Sofia, august 1966 . . . . . 174/VI
Conferinţa ştiinţifică de istorie „Frontul popular antifascist din Franţa şi activitatea lui Maurice Thorez", Paris, 24—29 septembrie 1966 . . . . 179/VI
Susţinerea unor teze de doctorat la Academia de ştiinţe social-politice „Ştefan Gheorghiu" de pe lîngă C.C. al P.C.R. 180/VI
Date calendaristice — 1966 . . . . . 177/I

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬ

В. АКСЕНЧУК: Развитие экономики Румынии в 1918—1938 гг. 3
Н. ГОГОНЯЦА: Материалистические направления в румынской философии 19

МАССОВЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ СОЗДАННЫЕ И РУКОВОДИМЫЕ РКП В ГОДЫ ПОДПОЛЬЯ

— Комитеты по оказанию помощи при Унитарных Профсоюзах: *Н. Петрович* 36
— Комитеты защиты и оказания помощи заключенным железнодорожникам: *Фл. Драгне* 43
— Шефство народных организаций: *Г. И. Йоницэ* 50
— Патриотическая защита в 1941—1944 гг.: *О. Матикеску* 60

ДОКУМЕНТЫ

Интервью К. Маркса в 1878 году 72
О паддержке демократическими силами Румынии Всемирной конференции по защите мира и демократии (Париж, 13—14 мая 1939 года) *Г. И.*..... 83
Документ касающийся крушения гитлеровской военной системы на Балканах: *Н. Чакир*..... 90

НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

Демонстрации народных масс Трансильвании против Венского диктата: *Т. Бунеску* 93
Некоторые аспекты законодательства на первом этапе народной революции: *Д.В. Фирою* 103

ДИСКУССИИ

Предмет Теории истории: *К. Мокану* 118

БИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

И. К. ФРИМУ, ДУМИТРУ МАРИНЕСКУ, ИОАН ЕЛЕНА 133

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ СПРАВКИ

Дину К. Джуреску: «Господарь Ион Храбрый»; О. Парпалэ: «Аспекты сельского хозяйства Румынии. 1920—1939 гг»; Вирджил Кындя, Дину К. Джуреску, Мирча Малица: «Страницы прошлого румынской дипломатии»; И. Радулеску: «Диалектика социалистических производительных сил и производственных отношений в Румынии»; Пауль Годжану: «Черноморские проливы в течение истории»; А. Вияну: «Абрахам Линкольн»; Владислав Гора, Станислав Окецки: «Немецкие антифашисты в польском движении сопротивления» 150

ЗАМЕТКИ

Первый международный конгресс по балканским и юговосточно европейским исследованиям (София, август 1966 г.) 174

Научно-историческая конференция: «Антифашистский народный фронт во Франции и деятельность Мориса Тореза» — Париж, 24—29 сентября 1966 180

Защита докторских диссертаций в Академии общественно-политических наук им. «Штефана Георгиу» при ЦК РКП 187

SOMMAIRE

ARTICLES

V. AXENCIUC: L'évolution de l'économie roumaine pendant les années 1918—1938. 3

N. GOGONEAŢĂ: Tendances matérialistes dans la philosophie roumaine 19

LES ORGANISATIONS DE MASSES CREES ET DIRIGEES PAR P.C.R. DURANT LES ANNEES DE LA CLANDESTINITE

— Les Comités d'aide auprès des Syndicats unitaires: *N. Petrovici* 36

— Les Comités pour la défense et l'aide des cheminots emprisonnés: *Fl. Dragne*.. 43

— Les patronages populaires: *Gh. I. Ioniță* 50

— La défense patriotique pendant les années 1941—1944: *O. Matichescu* 60

DOCUMENTS

Une interview accordée par K. Marx en 1878. 72

Adhésions des forces démocratiques de Roumanie à la Conférence mondiale pour la défense de la paix et de la démocratie (Paris, 13—14 Mai 1939) : *G. I.* 83

Un document concernant l'effondrement du système militaire hitlérien dans les Balkans: *N. Ciachir* 90

COMMUNICATIONS

Manifestations des masses populaires de Transylvanie contre le Diktat de Vienne: *T. Bunescu* 93

Aspects de la législation pendant la première étape de la révolution populaire: *D.V. Firoiu* 103

DISCUSSIONS

L'objet de la Théorie de l'histoire: *C. Mocanu*..... 118

EVOCATIONS

I. C. FRIMU, DUMITRU MARINESCU, IOAN ELENA 133

NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

Dinu C. Giurescu: „*Jean-Voévode le Brave*"; O. Parpală: „*Aspects de l'agriculture de Roumanie. 1920—1939*"; Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Malița: „*Pages du passé de la diplomatie roumaine*"; I. Rădulescu: „*La dialectique des forces et des relations de production socialistes en Roumanie*"; Paul Gogeanu: „*Les détroits de la Mer Noire le long de l'histoire*"; A. Vianu: „*Abraham Lincoln*"; Wladyslaw Gora, Stanislaw Okecki: „*Les Allemands antifascistes dans le mouvement de résistance polonaise*". 150

INFORMATIONS

Le premier Congrès international d'études balkaniques et sud-est européenes, Sofia, Août 1966. 174

La conférence scientifique d'histoire „Le Front populaire antifasciste de France et l'activités de Maurice Thorez" — Paris, 24—29 septembre 1966..... 180

Quelques thèses de doctorat soutenues à l'Académie de sciences sociales-politiques „Ștefan Gheorghiu" auprès du C.C. du P.C.R. 187

INHALT

ARTIKEL

V. AXENCIUC: Die Entwicklung der rumänischen Wirtschaft in den Jahren 1918—1938 3

N. GOGONEAȚĂ: Materialistische Orientierungen in der rumänischen Philosophie 19

VON DER RKP IN DEN JAHREN DER ILLEGALITAT GESCHAFFENE UND GELEITETE MASSENORGANISATIONEN

— Die Hilfskomitees bei den Einheitsgewerkschaften: *N. Petrovici* 36

— Komitees zur Verteidigung und Unterstützung der verhafteten Eisenbahner: *Fl. Dragne* 43

— Volkspatronate: *Gh. I. Ioniță* 50

— Patriotische Verteidigung in den Jahren 1941—1944: *O. Matichescu* 60

DOKUMENTE

Ein Interview mit Karl Marx 1878 72

Beteiligung der demokratischen Kräfte Rumäniens an der Weltkonferenz für Schutz des Friedens und der Demokratie (Paris 13 — 14 Mai 1939) *G. I.*..... 83

Ein Dokument über den Zusammenbruch des hitlerschen Militärsystems auf dem Balkan: *N. Ciachir* 90

MITTEILUNGEN

Kundgebungen der Volksmassen in Transsilvanien gegen das Wiener Diktat: *T. Bunescu* 93

Aspekte der Gesetzgebung in der ersten Etappe der Volksrevolution: *D. V. Firoiu* 103

DISKUSSIONEN

Der Gegenstand der Geschichtstheorie: *C. Mocanu* 118

GEDENKARTIKEL:

I. C. FRIMU, DUMITRU MARINESCU, IOAN ELENA 133

BIBLIOGRAPHISCHE ANMERKUNGEN

Dinu C. Giurescu: „*Fürst Ion der Tapfere*"; O. Parpală: „*Aspekte der rumänischen Landwirtschaft 1920—1939*"; VirgilCândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Malița: „*Aus der Vergangenheit der rumänischen Diplomatie*"; I. Rădulescu: „*Die Dialektik der sozialistischen Produktivkräfte und Produktionsverhältnissein Rumänien*"; A. Vianu: „*Abraham Lincoln*"; Wladyslaw Gora, Stanislaw Okechi: „*Deutsche Antifaschisten in der polnischen Widerstandsbewegung*" 150

INFORMATIONEN

Der erste internationale Kongress für balkanische und südost-europäische Studien, Sofia, August 1966 174

Die geschichtswissenschaftliche Konferenz: „Die antifaschistische Volksfront in Frankreich und die Tätigkeit Maurice Thorez" — Paris, 24 — 29 September 1966 180

Verteidigung einiger Doktordissertationen bei der Akademie für sozial-politische Wissenschaften „Stefan Gheorghiu" beim ZK der RKP 187

CONTENTS

ARTICLES

V. AXENCIUC: The evolution of Rumanian Economy in the Years 1918—1938.. 3

N. GOGONEAȚĂ: Representatives of the Materialistic Trend in the Rumanian Philosophy 19

MASS ORGANISATIONS CREATED AND LED BY THE R.C.P. IN THE YEARS OF UNDERGROUND STRUGGLE

— Relief Committees of the Unitarian Trade Unions: *N. Petrovici* 36

— Committees for Defence and Relief of Arrested Railworkers: *Fl. Dragne* 43

— Popular Patronages: *Gh. I. Ioniță* 50

— The Patriotic Defence in the Years 1941—1944: *O. Matichescu*..... 60

DOCUMENTS

An Interview with K. Marx in 1878 72

Adhesions of Rumanian Democratic Forces at the World Conference for the Defence of Peace and Democracy (Paris, 13—14 May, 1939): *G.I.* 83

An Document on the Break-down of the Hitlerist Military System in the Balkans: *N. Ciachir* 90

PAPERS

Manifestations of the Transylvanian Popular Masses Against the Vienna Diktate: *T. Bunescu* 93
Aspects of Legislation during the First Period of the Popular Revolution: *D. V. Firoiu* 103

DISCUSSIONS

The Objéct of the Theory of History: *C. Mocanu* 118

EVOCATIONS

I. C. FRIMU, DUMITRU MARINESCU, IOAN ELENA 133

BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Dinu C. Giurescu: „*Ion Vodă the Brave*"; O.Parpală: „*Aspects of Rumania's Agriculture. 1920—1939*"; Virgil Cândea, Dinu C. Giurescu, Mircea Maliţa: „*Pages from the Past of the Rumanian Diplomacy*"; I. Rădulescu: „*Dialectics of the Socialist Productive Forces and Relations of Production in Rumania*"; Paul Gogeanu: „*Black-Seea"s Straits Along History*"; A. Vianu: „*Abraham Lincoln*"; Wladyslaw Gora, Stanislaw Okecki: „*Antifascist Germans in the Polish Resistence Movement*" 174

INFORMATIONS

The First International Congress of Balkan's and South-East Europe's Studies — Sofia, August 1966 180
The Historic Scientific Conference „The Antifascist Popular Front in France and the Activity of Maurice Thorez", Paris, 24—29 September 1966 181
Dissertations for the Degree of Doctor presented at the Academy for Social and Political Sciences „Ştefan Gheorghiu" by the C.C. of R.C.P. 187

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este: București, strada Ministerului nr. 4, telefon: 17.01.60, interior 442; 722; 369.

Revista „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R." apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

40 502

Biblioteca Brukenthal
S i b i u

Lei 6